

**ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

12

A. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

**ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Δ΄
(ΟΜΙΛΙΑΙ ΟΣ΄ — 4΄)**

B. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

**ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Α΄
(ΟΜΙΛΙΑΙ Α΄ — ΙΘ΄)**

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ**

Ὑπὸ

**ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
Διδάκτορος Θεολογίας**

Ελόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, π. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

12

Α. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Δ΄
(ΟΜΙΛΙΑΙ ΟΣ΄ — 4΄)

Β. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Α΄
(ΟΜΙΛΙΑΙ Α΄ — ΙΘ΄)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α' ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ

Κείμενον - Μετάφρασις

8—418

ἙΟμλία ΟΣΤ'

8—39

» ΟΖ'

40—77

» ΟΗ'

78—103

» ΟΘ'

104—131

» Π'

132—157

» ΠΑ'

158—183

» ΠΒ'

190—221

» ΠΓ'

222—245

» ΠΔ'

246—269

» ΠΕ'

270—293

» ΠΣΤ'

294—317

» ΠΖ'

318—339

» ΠΗ'

340—365

» ΠΘ'

366—391

» Ζ'

392—413

Β' ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

Εἰσαγωγή

416—417

Κείμενον - Μετάφρασις

418—815

ἙΟμλία Α'

418—437

» Β'

438—469

» Γ'

470—505

» Δ'

506—533

» Ε'

534—559

» ΣΤ'

560—567

» Ζ'

568—579

» Η'

580—595

» Θ'

596—611

» Ι'

612—629

» ΙΑ'

630—643

» ΙΒ'

644—663

» ΙΓ'

664—685

» ΙΔ'

686—707

» ΙΕ'

708—727

» ΙΣΤ'

728—849

» ΙΖ'

750—773

» ΙΗ'

774—899

» ΙΘ'

800—815

Εύρετήρια

817—837

Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

817—824

Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

824—837

ΟΜΙΛΙΑ ΟΣΤ'

Ματθ. 24, 16-31

«Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη» καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ·
5 καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, μὴ ἐπισιρευγάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ».

1. Εἰπὼν περὶ τῶν κακῶν τῶν τὴν πόλιν καταληφουσέ-
νων, καὶ τῶν πειρασμῶν τῶν ἀποστολικῶν, καὶ ὅτι ἀχειρω-
τοι μενοῦσι, καὶ πᾶσαν διαδραμοῦνται τὴν οἰκουμένην, λέγει
10 πάλιν τὰς Ἰουδαϊκὰς συμφορὰς, δεικνύς ὅτι ὅταν ὧσιν οὗ-
τοι λαμπροί, τὴν οἰκουμένην διδάξαντες ἅπασαν, τότε ἐκεῖνοι
ἐν συμφοραῖς.

Καὶ ὅρα πῶς διηγεῖται τὸν πόλεμον, διὰ τῶν δοκούντων
εἶναι μικρῶν παρισιῶν αὐτοῦ τὸ ἀφόρητον. «Τότε» γάρ, φη-
σίν, «οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη». «Τότε»,
91 πότε; Ὅταν ταῦτα γένηται, ὅταν τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώ-
σεως σιῆ ἐν τόπῳ ἁγίῳ. Ὅταν μοι δοκεῖ τὰ σιραιόπεδα
λέγειν. Φεύγστε τοῖνυν τότε, φησί· οὐδεμία γὰρ λοιπὸν ἐλ-
πίς σωτηρίας ὑμῖν. Ἐπειδὴ γὰρ συνέβη πολλάκις αὐτοὺς
20 ἀνενεγκεῖν τοῖς πολέμοις χαλεποῖς, οἷον ἐπὶ τοῦ Σεναχηρείμ,
ἐπὶ Ἀντιόχου πάλιν (καὶ γὰρ καὶ τότε σιραιοπέδων ἐπεισελ-
θόντων καὶ τοῦ ναοῦ προκαταληφθέντος, συσιραφέντες σὶ
Μακκαβαῖοι μετέστησαν εἰς τὸ ἐναντίον τὰ πράγματα)· ἵνα
οὖν μὴ καὶ νῦν τοῦτο ὑποπτεύσωσιν, ὅτι ἔσται τις μεταβολὴ
25 τοιαύτη, πᾶν τὸ τοιοῦτον αὐτοῖς ἀπαγορεύει. Ἀγαπητὸν γάρ,
φησί, τὸ γυμνῶ τῷ σώματι σωθῆναι λοιπόν. Διὰ τοῦτο καὶ
τοὺς ἐπὶ τῶν δωματίων οὐκ ἀφήσιν εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν,

1. Ἐννοεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ. Βλ. Ματθ. 23, 37.

2. Βλ. Δανιήλ 9, 26-27.

3. Βλ. Δ' Βασιλ. 18, 13.

4. Βλ. Α' Μακκαβ. 1, 20-24.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΣΤ΄

Ματθ. 24, 16-31

«Τότε ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἃς φεύγουν πρὸς τὰ βουνά, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν ταράτσαν, ἃς μὴ κατέβῃ νὰ πάρῃ τὰ πράγματά του ἀπὸ τὴν οἰκίαν, καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι εἰς τὸν ἀγρόν, ἃς μὴ ἐπιστρέψῃ νὰ πάρῃ τὰ ἐνδύματά του».

1. Ἄφοῦ ὠμίλησε περὶ τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα θὰ εὗρουν τὴν πόλιν¹ καὶ περὶ τῶν δοκιμασιῶν τὰς ὁποίας θὰ ὑποστοῦν οἱ Ἀπόστολοι καὶ περὶ τοῦ ὅτι θὰ μείνουν ἀκατάβλητοι καὶ θὰ διατρέξουν ὅλην τὴν οἰκουμένην, ὁμιλεῖ τώρα περὶ τῶν ἰουδαϊκῶν συμφορῶν, δεικνύων μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὅτι, ὅταν πλέον οἱ Ἀπόστολοι θὰ εἶναι διάσημοι, ἀφοῦ θὰ ἔχουν διδάξει ὅλην τὴν οἰκουμένην, τότε οἱ Ἰουδαῖοι θὰ ἀντιμετωπίζουν συμφοράς.

Καὶ πρόσεξε πῶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πολέμου, παριστῶν τὸ ἀνυπόφορον αὐτοῦ μὲ ἐκείνους ποὺ θεωροῦνται ἀσημαντοί. Διότι «τότε», λέγει, «οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη». «Τότε», πότε; Ὅταν θὰ συμβοῦν αὐτά. Ὅταν δηλαδὴ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως θὰ στηθῇ εἰς τὸν ἅγιον τόπον². Δι' αὐτὸ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τοὺς στρατοὺς. Φεύγετε λοιπὸν τότε, λέγει, διότι δὲν σᾶς ἀπέμεινε καμμία ἐλπίς σωτηρίας. Διότι, ἐπειδὴ συνέβη πολλάκις νὰ ἐμπλακοῦν εἰς πολέμους φοβερούς, ὅπως ἦτο ὁ πόλεμος ἐπὶ τῶν βασιλέων Σεναχηρείμ³ καὶ Ἀντιόχου, (διότι καὶ ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου εἰσῆλθε στρατὸς εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸν κατέλαβε⁴, οἱ δὲ Μακκαβαῖοι συνωμοτήσαντες ἀντέστρεψαν τὴν κατάστασιν), διὰ νὰ μὴ ὑποθέσουν ὅτι καὶ τώρα θὰ συμβῇ τὸ ἴδιο, ὅτι δηλαδὴ θὰ συμβῇ καμμία παρομοία μεταβολή, τοὺς ἀποκλείει κάθε τέτοιο ἐνδεχόμενον. Δι' αὐτὸ τοὺς λέγει ὅτι εἶναι προτιμώτερον νὰ σωθοῦν μὲ γυμνὸν τὸ σῶμα· δι' αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπει καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ εὗρισκονται εἰς τὰ δώματα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν οἰκίαν

ὥστε ἄραι τὰ ἱμάτια, τὰ ἄφρευκτα δηλῶν κακά, καὶ τὴν ἀ-
πέραντον συμφορὰν· καὶ ὅτι τὸν ἐμπεσόντα ἀνάγκη πάντως
ἀπολέσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ προσιίθησι λέγων,
«Μηδὲ οὐτις ἐπισιροψάτω ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ». Εἰ γὰρ οἱ
5 ἔνδον ὄντες φεύγουσι πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἔξωθεν οὐ χροῖ
καταφεύγειν ἐκεῖ.

«Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστροὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις»·
ταῖς μὲν, διὰ τὸ νωθρότερον καὶ τὸ μὴ δύνασθαι φεύγειν εὐ-
κόλως τῷ φορτίῳ τῆς κνήσεως βαρουμένης· ταῖς δέ, διὰ
10 τὸ δεσμῶ κατέχεσθαι τῷ τῆς συμπαθείας τῶν παιδίων, καὶ
μὴ δύνασθαι συνδιασώζειν τὰ θηλάζοντα. Χρημάτων μὲν γὰρ
καὶ καταφρονῆσαι εὐκόλον καὶ προνοῆσαι ράδιον, καὶ ἱματί-
ων· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως πῶς ἂν τις διαφύγοι; πῶς ἂν ἡ
ἔγκυος γένοιτο κούφη; πῶς δὲ ἡ θηλάζουσα δυνήσεται τοῦ
15 τεχθέντιος ὑπεριδεῖν;

Εἶτα πάλιν δεικνὺς τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, φησί·
«Προσεύχεσθε, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν ἐν χειμῶνι,
μηδὲ ἐν Σαββάτῳ. Ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐκ
ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδὲ μὴ γένηται».
20 Ὅρᾳς ὅτι πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ περὶ τῶν ἐ-
κείνους καταληφομένων κακῶν διαλέγεται; Οὐ γὰρ δὴ οἱ
ἀπόστολοι ἔμελλον Σάββατον τηρεῖν, ἢ ἐκεῖ ἔσεσθαι, ἠνίκα
Οὐεσπασιανὸς ταῦτα ἔπραξε. Καὶ γὰρ ἔφθασαν προαπελθόν-
τες οἱ πλείους· εἰ δὲ τις ἀπελείφθη, ἐν ἄλλοις τῆς οἰκουμέ-
25 νης διέτριβε μέρεσι τότε.

5. Ἀναφέρεται εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων τὸ ἔτος
70 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ.

διὰ νὰ πάρουν τὰ ἱμάτιά των, θέλων μὲ αὐτὸ νὰ δηλώσῃ τὰ ἀναπόφευκτα δεινὰ καὶ τὴν ἀπέραντον συμφορὰν, καὶ ὅτι ὅποιος θὰ τολμήσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν ὀπωδηῖται θὰ ἀφανισθῇ. Δι' αὐτὸ προσθέτει καὶ ἐκεῖνον πού εὐρίσκειται εἰς τὸν ἀγρὸν λέγων, οὔτε αὐτὸς νὰ ἐπιστρέψῃ νὰ πάρῃ τὰ ἐνδύματά του. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι πού εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν οἰκίαν φεύγουν, πολὺ περισσότερον ὅσοι εὐρίσκονται ἔξω εἰς τοὺς ἀγροὺς δὲν πρέπει νὰ καταφύγουν ἐκεῖ.

«Ἀλοίμονον δὲ εἰς ἐκείνας πού θὰ εἶναι ἔγκυοι καὶ θὰ θηλάζουν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας»· εἰς τὰς μὲν ἔγκυους διότι θὰ εἶναι βραδυκίνητοι καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦν νὰ φύγουν εὐκόλως φέρουσαι τὸ φορτίον τοῦ ἐμβρύου, εἰς τὰς δὲ θηλαζούσας, διότι θὰ κατέχωνται ἀπὸ τὸν δεσμὸν τῆς συμπαθείας πρὸς τὰ παιδιὰ των, ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμποροῦν νὰ διασώσουν μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν των καὶ ἐκεῖνα. Διότι τὰ χρήματα καὶ τὰ ἐνδύματα εἶναι εὐκόλον νὰ τὰ καταφρονήσουν καὶ νὰ φροντίσουν ἐκ τῶν προτέρων δι' αὐτά. Ἐκεῖνα ὅμως μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι κανεὶς δεμένος ἀπὸ τὴν φύσιν, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὰ ἀποφύγῃ; Πῶς θὰ ἠμποροῦσε ἢ ἔγκυος νὰ γίνῃ εὐκίνητος, ἢ πῶς θὰ ἠμποροῦσε ἢ θηλάζουσα νὰ παραβλέψῃ τὸ παιδί πού ἐγέννησεν;

Ἐπειτα πάλιν, δεικνύων πόσον μεγάλη θὰ εἶναι ἡ συμφορὰ, λέγει· «Προσεύχεσθε νὰ μὴ γίνῃ ἡ φυγὴ σας κατὰ τὸν χειμῶνα ἢ ἡμέραν Σάββατον. Διότι θὰ ἔλθῃ τότε τόσο μεγάλη θλίψις, ὅση δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου μέχρι σήμερα καὶ οὔτε θὰ γίνῃ». Βλέπεις ὅτι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἀπευθύνει τὸν λόγον καὶ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς εὔρουν; Διότι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἐπρόκειτο νὰ τηροῦν τὸ σάββατον, οὔτε νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ, ὅταν θὰ ἔκανε αὐτὰ ὁ Βεσπασιανός⁵. Ἄλλωστε οἱ περισσότεροι εἶχαν ἤδη ἀποθάνει, ἐὰν δὲ ὑπῆρχε καὶ κανεὶς πού ἐπέζη, τὸ διάστημα ἐκεῖνο διέμενε εἰς ἄλλα μέρη τῆς οἰκουμένης.

Διατί δὲ μηδὲ χειμῶνος, μηδὲ Σαββάτου; Χειμῶνος μὲν, διὰ τὴν δυσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ Σαββάτου δέ, διὰ τὴν ἀνθεντίαν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου. Ἐπειδὴ γὰρ φυγῆς χρεία, καὶ φυγῆς ταχίσιος, οὔτε δὲ ἐν Σαββάτῳ τότε Ἰου-
5 δαῖοι φεύγειν ἐτόλμων διὰ τὸν νόμον, οὔτε δὲ ἐν χειμῶνι τὸ τοιοῦτον εὐκόλον, διὰ τοῦτο, «Προσεύχεσθε», φησὶν.

«Ἔσται γὰρ τότε θλίψις, ὅλα οὐκ ἐγένειο, οὐδὲ μὴ γένηται». Καὶ μὴ τις νομίση τοῦτο ὑπερβολικῶς εἰρηῆσθαι ἀλλ' ἐντυχῶν τοῖς Ἰωσήπου γραμμασι, μανθανέτω τῶν εἰρημένων
10 τὴν ἀλήθειαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι πιστὸς ὢν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ οὐσιῆσαι τὰ εἰρημένα ἐξώγκωσε τὴν τραγωδίαν. Καὶ γὰρ καὶ Ἰουδαῖος ἦν καὶ σφόδρα Ἰουδαῖος καὶ ζηλωτής, καὶ τῶν μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν.

Τί οὖν οὐτός φησιν; Ὅτι πᾶσαν ἐνίκησε τραγωδίαν ἐ-
15 κείνα τὰ δεινά, καὶ πόλεμος οὐδεὶς οὐδέποτε τοιοῦτος τὸ ἔθνος κατέλαβε. Τοσοῦτος γὰρ ἦν ὁ λιμός, ὥς αὐταῖς ταῖς μητράσι περιμάχητον εἶναι τὴν παιδοφαγίαν, καὶ ὑπὲρ τούτου πολέμους γίνεσθαι πολλοὺς δὲ καὶ νεκροὺς γενομένους κατὰ μέσας ἀναρρήγνυσθαι τὰς γαστέρας ἔφη. Ἡδέως ἂν
20 οὖν ἐροίμην Ἰουδαίους, πόθεν οὕτω θεήλατος ὀργὴ καὶ ἀφόρητος ἦλθεν ἐπ' αὐτούς, καὶ πασῶν ἔμπροσθεν γενομένων, οὐκ ἐν Ἰουδαίᾳ μόνον, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης χαλεπωτέρα; Οὐκ εὐδηλον, ὅτι διὰ τὸ τοῦ σιαυροῦ τόλμημα καὶ τὴν ἀπόφασιν ταύτην; Ἀπαντες εἶποιεν ἂν, καὶ μετὰ πάντων
25 καὶ πρὸ πάντων αὐτὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια.

6. Ἐξ. 20, 10 καὶ Δευτ. 5, 14.

7. Ἰωσήπου, Ἰουδαϊκὸς πόλεμος.

Διατί ὅμως νὰ προσεύχωνται νὰ μὴ γίνῃ ἡ φυγὴ εἰς ἐποχὴν χειμῶνος ἢ ἡμέραν Σαββάτου; Νὰ μὴ γίνῃ χειμῶνα, ἕξ αἰτίας τῆς δυσκολίας ποὺ προκαλεῖ ὁ καιρὸς, οὔτε Σάββατον, διότι ὑπῆρχεν ἡ σχετικὴ ἀπαγόρευσις τοῦ Νόμου*. Διότι, ἐπειδὴ θὰ ἦτο ἀνάγκη φυγῆς, καὶ μάλιστα φυγῆς ταχυτάτης, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ φύγουν ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου, ἕνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ Νόμου, οὔτε καὶ θὰ τοὺς ἦτο εὐκόλος ἡ φυγὴ μέσα εἰς τὸν χειμῶνα, δι' αὐτὸ λέγει «προσεύχεσθε».

«Θὰ ἔλθῃ τότε θλίψις τέτοια ποὺ δὲν ἔγινεν ἕως τώρα, οὔτε καὶ θὰ γίνῃ». Καὶ ἄς μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη μὲ ὑπερβολήν, ἀλλ' ἄς διαβάσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἰωσήπου* καὶ ἄς πληροφορηθῇ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν ποὺ λέγονται ἐδῶ. Οὔτε ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐπειδὴ ἦτο χριστιανὸς ὁ ἄνθρωπος ἐξώγκωσε τὴν τραγικότητα τῶν γεγονότων, διὰ νὰ στηρίξῃ ὅσα λέγονται. Διότι καὶ Ἰουδαῖος ἦτο, καὶ μάλιστα κατ' ἐξοχὴν Ἰουδαῖος καὶ ζηλωτῆς καὶ ἔζησε μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ.

Τί λέγει λοιπὸν αὐτός; Ὅτι τὰ δεινὰ ἐκείνου τοῦ πολέμου ὑπερέβαλαν κάθε προηγουμένην τραγωδίαν καὶ ὅτι ποτὲ δὲν εἶχεν εὖρει τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος παρόμοιος πόλεμος. Διότι τόσον μέγας ἦτο ὁ λιμός, ὥστε καὶ αἱ ἴδιαι αἱ μητέρες νὰ φθάνουν νὰ τρώγουν τὰ παιδιὰ των, καὶ νὰ μάχωνται δι' αὐτό. Λέγει μάλιστα ὅτι πολλοὺς ἀκόμη καὶ νεκροὺς τοὺς ἔσχιζαν τὰς γαστέρας. Εὐχαρίστως λοιπὸν θὰ ἐρωτοῦσα τοὺς Ἰουδαίους· διὰ ποῖον λόγον τοὺς ἦλθεν αὐτὴ ἡ ὀργὴ ἢ θεόπεμπος καὶ ἀνυπόφορος καὶ χειροτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς προγενεστέρας, ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τοὺς εὗρεν ἕξ αἰτίας τοῦ τολμήματος τῆς σταυρώσεως καὶ τῆς ἀποφάσεώς των ἐκείνης; Αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸ βεβαιώσουν ὅλοι, καὶ μαζὶ μὲ ὅλους καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ πραγματικότης.

Θέα δέ μοι τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν, ὅταν μὴ πρὸς τὸν
 ἔμπροσθεν χρόνον παραβαλλόμενα χαλεπώτερα φαίνηται, ἀλ-
 λὰ καὶ πρὸς τὸν ἐπιόντα ἅπαντα. Οὔτε γὰρ ἐν τῇ οἰκουμένῃ
 πάσῃ, οὔτε ἐν τῷ χρόνῳ παντί, τῷ γενομένῳ τῷ τε ἐσομένῳ.
 5 δυνήσεταιί τις εἰπεῖν τοιαῦτα κακὰ γεγενημένα. Καὶ μάλα
 εἰκότως. Οὐδὲ γὰρ εἰτόλμησέ τις ἀνθρώπων, οὐ τῶν πόποις,
 οὐ τῶν μετὰ ταῦτα, τόλμημα οὕτω παράνομον καὶ φρικῶδες.

Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἔσται θλίψις οἷα οὐκ ἐγένετο, οὐδὲ
 μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι,
 10 οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθή-
 σονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι». Ἀπὸ τούτων δείκνυσιν αὐτοὺς
 χαλεπωτέρας τιμωρίας ἀξίους ὄντας τῆς εἰρημένης, ἡμέρας
 νῦν λέγων τὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς πολιορκίας ἐκείνης. Ὁ
 δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ ἐπὶ πλέον ἐκράτησε, φησὶν, ὁ
 15 πόλεμος Ρωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, ἅπαντες ἂν ἀπώλοντο
 Ἰουδαῖοι (πᾶσαν γὰρ σάρκα ἐνταῦθα τὴν Ἰουδαϊκὴν λέγει)
 καὶ οἱ ἔξω, καὶ οἱ ἔνδον. Οὐ γὰρ δὴ μόνον τοῖς ἐν Ἰουδαίᾳ
 ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσπαρμένους ἀπεκήρυτ-
 τόν τε καὶ ἤλαννον, διὰ τὸ πρὸς ἐκείνους μῖσος.

20 2. Τίνας δὲ ἐνταῦθά φησι τοὺς ἐκλεκτούς; Τοὺς πιστοὺς
 τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημένους αὐτοῖς. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν
 Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ προσκυνεῖσθαι τὸν Χρι-
 στὸν ταῦτα γέγονε τὰ κακὰ, δείκνυσιν ὅτι οὐ μόνον οἱ πιστοὶ
 τούτων αὐτοῖς οὐκ ἐγένοντο αἴτιοι, ἀλλ' εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἦσαν,
 25 πρόρριζοι ἂν ἀπώλοντο ἅπαντες. Εἰ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Θε-
 ὸς ἐκιαθῆναι τὸν πόλεμον, οὐδ' ἂν λείψανον ἔμεινεν Ἰουδαί-
 ων· ἀλλ' ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις οἱ ἔξ

“Οτι δὲ τὰ κακὰ ἐκεῖνα εἶναι χειρότερα, φαίνεται ὅτι συγκριθοῦν ὄχι μόνον πρὸς τὰ δεινὰ τοῦ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ χρόνου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ δεινὰ ὄλων τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων. Διότι οὔτε εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, οὔτε εἰς ὄλους τοὺς αἰῶνας, αὐτοὺς ποὺ ἐπέρασαν καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἔλθουν, θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι συνέβησαν τόσον μεγάλα δεινὰ. Αὐτὸ ἦτο πολὺ φυσικόν· διότι κανεὶς ποτὲ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς προγενεστέρους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους, δὲν ἐπεχείρησε τόσον παράνομον καὶ φρικτὴν πράξιν.

Δι’ αὐτὸ λέγει· «Θὰ ἔλθῃ θλίψις τέτοια ποὺ δὲν ξανάγινε οὔτε καὶ θὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον. Καὶ ἐὰν δὲν ἐσυντομεύοντο αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, δὲν θὰ ἐσώζετο κανένας ἄνθρωπος· πρὸς χάριν τῶν ἐκλεκτῶν ὅμως θὰ συντομευθοῦν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι». Μὲ αὐτὰ δείχνει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἄξιοι χειροτέρας τιμωρίας ἀπὸ αὐτὴν ποὺ εἶπε, λέγων δὲ ἡμέρας ἐννοεῖ ἐδῶ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου καὶ τῆς πολιορκίας ἐκείνης. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς· ἐὰν διαρκοῦσε περισσότερον ὁ πόλεμος τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῆς πόλεως, θὰ ἐχάνοντο ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι (διότι μὲ τὴν φράσιν «πᾶσα σάρκα» ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν ἰουδαϊκὴν) καὶ οἱ ἐκτὸς καὶ οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως. Διότι δὲν ἐπολεμοῦσαν μόνον ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ ἀπεκέρυτταν καὶ κατεδίωκαν καὶ τοὺς διεσπαρμένους παντοῦ, ἀπὸ τὸ μῖσος ποὺ ἔτρεφαν ἐναντίον των.

2. Ποίους δὲ ἐννοεῖ ἐδῶ ἐκλεκτούς; Τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι εἶχαν κερδηθῆ ἀνάμεσα ἀπὸ αὐτούς. Διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς λατρείας τοῦ Χριστοῦ ἔγιναν αὐτὰ τὰ δεινὰ, δείχνει ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἐξ αὐτῶν χριστιανοὶ δὲν ἦσαν οἱ αἴτιοι τῶν κακῶν ποὺ τοὺς εὔρον, ἀλλ’ ὅτι ἐὰν δὲν ἦσαν ἐκεῖνοι θὰ ἐχάνοντο ὅλοι σύρριζα. Διότι ἐὰν ἐπέτρεπεν ὁ Θεὸς νὰ ἐπεκταθῇ ὁ πόλεμος, δὲν θὰ ἔμενεν οὔτε ἀπομεινάρη ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ καθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς

αὐτῶν γενόμενοι πιστοί, ταχέως καιέλυσεν τὴν μάχην, καὶ πέρασ ἔδωκε τῷ πολέμῳ. Διὰ τοῦτο φησι «Αὐτὸ δὲ τοὺς ἐκλεπτὺς κολοβωθήσονται». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, καταλιμπάνων παραμυθίαν τοῖς ἐν μέσῳ ἀπειλημένοις αὐτῶν, καὶ διδοὺς
5 ἀναπνεῦσαι, ἵνα μὴ φοβῶνται ὡς συναπολούμενοι.

Εἰ δὲ ἐνιαῦθα τοσαύτη αὐτῶν πρόνοια, ὡς δι' αὐτοὺς καὶ εἰτέρους σώζεσθαι, καὶ τῶν ἀπίστων λείψανα γίνεσθαι Ἰουδαίων διὰ Χριστιανούς, πόση ἐν τῷ καιρῷ τῶν σιεφάνων ἢ τιμῆ; Ἐνιεῦθεν αὐτοὺς καὶ παρεμυθεῖτο μὴ ἀλγεῖν ἐπὶ
10 τοῖς οἰκείοις κινδύνοις, ὅπου γε καὶ ἐκεῖνοι τοιαῦτα πάσχουσι, καὶ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει, ἀλλ' ἐπὶ κακῷ τῆς ἐναντιῶν κεφαλῆς.

Οὐ παρεμυθεῖτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπῆγε τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν λοιπὸν λανθανόντως καὶ ἀνυπόπτως. Εἰ γὰρ οὐκ
15 ἔσται μεταβολὴ λοιπόν, οὐδὲ ὁ ναὸς σιήσεται, εὐδηλον δι καὶ ὁ νόμος παυθήσεται. Ἀλλὰ φανερῶς μὲν τοῦτο οὐκ εἶπε, διὰ δὲ τῆς παντελοῦς αὐτῶν ἀπωλείας τοῦτο ἠνίξατο. Φανερῶς δὲ οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ πλήξῃ. Διὸ οὐδὲ ἀρχόμενος προηγουμένως εἰς τὸν περὶ τούτων ἐνέβαλε λό-
20 γον· ἀλλὰ ταλανίσας πρῶτον τὴν πόλιν, εἰς ἀνάγκην αὐτοὺς κατέσκησε τῆς τε ἐπιδείξεως τῶν λίθων καὶ τῆς ἐρωτήσεως, ἵνα ὡς αὐτοῖς ἀποκρινόμενος πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἅπαντα προαναφωνήσῃ τὰ μέλλοντα. Σὺ δέ μοι σκόπει Πνεύματος οἰκονομίαν, ὅτι τούτων οὐδὲν ἔγραψεν Ἰωάννης, ἵνα μὴ
25 δόξη ἐξ αὐτῆς τῶν γεγενημένων τῆς ἱστορίας γράφειν (καὶ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔζη χρόνον πολύν)· ἀλλ' οἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀποθανόντες, καὶ μηδὲν τούτων ἐωρακότιες

ἀποστούς Ἰουδαίους καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν χριστιανοί, ἔπαυσε γρήγορα τὴν μάχην καὶ ἔδωσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Δι' αὐτὸ λέγει «πρὸς χάριν τῶν ἐκλεκτῶν ἥως θὰ συντομευθοῦν». Ἔλεγε δὲ αὐτὰ διὰ νὰ παρηγορήσῃ ἐκείνους ποὺ προήρχοντο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἀναπνέουν ἐλεύθερα καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται ὅτι θὰ καθοῦν καὶ αὐτοὶ μαζί με τοὺς ἄλλους.

Ἐὰν δὲ ἐδῶ λαμβάνεται τόση πρόνοια δι' αὐτούς, ὥστε ἐξ αἰτίας των νὰ σώζωνται καὶ ἄλλοι, καὶ νὰ ἀπομένουν κατάλοιπα τῶν Ἰουδαίων ἐξ αἰτίας τῶν χριστιανῶν, πόσον μεγάλη θὰ εἶναι ἡ τιμὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπονομῆς τῶν στεφάνων; Δι' αὐτὸ τοὺς ἐπαρηγόρει διὰ νὰ μὴ λυποῦνται διὰ τὰς περιστάσεις ποὺ ἀπειλοῦν τὴν ζωὴν των, ὅπου βέβαια καὶ αὐτοὶ ὑφίστανται τέτοια δεινὰ, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον χωρὶς κανένα κέρδος, ἀλλὰ μετὰ κίνδυνον τῆς κεφαλῆς των.

Ὅχι δὲ μόνον τοὺς ἐπαρηγόρει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται καὶ νὰ τὸ ὑποψιάζωνται. Διότι, ἐὰν δὲν θὰ ὑπάρξῃ μεταβολὴ καὶ δὲν θὰ διατηρηθῇ οὔτε ὁ ναός, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ ὁ Νόμος θὰ παύσῃ νὰ ἰσχύῃ. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ εἶπε φανερά, ἀλλὰ τὸ ὑπαινίχθη μετὰ τὴν τελείαν ἀπώλειάν των. Δὲν τὸ εἶπε δὲ φανερά, διὰ νὰ μὴ τοὺς πλήξῃ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάλληλον στιγμὴν. Δι' αὐτὸ δὲν τὸ προσέθεσε προηγουμένως, ὅταν ἄρχιζε τὸν λόγον περὶ ὅλων αὐτῶν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔταλάνισε πρῶτα τὴν πόλιν, τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τοῦ δείξουν τοὺς λίθους καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν, εἰς τρόπον ὥστε ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν νὰ προείπῃ ὅλα ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν. Σὺ δὲ πρόσεξε τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος, ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγραψεν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὰ γράφει ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ὄσων συνέβησαν ἤδη (διότι ἔζη ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ), ἀλλὰ τὸ γράφουν οἱ εὐαγγελισταὶ ποὺ ἀπέ-

αὐτοὶ γράφουσιν, ὥστε παρταχόνθεν διαλάμπειν τῆς προουρήσεως τὴν ἰσχύν.

«Τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἴδου ὧδε ὁ Χριστὸς ἢ ὧδε, μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδο-
 5 προφηταὶ, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν. Ἐάν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν Ἴδου ἐν τῇ ἐρήμῳ, μὴ ἐξέλθητε· Ἴδου ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἄστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται
 10 καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου γὰρ ἂν ἦ τὸ πῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἄειτοί».

Πληρώσας τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν διαβαίνει παρουσίαν, καὶ λέγει αὐτῆς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς
 15 ἔσομένοις πᾶσι. «Τότε», πότε; Ἐνιαῦθα, ὃ πολλάκις εἶπον, οὐχὶ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τοῦ καιροῦ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων τό, «Τότε»· ὅπου γοῦν ἀκολουθίαν ἐβούλει εἰπεῖν, ἐπιγαγεν, «Εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων»· ἐνιαῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ, «Τότε»· οὐ τὰ μετὰ ταῦτα εὐθέως
 20 δηλῶν, ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ καιρῷ, ᾧ μέλλει ταῦτα γίνεσθαι, ἅπερ ἔμελλε λέγειν.

Οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής», οὐ τὸν ἐξῆς εὐθέως λέγει καιρόν, ἀλλὰ τὸν μετὰ πολλὰ ἔτη, καὶ τὸν καθ' ὃν ταῦτα ἐ-
 25 γίνετο, ἅπερ ἐρεῖν ἔμελλε. Καὶ γὰρ περὶ τῆς γεννήσεως διαλεχθεῖς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῆς τῶν μάγων παρουσίας, καὶ τῆς τελευτῆς Ἡρώδου, εὐθέως φησὶν «Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής»· καίτοι τριάκοντα μετὰξὺ γέγονεν ἔτη. Ἀλλ' ἔθος τοῦτο τῇ Γραφῇ τοῦτω κε-
 30 χρῆσθαι τῆς ἱστορίας τῷ τρόπῳ. Οὕτω δὲ καὶ ἐνιαῦθα, τὸν

θαναν πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωσιν, ὥστε νὰ διαλάμπῃ ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ἢ δύναμις τῆς προρρήσεως.

«Τότε ἐὰν κανεὶς σᾶς εἴπῃ· ἴνα ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστὸς ἢ ἐκεῖ, μὴ τὸν πιστέψετε. Διότι θὰ ἐμφανισθοῦν ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ θὰ κάνουν μεγάλα θαύματα καὶ τέρατα, ὥστε νὰ παραπλανήσουν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Ἰδού, σᾶς εἶπα ἤδη, ἐὰν σᾶς εἰποῦν· ἴνα, εἶναι εἰς τὴν ἔρημον, μὴ πηγαίνατε, ἴνα, εἶναι εἰς τὰ ἀπόμερα δωμάτια, μὴ πιστέψετε. Διότι ἡ ἔλευσις τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου θὰ γίνῃ ὅπως ἡ ἀστραπή, ἢ ὁποῖα βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ φαίνεται μέχρι τὴν δύσιν. Ὅπου εἶναι τὸ πτώμα, ἐκεῖ θὰ μαζευθοῦν καὶ οἱ ἄετοί».

Ἄφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, μεταβαίνει καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν Του παρουσίαν καὶ λέγει τὰ σημεῖα τῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι χρήσιμα ὄχι μόνον εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλθουν μετὰ ἀπὸ ἡμᾶς. «Τότε», πότε; Ἐδῶ, ὅπως εἶπα πολλές φορές, τὸ «τότε» δὲν σημαίνει τὴν χρονικὴν συνέχειαν τῶν ὄσων εἶπε προηγουμένως. Διότι ἐκεῖ πού ἤθελε νὰ δηλώσῃ τὴν συνέχειαν, προσέθεσε· «εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων». Ἐδῶ ὅμως δὲν εἶπε τὰ ἴδια, ἀλλὰ «τότε», δηλώνοντας ὄχι ὅσα θὰ συμβοῦν ἀμέσως μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν εἰς τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ γίνουν, ὅσα θὰ εἴπῃ.

Ἔτσι καὶ ὅταν λέγῃ· «Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής»⁸, δὲν ἐννοεῖ τὸν εὐθεὺς ἀμέσως χρόνον, ἀλλὰ τὸν χρόνον μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἔτη, ἐκεῖνον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνοντο αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ εἴπῃ. Διότι ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν παρουσίαν τῶν Μάγων καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρώδου, ἀμέσως λέγει· «ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής», μολονότι εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ παρέλθει τριάντα χρόνια. Ἀλλὰ εἶναι συνήθεια εἰς τὴν Γραφὴν νὰ χρησιμοποιοῖ αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἔτσι καὶ ἐδῶ· ἀφοῦ

μέσον ἅπαντα χρόνον παρελθόν, τὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ἕως τῶν προσιμίων τῆς συντελείας, λέγει τὸν ὀλίγον πρὸ τῆς συντελείας.

«Τότε οὖν ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, φησί, Ὡδε ὁ Χριστὸς ἢ
 5 ὧδε, μὴ πιστεύσητε». Τέως ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοὺς ἀσφαλίζε-
 ται, λέγων τὰ ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας τῆς δευτέρας,
 καὶ τὰ τῶν πλάνων δείγματα. Οὐ γὰρ ὡσερ ἐν τῇ προτέρᾳ
 ἐν Βηθλεὲμ ἐφάνη, καὶ ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς οἰκουμένης,
 καὶ οὐδενὸς εἰδότης ἐξ ἀρχῆς, οὕτω καὶ τότε φησί· ἀλλὰ
 10 φανερῶς καὶ μετὰ περιφανείας ἀπάσης, καὶ ὡς μὴ δεῖσθαι
 τοῦ ταῦτα ἀπαγγέλλοντος. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο σημεῖον τοῦ
 μὴ λανθανόντως παραγίνεσθαι.

Σκόπει δὲ πῶς ἐνταῦθα οὐδὲν περὶ πολέμου διαλέγεται·
 τὸν γὰρ περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ διευκρινεῖ λόγον ἀλλὰ περὶ
 15 τῶν ἀπαιτῶν ἐπιχειροῦντων. Οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων
 τοὺς πολλοὺς ἠπάτων· «Ἐλεύσονται» γάρ, φησί, «καὶ ἀπα-
 τήσουσι πολλούς»· οἱ δὲ πρὸ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας,
 οἱ καὶ ἐκείνων ἦσαν πικρότεροι. «Δώσουσι» γάρ, φησί, «ση-
 μεῖα καὶ τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλε-
 20 κτούς». Ἐνταῦθα τὸν ἀντίχριστὸν φησι, καὶ δείκνυσί τινας
 καὶ διακονησομένους αὐτῷ· περὶ οὗ καὶ Παῦλος οὕτω φησί.
 Καλέσας γὰρ αὐτὸν «ἄνθρωπον ἀμαρτίας καὶ υἱὸν ἀπωλείας»,
 ἐπήγαγεν· «Οὗ ἐστὶν ἡ παρουσία καὶ ἐνέργειαν τοῦ Σατα-
 νᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, ἐν
 25 πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις». Καὶ ὅρα
 πῶς ἀσφαλίζεται. «Μὴ ἐξέλθητε», φησί, εἰς τὴν ἔρημον,
 μὴ εἰσέλθητε εἰς τὰ ταμεῖα. Οὐκ εἶπεν, Ἀπέλθετε καὶ μὴ

9. Β' Θεσσ. 2, 3.

10. Β' Θεσσ. 2, 9-10.

ἀντιπαρῆλθεν ὄλον τὸν χρόνον πού θὰ μεσολαβήσῃ ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἱεροσολύμων μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, ἀναφέρεται εἰς τὸν ὀλίγον πρὸ τῆς συντελείας χρόνον.

Τότε λοιπόν, λέγει, «ἐὰν κανεῖς σᾶς εἰπῆ ἴνα, ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστός, ἢ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσετε». Κατὰ πρῶτον τοὺς κατατοπίζει μὲ ἀσφάλειαν ὡς πρὸς τὸν τόπον, ἀπαριθμῶν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δευτέρας παρουσίας Του καὶ τὰ σημεῖα τῶν πλάνων. Διότι, δὲν θὰ ἔλθῃ καὶ τότε ὅπως ἐφανερῶθη τὴν προηγουμένην φοράν εἰς τὴν Βηθλεέμ, καὶ εἰς μίαν μικρὰν γωνίαν τῆς οἴκουμένης καὶ χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ κανεῖς ἀπὸ τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ φανερὰ καὶ μὲ κάθε ἐπισημότητα καὶ κατὰ τρόπον πού νὰ μὴ χρειάζεται νὰ τὸν ἐξαγγείλῃ κανεῖς. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν σημεῖον αὐτὸ τὸ νὰ μὴ ἔρχεται ἀπαρατήρητος.

Παρατήρησε δὲ ὅτι ἐδῶ, ἐπειδὴ διευκρινίζει τὸν λόγον τῆς παρουσίας Του, δὲν ἀναφέρει τίποτε περὶ πολέμου, ἀλλὰ περὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ ἐξαπατήσουν. Διότι οἱ πλάνοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων ἐξηπάτουν τοὺς πολλούς· «διότι θὰ ἔλθουν, λέγει, καὶ θὰ ἐξαπατήσουν πολλούς»· αὐτοὶ δὲ πρὶν ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν Του, θὰ εἶναι πρὸ φαρμακεροὶ ἀπὸ ἐκείνους. Διότι, ὅπως λέγει· «θὰ κάνουν τέρατα καὶ σημεῖα, διὰ νὰ παραπλανήσουν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ἀντίχριστον καὶ ὑπαινίσσεται μερικοὺς οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν διακονήσουν. Περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἀφοῦ τὸν ὠνόμασεν «ἄνθρωπον ἁμαρτίας» καὶ «υἶὸν ἀπωλείας»⁹, προσέθεσε· «Ἡ ἔλευσις δὲ τοῦ ἀνόμου θὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ μὲ κάθε δύναμιν καὶ μὲ ψευδῆ σημεῖα καὶ τέρατα καὶ μὲ κάθε εἶδος ἀπάτης τοῦ κακοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πού χάνονται»¹⁰. Καὶ κύττα πῶς τοὺς προφυλάσσει· μὴ ἐξέλθετε, λέγει, εἰς τὴν ἔρημον, μὴ εἰσέλθετε εἰς τὰ ἰδιαίτερα δωμάτια. Δὲν εἶπε πηγαίνετε καὶ μὴ πιστεύσετε· ἀλλὰ ἴμῃ ἐξέληθητε, ἴμῃ δὲ ἀπέλ-

πιστεύσητε· ἀλλά, «Μὴ ἐξέλθητε», μηδὲ ἀπέλθητε. Καὶ γὰρ πολλὴ ἴσως ἡ ἀπάτη, διὰ τὸ καὶ σημεῖα γίνεσθαι ἀπάτης.

3. Εἰπὼν τοίνυν πῶς ἐκεῖνος παραγίνεται, οἷον ὅτι ἐν τόπῳ, λέγει πῶς καὶ αὐτός. Πῶς οὖν αὐτός; «Ὡσπερ ἡ ἀστροπαῖα ἐξέρχεται ἀπὸ ἀναιολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου γὰρ ἂν ᾖ τὸ πῶμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀειοί». Πῶς οὖν ἡ ἀστροπαῖα φαίνεται; Οὐ δεῖται ἀπαγγέλλοντος, οὐ δεῖται κήρυκος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν οἰκίαις καθημένοις, καὶ ταῖς ἐν θαλάμοις, ἐν ἀκαριαία ῥοπῇ κατὰ τὴν οἰκουμένην δείκνυται πᾶσαν. Οὕτως ἔσται ἡ παρουσία ἐκείνη, ὁμοῦ πανταχοῦ φαινομένη διὰ τὴν ἔκλαμψιν τῆς δόξης.

Λέγει δὲ καὶ ἕτερον σημεῖον «Ὅπου τὸ πῶμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀειοί»· τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἀγίων ἀπάντων δηλῶν. Εἶτα λέγει θαύματα φοβερά. Τίνα δὲ ἔστι τὰ θαύματα; «Εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων», φησὶν, «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται». Θλίψιν ποίων λέγει ἡμερῶν; Τοῦ ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν. Θλίψις γὰρ ἴσως ἔσται μεγάλη, τοσοῦτων ὄντων τῶν ἀπαιῶντων. Ἄλλ' οὐκ ἐκτείνεται εἰς χρόνου μῆκος. Εἰ γὰρ ὁ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῶ μᾶλλον οὕτως ὁ πειρασμὸς συσταλήσεται διὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, μετὰ τὴν θλίψιν, ἀλλ' «Εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται»· ὁμοῦ γὰρ σχεδὸν ἅπαντα γίνεται. Οἷ τε γὰρ ψευδοπροφηταὶ καὶ οἱ ψευδόχριστοι θορυβήσουσι παραγενόμενοι, καὶ εὐθέως αὐτὸς παρέσται. Καὶ γὰρ οὐ μικρὰ ἴσως μέλλει κατέχειν ταραχὴ τὴν οἰκουμένην.

θητε'. Διότι τότε ἡ ἀπάτη θὰ εἶναι μεγάλη, ἐπειδὴ θὰ γίνωνται καὶ σημεῖα ἀπάτης.

3. Ἐφοῦ λοιπὸν εἶπε πῶς θὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος (ὁ ἀντίχριστος), ἤτοι ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐν τόπῳ, λέγει τώρα πῶς θὰ ἔλθῃ καὶ Αὐτός. Πῶς λοιπὸν θὰ ἔλθῃ Αὐτός; «Ὅπως ἡ ἀστραπή βγαίνει ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ φαίνεται μέχρι τὴν Δύσιν, ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὅπου εἶναι τὸ πτώμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοί». Πῶς λοιπὸν φαίνεται ἡ ἀστραπή; Δὲν χρειάζεται νὰ τὴν ἐξαγγείλῃ κανεὶς, δὲν χρειάζεται κήρυκα, ἀλλὰ φαίνεται ἀκαριαίως εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ κάθονται μέσα εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς ἐκείνας ποὺ εὐρίσκονται μέσα εἰς τοὺς γυναικωνίτας. Ἔτσι θὰ γίνῃ ἐκείνη ἡ παρουσία, θὰ φαίνεται παντοῦ ταυτοχρόνως ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς δόξης.

Ἀναφέρει ὅμως καὶ ἄλλο σημεῖον· «ὅπου τὸ πτώμα ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοί», ἐννοῶν τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων, τῶν μαρτύρων καὶ ὄλων τῶν ἁγίων. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ θαύματα φοβερά. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ θαύματα; «Ἀμέσως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, λέγει, ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθῇ». Ποίων ἡμερῶν θλίψιν ἐννοεῖ; Τοῦ ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν. Διότι τότε θὰ ὑπάρξῃ θλίψις μεγάλη, ἀφοῦ τόσοι πολλοὶ θὰ εἶναι οἱ πλανῶντες. Ἀλλὰ δὲν θὰ διαρκέσῃ πολὺ. Διότι, ἐὰν ὁ ἰουδαϊκὸς πόλεμος ἐσυντομεύθῃ πρὸς χάριν τῶν ἐκλεκτῶν, πολὺ περισσότερο θὰ περιορισθῇ χρονικῶς ὁ πειρασμὸς αὐτὸς πρὸς χάριν τῶν ἰδίων. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπε μετὰ τὴν θλίψιν, ἀλλὰ «εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται», διότι ὅλα γίνονται σχεδὸν ταυτοχρόνως. Δηλαδή μόνις οἱ ψευδοπροφηταὶ καὶ οἱ ψευδόχριστοι δημιουργήσουν ἀναταραχὴν μὲ τὸν ἐρχομὸν των, ἀμέσως θὰ ἔλθῃ καὶ Ἐκεῖνος. Διότι δὲν θὰ εἶναι μικρὰ ἡ ταραχὴ ποὺ θὰ κυριεύσῃ τὴν οἰκουμένην.

Πῶς δὲ παραγίνεται; Μετασχηματιζομένης λοιπὸν αὐ-
 τῆς τῆς κίσεως· καὶ γὰρ «Ὁ ἥλιος σκοιοθήσεται», οὐκ ἀφα-
 νιζόμενος, ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ·
 «Καὶ τὰ ἄστρα πεσεῖται»· τίς γὰρ αὐτῶν ἔσται χρεία λοιπόν,
 5 νυκτὸς οὐκ οὔσης; «Καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθή-
 σονται»· καὶ μάλα εἰκότως, ὁρῶσαι ισοαύτην μεταβολὴν γι-
 νομένην. Εἰ γὰρ ὅτε ἐγένετο τὰ ἄστρα, οὕτως ἔφριξαν καὶ
 ἐθαύμασαν· («Ὅτε γὰρ «ἐγεννήθη ἄστρα, ἦνεσάν με», φησί,
 «φωνῇ μεγάλῃ πάντες ἄγγελοι»)· πολλῶ μᾶλλον ὁρῶντες
 10 πάντα μεταρροθιζόμενα, καὶ τοὺς συνδούλους αὐτῶν δι-
 δόντας εὐθύνας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν φοβερῶ παρι-
 σταμένην δικαστηρίῳ, καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς αὐ-
 τοῦ παρουσίας γενομένους λόγον ἀπαιτούμενους ἀπάντων ὧν
 ἔπραξαν, πῶς οὐ φρίξουσι καὶ σαλευθήσονται;

15 «Τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου
 ἐν τῷ οὐρανῷ»· τουτέστιν, ὁ σταυρός, τοῦ ἡλίου φαιδρότερος
 ὢν· εἶγε ἐκεῖνος μὲν σκοιίζεται καὶ κρύπεται, οὗτος δὲ
 φαίνεται· οὐκ ἂν φανείς, εἰ μὴ πολλῶ τῶν ἡλιακῶν ἀκρίνων
 φαιδρότερος ἦν. Τίνος δὲ ἔνεκεν τὸ σημεῖον φαίνεται; Ὡς-
 20 τε ἐκ περιουσίας πολλῆς ἐπιστοιμισθῆναι τῶν Ἰουδαίων τὴν
 ἀναισχυντίαν. Καὶ γὰρ δικαίωμα μέγιστον ἔχων τὸν σταυρόν,
 οὕτω παραγίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον ὁ Χριστός, οὐ-
 χὶ τὰ τραύματα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον τὸν ἐπονείδιστον
 δεικνύς.

25 «Τότε κόφονται αἱ φυλαί». Οὐ γὰρ χρεία κατηγορίας,
 ὅταν ἴδωσι τὸν σταυρόν· καὶ κόφονται, ὅτι ἀποθανόντιος οὐ-
 δὲν ὠφελήθησαν, ὅτι ἔσται ὡς ἂν ἐπιπροσκυνησαὶ ἔδει. Εἴ-
 δες πῶς ὑπέγραψε τὴν παρουσίαν αὐτοῦ φοβερῶς; πῶς ἀνέ-
 σιτησε τὰ φρονήματα τῶν μαθητῶν; Διὰ τοι τοῦτο πρότερον
 30 τὰ λυπηρὰ τίθησι, καὶ τότε τὰ χρησιὰ, ἵνα καὶ ταύτη αὐτοὺς

Πῶς δὲ θὰ ἔλθῃ; Ἄφου μεταμορφωθῆ ἡ κτίσις. Διότι καὶ ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθῆ, χωρὶς νὰ ἀφανισθῆ, ἀλλὰ ὑποχωρῶν μπροστὰ εἰς τὸ φῶς τῆς παρουσίας Ἐκείνου, καὶ τὰ ἄστρα θὰ πέσουν, διότι δὲν θὰ χρειάζονται πλέον, ἀφου δὲν θὰ ὑπάρχη νύκτα, καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις θὰ κλονισθοῦν, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικόν, βλέποντας τὴν τόσον μεγάλην μεταβολὴν ποὺ θὰ γίνεται. Διότι, ἐὰν οἱ ἔγγελοι ἐσκίρτησαν καὶ ἐθαύμασαν τόσον, ὅταν ἐδημιουργήθησαν τὰ ἄστρα (διότι «ὅταν ἐδημιουργήθησαν τὰ ἄστρα», λέγει, «μὲ ὕμνησαν μὲ δυνατὴν φωνὴν ὅλοι οἱ ἄγγελοι»¹¹), πολὺ περισσότερον βλέποντες ὅλα νὰ μεταβάλλωνται καὶ τοὺς ὁμοδούλους των νὰ ὑπέχουν εὐθύνην, καὶ τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον νὰ παρίσταται ἐνώπιον φοβεροῦ δικαστηρίου, καὶ ὅσους ὑπῆρξαν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τῆς παρουσίας Ἐκείνου νὰ λογοδοτοῦν δι' ὅσα ἔπραξαν, πῶς δὲν θὰ φρίξουν καὶ δὲν θὰ σαλευθοῦν;

«Τότε θὰ φανῆ τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν οὐρανόν», δηλαδὴ ὁ Σταυρός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρὸ λαμπρὸς ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἀφου αὐτὸς μὲν θὰ σκοτισθῆ καὶ θὰ κρυφθῆ, ἐνῶ ἐκεῖνος θὰ φαίνεται· δὲν θὰ ἐφαίνεται, ἐὰν δὲν ἦτο πολὺ πρὸ λαμπερὸς ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Διὰ ποῖον δὲ λόγον θὰ ἐμφανισθῆ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ; Διὰ νὰ ἀποστομωθῆ μὲ τὸ παραπάνω ἢ ἀναισχυντία τῶν Ἰουδαίων. Διότι ἔχοντας μέγιστον δικαίωμα τὸν Σταυρὸν ὁ Χριστός, ἔρχεται ἔτσι εἰς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, δεικνύων ὅχι μόνον τὰς πληγὰς ἀλλὰ καὶ τὸν ἀτιμωτικὸν θάνατόν Του.

«Τότε θὰ θρηνήσουν αἱ φυλαί»· διότι δὲν θὰ ὑπάρχη ἀνάγκη κατηγορίας, ὅταν θὰ ἴδοῦν τὸν Σταυρόν. Καὶ θὰ θρηνοῦν, διότι μολονότι ἀπέθανε δὲν ὠφελήθησαν καθόλου, καὶ διότι ἐσταύρωσαν Ἐκεῖνον ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνήσουν. Εἶδες πόσον φοβερὰ ὑπεγράμμισε τὴν παρουσίαν Του; Εἶδες πῶς ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν μαθητῶν; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρῶτον ἀναφέρει τὰ λυπηρὰ καὶ ἔπειτα

παραμυθῆσθαι καὶ ἀναπαύσῃ. Καὶ περὶ τοῦ πάθους δὲ αὐ-
 τούς ὑπομιμνήσκει πάλιν καὶ τῆς ἀνασιτάσεως, καὶ μετὰ
 λαμπροῦ τοῦ σχήματος μέμνηται τοῦ σταυροῦ, ὥστε μὴ αἰ-
 σχύνεσθαι αὐτούς, μηδὲ ὀδυνᾶσθαι, ὅπου γε ἀπὸ σημείου
 5 ἴσως ἔρχεται προβαλλόμενος αὐτόν.

Ἄλλος δὲ φησὶν, ὅτι «Ὁφονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν».
 Διὰ δὴ τοῦτο κόφονται, ἰδοῦσαι ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν.
 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦ σταυροῦ ἀνέμνησε, προσέθηκεν ὅτι «Ὁ-
 φονται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον», οὐκέτι ἐπὶ τοῦ
 10 σταυροῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμε-
 ως καὶ δόξης πολλῆς». Μὴ γὰρ ἐπειδὴ τὸν σταυρὸν ἤκου-
 σας, φησὶν, νομίσης πάλιν σκυθρωπὸν εἶναι τι μετὰ γὰρ δι-
 νάμεως ἤξει καὶ δόξης πολλῆς. Φέρει δὲ αὐτόν, ἵνα αὐτο-
 κατὰκριτος αὐτῶν γένηται ἢ ἁμαρτία ὥσπερ ἂν εἴ τις λί-
 15 θῶ πληγείς, αὐτὸν ἐπιδείξειε τὸν λίθον, ἢ τὰ ἱμάτια ἡμα-
 γμένα.

Καὶ ἐν νεφέλῃ ἔρχεται, ὡς ἀνελήφθη· καὶ ταῦτα ὁρῶ-
 σαι θρηνοῦσιν αἱ φυλαί. Οὐ μὴν μέχρι θρήνων σιήσεται αὐ-
 τοῖς τὰ δεινὰ· ἀλλ' ὁ μὲν θρήνος ἔσται, ἵνα οἴκοθεν τὴν
 20 ψῆφον ἐξενέγκωσι, καὶ ἑαυτοὺς καταδικάσωσι ἴσως δὲ πάλ-
 λιν «Ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγά-
 λης, καὶ συνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέ-
 μων, ἀπ' ἄκρων τῶν οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν». Ὅταν δὲ
 τοῦτο ἀκούσης, ἐννόησι τῶν μερόντων τὴν κόλασιν. Οὐδὲ γὰρ
 25 ἐκείνην δώσουσι τὴν δίκην μόνον, ἀλλὰ καὶ ταύτην. Καὶ ὡ-
 περ ἄνωτέρω ἔλεγεν, ὅτι ἐροῦσιν «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
 ἐν ὀνόματι Κυρίου»· οὕτως ἐνιαῦθα, ὅτι «Κόφονται». Ἐπει-
 δὴ γὰρ περὶ πολέμων αὐτοῖς διελέχθη χαλεπῶν, ἵνα μάθω-
 σιν, ὅτι μετὰ τῶν ἐνιαῦθα δεινῶν καὶ τὰ ἐκεῖ αὐτοὺς ἀνα-
 30 μένει βασανιστήρια, καὶ κοπιομένους εἰσάγει, καὶ χωριζο-

12. Ἰω. 19, 37 καὶ Ζαχ. 12, 10.

13. Ματθ. 24, 30.

τὰ εὐχάριστα, ὥστε καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ τοὺς παρηγορήσῃ καὶ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ. Τοὺς ὑπενθυμίζει ἐπίσης καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀναφέρει τὸν Σταυρὸν μὲ τὸ λαμπερὸν Του σχῆμα, διὰ νὰ μὴ ἐντρέπωνται, οὔτε νὰ θλίβωνται, ἀφοῦ θὰ ἔλθῃ προβάλλων αὐτὸν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν σημεῖον τῆς παρουσίας Του.

Ἄλλος πάλιν λέγει «θὰ ἀτενίσουν ἐκεῖνον ποὺ ἐκέντησαν»¹². Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς αἱ φυλαὶ τῆς γῆς θὰ θρηνοῦν, διότι θὰ διαπιστώσουν ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος. Καὶ ἐπειδὴ ἀνέφερε καὶ τὸν Σταυρὸν, ἐπρόσθεσεν ὅτι «θὰ ἰδοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἔρχεται», ὅχι ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν, ἀλλ' «ἐπάνω εἰς τὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ μὲ δύναμιν καὶ δόξαν μεγάλην»¹³, ὡσὰν νὰ λέγῃ, μὴ νομίσης ὅτι, ἐπειδὴ ἤκουσες τὸν Σταυρὸν, θὰ εἶναι πάλιν κάτι τι τὸ θλιβερόν· διότι θὰ ἔλθῃ μὲ μεγάλην δύναμιν καὶ δόξαν. Φέρει δὲ τὸν Σταυρὸν διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἁμαρτία τους αὐταπόδεικτος, ὅπως, ὅταν κανεῖς κτυπηθῇ μὲ πέτρα, παρουσιάζει εἰς τὸ δικαστήριον τὴν ἰδίαν τὴν πέτραν ἢ τὰ ἐνδύματά του αἱματωμένα.

Ἐρχεται καὶ ἐπάνω εἰς νεφέλην, ὅπως ὅταν ἀνελήφθη, βλέποντας δὲ αὐτὰ αἱ φυλαὶ θὰ θρηνοῦν. Τὰ δεινὰ ποὺ τὰς ἀναμένουν ὅμως δὲν θὰ σταματήσουν εἰς τοὺς θρήνους. Ὁ θρῆνος θὰ εἶναι διὰ νὰ βγάλουν μόναι τους τὴν ψῆφον καὶ νὰ καταδικάσουν τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι ἐν συνεχείᾳ «θὰ στείλῃ τοὺς ἀγγέλους Του μὲ μεγάλην σάλπιγγα διὰ νὰ συγκεντρώσουν τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀπὸ τοὺς τέσσαρες ἀνέμους, ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ ἕως τὸ ἄλλο ἄκρον». Ὅταν δὲ ἀκούῃς αὐτὸ φαντάσου τὴν τιμωρίαν ἐκείνων ποὺ θὰ ἀπομείνουν. Διότι δὲν θὰ ὑποστοῦν μόνον ἐκείνην τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτήν. Καὶ ὅπως ἀνωτέρω ἀνέφεραν ὅτι θὰ λέγουν «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», ἔτσι ἐδῶ λέγει ὅτι «θὰ θρηνοῦν». Διότι ἐπειδὴ τοὺς ὠμίλησε περὶ πολέμων φοβερῶν, διὰ νὰ μάθουν ὅτι μετὰ ἀπὸ τὰ ἐδῶ δεινὰ τοὺς περιμένουν καὶ τὰ ἐκεῖ βασιανιστήρια, τοὺς εἰσάγει θρηνοῦντας καὶ χωριστοὺς ἀπὸ τοὺς

μένους τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ γεέννη παραδιδόμενους· κἀντεῦθεν
 πάλιν τοὺς μαθητὰς διεγείρων, καὶ δεικνύς, ὅσων μὲν ἀπαλ-
 λαγήσονται κακῶν, ὅσων δὲ ἀπολαύσονται ἀγαθῶν.

4. Καὶ τί δήποτε δι' ἀγγέλων αὐτοὺς καλεῖ, εἰ οὕτω
 5 φανερῶς ἔρχεται; Τιμῶν αὐτοὺς καὶ ταῦτη. Ὁ δὲ Παῦ-
 λος, ὅτι ἀρπαγήσονται ἐν νεφέλαις. Εἶπε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι
 περὶ ἀνασιάσεως διελέγετο. «Αὐτός» γάρ, φησὶν, «ὁ Κύ-
 ριος καταθήσεται ἀπ' οὐρανοῦ ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγ-
 γέλου». Ὡστε ἀνασιάντας μὲν συλλέξουσιν ἄγγελοι, συλλε-
 10 γέντας δὲ ἀρπάσουσιν αἱ νεφέλαι καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀ-
 καριαίῳ γίνεται, ἐν αἰτίῳ. Οὐ γὰρ δὴ ἄνω μένων αὐτοὺς
 καλεῖ, ἀλλ' αὐτὸς ἔρχεται ἐν σάλπιγγι. Καὶ τί βούλονται αἱ
 σάλπιγγες καὶ ἡ ἡχὴ; Πρὸς διανάσιαιν, πρὸς εὐφροσύνην,
 πρὸς παράσιαιν τῆς τῶν γινομένων ἐκπλήξεως, πρὸς ὀδι-
 15 νην τῶν ἀπολιμπανομένων.

Οἷμοι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβεραῆς. Δέον ἡ-
 μᾶς χαίρειν διὰ ταῦτα ἀκούωμεν, ἀλγοῦμεν, καὶ κατηφεῖς
 ἔσμεν, καὶ σκνυθροπάζομεν. Ἡ μόνος ἐγὼ ταῦτα πάσχω,
 ὑμεῖς δὲ χαίρετε ἐν τῇ τούτων ἀκροάσει; Ὡς ἔμοιγε καὶ
 20 φρίκη τις ὑπεισέρχεται λεγομένων τούτων, καὶ πικρὸν ὀ-
 δύρομαι, καὶ ἐκ θαυσιότητος σιενάζω καρδίας. Οὐδὲν γὰρ
 τούτων πρὸς ἐμέ, ἀλλ' ἐκείνων τῶν μετὰ ταῦτα λεχθέντων,
 τῶν πρὸς τὰς παρθένους, τῶν πρὸς τὸν καταχώσαντα τὸ
 τάλαντον ὅπερ ἔλαβε, τῶν πρὸς τὸν πονηρὸν δοῦλον. Διὰ
 25 ταῦτα δακρῶ, ὅσης δόξης ἐκπίπτειν μέλλομεν, ὅσης ἐλπί-
 δος ἀγαθῶν, καὶ τοῦτο διηνεκῶς καὶ εἰς αἰεὶ, ἵνα μὴ μικρὸν
 οπουδάσωμεν.

14. Α' Θεσσ. 4, 15.

15. Ματθ. 25, 12.

16. Ματθ. 25, 26-30.

ἐκλεκτοὺς καὶ τοὺς παραδίδει εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Μὲ ὅλα αὐτὰ δὲ πάλιν ἐνθαρρύνει τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς δείχνει ἀπὸ πόσα κακὰ θὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ πόσα ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσουν.

4. Ἄλλὰ τότε, διατί τοὺς καλεῖ μὲ ἀγγέλους, ἀφοῦ ἔρχεται τόσον φανερά; Διὰ νὰ τοὺς τιμήσῃ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν. Ὁ Παῦλος μάλιστα ἀναφέρει ὅτι θὰ ἀρπαγοῦν εἰς τὰ σύννεφα. Εἶπε δὲ καὶ τοῦτο, ὅταν ὤμλοῦσε περὶ τῆς ἀναστάσεως· «Διότι αὐτὸς ὁ Κύριος θὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μὲ παράγγελμα, μὲ φωνὴν ἀρχαγγέλου»¹⁴. Ὡστε ἀφοῦ ἀναστηθοῦν θὰ τοὺς συγκεντρώσουν οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν θὰ τοὺς ἀρπάξουν τὰ σύννεφα. Καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ γίνουν ἀκαριαίως, εἰς ἐλάχιστον χρόνον. Διότι δὲν τοὺς καλεῖ παραμένων ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ἔρχεται ὁ ἴδιος μὲ τοὺς ἤχους σάλπιγγος. Πρὸς τί ὅμως χρειάζονται αἱ σάλπιγγες καὶ ὁ ἦχος; Διὰ τὴν ἀνάστασιν, διὰ τὴν πρόκλησιν χαρᾶς, διὰ τὴν ἐμφανῆ παρουσίᾳσιν τοῦ ἐκπληκτικοῦ γεγονότος, διὰ τὴν θλίψιν αὐτῶν ποὺ θὰ ὑπολειφθοῦν.

Ἄλλοίμονον τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν. Πρέπει νὰ χαίρωμεν ὅταν ἀκοῦμεν αὐτὰ· λυπούμεθα, γινόμεθα κατηφεῖς καὶ σκυθρωποί. Ἡ μήπως μόνον ἐγὼ αἰσθάνομαι αὐτὰ, ἐνῶ σεῖς χαίρετε ἀκούοντές τα; Εἰς ἐμένα πάντως δημιουργεῖται καὶ ἓνα αἶσθημα δέους ὅταν λέγωνται αὐτὰ, καὶ κλαίω πικρὰ καὶ ἀναστενάζω μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς μου. Διότι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, παρὰ ἐκεῖνα ποὺ εἰπώθησαν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, πρὸς τὰς παρθένας¹⁵, πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἔκρυψεν εἰς τὴν γῆν τὸ τάλαντον ποὺ εἶχε λάβει, πρὸς τὸν πονηρὸν δοῦλον¹⁶. Δι' αὐτὰ δακρῦζω, σκεπτόμενος πόσον μεγάλην δόξαν πρόκειται νὰ στερηθῶμεν, πόσῃν ἐλπίδα ἀγαθῶν, καὶ αὐτὸ συνεχῶς καὶ παντοτεινά, διὰ νὰ μὴ καταβάλωμεν μικρὰν προσπάθειαν.

Εἰ μὲν γὰρ πόνος πολὺς ἦν καὶ νόμος βαρὺς, ἔδει μὲν καὶ οὕτω πάντα ποιεῖν· πλὴν ἀλλὰ κἂν πρόφασιν τινα ἐδόκουν ἔχειν πολλοὶ τῶν ραθύμων, ψυχρὰν μὲν, ἐδόκουν δ' οὖν ἔχειν, τὸ ὑπέρογκον τῶν ἐπιταγμάτων, καὶ ὅτι μέγας ὁ πόνος, καὶ ἄπειρος ὁ χρόνος, καὶ ἀφόρητον τὸ φορτίον· νῦν δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἔστι προβάλλεσθαι· ὅπερ μάλιστα τῆς γεέννης οὐχ ἦτιον ἡμᾶς διατριῶγειν μέλλει κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅταν διὰ μικρὰν ροπήν καὶ ὀλίγον ἰδρωῖτα, τὸν οὐρανὸν ὤμεν ἀπολωλεκότες καὶ τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ. Καὶ γὰρ
 10 καὶ ὁ χρόνος βραχὺς, καὶ ὁ πόνος ὀλίγος· καὶ ὁμοῦς ἐκλελύμεθα καὶ ἀναπεπιώκαμεν. Ἐν γῆ ἀγωνίζη, καὶ ἐν οὐρανοῖς ὁ στέφανος· ὑπὸ ἀνθρώπων κολάζη, καὶ ὑπὸ Θεοῦ τιμᾶσαι· ἐν δύο ἡμέραις τρέχεις, καὶ εἰς ἀπείρους αἰῶνας τὰ βραβεῖα· ἐν φθαρτῷ σώματι ἡ πάλη, καὶ ἐν ἀφθάρτῳ αἰ
 15 τιμαί.

Καὶ χωρὶς δὲ τούτων κἀκεῖνο λογίζεσθαι χρή, ὅτι κἂν μὴ διὰ τὸν Χριστὸν ἐλώμεθά τι παθεῖν τῶν ὀδυνηρῶν, ἀνάγκη αὐτὰ καὶ ἄλλως ὑπομεῖναι πάντως. Οὐδὲ γὰρ ἂν διὰ τὸν Χριστὸν μὴ ἀποθάνης, ἀθάνατος ἔσῃ· οὐδὲ ἂν διὰ τὸν Χριστὸν μὴ ρίψης τὰ χρήματα, ἔχων αὐτὰ ἀπελεύση. Ταῦτα ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ, ἃ καὶ μὴ ἀπαιτοῦντος δώσεις, διὰ τὸ θνητὸς εἶναι ταῦτά σε βούλεται ποιεῖν σῆ γνώμη, ἃ καὶ ἀνάγκη σε δεῖ ποιῆσαι. Τοσοῦτον δὲ ἀπαιτεῖ προσεῖναι μόνον, τὸ δι' αὐτὸν γίνεσθαι ὡς τό γε συμβῆναι ταῦτα καὶ παρελθεῖν,
 25 καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἀνάγκης γίνεται.

Εἶδες πῶς εὐκόλος ὁ ἀγών; Ἄ πάντως ἀνάγκη σε παθεῖν, ἐλοῦ παθεῖν δι' ἐμέ· τοῦτο προσκείσθω μόνον, καὶ ἀρ-

Διότι ἔὰν ἦτο κόπος πολὺς καὶ νόμος δυσβάστακτος, ἔπρεπε βέβαια καὶ πάλιν νὰ τὰ κάνωμεν ὅλα, ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀκνηροὺς θὰ ἐνόμιζαν ὅτι ἔχουν κάποιαν δικαιο-
 λογίαν, ψυχρὰν βεβαίως, ἀλλὰ θὰ ἐνόμιζαν ὅτι ἔχουν, τὸν
 μεγάλον ὄγκον τῶν ἐντολῶν, καὶ τὸ ὅτι εἶναι μέγας κό-
 πος, καὶ ἀτελείωτος ὁ χρόνος καὶ ἀβάστακτον τὸ φορτίον.
 Τώρα ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν ἡμπορεῖ νὰ προβάλλεται ὡς
 δικαιολογία, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πῦρ τῆς γεέννης
 ποὺ θὰ μᾶς κατατρώγῃ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, κατὰ τὸν ὁποῖον
 ἐξ αἰτίας μικρᾶς ἀποκλίσεως καὶ ὀλίγου ἰδρωτός θὰ ἔχω-
 μεν χάσει τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἀπερίγραπτα ἀγαθά. Διότι
 καὶ ὁ χρόνος εἶναι σύντομος καὶ ὁ κόπος ὀλίγος· καὶ ὅμως
 ἔχομεν ἐξαχρειωθῆ καὶ περιπέσαμεν πάλιν εἰς ἠθικὴν
 κατάπτωσιν. Εἰς τὴν γῆν ἀγωνίζεσαι καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς
 στεφανώνεσαι· ἀπὸ ἀνθρώπους τιμωρεῖσαι καὶ τιμᾶσαι ἀπὸ
 τὸν Θεόν· δύο ἡμέρας τρέχεις καὶ βραβεύεσαι αἰωνίως· μὲ
 τὸ φθαρτὸν σῶμα ἀγωνίζεσαι καὶ αἱ τιμαὶ ἀποδίδονται εἰς
 τὸ ἄφθαρτον.

Ἄλλὰ καὶ χωρὶς αὐτὰ πρέπει νὰ σκεπτόμεθα καὶ τὸ
 ἐξῆς, ὅτι καὶ ἂν δὲν προτιμῶμεν νὰ ὑποστῶμεν κάτι ἀπὸ
 τὰ ὀδυνηρὰ χάριν τοῦ Χριστοῦ, κατ' ἀνάγκην θὰ τὰ ὑπο-
 στῶμεν ὅπωςδήποτε κατ' ἄλλον τρόπον. Διότι οὔτε ἔὰν
 δὲν ἀποθάνῃς διὰ τὸν Χριστόν, θὰ γίνῃς ἀθάνατος· οὔτε
 ἔὰν δὲν ἀρνηθῇς τὰ χρήματα διὰ τὸν Χριστόν, θὰ ἀπέλθῃς
 ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν παίρνοντάς τα μαζί σου. Ἄπὸ σένα
 ζητεῖ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ τὰ δώσῃς καὶ χωρὶς νὰ τὰ ζητήσῃ,
 ἐπειδὴ εἶσαι θνητός· θέλει νὰ κάμῃς αὐτοπροαιρέτως ἐκεῖ-
 να, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμῃς ὅπωςδήποτε. Τόσον
 μόνον δὲ ἀπαιτεῖ ἐπὶ πλέον, νὰ γίνωνται δι' Ἐκεῖνον, ἀ-
 φοῦ τὸ νὰ συμβοῦν καὶ νὰ παρέλθουν γίνεται ὅπωςδήποτε
 καὶ ἀπὸ φυσικὴν ἀνάγκην.

Εἶδες πόσον εὐκόλος εἶναι ὁ ἀγών; Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα
 εἶναι ἀνάγκη νὰ πάθῃς ὅπωςδήποτε, προτίμησε νὰ τὰ πά-
 θῃς δι' Ἐμέ. Αὐτὸ πρόσθεσε μόνον καὶ θὰ θεωρήσω ἄρκε-

κοῦσαν ἔχω τὴν ὑπακοήν. Ὁ ἐτέρω μέλλεις δανείζειν χρυσίον, τοῦτο δάνεισον ἐμοί, καὶ ἐπὶ πλείοσι, καὶ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ μείζονι· ὁ ἐτέρω μέλλεις σιτρατεύειν σῶμα, τοῦτο σιράτευσον ἐμοί· καὶ γὰρ ὑπερβαίνω σου τοὺς πόρους ταῖς ἀντιδόσεσιν
 5 ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας. Σὺ δὲ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τὸν τό πλέον παρέχοντα προτιμᾶς, καὶ ἐν δανείσμασι, καὶ ἐν ἀγορασίᾳ, καὶ ἐν σιτρατείᾳ· τὸν δὲ Χριστὸν μόνον πλέον ἀπάντων παρέχοντα, καὶ ἀπείρως πλέον, τοῦτον οὐ καταδέχη.

Καὶ τίς ὁ τοσοῦτος πόλεμος; τίς ἡ τοσαύτη ἀπέχθεια;
 10 Πόθεν λοιπὸν ἕξεις συγγνώμην καὶ ἀπολογία, οὐδὲ ἀφ' ὧν ἀνθρώπους προτιμᾶς ἀνθρώπων, ἀπὸ τούτων ἀνεχόμενος τὸν Θεὸν προτιμῆσαι τῶν ἀνθρώπων; Τί τῇ γῆ παραδίδως τὸν θησαυρόν; Δὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ, φησὶν. Οὐ δοκεῖ σοι τῆς γῆς ἀξιοπισιότερος εἶναι ὁ τῆς γῆς Δεσπότης; Ἐκείνη τὸ
 15 καταβληθὲν ἀποδίδωσι, πολλάκις δὲ οὐδὲ τοῦτο· αὐτὸς δὲ καὶ μισθούς σοι ἀποδίδωσι τῆς φυλακῆς. Καὶ γὰρ σφόδρα ἡμῶν ἐρᾷ. Διὰ τοῦτο κἂν δανεῖσαι θέλῃς, ἔσσηκεν ἔτοιμος· κἂν σπεῖραι, αὐτὸς ἀποδέχεται· κἂν οἰκοδομῆσαι θέλῃς, ἔλκει σε πρὸς ἑαυτόν. Ἐν τοῖς ἐμοῖς, λέγων, οἰκοδόμει. Τί
 20 τρέχεις πρὸς τοὺς πένητας, πρὸς ἀνθρώπους τοὺς πωχεύοντας; Δράμε πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ὑπὲρ μικρῶν μεγάλα σοι παρέχοντα πράγματα. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ταῦτα ἀκούοντες ἀνεχόμεθα, ἀλλ' ἔνθα μάχαι, καὶ πόλεμοι, καὶ παγκράτια, καὶ δίκαι καὶ συκοφαντίαι, ἐκεῖ σπεύδομεν.

25 5. Ἐρ' οὖν οὐ δικαίως ἡμᾶς ἀποσιτρέφεται καὶ κολάζει, ὅταν εἰς πάντα ἡμῖν ἑαυτὸν παρέχη, ἡμεῖς δὲ ἀντιπίπτωμεν;

τὴν τὴν ὑπακοήν. Τὸ χρυσάφι τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ δανείσης εἰς ἄλλον, δάνεισέ το εἰς Ἐμέ καὶ μὲ μεγαλύτερον ἐπιτόκιον καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν· τὸ σῶμα πού πρόκειται νὰ δώσης ὡς στρατιώτης εἰς ἄλλον, δῶσε το εἰς Ἐμέ· διότι ξεπερνῶ τοὺς κόπους σου μὲ τὰς ἀνταποδόσεις ἀπὸ τὴν ἀπέραντον ἀφθονίαν. Σὺ δέ, εἰς μὲν τὰ ἄλλα προτιμᾶς ἐκεῖνον πού δίνει τὰ περισσότερα, καὶ εἰς τοὺς δανεισμοὺς καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ εἰς τὴν στρατεύειν, τὸν Χριστὸν ὅμως τὸν μόνον ὁ ὁποῖος δίνει τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅλους καὶ ἀπείρως περισσότερα, αὐτὸν δὲν τὸν καταδέχεσαι.

Καὶ διατι ὁ τόσοσιν μέγας πόλεμος; Διατί αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀπέχθεια; Ἐπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ ἀρυσθῆς συγκώρησιν καὶ δικαιολογίας κατὰ τὴν ἀπολογία, ἀφοῦ, εἰς πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα προτιμᾶς ἄλλους ἀνθρώπους ἀντὶ ἄλλων, δὲν ἀνέχεσαι τὸν Θεὸν καὶ προτιμᾶς ἀνθρώπους; Διατί παραδίνεις τὸν θησαυρὸν εἰς τὴν γῆν; Δῶσε τον εἰς τὸ χέρι μου, λέγει· δὲν νομίζεις ὅτι ὁ δεσπότης τῆς γῆς εἶναι περισσότερο ἐμπιστος ἀπὸ τὴν γῆν; Ἐκείνη θὰ σοῦ ἀποδώσει αὐτὸ πού ἔθαψες, πολλὰς φορὰς δὲ οὔτε καὶ αὐτό· ἐνῶ αὐτὸς θὰ σοῦ δώσει καὶ τόκους διὰ τὴν φύλαξιν, διότι μᾶς ἀγαπᾷ πάρα πολὺ. Δι' αὐτό, καὶ ἂν θελήσης νὰ δανείσης, εἶναι ἔτοιμος· ἂν θελήσης νὰ σπείρης, δέχεται τὸν σπόρον φιλοφρόνως· ἂν θελήσης νὰ ἀνοικοδομήσης, σὲ ἔλκει κοντά του, λέγοντας ἔλα νὰ οἰκοδομήσης εἰς τὰ ἰδικά μου οἰκόπεδα. Διατί τρέχεις πρὸς τοὺς πτωχοὺς, πρὸς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι μεταπίπτουν εἰς πτωχείαν; Τρέξε πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀντὶ μικρῶν πραγμάτων σοῦ παρέχει μεγάλα. Ἄλλὰ οὔτε αὐτὰ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ ἀκούωμεν καὶ σπεύδομεν ἐκεῖ ὅπου γίνονται συμπλοκαὶ καὶ πόλεμοι καὶ πυγμαχίαι καὶ δίκαι καὶ συκοφαντίαι.

5. Ἐπειὶ λοιπὸν δὲν ἔχει δίκαιον νὰ μᾶς ἀποστρέφεται καὶ νὰ μᾶς τιμωρῆ, ὅταν εἰς ὅλα μᾶς παρέχη τὸν ἑαυτὸν Του καὶ ἐμεῖς ἀντιδρῶμεν; Εἶναι εἰς τὸν καθένα ὁπωσδή-

Παντί που δῆλον. Εἴτε γὰρ καλλωπίσασθαι θέλεις, γησί, τὸν ἐμὸν καλλωπισμὸν· εἴτε ὀπλιοθῆναι, τὰ ἐμὰ ὄπλα· εἴτε ἐνδύσασθαι, τὸ ἱμάτιον τὸ ἐμὸν· εἴτε τραφῆναι, τὴν τροάπεζαν τὴν ἐμήν· εἴτε ὀδεῦσαι, τὴν ὁδὸν τὴν ἐμήν· εἴτε κληρο-
 5 νομησαί, τὴν κληρονομίαν τὴν ἐμήν· εἴτε εἰς πατριίδα εἰσελθεῖν, εἰς τὴν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ἐγώ· εἴτε οἰκοδομησαί οἰκίαν, ἐν ταῖς σκηναῖς ταῖς ἐμαῖς. Ἐγὼ γὰρ ὧν δίδωμι οὐκ ἀπαιτῶ σε μισθόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου μισθόν σοι προσοφείλω, ἂν τοῖς ἐμοῖς χρήσασθαι βουληθῆς
 10 ἅπανσι. Τί ταύτης γένοιτ' ἂν ἴσον τῆς φιλοτιμίας; Ἐγὼ πατήρ, ἐγὼ ἀδελφός, ἐγὼ νυμφίος, ἐγὼ οἰκία, ἐγὼ τροφή, ἐγὼ ἱμάτιον, ἐγὼ ρίζα, ἐγὼ θεμέλιος, πᾶν ὅπερ ἂν θέλῃς ἐγώ· μηδενὸς ἐν χρεῖα κατασιτῆς. Ἐγὼ καὶ δουλεύσω· ἦλθον γὰρ διακονῆσαι, οὐ διακονηθῆναι. Ἐγὼ καὶ φίλος, καὶ μέ-
 15 λος, καὶ κεφαλή, καὶ ἀδελφός, καὶ ἀδελφή, καὶ μήτηρ, πάντα ἐγώ· μόνον οἰκειῶς ἔχε πρὸς ἐμέ. Ἐγὼ πένης διὰ σέ· καὶ ἀλήτης διὰ σέ· ἐπὶ σιαυροῦ διὰ σέ· ἐπὶ τάφου διὰ σέ· ἄνω ὑπὲρ σοῦ ἐντυγχάνω τῷ Πατρὶ, κάτω ὑπὲρ σοῦ προσβευτῆς παραγέγονα παρὰ τοῦ Πατρὸς.
 20 Πάντα μοι σὺ, καὶ ἀδελφός, καὶ συγκληρονόμος, καὶ φίλος, καὶ μέλος. Τί πλέον θέλεις; τί τὸν φιλοῦντι ἀποσιτρέφῃ; τί τῷ κόσμῳ κάμνεις; τί εἰς πίδακον ἀντιλεῖς τειρημένον; Τοῦτο γὰρ ἐστὶν εἰς τὸν παρόντι βίον πονεῖσθαι. Τί εἰς πῦρ ξαίνεις; τί τῷ ἄερι πυκνεύεις; τί εἰκῆ τρέχεις; Οὐχὶ ἐκάστη
 25 τέχνη τέλος ἔχει; Παντί που δῆλον. Δεῖξόν μοι καὶ σὺ τῆς

17. Α' Κορ. 15, 53-54.

19. Γαλ. 3, 37.

21. Ἰω. 14, 6.

23. Ἐβρ. 11, 10.

25. Ματθ. 20, 28.

27. Α' Κορ. 12, 27.

29. Ματθ. 12, 50.

18. Ρωμ. 13, 12.

20. Ἰω. 6, 51-54.

22. Ματθ. 5, 5.

24. Ἰω. 14, 2.

26. Ἰω. 15, 14.

28. Α' Κορ. 11, 3.

ποτε φανερόν. Διότι, ἐὰν θέλῃς νὰ καλλωπισθῆς, λέγει, στολίσου μὲ τὸν ἰδικόν μου καλλωπισμόν¹⁷. ἐὰν θέλῃς νὰ ὀπλισθῆς, ὀπλίσου μὲ ἰδικά μου ὄπλα¹⁸. ἐὰν θέλῃς νὰ ἐνδυθῆς, φόρεσε τὸ ἰδικόν μου ἔνδυμα¹⁹. ἐὰν θέλῃς νὰ τραφῆς, φάγε εἰς τὴν ἰδικήν μου τράπεζαν²⁰. ἐὰν θέλῃς νὰ ὀδοιπορήσῃς, ἀκολούθησε τὴν ἰδικήν μου ὁδόν²¹. ἐὰν θέλῃς νὰ κληρονομήσῃς, κληρονόμησε τὴν ἰδικήν μου κληρονομίαν²². ἐὰν θέλῃς νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν πατρίδα, ἔμπα εἰς τὴν πόλιν τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶμαι ἐγώ²³. ἐὰν θέλῃς νὰ κτίσῃς οἰκίαν, ἔλα εἰς τὰς ἰδικὰς μου σκηνάς²⁴. Διότι ἐγὼ δι' ὅσα δίνω δὲν ζητῶ ἀμοιβήν, ἀλλὰ ἐὰν θελήσῃς νὰ χρησιμοποιοῦσῃς ὅλα τὰ ἰδικά μου, διὰ τὴν πρᾶξιν σου αὐτὴν θὰ σοῦ ὀφείλω ἐπὶ πλεόν καὶ ἀμοιβήν. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἰσάξιον πρὸς αὐτὴν τὴν γενναιοδωρίαν; Ἐγὼ εἶμαι πατέρας, ἐγὼ ἀδελφός, ἐγὼ νυμφίος, ἐγὼ οἰκία, ἐγὼ τροφή, ἐγὼ ἔνδυμα, ἐγὼ ρίζα, ἐγὼ θεμέλιον, κάθε τι τὸ ὁποῖον θέλεις ἐγώ· νὰ μὴ ἔχῃς ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε. Ἐγὼ καὶ θὰ σὲ ὑπηρετήσω· διότι ἦλθα νὰ ὑπηρετήσω, ὄχι νὰ ὑπηρετηθῶ²⁵. Ἐγὼ εἶμαι καὶ φίλος²⁶, καὶ μέλος τοῦ σώματος²⁷ καὶ κεφαλὴ²⁸ καὶ ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ καὶ μητέρα²⁹, ὅλα ἐγώ· ἀρκεῖ νὰ διάκεισαι φιλικὰ πρὸς ἐμέ. Ἐγὼ ἔγινα πτωχὸς διὰ σέ· ἔγινα καὶ ἐπαίτης διὰ σέ· ἀνέβηκα ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν διὰ σέ· ἐτάφην διὰ σέ· εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω διὰ σέ παρακαλῶ τὸν Πατέρα· κάτω εἰς τὴν γῆν ἐστάλην ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς μεσολαβητὴς διὰ σέ.

Ὅλα δι' ἐμὲ εἶσαι σύ· καὶ ἀδελφός καὶ συγκληρονόμος καὶ φίλος καὶ μέλος τοῦ σώματος. Τί περισσότερον θέλεις; Διατί ἀποστρέφῃσαι αὐτὸν ποῦ σὲ ἀγαπᾷ; Διατί κοπιάζεις διὰ τὸν κόσμον; Διατί ἀντλεῖς νερὸ μὲ τρυπημένον πιθάρι; Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ καταπονῆσαι εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν. Διατί λαναρίζεις τὴν φωτιάν; Διατί πυγμαχεῖς εἰς τὸν ἀέρα; Διατί τρέχεις ἄδικα; Κάθε τέχνη δὲν ἔχει καὶ ἓνα σκοπὸν; Εἰς τὸν καθένα εἶναι ὅπωςδήποτε φανερόν. Δεῖξε μου καὶ σὺ τὸν σκοπὸν τῆς σπουδῆς εἰς τὴν ζωὴν.

σπουδῆς τῆς βιωτικῆς τὸ τέλος. Ἄλλ' οὐκ ἔχεις. «Ματαιότης γὰρ ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης».

Ἴωμεν εἰς τοὺς τάφους, δεῖξόν μοι τὸν πατέρα, δεῖξόν μοι τὴν γυναῖκα. Ποῦ ὁ χρυσοῦ ἐνδεδυμένος ἱμάτια; ὁ 5 ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καθήμενος; ὁ σιραιόπεδα ἔχων, ὁ τὴν ζώνην, ὁ τοὺς κήρυκας; ὁ τοὺς μὲν ἀναιρῶν, τοὺς δὲ ἐμβάλλων εἰς δεσμοπήριον; ὁ ἀποκτένων οὖς ἐβούλετο, καὶ ἀπαλλάττων οὖς ἤθελεν; Οὐδὲν ὁρῶ πλὴν ὀσιέων, καὶ σιτός, καὶ ἀράχνης· καὶ πάντα ἐκεῖνα γῆ, πάντα ἐκεῖνα μῦθος, 10 πάντα ὄναρ καὶ σκιά καὶ διήγημα ψιλόν, καὶ γραφή μᾶλλον δὲ οὐδὲ γραφή. Τὴν μὲν γὰρ γραφὴν κἄν ἐν εἰκόνι ὁρῶμεν ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ εἰκόνα. Καὶ εἶθε μέχρι τούτων τὰ δεινά! Νυνὶ δὲ τὰ μὲν τῆς τιμῆς, καὶ τῆς τρυφῆς, καὶ τῆς περιφανείας, μέχρι σκιάς, μέχρι ρημάτων· τὰ δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐκέτι 15 μέχρι σκιάς καὶ ρημάτων, ἀλλὰ μένει καὶ διαθήσεται μετ' ἡμῶν ἐκεῖ, καὶ πᾶσιν ἔσται δῆλα αἱ ἀρπαγαί, αἱ πλεονεξίαι, αἱ πορνεῖαι, αἱ μοιχεῖαι, τὰ μυρία δεινά· ταῦτα οὐκ ἐν εἰκόνι, οὐδὲ ἐν τέφρᾳ, ἀλλὰ γεγραμμένα ἄνω καὶ ρήματα καὶ πράγματα.

20 Ποίοις οὖν ὀφόμεθα τὸν Χριστὸν ὀφθαλμοῖς; Εἰ γὰρ πατέρα τις οὐκ ἂν ἤνεγκεν ἰδεῖν, συνειδῶς ἑαυτῷ ἡμαρτικότι εἰς αὐτόν, τὸν πατὴρ μᾶλλον ἀπείρως προότερον ὄντα πῶς ἀντιβλέπομεν τότε; πῶς οἴσομεν; Καὶ γὰρ παρασησόμεθα τῷ θῆμαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάντων ἀκριβῆς ἔσται ἐξέτασις. 25 Εἰ δέ τις ἀπιστεῖ τῇ μελλούσῃ κρίσει, ὁράτω τὰ ἐνταῦθα, τοὺς ἐν τοῖς δεσμοπηρίοις, τοὺς ἐν τοῖς μετάλλοις, τοὺς ἐν ταῖς κοπρίαις, τοὺς δαιμονῶντας, τοὺς παραπαίοντας, τοὺς

Δὲν ἠμπορεῖς, διότι «ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης»³⁰.

Ἄς μεταβῶμεν εἰς τοὺς τάφους· δεῖξε μου τὸν πατέρα· δεῖξε μου τὴν γυναῖκα. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος πού ἐφοροῦσε χρυσᾶ ἐνδύματα; Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος πού ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὸ ὄχημα; Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος πού εἶχε στρατούς, ἐκεῖνος πού εἶχε τὸ διάδημα, ἐκεῖνος πού εἶχε τοὺς ἀγγελιαφόρους; Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἄλλους μὲν ἔσφαζεν, ἄλλους δὲ ἔρριπτεν εἰς τὴν φυλακὴν; Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος πού ἐφόνευεν ὅσους ἤθελε καὶ ἀπήλλασσε ὅσους ἤθελε; Δὲν βλέπω τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ ὄστᾶ καὶ σκόρον καὶ ἀράχνην· ὅλα ἐκεῖνα ἔγιναν χῶμα, ὅλα ἐκεῖνα εἶναι μῦθος, ὅλα εἶναι ὄνειρον καὶ σκιά καὶ ἀπλῆ ἐξιστόρησις καὶ ζωγραφικὴ παράστασις· ἢ μᾶλλον οὔτε ζωγραφικὴ παράστασις. Διότι τὴν μὲν παράστασιν τὴν βλέπομεν ἔστω καὶ εἰς εἰκόνα· ἐδῶ ὅμως οὔτε εἰκόνα βλέπομεν. Καὶ μακάρι νὰ ἐσταματοῦσαν μέχρις ἐδῶ τὰ δεινά. Τώρα ὅμως ἡ μὲν τιμὴ καὶ ἡ ἀπόλαυσις καὶ ἡ λαμπρότης κατήντησαν σκιά, λέξεις· τὰ ἐπακόλουθα ὅμως αὐτῶν, δὲν εἶναι πλέον σκιά καὶ λέξεις, ἀλλὰ παραμένουν καὶ θὰ μεταβοῦν μαζί μας ἐκεῖ καὶ θὰ φανερωθοῦν εἰς ὅλους· αἱ ἀρπαγαί, αἱ πλεονεξίαι, αἱ πορνεῖαι, αἱ μοιχεῖαι, τὰ ἀπειράριθμα δεινά. Αὐτὰ δὲν ἔχουν μεταβληθῆ εἰς εἰκόνα καὶ τέφραν, ἀλλ' εἶναι γραμμένα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις.

Μὲ ποίους λοιπὸν ὀφθαλμοὺς θὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν; Διότι ἐὰν δὲν ἠμπορῆ νὰ ἰδῆ κανεὶς τὸν πατέρα του, συναισθανόμενος ὅτι ἔσφαλεν ἀπέναντί του, Ἐκεῖνον πού εἶναι ἀπείρως πραότερος ἀπὸ τὸν Πατέρα πῶς θὰ τὸν ἀτενίσωμεν τότε; Πῶς θὰ τὸν ὑποφέρωμεν; Διότι θὰ παρασιτῶμεν εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ γίνῃ λεπτομερῆς ἐξέτασις ὅλων. Ἐὰν δὲ κανεὶς δὲν πιστεύῃ εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἃς ἰδῆ ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ, αὐτοὺς πού εὐρίσκονται εἰς τὰς φυλακάς, εἰς τὰ μεταλλορυχεῖα, εἰς τὰς κοπρίας, τοὺς δαιμονοπλήκτους, τοὺς παράφρονas, ἐκείνους πού

νόσοις ἀνιάτοις παλαιότητας, τοὺς πενία διηγεκεῖ πυκτιεύον-
 τας, τοὺς λιμῶ συζῶντας, τοὺς πένθεισιν ἀνηκέστοις θεβλημέ-
 νους, τοὺς ἐν αἰχμαλώσειαις. Οὐ γὰρ ἂν οὗτοι ταῦτα ἔπαθον
 5 κότας ἔμελλεν ἀναμένειν τιμωρία καὶ κόλασις. Εἰ δὲ μηδὲν
 ἐνταῦθα ὑπέμειναν οἱ λοιποί, τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ σημεῖόν σε
 ποιεῖσθαι δεῖ τοῦ πάντως εἶναί τι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπο-
 δημίαν.

Οὐ γὰρ ἂν ἀπάντων ὁ αὐτὸς ὢν Θεὸς τοὺς μὲν ἐτιμωρή-
 10 σαιτο, τοὺς δὲ ἀφῆκεν ἀτιμωρήτους, τὰ αὐτὰ ἢ καὶ χαλε-
 πώτερα πεπλημμεληκότας, εἰ μὴ τινα ἔμελλεν ἐκεῖ αὐτοῖς
 τιμωρίαν ἐπάγειν.

Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν λογισμῶν καὶ τῶν παραδειγμα-
 τῶν καὶ ἡμεῖς ταπεινώσωμεν ἑαυτούς, καὶ οἱ τῇ κρίσει δια-
 15 πιστοῦντες πιστευέτωσαν λοιπόν, καὶ βελτίους γενέσθωσαν
 ἵνα ἀξίως ἐνταῦθα τῆς βασιλείας βιώσαντες, τῶν μελλόν-
 των ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

βασανίζονται ἀπὸ ἀνιάτους ἀσθενείας, ἐκείνους πὺ ἀγ-
νίζονται μὲ τὴν διαρκῆ πτωχείαν, ἐκείνους πὺ συζοῦν μὲ
τὴν πείναν, ἐκείνους πὺ ἔχουν ριφθῆ εἰς ἀφόρητον πέν-
θος, ἐκείνους πὺ εὐρίσκονται εἰς αἰχμαλωσίαν. Διότι αὐ-
τοὶ δὲν θὰ ὑφίσταντο αὐτὰ τώρα, ἐὰν δὲν θὰ ἀνέμενε καὶ
ὄλους τοὺς ἄλλους πὺ ἔκαναν τὰς ἁμαρτίας αὐτὰς τιμω-
ρία καὶ κόλασις. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐδῶ τίποτε δὲν ὑπέστησαν
οἱ ὑπόλοιποι, καὶ μόνον αὐτὸ πρέπει νὰ σοῦ εἶναι ἀπόδει-
ξις ὅτι ὅπωςδήποτε κάτι ὑπάρχει μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν
ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν.

Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐνῶ ὁ ἴδιος Θεὸς εἶναι δι' ὅ-
λους, ἄλλους μὲν νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ἄλλους δὲ νὰ τοὺς
ἀφήσῃ ἀτιμωρήτους, μολονότι διέπραξαν τὰ ἴδια ἢ καὶ χει-
ρότερα ἁμαρτήματα, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἐπιβάλλῃ
κάποιαν τιμωρίαν ἐκεῖ.

Ἀπὸ αὐτὰς λοιπὸν τὰς σκέψεις καὶ τὰ παραδείγματα
ἃς ταπεινώσωμεν καὶ ἐμεῖς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ὅσοι ἀπι-
στοῦν εἰς τὴν κρίσιν, ἃς πιστεύσουν λοιπὸν καὶ ἃς γίνουν
καλύτεροι, εἰς τρόπον ὥστε ἀφοῦ ζήσωμεν ἐδῶ ὅπως ἀξίζει
εἰς τὴν βασιλείαν, νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τῶν μελλόντων ἀγα-
θῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ΄

Ματθ. 24, 32-51

«Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. Ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλός, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύη, γινώσκειτε ὅτι ἐγγύς τὸ θέρος. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα πάντα, γινώσκειτε ὅτι ἐγγύς ἐσιν ἐπὶ θύραις».

1. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων», αὐτοὶ δὲ τοῦτο ἐζήτουν μεθ' ὅσον χρόνον, καὶ αὐτὴν κυρίως τὴν ἡμέραν ἐπεθύμουν εἰδέναι, διὰ τοῦτο
10 καὶ τὸ παράδειγμα τίθησι τῆς συκῆς, δεικνύς ὅτι οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἀλλ' ἐφεξῆς καὶ ἡ παρουσία ἀπαντήσεται· ὅπερ οὖν οὐ διὰ τῆς παραβολῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν μετὰ ταῦτα λέξεων ἐδήλωσεν εἰπών· «Γινώσκειτε ὅτι ἐγγύς ἐσιν ἐπὶ θύραις».

15 Ἐντεῦθεν καὶ ἕτερόν τι προφητεύει, θέρος πνευματικόν, καὶ γαλήνην καὶ ἐκείνην ἐσομένην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ παρόντος τοῖς δικαίοις· τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τοῦναντίον, χεμῶνα ἀπὸ θέρους· ὅπερ ἐν τοῖς ἐξῆς ἐδήλωσεν εἰπών, τρυφώντων αὐτῶν ἐπισιτήσεσθαι τὴν ἡμέραν.

20 Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον τὸ τῆς συκῆς τοῦτο τέθεικεν, ἵνα τὸ διάσημα δηλώσῃ· ἐξῆν γὰρ καὶ ἑτέρως αὐτὸ παρασιῆσαι· ἀλλ' ἵνα καὶ ἐντεῦθεν πιστώσῃται τὸν λόγον οὕτως ἐκθησόμενον πάντως. Ὡσπερ γὰρ τοῦτο ἀνάγκη εἶναι, οὕτω καὶ ἐκεῖνο. Καὶ γὰρ ὅπουπερ ἂν ἐθέλῃ τὸ πάντως ἀποθησόμενον λέγειν, 25 οὐσικὰς ἀνάγκας εἰς μέσον παραάγει, καὶ αὐτός, καὶ ὁ μακάριος Παῦλος αὐτὸν μιμούμενος. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ ἀνασιάσεως διαλεγόμενός φησιν· «Ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀπο-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ΄

Ματθ. 24, 32-51

«Ἀπὸ τὴν συκιά νὰ καταλάβετε τὴν παραβολήν. Ὅταν ὁ κλάδος τῆς γίνῃ πλέον ἀπαλὸς καὶ βλαστήσουν τὰ φύλλα, καταλαβαίνετε ὅτι πλησιάζει τὸ θέρος. Ἔτσι καὶ σεῖς, ὅταν ἴδῃτε ὅλα αὐτά, νὰ γνωρίζετε ὅτι εἶναι πλησίον, εἰς τὴν πόρτα».

1. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «εὐθὺς μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων», αὐτοὶ δὲ ἐζητοῦσαν αὐτὸ ἀκριβῶς, μετὰ ἀπὸ πόσον χρόνον, καὶ αὐτὴν κυρίως τὴν ἡμέραν ἐπιθυμοῦσαν νὰ γνωρίσουν, δι' αὐτὸ ἀναφέρει τὸ παράδειγμα τῆς συκῆς, δεικνύων ὅτι δὲν θὰ μεσολαβῆσῃ πολὺ διάστημα, ἀλλ' ὅτι εὐθὺς ἀμέσως θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ Παρουσία, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μάλιστα ἐδήλωσεν ὄχι μόνον μὲ τὴν παραβολήν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς μετέπειτα λέξεις, λέγων «γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις».

Ἐδῶ προφητεύει καὶ κάτι ἄλλο, θέρος πνευματικόν, καὶ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὸν χειμῶνα τοῦ παρόντος θὰ ἐπικρατήσῃ γαλήνη χάριν τῶν δικαίων· διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀντιθέτως ἀπὸ θέρος θὰ γίνῃ χειμῶν. Αὐτὸ τὸ ἐδήλωσε παρακάτω ὅταν εἶπεν ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς Παρουσίας θὰ ἔλθῃ ἐνῶ αὐτοὶ θὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἀπολαύσεις.

Δὲν ἀνέφεραν ὅμως τὴν παραβολὴν τῆς συκῆς μόνον δι' αὐτό, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸν χρόνον, διότι ἤμποροῦσε καὶ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ τὸν παραστήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὅσα εἶπεν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ συμβοῦν. Διότι ὅπως αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον ἐπακόλουθον, ἔτσι καὶ ἐκεῖνο. Διὰ τοῦτο, ὅπου τυχὸν θέλει νὰ τονίσῃ ὅτι αὐτὸ πὺν λέγει θὰ συμβῆ ὅπωςδήποτε, παρεμβάλλει φυσικὰς ἀναγκαιότητας, τόσον ὁ ἴδιος ὅσον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μιμούμενος αὐτόν. Δι' αὐτὸ ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς Ἀναστάσεως λέγει· «ἐὰν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ δὲν πέσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ πεθάνῃ, μένει αὐτὸς μόνος, ἐὰν

θάνη πολὺν καρπὸν φέρει». Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος παιδευθεὶς, τῷ αὐτῷ κέχρηται ὑποδείγματι, Κορινθίοις περὶ ἀνασιτάσεως διαλεγόμενος. «Ἄφρων», γὰρ, φησί, «οὐ ὁ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ».

5 Εἶτα ἵνα μὴ ταχέως πάλιν ἐπ' αὐτὸ ἔλθωσι, καὶ ἐρωτησωσι, Πότε; εἰς μνήμην αὐτοῦς τῶν παρελθόντων ἐνάγει, λέγων «Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν ταῦτα πάντα γένηται». «Ταῦτα πάντα», ποῖα; εἶπέ μοι. Τὰ τῶν Ἱεροσολύμων, τὰ τῶν πολέμων, τὰ τῶν λιμῶν, τὰ
10 τῶν λοιμῶν, τὰ τῶν σεισμῶν, τὰ τῶν ψευδοχρίστων, τὰ τῶν ψευδοπροφητῶν, τὸ πανταχοῦ σπαρῆναι τὸ Εὐαγγέλιον, τὰς σιτάσεις, τὰς ταραχάς, τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ εἰρήκαμεν μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας συμβησόμενα.

Πῶς οὖν, φησὶν, εἶπεν, «ἡ γενεὰ αὕτη»; Οὐ περὶ τῆς
15 τότε λέγων, ἀλλὰ περὶ τῆς τῶν πιστῶν. Οἶδε γὰρ γενεὰν οὐκ ἀπὸ χρόνων χαρακτηρίζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπου θρησκείας καὶ πολιτείας· ὡς ὅταν λέγῃ «Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον». Ὅπερ γὰρ ἄνω ἔλεγε· «Δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι»· καὶ πάλιν, «Κηρυχθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον»·
20 τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ λέγων, ὅτι πάντως ἐκθήσεται ταῦτα πάντα, καὶ μενεῖ ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν, οὐδενὶ τῶν εἰρημένων διακοπιόμενη. Ἀλλὰ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπολεῖται, καὶ τὸ πλεόν τῶν Ἰουδαίων ἀφανισθήσεται, ταύτης δὲ οὐδὲν περιέσται, οὐ λιμός, οὐ λοιμός, οὐ σεισμός, οὐχ αἱ τῶν πολέμων
25 ταραχαί, οὐ ψευδόχριστοι, οὐ ψευδοπροφηταί, οὐκ ἀπαιεῶνες, οὐχ οἱ παραδιδόντες, οὐχ οἱ σκανδαλίζοντες, οὐχ οἱ ψευδάδελφοί, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς τοιοῦτος πειρασμός.

1. Ἰω. 12, 24.

2. Α' Κορ. 15, 36.

3. Ψαλμ. 23, 6.

ὅμως πεθάνη φέρει πολὺν καρπὸν»¹. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διδαχθεὶς χρησιμοποιεῖ τὸ ἴδιον παράδειγμα, ὅταν ὁμιλῇ εἰς τοὺς Κορινθίους περὶ τῆς Ἀναστάσεως. Διότι λέγει· «ἀνόητε, ἐκεῖνο ποὺ σπέρνεις ἐσὺ δὲν παίρνει ζωὴν, ἐὰν πρῶτα δὲν πεθάνῃ»².

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθουν γρήγορα πάλιν εἰς τὸ ἴδιον θέμα καὶ ἐρωτήσουν πότε, τοὺς ἐπαναφέρει εἰς τὰ προηγούμενα, λέγων· «σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι δὲν θὰ περάσῃ ἡ γενεὰ αὕτη, πρὶν γίνουν ὅλα αὐτά». «Ὅλα αὐτά»· ποῖα; εἶπέ μου. Τὰ ἀφορῶντα τὰ Ἱεροσόλυμα, τοὺς πολέμους, τοὺς λιμούς, τοὺς λοιμούς, τοὺς σεισμούς, τοὺς ψευδοχρίστους, τοὺς ψευδοπροφήτας, τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου παντοῦ, τὰς ἐπαναστάσεις, τὰς ταραχάς, ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα εἶπαμεν ὅτι θὰ συμβοῦν μέχρι τὴν Παρουσίαν Του.

Διατί ὅμως, λέγει, εἶπεν «ἡ γενεὰ αὕτη»; Τὸ εἶπεν ὁμιλῶν ὄχι διὰ τὴν τότε γενεάν, ἀλλὰ διὰ τὴν γενεάν τῶν πιστῶν. Διότι συνηθίζει νὰ χαρακτηρίζῃ τὴν γενεάν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς χρόνους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς θρησκείας καὶ τῆς συμπεριφορᾶς· ὅπως ὅταν λέγῃ· «Αὕτη ἡ γενεὰ ἐκείνων ποὺ ζητοῦν τὸν Κύριον»³. Διότι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγεν ἀνωτέρω, ὅτι δηλαδή «πρέπει ὅλα αὐτά νὰ γίνουν» καὶ ὅτι· «θὰ κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον», αὐτὸ ἐπισημαίνει καὶ ἐδῶ, λέγων ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ συμβοῦν ὅλα αὐτά καὶ ὅτι ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν θὰ παραμείνῃ, χωρὶς νὰ διακοπῇ ἀπὸ τίποτε ἐξ ὧσων ἐλέχθησαν. Ἀντιθέτως, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα θὰ καταστραφοῦν καὶ ἡ πλειονότης τῶν Ἰουδαίων θὰ ἀφανισθῇ, αὐτὴν τὴν γενεάν δὲ τίποτε δὲν θὰ τὴν ξεπεράσῃ, οὔτε λιμός, οὔτε μολυσματικὴ ἀσθένεια, οὔτε σεισμός, οὔτε αἱ ταραχαὶ τῶν πολέμων, οὔτε ψευδόχριστοι, οὔτε ψευδοπροφήται, οὔτε ἀπατεῶνες, οὔτε οἱ προδόται, οὔτε οἱ σκανδαλοποιοί, οὔτε οἱ ψευδάδελφοί, οὔτε καμμία ἄλλη παρομοία δοκιμασία.

Εἶτα καὶ μᾶλλον αὐτοὺς εἰς πίστιν ἐνάγων, φησὶν· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι· τουτέστι, τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώτερον ἀφανισθῆναι, ἢ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν. Καὶ ὁ
 5 ἀντιλέγων ὑπὲρ τούτων, βασανίζετω τὰ εἰρημένα, καὶ εὐ-
 ρῶν ἀληθῆ (εὐρήσει γὰρ πάντως), ἀπὸ τῶν παρελθόντων
 καὶ τοῖς μέλλουσι πιστενείω, καὶ πάντα ἐξεταζέτω μετὰ ἀ-
 κριθείας, καὶ ὄψεται τῶν πραγμάτων τὸ τέλος μαρτυροῦν
 τῇ τῆς προφητείας ἀληθείᾳ. Τὰ δὲ στοιχεῖα εἰς μέσον τέθει-
 10 κεν, ὁμοῦ μὲν δηλῶν, ὅτι προτιμοτέρα καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς
 ἢ Ἐκκλησία· ὁμοῦ δὲ δημιουργὸν ἑαυτὸν καὶ ἐντεῦθεν δει-
 κνὺς τοῦ παντός. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ συντελείας διελέχθη,
 πράγματι παρὰ πολλοῖς ἀπιστουμένου, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 γῆν εἰς μέσον ἤγαγε, τὴν δύναμιν αὐτοῦ τὴν ἄφαιτον ἐνδει-
 15 κνύμενος, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας δηλῶν, ὅτι Δε-
 σπότης ἐστὶ τοῦ παντός, καὶ ἐκ τούτων καὶ τοῖς σφόδρα ἀμφι-
 βάλλουσιν ἀξιόπιστα τὰ εἰρημένα κατασκευάζων.

«Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶ-
 δει, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ
 20 Πατήρ». Τῷ μὲν εἰπεῖν, «οὐδὲ οἱ ἄγγελοι», ἐπεσιόμισεν αὐ-
 τούς, ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασιν τῷ
 δὲ εἰπεῖν, «οὐδὲ ὁ Υἱός», κωλύει οὐ μόνον μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ
 ζητῆσαι. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο τοῦτο εἴρηκεν, ὅρα μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν, ἐπειδὴ περιεργιστέρους εἶδε γενομένους, πῶς
 25 ἐπεσιόμισε μειζόνως. Νῦν μὲν γὰρ καὶ τεκμήρια εἴρηκε πολ-
 λά καὶ ἄπειρα τότε δὲ ἀπλῶς, «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρό-
 νους ἢ καιρούς». Εἶτα ἵνα μὴ εἴπωσιν, ὅτι Ἐπισημῆτα, διε-
 πιύσθημεν, οὐδὲ τούτου ἐσομέν ἀξιοὶ φησὶν, «Ὅς ὁ Πατήρ

4. Ματθ. 24, 35 καὶ Λουκᾶ 21, 32.

5. Πράξ. 1, 7.

Ἔπειτα, διὰ νὰ τοὺς κάμη νὰ πιστεύσουν περισσότερο, λέγει· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»⁴. Δηλαδή, ὅτι αὐτὰ τὰ στερεοποιημένα καὶ τὰ ἀκίνητα εὐκολώτερα θὰ ἐξαφανισθοῦν, παρὰ θὰ διαψευδοῦν κάτι ἀπὸ τοὺς λόγους μου. Καὶ ὅποιος ἀμφιβάλλει περὶ αὐτῶν ἅς ἐξετάσῃ μὲ προσοκῆν ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἐὰν τὰ εὖρη ἀληθινὰ (καὶ θὰ τὰ εὖρη ὅπωςδήποτε) ἀπὸ τὰ παρελθόντα ἅς πιστεύσῃ καὶ εἰς τὰ μέλλοντα, καὶ ἅς τὰ ἐξετάσῃ ὅλα μὲ ἀκρίβειαν καὶ θὰ ἰδοῦν τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς προφητείας. Τὰ δὲ στοιχεῖα τοῦ κόσμου (τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν) τὰ παρενέβαλεν εἰς τὸν λόγον, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι προτιμωτέρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ δείξῃ καὶ μὲ αὐτὰ ὅτι εἶναι δημιουργὸς τοῦ παντός. Διότι, ἐπειδὴ ὠμίλησε περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἀμφισβητοῦν, ἀνέφερε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀνυπολόγιστον δύναμίν Του καὶ νὰ δηλώσῃ μὲ πολλὴν ἐξουσίαν, ὅτι εἶναι κύριος τοῦ παντός καὶ μὲ αὐτὰ νὰ κάμη ἀξιόπιστα ὅσα εἶπε καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ ἀμφιβάλουν πάρα πολύ.

«Διὰ τὴν ἡμέραν δὲ ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν κανεὶς δὲν γνωρίζει τίποτε, οὔτε οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, παρὰ μόνον ὁ Πατήρ μου». Μὲ τὴν δήλωσιν «οὔτε οἱ ἄγγελοι» τοὺς ἀπεστόμωσεν, ὥστε νὰ μὴ ζητήσουν νὰ μάθουν ὅτι δὲν γνωρίζουν ἐκεῖνοι, λέγων δὲ «οὔτε ὁ Υἱὸς» τοὺς ἐμποδίζει ὄχι μόνον νὰ μάθουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐρευνοῦν. Ὅτι δὲ δι' αὐτὸ τὸ εἶπε, βλέπε πῶς τοὺς ἀπεστόμωσε καλύτερα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅταν τοὺς εἶδε νὰ γίνωνται περισσότερο περίεργοι. Διότι τώρα μὲν τοὺς ἀνέφερε πολλὰ καὶ διάφορα τεκμήρια, τότε δὲ τοὺς εἶπεν ἀπλῶς· «δὲν εἶναι ἰδική σας ὑπόθεσις νὰ γνωρίζετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιροὺς»⁵. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ εἶπουν ὅτι παρεμελήθημεν, περιεφρονήθημεν, οὔτε αὐτοῦ δὲν εἴμεθα ἄξιοι, λέγει· «τοὺς ὁποῖ-

ἔθειο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Καὶ γὰρ σφόδρα ἔμελεν αὐτῷ τοῦ
 τιμᾶν αὐτοὺς καὶ μηδὲν ἀποκρούπεισθαι. Διὰ τοῦτο αὐτὸ τῷ
 Πατρὶ αὐτοῦ ἀνατίθησι, καὶ φοβερὸν τὸ προᾶγμα ποιῶν, καὶ
 ἐκείνων ἀποτειχίζων τῇ πεύσει τὸ εἰρημένον· ἐπεὶ εἰ μὴ
 5 τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ἀγνοεῖ, πότε εἴσεται; Ἴρα μεθ' ἡμῶν,
 καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; Καὶ τὸν μὲν Πατέρα οἶδε σαφῶς, καὶ
 οὕτω σαφῶς, ὡς ἐκεῖνος τὸν Υἱόν· τὴν δὲ ἡμέραν ἀγνοεῖ;

Εἶτα, τὸ μὲν Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ·
 αὐτὸς δὲ οὐδὲ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως οἶδεν; Ἀλλὰ τὸ μὲν
 10 πῶς δεῖ κρίνειν οἶδε, καὶ τὰ ἐκάστου ἀπόρρητα ἐπίσταιται·
 ὁ δὲ πολλῶν τούτου εὐτελέστερον, τοῦτο ἔμελλεν ἀγνοεῖν; Πῶς
 δέ, εἰ «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
 οὐδὲ ἓν», τὴν ἡμέραν ἠγνόησεν; Ὁ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιή-
 σας, εὐδηλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους· εἰ δὲ τοὺς χρόνους, καὶ
 15 τὴν ἡμέραν πῶς οὖν ἦν ἐποίησεν ἀγνοεῖ;

2. Καὶ ὑμεῖς μὲν αὐτοῦ καὶ τὴν οὐσίαν εἰδέναι φατέ,
 τὸν δὲ Υἱὸν οὐδὲ τὴν ἡμέραν, τὸν Υἱόν, τὸν διαπαντὸς ἐν
 τῷ κόλπῳ ὄντα τοῦ Πατρός; καίτοι πολλῶν μείζων ἢ οὐσία
 τῶν ἡμερῶν, καὶ ἀπείρως μείζων. Πῶς οὖν τὸ μείζον ἐαν-
 20 τοῖς διδόντες, οὐδὲ τὸ ἔλατιον συγχωρεῖτε τῷ Υἱῷ, «ἐν ᾧ
 εἶσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπό-
 κρυφον»; Ἀλλ' οὔτε ὑμεῖς ἴστε τί τὴν οὐσίαν ὁ Θεός, καὶ
 μυριάκις ταῦτα μαίνησθε· οὔτε ὁ Υἱὸς ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν,
 ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπίσταιται. Διὰ τοι τοῦτο πάντα εἰπὼν, καὶ
 25 τοὺς χρόνους, καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς θύρας

6. Αὐτόθι.

7. Α' Κορ. 2, 10.

8. Ἰω. 1, 3.

9. Κολ. 2, 3.

ους ὤρισεν ὁ Πατήρ καὶ τὴν ἰδικήν του ἐξουσίαν»⁶. Διότι ἐφρόντιζε πάρα πολὺ νὰ τοὺς τιμᾷ καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀποκρύπτῃ τίποτε. Διὰ τοῦτο αὐτὸ τὸ ἀφήνει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατρός, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ κάμῃ τὸ πρᾶγμα φοβερόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀποκλείσῃ ἐκείνους νὰ πληροφορηθοῦν αὐτὸ πὺ ἐλέχθη. Διότι ἐὰν δὲν εἶναι αὐτὸ καὶ τὸ ἀγνοεῖ, πότε θὰ τὸ γνωρίσῃ; Μήπως μαζί μας; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἴπῃ αὐτό; Καὶ τὸν μὲν Πατέρα τὸν γνωρίζει ἀκριβῶς, τόσον ἀκριβῶς μάλιστα ὅσον Ἐκεῖνος γνωρίζει τὸν Υἱόν, τὴν δὲ ἡμέραν τὴν ἀγνοεῖ;

Ἔπειτα, τὸ μὲν Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ', καὶ Αὐτὸς δὲν γνωρίζει οὔτε τὸν χρόνον τῆς κρίσεως; Ἄλλὰ τὸ μὲν πῶς πρέπει νὰ κρίνῃ τὸ γνωρίζει καὶ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ καθενὸς τὰ γνωρίζει καλῶς, αὐτὸ δὲ πὺ εἶναι πολὺ πῶ ἀσήμαντον ἀπὸ ἐκεῖνο, αὐτὸ θὰ τὸ ἀγνοοῦσε; Πῶς ὅμως, ἐὰν «ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε»⁸, ἠγνόησε τὴν ἡμέραν; Διότι αὐτὸς πὺ ἐδημιούργησε τοὺς αἰῶνας, εἶναι φανερόν ὅτι ἐδημιούργησε καὶ τοὺς χρόνους· ἐὰν δὲ ἐδημιούργησε τοὺς χρόνους, ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἡμέραν· πῶς λοιπὸν ἀγνοεῖ αὐτὴν πὺ ἐδημιούργησεν;

2. Καὶ σεῖς μὲν ἰσχυρίζεσθε ὅτι γνωρίζετε τὴν οὐσίαν Του, ὁ δὲ Υἱὸς δὲν γνωρίζει οὔτε τὴν ἡμέραν, ὁ Υἱὸς ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται διαρκῶς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός; Μολονότι ἡ οὐσία Αὐτοῦ εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς ἡμέρας, καὶ μάλιστα ἀπείρως ἀνωτέρα. Πῶς λοιπόν, ἐνῶ ἐπιτρέπετε τὸ μεῖζον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς σας, δὲν ἐπιτρέπετε οὔτε τὸ ἔλασσον εἰς τὸν Υἱόν, «εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως»;⁹ Ἄλλὰ οὔτε σεῖς γνωρίζετε τί εἰς τὴν οὐσίαν εἶναι ὁ Θεός, ἔστω καὶ ἂν μυρίας φορὰς τὸ ἰσχυρίζεσθε μέχρι μανίας· οὔτε ὁ Υἱὸς ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν γνωρίζει καὶ πολὺ καλῶς. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀφοῦ τὰ εἶπεν ὅλα, καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς καὶ ἀφοῦ μᾶς ὠδήγησε μέ-

ἀγαγών, («Ἐγγὺς γὰρ ἔστιν ἐπὶ θύραις», φησὶν)· ἀπεσίγησε τὴν ἡμέραν. Εἰ μὲν γὰρ ἡμέραν ζητοίης καὶ ὥραν, οὐκ ἀκούσῃ παρ' ἐμοῦ, φησὶν· εἰ δὲ καιροὺς καὶ προοίμια, οὐδὲν ἀποκρουσάμενος ἐρῶ πάντα σοι μετὰ ἀκριθείας.

- 5 «Οτι μὲν γὰρ οὐκ ἀγνοῶ, διὰ πολλῶν ἔδειξα, διασιήματα εἰπών, καὶ τὰ συμβησόμενα ἅπαντα, καὶ ὅσον ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου μέχρι τῆς ἡμέρας αὐτῆς· (τοῦτο γὰρ τῆς σуккῆς ἐδήλωσεν ἢ παραβολή)· καὶ ἐπὶ τὰ πρόθυρά σε ἤγαγον αὐτά· εἰ δὲ μὴ ἀνοίγω σοι τὰς θύρας, καὶ τοῦτο συμφερόντως ποιῶ.
- 10 «Ἴνα δὲ καὶ ἐτίρωθεν μάθης, ὅτι οὐ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ τὸ σιγῆσαι, ὅρα μετὰ τῶν εἰρημένων πῶς καὶ ἄλλο προσίθησι σημεῖον· «Ὡσπερ δὲ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ γαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἦλθεν ὁ κατακλυσμός, καὶ ἦρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται
- 15 καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου». Ταῦτα δὲ εἶπε, δηλῶν ὡς ἀνθρώπον ἦξει, καὶ ἀπροσδοκήτως, καὶ τῶν πλειόνων τρυφώντων. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος τοῦτό φησιν, οὕτω γράφων. «Ὅταν λέγωσιν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος»· καὶ τὸ ἀπροσδόκητον δηλῶν, ἔλε-
- 20 γεν· «Ὡσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ».

Πῶς οὖν φησι, «μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων»; Εἰ γὰρ τρυφή τότε, καὶ εἰρήνη, καὶ ἀσφάλεια, καθὼς ὁ Παῦλος φησι, πῶς λέγει, «μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων»; Εἰ τρυφή, πῶς θλίψις; Τρυφή τοῖς ἀναισθητίως διακειμέ-

25 νοις, καὶ εἰρήνη. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, «Ὅταν δὲ ἡ εἰρήνη, ἀλλ', «Ὅταν λέγωσιν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν», τὸ ἀναισθη-

10. Α' Θεσσ. 5, 3.

11. Αὐτόθι.

12. Ματθ. 24, 29.

χρι τῶν θυρῶν (διότι λέγει· «εἶναι κοντά, εἰς τὴν θύραν»), ἀπεσιώπησε τὴν ἡμέραν. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ζητῆς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, λέγει, δὲν θὰ τὴν ἀκούσης ἀπὸ ἐμέ· ἐὰν ὅμως ζητῆς νὰ μάθης τοὺς καιροὺς καὶ τὰ προοίμια τῆς παρουσίας, θὰ σοῦ τὰ εἶπω ὅλα μὲ ἀκρίβειαν χωρὶς νὰ ἀποκρύψω τίποτε.

Ὅτι μὲν λοιπὸν δὲν ἀγνοῶ τὴν ἡμέραν τῆς παρουσίας τὸ ἀπέδειξα διὰ πολλῶν, ἀφοῦ σοῦ εἶπα τὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ ὅλα ὅσα θὰ συμβοῦν καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα πού θὰ μεσολαβήσῃ ἀπὸ τὸν χρόνον αὐτὸν μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης (διότι αὐτὸ τὸ ἐφάνέρωσεν ἡ παραβολὴ τῆς σουκῆς), καὶ σὲ ὠδήγησα μέχρι τὰ ἴδια τὰ πρόθυρα· ἐὰν δὲ δὲν σοῦ ἀνοίγω τὰς θύρας, τὸ κάμνω διὰ τὸ συμφέρον σου.

Διὰ νὰ μάθης δὲ καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ, ὅτι ἡ σιωπὴ του δὲν ὠφείλετο εἰς ἀγνοίαν, ἰδὲ ὅτι μαζὶ μὲ ὅλα ὅσα εἶπεν ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλο σημεῖον· «ὅπως κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε οἱ ἄνθρωποι ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν, ἐνυμφεύοντο καὶ ὑπανδρεύοντο μέχρι τὴν ἡμέραν πού ἦλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ τοὺς ἄρπαξεν ὅλους, ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου». Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπε διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι θὰ ἔλθῃ ἀστραπιαίως καὶ αἰφνιδίως καὶ ἐνῶ οἱ περισσότεροι θὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἀπολαύσεις. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου τὸ λέγει καὶ ὁ Παῦλος ὅταν γράφῃ· «Ὅταν ὁμιλοῦν περὶ εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας, τότε ἔρχεται ἐπάνω τους αἰφνίδια ἡ καιαστροφή»¹⁰. καὶ διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς παρουσίας ἔλεγεν· «Ὅπως ὁ κοιλόπονος εἰς τὴν ἔγκυον»¹¹.

Διατί λοιπὸν λέγει «μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων»¹²; Διότι, ἐὰν τότε ὑπάρχῃ ἀπόλαυσις καὶ εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, διατί λέγει «μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων»; Ἐὰν ὑπάρχῃ τρυφή, πῶς θὰ ὑπάρχῃ θλίψις; Τρυφή καὶ εἰρήνη θὰ ὑπάρχῃ δι' ἐκείνους πού εἶναι ἀναίσθητοι. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ὅταν θὰ ὑπάρχῃ εἰρήνη, ἀλλὰ «ὅταν λέγωσιν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν», θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἀναισθησίαν αὐτῶν, ὅπως οἱ ἐπὶ τῆς ἐ-

τον αὐτῶν ἐνδεικνύμενος, ὡς τῶν ἐπὶ Νῶε, ὅτι δὴ ἐν τοιούτοις κακοῖς ἐτρέφων. Ἄλλ' οὐχ οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἐν θλίψει καὶ ἀθυμίᾳ διῆγον.

Ἐντεῦθεν δείκνυσιν, ὅτι τοῦ ἀντιχριστοῦ ἐλθόντος, τὰ τῶν
 5 ἀπόλων ἡδονῶν ἐπιπαθήσεται ἐν τοῖς παρανόμοις καὶ τῆς οἰκείας ἀπεγνωκόσι σωτηρίας. Τότε γαστριμαργίαι, κῶμοι τότε καὶ μέθαι. Διὸ καὶ μάλιστα ὑπόδειγμα τίθησιν ἀρομόζον τῷ πράγματι. Καθάπερ γὰρ τῆς κιβωτοῦ γινομένης οὐκ ἐπίστευον, φησὶν, ἀλλὰ προσέκειο μὲν ἐν μέσῳ τὰ μέλλοντα
 10 προανακηρύττουσα κακά, ἐκεῖνοι δὲ ὀρῶντες αὐτήν, ὡς οὐδενὸς ἔσομένου δεινοῦ, οὕτως ἐτρέφων· οὕτω καὶ νῦν, φανεῖται μὲν ὁ ἀντίχριστος, μεθ' ὃν ἡ συντέλεια, καὶ αἱ κολάσεις αἱ ἐπὶ τῇ συντελείᾳ, καὶ τιμωρίαι ἀφόρητοι οἱ δὲ τῇ μέθῃ τῆς κακίας κατεχόμενοι οὐδὲ αἰσθήσονται τοῦ φόβου
 15 τῶν ἔσομένων. Διὸ καὶ Παῦλός φησιν «Ὡσπερ ἡ ὠδὴν τῇ ἐν γαστρὶ ἔχούσῃ», οὕτως αὐτοῖς παρασιήσεται τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα καὶ ἀνήκεστα.

Καὶ διατί μὴ εἶπε τὰ ἐπὶ Σοδόμων κακά; Καθολικὸν ἠθέλησεν ἐνθεῖναι ὑπόδειγμα, καὶ μετὰ τὸ προλεχθῆναι ἀπιστηθέν.
 20 Διὰ δὴ τοῦτο, ἐπειδὴ παρὰ τοῖς πολλοῖς τὰ μέλλοντα ἀπιστεῖται, ἀπὸ τῶν παρελθόντων αὐτὰ πιστοῦται, κατασείων αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Μετὰ δὲ τῶν εἰρημένων κακεῖνο ἐνδείκνυται, ὅτι καὶ τὰ ἔμπροσθεν αὐτὸς πεποίηκεν.

Εἶτα πάλιν ἄλλο σημεῖον τίθησι, δι' ὧν ἀπάντων ὅτι
 25 οὐκ ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν, κατὰδηλον ποιεῖ. Τί δὲ τὸ σημεῖον; «Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· εἰς παραλαμβάνεται, καὶ εἰς ἀφίσταται. Δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μύλωνι μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίσταται. Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα

ποκῆς τοῦ Νῶε οἱ ὁποῖοι ἐπεδίδοντο εἰς ἀπολαύσεις ἐν μέσῳ τόσων κακῶν. Ὅχι βεβαίως οἱ δίκαιοι, οἱ ὁποῖοι ἐπερνοῦσαν μὲ θλίψιν καὶ δυσφορίαν.

Μὲ αὐτὰ δείχνει, ὅτι ὅταν ἔλθῃ ὁ ἀντίχριστος θὰ ἐπιταθοῦν αἱ ἀνάρμοστοι ἡδοναί, θὰ αὐξηθοῦν μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶναι παράνομοι καὶ ἔχουν χάσει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας των. Τότε θὰ ἐμφανισθοῦν γαστριμαργίαι, θορυβώδεις διασκεδάσεις καὶ μέθαι. Δι' αὐτὸ ἀναφέρει καὶ παράδειγμα κατάλληλον πρὸς τὴν περίστασιν. Διότι ὅπως, λέγει, δὲν ἐπίστευαν ὅταν κατεσκευάζετο ἡ Κιβωτός, καὶ ἐνῶ εὐρίσκετο ἀνάμεσά τους προαναγγέλλουσα τὰ δεινὰ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ἐκεῖνοι βλέποντάς τιν διεσκέδαζαν ὡσὰν νὰ μὴ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ κανένα κακόν, ἔτσι καὶ τώρα, θὰ φανῆ μὲν ὁ ἀντίχριστος μετὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐπέλθῃ ἡ συντέλεια καὶ τὰ δεινὰ τὰ συνεπακόλουθα τῆς συντελείας καὶ αἱ ἀβάσταχτοι τιμωρίαι, αὐτοὶ ὅμως κατεχόμενοι ἀπὸ τὴν μέθην τῆς κακίας οὔτε κὰν θὰ αἰσθανθοῦν τὸν φόβον τῶν ὄσων θὰ συμβοῦν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει ὅτι τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα καὶ ἀφόρητα δεινὰ θὰ ἐμφανισθοῦν ὅπως ὁ κοιλόπονος εἰς τὴν ἔγκυον.

Διατί ὅμως δὲν ἀνέφερε τὰ κακὰ τῶν Σοδόμων; Ἡθέλησε νὰ ἀναφέρῃ παράδειγμα γενικόν, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ εἶχε προλεχθῆ ἡμφεσθητήθη. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἀμφισβητοῦνται τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, τὰ βεβαιώνει μὲ ἐκεῖνα πού συνέβησαν εἰς τὸ παρελθόν, διὰ νὰ διεγείρῃ τὸν νοῦν των καὶ νὰ δείξῃ μαζὶ μὲ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ ἐκεῖνα πού συνέβησαν εἰς τὸ παρελθόν Ἐκεῖνος τὰ εἶχε κάμει.

Ἐπεὶ πάλιν ἀναφέρει ἄλλο σημεῖον, μὲ ὅλα δὲ αὐτὰ κάμνει ὀλοφάνερον ὅτι δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν τῆς παρουσίας. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ σημεῖον αὐτό; «Τότε δύο θὰ βρίσκωνται εἰς τὸν ἀγρόν, ὁ ἓνας παραλαμβάνεται καὶ ὁ ἄλλος ἀφήνεται. Δύο γυναῖκες θὰ ἀγέλλοι εἰς τὸν μύλον· ἡ μία παραλαμβάνεται καὶ ἡ ἄλλη ἀφήνεται. Νὰ εἴσθε λοι-

ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται». Ταῦτα δὲ πάντα, καὶ τοῦ εἰδέναι αὐτὸν δείγματα, καὶ ἀπάγοντα αὐτοὺς τῆς ἐρωτήσεως. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε καὶ τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε· διὰ τοῦτο εἶπε καί, «δύο ἐπὶ τῆς κλίνης», τοῦτο δηλῶν, ὅτι οὕτως ἀπροσδοκίτως, 5 οὕτως ἀμερίμων αὐτῶν ὄντων, ἐπελεύσεται καὶ «δύο ἀλήθουσαι», ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μεριμνῶντων.

Καὶ μετὰ τούτου, ὅτι καὶ δοῦλοι καὶ δεσπόται καὶ παραλαμβάνονται καὶ ἀφίενται, καὶ οἱ ἐν ἀδείᾳ καὶ οἱ ἐν πόνῳ, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀξίας καὶ ἀπ' ἐκείνης· ὡς περ ἐν τῇ 10 Παλαιᾷ φησιν· «Ἀπὸ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἕως τῆς αἰχμαλώτιδος τῆς ἐν τῷ μύλωνι». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι δυσκόλως οἱ πλούσιοι σώζονται, δείκνυσιν ὅτι οὐ πάντως οὔτε οὔτοι ἀπόλλυνται, οὔτε πένητες σώζονται ἅπαντες, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνων καὶ ἐκ τούτων καὶ σώζονται καὶ ἀπόλ- 15 λυνται. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ δηλοῦν, ὅτι καὶ ἐν νυκτὶ ἔσται ἡ παρουσία. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Λουκᾶς φησιν. Ὁρᾶς πῶς πάντα μετὰ ἀκριθείας οἶδεν;

Εἶτα πάλιν, ἵνα μὴ ἐρωτήσωσιν, ἐπήγαγε· «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται». Οὐκ 20 εἶπεν, Οὐκ οἶδα, ἀλλ', Οὐκ οἴδατε. Ὅταν γὰρ αὐτοὺς σχεδὸν εἰς αὐτὴν ἀγάγη τὴν ὥραν, καὶ στήση, πάλιν αὐτοὺς ἀπάγει τῆς ἐρωτήσεως, βουλόμενος ἐναγωνίους εἶναι διηνεκῶς. Διὰ τοῦτο λέγει, «Γρηγορεῖτε», δεικνὺς ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν. «Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης 25 ποία φυλακῆ ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ οὐκ ἄν εἶασε διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου

13. Ἐξ. 11, 5.

14. Ματθ. 19, 23.

15. Λουκᾶ 11, 34.

πὸν ἄγρυπνοι, διότι δὲν γνωρίζετε ποίαν ὥραν ἔρχεται ὁ Κύριός σας». Ὅλα αὐτὰ εἶναι δείγματα ὅτι γνωρίζει τὴν ἡμέραν καὶ ταυτοχρόνως τοὺς ἐκτρέπει ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνέφερε καὶ τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε καὶ διὰ τοῦτο εἶπε καὶ τὸ «δύο ἐπὶ κλίνης», διὰ νὰ δηλώσῃ τοῦτο, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐντελῶς ἀπροσδοκῆτως καὶ ἐνῶ αὐτοὶ θὰ εἶναι ἀμέριμνοι, καὶ «δύο ἀλήθουσαι», πὺ καὶ αὐτὸ εἶναι δείγμα ἀμεριμνησίας.

Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ ἀναφέρει ὅτι καὶ ὑπηρεταὶ καὶ κύριοι παραλαμβάνονται καὶ ἀφήνονται ἀδιακρίτως, καὶ ἐκεῖνοι πὺ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἐκεῖνοι πὺ κοπάζουν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὅπως λέγει καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· «ἀπὸ ἐκεῖνον πὺ κάθεται εἰς τὸν θρόνον, μέχρι τὴν αἰχμάλωτον γυναῖκα πὺ εἶναι εἰς τὸν μύλον»¹³. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι δυσκόλως σώζονται οἱ πλούσιοι¹⁴, θέλει νὰ δείξῃ ὅτι οὔτε αὐτοὶ ὅπως δὴποτε θὰ καθοῦν, οὔτε οἱ πτωχοὶ θὰ σωθοῦν ὅλοι, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ θὰ σωθοῦν καὶ θὰ καθοῦν. Ἐγὼ ὅμως νομίζω πὺς θέλει νὰ φανερώσῃ καὶ ὅτι ἡ παρουσία θὰ γίνῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Διότι αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Λουκᾶς¹⁵. Βλέπεις πὺς τὰ ἐγνώριζεν ὅλα μὲ ἀκρίβειαν;

Ἐπειτα πάλιν, διὰ νὰ μὴ ἐρωτήσουν, ἐπρόσθεσε· «Νὰ εἴσθε ἄγρυπνοι λοιπόν, διότι δὲν γνωρίζετε ποίαν ὥραν ἔρχεται ὁ Κύριός σας». Δὲν εἶπε «δὲν γνωρίζω», ἀλλὰ «δὲν γνωρίζετε». Διότι, ἐνῶ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς αὐτὴν σχεδὸν τὴν ὥραν καὶ τοὺς στήνει, πάλιν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν, ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς κρατῇ εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν. Δι' αὐτὸ λέγει «γρηγορεῖτε», δείχνοντας ὅτι δι' αὐτὸ δὲν τοὺς ἀποκαλύπτει τὴν ὥραν. «Γνωρίζετε ὅμως τοῦτο, ὅτι ἐὰν ἐγνώριζεν ὁ οἰκοδεσπότης ποίαν ὥραν τῆς νυκτός θὰ ἦρχετο ὁ κλέπτης, θὰ ἀγρυπνοῦσε καὶ δὲν θὰ ἄφηνε νὰ διαρρήξουν τὴν οἰκίαν του. Δι' αὐτὸ καὶ σεῖς νὰ εἴσθε ἔτοιμοι, διότι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἔλθῃ τὴν ὥραν πὺ δὲν

ἔρχεται». Διὰ τοῦτο οὐ λέγει αὐτοῖς, ἵνα γρηγοροῦσιν, ἵνα αἰεὶ ἔτοιμοι ᾦσιν· διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι οὐ προσδοκᾶτε, τότε ἤξει, ἐναγωνίους εἶναι βουλόμενος, καὶ διαπαντός ἐν ἀρετῇ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐσιν· Εἰ ἤδεσαν οἱ πολλοὶ πότε ἀποθάνουσι, πάντως ἂν καὶ ἐκείνην τὴν ὥραν ἐσπούδασαν.

3. Ἴν' οὖν μὴ ἐκείνην μόνον σπουδάζωσι, διὰ τοῦτο οὐ λέγει οὔτε τὴν κοινήν, οὔτε τὴν ἐκάστου, αἰεὶ αὐτοὺς βουλόμενος τοῦτο προσδοκᾶν, ἵνα αἰεὶ σπουδάζωσι. Διὸ καὶ τῆς ἐκάστου ζωῆς τὸ τέλος ἄδηλον ἐποίησεν. Εἶτα ἐκκεκαλυμμένως ἑαυτὸν Κύριον ὀνομάζει, οὐδαμοῦ οὔτω σαφῶς εἰπών.
 10 Ἐπαῦθα δέ μοι καὶ ἐνιρέπειν δοκεῖ τοὺς ραθύμους, ὅτι οὐδὲ ὅσην περὶ χρήματα σπουδὴν πεποίηται οἱ προσδοκῶντες κλέπτειν, οὐδὲ τισαύτην οὔτοι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὅταν προσδοκήσωσι, γρηγοροῦσι, καὶ οὐδὲν
 15 ἀφιᾶσι τῶν ἔνδον ἀποσυληθῆναι· ὑμεῖς δέ, καίτοι εἰδότες ὅτι ἤξει, καὶ πάντως ἤξει, οὐ μένετε ἐγρηγορότιες, φησί, καὶ παρεσκευασμένοι, ὥστε μὴ ἀπαρασκευάστως ἐντεῦθεν ἀπενεχθῆναι. Διὰ τοῦτο ἐπ' ὀλέθρῳ ἔρχεται ἡ ἡμέρα τῶν καθενδόντων. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος, εἰ ἤδει, διέφυγεν ἂν οὔτω καὶ
 20 ὑμεῖς, εἴαν ἦτε ἔτοιμοι, διαφεύξεσθε. Εἶτα ἐπειδὴ εἰς τὴν τῆς κρίσεως ἐνέβαλε μνήμην, καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους τρέπει τὸν λόγον λοιπόν, περὶ κολάσεως καὶ τιμῶν διαλεγόμενος· καὶ προιέρους θεῖς τοὺς κατορθοῦντας, εἰς τοὺς διαμαρτιάνοντας τελεντιᾶ, πρὸς τὸ φοβερόν κατακλείων τὸν
 25 λόγον.

Διὸ πρῶτον τοῦτό φησι· «Τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ αὐτῶν; Μακάριος

περιμένετε». Δι' αὐτὸ δὲν τοὺς τὴν ἀποκαλύπτει, διὰ νὰ ἀγρυπνοῦν, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι. Δι' αὐτὸ λέγει, ὅταν δὲν θὰ περιμένετε, τότε θὰ ἔλθῃ, ἐπειδὴ θέλει νὰ εὐρίσκωνται εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν καὶ πάντοτε εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἐὰν ἐγνώριζαν οἱ πολλοὶ πότε θὰ ἀποθάνουν, θὰ ἔδειχναν προθυμίαν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.

3. Διὰ νὰ μὴ δείχνουν λοιπὸν ἐνδιαφέρον μόνον κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, δι' αὐτὸ δὲν τοὺς ἀποκαλύπτει οὔτε τὴν κοινὴν ὥραν, οὔτε τὴν ὥραν τοῦ καθενός, ἐπειδὴ θέλει νὰ τὴν περιμένουν διαρκῶς, διὰ νὰ καταβάλλουν προσπάθειαν πάντοτε. Δι' αὐτὸ ἔκαμε καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ καθενός ἄγνωστον. Ἐπειτα ὀνομάζει φανερὰ τὸν ἑαυτὸν Του Κύριον, ἐνῶ δὲν τὸ ἔχει εἶπει πουθενὰ τόσον σαφῶς. Ἐδῶ δὲ νομίζω ὅτι ἐπιπλήττει τοὺς ὀκνηροὺς, διότι δὲν δείχνουν τόσον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ψυχὴν των, ὅσον ἐνδιαφέρον δείχνουν διὰ τὰ χρήματά των ἐκεῖνοι πού περιμένουν κλέπτῃν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ὅταν περιμένουν κλέπτῃν ἀγρυπνοῦν καὶ δὲν ἀφήνουν τίποτε ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν μέσα νὰ ἀρπαχθῇ· ἐνῶ σεῖς, ἂν καὶ γνωρίζετε ὅτι θὰ ἔλθῃ, καὶ θὰ ἔλθῃ ὅπωςδήποτε, δὲν μένετε ἀγρυπνοὶ, λέγει, καὶ προπαρασκευασμένοι, ὥστε νὰ μὴ ἀφαρπασθῆτε ἀπὸ ἐδῶ ἀπροετοίμαστοι. Δι' αὐτὸ ἡ ἡμέρα τῶν ἀδρανῶν ἔρχεται πρὸς ὄλεθρον των. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος, ἐὰν ἐγνώριζε τὴν ἡμέραν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαφύγῃ τὸν ὄλεθρον, ἔτσι καὶ σεῖς, ἐὰν εἴσασθε ἕτοιμοι θὰ τὸν διαφύγετε. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἀνεφέρθη εἰς τὴν κρίσιν, στρέφει τὸν λόγον καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους, ὁμιλῶν περὶ τιμωρίας καὶ ἀμοιβῶν· καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε πρῶτους τοὺς ἐναρέτους, τελειώνει μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, κατακλείων τὸν λόγον μὲ τὰς ἀπειλάς.

Δι' αὐτὸ πρῶτον λέγει τοῦτο· «ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ἔμπιστος καὶ φρόνιμος δοῦλος, τὸν ὁποῖον ὁ κύριός του διώρισε ἐπιστάτην τῶν ὑπηρετῶν του, διὰ νὰ τοὺς δίνῃ τροφὴν τὴν κατάλληλον ὥραν; Εἶναι μακάριος ὁ δοῦλος

ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει ποιῶντα οὕτως. Ἄμην λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν». Μὴ καὶ τοῦτο ἀγνοῦντιός ἐστιν; εἰπέ μοι. Εἰ γάρ, ἐπειδὴ εἶπεν, «Οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδε», ἀγνοεῖν αὐτόν
 5 ρῆς· ἐπειδὴ εἶπε, «Τίς ἄρα», τί ἂν εἴποις; ἢ καὶ τοῦτο ἀγνοεῖν αὐτόν φῆς; Ἄπαγε. Οὐδὲ γὰρ τῶν ἐξεσηκόντων τοῦτο ἂν τις εἴποι· καίτοιγε ἐκεῖ καὶ αἰτίαν ἔστιν εἰπεῖν, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ τοῦτο.

Τί δὲ ὅταν λέγῃ, «Πέτρε, φιλεῖς με;» ἐρωτῶν, οὐδὲν
 10 τοῦτο ἤδει; ἢ ὅταν λέγῃ, «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;». Καὶ ὁ Πατήρ δὲ εὐρεθήσεται τοιαῦτα φθεγγόμενος. Καὶ γὰρ καὶ αὐτός φησιν· «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;»· καί, «Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρὸς με. Καταβάς οὖν ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν, τὴν ἐρχομένην πρὸς με, συντι-
 15 λούνται· εἰ δὲ μή, ἵνα γινῶ». Καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν, ἐὰν ἄρα συνῶσω». Καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ δέ, «Ἰσως ἐντραπήσονται τὸν Υἱόν μου»· ἥπερ ἅπαντα ἀγνοίας ρήματα ἦν.

Ἄλλ' οὐκ ἀγνοῶν ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλ' οἰκονομῶν τὰ αὐ-
 20 τῷ πρόποντα· ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀδάμ, ἵνα αὐτόν ἐμβάλῃ εἰς ἀπολογία τῆς ἁμαρτίας· ἐπὶ δὲ τῶν Σοδομιτῶν, ἵνα ἡμᾶς παιδεύσῃ μηδέποτε ἀποφαίνεσθαι, πρὶν ἂν αὐτοῖς παραγενώμεθα τοῖς πράγμασιν· ἐπὶ δὲ τοῦ προφήτου, ἵνα μὴ δοκῇ ἢ πρόρρησις παρὰ τοῖς ἀνοήτοις ἀναγκαστικὴ τις εἶναι τῆς
 25 παρακοῆς· ἐπὶ δὲ τῆς παραβολῆς τοῦ Εὐαγγελίου, ἵνα δείξῃ ὅτι ὄφειλον τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἐντραπήναι τὸν υἱόν ἐνταῦθα δέ, καὶ ἵνα μὴ περιεργάζωνται, μηδὲ πολυπραγμονῶσι πάλιν, καὶ ἵνα δείξῃ τὸ σπάνιον καὶ πολύτιμον.

16. Ἰω. 21, 15.

17. Ἰω. 11, 34.

18. Γεν. 3, 9.

19. Γεν. 18, 20-21.

ἐκεῖνος, πού ὅταν ἔλθῃ ὁ κύριός του θὰ τὸν εὔρῃ νὰ κἀνῃ τὸ ἔργον του. Σᾶς διαβεβαιώνω ὅτι θὰ τὸν διορίσῃ ἐπιστάτην εἰς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του». Μήπως καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ἀγνοίας; Εἶπέ μου. Διότι ἐάν, ἐπειδὴ εἶπεν «οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδεν», εἶπῃς ὅτι ἀγνοεῖ, τότε ὅταν εἶπε «τί ἄρα» τί θὰ εἶπῃς; Ἡ λέγεις ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖ; Μακρὰ ἀπὸ ἐδῶ τέτοια σκέψις. Διότι οὔτε κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀρνητὰς δὲν θὰ τὸ ἔλεγεν αὐτό· ἂν καὶ ἐκεῖ θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ κάποια αἰτία, ἐνῶ ἐδῶ οὔτε αὐτὸ ὑπάρχει.

Τί συμβαίνει δὲ ὅταν λέγῃ «Πέτρε μὲ ἀγαπᾶς;»¹⁶. Ἐπειδὴ ἐρωτᾷ, οὔτε αὐτὸ γνωρίζει; Ἡ ὅταν λέγῃ «ποῦ τὸν ἔχετε βάλει;»¹⁷. Ἄλλωστε καὶ ὁ Πατὴρ ἐμφανίζεται νὰ ὁμιλῇ ἔτσι· διότι καὶ Αὐτὸς λέγει· «Ἀδάμ, ποῦ εἶσαι;»¹⁸. Καὶ «ἡ κραυγὴ τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας ἐπολλαπλασιάσθη πρὸς ἐμέ. Θὰ κατεβῶ λοιπὸν νὰ ἰδῶ ἐὰν γίνωνται ὅλα ὅσα φθάνουν ἀπὸ τὴν κραυγὴν των πρὸς ἐμέ. Ἐὰν δὲ δὲν γίνωνται νὰ τὸ ξεύρω»¹⁹. Καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Μήπως καὶ ἀκούσουν καὶ μήπως καταλάβουν»²⁰. Καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἐπίσης· «ἴσως νὰ ἐντραποῦν τὸν υἱὸν μου»²¹, τὰ ὅποια ὅλα εἶναι λόγοι ἀγνοίας.

Δὲν τὰ ἔλεγεν ὅμως ἐπειδὴ τὰ ἀγνοοῦσεν, ἀλλὰ διὰ νὰ πορισθῇ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀρμόζουν εἰς αὐτόν· εἰς μὲν τὸν Ἀδάμ, διὰ νὰ τὸν ὠθήσῃ εἰς ὁμολογίαν τῆς ἀμαρτίας· εἰς τοὺς Σοδομίτας, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀποφαινώμεθα προτοῦ μεταβῶμεν εἰς τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Εἰς δὲ τὸν προφήτην, διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὅτι ἡ προφητεία τῆς παρακοῆς εἶναι τίποτε τὸ ἀναγκαστικόν· εἰς δὲ τὴν παραβολὴν τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶχαν ὑποχρέωσιν νὰ τὸ κάνουν καὶ νὰ ἐντραποῦν τὸν υἱόν· ἐδῶ δὲ ἐπὶ πλέον διὰ νὰ μὴ περιεργάζωνται, οὔτε νὰ πολυπραγμονοῦν καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὸ σπάνιον καὶ πολύτιμον.

20. Ἰεζ. 2, 5.

21. Λουκᾶ 20, 13.

Καὶ ὄρα πόσης ἀγνοίας ἐνδεικτικὸν τὸ ρῆμα, εἶγε καὶ τὸν καθιστάμενον ἀγνοεῖ. Μακαρίζει μὲν γὰρ αὐτόν· «Μακάριος» γάρ, φησὶν, «ὁ δοῦλος ἐκεῖνος»· οὐ λέγει δέ, τίς ἐστὶν οὗτος. «Τίς» γάρ ἐστι, φησὶν, «ἄρα, ὃν κατασιήσει ὁ κύριος αὐτοῦ»; καί, «Μακάριος ὃν εὐρήσει ποιῶντα οὕτως». Ταῦτα δὲ οὐ περὶ χρημάτων εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ λόγου, καὶ περὶ δυνάμεως, καὶ περὶ χαρισμάτων, καὶ περὶ πάσης οἰκονομίας, ἧς ἕκαστος ἐνεχειρίσθη. Αὕτη καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοὺς πολιτικούς ἀρμόσειεν ἂν ἢ παραβολή.

10 Ἐκαστον γὰρ οἷς ἔχει πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἀποκεχωρησθαι δεῖ. Κἂν σοφίαν ἔχῃς, κἂν ἀρχήν, κἂν πλοῦτον, κἂν ἡτιοῦν, μὴ ἐπὶ βλάβῃ τῶν συνδούλων, μηδὲ ἐπ' ἀπωλείᾳ ἑαυτοῦ. Διὰ δὴ τοῦτο ἀμφοτέρω ἀπαιτεῖ παρ' αὐτοῦ, φρόνησιν καὶ πίστιν. Καὶ γὰρ ἡ ἁμαρτία ἀπὸ ἀνοίας γίνεται.

15 Πιστὸν μὲν οὖν αὐτόν φησιν, ὅτι οὐδὲν ἐνοσφίσατο, οὐδὲ παρανάλωσε τῶν δεσποτικῶν εἰκῆ καὶ μάτην· φρόνιμον δέ, ὅτι ἔγνω πρὸς τὸ δέον οἰκονομεῖν τὰ δοθέντα. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ἡμῖν χρεία, καὶ τοῦ μὴ νοσφίσασθαι τὰ δεσποτικά, καὶ τοῦ εἰς δέον οἰκονομεῖν. Ἄν δὲ θάτερον ἀπῆ, τὸ

20 ἕτερον χωλεύει. Ἄν τε γὰρ πιστὸς ᾖ καὶ μὴ κλέπτη, ἀπολλύῃ δὲ καὶ εἰς μηδὲν προσῆκον δαπανᾷ, μέγα τὸ ἔγκλημα· ἂν τε εἰδῆ καλῶς οἰκονομεῖν, νοσφίζεται δέ, πάλιν οὐχ ἡ τυχοῦσα κατηγορία. Ἀκούσωμεν καὶ οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες ταῦτα. Οὐ γὰρ διδασκάλους διαλέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ

25 τοῖς πλουτοῦσιν. Ἐκάτεροι ἐνεπιστεύθησαν πλοῦτον· τὸν μὲν ἀναγκαιότερον, οἱ διδάσκοντες· τὸν δὲ ἐλάτιω, ὑμεῖς.

Ὅταν οὖν τῶν διδασκόντων σκορπιζόντων τὰ μείζονα, ὑμεῖς μηδὲ ἐν τοῖς ἐλάτιοι βούλησθε τὴν μεγαλοψυχίαν ἐ-

Καὶ πρόσεξε πόσης ἀγνοίας εἶναι ἐνδεικτικὸς ὁ λόγος, ἐὰν βεβαίως ἀγνοῇ καὶ αὐτὸν ποῦ καθιστᾶ. Διότι τὸν μακαρίζει διότι λέγει· «Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος», δὲν λέγει δὲ ποῖος εἶναι αὐτός. «Τίς γὰρ ἐστίν», λέγει, «ἄρα ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ;». Καί· «Μακάριος ὃν εὐρήσει ποιῶντα οὕτως». Αὐτὰ δὲ δὲν λέγονται μόνον διὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λόγον καὶ διὰ τὴν δύναμιν καὶ διὰ τὰ χαρίσματα καὶ διὰ κάθε διαχείρισιν ἢ ὁποῖα ἔχει ἀνατεθεῖ εἰς τὸν καθένα. Αὐτὴ ἡ παραβολὴ θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας. Διότι ὁ καθένας πρέπει νὰ χρησιμοποιοῖ ὅ,τι ἔχει διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἐὰν ἔχῃ σοφίαν, ἢ ἐξουσίαν, ἢ πλοῦτον, ἢ ὅ,τιδήποτε, μὴ τὸ χρησιμοποιοῖς διὰ νὰ βλάπτῃς τοὺς συνδούλους σου, οὔτε διὰ τὴν καταστροφὴν σου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὰ δύο, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην· διότι ἡ ἁμαρτία γίνεται ἀπὸ ἀνοησίαν.

Τὸν ὀνομάζει λοιπὸν ἐμπιστον μὲν, διότι, ἀπὸ ὅσα ἀνήκον εἰς τὸν δεσπότην, τίποτε δὲν ἐσφετερίσθη, οὔτε ἐσπατάλησεν ἀλογίστως καὶ ἀσκόπως· φρόνιμον δέ, διότι ἐγνώριζε νὰ διαχειρίζεται ὅπως ἔπρεπε αὐτὰ ποῦ τοῦ ἐδόθησαν. Διότι καὶ τῶν δύο ἔχομεν ἀνάγκην· καὶ νὰ μὴ σφετεριζώμεθα ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν δεσπότην, καὶ νὰ τὰ διαχειριζώμεθα ὅπως πρέπει. Ἐὰν δὲ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἀπουσιάζῃ, τὸ ἄλλο χωλαίνει. Διότι, ἐὰν εἶναι ἐμπιστος καὶ δὲν κλέπτη, σπαταλᾶ ὅμως καὶ δὲν ἐξοδεύει ὅσα πρέπει, εἶναι μέγα τὸ ἔγκλημα· ἐὰν δὲ γνωρίζῃ νὰ τὰ διαχειρίζεται καλῶς, ἀλλὰ κλέπτη, πάλιν ἡ κατηγορία δὲν εἶναι μικρά. Ἄς τὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ καὶ ὅσοι ἔχομεν χρήματα. Διότι δὲν ὀμιλεῖ μόνον πρὸς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους. Διότι καὶ εἰς τοὺς δύο ἐνεπιστεύθη πλοῦτον· τὸν μὲν περισσότερον ἀπαραίτητον εἰς τοὺς διδασκάλους, τὸν δὲ ὀλιγώτερον εἰς οἶκον.

Ἢταν λοιπὸν, ἐνῶ οἱ διδάσκοντες διαμοιράζουσι ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἀνώτερα, σεῖς δὲν θέλετε νὰ δείξετε οὔτε εἰς τὰ

πιδείκνυσθαι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μεγαλοφυχίαν, ἀλλ' εὐγνωμο-
 σύνην (τὰ γὰρ ἀλλότρια δίδοιτε)· ποία ἔσται ἀπολογία; Ἄλ-
 λὰ τέως, πρὸ τῆς κολάσεως τῶν τὰ ἐναντία ποιούντων, τὴν
 τιμὴν τοῦ εὐδοκιμοῦντος ἀκούσωμεν. «Ἀμὴν» γὰρ «λέγω ἑ-
 5 μῖν, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ κατασιήσει αὐτόν». Τί
 ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς; ποῖος παρασιῆσαι δυνη-
 σεται λόγος τὴν ἀξίαν, τὴν μακαριότητα, διὰν ὁ τῶν οὐρανῶν
 Βασιλεύς, καὶ τὰ πάντα ἔχων, ἄνθρωπον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑ-
 πάρχουσιν αὐτοῦ καθισιᾶν μέλλῃ; Διὸ καὶ φρόνιμον αὐτὸν
 10 καλεῖ, ὅτι ἔγνω μὴ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα προέσθαι, ἀλλὰ
 σωφρονήσας ἐνταῦθα, τῶν οὐρανῶν ἔτυχεν.

4. Εἶτα, ὅπερ ἀεὶ ποιεῖ, οὐκ ἀπὸ τῆς τοῖς ἀγαθοῖς κει-
 μένης τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τοῖς πονηροῖς ἠπειλημένης
 κολάσεως διορθοῦται τὸν ἀκροαιήν. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ε-
 15 ἂν δὲ εἶπη ὁ κακὸς δοῦλος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει
 ὁ κύριός μου ἐλθεῖν, καὶ ἄρξεται τύπειν τοὺς συνδούλους
 αὐτοῦ, ἐσθίῃ δὲ καὶ πίνη μετὰ τῶν μεθιόντων ἥξει ὁ κύριος
 τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ
 ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ
 20 μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
 βρυγμὸς τῶν ὀδόντων».

Εἰ δὲ λέγει τις· Εἶδες οἷος ἐπεισηλθε λογισμὸς, διὰ τὸ
 μὴ εἶναι τὴν ἡμέραν γνώριμον; «Χρονίζει» γὰρ «ὁ κύριός
 μου», φησί· εἵπομεν ἂν, οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι γνώριμον τὴν
 25 ἡμέραν, ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν εἶναι τὸν οἰκέτην. Ἐπεὶ τῶ
 φρονίμῳ καὶ πιστῶ τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐπεισηλθεν αὕτη ἢ ἔν-
 νοια; Τί γάρ, εἰ καὶ χρονίζει ὁ δεσπότης, ἄθλιε, ὅπως προσ-
 δοκᾷς αὐτόν ἥξειν; Τί οὖν οὐ μεριμνᾷς; Ἐντεῦθεν οὖν μαν-
 θάνομεν, ὅτι οὐδὲ χρονίζει. Αὕτη γὰρ οὐ τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ
 30 τῆς τοῦ πονηροῦ οἰκέτου γνώμης ἢ ψῆφος· διὸ καὶ διὰ τοῦτο

κατώτερα μεγαλοψυχίαν, ἢ μᾶλλον ὄχι μεγαλοψυχίαν ἀλλὰ εὐγνωμοσύνην (διότι θὰ δώσετε αὐτὰ πού ἀνήκουν εἰς ἄλλους), ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχετε; Ἄλλὰ κατὰ πρῶτον, πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων πού κάνουν τὰ ἀντίθετα, ἄς ἀκούσωμεν τὴν τιμὴν αὐτοῦ πού διακρίνεται. «Σᾶς διαβεβαιώω ὅτι θὰ τὸν διορίσῃ ἐπιστάτην εἰς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του». Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀντάξιον αὐτῆς τῆς τιμῆς; Ποῖος λόγος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ περιγράψῃ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν καὶ αὐτὸς πού κατέχει τὰ πάντα, θὰ καταστήσῃ ἄνθρωπον ὡς διαχειριστὴν ὅλων τῶν ὑπαρχόντων Του; Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀποκαλεῖ φρόνιμον, διότι ἤξευρε νὰ μὴ ἀντιπαρέλθῃ τὰ μεγάλα χάριν τῶν μικρῶν, καὶ διότι μὲ τὸ νὰ φανῇ λογικὸς ἐδῶ, ἐκέρδησε τοὺς οὐρανοὺς.

4. Ἔπειτα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κάμνει πάντοτε, δὲν προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὸν ἀκροατὴν μόνον μὲ τὴν τιμὴν ἢ ὁποία ἐπιφυλάσσεται διὰ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν ἢ ὁποία ἐπισειέται διὰ τοὺς πονηροὺς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν· «ἐὰν δὲ εἶπῃ ὁ κακὸς ἐκεῖνος δοῦλος μέσα του ἄργεῖ νὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος» καὶ ἀρχίσῃ νὰ κτυπᾷ τοὺς συνδούλους του, νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ μὲ μεθύσους, θὰ ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου τὴν ἡμέραν πού δὲν περιμένει καὶ τὴν ὥραν πού δὲν γνωρίζει καὶ θὰ τὸν σχίσῃ εἰς τὰ δύο καὶ θὰ τὸν βάλῃ μαζὶ μὲ τοὺς ὑποκριτάς. Ἐκεῖ θὰ εἶναι τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν.

Ἐὰν δὲ κανεὶς εἶπῃ· εἶδες ποῖος συλλογισμὸς τοῦ ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν, ἐπειδὴ δὲν ἦτο γνωστὴ ἢ ἡμέρα; Διότι λέγει· «ἀργεῖ ὁ Κύριός μου»· θὰ τοῦ ἐλέγαμεν ὅτι αὐτὸ ἔγινεν, ὄχι ἐπειδὴ ἦτο ἄγνωστος ἢ ἡμέρα, ἀλλὰ διότι ἦτο πονηρὸς ὁ δοῦλος. Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἤλθεν καὶ εἰς τὸν νοῦν τοῦ φρονίμου καὶ ἐμπόστου ἢ ἰδία σκέψις; Διότι τί καὶ ἂν ἀργῇ ὁ δεσπότης, ἄθλιε, ἀφοῦ πάντοτε τὸν περιμένεις νὰ ἔλθῃ; Διατί λοιπὸν δὲν ἐνδιαφέρεσαι; Ἀπὸ ἐδῶ δὲ μαθαίνομεν ὅτι δὲν ἀργεῖ νὰ ἔλθῃ. Διότι αὐτὴ ἢ ἀπόφασις δὲν ἦτο τοῦ δεσπότη, ἀλλὰ τοῦ πονηροῦ δούλου· δι'

ἐγκαλεῖται. Ὅτι γὰρ οὐ χρονίζει, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε»· καὶ, «Ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ».

Σὺ δὲ καὶ τῶν ἐξῆς ἄκουε, καὶ μάνθανε πῶς συνεχῶς
 5 ὑπομιμνήσκει τῆς ἀγνοίας τῆς ἡμέρας, δηλῶν τοῖς οἰκέταις
 τοῦτο χρήσιμον ὄν, καὶ ἰκανὸν ἀφυπνίσαι αὐτοὺς καὶ διανα-
 σιῆσαι. Τί γὰρ εἰ καὶ μηδὲν τινες ἐντεῦθεν ἐκέρδαναν; Οὐ-
 δὲ γὰρ ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν ὠφελούντων ὠφελήθησάν τι-
 νες, ἀλλ' ὅμως οὗτος οὐ παύεται τὰ αὐτοῦ ποιῶν. Τί οὖν φησι
 10 τὰ ἐξῆς; «Ἐλεύσεται γὰρ ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾶ, καὶ ἐν
 ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει», καὶ τὰ ἔσχατα αὐτὸν διαθήσει.

Ὅρᾳς πῶς καὶ πανταχοῦ τοῦτο τίθησι, τὸ τῆς ἀγνοίας,
 δεικνὺς χρήσιμον ὄν, καὶ ταύτη ποιῶν ἐναγωνίους αἰεὶ; Τοῦ-
 το γὰρ ἔστιν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον, τὸ αἰεὶ ἡμᾶς ἐγρηγο-
 15 ρεῖναι· καὶ ἐπειδὴ αἰεὶ ἐν ταῖς τρυφαῖς ἀναλίπτομεν, ἐν δὲ
 ταῖς συμφοραῖς μᾶλλον σοσιελλόμεθα, διὰ τοῦτο πανταχοῦ
 τοῦτο λέγει, ὅτι θίαν ἄνεσις ἦ, τότε ἔρχεται τὰ δεινά. Καὶ
 ὡσπερ ἀνωτέρω διὰ τοῦ Νῶε τοῦτο ἐδήλωσεν, οὕτω καὶ ἐν-
 ταῦθά φησιν, Ὅταν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος μεθύῃ, θίαν τύπη,
 20 καὶ ἡ κόλασις ἀφόρητος. Ἀλλὰ μὴ τὴν κόλασιν ἴδωμεν μό-
 νον τὴν ἐκείνῳ κειμένην, ἀλλὰ καὶ κεῖνο σκοπήσωμεν, μήποτε
 καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ πράττοντες λανθάνωμεν.

Καὶ γὰρ τούτῳ εἰκόσιν οἱ χρήματα ἔχοντες, καὶ μὴ
 διδόντες τοῖς δεομένοις. Καὶ γὰρ καὶ σὺ οἰκονόμος εἶ τῶν
 25 σαυτοῦ χρημάτων, οὐχ ἥτιον ἢ ὁ τὰ τῆς Ἐκκλησίας οἰκονο-
 μῶν. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν τὰ διδόμενα παρ'
 ὑμῶν εἰς πένητας ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε σκορπίσαι, ἐπειδὴ

22. Φίλιπ. 4, 6.

23. Ἐβρ. 10, 37.

αὐτὸ καὶ κατηγορεῖται. Ὅτι δὲ δὲν ἀργεῖ, ἄκουσε τὸν Παῦλον ὁ ὁποῖος λέγει· «ὁ Κύριος εἶναι κοντά, μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε»²² καὶ «Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ ἀργήσῃ»²³.

Σὺ δὲ ἄκουσε καὶ τὰ ἀκόλουθα καὶ μάθε πῶς ἵπενθυμίζει συνεχῶς τὴν ἄγνοιαν τῆς ἡμέρας, δηλώνοντας ἔτσι εἰς τοὺς δούλους ὅτι αὐτὸ εἶναι χρήσιμον καὶ ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ὀρθοποδήσουν. Τί καὶ ἂν μερικοὶ δὲν ἐκέρδησαν τίποτε ἀπὸ αὐτά; Διότι οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ ὠφελοῦν ὠφελήθησαν μερικοὶ, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ δὲν παύουν νὰ κάμνουν αὐτὸ ποὺ νομίζουν. Διατί λοιπὸν λέγει τὰ ἀκόλουθα; «Διότι θὰ ἔλθῃ εἰς ἡμέραν ποὺ δὲν περιμένει καὶ εἰς ὥραν τὴν ὁποῖαν δὲν γνωρίζει» καὶ θὰ τοῦ ἐπιβάλῃ τὰς ἐσχάτας ποινάς.

Βλέπεις πῶς καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν τοποθετεῖ τὴν ἄγνοιαν, δεικνύων ὅτι εἶναι χρήσιμος καὶ διατηρῶν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν; Διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει, νὰ μᾶς κρατῇ διαρκῶς εἰς ἐγρήγορσιν. Καὶ ἐπειδὴ διαρκῶς κλίνομεν πρὸς τὰς ἀπολαύσεις, ἐνῶ μὲ τὰς συμφορὰς περιοριζόμεθα περισσότερο, διὰ τοῦτο τὸ τονίζει παντοῦ, ὅτι ὅταν ὑπάρχῃ ἄνεσις, τότε ἔρχονται αἱ συμφοραί. Καὶ ὅπως ἀνωτέρω τὸ ἀνέφερεν αὐτὸ μὲ τὸν Νῶε, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, ὅτι ὅταν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος μεθάῃ, ὅταν κτυπᾶ, τότε καὶ ἡ τιμωρία του εἶναι ἀνυπόφορος. Ἀλλὰ ἄς μὴ ἴδωμεν μόνον τὴν τιμωρίαν ἢ ὁποῖα ἀναμένει ἐκεῖνον, ἀλλ' ἄς προσέξωμεν καὶ τοῦτο, μήπως καὶ ἐμεῖς κάνομεν τὰ ἴδια χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζωμεν.

Διότι μὲ αὐτὸν ὁμοιάζουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν χρήματα καὶ δὲν δίδουν εἰς τοὺς πτωχοὺς. Διότι καὶ σὺ εἶσαι διαχειριστὴς τῶν χρημάτων σου, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ διαχειρίζεται τὰ χρήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος δὲν ἔχει δικαίωμα, ἐκεῖνα ποὺ τοῦ δίδετε διὰ τοὺς πτωχοὺς, νὰ τὰ σκορπίσῃ ἀλογίστως καὶ εἰς τὴν τύχην, ἐπειδὴ τοῦ ἐδόθησαν διὰ τὴν διατροφήν τῶν πτωχῶν, ἔτσι

εἰς πενήτων ἐδόθη διατροφήν· οὕτως οὐδὲ σὺ τὰ σά. Εἰ γὰρ
καὶ παιρῶν διεδέξω κληρὸν, καὶ οὕτως ἔχεις πάντα ἃ ἔχεις·
καὶ οὕτω τοῦ Θεοῦ πάντα εἰσὶν. Εἶτα, σὺ μὲν ὅπερ ἔδωκας,
οὕτω θούλει μετὰ ἀκριθείας οἰκονομεῖσθαι τὸν δὲ Θεὸν οὐκ
5 οἶει τὰ αὐτοῦ μετὰ πλείονος ἀπαιτήσῃν ἡμᾶς τῆς σφοδρότη-
τος, ἀλλὰ ἀνέχεσθαι ἀπλῶς αὐτῶν ἀπολλυμένων;

Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ
σοὶ ταῦτα εἶασεν, ὥστε δοῦναι τὴν τροφήν αὐτοῖς ἐν καιρῷ.
Τί εἰσιν, «ἐν καιρῷ»; Τοῖς δεομένοις, τοῖς πεινῶσιν. Ὡσπερ
10 γὰρ σὺ τῷ συνδούλῳ ἔδωκας οἰκονομῆσαι, οὕτω καὶ σὲ ὁ Δε-
σπότης θούλει εἰς δέον ταῦτα δαπανᾶν. Διὰ τοῦτο καὶ δυ-
νάμενος αὐτὰ ἀφελέσθαι, ἀφῆκεν, ἵνα ἔχῃς ἀφορμὴν ἀρετὴν
ἐπιδείξασθαι ἵνα ἀλλήλων εἰς χρεῖαν καταστήσας τὴν πρὸς
ἀλλήλους ἀγάπην θερμότεραν ἐργάσῃται. Σὺ δὲ λαβῶν, οὐ
15 μόνον οὐ δίδως, ἀλλὰ καὶ τύπτεις. Καίτοιγε εἰς τὸ μὴ δοῦναι
ἔγκλημα, τὸ τυπῆσαι ποίαν φέρει συγγνώμην;

5. Τοῦτο δέ μοι δοκεῖ λέγειν, τοὺς ὑβριστὰς καὶ τοὺς
πλεονέκτας αἰνιτιόμενος, καὶ πολλὴν ἐνδεικνύμενος τὴν κα-
τηγορίαν, διὰν οὓς τρέφειν ἐκελεύσθησαν, τούτους τύπτωσι.
20 Δοκεῖ δέ μοι καὶ τοὺς τρυφῶντας ἐνταῦθα αἰνίτισθαι καὶ
γὰρ καὶ τρυφῆς μεγάλη κεῖται κόλασις. «Ἐσθίει γὰρ καὶ
πίνει», φησί, «μετὰ τῶν μεθυόντων», τὴν γαστριμαργίαν δη-
λῶν. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἔλαβες, ἵνα εἰς τρυφήν δαπανήσῃς,
ἀλλ' ἵνα εἰς ἐλεημοσύνην ἀναλώσῃς. Μὴ γὰρ τὰ σαντοῦ ἔ-
25 χεις; Τὰ τῶν πενήτων ἐνεπιστεύθης, κἂν ἐκ πόνων δικαίων,
κἂν ἀπὸ κλήρου πατρῶου κεραιημένος τύχῃς. Μὴ γὰρ οὐκ

οὔτε καὶ σὺ τὰ ἰδικά σου. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν ἐκληρονόμη-
 σες περιουσίαν τοῦ πατρός σου καὶ ἔχῃς ὅλα ὅσα ἔχεις,
 καὶ ἔτσι πάλι ὅλα εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα, σὺ μὲν ὅταν
 δίδῃς κάτι, θέλεις νὰ τὸ λάβῃς καὶ πάλιν μὲ μεγάλην ἀ-
 κρίβειαν· ὁ Θεὸς ὅμως δὲν νομίζεις ὅτι θὰ ζητήσῃ μὲ πολ-
 λὴν βιαιότητα τὰ ἰδικά του, ἀλλὰ ὅτι θὰ ἀνέχεται ἀπλῶς
 νὰ τὰ βλέπῃ νὰ χάνωνται;

Δὲν εἶναι ὅμως ἔτσι, δὲν εἶναι ἔτσι. Ἄλλωστε δι' αὐ-
 τὸ σοῦ τὰ ἄφησεν αὐτά, διὰ νὰ τοὺς δώσῃς τὴν τροφήν ἐν
 καιρῷ. Τί σημαίνει «ἐν καιρῷ»; Εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ πει-
 νασμένους. Διότι ὅπως σὺ ἔδωκες εἰς τὸν σύνδουλόν σου
 νὰ τὰ διαχειρισθῇ, ἔτσι θέλει καὶ ὁ δεσπότης νὰ δαπανή-
 σῃς καὶ σὺ αὐτὰ ὅπως πρέπει. Δι' αὐτὸ καὶ ἐνῶ ἤμποροῦσε
 νὰ τὰ ἀφαιρέσῃ, σοῦ τὰ ἄφησε, διὰ νὰ ἔχῃς τὴν δυνατό-
 τητα νὰ ἐπιδείξῃς πράξεις ἀρετῆς· διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἀγά-
 πην τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των πρὸ θερμῆν, μὲ τὸ νὰ ἐγκα-
 ταστήσῃ ἀρωγοὺς εἰς τὰς μεταξύ των ἀνάγκας. Σὺ ὅμως
 ἀφοῦ τὰ ἔλαβες, ὄχι μόνον δὲν δίδεις, ἀλλὰ καὶ κτυπᾷς.
 Ἄν καί, ἐὰν τὸ νὰ μὴ δίνῃς εἶναι ἀμάρτημα, τὸ νὰ κτυπή-
 σῃς ποίαν συγχώρησιν ἐπιδέχεται;

5. Νομίζω δὲ ὅτι τὸ λέγει αὐτὸ ὑπαινισσόμενος τοὺς ὑ-
 βριστὰς καὶ τοὺς πλεονέκτας καὶ ἀπαγγέλλων βαρεῖαν κα-
 τηγορίαν ἐναντίον των, διότι κτυποῦν ἐκείνους, τοὺς ὁποί-
 οὺς ἐπῆραν ἐντολήν νὰ διατρέφουν. Νομίζω δὲ ὅτι ἐδῶ ὑ-
 παινίσσεται καὶ ἐκείνους πού ἐπιδίδονται εἰς τὰς ἀπολαύ-
 σεις· διότι καὶ ἐναντίον τῆς ἀπολαύσεως προβλέπεται με-
 γάλῃ τιμωρία. Διότι λέγει· «τρώγει καὶ πίνει μαζὶ μὲ με-
 θύσους», ἐννοῶν τὴν γαστριμαργίαν. Διότι δὲν τὰ ἔλαβες
 δι' αὐτό, διὰ νὰ τὰ σπαταλήσῃς εἰς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ διὰ νὰ
 τὰ καταναλώσῃς εἰς ἐλεημοσύνας. Μήπως ἄλλως τὰ ἔχεις
 τὰ ἰδικά σου; Σοῦ ἔχουν ἐμπιστευθῇ αὐτὰ πού ἀνήκουν εἰς
 τοὺς πτωχοὺς, ἔστω καὶ ἂν συμβαίῃ νὰ τὰ ἔχῃς ἀποκτήσῃ
 μὲ κόπους δικαίους, ἢ ἀπὸ πατρικὴν κληρονομίαν. Μήπως
 δὲν ἤμποροῦσεν ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὰ ἀφαιρέσῃ; Δὲν τὸ κάμνει

ἠδύνατο ταῦτα ὁ Θεὸς ἀφελέσθαι σου; Ἄλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο, σὲ κύριον ποιῶν τῆς εἰς τοὺς δεομένους φιλοτιμίας.

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς διὰ πασῶν τῶν παραβολῶν κολάζει τοὺς εἰς τοὺς δεομένους τοῖς χρήμασι χρωμένους τοῖς
 5 ἰδίους. Οὔτε γὰρ αἱ παρθένοι ἤρπασαν τὰ ἀλλότρια, ἀλλ' οὐκ ἔδωκαν τὰ ἴδια· οὔτε ὁ ἐν τάλαντον κατορούξας ἐπλεονέκτησεν, ἀλλ' οὐκ ἐδιπλασίασεν· οὔτε οἱ πεινῶντας παραδίδόντες, ἐπειδὴ τὰ ἀλλότρια ἤρπασαν, κολάζονται, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ αὐτῶν οὐκ ἐσκόρπισαν, καθάπερ καὶ ὁ δοῦλος οὗτος.

10 Ἀκούσωμεν τοίνυν ὅσοι γαστριζόμεθα, ὅσοι εἰς δεῖπνα πολυτελεῖ τὸν πλοῦτον ἀναλίσκομεν τὸν οὐδὲν ἡμῖν προσήκοντα, ἀλλὰ τῶν δεομένων ὄντα. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ ἀπὸ φιλανθρωπίας πολλῆς ὡς ἐκ τῶν σῶν ἐκελεύσθης διδόναι, διὰ τοῦτο καὶ σαυτοῦ νομίσης εἶναι ταῦτα. Ἐχρησέ σοι, ἵνα δυνηθῆς
 15 εὐδοκιμῆσαι. Μὴ τοίνυν σὰ εἶναι νόμιζε, τὰ αὐτοῦ αὐτῷ διδούς. Οὐδὲ γὰρ εἰ σὺ ἐδάνεισάς τι, ἵνα ἀπελθὼν δυνηθῆς τινὰς ἀφορμὰς λαβεῖν πόρων, ἐκείνου τὰ χρήματα ἔφης ἂν εἶναι. Καὶ σοὶ τοίνυν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα ἐμπορεύσῃ τὸν οὐρανόν. Μὴ τοίνυν τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπόθε-
 20 σιν ἀγνωμοσύνης ποιήσης. Ἐνόησον ὅσης εὐχῆς ἄξιον ἦν, τὸ δυνηθῆναι μετὰ τὸ βάπτισμα εὐρεῖν ὁδὸν λύουσαν ἁμαρτήματα. Εἰ μὴ τοῦτο εἶπε, «Δὸς ἐλεημοσύνην», πόσοι ἂν εἶπον, Εἶθε ἦν δυνατὸν χρήματα δοῦναι, καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν κακῶν τῶν μελλόντων; Ἐπειδὴ δὲ δυνατὸν τοῦτο γέγονε, πάλιν
 25 γεγόνασιν ὑπτιοί.

ὅμως αὐτό, ἀλλὰ σὲ κάμνει κύριον τῆς περιουσίας πού προορίζεται διὰ τοὺς πτωχοὺς.

Σὺ δὲ κάμε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς μὲ ποῖον τρόπον εἰς ὅλας τὰς παραβολὰς τιμωρεῖ ἐκείνους πού χρησιμοποιοῦν τὰ ἰδικά του χρήματα, πού προορίζονται διὰ τοὺς πτωχοὺς. Διότι οὔτε αἱ παρθένοι ἤρπασαν τὰ ξένα χρήματα, ἀλλὰ δὲν ἔδωσαν τὰ ἰδικά των· οὔτε ὁ δοῦλος πού ἔκρυψε τὸ ἓνα τάλαντον εἰς τὴν γῆν, ἐπῆρε περισσότερα, ἀντιθέτως δὲν τὸ ἐδιπλασίασεν· οὔτε ὅσοι παρημέλησαν τοὺς πτωχοὺς τιμωροῦνται ἐπειδὴ ἤρπασαν τὰ ξένα πράγματα, ἀλλὰ διότι δὲν ἐμοίρασαν τὰ ἰδικά των, ὅπως καὶ ὁ δοῦλος αὐτός.

Ἄς τὰ ἀκούσωμεν λοιπὸν ὅλοι ὅσοι τρώγομεν ὑπερβολικά, ὅλοι ὅσοι καταδαπανῶμεν εἰς πολυτελεῖα δεῖπνα τὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος δὲν μᾶς ἀρμόζει καθόλου, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τοὺς πτωχοὺς. Διότι, ἐπειδὴ ἀπὸ μεγάλην ἀγάπην σοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ δίνῃς ὡσὰν νὰ εἶναι ἰδικά σου, μὴ νομίσῃς ἕνεκα τούτου ὅτι εἶναι καὶ πράγματι ἰδικά σου. Σὲ ἐχρησιμοποίησε, διὰ νὰ ἠμπορέσῃς νὰ διακριθῆς. Μὴ νομίζῃς λοιπὸν ὅτι εἶναι ἰδικά σου, ὅταν δίνῃς εἰς αὐτὸν τὰ ἰδικά του. Διότι οὔτε καὶ σύ, ἂν ἐδάνειζες εἰς κάποιον, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ, ὅταν φύγῃ, νὰ ἔχῃ κάποια μέσα βιοπορισμοῦ, θὰ ἔλεγες ὅτι εἶναι ἰδικά του τὰ χρήματα. Καὶ εἰς ἐσένα λοιπὸν ἔδωσεν ὁ Θεός, διὰ νὰ κερδήσῃς τὸν οὐρανόν. Μὴ κάμνῃς λοιπὸν τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν Του ὑπόθεσιν ἀγνωμοσύνης. Κατανόησε πόσῃν προσευχῇ θὰ ἐχρειάζετο τὸ νὰ ἠμπορέσῃς μετὰ τὸ βάπτισμα νὰ εὔρῃς τρόπον συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐὰν δὲν ἔλεγεν αὐτό· «Δῶσε ἐλεημοσύνην», πόσοι θὰ ἔλεγαν· μακάρι νὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσωμεν χρήματα καὶ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰς μελλούσας συμφοράς; Τώρα ὅμως πού αὐτὸ ἔγινε δυνατόν, ὑπανεχώρησαν.

Ἄλλα δίδωμι, φησί. Καὶ τί τοῦτο; Οὐδέπω γὰρ ἔδωκας ὅσον ἢ τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσα μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ ἡμῶν, οὐδὲ τὸ πολλοσιὸν ἐκείνης, ἀλλὰ τὰ πλείονα εἰς ἀνοήτους ἐκβάλλεις δαπάνας, εἰς συμπόσια καὶ μέθην καὶ ἀσω-
 5 τίαν ἐσχάτην· νῦν μὲν καλῶν, νῦν δὲ καλούμενος· νῦν δὲ ἀναλίσκων, νῦν δὲ ἐτέρους ἀναλίσκειν ἀναγκάζων· ὥστε καὶ διπλῆν σοι γενέσθαι τὴν κόλασιν, καὶ ἀφ' ὧν αὐτὸς ποιεῖς, καὶ ἀφ' ὧν ἐτέρους προσιρρέπεις. Ὅρα γοῦν καὶ τοῦτον αὐτὸν τοῦτο ἐγκαλούμενον τὸν οἰκέτην. «Ἐσθίει» γάρ, φησί, «καὶ
 10 πίνει μετὰ τῶν μεθύοντων». Οὐδὲ γὰρ τοὺς μεθύοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν ὄντας κολάζει καὶ μάλα εἰκότως, ὅτι μετὰ τῆς οἰκειᾶς διαφθορᾶς καὶ τῆς τῶν πλησίον ὑπερορῶσι σωτηρίας. Τὸν δὲ Θεὸν οὐδὲν οὔτω παροξύνει, ὡς τὸ ὑπεροπικῶς ἔχειν τῶν τῷ πλησίον προσηκόντων. Διὸ καὶ
 15 τὸν θυμὸν ἐνδεικνύμενος, διχοτομηθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσε. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀγάπην γνώρισμα τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἔφησεν εἶναι· ἐπειδὴ πᾶσα ἀνάγκη, τὸν ἀγαπῶντα τὰ τοῦ ἀγαπωμένου μεριμνᾷν.

Ταύτης τοίνυν ἐχώμεθα τῆς ὁδοῦ· καὶ γὰρ αὕτη μάλι-
 20 σιὰ ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάγουσα, ἢ τοῦ Χριστοῦ μιμητὰς ἐργαζομένη, ἢ τοῦ Θεοῦ κατὰ δύναμιν ὁμοίους ποιῶσα. Ὅρα γοῦν καὶ τὰς ἀρειὰς ταύτας οὔσας ἀναγκαιοτέρας, αἱ παρὰ ταύτην ἐσκήνωται τὴν ὁδόν. Καὶ εἰ βούλεσθε, ποιήσωμεν αὐτῶν ἐξέτασιν, καὶ τὰς ψήφους ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ
 25 ἐνέγκωμεν γνώμης.

Ἔστωσαν τοίνυν δύο ζωῆς ἀρίστης ὁδοί· καὶ ἡ μὲν μία αὐτῶν αὐτὸν κατασκευαζέτω καλὸν τὸν μετιόντα· ἡ δὲ ἑτέρα, καὶ τὸν πλησίον. Ἴδωμεν ποία μᾶλλον εὐδοκιμεῖ, καὶ πρὸς

24. Μάρκου 12, 42.

25. Ἰω. 13, 35.

Ἄλλα δίνω, λέγει. Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Διότι ποτὲ δὲν ἔδωσες τόσον ὅσον ἡ γυναῖκα ποὺ ἔρριξε τοὺς δύο ὀβολούς²⁴. Ἡ μᾶλλον, οὔτε τὸ ἡμῖς, οὔτε πολλοστημόριον ἐκείνης, ἀλλὰ σκορπίζεις τὰ περισσότερα εἰς ἀνωφελεῖς δαπάνας, εἰς συμπόσια καὶ μέθας καὶ ἀσωτίας τοῦ χειρίστου εἴδους, ἄλλοτε μὲν προσκαλῶν καὶ ἄλλοτε προσκαλούμενος· ἄλλοτε μὲν σπαταλῶν καὶ ἄλλοτε ἐξαναγκάζων ἄλλους νὰ σπαταλοῦν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σοῦ ἐπιβληθῇ διπλῆ ἢ τιμωρία, καὶ δι' ὅσα σὺ ὁ ἴδιος κάμνεις, καὶ δι' ὅσα προτρέπεις τοὺς ἄλλους νὰ κάμνουν. Ἴδὲ λοιπὸν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δοῦλος διὰ τοῦτο κατηγορεῖται. Διότι λέγει «τρώγει καὶ πίνει μὲ μεθύσους». Διότι δὲν τιμωρεῖ μόνον ἐκείνους ποὺ μεθοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται μαζί τους· καὶ πολὺ δικαίως, διότι μαζί μὲ τὴν ἰδικήν τους διαφθορὰν παραβλέπουν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν πλησίων. Τὸν δὲ Θεὸν τίποτε δὲν τὸν ἐξοργίζει τόσον, ὅσον ἡ παραμέλησις τῶν πρὸς τὸν πλησίον καθηκόντων. Δι' αὐτὸ καὶ δεικνύων τὸν θυμὸν Του, διέταξε νὰ διχοτομηθῇ. Δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν ὅτι ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῶν μαθητῶν Του²⁵, ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ νὰ φροντίζῃ δι' ὅσα ἀφοροῦν αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὁδὸν ἃς ἀκολουθήσωμεν. Διότι κυρίως αὐτὴ εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ὀδηγεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐκείνη ἡ ὁποία κάμνει μμητὰς τοῦ Χριστοῦ, ἐκείνη ἡ ὁποία μᾶς κάμνει, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὁμοίους πρὸς τὸν Θεόν. Πρόσεξε λοιπὸν καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὴν ὁδὸν αὐτὴν καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι περισσότερο ἀναγκαῖαι. Καὶ ἐὰν θέλετε, θὰ τὰς ἐξετάσωμεν καὶ θὰ ἐκφέρωμεν τὰ συμπεράσματά μας μὲ βάσιν τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχουν δύο ὁδοὶ ἐναρέτου ζωῆς· καὶ ἡ μὲν μία κάνει καλὸν αὐτὸν ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ, ἐνῶ ἡ ἄλλη κάνει καλὸν καὶ τὸν πλησίον. Ἄς ἴδωμεν ποῖα ἐπιτυγχάνει περισσότερο καὶ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν κερυφὴν

τὴν κορυφὴν ἡμᾶς ἄγει τῆς ἀρετῆς. Οὐκοῦν ἐκεῖνος μὲν ὁ
 τὰ ἑαυτοῦ μόνον ζητῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Παύλου μυρίας δέξεται
 αἰτίας· ὅταν δὲ ἀπὸ τοῦ Παύλου εἶπω, τοῦ Χριστοῦ λέγω·
 οὗτος δὲ ἐγκώμια καὶ στεφάνους. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἄ-
 5 κουσον τί μὲν τούτῳ διαλέγεται, τί δὲ ἐκείνῳ. «Μηδεὶς τὸ
 ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστος». Ὁρᾷς
 πῶς τὸ μὲν ἐξέβαλε, τὸ δὲ εἰσήγαγε; Πάλιν, «Ἐκαστος ὑ-
 μῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν».
 Εἶτα καὶ ὁ ἔπαινος ἄφαιτος μετὰ παραινέσεως· «Καὶ γὰρ ὁ
 10 Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρесе».

Ἰκαναὶ μὲν οὖν καὶ αὗται αἱ ψῆφοι δεῖξαι τὴν νίκην
 ἵνα δὲ καὶ ἐκ περιουσίας τοῦτο γένηται, ἴδωμεν τί μὲν τῶν
 κατορθωμάτων μέχρις ἡμῶν ἴσονται, τί δὲ ἀφ' ἡμῶν καὶ
 εἰς ἐτέρους διαβαίνει. Οὐκοῦν τὸ μὲν νηστεῦσαι, καὶ χαμευ-
 15 νῆσαι, καὶ παρθενίαν ἀσκήσαι, καὶ σωφρονῆσαι, ταῦτα αὐ-
 τοῖς τοῖς ἐργαζομένοις φέρει τὸ κέρδος· τὰ δὲ ἀφ' ἡμῶν
 εἰς τὸν πλησίον διαβαίνοντα, ἐλεημοσύνη, διδασκαλία, ἀγά-
 πη. Οὐκοῦν κἀνταῦθα ἄκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι «Κἂν
 ψωμίσω μου τὰ ὑπάρχοντα, κἂν παραδῶ τὸ σῶμα μου ἵνα
 20 κενθῆσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι».

6. Ὁρᾷς αὐτὴν κατ' ἑαυτὴν λαμπρῶς ἀνακηρυττιομένην
 καὶ στεφανουμένην; Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἐκ τρίτου συμβά-
 λωμεν. Καὶ ὁ μὲν νηστευεῖτω, καὶ σωφρονεῖτω, καὶ μαρτυ-
 ρεῖτω, καὶ κατακαιέσθω· ἕτερος δέ τις ἀναβαλλέσθω τὸ μαρ-
 25 τύριον διὰ τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομήν, καὶ μὴ μόνον ἀναβαλ-
 λέσθω, ἀλλὰ καὶ ἀπερχέσθω μαρτυρίου χωρὶς· τίς μᾶλλον
 εὐδοκιμήσει μετὰ τὴν ἐντιεῦθεν ἀποδημίαν; Οὐ δεῖ πολλῶν

26. Α' Κορ. 10, 24.

27. Ρωμ. 15, 2.

28. Αὐτόθι, 3.

29. Α' Κορ. 13, 3.

τῆς ἀρετῆς. Ὅπωςδήποτε ἐκεῖνος μὲν ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκει μόνον τὰ ἰδικά του, καὶ ἀπὸ τὸν Παῦλον θὰ δεχθῆ ἑπείρους ἐπικρίσεις — καὶ ὅταν λέγω ἀπὸ τὸν Παῦλον, ἐννοῶ ἀπὸ τὸν Χριστόν —, ἐνῶ αὐτὸς θὰ δεχθῆ ἐπαίνους καὶ τιμὰς. Ἐπὶ ποῦ εἶναι φανερόν αὐτό; Ἐπίκουσε τί λέγει εἰς τοῦτον καὶ τί εἰς ἐκεῖνον· «Κανεῖς νὰ μὴ ζητῆ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλὰ ὁ καθένας τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον»²⁶. Βλέπεις ὅτι τὸ μὲν ἕνα τὸ ἀπέκλεισε, τὸ δὲ ἄλλο τὸ καθιέρωσε; Καὶ παρακάτω πάλι λέγει· «Ὁ καθένας ἀπὸ ἡμῶν ἄς φροντίζη νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν πλησίον διὰ τὸ καλόν του καὶ τὴν οἰκοδομήν του»²⁷. Ἐπειτα, μαζὶ μὲ τὴν παραίνεσιν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἀπερίγραπτος ἔπαινος· «Διότι καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἐζήτησεν ἐκεῖνα ποὺ ἦσαν ἀρεστὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του»²⁸.

Καὶ μόνον αἱ γνῶμαι αὐταὶ εἶναι ἀρκεταὶ νὰ ἀποδείξουν τὸν ἰσχυρισμὸν μας, διὰ νὰ γίνῃ ὅμως περισσότερο φανερόν, ἄς ἴδωμεν ποία μὲν ἀπὸ τὰς ἀρετὰς παραμένει εἰς ἡμᾶς, ποία δὲ ἀπὸ ἡμᾶς μεταβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Βεβαίως ἡ νηστεία καὶ ὁ καταγῆς ὕπνος καὶ ἡ ἄσκησις τῆς παρθενίας καὶ ἡ σωφροσύνη, αὐτὰ ὠφελοῦν μόνον ἐκεῖνους ποὺ τὰ ἀσκοῦν. Ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἀπὸ ἡμᾶς μεταβαίνουν εἰς τὸν πλησίον εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ διδασκαλία, ἡ ἀγάπη. Ἐπίκουσε λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Καὶ ἐὰν μοιράσω ὅλα μου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἂν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῆ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε»²⁹.

6. Βλέπεις ὅτι ἡ ἀγάπη μόνη σαφῶς ἀναγνωρίζεται καὶ ἐξαίρεται; Ἐὰν δὲ θέλετε νὰ προσθέσωμεν καὶ τρίτον παράδειγμα. Ἐνας νηστεύει καὶ νὰ πολιτεύεται μὲ σωφροσύνην καὶ μαρτυρεῖ καὶ κατακαίεται· ἕνας ἄλλος δὲ ἀναβάλλει τὸ μαρτύριον χάριν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ πλησίον· καὶ ὄχι μόνον ἀναβάλλει, ἀλλὰ καὶ φεύγει χωρὶς νὰ μαρτυρήσῃ. Ποῖος θὰ διακριθῆ περισσότερο μετὰ τὴν ἀποδημίαν των ἀπὸ ἐδῶ; Δὲν μᾶς χρειάζονται πολλοὶ λόγοι ἐδῶ, οὔτε

ἐνταῦθα λόγων ἡμῖν, οὐδὲ μακρᾶς τῆς περιόδου. Ἐφέσθηκε γὰρ ὁ Μακάριος Παῦλος τὴν ψῆφον φέρων καὶ λέγων «Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, κρεῖσσον· τὸ δὲ ἐπιμένειν τῇ σαρκί, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς»· καὶ τῆς πρὸς τὸν Χριστιὸν ἀποδημίας προετίμησε τοῦ πλησίον τὴν οἰκοδομήν. Τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστι συνεῖναι Χριστῷ, τὸ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν· θέλημα δὲ αὐτοῦ οὐδὲν οὕτως ἐστί, ὡς τὸ συμφέρον τῷ πλησίον.

Βούλει καὶ πειάριην εἶπω τούτου ἀπόδειξιν; «Πέιρε, φι-
 10 λεῖς με;», φησί· «ποιίμανε τὰ πρόβατά μου»· καὶ τρίτον αὐτὸν ἐρωτήσας, τοῦτο ἔφησε φιλίας εἶναι τεκμήριον. Οὐ πρὸς ἱερέας δὲ τοῦτο εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἕκαστον ἡμῶν, τῶν καὶ μικρὸν ἐμπειπιστευμένων ποιμνιον. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ μικρὸν ἐστι, καταφρονήσης· «Ὁ γὰρ Πατήρ μου», φησίν,
 15 «εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς». Ἔχει ἕκαστος ἡμῶν πρόβατον· τοῦτο ἐπὶ τὰς προσηκούσας ἀγέτω νομάς. Καὶ ὁ ἀνὴρ ἀνασιὰς ἀπὸ τῆς εὐνῆς μηδὲν ἄλλο ζητεῖτω, ἀλλ' ἢ ὅπως ἐργάσεται τι καὶ εἴπη, δι' ὧν ἅπασαν εὐλαβεσιέραν ποιήσει τὴν οἰκίαν.

Ἡ γυνὴ πάλιν ἔστω μὲν οἰκουρός, πρὸ δὲ ταύτης τῆς ἐ-
 20 πιμελείας ἐτέραν ἀναγκαιότεραν ἐχέτω φρονίδα, τὰ τῶν οὐρανῶν ὅπως ἅπασα ἐργάζεται ἢ οἰκία. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς, πρὸ τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν ἐπιμελείας, τὰ δημόσια σπουδάζομεν καταθεῖναι ὀφλήματα, ὥστε μὴ διὰ τὴν ἐν τούτοις ἀγνωμοσύνην δέρεσθαι καὶ ἔλκεσθαι ἐπ' ἀγορᾶς, καὶ
 25 μυρία ἀσχημονεῖν πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο δεῖ ποιεῖν, τὰ τοῦ βασιλέως τῶν ὄλων Θεοῦ καταθεῖναι πρότερον, ἵνα μὴ ἔλθωμεν ὅπου ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

30. Φίλιπ. 1, 23-24.

31. Ἰω. 21, 15.

32. Λουκᾶ 12, 32.

μακρὰ ἐπιχειρηματολογία. Διότι παρίσταται ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ὁποῖος ἐκφέρει τὴν γνώμην λέγων ὅτι· «Νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν εἶναι καλύτερον. Τὸ νὰ παραμένω ὅμως εἰς τὸ σῶμα εἶναι ἀναγκαιότερον δι' ἐσᾶς»³⁰, καὶ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἀποδημίαν προετίμησε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πλησίον. Διότι αὐτὸ κυρίως σημαίνει «συνεῖναι Χριστῶ», τὸ νὰ κάνωμεν τὸ θέλημά Του. Θέλημα δὲ Αὐτοῦ δὲν εἶναι τίποτε τόσον ὅσον ἐκεῖνο πὺ συμφέρει εἰς τὸν πλησίον.

Θέλεις νὰ σοῦ ἀναφέρω καὶ τετάρτην ἀπόδειξιν αὐτοῦ; Λέγει· «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾶς; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου»¹³. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐρώτησε τρεῖς φορές, εἶπεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ δὲ δὲν ἐλέχθη μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει ἀνατεθῆ ἡ φροντίς καὶ μικροῦ ἔστω ποιμνίου, μὴ τυχὸν ἐπειδὴ εἶναι μικρὸν τὸ περιφρονήσης. Διότι «ὁ Πατήρ μου, λέγει, ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐαρέσκεϊάν Του»³². Ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει ἕνα πρόβατον· ἃς ὀδηγήσῃ αὐτὸ εἰς τὰς νομάς πὺ πρέπει. Καὶ ὁ ἄνδρας ὅταν ἐγερθῆ ἀπὸ τὴν κλίνην του, ἃς μὴ ἐπιζητῆ τίποτε ἄλλο, παρὰ πῶς θὰ κάνῃ καὶ θὰ εἰπῆ πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν θὰ τὴν κάμῃ περισσότερον εὐλαβῆ.

Ἡ γυναῖκα πάλιν ἃς μένη νὰ φυλάσῃ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὴν φροντίδα αὐτὴν ἃς ἔχη ἄλλην φροντίδα περισσότερον ἀναγκαίαν, πῶς ὀλόκληρος ἡ οἰκία θὰ κάνῃ ἕκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ κερδήσῃ τὸν οὐρανόν. Διότι, ἐὰν εἰς τὰ βιωτικά, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκίας, φροντίζωμεν νὰ πληρώσωμεν τὰ δημόσια χρέη μας, διὰ νὰ μὴ φθάσωμεν, ἀπὸ ἀσυνέπειαν εἰς αὐτά, νὰ δερῶμεθα καὶ νὰ συρῶμεθα εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ ὑφιστάμεθα ἀπείρους ταπεινώσεις, πολὺν περισσότερον αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνωμεν εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα, νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰ χρέη μας πρὸς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων Θεόν, διὰ νὰ μὴ ὀδηγηθῶμεν ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ βρυγγμὸς τῶν ὀδόντων.

Καὶ ταύτας ζητῶμεν τὰς ἀρειάς, αἱ μετὰ τῆς ἡμετέρας
σωτηρίας καὶ τοὺς πλησίον τὰ μέγιστα ὠφελῆσαι δύναιτι· ἄν.
Τοιοῦτον ἢ ἐλεημοσύνη, τοιοῦτον ἢ εὐχή· μᾶλλον δὲ καὶ αὕτη
παρ' ἐκείνης δυνατὴ καὶ ὑπόπιερος γίνεται. «Αἱ εὐχαὶ σου»
5 γάρ, φησί, «καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυ-
νον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Οὐκ εὐχὴ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ νη-
στειὰ ἐντεῦθεν τὰ νεῦρα ἔχει. Κἂν νηστειῆς χωρὶς ἐλεημο-
σύνης, οὐδὲ νηστειὰ τὸ προᾶγμα λογίζεται ἀλλὰ γαστριζομέ-
του καὶ μεθύοντιος χείρων ὁ τοιοῦτος, καὶ τοσοῦτω χείρων, ὅ-
10 σω τρυφῆς ὠμότης χαλεπώτερον.

Καὶ τί λέγω νηστειάν; Κἂν γὰρ σωφρονῆς, κἂν παρθε-
νεύης, ἐκτὸς ἔσσηκας τοῦ νυμφῶνος, ἐλεημοσύνην οὐκ ἔχων.
Καίτοι τί παρθενίας ἴσον, ὃ μηδὲ ἐν τῇ Καινῇ ὑπὸ νόμου ἤλ-
θεν ἀνάγκην διὰ τὸ ὑπερέχον; ἀλλ' ὅμως ἐκβάλλεται, ὅταν
15 τὴν ἐλεημοσύνην μὴ ἔχη. Εἰ δὲ παρθένοι ἐκβάλλονται, ἐπειδὴ
ταύτην οὐκ εἶχον μετὰ δαφιλείας τῆς προσηκούσης, τίς δυ-
νήσεται ταύτης ἄνευ συγγνώμης τυχεῖν; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς,
ἀλλ' ἀπολέσθαι πάντως ἀνάγκη τὸν ταύτην οὐκ ἔχοντα. Εἰ
γὰρ ἐν τοῖς θιωτικοῖς οὐδεὶς ἑαυτῷ ζῆ, ἀλλὰ καὶ χειροτέ-
20 χνης, καὶ σιραιώτης, καὶ γεωργός, καὶ ἔμπορος, πρὸς τὸ
κοινῇ συμφέρον καὶ τὸ τῷ πλησίον ὠφέλιμον συντελοῦσιν
ἅπαντες· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο δεῖ ποι-
εῖν. Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶ ζῆν· ὡς ὅγε ἑαυτῷ ζῶν μόνον,
καὶ πάντων ὑπερορῶν, περιττός ἐστι, καὶ οὐδὲ ἄνθρωπος,
25 οὐδὲ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου.

Τί οὖν, φηοῖν, ἂν τὰ καθ' ἑαυτὸν παρίδω, τὰ τῶν ἄλλων
ἐπιζητῶν; Οὐκ ἔστι τὰ τῶν ἄλλων ἐπιζητοῦντα τὰ ἑαυτοῦ

Καὶ ἄς ἐπιδιώκωμεν τὰς ἀρετὰς ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι, μαζὶ μὲ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ὠφελήσουν τὰ μέγιστα καὶ τοὺς πλησίον. Τέτοια εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη, τέτοια εἶναι ἡ προσευχή· ἢ μᾶλλον καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἐκείνην παίρνει δύναμιν καὶ γίνεται ἐλαφρά. Διότι λέγει· «Αἱ εὐχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ σὲ θυμηθῇ»³³. Ὅχι μόνον δὲ ἡ προσευχή, ἀλλὰ καὶ ἡ νηστεία ἀπὸ αὐτὴν ἀποκτᾶ ζωὴν. Ἐν νηστεύῃς χωρὶς ἐλεημοσύνην, δὲν λογαριάζεται αὐτὸ ὡς νηστεία, ἀλλὰ εἶσαι χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τρώγει καὶ μεθᾶ, καὶ τόσον χειρότερος, ὅσον χειροτέρα εἶναι ἡ σκληρότης ἀπὸ τὴν ἀπαλότητα.

Καὶ διατί λέγω τὴν νηστείαν; Διότι καὶ ἂν πολιτεύεσαι μὲ σωφροσύνην, καὶ ἂν διάγῃς βίον παρθενικόν, θὰ μείνης ἔξω ἀπὸ τὸν νυμφῶνα, ἐὰν δὲν ἔχῃς ἐλεημοσύνην. Ἐν καὶ ποῖον πρᾶγμα εἶναι ἰσάξιον τῆς παρθενίας, ἡ ὁποία οὔτε εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην δὲν ὑπήχθη εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νόμου, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπεροχῆς της; Καὶ ὅμως ἀπορρίπτεται ὅταν δὲν ἔχῃ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐὰν δὲ ἀπορρίπτονται οἱ παρθένοι, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν αὐτὴν μὲ ὅσην ἔπρεπεν ἀφθονίαν, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τύχῃ συγγνώμης χωρὶς αὐτὴν; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς, ἀλλὰ θὰ ἀπολεσθῇ ὅπωςδήποτε κατ' ἀνάγκην ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἐλεημοσύνην. Διότι, ἐὰν εἰς τὰ βιωτικὰ κανεὶς δὲν ζῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ ὁ τεχνίτης καὶ ὁ στρατιώτης καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ἔμπορος συντελοῦν ὅλοι εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ τὸ ὠφέλιμον εἰς τὸν πλησίον, πολὺ περισσότερον εἰς τὰ πνευματικὰ πρέπει νὰ γίνεται τοῦτο. Διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι ζωὴ· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ζῆ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ παραμελεῖ ὅλων, εἶναι περιττὸς καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος, οὔτε ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας γένος.

Ποῖον τὸ ὄφελος ὅμως, λέγει, ἐὰν παραμελήσω τὰ ἰδικά μου, ἐπιδιώκων ἐκεῖνα ποὺ ὠφελοῦν τοὺς ἄλλους; Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅταν ἐπιδιώκῃς ὅσα ὠφελοῦν τοὺς ἄλ-

παριδεῖν. Ὁ γὰρ τὰ τῶν ἄλλων ἐπιζητῶν, οὐδένα λυπεῖ, ἀλλ' ἐλεεῖ πάντας, ὠφελεῖ εἰς δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ· οὐδένα ἀρπάζεται, οὐδένα πλεονεκτηῖ, οὐ κλέπει, οὐ ψευδομαρτυροῖ πάσης ἀφέξειται κακίας, πάσης ἐπιλήφεται ἀρετῆς, καὶ ὑπερ-
 5 εὐξεται τῶν ἐχθρῶν, καὶ εὐεργετήσκει τοὺς ἐπιβουλεύοντας· καὶ οὔτε λαιδορήσεται ἑνὶ, οὔτε κακῶς ἐρεῖ, κἂν μυρία ἀκούσῃ κακῶς, ἀλλ' ἐρεῖ τὰ ἀποστολικά· «Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Ἐν δὲ τῷ τὰ ἡμέτερα σκοπεῖν οὐ πάντως καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἔ-
 10 ψεται.

Ἐκ τούτων ἀπάντων πεισθέντες, ὡς οὐκ ἔστι σωθῆναι μὴ τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦντα, καὶ τὸν διχοτομηθέντα τοῦτον ἰδόντες, καὶ τὸν τὸ τάλαντον καιορύξαντα, ταύτην ἐλώμεθα τὴν ὁδόν, ἵνα καὶ τῆς αἰωνίου τύχωμεν ζωῆς· ἧς γένοιτο
 15 πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

λους νὰ παραμελήσης τὰ ἰδικά σου. Διότι ἐκεῖνος πὺ ἐπιδιώκει τὰ τῶν ἄλλων, δὲν στενοχωρεῖ κανένα, ἀλλ' ἀντιθέτως τοὺς ἐλεεῖ ὅλους καὶ τοὺς ὠφελεῖ ὅσον ἡμπορεῖ. Ἐκείνος δὲν θὰ ἀρπάξῃ, κανένα δὲν θὰ ἐξαπατήσῃ, οὔτε θὰ κλέψῃ, οὔτε θὰ ψευδομαρτυρήσῃ. Θὰ ἀπόσχῃ ἀπὸ κάθε κακίαν, θὰ ἐπιχειρήσῃ κάθε ἀρετὴν, θὰ προσευχηθῇ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν του καὶ θὰ εὐεργετήσῃ ἐκείνους πὺ ζητοῦν τὸ κακόν του. Καὶ οὔτε θὰ ὑβρίσῃ κανένα, οὔτε θὰ τὸν κακολογήσῃ, ἔστω καὶ ἂν ἀκούσῃ ἀμέτρητα κακά, ἀλλὰ θὰ εἶπῃ τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου· «Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; Ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν καίομαι καὶ ἐγώ;»³⁴. Ἐνῶ ἐὰν ἐπιδιώκωμεν τὰ ἰδικά μας, δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ ἐπιδιώξωμεν καὶ τὰ τῶν ἄλλων.

Ἐπειδή ἐπίσθημεν ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σωθῶμεν ἐὰν δὲν ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ ἀφοῦ εἶδαμεν τὸν δοῦλον πὺ ἐδιχοτομήθη καὶ ἐκεῖνον πὺ ἐκρυσσε τὸ τάλαντον εἰς τὴν γῆν, ἃς προτιμήσωμεν αὐτὴν τὴν ὁδόν, διὰ νὰ κερδήσωμεν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ΄.

Ματθ. 25, 1-30

«Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς 5 ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου. Πέντε δὲ ἦσαν φρόνιμοι, καὶ πέντε μωραί, αἵτινες οὐκ ἔλαβον», φησί, «ἔλαιον. Αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν. Χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Αὗται αἱ παραβολαὶ προτιέρα εἰκόμασι τῇ τοῦ πιστοῦ 10 δούλου, καὶ τοῦ ἀγνώμονος καὶ τὰ δεσποτικὰ κατεδηδοκίτος. Τέσσαρες γάρ εἰσιν αἱ πᾶσαι περὶ τῶν αὐτῶν διαφόρως ἡμῖν παραινῶσαι· λέγω δὴ τῆς περὶ τὴν ἐλεημοσύνην σπουδῆς, καὶ τοῦ διὰ πάντων, ὧν ἂν δυνώμεθα, τὸν πλησίον ὠφελεῖν, ὡς οὐκ ἐνὸν σωθῆναι ἐτέρως. Ἐνιαῦθα μὲν 15 περὶ πάσης ὠφελείας λέγει καθολικώτερον, ἣν εἰς τὸν πλησίον ἐπιδείκνυσθαι χρή· ἐπὶ δὲ τῶν παρθένων περὶ ἐλεημοσύνης εἰδικῶς τῆς ἐν χρήμασι λέγει, καὶ σφοδρότερον ἢ ἐπὶ τῆς προτιέρας παραβολῆς. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸν τύπωνα, καὶ μεθύοντα, καὶ τὰ δεσποτικὰ σκορπίζοντα καὶ ἀπολλύντα 20 κολάζει· ἐνιαῦθα δὲ καὶ τὸν οὐκ ὠφελοῦντα, οὐδὲ δαφιλῶς τοῖς δεομένοις τὰ ὄντα κενοῦντα. Εἶχον μὲν γὰρ ἔλαιον, οὐ δαφιλῆς δέ· διὸ καὶ κολάζονται.

Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν παρθένων ταύτην προάγει τὴν παραβολήν, καὶ οὐχ ἀπλῶς ὀτιδήποτε ὑπο- 25 τίθεται πρόσωπον; Μεγάλα περὶ παρθενίας διελέχθη εἰπὼν «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἐαντιοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»· καί, «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω».

ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ΄.

Ματθ. 25, 1-30

«Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θὰ ὁμοιάσῃ τότε μὲ δέκα παρθέλους αἱ ὁποῖαι ἀφοῦ ἐπῆραν τὰς λαμπάδας των ἐβγήκαν νὰ προῦπαντήσουν τὸν νυμφίον. Πέντε ἀπὸ αὐτὰς δὲ ἦσαν φρόνιμοι καὶ πέντε μωραὶ, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπῆραν, λέγει, λάδι, ἐνῶ αἱ φρόνιμοι ἐπῆραν λάδι εἰς τὰ δοχεῖα των μαζὶ μὲ τὰς λαμπάδας των. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νυμφίος ἐβράδυνε», καὶ οὕτω καθεξῆς.

1. Αἱ παραβολαὶ αὐταὶ ὁμοιάζουν μὲ τὴν προηγουμένην, τὴν παραβολὴν τοῦ ἐμπίστου δούλου καὶ τοῦ ἀχαρίστου, ὁ ὁποῖος κατέφαγε τὴν περιουσίαν τοῦ δεσπότου. Διότι τέσσαρες εἶναι ὅλαι αἱ παραβολαί, πὺ μᾶς προτρέπουν διὰ τὰ ἴδια πράγματα μὲ τρόπον διάφορον. Ἐννοῶ δηλαδὴ τὴν φροντίδα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ὠφελείας τοῦ πλησίον μὲ ὅλα ὅσα ἠμποροῦμεν, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σωθῶμεν μὲ ἄλλον τρόπον. Ἄλλ' ἐδῶ μὲν ὁμιλεῖ γενικώτερον διὰ κάθε ὠφέλειαν τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν πρὸς τὸν πλησίον. Εἰς δὲ τὴν παραβολὴν τῶν παρθένων ὁμιλεῖ εἰδικῶς περὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἡ ὁποία γίνεται μὲ χρήματα, καὶ μάλιστα μὲ περισσοτέραν ἔμφασιν ἀπὸ ὅσον εἰς τὴν προηγουμένην παραβολήν. Διότι ἐκεῖ μὲν τιμωρεῖ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος κτυπᾷ καὶ μεθᾷ καὶ σκορπίζει καὶ σπαταλᾷ τὴν περιουσίαν τοῦ δεσπότου του· ἐνῶ ἐδῶ τιμωρεῖ καὶ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ὠφελεῖ, οὔτε δίνει μὲ ἀφθονίαν εἰς τοὺς πτωχοὺς ὅσα ἔχει. Διότι εἶχαν λάδι ἀλλὰ ὄχι ἄφθονον· δι' αὐτὸ καὶ τιμωροῦνται.

Διὰ ποῖον δὲ λόγον τοποθετεῖ τὴν παραβολὴν αὐτὴν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν παρθένων καὶ δὲν ὑπονοεῖται ἀπλῶς ὁποιοδήποτε πρόσωπον; Εἶχε ἐξάρει πολὺ τὴν παρθενίαν ὅταν εἶπεν· «Ἐπάρχουν εὐνοῦχοι οἱ ὁποῖοι μόνοι τους ἔγιναν εὐνοῦχοι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹, καὶ «ὄ-

Οἶδε καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων μεγάλην περὶ αὐτῆς δόξαν ἔχοντας. Καὶ γὰρ ἔστι φύσει τὸ πρᾶγμα μέγα, καὶ δέκνυται ἐξ ὧν οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν ἐκείνων κατορθώθη, καὶ ἐν τῇ Καινῇ δὲ οὐκ ἤλθεν
 5 εἰς ἀνάγκην νόμου. Οὐ γὰρ ἐπέταξε τοῦτο, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῶν ἀκουόντων ἐπέτρεψε. Διὸ καὶ Παῦλός φησι «Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω». Ἐπαινῶ μὲν γὰρ τὸν κατορθοῦντα, οὐκ ἀναγκάζω δὲ τὸν μὴ βουλόμενον, οὐδὲ ἐπίταγμα τὸ πρᾶγμα ποιῶ.

10 Ἐπεὶ οὖν καὶ μέγα τὸ πρᾶγμα ἦν, καὶ μεγάλην παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαν εἶχεν, ἵνα μή τις τοῦτο κατορθῶν, ὡς τὸ πᾶν κατορθωκῶς διακέηται, καὶ τῶν λοιπῶν ἀμελῆ, τίθησι ταύτην τὴν παραβολήν, ἱκανὴν πείσαι, ὅτι παρθενία, κἂν τὰ ἄλλα πάντα ἔχη, τῶν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης καλῶν ἔρημος οὐ-
 15 σα, μετὰ τῶν πόρων ἐκβάλλεται καὶ τὸν ἀπάνθρωπον καὶ τὸν ἐλεήμονα ἴσισι μετ' αὐτῶν. Καὶ μάλα εἰκότως ὁ μὲν γὰρ σωμάτων ἔρωτος ἠτιτήθη, αἱ δὲ χρημάτων. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον σωμάτων ἔρωτος καὶ χρημάτων· ἀλλ' ὁ τῶν σωμάτων δριμύτερός τε πολλῶ καὶ τυραννικώτερος. Ὅσω οὖν ἀσθενέστε-
 20 ρος ὁ ἀνταγωνιστής, τοσοῦτω ἀσύγγνωστοι μᾶλλον αἱ νικηθεῖσαι. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ μωρὰς αὐτὰς καλεῖ, ὅτι τὸν μείζονα ὑποσιᾶσαι πόνον, διὰ τὸν ἐλάτιονα τὸ πᾶν προσέδωκαν. Λαμπάδας δὲ ἐνιαυθὰ φησιν αὐτὸ τὸ τῆς παρθενίας χάρισμα, τὸ καθαρὸν τῆς ἁγιωσύνης· ἔλαιον δέ, τὴν φιλανθρωπίαν,
 25 τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν περὶ τοὺς δεομένους βοήθειαν.

2. Αὐτόθι.

3. Α' Κορ. 7, 25.

ποιος ἤμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῆ ἄς τὸ δεχθῆ»². Ἐγνώριζεν ἕξ ἄλλο καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι εἶχαν μεγάλην ἰδέαν περὶ αὐτῆς. Καὶ εἶναι ἐκ φύσεως τὸ πρᾶγμα σπουδαῖον, ἀλλὰ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὔτε εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην κατωρθώθη ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους ἀγίους ἄνδρας, οὔτε εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐπεβλήθη ὡς νόμος ὑποχρεωτικός. Διότι δὲν τὸ διέταξεν, ἀλλὰ τὸ ἀφῆκεν εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν ἀκροατῶν Του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω»³. Ἐπαινῶ βεβαίως ἐκεῖνον πού τὴν κατορθώνει, ἀλλὰ δὲν ἐξαναγκάζω ἐκεῖνον πού δὲν θέλει, οὔτε κάμνω τοῦτο τὸ πρᾶγμα διαταγὴν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὸ πρᾶγμα καθεαυτὸ ἦτο σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ ἐθαυμάζετο πολὺ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους, διὰ νὰ μὴ ἐπαναπαύεται, ὅποιος τὸ κατορθώνει αὐτό, μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχει κατορθώσει τὸ πᾶν καὶ παραμελῆ τὰ ὑπόλοιπα, ἀναφέρει αὐτὴν τὴν παραβολήν, ἣ ὁποία εἶναι ἀρκετὴ νὰ πείσῃ, ὅτι ἡ παρθενία, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν δὲν κοσμηθῆ καὶ μὲ τὰ καλὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀπορρίπτεται μαζὶ μὲ τοὺς πόρνους, καὶ τοποθετεῖ τὸν ἀπάνθρωπον καὶ τὸν ἀνελεήμονα μαζὶ μὲ αὐτούς. Καὶ πολὺ ὀρθῶς· διότι ὁ μὲν πόρνος ἐνικήθη ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῶν σωμάτων, ὁ δὲ παρθένος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῶν χρημάτων. Δὲν εἶναι δὲ ἴσος ὁ ἔρωτα τῶν σωμάτων καὶ τῶν χρημάτων. Ἄλλὰ ὁ ἔρωτα τῶν σωμάτων εἶναι καὶ ἰσχυρότερος καὶ κατὰ πολὺ τυραννικώτερος. Ὅσον λοιπὸν πιὸ ἀδύνατος εἶναι ὁ ἀνταγωνιστής, τόσον πιὸ ἀσυγχώρητοι εἶναι ἐκεῖναι πού ἐνικήθησαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰς ἀποκαλεῖ μωράς, διότι, ἐνῶ ἄντεξαν εἰς τὸν μεγαλύτερον πόνον, ἐπρόδωσαν τὰ πάντα ἕξ αἰτίας τοῦ μικροτέρου. Λαμπάδας δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας, τὴν καθαρότητα τῆς ἀγιωσύνης, καὶ ἔλαιον τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν βοήθειαν πρὸς τοὺς πτωχοὺς.

«Χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσταξαν πᾶσαι, καὶ ἐκάθευδον». Δείκνυσιν οὐκ ὀλίγον τὸν χρόνον ἐσόμενον πάλιν τὸν μεταξύ, τοὺς μαθητὰς ἀπάγων τοῦ προσδοκᾶν αὐτίκα μάλα φανεῖσθαι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Καὶ γὰρ τοῦτο ἤλπιζον·
 5 διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς αὐτοὺς ἀναχαιτίζει τῆς ἐλπίδος ταύτης. Μετὰ δὲ τούτου κἀκεῖνο ἐμφαίνει, ὅτι ὕπνος ὁ θάνατός ἐστιν. «Ἐκάθευδον» γάρ, φησί.

«Περὶ δὲ μέσας νύκτας κραυγὴ γέγονεν». Ἦτοι τῇ παραβολῇ ἐπέμεινεν, ἢ πάλιν δείκνυσιν, ὅτι ἐν νυκτὶ ἡ ἀνάστασις γίνεται. Τὴν δὲ κραυγὴν καὶ ὁ Παῦλος ἐνδείκνυται, λέγων· «Ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἐν ἐσχάτῃ σάλπιγγι καταθήσεται ἀπ' οὐρανοῦ». Καὶ τί θούλονται αἱ σάλπιγγες; τί δὲ ἡ κραυγὴ λέγει; «Ὁ νυμφίος ἔρχεται».

Ἐπεὶ οὖν ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας, «λέγουσιν αἱ μωραὶ
 15 ταῖς φρονίμοις· Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν». Πάλιν αὐτὰς μωρὰς καλεῖ, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν μωρότερον τῶν ἐνταῦθα χρηματιζομένων, καὶ γυμνῶν ἀπιόντων ἐκεῖσε, ἔνθα μάλιστα φιλανθρωπίας ἡμῖν χρεῖα, ἔνθα πολλοῦ τοῦ ἐλαίου. Οὐ ταύτη δὲ μόνον μωραὶ, ἀλλ' ὅτι καὶ προσεδόκησαν ἐκεῖθεν λήψεσθαι,
 20 καὶ ἀκαίρως ἐζήτησαν· καίτοιγε οὐδὲν ἐκείνων φιλανθρωπότερον ἦν τῶν παρθένων, αἱ διὰ τοῦτο μάλιστα εὐδοκίμησαν. Καὶ οὐδὲ τὸ πᾶν ζητοῦσι «Δότε γὰρ ἡμῖν», φησὶν, «ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν»· καὶ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρεῖας ἐπιδείκνυται· «σβέννυνται», γάρ, φησὶν, «αἱ λαμπάδες ἡμῶν».

Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἀπέτυχον καὶ οὔτε ἡ φιλανθρωπία τῶν αἰτουμένων, οὔτε τὸ εὐκόλον τῆς αἰτήσεως, οὔτε τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρειῶδες ἐποίησεν αὐτὰς ἐπιτυχεῖν. Ἄλλὰ τί δὴ ἐντεῦθεν μανθάνομεν; Ὅτι οὐδεὶς ἡμῶν ἐκεῖ, τῶν ἐκ τῶν ἔρ-

«Ἐπειδὴ δὲ ὁ νυμφίος ἐβράδυνεν, ὅλοι εἶχαν νυστάξει καὶ ἐκοιμῶντο». Μὲ αὐτὰ δείχνει πάλιν ὅτι δὲν θὰ εἶναι ὀλίγος ὁ χρόνος ποῦ θὰ μεσολαβῆσῃ, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναμένουν νὰ ἐμφανισθῇ ἡ βασιλεία Του πολὺ σύντομα. Διότι αὐτὸ ἤλπιζαν. Δι' αὐτὸ καὶ συνεχῶς τοὺς συγκρατεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτό, φανερώνει καὶ τοῦτο, ὅτι ὕπνος εἶναι ὁ θάνατος. Διότι λέγει ὅτι ἐκοιμῶντο.

«Κατὰ τὰ μεσάνυκτα ὅμως ἠκούσθη μία φωνή». Ἐδῶ ἡ ἐπιμένει εἰς τὴν παραβολήν, ἡ πάλιν θέλει νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀνάστασις θὰ γίνῃ κατὰ τὴν διάρκειαν νυκτός. Τὴν κραυγὴν μάλιστα τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ «μὲ παράγγελμα, μὲ φωνὴν ἀρχαγγέλου μὲ τὴν τελευταίαν σάλπιγγα, θὰ κατεβῇ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»⁴. Καὶ τί χρειάζονται αἱ σάλπιγγες; Τί λέγει ἡ κραυγή; «Ὁ νυμφίος ἔρχεται».

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐτακτοποίησαν τὰς λυχνίας, λέγουν αἱ μωραὶ παρθένοι εἰς τὰς φρονίμους· «δῶστε μας ἀπὸ τὸ λάδι σας». Πάλιν τὰς ἀποκαλεῖ μωράς, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τίποτε δὲν εἶναι περισσότερο μωρὸν ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀποκτοῦν, θησαυρίζουν ἐδῶ καὶ φεύγουν γυμνοὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ὅπου κατ' ἐξοχὴν μᾶς χρειάζεται φιланθρωπία καὶ πολὺ ἔλαιον. Καὶ δὲν εἶναι μόνον δι' αὐτὸ μωραί, ἀλλὰ καὶ διότι περίμεναν ὅτι θὰ λάβουν ἔλαιον ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ διότι δὲν τὸ ἐζήτησαν εἰς τὸν καιρὸν ποῦ ἔπρεπεν. Ἄν καὶ τίποτε δὲν ἦτο περισσότερο φιланθρωπον ἀπὸ ἐκεῖνας τὰς παρθένας, αἱ ὅποια δι' αὐτὸ ἀκριβῶς διεκρίθησαν. Ἄλλωστε δὲν ζητοῦν ὅλον τὸ ἔλαιον· διότι λέγει· «Δῶστε μας ἀπὸ τὸ λάδι σας». Δηλώνει δὲ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐλλείψεως· «διότι αἱ λαμπάδες μας σβήνουν», λέγει.

Ἄλλὰ καὶ ἔτσι ἀπέτυχαν. Καὶ οὔτε ἡ φιланθρωπία ἐκείνων ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐζήτησαν, οὔτε τὸ ὅτι ἦτο εὔκολος ἡ ἱκανοποίησις τοῦ αἰτήματός των, οὔτε ἡ ἄμεσος ἀνάγκη καὶ ἡ χρησιμότης αὐτοῦ τὸ ὅποιον ἐζήτησαν συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχουν. Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ αὐτό; Ὅτι ἐκεῖ

γων προδοθέντων, προσιῆναι δυνήσεται· οὐκ ἐπειδὴ οὐ βού-
 λεται, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δύναται. Καὶ γὰρ καὶ αὐταὶ ἐπὶ τὸ ἀ-
 δύνατον καταφεύγουσι. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ ἐ-
 δήλωσεν εἰπών, ὅτι «Χάσμα μέγα ἐστὶ μεταξὺ ὑμῶν καὶ
 5 ἡμῶν, ὥστε μηδὲ βουλομένοις ἐξεῖναι διαβῆναι. Πορεύεσθε
 δὲ πρὸς τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράσατε». Καὶ τίνες οἱ πω-
 λοῦντες; Οἱ πένητες. Καὶ ποῦ οὗτοι; Ἐνταῦθα· καὶ τότε
 ζητῆσαι ἐχρῆν, οὐκ ἐν τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ.

2. Ὁρᾶς ὁπόση γίνεται ἀπὸ τῶν πενήτων ἡμῶν πραγμα-
 10 τεία; κἂν τούτους ἀνέλῃς, τὴν πολλὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν
 ἀνεῖλες ἐλπίδα. Διόπερ ἐνταῦθα τὸ ἔλαιον συνάγειν χρή,
 ἵνα ἐκεῖ χρήσιμον γένηται, ὅταν ὁ καιρὸς ἡμᾶς καλῇ. Οὐ
 γὰρ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ καιρὸς τῆς συλλογῆς, ἀλλ' οὗτος. Μὴ
 τοίνυν ἀνάλισκε μάτην τὰ ὄντα εἰς τρυφὰς καὶ κενοδοξίας.
 15 Πολλοῦ γὰρ σοι ἐκεῖ χρεία τοῦ ἐλαίου.

Ταῦτα ἀκούσασαι ἐκεῖναι ἀπῆλθον, ἀλλ' οὐδὲν ὤνησαν.
 Τοῦτο δὲ φησιν, ἢ τῇ παραβολῇ παραμένων, καὶ ὑφαίνων
 αὐτήν· ἢ καὶ διὰ τούτων δεικνύς, ὅτι κἂν φιλόανθρωποι γε-
 νώμεθα μετὰ τὸ ἀπελθεῖν, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδήσομεν εἰς
 20 τὸ διαφυγεῖν. Οὐκοῦν οὐδὲ ταύταις ἤρκεσεν ἡ προθυμία· ἐ-
 πειδὴ μὴ ἐνταῦθα ἀπῆλθον πρὸς τοὺς πωλοῦντας, ἀλλ' ἐκεῖ
 οὔτε τῷ πλουσίῳ, ὅτε οὕτω φιλόανθρωπος γέγονεν, ὡς καὶ
 ὑπὲρ τῶν αὐτῷ προσηκόντων μεριμνᾷ. Ὁ γὰρ τὸν ἐν τῷ
 πλῶνι κείμενον παραιρέχων, τοὺς οὐδὲ δρωμένους ἐξαο-
 25 πάσαι τῶν κινδύνων καὶ τῆς γέεννης ἐπείγεται, καὶ παρα-
 καλεῖ πεμφθῆναι τινὰς τοὺς ταῦτα ἀπαγγελοῦντας αὐτοῖς.
 Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἐκεῖνος ἐντεῦθεν ἀπώνατο, ὥσπερ οὐδὲ αὐ-

5. Λουκᾶ 16, 26.

6. Λουκᾶ 16, 28.

κανείς ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἐπροδόθημεν ἀπὸ τὰ ἔργα μας, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐμφανισθῶμεν. "Οχι διότι δὲν θέλει, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ. Διότι καὶ αἱ παρθένοι ἐπικαλοῦνται τὴν ἀδυναμίαν ἱκανοποιήσεως τοῦ αἰτήματος. Τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν ἐπεκαλέσθη καὶ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ ὅταν εἶπεν ὅτι «Υπάρχει μεταξύ μας ἓνα μεγάλο χάσμα, εἰς τρόπον ὥστε καὶ νὰ θέλωμεν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαβοῦμεν»⁵.

«Πηγαίνετε καλύτερα εἰς αὐτοὺς πού πωλοῦν καὶ ἀγοράσατε». Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ὅποιοι πωλοῦν; Οἱ πτωχοί. Καὶ ποῦ εὐρίσκονται αὐτοί; Ἐδῶ. Ἐπρεπε δὲ νὰ ζητήσουν τότε, ὅχι τὴν ὥραν ἐκείνην.

2. Βλέπεις πόσον μεγάλη πρέπει νὰ εἶναι ἡ φροντίς μας διὰ τοὺς πτωχοὺς; Καὶ ἂν καταργήσης αὐτούς, κατήργησες τὴν μεγαλυτέραν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μας. Δι' αὐτὸ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀποθηκεύωμεν ἔλαιον, διὰ νὰ μᾶς φανῆ χρησίμον ἐκεῖ, ὅταν μᾶς καλέσῃ ἡ ὥρα. Διότι ὁ καιρὸς τῆς συλλογῆς δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ἀλλὰ αὐτὸς ἐδῶ. Μὴ καταναλίσκῃς λοιπὸν ἀδίκως αὐτὰ πού ἔχεις εἰς ἀπολαύσεις καὶ ματαιοδοξίας. Διότι θὰ σοῦ χρειασθῇ ἐκεῖ πολὺ ἔλαιον.

"Όταν ἤκουσαν αὐτὰ αἱ μωραὶ παρθένοι ἀνεχώρησαν, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἠγόρασαν. Τὸ λέγει δὲ αὐτό, ἢ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν παραβολὴν καὶ νὰ τὴν ὀλοκληρώσῃ, ἢ διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη γίνωμεν φιλόανθρωποι μετὰ τὸν θάνατόν μας, δὲν θὰ κερδήσωμεν τίποτε ἀπὸ αὐτὸ ὥστε νὰ διαφύγωμεν. Ἄρα οὔτε εἰς αὐτὰς ἤρκεσεν ἡ προθυμία, διότι δὲν ἐπῆγαν ἐδῶ πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐπωλοῦσαν, ἀλλὰ ἐκεῖ, οὔτε εἰς τὸν πλούσιον, ὅταν ἔγινε τόσον φιλόανθρωπος, ὥστε νὰ φροντίζῃ καὶ διὰ τοὺς οἰκείους του. Διότι αὐτὸς ὁ ὅποιος περιεφρόνει ἐκείνον πού εὐρίσκετο εἰς τὴν πύλην του, βιάζεται νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς αὐτούς, πού οὔτε κἂν φαίνονται, καὶ παρακαλεῖ νὰ σταλοῦν μερικοὶ διὰ νὰ τοὺς ἀνακοινώσουν αὐτά⁶. Ἄλλ' ὅμως τίποτε καὶ αὐτὸς μὲ αὐτὸ δὲν ὠφελήθη, ὅπως οὔτε ἐκεῖνοι. Διότι μόλις ἀνεχώ-

ται. Ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα ἀκούσασαι ἀπῆλθον, ἦλθεν ὁ νυμφί-
ος· καὶ αἱ μὲν ἔτοιμοι, συνεισηλθον αἱ δὲ ἀπεκλείσθησαν.

Μετὰ τοὺς πολλοὺς πόρους, μετὰ τοὺς μυρίους ἰδρωτίας
καὶ τὴν ἀφόρητον μάχην ἐκείνην, καὶ τὰ τρόπαια ἃ κατὰ τῆς
5 φύσεως λυτιώσης ἀνέστησαν, καταισχυνθεῖσαι καὶ τῶν λαμ-
πάδων ἐσβεσμένων, ἀνεχώρουν κάτω κόπιουσαι. Οὐδὲν
γὰρ ἀμαυρότερον παρθενίας, ἔλεον μὴ ἐχούσης· οὕτω καὶ οἱ
πολλοὶ τοὺς ἀνελεήμονας εἰώθασι καλεῖν σκοτεινοὺς.

Ποῦ τοίνυν τῆς παρθενίας ὄφελος, ὅτι τὸν νυμφίον οὐκ
10 εἶδον, καὶ οὐδὲ κρούσασαι ἤνυσαν, ἀλλὰ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο
ἤκουσαν ρῆμα, «Ὑπάγετε, οὐκ οἶδα ὑμᾶς»; Ὅταν δὲ αὐτὸς
εἶπῃ τοῦτο, οὐδὲν ἕτερον ἢ γέεννα καταλιμπάνεται καὶ ἡ ἀ-
φόρητος κόλασις· μᾶλλον δὲ καὶ τῆς γεέννης τοῦτο τὸ ρῆμα
χαλεπώτερον. Τοῦτο τὸ ρῆμα καὶ τοῖς τὴν ἀνομίαν ἐργαζο-
μένοις εἶπε.

15 «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν, οὐδὲ τὴν
ᾠραν». Ὅρας πῶς συνεχῶς τοῦτο ἐπιλέγει, χρησίμην δει-
κνὺς τὴν ἄγνοιαν τῆς ἐξόδου τῆς ἐντεῦθεν; Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ
διὰ παντὸς μὲν τοῦ θίου ράθυμοι, ὅταν δὲ ἐγκαλῶνται παρ'
ἡμῶν, λέγοντες, ὅτι Ἐν καιρῷ τελευτιῆς καταλιμπάνω τοῖς
20 δεομένοις; Ἀκουέτωσαν τῶν ρημάτων τούτων, καὶ διορθού-
σθωσαν. Καὶ γὰρ καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ πολλοὶ ἐξέπεσον
τούτου, ἀθρόον ἀναρπασθέντες, καὶ οὐδὲ ἐπισκῆψαι συγχωρη-
θέντες τοῖς οἰκείοις ὑπὲρ ὧν ἐβούλοντο.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ παραβολὴ τῆς διὰ χρημάτων ἐλεημο-
25 σύνης ἕνεκεν εἴρηται ἢ δὲ μετὰ ταύτην, πρὸς τοὺς οὐ χρή-
μασιν, οὐ λόγῳ, οὐ προσοσίᾳ, οὐχ ἑτέρῳ ὀφροῦν ὠφελεῖν

ρησαν, ὅταν ἤκουσαν αὐτά, ἦλθεν ὁ νυμφίος· καὶ αἱ μὲν ἔτοιμοι παρθένοι εἰσῆλθαν μαζί του, ἐνῶ αὐταὶ ἀπεκλείσθησαν.

Μετὰ ἀπὸ τοὺς τόσους κόπους, μετὰ ἀπὸ ἀπείρους ἰδρωῶτας καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορον ἐκείνην προσπάθειαν καὶ τὰ τρόπαια, τὰ ὁποῖα ὕψωσαν ἐναντίον τῆς λυσσασμένης φύσεώς των, κατησχυμέναι καὶ μὲ ἐσβεσμένας τὰς λαμπάδας, ἀνεχώρησαν μὲ σκυμμένην τὴν κεφαλὴν. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὸ σκοτεινὸν ἀπὸ τὴν παρθενίαν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἐλεημοσύνην. Ἔτσι καὶ οἱ περισσότεροι συνηθίζουν νὰ ὀνομάζουσι τοὺς ἀσπλάγχνους σκοτεινοὺς.

Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὸ ὄφελος τῆς παρθενίας, ἀφοῦ οὔτε τὸν νυμφίον εἶδαν, οὔτε καὶ ὅταν ἔκρουσαν τὴν θύραν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ ἤκουσαν τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀπάντησιν «Φύγετε, δὲν σᾶς γνωρίζω»; Ὅταν δὲ αὐτὸς λέγῃ τοῦτο, δὲν ἀπομένει τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον γέεννα τοῦ πυρός καὶ ἀνυπόφορος κόλασις. Ἡ ἀπάντησις αὕτη μάλιστα εἶναι χειροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Τὴν ἀπάντησιν δὲ αὐτὴν τὴν ἔδωσε καὶ εἰς ἐκείνους πρὸς κάμουν τὴν παρανομίαν.

«Ἀγρυπνεῖτε λοιπὸν, διότι δὲν γνωρίζετε οὔτε τὴν ἡμέραν οὔτε τὴν ὥραν». Βλέπεις ὅτι διαρκῶς τὸ ἐπαναλαμβάνει, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι ὠφέλιμος ἡ ἄγνοια τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν; Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι πρὸς εἰς ὄλην τους τὴν ζωὴν εἶναι ράθυμοι καί, ὅταν κατηγοροῦνται ἀπὸ ἡμᾶς, λέγουν ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου θὰ ἀφήσω εἰς τοὺς πτωχοὺς; Ἄς ἀκούσουν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ἅς διορθωθοῦν. Διότι καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ὥραν πολλοὶ ἔπασαν ἔξω, ἀφοῦ ἀνηρπάσθησαν διὰ μιᾶς καὶ δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν οὔτε διὰ τοὺς οἰκείους των νὰ σκεφθοῦν αὐτὰ πρὸς ἡθέλαν.

Αὕτη μὲν λοιπὸν ἡ παραβολὴ ἐλέχθη διὰ τὴν διὰ χρημάτων ἐλεημοσύνην. Ἡ ἄλλη ὅμως, μετὰ ἀπὸ αὐτὴν, ἐλέχθη πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν θέλουν νὰ ὠ-

βουλομένους τοὺς πλησίον, ἀλλὰ πάντα ἀποκρούοντας. Καί
 τί δήποτε αὕτη μὲν ἢ παραβολὴ βασιλέα εἰσάγει, ἐκείνη δὲ
 νυμφίον; Ἴνα μάθῃς πῶς οἰκείως ἔχει πρὸς τὰς παρθένας
 ὁ Χριστός, τὰς ἀποδυόμενας τὰ ὄντια· τοῦτο γὰρ καὶ παρθε-
 5 νία. Διὸ καὶ Παῦλος τοῦτον τίθησιν ὄρον τοῦ πράγματος.
 «Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου», φησί· καί, «Πρὸς τὸ
 εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπεριοπάσιως». Ταῦτα
 παραινῶμεν, φησὶν.

Εἰ δὲ ἐν τῷ Λουκᾷ ἐτιέρωσ κείται ἡ τῶν ταλάντων πα-
 10 ραβολή, ἐκεῖνο λεκτέον, ὅτι ἄλλη αὕτη, καὶ ἐτίερα ἐκείνη.
 Ἐν ἐκείνῃ μὲν γὰρ ἀπὸ ἐνὸς κεφαλαίου διάφορα γεγόνασιν
 αἱ πρόσοδοι· ἀπὸ γὰρ μιᾶς μνᾶς ὁ μὲν πέντε, ὁ δὲ δέκα προσ-
 ἤνεγκαν· διὸ οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἔτυχον· ἐνταῦθα δὲ τὸ ὑναντίον,
 διὸ καὶ ὁ στέφανος ἴσος. Ὁ γὰρ δύο λαθῶν, δύο ἔδωκε, καὶ
 15 ὁ τὰ πέντε πάλιν ὁμοίως· ἐκεῖ δὲ, ἐπειδὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὑπο-
 θέσεως ὁ μὲν πλείονα, ὁ δὲ ἐλάττωνα πρόσοδον ἐποιήσατο,
 εἰκότως καὶ ἐν τοῖς ἐπάθλοις οὐχ ὁμοίως ἀπολαύουσιν. Ὅρα
 δὲ αὐτὸν πανταχοῦ οὐκ εὐθέως ἀπαιτοῦντα. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ
 ἀμπελῶνος ἐξέδοτο γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε· καὶ ἐνταῦθα
 20 ἐνεπίστευσε, καὶ ἀπεδήμησεν, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν μακρο-
 θυμίαν.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τὴν ἀνάστασιν αἰνιτιόμενος ταῦτα λέ-
 γειν. Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐκέτι γεωργοὶ καὶ ἀμπελών, ἀλλὰ πάν-
 τες ἐργάται. Οὐ γὰρ πρὸς ἄρχοντας μόνον, οὐδὲ πρὸς Ἰου-
 25 δαίους, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας διαλέγεται. Καὶ οἱ μὲν προσφέ-

7. Α' Κορ. 7, 32.

8. Α' Κορ. 7, 35.

9. Λουκᾷ 19, 12-21.

10. Μάτθ. 21, 33.

φελήσουν τοὺς πλησίον μὲ χρήματα, μὲ λόγον, μὲ προστασίαν ἢ μὲ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀλλὰ καὶ ἀποκρύπτουν τὰ πάντα. Καὶ διατί τέλος πάντων αὐτὴ μὲν ἢ παραβολὴ ἀναφέρει βασιλέα, ἐνῶ ἐκείνη νυμφίον; Διὰ νὰ μάθης πόσον φιλικῶς διάκειται ὁ Χριστὸς πρὸς τὰς παρθένας, αἱ ὁποῖαι ἀπαρνοῦνται τὰ ὑπάρχοντά των. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι παρθενία. Δι’ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ὀρίζει τὴν ἐξῆς προϋπόθεσιν αὐτῆς· «Ἡ ἄγαμος φροντίζει διὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου», λέγει, καὶ «Διὰ νὰ δείξετε καλὴν συμπεριφορὰν καὶ νὰ μείνετε στερεοὶ εἰς τὸν Κύριον, χωρὶς περισπασμούς»⁸. Αὐτὰ σᾶς συμβουλεύομεν, λέγει.

Ἐὰν δὲ εἰς τὸν Λουκᾶν ἐκτίθεται κατ’ ἄλλον τρόπον ἢ παραβολὴ τῶν ταλάντων⁹, πρέπει νὰ λεχθῆ τοῦτο, ὅτι ἄλλη εἶναι ἢ παραβολὴ αὐτὴ καὶ ἄλλη ἐκείνη. Διότι εἰς ἐκείνην μὲν ἀπὸ τὸ ἴδιον κεφάλαιον προῆλθαν διάφορα ἔσοδα· διότι ἀπὸ μίαν μνᾶν ὁ μὲν ἕνας παρουσίασε πέντε, ὁ δὲ ἄλλος δέκα, καὶ δι’ αὐτὸ καὶ δὲν ἀμείφθησαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐδῶ ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον, δι’ αὐτὸ καὶ ἡ βράβευσις ἦτο ἴση. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε δύο τάλαντα, ἔδωκε δύο, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε τὰ πέντε τάλαντα πάλιν τὸ ἴδιον. Ἐνῶ ἐκεῖ, ἐπειδὴ ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις ὁ μὲν ἕνας παρουσίασε περισσότερα, ὁ δὲ ἄλλος ὀλιγώτερα ἔσοδα, ὀρθῶς καὶ εἰς τὰ ἔπαθλα δὲν τιμῶνται καὶ οἱ δύο ἐξ ἴσου. Πρόσεξε δὲ ὅτι παντοῦ δὲν ἀπαιτεῖ ἀμέσως αὐτὰ ποὺ ἐνεπιστεύθη. Διότι εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος¹⁰, ἀφοῦ τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς γεωργούς, ἀπεδήμησε· καὶ ἐδῶ ἐνεπιστεύθη τὰ τάλαντα καὶ ἀπεδήμησε, διὰ νὰ μάθης τὴν μακροθυμίαν Του.

Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι λέγων αὐτὰ ὑπαινίσσεται καὶ τὴν ἀνάστασιν. Μόνον ποὺ ἐδῶ δὲν ἀναφέρονται πλέον γεωργοὶ καὶ ἀμπελών, ἀλλὰ ὅλοι εἶναι ἐργάται. Διότι δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς ἄρχοντας, οὔτε εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ εἰς ὅλους. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ποὺ προσφέρουν ὁ-

ροντες ὁμολογοῦσιν εὐγνωμόνως καὶ τὰ αὐτῶν καὶ τὰ τοῦ δεσπότου. Καὶ ὁ μὲν λέγει, «Κύριε, πέντε τάλαντά μοι ἔδωκας», ὁ δὲ λέγει, δύο· δεικνύντιες ὅτι παρ' αὐτοῦ τὴν ἀφορμὴν ἔλαβον τῆς ἐργασίας, καὶ πολλὴν χάριν ἴσασι, καὶ τὸ πᾶν αὐτῶ
 5 λογίζονται. Τί οὖν ὁ δεσπότης; «Εὖ, δοῦλε ἀγαθέ», φησὶ (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀγαθοῦ, τὸ εἰς τὸν πλησίον ὁρᾶν), «καὶ πισιέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πισιός, ἐπὶ πολλῶν σε κατὰ σιήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου»· τὴν πᾶσαν μακαριότητα διὰ τοῦ ρήματος τούτου δεικνύς.

10 Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος οὕτως, ἀλλὰ πῶς; «Ἦδειν ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας· καὶ φοβηθεὶς ἔκρουσα τὸ τάλαντόν σου· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν». Τί οὖν ὁ δεσπότης; «Ἦδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις», τουτέστιν, εἰπεῖν ἐχορῆν,
 15 παραινέσαι, συμβουλεῦσαι. Ἄλλ' οὐκ πείθονται; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο πρὸς σέ. Τί τούτου γένοιτ' ἂν ἡμερώτερον;

3. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ οὐχ οὕτω ποιοῦσιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν δανείσαντα, αὐτὸν καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἀπαιτήσεως καθιστῶσιν. Αὐτὸς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ, σὲ ἔδει καταβαλεῖν, φησί,
 20 καὶ τὴν ἀπαιτήσιν ἐμοὶ ἐπιτρέψαι. «Κἀγὼ μετὰ τόκου ἂν ἀπήτησα»· τόκον λέγων ἀκροάσεως τὴν τῶν ἔργων ἐπίδειξιν. Σὲ ἔδει τὸ εὐκολώτερον ποιῆσαι, ἐμοὶ δὲ τὸ δυσκολώτερον ἀφεῖναι. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο οὐκ ἐποίησε, «Λάβετε», φησὶν, «ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε τῷ τὰ δέκα τάλαντα ἔχοντι.
 25 Τῷ γὰρ ἔχοντι δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ».

Τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Ὁ χάριν λόγου καὶ διδασκαλίας εἰς τὸ ὠφελεῖν ἔχων, καὶ μὴ χρώμενος αὐτῇ, καὶ τὴν χάριν

μολογοῦν μὲ εὐγνωμοσύνην καὶ τὰ ἰδικά των ἀλλὰ καὶ ὅσα τοὺς ἔδωκεν ὁ δεσπότης. Ἔτσι ὁ μὲν ἕνας λέγει· «Κύριε, πέντε τάλαντα μοῦ ἔδωσες», ὁ δὲ ἄλλος λέγει «δύο», δεικνύοντες ὅτι ἀπὸ Ἐκεῖνον ἔλαβαν τὸ κεφάλαιον τῆς ἐργασίας των, καὶ τοῦ ἀναγνωρίζουν μεγάλην χάριν, καὶ ἀποδίδουν τὸ πᾶν εἰς Αὐτόν. Τί λέγει λοιπὸν ὁ δεσπότης; «Εὔγε, δοῦλε καλέ», (διότι αὐτὸ εἶναι ἴδιον τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ νὰ βλέπῃ εἰς τὸν πλησίον) «καὶ πιστέ· εἰς ὀλίγα ἐφάνηκες πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου», δηλώνων μὲ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ὅλην τὴν μακαριότητα.

Δὲν ὁμιλεῖ ὅμως καὶ ὁ ἄλλος ἔτσι, ἀλλὰ πῶς; «Ἐγνώριζα ὅτι εἶσαι σκληρὸς ἄνθρωπος καὶ ὅτι θερίζεις ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔσπειρες καὶ μαζεύεις ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐσκόρπισες· καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθηκα, ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου· ὀρίστε, πάρε αὐτὸ πού εἶναι ἰδικόν σου». Τί τοῦ ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ δεσπότης; «Ἔπρεπε νὰ βάλῃς τὰ χρήματά σου εἰς τοὺς τραπεζίτας», δηλαδή, ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ παραινέσῃ, νὰ συμβουλεύσῃ. Ἄλλὰ δὲν πείθονται; Αὐτὸ δὲν ἀφορᾷ ἐσένα. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο λογικὸν ἀπὸ αὐτό;

3. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως δὲν κάνουν ἔτσι, ἀλλὰ καθιστοῦν ὑπεύθυνον τοῦ ἀπαιτουμένου εἰσοδήματος τὸν ἴδιον τὸν δανειστήν των. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλὰ λέγει ὅτι σὺ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃς καὶ νὰ μοῦ ἐπιστρέψῃς τὸ ἀπαιτούμενον κέρδος. «Καὶ ἐγὼ θὰ τὰ ἔπαιρνα πίσω μὲ τόκον»· τόκον ἀκροάσεως ἐννοῶν τὴν ἐπίδειξιν τῶν ἔργων. Σὺ ἔπρεπε νὰ κάμῃς τὸ εὐκολώτερον καὶ νὰ ἀφήσῃς τὸ δυσκολώτερον εἰς ἐμέ. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔκαμεν αὐτό, λέγει· «Πάρετε τὸ τάλαντον ἀπὸ αὐτὸν καὶ δῶστε το εἰς ἐκεῖνον πού ἔχει τὰ δέκα τάλαντα, διότι εἰς ἐκεῖνον πού ἔχει θὰ δοθοῦν καὶ ἄλλα καὶ θὰ περισσεύσουν· ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει, θὰ τοῦ ἀφαιρεθῇ καὶ αὐτὸ πού ἔχει».

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό; Ἐκεῖνος πού ἔχει τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τῆς διδασκαλίας διὰ νὰ ὠφελῇ καὶ δὲν

ἀπολεῖ· ὁ δὲ σπουδὴν παρεχόμενος, πλείονα ἐπισπάσεται τὴν δωρεάν· ὡσπερ οὖν ἐκεῖνος καὶ ὁ ἔλαβεν ἀπόλλυσιν. Ἄλλ' οὐ μέχρι τούτου ἢ ζημία τῷ ἀργοῦντι, ἀλλὰ καὶ ἀφόρητος ἢ κόλασις, καὶ μετὰ τῆς κολάσεως ἢ ἀπόφασις πολλῆς γέμουσα
 5 τῆς κατηγορίας. «Τὸν» γὰρ «ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε», φησὶν, «εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων». Εἶδες πῶς οὐ μόνον ὁ ἀρπάζων καὶ πλεονεκτιῶν, οὐδὲ ὁ κακὰ ἐργαζόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγαθὰ μὴ ποιῶν κολάζεται κόλασιν τὴν ἐσχάτην;

10 Ἀκούσωμεν τοίνυν τῶν ρημάτων τούτων. Ὡς ἔστι καιρός, ἀντιλαβόμεθα τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, λάβωμεν ἔλαιον εἰς τὰς λαμπάδας, ἐργασώμεθα εἰς τὸ τάλαντον. Ἄν γὰρ ὀκνήσωμεν καὶ ἐν ἀργίᾳ διατρίβωμεν ἐνιαῦθα, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐλεήσει λοιπὸν ἐκεῖ, κἂν μυρία θρηνώμεν. Κατέγνω
 15 ἑαυτοῦ καὶ ὁ τὰ ρυπαρὰ ἱμάτια ἔχων, καὶ οὐδὲν ὠφέλησεν. Ἀπέδωκε καὶ ἦν ἐπιστεύθη παρακαταθήκην ὁ τὸ ἐν τάλαντον, καὶ οὕτω κατεκρίθη. Παρεκάλεσαν καὶ αἱ παρθένοι, καὶ προσῆλθον, καὶ ἔκρουσαν, καὶ πάντα εἰκῆ καὶ μάτην.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ χρήματα, καὶ σπουδὴν, καὶ προσ-
 20 τασίαν, καὶ πάντα εἰσενέγκωμεν εἰς τὴν τῶν πλησίον ὠφέλειαν. Τάλαντα γὰρ ἐνιαῦθ' ἔστιν ἢ ἐκάστου δύναμις, εἴτε ἐν προσοσίᾳ, εἴτε ἐν χρήμασιν, εἴτε ἐν διδασκαλίᾳ, εἴτε ἐν οἴῳ δήποτε πράγματι τοιούτῳ. Μηδεὶς λεγέτω, ὅτι Ἐν τάλαντον ἔχω, καὶ οὐδὲν δύναμαι ποιῆσαι. Δύνασαι γὰρ καὶ δι'
 25 ἐνὸς εὐδοκιμῆσαι. Οὐ γὰρ εἴ τῆς χήρας ἐκείνης πενέστερος, οὐκ εἴ Πέτρου καὶ Ἰωάννου ἀγροικότερος, οἳ καὶ ἰδιῶται καὶ ἀγράμματοι ἦσαν, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ προθυμίαν ἐπεδεί-

11. Μάρκ. 12, 42.

12. Πράξ. 3, 6.

χρησιμοποιεῖ τὸ χάρισμά του, θὰ χάσῃ καὶ τὸ χάρισμα· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ καταβάλλει προσπάθειαν, θὰ δεχθῆ περισσοτέραν δωρεάν· ὅπως ἐκεῖνος ποὺ χάνει καὶ αὐτὸ ποὺ εἶχε λάβει. Δὲν περιορίζεται ὅμως μόνον μέχρις ἐδῶ ἢ ζημία δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸν ἀναμένει καὶ ἀνυπόφορος τιμωρία καὶ μαζὶ μὲ τὴν τιμωρίαν καὶ ἡ ἀπόφασις ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη μὲ βαρεῖαν κατηγορίαν. Διότι λέγει· «Τὸν ἄχρηστον δοῦλον ρίξατέ τον ἔξω εἰς τὸ σκότος, ὅπου θὰ ὑπάρχῃ τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν ὀδόντων». Εἶδες ὅτι ὄχι μόνον ἐκεῖνος ποὺ ἀρπάζει καὶ εἶναι πλεονέκτης, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ κάμνει κακά, ἀλλὰ τιμωρεῖται μὲ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν κάμνει ἀγαθὰς πράξεις.

Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν τὰ λόγια αὐτά. Ὅσον εἶναι καιρὸς ἃς ἐπιληφθῶμεν τῆς σωτηρίας μας, ἃς πάρωμεν λάδι εἰς τὰς λαμπάδας, ἃς καλλιεργήσωμεν τὸ τάλαντον. Διότι ἐὰν ὀλιγωρήσωμεν καὶ ἐὰν διερχώμεθα τὸν χρόνον μας ἐδῶ χωρὶς νὰ ἐργαζώμεθα, δὲν θὰ μᾶς ἐλεήσῃ κανεὶς ἐκεῖ, ἔστω καὶ ἂν χύσωμεν μύρια δάκρυα. Ἐκατηγόρησε τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε βρωμερὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ δὲν ὠφέλησε τίποτε. Ἐπέστρεψε καὶ ὅ,τι τοῦ ἐνεπιστεύθη καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε τὸ ἐν τάλαντον, καὶ ὅμως κατεδικάσθη. Παρεκάλεσαν καὶ αἱ παρθένοι καὶ προσῆλθαν καὶ ἔκρουσαν τὴν θύραν, ἀλλ' ὅμως ὅλα ἀπέβησαν μάταια.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς προσφέρωμεν καὶ χρήματα καὶ προθυμίαν καὶ προστασίαν καὶ ὅλα διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον. Διότι τάλαντα ἐδῶ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ καθενός, εἴτε εἰς προστασίαν, εἴτε εἰς χρήματα, εἴτε εἰς διδασκαλίαν, εἴτε εἰς οἶονδήποτε παρόμοιον πρᾶγμα. Ἄς μὴ προφασίζεται κανεὶς ὅτι ἔνα μόνον τάλαντον ἔχω καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω τίποτε. Διότι ἤμπορεῖς καὶ μὲ ἔνα νὰ προκόψῃς. Διότι δὲν εἶσαι πτωχότερος ἀπὸ ἐκείνην τὴν χήραν¹¹, δὲν εἶσαι περισσότερο ἀκαλλιέργητος ἀπὸ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην¹², οἱ ὁποῖοι καὶ ἄπειροι ἦσαν καὶ ἀγράμματοι, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἔδειξαν προθυμίαν καὶ ἔκαναν τὰ πάντα

ξαντιο, καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον πάντα ἐποίουν, τῶν οὐρανῶν ἐπελάβοντι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐστὶ τῷ Θεῷ φίλον, ὡς τὸ κοινωφελῶς ζῆν.

Διὰ τοῦτο λόγον ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός, καὶ χεῖρας, καὶ
 5 πόδας, καὶ σῶματος ἰσχύν, καὶ νοῦν, καὶ σύνεσιν, ἵνα πᾶσι
 τούτοις καὶ εἰς τὴν ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίαν καὶ εἰς τὴν
 τῶν πλησίον ὠφέλειαν χρῆσώμεθα. Οὐδὲ γὰρ εἰς ὕμνον ἡ-
 μῖν ὁ λόγος καὶ εὐχαριστίας χρήσιμος μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς
 διδασκαλίαν λυσιτελῆς καὶ παραΐνεσιν. Καὶ μὲν εἰς τοῦτο
 10 χρῆσώμεθα, τὸν Δεσπότην ἐξηλώσαμεν· ἂν δὲ εἰς τὰναντία,
 τὸν διάβολον. Ἐπεὶ καὶ Πέτρος, ὅτι μὲν ὠμολόγησε τὸν Χρι-
 στόν, ἐμακαρίζετο ὡς τὰ τοῦ Πατρὸς εἰρηκῶς· ὅτι δὲ παρη-
 τεῖτο τὸν σιαυρὸν καὶ ἀπηγόρευσε, ἐπειμᾶτο σφοδρῶς, ὡς
 τὰ τοῦ διαβλοῦ φρονῶν. Εἰ δὲ ἔνθα ἀγνοίας ἦν τὸ εἰρημέ-
 15 νον, ἰοσαύτη ἢ καιηγορία· ὅταν ἐκόντες πολλὰ ἁμαρτάνωμεν,
 ποίαν ἔξομεν συγγνώμην;

Τοιαῦτα τοίνυν φθεγγώμεθα, ἵνα αὐτόθεν ἢ δῆλα τὰ ρή-
 ματα τοῦ Χριστοῦ ὄντα. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἶπω μόνον, «Ἐγχειραι
 καὶ περιπάτει», οὐδὲ ἂν εἶπω, «Ταβιδά, ἀνάστηθι», τότε τὰ
 20 τοῦ Χριστοῦ λαλῶ· ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἂν λοιδορηθῆεις εὐλο-
 γήσω, ἂν ἐπηρεασθῆεις εὐξωμαι ὑπὲρ τοῦ ἐπηρεάζοντος. Πρώ-
 ην μὲν οὖν ἔλεγον, ὅτι χεῖρ ἐστὶν ἡ γλῶττις ἡμῶν, τῶν τοῦ
 Θεοῦ ἀπιτομένη ποδῶν· νῦν δὲ πολλῶ πλέον λέγω, ὅτι γλῶτ-
 τὰ ἐστὶν ἡ γλῶττις ἡμῶν, τὴν τοῦ Χριστοῦ μιμουμένη, ἐὰν τὴν
 25 προσήκουσαν ἀκρίθειαν ἐπιδείξηται, ἂν ἐκεῖνα φθεγγώμεθα,
 ἀπερ ἐκεῖνος βούλει. Τί δέ ἐστιν ἂ ἐκεῖνος ἡμᾶς βούλε-
 ται φθέγγεσθαι; Τὰ ἐπεικειᾶς γέμοντα ρήματα καὶ πραότη-
 τος· ὡσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ἐφθέγγετο, λέγων τοῖς ὑβρίζουσιν
 αὐτόν, «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω»· καὶ πάλιν «Εἰ μὲν κα-

13. Ματθ. 16, 16-18.

15. Πράξ. 3, 6.

17. Ματθ. 5, 44.

14. Ματθ. 16, 22-23.

16. Πράξ. 9, 40.

18. Ματθ. 11, 18.

διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἐκέρδησαν τοὺς οὐρανοὺς. Διότι τίποτε δὲν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς τόσον, ὅσον τὸ νὰ ζῶμεν ἐξυπηρετοῦντες ὅλους.

Δι' αὐτὸ μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὸν λόγον καὶ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ τὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν φρόνησιν, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν ὅλα αὐτὰ καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον. Διότι ὁ λόγος δὲν εἶναι χρήσιμος μόνον διὰ νὰ ὑμνῶμεν καὶ εὐχαριστῶμεν, ἀλλ' εἶναι χρήσιμος καὶ εἰς τὸ νὰ διδάσκωμεν καὶ νὰ παραινῶμεν. Καὶ ἐὰν μὲν τὸν χρησιμοποιήσωμεν δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν, μιμούμεθα τὸν Δεσπότην· ἐὰν δὲ διὰ τὰ ἀντίθετα, τότε μιμούμεθα τὸν διάβολον. Διότι καὶ ὁ Πέτρος, ὅταν μὲν ὠμολόγησε τὸν Χριστόν, ἐμακαρίσθη ἐπειδὴ ὠμολόγησε τὰ λόγια τοῦ Πατρός¹³, ἐνῶ ὅταν παρεκάλει τὸν Κύριον νὰ ἀποφύγῃ τὴν σταύρωσιν, ἐπετιμήθη πολὺ, διότι ἐφρόνει ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν διάβολον¹⁴. Καὶ ἐὰν ἐκεῖ, ὅπου αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη ἦτο συνέπεια ἀγνοίας, τόση ἦτο ἡ κατηγορία, ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχωμεν, ὅταν ἀμαρτάνωμεν πολὺ μὲ τὴν θέλησίν μας;

Ἄς ὁμιλῶμεν λοιπὸν ἔτσι, ὥστε ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν μας νὰ γίνωνται φανερά τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. Διότι δὲν λέγω τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ἐὰν εἶπω μόνον «Σήκω καὶ περπάτησε»¹⁵, οὔτε ἂν εἶπω «Ταβιθά σήκω»¹⁶. Ἄλλὰ πολὺ περισσότερο, ὅταν ἐνῶ ὑβρίζομαι εὐλογῶ, ἐνῶ ἀπειλοῦμαι προσεύχομαι ὑπὲρ ἐκείνου ποὺ μὲ ἀπειλεῖ¹⁷. Ἄλλοτε μὲν λοιπὸν ἔλεγα ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι χέρι τὸ ὁποῖο ψαύει τὰ πόδια τοῦ Θεοῦ· τώρα ὅμως μὲ πολλὴν ἐπίτασιν λέγω, ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι γλῶσσα, ἡ ὁποία μιμεῖται τὴν γλῶσσαν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἐπιδεικνύῃ τὴν πρέπουσαν προσοχήν, ὅταν ὁμιλοῦμεν ὅσα Ἐκεῖνος θέλει. Ποία δὲ εἶναι αὐτὰ ποὺ Ἐκεῖνος θέλει νὰ ὠμιλοῦμεν; Εἶναι τὰ γεμᾶτα ἐπεικείαν καὶ πραότητα λόγια. Ὅπως λοιπὸν ὠμιλοῦσε καὶ Ἐκεῖνος, λέγων πρὸς ὅσους τὸν ὑβρίζαν· «Ἐγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον»¹⁸, καὶ ἄλλοῦ· «Ἐὰν ὠμίλησα κακῶς μαρτύρησε τὸ κακὸν ποὺ

κῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ». Ἐὰν οὕτω καὶ σὺ λέγῃς, ἐὰν εἰς διόρθωσιν τῶν πλησίων λαλήῃς, κέκτησαι γλῶτταν ἔοικυῖαν ἐκείνῃ.

Καὶ ταῦτα αὐτὸς φησὶν ὁ Θεός· «Ὁ» γὰρ «ἐξάγων τί-
 5 μιον ἐξ ἀναξίου ὡς σιόμα μου ἔσται», φησὶν. Ὅταν οὖν ἡ γλῶττά σου ὡς ἡ γλῶττα ἢ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ σιόμα σου γένηται σιόμα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡς, ποία ταύτης λοιπὸν ἴση γένοιτ' ἂν τιμῆ; Οὐδὲ γὰρ εἰ ἀπὸ χρυσοῦ συνέκειτό σου τὸ σιόμα, οὐδὲ εἰ ἀπὸ λίθων
 10 τιμίων, οὕτως ἔμελλε λάμπειν ὡς νῦν, τῷ κόσμῳ τῆς ἐπιεικειᾶς καταυγαζόμενον. Τί γὰρ σιόματος ποθεινότερον οὐκ εἰδότης ὑβρίζειν, ἀλλ' εὐλογεῖν καὶ χρησιολογεῖν μεμελετηκότιος; Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχῃ εὐλογεῖν τὸν καταρῶμενον, σίγησον, καὶ τοῦτο τέως καιόρθωσον καὶ ὁδῶ προβαίνων καὶ
 15 σπουδάζων ὡς χρῆ, καὶ ἐπ' ἐκεῖνο ἤξεις, καὶ κτήσῃ σιόμα τοιοῦτον οἷον εἰρήκαμεν.

4. Καὶ μὴ νομίσης τολμηρὸν εἶναι τὸ λεχθέν. Φιλάνθρωπος γάρ ἐστιν ὁ Δεσπότης, καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὸ δῶρον γίνεται. Τολμηρὸν ἐστὶ, διαβόλῳ σιόμα ἔχειν ἔοικώς,
 20 δαίμονος πονηροῦ κεκιτῆσθαι γλῶτταν ὁμοίαν, μάλιστα τὸν μωστηρίων τοιούτων μετέχοντα, καὶ αὐτῇ κοινωνοῦντα τῇ σαρκὶ τοῦ Δεσπότη. Ταῦτ' οὖν ἀναλογιζόμενος, γενοῦ κατ' ἐκεῖνον εἰς δύναμιν τὴν σὴν. Οὐκέτι σοι λοιπὸν ὁ διάβολος οὐδὲ ἀντιβλέψαι τοιούτῳ γενομένῳ δυνήσεται. Καὶ γὰρ ἐπι-
 25 γινώσκει τὸν χαρακτῆρα τὸν βασιλικόν οἶδε τοῦ Χριστοῦ τὰ ὄπλα, δι' ὧν ἠτιήθη. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; Ἐπιείκεια καὶ πραότης. Καὶ γὰρ ὅτε ἐν τῷ ὄρει προσβάλλοντα αὐτὸν κατέρραξε καὶ ἐξέτεινεν, οὐχὶ γνωριζόμενος ὅτι Χριστὸς ἦν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ρημάτων αὐτὸν ἐσαγήνευσε τούτων, ἀπὸ
 30 ἐπιεικειᾶς εἶλεν, ἀπὸ πραότητος ἐτροπώσατο.

19. Ἰω. 18, 23.

20. Ἰερ. 15, 19.

21. Ματθ. 4, 1-11.

εἶπα»¹⁹, ἐὰν ἔτσι ὁμιλῆς καὶ σύ, ἐὰν ὁμιλῆς ἀποβλέπων εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ πλησίον, ἔχεις γλῶσσαν ἢ ὁποῖα ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνην.

Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Θεός· διότι, λέγει, «αὐτὸς ποὺ βγάζει ἔντιμον ἀπὸ ἀνάξιον, εἶναι ὡσὰν στόμα μου»²⁰. "Ὅταν λοιπὸν ἡ γλῶσσα σου εἶναι ὅπως ἡ γλῶσσα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ στόμα σου γίνῃ στόμα τοῦ Πατρός, καὶ εἶσαι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποῖα τιμὴ θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἰσάξια πρὸς αὐτήν; Διότι οὔτε ἐὰν τὸ στόμα σου ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ χρυσάφι, οὔτε ἂν ἦτο ἀπὸ πολυτίμους λίθους, θὰ ἔλαμπε τόσον, ὅπως τώρα, φωτιζόμενον ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἐπεικειάς. Διότι τί εἶναι πῶς ποθητὸν ἀπὸ ἓνα στόμα ποὺ δὲν ξεύρει νὰ ὑβρίζῃ, ἀλλὰ ἔχει μάθει νὰ εὐλογῇ καὶ ὁμιλῇ χρηστά; Ἐὰν δὲ δὲν ἀνέχεσαι νὰ εὐλογῆς ἐκεῖνον ποὺ σὲ καταρᾶται, σιώπα, καὶ αὐτὸ κάμε το εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐπειτα βαδίζων εἰς τὴν ὁδὸν καὶ προσέχων ὅπως πρέπει, θὰ φθάσῃς καὶ εἰς ἐκεῖνο καὶ θὰ ἀποκτήσῃς στόμα τέτοιο ποὺ εἶπαμεν.

4. Καὶ μὴ νομίσης πῶς εἶναι τολμηρὸν αὐτὸ ποὺ εἶπα. Διότι ὁ Δεσπότης εἶναι φιλόανθρωπος καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ δοθῇ ὡς δῶρον τῆς ἀγαθότητός Του. Τολμηρὸν εἶναι νὰ ἔχη στόμα ποὺ νὰ ὁμοιάζῃ τὸν διάβολον, νὰ ἔχη γλῶσσαν ὁμοίαν πρὸς πονηρὸν δαίμονα, ἰδιαίτερα μάλιστα ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συμμετέχει εἰς τόσον μεγάλα μυστήρια καὶ κοινωνεῖ τὴν ἰδίαν τὴν σάρκα τοῦ Δεσπότη. Ἀναλογιζόμενος λοιπὸν αὐτά, γίνε ὅπως ταιριάζει εἰς Ἐκεῖνον ὅσον ἠμπορεῖς. Ὅταν λοιπὸν γίνῃς τέτοιος, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ὁ διάβολος πλέον νὰ σὲ ἰδῇ κατὰ πρόσωπον. Διότι διακρίνει τὸν χαρακτῆρα τὸν βασιλικόν· γνωρίζει τὰ ὄπλα τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ἠττήθη. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτά; Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότης. Διότι, ὅταν κατὰ τοὺς πειρασμοὺς τὸν ἐξέσχισεν εἰς τὸ ὄρος καὶ τὸν ἐξέπληξε²¹, δὲν ἦτο γνωστὸν ὅτι ἦτο Χριστός, ἀλλὰ τὸν ἐδίωξε μὲ τὰ λόγια μόνον, τὸν ἐνίκησε μὲ τὴν ἐπιείκειαν, τὸν κατετρόπωσε μὲ τὴν πραότητα.

Τοῦτο καὶ σὺ ποίησον· ἂν ἴδῃς ἄνθρωπον διάβολον γε-
 νόμενον, καὶ προσιόντα σοι, οὕτω καὶ σὺ νίκησον. Ἔδωκέ
 σοι ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν γενέσθαι κατ' αὐτὸν εἰς δύναμιν
 τὴν σὴν. Μὴ φοβηθεῖς τοῦτο ἀκούων. Φόβος ἐστὶ τὸ μὴ γε-
 5 νέσθαι κατ' αὐτόν. Φθέγγου τοίνυν κατ' ἐκεῖνον, καὶ γέγο-
 νας κατὰ τοῦτο τοιοῦτος οἷος ἐκεῖνος, ὡς ἄνθρωπον ὄντα ἐνι
 γενέσθαι. Διὰ τοῦτο μείζων ὁ οὕτω λαλῶν, ἢ ὁ προφητεύων.
 Τὸ μὲν γὰρ χάρις ὅλον ἐνταῦθα δὲ καὶ πόνος σὸς καὶ ἰδρώς.
 Δίδαξον τὴν ψυχὴν διαπλάττειν σοι σιόμα σιόματι Χριστοῦ
 10 εἰκόσ. Δύναται γὰρ τοιαῦτα δημιουργεῖν, ἂν ἐθέλῃ οἶδε
 τὴν τέχνην, ἂν μὴ ἦ ράθυμος. Καὶ πῶς πλάττεται τοιοῦτον
 σιόμα; φησί· διὰ ποίων χρωμάτων; διὰ ποίας ὕλης; Διὰ
 χρωμάτων μὲν καὶ ὕλης οὐδεμιᾶς· διὰ δὲ ἀρετῆς μόνης, καὶ
 ἐπεικειάς, καὶ ταπεινοφροσύνης.

15 Ἴδωμεν πῶς καὶ σιόμα διαβόλου πλάττεται, ἵνα μηδέ-
 ποτε ἐκεῖνο κατὰσκευάσωμεν. Πῶς οὖν πλάττεται; Διὰ ἀρῶν,
 διὰ ὕβρεων, διὰ βασκανίας, δι' ἐπιπορκίας. Ὅταν γὰρ τὰ
 ἐκείνου φθέγγηται τις, τὴν ἐκείνου γλῶτταν λαμβάνει. Ποί-
 αν οὖν ἔξομεν συγγνώμην, μᾶλλον δὲ ποίαν οὐχ ὑποσησό-
 20 μεθα τιμωρίαν, ὅταν τὴν γλῶτταν, ἢ κατηξιώθημεν σαρκὸς
 γεύσασθαι Δεσποικῆς, ταύτην περιίδωμεν τὰ τοῦ διαβόλου
 φθεγγομένην; Μὴ δὴ περιίδωμεν, ἀλλὰ πάση χρησώμεθα
 σπουδῇ, ὥσπερ αὐτὴν παιδεῦσαι τὸν Δεσπότην μιμεῖσθαι τὸν
 ἑαυτῆς. Ἄν γὰρ αὐτὴν παιδεύσωμεν τοῦτο, μετὰ πολλῆς τῆς
 25 παρησιίας ἐπὶ τοῦ θήματος ἡμᾶς σιήσει τοῦ Χριστοῦ. Ἄν μὴ
 τις οὕτως εἰδῆ λαλεῖν, οὐδὲ ἀκούσεται αὐτοῦ ὁ δικαστής.
 Καθάπερ γάρ, ὅταν Ρωμαῖος ὢν ὁ κριτῆς τύχη, οὐκ ἀκού-
 σεται ἀπολογουμένου τοῦ οὐκ εἰδότος οὕτω φθέγγεσθαι· οὕτω

Αὐτὸ κάνε καὶ σύ. Ὅταν ἰδῆς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔγινε διάβολος καὶ σὲ πλησιάζει, ἔτσι νίκησέ τον καὶ σύ. Σοῦ ἔδωσεν ὁ Χριστὸς τὴν δύναμιν νὰ τὸν ὁμοιάσῃς ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σέ. Μὴ φοβηθῆς ἀκούοντας τοῦτο. Φόβος εἶναι νὰ μὴ γίνῃς ὅπως Ἐκεῖνος. Ὅμιλει λοιπὸν ὅπως Ἐκεῖνος καὶ ἔγινες ὡς πρὸς αὐτὸ τέτοιος πὺ εἶναι Ἐκεῖνος, ὅσον ἠμπορεῖ κανεὶς ἄνθρωπος νὰ γίνῃ. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνώτερος ἐκεῖνος πὺ ὁμιλεῖ ἔτσι, παρὰ ἐκεῖνος πὺ προφητεύει. Διότι ἡ μὲν προφητεία ὀλόκληρος εἶναι χάρισμα· ἐνῶ ἐδῶ χρειάζεται καὶ κόπος ἰδικός σου καὶ ἰδρώτας. Δίδαξε τὴν ψυχὴν σου νὰ σοῦ διαπλάσῃ τὸ στόμα ἔτσι πὺ νὰ ὁμοιάζῃ τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἠμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ τέτοια, ἐὰν θέλῃ. Γνωρίζει τὸν τρόπον, ἐὰν δὲν εἶναι ράθυμος. Καὶ πῶς διαπλάσσεται τέτοιο στόμα; λέγει· μὲ ποῖα χρώματα; Μὲ ποῖον ὑλικόν; Μὲ κανένα ὑλικὸν βέβαια καὶ χρῶμα, παρὰ μόνον μὲ ἀρετὴν καὶ ἐπιείκειαν καὶ ταπεινοφροσύνην.

Ἄς ἴδωμεν πῶς διαπλάσσεται καὶ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ μὴ κατασκευάσωμεν ποτὲ ἐκεῖνο. Πῶς πλάσσεται λοιπὸν; Μὲ κατάρας, μὲ ὕβρεις, μὲ βασκανίας, μὲ ἐπιπορκίας. Διότι ὅταν κάποιος χρησιμοποῖ τὰ ἰδικά του λόγια, λαμβάνει τὴν γλῶσσαν του. Ποῖαν λοιπὸν συγχώρησιν θὰ ἔχωμεν, ἢ μᾶλλον ποῖαν τιμωρίαν δὲν θὰ ὑποστοῦμεν, ὅταν ἐπιτρέπωμεν εἰς τὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἠξιώθημεν νὰ γευθοῦμεν τῆς σαρκὸς τοῦ Δεσπότη, νὰ χρησιμοποῖ λόγια τοῦ διαβόλου; Ἄς μὴ τῆς ἐπιτρέψωμεν λοιπὸν, ἀλλὰ ἄς καταβάλωμεν κάθε προσπάθειαν νὰ τὴν ἐκπαιδύσωμεν νὰ μιῆται τὸν Δεσπότην τῆς. Διότι ἂν τὴν διδάξωμεν αὐτό, μὲ πολλὴν παρρησίαν θὰ μᾶς τοποθετήσῃ εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν κανεὶς δὲν γνωρίζῃ νὰ ὁμιλῇ ἔτσι, οὔτε ὁ δικαστὴς θὰ τὸν ἀκούσῃ. Διότι ὅπως, ὅταν συμβῇ νὰ εἶναι Ρωμαῖος ὁ δικαστὴς, δὲν θὰ ἀκούσῃ ἐκεῖνον πὺ ἀπολογεῖται καὶ δὲν γνωρίζει νὰ ὁμιλῇ ρωμαϊκά, ἔτσι καὶ ὁ

καὶ ὁ Χριστός, ἂν μὴ κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον λαλήσῃ, οὐκ ἀκούσεταιί σου, οὐδὲ προσέξει.

Μάθωμεν τοίνυν οὕτω λαλεῖν, ὡς εἶωθεν ἀκούειν ὁ βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος· σπουδάσωμεν ἐκείνην μιμεῖσθαι τὴν
 5 γλῶτταν. Καὶ εἰς πένθος ἐμπέσης, σκόπει ὅπως μὴ διαστρέψῃ σου τὸ σιόμα τῆς ἀθυμίας ἢ τυραννίς, ἀλλὰ λαλήσης ὡσπερ ὁ Χριστός. Ἐπένθησε γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν Λάζαρον καὶ τὸν Ἰούδαν. Ἄν εἰς φόβον ἐμπέσης, ζήτησον οὕτω λαλήσαι πάλιν ὡς αὐτός. Ἐνέπεσε γὰρ καὶ αὐτὸς εἰς φόβον
 10 διὰ σὲ κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον. Εἶπε καὶ σὺ· «Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ». Καὶ κλαίης, δάκρυσον ἡρέμα ὡς αὐτός. Καὶ εἰς ἐπιβουλὰς ἐμπέσης καὶ λύπην, καὶ ταῦτα ὡς ὁ Χριστός διατίθει. Καὶ γὰρ καὶ ἐπιβουλεύθη καὶ ἐλυπήθη, καὶ λέγει· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου». Καὶ πάντα σοι τὰ ὑποδείγματα παρέσχεν, ἵνα αὐτὰ
 15 διαφυλάτῃς τὰ μέτρα, καὶ τοὺς δοθέντας σοι μὴ διαφθείρῃς κανόνας. Οὕτω δυνήσῃ σιόμα ἔχειν ἕοικὸς ἐκείνου τῷ σιόματι οὕτως ἐπὶ γῆς θαδίζων, τοῦ ἄνω καθημένου γλῶτταν ἡμῶν ἐπιδείξεις ὁμοίαν, τὰ μέτρα τὰ ἐν ἀθυμία, τὰ ἐν ὀργῇ,
 20 τὰ ἐν πένθει, τὰ ἐν ἀγωνίᾳ διατηρῶν. Πόσοι ὑμῶν εἰσιν οἱ ἐπιθυμοῦντες αὐτοῦ τὴν μορφὴν ἰδεῖν;

Ἴδου οὐκ ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ γενέσθαι κατ' αὐτὸν δυνατόν, ἂν σπουδάσωμεν. Μὴ ἀναβαλλώμεθα τοίνυν. Οὐχ οὕτως ἀσπάζεται προφητῶν σιόμα, ὡς ἐπεικῶν καὶ πρῶων
 25 ἀνθρώπων. «Πολλοὶ γὰρ ἔροῦσί μοι», φησί, «Ὁὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν; Καὶ ἔρω αὐτοῖς· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Τὸ δὲ τοῦ Μωϋσέως, ἐπειδὴ σφόδρα ἐπεικῆς ἦν καὶ πρῶος, («Ὁ γὰρ Μωϋσῆς», φησί, «ἄνθρωπος πραΰτατος παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς»)· οὕτως ἠσπάζετο καὶ

22. Ἰω. 11, 33-35.

23. Λουκᾶ 22, 42.

24. Ματθ. 26, 38.

25. Ματθ. 7, 22.

Χριστός, ἂν δὲν ὁμιλῆς μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον, δὲν θὰ σὲ ἀκούσῃ, οὔτε θὰ σὲ προσέξῃ.

Ἄς μάθωμεν λοιπὸν νὰ ὁμιλοῦμεν ἔτσι, ὅπως συνήθισε νὰ ἀκούῃ ὁ βασιλεὺς ὁ ἰδικός μας· ἄς προσπαθήσωμεν νὰ μιμούμεθα τὴν γλῶσσαν ἐκείνην. Καὶ ἂν εὐρεθῆς εἰς πένθος, πρόσεχε νὰ μὴ σοῦ διαστρεβλώσῃ τὸ στόμα ἢ μεγάλη λύπη, ἀλλὰ νὰ ὁμιλήσῃς ὅπως ὁ Χριστός. Διότι ἐπένθησε καὶ Αὐτὸς τὸν Λάζαρον²² καὶ τὸν Ἰούδαν. Ἄν εὐρεθῆς εἰς φόβον, φρόντισε πάλιν νὰ ὁμιλήσῃς ὅπως Ἐκεῖνος. Διότι εὐρέθη καὶ Αὐτὸς εἰς φόβον διὰ σὲ κατ' οἰκονομίαν. Εἶπε καὶ σύ· «Πλὴν ἄς μὴ γίνῃ τὸ θέλημά μου ἀλλὰ τὸ ἰδικόν σου»²³. Καὶ ὅταν κλαῖς, δάκρυσε ἤρεμα ὅπως Ἐκεῖνος. Καὶ ὅταν εὐρεθῆς εἰς σκευωρίας καὶ λύπην, καὶ αὐτὰ ἀντιμετώπισέ τα ὅπως ὁ Χριστός. Διότι καὶ μηχανορραφίας ἀντεμετώπισε καὶ ἐλυπήθη, ἀλλὰ εἶπε· «Ἡ ψυχὴ μου εἶναι λυπημένη μέχρι θανάτου»²⁴. Καὶ σοῦ παρέσχεν ὅλα τὰ ὑποδείγματα, διὰ νὰ τηρῆς αὐτὰ ὡς μέτρον καὶ νὰ μὴ καταστρατηγῆς τοὺς κανόνας ποὺ σοῦ ἔχουν δοθῆ. Ἔτσι θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἔχῃς στόμα, ὅμοιον μὲ τὸ στόμα Ἐκεῖνου. Ἔτσι, ἐνῶ θὰ βαδίζῃς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, θὰ ἐπιδεικνύῃς εἰς ἡμᾶς γλῶσσαν ὁμοίαν πρὸς τὴν γλῶσσαν Ἐκεῖνου ποὺ κάθεται εἰς τὸν οὐρανόν, διατηρῶν τὸ μέτρον εἰς τὴν λύπην, εἰς τὴν ὀργήν, εἰς τὸ πένθος, εἰς τὴν ἀγωνίαν. Πόσοι ἀπὸ σᾶς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἰδοῦν τὴν μορφήν Του;

Νὰ λοιπόν, ὅτι εἶναι δυνατὸν ὄχι μόνον νὰ τὸν ἰδοῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνωμεν ὡσὰν Αὐτόν, ἐὰν προσπαθήσωμεν. Ἄς μὴν ἀναβάλλωμεν λοιπόν. Διότι δὲν ἀγαπᾷ τόσον τὸ στόμα τῶν προφητῶν, ὅσον ἐκεῖνο τῶν ἐπεικῶν καὶ πράων ἀνθρώπων. «Πολλοί», λέγει, «θὰ μοῦ εἰποῦν, δὲν ἐπροφητεύσαμεν εἰς τὸ ὄνομά Σου; Καὶ ἐγὼ θὰ τοὺς εἰπῶ· δὲν σᾶς γνωρίζω»²⁵. Τὸ δὲ στόμα τοῦ Μωυσέως, ἐπειδὴ ἦτο πολὺ ἐπεικῆς καὶ πρᾶος (διότι «ὁ Μωυσεῆς, λέγει, ἦτο ἄνθρωπος πρᾶος περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς

ἐφίλει, ὡς εἰπεῖν «Ἐνώπιος ἐνωπίῳ, σιόμα κατὰ σιόμα ἐλάλει, ὡσανεὶ φίλος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον». Οὐκ ἐπιτάξεις δαίμοσι νῦν, ἀλλ' ἐπιτάξεις τότε τῷ τῆς γεέννης πυρί, ἐὰν ἔχῃς τῷ σιόμαι τοῦ Χριστοῦ τὸ σιόμα σου ἐοικός. Ἐπιτάξεις τῇ ἀθύσσω τοῦ πυρός, καὶ ἔρεῖς, «Σιώπα, πεφίμωσο»· καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρορησίας τῶν οὐρανῶν ἐπιθήσῃ, καὶ ἀπολαύσεις τῆς βασιλείας· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἄριθμ. 12, 3.

Ἐξ. 33, 11 καὶ Ἄριθμ. 12, 8.

Μάρκ. 4, 39.

γῆς»²⁶), τόσον πολὺ τὸ ἐποθοῦσε καὶ τὸ ἠγάπα, ὥστε νὰ εἰπῆ· «ὠμιλοῦσε ἀπὸ πολὺ κοντά, στόμα μὲ στόμα, ὅπως ὀμιλεῖ ἓνας φίλος πρὸς τὸν φίλον του»²⁷. Δὲν θὰ διατάσσης τοὺς δαίμονας τώρα, ἀλλὰ θὰ διατάσσης τότε τὸ πῦρ τῆς γεέννης, ἐὰν ἔχῃς τὸ στόμα σου ὅμοιον πρὸς τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ. Θὰ διατάσσης τὴν ἄβυσσον τοῦ πυρὸς καὶ θὰ λέγῃς· «Σιώπα φιμώσου»²⁸, καὶ μὲ πολλὴν παρρησίαν θὰ ἀναβῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ θὰ ἀπολαύσῃς τὴν βασιλείαν, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἔμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει, μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΘ΄.

Ματθ. 25, 31 - 26, 5

«Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πα-
τρὸς αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε
5 καθίσει», φησὶν, «ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ διαιρήσει τὰ
πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων καὶ τοὺς μὲν ἀποδέξειαι, ὅτι πει-
νῶντα αὐτὸν ἔθρεψαν, καὶ διψῶντα ἐπότισαν, καὶ ξένον ὄντα
συνήγαγον, καὶ γυμνὸν ὄντα περιέβαλον, καὶ ἀσθενοῦντα ἐπε-
σκέψαντο, καὶ ἐν φυλακῇ ὄντα εἶδον καὶ δώσει τὴν βασιλεί-
10 αν αὐτοῖς. Τοὺς δὲ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις διαβάλλων, πέμψει
εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς
ἀγγέλοις αὐτοῦ».

1. Τῆς περικοπῆς ταύτης τῆς ἡδίστης, ἣν συνεχῶς σιρέ-
φοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ἀκούσωμεν νῦν μετὰ σπουδῆς καὶ
15 κατανύξεως πάσης, εἰς ἣν καὶ ἐσχάτην ὁ λόγος ἐτελεύτησεν
εἰκότως. Καὶ γὰρ πολὺς ἀντιῶ φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύ-
νης ὁ λόγος. Διὸ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑπὲρ ταύτης διελέ-
χθη διαφόρως, καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν σαφέστερόν πως καὶ εὐ-
τονώτερον, οὐ δύο πρόσωπα καὶ τρία, οὐδὲ πέντε τιθεῖς, ἀλ-
20 λὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ αἱ πρό-
τεραι, αἱ διὰ τῶν δύο προσώπων, οὐ δύο πρόσωπα ἐδήλουν,
ἀλλὰ μέρη δύο, τὸ μὲν παρακουόντων, τὸ δὲ ὑπακουόντων.

Ἄλλ' ἐνταῦθα καὶ φρικωδέστερον μεταχειρίζει τὸν λό-
γον, καὶ τηλαγγέστερον. Διόπερ οὐδὲ λέγει, «Ὡμοιώθη ἡ
25 βασιλεία», λοιπὸν, ἀλλ' ἐκκεκαλυμμένως ἑαυτὸν δείκνυσι, λέ-
γων «Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐ-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΘ΄.

Ματθ. 25, 31 - 26, 5

«Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ ὄλην τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς του καὶ ὅλοι οἱ ἄγγελοι μαζί Του, τότε θὰ καθίσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης του καὶ θὰ χωρίσῃ τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἐρίφια καὶ τοὺς μὲν πρώτους θὰ τοὺς ἐπιδοκιμάσῃ, διότι ὅταν ἐπεινοῦσε τὸν ἔθρεψαν, ὅταν ἐδιψοῦσε τὸν ἐπότισαν, ὅταν ἦτο ξένος τὸν περιεμάζεψαν, ὅταν ἦτο γυμνὸς τὸν ἐνέδυσαν, ὅταν ἦτο ἀσθενὴς τὸν ἐπεσκέφθησαν καὶ ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν ἐπῆγαν καὶ τὸν εἶδαν, καὶ θὰ δώσῃ τὴν βασιλείαν Του εἰς αὐτούς. Τοὺς ἄλλους δὲ οἱ ὅποιοι ἔκαναν τὰ ἀντίθετα, θὰ τοὺς ἀποδοκιμάσῃ καὶ θὰ τοὺς στείλῃ εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ, πού εἶναι ἐτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του».

1. Τὴν περικοπὴν αὐτὴν τὴν τόσον εὐχάριστον, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν παραλείπομεν διαρκῶς νὰ ἐπανερχώμεθα, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν, ὡς τελευταίαν, περαίνεται πολὺ ὀρθῶς ὁ λόγος, ἃς τὴν ἀκούσωμεν μὲ κάθε προσοχὴν καὶ κατάνυξι-
ν. Διότι εἰς αὐτὴν γίνεται πολὺς λόγος περὶ φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὰ προηγούμενα ὡμίλησε περὶ αὐτῆς κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ ἐδῶ κάπως σαφέστερα καὶ ἐντονώτερα, ἀναφέρων ὅχι δύο ἢ τρία πρόσωπα μόνον, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην· μολονότι εἰς τὴν πραγματικότητά καὶ αἱ προηγούμεναι περικοπαί, αἱ ὅποια ἀνέφεραν δύο πρόσωπα, δὲν ἐννοοῦσαν δύο πρόσωπα, ἀλλὰ δύο κατηγορίας ἀνθρώπων, ἐκ τῶν ὁποίων ἢ μία παρήκουεν, ἢ δὲ ἄλλη ὑπήκουεν.

Ἐδῶ ὅμως χρησιμοποιεῖ τὸν λόγον πρὸ φρικώδη καὶ διαυγῆ. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν λέγει· «ἡ Βασιλεία ὁμοιάζει», ἀλλὰ φανερὰ δείχνει τὸν ἑαυτὸν Του λέγων· «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ». Διότι τώρα ἦλθε

τοῦ». Νῦν γὰρ ἐν ἀτιμία παραγέγονε, νῦν ἐν ὕβρεσι καὶ ὀ-
 νείδεσι τότε δὲ καθεδεῖται ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. Καὶ
 συνεχῶς μνημονεύει δόξης. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ σιαυρὸς ἐγγὺς ἦν,
 πρᾶγμα δοκοῦν ἐπονείδιστον εἶναι, διὰ τοῦτο ἐπαίρει τὸν
 5 ἀκροαιήν, καὶ ὑπ' ὄψιν αὐτῷ τὸ δικασιήριον ἄγει, καὶ τὴν
 οἰκουμένην περιίσιθαι ἅπασαν. Καὶ οὐ ταύτη μόνον φοβερόν
 ποιεῖ τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ τῷ δεικνύναι τοὺς οὐρανοὺς κε-
 ρουμένους. Πάντες γὰρ οἱ ἄγγελοι παρέσονται μετ' αὐτοῦ,
 φησί, καὶ αὐτοὶ μαρτυροῦντες ὅσα διηκονήσαντο πεμπόμενοι
 10 παρὰ τοῦ Δεσπότου πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν.

Καὶ πανταχόθεν φρικώδης ἡ ἡμέρα τότε ἐκείνη. Εἶτα
 «Συναχθήσεται», φησί, «πάντα τὰ ἔθνη», τουτέστι, πᾶσα ἡ
 τῶν ἀνθρώπων φύσις. «Καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων», ὡς-
 περ ὁ ποιμὴν τὰ πρόβατα». Νῦν μὲν γὰρ οὐκ εἰσὶν ἀφωρισμέ-
 15 νοι, ἀλλὰ ἀναμιξ ἅπαντες· ἡ δὲ διαίρεσις τότε ἔσται μετὰ
 ἀκριθείας ἀπάσης. Καὶ ἕως ἀπὸ τῆς σιάσεως αὐτοὺς διαι-
 ρεῖ καὶ ποιεῖ δήλους· εἶτα καὶ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὸν ἐκάστου
 τρόπον ἐνδείκνυται, τοὺς μὲν ἐρίφια καλῶν, τοὺς δὲ πρόβα-
 τα, ἵνα τῶν μὲν τὸ ἄκαρπον δείξῃ· οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ ἐρίφων
 20 καρπὸς γένοιτ' ἄν· τῶν δὲ τὴν πολλὴν πρόσοδον· καὶ γὰρ
 πολλὴ τῶν προβάτων ἡ πρόσοδος, ἀπὸ τε ἐρίου, ἀπὸ τε γάλα-
 κτος, ἀπὸ τε τῶν τικτομένων, ὧν ἀπάντων ἔρημον ἔριφος.
 Ἄλλὰ τὰ μὲν ἄλογα ἀπὸ φύσεως ἔχει τὸ ἄκαρπον καὶ τὸ ἔγ-
 καρπον· ἐκεῖνοι δὲ ἀπὸ προαιρέσεως· διὸ καὶ κολάζονται ἐ-
 25 κείνοι, καὶ στεφανοῦνται οὗτοι.

Καὶ οὐ πρότερον αὐτοὺς κολάζει, ἕως ἂν δικάσῃται πρὸς
 αὐτούς· διὸ καὶ στήσας αὐτούς, λέγει τὰ ἐγκλήματα. Οἱ δὲ
 μετὰ ἐπιεικείας φθέγγονται, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος λοι-
 πόν· καὶ μάλα εἰκότως, ὅτι πρᾶγμα οὕτω περισπούδασον παρέ-

περιφρονημένος, ἤλθε μέσα εἰς ὕβρεις καὶ προσβολάς. Τότε ὅμως θὰ κάθεται εἰς τὸν ἔνδοξον θρόνον Του. Καὶ μάλιστα τονίζει ἰδιαίτερος τὴν δόξαν. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο κοντὰ ἢ σταύρωσις, ἢ ὁποῖα ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτική, δι' αὐτὸ ἀνυψώνει τὸν ἀκροατὴν καὶ θέτει ὑπ' ὄψιν του τὸ δικαστήριον καὶ παρουσιάζει γύρω ἀπὸ αὐτὸ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Καὶ δὲν κάμνει τὸν λόγον τρομερὸν μόνον μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ παρουσιάσῃ τοὺς οὐρανοὺς νὰ ἀδειάζουν. Διότι ὅλοι οἱ ἄγγελοι θὰ παρευρίσκωνται μαζί του, λέγει, καὶ θὰ μαρτυροῦν ὅσα ἔκαναν, ὅταν ἐστέλλοντο ἀπὸ τὸν Δεσπότην διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ παντοῦ θὰ εἶναι φρικτὴ ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Ἐπειτα «θὰ συναχθοῦν», λέγει, «ὅλα τὰ ἔθνη», δηλαδὴ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, «καὶ θὰ διαχωρίσῃ τοὺς μὲν ἀπὸ τοὺς δέ, ὅπως ὁ βοσκὸς τὰ πρόβατα». Διότι τώρα δὲν εἶναι χωρισμένοι, ἀλλὰ ἀνακατεμένοι ὅλοι. Ὁ χωρισμὸς θὰ γίνῃ τότε μὲ κάθε ἀκρίβειαν. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς διαιρεῖ καὶ τοὺς φανερώνει ἀπὸ τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον τοὺς τοποθετεῖ· ἔπειτα ὅμως καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα πού τοὺς δίνει δείχνει τὴν διαγωγὴν τοῦ καθενός, ὀνομάζων τοὺς μὲν ἐρίφια, τοὺς δὲ πρόβατα, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀκαρπίαν τῶν μὲν, διότι κανένας καρπὸς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ τὰ ἐρίφια, καὶ τὴν μεγάλην καρποφορίαν τῶν ἄλλων, διότι τὰ ἔσοδα τῶν προβάτων εἶναι πολλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἔριον καὶ ἀπὸ τὸ γάλα καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού γεννοῦν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ ἐρίφια δὲν προσφέρουν τίποτε. Ἄλλὰ τὰ μὲν ἄλογα ζῶα ἀπὸ τὴν φύσιν τους ἔχουν τὴν ἀκαρπίαν ἢ τὴν καρποφορίαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι μὲν τιμωροῦνται, αὐτοὶ δὲ βραβεύονται.

Καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, μέχρις ὅτου τοὺς δικάσῃ. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ τοὺς τοποθετήσῃ εἰς τὴν θέσιν των, ἀπαγγέλλει τὰ ἀμαρτήματά των. Ἐκεῖνοι βεβαίως ἀπολογοῦνται μὲ καλωσύνην, ἀλλὰ αὐτὸ σὲ τίποτε δὲν τοὺς ὠφελεῖ, καὶ πολὺ ὀρθῶς. Διότι παρέλειψαν τόσον σημαντι-

δραμον. Καὶ γὰρ καὶ οἱ προφηταὶ ἄνω καὶ κάτω τοῦτο ἔλεγον, ὅτι «Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν»· καὶ ὁ νομοθέτης, διὰ πάντων εἰς τοῦτο ἐνήγε, καὶ διὰ ρημάτων, καὶ διὰ πραγμάτων καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦτο ἐπαίδευσε.

5 Σκόπει δὲ αὐτοὺς οὐχ ἑνὸς καὶ δύο μόνον, ἀλλὰ πάντων ἐρήμους ὄντας. Οὐ γὰρ δὴ μόνον πεινώντα οὐκ ἔθρεψαν, οὐδὲ γυμνὸν οὐ περιέβαλον· ἀλλ' οὐδὲ ὁ κουφότερον ἦν, οὐδὲ ἄρρωστον ἐπεσκέψαντο. Καὶ σκόπει πῶς κοῦφα ἐπιπίπτει. Οὐκ εἶπεν, Ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἀπηλλάξατέ με· ἄρρωστος
10 ἤμην, καὶ ἀνεστήσατέ με· ἀλλ', «Ἐπεσκέψασθέ με», καί, «Ἦλθετε πρὸς με». Καὶ οὐδὲ ἐν τῷ πεινῇ ἐπαχθὲς τὸ κελευόμενον. Οὐδὲ γὰρ πολυτελῆ ἐζήτει τράπεζαν, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν μόνον, καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ ἐζήτει ἐν ἰκέτου σχήματι. Ὡστε πάντα αὐτοὺς ἱκανὰ κολάσαι· τὸ εὐκόλον
15 τῆς αἰτήσεως, ἄριστος γὰρ ἦν· τὸ ἐλεεινὸν τοῦ αἰτουῦντος, πτωχὸς γὰρ ἦν· τὸ συμπαθὲς τῆς φύσεως, ἄνθρωπος γὰρ ἦν· τὸ ποθεινὸν τῆς ἐπαγγελίας, βασιλείαν γὰρ ἐπηγγείλατο· τὸ φοβερὸν τῆς κολάσεως, γέενναν γὰρ ἠπείλησε· τὸ ἀξίωμα τοῦ λαμβάνοντος, Θεὸς γὰρ ἦν ὁ διὰ τῶν πτωχῶν λαμβάνων·
20 τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς, ὅτι ἰσοσῦτον καταβῆναι κατηξίωσε· τὸ δίκαιον τῆς παροχῆς, ἀπὸ γὰρ τῶν ἑαυτοῦ ἐλάμβανεν.

Ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ταῦτα ἡ φιλαργυρία καθάπαξ ἐπήρωσε τοὺς ἀλόντας, καὶ ταῦτα ἰσοσύνης ἀπειλῆς κειμένης. Καὶ γὰρ καὶ ἀνωτέρω φηοί, τοὺς οὐ δεχομένους τοὺς τοι-
25 οῦτους τῶν Σοδόμων χαλεπώτερα πείσεσθαι· καὶ ἐνιαυθὰ φησιν· «Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τῶν ἐλαχίστων τούτων τῶν ἀδελφῶν μου, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε». Τί λέγεις; ἀδελφοί σου εἰσι· καὶ πῶς ἐλαχίστους καλεῖς; Διὰ γὰρ τοῦτο, ἀδελφοί, ἐπειδὴ ταπεινοί, ἐπειδὴ πτωχοί, ἐπειδὴ ἀπερριμ-
30 μένοι. Τοὺς γὰρ τοιοῦτους μάλιστα εἰς ἀδελφότητα καλεῖ,

1. Ὡσηὲ 6, 6.

2. Ματθ. 10, 15.

κὸν πρᾶγμα. Διότι καὶ οἱ προφῆται ἐπάνω καὶ κάτω τὸ ἐκήρυτταν, ὅτι «ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν»¹, καὶ ὁ νομοθέτης μὲ ὅλα εἰς αὐτὸ προέτρεπε, καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα, καὶ ἡ ἰδία ἡ φύσις αὐτὸ ἐδίδασκεν.

Πρόσεξε δὲ ὅτι αὐτοὶ δὲν στεροῦνται μόνον ἓνα καὶ δύο, ἀλλὰ ὅλα. Διότι ὄχι μόνον δὲν τὸν ἔθρεψαν ὅταν ἐπεινοῦσεν, οὔτε τὸν ἐνέδυσαν ὅταν ἦτο γυμνός, ἀλλὰ οὔτε τὸν ἐπεσκέφθησαν ὅταν ἦτο ἄρρωστος, πρᾶγμα πού ἦτο εὐκολώτερον. Καὶ παρατήρησε πόσον εὐκόλα πράγματα ἐντέλλεται. Δὲν εἶπεν ἡμῶν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ μὲ ἀπελευθερώσατε, ἡμῶν ἄρρωστος καὶ μὲ ἐθεραπεύσατε· ἀλλὰ «ἐπισκέψασθέ με» καὶ «ἦλθετε πρὸς με». Ἐπίσης, οὔτε ὅταν ἐπεινοῦσεν εἶχε μεγάλας ἀπαιτήσεις. Διότι δὲν ἐζητοῦσε πολυτελῆ τράπεζαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπαραίτητον καὶ ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ τὴν ἐζητοῦσε μὲ τὴν μορφήν τοῦ ἰκέτου. Ὡστε ὅλα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ τοὺς καταδικάσουν· τὸ ἀπλοῦν αἶτημα, διότι ἦτο ἄρτος· ἡ ἀξιολύπητος ἐμφάνισις ἐκείνου πού ἐζητοῦσε, διότι ἦτο πτωχός· ἡ συμπάθεια τῆς φύσεώς του, διότι ἦτο ἄνθρωπος· ἡ περιπόθητος ὑπόσχεσις, διότι ὑπεσχέθη βασιλείαν· ἡ φοβερὰ τιμωρία, διτι ἠπείλησε μὲ γέενναν τοῦ πυρός· τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ πού τὸ ἔπαιρνε, διότι ἦτο Θεὸς ἐκεῖνος πού τὸ ἔπαιρνε διὰ τοὺς πτωχοὺς· ἡ μεγάλη τιμή, διότι κατεδέχθη νὰ ταπεινωθῆ τόσο πολύ· τὸ δίκαιον τῆς χορηγήσεως, διότι ἀπὸ τὰ ἰδικὰ Του ἔπαιρνε.

Ἄλλὰ πρὸς ὅλα αὐτὰ ἡ φιλαργυρία ἐτύφλωσε καθ' ὅλοκληρίαν ἐκείνους πού τοὺς ἐκυρίευσε καὶ αὐτὸ ἐνῶ ὑπῆρχε τόση ἀπειλή. Διότι καὶ πῶς ἐπάνω λέγει, ὅτι ὅσοι δὲν δέχονται τοὺς πτωχοὺς θὰ ὑποστοῦν χειρότερα ἀπὸ τὰ Σόδομα², καὶ ἐδῶ λέγει· «Ἐφ' ὅσον δὲν τὰ ἐκάνατε εἰς ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσημάντους ἀδελφούς μου, οὔτε εἰς ἐμένα δὲν τὰ ἐκάνατε». Τί λέγεις; εἶναι ἀδελφοί σου· πῶς λοιπὸν τοὺς ἀποκαλεῖς ἐλαχίστους; Διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ εἶναι ἀδελφοί, ἐπειδὴ εἶναι ταπεινοί, ἐπειδὴ εἶναι πτωχοί, ἐπειδὴ εἶναι περιφρονημένοι. Διότι αὐτοὺς κατ' ἐξοχὴν

τοὺς ἀγνώστους, τοὺς εὐκαταφρονήτους· οὐχὶ τοὺς μοναχοὺς λέγων τούτους μόνον, καὶ τοὺς τὰ ὄρη κατειληγότας, ἀλλ' ἕκαστον πιστόν· κἂν βιωτικὸς ᾦ, πεινῶν δὲ ᾦ καὶ λιμώτιων, καὶ γυμνός, καὶ ξένος, πάσης αὐτὸν τῆς ἐπιμελείας ταύτης
5 ἀπολαύειν θούλειαι. Ἀδελφὸν γὰρ τὸ θάπτισμα ἐργάζεται, καὶ ἡ τῶν θείων μυστηρίων κοινωνία.

2. Εἶτα ἵνα καὶ ἐτέρωθεν ἴδῃς τὸ δίκαιον τῆς ἀποφάσεως, πρότερον ἐκείνους ἐπαινεῖ τοὺς κατωρθωκότας, καὶ φησι· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου. Ἐπέινασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν»· καὶ τὰ ἐξῆς ἅπαντα. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν, ὅτι Οὐκ εἶχομεν, ἀπὸ τῶν συνδούλων αὐτοὺς καταδικάζει ὡσπερ τὰς παρθένους ἀπὸ τῶν παρθένων, καὶ τὸν δοῦλον τὸν μεθύοντα καὶ γαστριζόμενον ἀπὸ τοῦ πιστοῦ δούλου, καὶ τὸν τὸ τάλαντιον καταχώσαντα ἀπὸ τῶν τὰ δύο προσενεγκάντων, καὶ ἕκαστον τῶν διαμαρτανόντων ἀπὸ τῶν κατωρθωκότων. Καὶ αὕτη ποτὲ μὲν ἐξ ἴσου ἡ σύγκρισις γίνεται, ὡς ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων· ποτὲ δὲ ἐκ τοῦ πλεονάζοντος, ὡς ὅταν λέγῃ, «Ἄνδρες Νινευῖται ἀνασιήσονται, καὶ κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην, ὅτι ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωανᾶ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωανᾶ ὧδε· καὶ, Βασίλισσα νότου κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην, ὅτι ἤλθεν ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε»· καὶ ἀπὸ τοῦ ἰσάζοντος δὲ πάλιν,
25 ὅτι «Αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται»· καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος· «Οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; μήτιγε βιωτικά;».

Καὶ ἐνταῦθα μέντοι ἀπὸ τοῦ ἰσάζοντος· καὶ γὰρ πλουσίους πλουσίοις, καὶ πένητας πένησι παραβάλλει. Οὐ ταύτη δὲ
30 μόνον δείκνυσι τὴν ψῆφον δικαίως ἐκφερομένην, τῷ τοὺς

3. Ματθ. 12, 41.

5. Ματθ. 12, 27.

4. Ματθ. 12, 42.

6. Α' Κορ. 6, 3.

καλεῖ νὰ κάμη ἀδελφούς, τοὺς ἀφανεῖς, τοὺς περιφρονημέ-
νους. Δὲν ἐννοεῖ μόνον τοὺς μοναχοὺς καὶ ἐκεῖνους πού
κατέφυγαν εἰς τὰ ὄρη, ἀλλὰ κάθε πιστόν. Καὶ ἂν εἶναι κο-
σμικός, ἀλλὰ εἶναι πεινασμένος καὶ λιμοκτονεῖ, καὶ γυμνός
καὶ ξένος, θέλει νὰ ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὸς κάθε φροντίδα.
Διότι τὸν κάμνει ἀδελφὸν τὸ βάπτισμα καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς
τὰ θεῖα μυστήρια.

2. Ἐπειτα, διὰ νὰ ἰδῆς καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν ὅτι ἡ
ἀπόφασις εἶναι δικαία, ἐπαινεῖ κατ' ἀρχὴν τοὺς δικαίους
καὶ λέγει· «Ἐλᾱτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κλη-
ρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἡ ὁποία εἶναι ἐτοιμασμένη δι' ἐ-
σᾱς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας, διότι ὅταν ἐπέίνασα
μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω», καὶ ὅλα τὰ παρακάτω. Διότι, διὰ νὰ
μὴ ἰσχυρίζωνται οἱ ἁμαρτωλοὶ ὅτι «δὲν εἴχαμεν», τοὺς κατα-
δικάζει μὲ τοὺς συνανθρώπους των. Ὅπως κατεδίκασε τὰς
παρθένους μὲ τὰς ἄλλας παρθένους καὶ τὸν δοῦλον ὁ ὁ-
ποῖος ἐμέθυσε καὶ ἔτρωγεν ὑπερβολικά, μὲ τὸν πιστόν δοῦ-
λον, καὶ ἐκεῖνον πού καταχώνιασε τὸ τάλαντον, μὲ τοὺς
ἄλλους πού ἀπέδωσαν τὰ διπλᾱ, καταδικάζει καὶ καθένα
ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς μὲ τοὺς δικαίους. Καὶ αὐτὴ ἡ σύγ-
κρισις ἄλλοτε μὲν γίνεται μὲ ἴσα κριτήρια, ὅπως ἐδῶ καὶ
εἰς τὰς παρθένους, ἄλλοτε δὲ καὶ μὲ περισσότερα, ὅπως ὅ-
ταν λέγῃ· «Θὰ σηκωθοῦν οἱ Νινευῖται καὶ θὰ κρίνουν τὴν
γενεὰν αὐτὴν, διότι ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ·
ἐνῶ ἐδῶ πρόκειται διὰ κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶν»³,
καὶ «Ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θὰ κρίνῃ τὴν γενεὰν αὐτὴν,
διότι ἦλθε νὰ ἀκούσῃ τὴν σοφίαν Σολομῶντος, ἐνῶ ἐδῶ
πρόκειται διὰ κάτι πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν Σολομῶντα»⁴.
Καὶ διὰ τὰ ἴσα κριτήρια πάλιν λέγει, ὅτι «αὐτοὶ θὰ γίνου-
ν κριταί σας»⁵, ἐνῶ διὰ τὰ περισσότερα· «δὲν γνωρίζετε ὅτι θὰ κρί-
νωμεν ἀγγέλους; Πόσον μᾶλλον κοσμικὰς ὑποθέσεις»⁶.

Καὶ ἐδῶ μὲν τοὺς κρίνει μὲ ἴσα κριτήρια· διότι ἀντι-
παραβάλλει τοὺς πλουσίους μὲ πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς
μὲ πτωχοὺς. Ἀλλὰ δὲν δείχνει μόνον μὲ τὸν τρόπον αὐ-

ὁμοδούλους καιρωθωκέναι ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄντας, ἀλλὰ καὶ
 τῷ μηδὲ ἐν τούτοις ὑπακοῦσαι, ἐν οἷς οὐδὲν ἢ πενία κώλυ-
 μα ἦν· οἷον, ἐν τῷ ποιῆσαι διψῶντα, ἐν τῷ δεδεμένον ἰδεῖν,
 ἐν τῷ ἄρρωσιον ἐπισκέψασθαι. Ἐγκωμιάσας δὲ τοὺς καιρω-
 5 θωκότας δείκνυσιν ὅσον ἄνωθεν ἦν αὐτῷ πρὸς αὐτοὺς
 τὸ φίλιον. «Δεῦτε» γάρ, φησί, «οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πα-
 τρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
 πρὸ καταβολῆς κόσμου». Πόσων ἀγαθῶν τοῦτο τὸ ὄνομα ἀντά-
 ξιον, τὸ εὐλογημένους εἶναι, καὶ παρὰ Πατρὸς εὐλογημέ-
 10 νους;

Καὶ πόθεν ἰσοσύτης τιμῆς ἠξιώθησαν; τίς ἢ αἰτία;
 «Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποίησα-
 τέ με», καὶ τὰ ἕξῃς. Πόσης ταῦτα τιμῆς, πόσης μακαριότη-
 τος τὰ ρήματα; Καὶ οὐκ εἶπε, λάβετε, ἀλλὰ, «κληρονομήσατε»,
 15 ὡς οἰκεῖα, ὡς πατρῶα, ὡς ὑμέτερα, ὡς ὑμῖν ἄνωθεν ὀφει-
 λόμενα. Πρὶν ἢ γὰρ ὑμᾶς γενέσθαι, φησί, ταῦτα ὑμῖν ἡτοι-
 μασι καὶ ἡντιρέπιστο, ἐπειδὴ ἦδειν τοιούτους ἔσομένους ὑ-
 μᾶς. Καὶ ἀντὶ τίνων ἰσοσῦτα λαμβάνουσιν; Ἀντὶ σιέγης,
 ἀντὶ ἱματίου, ἀντὶ ἄριου, ἀντὶ ὕδατος ψυχροῦ, ἀντὶ ἐπισκέ-
 20 ψεῶς, ἀντὶ εἰσόδου τῆς εἰς τὸ δεσμοτήριον. Καὶ γὰρ παν-
 ταχοῦ τῆς χρείας ἐστὶν ἔστι δὲ καὶ ὅπου οὐδὲ τῆς χρείας.
 Οὐ γὰρ δήπου, ὅπερ ἔφη, ὁ κάμνων καὶ ὁ δεδεμένος τοῦτο
 ἐπιζητεῖ μόνον, ἀλλ' ὁ μὲν λυθῆναι, ὁ δὲ ἀπαλλαγῆναι τῆς
 ἀρρωστίας. Ἄλλ' αὐτός, ἡμερος ὢν, τὰ εἰς δύναμιν ἀπαιτεῖ·
 25 μᾶλλον δὲ καὶ τῶν εἰς δύναμιν ἐλάτιω, ἡμῖν καταλιμπάνων
 φιλοτιμεῖσθαι ἐν τῷ πλείονι.

Ἐκείνοις δέ, «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καιηραμένοι»·
 οὐκέτι ὑπὸ τοῦ Πατρὸς· οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτοὺς καιηράσατο,

τὸν ὅτι ἡ ἀπόφασις εἶναι δικαία, μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ οἱ συνάνθρωποί των κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν ἐνῶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν μὲ ἐκείνους κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἔδειξαν ὑπακοὴν οὔτε εἰς αὐτά, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦσε κώλυμα ἢ πενία· ὅπως τὸ νὰ δώσουν ὕδωρ εἰς τὸν διψασμένον, νὰ ἴδοῦν τὸν φυλακισμένον, νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν ἄρρωστον. Ἀφοῦ δὲ ἐγκωμιάσει τοὺς δικαίους, δείχνει ὅτι ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀγάπη προήρχετο ἄνωθεν. Διότι λέγει «ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένη δι' ἐσᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας». Μὲ πόσα ἀγαθὰ εἶναι ἰσάξιος ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, ὅτι εἶναι εὐλογημένοι, καὶ μάλιστα εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα;

Καὶ ἀπὸ ποῦ ἠξιώθησαν τόσον μεγάλης τιμῆς; Ποία ἦτο ἡ αἰτία; «Ἐπέίνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω· ἐδίψασα καὶ μὲ ἐποτίσατε» καὶ τὰ ἐξῆς. Πόσῃν τιμῇν δηλώνουν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ πόσῃν μακαριότητῃ; Καὶ δὲν εἶπε λάβετε, ἀλλὰ «κληρονομήσατε», ὡς οἰκογενειακά, ὡς πατρικά, ὡς ἰδικά σας, ὡς κάτι ποὺ σᾶς ὀφείλεται ἀπὸ παλαιά. Διότι πρὶν ἀκόμη γεννηθῆτε, λέγει, αὐτὰ εἶχαν ἐτοιμασθῆ καὶ τακτοποιηθῆ πρὸς χάριν σας, ἐπειδὴ ἐγνώριζα ὅτι θὰ γίνετε δίκαιοι. Καὶ ἀντὶ ποίων πραγμάτων λαμβάνουν τόσα πολλά; Ἀντὶ στέγης, ἀντὶ ἱματίου, ἀντὶ ἄρτου, ἀντὶ ψυχροῦ ὕδατος, ἀντὶ ἐπισκέψεως, ἀντὶ εἰσόδου εἰς τὴν φυλακὴν. Ὅτι δηλαδὴ ἦτο ἀναγκαῖον εἰς κάθε περίστασιν. Ὑπάρχουν δὲ περιπτώσεις, ποὺ οὔτε ἀνάγκη ὑπῆρχε. Διότι, ὅπως εἶπα, οὔτε ὁ ἄρρωστος, οὔτε ὁ φυλακισμένος ἐπιθυμοῦν μόνον αὐτό, ἀλλὰ ὁ μὲν ἓνας νὰ ἀποφυλακισθῆ, ὁ δὲ ἄλλος νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Ἀλλὰ αὐτός, ἐπειδὴ εἶναι καλωσυνᾶτος, ζητεῖ ὅ,τι εἶναι δυνατόν· ζητεῖ μάλιστα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν ὀλιγώτερα, ἀφήνων εἰς ἡμᾶς νὰ φιλοτιμηθοῦμεν διὰ περισσότερα.

Εἰς ἐκείνους δὲ λέγει· «Φύγετε ἀπὸ κοντά μου, καταραμένοι» ὅχι πλέον ἀπὸ τὸν Πατέρα· διότι δὲν τοὺς κατη-

ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα ἔργα· «εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμέ-
νον», οὐχ ὑμῖν, ἀλλὰ «τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Περὶ μὲν γὰρ τῆς βασιλείας ὅτι ἔλεγε, «Δεῦτε, κληρονομή-
σατε τὴν βασιλείαν», ἐπήγαγε, «τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν πρὸ
5 καταβολῆς κόσμου· περὶ δὲ τοῦ πυρὸς οὐκέτι, ἀλλὰ, «τὸ ἠ-
τοιμασμένον τῷ διαβόλῳ». Ἐγὼ μὲν γὰρ τὴν μὲν βασιλείαν
ὑμῖν ἠτοίμασα, τὸ δὲ πῦρ οὐκέτι ὑμῖν, ἀλλὰ «τῷ διαβόλῳ
καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»· ἐπειδὴ δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς ἐνεθάλε-
τε, ἑαυτοὺς λογίζεσθε.

10 Οὐ ταῦτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς, ὡσπερ ἀπο-
λογούμενος αὐτοῖς, καὶ τὰς αἰτίας τίθησιν· «Ἐπέινασα γάρ,
καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν». Εἰ γὰρ καὶ ἐχθρὸς ἦν ὁ
προσιών, οὐχ ἱκανὰ τὰ πάθη καὶ τὸν ἀνελεῖν κατακλάσαι
καὶ ἐπικάμψαι, λιμός, καὶ κρυμός, καὶ δεσμά, καὶ γυμνότης,
15 καὶ ἀρρωσσία, καὶ τὸ αἶθριον πλανᾶσθαι πανταχοῦ; Ταῦτα
γὰρ καὶ ἐχθραν ἱκανὰ λύσαι. Ἀλλὰ ὑμεῖς οὐδὲ εἰς φίλον ταῦ-
τα ἐποιήσατε, καὶ φίλον, καὶ εὐεργέτην καὶ Δεσπότην ὄντα.
Καὶ κύνα μὲν ἂν ἴδωμεν πεινῶντα, πολλάκις ἐπικλώμεθα
καὶ θηρίον ἂν θεασώμεθα, ἐπικαμπιόμεθα· τὸν δὲ Δεσπότην
20 ὄρων οὐκ ἐπικάμπη; καὶ ποῦ ταῦτα ἀπολογίας ἄξια; Εἰ
γὰρ τοῦτο μόνον ἦν, οὐχ ἱκανὸν εἰς ἀντίδοσιν; οὐ λέγω τὸ
ἀκοῦσαι φωνῆς τοιαύτης ἐπὶ τῆς οἰκουμένης παρὰ τοῦ καθη-
μένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ παιρικοῦ, καὶ βασιλείας τυχεῖν,
ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐργάσασθαι οὐχ ἱκανὸν εἰς ἀμοιβήν;

25 Νυνὶ δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης παρουσίας, καὶ τῆς ἀρρήτου
δόξης ἐκείνης φαινομένης, ἀνακηρύττει σε καὶ σιεφανοῖ,
καὶ ὁμολογεῖ τὸν τροφέα καὶ τὸν ξενοδόχον· καὶ οὐκ αἰσχύ-

ράσθη Αὐτός, ἀλλὰ τὰ ἰδικά τους ἔργα· «εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, πού εἶναι ἐτοιμασμένον», ὄχι δι' ἐσᾶς, ἀλλὰ «διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του». Διότι, ὅταν μὲν ὠμιλοῦσε περὶ τῆς βασιλείας λέγων «ἐλᾶτε, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν», ἐπρόσθεσε· «πού εἶναι ἐτοιμασμένη δι' ἐσᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας». Ὅταν ὅμως ὁμιλῆ περὶ τοῦ πυρός, δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ «πού εἶναι ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον». Διότι ἐγὼ τὴν μὲν βασιλείαν τὴν ἐτοίμασα πρὸς χάριν σας, τὸ δὲ πῦρ ὄχι δι' ἐσᾶς, ἀλλὰ «διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του». Ἐπειδὴ ὅμως σεῖς περιελάβετε καὶ τοὺς ἑαυτοὺς σας, ὑπολογίζετε καὶ τοὺς ἑαυτοὺς σας.

Ὅχι μόνον δὲ μὲ αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα λέγει παρακάτω, ὡσὰν τρόπον τινὰ νὰ ἀπολογῆται εἰς αὐτοὺς ἐκθέτει καὶ τὰς αἰτίας, «διότι ἐπέいなσα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω». Διότι καὶ ἐχθρὸς ἔαν ἦτο αὐτὸς πού προσῆλθε, δὲν εἶναι ἄρκετὰ τὰ παθήματά του, ἢ πείνα, τὸ ψῦχος, τὰ δεσμά, ἢ γύμνια, ἢ ἀρρώστια, τὸ γεγονὸς ὅτι γυρίζει ἄστεγος παντοῦ, νὰ κάμψουν καὶ νὰ συντρίψουν καὶ αὐτὸν τὸν ἄσπλαγχνον; Διότι αὐτὰ εἶναι εἰς θέσιν καὶ τὴν ἔχθραν νὰ παύσουν. Ἄλλὰ σεῖς δὲν τὰ ἐκάνετε οὔτε εἰς φίλον, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ φίλος καὶ εὐεργέτης καὶ Δεσπότης. Καὶ σκύλον ἀκόμη ἂν ἰδοῦμεν νὰ πεινᾷ, συχνὰ λυγίζομεν· καὶ θηρίον ἂν ἰδοῦμεν, καμπτόμεθα· σὺ δὲ βλέπων τὸν Δεσπότην δὲν κάμπτεσαι; Καὶ ποῦ εἶναι αὐτὰ ἄξια ἀπολογίας; Διότι καὶ μόνον αὐτὸ ἂν συμβαίη, δὲν εἶναι ἄρκετὸν δι' ἀνάλογον ἀνταμοιβήν; Παραλείπω τὸ νὰ ἀκούσης μίαν τέτοιαν φωνὴν μπροστὰ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἀπὸ Ἐκεῖνον πού κάθεται εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πατρὸς Του καὶ νὰ κερδήσης τὴν βασιλείαν· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐργάσθηκες δὲν εἶναι ἄρκετὸν νὰ σὲ ἀνταμείψῃ;

Τώρα ὅμως καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς οἰκουμένης καὶ ἐνῶ φαίνεται ἡ ἄρρητη ἐκείνη δόξα, σὲ ἀνακηρύσσει καὶ σὲ στεφανώνει καὶ σὲ ἀναγνωρίζει ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν τροφέα

νεται τοιαῦτα λέγων, ἵνα σοι λαμπρότερον ποιήσῃ τὸν σιέφανον. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ οὗτοι δικαίως κολάζονται, κἀκεῖνοι στεφανοῦνται κατὰ χάριν. Κἀν γὰρ μυρία ὧσι πεποιηκότες, χάριτός ἐστιν ἡ φιλοτιμία, τὸ ἀντὶ μικρῶν οὕτω καὶ εὐ-
5 τελῶν, οὐρανὸν τοσοῦτον καὶ βασιλείαν καὶ τηλικαύτην αὐτοῖς δοθῆναι τιμῆν.

«Καὶ ἐγένετο ὅτε συνειέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πα-
10 ραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι». Πάλιν εὐκαίρως περὶ τοῦ πάθους διαλέγεται, ὅτε βασιλείας ἀνέμνησε, καὶ τῆς ἀντιδόσεως τῆς ἐκεῖ, καὶ τῆς ἀθανάτου κολάσεως ὡσανεὶ ἔλεγε· Τί δεδοίκατε ἐπὶ τοῖς προσκαιροῖς δεινοῖς, τοιούτων ὑμᾶς ἀναμενόντων ἀγαθῶν;

3. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς τὸ μάλιστα λυποῦν αὐτοὺς καινοτέρως μεθώδευσε καὶ συνεσκίασεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἅπαν-
σιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας παραδίδομαι ἀλλὰ τί; «Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται» καὶ τότε ἐπήγαγεν, ὅτι «παραδίδοται εἰς τὸ σταυρω-
20 θῆναι»· δεικνὺς μυστήριον ὃν τὸ γινόμενον, καὶ ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης τελουμένην, καὶ ὅτι προειδὼς ἅπαντα ἔπασχε. Διὰ δὴ τοῦτο, ὡς ἀρκοῦντιος τούτου εἰς παραμυθίαν αὐτοῖς, οὐδὲ εἶπεν αὐτοῖς τι νῦν περὶ ἀνασιάσεως· περιτιδὸν γὰρ ἦν, τοσαῦτα διαλεχθέντα περὶ
25 αὐτῆς πάλιν εἰπεῖν. Καὶ ἄλλως δέ, ὅπερ εἶπον, δείκνυσιν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ παθεῖν μυρίων ἀπαλλαγὴ κακῶν, διὰ τοῦ Πάσχα τῶν παλαιῶν εὐεργετημάτων τῶν καὶ Ἰγυπτιον ἀναμνήσας αὐτούς.

«Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ
30 οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ λεγομένου Καϊάφα, καὶ συνεβουλεύοντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δό-

καὶ ξενοδόχον· καὶ δὲν ἐντρέπεται λέγων αὐτά, διὰ νὰ σοῦ κάμη λαμπροτέραν τὴν τιμὴν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτοὶ δικαίως τιμωροῦνται καὶ ἐκεῖνοι βραβεύονται, κατὰ χάριν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν κάνει ἄπειρα καλά, πάλιν κατὰ χάριν γίνεται ἡ τιμητικὴ διάκρισις, ἀφοῦ ἀντὶ τόσοσιν μικρῶν καὶ εὐτελεῶν πραγμάτων, τοὺς δίδεται τόσοσ οὐρανὸς καὶ βασιλεία καὶ τόσοσιν μεγάλη τιμὴ.

«Καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἐτελείωσεν αὐτοὺς τοὺς λόγους, εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς Του. Γνωρίζετε ὅτι ὕστερα ἀπὸ δύο ἡμέρας ἔρχεται τὸ Πάσχα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ παραδοθῆ διὰ νὰ σταυρωθῆ»⁷. Πάλιν μόλις ὑπέμνησε τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν ποὺ θὰ γίνῃ ἐκεῖ καὶ τὴν αἰώνιον κόλασιν, εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ πάθους Του, ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· διατί φοβεῖσθε διὰ τὰ πρόσκαιρα δεινά, ἀφοῦ σᾶς περιμένουν τόσα ἀγαθά;

3. Σὺ δὲ κάνε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐλυποῦσε πάρα πολὺ, τὸ χειρίζεται μὲ νεωτέραν μέθοδον καὶ τὸ ἐπισκιάζει μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα. Διότι δὲν εἶπε, ὅτι «γνωρίζετε ὅτι μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρας παραδίδομαι», ἀλλὰ τί; «γνωρίζετε ὅτι μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρας ἔρχεται τὸ Πάσχα»· καὶ τότε ἐπρόσθεσεν ὅτι «θὰ παραδοθῆ διὰ νὰ σταυρωθῆ», δεικνύων ὅτι αὐτὸ ποὺ γίνεται εἶναι μυστήριον καὶ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις, ποὺ τελεῖται διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἔπασχε γνωρίζων αὐτὰ ἐκ τῶν προτέρων. Δι' αὐτὸ μάλιστα, ἐπειδὴ τοὺς ἀρκοῦσεν αὐτὸ νὰ παρηγορηθοῦν, δὲν τοὺς ἀνέφερε τίποτε περὶ τῆς ἀναστάσεως· διότι ἦτο περιττόν, ἀφοῦ ἀνέφερε τόσα, νὰ ὁμιλήσῃ πάλιν περὶ αὐτῆς. Καὶ μὲ ἄλλον τρόπον ὅμως, ὅπως εἶπα, δείχνει ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πάθος Του, θὰ γίνῃ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἄπειρα κακά, διότι μὲ τὸ «Πάσχα» τοὺς ἐθύμισε τὰς παλαιὰς εὐεργεσίας τῆς Αἰγύπτου.

«Τότε συνεκεντρώθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἀρχιερέως, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Καϊάφας, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ

λω κρατήσωσι, καὶ ἀποκτείνωσιν. Ἔλεγεν δέ, Μὴ ἐν τῇ
 ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ». Εἶδες τὴν ἄ-
 φατον τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων διαφθοράν; Παρὰ νόμοις
 πράγμασιν ἐπιχειροῦντες, πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἔρχονται, ἐ-
 5 κεῖθεν βουλόμενοι τὴν ἐξουσίαν λαβεῖν, ὅθεν κωλύεσθαι ἔ-
 δεῖ. Καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς; Ὁ γὰρ νόμος ἕνα εἶναι
 βούλεται· ἀλλὰ τότε πολλοὶ ἦσαν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι τὰ Ἰου-
 δαϊκὰ ἀρχὴν ἐλάμβανε διαλύεσθαι. Ὁ μὲν γὰρ Μωϋσῆς,
 ὅπερ ἔφη, ἕνα εἶναι ἐκέλευσε, καὶ τελευτήσαντος τότε ἔ-
 10 τερον γίνεσθαι, καὶ τῇ ζωῇ τῇ τούτου τὴν φυγὴν ἐμέτρει
 τῶν ἀκουσίως ἐργασαμένων φόνον.

Πῶς οὖν τότε πολλοὶ ἀρχιερεῖς; Ἐνιαυσιαῖοι ὕστερον
 ἐγένοντο. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι περὶ τοῦ
 Ζαχαρίου διελέγειτο, εἰπὼν ἐξ ἑφημερίας αὐτὸν εἶναι Ἀβιά.
 15 Αὐτοὺς οὖν ἐνιαυθὰ φησὶν ἀρχιερεῖς, τοὺς ἀπὸ ἀρχιερέων.
 Τί δὲ συνεβουλεύσαντο; ἵνα κρατήσωσιν αὐτὸν λάθρα, ἢ ἵνα
 ἀνέλωσιν; Ἀμφότερα· ἐδεδοίκεισαν γὰρ τὸν λαόν. Διὸ καὶ
 τὴν ἑορτὴν ἀνέμενον παρελθεῖν· ἔλεγον γάρ, «Μὴ ἐν τῇ ἑ-
 ορτῇ». Ὁ μὲν γὰρ διάβολος, ἵνα μὴ φανερόν καταστήσῃ τὸ πά-
 20 ρος, οὐκ ἐβούλετο ἐν τῷ Πάσχα· ἐκεῖνοι δέ, ἵνα μὴ θόρυβος
 γένηται.

Σκόπει τοίνυν αὐτοὺς φοβουμένους, οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ,
 οὐδὲ μὴ μίσημα αὐτοῖς μείζον ἀπὸ τοῦ καιροῦ γένηται· ἀλλὰ
 πανταχοῦ τὰ ἀνθρώπινα. Ἀλλ' ὅμως τῷ θυμῷ ζέοντες, πάλιν
 25 μειέθεντο. Εἰπόντες γάρ, «Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ», ἐπειδὴ
 τὸν προδότην εὔρον, οὐκ ἠνέσχοντο τοῦ καιροῦ, ἀλλ' ἐν αὐτῇ
 κατέσφαξαν. Διὰ τὸ αὐτὸν τότε κατέσχον; Καὶ τῷ θυμῷ
 ζέοντες, ὅπερ εἶπον, καὶ τότε αὐτὸν εὐρήσειν προσεδόκησαν,

συλλάβουν μὲ δόλον τὸν Ἰησοῦν καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν. Ἔλεγαν δὲ νὰ μὴ τὸν συλλάβουν κατὰ τὴν ἑορτὴν, διὰ νὰ μὴ γίνῃ θόρυβος μεταξὺ τοῦ λαοῦ». Εἶδες τὴν ἀπερίγραφον διαφθορὰν τῶν ἰουδαϊκῶν πραγμάτων; Ἐνῶ ἐπιχειροῦν πράγματα παράνομα, ἔρχονται εἰς τὸν ἀρχιερέα, θέλοντες νὰ πάρουν τὸ δικαίωμα διὰ τὴν παρανομίαν των ἀπὸ ἐκεῖ πού ἔπρεπε νὰ παρεμποδισθοῦν. Καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς; Διότι ὁ νόμος θέλει νὰ εἶναι ἕνας· τότε ὁμοῦς ἦσαν πολλοί. Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι τὰ ἰουδαϊκὰ πράγματα εἶχαν ἀρχίσει νὰ διαλύωνται. Διότι ὁ μὲν Μωυσοῦς, ὅπως εἶπα, διέταξε νὰ εἶναι ἕνας καὶ ὅταν ἀποθάνῃ, τότε νὰ γίνεται ἄλλος, καὶ κατελόγιζε τὴν ἐν ζωῇ ἀπομάκρυνσιν τούτου ὡς φόνον εἰς βάρος ἐκείνων πού συνετέλεσαν ἀκουσίως εἰς αὐτήν.

Πῶς λοιπὸν τότε ὑπῆρχαν πολλοὶ ἀρχιερεῖς; Ἀργότερα μάλιστα ἔγιναν ἐτήσιοι. Αὐτὸ τὸ δηλώνει ὁ εὐαγγελιστῆς ὅταν ὠμιλοῦσε περὶ τοῦ Ζαχαρίου, λέγων ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν τάξιν τοῦ Ἀβιᾶ⁸. Αὐτοὺς λοιπὸν λέγει ἐδῶ ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἀρχιερέων. Διατί δὲ συνεσκέφθησαν; Διὰ νὰ τὸν συλλάβουν κρυφά, ἢ νὰ τὸν φονεύσουν; Καὶ τὰ δύο· ἀλλὰ ἐφοβοῦντο τὸν λαόν. Δι' αὐτὸ ἐπερίμεναν νὰ περάσῃ ἡ ἑορτὴ· διότι ἔλεγαν· «ὄχι κατὰ τὴν ἑορτὴν». Διότι ὁ μὲν διάβολος δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πάσχα, διὰ νὰ μὴ κἀνῃ φανερόν τὸ Πάθος· ἐκεῖνοι δὲ διὰ νὰ μὴ γίνῃ θόρυβος.

Παρατήρησε λοιπὸν ὅτι αὐτοὶ φοβοῦνται, ὄχι τὸν Θεόν, οὔτε μήπως ἡ ἁμαρτία τους γίνῃ μεγαλυτέρα λόγῳ τῆς ἑορτῆς, ἀλλὰ παντοῦ ὑπολογίζουσιν τὰ ἀνθρώπινα. Ἄλλ' ὁμοῦς, ἐπειδὴ ἔβραζαν ἀπὸ θυμόν, πάλιν ἄλλαξαν γνώμην. Διότι, ἂν καὶ εἶπαν «μὴ ἐν ἑορτῇ», ἐπειδὴ εὗρηκαν τὸν προδότην, δὲν ἐκρατήθησαν ἀπὸ τὸν καιρόν, ἀλλὰ τὸν ἔσφαξαν χωρὶς οἴκτον κατὰ τὴν ἑορτὴν. Διατί δὲ τὸν συνέλαβαν τότε; Καὶ ἐπειδὴ ἔβραζαν, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὸν θυμόν, καὶ ἐπειδὴ τότε ἤλπιζαν ὅτι θὰ τὸν εὔρουν, καὶ διότι

καὶ πάντα ὡσπερ πεπηρωμένοι ἔπρατιον. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοὺς τῆ ἐκείνων πονηρία εἰς τὴν οἰκείαν ἐκέχρητο οἰκονομίαν, οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀνεύθυνοι, ἀλλὰ μυρίων ἄξιοι κολλάσεων ἀπὸ τῆς γνώμης.

5 "Ὅτε γοῦν ἅπαντας ἀπολύεσθαι ἔδει καὶ τοὺς ὑπευθύνους, τότε οὗτοι τὸν ἀθῶον ἀνεῖλον, τὸν μυρία εὐεργετηκότα, καὶ τῶν ἐθνῶν τέως ὑπεριδόντα δι' αὐτούς. Ἀλλά, ὦ τῆς φιλανθρωπίας! τοὺς οὕτω μοχθηροὺς, τοὺς οὕτω σκαιοὺς καὶ μυρίων γέμοντας κακῶν, πάλιν σώζει, καὶ πέμπει
10 σφαγῆσομένους ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς ἀποσιόλους, καὶ δι' αὐτῶν ἰκειτηρίαν τίθησιν. Ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ προσβέβουμεν.

Τοιαῦτα τοίνυν παραδείγματα ἔχοντες, οὐ λέγω, Ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν· ἔδει μὲν γὰρ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσθενέστεροι ἡμεῖς, ἐκεῖνο λέγω τέως· Ἐὰν μὴ βα-
15 σκαίνωμεν τοῖς φίλοις, μὴ φθονῶμεν τοῖς εὐεργετοῦσιν. Οὐ λέγω τέως, τοὺς κακῶς ποιῶντας εὐεργετήσωμεν ἐπιθυμῶ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ἐπειδὴ παχύτεροι ὑμεῖς, κἂν μὴ ἀμύνησθε. Μὴ γὰρ σκηνὴ τίς ἐστὶ τὰ ἡμέτερα, καὶ ὑπόκρι-
20 οῖς; Τί δήποτε ἐκ διαμέτρου πρὸς τὰ πράγματα ἴσιασθε; Οὐχ ἀπλῶς γέγραπται τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅσα παρ' αὐτὸν τὸν σταυρὸν εἰργάσατο, δυνάμεθα αὐτοὺς ἀνακαλέσασθαι· ἀλλ' ἵνα μιμήσῃ τὴν ἀγαθότητα, ἵνα ζηλώσῃς τὴν φιλανθρωπίαν. Καὶ γὰρ καὶ ὑπίους ἔρριψε, καὶ τὸ ὠτίον ἀποκατέσκησε τοῦ οἰκέτου, καὶ μετ' ἐπιεικείας διελέχθη· καὶ μεγάλα ἄνω ὦν
25 ἐπεδείξατο θαύματα, τὰς ἀκτῖνας ἀποσιρέφων, τὰς πέτρας ρηγνύς, τοὺς τειλευτηκότας ἐγείρων, τὴν γυναῖκα τοῦ δικάζοντος φοβῶν δι' ὄνειράτων, ἐν αὐτῇ τῇ κρίσει πᾶσαν

9. Κλάδος ἐλαίας περιεστεμμένος μὲ ἔριον, τὸ ὁποῖον κατέθετε κάποιος εἰς τὴν ἐστίαν ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖον κατέφευγεν ὡς ἰκέτης.

10. Ματθ. 28, 5.

11. Λουκᾶ 22, 51.

12. Λουκᾶ 23, 45, Ματθ. 27, 45.

13. Ματθ. 27, 51.

14. Ματθ. 27, 52.

15. Ματθ. 27, 19.

ὅλα τὰ ἔκαναν ὡσάν τυφλωμένοι. Ἄν καὶ μᾶλλον Ἐκεῖνος ἐχρησιμοποιοῦσε τὴν πονηρίαν του διὰ τὸ ἰδικόν του σχέδιον, χωρὶς δι' αὐτὸ νὰ εἶναι βεβαίως ἀνεύθυνοι, ἀλλὰ ἄξιοι ἀπειρῶν κολάσεων, διὰ τὴν ἀπόφασίν των.

Τότε λοιπὸν ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι καὶ οἱ ἔνοχοι, τότε αὐτοὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀθῶν, ὁ ὁποῖος ἀπείρους φορὰς τοὺς εἶχεν εὐεργετήσῃ καὶ προσφάτως εἶχε παραβλέψει τὰ ἔθνη χάριν αὐτῶν. Ἄλλὰ πόση εἶναι ἡ φιλανθρωπία Του! Αὐτοὺς τοὺς τόσον μοχθηροὺς, τοὺς τόσον βαναύσους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γεμᾶτοι μὲ μύρια κακά, πάλιν τοὺς σώζει καὶ ἀποστέλλει τοὺς Ἀποστόλους νὰ σφαγοῦν χάριν αὐτῶν, καὶ μὲ αὐτοὺς καταθέτει ἰκετηρίαν⁹. Διότι ὅλοι μας πρεσβεύομεν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐχοντες λοιπὸν τέτοια παραδείγματα, δὲν λέγω νὰ ἀποθάνωμεν χάριν τῶν ἐχθρῶν, διότι ἔπρεπε καὶ αὐτὸ νὰ τὸ εἰπῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα ἀσθενέστεροι, λέγω κατὰ πρῶτον τοῦτο· νὰ μὴ συκοφαντοῦμεν τοὺς φίλους, νὰ μὴ φθονοῦμεν αὐτοὺς ποῦ μᾶς εὐεργετοῦν. Δὲν λέγω ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ εὐεργετήσωμεν αὐτοὺς ποῦ μᾶς βλάπτουν· βεβαίως τὸ ἐπιθυμῶ καὶ αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶσθε παχύτεροι, ἀρκεῖ καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀποκρούετε. Μήπως τὰ ἰδικά μας πράγματα εἶναι θέατρον καὶ ὑποκρισία; Διατί τότε στέκεσθε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι πρὸς αὐτά; Δὲν ἔχουν γραφεῖ εἰς τὴν τύχην καὶ τὰ ἄλλα ὅλα καὶ ὅσα ἔκαμε κοντὰ εἰς τὸν Σταυρόν, τὰ ὁποῖα ἤμποροῦσαν νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν, ἀλλὰ διὰ νὰ μμηθῆς τὴν καλωσύνην καὶ νὰ ζηλέψῃς τὴν φιλανθρωπίαν Του. Διότι καὶ ἀνάσκελα τοὺς ἔρριψε¹⁰ καὶ τὸ αὐτὶ τοῦ δούλου ἀποκατέστησε¹¹ καὶ μὲ ἐπιείκειαν ὠμίλησεν· ἀλλὰ καὶ ὅταν εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν ἔδειξε μεγάλα θαύματα, κρύπτων τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου¹², σπάζων τοὺς βράχους¹³, ἀνιστῶν τοὺς νεκρούς¹⁴, φοβίζων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ποῦ τὸν ἐδίκαζε μὲ ὄνειρα¹⁵, ἐπιδεικνύων κατὰ τὴν δίκην κάθε πραότητα, ἢ ὁποῖα ἤμποροῦσε περιο-

πραότητα ἐπιδειξάμενος, θαυμάτων οὐχ ἦτιον δυναμένην αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, μυρία προλέγων ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ βοῶν, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν». Ταφείς δέ, πόσα ἐπεδείξατο πρὸς τὴν ἐκείνων σω-
 5 τηρίαν; ἀνασιὰς δέ, οὐκ εὐθέως Ἰουδαίους ἐκάλεσεν; οὐκ ἄφειν ἔδωκεν ἁμαρτημάτων; οὐ τὰ μυρία ἀγαθὰ προὔθηκε; Τί τούτου παραδοξότερον; Οἱ σταυρώσαντες καὶ φόνου πνέοντες, μετὰ τὸ σταυρῶσαι γεγονάσιν υἱοὶ Θεοῦ. Τί ταύτης ἴσον τῆς κηδεμονίας;

10 Ταῦτα ἀκούσαντες ἐγκαλυψόμεθα, ὅτι τοσοῦτον ἀφειστήκαμεν τούτου, ὃν μιμεῖσθαι κελευόμεθα. Ἴδωμεν κἂν τὸ διάστημα ὅσον, ἵνα κἂν καταγνῶμεν ἐναντιῶν, τούτοις πολεμοῦντες, ὑπὲρ ὧν ὁ Χριστὸς τὴν ψυχὴν ἔδωκε καὶ οὐ βουλόμενοι καταλλαγῆναι, οὓς ἵνα καταλλάξῃ, οὔτε σφαγῆναι παρητή-
 15 σαιτο· εἰ μὴ καὶ τοῦτο δαπάνη τίς ἐστι, καὶ χρημάτων ἀνάλωμα ὅπερ ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ προβάλλεσθε.

4. Ἐννόησον ὅσων ὑπεύθυνος εἶ, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀναδύση πρὸς τὴν ἄφειν τῶν σε ἠδικηκότων, ἀλλὰ καὶ δραμῆ πρὸς τοὺς σὲ λελυπηκότας, ὥστε γενέσθαι σοι συγχωρήσεως
 20 ἀφορμὴν, ὥστε εὐρεῖν παραμυθίαν τῶν οἰκείων κακῶν. Ἐλλήνων παῖδες, οὐδὲν μέγα προσδοκῶντες, πολλάκις ἐν τούτοις ἐφιλοσόφησαν καὶ σὺ μέλλων ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἀποδημεῖν, ἀναδύη καὶ ὀκνεῖς; καὶ ὅπερ ὁ χρόνος ποιεῖ, τοῦτο οὐκ ἀνέχῃ πρὸ τοῦ χρόνου ποιῆσαι διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον,
 25 ἀλλ' ἀμισθὶ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ μισθῷ βούλει σοι σβεσθῆναι τὸ πάθος; Οὐδὲ γὰρ ἂν ἀπὸ τοῦ χρόνου γένηται τοῦτο, ἔσται σοί τι πλεόν, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἢ κόλασις, ὅτι ὅπερ ὁ χρόνος

σότερον ἀπὸ τὰ θαύματα νὰ τοὺς κερδήσῃ, προλέγων ἄπειρα πράγματα εἰς τὸ δικαστήριον, εἰς τὸν ἴδιον τὸν Σταυρὸν λέγων, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν». Ὅταν ἐτάφη δὲ πόσα ἔδειξε διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνων; Ὅταν πάλιν ἀνέστη, δὲν ἐκάλεσεν ἀμέσως τοὺς Ἰουδαίους; Δὲν τοὺς ἔδωσεν ἄφεςιν ἁμαρτημάτων; Δὲν τοὺς παρέθεσε τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ; Τί πὺ παράδοξον ἀπὸ αὐτό; Ἐκεῖνοι πὺ τὸν ἐσταύρωσαν καὶ ἀπέπνεαν φόνον, μετὰ τὴν σταύρωσιν ἔγιναν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Τί εἶναι ἀντάξιον αὐτῆς τῆς φροντίδος;

Τώρα πὺ ἠκούσαμεν αὐτὰ ἄς καλύψωμεν τὸ πρόσωπόν μας ἀπὸ ἐντροπὴν, διότι ἀπεμακρύνθημεν τόσον πολὺ ἀπὸ Ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ἐντολὴν νὰ μιμούμεθα. Ἔστω νὰ ἰδοῦμεν πόση εἶναι ἡ ἀπόστασις, ὥστε τοῦλάχιστον νὰ κατηγορήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, πὺ πολεμοῦμεν αὐτοὺς χάριν τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὴν ψυχὴν Του, καὶ δὲν θέλομεν νὰ συμφιλιωθοῦμεν μὲ ἐκείνους, πὺ διὰ νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ, δὲν ἐδίστασε καὶ νὰ σφαγῆ. Ἄς καλύψωμεν τὸ πρόσωπόν μας ἀπὸ ἐντροπὴν, ἐκτὸς ἐὰν καὶ αὐτὸ ἀποτελῆ κάποιο ἔξοδον καὶ χρηματικὴν δαπάνην, ὅπως προφασίζεσθε εἰς τὴν ἐλεημοσύνην.

4. Σκέψου διὰ πόσα κακὰ εἶσαι ὑπεύθυνος, καὶ τότε ὄχι μόνον δὲν θὰ ἀποφύγῃς νὰ συγχωρήσῃς ἐκείνους πὺ σὲ ἠδίκησαν, ἀλλὰ θὰ τρέξῃς πρὸς ὅσους σὲ ἔχουν κάνει νὰ λυπηθῆς, ὥστε νὰ εὔρῃς ἀφορμὴν συγχωρήσεως, ὥστε νὰ εὔρῃς παρηγορίαν διὰ τὰ ἰδικά σου κακὰ. Οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ δὲν ἤλπιζαν τίποτε τὸ σπουδαῖον, ἐφιλοσόφησαν πολλάκις ἐπάνω εἰς αὐτά. Καὶ σύ, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἀποδημήσῃς εἰς τόσον μεγάλας ἐλπίδας, ἀποφεύγεις καὶ διστάζεις; Καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει ὁ χρόνος, δὲν ἀνέχεσαι νὰ τὸ κάνῃς πρὶν ἀπὸ τὸν χρόνον χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον θέλεις νὰ σοῦ σβησθῆ τὸ πάθος δωρεάν, χωρὶς νὰ πληρώσῃς; Διότι οὔτε ἐὰν τοῦτο γίνῃ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, θὰ κερδήσῃς τίποτε, ἀντιθέτως μάλιστα θὰ τιμωρηθῆς περισσότερο, διότι αὐτὸ πὺ ἔκανε

εἰργάσαιτο, τοῦτο ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος οὐκ ἔπεισέ σε ποιῆσαι. Εἰ δὲ λέγεις, ὅτι φλεγμαίνεις τῆς ὕβρεως μεμνημένος, ἀναμνήσθητι εἴ τι γέγονέ σοι καλὸν παρὰ τοῦ λελυπηκότος, καὶ ὅσα σὺ ἐτέρους διέθηκας κακά.

5 Κακῶς σε εἶπε, καὶ κατήσχυνε; Λόγισαι ὅτι καὶ σὺ ἐτέρους εἴρηκας. Πῶς οὖν ἐπιτεύξη συγγνώμης, ἧς ἐτέροις σὺ μεταδίδως; Ἄλλ' οὐδένα εἴρηκας; Ἄλλ' ἤκουσας λεγόντων, καὶ ἀπεδέξω. Οὐδὲ τοῦτο ἀνεύθυνον. Θέλεις μαθεῖν ὅσον ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ μὴ μνησικακεῖν, καὶ πῶς μάλιστα τοῦτο
10 τὸν Θεὸν εὐφραίνει; Τοὺς ἐφηδομένους τοῖς δικαίως παρ' αὐτοῦ κολαζομένοις τιμωρεῖται· καίτοι δικαίως κολάζονται, ἀλλὰ σὲ ἐπιχαίρειν οὐκ ἔχρη.

Καὶ ὁ προφήτης πολλὰ ἐγκαλέσας, καὶ τοῦτο ἐπήγαγεν εἰπών· «Οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ»
15 καὶ πάλιν· «Οὐκ ἐξῆλθε κατοικοῦσα Ἐνὰν κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς». Καίτοι καὶ ὁ Ἰωσήφ, τουτέστιν, αἱ φυλαὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ, καὶ οἱ τούτων γείτονες, κατὰ Θεοῦ γνώμην ἐτιμωροῦντο· ἀλλ' ὅμως θούλειται καὶ τούτοις ἡμᾶς συναλγεῖν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες, ὅταν τιμωρόμεθα οἰ-
20 κέτην ἂν τινα τῶν συνδούλων γελάσαντα ἴδωμεν, καὶ παροξυνόμεθα μᾶλλον, καὶ ἐπ' ἐκεῖνον μετάγομεν τὴν ὀργήν· πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεὸς τιμωρήσεται τοὺς ἐφηδομένους τοῖς κολαζομένοις. Εἰ δὲ τοῖς παρὰ Θεοῦ κολαζομένοις οὐκ ἐπεμ-
θαίνειν, ἀλλὰ συναλγεῖν χρὴ, πολλῶ μᾶλλον τοῖς εἰς ἡμᾶς
25 ἡμαρτηκοῖσι. Τοῦτο γὰρ ἀγάπης σημεῖον, ταύτην πάντων προτίθησιν ὁ Θεός. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀλουργίδος τῆς βασιλικῆς, ἐκεῖνά ἐστι τὰ τίμια τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χρωμάτων, ἅπερ τὴν χλανίδα κατασκευάζει ταύτην· οὕτω καὶ

16. Ἀμὼς 6, 6.

17. Μιχ. 1, 11.

ὁ χρόνος, δὲν σὲ ἔπεισε νὰ τὸ κάνης ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ταράσσεσαι ὅταν ἐνθυμῆσαι τὴν ὕβριν, ἐνθυμήσου ἐὰν σοῦ ἔγινε κάποιο καλὸν ἀπὸ ἐκεῖνον πού σὲ ἐλύπησε καὶ πόσα κακὰ ἔκανες σὺ εἰς τοὺς ἄλλους.

Σοῦ ὠμίλησεν ἄσχημα καὶ σὲ ἐντρόπιασε; Σκέψου ὅτι καὶ σὺ ὠμίλησες ἄσχημα εἰς ἄλλους. Πῶς λοιπὸν θὰ τύχης συγγνώμης, τὴν ὁποίαν σὺ δὲν δίδεις εἰς ἄλλους; Ἴσως δὲν εἶπες κακὸν εἰς κανένα· ἤκουσες ὅμως νὰ λέγουν ἄλλοι καὶ τὸ ἐδέχθης. Οὔτε τοῦτο σὲ ἀπαλλάσσει τῆς εὐθύνης. Θέλεις νὰ μάθης πόσον καλὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ μνησικακοῦμεν καὶ πόσον αὐτὸ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν; Τιμωρεῖ αὐτοὺς πού εὐχαριστοῦνται μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τιμωροῦνται δικαίως ἀπὸ Αὐτόν. Ἄν καὶ τιμωροῦνται δικαίως, ἐν τούτοις σὺ δὲν πρέπει νὰ χαίρεσαι δι' αὐτό.

Καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ἐκατηγόρησε πολλὰ ἄλλα, ἐπρόσθεσε καὶ τοῦτο· «Δὲν ὑπέφεραν οὔτε διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἰωσήφ»¹⁶ καὶ πάλιν· «Δὲν ἐβγήκεν αὐτὴ πού κατοικοῦσεν εἰς τὴν Ἐνάν, νὰ θρηνήσῃ τὸν γειτονικὸν τῆς οἴκον»¹⁷. Μολονότι καὶ ὁ Ἰωσήφ, δηλαδὴ αἱ φυλαὶ πού προῆλθαν ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ γείτονές των ἐτιμωροῦντο κατ' ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως θέλει καὶ δι' αὐτοὺς νὰ συμπάσχωμεν. Διότι, ἐὰν ἐμεῖς, πού εἴμεθα πονηροί, ὅταν τιμωροῦμεν ἓνα δοῦλον, ἰδοῦμεν κάποιον ἀπὸ τοὺς συνδούλους του νὰ γελάσῃ, ὀργιζόμεθα περισσότερο καὶ μεταφέρομεν τὴν ὀργὴν μας καὶ εἰς ἐκεῖνον, πολὺ περισσότερο θὰ τιμωρήσῃ ὁ Θεὸς ἐκείνους πού εὐχαριστιοῦνται μὲ τοὺς τιμωρουμένους. Ἐὰν δὲ εἰς ἐκείνους πού τιμωροῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρεμβαίνωμεν, ἀλλὰ νὰ συμπάσχωμεν, πολὺ περισσότερο δὲν ἐπιτρέπεται τοῦτο εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔκαναν κακὸν εἰς ἡμᾶς. Διότι αὐτὸ εἶναι σημεῖον τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θέτει πρὶν ἀπὸ ὅλα. Διότι ὅπως εἰς τὴν βασιλικὴν ἀλουργίδα, τὰ πολυτιμώτερα χρώματα καὶ ἄνθη εἶναι ἐκεῖνα πού κατασκευάζουν τὸ ἔνδυμα

ἐνταῦθα αἰτιαί εἰσιν αἱ ἀρεταὶ αἱ τίμιαι, αἵπερ ἂν τὴν ἀγάπην συνέχωσιν. Οὐδὲν δὲ οὕτως ἀγάπην διατηρεῖ, ὡς τὸ μὴ μεμνηθῆναι τῶν εἰς ἡμᾶς ἡμαρτηκότων.

Μὴ γὰρ οὐκ ἐφρόντισε καὶ θαιέρου μέρους ὁ Θεός; μὴ
 5 γὰρ οὐκ ὥσε τὸν ἡδικηκότα πρὸς τὸν ἡδικημένον; οὐκ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου πέμπει πρὸς ἐκεῖνον αὐτόν, καὶ μετὰ τὰς καταλλαγὰς ἐπὶ τὴν τράπεζαν αὐτόν καλεῖ; Ἄλλὰ μὴ διὰ τοῦτο περιμείνης ἐκεῖνον ἐλθεῖν, ἐπεὶ τὸ πᾶν ἀπώλεσας. Διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα σοι μισθὸν ἄφατον ὀρίζει, ἵνα φθά-
 10 σης ἐκεῖνον· ὡς ἂν παρακληθῆις καταλλαγῆς, οὐκέτι τῆς τοῦ Θεοῦ προσιταγῆς γέγονεν ἡ φιλία, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου σπουδῆς· διὸ καὶ ἀσιτεφάνωτος ἀναχωρεῖς, ἐκείνου τὰ βραβεῖα λαμβάνοντις. Τί λέγεις; Ἐχθρὸν ἔχεις, καὶ οὐκ αἰοχύνῃ; Οὐ γὰρ ἀρκεῖ ἡμῖν ὁ διάβολος, ὅτι καὶ ὁμογενεῖς ἐπισπώμεθα;
 15 Εἶθε μὴδὲ ἐκεῖνος ἠθέλησεν ἡμῖν πολεμῆσαι, εἶθε μὴδὲ ἐκεῖνος διάβολος ἦν! Οὐκ οἶσθα πόση ἡ ἡδονὴ μετὰ τὰς καταλλαγὰς; Τί γάρ, εἰ καὶ ἐν τῇ ἔχθρῳ οὐ σφόδρα φαίνεται; Ὅτι γὰρ ἡδῖον φιλεῖν τὸν ἀδικοῦντα, ἢ μισεῖν, μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν ἔχθραν, τότε δυνήσῃ μαθεῖν καλῶς.

20 5. Τί τοίνυν τοὺς μενομένους μιμούμεθα, ἀλλήλους κατεσθίοντες, τῇ οἰκείᾳ σαρκὶ πολεμοῦντες; Ἄκουσον καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ πόσος ἦν ὑπὲρ τούτου λόγος. «Ὅδοι μνησικάκων εἰς θάνατον». «Ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ συντηρεῖ ὀργήν, καὶ παρὰ Θεοῦ ζητεῖ ἴασιν». Καίτοι συνεχώρησεν ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντι ἀντὶ ὀδόντιος· πῶς οὖν ἐγκαλεῖ; Ὅτι κἀκεῖνα συνεχώρησεν, οὐχ ἵνα ἀλλήλοις αὐτὰ ποιῶμεν, ἀλλ’

18. Ματθ. 5, 23-24.

19. Παροιμ. 12, 28.

20. Σοφ. Σειρ. 28, 3.

21. Ἐξ. 21, 24.

αὐτό, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐκεῖναι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι συγκρατοῦν τὴν ἀγάπην. Τίποτε δὲ δὲν διατηρεῖ τὴν ἀγάπην τόσον πολὺ, ὅσον τὸ νὰ μὴ ἐνθυμούμεθα αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι μᾶς ἔβλαψαν.

Μήπως δὲ δὲν ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν ἄλλην πλευρὰν ὁ Θεός; Μήπως δὲν ὤθησε καὶ αὐτὸν πού ἠδίκησε πρὸς τὸν ἀδικημένον; Δὲν τὸν στέλνει ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον πρὸς ἐκεῖνον πού ἠδίκησε καὶ μετὰ τὴν συμφιλίωσιν τὸν καλεῖ εἰς τὴν τράπεζαν;¹⁸ Ἀλλὰ μὴ περιμένῃς, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος, διότι ἔχασες τὸ πᾶν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε σοῦ ὑπόσχεται ἀμοιβὴν ἀνυπολόγιστον, διὰ νὰ προλάβῃς ἐκεῖνον. Διότι, ἐὰν συμφιλιωθῆς ἀφοῦ παρακληθῆς, ἢ συμφιλίωσις αὐτὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προθυμίαν τοῦ ἄλλου· δι' αὐτὸ καὶ θὰ ἀναχωρήσῃς ἀβράβευτος, τὰ δὲ βραβεῖα θὰ λάβῃ ἐκεῖνος. Τί λέγεις; Ἔχεις ἐχθρὸν καὶ δὲν ἐντρέπῃσαι; Δὲν μᾶς φθάνει ὁ διάβολος, ἀφοῦ καὶ συγγενεῖς πρέπει νὰ κερδήσωμεν; Εἶθε νὰ μὴ ἤθελεν οὔτε ἐκεῖνος νὰ μᾶς πολεμᾷ, εἴτε νὰ μὴ ἦτο οὔτε ἐκεῖνος διάβολος. Δὲν γνωρίζεις πόση εἶναι ἡ εὐχαρίστησις μετὰ τὴν συμφιλίωσιν; Διότι τί σημασίαν ἔχει, ἐὰν δὲν φαίνεται πολὺ μέσα εἰς τὴν ἔχθραν; Διότι ὅτι εἶναι πῶς εὐχάριστον τὸ νὰ ἀγαπᾷς αὐτὸν πού σε ἀδικεῖ, παρὰ νὰ τὸν μισῆς, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τὸ μάθῃς καλά, ὅταν σταματήσῃ ἡ ἔχθρα.

5. Διατί λοιπὸν μιμούμεθα αὐτοὺς πού μαίνονται, κατατρώγοντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, πολεμοῦντες τὴν ἰδίαν μας τὴν σάρκα; Ἄκουσε πόσος λόγος γίνεται περὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· «Οἱ δρόμοι τῶν μνησικάκων ὀδηγοῦν εἰς τὸν θάνατον»¹⁹. «Ὁ ἕνας ἄνθρωπος διατηρεῖ τὴν ὀργὴν τοῦ ἐναντίου ἄλλου ἀνθρώπου καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν θεραπείαν»²⁰. Ἄν καὶ ἐπέτρεψε νὰ βγάζουν ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντια ἀντὶ ὀδόντος²¹, πῶς λοιπὸν τοὺς κατηγορεῖ; Κατηγορεῖ διότι καὶ ἐκεῖνα τὰ ἐπέτρεψεν ὄχι διὰ νὰ τὰ κάνωμεν μεταξύ μας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν

ἵνα δέει τοῦ παθεῖν ἀπεχώμεθα τοῦ τολμᾶν. Καὶ ἄλλως δέ, ἐκεῖνα μὲν προσκαίρου τινὸς ὀργῆς ἐστὶ, τὸ δὲ μνησικακεῖν, ψυχῆς πονηρίαν μελειώσης. Ἄλλὰ κακῶς ἔπαθες; Ἄλλ' οὐδὲν τοσοῦτον, ὅσον σαντὸν ἐργάση μνησικακῶν. Ἄλλως δὲ οὐδὲ δυνατὸν ἄνδρα ἀγαθὸν κακὸν τι παθεῖν.

Ἔστω γάρ τις καὶ παιδιά ἔχων καὶ γυναῖκα, καὶ φιλοσοφείτω, ἐχέτω δὲ καὶ πολλὰς ἀφορμὰς βλάβης, καὶ χρημάτων περιουσίαν, καὶ ἀρχῆς δυναστείαν, καὶ φίλους πολλούς, καὶ τιμῆς ἀπολαυέτω, πλὴν φιλοσοφείτω· τοῦτο γὰρ δεῖ προσκεῖσθαι καὶ προσάγωμεν αὐτῷ τὰς πληγὰς τῷ λόγῳ. Καὶ προσιών τις μοχθηρὸς ἀνὴρ περιβαλλέτω ζημίᾳ· τί οὖν πρὸς τὸν οὐδὲν ἡγούμενον εἶναι χρήματα; Τὰ τέκνα ἀναιρείτω· τί οὖν πρὸς τὸν περὶ ἀνασιτάσεως φιλοσοφοῦντα; Τὴν γυναῖκα σφαιπέτω καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν πεπαιδευμένον μὴ πενθεῖν τοὺς κεκοιμημένους; Εἰς ἀτιμίαν ἐμβαλλέτω· τί πρὸς τὸ ἄνθος χόριον τὰ παρόντα ἡγούμενον; Εἰ βούλει, καὶ τὸ σῶμα κολαζέτω, καὶ εἰς δεσμοπήριον ἐμβαλλέτω· τί οὖν πρὸς τὸν μαθόντα, «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται», καὶ ὅτι «Ἡ θλίψις δοκιμὴν κατεργάζεται»; Ἐγὼ μὲν οὖν μηδὲν βλαθήσεσθαι αὐτὸν ὑπεσχόμην· ὁ δὲ λόγος προϊὼν ἔδειξεν ὅτι καὶ ὠφελεῖται ἀνακαινούμενος καὶ δόκιμος γινόμενος.

Μὴ τοίνυν πρὸς ἑτέρους ἀλγῶμεν, ἑαυτοὺς ἀδικοῦντες, καὶ ἀσθενῆ κατασκευάζοντες τὴν ψυχὴν. Οὐ γὰρ τῆς τῶν πλησίον πονηρίας ἐστὶ τοσοῦτον, ὅσον τῆς ἡμετέρας ταλαιπωρίας ἢ ἀλγηδῶν. Διὰ τοῦτο, κἂν ὑβρίση τις, δακρούμεν

22. Β' Κορ. 4, 16.

23. Ρωμ. 5, 4.

νὰ τὰ κάνωμεν ἀπὸ φόβον μήπως τὰ πάθωμεν. Καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον, διότι ἐκεῖνα μὲν εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιας στιγμιαίας ὀργῆς, ἐνῶ ἡ μνησικακία προέρχεται ἀπὸ ψυχὴν ἡ ὁποία σχεδιάζει τὴν πονηρίαν. Θὰ ἰσχυρισθῆς ἴσως ὅτι ἐκακοποιήθης· τίποτε ὅμως δὲν εἶναι τόσον κακόν, ὅσον θὰ κάνης σὺ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὴν μνησικακίαν. Ἄλλωστε δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνδρας ἀγαθὸς νὰ πάθῃ κάτι κακόν.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἓνας ἔχει παιδιὰ καὶ γυναῖκα καὶ ἀντιμετωπίζει τὰ πάντα μὲ φιλοσοφικότητα, καὶ ἀκόμη ὅτι ἔχει πολλὰς ἀφορμὰς νὰ ὑποστῇ βλάβην, ἔχει καὶ χρηματικὴν περιουσίαν καὶ ἀξίωμα ἐξουσίας καὶ φίλους πολλοὺς καὶ ἐκτιμᾶται πολὺ, ἀλλὰ ἀντιμετωπίζει ὅλα μὲ φιλοσοφικότητα· διότι πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς δεδομένον. Καὶ ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸν πλησιάζει κάποιος μοχθηρὸς καὶ τὸν ζημιώνει· τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ὑπολογίζει τὰ χρήματα; Ἄς τοῦ φονεύσῃ τὰ παιδιὰ· τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς τὴν ἀνάστασιν; Ἄς τοῦ σφάξῃ τὴν γυναῖκα· καὶ τί εἶναι αὐτὸ δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει διδαχθῆ νὰ μὴ θρηνῇ τοὺς ἀποθαμένους; Ἄς τὸν ρίψῃ εἰς ἀτιμίαν· τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅλα τὰ παρόντα ὡσὰν ἄνθος τοῦ ἀγροῦ; Ἐὰν θέλῃς, ἂς τοῦ κακοποιήσῃ καὶ τὸ σῶμα καὶ ἂς τὸ ρίψῃ εἰς τὴν φυλακὴν. Τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔμαθεν ὅτι «ἂν καὶ ὁ ἐξωτερικὸς μας ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικὸς ὅμως ἀνακαινίζεται»²² καὶ ὅτι «ἡ θλίψις παράγει ὑπομονήν»²³; Ἐγὼ μὲν λοιπὸν θὰ ἐβεβαίωνα ὅτι δὲν θὰ ἐπάθαινε τίποτε· ὁ δὲ λόγος παρακατιῶν θὰ δείξῃ ὅτι καὶ θὰ ὠφελῆθῃ, μὲ τὸ νὰ ἀνανεώνεται καὶ νὰ γίνεται ἄξιος.

Ἄς μὴ ὑποφέρωμεν λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ἀδικοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἀρρωσταίνωμεν τὴν ψυχὴν μας. Διότι ὁ πόνος δὲν ὀφείλεται τόσον εἰς τὴν πονηρίαν τῶν ἄλλων, ὅσον εἰς τὴν ἰδικὴν μας ταλαιπωρίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν μᾶς ὑβρίσῃ κάποιος, δακρῦζομεν καὶ ἐξευτελιζό-

καὶ συσιελλόμεθα· κἄν ἀρπάσῃ τις, τὸ αὐτὸ πάσχομεν, καὶ τὰ παιδιά ἐκείνα τὰ μικρά, ἅπερ οἱ τῶν ὀμηλίκων ἀσιειότεροι παροξύνουσι ὑπὲρ οὐδενὸς ἀναγκαίου, ἀλλ' ἐπὶ μικρῶν προφάσεων λυποῦντες· ἀλλ' ὅμως κἄκεῖνα, ἂν μὲν 5 ἴδωσι κνιζόμενα, ἐπιμένουσι δάκνοντες· ἂν δὲ γελῶντα, καὶ ἀφίστανται.

Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ τούτων ἀνοητότεροι, ὑπὲρ ὧν ἔδει γελᾶν, ὑπὲρ τούτων ὀδυρόμενοι. Διὸ παρακαλῶ, τὴν παιδικὴν ταύτην διάνοιαν ἀφέντες, τῶν οὐρανῶν ἐπιλαβόμεθα. Καὶ 10 γὰρ ἄνδρας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς εἶναι θούλειαι, ἄνδρας τελείους. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν, «Ἀδελφοί, μὴ παιδιά γίνεσθε ταῖς φρεσί», λέγων, «ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιιάζετε».

Νηπιιάσωμεν τοίνυν τῇ κακίᾳ, καὶ τὴν πονηρίαν φυγόντες, τῆς ἀρετῆς ἐπιλαβόμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύ- 15 χωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

24. Ἐφ. 4, 13.

25. Α' Κορ. 14, 20.

μεθα· καὶ ὅταν μᾶς κλέψῃ κανεῖς ὑποφέρομεν τὰ ἴδια, ὅπως ἐκεῖνα τὰ μικρὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα οἱ πρὸ φιλοσκώμμονες ἀπὸ τοὺς συνομηλίκους των τὰ ἐρεθίζουν μὲ τὸ τίποτε καὶ τὰ στενοχωροῦν μὲ μικροαφορμὰς. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐκεῖνα, ἂν μὲν ἴδοῦν ὅτι ἐρεθίζονται, ἐπιμένουν νὰ τὰ πειράζουν περισσότερο, ἂν ὅμως ἴδοῦν ὅτι γελοῦν, τότε παραιτοῦνται.

Ἐμεῖς λοιπὸν εἴμαστε καὶ ἀπὸ αὐτὰ πρὸ ἀνόητοι, ἀφοῦ ὀδυρόμεθα δι' αὐτά, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ γελοῦμεν. Δι' αὐτὸ παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀφήσωμεν αὐτὴν τὴν παιδικὴν νοοτροπίαν, ἃς προσπαθήσωμεν νὰ κερδήσωμεν τὴν βασιλείαν. Διότι ὁ Χριστὸς μᾶς θέλει νὰ εἴμεθα ἄνδρες τέλειοι²⁴. Καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι μᾶς παραγγέλλει, λέγων· «Ἀδελφοί, μὴ γίνεσθε παιδιά κατὰ τὸν νοῦν, ἀλλὰ νὰ εἴσθε νήπια κατὰ τὴν κακίαν»²⁵.

Ἄς γίνωμεν λοιπὸν νήπια ὡς πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἀφοῦ ἀποφύγωμεν τὴν πονηρίαν, ἃς ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Π΄.

Ἰω. 26, 6 - 16

«Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανία, ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, προσῆλθεν αὐτῷ γυνή, ἀλάσαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ ἐξέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνακειμένου».

1. Ἡ γυνή αὕτη δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἅπασιν, οὐκ ἔστι δέ· ἀλλὰ παρὰ μὲν τοῖς τριοῖ μία τις εἶναι μοι δοκεῖ καὶ ἡ αὐτή· παρὰ δὲ τῷ 10 Ἰωάννῃ οὐκέτι· ἀλλ' ἐτέρα τις θαυμασιή, ἡ τοῦ Λαζάρου ἀδελφή. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τῆς λέπρας μέμνηται τοῦ Σίμωνος ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλ' ἵνα δείξῃ πόθεν θαρροῦσα προσῆλθεν ἡ γυνή. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ λέπρα σφόδρα ἐδόκει ἀκάθαρτον εἶναι πάθος καὶ βδελυκτόν, εἶδε δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ θεραπεύσαντα τὸν ἄνθρωπον (οὐ γὰρ ἂν εἴλειτο μείναι παρὰ τῷ λεπρῷ), καὶ καταχθέντα παρ' αὐτῷ, ἐθάροσεν ὅτι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἀκαθαρσίαν ἀποσμήξει ραδίως.

Οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ τὴν πόλιν φησί, τὴν Βηθανίαν, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται. Ὁ γὰρ πρὸ 20 τούτου διαδιδράσκων αὐτούς, ὅτε μάλιστα ἐξήφθη αὐτῶν ἡ βασκανία, τότε πλησίον ἔρχεται ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε οὕτως οἰκονομίας ἦν καὶ τὸ πρότερον ἀναχωρεῖν. Ἰδοῦσα τοίνυν αὐτὸν ἡ γυνή, καὶ τὸ θαρρεῖν λαβοῦσα ἐντεῦθεν, προσήκει. Εἰ γὰρ ἡ αἰμορροῦσα, καίτοι οὐδὲν ἑαυτῇ συνειδυῖα 25 τοιοῦτον, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως δοκοῦσαν εἶναι ἀκαθαρσίαν, τρέμουσα καὶ δεδοικυῖα προσῆλθε, πολλῷ μᾶλλον ταύ-

---

1. Τὸ στάδιον ἀντιστοιχοῦσε πρὸς δρόμον μήκους 185 μέτρων.

ΟΜΙΛΙΑ Π΄.

Ἰω. 26, 6 - 16

«Ὅταν ὁ Ἰησοῦς εὕρισκετο εἰς τὴν Βηθανίαν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, ἦλθε πρὸς αὐτὸν μία γυναῖκα, ἡ ὁποία ἐκρατοῦσεν ἓνα ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ πανάκριβον μύρον, καὶ τὸ ἔχυσεν εἰς τὸ κεφάλι του, ἐνῶ Αὐτὸς ἦτο καθισμένος εἰς τὸ τραπέζι».

1. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ φαίνεται πὼς εἶναι ἡ ἰδία εἰς ὅλους τοὺς Εὐαγγελιστάς, ὅμως δὲν εἶναι. Ἀλλὰ εἰς μὲν τοὺς τρεῖς νομίζω πὼς εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, εἰς τὸν Ἰωάννην ὅμως ὄχι. Ἀλλὰ κάποια ἄλλη ἀξιοθαύμαστος, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου. Δὲν ἀναφέρει δὲ τυχαίως τὴν λέπραν τοῦ Σίμωνος ὁ Εὐαγγελιστής, ἀλλὰ τὸ κάμνει διὰ νὰ δείξῃ ἀπὸ ποῦ ἐπῆρε θάρρος ἡ γυναῖκα νὰ πλησιάσῃ. Διότι, ἐπειδὴ ἡ λέπρα ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶναι πολὺ ἀκάθαρτος καὶ σιχαμερὴ ἀσθένεια, καὶ εἶδεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσε τὸν ἄνθρωπον (διότι ἀλλιῶς δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ μείνῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ λεπροῦ) καὶ κατέλυσε εἰς αὐτόν, εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι καὶ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ψυχῆς της θὰ τὴν καθάρισῃ εὐκόλα.

Οὔτε καὶ τὴν πόλιν Βηθανίαν τὴν ἀναφέρει τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος ἐκουσίως. Διότι Αὐτὸς ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τοὺς ἀπέφευγε, τώρα πού εἶχε κατ' ἐξοχὴν ἐξαφθῆ ὁ φθόνος των, ἔρχεται κοντά τους, μέχρι δεκαπέντε στάδια¹. Ὡστε καὶ τὸ ὅτι προηγουμένως ἀνεχώρει, ἦτο ἐνέργεια τοῦ θεοῦ σχεδίου. Ὅταν λοιπὸν τὸν εἶδεν ἡ γυναῖκα καὶ ἔλαβε τὸ θάρρος ἀπὸ ἐδῶ, προσῆλθε. Διότι, ἐὰν ἡ αἰμορροῦσα, μολονότι δὲν ἠσθάνετο τίποτε τέτοιο εἰς τὸν ἑαυτὸν της, μόνον διὰ τὴν φυσικὴν, ὅπως ἐθεωρεῖτο, ἀκαθαρσίαν της προσῆλθε τρέμουσα καὶ φοβισμένη, ἦτο φυσικὸν πολὺ περισσότερον νὰ

την ὀκνεῖν καὶ ἀναδύεσθαι εἰκὸς ἦν, διὰ τὸ πονηρὸν συνει-
δός. Διὸ καὶ μετὰ πολλὰς γυναῖκας, τὴν Σαμαρεῖτιν, τὴν
Χανααίαν, τὴν αἰμορροοῦσαν, καὶ ἑτέρας πλείους προσέρ-
χεται, διὰ τὸ πολλὴν ἑαυτῇ συνειδέναί ἀσέλγειαν· καὶ οὐδὲ
5 δημοσίᾳ, ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ.

Καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὑπὲρ θεραπείας προσερχομένων
σωματικῆς μόνον, αὕτη τιμῆς ἔνεκεν προσήει μόνης, καὶ
τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν διορθώσεως. Οὐδὲ γάρ τι τοῦ σώμα-
τος ἀνάπηρος ἦν· ὥστε καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἂν τις αὐτὴν
10 θαυμάσειε. Καὶ οὐδὲ ὡς ἀνθρώπῳ προσήει φιλῶ· οὐ γὰρ
ἂν ταῖς θριξὶ κατέμαξεν· ἀλλ' ὡς μείζονι ἢ κατὰ ἄνθρωπον.
Διὰ τοῦτο ὁ παντὸς τοῦ σώματος τιμιώτερον ἦν μέλος, τοῦτο
πρὸς τοὺς πόδας ἤνεγκε τοῦ Χριστοῦ, τὴν κεφαλὴν τὴν
ἑαυτῆς.

15 «Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἠγανάκησαν», φησί,
«λέγοντες· Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; Ἐδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ
μύρον προαθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. Γνοὺς
δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον
γὰρ καλὸν εἰργάσασθαι εἰς ἐμέ. Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντιτε
20 ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντιτε ἔχετε. Βαλοῦσα γὰρ
αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιά-
σαι με ἐποίησεν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ
εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐ-
ποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς».

25 Καὶ πόθεν αὐτοῖς αὕτη ἡ διάνοια; Ἦκουον τοῦ διδασκά-
λου λέγοντος, «Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν», καὶ τοῖς Ἰου-
δαίοις ἐγκαλοῦντος, ὅτι τὰ βαρύτερα ἠφίεσαν, τὴν κρίσιν
καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν, καὶ πολλὰ ἐν τῷ ὄρει περὶ
ἐλεημοσύνης διαλεχθέντος· καὶ ἀπὸ τούτων συνελογίζοντο

2. Ὡσ. 6, 6.

3. Ματθ. 5, 7 καὶ 6, 1-4.

διστάζη καὶ νὰ ἀποφεύγη αὐτή, ἕξαιτίας τῆς πονηρᾶς συνειδήσεώς της. Δι' αὐτὸ καὶ προσέρχεται μετὰ ἀπὸ πολλὰς γυναῖκας, τὴν Σαμαρείτιδα, τὴν Χαναναίαν, τὴν αἰμορροῦσαν καὶ ἄλλας πολλὰς, διότι εἶχε συναίσθησιν τῆς πολλῆς ἀκολασίας της. Καὶ προσέρχεται ὄχι εἰς δημόσιον χῶρον, ἀλλὰ μέσα εἰς οἰκίαν.

Καὶ ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι προσέρχονται χάριν σωματικῆς μόνον θεραπείας, αὐτὴ προσέρχεται μόνον χάριν τῆς τιμῆς καὶ τῆς διορθώσεως τῆς ψυχῆς της. Διότι δὲν εἶχε καμμία ἀναπηρίαν τοῦ σώματος· ὥστε καὶ ἔνεκα τούτου θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς πολὺ νὰ τὴν θαυμάσῃ. Καὶ δὲν προσέρχεται εἰς τὸν Χριστὸν ὡς πρὸς ἀπλοῦν ἄνθρωπον, διότι δὲν θὰ τὸν ἐσκούπιζε μὲ τὰς τρίκας της· ἀλλ' ὡς πρὸς ἀνώτερον ἀπὸ ἄνθρωπον. Δι' αὐτὸ τὸ μέλος ποῦ εἶναι τὸ πρὸ πολῦτιμον ὄλου τοῦ σώματος, τὴν κεφαλὴν της, τὴν ἔφερεν εἰς τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ.

«Ὅταν τὸ εἶδαν αὐτὸ οἱ μαθηταὶ ἀγανάκτησαν», ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστής, «καὶ εἶπαν· γιατί νὰ γίνῃ ἡ σπατάλη αὐτή; Διότι θὰ ἤμποροῦσε τὸ μύρον αὐτὸ νὰ πωληθῇ ἀντὶ μεγάλου ποσοῦ καὶ νὰ δοθῇ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ὅταν τὸ ἔκατάλαβε ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε· διατί ἐνοχλεῖτε τὴν γυναῖκα; Ἔκαμε μίαν καλὴν πράξιν δι' ἐμέ. Διότι τοὺς πτωχοὺς τοὺς ἔχετε πάντοτε μαζί σας, ἐνῶ ἐμένα δὲν μὲ ἔχετε. Διότι ὅταν αὐτὴ ἔχυσε τὸ μύριον αὐτὸ εἰς τὸ σῶμα μου, τὸ ἔκαμε διὰ τὸν ἐνταφιασμόν μου. Σᾶς διαβεβαιώνω ὅτι ὅπου καὶ ἂν κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θὰ διαλαληθῇ καὶ αὐτὸ ποῦ ἔκανε αὐτὴ εἰς μνήμην της».

Ἀπὸ ποῦ τοὺς ἦλθεν αὐτὴ ἡ σκέψις; Ἦκουαν τὸν Διδάσκαλον ποῦ ἔλεγεν, «ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν»², καὶ ἔκατηγοροῦσε τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ἄφηναν τὰ σοβαρώτερα, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πίστιν, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχεν ὁμιλήσει διὰ μακρῶν περὶ ἐλεημοσύνης ἐπάγωγ εἰς τὸ ὄρος³, καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐσκέφθησαν καὶ ἐσυμπέρα-

πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἐνενόουν, ὅτι εἰ ὀλοκαντώματα οὐ προσίε-
ται, οὐδὲ τὴν παλαιὰν λαιρείαν, πολλῶ μᾶλλον τοῦ ἔλαιου
τὴν χροίον.

Ἄλλ' οὗτοι μὲν οὕτως ἐνόμιζον· ὁ δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῆς
5 ὁρῶν, ἀφίησι. Καὶ γὰρ πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος
ἡ σπουδὴ· διὸ καὶ σφόδρα συγκαταβαίνων, συνεχώρησε καὶ
κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ χυθῆναι τὸ ἔλαιον. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος
γενέσθαι, καὶ κνοφορηθῆναι, καὶ γαλακτοτροφηθῆναι οὐ παρη-
τήσατο, τί θαυμάζεις εἰ τοῦτο οὐ διακρούεται; Ὡσπερ γὰρ
10 ὁ Πατὴρ αὐτοῦ κνίσσης ἠνέσχετο καὶ καπνοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς
τῆς πόρνης, ὅπερ ἔφθην εἰπών, τὴν αὐτῆς διάνοιαν ἀποδε-
χόμενος. Καὶ γὰρ ὁ Ἰακώβ σιγήλην ἤλειψε τῷ Θεῷ, καὶ ἐν
ταῖς θυσίαις ἔλαιον προσήγειο, καὶ οἱ ἱερεῖς μύρω ἐχρίοντο.

Ἄλλ' οἱ μαθηταὶ τὴν γνώμην αὐτῆς οὐκ εἰδότες, ἀκαί-
15 ρως ἐμέμφοντο, καὶ δι' ὧν ἐνεκάλουν, δεικνύουσι τῆς γυναι-
κὸς τὴν φιλοτιμίαν. Εἰπόντες γὰρ, ὅτι Ἡδύνατο τριακοσίων
θηναρίων πρᾶθῆναι, ἔδειξαν ὅσον ἀνάλωσεν εἰς τὸ μύρον
αὕτη, καὶ ὅσην ἐπεδείξατο τὴν μεγαλοψυχίαν. Διὸ καὶ ἐπε-
τίμα αὐτοῖς, λέγων· «Τί κόπους παρέχεις τῇ γυναικί;». Καὶ
20 λογισμὸν προστίθησι, βουλόμενος αὐτοὺς πάλιν ἀναμνησθαι
τοῦ πάντους· «Εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου» γὰρ, φησὶν, «ἐποίη-
σε». Καὶ ἕτερον λογισμόν· «Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντιοι ἐχε-
τε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντιοι ἐχετε»· καί, «Ὅπου ἐὰν
κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη».

25 Εἶδες πῶς πάλιν τὴν εἰς τὰ ἔθνη ἔξοδον προαναφωνεῖ,
καὶ ταύτη παραμυθούμενος αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ θανάτου, εἶγε
τοσαύτη μετὰ τὸν σταυρὸν ἡ δύναμις ἐκλάμπει, ὡς παντα-
χοῦ τῆς γῆς ἐκχυθῆναι τὸ κήρυγμα; Τίς οὖν οὕτως ἄθλιος,

ναν, ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιδοκιμάζει τὰ ὀλοκαυτώματα, οὔτε τὴν παλαιὰν λατρείαν, πολὺ περισσότερον δὲν δέχεται τὴν ἐπάλειψιν τοῦ μύρου.

Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔτσι ἐνόμιζαν. Ἐκεῖνος ὅμως, βλέπων τὰς σκέψεις της, τῆς ἐπιτρέπει. Διότι ἦτο μεγάλη ἡ εὐλάβειά της καὶ ἀπερίγραπτος ἡ προθυμία της· δι' αὐτὸ μὲ πολλὴν συγκατάβασιν ἐπέτρεψε νὰ χυθῆ τὸ μύρον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν Του. Διότι, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπηξίωσε νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ νὰ κυοφορηθῆ καὶ νὰ τραφῆ μὲ γάλα, διατὶ ἀπορεῖς ἐὰν δὲν ἀποκρούῃ καὶ αὐτό; Διότι ὅπως ὁ Πατήρ Του ἠνείχετο καὶ τὴν κνῖσαν καὶ τὸν καπνόν, ἔτσι καὶ Αὐτὸς ἀνέχεται τὴν πόρνην, διότι, ὅπως εἶπα ἤδη, ἐπεδοκίμαζε τὰς σκέψεις της. Ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰακώβ ἄλειψε μὲ ἔλαιον μίαν στήλην ἀφιερωμένην εἰς τὸν Θεόν⁴, καὶ εἰς τὰς θυσίας προσφέρετο ἔλαιον καὶ οἱ ἱερεῖς ἐχρίοντο μὲ μύρον.

Οἱ μαθηταὶ ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζαν τὴν διάθεσίν της, τὴν ἐκατηγοροῦσαν ἀδίκως, μὲ τὰς κατηγορίας των δὲ ἔδειξαν τὴν γενναιοδωρίαν τῆς γυναικός. Διότι ὅταν εἶπαν ὅτι ἤμποροῦσε νὰ πωληθῆ τὸ μύρον ἐκεῖνο ἀντὶ τριακοσίων δηναρίων, ἔδειξαν πόσα ἐδαπάνησε διὰ τὸ μύρον ἐκείνη καὶ πόσον μεγαλοψυχίαν ἐπέδειξε. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἐπέπληξε λέγων· «Διατὶ ἐνοχλεῖτε τὴν γυναῖκα;». Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ὑπενθυμίῃ τὸ πάθος, ἐπρόσθεσε τὸν ἐξῆς συλλογισμόν· «Τὸ ἔκαμε διὰ τὸν ἐνταφιασμόν μου». Καὶ ἄλλον συλλογισμόν· «Διότι τοὺς πτωχοὺς τοὺς ἔχετε πάντοτε μαζί σας, ἐνῶ ἐμένα δὲν μὲ ἔχετε πάντοτε»· καὶ «ὅπου καὶ ἂν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον, θὰ διαλαληθῆ καὶ αὐτὸ πού ἔκαμεν αὐτῆ».

Εἶδες ὅτι πάλιν προαναγγέλλει τὴν διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου εἰς τοὺς ἔθνικοὺς καὶ μὲ αὐτὴν τοὺς παρηγορεῖ διὰ τὸν θάνατόν Του, ἀφοῦ τόσο μεγάλη δύναμις θὰ προκύψῃ μετὰ τὴν σταύρωσιν, ὥστε νὰ διαδοθῆ τὸ κήρυγμα εἰς ὅλοκληρον τὴν γῆν; Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσοσὺν κακόπιστος, ὥστε

ὡς πρὸς ἰσοσύτην ἀντιβλέπει ἀλήθειαν; Ἴδου γὰρ ὅπερ εἶπε, γέγονε· καὶ ὅπουπερ ἂν ἀπέλθῃς τῆς οἰκουμένης, ὄψει καὶ ταύτην ἀνακηρυττιζομένην. Καίτοι οὐδὲ τὸ πρόσωπον ἐπίσημον ἦν, οὔτε μάρτυρας ἔχον πολλούς, οὔτε ἐν θεάτρῳ τὸ γεγενη-
 5 μένον, ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν οἰκίᾳ λεπροῦ τινος, τῶν μαθητῶν μόνον παρόντων.

2. Τίς οὖν αὐτὸ ἐξήχησε καὶ διαδοθῆναι ἐποίησεν; Ἡ τοῦ ταῦτα λέγοντος δύναμις. Καὶ βασιλέων μὲν μυρίων καὶ στρατηγῶν ἀνδραγαθήματα, ὧν καὶ τὰ ὑπομνήματα μένει,
 10 σεσίγηται· καὶ πόλεις ἀνασιήσαντες, καὶ τείχη περιβαλόντες, καὶ πολέμους νικήσαντες, καὶ τρόπαια σιήσαντες, καὶ ἔθνη πολλὰ δουλωσάμενοι, οὐδὲ ἐξ ἀκοῆς, οὐδὲ ἐξ ὀνόματός εἰσι γνώριμοι, καίτοι καὶ ἀνδριάντας ἀνασιήσαντες καὶ νόμους θέντες· ὅτι δὲ πόρνη γυνὴ ἔλαιον ἐξέχεεν ἐν οἰκίᾳ λε-
 15 προῦ τινος, δέκα ἀνδρῶν παρόντων, τοῦτο πάντες ἄδουσι κατὰ τὴν οἰκουμένην, καὶ χρόνος ἰσοσῦτος διῆλθε, καὶ ἡ μνήμη τοῦ γενομένου οὐκ ἐμαράνθη· ἀλλὰ καὶ Πέρσαι, καὶ Ἰνδοί, καὶ Σκύθαι, καὶ Θραῖκες, καὶ Σαυρομάται, καὶ τὸ Μαύρων γένος, καὶ οἱ τὰς Βρετανικὰς νήσους οἰκοῦντες
 20 τὸ ἐν Ἰουδαίᾳ γερόμενον λάθρα ἐν οἰκίᾳ παρὰ γυναικὸς πεπορνευμένης περιφέρουσι.

Μεγάλῃ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου. Πόρνης ἀνέχεται, πόρνης πόδας φιλούσης, καὶ βρεχούσης ἐλαίῳ, καὶ καταμασσούσης ταῖς θριξί, καὶ προσίεται, καὶ ἐπιτιμᾷ τοῖς
 25 ἐγκαλοῦσιν. Οὐδὲ γὰρ ἔδει ὑπὲρ ἰσοσύτης σπουδῆς ἐξαπορηθῆναι τὴν γυναῖκα.

Σὺ δέ μοι κἀκεῖνο σκόπει, πῶς ἦσαν λοιπὸν ὑψηλοὶ καὶ πρόθυμοι πρὸς ἐλεημοσύνην. Καὶ διατί μὴ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι Ἔργον καλὸν ἐποίησεν· ἀλλὰ πρότερον, «Τί κόπους παρέ-
 30 χεῖτε τῇ γυναικί;», Ἴνα μάθωσι μὴ ἐκ προσιμίων τὰ ὑψη-

νὰ ἀντικρύσει τὴν ἀληθείαν; Διότι νά, ὅ,τι εἶπεν ἔγινε καὶ ὅπου καὶ ἂν γυρίσης εἰς τὴν οἰκουμένην, θὰ ἰδῆς νὰ διακηρύσσεται καὶ ἡ γυναῖκα αὐτή. Ἐὰν καὶ οὔτε πρόσωπον ἐπίσημον ἦτο, οὔτε μάρτυρας πολλοὺς εἶχεν, οὔτε τὸ γεγονὸς ἔλαβε χώραν εἰς τὸ θέατρον, ἀλλὰ μέσα εἰς οἰκίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν οἰκίαν κάποιου λεπροῦ, μὲ μόνην τὴν παρουσίαν τῶν μαθητῶν.

2. Ποῖος λοιπὸν τὸ ἀντήχησε καὶ τὸ ἔκανε νὰ διαδοθῆ; Ἡ δύναμις Ἐκείνου ὁ ὁποῖος λέγει αὐτά. Ἐτσι, ἀπειρων μὲν βασιλέων καὶ στρατηγῶν τὰ ἀνδραγαθήματα, τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ ἀπομνημονεύματα, ἔχουν λησμονηθῆ· καὶ ἐνῶ ἴδρυσαν πόλεις καὶ τὰς ὠχύρωσαν μὲ τείχη καὶ ἐνίκησαν εἰς πολέμους καὶ ἔστησαν τρόπαια καὶ ὑπεδούλωσαν πολλὰ ἔθνη, δὲν εἶναι γνωστοὶ οὔτε ἐξ ἀκοῆς, οὔτε κατ' ὄνομα, ἂν καὶ ἔστησαν καὶ ἀνδριάντας καὶ ἐνομοθέτησαν· τὸ ὅτι δὲ μία γυναῖκα πόρνη ἔχυσεν ἔλαιον εἰς τὴν οἰκίαν κάποιου λεπροῦ, ἐπὶ παρουσίᾳ δέκα ἀνδρῶν, αὐτὸ ὅλοι τὸ διηγοῦνται εἰς τὴν οἰκουμένην καί, παρ' ὅλον ὅτι ἐπέρασε τόσος χρόνος, δὲν ἔσβησεν ἡ ἀνάμνησις τοῦ γεγονότος ἐκείνου· ἀντιθέτως μάλιστα, καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Θρᾶκες καὶ οἱ Σαυρομάται καὶ τὸ γένος τῶν Μαύρων καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν τὰς Βρετανικὰς νήσους, διηγοῦνται αὐτὸ ποὺ ἔγινεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν κρυφὰ μέσα εἰς μίαν οἰκίαν ἀπὸ γυναῖκα πόρνην.

Μεγάλη ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου! Ἀνέχεται πόρνην, ἡ ὁποία τοῦ φιλεῖ τὰ πόδια καὶ τὰ βρέχει μὲ μύρον καὶ τὰ σκουπίζει μὲ τὰς τρίχας της, καὶ τὴν ἐπιδοκιμάζει, καὶ ἐπιπλήττει ἐκείνους ποὺ τὴν κατηγοροῦν. Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ εὐρεθῆ εἰς ἀμηχανίαν ἡ γυναῖκα διὰ τὸν τόσον ζῆλον της.

Σὺ δὲ πρόσεξε καὶ τοῦτο, ὅτι ἦσαν ἀνώτεροι καὶ πρόθυμοι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ διατι δὲν εἶπεν ἀπλῶς ὅτι ἔκανεν ἔργον καλόν, ἀλλὰ πρῶτον εἶπε· «διατί ἐνοχλεῖτε τὴν γυναῖκα;». Διὰ νὰ μάθουν νὰ μὴ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς

λότιον τοὺς ἀσθενεσιέροισι ἀπαιτεῖν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ αὐτοὶ καθ' ἑαυτὸ ἀπλῶς τὸ πρᾶγμα ἐξετάζει, ἀλλὰ μετὰ τοῦ προσώπου τῆς γυναικός. Καίτοι εἰ ἐνομοθέτει, οὐκ ἂν προσέθηκε τὴν γυναῖκα ἀλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι δι' αὐτὴν ταῦτα εἴρηται, 5 ἵνα μὴ τὴν βλασιήσασαν αὐτῆς πίστιν πηρώσωσιν, ἀλλ' ἐκθρέψωσι μᾶλλον, διὰ τοῦτό φησι, παιδεύων ἡμᾶς ὅπερ ἂν γίνηται καλὸν παρ' ὀτινοῦν, κἂν μὴ σφόδρα ἠκριβωμένον ἦ, δέχεσθαι αὐτὸ καὶ θάλπειν, καὶ ἐπὶ τὸ μείζον ἄγειν, καὶ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν πᾶσαν ἐπιζητεῖν ἀκρίβειαν.

10 Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς τοῦτο μᾶλλον ἠβούλειο, δῆλοι ἐξ ὧν καὶ γλωσσόκομον βασιιάζεσθαι ἐκέλευσεν, ὃ μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. Ἀλλὰ τότε οὐκ ἀπήγει τοῦτο ὁ καιρὸς, ὥστε διορθῶσαι τὸ γεγεννημένον, ἀλλ' ὥστε ἀποδέξασθαι μόνον. Ὡς περὶ γὰρ εἴ τις αὐτὸν ἤρειο χωρὶς τοῦ 15 ποιῆσαι τοῦτο τὴν γυναῖκα, οὐκ ἂν τοῦτο ἀπεφῆναιτο· οὕτως ἐπειδὴ ἐποίησεν, εἰς ἓν ὄρα λοιπόν, ὅπως ἂν μὴ διαπορηθῆ ἔκ τῆς τῶν μαθητῶν ἐπιτιμήσεως, ἀλλ' ἔκ τῆς αὐτοῦ θεραπείας εὐθυμοτέρα γενομένη καὶ ἀμείνων ἀπέλθῃ. Καὶ γὰρ μετὰ τὸ χυθῆναι τὸ ἔλαιον, οὐδὲ καιρὸν εἶχεν αὐτῶν ἢ ἐπι- 20 τίμησις.

Καὶ σὺ τοίνυν ἂν μὲν τινα ἴδῃς σκευὴ κατασκευάσαντα ἱερὰ καὶ προσάγοντα, ἢ ἄλλον τινα Ἐκκλησίας κόσμον περὶ τοίχους καὶ ἔδαφος φιλοπονοῦντα, μὴ κέλευε πρᾶθῆναι, ἢ ἀνατραπῆναι τὸ γινόμενον, ἵνα μὴ πηρώσεως αὐτοῦ τὴν προ- 25 θυμίαν. Ἄν δὲ πρὶν ἢ κατασκευάσαι τις ἔρηται, κέλευε δοθῆναι πτωχοῖς· ἐπεὶ καὶ αὐτός, ὥστε μὴ πηρῶσαι τὴν γνώμην τῆς γυναικός, τοῦτο ἐποίησε, καὶ ὅσα φησὶν, εἰς παραμυθίαν αὐτῆς λέγει.

Εἶτα ἐπειδὴ εἶπεν, «Εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου ἐποίησεν»·

ἀσθενεστέρους ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ ὑψηλότερα. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐξετάζει ἀπλῶς αὐτὸ καθεαυτὸ τὸ γεγονός, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ πρόσωπον τῆς γυναικός. "Ἄν καί, ἐὰν ἐνομοθετοῦσε, δὲν θὰ ἐπρόσθετε τὴν γυναῖκα. Τὸ κάμνει ὅμως, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι χάριν αὐτῆς ἐλέχθησαν αὐτά, διὰ νὰ μὴ ἀκρωτηριάσουν τὴν πίστιν της, πού μόλις ἐβλάστησεν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τὴν αὐξήσουν. Δι' αὐτὸ τὰ λέγει, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ δεχώμεθα καὶ νὰ ἐνισχύωμεν κάθε καλὸν ἀπὸ ὅποιονδήποτε καὶ ἂν γίνεται, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι πλήρως ἐξακριβωμένον, καὶ νὰ τὸ κατευθύνωμεν πρὸς τὸ καλύτερον.

"Ὅτι βέβαια καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸ μᾶλλον ἐπροτιμοῦσε, φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι εἶχε προτρέψει νὰ κρατοῦν ταμεῖον, Αὐτὸς πού δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν. Ἄλλὰ τότε ὁ καιρὸς δὲν ἐπέτρεπε νὰ διορθῶσῃ ὅ,τι εἶχε γίνῃ, καὶ δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ τὸ δεχθῇ. Διότι ὅπως, ἐὰν κανεῖς τὸν ἐρωτοῦσε, χωρὶς νὰ τὸ κάνῃ ἢ γυναῖκα, δὲν θὰ τὸ ἐπέτρεπεν, ἔτσι καὶ τώρα, ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα ἤδη τὸ ἔκανε, εἰς ἓνα πρᾶγμα ἀποβλέπει μόνον, πῶς νὰ μὴ εὐρεθῇ εἰς ἀδιέξοδον μὲ τὴν ἐλίπληξιν τῶν μαθητῶν, καί, ἀφοῦ ἀναθαρρήσῃ ἀπὸ τὴν περιποίησιν Ἐκείνου, νὰ ἀναχωρήσῃ καλύτερα. "Ἄλλωστε μετὰ τὸ χύσιμον τοῦ μύρου δὲν εἶχε θέσιν ἢ ἐλίπληξίς των.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἐὰν ἰδῆς κάποιον ὁ ὁποῖος κατεσκεύασεν ἱερὰ σκεύη νὰ τὰ προσφέρῃ ἢ νὰ φιλοτεχνῇ ἄλλου εἴδους διάκοσμον εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὸ δάπεδον τῆς Ἐκκλησίας, μὴ τὸν προτρέπῃς νὰ τὰ πωλήσῃ, ἢ νὰ καταστρέψῃ ὅ,τι ἔγινε, διὰ νὰ μὴ σακατεύσῃς τὴν διάθεσίν Του. Ἐὰν ὅμως σὲ ἐρωτήσῃ κάποιος πρὶν νὰ τὸ κατασκευάσῃ, συμβούλευέ τον νὰ τὰ δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς· διότι καὶ Ἐκεῖνος τὸ ἔκανε, διὰ νὰ μὴ ἀκρωτηριάσῃ τὴν διάθεσιν τῆς γυναικός, καὶ ὅσα λέγει, τὰ λέγει διὰ νὰ παρηγορήσῃ αὐτήν.

"Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπεν «τὸ ἔκαμε διὰ τὸν ἐνταφιασμόν

ἵνα μὴ δόξη ἀπορεῖν τὴν γυναῖκα, τοῦ τοιοῦτου πράγματος ἀναμνήσας, τάφου καὶ θανάτου λέγω, ὅρα διὰ τῶν ἐξῆς πῶς αὐτὴν ἀναγιγνώσκονται πάλιν λέγων· «Ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ λαληθήσεται ὃ ἐποίησεν αὕτη». Τοῦτο δὲ καὶ τῶν μαθητῶν παρα-
 5 μυσθία, κακείνης παράκλησις καὶ ἔπαινος ἦν. Πάντες γὰρ αὐτήν, φησὶν, ἄσονται μετὰ ταῦτα· καὶ νῦν δὲ προανεκήρουξε τὸ πάθος, τὰ πρὸς κηδεῖαν προσάγουσα· μὴ τοίνυν τις αὐτῇ ἐπιτιμάτω. Ἐγὼ γὰρ τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐ-
 τὴν ὡς κακῶς πεποιηκυῖαν, ἢ μέμψασθαι ὡς οὐκ ὀρθῶς
 10 ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον, ἀλλ' ὁ κόσμος εἴσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ εἰργασμένον, καὶ ἐν κρυπτῷ. Καὶ γὰρ ἀπὸ διανοίας εὐλαβοῦς ἦν τὸ γεγενημένον, καὶ πί-
 στεως θερμῆς, καὶ συντριμμένης ψυχῆς. Καὶ διατί μη-
 δὲν πνευματικὸν ὑπέσχετο τῇ γυναικί, ἀλλὰ τὴν εἰς αἰὲ μνή-
 15 μην; Ἀπὸ τούτων καὶ περὶ ἐκείνων θαρρεῖν παρασκευάζων. Εἰ γὰρ ἔργον καλὸν ἐποίησεν, εὐδηλον ὅτι καὶ μισθὸν ἄ-
 ξιον λήψεται.

«Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπε· Τί θέλειέ μοι δοῦ-
 20 ναι, καὶ ἐγὼ παραδώσω ὑμῖν αὐτόν;». «Τότε», πότε; «Οἱ ταῦτα ἐλέγειο, ὅτε εἶπεν, «Εἰς τὸν ἐνιαφιασμόν»· καὶ οὐδὲ ἐντεῦθεν κατενύγη, οὔτε ἀκούσας, ὅτι κηρυχθήσεται τὸ εὐαγ-
 γέλιον πανταχοῦ, ἔδεισε· (καὶ γὰρ δυνάμεως ἀφάτου τὸ εἰρημένον ἦν)· ἀλλ' ὅτε γυναῖκες τοσαύτην ἐπεδείξαντο τι-
 25 μὴν, καὶ γυναῖκες πεπορνευμέναι, τότε αὐτὸς τὰ διαβόλου εἰργάζετο.

Τί δήποτε λέγουσιν αὐτοῦ τὸ παράσημον; «Οἱ ἦν καὶ ἄλλος Ἰούδας. Καὶ οὐδὲ παραιτοῦνται εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ τῶν δώδεκα ἦν· οὕτως οὐδὲν κρύπτουσι τῶν δοκούντων εἶναι ἐπο-
 30 νειδίστων. Καίτοι ἐνῆν εἰπεῖν οὕτως ἀπλῶς, ὅτι τῶν μα-

μου», διὰ νὰ μὴ ἀπορήσῃ ἡ γυναῖκα μὲ τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος, δηλαδὴ τοῦ τάφου καὶ τοῦ θανάτου, κύττα πῶς τὴν ξανακερδίζει πάλιν μὲ τὰ παρακάτω λέγων· «θὰ διαλαληθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον αὐτὸ ποῦ ἔκαμεν αὐτή». Αὐτὸ μάλιστα ἦτο καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς παρηγοριὰ καὶ δι' ἐκείνην ἐξήγησις καὶ ἔπαινος. Διότι λέγει ὅτι εἰς τὸ μέλλον ὅλοι θὰ τὴν ὑμνήσουν, ἐπειδὴ τώρα προανήγγειλε τὸ πάθος μὲ τὸ νὰ προσφέρῃ τὰ χρειώδη διὰ τὴν κηδεῖαν. Ἄς μὴ τὴν ἐπιπλήττῃ λοιπὸν κανεῖς. Διότι ἐγὼ τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν καταδικάσω, διότι ἔκαμε κακῶς ὅ,τι ἔκαμεν, ἢ νὰ τὴν κατηγορήσω ὅτι δὲν ἐνήργησε καλῶς, ὥστε οὔτε θὰ ἀφήσω νὰ διαφύγῃ αὐτὸ ποῦ ἔγινεν, ἀλλὰ θὰ μάθῃ ὅλος ὁ κόσμος αὐτὸ ποῦ ἔγινε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὰ κρυφά. Διότι ὅ,τι ἔγινε προήρχετο ἀπὸ εὐλαβῆ διάθεσιν καὶ θερμὴν πίστιν καὶ θλιμμένην ψυχὴν. Καὶ διατί δὲν ὑπεσχέθη τίποτε τὸ πνευματικὸν εἰς τὴν γυναῖκα, παρὰ μόνον ὅτι ἡ πρᾶξις τῆς θὰ μνημονεύεται διὰ παντός; Διὰ νὰ τὴν προετοιμάσῃ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐλπίζῃ καὶ εἰς ἐκεῖνα. Διότι, ἐὰν ἔκαμε καλὸν ἔργον, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ ἀνταμειφθῇ καὶ ἐπαξίως.

«Τότε ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα ὁ ὀνομαζόμενος Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ἐπῆγεν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ εἶπε· τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς τὸν παραδώσω». «Τότε», πότε; Ὅταν ἐλέγοντο αὐτά, ὅταν εἶπεν· «εἰς τὸν ἐνταφιασμόν»· καὶ οὔτε ἀπὸ αὐτὸ συνεκινήθη, οὔτε ὅταν ἤκουσεν ὅτι τὸ εὐαγγέλιον θὰ κηρυχθῇ παντοῦ ἐφοβήθη· (διότι αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη ἦτο καρπὸς ἀπεριγράπτου δυνάμεως)· ἀντιθέτως, ὅταν αἱ γυναῖκες ἔδειχναν τόσον μεγάλον σεβασμόν, καὶ μάλιστα γυναῖκες πόρνοι, τότε ἀκριβῶς αὐτὸς ἔκανε τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

Καὶ διατί προσθέτουν καὶ τὸ διακριτικὸν τοῦ ὀνομα; Ἐπειδὴ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος Ἰούδας· καὶ οὔτε παραλείπουν νὰ εἰποῦν, ὅτι ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητὰς. Ἔτσι, δὲν ἀποκρύπτουν τίποτε ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται ἀξιοκατάκριτα. Ἄν

θητῶν αὐτοῦ τις ἦν ἦσαν γὰρ καὶ ἄλλοι. Νῦν δὲ προστιθέασι,
 «Τῶν δώδεκα», ὡσανεὶ ἔλεγον, τοῦ πρώτου χοροῦ τῶν
 ἀριστινῶν ἐξελεγμένων, τῶν μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου.
 Ἐνὸς γὰρ αὐτοῖς ἔμελε, τῆς ἀληθείας μόνης, οὐ τοῦ συ-
 5 σκιάσαι τὰ γινόμενα. Διὰ τοῦτο τῶν μὲν σημείων πολλὰ πα-
 ραιρέχουσι, τῶν δὲ δοκούντων ἐπορειδίσιων εἶναι οὐδὲν ἀ-
 ποκρύπτονται, ἀλλὰ καὶν ῥῆμα, καὶν πράγμα, καὶν ὀτιοῦν ἢ τοι-
 οῦτον, μετὰ παρηγοίας ἀνακηρύττουσι.

3. Καὶ οὐχ οὔτοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τὰ ὑψηλότερα
 10 φθεγγόμενος Ἰωάννης. Αὐτὸς γὰρ μάλιστα λέγει καὶ τὰς
 ὑβρεῖς καὶ τὰ ὄνειδη τὰ εἰς αὐτὸν γινόμενα. Καὶ ὄρα πόση
 ἢ κακία τοῦ Ἰούδα, ὅταν αὐτομάτως προσίῃ, ὅταν ἀργυρίου
 τοῦτο ποιῇ, καὶ ἀργυρίου τοσοῦτου. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν, ὅτι
 τοῖς σιραιηγοῖς συνέθετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἐστιασίαζον οἱ Ἰου-
 15 δαῖοι, τοὺς τῆς εὐταξίας αὐτῶν ἐπιμελησομένους ἐπέσεισαν
 αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι. Καὶ γὰρ ἡ ἀρχὴ αὐτῶν μεταπεσοῦσα
 λοιπὸν ἦν κατὰ τὴν προφητείαν.

Τούτοις οὖν προσελθὼν φησι «Τί θέλειέ μοι δοῦναι,
 καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ ἔσεισαν αὐτῷ τριάκον-
 20 τα ἀργύρια. Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν, ἵνα αὐτὸν πα-
 ραδῶ». Καὶ γὰρ ἐδεδοίκει τὸν ὄχλον, καὶ μόνον ἀπολαβεῖν
 ἠθέληεν. ὦ τῆς ἀνοίας! πῶς αὐτὸν καθάπαξ ἐπήρωσεν ἡ
 φιλαργυρία! Ὁ γὰρ πολλάκις ἰδὼν αὐτὸν διὰ μέσου διελθόν-
 τα, καὶ μὴ κατὰσχθέντα, καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ δυ-
 25 νάμεως πολλὰς παρασχόντα τὰς ἀποδείξεις, προσεδόκησεν
 αὐτὸν καθέξειν καὶ ταῦτα, ἰσαῦτα αὐτῷ κατεπάδοντα καὶ
 φοβερὰ καὶ προσηγῆ ῥήματα, ὥστε καταλῦσαι τὴν πονηρὰν
 ταύτην ἔννοιαν. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ δείπνῳ ταύτης ἀπέσιη τῆς

καὶ ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν ἔτσι ἀπλῶς, ὅτι ἦτο κάποιος ἀπὸ τοὺς μαθητὰς Του· διότι ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι. Τώρα ὅμως προσθέτουν· «τῶν Δώδεκα», ὡσὰν νὰ ἔλεγαν ὅτι ἦτο ἀπὸ τὸν πρῶτον κύκλον τῶν μαθητῶν Του, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐκλεγῆ μεταξὺ τῶν καλυτέρων, ἀπὸ τὸν κύκλον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης. Διότι δι' ἓνα πρᾶγμα ἐνδιεφέροντο, διὰ μόνην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὄχι νὰ συγκαλύψουν αὐτὰ πού ἔγιναν. Δι' αὐτὸ ἀπὸ μὲν τὰ θαύματα πολλὰ παραλείπουν, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού θεωροῦνται ἀξιοκατάκριτα δὲν ἀποκρύπτουν τίποτε, ἀλλὰ τὸ διακηρύσσουν μὲ θάρρος, εἴτε εἶναι λέξις, εἴτε εἶναι πρᾶγμα, εἴτε ὅ,τιδῆποτε παρόμοιον.

3. Καὶ τὸ κάνουν ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὁ ὁποῖος περιγράφει τὰ ἀνώτερα. Διότι αὐτὸς κυρίως ἀναφέρει καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰ χλευάσματα πού ἔγιναν εἰς Αὐτόν. Καὶ κύττα πόσον μεγάλη εἶναι ἡ κακία τοῦ Ἰούδα, ὁ ὁποῖος πηγαίνει αὐτοπροαιρέτως καὶ τὸ κάμνει αὐτὸ χάριν τοῦ ἀργυρίου, καὶ μάλιστα διὰ τόσον ἀργύριον. Ὁ Λουκᾶς μάλιστα λέγει ὅτι συνεζήτησε μὲ τοὺς στρατηγούς⁵. Διότι, ἐπειδὴ ἐπαναστατοῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Ρωμαῖοι ἐτοποθέτησαν ἐκείνους πού θὰ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως μεταξὺ αὐτῶν. Διότι πράγματι ἡ ἐξουσία των εἶχε ξεπέσει σύμφωνα μὲ τὴν προφητείαν.

Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν προσῆλθε καὶ λέγει· «τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε διὰ νὰ σᾶς τὸν παραδώσω; Αὐτοὶ δὲ τοῦ ἐζύγισαν τριάντα ἀργύρια, καὶ ἀπὸ τότε ἐζητοῦσεν εὐκαιρίαν διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ». Διότι ἐφοβεῖτο τὸν ὄχλον καὶ τὸ μόνον πού ἤθελε νὰ κερδήσῃ χρήματα. Πόση ἦτο ἡ μωρία του! Πόσον πολὺ τὸν εἶχε τυφλώσει ἡ φιλαργυρία! Διότι, αὐτὸς πού τὸν εἶχεν ἰδεῖ πολλές φορές νὰ διέρχεται διὰ μέσου ἐκείνων καὶ νὰ μὴ συλλαμβάνεται, καὶ νὰ δίνῃ πολλές ἀποδείξεις τῆς θεότητος καὶ τῆς δυνάμεώς Του, ἐνόμισεν ὅτι θὰ τὸν κατακρατήσῃ. Καὶ ὅλα αὐτά, ἐνῶ τόσον σπουδαῖα καὶ φοβερά καὶ καταδεκτικὰ λόγια τοῦ ἔλεγε διαρκῶς, διὰ νὰ τοῦ διαλύσῃ αὐτὴν τὴν πονηρὰν σκέψιν. Διότι

ἐπιμελείας, ἀλλ' ἕως ἑσχάτης ἡμέρας ὑπὲρ τούτων αὐτῷ διελέγειτο. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκεῖνος ἐκέρδαεν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ὁ Δεσπότης ἐπαύσατο τὰ αὐτοῦ ποιῶν.

Ταῦτ' οὖν καὶ ἡμεῖς εἰδότες, μὴ διαλιμπάνωμεν πάντα
 5 ποιῶντες εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ ραθύμους, ρουθειοῦντες, διδάσκοντες, παρακαλοῦντες, παραινοῦντες, συμβουλεύοντες, κἄν μηδὲν ὠφελῶμεν. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς προήδει τὸ ἀδιόρθωτον τοῦ προδότου· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπαύσατο τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρων, καὶ ρουθειῶν, καὶ ἀπειλῶν, καὶ ταλανίζων, καὶ
 10 οὐδαμοῦ σαφῶς, οὐδὲ δῆλως, ἀλλ' ἐπικεκρουμένως. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ καιρῷ τῆς προδοσίας καὶ φιλήσαι αὐτὸν κατεδέξατο· ἀλλ' οὐδὲν ἐκεῖνον ὦνησε τοῦτο. Τοσοῦτον ἢ φιλαργυρία κακόν· αὕτη γὰρ αὐτὸν καὶ προδότην καὶ ἱερόσυλον ἐποίησεν.

15 Ἀκούσατε, πάντες οἱ φιλάργυροι, οἱ τὸ τοῦ Ἰούδα νόσημα ἔχοντες· ἀκούσατε καὶ φιλάξασθε τὸ πάθος. Εἰ γὰρ ὁ συνὼν τῷ Χριστῷ, καὶ σημεῖα ἐργασάμενος, καὶ ισοαύτης ἀπολαύσας διδασκαλίας, ἐπειδὴ μὴ ἀπηλλάγη τοῦ νοσήματος, εἰς τοσοῦτον κατηνέχθη θάραθρον· πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς,
 20 οἱ μὴδὲ Γραφῶν ἀκούοντες, οἱ διαπαντὸς τοῖς παροῦσι προσηλωμένοι, εὐάλωτοι τῷ πάθει τούτῳ γενήσεσθε, εἰ μὴ συνεχοῦς ἀπολαύοιτε ἐπιμελείας.

Καθ' ἐκάστην ἡμέραν συνῆν ἐκείνῳ, τῷ μὴ ἔχοντι ποῦ
 τὴν κεφαλὴν κλίνει, καὶ καθ' ἐκάστην ἐπαιδεύειτο τὴν ἡμέ-
 25 ραν, δι' ἔργων, διὰ ρημάτων, μὴ χρυσίου, μὴ ἀργύριον, μὴ δύο χιτῶνας ἔχειν, καὶ ὅμως οὐκ ἐσωφρονίσθη· καὶ πῶς οὐ προσδοκᾷς διαφεύξασθαι τὸ νόσημα, μὴ σφοδρᾶς ἀπολαύων θεραπείας, καὶ πολλῇ τῇ σπουδῇ κεχρημένος; Δεινὸν γάρ, δεινὸν τοῦτ' ἐστὶ τὸ θηρίον· ἀλλ' ὅμως ἂν ἐθέλης, ραδίως περιέ-

οὔτε εἰς τὸ Δεῖπνον παρητήθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα, ἀλλ' ἀντιθέτως μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ ὤμιλουσε περὶ αὐτῶν. Ἄλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐκέρδιζε τίποτε. Ὁ Δεσπότης ὅμως δὲν ἔπαυσεν ἕνεκα τούτου νὰ κάμνη τὰ ἴδικά Του.

Αὐτὰ λοιπὸν γνωρίζοντες καὶ ἐμεῖς, ἄς μὴ παραλείπωμεν νὰ κάνωμεν τὰ πάντα χάριν ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ εἶναι ράθυμοι, νουθετοῦντες, διδάσκοντες, παρακαλοῦντες, παραινοῦντες, συμβουλεύοντες, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὠφελοῦμεν εἰς τίποτε. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὁ προδότης εἶναι ἀδιόρθωτος, καὶ ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ προσφέρῃ τὰ ἴδικά του, καὶ νὰ νουθετῇ, νὰ ἀπειλῇ, νὰ ἐλεεινολογῇ, καὶ πουθενὰ μὲ σαφήνειαν, οὔτε φανερά, ἀλλὰ συγκεκαλυμμένα. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς προδοσίας κατεδέχθη καὶ νὰ τὸν φιλήσῃ. Ἀλλὰ εἰς τίποτε δὲν τὸν ὠφέλησεν ἐκεῖνον αὐτό. Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἢ φιλαργυρία· διότι αὐτὴ τὸν ἔκανε καὶ προδότην καὶ ἱερόσυλον.

Ἀκοῦστε, ὅλοι οἱ φαλάργυροι, ὅσοι ἔχετε τὴν ἀσθένειαν τοῦ Ἰούδα. Ἀκοῦστε καὶ φυλαχθῆτε ἀπὸ τὸ πάθος. Διότι, ἐὰν αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἦτο μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ ἔκανε θαύματα καὶ ἀπήλαυσε τόσην διδασκαλίαν, ἐπειδὴ δὲν ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ νόσημά του, κατέπεσε εἰς τόσον βαθὺ βάραθρον, πολὺ περισσότερον σεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀκούετε οὔτε τὰς Γραφὰς καὶ εἴσθε διαρκῶς προσηλωμένοι εἰς τὰ παρόντα, θὰ γίνετε ὑποχείριοι αὐτοῦ τοῦ πάθους, ἐὰν δὲν τύχετε διαρκοῦς φροντίδος.

Καθημερινῶς εὐρίσκετο μὲ Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν καὶ καθημερινῶς ἐδιδάσκετο μὲ ἔργα καὶ λόγια νὰ μὴ ἔχῃ χρυσόν, οὔτε ἀργύριον, οὔτε δύο χιτῶνας, καὶ ὅμως δὲν ἐσυνετίσθη. Πῶς λοιπὸν σὺ περιμένεις νὰ ἀποφύγῃς τὸ νόσημα τῆς φιλαργυρίας, χωρὶς νὰ τύχῃς ἐπιμελοῦς φροντίδος καὶ χωρὶς νὰ καταβάλῃς πολλὴν προσπάθειαν; Διότι εἶναι πολὺ φοβερὸν αὐτὸ τὸ θηρίον· ὅμως ἐὰν θέλῃς θὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ αὐτὸ εὐκόλα.

ση. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία φυσική· καὶ δῆλον τοῦτο ἐκ τῶν ἀπηλλαγμένων αὐτῆς. Τὰ γὰρ τῆς φύσεως κοινὰ πάντων ἐστὶν· αὕτη δὲ ἐκ ραθυμίας ἢ ἐπιθυμίας γίνεται μόνης· ἐντεῦθεν φύεται, ἐντεῦθεν αὖξεται· καὶ τοὺς πρὸς αὐτὴν κεχηρό-
 5 τας ὅταν ἔλθῃ, παρὰ φύσιν ποιεῖ ζῆν. Ὅταν γὰρ ἀγνοῶσι τοὺς ὁμοφύλους,, τοὺς φίλους, τοὺς ἀδελφούς, τοὺς συγγενεῖς, ἅπαντας ἀπλῶς καὶ μετὰ τούτων καὶ ἑαυτούς, παρὰ φύσιν τοῦτο ἐστὶ ζῆν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι παρὰ φύσιν ἡ κακία, καὶ τὸ τῆς φιλαργυρίας νόσημα, ᾧ καὶ Ἰούδας περιπεσὼν,
 10 προδότης ἐγένετο.

Καὶ πῶς τοιοῦτος γέγονε, φησί, κληθεῖς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ; Ὅτι οὐκ ἀναγκαστικὴ τοῦ Θεοῦ ἡ κλήσις, οὐδὲ θιάζεται τὴν γνώμην τῶν μὴ βουλομένων ἀρετὴν ἐλέσθαι, ἀλλὰ παραινεῖ μὲν καὶ συμβουλεύει, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγμα-
 15 τεύεται, ὥστε πεῖσαι γενέσθαι χρηστούς· εἰ δὲ μὴ ἀνάσχοι-τό τινες, οὐκ ἀναγκάζει. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν, πόθεν αὐτὸς γέγονε τοιοῦτος, εὐρήσεις ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας αὐτὸν ἀπολωλότα. Καὶ πῶς ὑπὸ τοῦ πάθους ἐάλω τούτου; φησὶν. Ἐπειδὴ ἐρραθύμησεν. Ἐντεῦθεν γὰρ αἱ τοιαῦται μεταβολαί,
 20 ὥσπερ οὖν ἀπὸ σπουδῆς αἱ πρὸς τὸ ἐναντίον.

Πόσοι γοῦν βίαιοι γενόμενοι, προσβάτων εἰσὶν ἡμερώτεροι νῦν; πόσοι ἀσελγεῖς, σώφρονες μετὰ ταῦτα κατέσκησαν; πόσοι πλεονέκται πρὸ τούτου, νῦν δὲ καὶ τὰ ἐναντιῶν ἐρριψαν; Καὶ τουναντίον πάλιν ἀπὸ ραθυμίας συνέβη. Καὶ γὰρ
 25 ὁ Γιεζῆ ἀνδρὶ ἀγίῳ συνέζη, καὶ γέγονε μοχθηρὸς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ νοσήματιος. Τὸ γὰρ πάντων χαλεπώτατον τοῦτο τὸ πάθος. Ἐντεῦθεν τυμβωρῶχοι, ἐντεῦθεν ἀνδραφόνοι, ἐντεῦθεν πόλεμοι καὶ μάχαι, καὶ ὅπερ ἂν εἴπῃς κακόν, ἐντεῦθεν. Καὶ πανταχοῦ ἄχρηστος ὁ τοιοῦτος, ἂν τε στρατηγῆ-

Διότι ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν εἶναι φυσική· καὶ τοῦτο εἶναι φανερόν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ αὐτὴν. Διότι τὰ φυσικὰ πράγματα εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους· ἐνῶ αὐτὴ προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν νωθρότητα. Ἐκ τῆς αὐτῆς βλαστά- νει, ἀπὸ αὐτὴν αὐξάνεται, καὶ ὅταν κυριεύσῃ ἐκείνους ποὺ χάσκουν πρὸς αὐτὴν τοὺς κάμνει νὰ ζοῦν παρὰ φύσιν. Διότι ὅταν ἀγνοοῦν τοὺς ὁμοφύλους, τοὺς φίλους, τοὺς ἀ- δελφούς, τοὺς συγγενεῖς, γενικῶς ὅλους καὶ μαζὶ μὲ αὐ- τοὺς καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των, αὐτὸ εἶναι ἢ παρὰ φύσιν ζωὴ. Ἐκ τῆς αὐτῆς γίνεται φανερόν, ὅτι παρὰ φύσιν εἶναι ἢ κακία καὶ ἢ ἀσθένεια τῆς φιλαργυρίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπειδὴ περιέπε- σε καὶ ὁ Ἰούδας, κατήνησε προδότης.

Καὶ πῶς ἔγινε τέτοιος, λέγει, ἀφοῦ ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Χριστόν; Ἐγίνε, διότι δὲν εἶναι ἀναγκαστικὴ ἢ κλήσις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἐκβιάζει τὴν γνώμην ἐκείνων ποὺ δὲν θέ- λουν νὰ προτιμήσουν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ προτρέπει μὲν καὶ συμβουλεύει καὶ κάμνει τὰ πάντα καὶ μετέρχεται κάθε τρόπον, ὥστε νὰ μᾶς πείσῃ νὰ γίνωμεν ἀγαθοί· ἐὰν δὲ με- ρικοὶ δὲν συναινοῦν, δὲν τοὺς ἀναγκάζει. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς, ἀπὸ ποῦ αὐτὸς ἔγινε τέτοιος, θὰ εὔρησ ὅτι χά- θηκε ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν. Καὶ πῶς ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸ πά-θος αὐτό; Ἐρωτᾷ. Ἐπειδὴ ἦτο ὀκνηρός. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ προέρχονται αἱ μεταπτώσεις αὐταί, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν προ- θυμίαν προέρχονται αἱ ἀντίθετοι.

Πόσοι λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦσαν βίαιοι, τώρα εἶ- ναι πιὸ ἡμεροὶ ἀπὸ τὰ πρόβατα; Πόσοι ἀσελγεῖς ἔγιναν κατόπιν ἐγκρατεῖς; Πόσοι πλεονέκται ἀρχικῶς, τώρα δὲν διεσκόρπισαν καὶ τὰ ἰδικά των; Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν συνέβη ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν. Διότι πράγματι ὁ Γιεζῆ ἐζοῦσε μαζὶ μὲ ἄνδρα ἅγιον καὶ ἔγινε μοχθηρὸς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ ἴδιον νόσημα⁶. Διότι τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ χειρότε- ρον ἀπὸ ὅλα. Ἐκ τῆς ἐδῶ γίνονται οἱ τυμβωρύχοι, ἀπὸ ἐδῶ οἱ ἀνθρωποκτόνοι, ἀπὸ ἐδῶ πόλεμοι καὶ μάχαι, καὶ ὁποιο- δήποτε κακὸν ἀναφέρεις προέρχεται ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ παντοῦ

σαι, ἂν τε δημαγωγῆσαι δέη· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐν τοῖς κοινοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις. Καὶ γυναικα ἄγεσθαι μέλλη, οὐ λήφεται τὴν ἐνάρετον, ἀλλὰ τὴν πασῶν φαυλοτάτην· καὶ οἰκίαν προΐασθαι, οὐ τὴν ἐλευθέρω πρόπουσαν, ἀλλὰ τὴν
 5 πολὺν δυναμένην τὸν μισθὸν ἐνεγκεῖν· καὶ οἰκέτας, καὶ ὑτιοῦν ἕτερον ὠνεῖσθαι μέλλη, τὸ φαυλότατον λήφεται.

Καὶ τί λέγω σιραιηγίαν, καὶ δημαγωγίαν, καὶ οἰκονομίας; Καὶ γὰρ βασιλεὺς ἦ, πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος καὶ λύμη τῆς οἰκουμένης, καὶ πάντων πενέστερος. Ὡς γὰρ εἰς
 10 τῶν πολλῶν διακείσεται, οὐχὶ τὰ πάντων αὐτοῦ νομίζων εἶναι, ἀλλ' αὐτὸν ἕνα τῶν πάντων· καὶ τὰ πάντων ἀρπάζων, πάντων ἐλάτιονα ἔχειν νομίζει. Τῇ γὰρ τῶν οὐδέπω κτηθέντων ἐπιθυμία τὰ παρόντα μειρῶν, οὐδὲν ταῦτα πρὸς ἐκεῖνα εἶναι ἠγήσεται.

4. Διὸ καὶ τίς φησι «Φιλαργύρου μὲν οὐδὲν ἀνομώτερον». Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ ἐαντὸν ἀποδίδοιαι, καὶ κοινὸς περιέρχεται τῆς οἰκουμένης ἐχθρός, ἀλγῶν ὅτι μὴ χρυσίον φέρει ἀντὶ τῶν ἀσιαχύων ἢ γῆ, καὶ ἀντὶ τῶν ναμάτων αἰκοῦναι, καὶ ἀντὶ τῶν λίθων τὰ ὄρη δυσχεραίνων πρὸς τὴν
 20 εὐειτηρίαν, ἐν τοῖς κοινοῖς ἀγαθοῖς συνεσιαλμένος· πᾶσαν ἀποσιρεφόμενος πρόφασιν ὅθεν οὐκ ἔστιν ἀργύριον λαβεῖν· πάντα ὑπομένων, ὅθεν καὶ δύο συλλέξαι μόνον ὀβολοὺς ἐνὶ ἀπαντίας μισῶν, τοὺς πένητας, τοὺς πλουτιοῦντας· τοὺς μὲν πένητας, μήποτε προσελθόντες αἰτήσωσι· τοὺς δὲ πλουτιοῦν-
 25 τας, ὅτι μὴ τὰ ἐκείνων ἔχει.

Ἀπαντίας τὰ αὐτοῦ νομίζει κεκιῆσθαι, καὶ ὡς παρὰ πάντων ἠδικημένος, οὕτω πρὸς πάντας δυσχεραίνει. Πλη-

εἶναι ἄχρηστος ὁ φιλάργυρος, εἴτε χρειασθῆ νὰ ἡγηθῆ τοῦ στρατοῦ, εἴτε νὰ ἡγηθῆ τοῦ λαοῦ. Ἦ μᾶλλον ὄχι μόνον εἰς τὰ κοινά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀτομικά του. Εἴτε πρόκειται νὰ νυμφευθῆ, δὲν θὰ πάρῃ τὴν ἐνάρετον, ἀλλὰ τὴν πρὸ διεστραμμένην ἀπὸ ὄλας· εἴτε πρόκειται νὰ ἀγοράσῃ οἰκίαν, δὲν θὰ ἀγοράσῃ ἐκείνην πού ἀρμόζει εἰς τὸν ἐλεύθερον, ἀλλὰ ἐκείνη ἢ ὁποία ἡμπορεῖ νὰ ἀποφέρῃ μεγάλο κέρδος· εἴτε ὑπηρέτας, εἴτε ὁτιδήποτε ἄλλο πρόκειται νὰ ἀγοράσῃ, θὰ πάρῃ τὸ πρὸ χειρότερον.

Καὶ διατί ἀναφέρω τὴν στρατηγίαν, τὴν δημαγωγίαν καὶ τὰς οἰκονομίας; Διότι καὶ βασιλεὺς ἂν εἶναι, εἶναι ὁ πρὸ ἄθλιος ἀπὸ ὄλους καὶ καταστροφὴ τῆς οἰκουμένης καὶ ὁ πρὸ πτωχὸς ἀπὸ ὄλους. Διότι θὰ συμπεριφέρεται ὡσάν ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ δὲν θὰ πιστεύῃ ὅτι ὅσα ἔχουν ὄλοι εἶναι ἰδικά του, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ ὄλους· καὶ ἐνῶ θὰ ἀρπάζῃ τὰ ὑπάρχοντα ὄλων, θὰ νομίζῃ ὅτι ἔχει ὀλιγώτερα ἀπὸ ὄλους. Διότι, ἐπειδὴ μετρᾷ τὰ παρόντα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν πού οὐδέποτε ἀπέκτησε, τὰ θεωρεῖ ἀσήμαντα ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκεῖνα.

4. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος λέγει· «τίποτε δὲν εἶναι πρὸ παράνομον ἀπὸ τὸν φυλάργυρον»⁷. Διότι ὁ φιλάργυρος καὶ τὸν ἑαυτὸν του παραδίδει καὶ καταντᾷ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς οἰκουμένης. Ὑποφέρει, ἐπειδὴ δὲν παράγει χρυσὸν ἀντὶ στάχυων ἢ γῆ, ἀντὶ ὕδατος αἰ κρῆναι καὶ ἀντὶ λίθων τὰ ὄρη· δυσανασχετεῖ εἰς περιόδους εὐφορίας, ἐπειδὴ συστέλλεται μὲ τὰ κοινὰ ἀγαθὰ· ἀποστρέφεται κάθε εὐκαιρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ λάβῃ ἀργύριον· ὑπομένει τὰ πάντα ἐκεῖ ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ συλλέξῃ ἔστω καὶ δύο ὀβολούς· μισεῖ ὄλους, τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πλουσίους· τοὺς μὲν πτωχοὺς, ἀπὸ φόβον μήπως ἔλθουν καὶ τοῦ ζητήσουν· τοὺς δὲ πλουσίους, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ τὰ ἰδικά των.

Νομίζει πῶς ὄλοι ἔχουν εἰς τὴν κατοχὴν των τὰ ἰδικά του, καὶ ἐπειδὴ αἰσθάνεται ἀδικημένος ἀπὸ ὄλους, τοὺς ἀ-

σμονήν οὐκ οἶδε, κόρον οὐκ ἐπίσταιται, πάντων ἐστὶν ἀθλιώ-
 τερος· ὥσπερ οὖν ὁ τούτων ἀπηλλαγμένος καὶ φιλοσοφῶν,
 ζηλωτότερος πάντων. Ὁ μὲν γὰρ ἐνάρετος, κἂν οἰκείης ἤ,
 κἂν δεσμώτης, πάντων ἐστὶ μακαριώτερος. Οὐδείς γὰρ αὐ-
 5 τὸν ποιήσει κακῶς, οὐδ' ἂν οἱ ἐκ τῆς οἰκουμένης συνέλθωσιν
 ἅπαντες, ὄπλα καὶ σιραιόπεδα κινουῦντες, καὶ πολεμοῦντες
 αὐτῷ.

Ὁ δὲ μοχθηρὸς καὶ φαῦλος, καὶ τοιοῦτος οἶον διεγράφα-
 μεν, κἂν βασιλεὺς ἦ, κἂν μυρία περικέηται διαδήματα, καὶ
 10 παρὰ τοῦ τυχόντιος τὰ ἔσχατα πείσεται. Οὕτως ἡ κακία ἀσθεν-
 νές· οὕτως ἰσχυρὸν ἡ ἀρετιή. Τί τοίνυν πενθεῖς ἐν πενία ὢν;
 τί θρηγεῖς ἐοριθὴν ἄγων; καὶ γὰρ ἐοριθῆς ὁ καιρός. Τί κλαί-
 εις; καὶ γὰρ πανήγυρις ἡ πτωχεία, ἂν σωφρονῆς. Τί ὀδύρηι,
 παιδίον; παιδίον γὰρ δεῖ τὸν τοιοῦτον καλεῖν. Ἐτύπησέ
 15 σε ὁ δεῖνα; Καὶ τί τοῦτο; καρτερικώτερον ἐποίησεν. Ἄλλ'
 ἀφείλειο χρήματα; Τὸ πλεον ὑπειέμετο τοῦ φορτίου. Ἄλλὰ
 τὴν δόξαν περιέκοψε; Πάλιν ἄλλης ἐλευθερίας εἰδός μοι
 λέγεις.

Ἄκουσον καὶ τῶν ἔξωθεν ταῦτα φιλοσοφούντων, καὶ
 20 λεγόντων· Οὐδὲν κακὸν πέπονθας, ἂν μὴ προσποιῇ. Ἄλλὰ
 τὴν οἰκίαν ἀφείλειο, τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ περιβόλους
 ἔχουσαν; Ἄλλ' ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐνώπιόν σου, τὰ δημόσια
 οἰκοδομήματα, εἴτε εἰς τέρψιν, εἴτε εἰς χρεῖαν ἔχειν ἐθέλεις.
 Καὶ τί τερπνότερον ἢ ὠραιότερον τοῦ στερεώματος τοῦ οὐ-
 25 ρανοῦ; Μέχρι τίνος πτωχοὶ καὶ πένητες; Οὐκ ἔστι πλού-
 σιον εἶναι τὸν μὴ ψυχῇ πλουτοῦντα· ὥσπερ οὐκ ἔστι πτωχὸν

ποστρέφεται ὄλους. Χορτασμὸν δὲν ξεύρει, κόρον δὲν γνωρίζει, εἶναι ὁ πρὸ ἄθλιος ἀπὸ ὄλους· ὅπως, ἀντιθέτως, ἐκεῖνος πρὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ ἀντιμετωπίζει μὲ φιλοσοφικότητα, εἶναι ὁ πρὸ ἀξιοζήλευτος ἀπὸ ὄλους. Διότι ὁ μὲν ἐνάρετος, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ὑπηρέτης, ἢ φυλακισμένος, εἶναι ὁ πρὸ εὐτυχῆς ἀπὸ ὄλους. Διότι κανεὶς δὲν θὰ τὸν κακοποιήσῃ, οὔτε ἀκόμη καὶ ἂν συγκεντρωθοῦν ὄλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἴκουμένης, θέτοντες εἰς ἐνέργειαν ὄπλα καὶ στρατόπεδα καὶ πολεμοῦντες ἐναντίον του.

Ἀντιθέτως, ὁ μοχθηρὸς καὶ κακὸς καὶ τέτοιος ὅπως τὸν περιεγράψαμεν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι βασιλεύς, ἢ φορῆ ἄπειρα στέμματα, ἢμπορεῖ νὰ χάσῃ καὶ τὴν ζωὴν του ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα. Τόσον ἀδύνατον πρᾶγμα εἶναι ἢ κακία· τόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἢ ἀρετή. Διατί λοιπὸν λυπεῖσαι εὐρισκόμενος εἰς πενίαν; Διατί θρηνεῖς ἐνῶ ἐορτάζεις; Διότι πράγματι ὁ καιρὸς εἶναι καιρὸς ἐορτῆς. Διατί κλαῖς; Διότι ὄντως ἢ πτωχεία εἶναι πανήγυρις ἐὰν εἶσαι σώφρων. Διατί ὀδύρεσαι παιδί μου; Διότι αὐτὸν πρέπει νὰ τὸν ἀποκαλοῦμεν παιδί. Σὲ ἐκτύπησεν ὁ δεῖνα; Καὶ τί ἔγινεν; Σὲ ἔκανε περισσότερον καρτερικόν. Σοῦ ἀφήρεσε μήπως χρήματα; Σοῦ ἀπέκοψε τὸ περιττὸν φορτίον. Μήπως σοῦ ἐστέρησε τὴν δόξαν; Πάλιν μοῦ ἀναφέρεις ἄλλην μορφήν ἐλευθερίας.

Ἄκουσε καὶ τοὺς θύραθεν οἱ ὁποῖοι τὰ ἀντιμετωπίζουν μὲ περίσκεψιν καὶ λέγουν· δὲν ἔπαθες κανένα κακόν, ἐκτὸς ἐὰν προσποιῆσαι. Μήπως ὅμως σοῦ ἀφήρεσε τὴν οἰκίαν ἐκείνην τὴν μεγάλην ἢ ὁποία ἔχει καὶ περίβολον; Ἄλλὰ νά, μπροστά σου εἶναι ὄλη ἢ γῆ καὶ τὰ δημόσια κτίρια, εἴτε τὰ θέλεις διὰ νὰ εὐχαριστηθῆς, εἴτε θέλεις νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃς. Ἄλλὰ τί πρὸ εὐχάριστον καὶ ὠραῖον ἀπὸ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ; Μέχρι πότε θὰ ὑπάρχουν πτωχοὶ καὶ πένητες; Δὲν γίνεται νὰ εἶναι πλούσιος, ἐκεῖνος πρὸς δὲν εἶναι πλούσιος εἰς τὴν ψυχὴν· ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ πτωχός, ἐκεῖνος πρὸς δὲν ἔχει τὴν πενίαν εἰς τὴν σκέψιν

εἶναι τὸν μὴ ἐν διανοίᾳ ἔχοντα τὴν πενίαν. Εἰ γὰρ κυριώτερον τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, οὐκ ἰσχύει τὰ ἀκυρότερα αὐτὴν διαθεῖναι πρὸς ἐναντίᾳ· ἀλλ' ἢ κυρία τὰ μὴ οὕτω κύρια πρὸς ἐναντιὴν ἐφέλκεται καὶ μεταβάλλει.

5 Καὶ γὰρ ἡ καρδία, ὅταν τινὰ δέξηται βλάβην, ἅπαν τὸ σῶμα οὕτω διατίθησι καὶ δύσκρατος γένηται, τῷ παντὶ λυμαίνεται καὶ εὐκρατος, τὸ πᾶν ὀνίνησιν. Ἐὰν δέ τι τῶν λοιπῶν διαφθαρεῖ, ταύτης μενούσης ὑγιοῦς, ἐγκόλως κακείνου τὴν λύμην ἀποτινάσσειται. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον ὁ λέγω ποι-
10 ἦσω, τί κλάδων ὄφελος, εἰπέ μοι, γλωρῶν, ὅταν ἡ ρίζα μαραίνηται; τί δὲ βλάβος τῶν ἄνωθεν ξηρανθέντων φύλλων, ταύτης οὔσης ὑγιοῦς; Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα οὐδὲν ὄφελος χρημάτων, ψυχῆς οὔσης πενιχροῦς· οὐδὲ βλάβος πενίας, ψυχῆς οὔσης πλουσίας.

15 Καὶ πῶς ἂν γένοιτο πλουσία, φησί, ψυχῆ, ἐν πενίᾳ χρημάτων οὔσα; Μάλιστα ἂν τότε γένοιτο· τότε γὰρ καὶ πλουτεῖν εἴωθεν. Εἰ γάρ, καθὼς πολλάκις ἐδείξαμεν, τοῦτο πλουτοῦντος τεκμήριον, τὸ καταφρονεῖν χρημάτων καὶ μηδενὸς δεῖσθαι, καὶ πενίας πάλιν τὸ δεῖσθαι· ἐνκολλώτερον δ' ἂν τις
20 ἐν πενίᾳ ἢ ἐν πλούτῳ καταφρονήσειε χρημάτων· εὐδὴλον ὅτι μάλιστα τὸ ἐν πενίᾳ εἶναι μᾶλλον ποιεῖ πλουτεῖν. Καὶ γὰρ ὅτι μᾶλλον ἐφίεται χρημάτων ὁ πλούσιος ἢ ὁ πέννης, παντί που δῆλον· ὥσπερ ὁ μεθύων μᾶλλον διψᾷ τοῦ μετασχόντος αὐτάρκως τοῦ πόματος. Οὐδὲ γὰρ τοιαύτη ἐστὶν ἢ ἐπιθυμία,
25 ὥστε τῷ πλείονι σβέννυσθαι, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀνάπτεσθαι πέφυκε τοῦτω.

του. Διότι ἐὰν ἡ ψυχὴ ἔχει περισσότερον κῦρος ἀπὸ τὸ σῶμα, δὲν ἤμποροῦν αὐτὰ πού ἔχουν ὀλιγώτερον κῦρος νὰ τὴν παρασύρουν πρὸς τὸ μέρος τους· ἀντιθέτως μάλιστα ἡ κυρία ἐλκύει πρὸς τὸ μέρος καὶ μεταβάλλει ἐκεῖνα πού στεροῦνται κυριότητος.

Πράγματι· ὅταν ἡ καρδιά ὑποστῇ κάποιαν βλάβην, ἐπηρεάζεται ὅλον τὸ σῶμα· ἂν παρουσιάσῃ δυσκολίαν λειτουργίας, βλάπτει ὀλόκληρον τὸ σῶμα· ἂν πάλιν λειτουργῇ καλῶς, προκαλεῖ γενικὴν εὐεξίαν. Ἐνῶ, ἐὰν καταστραφῇ κάποιον ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ αὐτὴ παραμένει ὑγιής, εὐκόλως θὰ ἀποτινάξῃ καὶ τὴν βλάβην ἐκείνου. Διὰ νὰ καταστήσω δὲ περισσότερον σαφὲς αὐτὸ πού λέγω, εἶπέ μου, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ πράσινα κλαδιὰ ἐνὸς δένδρου, ὅταν μαραθῇ ἡ ρίζα του; Ποία, ἀντιθέτως, εἶναι ἡ ζημία ἂν ξηρανθοῦν τὰ ἐπάνω φύλλα, ὅταν αὐτὴ εἶναι ὑγιής; Ἔτσι καὶ ἐδῶ, κανένα ὄφελος δὲν φέρνουν τὰ χρήματα, ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι πτωχὴ· οὔτε καμμίαν ζημίαν ἔχομεν ἀπὸ τὴν πενίαν, ἐὰν ἡ ψυχὴ μας εἶναι πλουσία.

Πῶς ὅμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ πλουσία ἡ ψυχὴ, ἰσχυρίζεται, ὅταν ἀντιμετωπίζῃ ἔλλειψιν χρημάτων; Τότε πρὸ πάντων γίνεται πλουσία· διότι τότε συνηθίζει καὶ νὰ πλουτίζῃ. Διότι ἐάν, πράγμα τὸ ὁποῖον πολλάκις ἀπεδείξαμεν, τεκμήριον ἐκείνου πού εἶναι πλούσιος ἀποτελεῖ τοῦτο, τὸ νὰ περιφρονῇ τὰ χρήματα καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, τεκμήριον δὲ τῆς πενίας ἢ ἔνδεια· καὶ ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ περιφρονήσῃ κάποιος τὰ χρήματα ὅταν εἶναι πτωχός, παρὰ ὅταν εἶναι πλούσιος· τότε εἶναι ὀλοφάνερον πλέον, ὅτι τὸ νὰ εἶσαι πτωχὸς σὲ κάνει νὰ πλουτῆς. Διότι ὅτι περισσότερον ἐπιθυμεῖ τὰ χρήματα ὁ πλούσιος παρὰ ὁ πτωχός, εἶναι παντοῦ φανερόν· ὅπως ὁ μέθυσος διψᾷ περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον πού συμμετέσχεν εἰς τὸ ποτὸν μὲ αὐτάρκειαν. Διότι ἡ ἐπιθυμία δὲν εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ σβήνῃ μὲ τὸ περισσότερον, ἀντιθέτως μάλιστα εἶναι ἔτσι καμωμένη ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς, ὥστε νὰ ἀνάβῃ μὲ αὐτό.

Καὶ γὰρ τὸ πῦρ ὅταν πλείονα λάβῃ τροφήν, τότε μάλιστα ἀγριοῦται καὶ ἡ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία, ὅταν πλέον ἐμβάλης χρυσίον, τότε μάλιστα αἴρεται. Εἰ τοίνυν τὸ πλείονων ἐφίεσθαι, πενίας, ὁ δὲ ἐν πλούτῳ τοιοῦτος, οὗτος μάλιστα ἐν
 5 πενίᾳ. Ὅρας ὅτι τότε μάλιστα πένεται ἡ ψυχὴ, ὅταν πλου-
 τῆ, καὶ τότε πλουτεῖ, ὅταν ἐν πενίᾳ ᾗ; Εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐπὶ
 προσώπων τὸν λόγον γυμνάσωμεν, καὶ ἔσιωσαν δύο τινές,
 ὁ μὲν ἔχων μυρία τάλαντα, ὁ δὲ δέκα· καὶ ἀμφοτέροισι ταῦτα
 ἀφαιρώμεθα· τίς οὖν μᾶλλον ἀλγήσει; Ὁ τὰ μυρία ἀπολέσας.
 10 Οὐκ ἂν δὲ μᾶλλον ἤλγησεν, εἰ μὴ μᾶλλον ἐφίλει· εἰ δὲ μᾶ-
 λον φιλεῖ, μᾶλλον ἐπιθυμεῖ· εἰ δὲ ἐπιθυμεῖ μᾶλλον, μᾶλλον
 ἐστὶν ἐν πενίᾳ. Τούτου γὰρ μάλιστα ἐπιθυμοῦμεν, οὗ μάλι-
 σια ἐν ἐνδείᾳ ἐσμέν· ἀπὸ γὰρ ἐνδείας ἡ ἐπιθυμία. Ἐνθα
 γὰρ ἂν ᾗ κόρος, ἐπιθυμίαν οὐκ ἔστιν εἶναι. Καὶ γὰρ τότε
 15 μάλιστα διψῶμεν, ὅταν ἐνδεῶς ἔχωμεν ποιοῦ.

Ταῦτα δὲ μοι ἅπαντα εἴρηται, ὥστε δεῖξαι, ὅτι ἂν νή-
 φωμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς λυμανεῖται· καὶ ὅτι οὐ παρὰ πενίαν,
 ἀλλὰ παρ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἡ βλάβη γίνεται. Διὸ παρα-
 καλῶ πάση σπουδῇ τὴν νόσον τῆς φιλαργυρίας ἐκβαλεῖν, ἵνα
 20 καὶ ἐνταῦθα πλουτῶμεν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀ-
 γαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πράγματι· ἡ φωτιὰ ὅταν δεχθῆ περισσοτέραν τροφήν, τότε ἐξαγριώνεται περισσότερο· καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, ὅταν βάλης περισσότερο χρυσίον, τότε αὐξάνεται περισσότερο. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ θέλωμεν περισσότερα εἶναι δεῖγμα πενίας, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἔχει πλοῦτον εἶναι τέτοις, αὐτὸς προπάντων εἶναι πτωχός. Βλέπεις ὅτι τότε κυρίως πένεται ἡ ψυχὴ, ὅταν πλουτίζῃ, καὶ τότε πλουτίζει, ὅταν εἶναι πτωχὴ; Ἐὰν δὲ θέλῃς, ἅς ἐφαρμόσωμεν τὰ λεγόμενα καὶ εἰς τὰ πρόσωπα καὶ ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχουν δύο ὁποιοιδήποτε, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἕνας ἔχει δέκα χιλιάδας τάλαντα, ὁ δὲ ἄλλος μόνον δέκα· καὶ ἀφαιροῦμεν τὰ τάλαντα αὐτὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο· Ποῖος θὰ πονέσῃ περισσότερο; Ἐκεῖνος πού ἔχασε τὰς δέκα χιλιάδας. Καὶ δὲν θὰ ἐπονοῦσε περισσότερο, ἐὰν δὲν τὰ ἀγαποῦσε περισσότερο· καὶ ἐὰν τὰ ἀγαπᾷ περισσότερο, περισσότερο καὶ τὰ ἐπιθυμεῖ· ἐὰν δὲ τὰ ἐπιθυμῆ πολὺ, εἶναι ὁπωσδήποτε πτωχός. Διότι ἐπιθυμοῦμεν πάρα πολὺ, ὅτι στερούμεθα· διότι ἡ ἐπιθυμία πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνέχειαν. Ἐνῷ ὅπου ὑπάρχει χορτασμός, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἐπιθυμία. Καὶ πράγματι· τότε διψῶμεν περισσότερο, ὅταν δὲν ἔχωμεν ποτόν.

“Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ ἀνέφερα διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἐὰν ἔχωμεν πνευματικὴν διαύγειαν, κανεὶς δὲν θὰ μᾶς βλάβῃ καὶ ὅτι ὄχι ἀπὸ τὴν πενίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους προέρχεται ἡ βλάβη. Δι’ αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ μὲ κάθε βιασύνην νὰ ἀποβάλεται τὴν νόσον τῆς φιλαργυρίας, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ εἴμεθα πλούσιοι καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑ΄.

Ματθ. 26, 17-25

«Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἄζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα; Ὁ δὲ εἶπεν Ὑπάγεται εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἶπατε αὐτῷ Ὁ Διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστι πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

1. Πρώτην τῶν ἄζύμων, τὴν πρὸ τῶν ἄζύμων φησὶν· εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας αἰεὶ ἀριθμεῖν τὴν ἡμέραν· καὶ ταύτης μνημονεύει, καθ' ἣν ἐν τῇ ἐσπέρα τὸ Πάσχα ἔμελλε θύεσθαι τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ Σαββάτου προσῆλθον. Καὶ ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν ἄζύμων καλεῖ, τὸν καιρὸν λέγων, καθ' ὃν προσῆλθον ὁ δὲ οὖτω λέγει· «Ἐλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἄζύμων, ἐν ἣ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα»· τό, «Ἐλθε», τοῦτο λέγων, Ἐγγύς ἦν, ἐπὶ θύραις ἦν, τῆς ἐσπέρας δηλονότι μεμνημένος ἐκείνης. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐσπέρας ἤρχοντο· διὸ καὶ ἕκαστος προσεῖπεν, «Ὅτε ἐθύειτο τὸ Πάσχα».

Καὶ λέγουσι· «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;». Ὅσοι κἀντιεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ οἰκία, οὐκ ἦν καταγωγίον· ἐγὼ δὲ οἶμαι μηδὲ αὐτοὺς ἔχειν. Ἡ γὰρ ἂν αὐτὸν ἐκεῖ παρεκάλεσαν ἐλθεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἦν οὐδὲ τούτοις, πᾶσιν ἀποιαξαμένοις λοιπόν. Τίνος δὲ ἕνεκεν τὸ Πάσχα ἐπειτέλει. Διὰ πάντων δεικνύς μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ὅτι οὐ ἔστιν ἐναντίος τῷ νόμῳ. Καὶ τί δήποτε πρὸς ἀγνώτια πέμπει ἄνθρωπον; Δεικνύς κἀντιεῦθεν, ὅτι ἡδύνατο

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑ΄.

Ματθ. 26, 17-25

«Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν ἀζύμων ἦλθαν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ τοῦ εἶπαν· ποῦ θέλεις νὰ σοῦ ἐτοιμάσωμεν νὰ φάγῃς τὸ Πάσχα; Ἐκεῖνος δὲ εἶπε· πηγαίνετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν τάδε καὶ εἴπατέ του· ὁ Διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρὸς μου πλησιάζει, θὰ ἑορτάσω κοντὰ σου τὸ Πάσχα μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς μου».

1. Πρώτην τῶν ἀζύμων ὀνομάζει τὴν προηγουμένην τῶν ἀζύμων· διότι ἐσυνήθιζαν πάντοτε νὰ ὑπολογίζουσαν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν ἑσπέραν· καὶ ἀναφέρει τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσουσαν τὸν πασχάλιον ἀμνόν· διότι εἶχαν ἔλθει τὴν Πέμπτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Αὐτὴν τὴν ἡμέραν λοιπόν, ὁ μὲν ἕνας τὴν ὀνομάζει πρὸ τῶν ἀζύμων, ἐννοῶν τὸν χρόνον κατὰ τὸ ὁποῖον προσῆλθαν· ὁ δὲ ἄλλος λέγει ὡς ἐξῆς· «ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ θυσιάσουσαν τὸν πασχάλιον ἀμνόν»¹. Μὲ τὸ «ἦλθεν» αὐτὸ ἐννοεῖ ὅτι ἐπλησίασεν, ἦτο ἐπὶ θύραις, ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, διότι ἀπὸ τὴν ἑσπέραν ἄρχιζαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ καθένας προσθέτει «ὅταν ἐθυσιάζετο τὸ Πάσχα».

Καὶ τοῦ λέγουσαν· «ποῦ θέλεις νὰ σοῦ ἐτοιμάσωμεν νὰ φάγῃς τὸ Πάσχα;». Ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν εἶχεν οἰκίαν, δὲν εἶχε κατάλυμα. Ἐγὼ μάλιστα νομίζω ὅτι οὔτε αὐτοὶ εἶχαν. Διότι ὁπωσδήποτε θὰ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μεταβῆ ἐκεῖ. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν οὔτε αὐτοί, διότι ὅλα τὰ εἶχαν ἀπαρνηθῆ. Διὰ ποῖον δὲ λέγουσαν ἐτελοῦσε τὸ Πάσχα; Διὰ νὰ δείξῃ μὲ ὅλα μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον. Καὶ διατί τοὺς στέλνει πρὸς ἄγνωστον ἄνθρωπον; Διὰ νὰ ἀποδείξῃ μὲ αὐ-

μὴ παθεῖν. Ὁ γὰρ τὴν διάνοιαν τούτου πείσας, ὥστε αὐτοὺς ὑποδέξασθαι, καὶ ταῦτα ἀπὸ ρημάτων, τί οὐκ ἂν εἰργάσαιο ἐν τοῖς σταυροῦσιν αὐτόν, εἴ γε ἐβούλετο μὴ παθεῖν; Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς ὄνου ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ ἐκεῖ γη-
5 σιν «Ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖ-
αν ἔχει»· οὕτω καὶ ἐνταῦθα· «Ὁ Διδάσκαλος εἶπε, Πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα».

Ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο θαυμάζω μόνον, ὅτι αὐτὸν ὑπεδέξατο ἄγνωστος ὢν, ἀλλ' ὅτι προσδοκῶν ἔχθραν ἐπισπάσασθαι το-
10 σαύτην καὶ πόλεμον ἄσπονδον, κατεφρόνησε τῆς τῶν πολλῶν ἀπεχθείας.

Εἶτα ἐπειδὴ ἠγνόουν, καὶ σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν, οἶον ἐπὶ τοῦ Σαούλ ὁ προφήτης λέγων· «Εὐρήσεις τινὰ ἀναβαί-
ροντα καὶ ἄσκον ἔχοντα» καὶ ἐνταῦθα, «Κεράμιον βασιτάζον-
15 τα». Καὶ ὅρα πάλιν τὴν ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεως. Οὐ γὰρ εἶπε μόνον, «Τὸ Πάσχα ποιῶ»· ἀλλὰ καὶ ἕτερον προστίθησιν, «Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστι». Τοῦτο δὲ ἐποίει, ἅμα μὲν τοὺς μαθητὰς συνεχῶς ὑπομιμνήσκων τοῦ πάθους, ὥστε τῇ πυ-
κνότητι τῆς προρρήσεως ἐγγυμνασθέντας μελετῆσαι τὸ συμ-
20 βησόμενον· ἅμα δὲ δεικνὺς αὐτοῖς τε ἐκείνοις, καὶ τῷ ὑπο-
δεχομένῳ, καὶ πᾶσιν Ἰουδαίοις, ὃ πολλάκις εἶπον, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται. Προσιτήθοι δέ, «Μετὰ τῶν μα-
θητῶν μου», ὥστε καὶ ἀρκοῦσαν γενέσθαι τὴν παρασκευήν, κακεῖνον μὴ νομίσει κρύπτεσθαι αὐτόν.

25 «Ὁψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα μα-
θητῶν». Βαβαὶ τῆς ἀναιοχυντίας, Ἰούδα! Καὶ γὰρ καὶ αὐ-
τὸς ἐκεῖ παρῆν, καὶ ἦλθε κοινωνήσων καὶ μυστηρίων καὶ ἀλῶν, καὶ παρ' αὐτὴν ἐλέγχεται τὴν τράπεζαν, διε καὶ θη-
ρίον εἰ ἦν, πρᾶότερον ἐγεγόνει ἂν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγ-

2. Ματθ. 21, 3.

3. Α' Βασιλ. 10, 3.

4. Λουκᾶ 22, 10.

τὸ ὅτι ἤμποροῦσε νὰ μὴ ὑποστῆ τὸ πάθος. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔπεισε τὸν νοῦν ἐκείνου ὥστε νὰ τοὺς δεχθῆ, καὶ αὐτὸ μόνον μὲ τὰ λόγια, τί δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ἐναντίον τῶν σταυρωτῶν του, ἐὰν βεβαίως δὲν ἤθελε νὰ πάθῃ;

Καὶ ἔκαμε καὶ ἐδῶ ὅ,τι ἔκαμε καὶ μὲ τὸν ὄνον. Διότι καὶ ἐκεῖ λέγει· «Ἐὰν κανεὶς σᾶς εἰπῆ τίποτε, εἰπέτε του ὅτι ὁ Κύριος τὸν χρειάζεται»². Ἔτσι καὶ ἐδῶ· «ὁ Διδάσκαλος εἶπε, θὰ ἐορτάσω κοντά σου τὸ Πάσχα».

Ἐγὼ δὲ δὲν θαυμάζω μόνον αὐτό, ὅτι τὸν ὑπεδέχθη ἐνῶ ἦτο ἄγνωστος, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἐνῶ περίμενε νὰ προκαλέσῃ τόσῃν ἔχθραν καὶ ἄσπονδον πόλεμον, περιεφρόνησε τὸ μῖσος τῶν πολλῶν.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν, τοὺς ἔδωσε καὶ σημάδι, ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔδωσεν ὁ προφήτης εἰς τὸν Σαοὺλ λέγων· «θὰ εὗρης κάποιον ποὺ ἀνεβαίνει καὶ θὰ κρατῆ ἀσκόν»³. Καὶ ἐδῶ, «νὰ κρατῆ μίαν στάμναν»⁴. Καὶ κύτταξε πάλιν τὴν ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεως· διότι δὲν εἶπε μόνον «τὸ Πάσχα ποιῶ», ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλο· «ὁ καιρὸς μου πλησιάζει». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκανε, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ὑπενθυμίξῃ συνεχῶς εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ πάθος, ὥστε μὲ τὴν συχνὴν ἐπανάληψιν νὰ ἀσκηθῶν καὶ νὰ συνηθίσουν εἰς αὐτὸ ποὺ θὰ συμβῆ· ἀφ' ἐτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ καὶ εἰς ἐκείνους καὶ εἰς αὐτὸν ποὺ τοὺς ὑπεδέχετο καὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, αὐτὸ ποὺ πολλάκις εἶπα, ὅτι δὲν ἔρχεται εἰς τὸ πάθος ἄθελά του. Προσθέτει δὲ «μετὰ τῶν μαθητῶν μου», ὥστε καὶ ἡ προετοιμασία νὰ εἶναι ἀρκετὴ καὶ νὰ μὴ νομίσῃ ὁ οἰκοδεσπότης ὅτι πηγαίνει ἐκεῖ διὰ νὰ κρυφθῆ.

«Ὅταν ἐβράδυασεν ἦτο εἰς τὸ τραπέζι μὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς Του». Πῶ, πῶ, ἀναίδεια τοῦ Ἰούδα! Διότι καὶ αὐτὸς ἦτο παρὼν ἐκεῖ καὶ εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ λάβῃ μέρος καὶ εἰς τὰ μυστήρια καὶ εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τραπέζης ἐλέγχεται, ὅποτε καὶ θηρίον ἐὰν ἦτο, θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἡμερώτερος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ εὐαγγε-

γελισιῆς ἐπισημαίνεται, ὅτι ἐσθιόντων αὐτῶν διαλέγεται περὶ
 τῆς προδοσίας ὁ Χριστός, ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ
 τῆς τραπέζης δείξῃ τὴν πονηρίαν τοῦ προδότου. Ὡς γὰρ
 ἐποίησαν οἱ μαθηταί, καθὼς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
 5 «Ὁψίας γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα. Ἐσθιόν-
 των δὲ αὐτῶν εἶπε», φησί, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ
 ὑμῶν παραδώσει με». Πρὸ δὲ τοῦ δείπνου καὶ τοὺς πόδας
 αὐτοῦ ἔνιψε.

Καὶ ὄρα πῶς φεΐδεται τοῦ προδότου. Οὐ γὰρ εἶπε,
 10 Ὁ δεῖνά με παραδώσει ἀλλ', «Εἷς ἐξ ὑμῶν», ὅσπερ πάλιν
 δοῦναι αὐτῷ μετανοίας ἐξουσίαν τῷ λαθεῖν καὶ αἰρεῖται φο-
 βῆσαι ἅπαντας, ὑπὲρ τοῦ διασωθαι τοῦτον. Ἐξ ὑμῶν τῶν
 δώδεκα, φησί, τῶν πανταχοῦ μοι συμπαρόντων, ὧν τοὺς πό-
 δας ἔνιψα, οἷς ἰσοῦντα ἐπηγγειλάμην. Πένθος ἄρα ἀφόρη-
 15 τον τὸν χορὸν τότε τὸν ἅγιον ἐκεῖνον κατέλαβε. Καὶ ὁ μὲν
 Ἰωάννης φησί, «Ἐποροῦντιο, καὶ εἰς ἀλλήλους ἔβλεπον»,
 καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἠρώτα δεδοικῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καίτοι
 μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες τοιοῦτον οὔτις δέ φησιν, ὅτι «Λυ-
 πούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος, Μήτι ἐγώ,
 20 Κύριε; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ὁ ὁ ἐγὼ θάψας τὸ ψωμίον
 ἐπιδώσω».

Ὅρα πότε αὐτὸν ἐξεκάλυψεν, ὅτι τοὺς λοιποὺς ἀπαλ-
 λάξαι τῆς ταραχῆς ταύτης ἠθέλησε καὶ γὰρ καὶ ἀποιεθνή-
 κεισαν τῷ δέει διὸ καὶ ἐπέκειντο ἐρωτῶντες. Οὐκ ἐκείνους
 25 δὲ ἀνεῖναι βουλόμενος μόνον τῆς ἀγωνίας, τοῦτο ἐποίει, ἀλ-
 λά καὶ τὸν προδότην διορθῶσαι θέλων. Ἐπειδὴ γὰρ πολλά-
 κισ ἀκούσας ἀδιορίστως, ἀδιορθῶτος ἔμενεν, ἀνάλγητος ὢν,
 βουλόμενος αὐτοῦ καθικέσθαι μᾶλλον, περιαιρεῖ τὸ προσω-
 πεῖον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ λυπούμενοι ἤρξαντο λέγειν, «Μήτι

λισιτῆς τονίζει, ὅτι καθὼς ἔτρωγαν ὠμιλοῦσεν ὁ Χριστὸς περὶ τῆς προδοσίας, διὰ νὰ καταδείξη τὴν πονηρίαν τοῦ προδότου καὶ ἀπὸ τὴν ὥραν καὶ ἀπὸ τὴν τράπεζαν. Διότι, ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ ἔκαναν, ὅπως τοὺς διέταξεν ὁ Κύριος, «ὕταν ἐβράδυσαν ἦτο εἰς τὸ τραπέζι μὲ τοὺς δώδεκα. Καὶ καθὼς ἔτρωγαν, λέγει ὁ εὐαγγελιστῆς, εἶπε· «ἀλήθεια σᾶς λέγων, ἓνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ». Πρὶν ἀπὸ τὸ δεῖπνον μάλιστα ἔνιψε καὶ τὰ πόδια του.

Κύτταξε δὲ πῶς φροντίζει τὸν προδότην. Διότι δὲν εἶπεν ὁ δεῖνα θὰ μὲ προδώσῃ, ἀλλὰ «ἓνας ἀπὸ σᾶς», ὥστε καὶ πάλιν νὰ τοῦ δώσῃ εὐκαιρίαν μετανοίας μὲ τὸ ὅτι ἔμεινεν ἄγνωστος. Καὶ προτιμᾷ νὰ προκαλέσῃ φόβον εἰς ὅλους, διὰ νὰ γλυτώσῃ αὐτόν. Ἀπὸ σᾶς τοὺς δώδεκα, λέγει, οἱ ὅποιοι ἤσασθε παντοῦ μαζί μου, τῶν ὁποίων τὰ πόδια ἔνιψα, εἰς τοὺς ὁποίους τόσα πολλὰ ἔχω ὑποσχεθῆ. Λύπη μεγάλη, ὅπως ἦτο φυσικόν, κατέλαβε τότε τὴν ἀγίαν ἐκείνην ομάδα. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης λέγει· «ἀποροῦσαν καὶ ἐκύτταζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»⁵ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἐρωτοῦσε φοβισμένος διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἂν καὶ δὲν ἠσθάνοντο κάτι τέτοιο διὰ τὸν ἑαυτόν τους. Ὁ Ματθαῖος δὲ λέγει, ὅτι «ἐλυπήθησαν πάρα πολὺ καὶ ἄρχισαν νὰ τοῦ λέγουν ὁ καθένας ἀπὸ αὐτούς· μήπως εἶμαι ἐγώ, Κύριε; Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη· ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δώσω τὸ ψωμί, ἀφοῦ τὸ βουτήξω εἰς τὸ ποτήριον».

Κύτταξε πότε τὸν ἐφανέρωσεν, ὅταν ἠθέλησε νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ταραχὴν αὐτὴν τοὺς ἄλλους. Διότι ἠμποροῦσαν καὶ νὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν· δι' αὐτὸ καὶ ἐπετίθεντο μὲ ἐρωτήσεις. Δὲν τὸ ἔκαμε δὲ αὐτὸ μόνον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀπαλλάξῃ ἐκείνους ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ἀλλὰ διότι ἤθελε νὰ διορθώσῃ καὶ τὸν προδότην. Ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἤκουσε πολλές φορὲς περὶ τοῦ προδότου ἀκαθορίστως, ἔμενεν ἀδιόρθωτος, διότι ἦτο ἀνάληγτος, θέλων νὰ τὸν κεντήσῃ περισσότερο, ἀφαιρεῖ τὸ προσωπεῖον του. Ἐπειδὴ μὲ

ἐγώ, Κύριε;», ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Ὁ ἐμβάπτας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ, οὗτός με παραδώσει. Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν
5 ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος». Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι οὕτως ἱαμὸς ἦν, ὡς μὴ τιμᾶν τὸν Διδάσκαλον, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ βάπτειν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τοῦτο ποιῆσαι ὁ Χριστός, μᾶλλον αὐτὸν ἐντρέπων, καὶ εἰς διάθεσιν ἐπισπώμενος· ἔχει γάρ τι καὶ τοῦτο πλεόν.

10 2. Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς παραιρέχειν δεῖ, ἀλλ' ἐμπεπηγένηαι ἡμῶν ταῖς διανοίαις, καὶ οὐκ ἄν ποτε χώραν σχοίη θυμός. Τίς γὰρ ἐννοῶν τὸ δεῖπνον ἐκεῖνο, καὶ τὸν προδότην κατακείμενον μετὰ τοῦ πάντων Σωτῆρος, καὶ τὸν προδίδοσθαι μέλλοντα οὕτως ἐπεικῶς διαλεγόμενον, οὐκ ἄν πάντα
15 ἰὸν ἐκβάλοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς;

“Ὅρα γοῦν πῶς πράως αὐτῷ προσφέρεται. «Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς ἐστι γεγραμμένον περὶ αὐτοῦ». Ταῦτα δὲ πάλιν καὶ τοὺς μαθητὰς ἀνακτώμενος ἔλεγεν, ἵνα μὴ νομίσωσιν ἀσθενείας εἶναι τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸν προδότην
20 διορθούμενος.

«Οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος». “Ὅρα πάλιν ἐν τοῖς ἐλέγχοις ἄφαιτον τὴν πραότητα. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα καιαφορικῶς, ἀλλ' ἐλεεινότερον μᾶλλον τὸν λόγον προσάγει, καὶ συνεσκιασμένως πάλιν·
25 καίτοιγε οὐχ ἢ ἔμπροσθεν μόνον ἀναισθησία, ἀλλὰ καὶ ἢ μετὰ ταῦτα ἀναισθησία ἀξία τῆς ἐσχάτης ἀγανακτικῆς ἦν. Μετὰ γὰρ τὸν ἔλεγχον τοῦτόν φησι· «Μήτι ἐγώ εἰμι, Κύ-

6. Τὸ τρυβλίον ἦτο εἶδος κούπας.

λύπην ἄρχισαν νὰ ἐρωτοῦν «μήπως εἶμαι ἐγώ, Κύριε»; τοὺς ἀπεκρίθη· «Ἐκεῖνος ποὺ ἐβούτηξε μαζί μου τὸ χέρι εἰς τὸ τρυβλίον⁶, αὐτὸς θὰ μὲ παραδώσῃ. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πηγαίνει ὅπως εἶναι γραμμένον δι' αὐτόν, ἀλλοίμονον ὅμως εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται. Θὰ ἦτο καλύτερα δι' αὐτόν νὰ μὴ εἶχε γεννηθῆ». Μερικοὶ μὲν λοιπὸν λέγουν, ὅτι τόσον θρασοῦς ἦτο, ὥστε δὲν ἐσέβετο τὸν Δεσπότην καὶ ἐβούτηξε μαζί Του εἰς τὸ ποτήριον. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμεν ὁ Χριστός, διὰ νὰ τὸν μεταστρέψῃ καὶ καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς συναίσθησιν τῆς θέσεώς του· διότι ἔχει ὅπωςδήποτε καὶ αὐτὸ ἐπὶ πλέον.

2. Αὐτὰ δὲ δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀντιπαρερχώμεθα ἐπιπολαίως, ἀλλὰ νὰ τὰ βάλωμεν καλὰ εἰς τὸν νοῦν μας καὶ νὰ μὴ μᾶς καταλάβῃ ποτὲ θυμὸς. Διότι ποῖος, ἐνθυμούμενος τὸ δεῖπνον ἐκεῖνο καὶ τὸν προδότην ἐξαπλωμένον μαζί μὲ τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων, καὶ ἐκεῖνον ποὺ πρόκειται νὰ προδοθῆ νὰ ὁμιλῆ μὲ τόσην πραότητα, δὲν θὰ θυμώσῃ καὶ ὀργισθῆ;

Κύτταξε λοιπὸν μὲ πόσην πραότητα τοῦ προσφέρεται· «ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πηγαίνει ὅπως εἶναι γραμμένον δι' Αὐτόν». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ ξανακερδήσῃ πάλιν τοὺς μαθητάς του, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τὸ πάθος ὀφείλεται εἰς ἀδυναμίαν, καὶ διὰ νὰ διορθώσῃ τὸν προδότην.

«Ἄλλοίμονον δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται. Θὰ ἦτο καλύτερον δι' αὐτόν νὰ μὴ εἶχε γεννηθῆ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος». Βλέπε καὶ εἰς τοὺς ἐλέγχους τὴν ἀπερίγραπτον πραότητα. Διότι οὔτε ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ ὀρμητικά, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ συμπάθειαν καὶ πάλιν συγκεκαλυμμένως· ἂν καὶ ὄχι μόνον ἡ προηγουμένη ἀναισθησία του, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ἀναίδειά του, ἦτο ἀξία μεγάλης ἀγανακτήσεως. Διότι μετὰ ἀπὸ αὐτόν τὸν ἔλεγχον ἐρωτᾷ· «μήπως εἶμαι ἐγώ, Κύριε;». Πό-

ριε;». Ὡ τῆς ἀναισθησίας! Ἐξετάζει συνειδῶς ἑαυτῷ τοιαῦτα. Καὶ γὰρ ὁ εὐαγγελιστῆς θαυμάζων αὐτοῦ τὴν ἰαμότητα, τοῦτό φησι.

Τί οὖν ὁ πραΰτατος καὶ ἡμερώτατος Ἰησοῦς; «Σὺ εἶ-
 5 πας». Καίτοιγε ἐνῆν εἰπεῖν Ὡ μισρὲ καὶ παμμίαρε, ἐναγὲς καὶ θέβηλε· τοσοῦτον χρόνον ὠδίνων τὸ κακόν, καὶ ἀπελθών, καὶ συμβόλαια σατανικὰ ποιήσας, καὶ ἀργύριον συνθέμενος λαμβάνειν, καὶ παρ' ἐμοῦ δὲ διαλεχθεῖς, ἔτι τολμᾶς ἐρωτᾶν; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶρηκεν· ἀλλὰ πῶς; «Σὺ εἶπας»· ὄρους
 10 ἡμῖν καὶ κανόνας ἀνεξικακίας πηγνύς.

Ἄλλ' ἐρεῖ τις· Καὶ μὴν εἰ γέγραπται παθεῖν αὐτὸν ταῦτα, διατί ἐγκαλεῖται Ἰούδας; τὰ γὰρ γεγραμμένα ἐποίησεν. Ἄλλ' οὐ ταύτη τῆ γνώμη, ἀλλὰ διὰ πονηρίαν. Εἰ δὲ μὴ τὸν σκοπὸν ἐξετάζοις, καὶ τὸν διάβολον ἀπαλλάξεις τῶν ἐγκλημάτων.
 15 Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Μυρίων γὰρ ἄξιοι κολάσεων καὶ οὗτος κακείνος, εἰ καὶ ἡ οἰκουμένη ἐσώθη. Οὐδὲ γὰρ ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα τὴν σωτηρίαν ἡμῖν εἰργάσατο, ἀλλ' ἡ τοῦ Χριστοῦ σοφία, καὶ τῆς αὐτοῦ εὐμηχανίας τὸ εὖπορον, ταῖς ἐτέρων πονηρίαις εἰς τὸ ἡμῖν συμφέρον ἀποχρωμένου.
 20 Τί οὖν; φησὶν· εἰ καὶ Ἰούδας μὴ προὔδακεν, ἕτερος οὐκ ἂν προὔδακε; Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ ζητούμενον; Ὅτι εἰ σταυρωθῆναι ἔδει τὸν Χριστόν, φησί, διὰ τινος ἔδει· εἰ δὲ διὰ τινος ἔδει, δι' ἀνθρώπου πάντως τοιούτου. Εἰ δὲ πάντες ἦσαν ἀγαθοί, ἐνεποδίσθη ἂν ἡ οἰκονομία ἢ ὑπὲρ ἡμῶν. Μὴ
 25 γένοιτο! Αὐτὸς γὰρ ὁ πάνσοφος ἤδει πῶς οἰκονομήσει τὰ ἡμέτερα, καὶ τούτου συμβάντις· εὖπορος γὰρ αὐτοῦ ἢ σο-

ση ἀναισθησία! Ἐρωτᾶ, ἐνῶ γνωρίζει ὅτι εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται αὐτά. Καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ ἀναφέρει αὐτό, ἐπειδὴ ἀπορεῖ διὰ τὸ θράσος του.

Τί λέγει ὅμως ὁ πραότερος καὶ ἡμερώτατος Ἰησοῦς; «Σὺ τὸ εἶπες». Ἄν καὶ ἤμποροῦσε νὰ εἶπη· κατεργάρη καὶ ἀχρεῖε, βδελυρὲ καὶ βέβηλε· ἀφοῦ τόσον καιρὸν κυοφορῆς τὸ κακὸν καὶ ἐπῆγες εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἔκανες σατανικὰ συμβόλαια καὶ ἐσυμφώνησες νὰ λάβης ἀργύριον καὶ ἀπὸ ἐμὲ ἔχεις ἐλεγχθῆ καὶ τολμᾶς ἀκόμη νὰ ἐρωτᾶς; Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε· ἀλλὰ πῶς τοῦ ἀπήντησε; «Σὺ τὸ εἶπες», ὀρίζων εἰς ἡμᾶς τὰ ὅρια καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἀνεξικακίας.

Θὰ ἐρωτήσῃ ὅμως κάποιος· ἐφ' ὅσον ἦτο γραμμένον νὰ τὰ πάθῃ αὐτὰ ὁ Χριστός, διατί κατηγορεῖται ὁ Ἰούδας; Διότι ἔκανε αὐτὰ πού ἦσαν γραμμένα. Δὲν τὰ ἔκανε ὅμως μὲ τὴν σκέψιν αὐτήν, ἀλλὰ ἔνεκα πονηρίας. Ἐὰν δὲ δὲν λαμβάνῃς ὑπ' ὄψιν τὸν σκοπὸν, τότε θὰ ἀπαλλάξῃς καὶ τὸν διάβολον ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατὰ αὐτά, δὲν εἶναι. Διότι καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος εἶναι ἄξιοι ἀπειρῶν τιμωριῶν, ἂν καὶ ἐσώθῃ ἡ οἰκουμένη. Διότι δὲν μᾶς ἔφερε τὴν σωτηρίαν ἢ προδοσία τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ ἡ σοφία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀπειρὴ ἰκανότης Του νὰ χρησιμοποιοῖ τὰς πονηρίας τῶν ἄλλων πρὸς τὸ ἰδικόν μας συμφέρον.

Τί λοιπόν; λέγει· ἐὰν δὲν ἐπρόδιδεν ὁ Ἰούδας, δὲν θὰ ἐπρόδιδεν ἄλλος; Ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸ θέμα μας; Διότι ἔτσι, ἐφ' ὅσον ἔπρεπε νὰ σταυρωθῆ ὁ Χριστός, λέγει, ἔπρεπε νὰ σταυρωθῆ ἀπὸ κάποιον· ἐφ' ὅσον δὲ ἔπρεπε μὲ κάποιον, ὅπωςδήποτε αὐτὸς θὰ ἦτο ἄνθρωπος. Ἐὰν δὲ ὅλοι ἦσαν ἐνάρετοι, θὰ ἐματαιοῦτο τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Μὴ γένοιτο! Διότι ὁ ἴδιος ὁ πάνσοφος Θεὸς ἐγνώριζε πῶς θὰ ἐνεργοῦσε τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἂν ἀκόμη συνέβαινε αὐτό· διότι ἡ σοφία Του εἶναι ἀπειρος καὶ ἀκατάληπτος. Ἄλλωστε δι' αὐτό,

φία καὶ ἀκαιάληπιος. Διὰ γὰρ τοῦτο ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι οἰκονομίας ὑπηρέτης ἐγένετο, ταλανίζει τὸν ἄνθρωπον.

Ἄλλ' ἐρεῖ τις πάλιν· Καὶ εἰ καλὸν ἦν τὸ μὴ γεννηθῆναι αὐτόν, τίνας ἔνεκεν εἶασεν εἰς μέσον ἐλθεῖν, καὶ τοῦτον
 5 καὶ τοὺς πονηροὺς ἅπαντας; Δέον σε τοῖς πονηροῖς ἐγκαλεῖν, ὅτι κύριοι ὄντες μὴ γενέσθαι τοιοῦτοι, γεγόνασι πονηροί, σὺ δὲ τοῦτο ἀφείς, πολυπραγμονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ περιεργάζῃ· καίτοι εἰδώς, ὡς οὐκ ἀνάγκη τίς ἐστι πονηρός. Ἄλλὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἔδει γενέσθαι μόνους, φησί, καὶ γεέννης οὐκ
 10 ἦν χρεία, οὐδὲ κολάσεως καὶ τιμωρίας, οὐδὲ κακίας ἵχνος· τοὺς δὲ πονηροὺς ἢ μὴ γενέσθαι, ἢ γενομένους εὐθέως ἀπελθεῖν.

Πρῶτον μὲν οὖν ἄξιον πρὸς σὲ εἰπεῖν τὸ ἀποσιολικόν· «Μενοῦγγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ
 15 Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, Τί με ἐποίησας οὕτως;». Εἰ δὲ καὶ λογισμοὺς ἀπαιεῖς, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι μειζόνως θαυμάζονται οἱ ἀγαθοὶ μεταξὺ πονηρῶν ὄντες· καὶ γὰρ ἡ ἀνεξικακία καὶ ἡ πολλὴ φιλοσοφία αὐτῶν τότε μάλιστα δεικνύται. Σὺ δὲ ὑπόθεσιν ἀναιρεῖς παλαισμάτων καὶ ἀγώ-
 20 γων, ταῦτα λέγων.

Τί οὖν; ἵνα οὗτοι καλοὶ φανῶσι, κολάζονται ἕτεροι; φησί. Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ διὰ τὴν ἑαυτῶν πονηρίαν. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ παρήχθησαν, γεγόνασι πονηροί, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑαυτῶν ραθυμίαν· διὸ καὶ κολάζονται. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἶεν κολά-
 25 σεως ἄξιοι, ἰσοούτους διδασκάλους ἔχοντες ἀρετῆς, καὶ μηδὲν ἐντεῦθεν κερδαίνοντες; Ὡσπερ γὰρ οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ διπλῆς ἄξιοι τιμῆς, ὅτι καὶ χρηστοὶ γεγόνασι, καὶ οὐδὲν παρὰ τῶν πονηρῶν ἐβλάβησαν· οὕτω καὶ οἱ φαῦλοι διπλῆς ἄ-

διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι ὁ Ἰούδας ἔγινεν ὑπηρέτης τῆς θείας οἰκονομίας, τὸν οἰκτίρει.

Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ πάλιν κάποιος· ἐὰν ἦτο καλὸν νὰ μὴ γεννηθῆ αὐτός, διατί τὸν ἄφησε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ αὐτὸν καὶ ὄλους τοὺς πονηρούς; Πρέπει νὰ κατηγορήσῃς τοὺς πονηρούς, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ μὴ γίνουν τέτοιοι, ἔγιναν πονηροί, σὺ δὲ ἄφησες αὐτὸ καὶ λεπτολογεῖς καὶ περιεργάζεσαι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· ἂν καὶ γνωρίζεις, ὅτι δὲν γίνεται ἀναγκαστικὰ κανεὶς πονηρός. Θὰ ἔπρεπε, λέγει, νὰ γίνουν μόνον οἱ ἀγαθοὶ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάγκη γεέννης, οὔτε κολάσεως καὶ τιμωρίας, οὔτε ἴχνος κακίας νὰ ὑπάρχῃ· οἱ δὲ πονηροί, ἢ νὰ μὴ γίνουν, ἢ ὅταν γίνουν ἀμέσως νὰ ἀπέλθουν.

Κατὰ πρῶτον ἀξίζει νὰ σοῦ ἀναφέρω τὸ ἀποστολικὸν ρητόν· «Ἄλλὰ ποῖος εἶσαι σὺ, ἄνθρωπέ μου, πού ἀντιλέγεις εἰς τὸν Θεόν; Μήπως εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπῆ τὸ πλάσμα εἰς τὸν πλάστην· διατί μὲ ἔπλασες ἔτσι;»⁷. Ἐὰν δὲ θέλῃς καὶ δικαιολογίαν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ σοῦ εἰποῦμεν τοῦτο· ὅτι οἱ ἐνάρετοι ἐκτιμῶνται περισσότερο ὅταν εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν πονηρῶν· ἄλλωστε καὶ ἡ ἀνεξικακία καὶ ἡ μεγάλη καρτερικότης των τότε ἀναδεικνύονται καλύτερα. Ἐνῶ σὺ, λέγων αὐτά, καταργεῖς τὸν σκοπὸν τῶν κατορθωμάτων καὶ τῶν ἀγώνων.

Τί λοιπόν; Τιμωροῦνται ἄλλοι, λέγει, διὰ ν' ἀποδειχθοῦν αὐτοὶ καλοὶ; Ὅχι βέβαια· ἀλλὰ τιμωροῦνται ἐξ αἰτίας τῆς πονηρίας των. Διότι δὲν ἔγιναν πονηροὶ παρασυρθέντες, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας των· δι' αὐτὸ τιμωροῦνται. Διότι πῶς δὲν θὰ ἦσαν ἄξιοι τιμωρίας, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐνῶ εἶχαν τόσους διδασκάλους ἀρετῆς, δὲν ἐκέρδησαν τίποτε ἀπὸ αὐτούς; Ὅπως ἀκριβῶς οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ εἶναι ἄξιοι διπλῆς τιμῆς, ἐπειδὴ καὶ ἀγαθοὶ ἔγιναν καὶ δὲν ἐπηρεάσθησαν καθόλου ἀπὸ τοὺς κακοὺς, ἔτσι καὶ οἱ φαῦλοι εἶναι ἄξιοι διπλῆς τιμωρίας, καὶ διότι ἔγιναν κα-

ξιοι κολάσεως, ὅτι τε πονηροὶ γέγονασι, δυνάμενοι γενέσθαι καλοὶ (καὶ δηλοῦσιν οἱ γενόμενοι)· καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἐκέρδαναν.

Ἄλλ' ἴδωμεν τί φησιν ὁ δεῖλαιος οὗτος διελεγχόμενος 5 παρὰ τοῦ διδασκάλου. Τί οὖν φησι; «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Ραββί;». Καὶ διατί μὴ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο ἠρώτησεν; Ἐνόμισε λανθάνειν τῷ εἰρησθαι, «Εἷς ἐξ ὑμῶν»· ὅτε δὲ αὐτὸν δῆλον ἐποίησεν, ἐτόλμησε πάλιν ἐρέσθαι, τῇ ἐπεικειᾷ τοῦ Διδασκάλου θαυροῶν, ὡς οὐκ ἐλέγξοντος αὐτόν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ Ραββὶ 10 ἐκάλεσεν.

3. Ὡ τῆς πηρώσεως! ποῦ αὐτὸν ἐξήγαγε; Τοιοῦτον γὰρ ἡ φιλαργυρία· μωροὺς καὶ ἀνοήτους ἐργάζεται, ἰταμοὺς καὶ κύνας ἀντὶ ἀνθρώπων· μᾶλλον δὲ καὶ κυνῶν χαλεπωτέρους, καὶ δαίμονας ἀπὸ κυνῶν. Οὗτος γοῦν τὸν μὲν διάβολον 15 προσίειο καὶ ἐπιβουλεύοντα, τὸν δὲ Ἰησοῦν καὶ εὐεργετοῦντα προῦδωκε, διάβολος ἤδη γενόμενος τῇ προαιρέσει. Τοιούτους γὰρ ποιεῖ ἢ ἀκόρεστος τῶν χρημάτων ἐπιθυμία, ἔκφρονας, παραπλήγας, ὄλους τοῦ λήμματος, καθάπερ καὶ Ἰούδας ἐγένετο.

20 Πῶς δὲ ὁ μὲν Μαθηαῖός φησι καὶ οἱ ἄλλοι, ὅτι ὅτε συνετάξατο περὶ τῆς προδοσίας, τότε αὐτὸν ὁ διάβολος εἶλεν· ὁ δὲ Ἰωάννης, ὅτι «Μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς»; Καὶ αὐτὸς τοῦτο οἶδεν. Ἀνωτέρω γὰρ φησι «Δείπνου γενομένου, καὶ τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς 25 τὴν καρδίαν Ἰούδα, ἵνα αὐτὸν παραδῶ». Πῶς οὖν φησι, «Μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς»; Ὅτι οὐκ ἂν ἀθρόον εἰσέρχεται, οὐδὲ ἐφ' ἓν, ἀλλὰ πολλὴν ποιεῖται τὴν ἀπόπειραν πρῶτον· ὃ δὴ καὶ ἐνιαῦθα γέγονε. Διακωδωνίσας γὰρ αὐτὸν ἐν ἀρχῇ, καὶ προσβαλὼν ἠρέμα, ἐπειδὴ εἶδεν ἐ-

8. Ἰω. 13, 2.

9. Αὐτόθι 27.

κοί, ἐνῶ ἤμποροῦσαν νὰ γίνουν καλοὶ (αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν), καὶ διότι δὲν ἐκέρδησαν τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν τί λέγει αὐτὸς ὁ ἄθλιος, ὅταν ὑποβάλεται εἰς αὐστηρὸν ἔλεγχον ἀπὸ τὸν Διδάσκαλον. Τί λέγει λοιπόν; «Μήπως εἶμαι ἐγώ, Ραββί;». Καὶ διατί δὲν τὸ ἐρώτησαν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Ἐνόμισεν ὅτι θὰ διαφύγη μὲ τὴν φράσιν «ἕνας ἀπὸ σαῖς». ὅταν ὅμως τὸν ἐφάνερωσεν, ἐτόλμησε πάλιν νὰ ἐρωτήσῃ, βασιζόμενος εἰς τὴν καλωσύνην τοῦ Διδασκάλου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ τὸν ἐλέγξῃ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸν ἀπεκάλεσε Ραββί.

3. Πόση τύφλωσις! Ποῦ τὸν ὠδήγησε; Διότι τέτοια εἶναι ἡ φιλαργυρία· τοὺς κάνει μωροὺς καὶ ἀνοήτους, θρασεῖς καὶ σκύλους ἀντὶ ἀνθρώπων. Ἡ μᾶλλον καὶ χειροτέρους ἀπὸ σκύλους, καὶ δαίμονας ἀπὸ σκύλους. Διότι αὐτὸς, τὸν μὲν διάβολον τὸν ἐπεδοκίμαζε καὶ ὅταν ἀκόμη ἐμψυχνοραφοῦσε, τὸν δὲ Ἰησοῦν, ποὺ εὐηργέτει, τὸν ἐπρόδωσε, γενόμενος διάβολος ἤδη καὶ αὐτὸς κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν. Διότι τέτοιους κάνει ἢ ἀκόρεστος ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, παράφρονas, παραλύτους, ὅλους μόνον εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν, ὅπως ἔγινε καὶ ὁ Ἰούδας.

Διατί ὅμως ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ λέγουν, ὅτι ὅταν ἀπεφάσισε τὴν προδοσίαν, τότε τὸν ἐκυρίευσεν ὁ διάβολος· ἐνῶ ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι «μετὰ τὸ ψωμὶ εἰσῆλθε μέσα τοῦ ὁ σατανᾶς»; Τὸ ἐγνώριζε καὶ αὐτός. Διότι πρὸ ἐπάνω λέγει· «κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου καὶ ἐνῶ ὁ διάβολος εἶχεν ἤδη βάλει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἰούδα τὴν ἰδέαν νὰ τὸν παραδώσῃ»⁸. Πῶς λοιπὸν λέγει «μετὰ τὸ ψωμὶ εἰσῆλθε μέσα τοῦ ὁ Σατανᾶς»⁹; Διότι δὲν εἰσέρχεται μονομιᾶς, οὔτε μὲ τὸ πρῶτον, ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιχειρήσῃ πολλὰς ἀποπείρας· ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε καὶ ἐδῶ. Διότι, ἀφοῦ τὸν ἐδοκίμασεν ἀρχικῶς μὲ κωδούνισμα καὶ τὸν προσέβαλε μὲ ἡρεμίαν, ὅταν εἶδεν ὅτι

πιτήδειον πρὸς ὑποδοχὴν, ὅλος λοιπὸν ἐνιαῦθα ἔπνευσε, καὶ ὀλοσχερῶς αὐτοῦ περιγέγονε.

Πῶς δέ, εἰ τὸ Πάσχα ἡσθιον, παρανόμως ἡσθιον; οὐ γὰρ ἀνακειμένους ἔδει φαγεῖν. Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; Ὅτι
 5 μετὰ τὸ φαγεῖν, ἀνέκειντο λοιπὸν ἐσιώμενοι. Ἐτερος δὲ εὐαγγελιστὴς φησιν, ὅτι κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην οὐκ ἡσθιε μόνον τὸ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ ἔλεγεν «Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τὸ Πάσχα τοῦτο φαγεῖν μεθ' ὑμῶν τοιτέστι, κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦτον. Τί δήποτε; Ὅτι τότε ἔμελλε τῆς οἰκουμέ-
 10 νης ἢ σωτηρία γίνεσθαι, καὶ τὰ μνηστῆρια παραδίδοσθαι, καὶ τὰ λυπηρὰ λύεσθαι διὰ τοῦ θανάτου οὗτω κατὰ γνώμην αὐτῷ ὁ στανρὸς ἦν. Ἄλλ' οὐδὲν τὸν ἀνήμερον θῆρα ἐμάλαξεν, οὐδὲ ἔκαμψεν, οὐδὲ ἐνέτριψεν.

Ἐταλάνισεν αὐτὸν εἰπὼν «Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ».
 15 Ἐφόβησεν αὐτὸν πάλιν εἰπὼν «Καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη». Ἐνέτριψεν αὐτὸν εἰπὼν «Ὡ ἐγὼ θάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω». Καὶ οὐδὲν τοῦτων αὐτὸν κατέσχευε, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ μανίας τινὸς ἐάλω τῆς φιλαργυρίας, μᾶλλον δὲ ὑπὸ χαλεπωτέρου νοσήματος. Καὶ γὰρ αὕτη χαλεπωτέρα ἢ μα-
 20 νία. Τί γὰρ ἂν τοιοῦτον εἰργάσατο ὁ μαινόμενος; Οὐ προΐετο ἀφρόν ἐκ τοῦ σιόματος οὔτις, ἀλλὰ προΐετο φόνον Δεσποτικόν οὐκ ἐστραγγάλου τὰς χεῖρας, ἀλλὰ προέτεινεν εἰς ὦνήν αἷματος τιμίου. Διὸ μείζων ἢ μανία, ὅτι ὑγιαίνων ἐμαίνεται.

Ἄλλ' οὐ φθέγγεται ἄσημα; Καὶ τί τῆς φωνῆς ταύτης ἀ-
 25 σημότερον. «Τί θέλειτέ μοι δοῦναι, καὶ ἐγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;». «Παραδώσω» ὁ διάβολος ἤχησε διὰ τοῦ σιόματος ἐκείνου. Ἄλλ' οὐκ ἐπάταξε τὴν γῆν τοῖς ποσὶ σπαίρων; Καὶ

εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχθῆ, εἰσέβαλε μέσα του ὀλόκληρος καὶ τὸν ἐκυρίευσεν ἐντελῶς.

Πῶς δέ, ἐὰν ἔτρωγαν τὸ πασχάλιον δεῖπνον, ἔτρωγαν παρανόμως; Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ φάγουν ἐξαπλωμένοι. Τί ἤμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον ἦσαν ἐξαπλωμένοι φιλοξενούμενοι. Ἄλλος μάλιστα εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην δὲν ἔφαγαν μόνον τὸ πασχάλιον δεῖπνον, ἀλλὰ καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· «πολὺ ἐπεθύμησα νὰ φάγω αὐτὸ τὸ Πάσχα μαζί σας»¹⁰, δηλαδὴ κατὰ τὸν χρόνον αὐτόν. Διατί τέλος πάντων; Διότι τότε ἐπρόκειτο νὰ συντελεσθῆ ἡ σωτηρία τῆς οἴκουμένης καὶ νὰ παραδοθῶν τὰ μυστήρια καὶ νὰ καταλυθῆ ἡ λύπη τοῦ θανάτου μὲ τὸν θάνατον· ἔτσι ἡ σταύρωσις ἦτο ἐν γνώσει του. Ἄλλὰ τίποτε δὲν ἐμάλαξε τὸ ἀνήμερον θηρίον, οὔτε τὸ ἔκαμψεν, οὔτε τὸ ἐντρόπιασεν.

Τὸν ἐταλάνισεν ὅταν εἶπεν· «Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον». Τὸν ἐφόβησεν ἐπίσης ὅταν εἶπεν· «ἦτο καλύτερα δι' αὐτόν νὰ μὴ εἶχε γεννηθῆ». Τὸν ἐντρόπιασεν ὅταν εἶπεν· «ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δώσω τὸ ψωμὶ ἄφοῦ τὸ βουτήξω». Καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν συνεκράτησεν, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶχε κυριευθῆ ἀπὸ κάποιαν μανίαν τῆς φιλαργυρίας, ἢ μᾶλλον ἀπὸ χειρότερον νόσημα· διότι αὐτὴ ἡ μανία εἶναι χειρότερα. Διότι τί παρόμοιον θὰ ἤμποροῦσε νὰ κάνῃ ὁ μαινόμενος; Διότι αὐτὸς δὲν ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ στόμα του ἄφρον, ἀλλ' ἔβγαλε φόνον Δεσποτικόν· δὲν ἐστραγγάλιζε τὰ χέρια, ἀλλὰ τὰ ἄπλωνε διὰ νὰ πωλήσῃ τίμιον αἷμα; Δι' αὐτὸ εἶναι μεγαλυτέρα ἡ μανία του, διότι ἐμαίνετο ἐνῶ ἦτο ὑγιής.

Ἄλλ' ἴσως ἰσχυρισθῆ κανεὶς ὅτι δὲν ὀμιλεῖ ἀσυνάρτητα. Καὶ τί εἶναι πῶς ἀσυνάρτητον ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά· «Τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, διὰ νὰ σᾶς τὸν παραδώσω;». «Παραδώσω» ὁ διάβολος ὠμίλησε μὲ τὸ στόμα ἐκείνου. Διατί δὲν ἐκτύπησεν εἰς τὴν γῆν τὰ πόδια του σπαράζοντας; Πόσον

πόσω βέλτιον ἐκείνως σπαίρειν, ἢ οὕτως ἐσιάναι ὀρθόν;
 Ἐὰν δὲ λίθοις ἑαυτὸν οὐκ ἔκοπιε; Καὶ πόσω ἄμεινον ἦν, ἢ
 τοιαῦτα ἐργάσασθαι;

Βούλεσθε εἰς μέσον ἀγάγωμεν τοὺς δαιμονῶντας καὶ
 5 τοὺς φιλαργύρους, καὶ ποιήσωμεν σύγκρισιν ἑκατέρων; Ἐπι-
 λὰ μηδεὶς οἰκείαν ἠγείσθω τὸ πρᾶγμα ὑβρίν. Οὐ γὰρ τὴν
 φύσιν ὑβρίζομεν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα κακίζομεν. Οὐδέποτε ἐνε-
 διδύσκετο ἱμάτια, λίθοις ἑαυτὸν κατακόπτων, ὁ δαιμονῶν,
 καὶ τὰς ἀβάτους ὁδοὺς καὶ τὰς τραχείας ἐπήει τρέχων, καὶ
 10 κατὰ κράτος, ἐλαννόμενος ὑπὸ τοῦ δαίμονος. Οὐ δοκεῖ ταῦτα
 φρικτὰ εἶναι; Τί οὖν ἂν δείξω τοὺς φιλαργύρους τούτων
 χαλεπώτερα ἐργαζομένους τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν, καὶ οὕτω
 χαλεπώτερα, ὡς ταῦτα παιδιὰν πρὸς ἐκεῖνα νομίζεσθαι;
 Ἐὰν ἀποσιήσεσθε τῆς νόσου;

15 Φέρε οὖν, ἴδωμεν εἴ τι ἀνεκτότερον αὐτῶν διάκεινται. Οὐ-
 δέν· ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερον· καὶ γὰρ μυρίων γυμνῶν εἰσιν
 αἰσχρότεροι. Πολλῶ γὰρ βέλτιον γυμνὸν εἶναι ἱματίων, ἢ τὰ
 ἀπὸ πλεονεξίας ἐνδεδυμένον περιέμεναι κατὰ τοὺς βακχευομέ-
 νους τῷ Διονύσῳ. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι προσωπεῖα καὶ ἱ-
 20 μάτια μαινομένων ἔχουσιν, οὕτω καὶ οὗτοι. Καὶ καθάπερ τὴν
 γύμνωσιν τῶν δαιμονῶντων ποιεῖ μανία, οὕτω καὶ τὴν πε-
 ριβολὴν ταύτην μανία ἐργάζεται· καὶ τῆς γυμνώσεως ἢ πε-
 ριβολὴ ἐλεεινοτέρα.

Καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν δεῖξαι πειράσομαι. Τίνα γὰρ ἂν
 25 εἴποιμεν μᾶλλον φαίνεσθαι ἐν αὐτοῖς τοῖς μαινομένοις; εἴ τις
 ἑαυτὸν κατακόπτοι, ἢ εἴ τις μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀπαντιῶν-

προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ σπαράζῃ ἔτσι, παρὰ νὰ στέκεται ὀρθιος τοιουτοτρόπως; Διατί δὲν ἐκτυποῦσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς λίθους; Πόσον καλύτερον θὰ ἦτο ἀπὸ τοῦ νὰ κάμη αὐτὰ πού ἔκαμεν;

Θέλετε νὰ φέρωμεν ἐνώπιόν μας τοὺς δαιμονιζομένους καὶ τοὺς φιλαργύρους καὶ νὰ κάνωμεν σύγκρισιν τῶν δύο; Ἄς μὴ τὸ θεωρήσῃ ὅμως κανεὶς προσωπικὴν του προσβολήν. Διότι δὲν προσβάλλομεν τὴν φύσιν, ἀλλὰ κατηγοροῦμεν τὸ γεγονός. Ὁ δαιμονιζόμενος δὲν ἐφοροῦσεν ἐνδύματα, ἐκτυποῦσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς λίθους καὶ ἔφευγε τρέχων εἰς τοὺς ἀβάτους καὶ ἀνωμάλους δρόμους⁴¹, κυριευμένος καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τὸν δαίμονα. Δὲν νομίζεις ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι φρικτά; Τί θὰ εἴπῃς λοιπόν, ἐὰν ἀποδείξω ὅτι οἱ φιλάργυροι κάνουν χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὴν ψυχὴν των, καὶ μάλιστα τόσον χειρότερα, ὥστε αὐτὰ νὰ φαίνωνται παιγνίδια συγκρινόμενα πρὸς ἐκεῖνα; Ἄρά γε θὰ ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὴν νόσον;

Ἄς ἴδωμεν λοιπόν, ἐὰν εὐρίσκωνται εἰς ἀνεκτοτέραν κάπως κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους. Καθόλου· ἀντιθέτως εἰς χειρότεραν· διότι εἶναι πῶς αἰσχροὶ ἀπὸ μυρίους γυμνοὺς. Διότι εἶναι κατὰ πολὺ καλύτερον νὰ εἶσαι γυμνὸς ἀπὸ ἐνδύματα, παρὰ νὰ περιφέρεσαι ἐνδεδυμένος ὅσα ἀπέκτησες μὲ τὴν πλεονεξίαν, ὅπως ἐκεῖνοι πού καταλαμβάνονται ἀπὸ βακχικὴν μανίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι φοροῦν προσωπεῖα καὶ ἐνδύματα μαινομένων, ἔτσι καὶ αὐτοί. Καὶ ὅπως τὴν γυμνότητα τῶν δαιμονιζομένων τὴν κάμνει ἡ μανία, ἔτσι καὶ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν τὴν κάμνει ἡ μανία. Καὶ εἶναι ἡ ἐνδυμασία αὐτὴ πῶς ἐλεεινὴ ἀπὸ τὴν γυμνότητα.

Καὶ αὐτὸ ἐδῶ θὰ ἀποπειραθῶ νὰ τὸ ἀποδείξω. Διότι ποῖος μεταξὺ τῶν μαινομένων θὰ ἐλέγαμεν ὅτι μαίνεται περισσότερο; ἐκεῖνος πού κτυπᾷ τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς λίθους, ἢ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του κτυπᾷ

τας ἅπαντας; Εὐδήλον ὅτι οὕτως. Οὐκοῦν ἐκεῖνοι μὲν ἑαυ-
 τούς ἐγύμνουσιν, οὗτοι δὲ ἅπαντας τοὺς ἀπαντιῶντας. Ἀλλὰ
 διασχίζουσιν ἐκεῖνοι τὰ ἱμάτια. Καὶ πόσω ἂν κατεδέξατο
 τῶν ἠδικημένων ἕκαστος ἱμάτιον διαρραγῆναι, ἢ πᾶσαν ἀπο-
 5 δυθῆναι τὴν οὐσίαν; Ἀλλὰ πληγὰς οὐκ ἐντείνουσιν εἰς τὸ
 πρόσωπον. Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο ποιοῦσιν οἱ πλεονέκται·
 εἰ δὲ μὴ πάντες, ἀλλ' εἰς τὴν γαστέρα διὰ τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς
 πενίας χαλεπωτέρας ἅπαντες ἐνιᾶσι τὰς ὀδύνας.

Ἀλλ' οὐ δάκνουσιν ὀδοῦσιν. Εἴθε ὀδοῦσι, καὶ μὴ θέλει
 10 πλεονεξίας χαλεπωτέροις ὀδόντων. «Οἱ γὰρ ὀδόντες αὐτῶν
 ὄπλα καὶ θέλη». Τίς γὰρ μᾶλλον ἀλγήσει, ὁ δηχθεὶς ἅπαξ
 καὶ εὐθέως θεραπευθεὶς, ἢ ὁ διαπαντὸς τοῖς ὀδοῦσι τῆς πε-
 νίας κατεσθιόμενος; Πενία γὰρ ἀκούσιος, καὶ καμίνου καὶ
 θηρίου χαλεπώτερον.

Ἀλλ' οὐ διώκουσι τὰς ἐρημίας, καθάπερ οἱ δαιμονῶν-
 15 τες. Εἴθε τὰς ἐρημίας, καὶ μὴ τὰς πόλεις κατέτρεχον, καὶ
 πάντες ἂν οἱ ἐν πόλεσιν ἀδείας ἀπήλασαν. Νυνὶ δὲ καὶ ταύ-
 τη πάντων ἐκείνων εἰσὶν ἀφορησιότεροι, ὅτι ἐν ταῖς πόλεσι
 ταῦτα ποιοῦσιν, ἅπερ ἐν ἐρημίαις ἐκεῖνοι, τὰς πόλεις ἐρη-
 20 μίας ἐργαζόμενοι, καὶ καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ οὐδενὸς ὄντιος τοῦ
 κωλύοντος, οὕτω τὰ πάντων συλῶντες.

Ἀλλ' οὐ βάλλουσι λίθοις τοὺς ἀπαντιῶντας. Καὶ τί τοῦτο;
 Λίθους μὲν γὰρ ράδιον καὶ φυλάξασθαι ἃ δὲ διὰ χάριτος
 καὶ μέλανος ἐργάζονται τοῖς ταλαιπώροις πένησι τραύματα,

καὶ ὄλους ὄσους συναντᾶ; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι αὐτός. Συνεπῶς ἐκεῖνοι μὲν ἀπεγύμνωναν τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐνῶ αὐτοὶ ὄλους ὄσους συναντοῦν. Ἄλλὰ ἐκεῖνοι, θὰ ἀντείπης, σχίζουν τὰ ἐνδύματα. Πόσον ὅμως θὰ ἐπροτιμοῦσε καθένας ἀπὸ τοὺς ἀδικημένους νὰ τοῦ σχισθῆ τὸ ἐνδυμα παρὰ νὰ ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ ὄλην τὴν περιουσίαν του; Ἄλλὰ, θὰ εἰπῆς, ὅτι αὐτοὶ δὲν καταφέρουν πλήγματα εἰς τὸ πρόσωπον. Ἀντιθέτως, καὶ αὐτὸ τὸ κάνουν οἱ πλεονέκται εἰς μεγαλύτερον βαθμόν· ἴσως βέβαια ὄχι ὄλοι, ἀλλὰ μὲ τὴν πείναν καὶ τὴν πενίαν προκαλοῦν ὄλοι εἰς τὰς γαστέρας χειροτέρους πόνους.

Ἄλλὰ αὐτοὶ δὲν δαγκώνουν μὲ τὰ δόντια τους. Μακάρι νὰ ἐδάγκωναν μὲ τὰ δόντια καὶ ὄχι μὲ τὰ βέλη τῆς πλεονεξίας, πὺ εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ δόντια. «Διότι τὰ δόντια των εἶναι ὄπλα καὶ βέλη»¹². Διότι ποῖος θὰ πονέσῃ περισσότερο, ἐκεῖνος πὺ θὰ δαγκωθῆ μίαν φοράν καὶ ἀμέσως θὰ θεραπευθῆ, ἢ ἐκεῖνος πὺ θὰ κατατρώγεται παντοτεινὰ μὲ τὰ δόντια τῆς πενίας; Διότι ἢ ἀκουσία πενία εἶναι χειρότερα καὶ ἀπὸ κάμινον καὶ ἀπὸ θηρίον.

Ἄλλὰ δὲν καταφεύγουν εἰς τὰς ἐρημίας, ὄπως οἱ δαιμονιζόμενοι. Μακάρι νὰ ἔφευγαν εἰς τὰς ἐρημίας καὶ νὰ μὴ κατεδυνάστευαν τὰς πόλεις, διὰ νὰ ἤμποροῦν ὄσοι εὐρίσκονται εἰς τὰς πόλεις νὰ ζοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ. Τώρα ὄμως καὶ εἰς αὐτὸ ἀπὸ ὄλους ἐκείνους εἶναι πὺ ἀνυπόφοροι, διότι κάνουν εἰς τὰς πόλεις αὐτά, τὰ ὄποια ἐκεῖνοι κάνουν εἰς τὰς ἐρημίας, μεταβάλλοντες τὰς πόλεις εἰς ἐρήμους, καὶ καθὼς εἰς τὴν ἐρημον δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντα ὄλων.

Ἄλλὰ δὲν κτυποῦν μὲ λίθους ὄσους συναντοῦν. Καὶ τί μ' αὐτό; Διότι ἀπὸ τοὺς λίθους μὲν εἶναι εὗκολον καὶ νὰ φυλαχθῆ κανεὶς· τὰ τραύματα ὄμως πὺ κάνουν μὲ χαρτὶ καὶ μελάνι εἰς τοὺς ταλαιπώρους πτωχοὺς, συντάσσοντες γραμμάτια πὺ εἶναι γεμᾶτα μὲ μυρίας πληγὰς, ποῖος θὰ

γραμματεῖα μυρίων πληγῶν γέμοντα συντιθέντες, τίς ἂν ποτε ραδίως φυλάξαιτο τῶν ἐμπεσόντων.

4. Ἴδωμεν δὲ καὶ ἑαυτοὺς ὅσα ἐργάζονται. Γυμνοὶ περιπαιτοῦσι κατὰ τὴν πόλιν ἱμάτιον γὰρ αὐτοῖς οὐκ ἔστιν ἀ-
5 ρειῆς. Εἰ δὲ οὐ δοκεῖ τοῦτο αὐτοῖς αἰσχρὸν εἶναι, καὶ τοῦτο τῆς ὑπερβαλλούσης αὐτῶν μανίας, ὅτι οὐδὲ αἰσθάνονται τῆς ἀσχημοσύνης· ἀλλὰ σῶμα μὲν γυμνωθέντες αἰσχύνονται, τὴν δὲ ψυχὴν γυμνὴν περιφέροντες ἐγκαλλωπίζονται. Εἰ δὲ βού-
λεσθε, καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἀναισθησίας ἐρῶ.

10 Τί οὖν τὸ αἴτιον; Ἐν πολλοῖς οὕτω γυμνουμένοις γυμνοῦνται, διόπερ οὐδὲ αἰσχύνονται, καθάπερ οὐδὲ ἐν τοῖς θαλανείοις ἡμεῖς. Ὡς εἶγε πολλοὶ ἦσαν οἱ τὴν ἀρειὴν περιβεβλημένοι, τότε ἂν μειζόνως τὸ αἶσχος αὐτῶν ἐφάνη. Νῦν δὲ τοῦτο μάλιστα ἔστι τὸ πολλῶν δακρύων ἄξιον, ὅτι διὰ τὸ
15 πολλοὺς εἶναι κακοὺς οὐδὲ ἐν αἰσχύνῃ τὰ κακά. Μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἰργάσατο ὁ διάβολος, τὸ μηδὲ αἰσθησιν ἀφιέναι λαβεῖν τῶν κακῶν, ἀλλὰ τῷ πλήθει τῶν μειόντων τὴν πονηρίαν συσκιάζειν αὐτῆς τὴν αἰσχύνην· ἐπεὶ εἰ συνέβη ἐν πλήθει πολλῶν εἶναι φιλοσοφούντων, μᾶλλον
20 ἂν εἶδεν αὐτοῦ τὴν γύμνωσιν ὁ τοιοῦτος.

Ὅτι μὲν οὖν τῶν δαιμονώντων εἰσὶ γυμνότεροι, δῆλον ἐκ τούτων· ὅτι δὲ καὶ ἐρήμους ἐπέργονται, οὐδὲ τοῦτο ἂν τις ἀντιείποι. Ἡ γὰρ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ἐρήμου πάσης ἐρημοτέρα. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς ὀδεύοντας, ἀλλ’
25 ὅμως ἀνθρώπων οὐδένα, ἀλλ’ ὄφεις, σκορπίους, λύκους, ἔχεις, ἀσπίδας. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ τὴν πονηρίαν μειόντες. Οὐκ

ἤμποροῦσεν εὐκόλα νὰ προφυλαχθῆ ἀπὸ ἐκείνους πὺ θὰ πέσουν εἰς τὰ χέρια τους;

4. Ἄς ἴδωμεν ὅμως ὅσα κάμνουν καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των. Περιπατοῦν εἰς τὴν πόλιν γυμνοί· διότι τὸ ἔνδυμα δὲν εἶναι δι' αὐτοὺς ἔντιμον πρᾶγμα. Ἐὰν δὲ αὐτὸ δὲν φαίνεται εἰς αὐτοὺς ὅτι εἶναι αἰσχρόν, καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν μανίαν των, διότι οὔτε κὰν αἰσθάνονται τὴν ἀσχημοσύνην· ἀλλά, ὅταν μὲν γυμνώσουν τὸ σῶμα των ἐντρέπονται, ὅταν ὅμως περιφέρουν τὴν ψυχὴν των γυμνὴν κομπάζουν. Ἐὰν μάλιστα θέλετε, θὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναισθησίας των.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Γυμνώνονται ἔτσι ἀνάμεσα εἰς πολλοὺς γυμνοὺς, δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐντρέπονται, ὅπως οὔτε καὶ ἡμεῖς ἐντρεπόμεθα εἰς τὰ λουτρά. Ἐνῶ, ἐὰν ἦσαν πολλοὶ ἐκείνοι πὺ εἶναι ἐνδεδυμένοι τὴν ἀρετὴν, τότε τὸ αἶσχος τους θὰ ἐφαίνετο περισσότερο. Τώρα ὅμως αὐτὸ εἶναι κυρίως τὸ ἄξιον πολλῶν δακρύων, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχουν πολλοὶ κακοί, δὲν φαίνονται τὰ κακὰ μέσα εἰς τὴν αἰσχύνην. Διότι μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ὁ διάβολος ἔκανε καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν ἀφήνει νὰ ἔχωμεν οὔτε συναίσθησιν τῶν κακῶν, ἀλλὰ ἐπισκιάζει τὴν αἰσχύνην τῆς πονηρίας μὲ τὸ πλῆθος ἐκείνων πὺ τὴν μετέρχονται. Ἐνῶ, ἐὰν συνέβαινε νὰ εὐρεθῆ ἀνάμεσα εἰς πλῆθος συνετῶν, θὰ ἔβλεπε καλύτερα τὴν γύμνωσίν του ὁ φιλάργυρος.

Ὅτι μὲν λοιπὸν εἶναι περισσότερο γυμνοὶ ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους, γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτά. Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὰς ἐρήμους πηγαίνουν, οὔτε αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς. Διότι ἡ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς εἶναι περισσότερο ἔρημος ἀπὸ κάθε ἔρημον. Διότι μολονότι ἔχει πολλοὺς πὺ βαδίζουν, ἐν τούτοις δὲν ἔχει κανένα ἄνθρωπον, παρὰ μόνον φίδια, σκορπιούς, λύκους, ἐχίδνας, ἀσπίδας. Διότι τέτοιοι εἶναι ὅσοι μετέρχονται τὴν πονηρίαν. Δὲν εἶναι δὲ μόνον ἔρημος αὐτὴ ἡ ὁδός, ἀλλὰ

ἐρήμη δὲ μόνον αὐτή, ἀλλὰ καὶ τραχυτέρα ἐκείνης. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐντεῦθεν. Οὐ γὰρ οὕτω πλήτιουσι λίθοι καὶ φάραγες καὶ ἀκρώρειαι τοὺς ἀναβαίνοντας αὐτάς, ὡς ἀρπαγὴ καὶ πλεονεξία τὰς μειούσας αὐτὴν ψυχάς.

- 5 Ὅτι δὲ καὶ παρὰ τὰ μνημεῖα ζῶσι, καθάπερ οἱ δαιμονῶντες, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὶ μνήματά εἰσι, δῆλον ἐντεῦθεν. Τί γὰρ ἐστὶ μνημεῖον; Λίθος, σῶμα νεκρὸν ἔχων ἐγκείμενον. Τί οὖν ἐκείνων διαφέρει τῶν λίθων τὰ τούτων σώματα; μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων ἐλεεινότερα ταῦτα. Οὐ γὰρ λίθος
- 10 ἐστὶ σῶμα νεκρὸν ἔχων, ἀλλὰ σῶμα λίθων ἀναισθητότερον, ψυχὴν περιφέρων νεκράν. Διὸ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τάφους αὐτοὺς προσειπῶν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν οὕτως ἐκάλεσε τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπήγαγε γοῦν λέγων «Ἐσωθεν δὲ γέμουσιν ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας».
- 15 Βούλεσθε λοιπὸν δείξω, πῶς καὶ λίθοις τὰς ἐαυτῶν κατατέμνουσι κεφαλὰς; Πόθεν οὖν πρῶτον, εἰπέ μοι, τοῦτο βούλει μαθεῖν; ἀπὸ τῶν ἐντεῦθεν, ἢ ἀπὸ τῶν μελλόντων; Ἄλλὰ τῶν μελλόντων αὐτοῖς οὐ πολὺς ὁ λόγος· οὐκοῦν τὰ ἐνταῦθα ρητέον. Πόσων γὰρ λίθων οὐ χαλεπώτεροι αἱ φρο-
- 20 τίδες, οὐ κεφαλὰς τιρώσκουσι, ἀλλὰ ψυχὴν δαπανῶσαι; Δεδοίκασι γάρ, μήποτε δικαίως ἐκ τῆς αὐτῶν οἰκίας ἐξέλθῃ τὰ ἀδίκως ἐπεισελθόντα τρέμουσιν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων, ὀργίζονται, παροξύνονται, πρὸς οἰκείους, πρὸς ἀλλοτρίους· καὶ νῦν μὲν ἀθυμία, νῦν δὲ φόβος, νῦν δὲ θυμὸς αὐτοὺς διαδέ-
- 25 χεται, καὶ καθάπερ κρημνοὺς ἀπὸ κρημνῶν διαβαίνοντες, καὶ τὰ μηδέπω κτηθέντα καθ' ἑκάστην καρδοκοῦσι τὴν ἡμέραν. Διόπερ οὐδὲ ἡδοναὶ ὑπὲρ ὧν ἔχουσι, τῷ τε μὴ θαρ-

καὶ περισσότερον ἀνώμαλος ἀπὸ ἐκείνην. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερόν ἀπὸ ἐδῶ. Διότι δὲν κτυποῦν τόσον οἱ λίθοι καὶ αἱ φάραγγες καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν ἐκείνους πού τὰς ἀνεβαίνουν, ὅσον ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ πλεονεξία πληγώνουν τὰς ψυχὰς πού μετέρχονται τὴν πονηρίαν.

Ὅτι δὲ ζοῦν καὶ κοντὰ εἰς τοὺς τάφους, ὅπως οἱ δαιμονιζόμενοι, ἢ μᾶλλον ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι τάφοι, φαίνεται ἀπὸ ἐδῶ. Διότι τί εἶναι οἱ τάφοι; Εἶναι λίθοι, οἱ ὅποιοι περιέχουν μέσα τους νεκρὰ σώματα. Κατὰ τί λοιπὸν διαφέρουν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς λίθους τὰ σώματα αὐτῶν; Μᾶλλον εἶναι καὶ πῶ ἐλεεινὰ ἀπὸ ἐκείνους. Διότι δὲν εἶναι λίθος πού περιέχει σῶμα νεκρόν, ἀλλὰ σῶμα πῶ ἀναίσθητον καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους, τὸ ὅποιον περιφέρει νεκρὰν ψυχὴν. Δι' αὐτὸ δὲν θὰ ἔκανε σφάλμα κανεὶς ἂν τοὺς ἀποκαλέσῃ τάφους· διότι καὶ ὁ Κύριός μας ἔτσι ὠνόμασε τοὺς Ἰουδαίους, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα· ἐπρόσθεσε λοιπὸν τὰ ἐξῆς· «ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀρπαγὴν καὶ ἀδικίαν»¹³.

Θέλετε λοιπὸν νὰ ἀποδείξω, ὅτι κτυποῦν καὶ τὰς κεφαλὰς των εἰς τοὺς λίθους; Κατὰ πρῶτον ὅμως εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ θέλεις νὰ τὸ μάθῃς αὐτό; Ἐκ τῶν παρόντων ἢ ἀπὸ τῶν μέλλοντων; Ἄλλὰ περὶ τῶν μελλόντων αὐτοὶ δὲν κάμνουν πολὺν λόγον· ἐπομένως ἄς εἰπωθοῦν τὰ ἐδῶ. Διότι πόσων λίθων δὲν εἶναι χειρότεροι αἱ φροντίδες, αἱ ὅποιαι δὲν πληγώνουν τὰς κεφαλὰς, ἀλλὰ καταστρέφουν τὴν ψυχὴν; Διότι φοβοῦνται μήπως φύγουν ποτὲ ἀπὸ τὴν οἰκίαν των, ὅπως εἶναι δίκαιον, ὅλα ἐκεῖνα πού συνεκεντρώθησαν κατὰ τρόπον ἄδικον. Τρέμουν διὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς των, ὀργίζονται, ἐρεθίζονται ἐναντίον οἰκείων καὶ ξένων. Καὶ ἄλλοτε μὲν τοὺς καταλαμβάνει δυσφορία, ἄλλοτε δὲ φόβος καὶ ἄλλοτε θυμὸς, καὶ διαβαίνοντες οἴονεὶ ἀπὸ κρημνοῦς εἰς κρημνοῦς, καιροφυλακτοῦν κάθε ἡμέραν καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀποκτήσει. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν εὐχαριστοῦνται μὲ ἐκεῖνα πού ἔχουν, ἀφ' ἑνὸς διότι

ρεῖν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν, τῷ τε ὅλη τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ μηδέπω ληφθέντα κεχηνέναι. Καὶ καθάπερ ὁ διηνεκῶς διψῶν, κἂν μυρίας ἐκπλή πηγάς, οὐκ αἰσθάνεται τῆς ἡδονῆς, διὰ τὸ μὴ λαμβάνειν κόρον· οὕτω καὶ οὗτοι, οὐ μόνον
5 οὐχ ἡδοναί, ἀλλὰ καὶ βασανίζονται, ὅσῳ ἂν περιβάλλωνται, τῷ μηδὲν εἰδέναι πέρας τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας.

Καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα εἶπωμεν δὲ καὶ περὶ τῆς μελλούσης ἡμέρας. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ μὴ προσέχουσιν, ἀλλ' ἡμῖν ἀναγκαῖον εἶπεῖν. Κατὰ τὴν μέλλουσαν οὖν ἡμέραν
10 πανταχοῦ κολαζομένους ἴδοι τις ἂν τοὺς τοιούτους. Καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ, «Ἐπείνων, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψων, καὶ οὐκ ἐποίησατέ με», τούτους κολάζει καὶ ὅταν λέγῃ, «Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸν αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ», τοὺς κακῶς πλουτοῦντας ἐκεῖ παραπέμπει. Καὶ ὁ δοῦλος ὁ
15 πονηρός, ὁ μὴ διδοὺς τοῖς συνδούλοις τὰ ὑπάρχοντα τὰ δεσποικῶς, τῆς τούτων μερίδος ἐστί· καὶ ὁ τὸ τάλαντον κατορύξας, καὶ αἱ πέντε παρθένοι. Καὶ ὅπου δ' ἂν ἀπέλθῃς, τοὺς φιλαργύρους κολαζομένους ὄψει.

Καὶ νῦν μὲν ἀκούσονται, «Χάος ἐστὶ μετὰξὺ ἡμῶν καὶ
20 ὑμῶν»· νῦν δέ, «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον»· καὶ νῦν μὲν διχοτομηθέντες ἀπελεύσονται ἔνθα ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων· καὶ πάντοθεν αὐτοὺς ἐλαυνομένους ἴδοι τις ἂν, καὶ οὐδαμοῦ χώραν ἔχοντας, ἀλλ' εἰς τὴν γέενναν μόνην συναγομένους.

25 5. Τί τοίνυν τῆς ὀρθῆς ἡμῖν πίστεως ὄφελος εἰς σωτηρίαν, ὅταν ταῦτα ἀκούσωμεν; Ἐκεῖ ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων, καὶ σκότος ἐξώτερον, καὶ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ,

14. Ματθ. 25, 42.

15. Αὐτόθι.

16. Ματθ. 24, 49.

17. Ματθ. 25, 25.

18. Ματθ. 25, 1 ἐ.

19. Λουκᾶ 16, 26.

20. Ματθ. 25, 41.

21. Ματθ. 24, 51.

δὲν τὰ θεωροῦν ἀσφαλῆ, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι μὲ ὄλην τὴν σκέψιν των χάσκουν πρὸς ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀποκτήσει. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος ποὺ διψᾷ συνεχῶς, καὶ ὅταν ἀκόμη πῆ ἀπείρους πηγὰς, δὲν αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν, διότι δὲν χορταίνει τὴν δίψαν του, ἔτσι καὶ αὐτοί, ὅχι μόνον δὲν εὐχαριστοῦνται, ἀλλὰ καὶ βασανίζονται, μὲ ὅσα καὶ ἂν ἀποκτήσουν, διότι δὲν γνωρίζουν τέρμα τῆς ἐπιθυμίας των αὐτῆς.

Καὶ τὰ μὲν παρόντα εἶναι τέτοια. Ἦς ὁμιλήσωμεν ὁμῶς καὶ περὶ τῆς μελλούσης ἡμέρας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ δὲν τὴν προσέχουν, εἶναι ἀναγκαῖον εἰς ἡμᾶς νὰ ὁμιλήσωμεν. Κατὰ τὴν μέλλουσαν λοιπὸν ἡμέραν θὰ τοὺς βλέπη κανεῖς αὐτοὺς παντοῦ νὰ κολάζονται. Διότι, ὅταν λέγῃ· «ἐπεινοῦσα καὶ δὲ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω, ἐδιψοῦσα καὶ δὲν μὲ ἐποτίσατε»¹⁴, αὐτοὺς τιμωρεῖ· καὶ ὅταν λέγῃ· «πηγαίνετε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον»¹⁵, παραπέμπει ἐκεῖ ἐκείνους ποὺ πλουτίζουν κακῶς. Καὶ ὁ δοῦλος ὁ πονηρός, ὁ ὁποῖος δὲν δίνει εἰς τοὺς συνδούλους του τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Δεσπότου¹⁶, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτῶν· καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔκρυψεν εἰς τὴν γῆν τὸ τάλαντον¹⁷, καὶ αἱ πέντε παρθένοι¹⁸. Καὶ ὅπου καὶ ἂν μεταβῆς, θὰ ἰδῆς τοὺς φιλαργύρους νὰ κολάζονται.

Καὶ ἄλλοτε μὲν θὰ ἀκούουν· «ὑπάρχει χάος μεταξύ μας»¹⁹, ἄλλοτε δέ· «φύγετε ἀπὸ ἐμένα εἰς τὸ πῦρ ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένον»²⁰. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἀφοῦ διχοτομηθοῦν θὰ μεταβοῦν ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων²¹· καὶ ἀπὸ παντοῦ θὰ τοὺς ἰδῆτε νὰ ἐκδιώκονται, χωρὶς νὰ ἔχουν πουθενὰ θέσιν, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώνονται μόνον εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

5. Ποῖον θὰ εἶναι λοιπὸν τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὅταν ἀκούσωμεν αὐτά; Ἐκεῖ θὰ μᾶς ἀναμένῃ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων καὶ τὸ ἐξώτερον

καὶ τὸ διχοτομεῖσθαι, καὶ τὸ ἐλαύνεσθαι ἐνταῦθα ἀπέχθεια, κακηγορίαι, διαβολαί, κίνδυνοι, φροντίδες, ἐπιβουλαί, τὸ παρὰ πάντων μισεῖσθαι, τὸ παρὰ πάντων βδελύττεσθαι, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν δοκούντων κολακεύειν. Ὡσπερ γὰρ τοὺς
 5 ἀγαθοὺς οὐχ οἱ ἀγαθοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πονηροὶ θαυμάζουσιν, οὕτω τοὺς κακοὺς οὐχ οἱ χρηστοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ φαῦλοι μισοῦσι.

Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, τοὺς φιλαργύρους ἡδέως ἂν ἐροίμην, εἰ μὴ πρὸς ἀλλήλους ἀηδῶς ἔχουσι, καὶ τῶν τὰ
 10 μέγιστα ἡδικηκότων πολεμωτέρους εἶναι νομίζουσιν, εἰ μὴ καὶ ἐαυτῶν κατηγοροῦσιν, εἰ μὴ ὕβριν τὸ προᾶγμά φασιν, ὅταν τις αὐτοῖς τοῦτο προσενέγκῃ τὸ ὄνειδος. Καὶ γὰρ ὄνειδος ἔσχατον τοῦτο, καὶ πολλῆς κακίας ἀπόδειξις. Εἰ γὰρ χρημάτων ὑπεριδεῖν οὐκ ἀνέχῃ, τίνος περιέση ποιέ; ἐπιθυμίας,
 15 καὶ δοξομανίας, καὶ θυμοῦ, καὶ ὀργῆς; Καὶ πῶς ἂν τις πεισθεῖη; Ἐπιθυμίας μὲν γὰρ ἔνεκεν τῆς τῶν σωμάτων, καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ, πολλοὶ καὶ τῇ τῆς σαρκὸς κατασκευῇ λογίζονται καὶ τὰς ὑπερβολὰς ἀνατιθέασιν ἰατρῶν παῖδες· καὶ τὸν μὲν θερμότερον καὶ ὑγρότερον λαγνότερον εἶναί φασι,
 20 τὸν δὲ πρὸς ξηροτέραν ἐκπεσόντα δυσκρασίαν, ὄρμητιαν καὶ ἀκρόχολον καὶ θυμώδη, φιλαργυρίας δὲ ἔνεκεν οὐδεὶς οὐδέποτε αὐτῶν ἤκουσεν οὐδὲν εἰρηκότων τοιοῦτον. Οὕτω ραθυμίας μόνῃς ἐστὶ καὶ ψυχῆς ἀναλγήτου τὸ νόσημα.

Διὸ παρακαλῶ, σπονδάζωμεν πάντα τὰ τοιαῦτα διορθοῦν,
 25 καὶ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμῖν ἡλικίαν ἐπιγινόμενα πάθη πρὸς τὸ ἐναντίον μετατιθέναι. Ἄν δὲ καθ' ἕκαστον μέρος τῆς ζωῆς

σκότος καὶ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον, καὶ ἡ διχοτόμησις καὶ ὁ διωγμός. Ἐδῶ πάλιν ἡ ἀποστροφή, αἱ κακολογίαι, αἱ διαβολαί, οἱ κίνδυνοι, αἱ μέριμναι, αἱ σκευωρίαι, τὸ μῖσος ἀπὸ ὄλους, ἡ ἀποστροφή ἀπὸ ὄλους, ἀκόμη καὶ ἀπὸ αὐτοῦς πού φαίνονται νὰ μᾶς κολακεύουν. Διότι ὅπως τοὺς ἀγαθοὺς τοὺς θαυμάζουν ὄχι μόνον οἱ ἀγαθοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πονηροί, ἔτσι καὶ τοὺς κακοὺς τοὺς μισοῦν ὄχι μόνον οἱ ἀγαθοί, ἀλλὰ καὶ οἱ κακοί.

Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, θὰ ἐρωτοῦσα εὐχαρίστως τοὺς φιλαργύρους, ἐὰν δὲν αἰσθάνωνται ἀποστροφήν μεταξὺ τους καὶ δὲν θεωροῦν τοὺς ἄλλους φιλαργύρους, ἐχθροὺς περισσότερο καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς ἀδίκησαν πάρα πολύ, ἐὰν δὲν κατηγοροῦν καὶ τοὺς ἑαυτοῦς των ἀκόμη, ἐὰν δὲν θεωροῦν ὕβριν τὴν φιλαργυρίαν, ὅταν, κάποιος τοὺς προσδώσῃ αὐτὴν τὴν μομφήν. Διότι πράγματι ἡ φιλαργυρία εἶναι μομφὴ μεγίστη καὶ δεῖγμα πολλῆς κακίας. Διότι, ἐὰν δὲν ἤμπορῆς νὰ περιφρονήσῃς τὰ χρήματα, τί τάχα θὰ ἤμπορέσῃς νὰ ξεπεράσῃς; Τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν, τὴν δοξομανίαν, τὸν θυμόν, ἢ τὴν ὀργήν; Καὶ πῶς θὰ πεισθῇ κανεὶς περὶ αὐτοῦ; Διότι ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιθυμίας τῶν σωμάτων καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ, πολλοὶ θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἔτσι ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τῆς σαρκός των, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἰατροὶ ἀποδίδουν τὰς ὑπερβολάς· καὶ ὁ μὲν περισσότερο θερμόαιμος καὶ φιλήδονος, λέγουν ὅτι εἶναι περισσότερο ἀκόλαστος, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἔχει κρᾶσιν ἰσχνὴν (μαραμμένην) εἶναι ἐπιθετικός, εὐερέθιστος καὶ θυμώδης. Ἐξ ἀφορμῆς ὅμως τῆς φιλαργυρίας κανεὶς δὲν τοὺς ἤκουσε νὰ λέγουν κάτι τέτοιο. Ἔτσι ἡ ἀσθένεια αὐτὴ εἶναι ἀποτέλεσμα μόνον τῆς ραθυμίας καὶ τῆς ἀναλγήτου ψυχῆς.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, ἅς φροντίσωμεν ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ διορθώσωμεν καὶ νὰ στρέφωμεν τὰ πάθη πού ἐμφανίζονται εἰς κάθε ἡλικίαν μας νὰ τὰ μεταστρέφωμεν εἰς τὸ ἀντίθετον. Ἄν δὲ εἰς κάθε περίοδον τῆς ζωῆς μας παρα-

ἡμῶν παραπλέωμεν τοὺς τῆς ἀρειῆς πόνους, πανταχοῦ ναυά-
για ὑπομένοντες, ἐπὶ τὸν λιμένα ἐλθόντες ἔρημοι φορτίων
πνευματικῶν, τὰ ἔσχατα ὑπομενοῦμεν. Πέλαγος γάρ ἐστι
τειαμένον ὁ παρὼν βίος. Καὶ ὡσερ ἐν τῇ θαλάττῃ ταύτῃ διά-
5 φοροι κόλποι, διαφόρους ἔχοντες χειμῶνας· καὶ ὁ μὲν Αἰ-
γαῖος διὰ τὰ πνεύματά ἐστι χαλεπός· ὁ δὲ πορθμὸς ὁ Τυρρη-
νικός, διὰ τὴν σιανοχωρίαν· ἡ δὲ Χάρυβδις ἡ πρὸς τῇ Λιβύῃ,
διὰ τὰ τέλματα· ἡ Προποντὶς ἡ ἔξω τοῦ Εὐξείνου πόντου,
διὰ τὸ ραγδαῖον καὶ ρόθιον· τὰ ἔξω Γαδείρων, διὰ τὴν ἐρη-
10 μίαν καὶ τὸ ἀτριβὲς καὶ τὸ ἀνισιόρητον τῶν τόπων καὶ ἄλλο
μέρος δι' ἕτερον· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας.

Καὶ πρῶτον πέλαγος ἔστιν ἰδεῖν τὸ τῆς παιδικῆς ἡλι-
κίας, πολὺν ἔχον τὸν σάλον διὰ τὸ ἀνόητον, διὰ τὴν εὐκολίαν,
διὰ τὸ μὴ πεπηγέσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ παιδαγωγοὺς καὶ διδα-
15 σκάλους ἐφισιτῶμεν, τὸ λείπον τῇ φύσει διὰ τῆς ἐπιμελείας
εἰσφέροντες, ὡσερ ἐκεῖ διὰ τῆς τέχνης τῆς κυβερνητικῆς.

Μετὰ ταύτην τὴν ἡλικίαν ἡ τοῦ μειρακίου διαδέχεται
θάλαττα, ἔνθα σφοδρὰ τὰ πνεύματα, καθάπερ ἐν τῷ Αἰγαίῳ,
τῆς ἐπιθυμίας ἡμῖν ἀξανομένης. Καὶ αὕτη μάλιστα ἡ ἡλικία
20 διορθώσεως ἔρημος· οὐ διὰ τὸ ἐνοχλεῖσθαι μόνον σφοδρότε-
ρον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὰ ἁμαρτήματα μὴ ἐλέγχεσθαι· καὶ γὰρ
καὶ διδάσκαλος καὶ παιδαγωγὸς λοιπὸν ὑπεξίστανται. Ὅταν
οὖν τὰ μὲν πνεύματα σφοδρότερον διαπνέη, ὁ δὲ κυβερνήτης
ἀσθενέστερος ᾗ, καὶ ὁ ἀμύνων μηδεὶς ᾗ, ἐννόησον τοῦ χειμῶ-
25 νος τὸ μέγεθος.

22. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰσπανίας παρὰ τὸ Γιβραλτάρ.

κάμπτωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ παθαίνωμεν παντοῦ ναυάγια, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸν λιμένα χωρὶς πνευματικὰ φορτία, θὰ ὑποστῶμεν τὰς πλέον βαρείας συνεπειάς. Διότι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι πέλαγος ἐκτεταμένον. Καὶ ὅπως εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ὑπάρχουν διάφορα πελάγη, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν διαφορετικὰς κακοκαιρίας, καὶ τὸ μὲν Αἰγαῖον εἶναι ἐπικίνδυνον ἐξ αἰτίας τῶν ἀνέμων· ὁ Τυρρηνικὸς πορθμὸς, διὰ τὴν στενότητα τοῦ χώρου· ἡ Χάρυβδις, πὺ βρίσκεται πρὸς τὴν Λιβύην, διὰ τὰ τέλματά της· ἡ Προποντίς, πὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, διὰ τὴν ὀρμητικότητα καὶ βιαιότητά της· ἡ θάλασσα ἔξω ἀπὸ τὰ Γάδειρα²², ἐπειδὴ εἶναι ἔρημος καὶ ἀπάτητος καὶ εἶναι ἄγνωστα τὰ μέρη της· καὶ ἄλλα πελάγη δι' ἄλλους λόγους· ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν.

Καὶ πρῶτον πέλαγος ἡμποροῦμεν νὰ θεωρήσωμεν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἡ ὁποῖα παρουσιάζει πολὺν σάλον, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπερισκεψίας, τοῦ εὐμεταβλήτου καὶ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη σταθεροποιηθῆ. Δι' αὐτὸ προσλαμβάνομεν παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους, συμπληροῦντες μὲ τὴν ἐπιμέλειαν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λείπει ἀπὸ τὴν φύσιν, ὅπως γίνεται εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὴν τέχνην κυβερνήσεως τῶν πλοίων.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἡλικίαν ἔρχεται ἡ θάλασσα τοῦ ἀνηλίκου νέου, εἰς τὴν ὁποῖαν πνέουν ἰσχυροὶ ἄνεμοι, ὅπως εἰς τὸ Αἰγαῖον, διότι ἡ ἐπιθυμία μέσα μας αὐξάνει. Αὕτῃ ἡ ἡλικία δὲ εἶναι πρὸ δύσκολος εἰς τὴν διόρθωσιν· ὄχι μόνον διότι ἐνοχλεῖται περισσότερο, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ ἁμαρτήματά της δὲν ἐλέγχονται· διότι καὶ ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἀκόμη κάμνουν παραχωρήσεις. Ὅταν λοιπὸν οἱ μὲν ἄνεμοι φυσοῦν ἰσχυρώτερα, ὁ δὲ κυβερνήτης τοῦ πλοίου εἶναι ἀσθενέστερος καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ τὸν βοηθήσῃ σκέψου πόσον γίνεται τὸ μέγεθος τῆς κακοκαιρίας.

Μετὰ τοῦτο πάλιν ἕτερον μέρος τῆς ἡλικίας, τὸ τῶν ἀνδρῶν ἔπεισιν, ἐν ᾧ τὰ τῆς οἰκονομίας ἐπίκειται ὅτι γυνή, καὶ γάμος, καὶ παιδοποιΐα, καὶ οἰκίας προστασία, καὶ πολλὰ τῶν φροντίδων νιφάδες. Τότε μάλιστα καὶ φιλαργυρία ἀνθεῖ
5 καὶ βασκανία.

“Οἷαν οὖν ἕκαστον μέρος ἡλικίας παρερχόμεθα μετὰ ναυαγίων, πῶς ἀρκέσομεν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ; πῶς τὴν μέλλουσαν διαφευξόμεθα κόλασιν; “Οἷαν γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ μηδὲν μανθάνωμεν ὑγιές, ἐν δὲ τῇ νεότητι μὴ σωφρο-
10 νήσωμεν, καὶ ἄνδρες γενόμενοι φιλαργυρίας μὴ περιγενώμεθα, ὥσπερ εἰς τινα ἀντλίαν τὸ γῆρας ἐλθόντες, καὶ πάσαις ταῖς πληγαῖς ταύταις τὸ σκάφος τῆς ψυχῆς ἀσθενέστερον κατασκευάσαντες, τῶν σανίδων διαλελυμένων, ἀπαντησόμεθα εἰς ἐκεῖνον τὸν λιμένα, πολὺν ἐπιφερόμενοι φορτιὸν ἀντὶ
15 πνευματικῆς ἐμπορίας, καὶ τῷ μὲν διαβόλῳ παρέξομεν γέλωτα, θρῆνον δὲ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἀφορήτους ἐπισπασόμεθα τιμωρίας.

“Ἴν’ οὖν μὴ ταῦτα γένηται πάντοθεν ἑαυτοὺς συσφίγγαντες, καὶ πρὸς πάντα τὰ πάθη σιάντες, ἐκβάλλωμεν τοῦ πλοῦ-
20 του τὴν ἐπιθυμίαν ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

23. Ἀντλία ἐδῶ εἶναι τὸ μέρος τοῦ κύτους τοῦ πλοίου, εἰς τὸ ὁποῖον συγκεντρώνονται τὰ εἰσρέοντα θαλάσσια ὕδατα.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ πάλιν ἄλλη περίοδος τῆς ἡλικίας, ἡ ἀνδρική, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα· τότε ἔρχεται ἡ γυναῖκα καὶ ὁ γάμος καὶ ἡ ἀπόκτησις παιδιῶν καὶ ἡ προστασία τῆς οἰκογενείας καὶ συσσωρεύονται πολλαὶ αἱ νιφάδες τῶν φροντίδων. Ἀκριβῶς τότε ἐμφανίζεται καὶ ἡ φιλαργυρία καὶ ὁ φθόνος.

“Ὅταν λοιπὸν κάθε περίοδον τῆς ἡλικίας τὴν διερχώμεθα μὲ ναυάγια, πῶς θὰ ἐπαρκέσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν; Πῶς θὰ διαφύγωμεν τὴν μέλλουσαν κόλασιν; Διότι, ὅταν εἰς μὲν τὴν πρώτην ἡλικίαν δὲν μαθαίνωμεν τίποτε τὸ ὑγιές, εἰς δὲ τὴν νεότητα δὲν σαφρονοῦμεν, καὶ ὅταν γινώμεθα ἄνδρες δὲν κατανικῶμεν τὴν φιλαργυρίαν, τότε, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸ γῆρας, ὡς ἄλλην ἀντλίαν²³, καὶ μὲ ὅλα τὰ κτυπήματα αὐτὰ ἔχωμεν κάνει τὸ σκάφος τῆς ψυχῆς ἀσθενέστερον, μὲ τὰς σανίδας διαλελυμένας, θὰ ἐμφανισθῶμεν εἰς ἐκείνον τὸν λιμένα προσκομίζοντες πολλὰ φρύγανα ἀντὶ πνευματικοῦ ἐμπορεύματος καὶ εἰς μὲν τὸν διάβολον θὰ προκαλέσωμεν γέλια, εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας δὲ θρῆνον καὶ θὰ ἐπισύρωμεν τὰς πλέον ἀνυποφόρους τιμωρίας.

Διὰ νὰ μὴ συμβοῦν λοιπὸν αὐτά, ἀφοῦ περισφίξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀφοῦ ἀντισταθῶμεν εἰς ὅλα τὰ πάθη, ἅς ἀποβάλωμεν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλούτου, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΒ΄.

Ματθ. 26, 26-35

«Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· λά-
5 βετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πῖετε ἐξ αὐτοῦ πάν-
τες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑ-
πὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν».

1. Βαβαί, πόση ἢ πῆρως τοῦ προδότου. Καὶ τῶν μυ-
10 στηρίων μετέχων, ἔμενεν ὁ αὐτός· καὶ τῆς φρικωδεσιότητος ἀπολαύων τραπέζης, οὐ μειτεβάλλειο. Καὶ τοῦτο ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσηλθὲν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς, οὐ τοῦ σώματος καταφρονῶν τοῦ δεσποτικοῦ, ἀλλὰ τῆς ἀναισχυντίας καταγελῶν τοῦ προδότου λοιπόν. Καὶ γὰρ μεῖζον
15 τὸ ἁμάρτημα ἐγίνετο ἑκατέρωθεν καὶ ὅτι μετὰ τοιαύτης γνώμης τοῖς μυστηρίοις προσήει, καὶ ὅτι προσελθὼν οὐκ ἐγένετο βελτίων, οὔτε ἀπὸ τοῦ φόβου, οὔτε ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας, οὔτε ἀπὸ τῆς τιμῆς.

Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐκώλυσε αὐτόν, καίτοι πάντα εἰδώς·
20 ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν παραλιμπάνει τῶν εἰς διόρθωσιν ἠκόντων. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο συνεχῶς ὑπεμίμνησκε καὶ κατεῖχε, καὶ δι' ἔργων, καὶ διὰ λόγων, καὶ διὰ φόβου, καὶ διὰ θεραπείας, καὶ δι' ἀπειλῆς, καὶ διὰ τιμῆς. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτὸν ἀφίστη τοῦ νοσήματος ἐκείνου τοῦ
25 χαλεποῦ. Διὸ λοιπόν ἐκεῖνον ἀφείς, τοὺς μαθητὰς διὰ τῶν μυστηρίων ἀναμιμνήσκει πάλιν τῆς σφαγῆς, καὶ μεταξὺ τῆς τραπέζης περὶ τοῦ σιανροῦ διαλέγεται, τῇ συνεχείᾳ τῆς προο-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΒ΄.

Ματθ. 26, 26-35

«Ἐνῶ δὲ ἔτρωγαν, ὁ Ἰησοῦς ἐπῆρεν ἄρτον καὶ ἀφοῦ τὸν ἠύλόγησε, τὸν ἔκοψεν, ἔδωσεν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ εἶπε· ἴαβετε, φάγετε· αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμά μου». Ἐπειτα, ἐπῆρε τὸ ποτήριον καὶ ἀφοῦ τὸ ἠύλόγησε τοὺς τὸ ἔδωσε καὶ εἶπε· πίετε ἀπὸ αὐτὸ ὅλοι, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμά μου τῆς Νέας Διαθήκης, τὸ ὁποῖον χύνεται πρὸς χάριν πολλῶν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

1. Πῶ, πῶ, πόση ἦτο ἡ τύφλωσις τοῦ προδότου! Καὶ ὅταν ἀκόμη συμμετεῖχαν εἰς τὰ μυστήρια, ἔμενεν ὁ ἴδιος· καὶ ὅταν ἀπελάμβανε τῆς πρὸ φρικτῆς τραπέζης, δὲν μετεβάλλετο. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ὁ Λουκᾶς ὅταν λέγῃ, ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὸ εἰσηλθε μέσα του ὁ Σατανᾶς, ὅχι περιφρονῶν τὸ σῶμα τοῦ Δεσπότη, ἀλλὰ περιπαίζων τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ προδότου. Διότι τὸ ἁμάρτημα ἦτο πολὺ μέγαλο καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλος μέρος· καὶ ὅτι μὲ τοιαύτην σκέψιν προσήρχετο εἰς τὰ Μυστήρια, καὶ ὅτι ὅταν προσῆλθε δὲν ἔγινε καλύτερος, οὔτε ἀπὸ τὸν φόβον, οὔτε ἀπὸ τὴν εὐργεσίαν, οὔτε ἀπὸ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἐγίνετο.

Ὁ δὲ Χριστὸς δὲν τὸν ἠμπόδισεν, ἂν καὶ ἐγνώριζε τὰ πάντα, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ἐγκαταλείπει ἐκείνους ποῦ προσέρχονται πρὸς διόρθωσιν. Δι' αὐτὸ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ διαρκῶς τοῦ ὑπενθύμιζε καὶ τὸν ἐσυγκρατοῦσε, καὶ μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ φόβον καὶ μὲ περιποίησιν καὶ μὲ ἀπειλὴν καὶ μὲ τιμὴν. Ἀλλὰ τίποτε δὲν τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν φοβερὸν νόσημα. Καὶ δι' αὐτό, ἀφοῦ ἄφησεν ἐκεῖνον, ὑπενθυμίζει πάλιν εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν σφαγὴν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου ὁμιλεῖ περὶ τῆς σταυρώσεως, προσπαθῶν μὲ τὴν συνεχῆ

ρήσεως εὐπαράδεκτον αὐτοῦ ποιῶν τὸ πάθος. Εἰ γὰρ τοσούτων γενομένων καὶ προλεχθέντων, ἐθορυβήθησαν, εἰ μηδὲν τούτων ἠκηκόεσαν, τί οὐκ ἂν ἔπαθον;

«Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ἄριον ἔκλασε». Τί δήποτε 5
 τότε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα τὸ μυστήριον ἐπιτελεῖ τοῦτο; Ἴνα μάθῃς πάντοθεν καὶ τῆς παλαιᾶς αὐτὸν ὄντα νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ διὰ ταῦτα προσκιογραφηθέντα. Διὰ τοι τοῦτο ἔνθα ὁ τύπος, τὴν ἀλήθειαν ἐπιτίθησιν. Ἡ δὲ ἐσπέρα τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν τεκμήριον ἦν, καὶ τοῦ 10
 πρὸς αὐτὸ λοιπὸν ἤκειν τὸ τέλος τὰ πράγματα.

Καὶ εὐχαριστεῖ, διδάσκων ἡμᾶς ὅπως δεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπιτελεῖν, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται, καὶ παιδεύων ἡμᾶς, ὅπερ ἂν πάσχωμεν, εὐχαρίστως φέρειν, καὶ χρησιὰς κἀντιεῦθεν ὑποτείνων τὰς ἐλπίδας. Εἰ 15
 γὰρ ὁ τύπος τοσαύτης δουλείας γέγονεν ἀπαλλαγῆ, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀλήθεια τὴν οἰκουμένην ἐλευθερώσει, καὶ ἐπὶ εὐεργεσία τῆς ἡμετέρας παραδοθήσεται φύσεως. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ πρὸ τούτου παρέδωκε τὸ μυστήριον, ἀλλ' ὅτι λοιπὸν παύσασθαι ἔδει τὰ νομικά.

20 Καὶ τὸ κεφάλαιον δὲ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν καταλύει, ἐφ' ἑτέραν αὐτοὺς μειατιθεὶς τράπεζαν φρικωδεσιάτην, καί φησι «λάβετε, φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ πολλῶν κλώμενον». Καὶ πῶς οὐκ ἐθορυβήθησαν τοῦτο ἀκούσαντες; Ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ τούτου καὶ ἔμπροσθεν αὐ- 25
 τοῖς ἦν προδιαλεχθεῖς. Διόπερ ἐκεῖνο μὲν οὐκέτι κατασκευάζει καὶ γὰρ αὐτάρκως ἦσαν ἀκούσαντες· τὴν δὲ αἰτίαν λέγει τοῦ πάθους, τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἀναίρεσιν. Καὶ αἷμα

ἐπανάληψιν τῆς προρρήσεώς του, νὰ κάνη τὸ πάθος πρὸ εὐπρόσδεκτον. Διότι, ἐὰν ἐθορυβήθησαν ὕστερα ἀπὸ τόσα πού ἔγιναν καὶ προελέχθησαν, τί θὰ ἐπάθαιναν ἐὰν δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε ἀπὸ αὐτά;

«Καὶ καθὼς ἔτρωγαν αὐτοί, ἐπῆρεν ἄρτον καὶ τὸν ἔκοψεν». Διὰ τί ἄρα γε ἔκαμε τὸ μυστήριον αὐτὸ τότε, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Πάσχα; Διὰ νὰ μάθῃς ἀπὸ παντοῦ, ὅτι καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης αὐτὸς ἦτο ὁ νομοθέτης καὶ ὅτι ὅσα περιλαμβάνονται εἰς ἐκείνην δι' αὐτὰ ἔχουν προδιαγραφῆ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἡ προτύπωσις προσθῆται καὶ τὴν ἐπαλήθευσίν της. Ἡ δὲ ἐσπέρα ἦτο ἀπόδειξις ὅτι εἶχεν ἔλθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὅτι τὰ πράγματα φθάνουν πρὸς τὸ τέλος τους.

Καὶ εὐχαριστεῖ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ πῶς πρέπει νὰ τελουῦμεν τὸ μυστήριον καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἐπήγαινε εἰς τὸ πάθος χωρὶς τὴν θέλησίν Του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι πρέπει νὰ ὑπομένωμεν εὐχαρίστως ὅ,τι καὶ ἂν πάσχωμεν, ἐνισχύων ἔτσι τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας μας. Διότι, ἐὰν τὸ τυπικὸν πάσχα ἀπήλλαξε τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τόσον σκληρὰν δουλείαν, πολὺ περισσότερον τὸ ἀληθινὸν Πάσχα θὰ ἐλευθερώσῃ τὴν οἰκουμένην καὶ θὰ παραδοθῆ πρὸς εὐεργεσίαν τῆς ἁμαρτωλῆς φύσεώς μας. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν μᾶς παρέδωσε τὸ μυστήριον πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα, ἀλλὰ τὸ παρέδωσε τότε, ὅταν ἔπρεπε νὰ παύσουν αἱ νομικαὶ προτυπώσεις.

Καταργεῖ λοιπὸν τὴν κυριωτέραν ἀπὸ τὰς ἐορτὰς ἐκεῖνας, μεταφέρων τοὺς μαθητὰς εἰς ἄλλην τράπεζαν περισσότερον φρικώδη καὶ λέγει· «λάβετε, φάγετε· αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμά μου πού θυσιάζεται πρὸς χάριν πολλῶν»¹. Πῶς ὅμως δὲν ἀνησύχησαν ὅταν ἄκουσαν αὐτό; Διότι καὶ εἰς τὸ παρελθὸν τοὺς εἶχε προεῖπει πολλὰ καὶ σπουδαῖα διὰ τὸ θέμα αὐτό. Διὰ τοῦτο, ἐκεῖνο μὲν δὲν τὸ ἀποδεικνύει, διότι εἶχαν ἀκούσει ἄρκετὰ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναφέρει τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους, τὴν κατάργησιν τῶν ἁμαρτημάτων. Καὶ ὁ

καινῆς διαθήκης καλεῖ, τουτέστι, τῆς ὑποσχέσεως, τῆς ἐπαγγελίας, τοῦ νόμου τοῦ καινοῦ. Τοῦτο γὰρ καὶ ὑπέσχετο παλαι, καὶ τὴν διαθήκην τοῦτο συνέχει τὴν ἐν τῇ καινῇ. Καὶ ὡπερ ἡ παλαιὰ πρόβατα καὶ μόσχους εἶχεν, οὕτως αὕτη
 5 τὸ αἷμα τὸ δεσποτικόν. Κάντευθεν δείκνυσιν, ὅτι καὶ μέλλει τελευτᾶν· διὸ καὶ διαθήκης μέμνηται καὶ ἀναμιμνήσκει δὲ τῆς προτέρας· καὶ γὰρ καὶ ἐκείνη δι' αἵματος ἐγκεκαίνιστο.

Καὶ πάλιν λέγει τοῦ θανάτου τὴν αἰτίαν· «τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»· καὶ φησι, «τοῦτο
 10 ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Εἶδες πῶς ἐξάγει τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθνῶν, καὶ ἀφίσιτοι; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνο ἐποιεῖτε, φησί, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θαυμάτων, οὕτω καὶ τοῦτο εἰς ἐμὴν. Ἐκεῖνο ἐξεχύθη εἰς σωτηρίαν τῶν πρωτοτόκων· τοῦτο εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης.
 15 «Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου», φησί, «τὸ ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, κάντευθεν δείκνυς ἅμα ὅτι μυστήριόν ἐστὶ τὸ πάθος καὶ ὁ σταυρός, καὶ διὰ τούτου πάλιν παρακαλῶν τοὺς μαθητάς.

Καὶ καθάπερ Μωϋσῆς φησι, «τοῦτο μνημόσυνον ὑμῖν αἰ-
 20 ώνιον»· οὕτω καὶ αὐτός, «εἰς ἐμὴν ἀνάμνησιν», ἕως ἂν παραγένωμαι. Διὰ τοῦτο καί, «ἐπιθυμία ἐπεθύμησα», φησί, «τὸ Πάσχα τοῦτο φαγεῖν»· τουτέστι, παραδοῦναι ὑμῖν τὰ καινὰ πράγματα, καὶ πάσχα δοῦναι, καθ' ὃ μέλλω πνευματικούς ποιεῖν. Καὶ αὐτὸς ἔπιεν ἐξ αὐτοῦ. Ἴνα γὰρ μὴ ταῦτα ἀκού-
 25 οντες εἴπωσι, τί οὖν; αἷμα πίνομεν, καὶ σάρκα ἐσθίομεν; καὶ θορυβηθῶσι τότε· (καὶ γὰρ ὅτε τοὺς περὶ τούτων ἐκίνει λόγους, καὶ πρὸς τὰ ῥήματα αὐτὰ πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο)· ἴν' οὖν μὴ καὶ τότε ταραχθῶσι πρῶτος αὐτὸς τοῦτο ἐποίησεν,

2. Ἐβρ. 9, 12-22.

3. Α' Κορ. 11, 25.

4. Ἐξ. 12, 13 καὶ 23.

5. Ἐξ. 3, 15.

νομάζει τὸ αἷμά Του αἷμα τῆς Νέας Διαθήκης, δηλαδή τῆς ὑποσχέσεως, τῆς προσφορᾶς, τοῦ νέου νόμου. Διότι αὐτὸ ὑπέσχετο παλαιότερα καὶ αὐτὸ διαφυλάσσει τὴν συμφωνίαν τῆς Νέας Διαθήκης. Καὶ ὅπως ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιεῖχε πρόβατα καὶ μόσχους², ἔτσι καὶ αὐτὴ περιέχει τὸ αἷμα τοῦ Δεσπότη. Καὶ μὲ αὐτὸ δείχνει ὅτι πρόκειται νὰ ἀποθάνῃ, δι' αὐτὸ ἐνθυμεῖται τὴν Διαθήκην καὶ ἐνθυμεῖται τὴν προηγουμένην Διαθήκην, διότι καὶ ἐκεῖνη εἶχεν ἐγκαινισθῆ μὲ αἷμα.

Καὶ πάλιν ἀναφέρει τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου Του· «αὐτὸ ποὺ χύνεται πρὸς χάριν πολλῶν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» καὶ λέγει· «αὐτὸ τὸ κάνετε διὰ νὰ μὲ ἐνθυμῆσθε»³. Εἶδες πῶς τοὺς βγάζει ἀπὸ τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἀπομακρύνει; Ὅπως ἐκάνατε ἐκεῖνο, τοὺς λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ θαύματα τῆς Αἰγύπτου, ἔτσι νὰ κάνετε καὶ αὐτὸ διὰ νὰ ἐνθυμῆσθε ἐμένα. Τὸ αἷμα ἐκεῖνο εἶχε κυθῆ διὰ νὰ σωθοῦν τὰ πρωτότοκα⁴. Αὐτὸ χύνεται διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Διότι «αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμά μου, λέγει, τὸ ὁποῖον χύνεται διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν». Τὸ ἔλεγε δὲ αὐτὸ διὰ νὰ δείξῃ καὶ μὲ αὐτὸ ταυτοχρόνως, ὅτι τὸ πάθος καὶ ἡ σταύρωσις εἶναι μυστήριον, καὶ νὰ παρηγορήσῃ πάλιν μὲ αὐτὸ τοὺς μαθητάς.

Καὶ ὅπως ὁ Μωϋσῆς λέγει «αὐτὸ θὰ εἶναι αἰωνία ἀνάμνησις δι' ἐσᾶς»⁵, ἔτσι καὶ αὐτὸς «διὰ νὰ μὲ ἐνθυμῆσθε» μέχρις οὗτο ἐπανέλθω. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει· «ἐπεθύμησα πάρα πολὺ νὰ φάγω αὐτὸ τὸ Πάσχα», ἤτοι νὰ σᾶς παραδώσω τὰ νέα πράγματα, καὶ νὰ σᾶς δώσω πάσχα, κατὰ τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ σᾶς κάνω πνευματικούς. Καὶ ὁ ἴδιος ἔπεν ἀπὸ ἐκεῖνο. Διὰ νὰ εἰποῦν, ὅταν ἤκουσαν αὐτά· τί λοιπόν, πίνομεν αἷμα καὶ τρώγωμεν σάρκα; καὶ ἐνοχληθοῦν τότε (διότι καὶ ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὰ πράγματα αὐτά, πολλοὶ ἔσκανδαλίζοντο καὶ μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς ἀκόμη)· διὰ νὰ μὴ ταραθοῦν λοιπόν τότε, πρῶτος ἐκεῖνος τὸ ἔκανε αὐτό,

ἐνάγων αὐτοὺς ἀταράχως εἰς τὴν κοινωρίαν τῶν μυστηρίων.
Διὰ τοῦτο τὸ ἑαυτοῦ αἷμα αὐτὸς ἔπιεν.

Τί οὖν; κἀκεῖνο χρὴ ποιεῖν τὸ παλαιόν; φησὶν. Οὐδαμῶς. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «τοῦτο ποιεῖτε», ἵνα ἐκείνου ἀπα-
5 γάγη. Εἰ γὰρ τοῦτο ἄφεισιν ἁμαρτιῶν ἐργάζεται, ὥσπερ οὖν
καὶ ἐργάζεται, περιττὸν ἐκεῖνο λοιπόν. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν
Ἰουδαίων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τῆς εὐεργεσίας ἐγκατέδησε
τὸ μνημόσυνον τῷ μυστηρίῳ, κἀντεῦθεν ἐμφράτιων τῶν αἰ-
ρειτικῶν τὰ στόματα. Ὅταν γὰρ λέγωσι, πόθεν δῆλον ὅτι
10 εἰτύθη ὁ Χριστός; μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τῶν μυστηρίων
αὐτοὺς ἐπιστοιμίζομεν. Εἰ γὰρ μὴ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς, τίνος
σύμβολα τὰ τελούμενα;

2. Ὅρας ὅση γέγονε σπουδή, ὥστε αἰὲ ἀναμιμνήσκε-
σθαι, ὅτι ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν; Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον οἱ περὶ
15 Μαρκίωνα καὶ Οὐαλεντῖνον καὶ Μανιχαῖον φύεσθαι, ταύτην
ἀρνούμενοι τὴν οἰκονομίαν, διηγεκῶς ἀναμιμνήσκει τοῦ πά-
θους καὶ διὰ τῶν μυστηρίων, ὥστε μηδένα παραλογισθῆναι
ὁμοῦ μὲν σώζων, ὁμοῦ δὲ παιδεύων διὰ τῆς ἱεραῆς τραπέζης
ἐκείνης. Καὶ γὰρ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο. Διὸ καὶ
20 ὁ Παῦλος τοῦτο ἄνω καὶ κάτω σιρέφει.

Εἶτα ἐπειδὴ παρέδωκε, φησὶν· «Οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γεν-
νήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν
αὐτὸ πίνω καινὸν μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου».
Ἐπειδὴ γὰρ περὶ πάντους αὐτοῖς καὶ στανροῦ διελέχθη, καὶ
25 τὸν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως πάλιν εἰσάγει λόγον, βασιλείας εἰς
μέσον ἀναμνήσας, καὶ τὴν ἀνάστασιν οὕτω τὴν ἑαυτοῦ καλέ-
σας. Καὶ τίνος ἕνεκεν ἀνασιτὰς ἔπιεν; Ἴνα μὴ νομίσωσιν οἱ
παχύτεροι φαντασίαν εἶναι τὴν ἀνάστασιν. Τοῦ γὰρ ἀνα-
σιτῆναι τοῦτο τεκμήριον εἰτίθεντο οἱ πολλοί. Διὸ καὶ οἱ ἀπό-

εἰσάγων αὐτοὺς ψύχραιμα εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων. Δι' αὐτὸ ἔπιεν ἀπὸ τὸ ἰδικό του αἷμα καὶ ὁ ἴδιος.

Τί λοιπόν; Πρέπει νὰ κάνωμεν καὶ ἐκεῖνο τὸ παλαιόν; λέγει. "Οχι. Διότι δι' αὐτὸ εἶπεν· «αὐτὸ νὰ κάνετε», διὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι ἐὰν αὐτὸ ἐπιφέρῃ συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅπως καὶ ἐπιφέρει, κατὰ συνέπειαν ἐκεῖνο εἶναι περιττόν. "Οπως λοιπόν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἔτσι καὶ ἐδῶ, τὴν ἀνάμνησιν τῆς εὐεργεσίας τὴν ἐξασφαλίζει μὲ τὸ μυστήριον, καὶ φράσσει ἔτσι τὰ στόματα τῶν αἵρετικῶν. Διότι ὅταν λέγουν, ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι ἐθυσιάσθη ὁ Χριστός; Μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, τοὺς ἀποστομῶνομεν καὶ μὲ τὰ μυστήρια. Διότι, ἐὰν δὲν ἀπέθανεν ὁ Χριστός, τίνος σύμβολα εἶναι αὐτὰ ποὺ τελοῦνται;

2. Βλέπεις πόση προσπάθεια καταβάλλεται, ὥστε διαρκῶς νὰ ὑπενθυμίζεται ὅτι ἀπέθανε πρὸς χάριν μας; Διότι, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθοῦν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μαρκίω-νος, τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ τοῦ Μανιχαίου, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται αὐτὴν τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, ὑπενθυμίζει τὸ πάθος διαρκῶς μὲ τὰ μυστήρια, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ κάνῃ ἐσφαλμένους συλλογισμούς· ἔτσι, μὲ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο δεῖπνον, ἀφ' ἑνὸς μὲν σώζει, ἀφ' ἑτέρου δὲ διδάσκει. Διότι τὸ μυστήριον αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος τὸ ἀνακατῶνει.

"Ἐπειτα, ἀφοῦ τὸ παρέδωσε, λέγει· «δὲν θὰ ξαναπιῶ ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτὸν τῆς ἀμπέλου μέχρι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποὺ θὰ τὸ πίνω μαζί σας καινούργιο εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρός μου». Ἐπειδὴ τοὺς ὠμίλησε περὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς σταυρώσεως, κάμνει λόγον πάλιν περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὑπομνήσας ἐνδιαμέσως τὴν βασιλείαν καὶ ὑπαινιχθεὶς ἔτσι τὴν ἀνάστασίν Του. Καὶ διατί ἔπιεν ὅταν ἀνεστήθη; Διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἀνόητοι ὅτι ἡ ἀνάστασις εἶναι πλάσμα φανταστικόν. Διότι ὁ κοινὸς λαὸς τὸ θεωρεῖ αὐτὸ ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ τοὺς πείσουν περὶ τῆς Ἀνα-

στολοι πείθοντες αὐτοὺς περὶ ἀνασιάσεως, τοῦτο ἔλεγον· «οἷτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῶ».

Δηλῶν τοίνυν ὅτι αὐτὸν ὄψονται ἀνασιάντια λαμπρῶς, καὶ μετ' αὐτῶν ἔσται πάλιν, καὶ αὐτοὶ μαρτυρήσουσι τοῖς γι-
5 νομένοις, καὶ δι' ὄψεως καὶ διὰ πραγμάτων, φησὶν· «ἕως ἂν αὐτὸ πίω καινὸν μετ' ὑμῶν», ὑμῶν μαρτυρούντων. Ὑμεῖς γάρ με ὄψεσθε ἀνασιάντια.

Τί δέ ἐστι, «καινόν»; Καινῶς, τουτέστι ξένως, οὐ σῶμα παθητὸν ἔχων, ἀλλ' ἀθάνατον λοιπὸν καὶ ἄφθαρτον, καὶ οὐ
10 δεόμενον τροφῆς. Οὐ τοίνυν διὰ χρεῖαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφαγέ τε καὶ ἔπιεν· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο λοιπὸν τὸ σῶμα τούτων ἀλλὰ δι' ἀνασιάσεως πληροφορίαν.

Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐχ ὕδωρ ἔπιεν ἀνασιάς, ἀλλ' οἶνον; Ἄλλην αἴρεσιν πονηρὰν πρόβριζον ἀνασιῶν. Ἐπειδὴ γάρ
15 εἰσὶ τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδαι κεκρημένοι, δεικνὺς ὅτι καὶ ἠνίκα τὰ μυστήρια παρέδωκεν, οἶνον παρέδωκε, καὶ ἠνίκα ἀνασιὰς χωρὶς μυστηρίων ψιλὴν τράπεζαν παρετίθε-
το, οἴνω ἐκέχρητο, «ἐκ τοῦ γεννήματος», φησὶ, «τῆς ἀμπέ-
λου». Ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδωρ γεννᾷ.

20 «Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν». Ἀκούετωσαν ὅσοι καθάπερ χοῖροι ἐσθίοντες ἀπλῶς λακτί-
ζουσι τὴν τράπεζαν τὴν αἰσθητὴν, καὶ ἀνίστανται μετὰ μέθης, δέον εὐχαριστεῖν καὶ εἰς ὕμνον τελευτᾶν. Ἀκούσατε ὅσοι τὴν τελευταίαν πάλιν εὐχὴν οὐκ ἀναμένετε τῶν μυστηρίων
25 αὕτη γὰρ ἐκείνης σύμβολον. Ἡὐχαρίστησε πρὸ τοῦ δοῦναι τοῖς μαθηταῖς, ἵνα καὶ ἡμεῖς εὐχαριστιῶμεν. Ἡὐχαρίστησε καὶ ὕμνησε μετὰ τὸ δοῦναι, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τοῦτο ποιῶ-
μεν.

στάσεως ἔλεγαν τοῦτο· «ἐμεῖς οἱ ὅποιοι ἐφάγαμεν καὶ ἤπιαμε μαζί Του»⁶.

Διὰ νὰ δηλώσῃ λοιπόν, ὅτι θὰ τὸν ἰδοῦν ἀνεστημένον μεγαλοπρεπῶς καὶ ὅτι θὰ εἶναι πάλιν μαζί τους, καὶ ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν μάρτυρες ὧσων συμβαίνουν καὶ μὲ τὰ μάτια τους καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, λέγει· «μέχρις οὔτου θὰ τὸ πίνω μαζί μὲ σᾶς», οἱ ὅποιοι θὰ εἴσθε μάρτυρες. Διότι σεῖς θὰ μὲ ἰδῆτε ἀνεστημένον.

Τί δὲ σημαίνει «καινόν»; Καινῶς, δηλαδὴ κατὰ τρόπον παράξενον, χωρὶς νὰ ἔχῃ σῶμα φθαρτόν, ἀλλὰ ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον, πού δὲν ἔχει ἀνάγκην τροφῆς. Δὲν ἔφαγε καὶ ἔπιε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπὸ ἀνάγκην, διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τέτοια τὸ σῶμα Του, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωστοποιηθῇ ἡ ἀνάστασις.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔπιεν ὕδωρ ὅταν ἀνεστήθῃ, παρὰ οἶνον; Διὰ νὰ ξερριζώσῃ σύρριζα μίαν ἄλλην πονηρὰν αἴρεσιν. Διότι, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν εἰς τὰ μυστήρια ὕδωρ, δείχνει ὅτι καὶ ὅταν παρέδωκε τὰ μυστήρια, ἐχρησιμοποίησεν οἶνον, καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρέθετεν ἀπλῆν τράπεζαν χωρὶς μυστηριακὸν χαρακτῆρα, πάλιν ἐχρησιμοποίησεν οἶνον. «Ἀπὸ τὸν καρπὸν», λέγει, «τῆς ἀμπέλου». Ἡ ἀμπελος δὲ παράγει οἶνον καὶ ὄχι ὕδωρ.

«Καὶ ἀφοῦ ἀνέπεμψαν ὕμνον, ἐβγῆκαν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν». Ἄς τὰ ἀκούουν ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ φάγουν ὡσὰν χοῖροι κλωτσοῦν τὴν ὑλικὴν τράπεζαν καὶ σηκώνονται μεθυσμένοι, ὅτι πρέπει νὰ εὐχαριστοῦν καὶ νὰ τελειώνουν μὲ ὕμνον. Ἀκούσατε ἐπίσης ὅλοι ὅσοι δὲν περιμένετε τὴν τελευταίαν εὐχὴν τῶν μυστηρίων· διότι αὐτὴ ἡ εὐχὴ εἶναι σύμβολον τῆς προσευχῆς ἐκείνης. Ἀπηύθυνεν εὐχαριστήριον προσευχὴν πρὶν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς μαθητάς, διὰ νὰ κάνωμεν καὶ ἐμεῖς εὐχαριστήριον προσευχήν. Ἀπηύθυνεν εὐχαριστήριον προσευχήν καὶ ὕμνους μετὰ τὴν προσφορὰν, διὰ νὰ κάνωμεν καὶ ἐμεῖς τὸ ἴδιον.

Τί δήποτε δὲ εἰς τὸ ὄρος ἐξέρχεται; Δῆλον ἑαυτὸν ποιῶν πρὸς τὸ ληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξη κρούπεσθαι. Ἐσπευδε γὰρ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθεῖν, τὸν καὶ Ἰούδα γινώριμον.

«Τότε λέγει αὐτοῖς πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν 5 ἐμοί». Ἐῖτα λέγει καὶ προφητεῖαν· «Γέγραπται γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα· ὁμοῦ μὲν πείθων αὐτοὺς ἀεὶ προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις, ὁμοῦ δὲ δηλῶν ὅτι κατὰ Θεοῦ γνώμην ἑσταυροῦτο, καὶ πανταχόθεν δεικνὺς οὐκ ἄλλότριον ὄντα ἑαυτὸν τῆς παλαιᾶς, οὐδὲ τοῦ 10 ἐν αὐτῇ καταγγελλομένου Θεοῦ, καὶ ὅτι οἰκονομία τὸ γινόμενον ἦν, καὶ πάντα προανεκήρυξαν οἱ προφῆται ἄνωθεν τὰ ἐν τῷ πράγματι, ὥστε αὐτοὺς καὶ περὶ τῶν χρησιωτέρων σφόδρα θαρρεῖν.

Καὶ διδάσκει εἰδέναι, τίνες μὲν πρὸ τοῦ σταυροῦ οἱ 15 μαθηταί, τίνες δὲ μετὰ τὸν σταυρόν. Καὶ γὰρ οἱ σταυρουμένου μηδὲ σιῆναι δυνάμενοι, οἷοι μετὰ θάνατον σφοδροὶ καὶ ἀδάμαντος ἰσχυρότεροι. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ ἀπδειξίς τοῦ θανάτου, ἢ φυγὴ τῶν μαθητῶν καὶ ἡ δειλία. Εἰ γὰρ τοσαῦτα γέγονέ τε καὶ ἐλέχθη, καὶ ἀναισχυντιοῦσί τινες, καὶ φασιν 20 αὐτὸν μὴ ἑσταυρῶσθαι, εἰ μηδὲν τούτων συνέβη, ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσον παρανομίας; Διὰ τοι τοῦτο οὐχὶ διὰ τῶν οἰκείων παθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐν τοῖς μαθηταῖς βεβαιοῖ τὸν περὶ τοῦ θανάτου λόγον, καὶ διὰ τῶν μυστηρίων, πάντοθεν καταισχύνων τοὺς τὰ Μαρκίωνος νοσοῦντας.

25 Διὰ τοῦτο καὶ τὸν κορυφαῖον ἀφήσιν ἀρνήσασθαι. Εἰ δὲ μὴ ἐδέθη, μηδὲ ἑσταυρώθη, πόθεν καὶ ἐκείνω καὶ τοῖς λοιποῖς τοσοῦτος ἐγένετο φόβος; Οὐ μὴν ἀφῆκεν αὐτοὺς πά-

Διατί ὅμως ἐξέρχεται εἰς τὸ ὄρος; Διὰ νὰ κάνῃ τὸν ἑαυτὸν Του φανερόν, ὥστε νὰ συλληφθῆ· διὰ νὰ μὴ νομισθῆ ὅτι κρύπτεται. Διότι ἐβιάζετο νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τόπον, ὁ ὁποῖος ἦτο γνωστὸς καὶ εἰς τὸν Ἰούδαν.

Τότε τοὺς λέγει· «θὰ κλονισθῆ ὅλων σας ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς ἐμέ». Ἐπειτα λέγει καὶ προφητεῖαν· «διότι εἶναι γραμμένον· θὰ κτυπήσω τὸν ποιμένα καὶ θὰ διασκορπισθοῦν τὰ πρόβατα»⁷. Μὲ αὐτὰ θέλει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ τοὺς πείσῃ νὰ προσέχουν πάντοτε εἰς ἐκεῖνα πού ἔχουν γραφῆ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐσταυρώνετο μὲ ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ κάθε πλευρὰν νὰ δείξῃ ὅτι ὁ ἑαυτὸς του δὲν εἶναι ξένος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οὔτε τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος κηρύσσεται εἰς αὐτὴν καὶ ὅτι αὐτὸ πού ἐγένετο ἦτο θεία οἰκονομία καὶ ὅτι ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὰ εἶχαν προαναγγεῖλει οἱ προφῆται φωτισθέντες ἄνωθεν, ὥστε αὐτοὶ νὰ ἔχουν μεγάλην ἐμπιστοσύνην καὶ διὰ τὰ καλύτερα.

Τοὺς διδάσκει ἀκόμη νὰ γνωρίζουν ποῖοι εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσιν οἱ μαθηταὶ Του, καὶ ποῖοι θὰ εἶναι μετὰ τὴν σταύρωσιν. Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὅταν ἐσταυρώνετο δὲν ἤμποροῦσαν οὔτε νὰ σταθοῦν, αὐτοὶ μετὰ τὸν θάνατόν του θὰ γίνουν ὀρμητικοὶ καὶ ἰσχυρότεροι ἀπὸ ἀδάμαντα. Αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ γεγονὸς τῆς φυγῆς τῶν μαθητῶν καὶ τῆς δειλίας των εἶναι ἀπόδειξις τοῦ θανάτου. Διότι ἐάν, ὕστερα ἀπὸ ὅσα ἔγιναν καὶ ἐλέχθησαν, ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἀναισχυντοῦν καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἐσταυρώθη, ἐὰν δὲν συνέβαινε τίποτε ἀπὸ αὐτά, εἰς ποῖον σημεῖον παρανομίας δὲν θὰ ἔφθαναν; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πιστοποιεῖ τὸν περὶ τοῦ θανάτου Του λόγον, ὅχι μόνον μὲ τὰ ἰδικά του πάθη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ πάθη τῶν μαθητῶν Του καὶ μὲ τὰ μυστήρια, καταισχύνων ἀπὸ παντοῦ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κατέχονται ἀπὸ τὴν νόσον τοῦ Μαρκίωνος.

Διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει καὶ εἰς τὸν κορυφαῖον ἀπόστολον νὰ τὸν ἀρνηθῆ. Ἐνῶ ἐὰν δὲν εἶχε δεθῆ, οὔτε σταυρωθῆ, ἀπὸ ποῦ προεκλήθη τόσοσιν μεγάλος φόβος καὶ εἰς ἐκεῖνον

λιν μέχρι τῶν σκυθρωπῶν μεῖναι, ἀλλὰ τί φησι; «Μετὰ δὲ
 τὸ ἐγερθῆναι με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Οὐδὲ
 γὰρ ἀπὸ οὐρανοῦ φαίνεται εὐθέως, οὐδὲ εἰς μακράν τινα
 χώραν ἄπεισιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἔθνει, ἐν ᾧ καὶ ἑσταυρώ-
 5 θη, ἐν αὐτοῖς σχεδὸν τοῖς χωρίοις, ὥστε καὶ ἐντεῦθεν αὐ-
 τοὺς πισιώσασθαι, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς αὐτὸς ἦν καὶ ὁ ἀνα-
 σιάς, καὶ ταύτη σκυθρωπάζοντος μειζόνως παραμυθήσασθαι.
 Διὰ τοῦτο καί, «ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ», εἶπεν, ἵνα τοῦ φόβου τῶν
 Ἰουδαίων ἀπαλλαγέντες, πιστεύσωσι τῷ λεγομένῳ. Διὸ καὶ
 10 ἐκεῖ ἐφάνη. «Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν· εἰ καὶ πάντες
 σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθή-
 σομαι».

3. Τί φῆς, ὦ Πέτρε; ὁ προφήτης εἶπεν, ὅτι σκορπισθήσε-
 ται τὰ πρόβατα· ὁ Χριστὸς ἐβεβαίωσε τὸ εἰρημένον· καὶ σὺ
 15 λέγεις, οὐχί; Οὐκ ἀρκεῖ τὰ πρότερα, ὅτε εἶπες, «ἰλεὼς σοι»,
 καὶ ἐπεσιτομίσης; Διὰ τοῦτο τοίνυν ἀφήσιν αὐτὸν πεσεῖν,
 παιδεύων αὐτὸν ἐντεῦθεν πάντα πείθεσθαι τῷ Χριστῷ, καὶ
 τῆς οἰκείας συνειδήσεως πισσιότεραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπόφασιν
 τὴν αὐτοῦ.

20 Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ οὐ μικρὸν ἐκαρπώσαντο ἀπὸ τῆς ἀρνή-
 σεως τῆς αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν κατανοήσαντες,
 καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν. Ὅταν γὰρ αὐτὸς τι προείπη,
 οὐκέτι σοφίζεσθαι χρεῖ, οὐδὲ τῶν πολλῶν κατεξανίστασθαι.
 «Τὸ γὰρ καύχημα», φησὶν, «εἰς ἑαυτὸν ἔξεις, καὶ οὐκ εἰς
 25 τὸν ἕτερον». Δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν, βοήθησον ἡμῖν,
 ὥστε μὴ ἀποσχιοθῆναι, ὃ δὲ ἑαυτῷ θαρρεῖ, καὶ φησι· «καὶ
 εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέποτε».

8. Ζαχ. 13, 7.

9. Ματθ. 16, 22.

10. Γαλ. 6, 4.

11. Μάρκ. 9, 22.

καὶ εἰς τοὺς ὑπολοίπους μαθητάς; Δὲν τοὺς ἄφησεν ὅμως νὰ μείνουν μόνον μὲ αὐτὰ τὰ μελαγχολικά, ἀλλὰ τί τοὺς λέγει; «Μετὰ τὴν ἀνάστασίν μου ὅμως θὰ σᾶς συναντήσω εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Οὔτε ἐξ ἄλλου ἐμφανίζεται ἀμέσως ἀπὸ τὸν οὐρανόν, οὔτε πηγαίνει εἰς κάποιαν μακρυνὴν χώραν, ἀλλὰ εἰς τὸ ἴδιον τὸ ἔθνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσταυρώθη, σχεδὸν εἰς τὰ ἴδια τὰ μέρη, ὥστε καὶ μὲ αὐτὸ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐσταυρώθη εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀνεστήθη, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐνῶ ἦσαν σκυθρωποὶ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ περισσότερο. Δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν «εἰς τὴν Γαλιλαίαν», διὰ νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτὸ ποὺ τοὺς ἔλεγεν, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Δι' αὐτὸ καὶ ἐφανερώθη ἐκεῖ. «Ὁ δὲ Πέτρος ἔλαβε τὸν λόγον καὶ εἶπεν· ἐὰν ἀκόμη ὅλοι χάσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τοὺς εἰς σέ, ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ τὴν χάσω».

3. Τί λέγεις, Πέτρε; ὁ προφήτης εἶχεν εἶπει ὅτι θὰ σκορπισθοῦν τὰ πρόβατα⁸. ὁ Χριστὸς ἐπιστοποίησεν αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη· καὶ σὺ λέγεις ὄχι; Δὲν σοῦ φθάνουν τὰ προηγούμενα, ὅταν εἶπες· «ὁ Θεὸς νὰ σὲ λυπηθῇ» καὶ ἀπεστομώθης;⁹ Δι' αὐτὸ λοιπὸν τὸν ἀφήνει νὰ πέσῃ, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ πείθεται εἰς ὅλα εἰς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ θεωρῇ τὴν ἀπόφασιν Αὐτοῦ περισσότερο ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του συνείδησιν.

Καὶ οἱ ὑπόλοιποι μαθηταὶ ὅμως δὲν ὠφελήθησαν ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ, διότι κατενόησαν τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν Αὐτὸς προεἶπη κάτι, δὲν πρέπει νὰ ἐκφράζῃσαι σοφιστικὰ καὶ νὰ ἀγανακτῆς ἐναντίον τῶν πολλῶν, διότι «ὁ λόγος τῆς καυχήσεως», λέγει, «θὰ εἶναι εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μόνον καὶ ὄχι ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλον»¹⁰. Διότι πρέπει νὰ παρακαλέσωμεν καὶ νὰ εἰπώμεν «βοήθησέ μας»¹¹, ὥστε νὰ μὴ ἀποχωρισθῶμεν, ἐνῶ αὐτὸς ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ λέγει· «καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι χάσουν τὴν ἐμπιστοσύνην των εἰς σέ, ἐγὼ οὐδέποτε». Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸ τὸ πάθουν

κὰν πάντες τοῦτο πάθωσι, φησίν, ἐγὼ οὐ πείσομαι· ὅπερ εἰς αὐθάδειαν αὐτὸν ἤγε κατὰ μικρόν.

Τοῦτο τοίνυν κατασιεῖλαι βουλόμενος ὁ Χριστός, συνεχώρησε τὴν ἄρνησιν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲ αὐτοῦ ἠνέσχετο, οὔτε 5 τοῦ προφήτου· (καίτοι διὰ τοῦτο καὶ τὸν προφήτην ἐπηγάγειο, ἵνα μὴ ἀντείπωσιν)· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ οὐκ ἠνέσχετο τῶν ρημάτων, παιδεύεται διὰ τῶν ἔργων. "Οτι γὰρ διὰ τοῦτο συνεχώρησεν, ἵνα τοῦτο ἐν αὐτῷ κατορθώσῃ, ἄκουσον τί φησιν· «ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ σου ἡ 10 πίστις». Τοῦτο γὰρ σφόδρα αὐτοῦ καθαπιόμενος ἔλεγε, καὶ δηλῶν ὅτι τὸ πιῶμα αὐτοῦ τῶν ἄλλων χαλεπώτερον, καὶ πλείονος δεόμενον βοηθείας. Καὶ γὰρ δύο τὰ ἐγκλήματα ἦν, καὶ ὅτι ἀντεῖπε, καὶ ὅτι τῶν ἄλλων ἑαυτὸν προὔθηκε· μᾶλλον δὲ καὶ τρίτον, ὅτι τὸ πᾶν ἑαυτῷ ἀνέθηκε.

15 Ταῦτα οὖν ἰώμενος, εἶασε γενέσθαι τὸ πιῶμα· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἀφείς, πρὸς αὐτὸν ἀποιεῖνεται. «Σίμων» γάρ, φησί, «Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἠτήσατο ὑμᾶς σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον»· τουτέστι, θορυβῆσαι, ταράξαι, πειράσαι· «Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ σου ἡ 20 πίστις». Καὶ διατί, εἰ πάντας ἠτήσατο, οὐ περὶ πάντων εἶπεν, «ἐδεήθην»; Οὐκ εὐδηλον, ὅτι τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ὅτι καθαπιόμενος αὐτοῦ, καὶ δεικνὺς ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πιῶμα, πρὸς αὐτὸν πρέπει τὸν λόγον;

Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν, ἐγὼ δὲ οὐκ εἶασα, ἀλλ', 25 «ἐδεήθην»; Ταπεινὰ λοιπὸν φθέγγεται, πρὸς τὸ πάθος ἰών, ἵνα τὸ ἀνθρώπινον δείξῃ. Ὁ γὰρ τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ οἰκοδομήσας, καὶ οὕτω τειχίσας αὐτήν, ὡς

12. Λουκᾶ 22, 32.

13. Αὐτόθι 31.

14. Αὐτόθι 32.

όλοι, λέγει, ἐγὼ δὲν θὰ πεισθῶ, πράγμα τὸ ὁποῖον παρ' ὀλίγον νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς αὐθάδειαν.

Θέλων λοιπὸν νὰ συγκρατήσῃ αὐτὸ ὁ Χριστός, συγχωρεῖ τὴν ἄρνησιν. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν εἰς Ἐκεῖνον οὔτε εἰς τὸν προφήτην (ἂν καὶ δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε καὶ τὸν προφήτην, διὰ νὰ μὴ ἀντεῖπουν), ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν εἰς τὰ λόγια, διδάσκεται μὲ τὰ ἔργα. Διότι, ὅτι δι' αὐτὸ τὸν συνεχώρησε, διὰ νὰ τὸν πείσῃ περὶ αὐτοῦ, ἄκουσε τί λέγει· «ἐγὼ δὲ προσευχήθηκα δι' ἐσένα, νὰ μὴ καθῆ ἡ πίστις σου»¹². Διότι τὸ ἔλεγεν αὐτό, ἀφ' ἐνὸς προσβάλλων αὐτὸν ὑπερβολικά, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ ἰδική του πτώσις θὰ εἶναι χειροτέρα καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας βοηθείας. Διότι δύο ἦσαν τὰ παραπτώματά του, καὶ ὅτι ἀντιμίλησεν καὶ ὅτι ἐξεχώρισε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἢ μᾶλλον καὶ τρίτον παράπτωμα, ὅτι ὅλα τὰ ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Διὰ νὰ θεραπεύσῃ λοιπὸν αὐτά, ἄφησε νὰ γίνῃ ἡ πτώσις· καὶ δι' αὐτό, ἀφοῦ ἄφησε τοὺς ἄλλους ἀπευθύνεται πρὸς αὐτόν. Διότι λέγει· «Σίμων, Σίμων, νὰ ὁ Σατανᾶς ἐπεξίωξε νὰ σᾶς κοσκινίσῃ ὅπως τὸν σῖτον»¹³, δηλαδή νὰ σᾶς κάνῃ νὰ ἀνησυχήσετε, νὰ ταραχθῆτε, νὰ σᾶς βάλῃ εἰς πειρασμόν. Ἐγὼ ὅμως προσευχήθηκα δι' ἐσένα, διὰ νὰ μὴ καθῆ ἡ πίστις»¹⁴. Καὶ διατί δὲν εἶπε δι' ὅλους «ἐδεήθην», ἐὰν ἐζήτησε δι' ὅλους; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι εἶναι αὐτὸ πὸν εἶπα προηγουμένως, ἐπειδὴ δηλαδή ἤθελε νὰ τὸν προσβάλῃ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ πτώσις ἡ ἰδική του ἦτο χειροτέρα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν ἄλλων, δι' αὐτὸ ἀπευθύνει τὸν λόγον πρὸς αὐτόν;

Καὶ διατί δὲν εἶπεν «ἐγὼ δὲν ἐπέτρεψα», ἀλλὰ λέγει «προσευχήθηκα»; Ὁμιλεῖ μὲ ταπεινοφροσύνην ἐπειδὴ ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν Του. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, Αὐτὸς ὁ ὁποῖος οἰκοδόμησε τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν περιετείχισεν ἔτσι ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦν μύ-

μυρίους κινδύνους καὶ θανάτους αὐτῆς μὴ περιγενέσθαι, ὁ τῶν οὐρανῶν αὐτῷ τὰς κλεῖς δεδωκώς, καὶ τοσαύτης ἐξουσίας ποιήσας κύριον, καὶ μηδαμοῦ εὐχῆς εἰς ταῦτα δεηθεῖς· (οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἔδεήθη· ἀλλὰ μετὰ αὐθεντίας, «Οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν»)⁵· πῶς εὐχῆς ἐδεῖτο, ἵνα ἐνὸς ἀνθρώπου σαλευομένην περισιγήσῃ ψυχὴν;

Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἶπε; Διὰ τὴν αἰτίαν ἣν εἶρηκα, καὶ διὰ τὴν ἐκείνων δὲ ἀσθένειαν· οὐδέπω γὰρ ἦσαν τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχοντες. Πῶς οὖν ἤρνησαι; Οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ ἀρνήσῃ, ἀλλ', ὥστε μὴ ἐκλιπεῖν τὴν πίστιν, ὥστε μὴ τέλεον ἀπολέσθαι. Τῆς γὰρ αὐτοῦ κηδεμονίας τοῦτο γέγονε. Καὶ γὰρ ὁ φόβος πάντα ἐξέβαλεν· ἄμετρος γὰρ ἦν ἄμετρος δὲ ἐγένετο, ἐπειδὴ σφόδρα αὐτὸν ἐγύμνωσεν ὁ Θεὸς τῆς ἐναντιοῦ ροπῆς· ἐγύμνωσε δὲ σφόδρα, ἐπειδὴ καὶ σφοδρὸν ἐν αὐτῷ τὸ πάθος ἦν τῆς ἀνθαδείας καὶ τῆς ἀντιρρήσεως. Ἴν' οὖν πρόρριζον ἀνέλῃ, διὰ τοῦτο εἶασεν οὕτω κατασχεῖν αὐτὸν τὴν ἀγωνίαν.

Ἵτι γὰρ χαλεπὸν ἦν ἐν αὐτῷ τὸ πάθος τοῦτο, οὐκ ἤρκεσθη τοῖς προτέροις, καὶ προφήτη καὶ Χριστῷ ἀντειπών, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα εἰπόντιος αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ, «Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ταύτη τῇ νυκτί, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με», λέγει· «Κὰν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι». Ὁ δὲ Λουκᾶς ἐπισημαίνεται, ὅτι ὅσῳ ἀπηγόρευεν ὁ Χριστός, τοσοῦτω ἠγαντιοῦτο ὁ Πέτρος ἐκ περισσοῦ. Τί ταῦτα ὦ Πέτρε; Ὅτε μὲν ἔλεγεν, «Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», ἐφοβοῦ μὴ σὺ ἦς ὁ προδότης, καὶ ἠνάγκαζες τὸν μαθητὴν ἐρωτῆσαι, καίτοι οὐδὲν σαντιῶ συνει-

15. Ματθ. 16, 19.

16. Λουκᾶ 22, 33.

ριοι κίνδυνοι καὶ θάνατοι νὰ τὴν κυριεύσουν, Αὐτὸς ὁ ὀποῖος τοῦ ἔδωσε τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν καὶ τὸν ἔκαμε κύριον τῆς ἐξουσίας¹⁵, χωρὶς νὰ χρειασθῆ δι' ὅλα αὐτὰ καμμίαν προσευχὴν (διότι δὲν εἶπεν «προσευχήθηκα», ἀλλὰ μὲ κῦρος· «θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν»), πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ἀνάγκην προσευχῆς, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ψυχὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ κλονίζεται;

Διατί λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι; Διὰ τὸν λόγον ποὺ εἶπα καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας ἐκείνων, διότι δὲν εἶχαν ἀκόμη σχηματίσει τὴν ὀρθὴν περὶ Αὐτοῦ γνώμην. Διατί λοιπὸν τὸν ἠρνήθη; Δὲν εἶπε 'διὰ νὰ μὴ μὲ ἀρνηθῆς', ἀλλὰ «διὰ νὰ μὴ σὲ ἐγκαταλείψῃ ἡ πίστις σου», διὰ νὰ μὴ ἀπωλεσθῆ τελείως. Διότι αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτόν. Διότι ὁ φόβος τὰ εἶχεν ἀποβάλλει ὅλα, ἐπειδὴ ἦτο ὑπερβολικός. Ἔγινε δὲ ὑπερβολικός ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸν εἶχε τελείως ἀπογυμνώσει ἀπὸ τὴν ἀπόκλισιν ἀπὸ Αὐτόν. Καὶ τὸν ἀπεγύμνωσε τελείως, ἐπειδὴ καὶ τὸ πάθος τῆς αὐθαδεΐας καὶ ἀντιρρήσεως μέσα του ἦτο ἰσχυρόν. Διὰ νὰ τὸ ξερριζώσῃ σύρριζα, δι' αὐτὸ ἄφησε νὰ τὸν κυριεύσῃ ἡ ἀγῶνία τόσον πολὺ.

Ἀπόδειξις ὅτι τὸ πάθος αὐτὸ μέσα του ἦτο ἰσχυρόν, φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰ προηγούμενα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἀντιμίλησε καὶ εἰς τὸν προφήτην καὶ εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς «σοῦ λέγω ἀλήθεια, ὅτι τὴν νύκτα αὐτὴν, πρὶν ἀκόμη λαλήσῃ ὁ πετεινός, θὰ μὲ ἀπαρνηθῆς τρεῖς φορές», ἀπαντᾷ· «καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ νὰ πεθάνω μαζί σου, δὲν θὰ σὲ ἀπαρνηθῶ». Ὁ Λουκᾶς μάλιστα σημειώνει ἐπιπροσθέτως, ὅτι ὅσον περισσότερο τοῦ ἀπηγόρευεν ὁ Χριστός, τόσο περισσότερο ἀντέλεγεν ὁ Πέτρος¹⁶. Διατί αὐτά, Πέτρε; Ὅταν μὲν ἔλεγεν· «ἕνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ», ἐφοβεῖσο μήπως εἶσαι σὺ ὁ προδότης καὶ ἐπίεζες τὸν μαθητὴν νὰ ἐρωτήσῃ, ἂν καὶ τίποτε τέτοιο δὲν αἰσθανόσουν μέσα σου. Τῶ-

δὼς τοιοῦτον ἑνὶ δὲ διαρρηθῆναι αὐτοῦ βοῶντος καὶ λέγοντος, ὅτι «Πάντες σκανδαλισθήσεσθε», ἀντιλέγεις; καὶ οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δις καὶ πολλάκις; Τοῦτο γὰρ ὁ Λουκᾶς φησι.

- 5 Πόθεν οὖν αὐτῷ τοῦτο συνέβη; Ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης, ἀπὸ πολλῆς ἡδονῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπηλλάγη τῆς ἀγωνίας ἐκείνης τῆς κατὰ τὴν προδοσίαν, καὶ τὸν προδότην εἶδε, θαρραλῶν ἔλεγε λοιπόν, καὶ τῶν ἄλλων κατεξανίστατο λέγων· «Κἂν πάντες σκανδαλισθῶσιν, ἀλλ' ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι».
- 10 Ἡρέμα δὲ καὶ φιλοτιμίας τὸ πρᾶγμα ἦν· καὶ γὰρ ἐν τῷ δείπνῳ, τίς αὐτῶν μείζων ἐστίν, ἐλογίζοντο· οὕτως αὐτοῖς παρηνόχλει τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐκώλυεν, οὐκ ὠθῶν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄρνησιν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἔρημον τῆς αὐτοῦ βοηθείας ἀφείς, καὶ τὴν φύσιν ἐλέγχων τὴν ἀνθρωπίνην.
- 15 Ὅρα γοῦν μετὰ ταῦτα πῶς κατεσταλμένος ἐστί. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπειδὴ εἶπεν, «Οὗτος δὲ τίς;» καὶ ἐπεσιομίσθη, οὐδὲν ἀντειπεῖν λοιπόν ὡς ἐνταῦθα ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἐσίγησε. Πάλιν πρὸς τῇ ἀναλήψει ἀκούσας, «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς», πάλιν σιγᾷ καὶ οὐκ ἀντι-
- 20 λέγει. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ δώματος καὶ τῆς σινδόνης, ἀκούσας φωνῆς λεγούσης αὐτῷ, «ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου», καὶ οὐδὲ σαφῶς εἰδὼς τέως τί ποτέ ἐστι τὸ λεγόμενον, ἠσυχάζει καὶ οὐ φιλονεικεῖ.

4. Ταῦτα δὲ πάντα τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο εἰργάσατο. Καὶ

25 πρὸ μὲν τούτου τὸ πᾶν ἐαυτῷ ἀνατίθησι, λέγων· «κἂν πάντες σκανδαλισθῶσιν, ἀλλ' ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι»· «κἂν δέη με ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι»· δέον εἰπεῖν, ἂν ἀπολαύσω τῆς παρὰ σοῦ ροπῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦναντίον ἅπαν· «αἱ ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιη-

17. Ἰω. 21, 22.

18. Πράξ. 1, 7.

19. Πράξ. 10, 15.

ρα δὲ πού Αὐτὸς φωνάζει ἀπερίφραστα καὶ λέγει ὅτι «ὄλων ἢ ἐμπιστοσύνη θὰ κλονισθῆ» ἀντιλέγεις; Καὶ μάλιστα ὄχι μίαν μόνον φοράν, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ περισσοτέρας; Διότι αὐτὸ λέγει ὁ Λουκᾶς.

Ἐκτὸς τοῦ λοιποῦ τοῦ συνέβη αὐτό; Ἐκτὸς τὴν πολλὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν πολλὴν χαράν. Διότι, ἐπειδὴ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν ἐκείνην τὴν σχετικὴν μὲ τὴν προδοσίαν καὶ εἶδε τὸν προδότην, ἀπὸ θάρρος ὠμιλοῦσε καὶ ἀγανακτοῦσεν ἐναντίον τῶν ἄλλων, ὅταν ἔλεγε «καὶ ἂν ἀκόμη ὄλων ἢ ἐμπιστοσύνη κλονισθῆ, ἢ ἰδική μου δὲν θὰ κλονισθῆ». Τὸ θέμα ἦτο θέμα ἡρεμίας καὶ φιλοτιμίας· διότι καὶ εἰς τὸ Δεῖπνον ἐσκέπτοντο ποῖος ἀπὸ αὐτοῦ εἶναι ἀνώτερος· τόσον πολὺ τοὺς ἀπησχόλει τὸ πάθος. Δι' αὐτὸ τὸν ἐμπόδιζεν, χωρὶς νὰ τὸν ὠθῆ πρὸς τὴν ἄρνησιν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἀφήνοντάς τον χωρὶς τὴν βοήθειάν Του καὶ ἐλέγχων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Βλέπε λοιπὸν πόσον συγκρατημένος εἶναι μετὰ ἀπὸ αὐτά. Διότι ὅταν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν εἶπεν· «εἰς αὐτὸν τί θὰ συμβῆ;»¹⁷ καὶ ἀπεστομώθη, τίποτε δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντεῖπη, ὅπως κάνει ἐδῶ, ἀλλὰ ἐσιώπησεν. Ἐπίσης κατὰ τὴν Ἀνάληψιν, ὅταν ἤκουσεν «δὲν εἶναι ἰδική σας ὑπόθεσις νὰ γνωρίζετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιρούς»¹⁸, πάλιν σιωπᾶ καὶ δὲν ἀντιλέγει. Καὶ ἀργότερα, ὅταν ἐπάνω εἰς τὸ δῶμα μὲ τὸ ὄραμα τῆς σινδόνης ἤκουσε φωνὴν ἢ ὁποῖα τοῦ ἔλεγεν· «ἐκεῖνα πού ὁ Θεὸς τὰ ἐκαθάρισε, σὺ μὴ τὰ θεωρῆς ἀκάθαρτα»¹⁹, χωρὶς μάλιστα νὰ γνωρίζῃ σαφῶς τί ἀκριβῶς σημαίνει αὐτὸ πού λέγεται, ἡσυχάζει καὶ δὲν φιλονεικεῖ.

4. Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ ἔκαμεν ἐκείνη ἢ πῶσις. Καὶ πρὶν μὲν ἀπὸ αὐτῆν, ὅλα τὰ ἀναθέτει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ λέγων· «καὶ ἂν ἀκόμη ὄλων ἢ ἐμπιστοσύνη κλονισθῆ, ἢ ἰδική μου δὲν θὰ κλονισθῆ· καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ νὰ ἀποθάνω, δὲν θὰ Σὲ ἀπαρνηθῶ»· ἔπρεπε νὰ εἰπῆ· Ἐὰν θὰ ἔχω τὴν ἰδικὴν Σου συγκατάνευσιν'. Μετὰ ὅμως ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον· «διατί ἔχετε προσηλωμένον τὸ βλέμμα

κόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Ἐντεῦθεν μανθάνομεν δόγμα μέγα, ὡς οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἀν μὴ τῆς ἄνωθεν τις ἀπολαύση ροπῆς· καὶ ὅτι πάλιν οὐδὲν κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ροπῆς, προθυμίας οὐκ οὔσης.

- 5 Καὶ ταῦτα ἀμφοτέρωθεν δείκνυσιν Ἰούδας καὶ Πέτρος· ὁ μὲν γὰρ πολλῆς ἀπολαύσεως βοηθείας, οὐδὲν ὠφελήθη, ἐπειδὴ μὴ ἠθέλησε, μηδὲ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισήνεγκεν· οὗτος δὲ καὶ προθυμηθεὶς, ἐπειδὴ μηδεμιᾶς ἀπήλαυσε βοηθείας, κατέπεσε. Καὶ γὰρ ἀπὸ δυοῖν τούτων ἡ ἀρετὴ ὑφαίνεται.
- 10 Διὸ παρακαλῶ, μήτε τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίψαντας, αὐτοὺς καθεύδειν, μήτε σπουδάζοντας, νομίζειν οἰκειοῖς πόνοις τὸ πᾶν κατορθοῦν.

Οὔτε γὰρ ὑπίους ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι βούλεται ὁ Θεός· διὰ τοῦτο οὐ τὸ πᾶν αὐτὸς ἐργάζεται· οὔτε ἀλαζόνας· διὰ τοῦτο οὐ τὸ πᾶν ἡμῖν ἔδωκεν· ἀλλ' ἑκατέρου τὸ βλαβερόν ἀνελών, τὸ χρήσιμον ἡμῖν εἴασε. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν κορυφαῖον ἀφῆκε πεσεῖν, συνεσιαλμένον τε αὐτὸν κατασκευάζων, καὶ εἰς πλείονα λοιπὸν ἀγάπην ἀλείφων. «^ς Ω γὰρ πλέον», φησὶν, «ἀφείδη, μειζρόνως ἀγαπήσει».

- 20 Πειθώμεθα τοίνυν πανταχοῦ τῷ Θεῷ, καὶ μηδὲν ἀντιλέγωμεν, κἂν ἐναντίον εἶναι δοκῇ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς καὶ ταῖς ὄψεσι τὸ λεγόμενον· ἀλλ' ἔστω καὶ λογισμῶν καὶ ὄψεως κυριώτερος αὐτοῦ ὁ λόγος. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μυστηρίων ποιῶμεν, οὐ τοῖς κειμένοις μόνον ἐμβλέποντες, ἀλλὰ τὰ ρήματα αὐτοῦ κατέχοντες. Ὁ μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ ἀπαραλόγιστος· ἡ δὲ αἴσθησις ἡμῶν εὐεξαπατήσιμος. Οὗτος οὐδέποτε διέπεσεν· αὕτη δὲ τὰ πλείονα σφάλλεται.

Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος φησὶ, «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου», καὶ

20. Πράξ. 3, 12.

21. Λουκᾶ 7, 43.

σας εἰς ἐμᾶς, ὡσάν νὰ τὸν εἶχαμεν κάμει νὰ περιπατῆ μὲ ἰδικήν μας δύναμιν ἢ εὐσέβειαν;»²⁰. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν μίαν μεγάλην ἀλήθειαν, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ προθυμία τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν κανεὶς δὲν ἔχη τὴν ἄνωθεν συγκατάνευσιν· καὶ ὅτι ἐπίσης τίποτε δὲν θὰ κερδήσωμεν ἀπὸ τὴν ἄνωθεν συγκατάνευσιν, ἐὰν δὲν ὑπάρχη προθυμία.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ δείχνουν ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Πέτρος· διότι ἐκεῖνος μὲν, ἂν καὶ ἐβοηθήθη πολὺ, τίποτε δὲν ὠφελήθη, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησεν, οὔτε προσέφερεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν· αὐτὸς ὅμως, ἂν καὶ ἔδειξε προθυμίαν, κατέπεσεν ἐπειδὴ δὲν ἔτυχε καμμιᾶς βοηθείας. Διότι πράγματι ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ συνίσταται ἡ ἀρετὴ. Δι' αὐτὸ παρακαλῶ, οὔτε νὰ ἐπαναπαύεσθε ἀναθέτοντες τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν, οὔτε νὰ καταβάλετε προσπάθειαν, νομίζοντες ὅτι μὲ τοὺς κόπους σας θὰ κατορθώσετε τὰ πάντα.

Διότι οὔτε ἐξαπλωμένοι νὰ εἶμαστε θέλει ὁ Θεός, δι' αὐτὸ καὶ δὲν κάνει τὰ πάντα Ἐκεῖνος· οὔτε ὑπερόπται, δι' αὐτὸ δὲν μᾶς τὰ ἔδωσεν ὅλα· ἀλλὰ ἀπὸ τὸ καθένα, ἀφοῦ κατήργησεν ὅ,τι βλαβερὸν ὑπῆρχεν, ἄφησεν εἰς ἡμᾶς τὸ χρήσιμον. Δι' αὐτὸ καὶ ἄφησε τὸν κορυφαῖον νὰ πέσῃ· καὶ διὰ νὰ τὸν κάμη συγκρατημένον καὶ διότι τὸν προητοίμαζε διὰ μεγαλυτέραν ἀγάπην. Διότι λέγει· «ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἐχάρισε τὰ περισσότερα, θὰ ἀγαπήσῃ πῶς πολὺ»²¹.

Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν παντοῦ εἰς τὸν Θεόν καὶ τίποτε νὰ μὴ ἀντιλέγωμεν, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις καὶ βλέψεις αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγεται· ἀλλὰ ὁ λόγος Αὐτοῦ ἄς εἶναι ἐπικρατέστερος καὶ ἀπὸ ὅ,τι σκεπτόμεθα καὶ ἀπὸ ὅ,τι βλέπομεν. Ἔτσι ἄς κάνωμεν καὶ εἰς τὰ μυστήρια. Νὰ μὴ προσέχωμεν μόνον αὐτὰ τὰ ὁποῖα γίνονται, ἀλλὰ νὰ κατανοοῦμεν καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν. Διότι ὁ μὲν λόγος τοῦ μυστηρίου δὲν παραλογίζεται, ἐνῶ ἡ αἴσθησίς μας εἶναι εὐέξαπτος. Αὐτὸς οὐδέποτε ἔσφαλεν· ἐνῶ αὐτὴ εἰς τὰ περισσότερα κάνει σφάλματα.

Ὅταν λοιπὸν ὁ λόγος λέγῃ· «αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμά μου»,

πειθόμεθα καὶ πιστεύωμεν, καὶ νοητοῖς αὐτὸ βλέπωμεν ὀφθαλμοῖς. Οὐδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός· ἀλλ' ἐν αἰσθητοῖς μὲν πράγμασι, πάντα δὲ νοητά. Οὕτω καὶ ἐν τῷ βαπίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται τοῦ
 5 ὕδατος τὸ δῶρον, νοητὸν δὲ τὸ ἀποιελούμενον, ἢ γέννησις καὶ ἡ ἀνακαίνισις. Εἰ μὲν γὰρ ἀσώματος ἦς, γυμνὰ ἂν αὐτά σοι τὰ ἀσώματα παρέδωκε δῶρα· ἐπειδὴ δὲ σώματι συμπλέκται ἡ ψυχὴ, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητά σοι παραδίδωσι.

Πόσοι νῦν λέγουσιν, ἐβουλόμην αὐτοῦ τὴν μορφήν ἰδεῖν,
 10 τὸν τύπον, τὰ ἱμάτια, τὰ ὑποδήματα. Ἴδου αὐτὸν ὄρας, αὐτοῦ ἄπιη, αὐτὸν ἐσθίεις. Καὶ σὺν μὲν ἱμάτια ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν· αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν σοι δίδωσιν, οὐκ ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄφασθαι, καὶ φαγεῖν, καὶ λαβεῖν ἔνδον.

Μηδεὶς τοίνυν ραυτιῶν προσίτω, μηδεὶς ἐκλελυμένος·
 15 ἅπαντες πεπυρωμένοι, ἅπαντες ζέοντες καὶ διεγρηγομένοι. Εἰ γὰρ Ἰουδαῖοι ἐσιῶτες, καὶ τὰ ὑποδήματα καὶ τὰς βακτηρίας ἔχοντες ἐν ταῖς χερσίν, ἥσθιον μετὰ σπουδῆς, πολλῶ μᾶλλον σὲ νήφειν δεῖ. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰς Παλαιστίνην ἔμελλον ἐξιέναι, διὸ καὶ ὁδοιπόρων σχῆμα εἶχον· σὺ δὲ εἰς
 20 τὸν οὐρανὸν μέλλεις ἀποδημεῖν.

5. Διὸ χρὴ πάντοθεν ἐγρηγορέναι· καὶ γὰρ οὐ μικρὰ κεῖται κόλασις τοῖς ἀναξίως μετέχουσιν. Ἐννόησον πῶς ἀγανακτεῖς κατὰ τοῦ προδότη, κατὰ τῶν σιαυρωσάντων. Σκόπει τοίνυν, μὴ καὶ αὐτὸς ἔνοχος γένη τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνοι κατέσφαξαν τὸ πανάγιον σῶμα, σὺ δὲ ρυπαρᾷ ὑποδέχη ψυχῇ μετὰ τοσαύτης εὐεργεσίας. Οὐδὲ γὰρ ἤρκεσεν αὐτῷ τὸ γενέσθαι ἄνθρωπον, τὸ ραπισθῆναι καὶ σφαγῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀναφύρει ἑαυτὸν ἡμῖν καὶ οὐ τῇ

ἄς πειθώμεθα καὶ ἄς πιστεύωμεν καὶ ἄς τὸ βλέπωμεν μὲ τούς νοητούς ὀφθαλμούς μας. Διότι τίποτε τὸ αἰσθητὸν δὲν μᾶς παρέδωκεν ὁ Χριστός· ἀλλὰ μὲ αἰσθητὰ μὲν πράγματα, ὅλα ὅμως νοητά. Ἔτσι καὶ εἰς τὸ Βάπτισμα, ἡ μὲν δωρεὰ τοῦ ὕδατος γίνεται μὲ αἰσθητὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ συντελούμενον, δηλαδή ἡ ἀναγέννησις καὶ ἀνακαίνισις, εἶναι νοητόν. Διότι, ἐὰν μὲν ἦσουν ἀσώματος, γυμνὰ θὰ σοῦ παρέδιδε τὰ ἀσώματα αὐτὰ δῶρα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ψυχὴ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμα, μὲ αἰσθητὰ πράγματα σοῦ παραδίδει τὰ νοητά. ✓

Πόσοι τώρα λέγουν· ἤθελα νὰ ἰδῶ τὴν μορφήν Του, τὰ χαρακτηριστικά Του, τὰ ἐνδύματα, τὰ ὑποδήματα! Νά, τὸν βλέπεις, τὸν ἐγγίζεις, τὸν τρώγεις. Καὶ σὺ μὲν ἐπιθυμεῖς νὰ ἰδῆς ἐνδύματα, ἐνῶ αὐτὸς σοῦ δίδει τὸν ἑαυτόν Του, ὄχι μόνον νὰ τὸν ἰδῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν πιάσης καὶ νὰ τὸν φάγῃς καὶ νὰ τὸν πάρῃς μέσα σου.

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ προσέρχεται κυριευμένος ἀπὸ ναυτίαν, κανεῖς διαλελυμένος· ὅλοι πυρακτωμένοι, ὅλοι ὑπερθερμοὶ καὶ τονωμένοι. Διότι, ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι ἔτρωγαν μὲ βιασύνην ὄρθιοι, ἔχοντες εἰς τὰς χεῖράς των τὰ ὑποδήματα καὶ τὰς βακτηρίας²², πόσον μᾶλλον πρέπει σὺ νὰ εἶσαι νηφάλιος. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Παλαιστίνην, δι' αὐτὸ καὶ εἶχαν ἐμφάνισιν ὁδοιπόρων, σὺ ὅμως πρόκειται νὰ ἀποδημήσῃς εἰς τὸν οὐρανόν.

5. Δι' αὐτὸ πρέπει ἀπὸ παντοῦ νὰ γρηγορῶμεν· διότι δὲν εἶναι μικρὰ ἡ τιμωρία δι' ὅσους μετέχουν εἰς τὰ μυστήρια ἀναξίως. Σκέψου πῶς ἀγανακτεῖς ἐναντίον τοῦ προδότου, ἐναντίον ἐκείνων πού τὸν ἐσταύρωσαν. Πρόσεξε ὅμως μήπως καὶ σὺ γίνῃς ἔνοχος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνοι κατέσφαξαν τὸ πανάγιον σῶμα, σὺ δὲ τὸ δέχεσαι μὲ ἀκάθαρτον ψυχὴν ὕστερα ἀπὸ τόσας εὐεργεσίας. Οὔτε βεβαίως τοῦ ἤρεσε νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, νὰ ραπισθῆ καὶ νὰ σφαγῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ συμφύρῃ τὸν ἑαυτόν Του

πίστει μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ πράγματι σῶμα ἡμᾶς αὐτοῦ κατασκευάζει.

Τίνος οὖν οὐκ ἔδει καθαρώτερον εἶναι τὸν ταύτης ἀπολαύοντα τῆς θυσίας; ποίας ἡλιακῆς ἀκτῖνος τὴν χεῖρα τὴν
 5 ταύτην διατέμνουσαν τὴν σάρκα, τὸ σιόμα τὸ πληρούμενον
 πρὸς πνευματικοῦ, τὴν γλῶσσαν τὴν φοινισσομένην αἵματι
 φοικωδεσιάτω; Ἐνόησον ποίαν ἐτιμήθης τιμὴν ποίας ἀπο-
 λάυεις τραπέζης. Ὅπερ ἄγγελοι βλέποντες φρίττουσι, καὶ
 οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμῶσιν ἀδεῶς διὰ τὴν ἐκεῖθεν φερομέ-
 10 νην ἄσιραπὴν, τούτῳ ἡμεῖς τρεφόμεθα, τούτῳ ἀναφυρόμεθα,
 καὶ γεγόναμεν ἡμεῖς Χριστοῦ σῶμα ἓν καὶ σὰρξ μία. «Τίς
 λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου; ἀκουσίας ποιήσει πά-
 σας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;».

Τίς ποιμὴν τοῖς οἰκείοις μέλεσι τρέφει τὰ πρόβατα;
 15 Καὶ τί λέγω ποιμὴν; Μητέρες πολλάκις εἰσὶ, καὶ μετὰ τὰς
 ὠδύνας ἐτέραις ἐκδιδόσασιν τροφοῖς τὰ παιδιά· αὐτὸς δὲ τοῦτο
 οὐκ ἠνόησεν, ἀλλ' αὐτὸς ἡμᾶς τρέφει οἰκείῳ αἵματι, καὶ
 διὰ πάντων ἡμᾶς ἑαυτῷ συμπλέκει. Σκόπει δὲ ἐγεννήθη
 ἐκ τῆς ἡμετέρας οὐσίας. Ἄλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς πάντας, φη-
 20 σί· καίτοιγε πρὸς πάντας. Εἰ γὰρ πρὸς τὴν φύσιν ἦλθε τὴν
 ἡμετέραν, εὐδηλον ὅτι πρὸς πάντας· εἰ δὲ πρὸς πάντας, καὶ
 πρὸς ἓνα ἕκαστον. Καὶ πῶς ἅπαντες οὐκ ἐκαρπώσαντο τὸ
 ἐντεῦθεν κέρδος; φησί.

Τοῦτο οὐ παρ' ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ πάντων τοῦτο ἐλόμενον,
 25 ἀλλὰ παρὰ τοὺς μὴ βουλευθέντας. Ἐνὶ ἑκάστῳ τῶν πιστῶν
 ἀναμίγνυσιν ἑαυτὸν διὰ τῶν μωσθηρίων καὶ οὕτως ἐγέννησεν,
 ἐκτρέφει δι' ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ ἄλλω ἐκδίδωσι, καὶ τούτῳ σε
 πείθων πάλιν, ὅτι σὰρκα ἔλαβε τὴν σὴν. Μὴ τοίνυν ραθυμῶ-

μαζί μας. Καὶ ὄχι μόνον μὲ τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα μᾶς κάμνει σῶμα ἰδικόν Του.

Διατί λοιπὸν δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι καθαρώτερος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει αὐτὴν τὴν θυσίαν; Ἐκτὸς ποίαν ἡλιακὴν ἀκτῖνα (δὲν πρέπει νὰ εἶναι καθαρώτερο) τὸ χέρι τὸ ὁποῖο κατακόπτει αὐτὴν τὴν σάρκα, τὸ στόμα τὸ ὁποῖον γεμίζει μὲ πῦρ πνευματικόν, ἢ γλῶσσα ἢ ὁποῖα κοκκινίζει μὲ τὸ πιὸ φρικτὸν αἷμα; Σκέψου ποίας τιμῆς ἡξιώθης; ποίαν τράπεζαν ἀπολαμβάνεις! Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ἄγγελοι ὅταν τὸ βλέπουν φρίπτουν καὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὸ ἀτενίσουν χωρὶς δέος, ἐξ αἰτίας τῆς λάμπσεως ἢ ὁποῖα ἐκπέμπεται ἀπὸ ἐκεῖ, μὲ αὐτὸ ἐμεῖς τρεφόμεθα, μὲ αὐτὸ συμφερόμεθα καὶ ἔχομεν γίνεαι ἐμεῖς ἓνα σῶμα Χριστοῦ καὶ μία σάρκα. «Ποῖος θὰ διαλαλήσῃ τὰς ἐξουσίας τοῦ Κυρίου; Ποῖος θὰ κάμῃ νὰ ἀκουσθοῦν ὅλαι αἱ δοξολογίαι Του;»²³.

Ποῖος ποιμὴν τρέφει τὰ πρόβατα μὲ τὰ ἰδικὰ του μέλη; Καὶ διατί λέγω ποιμὴν; Ὑπάρχουν πολλαὶ μητέρες, αἱ ὁποῖαι μετὰ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ δίνουν τὰ παιδιά τους εἰς ἄλλας τροφούς· ἐνῶ Ἐκεῖνος αὐτὸ δὲν τὸ ἀνέχεται, ἀλλὰ μᾶς τρέφει ὁ ἴδιος μὲ τὸ ἰδικόν του αἷμα καὶ εἰς ὅλα μᾶς συνδέει ἄρρηκτα μὲ τὸν ἑαυτόν του. Πρόσεξε δέ· ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας οὐσίαν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἔγινε δι' ὅλους, λέγει, ἀν καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους. Διότι ἐὰν ἦλθεν εἰς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, εἶναι φανερόν ὅτι ἦλθε πρὸς ὅλους. Ἐὰν δὲ ἦλθε πρὸς ὅλους, ἄρα καὶ πρὸς τὸν καθένα χωριστά. Πῶς λοιπὸν δὲν ἐπωφελήθησαν ὅλοι τὸ κέρδος ποὺ προέκυψεν ἀπὸ ἐδῶ; λέγει.

Αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὸ προτιμᾷ δι' ὅλους, ἀλλὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν. Ἐκεῖνος συμφύρει τὸν ἑαυτόν Του μὲ τὸν καθένα διὰ τῶν μυστηρίων· καὶ ἐκείνους ποὺ ἐγέννησε τοὺς ἐκτρέφει μὲ τὸν ἑαυτόν Του καὶ δὲν τοὺς δίδει εἰς ἄλλον καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν διὰ νὰ σὲ πείσῃ ὅτι ἔλαβε τὴν ἰδικὴν σου σάρκα. Ἄς μὴ δείχνωμεν λοιπὸν ραθυμίαν, ἀφοῦ ἔχωμεν ἀξιωθῆ τὴν ἀ-

μεν, ισοσάυτης ἡξιωμένοι ἀγάπης τε καὶ τιμῆς. Οὐχ ὁρᾶτε τὰ παιδιά μεθ' ὅσης προθυμίας δράσονται τοῦ μασιοῦ; μεθ' ὅσης ὁρμῆς ἐμπήγνυσι τῇ θηλῇ τὰ χεῖλη;

Μετὰ ισοσάυτης προσίωμεν καὶ ἡμεῖς τῇ τραπέζῃ ταύτῃ, 5 καὶ τῇ θηλῇ τοῦ ποιηρίου τοῦ πνευματικοῦ· μᾶλλον δὲ μετὰ πολλῶ πλείονος ἐλκύσωμεν, ὡς παιδιά ὑπομάζια, τοῦ πνεύματος τὴν χάριν· καὶ μία ἡμῖν ἔστω ὁδύνη, τὸ μὴ μειασχεῖν ταύτης τῆς τροφῆς. Οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργα τὰ προκείμενα. Ὁ τότε ταῦτα ποιήσας ἐν ἐκείνῳ τῷ δείπνῳ, 10 οὗτος καὶ νῦν αὐτὰ ἐργάζεται. Ἡμεῖς ὑπηρετῶν τάξιν ἐπέχομεν· ὁ δὲ ἀγιάζων αὐτὰ καὶ μειασκευάζων, αὐτός.

Μηδεὶς τοίνυν Ἰούδας παρέσιω, μηδεὶς φιλάργυρος. Εἴ τις μὴ μαθητῆς, παραχωρεῖτω· οὐ δέχεται τοὺς τοιοῦτους ἢ τράπεζα. «Μετὰ γὰρ τῶν μαθητῶν μου», φησί, «ποιῶ τὸ 15 Πάσχα». Αὕτη ἐκείνη ἔστιν ἡ τράπεζα, καὶ οὐδὲν ἔλαιον ἔχει. Οὐ γὰρ ἐκείνην μὲν ὁ Χριστός, ταύτην δὲ ἄνθρωπος δημιουργεῖ· ἀλλὰ καὶ ταύτην αὐτός. Τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ἀνώγειον, ἔνθα τότε ἦσαν· ἐντεῦθεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ἐξῆλθον.

20 Ἐξέλθωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὰς χεῖρας τῶν πενήτων· τοῦτο γὰρ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ χωρίον. Ἐλαῖαι γὰρ εἰσι καταπεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ τῶν πενήτων τὸ πλῆθος, ἀποσιάζουσαι τὸ ἔλαιον τὸ ἐκεῖ χρησιμεῦον ἡμῖν, ὃ αἱ πέντε παρθένοι εἶχον· αἱ δὲ ἑτέραι μὴ λαβοῦσαι ἐντεῦθεν 25 ἀπώλοντο. Τοῦτο λαβόντες εἰσίομεν, ἵνα φαιδραῖς ἀπαντήσωμεν ταῖς λαμπάσι τῷ νυμφίῳ· τοῦτο λαβόντες ἐξέλθωμεν ἐντεῦθεν. Μηδεὶς ἀπάνθρωπος προσίτω, μηδεὶς ὤμος καὶ ἀνελεής, μηδεὶς ὄλως ἀκάθαρτος.

6. Ταῦτα πρὸς ὑμᾶς τοὺς μεταλαμβάνοντας λέγω, καὶ

γάπης καὶ τιμῆς. Δὲν βλέπετε τὰ βρέφη μὲ πόσῃν προθυμίαν ἀρπάζουν τὸν μαστόν; Μὲ πόσῃν ὀρμὴν μπιγγουν τὰ χεῖλη τους εἰς τὴν θηλήν;

Μὲ τόσον μεγάλην προθυμίαν ἄς προσερχώμεθα καὶ ἔμεῖς εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν θηλήν τοῦ πνευματικοῦ ποτηρίου ἢ μᾶλλον, μὲ πολὺ πῶς μεγάλην προθυμίαν ἄς ἐλκύσωμεν, ὡσὰν θηλάζοντα νήπια, τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Καὶ μία δι' ἡμᾶς ἄς ὑπάρχη θλίψις, τὸ νὰ μὴ μετέχωμεν εἰς τὴν τροφήν αὐτὴν. Δὲν εἶναι ἔργα ἀνθρωπίνης δυνάμεως ὅσα προτίθενται. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔκαμεν αὐτὰ τότε εἰς ἐκεῖνο τὸ Δεῖπνον, αὐτὸς τελεῖ καὶ τώρα τὰ μυστήρια αὐτά. Ἐμεῖς ἐπέχομεν θέσιν ὑπηρετῶν· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἀγιάζει καὶ τὰ μεταβάλλει εἶναι Αὐτός.

Ἄς μὴ εἶναι λοιπὸν κανεῖς Ἰούδας παρών, κανεῖς φιλάργυρος. Ἐὰν κανεῖς δὲν εἶναι μαθητὴς Ἐκεῖνου, ἄς ἀποχωρήσῃ· δὲν τοὺς δέχεται αὐτοὺς ἢ τράπεζα. Διότι «μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς μου ἐορτάζω τὸ Πάσχα», λέγει. Ἡ τράπεζα αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδίᾳ ἐκείνη καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὑποδεέστερον. Διότι ἐκείνην δὲν τὴν δημιουργεῖ ὁ Χριστὸς καὶ αὐτὴν ἀνθρώπος· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὁ Ἰδιος. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὑπερῶον, ὅπου ἦσαν τότε συγκεντρωμένοι. Ἀπὸ ἐδῶ ἐξῆλθαν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Ἄς ἐξέλθωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν· διότι αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Διότι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τὸ πλῆθος τῶν πτωχῶν εἶναι ἐλαιόδενδρα φυτευμένα, τὰ ὁποῖα ἀποστάζουν τὸ λάδι ποὺ θὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ἐκεῖ, αὐτὸ ποὺ εἶχαν καὶ αἱ πέντε παρθένοι· ἐνῶ αἱ ἄλλαι ἐπειδὴ δὲν τὸ εἶχαν πάρει ἀπὸ ἐδῶ ἐχάθησαν. Ἄφοῦ πάρωμεν αὐτὸ τὸ ἔλαιον ἄς εἰσέλθωμεν, διὰ νὰ προὑπαντήσωμεν μὲ ἀναμμένας τὰς λαμπάδας τὸν Νυμφίον· ἀφοῦ πάρωμεν αὐτὸ ἄς ἐξέλθωμεν ἀπὸ ἐδῶ. Κανεῖς ἀπάνθρωπος ἄς μὴ προσέλθῃ, κανεῖς σκληρὸς καὶ ἀνελέητος, κανεῖς τελείως ἀκάθαρτος.

6. Αὐτὰ τὰ λέγω εἰς σᾶς ποὺ μεταλαμβάνετε καὶ εἰς

πρὸς ὑμᾶς τοὺς διακονουμένους. Καὶ γὰρ ἀναγκαῖον καὶ πρὸς ὑμᾶς διαλεχθῆναι, ὥστε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς διανέμειν ταυτὶ τὰ δῶρα. Οὐ μικρὰ κόλασις ὑμῖν ἐστίν, εἴ τιμι συνει-
 5 δότες τινὰ πονηρίαν, συγχωρήσετε μειασχεῖν ταύτης τῆς τρα-
 πέζης. Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ἐκζητηθήσεται τῶν ὑμετέρων. Καὶν στρατηγός τις ἦ, καὶν ὑπαρχος, καὶν αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀναξίως δὲ προσίη, κώλυσον μεί-
 ζονα ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν ἔχεις.

Σὺ δὲ εἰ μὲν πηγὴν ὕδατος ἐνεχειρίσθης φυλάτιειν ποι-
 10 μνίω καθαρὰν, εἶτα εἶδες πρόβατον πολὺν ἐπὶ τοῦ στόματος φέρον τὸν βόρβορον, οὐκ ἂν εἴσασας ἐπικύψαι κάτω, καὶ θο-
 λῶσαι τὸ ρεῖθρον· νυνὶ δὲ οὐχ ὕδατος, ἀλλ' αἷματος καὶ πνεύ-
 ματος πηγὴν ἐγκεχειρισμένος, καὶ ὄρων γῆς καὶ βορβόρου χαλεπωτέραν ἁμαρτίαν ἔχοντίας τινὰς καὶ προσιόντιας, οὐκ
 15 ἀγανακτεῖς, οὐδὲ ἀπείργεις; καὶ τίνα ἂν σχοίης συγγνώ-
 μην; Διὰ τοῦτο ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐτίμησε ταύτην τὴν τιμὴν, ἵνα τὰ τοιαῦτα διακρίνητε. Τοῦτο ὑμῶν ἡ ἀξία, τοῦτο ἡ ἀσφά-
 λεια, τοῦτο ὁ στέφανος ἅπας, οὐχ ἵνα λευκὸν χιτωνίσκον καὶ ἀποσιίλθοντα περιβαλλόμενοι περιτήτε.

20 Καὶ πόθεν οἶδα, φησί, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα; Οὐ περὶ τῶν ἀγνοουμένων, ἀλλὰ περὶ τῶν γνωρίμων λέγω. Εἶπω τι φρικωδέστερον; Οὐχ οὕτω χαλεπὸν τοὺς ἐνεργουμένους ἔνδον εἶναι, ὡς τούτους, οὓς φησιν ὁ Παῦλος τὸν Χριστὸν καταπα-
 τῆσαι, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγήσασθαι καὶ τὴν
 25 χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυθρίσαι. Δαιμονῶντιος γὰρ χείρων ὁ ἡμαρτηκὸς καὶ προσιών. Οἱ μὲν γὰρ ἐπειδὴ δαιμονῶσιν, οὐ κολάζονται· οὗτοι δὲ διὰν ἀναξίως προσίωσιν, ἀθανάτω παραδίδονται τιμωρία.

Μὴ τοίνυν τούτους ἐλαύνωμεν μόνον, ἀλλὰ πάντας ἀ-

σᾶς οἱ ὅποιοι διακονεῖτε εἰς τὰ μυστήρια. Διότι θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσω καὶ πρὸς σᾶς, διὰ νὰ παρέχετε αὐτὰ τὰ δῶρα μὲ πολλὴν προθυμίαν. Δὲν εἶναι μικρὰ ἢ εὐθύνη σας, ἐὰν ἐπιτρέψετε εἰς κάποιον νὰ μετάσχη τῆς τραπέζης αὐτῆς, ἐνῶ γνωρίζετε ὅτι ἔχει κάνει κάποιαν πονηρίαν. Τὸ αἷμα αὐτοῦ θὰ ζητηθῆ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς σας χεῖρας. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι στρατηγός, ἢ ὑπαρχος, ἢ ἀκόμη ὁ ἴδιος ὁ βασιλεύς, καὶ προσέρχεται ἀναξίως, ἐμπόδισέ τον· ἔχεις μεγαλύτεραν ἀπὸ ἐκεῖνον ἰσχύν.

Σὺ ὅμως, ἐὰν μὲν σοῦ εἶχαν ἐμπιστευθῆ νὰ φυλάσσης μίαν πηγὴν ὕδατος καθαρὰν διὰ τὸ ποίμνιον καὶ ἔβλεπες ἓνα πρόβατον νὰ ἔχη εἰς τὸ στόμα του πολὺν βοῦρκον, δὲν θὰ τὸ ἄφηνες νὰ σκύψη κάτω καὶ νὰ θολώσῃ τὴν πηγὴν· τῶρα ὅμως σοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ φύλαξις πηγῆς, ὄχι ὕδατος ἀλλὰ αἵματος καὶ πνεύματος, καὶ ἐνῶ βλέπεις νὰ προσέρχονται μερικοὶ ἔχοντες ἁμαρτίαν χειροτέραν ἀπὸ χῶμα καὶ βοῦρκον, δὲν ἀγανακτεῖς οὔτε τοὺς ἐμποδίζεις; Ποίαν λοιπὸν συγγνώμην ἤμπορεῖς νὰ ἔχῃς; Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς σᾶς ἐτίμησε μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, διὰ νὰ διακρίνετε αὐτά. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀξία σας, αὐτὸ ἡ ἀσφάλειά σας, αὐτὸ ἡ ἀμοιβή σας ὅλη, καὶ ὄχι νὰ περιφέρεσθε φέροντες λευκὸν καὶ γυαλιστερόν χιτωνίσκον.

Καὶ ἀπὸ ποῦ γνωρίζω, λέγει, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα; Δὲν ὁμιλῶ διὰ τοὺς ἀγνώστους, ἀλλὰ διὰ τοὺς γνωστούς. Νὰ εἰπῶ κάτι πρὸς φρικῶδες; Δὲν εἶναι τόσο κακὸν νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τὸν ναὸν οἱ ἀποπατοῦντες, ὅσον αὐτοί, οἱ ὅποιοι, λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι κατεπάτησαν τὸν Χριστόν, καὶ τὸ αἷμα τῆς Διαθήκης τὸ θεωροῦν κοινὸν καὶ ὑβρίζουν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος²⁴. Διότι εἶναι χειρότερος ἀπὸ δαιμονισμένον αὐτὸς ποὺ ἔχει ἁμαρτήσῃ καὶ προσέρχεται εἰς τὴν κοινωνίαν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ἐπειδὴ εἶναι δαιμονισμένοι, δὲν τιμωροῦνται· αὐτοὶ δέ, ὅταν προσέρχονται ἀναξίως, παραδίδονται εἰς αἰωνίαν τιμωρίαν.

Ἄς μὴ ἀπομακρύνωμεν μόνον αὐτοὺς λοιπόν, ἀλλὰ

πλῶς, οὓς ἂν ἴδωμεν ἀναξίως προσιόντας. Μηδεὶς κοινωνεῖτω τῶν μὴ μαθητῶν. Μηδεὶς λαμβανέτω Ἰούδας, ἵνα μὴ τὰ Ἰούδα πάθῃ. Σῶμά ἐστι Χριστοῦ καὶ τουτὶ τὸ πλῆθος. Ὅρα τοίνυν, ὁ διακονούμενος τοῖς μωσιτηρίοις, μὴ παροξύνῃς τὸν
 5 Δεσπότην, οὐκ ἐκκαθαίρων τὸ σῶμα τοῦτο· μὴ ξίφος δῶς ἀντὶ τροφῆς.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὸ ἀγνοίας ἐκεῖνος ἔρχεται μεθέξων, κώλυσον, μὴ φοβηθῆς. Φοβήθητι τὸν Θεόν, μὴ ἄνθρωπον. Ἄν φοβηθῆς ἄνθρωπον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ καταγελασθήσῃ· ἂν δὲ τὸν
 10 Θεόν, καὶ ἄνθρωποις αἰδέσιμος ἔσῃ. Εἰ δὲ αὐτὸς οὐ τολμᾷς, ἐμοὶ πρόσαγε· οὐ συγχωρήσω ταῦτα τολμᾶσθαι. Τῆς ψυχῆς ἀποσιτήσομαι πρότερον, ἢ τοῦ αἵματος μεταδώσω τοῦ δεσποτικοῦ παρ' ἀξίαν· καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἑμανιοῦ προήσομαι πρότερον, ἢ μεταδώσω αἷματος οὕτω φρικώδους παρὰ τὸ προσῆ-
 15 κον. Εἰ δὲ ἠγνόησέ τις τὸν φαῦλον πολλὰ περιεργασάμενος, οὐδὲν ἔγκλημα. Ταῦτα γὰρ μοι περὶ τῶν δήλων εἴρηται. Ἄν γὰρ τούτους διορθώσωμεν, καὶ τοὺς ἀγνώτας ταχέως ἡμῖν ὁ Θεὸς γνωριεῖ· ἂν δὲ τούτους ἐάσωμεν, τίνος ἕνεκεν ἡμῖν ἐκείνους ποιήσει φανεροὺς λοιπόν;

20 Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἀπείργωμεν, οὐδ' ἵνα ἐκτέμνωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα διορθώσαντες ἐπαναγάγωμεν, ἵνα ἐπιμελώμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων ἔξομεν, καὶ πολλοὺς τοὺς κατ' ἀξίαν μεταλαμβάνοντας εὐρήσομεν, καὶ τῆς οἰκειᾶς σπουδῆς καὶ τῆς περὶ τοὺς ἄλλους ἐπιμελείας πολὺν
 25 ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν· οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

γενικῶς ὅλους ἐκείνους τοὺς ὁποίους βλέπομεν νὰ προσέρχωνται ἀναξίως. Κανεῖς νὰ μὴ κοινωνῇ ἀπὸ τοὺς μὴ χριστιανούς. Νὰ μὴ γίνεται δεκτὸς κανένας Ἰούδας, διὰ νὰ μὴ πάθῃ αὐτὰ πού ἔπαθεν ὁ Ἰούδας. Σῶμα Χριστοῦ εἶναι καὶ αὐτὸ ἐδῶ τὸ πλῆθος. Πρόσεχε λοιπόν, σὺ ὁ ὁποῖος διακονεῖς τὰ μυστήρια, νὰ μὴ παροξύνῃς τὸν Δεσπότην μὲ τὸ νὰ μὴ καθαρίζῃς τὸ σῶμα αὐτό· μὴ δίδῃς ξίφος ἀντὶ τῆς τροφῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐκεῖνος ἔρχεται νὰ συμμετάσχη εἰς τὰ μυστήρια ἀπὸ ἄγνοιαν, ἐμπόδισέ τον, μὴ τὸν φοβηθῆς. Φοβήσου τὸν Θεὸν καὶ ὄχι τὸν ἄνθρωπον. Ἄν φοβηθῆς ἄνθρωπον, θὰ γίνῃς καταγέλαστος καὶ ἀπὸ αὐτόν· ἐνῶ ἐὰν φοβηθῆς τὸν Θεόν, θὰ γίνῃς σεβαστὸς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν δὲ σὺ δὲν τολμᾷς, φέρε μού τον εἰς ἐμένα. Δὲν θὰ ἐπιτρέψω νὰ γίνωνται τέτοια. Προτιμῶ νὰ ἀποχωρισθῶ τὴν ψυχὴν μου, παρὰ νὰ μεταδώσω τὸ αἷμα τοῦ Δεσπότη ἀναξίως. Καὶ προτιμῶ νὰ χύσω τὸ αἷμα τὸ ἰδικό μου, παρὰ νὰ μεταδώσω αἷμα τόσον φρικῶδες ἐκεῖ πού δὲν πρέπει. Ἐὰν δὲ κάποιος δὲν ἀντελήφθῃ τὸν ἁμαρτωλὸν ἀφοῦ κατέβαλε πολλὴν προσπάθειαν, δὲν εἶναι ἔγκλημα. Διότι αὐτὰ τὰ εἶπα διὰ τοὺς φανερούς. Διότι ἐὰν διορθώσωμεν αὐτούς, καὶ τοὺς ἀγνώστους γρήγορα θὰ μᾶς τοὺς γνωρίσῃ ὁ Θεός· ἐνῶ ἐὰν ἀφήσωμεν αὐτούς, διατί νὰ μᾶς κἀνῇ γνωστοὺς ἐκείνους;

Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ ἐμποδίζωμεν καὶ νὰ ἀποκόπτωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν ἀφοῦ τοὺς διορθώσωμεν, καὶ διὰ νὰ τοὺς φροντίζωμεν. Διότι ἔτσι μόνον καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς συγχωρήσῃ καὶ πολλοὺς πού μεταλαμβάνουν ἐπαξίως θὰ εὕρωμεν, καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας προσπάθειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φροντίδα ὑπὲρ τῶν ἄλλων θὰ ἀπολαύσωμεν πολὺν μισθόν· τὸν ὁποῖον εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΓ΄.

Ματθ. 36, 36-50

«Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσαιτε αὐτῷ, 5 ἕως ἂν ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ. Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, καὶ λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ».

1. Ἐπειδὴ ἀδιασπάσιως αὐτοῦ εἶχοντο, διὰ τοῦτο φησι 10 «μείνατε αὐτοῦ, ἕως ἀπελθὼν προσεύξωμαι». Ἔθος γὰρ αὐτῷ χωρὶς αὐτῶν προσεύχεσθαι. Τοῦτο δὲ ἐποίει, παιδεύων ἡμᾶς ἐν ταῖς εὐχαῖς ἡσυχίαν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς καὶ ἡρεμίαν πολλήν.

Καὶ παραλαμβάνει τοὺς τρεῖς, καὶ λέγει αὐτοῖς· «περί- 15 λυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου». Τίνος ἕνεκεν μὴ πάγια παραλαμβάνει; Ἴνα μὴ καταπέσωσιν ἀλλὰ τούτους, τοὺς τῆς δόξης αὐτοῦ θεωροὺς γενομένους.

Ἄλλ' ὅμως καὶ τούτους ἀφίησι, «Καὶ μικρὸν προσελθὼν, 20 εὐχεται λέγων· Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποιήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτούς, καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής». 25 Οὐχ ἀπλῶς πρὸς Πέτρον μάλιστα ἀποστρέφεται, καίτοι καὶ τῶν ἄλλων καθευδησάντων· ἀλλὰ καθικνούμενος αὐτοῦ κἀντεῦθεν διὰ τὴν αἰτίαν ἣν ἔμπροσθεν εἶπον.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΓ΄.

Ματθ. 36, 36-50

«Τότε ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς μαζί τους εἰς ἓνα χωρίον πού ὀνομάζεται Γεθσημανῆ καὶ λέγει εἰς τοὺς μαθητάς του· ἴκαθῆστε ἐδῶ ἕως ὅτου πάω ἐκεῖ καὶ προσευχηθῶ. Καὶ ἀφοῦ παρέλαβε τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου, ἤρχισε νὰ λυπῆται καὶ νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ τοὺς λέγῃ· εἶναι λυπημένη ἡ ψυχὴ μου μέχρι θανάτου. Μείνετε ἐδῶ καὶ ἀγρυπνεῖτε μαζί μου».

1. Ἐπειδὴ ἦσαν συνεχῶς μαζί Του, δι' αὐτὸ λέγει· «μείνετε ἐδῶ μέχρι νὰ πάω νὰ προσευχηθῶ». Διότι ἦτο συνήθειά Του νὰ προσεύχεται χωριστὰ ἀπ' αὐτούς. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκανε, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι εἰς τὰς προσευχὰς πρέπει νὰ δημιουργῶμεν πολλὴν ἡσυχίαν καὶ ἡρεμίαν.

Καὶ παραλαμβάνει τοὺς τρεῖς καὶ λέγει εἰς αὐτούς· «εἶναι λυπημένη ἡ ψυχὴ μου μέχρι θανάτου». Διατί δὲν τοὺς παραλαμβάνει ὅλους; Διὰ νὰ μὴ καταβληθοῦν· ἀλλὰ παραλαμβάνει αὐτούς οἱ ὅποιοι εἶχαν γίνει θεαταὶ τῆς δόξης Του.

Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτούς τοὺς ἀφήνει, «καὶ ἀφοῦ ἐπροχώρησεν ὀλίγον προσηύχετο λέγων· Πατέρα μου, ἐὰν εἶναι δυνατόν, ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήριον αὐτό· ἀλλὰ ὅχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλ' ὅπως θέλεις σύ'. Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτούς καὶ τοὺς εὐρίσκει νὰ κοιμῶνται καὶ λέγει εἰς τὸν Πέτρον· ὥστε ἔτσι, δὲν ἤμπορέσατε νὰ ἀγρυπνήσετε μίαν ὥραν μαζί μου; Νὰ ἀγρυπνῆτε καὶ νὰ προσεύχεσθε διὰ νὰ μὴ πέσετε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἀλλὰ ἡ σὰρξ εἶναι ἀδύνατος». Δὲν ἀποτείνεται δὲ τυχαίως εἰς τὸν Πέτρον κυρίως, ἂν καὶ οἱ ἄλλοι εἶχαν ἀποκοιμηθῆ· ἀλλὰ προσεγγίζει αὐτὸν καὶ ἐδῶ διὰ τὴν αἰτίαν πού εἶχα εἰπεῖ προηγουμένως.

Εἶτα ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄλλοι τὸ αὐτὸ εἶπον, (εἰπόντιος γάρ, φησί, Πέτρον, ὅτι «Κὰν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι»· «Ὁμοίως δέ», φησί, «καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον»· πρὸς ἅπαντας διαλέγεται, ἐλέγχων αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν. Οἱ γὰρ συναποθανεῖν αἰρούμενοι, οὐδὲ λυπούμενοι τότε συλλυπηθῆναι ἴσχυσεν ἐγρηγορότες, ἀλλ' ἐκράτησεν αὐτῶν ὁ ὕπνος.

Ὁ δὲ ἐκτενῶς εὐχεται, ἵνα μὴ δόξη ὑπόκρισις εἶναι τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἰδρωῖτες ἐπιρρέουσι διὰ τὴν αἰτίαν πάλιν τὴν αὐτήν, καὶ ἵνα μὴ τοῦτο εἴπωσιν αἰρειτικοί, ὅτι ὑποκρίνεται τὴν ἀγωνίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἰδρωῖτες ὡς θρόμβοι αἵματος, καὶ ἄγγελος ἐνισχύων αὐτὸν ἐφάνη, καὶ μυρία φόβου τεκμήρια, ἵνα μὴ τις εἴπη τὰ ρήματα πεπλασμένα εἶναι.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ εὐχή. Τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, «Εἰ δυνατόν, παρελθέτω», ἔδειξε τὸ ἀνθρώπινον· τῷ δὲ εἰπεῖν, «Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ», ἔδειξε τὸ ἐνάρειον καὶ ἐμφιλόσοφον, παιδεύων καὶ τῆς φύσεως ἀνθελκούσης ἔπεσθαι τῷ Θεῷ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἤρκει τοῖς ἀνοήτοις τὸ πρόσωπον δεῖξαι μόνον, καὶ ρήματα προσεῖπεν. Πάλιν ρήματα οὐκ ἤρκει μόνον, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων ἔδει; καὶ ταῦτα συνάπτει τοῖς ρήμασιν, ἵνα πιστεύσωσι καὶ οἱ σφόδρα φιλονεικοῦντες, ὅτι καὶ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἀπέθανεν. Εἰ γὰρ καὶ τούτων ὄντων, ἀπιστεῖται παρὰ τινων ἔτι τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον εἰ μὴ ταῦτα ἦν.

Ὅρας δι' ὅσων δείκνυσι τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν; Δι' ὧν φθέγγεται, δι' ὧν πάσχει. Εἶτα ἐλθὼν «λέγει», φησί,

Ἔπειτα, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄλλοι εἶχαν εἰπεῖ τὸ ἴδιον (διότι ὅταν εἶπεν ὁ Πέτρος ὅτι «καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ νὰ ἀποθάνω μαζί σου, δὲν θὰ σὲ ἀπαρνηθῶ· τὸ ἴδιον, προσθέτει, εἶπαν καὶ ὅλοι οἱ μαθηταί), ὁμιλεῖ πρὸς ὅλους, κατηγορῶν τὴν ἀδυναμίαν των. Διότι αὐτοὶ οἱ ὅποιοι προετίμων νὰ ἀποθάνουν μαζί του, δὲν ἄντεξαν τότε πού ἐλυπεῖτο νὰ συλληπηθοῦν μένοντες ἄγρυπνοι, ἀλλὰ τοὺς κατέλαβεν ὁ ὕπνος.

Αὐτὸς δὲ προσεύχεται ἐκτενῶς, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ἡ ἐνέργειά Του ὑποκριτική. Ἀκόμη καὶ ἰδρῶτα χύνει διὰ τὴν ἰδίαν ἐπίσης αἰτίαν, καὶ διὰ νὰ μὴ εἰποῦν οἱ αἵρετικοὶ τοῦτο, ὅτι ὑποκρίνεται τὴν ἀγωνίαν. Δι' αὐτὸ ἔσταζαν καὶ οἱ ἰδρῶτες ὡσὰν σταγόνες αἵματος καὶ ἐφάνη ἄγγελος ὁ ὅποιος τὸν ἐνίσχυε καὶ ἄπειρα ἄλλα τεκμήρια τῆς ἀγωνίας του, διὰ νὰ μὴ ἰσχυρισθῆ κανεὶς ὅτι ἡ εὐαγγελικὴ διήγησις εἶναι φανταστική.

Διὰ τοῦτο γίνεται καὶ ἡ προσευχή. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ· «ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγω» ἔδειξε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, ἐνῶ μὲ τὰ λόγια Του· «ἀλλὰ ὅχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως θέλεις σύ», ἔδειξε τὴν χρησιότητα καὶ τὴν ἐγκαρτέρησίν Του, διδάσκων ὅτι, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ φύσις μᾶς ἔλκῃ πρὸς τὸ ἀντίθετον, πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμεν τὸν Θεόν. Διότι, ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἀνοήτους δὲν ἤρκει μόνον τὸ νὰ δείξῃ τὸ πρόσωπόν Του, ἐπρόσθεσε καὶ λόγια. Πάλιν ὅμως μόνον τὰ λόγια δὲν ἦσαν ἀρκετά, ἀλλὰ ἐχρειάζοντο καὶ πράγματα; Ἐπισυνάπτει λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἰς τὰ λόγια, διὰ νὰ πιστεύσουν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀμφιβάλλουν πολὺ, ὅτι καὶ ἄνθρωπος ἔγινεν καὶ ἀπέθανε. Διότι, ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἀμφισβητῆται ἀπὸ ὠρισμένους ἀκόμη αὐτό, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμφισβητεῖτο ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν καὶ αὐτά.

Βλέπεις μὲ πόσα πράγματα δείχνει τὴν ἀλήθειαν τῆς θείας οἰκονομίας; Μὲ ὅσα λέγει, μὲ ὅσα ὑφίσταται. Ἔπειτα ἀφοῦ ἤλθε «Λέγει», ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστής, «εἰς τὸν

«τῷ Πέτρῳ οὕτως οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;». Ἄπαυτες ἐκάθευδον, καὶ τῷ Πιτρῷ ἐπιτιμᾶ, αἰνιτόμενος αὐτόν, ὑπὲρ ὧν ἐφθέγγαστο. Καὶ τὸ «μετ' ἐμοῦ» δὲ οὐχ ἀπλῶς κεῖται, ὡσανεὶ ἔλεγε γρηγορῆσαι οὐκ ἴσχυσας μετ' ἐμοῦ, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν ψυχὴν θήσεις; Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο αἰνίττεται. «Γρηγορεῖτε» γάρ, φησί, «καὶ προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν».

Ὅρᾶς πῶς πάλιν αὐτοὺς παιδεύει μὴ ἀπανθαδιάζεσθαι, ἀλλὰ συντειροῖσθαι τὴν διάνοιαν, καὶ ταπεινοφρονεῖν, καὶ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἀνατιθέναι; Καὶ νῦν μὲν πρὸς Πέτρον ἀποτείνεται, νῦν δὲ πρὸς πάντας κοινῇ. Κακείνῳ μὲν φησι «Σίμων, Σίμων, ἐξήτησεν ὁ Σατανᾶς οἰνιάσαι ὑμᾶς· καγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ»· κοινῇ δὲ πᾶσιν, «Εὔχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν», πανταχοῦ τὸ αὐθαδὲς αὐτῶν ἐκκόπτων καὶ ἐναγωνίους ποιῶν.

Εἶτα ἵνα μὴ δόξη διόλου καταφορικὸν ποιεῖν τὸν λόγον, λέγει «Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής». Εἰ γὰρ καὶ βούλει, φησὶν, ὑπεριδεῖν θανάτου, ἀλλ' οὐ δυνήσῃ, ἕως ἂν ὁ Θεὸς ὀρέξῃ χεῖρα· καθέλκει γὰρ τὸ φρόνημα τὸ σαρκικόν.

«Καὶ πάλιν ἠῦξαστο τὸ αὐτό, λέγων· Πάτερ, εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν μὴ αὐτὸ πῖω, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου»· δεικνὺς ἐνταῦθα, ὅτι σφόδρα συνάδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι πανταχοῦ τοῦτω ἔπεσθαι δεῖ, καὶ τοῦτο ἐπιζητεῖν.

«Καὶ ἐλθὼν, εὔρεν αὐτοὺς καθεύδοντας». Μετὰ γὰρ τοῦ καὶ ἄωρὸς τῶν νυκτῶν εἶναι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἦσαν βεβαρημένοι. Καὶ ἐκ τρίτου πάλιν τὸ αὐτὸ

Πέτρον· ὥστε ἔτσι, δὲν ἠμπόρεσες νὰ ἀγρυπνήσης μίαν ὥραν μαζί μου;». Ὅλοι ἐκοιμῶντο καὶ ὅμως ἐπιτιμᾶ μόνον τὸν Πέτρον, ὑπαινισσόμενος εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα ποῦ εἶχεν εἶπει. Καὶ τὸ «μαζί μου» δὲν λέγεται τυχαίως, ἀλλὰ εἶναι ὡσὰν νὰ τοῦ ἔλεγε· δὲν ἄντεξες νὰ μείνης ἀγρυπνος μαζί μου, καὶ θὰ θυσιάσης τὴν ζωὴν σου πρὸς χάριν μου; Καὶ τὰ παρακάτω δὲ τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὑπαινίσσονται, διότι λέγει· «Νὰ ἀγρυπνῆτε καὶ νὰ προσεύχεσθε διὰ νὰ μὴ πέσετε εἰς πειρασμόν».

Βλέπεις πάλιν πῶς τοὺς διδάσκει νὰ μὴ ἀποθρασύνωνται, ἀλλὰ νὰ ἔχουν μετριόφρονα γνώμην καὶ ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ ἀναθέτουν τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν; Καὶ ἄλλοτε μὲν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πέτρον, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους. Καὶ εἰς ἐκεῖνον μὲν λέγει· «Σίμων, Σίμων, ὁ Σατανᾶς ἐζήτησε νὰ σᾶς κοσκινίσῃ· ἐγὼ ὅμως ἐπροσευχήθηκα δι' ἐσέ»¹. ἀπὸ κοινοῦ δὲ εἰς ὅλους· «Νὰ προσεύχεσε διὰ νὰ μὴ πέσετε εἰς πειρασμόν», παντοῦ ἐπιδιώκων νὰ ἐκκόψῃ τὴν αὐθάδειάν των καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ εὐρίσκωνται εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι κἀμνει τὸν λόγον καθ' ὀλοκληρίαν σκληρόν, λέγει· «Τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἐνῶ ἡ σὰρξ εἶναι ἀσθενής». Διότι μολονότι θέλεις, λέγει, νὰ παραβλέψῃς τὸν θάνατον, ἐν τούτοις δὲν θὰ ἠμπορέσης, μέχρις ὅτου ἀπλώσῃ ὁ Θεὸς τὴν χεῖρα Του· διότι σὲ παρασύρει τὸ σαρκικὸν φρόνημα.

Καὶ πάλιν· «Προσηυχήθη ἐπαναλαμβάνων τὸ ἴδιον· Πάτερ, ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀποφύγω αὐτό, χωρὶς νὰ τὸ πιῶ, ἅς γίνῃ τὸ θέλημά Σου». Ἐδῶ δείχνει, ὅτι συμφωνεῖ πλήρως μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι παντοῦ αὐτὸ πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν καὶ αὐτὸ νὰ ἐπιζητῶμεν.

«Καὶ ὅταν ἦλθε τοὺς εὔρε νὰ κοιμῶνται». Διότι μαζί μὲ τὸ ὅτι ἦτο προχωρημένη ἡ νύκτα, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ των ἦσαν ἐξασθενημένοι ἀπὸ τὴν λύπην. Καὶ διὰ τρίτην φορὰν πάλιν ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη τὸ ἴδιον εἶπε, βεβαιῶν ὅτι ἐγένεν

ἀπελθὼν ἐφθέγγετο, βεβαιῶν ὅτι ἄνθρωπος γέγονε. Τὸ γὰρ δεύτερον καὶ τρίτον ἀληθείας μάλιστα ἐστὶν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἐνδεικτικόν ὡσερ καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔλεγε τῷ Φαραῶ «Ἐκ δευτέρου ἐφάνη σοι τὸ ἐνύπνιον; ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ τοῦ
5 πισιωθῆναί σε ὅτι τοῦτο ἔσται πάντως, τοῦτο γέγονε». Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ τρίτον τὸ αὐτὸ ἐφθέγγετο, ὑπὲρ τοῦ πισιώσασθαι τὴν οἰκονομίαν.

Καὶ τίνος ἕνεκεν ἦλθεν ἐκ δευτέρου; Ὡστε αὐτοὺς ἐλέγξαι, ὅτι οὕτως ἐβαπίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὡς μηδὲ
10 τῆς παρουσίας αὐτοῦ αἰσθέσθαι. Οὐ μὴν ἤλεγξεν, ἀλλὰ διέστη μικρόν, δηλῶν τὴν ἄφαιτον αὐτῶν ἀσθένειαν, ὅτι οὐδὲ ἐπιτιμηθέντες ἠδύναντο καρτεροῦσαι. Οὐ διωπνίζει δὲ καὶ ἐπιτιμᾷ πάλιν, ὥστε μὴ πληῖσαι πεπληγότηας, ἀλλ' ἀπελθὼν καὶ προσευξάμενος καὶ ἐπανελθὼν φησι «Καθεύδετε τὸ λοιπόν,
15 καὶ ἀναπαύεσθε». Καὶ μὴν τότε γρηγοροῦσαι ἔδει ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι οὐδὲ τὴν ὄψιν οἴσουσι τῶν δεινῶν, ἀλλὰ φρυγαδευθήσονται καὶ ἀποσιτήσονται ὑπὸ τῆς ἀγωνίας, καὶ ὅτι οὐδὲν τῆς αὐτῶν δεῖται βοηθείας, καὶ ὅτι δεῖ πάντως αὐτὸν παραδοθῆναι, «Καθεύδετε λοιπόν», φησί, «καὶ ἀναπαύεσθε. Ἰ-
20 δού ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν». Δείκνυσι πάλιν ὅτι οἰκονομίας ἦν τὸ γινόμενον.

2. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, «Εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν», ἀνίστησιν αὐτῶν τὰ φρονήματα, δηλῶν ὅτι
25 τῆς ἐκείνων πονηρίας τὸ ἔργον ἦν, οὐ τοῦ αὐτὸν ὑπεύθυνον εἶναι πλημμελήματι. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντιεῦθεν ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με». Διὰ πάντων γὰρ αὐτοὺς ἐπαίδευσε, ὅτι οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐδὲ ἀσθενείας, ἀλλ' οἰκονο-

ἄνθρωπος. Διότι ἡ διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἰς τὰς Γραφὰς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας. "Ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Ἰωσήφ εἰς τὸν Φαραώ· «Δύο φορές σοῦ ἐφανερώθη τὸ ὄνειρον; Αὐτὸ ἔγινε χάριν τῆς ἀληθείας καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῆς ὅτι τοῦτο θὰ συμβῆ ὅπωςδήποτε»². Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐπανέλαβε τὸ αὐτὸ καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας.

Καὶ διατί ἦλθεν διὰ δευτέραν φοράν; Διὰ νὰ τοὺς ἐλέγξῃ, διότι ἐβυθίσθησαν τόσον πολὺ εἰς τὴν λύπην, ὥστε οὔτε τὴν παρουσίαν Του νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν. "Ὅχι μόνον τοὺς ἤλεγξεν, ἀλλ' ἀπεμακρύνθη ὀλίγον, διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἀπερίγραπτον ἀσθένειάν των, ἀφοῦ οὔτε μετὰ τὴν ἐπιπληξιν ἤμποροῦσαν νὰ ὑπομείνουν. Δὲν τοὺς ξυπνᾷ δὲ διὰ νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ πάλιν, διὰ νὰ μὴ τοὺς πληγώσῃ ἐνῶ εἶναι ἤδη πληγωμένοι, ἀλλ' ἀνεχώρησε, προσηυχῆθη καὶ ἀφοῦ ἐπανῆλθε, λέγει· «Κοιμᾶσθε λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε». Καὶ πράγματι τότε ἔπρεπε νὰ ἐξυπνήσουν· ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὔτε τὴν θεάν τῶν δεινῶν δὲν θὰ ὑποφέρουν καὶ ὅτι θὰ φυγαδευθοῦν καὶ θὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὸν φόβον, καὶ ὅτι τίποτε δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς βοήθειάς των καὶ ὅτι πρέπει ὅπωςδήποτε Αὐτὸς νὰ παραδοθῆ, λέγει· «Κοιμᾶσθε λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε. Νά, ἐπλησίασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς τὰ χέρια ἀμαρτωλῶν». Δείχνει πάλιν ὅτι αὐτὸ πού ἐγίνετο ἦτο σχέδιον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ.

2. "Ὅχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν φράσιν· «Εἰς τὰ χέρια ἀμαρτωλῶν», διεγείρει τὴν φιλοτιμίαν των, θέλων νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ ἐνέργεια ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς πονηρίας ἐκείνων καὶ ὅχι ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὑπεύθυνος διὰ κάποιο πλημμέλημα. «Σηκωθῆτε, ἄς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ· Νά, πλησιάζει ἐκεῖνος πού θὰ μὲ παραδώσῃ». Διότι μὲ ὅλα τοὺς ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ θέμα δὲν ὠφείλετο εἰς κάποιαν ἀνάγκην ἢ ἀδυναμίαν, ἀλλὰ εἰς κάποιο μυστικὸν σχέδιον. Διότι ἐγνώ-

μίας τινός ἀπορρήτου. Καὶ γὰρ προήδει ἥξοντα, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ ὁμόσε ἐχώρει.

«Ἐτι γοῦν αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, 5 ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ». Καλά γε τῶν ἱερέων τὰ σκεύη μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἐπέρχονται. Καὶ «Ἰούδας», φησί, «μετ' αὐτῶν, εἷς τῶν δώδεκα». Πάλιν αὐτὸν τῶν δώδεκα καλεῖ, καὶ οὐκ αἰσχύνεται.

«Ὁ δὲ παραδιδούς ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων· ὃν 10 ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι, κρατήσατε αὐτόν». Βαβαί· πόσην ἐδέξατο πονηρίαν ἢ τοῦ προδότου ψυχή. Ποίοις γὰρ ὀφθαλμοῖς ἑώρα τότε εἷς τὸν διδάσκαλον; ποίῳ σιόματι ἐφίλει; Ὡ τῆς μιαρᾶς γνώμης· τί ἐβουλεύσατο; τί ἐτόλμησε; ποῖον σύμβολον ἔδωκε τῆς προδοσίας; «Ὁν ἂν φιλήσω», φησὶν. 15 Ἐθάρρει τῇ ἐπιεικείᾳ τοῦ διδασκάλου· ὃ μάλιστα πάντων ἱκανὸν ἦν αὐτὸν ἐντρέψαι, καὶ πάσης αὐτὸν ἀποστρεφῆσαι συγγνώμης, ὅτι τὸν οὕτως ἡμερον προεδίδου.

Τίνος δὲ ἔνεκεν τοῦτο φηοῖν; Ἐπειδὴ πολλάκις κατασχεθεῖς ὑπ' αὐτῶν διεξῆλθεν, οὐκ εἰδότες αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως καὶ τότε ἂν τοῦτο ἐγένετο, εἰ μὴ αὐτὸς ἐβουλήθη. Τοῦτο γοῦν αὐτὸ παιδεῦσαι αὐτὸν βουλόμενος, καὶ τότε ἐπήρωσεν αὐτῶν τὰς ὄψεις, καὶ αὐτὸς ἠρώτα, «Τίνα ζητεῖτε;». Καὶ οὐκ ἤδεσαν, καίτοι μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων ὄντες, καὶ τὸν Ἰούδαν μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες.

25 Εἶτα ἐπειδὴ εἶπον, Ἰησοῦν, λέγει· «Εγὼ εἶμι ὃν ζητεῖτε»· καὶ ἐνιαῦθα πάλιν, «Ἐταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει;». Μετὰ γὰρ τὸ δεῖξαι τὴν ἰσχὺν τὴν ἑαυτοῦ, τότε λοιπὸν συνεχώρησεν. Ὁ δὲ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι καὶ ἕως αὐτῆς αὐτὸν διώρ-

3. Ἰω. 18, 4.

4. Αὐτόθι 5.

5. Ματθ. 26, 50.

ριζεν ἐκ τῶν προηγουμένων ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ προδότης καὶ ὄχι μόνον δὲν ἔφυγεν, ἀλλὰ ἐπροχώρει πρὸς αὐτόν.

«Καὶ ἐνῶ ἀκόμη αὐτὸς ὠμιλοῦσεν, ἦλθεν ὁ Ἰούδας, ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα, καὶ μαζί του πολὺς κόσμος μὲ μαχαίρια καὶ ξύλα, ἐκ μέρους τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ». Καλὰ βέβαια τὰ σκεύη τῶν ἱερέων, ἀλλὰ ἔρχονται ἐναντίον Του μὲ μαχαίρια καὶ ξύλα. Καὶ «ὁ Ἰούδας», λέγει, «μαζὶ μὲ αὐτούς, ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα». Πάλιν τὸν ὀνομάζει ἓνα ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητάς, καὶ δὲν ἐντρέπεται.

«Ἐκεῖνος δὲ πού θὰ τὸν παρέδιδε τοὺς εἶχε δώσει τὸ ἐξῆς σημάδι· Ἐκεῖνον πού θὰ φιλήσω, αὐτὸς εἶναι. Συλλάβετέ τον». Πῶ, πῶ! Πόσην πονηρίαν ἐδέχθη ἡ ψυχὴ τοῦ προδότου! Διότι μὲ ποίους ὀφθαλμοὺς ἀντίκρυζε τότε τὸν Διδάσκαλον; Μὲ ποῖον στόμα τὸν ἐφιλοῦσε; Πόσον μολυσμένη σκέψις! Τί ἐσκέφθη; Τί ἐτόλμησε νὰ κάμῃ; Ποῖον γνῶρισμα τῆς προδοσίας του ἔδωσεν; «Ἐκεῖνον πού θὰ φιλήσω», λέγει. Εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐπεικείαν τοῦ Διδασκάλου· αὐτὴν ἀκριβῶς ἡ ὁποία περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἦτο ἱκανὴ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἐντραπῇ καὶ νὰ τὸν στερήσῃ ἀπὸ κάθε συγγνώμην, διότι ἐπρόδωσεν Αὐτὸν πού ἦτο τόσο πρᾶος.

Διατί δὲ τὸ εἶπεν αὐτό; Ἐπειδὴ πολλὰς φορές, ἐνῶ ἐκρατεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς διέφευγεν ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐγνώριζαν. Ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ τότε, ἐὰν δὲν ἤθελεν Ἐκεῖνος νὰ συλληφθῇ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤθελε νὰ τὸν διδάξῃ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, ἐτύφλωσε καὶ τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ὁ ἴδιος ἐρωτοῦσε· «Ποῖον ζητεῖτε;»³. Καὶ δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ἂν καὶ ἦσαν μὲ φανάρια καὶ δᾶδας καὶ εἶχαν καὶ τὸν Ἰούδαν μαζί των.

Ἐπειτα, ὅταν τοῦ εἶπαν ὅτι ζητοῦν τὸν Ἰησοῦν, λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού ζητεῖτε»⁴· καὶ ἐδῶ πάλιν προσθέτει· «Φίλε, διατί ἦλθες;»⁵. Διότι ἀφοῦ ἔδειξε τὴν δύναμίν Του, τὸν συνεχώρησεν. Ὁ Ἰωάννης μάλιστα λέγει, ὅτι

θου τῆς ὥρας λέγων· «*Ιούδα, φιλήματι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδω;*». Οὐδὲ τὸ σχῆμα τῆς προδοσίας αἰσχύνῃ; φησὶν. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ μηδὲ τοῦτο αὐτὸν διεκώλυσε, καὶ φιληθῆναι κατεδέξατο, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ἑκὼν, καὶ 5 ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, καὶ ἐκράτησαν κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα, καθ' ἣν τὸ Πάσχα ἔφαγον· οὕτως ἔξενον καὶ ἐμαίνοντο. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν ἂν ἴσχυσαν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώρησεν.

Οὐ μὴν τοῦτο ἀπαλλάττει τὸν Ἰούδαν τῆς ἀφορήτου κο-
10 λάσεως, ἀλλὰ καὶ μειζόνως αὐτὸν καταδικάζει, ὅτι καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἰσαύτην λαθῶν ἀπόδειξιν, καὶ τῆς ἐπεικειας, καὶ τῆς πραότητος, καὶ τῆς ἡμερότητος, θηρίου παντὸς χαλεπώτερος γέγονε.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, φεύγωμεν πλεονεξίαν. Ἐκείνη γὰρ
15 αὐτόν, ἐκείνη τότε ἐξεβάκχευσεν· ἐκείνη πρὸς ἐσχάτην ὀμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν γυμνάζει τοὺς ἀλόνας. Ὅταν γὰρ τῆς οἰκείας ἀπογνώσῃ ποιῆ σωτηρίας, πολλῶ μᾶλλον τῆς τῶν ἄλλων ὑπεροχῆν παρασκευάζει. Καὶ οὕτω τυραννικόν ἐστι τὸ πάθος, ὡς καὶ τοῦ δριμυτάτου ἔρωτος τῶν σωμάτων
20 περιγενέσθαι ποτέ. Διὸ καὶ σφόδρα ἐγκαλύπτομαι, ὅτι χρημάτων μὲν φειδόμενοι πολλάκις ἐχαλίνωσαν ἀκολασίαν πολλοί· διὰ δὲ τὸν τοῦ Χριστοῦ φόβον οὐκ ἠθέλησαν σωφρόνως ζῆν καὶ μετὰ σεμνότητος.

Διὸ δὴ φεύγωμεν αὐτήν· οὐ γὰρ παύσομαι ἀεὶ τοῦτο λέ-
25 γων. Τί γὰρ συνάγεις, ἄνθρωπε, χρυσίον; τί τὴν δουλείαν πικροτέραν ἐργάζῃ; τί τὴν φυλακὴν χαλεπωτέραν; τί τὴν φροντίδα δριμυτέραν ποιεῖς; Νόμισον εἶναι σὰ τὰ ἐν τοῖς

καὶ μέχρι αὐτὴν τὴν ὥραν προσεπάθει νὰ τὸν διορθώσῃ λέγων· «Ἰούδα, μὲ φίλημα παραδίδεις τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;»⁶. Οὔτε τὸν τρόπον τῆς προδοσίας δὲν ἐντρέπεσαι, λέγει. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε αὐτὸ δὲν τὸν ἠμπόδισε, κατεδέχθη καὶ νὰ φιληθῇ, καὶ παρέδωσε θεληματικὰ τὸν ἑαυτὸν Του καὶ τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἐκράτησαν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφαγαν τὸ πασχάλιον δεῖπνον· τὸσον πολὺ ἔβραζαν καὶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ μανίαν. Ἄλλ' ὅμως τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ κάνουν ἐὰν δὲν τοὺς ἐπέτρεπεν Ἐκεῖνος.

Τοῦτο ὅμως δὲν ἀπαλλάσσει τὸν Ἰούδαν ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορον κόλασιν, ἀντιθέτως μάλιστα τὸν καταδικάζει περισσότερο, διότι ἂν καὶ εἶχε λάβει τόσον μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπεικειίας καὶ τῆς πραότητός Του, ἔγινε χειρότερος ἀπὸ κάθε θηρίον.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς ἀποφεύγωμεν τὴν πλεονεξίαν. Διότι ἐκείνη, ναί, ἐκείνη τὸν ἔκανε τότε νὰ μαίνεται. Ἐκείνη προγυμνάζει ὅσους κυριεύσει εἰς τὴν ἐσχάτην σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Διότι ὅταν τοὺς κἀνῃ νὰ ἀπογοητευθοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἰδικήν των, πολὺ περισσότερο τοὺς κάνει νὰ παραβλέπουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων. Καὶ τόσον πολὺ τυραννικὸν εἶναι τὸ πάθος τῆς πλεονεξίας, ὥστε νὰ ὑπερισχύῃ ἐνίστε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰσχυροτάτου σωματικοῦ ἔρωτος. Δι' αὐτὸ καὶ σκεπάζω τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ ἐντροπὴν, διότι πολλοὶ ἐπειδὴ λυποῦνται τὰ χρήματα, κατώρθωσαν νὰ χαλιναγωγῆσουν τὴν ἀκολασίαν των· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ ζήσουν σωφρόνως καὶ μὲ σεμνότητα διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἃς τὴν ἀποφεύγωμεν· διότι δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ τονίζω διαρκῶς. Διότι διατί συνάγεις, ἄνθρωπέ μου, χρυσάφι; Διατί κάμνεις τὴν ὑποδούλωσίν σου πρὸ πικρῆν. Διατί κάνεις τὴν φυλακὴν πρὸ χειροτέραν; Διατί κάνεις τὴν μέριμναν περισσότερο ἀγωνιώδη; Θεώρησε ὅτι εἶναι ἰδικά σου ὅλα τὰ ψήγματα τοῦ χρυσοῦ πρὸ εὐρί-

μετάλλοις κατωρυγμένα ψήγματα, τὰ ἐν τοῖς βασιλείοις. Καὶ γὰρ εἶπερ εἶχες τὸν ὄγκον ἐκεῖνον, ἐφύλαξας ἂν μόνον, καὶ οὐκ ἂν ἐχρήσω. Εἰ γὰρ νῦν τοῖς οὖοις οὐ κέχρησαι, ἀλλ' ὡς ἀλλοτριῶν ἀπέχη, πολλῶ μᾶλλον εἰ τὰ πλείονα εἶχες, τοῦτο 5 ἂν ἔπαθες. Καὶ γὰρ εἰώθασιν οἱ φιλάργυροι, ὅσῳ ἂν πλείονα περιβάλλονται, τοσοῦτῳ μᾶλλον αὐτῶν φείδεσθαι.

Ἄλλ' οἶδα, φηοῖν, ὅτι ἐμὰ ταῦτα. Οὐκοῦν ἐν ὑπολήψει μόνον, οὐκ ἐν ἀπολαύσει ἢ κτησί. Ἄλλ' ἔμελλον ἀνθρώποις εἶναι, φηοί, φοβερός. Εὐχέριωτος μὲν οὖν μᾶλλον καὶ πλου- 10 σίοις καὶ πένησι, καὶ ληστοαῖς, καὶ συκοφάνταις, καὶ οἰκέταις, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς ἐπιβουλεύειν βουλομένοις, τούτοις ἂν ἐγένου. Εἰ γὰρ θούλει εἶναι φοβερός, ἔγκοπιε τὰς λαβὰς, δι' ὧν δύνανται σε ἐλεῖν καὶ λυπῆσαι πάντες οἱ τοῦτο ἐσπουδακότες. Ἡ οὐκ ἀκούεις τῆς παροιμίας λεγούσης, ὅτι τὸν πένη- 15 τα καὶ γυμνὸν οὐδὲ ἑκατὸν ὁμοῦ συνελθόντες δύνανται ἀποδῦσαί ποτε; Μεγίστην γὰρ ἔχει προστάειν τὴν πενίαν, ἣν οὐδὲ ὁ βασιλεύων αὐτὸς χειρώσασθαι δύναται ἂν καὶ ἐλεῖν.

3. Τὸν μέντοι φιλάργυρον ἅπαντες ὁμοῦ λυποῦσι. Καὶ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου καὶ σῆτες καὶ σκώληκες ἐπι- 20 σιρατεύουσι τῷ τοιοῦτῳ; Καὶ τί λέγω σῆτας; Ὁ χρόνος ὁ πολὺς ἀρκεῖ μόνος, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντις, τὰ μέγιστα ἀδικῆσαι τὸν τοιοῦτον. Τίς οὖν ἢ τοῦ πλούτου ἡδονή; Ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτοῦ τὰς ἀηδίας βλέπω· οὐ δέ μοι τὴν ἡδονὴν εἶπέ. Καὶ τίνας αἱ ἀηδίαί; φηοί. Φροντίδες, ἐπιβουλαί, ἀπέχθει- 25 αι, μῖσος, φόβος, τὸ ἀεὶ διψῆν καὶ ἐν ὀδύνῃ εἶναι. Καὶ γὰρ

σκονται παραχωμένα εἰς τὰ μεταλλεῖα, ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Διότι ἐὰν εἶχες ὅλον ἐκεῖνον τὸν ὄγκον, μόνον θὰ τὸν ἐφύλασσε, δὲν θὰ τὸν ἐκρησιμοποιοῦσε. Διότι, ἐὰν τώρα δὲν χρησιμοποῖς αὐτὰ πού ἔχεις, ἀλλὰ ἀπέχεις ὡσὰν νὰ εἶναι ξένα, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ ἐπάθαινες αὐτό, ἐὰν εἶχες περισσότερα. Διότι συνηθίζουν οἱ φιλάργυροι, μὲ ὅσον περισσότερα περιβάλλονται, τόσον περισσότερον νὰ τὰ λυποῦνται.

Γνωρίζω ὅμως, λέγει, ὅτι εἶναι ἰδικά μου. Ἐπειδὴ ἡ ἀπόκτησις των γίνεται μόνον διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀπόλαυσιν. Ἄλλὰ θὰ ἐνέπνεα εἰς τοὺς ἀνθρώπους δέος, λέγει. Μᾶλλον εὐπρόσβλητος καὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς συκοφάντας καὶ τοὺς ὑπηρέτας καὶ γενικῶς ἀπὸ ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι σκέπτονται κακὸν θὰ γινόσουν μὲ αὐτά. Διότι ἐὰν θέλης νὰ ἐμπνέης φόβον, ἀπόκοψε τὰς ἀφορμὰς μὲ τὰς ὁποίας ἤμποροῦν νὰ σὲ καταβάλουν καὶ νὰ σὲ λυπήσουν ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν αὐτό. Ἡ δὲν ἀκούεις τὴν παροιμίαν ἢ ὁποία λέγει, ὅτι τὸν πτωχὸν καὶ γυμνόν, οὔτε ἑκατὸν ἄνδρες μαζὶ ἂν μαζευθοῦν, δὲν ἤμποροῦν ποτὲ νὰ τὸν ἀπογυμνώσουν; Διότι ἔχει μεγάλην προστάτριάν του τὴν πενίαν, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς δὲν ἤμπορεῖ νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ καταλάβῃ.

3. Τὸν μὲν λοιπὸν φιλάργυρον ὅλοι τὸν βλάπτουν. Καὶ διατί λέγω μόνον οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ καὶ ὁ σκόρος καὶ οἱ σκώληκες ἐκοτραπεύουν ἐναντίον του; Καὶ διατί ἀναφέρω μόνον τοὺς σκόρους; Ὁ πολὺς χρόνος ἀρκεῖ μόνος αὐτός, καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἄλλος πού νὰ τὸν ἐνοχλῇ, διὰ νὰ ἀδικήσῃ πάρα πολὺ τὸν φιλάργυρον. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ εὐχαρίστησις τοῦ πλούτου; Διότι ἐγὼ μὲν βλέπω μόνον τὰς ἀηδίας του· σὺ δὲ εἶπέ μου τὴν εὐχαρίστησιν. Καὶ ποῖαι εἶναι αἱ ἀηδίαί, λέγει. Αἱ φροντίδες, αἱ σκευωρίαί, αἱ ἀπέχθειαι, τὸ μῖσος, ὁ φόβος, τὸ ὅτι διαρκῶς διψᾷ καὶ εὐρίσκεται εἰς θλίψιν. Διότι, ὅταν κανεὶς συνδεθῇ μὲ κόρην ἐρω-

εἴ τις συμπλέκοιτο κόρη ἐρωμένη, τὴν δὲ ἐπιθυμίαν ἐμπλη-
σαι μὴ δύναται, τὴν ἐσχάτην ὑπομένει βάσανον.

Οὕτω καὶ ὁ πλουτῶν. Ἔχει μὲν γὰρ τὴν εὐπορίαν, καὶ
συγγίνεται αὐτῇ· ἐμπληῆσαι δὲ οὐ δύναται τὴν ἐπιθυμίαν ἅ-
5 πασαν, ἀλλὰ συμβαίνει ταυτὸν, οἷόν τις φησι σοφὸς ἀνὴρ·
«Ἐπιθυμία εὐνούχου ἀποπαρθενῶσαι νεᾶνιν»· καί, «Ὡσπερ
εὐνούχος περιλαμβάνων παρθένον, καὶ στενάζων»· οὕτως οἱ
πλουτιῶντες ἅπαντες. Τί ἂν τις ἄλλα λέγοι; πῶς πᾶσιν ἐ-
στιν ἀηδῆς ὁ τοιοῦτος, τοῖς οἰκέταις, τοῖς γεωργοῖς, τοῖς γεί-
10 ττοι, τοῖς τὰ πολιτικὰ πράττουσι, τοῖς ἀδικουμένοις, τοῖς οὐκ
ἀδικουμένοις, τῇ γυναικὶ μάλιστα ἀπάντων, τοῖς παιδίοις πλέ-
ον ἀπάντων; Οὐδὲ γὰρ ὡς ἐλευθέρους, ἀλλ' ἀνδραπόδων
καὶ ἀργυρωνήτων ἀθλιώτερον αὐτοὺς ἐκτρέφει. Καὶ μυρίας
ὀργῆς καὶ λύπης καὶ παροινίας καὶ γέλωτος ἀφορμὰς καθ'
15 ἑαυτοῦ παρέξει, κοινὴ πᾶσι κωμωδία προκείμενος.

Καὶ αἱ μὲν ἀηδῖαι αὗται, καὶ τούτων πλείους ἴσως·
οὐ γὰρ ἂν τις αὐτὰς πάσας ἐπέλθοι τῷ λόγῳ ποιέ, ἀλλ' ἡ
πεῖρα παρασιῆσαι δυνήσεται. Σὺ δέ μοι τὴν ἡδονὴν λέγε τὴν
ἐντεῦθεν. Δοκῶ πλουτεῖν, φησί, καὶ νομίζομαι πλουτεῖν. Καὶ
20 ποία ἡδονὴ τὸ νομίζεσθαι; Φθόνου μὲν οὖν ὄνομα μέγιστον.
Καὶ γὰρ ὄνομα μόνον ἐστὶν ὁ πλοῦτος, πράγματος ἔρημον.

Ἀλλὰ καὶ ἐντροφῶν εὐφραίνεται τῇ ὑπολήψει ταύτῃ,
φησὶν, ὁ πλουτῶν. Εὐφραίνεται ὑπὲρ ὧν ἀλγεῖν ἔδει. Ἀλ-
γεῖν; διατί; φησί. Ὅτι τοῦτο αὐτὸν πρὸς πάντα ἄχρηστον
25 ἐργάζεται, καὶ δειλὸν καὶ ἀνανδρον καὶ πρὸς ἀποδημίαν καὶ
πρὸς θάνατον· καὶ γὰρ διπλοῦν ἡγεῖται τοῦτον, μᾶλλον τῶν
χρημάτων, ἢ τοῦ φωτὸς ἐπιθυμῶν. Τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ὁ οὐ-

τευμένην καὶ δὲν ἠμπορῆ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν της, ὑπομένει τὴν πρὸ μεγάλην δοκιμασίαν.

Ἔτσι καὶ ὁ πλούσιος. Διότι ἔχει μὲν τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν συναναστρέφεται, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ συμβαίνει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει κάποιος σοφὸς ἄνδρας· «ἐπιθυμία εὐνούχου νὰ διακορεύσῃ παρθένον»⁷. καί, ὅπως ὁ εὐνούχος ἀγκαλιάζει παρθένον καὶ ἀναστενάζει, ἔτσι καὶ ὅλοι οἱ πλούσιοι. Διατί νὰ εἶπῃ κανεὶς καὶ τὰ ἄλλα; Ὅτι εἰς ὅλους ὁ φιλάργυρος εἶναι ἀηδής, εἰς τοὺς ὑπηρέτας, εἰς τοὺς γεωργούς, εἰς τοὺς γείτονας, εἰς ἐκείνους πρὸ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, εἰς τὴν γυναῖκα του πρὸ πολὺ ἀπὸ ὅλους, εἰς τὰ παιδιά του περισσότερο ἀπὸ ὅλους; Διότι δὲν τοὺς ἀνατρέφει ὡς ἐλευθέρους, ἀλλὰ χειρότερα καὶ ἀπὸ αἰχμαλώτους καὶ δούλους πρὸ ἀπέκτησε μὲ χρήματα. Καὶ δίνει ἀπείρους ἀφορμὰς ὀργῆς καὶ λύπης καὶ συμπεριφορᾶς μεθυσμένου καὶ γελώτων εἰς βάρος του, γινόμενος εἰς ὅλους δημόσιον θέαμα.

Καὶ αἱ μὲν ἀηδίαὶ αὐταὶ εἶναι ἴσως καὶ περισσότεραι ἀπὸ αὐτάς, διότι δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ τὰς ἀπαριθμήσῃ κανεὶς ὅλας μὲ τὸν λόγον, παρὰ μόνον ἢ πείρα ἠμπορεῖ νὰ τὰς παραστήσῃ. Σὺ ὅμως εἶπέ μου τὴν εὐχαρίστησιν ἢ ὁποία προέρχεται ἀπὸ αὐτό. Νομίζω ὅτι πλουτίζω, λέγει, καὶ φαίνομαι ὅτι πλουτίζω. Καὶ ποίαν εὐχαρίστησιν προκαλεῖ τὸ νὰ θεωρεῖσαι πλούσιος; Ἐχεις ὄνομα μεγάλο διὰ φθόνον. Διότι μόνον ὄνομα εἶναι ὁ πλοῦτος, χωρὶς ἀξίαν.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπολαμβάνῃ αὐτὴν τὴν ἰδέαν πρὸς ἣν ἔχει ὁ κόσμος περὶ αὐτοῦ ὁ πλούσιος χαίρεται, λέγει. Χαίρεται δι' ἐκεῖνα πρὸς ἣν ἔπρεπε νὰ θλίβεται. Νὰ θλίβεται; Διατί; Διότι αὐτὸ τὸν κάμνει πρὸς ὅλα ἄχρηστον καὶ δειλὸν καὶ ἄνανδρον καὶ πρὸς ἀποδημίαν καὶ πρὸς θάνατον· διότι αὐτὸν τὸν νομίζει διπλοῦν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ περισσότερο τὰ χρήματα παρὰ τὸ φῶς. Αὐτὸν οὔτε ὁ οὐρανὸς τὸν εὐχα-

ρανός τέρπει, ὅτι μὴ χρυσίον φέρει· οὐδὲ ὁ ἥλιος, ἐπειδὴ μὴ χρυσαῖς ἀκτῖνας ἀφίησιν.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ καὶ ἀπολαύουσι τῶν ὄντων, φησί, τρυφῶντες, γαστριζόμενοι, μεθίοντες, πολυτελῶς δαπανῶν-
 5 τες. Τοὺς χείρονάς μοι τούτων λέγεις. Ἐκεῖνοι γὰρ μάλι-
 σιτά εἰσιν, οἳ οὐκ ἀπολαύουσιν. Οὗτος μὲν γὰρ κἂν ἐτέρων
 ἀπέχεται κακῶν, ἐνὶ προσοδεδεμένος ἔρωτι· ἐκεῖνοι δὲ τούτων
 χείρους, πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐτέρων δεσποινῶν χαλεπῶν
 συρφετὸν ἐπεισάγοντες, καὶ καθάπερ τυράννοις τισὶ χαλεποῖς,
 10 τῇ γαστρί, τῇ τῶν σωμάτων ἡδονῇ, τῇ μέθῃ, καὶ ταῖς ἄλλαις
 ἀκολασίαις καθ' ἑκάστην λειτουργοῦντες τὴν ἡμέραν, πόρνas
 τρέφοντες, δεῖπνα πολυτελῆ κατασκευάζοντες, παρασίτους,
 κόλακας ὠνούμενοι, ἐπὶ τοὺς παρὰ φύσιν ἐκπίπτοντες ἔρω-
 τας, μυρίοις νοσήμασιν ἐκ τούτων καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυ-
 15 χὴν περιβάλλοντες. Οὐδὲ γὰρ εἰς χρεῖαν ἀναλίσκουσι τὰ ὄν-
 τα, ἀλλ' εἰς τὸ φθεῖραι τὸ σῶμα, καὶ συνδιαφθεῖραι τούτω
 τὴν ψυχὴν· καὶ ταῦτὸν ποιοῦσιν, οἷον ἂν εἴ τις τὸ σῶμα
 κοσμῶν, δοκοίη εἰς τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν ἀναλίσκειν.

Ὅποτε ἐκεῖνος μόνος ἡδονῆς ἀπολαύει, καὶ κύριός ἐστι
 20 τῶν ὄντων, ὁ χρώμενος εἰς δέον τῷ πλούτῳ· οὗτοι δὲ δοῦλοι
 καὶ αἰχμάλωτοι· καὶ γὰρ τὰ πάθη τοῦ σώματος ἐπιτρέθουσι,
 καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ποία οὖν αὕτη ἀπόλαυσις, ὅπου
 πολιορκία καὶ πόλεμος, καὶ χειμῶν θαλαττίας πάσης ζάλης
 χαλεπώτερος; Κἂν γὰρ ἀνοήτους ὁ πλοῦτος λάβῃ, ἀνοητιτέ-
 25 ρους ἐργάζεται· κἂν ἀσελγεῖς, ἀσελγεσιτέρους.

Καὶ τί τῷ πέννητι, φησί, τῆς συνέσεως ὄφελος; Εἰκότως
 ἀγνοεῖς. Οὐδὲ γὰρ ὁ τυφλὸς οἶδε, τί τοῦ φωτός τὸ κέρδος.

ριοτεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἀποφέρει χρυσάφι οὔτε ὁ ἥλιος, ἐπειδὴ δὲν ρίπτει χρυσᾶς ἀκτῖνας.

Ἐπὶ τούτοις ὅμως μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἀπολαμβάνουν τὰ ὑπάρχοντά των, λέγει, διάγοντες βίον ἄσωτον, τρώγοντες ὑπερβολικά, μεθύοντες, σπαταλῶντες ἀφειδῶς. Μοῦ ἀναφέρεις τοὺς χειροτέρους ἀπὸ αὐτούς. Διότι ἐκεῖνοι πρὸ πάντων εἶναι πού δὲν ἀπολαμβάνουν τίποτε. Διότι, αὐτὸς μὲν καὶ ὅταν ἀπέχη ἀπὸ ἄλλα κακά, εἶναι προσηλωμένος εἰς ἓνα ἔρωτα. Ἐνῶ ἐκεῖνοι εἶναι χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς, διότι ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶπαμεν προσθέτουν καὶ ὀλοκληρον συρφετὸν ἄλλων φοβερῶν κυριῶν, καὶ ἐπιδίδονται καθημερινά, ὡς εἰς ἄλλους σκληροὺς τυράννους, εἰς τὴν γαστέρα, εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκός, εἰς τὴν μέθην καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀκολασίας, τρέφοντες πόρνas, παραθέτοντες πολυτελῆ δεῖπνα, ἀγοράζοντες κόλακας ὡς συνδαιτυμόνας, ἐπιδιδόμενοι εἰς τοὺς παρὰ φύσιν ἔρωτας, περιβάλλοντες καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν των μὲ μύρια νοσήματα πού προέρχονται ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι δὲν ἐξοδεύουν τὰ ὑπάρχοντα διὰ νὰ ἰκανοποιήσουν τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστρέψουν τὸ σῶμα καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ καταστρέψουν καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ κάνουν τὸ ἴδιον, ὅπως ὅταν κάποιος στολίζῃ τὸ σῶμα του, νομίζει ὅτι ἐξοδεύει διὰ νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας του.

Ὡστε, μόνον ἐκεῖνος ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονὴν καὶ εἶναι κύριος τῶν ὑπαρχόντων του, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὸν πλοῦτον ἐκεῖ πού πρέπει· αὐτοὶ δὲ εἶναι δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι· διότι ἐρεθίζουν τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Τί εἶδους λοιπὸν εἶναι αὕτη ἢ ἀπολαυσις, ὅταν ὑπάρχῃ πολιορκία καὶ πόλεμος καὶ πάθος χειρότερον ἀπὸ κάθε θαλασσοταραχὴν; Διότι, ἐὰν ὁ πλοῦτος κυριεύσῃ ἀνοήτους, τοὺς κάνει ἀνοητοτέρους· ἐὰν κυριεύσῃ ἀσελγεῖς, τοὺς κάνει περισσότερο ἀσελγεῖς.

Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τοῦ πτωχοῦ, λέγει, ἀπὸ τὴν σύνεσίν του; Ὁρθῶς τὸ ἀγνοεῖς. Διότι οὔτε ὁ τυφλὸς

Ἐκκουσον τοῦ Σολομῶνος λέγοντος, ὅτι «Ὅσον τὸ μέσον σκύ-
 5 τους καὶ φωτός, τοσαύτη ἢ περιουσία τοῦ σοφοῦ ὑπὲρ τὸν ἄ-
 φρονα». Ἀλλὰ τὸν ἐν σκότῳ πῶς διδάξομεν; Σκότιος γὰρ
 ἔστιν ὁ τῶν χρημάτων ἕρως, οὐδὲν ἀφίεις τῶν ὄντων φαί-
 10 νεσθαι ὡς ἔστιν, ἀλλ' ἐτέρως. Καθάπερ γὰρ ὁ ἐν σκότῳ,
 κἂν χρυσοῦν ἴδῃ σκεῦος, κἂν λίθον τίμιον, κἂν ἀλουργὰ ἰ-
 μάτια, οὐδὲν εἶναι νομίζει· οὐ γὰρ ὄρα ἀπὸ τῶν τὸ κάλλος
 οὔτω καὶ ὁ ἐν φιλαργυρία οὐκ οἶδε τῶν περισπουδάσιων, ὡς
 15 χρῆ, τὸ κάλλος. Διασκέδασόν μοι τὴν ἀχλὺν τὴν ἀπὸ τοῦ πά-
 θους τούτου, καὶ τότε ὄψει τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν. Οὐδα-
 μοῦ δὲ ταῦτα οὔτω φαίνεται, ὡς ἐν πενίᾳ· οὐδαμοῦ οὔτως
 ἐλέγχεται τὰ δοκοῦντα μὲν εἶναι, οὐκ ὄντα δέ, ὡς ἐν φι-
 λοσοφίᾳ.

4. Ἀλλ' ὡ τῶν ἀνοήτων ἀνθρώπων, οἳ καὶ καταρῶνται
 15 τοῖς πένησι, καὶ φασὶ καταισχύνεσθαι καὶ οἰκίας καὶ βίον
 ὑπὸ πενίας· πάντα φύροντες. Τί γὰρ ἔστιν αἰσχὺνη οἰκίας;
 εἶπέ μοι. Οὐκ ἔχει κλίνην ἐξ ἐλέφαντος, οὐδὲ ἀργυρᾶ σκεῦη,
 ἀλλ' ἐξ ὄστράκου πάντα καὶ ξύλων. Τοῦτο μὲν οὖν μεγίστη
 δόξα οἰκίας καὶ περιφάνεια. Τὸ γὰρ τῶν βιωτικῶν ἀμελεῖν
 20 εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς πολλάκις ποιεῖ τὴν σχολὴν
 ἀναλίσκεσθαι πᾶσαν.

Ἐτιαν οὖν πολλὴν ἐν τοῖς ἔξω τὴν ἐπιμέλειαν ἴδῃς, τό-
 25 τε αἰσχύνθητι ἐπὶ τῇ πολλῇ ἀσχημοσύνῃ. Σχῆμα γὰρ μάλι-
 στα αἱ τῶν πλουτούντων οὐκ ἔχουσιν οἰκίαι. Ἐτιαν γὰρ ἴδῃς
 25 ξύλα περιβεβλημένα τάπησι, καὶ κλῖνας ἀργύρῳ ἐνδεδεμέ-

γνωρίζει, ποῖον εἶναι τὸ κέρδος τοῦ φωτός. Ἔκουσε τὸν Σολομῶντα ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι «Ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξύ σκοτόυς καὶ φωτός, τόσο μεγάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ σοφοῦ ἀπὸ τὸν ἄφρονα»⁸.

Ἄλλὰ πῶς θὰ διδάξωμεν αὐτὸν ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ σκοτός; Διότι σκοτός εἶναι ὁ ἔρωσ τῶν χρημάτων, ὁ ὁποῖος δὲν ἀφήνει τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα νὰ φαίνεται ὅπως εἶναι, ἀλλὰ τὰ παρουσιάζει διαφορετικά. Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ σκοτός, καὶ ἂν ἀκόμη ἴδῃ χρυσοῦν σκεῦος, ἢ λίθον πολύτιμον, ἢ πολυτελεῖ ἑνδύματα, νομίζει ὅτι δὲν εἶναι τίποτε· διότι δὲν βλέπει τὴν ὠραιότητά των· ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, δὲν γνωρίζει τὴν ὠραιότητα τῶν ἀξιολόγων πραγμάτων ὅσον πρέπει. Κάνε μου τὴν χάριν νὰ διαλύσης τὴν ὁμίχλην ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, καὶ τότε θὰ ἴδῃς τὰ πράγματα ὅπως ἀκριβῶς εἶναι. Πουθενὰ δὲ αὐτὰ δὲν φαίνονται τόσο καλά, ὅσον εἰς τὴν πενίαν· πουθενὰ δὲν ἐλέγχονται τόσο καλὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι εἶναι, ἐνῶ δὲν εἶναι, ὅσον εἰς τὴν ἐγκαρτέρησιν.

4. Ἄλλὰ πόσον ἀνόητοι ἄνθρωποι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καταρῶνται τοὺς πτωχοὺς καὶ λέγουν ὅτι κατατροπιάζονται καὶ αἱ οἰκίαι καὶ ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴν πενίαν, ἀνακατεύοντες τὰ πάντα! Διότι, εἶπέ μου, τί εἶναι ἐντροπὴ τῆς οἰκίας; Δὲν ἔχει κλίνην ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν, οὔτε ἀργυρᾶ σκεύη, ἀλλὰ ὅλα εἶναι πήλινα καὶ ξύλινα. Αὐτὸ μὲν λοιπὸν εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη δόξα καὶ τὸ καύχημα τῆς οἰκίας. Διότι ἡ ἀμέλεια τῶν βιωτικῶν πολλάκις κάμνει ὥστε νὰ καταναλίσκεται ὅλος ὁ ἐλεύθερος χρόνος εἰς τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς.

Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς μεγάλην φροντίδα διὰ τὰ ἐξωτερικά, τότε νὰ ἐντραπῆς διὰ τὴν πολλὴν ἀσχημοσύνην. Διότι ἀκριβῶς αἱ οἰκίαι τῶν πλουσίων δὲν ἔχουν ὁμορφίαν. Διότι ὅταν βλέπῃς ξύλα νὰ εἶναι περιβεβλημένα μὲ τάπητας καὶ κρεβάτια νὰ εἶναι ἐπενδεδυμένα μὲ ἄργυρον, ὅπως εἰς τὸ

νας, ὡπερ ἐν τῷ θεάτρῳ, ὡπερ ἐν τῇ πομπῇ τῆς σκηνῆς, τί ταύτης τῆς ἀσχημοσύνης ἴσον γένοιτ' ἄν; Ποία γὰρ μᾶλλον οἰκία ἔοικε τῇ ὀρχήσιρα καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς ὀρχήσιρας; ἢ τοῦ πλουσίου, ἢ ἢ τοῦ πένητος; Οὐκ εὐδηλον, ὅτι ἢ τοῦ πλουσίου; Οὐκοῦν αὕτη ἀσχημοσύνης γέμει. Ποία οἰκία ἔοικε τῇ τοῦ Παύλου, τῇ τοῦ Ἀβραάμ; Εὐδηλον ὅτι ἢ τοῦ πένητος. Οὐκοῦν αὕτη μάλιστα κεκαλλώπισται καὶ εὐδοκιμεῖ.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο μάλιστα κόσμος οἰκίας, εἴσελθε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ζακχαίου, καὶ μάθε, ὅτι ἔμελλεν εἰς
 10 αὐτὴν εἰσιέναι ὁ Χριστός, πῶς αὐτὴν ἐκόσμησεν ἐκεῖνος. Οὐ γὰρ ἔδραμε πρὸς τοὺς γείτονας, ἀμφίδυρα αἰτῶν καὶ καθέδρας καὶ θάδρα ἐξ ἐλέφαντος πεποιημένα, οὐδὲ ἐξέβαλεν ἐκ τῶν ταμιείων τὰ ἐπιβλήματα τὰ Λακωνικά· ἀλλ' ἐκόσμησε κόσμῳ τῷ Χριστιῷ πρόποντι. Τίς δὲ οὗτος ἦν; «Τὰ ἡμίση
 15 τῶν ὑπαρχόντων μου δώσω», φησί, «πιτωχοῖς, καὶ οὓ ἂν ἤρπασα, τειραπλασίονα ἀποδώσω».

Οὕτω καὶ ἡμεῖς κοσμῶμεν τὰς οἰκίας, ἵνα καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰσέλθῃ ὁ Χριστός. Ταῦτα καλὰ τὰ ἀμφίδυρα, ταῦτα ἐν οὐρανοῖς κατασκευάζεται, ἐκεῖ ὑφαίνεται. Ἐνθα ἂν ταῦτα
 20 ἦ, ἐκεῖ καὶ ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεύς. Ἄν δὲ ἐτέρως κοσμήῃς, τὸν διάβολον καλεῖς, καὶ τὸν ἐκείνου χορόν.

Ἦλθε καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τελώνου Ματθαίου. Τί οὖν καὶ οὗτος ἐποίησε; Τῇ προθυμίᾳ πρότερον ἑαυτὸν ἐκόσμησε, καὶ τῷ πάντα ἀφεῖναι καὶ ἀκολουθῆσαι αὐτῷ. Οὕτω
 25 καὶ ὁ Κορνήλιος ἐκόσμηε τὴν οἰκίαν εὐχαῖς καὶ ἐλεημοσύναις· διὸ καὶ μέχρι σήμερον ὑπὲρ αὐτὰ λάμπει τὰ βασίλεια. Καὶ γὰρ οἰκίας εὐτέλεια, οὐ σκευὴ κείμενα ἀπλῶς, οὐδὲ κλί-

9. Λουκᾶ 19, 8.

10. Ματθ. 9, 9-10.

11. Πράξ. 10, 4.

θέατρον, ὅπως εἰς τὴν διαπόμπευσιν τῆς σκηνῆς, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἰσάξιον μὲ αὐτὴν τὴν ἀσχημοσύνην; Διότι ποία οἰκία ὁμοιάζει περισσότερο πρὸς τὴν ὀρχήστραν καὶ τὰ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὴν ὀρχήστραν; Ἡ οἰκία τοῦ πλουσίου, ἢ τοῦ πτωχοῦ; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἢ τοῦ πλουσίου; Ἐπομένως αὐτὴ εἶναι γεμάτη ἀσχημοσύνη. Ποία οἰκία ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Παύλου ἢ τοῦ Ἀβραάμ; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἢ οἰκία τοῦ πτωχοῦ. Ἐπομένως αὐτὴ εἶναι πράγματι καλλωπισμένη καὶ ἔχει καλὴν φήμην.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ὁ κατ' ἔξοχὴν διάκοσμος τῆς οἰκίας, εἰσελθε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ζακχαίου καὶ μάθε πῶς τὴν διεκόσμησεν ἐκεῖνος ὅταν ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ὁ Χριστός. Διότι δὲν ἔτρεξεν εἰς τοὺς γείτονας ζητῶν παραπετάσματα καὶ καθίσματα καὶ βάρθρα καμωμένα ἀπὸ ἔλεφαντοστοῦν, οὔτε ἔβγαλεν ἀπὸ τὰς ἀποθήκας τὰ καλύμματα τὰ λακωνικά, ἀλλὰ ἐστόλισε τὴν οἰκίαν μὲ διάκοσμον ὁ ὁποῖος ἐταίριαζεν εἰς τὸν Χριστόν. Ποῖος δὲ ἦτο αὐτός; «Τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου, λέγει, θὰ τὰ δώσω εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤρπασα, θὰ σοῦ δώσω περισσότερα»⁹.

Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἂς διακομοῦμεν τὰς οἰκίας μας, διὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός. Αὐτὰ εἶναι καλὰ παραπετάσματα, αὐτὰ κατασκευάζονται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκεῖ ὑφαίνονται. Ὅπου ὑπάρχουν αὐτὰ ἐκεῖ ἔρχεται καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν. Ἐὰν δὲ ἀλλιῶς διακοσμῆς τὴν οἰκίαν σου, τότε προσκαλεῖς τὸν διάβολον καὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐκεῖνου.

Ἦλθε καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τελώνου Ματθαίου¹⁰. Τί λοιπὸν ἔκανε καὶ αὐτός; Μὲ τὴν προθυμίαν ἐκόσμησε κατ' ἀρχὴν τὸν ἑαυτόν του καὶ μὲ τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ἔτσι καὶ ὁ Κορνήλιος ἐστόλιζε τὴν οἰκίαν του μὲ προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας¹¹, δι' αὐτὸ καὶ μέχρι σήμερα λάμπει περισσότερο καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα. Διότι εὐτέλεια τῆς οἰκίας δὲν εἶναι τὰ ἀπλᾶ

νη ἡμελημένη, οὐδὲ τοῖχοι καπνοῦ γέμοντες, ἀλλ' ἡ τῶν ἐνοικούντων κακία. Καὶ δείκνυσιν ὁ Χριστός· εἰς μὲν γὰρ τὴν τοιαύτην, ἂν ἦ ἐνάρετος ὁ κατοικῶν, οὐκ ἐπαισχύνεται εἰσελθεῖν· εἰς δὲ ἐκεῖνην, κἂν χρυσοῦν ὄροφον ἔχη, οὐδέποτε εἰσελεύσεται.

Ὡστε αὕτη μὲν τῶν βασιλείων λαμπρότερα, τὸν πάντων Δεσπότην δεχομένη· ἐκεῖνη δέ, μετὰ τοῦ ὄροφου τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν κιόνων, ἀμάραις καὶ ὀχετοῖς ἕοικεν ἀκαθάρτοις, σκεύη τοῦ διαβόλου ἔχουσα. Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐ περὶ τῶν πλούσιων εἰς δέον, ἀλλὰ περὶ τῶν πλεονεκτούντων καὶ φιλαργύρων εἴρηται. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ σπουδή, οὐδὲ φρονις ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ γαστριζέσθαι καὶ μεθύειν, καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἀσχημονεῖν· ἐνταῦθα δὲ ὑπὲρ τοῦ φιλοσοφεῖν. Διὰ ταῦτα οὐδαμοῦ εἰσηλθεν εἰς οἰκίαν λαμπρὰν ὁ Χριστός, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ τελώνου καὶ ἀρχιελῶνου καὶ ἀλιέως, τὰ βασίλεια ἀφείς, καὶ τοὺς τὰ μαλακὰ ἐνδεδυμένους ἱμάτια.

Εἰ τοίνυν αὐτὸν θούλει καλέσαι καὶ σύ, κόσμησον τὴν οἰκίαν ἐλεημοσύναις, εὐχαῖς, ἱκετηρίαις, παννυχίσι. Ταῦτα τοῦ βασιλέως Χριστοῦ τὰ ἀναθήματα, ἐκεῖνα δὲ τοῦ μαμωνᾶ, τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ. Μηδεὶς τοίνυν ἐγκαλυπτόσθω οἰκίαν ἔχων εὐτελεῆ, ἂν ταῦτα ἔχη τὰ ἐπιβλήματα· μηδεὶς πλούσιος φρονεῖτω μέγα, οἰκίαν ἔχων πολυτελεῆ, ἀλλ' ἐγκαλυπτόσθω μᾶλλον, καὶ ταύτην ζηλούτω, ἐκεῖνην ἀφείς· ἵνα καὶ ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν ὑποδέξῃται, καὶ ἐκεῖ τῶν αἰωνίων ἀπολαύση σκηναῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σκεύη, οὔτε τὸ κρεβάτι τὸ παρημελημένον, οὔτε οἱ τοῖχοι ποὺ εἶναι γεμᾶτοι καπνούς, ἀλλὰ ἡ κακία αὐτῶν ποὺ κατοικοῦν μέσα εἰς αὐτήν. Καὶ αὐτὸ τὸ δείχνει ὁ Χριστός· διότι εἰς αὐτήν μὲν, ἐὰν ὁ ἔνοικος εἶναι ἐνάρετος, δὲν ἐντρέπεται νὰ εἰσέλθῃ· ἐνῶ εἰς ἐκείνην, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἔχῃ χρυσοῦν ὀροφήν, δὲν θὰ εἰσέλθῃ ποτέ.

Ὡστε αὐτὴ μὲν εἶναι πρὸ μεγαλοπρεπῆς ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, ἀφοῦ δέχεται τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων· ἐνῶ ἐκείνη, μὲ τὴν χρυσοῦν ὀροφήν καὶ τοὺς κίονας, ὁμοιάζει μὲ ὑπονόμους καὶ ὄχετους ἀκαθάρτους, διότι ἔχει σκεύη τοῦ διαβόλου. Αὐτὰ δὲ τὰ εἴπαμεν ὅχι ὅπως ἔπρεπε διὰ τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ διὰ τοὺς πλεονέκτας καὶ τοὺς φιλαργύρους. Διότι οὔτε ἐκεῖ ὑπάρχει προθυμία ἢ φροντίς διὰ τὰ ἀπαραίτητα, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ τρώγουν ὑπερβολικὰ καὶ νὰ μεθύουν καὶ νὰ κάνουν ἄλλας παρομοίας ἀσχημοσύνας. Ἐνῶ ἐδῶ φροντίζουν νὰ ἐγκαρτεροῦν. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς πουθενὰ δὲν εἰσῆλθεν εἰς οἰκίαν πολυτελεῆ, ἀλλὰ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τελώνου καὶ τοῦ ἀρχιτελώνου καὶ τοῦ ἀλιέως, ἀφήσας τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐκείνους ποὺ ἐφοροῦσαν ἀπαλὰ ἐνδύματα.

Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ τὸν καλέσῃς καὶ σὺ, στόλισε τὴν οἰκίαν μὲ ἐλεημοσύνας, προσευχάς, δεήσεις, παννυχίδας. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀφιερῶματα τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ἐνῶ ἐκεῖνα τοῦ μαμωνᾶ, τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ. Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ κρύπτεται ἐπειδὴ ἔχει εὐτελεῆ οἰκίαν, ἐὰν ἔχῃ αὐτὰ τὰ καλύμματα· κανεῖς πλούσιος ἄς μὴ καυχᾶται, ἐπειδὴ ἔχει πολυτελεῆ οἰκίαν, ἀλλὰ ἄς κρύβεται ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ ἄς ζηλεύῃ αὐτήν, ἀφοῦ ἀφήσῃ ἐκείνην· διὰ νὰ ὑποδεχθῇ καὶ ἐδῶ τὸν Χριστὸν καὶ ἐκεῖ νὰ ἀξιωθῇ τῶν αἰωνίων σκηνῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΔ΄.

Ματθ. 26, 51-66

«Καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ παιάξας τὸν δοῦλο¹ τοῦ ἀρχιερέως, ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀπόστρεψον τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται. Ἦ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ Γραφαί, ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι;».

1. Τίς ἦν ὁ εἷς οὗτος ὁ τὸ ὠτίον κόψας; Ἰωάννης φησὶν, ὅτι ὁ Πέτρος. Τῆς γὰρ αὐτοῦ θερμότητος ἦν τὸ πρᾶγμα. Ἀλλ' ἐκεῖνο ἄξιον ζητηῆσαι, τίνος ἔνεκεν μαχαίρας ἐδάσιαζον; Ὅτι γὰρ ἐδάσιαζον, οὐκ ἐντεῦθεν δῆλον μόνον, ἀλλὰ 15 καὶ ἐξ ὧν ἐρωτηθέντες εἶπον, ὅτι «Εἰσὶν ὧδε δύο». Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἔχειν; Καὶ γὰρ τοῦτό φησιν ὁ Λουκᾶς, ὅτι εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅτι ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε;». Καὶ ἐπειδὴ εἶπον, οὐδενός, εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀλ- 20 λά νῦν ὁ ἔχων βαλλάντιον, ἀράτω καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν». Καὶ ἐπειδὴ εἶπον, ὅτι «Εἰσὶ μάχαιραι ὧδε δύο», εἶπεν αὐτοῖς, «Ἰκανόν ἐστι».

Τίνος οὖν ἔνεκεν εἶασεν ἔχειν; Πιστούμενος αὐτούς, 25 ὅτι παραδοθήσεται. Διὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, «Ἀγορασάτω μάχαιραν»· οὐχ ἵνα ὀπλίσωνται ἅπαγε· ἀλλὰ διὰ τούτου τὴν παράδοσιν δηλῶν. Καὶ τίνος ἔνεκεν καὶ πήραν φησὶν; Ἐ-

1. Ἰω. 18, 10.
2. Λουκᾶ 22, 38
3. Λουκᾶ 22, 35.
4. Αὐτόθι 36.
5. Αὐτόθι 38.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΔ΄.

Ματθ. 26, 51-66

«Καὶ ἓνας ἀπὸ ἐκείνους πού ἦσαν μετὸν Ἰησοῦν, ἀπλωσε τὸ χέρι καὶ ἔβγαλε τὸ μαχαίρι του καὶ ἐκτύπησε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ αὐτί. Τότε τοῦ λέγει ὁ Ἰησοῦς· Βάλε πάλιν τὸ μαχαίρι εἰς τὴν θέσιν του, διότι ὅλοι ὅσοι κρατοῦν μαχαίρι μετὰ μαχαίρι θὰ ἀποθάνουν. Ἦ νομίζεις ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου καὶ νὰ βάλῃ ἀμέσως εἰς τὴν διάθεσίν μου περισσοτέρας ἀπὸ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Πῶς ὅμως θὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ Γραφαὶ πού λέγουν ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ γίνῃ;».

1. Ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ ἓνας ὁ ὁποῖος ἔκοψε τὸ αὐτί; Ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι ἦτο ὁ Πέτρος¹. Διότι ἦτο ἐνέργεια τῆς ἰδιοσυγκρασίας του. Ἐκεῖνο ὅμως πού πρέπει νὰ ἐρευνησωμεν εἶναι διατί ἐκρατοῦσαν μαχαίρια. Διότι τὸ ὅτι ἐκρατοῦσαν φαίνεται ὄχι μόνον ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶπαν ὅταν ἐρωτήθησαν, ὅτι «ὑπάρχουν ἐδῶ δύο»². Διατί ὅμως τοὺς ἐπέτρεψεν ὁ Χριστὸς νὰ ἔχουν; Διότι αὐτὸ ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς ὅτι τοὺς εἶπεν «ὅταν σᾶς ἔστειλα χωρὶς βαλάντιον καὶ σάκκον καὶ ὑποδήματα, μήπως ἐστερηθήκατε τίποτε;»³. Καὶ ὅταν ἀπήντησαν «τίποτε», τοὺς εἶπεν· Τώρα ὅμως ἐκεῖνος πού ἔχει βαλάντιον καὶ σάκκον ἄς τὰ πάρῃ· καὶ ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει, ἄς πωλήσῃ τὸ ἔνδυμά του καὶ ἄς ἀγοράσῃ μαχαίρι»⁴. Καὶ ὅταν τοῦ ἀπήντησαν ὅτι «ὑπάρχουν ἐδῶ δύο», τοὺς εἶπεν «εἶναι ἀρκετά»⁵.

Διατί λοιπὸν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἔχουν; Διὰ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ ὅτι θὰ παραδοθῇ. Δι' αὐτὸ τοὺς λέγει· «Ἄς ἀγοράσῃ μαχαίρι», ὄχι διὰ νὰ ὀπλισθοῦν, ἀλλοίμονον, ἀλλὰ θέλων μετὰ αὐτὸ νὰ φανερώσῃ τὴν παράδοσίν Του. Καὶ διατί τοὺς λέγει νὰ ἔχουν καὶ σάκκον; Τοὺς ἐσυνήθιζεν νὰ εἶ-

παίδευεν αὐτοὺς λοιπὸν νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ πολλῇ καὶ οἰκείᾳ κεχρηῆσθαι σπουδῇ. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ ὡς ἀπειροὺς ὄντας πολλῇ ἔθαλπε τῇ δυνάμει· λοιπὸν δὲ ὡσπερ νεοιτοὺς καλιᾶς ἐξαγαγὼν κελεύει καὶ τοῖς οἰκείοις κεχρηῆσθαι
5 περοῖς.

Εἶτα ἵνα μὴ νομίωσιν, ὅτι δι' ἀσθένειαν αὐτοὺς ἐᾷ, κελεύων καὶ αὐτοὺς τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐνεργεῖν, ὑπομιμνήσκει τῶν προτέρων, λέγων· «Ὅτι ἀπέσειλα ὑμᾶς χωρὶς βαλλαντίου, μή τινος ὑστερήσατε;» ἵνα δι' ἀμφοτέρων μάθωσιν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, καὶ δι' ὧν προέσιη, καὶ δι' ὧν ἐγκαταλιμπάνει
10 νῦν ἡρέμα.

Ἄλλὰ πόθεν ἦσαν ἐκεῖ μάχαιραι; Ἀπὸ δείπνου ἦσαν καὶ τραπέζης ἐξεληληθότες. Εἰκὸς οὖν καὶ μαχαίρας εἶναι ἐκεῖ διὰ τὸ ἀρνίον· τούτους δὲ ἀκούσαντας, ὅτι ἤξουσί τινες ἐπ' αὐτόν, λαβεῖν εἰς βοήθειαν, ὡς πολεμήσουσας ὑπὲρ τοῦ δι-
15 δασκάλου· ὃ τῆς ἐκείνων γνώμης ἦν μόνον. Διὸ καὶ ἐπιτιμᾶται Πέτρος αὐτῇ χρησόμενος, καὶ μετὰ σφοδρᾶς τῆς ἀπειλῆς. Καὶ γὰρ ἡμύνατο τὸν οἰκείτην ἐλθόντα, θερμῶς μὲν, πλὴν οὐχ ἑαυτῷ ἀμύνων, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου τοῦτο
20 ποιῶν.

Οὐ μὴν ἀφῆκέ τινα γενέσθαι βλάβην ὁ Χριστός. Καὶ γὰρ ἰάσατο αὐτόν, καὶ θαῦμα μέγα ἐπεδείξατο, ἱκανὸν καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἐμφῆναι, καὶ τὴν τοῦ μαθητοῦ φιλοσοργίαν τε καὶ πραότητα· καὶ γὰρ ἐκεῖνο φιλο-
25 σιόργως, καὶ τοῦτο πειθηνίως. Ἀκούσας γὰρ, «Βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην αὐτῆς», εὐθέως ἐπέισθη, καὶ μετὰ ταῦτα οὐδαμοῦ τοῦτο ποιεῖ. Ἔτερος δὲ φησιν, ὅτι καὶ ἠρώτησαν, «Εἰ πατάξομεν»; αὐτὸς δὲ ἐκώλυσε, καὶ ἰάσατο

6. Ἰω. 18, 11.

7. Λουκᾶ 22, 49.

ναι ψύχραιμοι καὶ νὰ ἀγρυπνοῦν καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμοι νὰ καταβάλλουν πολλὴν καὶ ἰδικὴν τους πλέον προσπάθειαν. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν, ἐπειδὴ ἦσαν ἄπειροι, τοὺς περιέβαλλε μὲ πολλὴν δύναμιν· τώρα ὅμως, ὡσὸν μικρὰ πτηνὰ πού τὰ ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φωλεάν, τοὺς προτρέπει νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὰ ἰδικὰ τους πτερά.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἀπὸ ἀδυναμίαν τοὺς ἀφήνει, προτρέπων καὶ αὐτοὺς νὰ κάνουν ὅ,τι ἡμποροῦν, τοὺς ὑπενθυμίζει τὰ προηγούμενα, λέγων· «Ὅταν σᾶς ἔστειλα χωρὶς βαλάντιον, μήπως ἐστερηθήκατε τίποτε;». Μὲ αὐτὸ θέλει νὰ μάθουν τὴν δύναμίν Του καὶ εἰς ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ εἰς αὐτὰ τώρα πού τοὺς ἐγκαταλείπει σιγὰ - σιγὰ.

Ἄλλὰ ἀπὸ ποῦ εὐρέθησαν ἐκεῖ μαχαίρια; Ἀπὸ δεῖπνον καὶ ἀπὸ τράπεζαν εἶχαν ἐξέλθει. Ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπάρχουν καὶ μαχαίρια ἐκεῖ διὰ τὸ ἀρνίον· αὐτοὶ δὲ ὅταν ἤκουσαν ὅτι θὰ ἔλθουν μερικοὶ ἐναντίον Του τὰ ἐπῆραν ὡς βοηθητικὰ διὰ νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τοῦ Διδασκάλου· πράγμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἰδικὴν των μόνον σκέψιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπικρίνεται ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος τὸ ἐχρησιμοποίησε, καὶ μάλιστα μὲ μεγάλην ἐπειλήν. Διότι ἀπέκρουσε τὸν ὑπηρετήν ὅταν ἦλθε μὲ ὀρμὴν, ἀλλὰ ὄχι διὰ νὰ ὑπερασπισθῆ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὸ ἔκανεν αὐτὸ χάριν τοῦ Διδασκάλου.

Ἄλλὰ δὲν ἄφησεν ὁ Χριστὸς νὰ γίνῃ καμμία βλάβη. Διότι τὸν ἐθεράπευσε καὶ ἔκανε μεγάλο θαῦμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀρκετὸν νὰ φανερώσῃ καὶ τὴν ἰδικὴν Του ἐπιείκειαν καὶ δύναμιν καὶ τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἡπιότητα, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔκανεν ἀπὸ στοργὴν καὶ εἰς αὐτὸ ἔδειξε πειθαρχίαν. Διότι ὅταν ἤκουσε· «Βάλε τὸ μαχαίρι σου εἰς τὴν θήκην σου»⁶, ἀμέσως ἐπείσθη καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸ ἐπαναλαμβάνει πουθενά. Ἄλλος μάλιστα εὐαγγελιστῆς λέγει ὅτι τὸν ἠρώτησαν «Νὰ κτυπήσωμεν? Ἐ-

ἐκεῖνον, καὶ τῷ μαθητῇ ἐπειύμησε, καὶ ἠπειύλησεν, ἵνα πείσῃ. «Πάντες» γὰρ «οἱ λαβόντες μάχαιραν», φησί, «ἐν μαχαίρα ἀποθανοῦνται». Καὶ λογιζομὸν προσιῆθησι, λέγων· «Ἡ δοκεῖτε, ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ 5 παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Ἄλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαί».

Διὰ τούτων τὸν θυμὸν αὐτῶν ἔσθεσε, δεικνὺς ὅτι καὶ ταῖς Γραφαῖς τοῦτο δοκεῖ. Διὰ τοῦτο κακεῖ ἠῤῥατο, ἵνα πρῶως ἐνέγκωσι τὸ συμβάν, μαθόντες ὅτι κατὰ Θεοῦ πάλιν 10 γίνεται γνώμη. Καὶ δύο τούτοις αὐτοὺς παρεμυθήσατο, τῇ τε τιμωρίᾳ τῶν ἐπιβουλευόντων· «Πάντες γὰρ οἱ λαβόντες», φησί, «μάχαιραν, ἐν μαχαίρα ἀπολοῦνται»· καὶ τῷ μὴ ἄκων ταῦτα ὑπομεῖναι· «Δύναμαι» γάρ, φησί, «παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου».

15 Καὶ διατί οὐκ εἶπεν ἢ δοκεῖτε, ὅτι οὐ δύναμαι ἐγὼ πάντας αὐτοὺς ἀπολέσαι; Ὅτι πιθανώτερος μᾶλλον ἦν τοῦτο λέγων· οὐδέπω γὰρ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον. Καὶ πρὸ μικροῦ δὲ ἦν εἰρηκῶς, ὅτι «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου»· καί, «Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ 20 ποτήριον»· καὶ ἀγωνιῶν ἐφάνη καὶ ἰδρῶν, καὶ ὑπὸ ἀγγέλου ἐνισχυόμενος. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα ἐπεδείξατο, οὐκ ἐδόκει πιθανὰ λέγειν, εἴγε εἰρήκει, ὅτι δοκεῖτε, ὅτι οὐ δύναμαι αὐτοὺς ἀπολέσαι;

Διὰ τοῦτό φησι· «Τί δοκεῖτε, ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου;». Καὶ αὐτὸ πάλιν ταπεινῶς ἀπαγγέλλει εἰπών· «Παραστήσει μοι δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων». Εἰ γὰρ εἷς ἄγγελος ἕκατον ὀγδοηκονταπέντε χιλιάδας ἀνεῖλεν ὠπλισμένας, τί δώδεκα λεγεῶνων ἔδει ἐπὶ χιλίους ἀν-

κεῖνος δὲ τοὺς ἠμπόδισε καὶ ἐθεράπευσε τὸν δοῦλον καὶ ἐπέκρινε τὸν μαθητὴν καὶ τὸν ἠπειλήσε διὰ νὰ τὸν πείσῃ, λέγων ὅτι «Ὅλοι ὅσοι κρατοῦν μαχαίρι, μὲ μαχαίρι θὰ ἀποθάνουν». Καὶ ἐπρόσθεσε καὶ τὸν ἐξῆς συλλογισμόν· «Ἦ νομίζετε ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου καὶ νὰ βάλῃ εἰς τὴν διάθεσίν μου περισσοτέρας ἀπὸ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Ἄλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ Γραφαί».

Μὲ αὐτὰ κατεπράϋνε τὸν θυμὸν τους, δεικνύων ὅτι αὐτὸ εἶναι σύμφωνον καὶ μὲ τὰς Γραφάς. Δι' αὐτὸ καὶ προσηυχήθη ἐκεῖ, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ γεγονός μὲ πραότητα, πληροφορηθέντες ὅτι γίνεται μὲ σύμφωνον γνώμην τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ τοὺς παρηγόρησε: καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων πού μελετοῦν τὸ κακόν, διότι «Ὅλοι ὅσοι κρατοῦν μαχαίρι», εἶπε, «μὲ μαχαίρι θὰ ἀποθάνουν» καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν τὰ ὑφίσταται αὐτὰ χωρὶς τὴν θέλησίν Του· διότι λέγει, «Ἦμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου».

Καὶ διατί δὲν εἶπε ἢ νομίζετε ὅτι δὲν ἠμπορῶ ἐγὼ νὰ τοὺς καταστρέψω ὅλους; Διότι λέγων αὐτὸ ἐγένετο μᾶλλον πῶς πιστευτός· διότι δὲν εἶχαν ἀκόμη τὴν γνώμην πού ἔπρεπε περὶ Αὐτοῦ. Ἄλλως τε καὶ πρὶν ἀπὸ ὀλίγον εἶχεν εἶπει ὅτι «Ἡ ψυχὴ μου εἶναι λυπημένη μέχρι θανάτου»· καί· «Πατέρα μου, ἅς ἀποφύγῃ αὐτὸ τὸ ποτήριον»· καὶ ἐφάνη νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ ἰδρώνῃ καὶ νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν ἄγγελον. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχε δεῖξει πολλὰ ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά, δὲν θὰ ἐφαίνετο ὅτι λέγει πράγματα πιστευτά, ἐὰν βεβαίως ἔλεγεν ὅτι ἢ νομίζετε ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ τοὺς καταστρέψω;

Δι' αὐτὸ λέγει· «Τί νομίζετε, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου;». Καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ ἀναφέρει μὲ μετριοφροσύνην, ὅταν λέγῃ· «νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν μου δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων». Διότι ἐὰν ἓνας ἄγγελος ἐφόνευσεν ἕκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδας ὤπλισμένας⁸, διατί

θρώπους; Ἄλλὰ πρὸς τὸν φόβον αὐτῶν καὶ τὴν ἀσθένειαν σχηματίζει τὸν λόγον· καὶ γὰρ ἀποιεθνηκότιες ἦσαν τῷ δέει. Διὰ τοῦτο καὶ τὰς Γραφὰς ἐπιτειχίζει λέγων «Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ Γραφαί;», φοβῶν αὐτοὺς κἀντιεῦθεν. Εἰ γὰρ
5 ἐκείναις τοῦτο δοκεῖ, ὑμεῖς ἐναντιοῦσθε πολεμοῦντες;

2. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς μαθητὰς ταῦτα, πρὸς δὲ ἐκείνους φησὶν «Ὡς ἐπὶ λησιτὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; Καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθεζόμεν διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με». Ὅρα πόσα ποιεῖ τὰ δυνάμε-
10 να αὐτοὺς διανασιῆσαι. Ὑπίους ἔρριψε, τὸ ὠτίον τοῦ οἰκέτου ἰάσατο, ἠπέιλησεν αὐτοὺς σφαγὴν· «Ἐν μαχαίρᾳ» γὰρ «ἀπολοῦνται», φησὶν, «οἱ λαβόντες μάχαιραν»· ἀπὸ τῆς τοῦ ὠτίου θεραπείας καὶ ταῦτα ἐπισιῶσατο· πάντοθεν ἀπὸ τῶν παρόντων, ἀπὸ τῶν μελλόντων ἐμφαίνων αὐτοῦ τὴν δύναμιν,
15 καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἔργον γέγονε τὸ κρατῆσαι αὐτόν.

Διὸ καὶ ἐπάγει «Καθ' ἡμέραν μεθ' ὑμῶν ἤμην, καὶ ἐκαθεζόμεν διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με»· κἀντιεῦθεν δηλῶν, ὅτι τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως ἦν τὸ ἐλεῖν. Τὰ θαύ-
20 ματα παραδραμῶν, τὴν διδασκαλίαν λέγει, ἵνα μὴ δόξη κομπάζειν. Ὅτι ἐδίδασκον, οὐκ ἐκρατήσατέ με· ὅτι ἐσίγησα, ἐπήλθετε; Ἐν τῷ ἱερῷ ἤμην, καὶ οὐδεὶς κατέσχε· νυκτὶ δὲ ἄωρὶ καὶ μέσων νυκτιῶν ἐπέσιγη μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων; Τί τούτων ἐδέησε τῶν ὄπλων ἐπὶ τὸν μεθ' ὑμῶν ὄντα
25 αἰεὶ; ἀπὸ τούτων διδάσκων, ὅτι εἰ μὴ ἐκὼν ἐνέδωκεν, οὐδ' ἂν τότε ἴσχυσαν. Οὐδὲ γὰρ ἂν οἱ τὸν ἐν χερσὶν ὄντα μὴ δι-

ἐχρηιάζοντο δώδεκα λεγεῶνες διὰ χιλίους ἀνθρώπους; Τὸ κάνει ὅμως αὐτὸ προσαρμόζων τὸ λόγον Του πρὸς τὸν φόβον καὶ τὴν ἀδυναμίαν των· διότι θὰ ἀπέθνησκαν ἀπὸ τὸν φόβον. Δι' αὐτὸ προβάλλει καὶ τὰς Γραφὰς λέγων· «πῶς ὅμως θὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ Γραφαί», φοβίζων αὐτοὺς καὶ μὲ αὐτό. Διότι ἔαν αὐτὸ εἶναι σύμφωνον μὲ ἐκείνας, σεῖς ἐναντιώνεσθε πολεμοῦντες;

2. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς μαθητάς Του αὐτὰ εἶπε. Πρὸς ἐκείνους δὲ λέγει· «Ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ληστοῦ, ἐβγήκατε νὰ μὲ συλλάβετε μὲ μαχαίρια καὶ ξύλα; Κάθε ἡμέραν ἐκαθόμουν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκα καὶ δὲν μὲ ἐπιάσατε». Κύτταξε πόσα κάνει τὰ ὁποῖα ἤμποροῦν νὰ τοὺς συνεφέρουν. Τοὺς ἔρριψε κάτω ὑπίους, ἐθεράπευσε τὸ αὐτὸ τοῦ ὑπηρέτου, τοὺς ἠπείλησε μὲ σφαγὴν· διότι λέγει ὅτι «μὲ μαχαίρι θὰ ἀποθάνουν ὅσοι κρατοῦν μαχαίρι»· μὲ τὴν θεραπείαν τοῦ αὐτιοῦ τὰ ἐβεβαίωσε καὶ αὐτά· ἀπὸ παντοῦ μὲ τὰ παρόντα καὶ μὲ τὰ μέλλοντα ἐμφανίζει τὴν δύναμίν Του καὶ δείχνει ὅτι ἡ σύλληψις Του δὲν ἦτο ἔργον τῆς δυνάμεώς των.

Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει· «Κάθε ἡμέραν ἤμουν μαζί σας καὶ ἐκαθόμουν διδάσκων καὶ δὲν μὲ ἐπιάσατε»· καὶ μὲ αὐτὸ δηλώνει ὅτι ἡ σύλληψις ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς Του παραχωρήσεως. Παρασιωπῶν τὰ θαύματα ἀναφέρει τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι καυχᾶται. Ὅταν ἐδίδασκα δὲν μὲ συνελάβατε· τώρα ποῦ ἐσιώπησα ἦλθατε ἐναντίον μου; Ἦμουν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ κανεῖς δὲν μὲ συνέλαβε· τώρα δὲ τόσον ἀργὰ καὶ μέσα εἰς τὴν νύκτα ἦλθατε μὲ μαχαίρας καὶ ξύλα; Τί ἐχρηιάζοντο αὐτὰ τὰ ὄπλα ἐναντίον Ἐκείνου ποῦ ἦτο διαρκῶς μαζί σας; Μὲ αὐτὰ διδάσκει ὅτι, ἔαν δὲν παρεδίδοτο μὲ τὴν θέλησίν Του, οὔτε τότε θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸν συλλάβουν. Οὔτε ἦτο δυνατόν, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συλλάβουν αὐτὸν ποῦ ἦτο εἰς τὰς χεῖρας των καὶ νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ

νηθέντες κατασχεῖν, καὶ μέσον αὐτὸν λαβόντες καὶ μὴ περιγενόμενοι, οὔτε τότε ἂν ἴσχυσαν, εἰ μὴ ἠθέλησεν.

Εἶτα καὶ τὴν ἀπορίαν λύει, διατί τότε ἠβουλήθη. «Τοῦτο γὰρ γέγονε», φησὶν, «ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ τῶν 5 προφητῶν». Εἶδες πῶς μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παραδοθῆναι, πάντα ἐποίει πρὸς διόρθωσιν τὴν ἐκείνων, θεραπέων, προφητεύων, ἀπειλῶν. «Ἐν μαχαίρᾳ» γάρ, φησὶν, «ἀπολοῦνται»: δεικνὺς ὅτι ἐκὼν πάσχει. «Καθ' ἡμέραν γὰρ μεθ' ὑμῶν», φησὶν, «ἤμην διδάσκων»: τὴν πρὸς 10 τὸν Πατέρα συμφωνίαν δηλῶν. «Ἴνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν».

«Διατί δὲ μὴ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτὸν ἐκράτησαν; Ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν ἐν τῷ ἱερῷ διὰ τὸν ὄχλον. Διὸ καὶ ἔξω ἐξῆλθε, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ διδοὺς αὐτοῖς ἄδειαν, 15 καὶ μέχρις ἐσχάτης ὥρας ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν ἀπολογία. Ὁ γὰρ ἵνα πεισθῇ τοῖς προφήταις, καὶ ἐναντὸν παραδούς, πῶς ἐναντία ἐδίδασκε; «Τότε πάντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ», φησὶν, «ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον». Ὅτι μὲν γὰρ κατεσχέθη, ἔμενον: ὅτι δὲ ἐφθέγγετο ταῦτα πρὸς τοὺς ὄχλους, ἔφυγον. Εἶδον 20 γὰρ λοιπόν, ὅτι οὐκέτι διαφυγεῖν ἔνι, ἐκόντιος ἐαυτὸν παραδιδόντιος αὐτοῖς, καὶ λέγοντιος κατὰ τὰς Γραφὰς τοῦτο γίνεσθαι.

Φυγόντων δὲ αὐτῶν, «Ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς Καϊάφαν: ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθησε καὶ εἰσῆλθεν, ἰδεῖν τί τὸ τέλος». 25 Πολλὴ ἦ θερμότης τοῦ μαθητοῦ: οὐδὲ φεύγοντας ἰδὼν ἔφυγεν, ἀλλ' ἔστη καὶ συνεισῆλθεν. Εἰ δὲ καὶ Ἰωάννης, ἀλλὰ γνώριμος ἦν τῷ ἀρχιερεῖ. Καὶ διατί ἐκεῖ ἀπήγαγον αὐτόν, ἔνθα ἦσαν πάντες συνηγμένοι; Ἴνα μετὰ γνώμης πάντα ποιήσωσι τῶν ἀρχιερέων. Ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε ἀρχιερεὺς, 30 καὶ πάντες ἦσαν αὐτὸν αὐτόθι ἀναμένοντες: οὕτω διενυκτέ-

τὸ μέσον καὶ νὰ ὑπερισχύσουν, καὶ τώρα νὰ ἠμπορέσουν, ἂν δὲν τὸ ἤθελεν.

Ἔπειτα λύει καὶ τὴν ἀπορίαν, διατί τότε ἠθέλησε. Διότι «αὐτὸ ἔγινε, λέγει, διὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν». Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον μέχρι καὶ τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν Του, ἔκανε τὰ πάντα διὰ τὴν διόρθωσιν ἐκείνων, θεραπέων, προφητεύων, ἀπειλῶν· (διότι λέγει· «μὲ μαχαίρι θὰ ἀποθάνουν»)· δεικνύων ὅτι ὑποφέρει μὲ τὴν θέλησίν Του· (διότι λέγει «κάθε ἡμέραν ἡμουν μαζί σας διδάσκων»), δηλῶν τὴν συμμόρφωσίν Του πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, μὲ τὸ «διὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν».

Διατί ὅμως δὲν τὸν συνέλαβαν εἰς τὸ ἱερόν; Διότι δὲν ἐτόλμουν εἰς τὸ ἱερόν ἐξ αἰτίας τοῦ ὄχλου. Δι' αὐτὸ ἐξῆλθεν ἔξω, δίδων εὐκαιρίαν εἰς αὐτοὺς καὶ μὲ τὸν τόπον καὶ μὲ τὸν καιρόν, καὶ μέχρι τελευταίας στιγμῆς ἀνατρέπων τὴν δικαιολογίαν των. Διότι Αὐτὸς ὁ ὁποῖος διὰ νὰ πειθαρχήσῃ εἰς τοὺς προφήτας παραδίδει καὶ τὸν ἑαυτὸν Του, πῶς θὰ ἐδίδασκε τὰ ἀντίθετα; «Τότε ὅλοι οἱ μαθηταὶ του, λέγει, τὸν ἄφησαν καὶ ἔφυγαν». Διότι ὅταν μὲν συνελήφθη ἔμεναν· ὅταν ὅμως εἶπεν αὐτὰ πρὸς τὸ πλῆθος ἔφυγαν, διότι εἶδαν ὅτι δὲν ὑπῆρχε δυνατότης νὰ διαφύγῃ, ἀφοῦ μὲ τὴν θέλησίν Του παρέδωσεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἑαυτὸν Του καὶ ἔλεγεν ὅτι αὐτὸ γίνεται σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς.

Ὅταν δὲ ἔφυγαν αὐτοὶ «τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὸν Καϊάφαν· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθησε καὶ εἰσῆλθε νὰ ἰδῇ ποῖον θὰ εἶναι τὸ τέλος». Μεγάλη ἡ ζωηρότης τοῦ μαθητοῦ· οὔτε ὅταν τοὺς εἶδε νὰ φεύγουν ἔφυγεν, ἀλλ' ἔμεινε καὶ εἰσῆλθε μαζί μὲ τὸ πλῆθος· Ἔμεινε βέβαια καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα. Καὶ διατί τὸν ἐπῆγαν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι ὅλοι; Διὰ νὰ κάνουν τὰ πάντα μὲ ἔγκρισιν τῶν ἀρχιερέων. Διότι ἐκεῖνος ἦτο τότε ἀρχιερεὺς καὶ ὅλοι ἦσαν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ καὶ τὸν ἐ-

ρευον καὶ ἠγρύπνου ἐπὶ τούτῳ. Οὐδὲ γὰρ ἔφαγον τότε τὸ Πάσχα, φησὶν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠγρύπνου. Εἰπὼν γάρ, ὅτι πρῶτα εἶσιν, ὁ Ἰωάννης, ἐπήγαγεν· «Οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα».

5 Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; Ὅτι ἐν ἑτέρῃ ἡμέρᾳ ἔφαγον, καὶ τὸν νόμον ἔλυσαν, διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν περὶ τὴν σφαγὴν ταύτην. Οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ Χριστὸς παρέβη τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ πάντα τολμῶντες, καὶ μυρίους καταπατοῦντες νόμους. Ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα ἔξενον τῷ θυμῷ, καὶ
10 πολλάκις ἐπιχειρήσαντες ἀνελεῖν, οὐκ ἴσχυσαν τότε λαβόντες αὐτὸν ἀπροσοκῆτως, εἴλοντο καὶ τὸ Πάσχα ἀφεῖναι, ὑπὲρ τοῦ τὴν φονικὴν αὐτῶν ἐμπλήσαι ἐπιθυμίαν. Διὸ καὶ συνήχθησαν ἅπαντες, καὶ συνέδριον ἦν λοιμῶν, καὶ ἐρωτιῶσί τινα, βουλόμενοι σχῆμα περιθεῖναι τῇ ἐπιβουλῇ ταύτῃ δικαστηρίου. Οὐδὲ γὰρ ἦσαν ἴσαι αἱ μαρτυρίαι, φησὶν· οὕτω πεπλασμένον τὸ δικαστήριον ἦν, καὶ θοροῦθου πάντα καὶ ταραχῆς.

Ἐλθόντες δὲ ψευδομάρτυρες ἔλεγον, ὅτι οὗτος εἶπεν, ὅτι «Λύσω τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Καὶ μὴν εἶπεν, ὅτι «Ἐν τρισίν», ἀλλ' οὐκ εἶπε, λύω, ἀλλά, «Λύσατε»· καὶ οὐδὲ περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἰδίου. Τί οὖν ὁ ἀρχιερεὺς; Βουλόμενος αὐτὸν εἰς ἀπολογία κατασιῆσαι, ἵνα ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἔλῃ, φησὶν· «Οὐκ ἀκούεις, τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ εἶλεν». Ἀνό-
25 νητα γὰρ ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας, οὐδενὸς ἀκούοντος. Καὶ γὰρ σχῆμα τοῦτο δικαστηρίου ἦν μόνον· τὸ δὲ ἀληθές, λησιῶν

9. Ἰω. 18, 28.

10. Μάρκ. 14, 56.

11. Ἰω. 2, 18-19.

περίμεναν· ἔτσι διενυκτέρευαν καὶ ἀγρυπνοῦσαν δι' Αὐτόν. Διότι, οὔτε τὸ πασχάλιον δεῖπνον, λέγει, δὲν ἔφαγαν, ἀλλὰ ἀγρυπνοῦσαν δι' αὐτό. Διότι ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ λέγει ὅτι ἦτο πρῶτῃ, προσθέτει· «Δὲν εἰσῆλθαν εἰς τὸ πραιτώριον, ὄχι διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ φάγουν τὸ Πάσχα»⁹.

Τί ἤμπορεῖ λοιπὸν νὰ εἰπῆ κανεὶς; Ὅτι ἔφαγαν ἄλλην ἡμέραν καὶ κατέλυσαν τὸν νόμον, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιθυμίας τους διὰ τὴν σφαγὴν αὐτήν. Διότι οὔτε ὁ Χριστὸς δὲν παρέβη τὸν χρόνον τοῦ Πάσχα, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπετόλμουν τὰ πάντα καὶ κατεπάτουν μυριάδας νόμους. Διότι, ἐπειδὴ ἔβραζαν πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ εἶχαν ἐπιχειρήσει πολλὰς φορὰς νὰ τὸν σφαγιάσουν καὶ δὲν κατώρθωσαν, τότε πού τὸν συνέλαβαν ἀπροσδόκητα, ἐπροτίμησαν νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ τὸ πασχάλιον δεῖπνον, προκειμένου νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν φονικὴν των ἐπιθυμίαν. Δι' αὐτὸ καὶ συνεκεντρώθησαν ὅλοι καὶ ἐγένετο συνεδρίασις μολυσματικὴ, καὶ ἐρωτοῦν κάποιον, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ προσδώσουν κάποια νομιμοφάνεια εἰς τὴν σκευρίαν αὐτῆν τοῦ δικαστηρίου. Διότι αἱ μαρτυρικαὶ καταθέσεις δὲν ἦσαν ὅσαι ἐχρειάζοντο, λέγει· τόσον προσποιητὸν ἦτο τὸ δικαστήριον καὶ ὅλα γεμᾶτα θόρυβον καὶ ταραχήν.

«Ἦλθαν δὲ ψευδομάρτυρες καὶ ἔλεγον, ὅτι Αὐτὸς εἶπεν, ὅτι θὰ γκρεμίσω τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»¹⁰. Καὶ πράγματι εἶχεν εἶπει «εἰς τρεῖς», ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἶπει γκρεμίζω, ἀλλὰ «γκρεμίσατε»· καὶ δὲν τὸ εἶπε δι' ἐκεῖνον τὸν ναόν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἰδικόν Του σῶμα¹¹. Τί κάνει λοιπὸν ὁ ἀρχιερεὺς; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν προκαλέσῃ νὰ ἀπολογηθῆ, διὰ νὰ τὸν πιάσῃ ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ εἰπῆ, λέγει· «Δὲν ἀκοῦς τί καταθέτουν αὐτοὶ ἐναντίον σου; Αὐτὸς δὲ ἐσιωποῦσε», ἐπειδὴ ἡ ἀπολογία ἦτο ἀνώφελος, ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἤκουε. Διότι αὐτὸ ἦτο πρόσχημα μόνον τοῦ δικαστηρίου· ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπρόκειτο δι' ἔφοδον ληστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπετίθεν-

ἔφοδος, ὡς ἐν σπηλαίῳ καὶ ἐν ὁδῷ ἀπλῶς ἐπελθόντων.

Διὸ εἰς γὰρ ὁ δὲ ἐπέμενε λέγων· «Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ οὐ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ὁ δὲ εἶπε, οὐ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, ἐβλασφήμησε». Τοῦτο δὲ ἐποίησε, σφοδροιέραν τὴν κατηγορίαν ποιῶν, καὶ τὸ λεχθὲν ἐπαίρων διὰ τοῦ πράγματος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς φόβον ἐνέβαλε τοὺς ἀκροατὰς τοῦ εἰρημένου, ὅπερ ἐπὶ Στεφάνου πεποιήκασι, τὰ ὧτα συσχόντες, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα οὗτος.

3. Καίτοι ποία βλασφημία αὕτη; Καὶ γὰρ ἔμπροσθεν ἦν εἰρηκῶς, συνηγμένων αὐτῶν «εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου», καὶ ἠρμήνευσε τὸ εἰρημένον· καὶ οὐδὲν ἐτόλμησαν εἰπεῖν, ἀλλ' εἰσήγασαν, καὶ ἐξ ἐκείνου οὐκέτι λοιπὸν ἀντιεῖπον. Πῶς οὖν νῦν βλασφημίαν τὸ εἰρημένον ἐκάλουν; Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ὁ Χριστὸς οὕτως ἀπεκρίνατο; Πᾶσαν αὐτῶν ἀναιρῶν ἀπολογία, ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἐδίδασκεν, ὅτι αὐτὸς εἶη ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθηται τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι ἤξει πάλιν κρίνων τὴν οἰκουμένην, ὃ πολλὴν πρὸς αὐτὸν τὴν συμφωνίαν δηλοῦντος ἦν.

Διαρρήξας τρίνυν αὐτοῦ τὰ ἱμάτιά φησι· «Τί ὑμῖν δοκεῖ;». Οὐ φέρει τὴν ψῆφον οἴκοθεν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων αὐτὴν ὡς ἐπὶ ὠμολογημένων ἀμαρτημάτων καὶ βλασφημίας δόξης ἐκκαλεῖται. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδεσαν, ὅτι εἰ τὸ πρᾶγμα εἰς ἐξέτασιν ἔλθοι καὶ διάγνωσιν ἀκριβοῦς, ἀπαλλάττει πάσης αὐτὸν αἰτίας, παρ' ἑαυτοῖς αὐτὸν καταδικάζουσι, καὶ προ-

12. Πράξ. 7, 57.

13. Ματθ. 22, 44 καὶ Ψαλμ. 109, 1.

το ὡσάν εἰς κάποιο σπήλαιον καὶ γενικῶς εἰς τὸν δρόμον.

Δι' αὐτὸ ἐσιωποῦσεν· αὐτὸς ὅμως ἐπέμενε λέγων· «Σὲ ἐξορκίζω εἰς τὸν ζωντανὸν Θεὸν νὰ μᾶς εἰπῆς ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωντανοῦ. Ἐκεῖνος δὲ ἀπήντησε· σὺ τὸ εἶπες. Ἄλλὰ σᾶς λέγω, ὅτι ἀπὸ τώρα θὰ ἴδῃτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τῆς δυνάμεως καὶ νὰ ἔρχεται ἐπάνω εἰς τὰ σύννεφα. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς ἔσχισε τὰ ἐνδύματά του καὶ εἶπεν· ἐβλασφήμησε». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκανε διὰ νὰ καταστήσῃ βαρυτέραν τὴν κατηγορίαν καὶ διὰ νὰ τονίσῃ αὐτὸ πού ἐλέχθη μὲ τὴν ἐνέργειάν του. Διότι, ἐπειδὴ αὐτὸ πού ἐλέχθη ἐπροκάλεσε φόβον εἰς τοὺς ἀκροατάς, ἔκανε καὶ αὐτὸς ἐκεῖνο πού ἔκαναν καὶ κατὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ Στεφάνου, πού ἔκλεισαν τὰ αὐτιά τους¹².

3. Ἄν καὶ ποία βλασφημία ἦτο αὐτή; Διότι καὶ προηγουμένως εἶχεν εἶπει ἐνῶ ἦσαν συγκεντρωμένοι· «εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου, κάθησε εἰς τὰ δεξιὰ μου»¹³, καὶ ἠρμήνευσεν αὐτὸ πού εἶπε καὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰποῦν τίποτε, παρὰ ἐσιώπησαν, καὶ ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην ποτὲ δὲν τοῦ ἀντιμίλησαν. Πῶς λοιπὸν τώρα ὀνομάζουν βλασφημίαν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐλέχθη; Διατί δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν ἔτσι; Διὰ νὰ ἀναιρέσῃ κάθε δικαιολογίαν των, διότι μέχρι τὴν τελευταίαν στιγμήν ἐδίδασκεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὅτι κάθεται ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσυμφωνοῦσε πολὺ μὲ τὴν δήλωσιν ἐκείνου.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐξέσχισε τὰ ἐνδύματά του εἶπε· «τί νομίζετε;». Δὲν ἐκδίδει τὴν ἀπόφασιν μόνος του, ἀλλὰ τὴν ζητεῖ ἀπὸ ἐκείνους, ὡς αὐταπόδεικτον διὰ ὠμολογημένα ἁμαρτήματα καὶ βλασφημίαν. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζαν, ὅτι ἐὰν ἡ ὑπόθεσις ἔλθῃ εἰς διερεύνησιν καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν, θὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Χριστὸν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, τὸν καταδικάζουν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ προκαταλαμβάνουν τοὺς ἀ-

καταλαμβάνουσι τοὺς ἀκροατὰς λέγοντες, «Ὑμεῖς ἠκούσατε τῆς βλασφημίας», μόνον οὐχὶ καταναγκάζοντες καὶ διαζόμενοι τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν.

Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Ἐνοχὸς ἐστὶ θανάτου»· ἴν' ὡς κατὰ-
 5 δικὸν λαβόντες, οὕτω τὸν Πιλαῖον λοιπὸν ἀποφήνασθαι πα-
 ρασκευάσωσιν. Ὁ δὲ κακεῖνοι συνειδότες φασίν, «Ἐνοχὸς
 θανάτου ἐστίν»· αὐτοὶ κατηγοροῦντες, αὐτοὶ δικάζοντες, αὐ-
 τοὶ ψηφίζόμενοι, πάντα αὐτοὶ γινόμενοι τότε. Πῶς δὲ οὐκ
 ἤνεγκαν τὰ Σάββατα εἰς μέσον; Ὅτι πολλάκις αὐτοὺς ἐπε-
 10 στόμισεν· ἄλλως δὲ καὶ ἐκ τῶν τότε λεγομένων ἐβούλοντο
 αὐτὸν ἐλεῖν καὶ καταδικάσαι. Καὶ προλαβὼν, καὶ τὴν ψῆφον
 παρ' αὐτῶν ἐνεγκῶν, καὶ πάντας ἐπισπασάμενος διὰ τοῦ
 ρῆξαι τὸν χιτωνίσκον, ὡς κατὰδικὸν λοιπὸν ἀπαγαγὼν πρὸς
 τὸν Πιλαῖον, οὕτως ἅπαντα ἔπρατιεν.

15 Ἐπ' ἐκεῖνου γοῦν οὐδὲν τοιοῦτόν φασιν· ἀλλὰ τί; «Εἰ
 μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν»· ἀπὸ
 δημοσίων ἐγκλημάτων ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπιχειροῦντες. Καὶ δια-
 τί μὴ λάθρα αὐτὸν ἀνεῖλον; Ἐβούλοντο καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ
 διαβαλεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν ἤδη ἀκηκοότες αὐτοῦ,
 20 καὶ θαυμάζοντες αὐτὸν καὶ ἐκπλητιζόμενοι, διὰ τοῦτο ἐσπούδα-
 σαν δημοσίᾳ καὶ ἐπὶ πάντων σφαγῆναι. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ
 ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τῇ ἐκεῖνων πονηρίᾳ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας
 σύστασιν ἀπεχρήσατο, ὥστε κατὰδηλον αὐτοῦ γενέσθαι τὸν
 θάνατον.

25 Καὶ τοῦναντίον ἐξέβαινεν, ἥπερ ἐβούλοντο. Αὐτοὶ μὲν
 γὰρ ἐκπομπεύειν ἤθελον, ὡς ταύτη καταισχύνοντες· αὐτὸς
 δὲ καὶ δι' αὐτῶν τούτων μᾶλλον ἐξέλαμπε. Καὶ ὥσπερ ἔλε-
 γον, «Ἀνέλωμεν αὐτόν, μήποτε ἔλθωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἄ-
 ρωσιν ἡμῶν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος», καὶ ἐπειδὴ ἀνεῖλον

14. Ἰω. 18, 30.

15. Ἰω. 11, 48.

κροατὰς λέγοντες «σεῖς ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν», ἐξαναγκάζοντες τρόπον τινὰ αὐτοὺς καὶ βιάζοντες νὰ ἐκφέρουν τὴν ἀπόφασιν.

Τί ἀποφαίνονται λοιπὸν ἐκεῖνοι; «εἶναι ἔνοχος θανάτου»· ὥστε ἀφοῦ τὸν συνέλαβαν ὡς ὑπόδικον, νὰ προετοιμάσουν τὸν Πιλᾶτον νὰ ἀποφασίσῃ κατὰ παρόμοιον τρόπον. Αὐτὸ ἀκριβῶς συναισθανόμενοι λέγουν «εἶναι ἔνοχος θανάτου». Οἱ ἴδιοι κατηγοροῦν, οἱ ἴδιοι δικάζουν, οἱ ἴδιοι ἀποφασίζουν, οἱ ἴδιοι γίνονται τότε τὰ πάντα. Πῶς ὅμως δὲν ἀνέφεραν ὅσα ἔκανε τὰ Σάββατα; Ἐπειδὴ πολλάκις τοὺς εἶχεν ἀποστομώσει· ἀλλιῶς καὶ τότε, ἀπὸ τὰ ὅσα ἔλεγε, ἤθελαν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν καταδικάσουν. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς προκατέλαβε καὶ ἀπέσπασε τὴν ἀπόφασιν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐκέρδησε τοὺς πάντας μὲ τὸ νὰ ξεσχίσῃ τὸν χιτῶνά Του, ἔκανε τὰ πάντα ἔτσι, ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τὸν Πιλᾶτον ὡς ὑπόδικον.

Εἰς ἐκεῖνον ὅμως δὲν ἀναφέρουν τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ τί λέγουν; «Ἐὰν αὐτὸς δὲν ἦτο κακοποιός, δὲν θὰ σοῦ τὸν παρεδίδαμεν»¹⁴. ἐπιχειροῦν δηλαδὴ νὰ τὸν φονεύσουν ὡς ἔνοχον πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Καὶ διατί δὲν τὸν ἐφόνευσαν κρυφίως; Διότι ἤθελαν νὰ διαβάλουν καὶ τὴν φήμην Του. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι πού τὸν εἶχαν ἀκούσει καὶ τὸν ἐθαύμαζαν καὶ ἐξεπλήσσοντο, δι' αὐτὸ ἐπεδίωξαν νὰ σφαγῇ δημοσίᾳ καὶ ἐνώπιον ὄλων. Ὁ δὲ Χριστὸς δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐχρησιμοποίησε τὴν πονηρίαν των διὰ νὰ διακηρυχθῇ ἡ ἀλήθεια, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνῃ πασίγνωστος ὁ θάνατός Του.

Καὶ ἐξελίχθησαν ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι ἤθελαν. Διότι, αὐτοὶ μὲν ἤθελαν νὰ τὸν διαπομπεύσουν, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ τὸν κατεντροπιάσουν. Ἐκεῖνος ὅμως καὶ μὲ αὐτὰ προεβάλλετο περισσότερο. Καὶ ὅπως ἔλεγαν «νὰ τὸν φονεύσωμεν, μήπως ἔλθουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ μᾶς πάρουν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος»¹⁵, καὶ ὅταν τὸν ἐφόνευσαν, συνέ-

αὐτόν, τοῦτο γέγονεν· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, δημοσίᾳ αὐτὸν σταυρῶσαι ἐσπούδαζον, ἵνα βλάβωσιν αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τοῦναντίον ἐξέβη. Ἐπεὶ ὅτι γε ἐξουσίαν εἶχον καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀνελεῖν, ἄκουσον τί φησὶν ὁ Πιλάτος· «Λάβετε αὐτὸν 5 ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν». Ἄλλ' οὐκ ἤθελον, ἵνα ὡς παράνομος, ὡς τύραννος, ὡς σιασιώδης ἀνηρῆσθαι δόξη. Διὰ τοῦτο καὶ λησιὰς αὐτῶ συνεσιαύρωσαν· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον· «Μὴ γράφε, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε».

10 Ταῦτα δὲ πάντα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐγίνετο, ὥστε μηδὲ σκιάν τινα αὐτοὺς ἔχειν ἀναιοχύντου γοῦν ἀπολογίας. Καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ ὁμοίως τὰ σήμαντρα καὶ αἱ φυλακαὶ μᾶλλον διαλάμπαι τὴν ἀλήθειαν ἐποίησαν· καὶ αἱ χλευασίαι καὶ τὰ σκώμματα καὶ αἱ λοιδορίαι τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἐποιοῦν.

15 Τοιοῦτον γὰρ ἢ πλάνη· δι' ὧν ἐπιβουλεύει, λύεται· οὕτω γοῦν καὶ ἐνιαῦθα συνέβη. Οἱ μὲν γὰρ δοκοῦντες νενικηκέναι, οὗτοι μάλιστα καὶ ἠσχύνθησαν, καὶ ἠτιτήθησαν, καὶ ἀπόλοντο· ὁ δὲ ἠτιῆσθαι δοκῶν, οὗτος μάλιστα καὶ ἔλαμψε, καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος.

20 Μὴ δὴ πανταχοῦ ζητῶμεν νικᾶν, μηδὲ πανταχοῦ τὸ ἠτιᾶσθαι φεύγωμεν. Ἔστιν ὅπου νίκη μὲν φέρει βλάβην, ἥττα δὲ ὠφέλειαν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν θυμουμένων, δοκεῖ μὲν ὁ πολλὰ ὑβρικῶς κεκρατηκέναι· οὗτος δὲ μάλιστα ἐστὶν ὁ ἠτιῆθεις ὑπὸ τοῦ χαλεπωτάτου πάντους, καὶ βλαβεῖς· ὁ δὲ 25 ἐνεγκῶν γενναίως, οὗτος περιεγένετο καὶ ἐνίκησε. Καὶ ὁ μὲν οὐδὲ τὸ οἰκειὸν ἴσχυσε σβέσαι νόσημα· ὁ δὲ καὶ τὸ ἀλλότριον ἀνεῖλε· καὶ ὁ μὲν ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἠτιτήθη· ὁ δὲ καὶ τοῦ ἀλλοιρίου περιεγένετο, καὶ οὐ μόνον αὐτὸς οὐ κατεκάη,

16. Ἰω. 19, 6.

17. Ἰω. 19, 21.

βη αὐτὸ πού ἐφοβοῦντο· ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐβιάζοντο νὰ τὸν σταυρώσουν δημοσίᾳ, διὰ νὰ μειώσουν τὸ γόητρόν Του, καὶ συνέβη τὸ ἀντίθετον. Διότι ὅτι εἶχαν τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ μόνοι των, ἄκουσε τί λέγει ὁ Πιλάτος· «Λάβετέ τον σεῖς καὶ κρίνετέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας»¹⁶. Δὲν ἤθελαν ὅμως, διὰ νὰ φανῆ ὅτι ἐφονεύθη ὡς παράνομος, ὡς τύραννος, ὡς στασιαστής. Δι' αὐτὸ ἐσταύρωσαν καὶ ληστὰς μαζί του· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγαν· «Μὴ γράφης, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ὅτι Ἐκεῖνος τὸ εἶπε»¹⁷.

Ὅλα αὐτὰ δὲν ἐγίνοντο χάριν τῆς ἀληθείας, διὰ νὰ μὴ ἔχουν οὔτε τὴν παραμικρὰν δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀναίσχυντον πράξιν των. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αἱ σφραγίδες τοῦ τάφου καὶ αἱ φρουραὶ ἔκαναν ὥστε νὰ λάμψη περισσότερο ἢ ἀλήθεια· καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ καὶ τὰ πειράγματα καὶ αἱ ὕβρεις τὸ ἴδιον ἐπίσης ἔκαναν. Διότι τέτοια εἶναι ἢ πλάνη· διαλύεται μὲ ἐκεῖνα ἀκριβῶς πού μηχανορραφεῖ. Ἔτσι λοιπὸν συνέβη καὶ ἐδῶ. Διότι αὐτοὶ πού ἐνόμιζαν ὅτι ἐνίκησαν, αὐτοὶ κατησχύνθησαν περισσότερο καὶ ἐνικήθησαν καὶ ἐχάθησαν. Ἐνῶ Ἐκεῖνος πού ἐνομίσθη ὡς ἡττημένος, Ἐκεῖνος καὶ ἔλαμψε περισσότερο καὶ ἐνίκησε καθ' ὀλοκληρίαν.

Ἄς μὴ ζητοῦμεν λοιπὸν παντοῦ νὰ νικῶμεν, οὔτε νὰ ἀποφεύγωμεν παντοῦ τὴν ἡτταν. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου ἡ νίκη φέρει ζημίαν, ἡ δὲ ἡττα ὠφέλειαν. Διότι εἰς τοὺς ὀργιζομένους, φαίνεται ὅτι ἐνίκησεν ἐκεῖνος πού ὕβρισε πολύ, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι πού ἐνικήθη πρὸ παντὸς ἀπὸ τὸ φοβερώτατον πάθος καὶ ἐζημιώθη· ἐνῶ ἐκεῖνος πού ὑπέστη γενναίως τὴν ὕβριν, αὐτὸς ἀπεδείχθη ἀνώτερος καὶ ἐνίκησε. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος δὲν ἠμπόρεσεν οὔτε τὸ ἰδικόν του νόσημα νὰ ἐξαλείψῃ· ἐνῶ ὁ ἄλλος κατέβαλε καὶ τὸ πάθος τοῦ ἄλλου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐνικήθη ἀπὸ τὸ ἰδικόν του νόσημα, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐνίκησε καὶ τὸ ξένον νόσημα,

ἀλλὰ καὶ τὴν ἐτέρον φλόγα ἀρθεῖσαν εἰς ὕψος ἔσβεσεν. Εἰ δὲ ἠθέλησε νικῆσαι τὴν δοκοῦσαν νίκην εἶναι, καὶ αὐτὸς ἂν ἠτιήθη, κακείνον ἐκκαύσας χαλεπώτερον τοῦτο παθεῖν παρεσκεύασεν ἂν, καὶ καθάπερ γυναῖκες, αἰσχυρῶς καὶ ἐλεεινῶς ὑπὸ τοῦ θυμοῦ κατεπαλαίσθησαν ἂν ἐκάτεροι. Νυνὶ δὲ καὶ ταύτης ἀπηλλάγη τῆς αἰσχύνης ὁ φιλοσοφῆσας, καὶ τρόπαιον λαμπρὸν καὶ ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν τῷ πλησίον ἔστησε κατὰ τῆς δογῆς διὰ τῆς καλῆς ἥτις.

4. Μὴ δὴ πανταχοῦ ζητῶμεν νικᾶν. Καὶ γὰρ ὁ πλεονε-
 10 κτήσας τὸν πλεονεκτηθέντα νενίκηκεν, ἀλλὰ κακὴν νίκην, καὶ ὄλεθρον φέρουσαν τῷ νικήσαντι· ὁ δὲ πλεονεκτηθεὶς, καὶ δοκῶν νενικῆσθαι, φιλοσόφως ἐνεγκῶν, οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ τὸν στέφανον ἔχων. Πολλαχοῦ γὰρ τὸ ἠτιᾶσθαι βέλτιον, καὶ ἔστιν οὗτος ἄριστος νίκης τρόπος. Ἐάν τε γὰρ πλεονε-
 15 κτῆ τις, ἂν τε παίη, ἂν τε βασκαίνῃ, ὁ ἠτιώμενος καὶ μὴ ὁμοσε χωρῶν, οὗτός ἐστιν ὁ νικῶν.

Καὶ τί λέγω πλεονεξίαν καὶ βασκανίαν; Καὶ γὰρ ὁ εἰς μαρτύριον ἐλκόμενος, οὕτω νικᾷ, δεσμούμενος καὶ μαστιγούμενος καὶ κατακοπιόμενος καὶ σφαιτούμενος. Καὶ ὅπερ ἐστὶν
 20 ἐν τοῖς πολέμοις ἥτις, τὸ πεσεῖν τὸν ἀγωνιζόμενον, τοῦτο παρ' ἡμῖν νίκη. Οὐδαμοῦ γὰρ δρώντες κακῶς νικῶμεν, ἀλλὰ πανταχοῦ πάσχοντες κακῶς. Οὕτω καὶ ἡ νίκη λαμπροτέρα γίνεται, ὅταν πάσχοντες τῶν δρώντων περιγενώμεθα. Ἐντεῦθεν δείκνυται ὅτι Θεοῦ ἡ νίκη. Καὶ γὰρ ἐναντίαν ἔ-
 25 χει τῇ ἔξωθεν τὴν φύσιν· ὁ καὶ μάλιστα ἰσχύος τεκμήριον. Οὕτω καὶ αἱ θαλάσσιαι πέτραι τῷ παίεσθαι τὰ κύματα διαλύουσιν· οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι πάντες ἀνεκηρύχθησαν καὶ ἔστε-

καὶ ὄχι μόνον αὐτὸς δὲν ἐκάηκε, ἀλλὰ ἔσθησε καὶ τὴν φλόγα τοῦ ἄλλου ποῦ εἶχε ὑψωθῆ πολὺ. Ἐὰν ὅμως ἤθελε νὰ νικήσῃ τὴν νίκην ἢ ὁποία θεωρεῖται ὡς τοιαύτη, καὶ αὐτὸς θὰ ἠττάτο, καὶ ἐκεῖνον θὰ τὸν ἐξώργιζε καὶ θὰ τὸν ἔκανε νὰ τὸ πάθῃ χειρότερα, καὶ ὡσὰν τὰς γυναῖκας θὰ ἐνικῶντο καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὸν θυμὸν αἰσχροὶ καὶ ἐλεεινά. Ἐνῶ τώρα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐντροπὴν ἀπηλλάγη ὁ συνετός, καὶ τρόπαιον περίλαμπρον ἔστησεν ἐναντίον τῆς ὀργῆς καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὸν πλησίον μὲ τὴν καλὴν ἦτταν του.

4. Ἄς μὴ ζητῶμεν λοιπὸν παντοῦ νὰ νικῶμεν. Διότι αὐτὸς ποῦ ὑπερισχύει νικᾷ τὸν ὑποδεέστερον, ἀλλὰ νίκην κακὴν καὶ ἢ ὁποία φέρει καταστροφὴν εἰς τὸν νικητὴν· ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἐφάνη κατώτερος καὶ ἐθεωρήθη νικημένος, ἐὰν ἀντιμετωπίσῃ μὲ σύνεσιν τὴν ἦτταν του, αὐτὸς εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ποῦ ἔχει τὸν στέφανον τῆς νίκης. Διότι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἢ ἦττα εἶναι ὠφελιμωτέρα καὶ ἀποτελεῖ ἄριστον τρόπον νίκης. Διότι καὶ ὅταν κάποιος ὑπερτερῆ καὶ ὅταν κτυπᾷ καὶ ὅταν ὑβρίζει, ἐκεῖνος ποῦ ἠττάται καὶ δὲν ἀντεπετίθεται, αὐτὸς εἶναι ὁ νικητὴς.

Καὶ διατί ἀναφέρω μόνον τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ὑβριν; Διότι καὶ αὐτὸς ποῦ ὀδηγεῖται εἰς τὸ μαρτύριον καὶ αὐτὸς νικᾷ, ὅταν δένεται καὶ μαστιγώνεται καὶ κομματιάζεται καὶ σφάζεται. Καὶ αὐτὸ ποῦ εἰς τοὺς πολέμους θεωρεῖται ἦττα, τὸ νὰ πέσῃ αὐτὸς ποῦ ἀγωνίζεται, αὐτὸ εἰς ἡμᾶς εἶναι νίκη. Διότι πουθενὰ δὲν νικῶμεν ἐνεργοῦντες μὲ τρόπον φαῦλον, ἀλλὰ παντοῦ ὑφιστάμενοι δεινά. Ἔτσι γίνεται καὶ ἡ νίκη πρὸς περιφανῆς, ὅταν, ὑφιστάμενοι τὰ κακά, ὑπερισχύωμεν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δροῦν τὰ κακά. Ἀπὸ ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶναι νίκη τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ χαρακτήρ τῆς εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν νίκην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν τεκμήριον δυνάμεως. Ἔτσι κάνουν καὶ οἱ θαλασσινοὶ βράχοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ κτυπήματα ποῦ δέχονται διαλύουν τὰ κύματα· ἔτσι ἀνεκηρύχθησαν

φανώθησαν, καὶ λαμπρὰ τὰ ἰρόπαια ἔσποιησαν, τὴν ἀπράγμονα ταύτην νικῶντες νίκην. Μηδὲ γὰρ κινήσης σαυτὸν, φησί, μηδὲ κάμης· ὁ Θεὸς σοι ταύτην ἔδωκε τὴν ἰσχύν, ὡς μὴ ἐκ συμπλοκῆς νικᾷν, ἀλλὰ ἀνεχόμενον μόνον. Μὴ παρατάξῃ καὶ 5 αὐτὸς ἐξίσης, καὶ νενίκηκας· μὴ συμπλακῆς, καὶ ἐστεφανώθης. Πολὺ θελτίων εἶ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, καὶ δυνατώτερος. Τί καταισχύνεις σαυτὸν; Μὴ δῶς ἐκείνῳ λέγειν, ὅτι συμπλακεῖς περιεγένου, ἀλλ' ἄφες αὐτὸν τεθηπέναι καὶ θαυμάζειν σου τὴν ἄμαχον δύναμιν· καὶ πρὸς πάντας λέγειν, ὅτι 10 καὶ χωρὶς τοῦ συμβαλεῖν ἐνίκησας.

Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Ἰωσήφ ἀνεκηρύχθη, πανταχοῦ τῷ πάσχειν κακῶς περιγενόμενος τῶν ποιούντων. Καὶ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ Αἴγυπτία τῶν ἐπιβουλεύοντων ἦσαν ἀλλὰ πάντων οὗτος ἐκράτησε. Μὴ γὰρ μοι τὸ δεσμοτήριον, ὅπερ οὗ- 15 τος ὤκησε, μηδὲ τὰ βασίλεια, ἔνθα διέτριβεν ἐκείνη, λέγε· ἀλλὰ δεῖξόν μοι, τίς ὁ νικηθεὶς, τίς ὁ ἠττηθεὶς, τίς ὁ ἐν ἀθυμίᾳ, τίς ὁ ἐν ἡδονῇ. Ἐκείνη μὲν γὰρ οὐ μόνον τοῦ δικαίου, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ οἰκείου ἴσχυσε κρατῆσαι πάντους· οὗτος δὲ καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ νοσήματος περιεγένετο τοῦ χαλεποῦ. 20 Εἰ δὲ καὶ θούλει, ἀντιῶν ἄκουσον τῶν ρημάτων, καὶ ὄψει τὸ ἰρόπαιον. «Εἰσήγαγες ἡμῖν ὧδε παῖδα Ἑβραῖον ἐμπαίζειν ἡμῖν». Οὐχ οὗτος ἐνέπαιξεν, ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, ἀλλ' ὁ διάβολος εἰπὼν, ὅτι δύνασαι κατακλάσαι τὸν ἀδάμαντα. Οὐχ οὗτος εἰσήγαγέ σοι παῖδα Ἑβραῖον ἐπιβουλεύοντα, ἀλλ' ὁ 25 πονηρὸς δαίμων τὴν ἀκάθαρτον ἀσέλγειαν ἐκεῖνός σοι ἐνέπαιξε.

Τί οὖν ὁ Ἰωσήφ; Σιγαῖ, καὶ οὕτω κατακρίνεται, καθάπερ καὶ ὁ Χριστός. Πάντα γὰρ ἐκεῖνα τύποι τούτων. Καὶ ὁ

καὶ ἔστεφανώθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι καὶ ἔστησαν περίλαμπρα τρόπαια, ἐπιτυχάνοντες αὐτὴν τὴν φιλήσυχον νίκη. Διότι λέγει, μὴ διεγείρης τὸν ἑαυτὸν σου, οὔτε νὰ καταπονῆσαι· ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν δύναμιν, διὰ νὰ μὴ νικᾷς εἰς συμπλοκὴν, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν ἀνοχήν. Μὴ ἀντιπαρατάσσεσαι καὶ σὺ ὅπως ὁ ἀντίπαλός σου καὶ ἔχεις νικήσει· μὴ συμπλέκεσαι καὶ θὰ στεφθῆς. Εἶσαι πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἀντιπάλου σου καὶ δυνατώτερος. Διατί κατασχύνεις τὸν ἑαυτὸν σου; Μὴ δίνης εἰς ἐκεῖνον τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ, ὅτι συνεπλάκης μαζί του καὶ ὑπερίσχυσες, ἀλλὰ ἄφησέ τον νὰ θαυμάζῃ καὶ νὰ σέβεται τὴν ἄμαχον δύναμίν σου καὶ νὰ λέγῃ πρὸς ὅλους, ὅτι τὸν ἐνίκησες καὶ χωρὶς νὰ συγκρουσθῆς.

Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Ἰωσήφ ἀνεκηρύχθη νικητῆς, μὲ τὸ νὰ ὑποφέρῃ τὰ δεινὰ νικήσας ἐκείνους πού τὰ ἔκαμναν. Διότι καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ἡ Αἴγυπτία ἦσαν μεταξύ ἐκείνων πού τὸν ἐπεβουλεύοντο· ἀλλὰ αὐτὸς τοὺς ἐνίκησεν ὅλους. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τὸ δεσμωτήριον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκλείσθη αὐτός, οὔτε τὰ ἀνάκτορα ὅπου ἐζοῦσεν ἐκείνη· ἀλλὰ δεῖξε μου ποῖος εἶναι ὁ νικηθεὶς, ποῖος ἡ ἠττηθεὶς, ποῖος ἐλυπήθη καὶ ποῖος ηὐχαριστήθη. Διότι ἐκείνη μὲν ὄχι μόνον εἰς τὸ δίκαιον, ἀλλὰ οὔτε εἰς τὸ ἰδικόν της πάθος δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιβληθῆ· ἐνῶ αὐτὸς ἀπεδείχθη ἀνώτερος καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ φοβεροῦ πάθους. Ἐὰν δὲ θέλῃς ἄκουσε τὰ ἴδια τὰ λόγια καὶ θὰ ἰδῆς τὸ τρόπαιον. «Μᾶς ἔφερες ἐδῶ ἓνα παιδί ἐβραϊόπουλον διὰ νὰ μᾶς ἐμπαίξῃ»¹⁸. Δὲν σὲ ἐνέπαιξεν αὐτός, ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, ἀλλὰ ὁ διάβολος ὁ ὁποῖος σοῦ εἶπεν ὅτι ἠμπορεῖς νὰ σπάσῃς τὸν ἀδάμαντα. Δὲν σοῦ ἔφερεν αὐτὸς Ἑβραῖον νεανίαν ὁ ὁποῖος σὲ ἐπεβουλεύθη, ἀλλὰ ὁ πονηρὸς δαίμων τὴν ἀκάθαρτον ἀσέλγειαν· ἐκεῖνος σὲ ἐνέπαιξεν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Ἰωσήφ; Σιωπᾷ καὶ ἔτσι κατακρίνεται, ὅπως καὶ ὁ Χριστός. Διότι ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν προτυπώσεις

μὲν ἦν ἐν δεσμοῖς, ἡ δὲ ἐν βασιλείοις. Καὶ τί τοῦτο; Ὁ μὲν γὰρ ἦν στεφανίου παντὸς λαμπρότερος, καὶ ἐν ἀλύσει μένων· ἡ δὲ δεσμώτου παντὸς ἀθλιώτερον διέκειτο, ἐν βασιλικοῖς θαλάμοις διατρίβουσα. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον τὴν νίκην καὶ 5 τὴν ἡτιάν ἐστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τέλους. Τίς γὰρ ὅπερ ἠθέλησεν, ἐποίησεν; Ὁ δεσμώτης, ἀλλ' οὐχ ἡ βασίλισσα. Ὁ μὲν γὰρ ἐσπούδαζε διατηρῆσαι τὴν σωφροσύνην, ἡ δὲ ἀφελῆσθαι. Τίς οὖν ἐποίησεν ὅπερ ἠθέλησεν; ὁ κακῶς παθῶν, ἢ ἡ κακῶς δράσασα; Εὐδηλον ὅτι ὁ παθῶν. Οὐκοῦν 10 οὗτός ἐστιν ὁ νενικηκώς.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ταύτην διώκωμεν τὴν νίκην, τὴν διὰ τοῦ πάσχειν κακῶς· ἐκείνην δὲ φεύγωμεν, τὴν διὰ τοῦ δρᾶν κακῶς. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν παρόντα βίον μετὰ ἀπραγμοσύνης ἀπάσης καὶ πολλῆς ἡσυχίας ζησόμεθα, καὶ τῶν 15 μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

αὐτῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν εὐρίσκετο εἰς τὰ δεσμά, ἐνῶ ἐκείνη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Καὶ τί μὲ αὐτό; Διότι αὐτὸς μὲν ἦτο ἐνδοξότερος ἀπὸ κάθε ἀγωνιστὴν καὶ ὅταν ἀκόμα εὐρίσκετο μὲ ἀλυσίδα· ἐνῶ ἐκείνη διαμένουσα εἰς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους, διετέλει εἰς κατάστασιν περισσότερον ἀθλίαν ἀπὸ κάθε φυλακισμένον. Δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν τὴν νίκην καὶ τὴν ἡτταν μόνον ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ τέλος. Διότι ποῖος ἔκαμεν αὐτὸ πού ἤθελεν; Ὁ φυλακισμένος καὶ ὄχι ἡ βασίλισσα. Διότι αὐτὸς μὲν ἐφρόντιζε νὰ διατηρήσῃ τὴν σωφροσύνην, ἐνῶ ἐκείνη νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ. Ποῖος λοιπὸν ἔκανε αὐτὸ πού ἠθέλησεν; Αὐτὸς πού ὑπέφερεν ἀδίκως ἢ ἐκείνη πού ἐνήργησε κακῶς; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι αὐτὸς πού ὑπέφερεν. Ἐπομένως αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνίκησε.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς ἐπιδιώκωμεν αὐτὴν τὴν νίκην, τὴν ὁποῖαν ἐπιτυγχάνομεν μὲ τὸ νὰ ὑποφέρωμεν ἀδίκως· ἃς ἀποφεύγωμεν δὲ ἐκείνην, ἡ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸ νὰ ἐνεργοῦμεν κακῶς. Διότι ἔτσι καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ ζήσωμεν μὲ κάθε ἀπραγμοσύνην καὶ πολλὴν ἡσυχίαν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕ΄.

Ματθ. 26, 67 - 27, 10

«Τότε επέπιυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐρράπισαν, λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν, 5 Χριστιέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;».

1. Διαιτί ταῦτα ἐποίουν, ἀναιρεῖν μέλλοντες; τίς χρεία τῆς κωμωδίας ταύτης ἦν; Ἴνα μάθῃς αὐτῶν τὸν ἀκόλαστον τρόπον διὰ πάντων καὶ ὅτι καθάπερ θήραμα εὐρόντες, οὕτω τὴν ἑαυτῶν ἐνεδείκνυντο παροινίαν, καὶ τῆς μανίας ἐνεφο- 10 ροῦντο. ἑορτὴν ταύτην ποιούμενοι, καὶ μεθ' ἡδονῆς ἐπιόντες, καὶ τὸν φονικὸν αὐτῶν ἐνδεικνύμενοι τρόπον. Σὺ δέ μοι θαύμασον τῶν μαθητῶν τὴν φιλοσοφίαν, μεθ' ὅσης αὐτὰ ἀκριθείας ἀπαγγέλλουσιν. Ὅθεν τὸ φιλάληθες αὐτῶν ἦθος διαδείκνυται, ὅτι τὰ δοκοῦντα εἶναι ἐπονείδιστα ἐξηγοῦνται 15 μετὰ ἀληθείας ἀπάσης, οὐδὲν ἀποκρουπιόμενοι, οὐδὲ ἐπαισχυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ δόξαν ἡγούμενοι μεγίστην, ὥσπερ οὖν καὶ ἦν, τὸ τὸν Δεσπότην τῆς οἰκουμένης ὑπὲρ ἡμῶν τοιαῦτα πάσχοντα ἀνέχεσθαι.

Τοῦτο καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν ἐδείκνυ τὴν ἄφατον, καὶ τὴν πονηρίαν ἐκείνων τὴν ἀσύγγνωστον, οἱ ταῦτα ἐτόλμων 20 εἰς τὸν οὕτως ἡμέρον καὶ πρᾶον, καὶ τοιαῦτα κατεπάδοντα, οἷα καὶ λέοντα ἀρνίον ποιῆσαι ἱκανὰ ἦν. Οὐδὲν γὰρ οὔτε αὐτὸς ἐνέλιπεν ἡμερότητος, οὔτε αὐτοὶ ὕβρεως καὶ ἀπηνείας, δι' ὧν ἐποίουν, δι' ὧν ἔλεγον. Ἄπερ ἅπαντα καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας προὔλεγεν, οὕτω προαναφωνῶν, καὶ ἐνὶ ρήματι 25 πᾶσαν ταύτην ἐμφαίνων τὴν ὕβριν. «Ὁν τρόπον γὰρ ἐκοιτή-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕ΄.

Ματθ. 26, 67 - 27, 10

«Τότε τὸν ἔφτυσαν εἰς τὸ πρόσωπόν Του καὶ τὸν ἐκτύπησαν· ἄλλοι δὲ τὸν ἐρράπιζαν καὶ τοῦ ἔλεγαν· Μάντευσε εἰς ἡμᾶς, Χριστέ, ποῖος σὲ ἐκτύπησεν».

1. Διατί τὰ ἔκαναν αὐτά, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ τὸν φονεύσουν; Ποία ἦτο ἡ ἀνάγκη αὐτῆς τῆς διακωμωδήσεως; Διὰ νὰ μάθης μὲ ὅλα τὴν ἀχαλίνωτον συμπεριφορὰν των, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ τὸν εὐρῆκαν ὡσὰν θῆρεμα, ἔδειχναν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν μεθυσμένην συμπεριφορὰν των καὶ διακατείχοντο ἀπὸ μανίαν, καὶ μετέτρεπαν τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἑορτήν, ἐπιτιθέμενοι μὲ εὐχαρίστησιν καὶ ἐκδηλώνοντες τὴν φονικὴν των διάθεσιν. Σὺ δὲ κάνε μου τὴν χάριν νὰ θαυμάσης τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν μαθητῶν, μὲ πόσῃ ἀκρίβειαν τὰ περιγράφουν. Ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἡ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγάπη των, ἀφοῦ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀξιοκατάκριτα, τὰ διηγοῦνται μὲ κάθε ἀντικειμενικότητα, χωρὶς νὰ ἀποκρύπτουν τίποτε καὶ χωρὶς νὰ ἐντρέπωνται, ἀλλὰ καὶ ὑψίστην τιμὴν θεωροῦντες, ὅπως καὶ ἦτο, τὸ ὅτι ὁ Δεσπότης τῆς οἰκουμένης ἠνείχετο νὰ ὑφίσταται τέτοια πρὸς χάριν μας.

Αὐτὸ καὶ τὴν ἰδικὴν του ἀπερίγραπτον κηδεμονίαν ἐφάνερωνεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσυγχώρητον πονηρίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπετόλμων αὐτὰ εἰς βάρος Ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἦτο τόσο ἥπιος καὶ πρᾶος καὶ ἔλεγε τέτοια λόγια, πού ἦσαν ἱκανὰ νὰ μεταβάλουν λέοντα εἰς ἀρνίον. Διότι οὔτε Ἐκεῖνος ὑστέρησε καθόλου εἰς ἠπιότητα, οὔτε αὐτοὶ εἰς ὕβρεις καὶ σκληρότητα μὲ ὅσα ἔκαναν καὶ ἔλεγαν. Αὐτὰ ὅλα καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας τὰ προέλεγεν, ἔτσι ἀκριβῶς διακηρύσσων αὐτὰ ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἐμφανίζων μὲ μίαν φράσιν ὅλην αὐτὴν τὴν ἐξύβρισιν. Διότι ἔλεγε· «Μὲ τὸν τρόπον πού θὰ

σονται πολλοὶ ἐπὶ σέ», φησὶν, «οὕτως ἀδοξήσει ἀπὸ ἀνθρώπων τὸ εἶδός σου, καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων». Τί γὰρ τῆς ὕβρεως ταύτης ἴσον γένοιτ' ἄν; Εἰς τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, ὃ ἡ θάλασσα ἰδοῦσα ἠδέσθη, ὃ ἐπὶ σταυροῦ θεασάμενος ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας ἀπέσιρρεψεν, ἐνέπτυον καὶ ἐρράπιζον, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔτυπτον, ἐμφορούμενοι μετὰ θαυσιλείας ἀπάσης τῆς ἑαυτῶν μανίας.

Καὶ γὰρ πληγὰς τὰς πασῶν ὑβριστικωτέρας ἐνέτεινον, κολαφίζοντες, ραπίζοντες, καὶ ταῖς πληγαῖς ταύταις τὴν ἀπὸ
10 τοῦ ἐμπτύειν προσείθεσαν ὕβριν. Καὶ ῥήματα πάλιν πολλῆς γέμοντα κωμωδίας ἐφθέγγοντο λέγοντες· «Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστιέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;», ἐπειδὴ προφήτην αὐτὸν ἔλεγον οἱ πολλοί. Ἔτερος δέ φησιν, ὅτι καὶ περιβαλόντες τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ ἱματίῳ, ταῦτα ἐποίουν, ὥσπερ τινὰ ἄ-
15 τιμον καὶ τριωβολιμαῖον εἰς μέσον λαβόντες. Καὶ οὐκ ἐλεύθεροι μόνον, ἀλλὰ καὶ δοῦλοι ταύτην τὴν παροιμίαν εἰς αὐτὸν ἐπαροίουν τότε.

Ταῦτα ἀναγινώσκωμεν συνεχῶς,, ταῦτα ἀκούωμεν ὡς χρεή, ταῦτα ἐγγράφωμεν ἡμῶν τῇ διανοίᾳ· καὶ γὰρ ταῦτα
20 ἡμῶν τὰ σεμνά. Ἐπὶ τούτοις ἐγὼ μέγα φρονῶ, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς μυρίοις νεκροῖς οἷς ἀνέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παθήμασιν οἷς ἔπαθε. Ταῦτα ἄνω καὶ κάτω Παῦλος στρέφει τὸν σταυρόν, τὸν θάνατον, τὰ πάθη, τὰς λοιδορίας, τὰς ὕβρεις, τὰ σκώμματα. Καὶ νῦν μὲν φησιν, «Ἐξερχόμεθα
25 πρὸς αὐτόν, τὸν ὄνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες»· νῦν, δέ, «Ὅς ἀπὸ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας».

«Ὁ δὲ Πέτρος ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ ἔξω· καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα· καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ
30 Γαλιλαίου. Ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν αὐτῶν πάντων λέγων,

1. Ἦσ. 52, 14.

2. Λοικᾶ 22, 64.

3. Ἐβρ. 13, 13.

4. Ἐβρ. 12, 2.

ἐπιτεθοῦν πολλοὶ ἐναντίον σου, θὰ ἐκλείψῃ ἡ ἐμφάνισίς σου μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ λάμψις σου μεταξὺ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων»¹. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἰσάξιον πρὸς αὐτὸν τὸν ἐξευτελισμόν; Εἰς τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθη ἡ θάλασσα ὅταν τὸ εἶδε, τὸ ὁποῖον ὅταν ἀντίκρυσεν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν ὃ ἥλιος ἀπέκρυσεν τὰς ἀκτίνας του, εἰς τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο ἔφτυναν καὶ τὸ ἐρράπιζαν καὶ ἐκτυποῦσαν εἰς τὴν κεφαλὴν, γεμᾶτοι μὲ κάθε ἀφθονίαν ἀπὸ τὴν μανίαν των.

Διότι τοῦ κατέφεραν τὰ πρὸ ὑβριστικὰ ἀπὸ ὅλα τὰ πλήγματα, κτυπῶντες εἰς τὴν παρεϊάν, ραπίζοντες καὶ εἰς τὰ κτυπήματα αὐτὰ ἐπρόσθεταν καὶ τὸν ἐξευτελισμόν τῶν ἐμπυσμάτων. Ἐπίσης καὶ λόγια ἐξεστόμιζαν γεμᾶτα διακωμώδησιν, λέγοντες· «Μάντεπέ μας, Χριστέ, ποῖος εἶναι αὐτὸς πού σὲ ἐκτύπησεν;». Ἐπειδὴ ὁ ὄχλος τὸν ὠνόμαζε προφήτην. Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστῆς ἀναφέρει, ὅτι τὰ ἔκαναν αὐτὰ ἀφοῦ περιετύλιξαν τὸ πρόσωπόν Του μὲ τὸ ἱμάτιον², ὡσὰν νὰ εἶχαν ἀνάμεσά τους κάποιον ἀτιμασμένον καὶ τιποτένιον. Τὴν μεθυσμένην δὲ αὐτὴν συμπεριφορὰν δὲν τὴν ἔδειχναν μόνον οἱ ἐλεύθεροι, ἀλλὰ καὶ οἱ δούλοι.

Αὐτὰ ἃς τὰ ἀναγινώσκωμεν συνεχῶς, ἃς τὰ ἀκούωμεν ὅπως πρέπει, αὐτὰ ἃς τὰ γράφωμεν μέσα εἰς τὸν νοῦν μας, διότι αὐτὰ εἶναι τὰ ἁγία μας. Εἰς αὐτὰ ἐγὼ βασίζομαι πάρα πολύ· ὄχι μόνον εἰς τοὺς μυρίους νεκροὺς τοὺς ὁποίους ἀνέστησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παθήματα τὰ ὁποῖα ὑπέστη. Εἰς αὐτὰ ὁ Παῦλος ἐπανέρχεται κατ' ἐπανάληψιν· εἰς τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, τὰ πάθη, τὰς βλασφημίας, τὰς ὑβρεῖς, τοὺς ἀστεϊσμούς. Καὶ ἄλλοτε μὲν λέγει· «Ἄς ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτόν, βαστάζοντες τὸν ὄνειδισμόν του»³, ἄλλοτε δέ· «ὁ ὁποῖος χάριν τῆς χαρᾶς πού τὸν ἀνέμενεν, ὑπέμεινε σταυρὸν, περιφρονήσας τὴν αἰσχύνην»⁴.

Ὁ δὲ Πέτρος ἐκάθητο ἔξω εἰς τὴν αὐλήν· καὶ τὸν ἐπλησίασε μία ὑπηρέτρια καὶ τοῦ εἶπε· Καὶ σὺ ἦσουν μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦν τὸν Γαλιλαῖον. Ἐκεῖνος δὲ ἠρνήθη ἐνώ-

οὐκ οἶδα τί λέγεις. Ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει ἐκεῖ καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. Καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὄρκου. Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐσιῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ· ἀληθῶς 5 καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. Τότε ἤρξατο καταθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε. Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ρήματος τοῦ Ἰησοῦ, εἰρηκότις, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήθη με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς.

10 Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. Ὅτε μὲν κατεχόμενον εἶδε τὸν διδάσκαλον μόνον, οὕτως ἔξεεν, ὡς καὶ τὴν μάχαιραν σπάσασθαι, καὶ ἐκκόψαι τὸ ὠτίον· ὅτι δὲ μᾶλλον ἀγανακτῆσαι εἰκὸς ἦν, καὶ πυρωθῆναι καὶ ἐκκαυθῆναι, λοιδοριῶν τοιούτων ἀκούοντα, τότε ἔξαρκος γίνεται. Τίνα γὰρ 15 οὐκ ἂν ἐξῆψεν εἰς μανίαν τὰ τότε γινόμενα; Ἀλλ' ὅμως ὁ μαθητὴς ὑπὸ τοῦ θέους καταγνωσθεὶς οὐ μόνον οὐκ ἐνδείκνυται ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ καὶ ἀρνεῖται, καὶ κορασίου ταλαιπώρου καὶ εὐτελοῦς ἀπειλὴν οὐ φέρει καὶ οὐδὲ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἀρνεῖται, καὶ ἐν χρόνῳ βραχεῖ, 20 καὶ οὐδὲ ἐπὶ δικασιῶν· ἔξω γὰρ ἦν· ἐξελθόντα γὰρ αὐτὸν εἰς τὸν πλῶνα ἠρώτησαν· καὶ οὐδὲ ἤσθετο ταχέως τοῦ πώματος. Καὶ τοῦτο ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι ἐνέβλεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Χριστός, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον ἠρνήσατο, ἀλλ' οὐδὲ ἀνεμνήσθη οἴκοθεν, καὶ ταῦτα τοῦ ἀλεκτριούτος φωνήσαντος, 25 ἀλλ' ἐδεήθη τῆς τοῦ διδασκάλου πάλιν ὑπομνήσεως, καὶ τὸ βλέμμα αὐτῷ γέγονεν ἀπὸ φωνῆς· οὕτω περιδεῆς ἦν.

Ὁ δὲ Μάρκος φησιν, ὅτι ὅτε μὲν ἅπαξ ἠρνήσατο, τότε πρῶτον ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτριῶν, ὅτι δὲ τρίτον, τότε δεύτερον, ἀκριβέστερον ἐξηγούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένειαν,

5. Λουκᾶ 22, 61.

6. Μάρκ. 14, 66-72.

πιον ὄλων αὐτῶν καὶ εἶπε· Δὲν γνωρίζω τί λέγεις. Ὅταν δὲ ἐβγῆκεν εἰς τὴν πύλην τὸν εἶδεν ἄλλη καὶ τοῦ εἶπεν· Καὶ αὐτὸς ἦτο ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Καὶ πάλιν ἠρνήθη μὲ ὄρκον. Ὑστερα ἀπὸ ὀλίγον ἀφοῦ ἐπλησίασαν ἐκεῖνοι πού ἐστέκοντο, εἶπαν εἰς τὸν Πέτρον· Ἀλήθεια εἶσαι καὶ σὺ ἀπὸ αὐτούς; Διότι ἡ προφορά σου σὲ φανερώνει. Τότε ἄρχισε νὰ ἀναθεματίζῃ καὶ νὰ ὀρκίζεται, ὅτι δὲν γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἀμέσως ἐλάλησεν ὁ πετεινός. Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Πέτρος τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰπεῖ· «Πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινός θὰ μὲ ἀπαρνηθῆς τρεῖς φορές. Καὶ ἀφοῦ ἐβγῆκεν ἔξω ἔκλαψε πικρά».

Τί καινοφανῆ καὶ παράδοξα πράγματα! Ὅταν μὲν εἶδε τὸν Διδάσκαλον νὰ ἔχῃ συλληφθῆ μόνον, ἔβραζε τόσο πολύ, ὥστε ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν καὶ ἔκοψε τὸ αὐτί· ἐνῶ τότε πού ἦτο περισσότερο φυσικὸν νὰ ἀγανακτήσῃ καὶ νὰ ἀνάψῃ καὶ νὰ ἐξοργισθῆ, ἀκούων τέτοιου εἴδους κακολογίας, τότε γίνεται ἀρνητής. Διότι ποῖον δὲν θὰ διήγειραν μέχρι μανίας ὅσα ἐγίνοντο τότε; Ὁ μαθητὴς ὅμως ἠττηθεὶς ἀπὸ τὸν φόβον, ὅχι μόνον δὲν ἐκδηλώνει ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ καὶ ἀρνεῖται καὶ δὲν ἀντέχει οὔτε τὴν ἀπειλὴν ἐνὸς ἀθλίου καὶ τιποτένιου κοριτσιοῦ· καὶ ὅχι μόνον μίαν φοράν, ἀλλὰ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν ἀρνεῖται, καὶ ἐντὸς συντόμου χρονικοῦ διαστήματος καὶ οὔτε κὰν ἐνώπιον δικαστῶν· διότι εὐρίσκετο ἔξω· διότι ὅταν ἐβγῆκεν εἰς τὴν πύλην τὸν ἠρώτησαν· καὶ οὔτε κὰν ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν κατάπτωσιν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἀτένισεν ὁ Χριστός⁵, δεικνύων ὅτι ὅχι μόνον τὸν ἠρνήθη, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐνεθυμήθη μόνος του, παρ' ὄλον ὅτι ἐφώναζεν ὁ ἀλέκτωρ, ἀλλ' ὅτι ἐχρειάσθη πάλιν τὴν ὑπόμνησιν τοῦ Διδασκάλου καὶ ὅτι τὸ βλέμμα τοῦ Χριστοῦ ἀπέβη δι' αὐτὸν φωνή· τόσο φοβισμένος ἦτο.

Ὁ δὲ Μᾶρκος ἀναφέρει, ὅτι μὲ τὴν πρώτην ἀρνησίν του ἐφώναξε διὰ πρώτην φοράν ὁ ἀλέκτωρ, καὶ μὲ τὴν τρίτην ἐφώναξε διὰ δευτέραν φοράν⁶, διηγούμενος μὲ πε-

καὶ τὸ σφόδρα αὐτὸν ἀποτεινῆκεναι τῷ δέει, καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μαθὼν καὶ γὰρ φοιητὴς ἦν Πέτρου. Ὅθεν μάλιστα ἂν τις αὐτὸν ἐκπλαγείη, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔκρουσε τὸ ἐλάτιωμα τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων
5 σαφέστερον ἀπήγγειλεν, αὐτῷ τούτῳ τῷ μαθητῆς εἶναι.

2. Πῶς οὖν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, τοῦ μὲν Μαιθαίου λέγοντος, ὅτι εἶπεν, «Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με», τοῦ δὲ Μάρκου μετὰ τὸ τρίτον λέγοντος, ὅτι «Ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε»; Σφόδρα μὲν
10 οὖν καὶ ἀληθὲς, καὶ σύμφωνον. Ἐπειδὴ γὰρ καθ' ἐκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον φωνεῖν εἶωθεν ὁ ἀλεκτροῦν, δηλῶν ὁ Μάρκος, ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε καὶ εἰς μνήμην ἤγαγε, τοῦτό φησιν. Ὡστε ἀμφότερα ἀληθῆ. Πρὶν ἢ γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτροῦνα, τρίτον
15 ἠρνήσατο. Καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἁμαρτίας ἀναμνησθεῖς, κλαῦσαι ἐτόλμα φανερώς, μὴ κατηγορηθῆ διὰ τῶν δακρῶν· ἀλλ' «Ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς».

«Καὶ γενομένης ἡμέρας ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καί-
άφα ἐπὶ τὸν Πιλάτον». Ἐπειδὴ γὰρ ἠβούλοντο αὐτὸν ἀνελεῖν,
20 αὐτοὶ δὲ οὐκ ἴσχυον διὰ τὴν ἑορτὴν, ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα ἄγουσι. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς συνηλάθη τὸ πρᾶγμα, ὥστε ἐν ἑορτῇ γενέσθαι. Οὕτω γὰρ ἄνωθεν προδιειπεύωτο.

«Τότε ἰδὼν Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια». Τοῦτο καὶ
25 ἐκείνου καὶ τούτων κατηγορία· τοῦ μὲν, οὐχ ὅτι μετεμελήθη, ἀλλ' ὅτι ὄψε καὶ βραδέως, καὶ αὐτοκατάκριτος γέγονεν· ὅτι

ρισσοτέραν ἀκρίβειαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ μαθητοῦ καὶ τὴν τελείαν ἐξουθένωσίν του ἀπὸ τὸν φόβον, καὶ τὰ ἀναφέρει αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἔμαθεν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν διδάσκαλόν του, διότι ὡς γνωστὸν ἦτο μαθητὴς τοῦ Πέτρου. Ἀπὸ αὐτὸ μάλιστα θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸν θαυμάσῃ κανεὶς, διότι ὄχι μόνον δὲν ἔκρυψε τὸ ἐλάττωμα τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναφέρει ἀκριβέστερα, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἦτο μαθητὴς του.

2. Πῶς ὅμως εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού ἐλέχθη, ἀφοῦ ὁ μὲν Ματθαῖος ἀναφέρει ὅτι εἶπεν· «Σοῦ λέγω ἀληθινά, ὅτι πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινὸς θὰ μὲ ἀπαρνηθῆς τρεῖς φορές», ὁ δὲ Μᾶρκος, ὅτι μετὰ τὴν τρίτην ἄρνησιν· «Ὁ πετεινὸς ἐλάλησε διὰ δευτέραν φοράν»; Καὶ παρὰ πολὺ ἀληθινὸν καὶ σύμφωνον. Διότι, ἐπειδὴ εἰς κάθε μετακίνησιν ὁ πετεινὸς συνήθιζε νὰ φωνάζῃ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας φορές, θέλων ὁ Μᾶρκος νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ φωνὴ δὲν τὸν συνεκράτησεν οὔτε τὸν ἔκανε νὰ θυμηθῆ, λέγει αὐτό· ὥστε καὶ τὰ δύο εἶναι ἀληθινά. Διότι πρὶν ἀκόμη νὰ συμπληρώσῃ τὴν πρώτην μετακίνησιν ὁ πετεινός, ἔκανε τὴν τρίτην ἄρνησιν. Καὶ οὔτε νὰ κλαύσῃ φανερά δὲν ἐτολμοῦσεν, ὅταν ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Χριστοῦ ἐνεθυμήθη τὴν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ μὴ προδοθῆ ἀπὸ τὰ δάκρυα, ἀλλὰ «ἐβγῆκεν ἔξω καὶ ἔκλαυσε πικρά».

«Καὶ ὅταν ἐξημέρωσεν ὀδηγοῦν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τὸν Καϊάφα εἰς τὸν Πιλᾶτον». Ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ δὲν ἠμποροῦσαν οἱ ἴδιοι λόγῳ τῆς ἑορτῆς, τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὸν ἡγεμόνα. Σὺ δὲ κάνε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς πῶς συνέπεσε τὸ πρᾶγμα, ὥστε νὰ γίνῃ κατὰ τὴν ἑορτήν. Διότι ἔτσι εἶχε προκαθορισθῆ ἄνωθεν.

«Τότε, ὅταν εἶδεν ὁ Ἰούδας ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε παραδώσει, ὅτι κατεδικάσθη, μετενόησε καὶ ἐπέστρεψε τὰ τριάντα ἀργύρια». Αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ ἐκείνου καὶ αὐτῶν κατηγορίαν. Ἐκείνου μὲν ὄχι διότι μετενόησεν, ἀλλὰ διότι μετενόησεν ἀργὰ καὶ μὲ βραδύτητα, καὶ ἔγινεν αὐτοκατάκρι-

γὰρ παρέδωκεν, αὐτὸς ὁμολόγησε· τῶν δέ, ὅτι κύριοι ὄντες μεταθέσθαι, οὐ μετενόησαν.

Σκόπει δὲ πότε μεταμελεῖται. Ὅτε ἀπηριόθη καὶ τέλος ἔλαβεν ἡ ἁμαρτία. Τοιοῦτος γὰρ ὁ διάβολος· οὐκ ἀφήσι
 5 τοὺς μὴ νήφοντας ἰδεῖν πρὸ τούτου τὸ κακόν, ἵνα μὴ μετα-
 νοήσῃ ὁ ἄλούς. Τοσαῦτα γοῦν λέγοντος τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἐπε-
 κάμφθη· ἐπειδὴ δὲ ἀπηριόθη τὸ πλημμέλημα, τότε ἐπεισηλ-
 θεν αὐτῷ ἡ μετάνοια· καὶ οὐδὲ τότε χρησίμως. Τὸ μὲν γὰρ
 10 καπαγῶναι, καὶ τὸ ρῖψαι τὰ ἀργύρια, καὶ τὸ μὴ αἰδεσθῆναι
 τὸν Ἰουδαϊκὸν δῆμον, πάντα ἀποδεκτά· τὸ δὲ ἀπάγξασθαι,
 τοῦτο πάλιν ἀσύγνωστον, καὶ πονηροῦ δαίμονος ἔργον. Προ-
 ἐξήγαγε γὰρ αὐτὸν τῆς μετανοίας, ἵνα μηδὲν ἐντεῦθεν καρ-
 πώσῃται καὶ θανάτῳ αἰσχίστῳ καὶ καταδήλῳ πᾶσιν ἀναιρεῖ,
 πείσας ἑαυτὸν ἀπολέσαι.

15 Σύ δέ μοι σκόπει πανταχόθεν τὴν ἀλήθειαν λάμπουσαν,
 καὶ δι' ὧν οἱ ἐναντίοι καὶ ποιοῦσι καὶ πάσχουσι. Καὶ γὰρ
 καὶ αὐτὴ τοῦ προδότου ἡ τελευταῖα τῶν κατακρινάντων αὐτῶν
 ἀπορράπτει τὰ σιόματα, καὶ οὐκ ἀφήσιν αὐτοὺς οὐδὲ σκιάν
 τίνα ἀναισχύντου γοῦν ἀπολογίας ἔχειν. Τί γὰρ ἂν ἔχοιεν
 20 εἰπεῖν ἐκεῖνοι, ὅταν ὁ προδότης τοιαῦτα καθ' ἑαυτοῦ ψηφι-
 ζόμενος φαίνεται; Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ρήματα, ἃ φησιν.
 «Ἀπέσιρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ λέ-
 γει ἡμαρτον παραδὸς αἷμα ἀθῶον. Οἱ δὲ εἶπον· τί πρὸς
 ἡμᾶς; σὺ ὄψει. Καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναόν, ἀνεχώ-
 25 ρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο». Οὐδὲ γὰρ ἤνεγκε τὸ συνει-
 δὸς μαστίζον αὐτόν.

Σκόπει δέ μοι καὶ τοὺς Ἰουδαίους τὰ αὐτὰ πάσχοντας.
 Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ἀφ' ὧν ἔπαυον ὀφείλοντες διορθωθῆναι,
 οὐ πρότερον ἴστανται, ἕως ἂν τὴν ἁμαρτίαν πληρώσωσιν. Ἢ

τος, διότι μόνος του ὠμολόγησεν ὅτι Τὸν παρέδωσεν· αὐτῶν δὲ ἀποτελεῖ κατηγορίαν, διότι, ἐνῶ ἤμποροῦσαν νὰ μεταβάλουν γνώμην, δὲν μετενόησαν.

Πρόσεξε δὲ πότε μετανοεῖ. Ὅταν ὠλοκληρώθη καὶ ἐτελείωσεν ἡ ἁμαρτία. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ διάβολος· δὲν ἀφήνει ἐκείνους πού δὲν εἶναι νηφάλιοι νὰ ἰδοῦν τὸ κακὸν πρὶν συντελεσθῆ, διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃ ἐκεῖνος πού ἔχει κερδηθῆ. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε τόσα δὲν ἐκάμφθη· ὅταν ὅμως ὠλοκληρώθη τὸ παράπτωμα, τότε τοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ἡ μετάνοια· καὶ οὔτε τότε κατὰ τρόπον χρήσιμον. Διότι τὸ νὰ μεταμεληθῆ καὶ νὰ ρίψῃ τὰ ἀργύρια καὶ τὸ νὰ μὴ ἐντραπῆ τὸν Ἰουδαϊκὸν ὄχλον, ὅλα εἶναι παραδεκτά· τὸ νὰ ἀπαγχονισθῆ ὅμως, αὐτὸ εἶναι ἀσυγχώρητον καὶ ἐνέργεια τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Διότι τὸν ἀπεμάκρυνε πρῶτα ἀπὸ τὴν μετάνοιαν, διὰ νὰ μὴ ὠφεληθῆ ἀπὸ αὐτήν· ἔπειτα τὸν φονεύει μὲ θάνατον ἄτιμον καὶ καταφανῆ εἰς ὄλους, ἀφοῦ τὸν ἔπεισε νὰ αὐτοκτονήσῃ.

Σὺ δὲ κάνε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς ὅτι ἡ ἀλήθεια διαλάμπει ἀπὸ παντοῦ, ἀκόμη καὶ μὲ ἐκεῖνα πού κάμνουν καὶ πάσχουν οἱ ἀντίθετοι. Διότι καὶ ὁ θάνατος τοῦ προδότου ράπτει τὰ στόματα ἐκείνων πού Τὸν κατέκριναν καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἔχουν οὔτε τὸ παραμικρὸν ἴχνος δικαιολογίας. Διότι τί θὰ εἶχαν νὰ εἶπουν ἐκεῖνοι, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ προδότης ἐμφανίζεται νὰ παίρῃν ἑκείνου εἶδους ἀποφάσεις ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του; Ἄς ἴδωμεν ὅμως καὶ τὰ λόγια τὰ ὁποῖα λέγει· «Ἐπέστρεψε τὰ τριάντα ἀργύρια εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ εἶπεν· Ἠμάρτησα, διότι παρέδωσα αἷμα ἀθῶον. Αὐτοὶ δὲ εἶπαν· Τί μᾶς ἐνδιαφέρει; Εἶναι ἰδική σου δουλειά. Καὶ ἀφοῦ ἐπέταξε τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησε καὶ ἐπῆγε καὶ ἀπηγχονίσθη», διότι δὲν ὑπέφερε τὴν συνείδησίν του ἢ ὁποῖα τὸν ἐμαστίγωνεν.

Κάνε μου δὲ τὴν χάριν νὰ προσέξῃς ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔπαθαν τὰ ἴδια. Διότι καὶ αὐτοί, ἐνῶ ὤφειλαν νὰ διορθωθοῦν ἀπὸ αὐτὰ πού ἔπαθαν, δὲν συνέρχονται ἐνωρί-

- μὲν γὰρ τούτου πεπλήρωτο ἁμαρτία· προδοσία γὰρ ἦν· ἡ δὲ ἐκείνων οὐδέπω. Ὅτι δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἀπήρτισαν, καὶ προσήλωσαν αὐτόν, τότε καὶ αὐτοὶ ταράττονται· νῦν μὲν λέγοντες, «Μὴ γράφε, οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων» (καίτοι-
5 γε τί δεδοίκατε, τί θορυβεῖσθε, νεκροῦ σώματος ἐπὶ σιαυροῦ προσηλωμένου;), νῦν δὲ φυλάττουσιν αὐτόν, λέγοντες· «Μήποτε κλέψωσιν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἴπωσιν ὅτι ἀνέστη· καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης». Καὶ μὴν ἐὰν εἴπωσιν, ἐλέγχεται τὸ πρᾶγμα, ἐὰν μὴ ἀληθὲς ᾖ.
- 10 Πῶς δὲ ἐροῦσιν οἱ μηδὲ σιῆσαι τολμήσαντες, κατασχεθέντος αὐτοῦ, ὁ δὲ κορυφαῖος καὶ τοὺς αὐτόν ἠρνήσατο, κορασίου μὴ φέρων ἀπειλήν; Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, ἐταράττοντο λοιπόν. Ὅτι γὰρ ἤδεσαν παρανομίαν τὸ πρᾶγμα, δῆλον ἐξ ὧν ἔλεγον, «Σὺ ὄψει».
- 15 Ἀκούσατε οἱ φιλάργυροι, ἐννοήσατε τί ἔπαθεν ἐκεῖνος· πῶς καὶ τῶν χρημάτων ἐξέπεσε, καὶ τὴν ἁμαρτίαν εἰργάσατο, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπώλεσε τὴν ἑαυτοῦ. Τοιαύτη τῆς φιλαργυρίας ἢ τυραννίς. Οὐδὲ τοῦ ἀργυρίου ἀπώνατο, οὐδὲ τῆς παρουσίας ζωῆς, οὐδὲ τῆς μελλούσης· ἀλλὰ πάντα ἀθρόον
20 ἀπέβαλε, καὶ δόξαν λαβῶν πονηρὰν παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις, οὕτως ἀπήγξατο. Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, μετὰ τὸ πρᾶξι, τότε τινὲς διαβλέπουσιν.
- Ὅρα γοῦν καὶ τούτους τέως οὐκ ἐθέλοντας αἰσθάνεσθαι σαφῶς τοῦ τολμήματος, ἀλλὰ λέγοντας, «Σὺ ὄψει»· ὁ καὶ αὐ-
25 τὸ μέγιστον ἦν αὐτῶν ἔγκλημα. Τοῦτο γὰρ μαρτυροῦντων μὲν ἐστὶ τῆ ἰόλμη καὶ τῆ παρανομία, ὑπὸ δὲ τοῦ πάθους μεθυόντων, καὶ οὐκ ἐθέλοντων ἀποσχέσθαι τῆς σατανικῆς ἐγχειρήσεως, ἀλλὰ πεπλασμένης ἀγνοίας παραπειτάσματος πε-

7. Ἰω. 19, 21.

8. Ματθ. 27, 64.

τερα, μέχρις ὅτου ὀλοκληρώσουν τὴν ἁμαρτίαν των. Διότι ἐκείνου μὲν ἡ ἁμαρτία ὀλοκληρώθη, ἐπειδὴ ἦτο προδοσία· ἐκείνων ὅμως ὄχι ἀκόμη. Ὅταν δὲ καὶ ἐκεῖνοι συνεπλήρωσαν τὴν ἁμαρτίαν των καὶ τὸν ἐκάρφωσαν, τότε καὶ αὐτοὶ ταράσσονται· καὶ ἄλλοτε μὲν λέγουν· «Μὴ γράφης, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων»⁷ (ἂν καὶ διατί φοβεῖσθε, διατί ἀνησυχεῖτε ἀπὸ νεκρὸν σῶμα ποῦ εἶναι καρφωμένον ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν;), ἄλλοτε δὲ τὸν φυλάσσουν λέγοντες· «Μήπως τὸν κλέψουν οἱ μαθηταὶ του καὶ εἶπουν ὅτι ἀνεστήθη καὶ γίνῃ ἡ τελευταία αὐτῆ ἀπάτη χειροτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην»⁸. Ἄλλως τε καὶ ἐὰν εἶπουν, τὸ πρᾶγμα ἐλέγχεται, ἐὰν δὲν εἶναι ἀληθινόν. Πῶς ὅμως θὰ εἶπουν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἐτόλμησαν οὔτε νὰ σταθοῦν ὅταν συνελήφθη, ὁ δὲ κορυφαῖος τὸν ἠρνήθη καὶ τρεῖς φορές, φοβούμενος τὴν ἀπειλὴν ἐνὸς κορασίου; Ἄλλ', ὅπως εἶπα, ἐταράχθησαν. Διότι, ὅτι ἐγνώριζαν πῶς ἡ πρᾶξις των εἶναι παράνομος, φαίνεται ἀπὸ αὐτὸ ποῦ εἶπαν· «ἰδικὴ σου δουλειὰ εἶναι».

Ἀκούσατε, φιλάργυροι, κατανοήσατε τί ἔπαθεν ἐκεῖνος· πῶς καὶ τὰ χρήματα ἔχασε καὶ τὴν ἁμαρτίαν διέπραξε καὶ τὴν ψυχὴν του ἀπώλεσε. Τέτοια εἶναι ἡ τυραννία τῆς φιλαργυρίας. Οὔτε τὸ ἀργύριον ἐχάρηκεν, οὔτε τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὔτε τὴν μέλλουσαν, ἀλλὰ τὰ ἔχασεν ὅλα μαζί, καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε πονηρὰν δόξαν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἀπηγχονίσθη κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, ὠρισμένοι βλέπουν καλὰ μόνον ἀφοῦ πρῶτα κάνουν τὴν πρᾶξιν των.

Κύτταξε λοιπὸν καὶ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως δὲν ἠθέλαν νὰ συνειδητοποιήσουν ἀκριβῶς τὸ τόλμημά των, ἀλλὰ ἔλεγαν «ἰδικὴ σου δουλειὰ εἶναι» πρᾶγμα ποῦ ἀπετέλει τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημά των. Διότι αὐτὸ ἀποδεικνύει ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν τὴν τόλμην καὶ τὴν παρανομίαν των καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ πάθος, καὶ δὲν θέλουν νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ τὴν σατανικὴν ἐπιχείρησίν των, ἀλλὰ καλύπτοντες τοὺς ἑαυτούς των ἀνοήτως μὲ

ρισιέλλοντας ἑαυτοὺς ἀνοήτως. Εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὸν σιαυρὸν ταῦτα ἐλέγετο, καὶ τὸ ἀναιρεθῆναι αὐτόν, μάλιστα μὲν οὐδὲ τότε λόγον εἶχε τὸ λεγόμενον, πλὴν ἄλλ' οὐχ οὕτως αὐτοὺς κατέκρινε· νυνὶ δὲ ἔτι παρ' ὑμῖν αὐτὸν ἔχοντες, καὶ κύριοι
5 ὄντες ἀφεῖναι, πῶς ἂν δύναισθε ταῦτα λέγειν; Ἡ γὰρ ἀπολογία αὕτη κατηγορία ἂν ὑμῶν γένοιτο μεγίστη.

Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι ἐπὶ τὸν προδότην ὄλον τὸ ἔγκλημα φέροντες («Σὺ γὰρ ὄψει», φησί), δυνάμενοι αὐτοὶ τῆς χριστοκτονίας ἀπαλλαγῆναι, ἀφέντες αὐτόν, καὶ ἐπηγωνί-
10 σαντο τῷ τολμῆματι, τῇ προδοσίᾳ τὸν σιαυρὸν προσθέντες. Τί γὰρ ἐκόλυεν εἰπόντας ἐκείνῳ, «Σὺ ὄψει», αὐτοὺς ἀποσιῆναι τοῦ τολμῆματος; Νῦν δὲ καὶ τοῦναντίον ἐργάζονται, προστιθέντες τὴν σφαγὴν, καὶ πανταχοῦ, καὶ δι' ὧν ποιοῦσι, καὶ δι' ὧν λέγουσιν, ἀφύκτοις ἐμπλέκοντες ἑαυτοὺς κακοῖς.
15 Καὶ γὰρ μετὰ ταῦτα, ἐπιτρέφαντος τοῦ Πιλάτου, τὸν μὲν λησιήν εἶλοντο ἀφεθῆναι μᾶλλον, ἢ τὸν Ἰησοῦν· τὸν δὲ οὐδὲν ἡδίκηκότα, ἀλλὰ καὶ ισοαῦτα εὐεργετικότα, ἀνήρουν.

3. Τί οὖν ἐκεῖνος; Ὡς εἶδεν ἀνόνητα πονῶν, καὶ οὐκ ἀνεχομένους δέξασθαι τὰ ἀργύρια, «Ἐρριψεν αὐτὰ εἰς τὸν
20 ναόν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγαστο». «Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια, εἶπον· οὐκ ἔξεσι θαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβονᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματος ἐστι. Καὶ συμβούλιον λαβόντες, ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς αἵματος ἕως τῆς σήμε-
25 ρον. Τότε ἐπληρώθη τὸ ρηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τειμημένου, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος».

τὸ κάλυμμα προσποιητῆς ἀγνοίας. Διότι, ἐὰν μὲν αὐτὰ ἐλέγοντο μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὸν θάνατον Αὐτοῦ, βέβαια καὶ τότε δὲν θὰ εἶχαν καμμίαν δικαιολογίαν τὰ λεγόμενα, ἀλλ’ ὅπως ὅποτε δὲν θὰ τοὺς κατεδίκαζε τόσον πολὺ· τώρα ὅμως πού ἀκόμη τὸν ἔχετε ἐνώπιόν σας καὶ ἔχετε δικαίωμα νὰ τὸν ἀφήσετε, πῶς θὰ ἠμπορούσατε νὰ τὰ λέγετε αὐτά; Διότι ἡ δικαιολογία σας αὐτὴ θὰ γίνῃ μεγάλη κατηγορία ἐναντίον σας.

Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Διότι ἐπιρρίπτοντες τὸ ὄλον ἔγκλημα εἰς τὸν προδότην (διότι λέγει· «σὺ ὄψει»), ἐνῶ ἠμποροῦσαν οἱ ἴδιοι νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν Χριστοκτονίαν, ἀφήνοντες αὐτόν, ἐκεῖνοι ἐπροχώρησαν περισσότερο τὸ τόλμημα, προσθέσαντες εἰς τὴν προδοσίαν καὶ τὴν σταύρωσιν. Διότι τί τοὺς ἠμπόδιζεν, ἀφοῦ εἶπαν εἰς ἐκεῖνον «σὺ ὄψει», αὐτοὶ νὰ ἀποφύγουν τὸ ἔγκλημα; Τώρα ὅμως ἀντιθέτως τὸ διαπράττουν, προσθέτοντες τὴν σφαγὴν καὶ παντοῦ καὶ μὲ ὅσα κάνουν καὶ μὲ ὅσα λέγουν, περιπλέκοντες τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ἀναπόφευκτα κακά. Διότι μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Πιλαῖτος, ἐπροτίμησαν νὰ ἀφεθῆ ἑλεύθερος ὁ λησιτῆς μᾶλλον παρὰ ὁ Ἰησοῦς· ἐνῶ αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε διαπράξει κανένα ἀδίκημα, ἀλλὰ καὶ τόσον πολὺ τοὺς εἶχεν εὐεργετήσῃ, τὸν ἐφόνευσαν.

3. Τί ἔκανε λοιπὸν ἐκεῖνος; Ὅταν εἶδεν ὅτι ἀδίκως κουράζεται καὶ ὅτι δὲν δέχονται τὰ ἀργύρια, «τὰ ἐπέταξεν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐπῆγε καὶ ἀπηγχονίσθη. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἐπῆραν τὰ ἀργύρια καὶ εἶπαν· δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ βάλωμεν εἰς τὸ ταμεῖον, διότι εἶναι ἀντίτιμον αἵματος. Καὶ ἀφοῦ ἔκαναν σύσκεψιν, ἠγόρασαν μὲ αὐτὰ τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως διὰ νὰ θάπτουν τοὺς ξένους. Διὰ τοῦτο ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ὠνομάσθη ἀγρὸς αἵματος μέχρι σήμερα. Τότε ἐξεπληρώθη ἐκεῖνο πού ἐλέχθη διὰ τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου· καὶ ἐπῆραν τὰ τριάντα ἀργύρια, τὸ ἀντίτιμον ἐκείνου πού ἐξετέθη εἰς ἐκτίμησιν καὶ τὰ ἔδωκαν εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὼς μὲ διέταξεν ὁ Κύριος»⁹.

Εἶδες πάλιν αὐτόθεν κατακρινομένους ὑπὸ τοῦ συνειδό-
 τος; Ἐπειδὴ γὰρ ἤδεσαν, ὅτι τὸν φόνον ἠγόρασαν, οὐκ ἔβα-
 λον εἰς τὸν κορβονᾶν, ἀλλ' ἠγόρασαν ἀγρὸν εἰς ταφὴν τοῖς
 ξένοις. Ἐγίνετο δὲ καὶ τοῦτο μαρτύριον καὶ αὐτῶν, καὶ
 5 τῆς προδοσίας ἔλεγχος. Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ χωρίου σάλπιγγος
 λαμπρότερον πᾶσιν ἀνεκήρυντε τὴν μαιφονίαν αὐτῶν. Καὶ
 οὐδὲ ἀπλῶς αὐτὸ ποιοῦσιν, ἀλλὰ συμβούλιον λαβόντες, καὶ
 πανταχοῦ οὕτως, ἵνα μηδεὶς ἀθῶος ἦ τοῦ τολμήματος, ἀλλὰ
 πάντες ὑπεύθυνοι. Ταῦτα δὲ ἄνωθεν προὔλεγεν ἡ προφητεία.

10 Ὅρας οὐχὶ τοὺς ἀποσιόλους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς προφή-
 τας τὰ ἐπονείδιστα μετὰ ἀκριθείας διηγουμένους, καὶ πάν-
 τοθεν τὸ πάθος ἀνακηρύττοντας καὶ προεμφαίνοντας; Τοῦτο
 καὶ Ἰουδαῖοι μὴ συνειδότες ὑπέμενον. Εἰ γὰρ εἰς τὸν κορ-
 βονᾶν ἐνέβαλον, οὐκ ἂν οὕτω τὸ πρᾶγμα κατὰδηλον ἐγένετο.
 15 νυνὶ δὲ χωρίον ὠνησάμενοι, καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς δῆ-
 λον ἐποίησαν τὸ πᾶν.

Ἀκούσατε ὅσοι ἀπὸ φόνων δοκεῖτε εὐποιῆτας ποιεῖν, καὶ
 τιμὴν λαμβάνετε ψυχῶν ἀνθρώπων. Ἰουδαῖκαὶ αὗται αἱ ἐλε-
 μοσύναι, μᾶλλον δὲ σατανικαί. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ καὶ νῦν, οἱ
 20 μυρία ἐτέρων ἀρπάζοντες, ὑπὲρ τοῦ παντὸς ἀπολογεῖσθαι
 τομίζουσι, ἂν δέκα χρυσίνους ἢ ἑκατὸν καταβάλωσι. Περὶ
 ὧν καὶ ὁ προφήτης φησὶν «Ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσια-
 στήριόν μου». Οὐ βούλεται Χριστὸς πλεονεξία τρέφεσθαι,
 οὐ δέχεται ταύτην τὴν τροφήν. Τί τὸν δεσπότην ὑβρίζεις,
 25 ἀκάθαρτα προσάγων αὐτῷ; Βέλτιον λιμῷ τηκόμενον περιορᾶν,
 ἢ τρέφειν ἀπὸ τοιούτων. Ἐκεῖνο ὤμοῦ, τοῦτο καὶ ὤμοῦ καὶ
 ὑβριστοῦ.

Βέλτιον μηδὲν δοῦναι, ἢ τὰ ἄλλων ἐτέροις. Εἰπέ γάρ μοι,

Εἶδες καὶ πάλιν ἐδῶ, ὅτι κατακρίνονται ἀπὸ τὴν συνείδησίν των; Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζαν ὅτι εἶχαν ἀγοράσει τὸν φόνον, δὲν τὰ ἔβαλαν εἰς τὸν κορβανᾶν, ἀλλὰ ἠγόρασαν ἀγρὸν διὰ νὰ θάπτουν τοὺς ξένους. Ἀπέβαινε ὅμως καὶ αὐτὸ μαρτυρία εἰς βάρος των καὶ μομφὴ τῆς προδοσίας των. Διότι τὸ ὄνομα τοῦ χωραφιοῦ διεκήρυσσεν εἰς ὅλους τὴν δολοφονίαν των πρὸ διαπεραστικᾶ ἀπὸ σάλπιγγα. Καὶ δὲν περιορίζονται ἀπλῶς εἰς αὐτό, ἀλλὰ λαμβάνουν καὶ ἀπόφασιν, καὶ παντοῦ ἐνεργοῦν ἔτσι, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ εἶναι ἀθῶος ἀπὸ τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὅλοι ὑπεύθυνοι.

Βλέπεις, ὅτι ὅχι μόνον οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται διηγοῦνται τὰ ἀξιοκατάκριτα μὲ ἀκρίβειαν, καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις διακηρύττουν καὶ προεμφανίζουν τὸ πάθος; Αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀσυνειδήτως τὸ ὑπέφεραν. Διότι, ἐὰν ἔρριπταν τὰ ἀργύρια εἰς τὸν κορβανᾶν, δὲν θὰ ἐγίνετο τὸ πρᾶγμα τόσον ὀλοφάνερον. Ἐνῶ τώρα, μὲ τὸ νὰ ἀγοράσουν ἀγρὸν, ἔκαναν γνωστὰ τὰ πάντα καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Ἀκούσατε ὅλοι ὅσοι νομίζετε ὅτι κάνετε ἀγαθοεργίας μὲ φόνους καὶ δέχεσθε ἀντίτιμον ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Αὐταὶ αἱ ἐλεημοσύναι εἶναι ἰουδαϊκαί, ἢ μᾶλλον σατανικαί. Διότι ὑπάρχουν, ναὶ ὑπάρχουν, καὶ τώρα ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἀρπάζουν ἄπειρα πού ἀνήκουν εἰς ἄλλους, νομίζουν ὅτι δικαιολογοῦνται δι' ὅλα, ἐὰν πληρώσουν δέκα ἢ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα. Περὶ αὐτῶν καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Ἐκαλύπτετε μὲ δάκρυα τὸ θυσιαστήριόν μου»¹⁰. Δὲν θέλει ὁ Χριστὸς νὰ τρέφεται μὲ πλεονεξίαν, δὲν δέχεται αὐτὴν τὴν τροφήν. Διὰ τί ἐξυβρίζεις τὸν Δεσπότην, προσφέρων εἰς αὐτὸν ἀκαθάρτους τροφάς; Εἶναι προτιμώτερον νὰ τὸν βλέπετε νὰ λυώνη ἀπὸ τὴν πείναν, παρὰ νὰ τὸν τρέφεται μὲ τέτοια. Ἐκεῖνο εἶναι ἴδιον ἀπανθρώπου, αὐτὸ καὶ ἀπανθρώπου καὶ ὑβριστοῦ.

Εἶναι καλύτερον νὰ μὴ δώσετε, παρὰ νὰ δίδετε τῶν

εἶ τινὰς εἶδες δύο, τὸν μὲν γυμνὸν τὸν δὲ ἱμάτιον ἔχοντα, εἶτα τὸν ἔχοντα τὸ ἱμάτιον ἀποδύσας, περιέβαλες τὸν γυμνόν, ἄρ' οὐκ ἠδίκησας; Παντί που δῆλον. Εἰ δὲ ὅπερ ἔλαβες ἐτέρῳ δούς ἅπαν, ἠδίκησας, οὐκ ἠλέησας· ὅταν μὴδὲ τὸ πολ-
 5 λουσιὸν μέρος δῶς ὢν ἀρπάζεις, καὶ ἐλεημοσύνην τὸ πρᾶγμα καλῆς, ποίαν οὐχ ὑποσίτησι τιμωρίαν; Εἰ γὰρ χωλὰ ἄλογα προσφέροντες ἄνθρωποι ἐνεκαλοῦντο, σὺ χαλεπώτερα ποιῶν ποίας τεύξεθι συγγνώμης; Εἰ γὰρ αὐτῷ ἀποδιδούς τῷ κυρίῳ ὁ κλέπτης ἔτι ἀδικεῖ, καὶ οὕτως ἀδικεῖ, ὡς τετραπλασίονι
 10 προσθήκη μόλις λύσαι τὸ ἔγκλημα, καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς παλαιᾶς· ὁ μὴ κλέπτων, ἀλλὰ βιαζόμενος, καὶ μὴδὲ αὐτῷ τῷ ἀφαιρεθέντι δίδους, ἀλλ' ἀντὶ ἐκείνου ἐτέρῳ, καὶ μὴδὲ τετραπλασίονα, ἀλλὰ μὴδὲ τὰ ἡμίση, καὶ μὴδὲ ἐν τῇ παλαιᾷ, ἀλλ' ἐν τῇ καινῇ πολιτευόμενος, ἐνόησον ὅσον ἐπὶ τὴν ἑαυ-
 15 τοῦ κεφαλὴν συνάγει τὸ πῦρ. Εἴ δὲ οὐδέπω δίδωσι τὴν δίκην, δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο αὐτὸν θρήνησον, ὅτι μείζονα ἑαυτῷ θησαυρίζει τὴν ὀργήν, εἰ μὴ μεταμεληθεῖη. Τί γάρ; «Δοκεῖτε», φησὶν, «ὅτι ἐκεῖνοι μόνοι ἦσαν ἁμαρτωλοί, ἐφ' οὓς ὁ πύργος κατηνέχθη; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοή-
 20 σῃτε, καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ πεύσεσθε».

Μετανοήσωμεν τοίνυν καὶ δῶμεν ἐλεημοσύνην πλεονεξίας καθαρὰν, καὶ πολλὴν ἔχουσαν τὴν δαψίλειαν. Ἐννοήσατε ὅτι Ἰουδαῖοι Λευΐτας ὀκτακισχιλίους ἔτρεφον, καὶ μετὰ τῶν Λευιτῶν καὶ χήρας καὶ ὀρφανούς, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐλειτούρ-
 25 γουν, καὶ μετὰ τούτου καὶ ἐστρατεύοντο· νυνὶ δὲ ἀγροί, καὶ οἰκίαι καὶ μισθώματα οἰκημάτων καὶ ὀχήματα, καὶ ὀρεωκόμοι, καὶ ἡμίονοι, καὶ πολλὴ τοιαύτη παράταξις ἐν τῇ ἐκκλη-

11. Λουκᾶ 19, 8.

12. Λουκᾶ 13, 4-5.

ἄλλων εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι εἶπέ μου· ἐὰν ἴδῃς δύο ὁποιοσδήποτε, τὸν μὲν ἕνα γυμνόν, τὸν δὲ ἄλλον νὰ ἔχη ἔνδυμα καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ γδύσης ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ ἔνδυμα, ἐνδύσης τὸν γυμνόν, ἄρα γε δὲν ἔκανες ἀδικίαν; Τοῦτο εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν. Ἐὰν δέ, δίδων εἰς ἄλλον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλαβες, δὲν τὸν ἐλεῆς ἀλλὰ τὸν ἀδικῆς, ὅταν δὲν δίδῃς οὔτε πολλοστημόριον ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ ἀρπάζεις, καὶ ὀνομάζῃς τοῦτο ἐλεημοσύνην, ποίας τιμωρίας δὲν θὰ εἶσαι ἄξιος; Διότι, ἐὰν κατηγοροῦντο ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι προσέφεραν κωλὰ ἄλογα, σὺ ὁ ὁποῖος κάμνεις χειρότερα, ποίας συγγνώμης θὰ τύχῃς; Διότι ἐὰν ὁ κλέπτης, ἐπιστρέφων αὐτὰ πὺ ἐκλεψεν εἰς τὸν ἴδιον τὸν Κύριον, πάλιν τὸν ἀδικεῖ, καὶ τὸν ἀδικεῖ τόσον, ὥστε μόλις νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὸ ἔγκλημα προσθέτων τετραπλάσια¹¹, καὶ αὐτὰ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν κλέπτει ἀλλὰ μετέρχεται βίαν καὶ οὔτε κὰν δίνει αὐτὰ πὺ ἀρπάζει εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἀφήρεσεν, ἀλλὰ εἰς ἄλλον, καὶ δὲν δίνει τετραπλάσια, ἀλλὰ οὔτε τὰ μισά, καὶ αὐτὸς δὲν ζῆ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ τῆς Καινῆς, κατανόησε πόσῃν φωτιᾷ συγκεντρώνει ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν του. Ἐὰν δὲ δὲν ἔχη ἀκόμη τιμωρηθῆ, δι’ αὐτὸ ἀκριβῶς θρήνησέ τον, διότι συσσωρεύει περισσότεραν ὀργὴν ἐναντίον του, ἐὰν δὲν μετανοήσῃ. Διότι, «Νομίζετε», λέγει, «ὅτι μόνον ἐκεῖνοι ἦσαν ἁμαρτωλοί, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποῖους ἔπεσεν ὁ πύργος; Ὁχι σᾶς λέγω, ἀλλ’ ἐὰν δὲν μετανοήσετε θὰ πάθετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια»¹².

Ἄς μετανοήσωμεν λοιπὸν καὶ ἂς δώσωμεν ἐλεημοσύνην καθαρὰν ἀπὸ πλεονεξίαν καὶ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν. Ἐνθυμηθῆτε ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐσυντηροῦσαν ὀκτὼ χιλιάδας Λευῖτας καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Λευῖτας καὶ χήρας καὶ ὀρφανὰ καὶ πολλὰ ἄλλα προσέφεραν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ ἐστρατεύοντο· ἐνῶ τώρα ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀγροὶ καὶ οἰκίαι καὶ μισθώματα οἰκημάτων καὶ ὀχήματα καὶ ἡμιονηγοὶ καὶ ἡμίονοι καὶ πλῆθος πολὺ ἀπὸ παρόμοια πράγματα

σία δι' ὑμᾶς καὶ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν. Καὶ γὰρ ἐχρῆν παρ' ὑμῖν εἶναι τὸν θησαυρὸν τοῦτον τῆς ἐκκλησίας, καὶ πρόσδοτον αὐτῇ τὴν ὑμετέραν γίνεσθαι προθυμίαν· νυνὶ δὲ δύο τὰ ἄτοπα γίνεται, καὶ ὑμεῖς ἄκαρποι μένετε, καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ
 5 ἱερεῖς τὰ προσήκοντα οὐ μεταχειρίζουσι. Μὴ γὰρ οὐκ ἦν δυνατὸν ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων τὰς οἰκίας μένειν καὶ τοὺς ἀγρούς; Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐπώλουν καὶ ἐδίδοσαν; Ὅτι τοῦτο βέλτιον ἦν.

4. Ἀλλὰ νῦν δέος ἔλαβεν τοὺς πατέρας ὑμῶν, οὕτω πρὸς τὰ
 10 βιωτικὰ μαινομένων ὑμῶν, καὶ διὰ τὸ συλλέγειν, ἀλλὰ μὴ σκορπίζειν, μὴ λιμῶ διαφθαρεῶσιν οἱ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ τῶν παρθένων χοροί· διὰ τοῦτο ταῦτα κατασκευάσαι ἠναγκάσθησαν. Οὐδὲ γὰρ ἠθούλοντο ἑαυτοὺς εἰς τοιαύτην ἀσχημοσύνην ἐμβαλεῖν, ἀλλ' ἐπεθύμουν τὴν ὑμετέραν γνώ-
 15 μὴν αὐτοῖς πρόσδοτον εἶναι, καὶ τοὺς καρποὺς ἐντεῦθεν τρυγᾶν, καὶ αὐτοὺς εὐχαῖς προσέχειν μόναίς.

Νυνὶ δὲ αὐτοὺς ἠναγκάσατε τῶν τὰ πολιτικὰ πραιπόντων πράγματα τὰς οἰκίας μιμεῖσθαι· ὅθεν πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονεν. Ὅταν γὰρ καὶ ὑμεῖς καὶ ἡμεῖς τοῖς αὐτοῖς ἀνε-
 20 χώμεθα, τίς ὁ ἐξελεούμενος τὸν Θεόν; Διὰ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὸ στόμα, ὅτι οὐδὲν τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν ἄμεινον ἢ ἐκκλησία διάκειται. Οὐκ ἠκούσατε, ὅτι οὐδὲ τὰ ἀπραγμόνως συλλεγόμενα χρήματα διανέμειν κατεδέξαντο οἱ ἀπόστολοι; Νυνὶ δὲ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους καὶ καπήλους
 25 παρῆλθον ἡμῖν οἱ ἐπίσκοποι τῇ περὶ ταῦτα φρονίδι καὶ δέον αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ψυχῶν μεριμνᾶν καὶ φροντίζειν τῶν ὑμετέρων, οἱ δέ, ὑπὲρ ὧν ὑποδέχεται καὶ φορολόγοι καὶ λογισταὶ

ἐξ αἰτίας σας καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπίας σας. Ἐνῶ θὰ ἔπρεπε τὸν θησαυρὸν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας νὰ τὸν ἔχετε σεῖς καὶ ἔσοδον αὐτῆς νὰ ἀποτελῆ ἡ ἰδική σας προθυμία· τώρα ὅμως δύο ἄτοπα γίνονται· καὶ σεῖς μένετε ἀνωφελεῖς, καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ δὲν χρησιμοποιοῦν αὐτὰ πού πρέπει. Μήπως τάχα δὲν ἦτο δυνατὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀποστόλων νὰ κρατοῦν τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ἀγρούς; Διατί λοιπὸν τὰ ἐπωλοῦσαν καὶ τὰ ἔδιναν; Διότι αὐτὸ ἦτο καλύτερον.

4. Ἀλλὰ τώρα φόβος ἐκυρίευσε τοὺς πατέρας σας, ἐπειδὴ μὲ τόσην μανίαν ἐστράφητε πρὸς τὰ βιωτικὰ καὶ συλλέγετε χωρὶς νὰ σκορπίζετε. Φοβοῦνται μήπως ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν οἱ ὄμιλοι τῶν κηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν παρθένων. Δι' αὐτὸ ἠναγκάσθησαν νὰ κατασκευάσουν ὅλα αὐτά. Διότι δὲν ἤθελαν βέβαια νὰ ἐμπλέξουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς μίαν τέτοιαν ἀσχυμοσύνην, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦσαν ἡ ἰδική σας προαίρεσις νὰ ἀποτελῆ δι' αὐτοὺς ἔσοδον καὶ ἀπὸ σᾶς νὰ τρυγοῦν τοὺς καρπούς, αὐτοὶ δὲ νὰ ἀσχολοῦνται μόνον μὲ τὰς προσευχάς.

Τώρα ὅμως τοὺς ἠναγκάσατε νὰ μιμοῦνται εἰς τὰς οἰκίας των ἐκείνους πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις. Δι' αὐτὸ ὅλα ἔγιναν ἄνω κάτω. Διότι ὅταν καὶ σεῖς καὶ ἐμεῖς εἴμεθα ἔνοχοι τῶν αὐτῶν πραγμάτων, ποῖος θὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ; Δι' αὐτὸ δὲν μᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα μας, διότι εἰς τίποτε ἡ Ἐκκλησία δὲν εὐρίσκεται εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἄνδρας. Δὲν ἠκούσατε ὅτι οἱ ἀπόστολοι οὔτε τὰ χρήματα πού συνεκεντρῶνοντο χωρὶς κόπον δὲν ἐδέχθησαν νὰ διανείμουν; Ἐνῶ τώρα οἱ ἐπίσκοποί μας ξεπέρασαν τοὺς οἰκονομικοὺς ἐπιτρόπους καὶ διαχειριστὰς καὶ μικρεμπόρους εἰς τὴν φροντίδα γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ μεριμνοῦν καὶ νὰ φροντίζουν διὰ τὰς ψυχὰς σας, αὐτοὶ μεριμνοῦν δι' ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται οἱ πανδοχεῖς καὶ οἱ φοροεισπράκτορες καὶ οἱ

καὶ ταμίαι μεριμνῶσιν, ὑπὲρ τούτων καθ' ἑκάστην κόπιον-
ται τὴν ἡμέραν.

Ταῦτα οὐχ ἀπλῶς ἀποδυρόμενος λέγω, ἀλλ' ὥστε γενέ-
σθαι τινὰ διόρθωσιν καὶ μεταβολήν, ὥστε ἡμᾶς ἐλεηθῆναι
5 χαλεπὴν δουλεύοντις δουλείαν, ὥστε ὑμᾶς γενέσθαι πρόσο-
δον καὶ θησαυρὸν τῆς ἐκκλησίας. Εἰ δὲ μὴ βούλεσθε, ἰδοὺ
οἱ πένητες πρὸ τῶν ὑμετέρων ὀφθαλμῶν· ὅσοις μὲν δυνατὸν
ἡμῖν ἀρκέσαι, οὐ διαλείψομεν τρέφοντες· οὓς δὲ οὐ δυνατὸν,
ὑμῖν ἀφήσομεν, ἵνα μὴ τῶν ρημάτων ἐκείνων ἀκούσητε κατὰ
10 τὴν φοβερὰν ἡμέραν, τῶν πρὸς τοὺς ἀνελεεῖς καὶ ὠμούς λε-
γομένων, ὅτι «Πεινῶντά με εἶδετε, καὶ οὐκ ἐθρέψατε». Καὶ
γὰρ μεθ' ὑμῶν ἡμᾶς καταγελάστους ἢ ἀπανθρωπία αὕτη ποι-
εῖ, ὅτι τὰς εὐχὰς ἀφέρνεις, καὶ τὴν διδασκαλίαν, καὶ τὴν
ἄλλην ἀγιωσύνην, οἱ μὲν οἰνοπώλαις, οἱ δὲ σιτοπώλαις, οἱ
15 δὲ τοῖς τὰ ἕτερα καπηλεύουσιν ὄντια, τὸν πάντα πυκτεύομεν
χρόνον.

Ἐπιτεῦθεν μάχαι καὶ φιλονεικίαι, καὶ καθημεριναὶ λαι-
δορίαι, καὶ ὄνειδη καὶ σκώμματα, καὶ ἑκάστῳ τῶν ἱερέων
ὄνόματα ἐπίκειται, βιωτικαῖς μᾶλλον πρόποντα οἰκίαις· δέον
20 ἀντὶ τούτων ἕτερα ἀπαλλάξασθαι, καὶ ἐντεῦθεν καλεῖσθαι,
ἀφ' ὧν καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐνομοθέτουν, ἀπὸ τῆς τῶν πενήτων
διατροφῆς, ἀπὸ τῆς τῶν ἀδικουμένων προσηλασίας, ἀπὸ τῆς
τῶν ξένων ἐπιμελείας, ἀπὸ τῆς τῶν ἐπηρεαζομένων βοη-
θείας, ἀπὸ τῆς τῶν ὀρφανῶν προνοίας, ἀπὸ τῆς τῶν χηρῶν
25 συμμαχίας, ἀπὸ τῆς τῶν παρθένων ἐπισιασίας, καὶ ταύτας
ἀντὶ τῆς τῶν χωρίων καὶ τῶν οἰκημάτων φροντίδος διανέ-
μεσθαι τὰς οἰκονομίας.

Ταῦτα γὰρ τῆς ἐκκλησίας τὰ κειμήλια· οὗτοι οἱ πρόπον-
τες αὐτῇ θησαυροί, καὶ πολλὴν καὶ ἡμῖν εὐκολίαν, καὶ ὑμῖν

λογισταὶ καὶ οἱ ταμίαι, καὶ δι' αὐτὰ κουράζονται ὅλην τὴν ἡμέραν.

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ἀπλῶς θρηνηλογῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπέλθῃ κάποια διόρθωσις καὶ μεταβολή, εἰς τρόπον ὥστε ἐμεῖς μὲν νὰ ἐλεηθοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ κοπιῶδες ἔργον μας, σεῖς δὲ νὰ γίνετε ἕσοδον καὶ θησαυρὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ δὲν θέλετε, νά, οἱ πτωχοὶ εἶναι ἐμπρὸς σας· εἰς ὅσους μὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαρκεσωμεν ἡμεῖς, δὲν θὰ παραλείψωμεν νὰ τοὺς διατρέψωμεν· ἐκείνους ὅμως πού δὲν εἶναι δυνατόν, θὰ τοὺς ἀφήσωμεν εἰς σᾶς, διὰ νὰ μὴ ἀκούσετε κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τὰ λόγια ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς ἀνελεήμονας καὶ σκληροὺς, ὅτι «μὲ εἶδατε νὰ πεινῶ καὶ δὲν μὲ ἐθρέψατε». Διότι μαζί σας, ἡ ἀπανθρωπία αὐτὴ μᾶς κάνει καταγελάστους, διότι ἀφήσαμεν τὰς προσευχὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς ἄλλας ἱεράς ἀσχολίας μας καὶ ἀγωνιζόμεθα ὅλον τὸν καιρὸν ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς οἰνοπώλας, ἄλλοι δὲ μὲ τοὺς σιτεμπόρους καὶ ἄλλοι μὲ ἐκείνους πού ἐμπορεύονται τὰ ἄλλα τρόφιμα.

Ἐκ τῆς ἐδῶ προέρχονται αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ φιλονεικίαι καὶ αἱ καθημεριναὶ ὕβρεις καὶ προσβολαὶ καὶ τὰ σκώμματα καὶ αἱ φῆμαι εἰς βάρος καθενὸς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, τὰ ὁποῖα ἔχουν θέσιν μᾶλλον εἰς τὰς οἰκίας. Πρέπει ὅλα αὐτὰ νὰ ἀνταλλαγῶν μὲ ἄλλας καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ χαρακτηρίζονται, ἀπὸ αὐτὰ πού ὤριζαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἀπὸ τὴν διατροφήν τῶν πτωχῶν, ἀπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἀδικουμένων, ἀπὸ τὴν φροντίδα διὰ τοὺς ξένους, ἀπὸ τὴν βοήθειαν πρὸς ἐκείνους πού ἀπειλοῦνται, ἀπὸ τὴν πρόνοιαν διὰ τοὺς ὀρφανούς, ἀπὸ τὴν συνεργασίαν μὲ τὰς χήρας, ἀπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν παρθένων, καὶ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας νὰ παρουσιάζουν, ἀντὶ νὰ φροντίζουν διὰ τὰ χωράφια καὶ τὰ οἰκήματα.

Διότι αὐτὰ εἶναι τὰ κειμήλια τῆς Ἐκκλησίας· αὐτοὶ εἶναι οἱ θησαυροὶ πού τῆς ταιριάζουν καὶ παρέχουν εἰς ἡ-

ὠφέλειαν παρέχοντες, μᾶλλον δὲ καὶ ὑμῖν εὐκολίαν μετὰ τῆς ὠφελείας. Καὶ γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι εἰς δέκα μυριάδων ἀριθμὸν οἶμαι τοὺς ἐνταῦθα συναγομένους τελεῖν· καὶ εἰ ἐνὸς ἄρτου μετεδίδου τινὶ τῶν πενήτων ἕκαστος, ἅπαντες
 5 ἦσαν ἂν ἐν εὐπορίᾳ· εἰ ἐξ ἐνὸς ὀβολοῦ μόνον, οὐδεὶς ἂν ἦν πένης, οὐκ ἂν ισοαῦτα ὑπεμείναμεν ὄνειδη καὶ σκώμματα ἀπὸ τῆς περὶ τὰ κτήματα προνοίας. Καὶ γὰρ τό, «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθήσει μοι», καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησίας προέδρους ὑπὲρ τῶν τῆς
 10 ἐκκλησίας κτημάτων καιρὸν ἂν ἔχοι λέγεσθαι. Ἄλλως γὰρ ἀκολουθήσαι ὡς χρῆ οὐκ ἔνι, μὴ πάσης φρονίδος ἀπηλλαγμένον παχυτέρας καὶ βιωτικωτέρας. Νυνὶ δὲ οἱ τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς τρυγητῶ καὶ ἀμητῶ παρακάθηται, καὶ πράσει καὶ ἀγορασίᾳ προσόδων· καὶ οἱ μὲν τῇ σκιᾷ λαιρεύοντες, πᾶσαν
 15 τῶν τοιούτων ἀτέλειαν εἶχον, καίτοι σωματικωτέραν λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοι· ἡμεῖς δὲ οἱ πρὸς αὐτὰ τῶν οὐρανῶν τὰ ἄδυστα καλούμενοι, καὶ εἰς τὰ ἀληθινὰ ἅγια τῶν ἀγίων εἰσιόντες, ἐμπόρων καὶ παλιγκαπήλων ἀναδεχόμεθα φροντίδας.

Ἐντεῦθεν καὶ Γραφῶν ἀμέλεια πολλή, καὶ εὐχῶν ρα-
 20 θυμία, καὶ ἡ περὶ τὰ ἄλλα πάντα ὀλιγωρία. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν εἰς ἀμφοτέρωτα σχίζεσθαι μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς. Διὸ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ πολλὰς ἡμῖν πάντοθεν ἀναβλύσαι πηγὰς, καὶ τὴν ἄλω καὶ τὴν ληνὸν τὴν ὑμετέραν γενέσθαι προθυμίαν ἡμῖν. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ πένητες δια-
 25 γραφήσονται εὐκολώτερον, καὶ ὁ Θεὸς δοξασθήσεται, καὶ ὑμεῖς ἐπὶ πλεον ἐπιδώσετε φιλανθρωπίας, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσεσθε ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μᾶς πολλὴν εὐκολίαν καὶ εἰς σᾶς ὠφέλειαν. Ἦ μᾶλλον καὶ εἰς σᾶς μαζὶ μὲ τὴν ὠφέλειαν καὶ εὐκολίαν. Διότι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νομίζω ὅτι οἱ συγκεντρωμένοι ἐδῶ ἀνέρχονται εἰς δέκα μυριάδας· ἐὰν ἐπομένως ὁ καθένας ἔδινεν ἓνα ἄρτον εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς ὅλοι θὰ ἦσαν εὐποροί. Ἐὰν ἔδιναν ἀπὸ ἓνα μόνον ὀβολόν, κανεὶς δὲν θὰ ἦτο πτωχὸς καὶ δὲν θὰ ὑφιστάμεθα τόσας προσβολὰς καὶ σκώμματα ἐξ αἰτίας τῆς φροντίδος διὰ τὰ κτήματα.

Διότι καὶ τὸ «πῶλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα ἀκολουθεῖ με»¹³, εἶναι καιρὸς νὰ λεχθῆ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰ κτήματα τῆς Ἐκκλησίας. Διότι ἀλλιῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ὅπως πρέπει, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε φροντίδα ὑλικὴν καὶ βιωτικὴν. Ἐνῶ τώρα οἱ ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ παρευρίσκονται εἰς τὸν τρυγητὸν καὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ εἰς τὴν ἀγοραπωλησίαν τῶν εἰσοδημάτων· καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι προσκαλούμεθα μέχρι τὰ ἄδυτα τῶν οὐρανῶν καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἀληθινὰ Ἁγία τῶν ἀγίων, ἀναλαμβάνομεν φροντίδας ἐμπόρων καὶ λιανοπωλητῶν.

Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται καὶ ἡ μεγάλη ἀμέλεια τῶν Γραφῶν καὶ ἡ ἐπιπολαιότης τῶν προσευχῶν καὶ ἡ ἀδιαφορία διὰ τὰ ἄλλα. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν καὶ εἰς τὰ δύο νὰ μοιραζώμεθα μὲ τὴν προθυμίαν ποὺ ἀπαιτεῖται. Δι' αὐτὸ παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω νὰ ἀναβλύσουν πολλαὶ πηγαὶ εἰς ἐμᾶς ἀπὸ παντοῦ καὶ τὰ ἀλώνια καὶ τὰ πατητήρια τὰ ἰδικά σας νὰ διατεθοῦν πρόθυμα εἰς ἐμᾶς. Διότι ἔτσι καὶ οἱ πτωχοὶ θὰ διατραφοῦν εὐκολώτερα καὶ ὁ Θεὸς θὰ δοξασθῆ καὶ σεῖς θὰ ἐπιδοθῆτε περισσότερο εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ θὰ ἀπολαύσετε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΣΤ΄.

Ματθ. 27, 11-26

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔσθη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐπι-
ρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμών, λέγων· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰ-
5 ουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη· Σὺ λέγεις. Καὶ ἐν τῷ κατηγο-
ροεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων, οὐδὲν
ἀπεκρίναιτο».

1. Ὁρᾷς τί πρῶτον ἐξειάζεται; ὁ μάλιστα ἄνω καὶ κά-
τω συνεχῶς ἔστρεφον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδον τὸν Πιλάτον οὐ-
10 δένα ποιούμενον λόγον τῶν νομικῶν, ἐπὶ τὰ δημόσια ἐγκλή-
ματα τὴν κατηγορίαν ἄγουσιν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιό-
λων ἐποίουν, ταῦτα ἀεὶ προβαλλόμενοι, καὶ λέγοντες ὅτι πε-
ριέρχονται κηρύτιοντες βασιλέα τινὰ Ἰησοῦν, ὡς περὶ ἀν-
θρώπου τινὸς ψιλοῦ διαλεγόμενοι, καὶ τυραννίδος ὑποψίαν
15 αὐτοῖς περιτιθέντες. Ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ τὸ διαρρηῆξαι τὸν
χιτωνίσκον, καὶ ἐκπλαγῆναι, σκῆψις ἦν. Πάντα δὲ ἐκύκων
καὶ ἔστρεφον, ὥστε αὐτὸν εἰς θάνατον ἐμβαλεῖν.

Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Πιλάτος ἠρώτησε τότε. Τί οὖν ὁ Χρι-
σιός; «Σὺ εἶπας». Ὁμολόγησεν εἶναι βασιλεύς, ἀλλὰ βασι-
20 λεὺς οὐράνιος· ὁ καὶ ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἔλεγε, πρὸς τὸν
Πιλάτον ἀποκρινόμενος, ὅτι «Ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἔστιν ἐκ
τοῦ κόσμου τούτου»· ἵνα μὴδὲ ἐκεῖνοι, μὴδὲ οὐτις ἀπολογίαν
ἔχωσι τοιαῦτα κατηγοροῦντες. Καὶ λογισμὸν ἀναντίρρητον
τίθησι λέγων· «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦμην, οἱ ἐμοὶ ἠγω-
25 νίσαντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ». Διὰ τοι τοῦτο, ὥστε ταύτην

1. Ἰω. 18, 36.

2. Ἰω. 18, 36.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΣΤ΄.

Ματθ. 27, 11-26

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐστάθηκεν ἔμπρὸς εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ τὸν ἠρώτησεν ὁ ἡγεμὼν· «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· Σὺ τὸ λέγεις. Καὶ καθ' ὃν χρόνον κατηγορεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, δὲν ἀπήντησε καθόλου».

1. Βλέπετε τί ἐξετάζεται πρῶτον; Ἐκεῖνο γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖον συνεχῶς περιεστρέφοντο. Διότι, ὅταν εἶδαν ὅτι ὁ Πιλάτος δὲν κάμνει λόγον διὰ τὰς νομικὰς παραβάσεις, στρέφουν τὴν κατηγορίαν εἰς τὰ δημόσια ἐγκλήματα. Ἔτσι ἔκαναν καὶ διὰ τοὺς ἀποστόλους, προβάλλοντες πάντοτε αὐτὰ καὶ λέγοντες ὅτι περιφέρονται κηρύσσοντες ὡς βασιλέα κάποιον Ἰησοῦν, ὁμιλοῦντες περὶ αὐτοῦ ὡσάν νὰ ἐπρόκειτο διὰ κάποιον ψιλὸν ἄνθρωπον, προσάπτοντες εἰς αὐτοὺς καὶ κάποιαν ὑποψίαν ἐξεγέρσεως κατὰ τῆς ἐξουσίας. Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ τὸ ὅτι ἐξέσχισε τὸν χιτῶνα του καὶ τὸ ὅτι ἐξεπλάγησαν, ἦτο πρόσχημα. Ὅλα δὲ τὰ ἀνακάτευαν καὶ τὰ διέστρεφαν ἔτσι, ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τὸν θάνατον.

Αὐτὸ λοιπὸν ἐρώτησε τότε καὶ ὁ Πιλάτος. Καὶ τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Σὺ τὸ εἶπες». Ὁμολόγησεν ὅτι εἶναι βασιλεὺς, ἀλλὰ βασιλεὺς οὐράνιος· αὐτὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοῦ τὸ ἔλεγε μὲ περισσοτέραν σαφήνεια, ὅταν ἀπαντοῦσεν εἰς τὸν Πιλάτον ὅτι «Ἡ βασιλεία ἡ ἰδική μου δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν»¹, διὰ νὰ μὴ ἔχουν δικαιολογίαν οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ τοῦ ἀπέδιδαν τοιαύτας κατηγορίας. Διατυπώνει δὲ καὶ συλλογισμόν ἀναντίρρητον, λέγων· «Ἐὰν ἤμουν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, οἱ ὀπαδοί μου θὰ ἠγωνίζοντο διὰ νὰ μὴ παραδοθῶ»². Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτό, διὰ νὰ

ἀποκρούσασθαι τὴν ὑποψίαν, καὶ φόρον κατέβαλε, καὶ ἐτέ-
ρους καταβαλεῖν ἐκέλευσε· καὶ ἠνίκα ἠθέλησαν αὐτὸν ποιῆ-
σαι βασιλέα, ἔφυγε.

Τί οὖν οὐ ταῦτα προήνεγκεν εἰς μέσον, φησί, τότε, ἐγκα-
5 λούμενος ἐπὶ τυραννίδι; Διότι μυρίας ἔχοντες τὰς ἀπὸ τῶν
πραγμάτων ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως, τῆς πραότητος, τῆς
ἐπιεικειᾶς, ἐκόντες ἐτύφλωτιον καὶ ἐκακούργουν, καὶ διε-
φθαρμένον τὸ δικαστήριον ἦν. Διὰ δὲ ταῦτα πρὸς οὐδὲν ἀπο-
κρίνεται, ἀλλὰ σιγᾶ, καὶ βραχέα ἀποκρινόμενος, ὥστε μὴ
10 ἀπὸ τῆς διηνεκοῦς σιγῆς ἀνθαδείας δόξαν λαβεῖν, ὅτι ὥρκι-
σεν ὁ ἀρχιερεὺς, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἤρειτο· πρὸς δὲ τὰς κατηγο-
ρίας αὐτῶν οὐδὲν οὐκέτι φησὶν· οὐ γὰρ δὴ πείσειν ἔμελλεν.
“Ὡσπερ καὶ ὁ προφήτης ἄνωθεν τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ἔλεγεν·
«Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη».

15 Ἐπὶ τούτοις ὁ ἡγεμὼν ἐθαύμαζε. Καὶ γὰρ θαύματος ἄ-
ξιον ἦν ἰδεῖν ἰσοσύτην ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενον, καὶ σιγῶν-
τα, τὸν μυρία ἔχοντα εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι ἐκ τοῦ συνει-
δέσθαι τι πονηρὸν αὐτῷ κατηγοροῦν, ἀλλ’ ἀπὸ βασκανίας καὶ
φθόνου μόνον. “Ὅτε γοῦν ἔστησαν ψευδομάρτυρας, διατί μη-
20 δὲν ἐχόντων εἰπεῖν ἐπέκειντο ἔτι, καὶ τὸν Ἰούδαν ἀποπνεύ-
σαντα ἰδόντες, οὐ κατενύγησαν, καὶ τὸν Πιλάτον τὰς χεῖρας
ἀπονιψάμενον; Καὶ γὰρ πολλὰ καὶ παρ’ αὐτὸν τὸν καιρὸν
ἐποίησεν, ὥστε αὐτοὺς ἀνανῆψαι· ἀλλ’ οὐδενὶ τούτων ἐγένε-
το βελτίους. Τί οὖν ὁ Πιλάτος; «Οὐκ ἀκούεις πόσα σου
25 καταμαρτυροῦσιν οὗτοι;». Ἠβούλετο μὲν γὰρ αὐτὸν ἀπολο-
γούμενον ἀπαλλαγῆναι, διὸ καὶ ταῦτα ἔλεγεν· ἐπειδὴ δὲ
οὐδὲν ἀπεκρίνατο, καὶ ἕτερόν τι μηχανᾶται. Ποῖον δὲ τοῦ-
το; Ἔθος ἦν αὐτοῖς ἀφιέναι ἓνα τῶν καταδίκων, καὶ ἐν-
τεῦθεν αὐτὸν ἐξελέσθαι ἐπεχείρησεν. Εἰ γὰρ μὴ βούλεσθε,

ἀποκρούση αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν, κατέβαλε καὶ φόρον, καὶ τοὺς ἄλλους προέτρεπε νὰ καταβάλουν, καί, ὅποτε ἤθελαν νὰ τὸν ἀνακηρύξουν βασιλέα, ἔφευγεν.

Διατί λοιπὸν δὲν τὰ ἀνέφερον ὅλα αὐτά, λέγει, τότε ποὺ κατηγορεῖτο ὅτι ἐπεβουλεύετο τὴν ἐξουσίαν; Διότι ἂν καὶ εἶχαν μυρίας ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως, τῆς πραότητος καὶ τῆς ἠπιότητός του, ἐν γνώσει τοὺς ἐτυφλοῦντο καὶ ἐκακουργοῦσαν, καὶ τὸ δικαστήριον ἦτο διεφθαρμένον. Δι' αὐτὰ ἀκριβῶς δὲν ἀπαντᾷ εἰς τίποτε, ἀλλὰ σιωπᾷ ἢ ἀποκρίνεται δι' ὀλίγων, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ αὐθάδης ἀπὸ τὴν συνεχῆ σιωπὴν, ὅπως ὅταν τὸν ὄρκισεν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὅταν τὸν ἐρώτησεν ὁ ἡγεμὼν· πρὸς τὰς κατηγορίας ὅμως αὐτῶν τίποτε πλέον δὲν λέγει· διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς πείσῃ. Ὅπως καὶ ὁ προφήτης, ἐκφράζων αὐτὸ ἄνωθεν, ἔλεγεν· «Μὲ τὴν ταπείνωσίν του τὸ δίκαιόν Του κατεπατήθη»³.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ ἡγεμὼν ἀποροῦσε. Διότι πράγματι ἦτο ἄξιον θαυμασμοῦ νὰ βλέπῃ νὰ ἐπιδεικνύῃ τόσην ἠπιότητα καὶ νὰ σιωπᾷ, Αὐτὸς ποὺ ἔχει νὰ εἴπῃ ἄπειρα. Ἄλλως τε οὔτε ἐκεῖνοι τὸν κατηγοροῦσαν ἐπειδὴ ἐγνώριζαν κάτι πονηρὸν εἰς βάρος του, παρὰ μόνον ἀπὸ κακολογίαν καὶ φθόνον. Ὅταν λοιπὸν εὗρήκαν ψευδομάρτυρας, διατί ἀφοῦ δὲν εἶχαν νὰ εἰποῦν τίποτε ἐπέμεναν ἀκόμη, καὶ διατί ἀφοῦ εἶδαν ὅτι ὁ Ἰούδας ἀπέπνευσε δὲν συνεκινήθησαν, καθὼς καὶ ὅταν ὁ Πιλάτος ἐνίψε τὰς χεῖρας του; Διότι πολλὰ εἶχε κάνει κατὰ τὸν προηγούμενον καιρὸν διὰ νὰ ἀνανήψουν, ἀλλὰ μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Πιλάτος; «Δὲν ἀκούεις πόσα μαρτυροῦν ἐναντίον σου αὐτοί;». Διότι ἤθελε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀφοῦ ἀπολογηθῇ, δι' αὐτὸ τὰ εἶπεν αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἀπήντησεν, ἐπενόησε καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ὑπῆρχε συνήθεια εἰς αὐτοὺς νὰ ἐλευθερώνουν ἓνα ἀπὸ τοὺς καταδίκους, καὶ μὲ αὐτὴν ἐπεχείρησε νὰ τὸν γλυτώσῃ. Διότι, ἐὰν δὲν θέλετε, λέγει, νὰ τὸν ἀφήσετε ἐλεύ-

φησίν, ὡς ἀθῶον ἀφείναι, κἂν ὡς κατὰδικον χαρίσασθε
τῇ ἑορτῇ.

Εἶδες τάξιν ἀντεστραμμένην; Τὴν μὲν γὰρ αἴτησιν τὴν
ὑπὲρ τῶν κατὰδικων, τοῦ δήμου ἔθος ἦν εἶναι, τὴν δὲ δό-
5 σιν τοῦ ἄρχοντος· νῦν δὲ τοῦναντίον γέγονε, καὶ ὁ ἄρχων
αἰτεῖ τὸν δῆμον, καὶ οὐδὲ οὕτω γίνονται ἡμεροί, ἀλλ' ἐκθη-
ριοῦνται μειζόνως καὶ φονῶσιν, ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς βασκα-
νίας ἐκβακχευόμενοι. Οὐδὲ γὰρ εἶχον ὅ τι κατηγορήσουσιν
αὐτοῦ, καὶ ταῦτα σιγῶντος, ἀλλ' ἠλέγχοντο καὶ οὕτω διὰ τὴν
10 τῶν δικαιωμάτων περιουσίαν, καὶ σιγῶν ἐνίκα τοὺς μυρία
λέγοντας καὶ μαινομένους.

«Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἔπεμψε πρὸς αὐ-
τὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα· μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ τούτῳ·
πολλὰ γὰρ ἔπαυον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν». “Ὅρα οἶον
15 γίνεται πάλιν, ἱκανὸν πάντας αὐτοὺς ἀνακαλέσασθαι. Μετὰ
γὰρ τῆς ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως, καὶ τὸ ὄναρ οὐ
μικρὸν ἦν. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ αὐτὸς ὄρα; Ἡ ὅτι ἐκεῖνη
ἀξία ἦν μᾶλλον, ἢ ὅτι αὐτὸς εἰ εἶδεν, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη ὁ-
μοίως, ἢ οὐδ' ἂν ἐξεῖπε. Διὰ τοῦτο οἰκονομεῖται τὴν γυναῖκα
20 ἰδεῖν· ὥστε κατὰδηλον γενέσθαι πᾶσι. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ὄρα,
ἀλλὰ καὶ πάσχει πολλά, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς συμπαθείας τῆς
πρὸς τὴν γυναῖκα ὀκνηρότερος γένηται ὁ ἀνὴρ περὶ τὸν φόνον.

Καὶ ὁ καιρὸς δὲ οὐ μικρὸν συντελεῖ· κατὰ γὰρ αὐτὴν
τὴν νύκτα εἶδεν. Ἄλλ' οὐκ ἦν αὐτῷ ἀσφαλές, φησίν, ἀφείναι,
25 ἐπειδὴ εἶπον,, ὅτι βασιλέα ἐναντὶν ἐποίει. Ἐχοῦν οὖν ἀπο-
δείξεις καὶ ἐλέγχους ζητῆσαι, καὶ ὅσα τυραννίδος ἐστὶ τεκ-
μήρια· οἶον, εἰ σιραιόπεδα κατέλεγεν, εἰ χρήματα συνέλε-

θερον ὡς ἀθῶον, ἔστω καὶ ὡς κατάδικον χαρίσατέ Του τὴν ζωὴν λόγῳ τῆς ἑορτῆς.

Βλέπεις πῶς ἀντεστράφη ἡ κατάστασις; Διότι ἡ μὲν αἴτησις ὑπὲρ τῶν καταδίκων ἦτο συνήθεια νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν λαόν, ἡ δὲ ἀπόλυσις ἀπὸ τὸν ἄρχοντα· ἐνῶ τώρα ἔγινε τὸ ἀντίθετον, καὶ ὁ ἄρχων κάνει αἴτησιν εἰς τὸν λαόν, καὶ οὔτε ἔτσι γίνονται ἡμέροι, ἀλλὰ ἐξαγριώνονται περισσότερο καὶ τὸν φονεύουν κυριευμένοι ἀπὸ τὸ πάθος βακχικῆς μανίας. Διότι δὲν εἶχαν μὲ τί νὰ τὸν κατηγορήσουν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι Ἐκεῖνος ἐσιωποῦσεν, ἀλλὰ ἠλέγχοντο καὶ μὲ τὴν σιωπὴν διὰ τὴν κατάχρησιν τῶν δικαιωμάτων των, καὶ ἐνῶ ἐσιωποῦσεν ἐνικοῦσεν αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν μύρια καὶ ἐμαίνοντο.

«Ἐνῶ δὲ ἐκάθητο εἰς τὴν δικαστικὴν ἔδραν, τοῦ ἔστειλε μήνυμα ἡ σύζυγός του καὶ τοῦ ἔλεγε· «Μὴ κάνης τίποτε εἰς αὐτὸν τὸν ἀθῶον, διότι ὑπέφερα πολὺ σήμερα εἰς τὸ ὄνειρόν μου ἐξ αἰτίας του». Κύτταξε τί συμβαίνει πάλιν, ἱκανὸν νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ ὅλους. Διότι μετὰ ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν, καὶ τὸ ὄνειρον δὲν ἦτο μικρᾶς σημασίας. Καὶ ἐξ αἰτίας τίνος δὲν βλέπει τὸ ὄνειρον αὐτός; Ἡ διότι ἐκείνη ἦτο περισσότερο ἀξία, ἢ διότι ἐὰν τὸν ἔβλεπεν αὐτός, δὲν θὰ ἐπιστεύετο ὅπως ἐκείνη, ἢ δὲν θὰ τὸ ἀπεκάλυπτε. Δι' αὐτὸ κανονίζεται νὰ τὸ ἰδῆ ἡ γυναῖκα, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸν εἰς ὅλους. Καὶ ὄχι μόνον βλέπει τὸ ὄνειρον, ἀλλὰ καὶ ὑποφέρει πολλά, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν συμπάθειάν του πρὸς τὴν γυναῖκα νὰ γίνῃ πῶς διστακτικὸς ὁ ἄνδρας τῆς σχετικὰ μὲ τὸν φόνον.

Ἄλλὰ καὶ ὁ καιρὸς δὲν συνέβαλεν ὀλίγον· διότι τὸ εἶδε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Ἄλλὰ δὲν ἦτο δι' αὐτὸν ἀκίνδυνον, λέγει, νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον, ἐπειδὴ εἶπαν ὅτι ἀνεκέρυττε τὸν ἑαυτὸν του βασιλέα. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ζητήσῃ ἀποδείξεις καὶ ἐπιχειρήματα καὶ ὅσα ἄλλα ἀποτελοῦν τεκμήρια τῆς ἐξουσίας, ἦτοι· ἐὰν συνήθροιζε στρατιώτας, ἐὰν συνεκέντρωνε χρήματα, ἐὰν κατεσκεύαζεν

γεν, εἰ ὄπλα ἐχάλλευσεν, εἰ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐπεχείρει. Ὁ δὲ ἀπλῶς παρασύρεται· διὰ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸν ἀφήσιν ὁ Χριστός τῶν ἐγκλημάτων, λέγων· «Μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει ὁ παραδιδούς μέ σοι». Ὡστε μαλακίας ἦν ἡ συγχώρησις, καὶ
5 τὸ μαστίξαντα ἐκδοῦναι.

Οὗτος μὲν οὖν ἄνανδρος μαλακός· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς πονηροὶ καὶ κακοῦργοι. Ἐπειδὴ γὰρ εὗρέ τινα ἐπίνοιαν, τὸν τῆς ἐοριτῆς νόμον τὸν κελεύοντα ἀφεῖναι κατὰδικον, τί πρὸς τοῦτο μηχανῶνται; «Ἐπεισαν τὸν ὄχλον», φησὶν, «ἵνα τὸν
10 Βαραββᾶν αἰτήσωσιν».

2. Εἶδες πόσῃν αὐτὸς πρόνοιαν ποιεῖται, ὥστε αὐτοὺς ἀπαλλάξαι ἐγκλημάτων, καὶ πόσῃν αὐτοὶ σπουδὴν, ὥστε μηδὲ σκιὰν ἑαυτοῖς ἀπολογίας καταλιπεῖν; Τί γὰρ ἔδει; τὸν ὡμολογημένον, ἢ τὸν ἀμφισβητούμενον ἀφεῖναι; Εἰ γὰρ ἐπὶ
15 τοῖς ὡμολογουμένοις ἀφίεσθαι ἔδει, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς ἀμφιβόλοις. Οὐ γὰρ δήπου ὡμολογουμένων ἀνδροφόνων χειρῶν αὐτοῖς οὗτος ἐδόκει εἶναι. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς εἶπεν, εἶχον λησιήν, ἀλλ', «ἐπίσημον»· τουτέστι, περιβόητον ἐν κακίᾳ, μυρίους ἐργασάμενον φόνους.

20 Ἀλλ' ὅμως κακείνον τοῦ τῆς οἰκουμένης σωτήρος προὔθηκαν· καὶ οὔτε τὸν καιρὸν ἠδέσθησαν ὅτι ἅγιος ἦν, οὐ τοὺς τῆς φιλανθρωπίας νόμους, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ καθάπαξ αὐτοὺς ὁ φθόνος ἀπειύφλωσε. Καὶ μετὰ τῆς οἰκείας κακίας καὶ τὸν δῆμον διαφθείρουσιν, ἵνα καὶ τῆς
25 ἐκείνων ἀπάτης τὴν ἐσχάτην δῶσι δίκην.

Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνον ἠτήσαντο, λέγει· «Τί οὖν ποιήσω τὸν Χριστιόν;», καὶ ταύτῃ πάλιν ἐντρέψαι βουλόμενος, τῶ ποιῆ-

ὄπλα, ἐὰν ἐπιχειροῦσε τίποτε ἄλλο σχετικόν. Ἐνῶ αὐτὸς ἀπλῶς ἀποσύρεται. Δι' αὐτὸ οὔτε αὐτὸν θεωρεῖ ὁ Χριστὸς ἀπηλλαγμένον τῆς εὐθύνης, λέγων· «Μεγαλυτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ἐκεῖνος πού μὲ παρέδωσεν εἰς σέ»⁴. Ὡστε ἡ συγχώρησις καὶ ἡ μετὰ τὴν μαστίγωσιν παράδοσις εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἦσαν ἐνέργειαι ἀδυναμίας.

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ἀπεδείχθη ἄνανδρος καὶ ἀσθενικοῦ χαρακτῆρος, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς πονηροὶ καὶ κακοῦργοι. Διότι ὅταν ἐπενόησε κάποιαν δικαιολογίαν, τὸν νόμον τῆς ἐορτῆς ὁ ὁποῖος διέτασσε νὰ ἐλευθερώνουν ἓνα κατάδικον, τί μηχανεύονται; «Ἐπεισαν», λέγει, «τὸ πλῆθος νὰ ζητήσουν νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ Βαραββᾶς».

2. Βλέπεις πόσῃ φροντίδα λαμβάνει Ἐκεῖνος διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ ἔγκλημα, καὶ πόσῃ προσπάθειαν καταβάλλουν αὐτοί, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσουν οὔτε ἴχνος δικαιολογίας διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των; Διότι τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ; Νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος ὁ ἀποδεδειγμένος ληστής, ἢ ὁ ἀμφισβητούμενος; Διότι ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἀφήνωνται ἐλεύθεροι οἱ κατηγορούμενοι δι' ἀποδεδειγμένα ἐγκλήματα, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε νὰ ἀφήνωνται ὅσοι κατηγοροῦνται δι' ἀμφίβολα. Διότι βέβαια δὲν ἐθεωρεῖτο ὅτι Αὐτὸς εἶναι χειρότερος ἀπὸ τοὺς ἀποδεδειγμένους δολοφόνους. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε δὲν εἶπεν ἀπλῶς «εἶχαν ληστήν», ἀλλ' «ἐπίσημον», δηλαδή περιβόητον εἰς κακίαν, ὁ ὁποῖος εἶχε κάνει ἀπίρους φόνους.

Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐκεῖνον τὸν ἐπροτίμησαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα τῆς οἰκουμένης καὶ οὔτε τὴν περίοδον ἐσεβάσθησαν ἢ ὁποία ἦτο ἁγία, οὔτε τοὺς νόμους τῆς φιλανθρωπίας, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά· ἀλλὰ τοὺς ἀπετύφλωσε τελείως ὁ φθόνος. Καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἰδικήν των κακίαν διαφθείρουν καὶ τὸν λαόν, διὰ νὰ ὑποστοῦν τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης ἐκείνων.

Ὅταν λοιπὸν ἐζήτησαν ἐκεῖνον, λέγει· «Τί νὰ κάμω λοιπὸν τὸν Χριστόν;». Καὶ μὲ αὐτὸ ἤθελε πάλιν νὰ τοὺς

σαι κυρίους τῆς αἰρέσεως, ἵνα κἂν ἀισχυρθέντες αἰτήσωσι, καὶ τῆς αὐτῶν φιλοτιμίας γένηται τὸ πᾶν. Τὸ μὲν γὰρ λέγειν, οὐχ ἡμαρτε, φιλονεικοτέρους ἐποίει· τὸ δὲ ἐκ φιλοανθρωπίας ἀξιούσιν σωθῆναι, ἀναντίρρητον ἔχει τὴν πειθὴν καὶ
 5 τὴν αἴτησιν. Οἱ δὲ καὶ οὕτως ἔλεγον· σταύρωσον. «Ὁ δὲ ἔφη· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον, σταυρωθήτω. Ὁ δὲ ἰδὼν, ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἐνίφατο τὰς χεῖρας, λέγων, ὅτι ἀθῶός εἰμι».

Τί οὖν παραδίδως; τί δὲ οὐκ ἐξήρπασας, καθάπερ τὸν
 10 Παῦλον ὁ ἑκατοντάρχης; Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἦδει χαριζόμενος τοῖς Ἰουδαίοις· καὶ σιάσις ἐγένετο δι' αὐτὸν καὶ θόρυβος· ἀλλ' ὅμως ἔσθη πρὸς πάντα. Ἄλλ' οὐχ οὗτος, ἀλλὰ ἄνθρωπος σφόδρα καὶ μαλακός· καὶ πάντες ὁμοῦ διεφθείροντο. Οὔτε γὰρ οὗτος πρὸς τὸ πλῆθος ἔσθη, οὔτε τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς
 15 Ἰουδαίους· καὶ πανταχόθεν αὐτῶν ἡ ἀπολογία ἀνήρητο. Καὶ γὰρ «Περισσῶς ἔκραζον», τουτέστι, μᾶλλον ἔκραζον, «Σταυρωθήτω». Οὐ γὰρ ἀνελεῖν μόνον ἠθέλον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πονηρᾷ αἰτίᾳ, καὶ τοῦ δικάζοντος ἀντιλέγοντος ἐπέμενον τὰ αὐτὰ βουῶντες.

20 Εἶδες πόσα ἐποίησεν ὁ Χριστός, ὥστε αὐτοὺς ἀνακτιῆσαι; Καθάπερ γὰρ τὸν Ἰούδαν ἀνεκρούετο πολλάκις, οὕτω καὶ τούτους ἀνέσειλλε, διὰ τε παντὸς τοῦ εὐαγγελίου, καὶ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως. Καὶ γὰρ ὅτε εἶδον τὸν ἄρχοντα καὶ δικάζοντα ἀπονιδάμενον καὶ λέγοντα, «Ἀθῶός
 25 εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου», ἔδει κατανυγῆναι καὶ διὰ τῶν ρημάτων καὶ διὰ τῶν πραγμάτων· καὶ ὅτε τὸν Ἰούδαν ἀπαγξάμενον, καὶ ὅτε αὐτὸν παρακαλοῦντα, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ λαβεῖν. Ὅταν γὰρ ὁ κατήγορος καὶ προδότης ἑαυτὸν καταδικάζῃ, καὶ ὁ ψηφισόμενος ἀποδύηται τὰ ἐγκλήματα, καὶ ὄψις

κάμη νὰ ἀλλάξουν γνώμην, μὲ τὸ νὰ τοὺς κάμη ὑπευθύνους τῆς προτιμήσεώς των, εἰς τρόπον ὥστε ἔστω καὶ ἀπὸ ἐντροπὴν νὰ ζητήσουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ πᾶν νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν φιλοτιμίαν των. Διότι μὲ τὸ «δὲν ἡμάρτησε», πού εἶπε, τοὺς ἔκανε περισσότερον πείσμονας· ἐνῶ ἡ ἀξίωσίς του νὰ σωθῆ ὁ Χριστὸς ἀπὸ φιλανθρωπίαν, προεδίκαζεν ἀναντιρρήτως τὴν πειθὴ καὶ τὴν αἴτησιν δι' ἀπελευθέρωσιν. Αὐτοὶ ὅμως καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Σταύρωσέ τον. Ἐκεῖνος δὲ εἶπε· Τί κακὸν ἔκαμε λοιπόν; Ἐκεῖνοι ὅμως ἐφώναζαν περισσότερον· Νὰ σταυρωθῆ. Ὅταν δὲ εἶδεν ὁ Πιλάτος ὅτι ὅλα εἶναι ἀνώφελα, ἔπλυνε τὰ χέρια του καὶ εἶπεν· εἶμαι ἀθῶος».

Διατί λοιπὸν τὸν παραδίδεις; Διατί δὲν τὸν ἄρπαξες, ὅπως ὁ ἑκατόνταρχος τὸν Παῦλον;⁵ Διότι καὶ ἐκεῖνος ἐγνώριζε νὰ χαρίζεται εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἐγένετο στάσις καὶ θόρυβος δι' αὐτόν, ἀλλ' ὅμως ἀντέστη πρὸς ὅλα αὐτά. Αὐτὸς ὅμως ὄχι, ἀλλ' ἀπεδείχθη ἄνανδρος πολὺ καὶ ἀσθενικοῦ χαρακτῆρος, καὶ διεφθάρησαν ὅλοι μαζί. Διότι οὔτε αὐτὸς ἀντέδρασε πρὸς τὸ πλῆθος, οὔτε τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· καὶ ἀπὸ παντοῦ ἡ δικαιολογία τους ἀνετράπη. Διότι «ἐφώναζαν περισσότερον», δηλαδὴ ἐφώναζαν περισσότερον «νὰ σταυρωθῆ». Διότι δὲν ἤθελαν μόνον νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ καὶ μὲ πονηρὰν δικαιολογίαν καί, ἐπειδὴ ὁ δικάζων εἶχεν ἀντίρρησιν, ἐπέμεναν φωνάζοντες τὰ ἴδια.

Εἶδες πόσα ἔκανε ὁ Χριστὸς διὰ νὰ τοὺς κερδήσῃ καὶ πάλιν; Διότι, ὅπως ἀναχαίτιζε τὸν Ἰούδα πολλάκις, ἔτσι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνέκοπτε, καὶ μὲ ὀλόκληρον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς δίκης. Διότι ὅταν εἶδαν τὸν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν νὰ νίπτῃ τὰ χέρια καὶ νὰ λέγῃ «Εἶμαι ἀθῶος ἀπὸ τὸ αἷμα αὐτοῦ», ἔπρεπε νὰ συγκινηθοῦν καὶ ἀπὸ τὰ λόγια καὶ ἀπὸ τὴν πράξιν· καὶ ὅταν εἶδαν τὸν Ἰούδαν πού ἀπηγχονίσθη, καὶ ὅταν αὐτὸς παρεκάλει νὰ πάρουν ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ. Διότι ὅταν ὁ κατήγορος καὶ προδότης καταδικάζῃ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ὁ δικαστὴς ἀπεκδύεται τὴν

τοιαύτη καὶ αὐτὴν τὴν νύκτα φαίνεται, καὶ ὡς κατὰδικον αὐτὸν ἐξαιτῆσαι, ποίαν ἔξουσιν ἀπολογία; Εἰ γὰρ μὴ ἐβούλοντο ἀθῶον εἶναι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λησιτὴν αὐτοῦ προτιμῆσαι ἔδει, τὸν ὠμολογημένον καὶ σφόδρα ἐπίσημον ὄντα.

5 Τί οὖν ἐκεῖνοι; Ἐπειδὴ τὸν δικαστὴν εἶδον νιπιόμενον τὰς χεῖρας, καὶ λέγοντα, «Ἀθῶός εἰμι», ἔκραζον «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». Τότε δὴ λοιπόν, ὅτε καθ' ἑαυτῶν τὴν ψῆφον ἐξήνεγκαν, συνεχώρησε πάντα γενέσθαι. Θεὰ δὲ καὶ ἐπαῦθα τὴν πολλὴν παραπληξίαν. Τοι-
10 αὐτή γὰρ ἡ ὁρμή, καὶ ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία· οὐκ ἀφίησί τι τῶν δεόντων ἰδεῖν. Ἔσιω γάρ, ὑμῖν αὐτοῖς ἐπαρροᾶσθε· τί καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα τὴν ἀρὰν ἔλκετε;

Ἄλλ' ὅμως ὁ φιλόανθρωπος, τοσαύτη μανία χρησαμένω, καὶ καθ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ τῶν παιδῶν, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν
15 παιδῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἐπ' αὐτῶν τὴν ψῆφον ἐκύρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐξ ἐκείνων ἐδέξατο τοὺς μετανοήσαντας, καὶ μυριάων ἠξίωσεν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ καὶ Παῦλος ἐξ αὐτῶν ἦν, καὶ αἱ μυριάδες τῶν πεπιστευκότων ἐν Ἱεροσολύμοις («Θεωρεῖς», γάρ, φησί, «ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰου-
20 δαίων τῶν πεπιστευκότων»), ἐκ τούτων ἦσαν. Εἰ δέ τινες ἐναπέμειναν, ἑαυτοῖς λογιζέσθωσαν τὴν τιμωρίαν

«Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραβῆαν, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν, ἵνα στανρωθῆ». Καὶ διὰ τί ἐφραγέλλωσεν; Ἡ ὡς κατὰδικον, ἢ σχῆμα περιθεῖναι τῇ κρίσει
25 βουλόμενος, ἢ ἐκεῖνοις χαρίσασθαι. Καίτοιγε ἐνοιῆναι ἐχοῆν. Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τούτου εἶπε· «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν». Καὶ πολλὰ ἦν τὰ δυνάμενα αὐτὸν κἀκείνους ἀναχαιτίσαι, καὶ τὰ σημεῖα, καὶ

6. Πράξ. 21, 20.

7. Ἰω. 18, 31.

εὐθύνην τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ἐμφανίζεται τέτοιο ὄνειρον κατὰ τὴν ἰδίαν νύκτα, καὶ ζητεῖ τὴν ἀπαλλαγὴν Του ὡς καταδίκου, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχουν; Διότι καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ εἶναι ἀθῶος, δὲν ἔπρεπεν ὅμως νὰ προτιμήσουν ἀντ' αὐτοῦ ληστήν, αὐτὸν ποὺ ἦτο ἀποδεδειγμένος καὶ πολὺ διάσημος.

Τί κάνουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; Ὅταν εἶδαν τὸν δικαστὴν νὰ νίπτῃ τὰ χέρια καὶ νὰ λέγῃ «εἶμαι ἀθῶος», ἐφώναζαν· «Τὸ αἷμά του ἄς βαρύνῃ ἡμᾶς καὶ τὰ παιδιά μας». Τότε ἀκριβῶς λοιπὸν, ὅταν ἐξέδωσαν ἐναντίον των καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἐπέτρεψε νὰ γίνουν ὅλα. Κύτταξε δὲ καὶ ἔδω τὴν μεγάλην παραφροσύνην. Διότι τέτοια εἶναι ἡ βία καὶ ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία· δὲν ἀφήνει νὰ ἴδουν τίποτε ἀπὸ ὅσα πρέπει. Διότι ἔστω· καταρᾶσθε τοὺς ἑαυτοὺς σας· διατί ἐπεκτείνετε τὴν κατάραν καὶ εἰς τὰ παιδιά σας;

Ἄλλ' ὅμως ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἂν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τόσην μανίαν καὶ ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των καὶ ἐναντίον τῶν παιδιῶν των, δὲν ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασίν των ὄχι μόνον εἰς βάρον τῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ εἰς βάρος αὐτῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ἐδέχθη ὅσους μετενόησαν καὶ τοὺς ἠξίωσεν ἀπείρων ἀγαθῶν. Διότι καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο καὶ αἱ μυριάδες ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (διότι λέγει· «Βλέπεις, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐπίστευσαν εἶναι Ἰουδαῖοι;»⁶), ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν. Ἐὰν δὲ ἀπέμειναν μερικοί, ἄς ἀναλογισθοῦν τὴν τιμωρίαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των.

«Τότε ἀπέλυσε πρὸς χάριν των τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν, ἀφοῦ τὸν ἔμαστίγωσε, τὸν παρέδωσε διὰ νὰ σταυρωθῇ». Καὶ διατί τὸν ἔμαστίγωσεν; Ἡ ὡς κατάδικον, ἢ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν δίκην κάποιαν ἐπίφασιν, ἢ διὰ νὰ χαρισθῇ εἰς ἐκείνους. Ἄν καὶ βεβαίως ἔπρεπε νὰ ἀντιδράσῃ. Διότι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ εἶπε· «Πάρετέ Τον σεῖς καὶ δικάσατέ Τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας»⁷. Καὶ πολλὰ ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἤμποροῦσαν καὶ αὐτὸν καὶ ἐκείνους

τὰ θαύματα, καὶ ἡ πολλὴ τοῦ ταῦτα πάσχοντος ἀνεξικακία, καὶ ἡ σιγὴ μάλιστα ἡ ἄφατος. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ δι' ὧν ἀπελογήσατο καὶ δι' ὧν ἠΰξαιτο τὸ ἀνθρώπινον ἔδειξε, πάλιν τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοφυὲς καὶ διὰ τῆς σιγῆς καὶ διὰ τοῦ
 5 καταφρονεῖν τῶν λεγομένων ἐπιδείκνυται, διὰ πάντων αὐτοὺς πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐνάγων θαῦμα. Ἄλλ' οὐδενὶ τούτων εἶξαν.

3. Ὅταν γὰρ ἅπαξ, καθάπερ ὑπὸ μέθης ἢ μανίας τινὸς ἀτόπου κατασχεθῶσιν οἱ λογισμοί, δύσκολον ἀνενεγκεῖν μὴ
 10 σφόδρα γενναίαν οὔσαν τὴν καταλίπιουσαν ψυχὴν.

Δεινὸν γάρ, δεινὸν τοῖς πονηροῖς πάνθει τούτοις δοῦναι χώραν· διὸ χρὴ παντὶ τρόπῳ διακρούεσθαι καὶ ἐξωθεῖν αὐτῶν τὴν εἴσοδον. Ὅταν γὰρ ἐπιλάβωνται τῆς ψυχῆς, καὶ κρατήσωσι, καθάπερ πῦρ εἰς ὕλην ἐμπεσόν, οὕτω λαμπρὰν
 15 τὴν φλόγα ἀνάπνυσι.

Διὸ παρακαλῶ πάντα ποιεῖν, ὥστε ἀποτειχίζεσθαι αὐτοῖς τὴν εἴσοδον· μηδὲ τούτω τῷ λογισμῷ τῷ ψυχρῷ παραμυθουμένους ἑαυτούς, πᾶσαν ἐπεισάγειν πονηρίαν, λέγοντας· τί παρὰ τοῦτο, καὶ τί παρ' ἐκεῖνο; τὰ γὰρ μυρία κακὰ ἐντεῦθεν
 20 τίκτεται. Ὁ γὰρ διάβολος μιαρὸς ὢν, πολλῇ κέχρηται τῇ κακουργίᾳ καὶ εὐτονίᾳ καὶ συγκαταβάσει πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπώλειαν, καὶ ἀπὸ τῶν μικροτέρων προσβάλλει.

Σκόπει δέ. Ἐβούλετο τὸν Σαοῦλ εἰς ἐγγαστριμύθου ληρωδίαν ἐμβαλεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν συνεβούλευσεν, οὐκ ἂν προσέσχεν ἐκεῖνος· πῶς γάρ, ὁ καὶ ἐλαύνων αὐτάς; Διὰ τοῦτο ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτὸν εἰσάγει. Ἐπειδὴ γὰρ παρήκουσε τοῦ Σαμουήλ, καὶ παρεσκέυασε μὴ παραγενομένου ἀνενεχθῆναι τὴν ὀλοκαύτωσιν, ἐγκαλούμενός φησιν, ἡ ἀνάγκη τῶν πολεμίων ἐγένετο μείζων· καὶ δέον
 30 θρηνηῆσαι, ὡς οὐδὲν ἐργασάμενος διετέθη.

νὰ ἀναχαιτίσουν, καὶ τὰ προμηνύματα καὶ τὰ θαύματα καὶ ἡ μεγάλη ἀνεξικακία ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔπασχεν ὅλα αὐτὰ καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἀπερίγραπτος σιωπὴ Του. Διότι, ἀφοῦ ἔδειξε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν Του μὲ ὅσα ἀπελογήθη καὶ μὲ ὅσα προσηυχήθη, ἐπιδεικνύει πάλιν τὴν ἀνωτερότητα καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν Του μὲ τὴν σιωπὴν καὶ μὲ τὴν περιφρόνησιν ὧσων ἐλέγοντο, ὡθῶν αὐτοὺς μὲ ὅλα πρὸς τὸ ἰδικόν Του θαῦμα. Ἀλλὰ εἰς κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπεχώρησαν.

3. Διότι, ὅταν μίαν φορὰν κυριευθοῦν οἱ λογισμοὶ ἀπὸ κάποιαν μέθην ἢ ἄτοπον μανίαν, εἶναι δύσκολον νὰ τὴν βαστάσουν ἐὰν δὲν εἶναι ἡ ἀμαρτάνουσα ψυχὴ πολὺ γενναία. Διότι εἶναι κακὸν νὰ παραχωρήσῃς ἔδαφος εἰς τὰ πονηρὰ αὐτὰ πάθη· δι' αὐτὸ πρέπει μὲ κάθε τρόπον νὰ τὰ ἀπομακρύνωμεν καὶ νὰ παρεμποδίζωμεν τὴν εἴσοδόν των. Διότι ὅταν προσβάλουν τὴν ψυχὴν καὶ κυριαρχήσουν, ὅπως ὅταν πίπτῃ φωτιὰ εἰς δάσος, τόσον μεγάλην φλόγα ἀνάβουν.

Δι' αὐτὸ παρακαλῶ νὰ κάνετε τὰ πάντα, ὥστε νὰ ὀχυρώνετε ἐναντίον των τὴν εἴσοδον· οὔτε νὰ παρηγορῆτε τοὺς ἑαυτοὺς σας μὲ τὸν ψυχρὸν λογισμόν, ὁ ὁποῖος εἰσάγει κατόπιν κάθε πονηρίαν, λέγοντες· τί θὰ γίνῃ μὲ αὐτὸ καὶ τί θὰ γίνῃ μὲ ἐκεῖνο; Διότι τὰ ἄπειρα κακὰ ἀπὸ ἐδῶ γεννῶνται. Διότι ὁ διάβολος, ἐπειδὴ εἶναι ἀχρεῖος, χρησιμοποιεῖ πολλὴν κακουργίαν καὶ δύναμιν καὶ συγκατάβασιν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀρχίζει τὴν προσβολὴν μὲ τὰ μικρά.

Πρόσεξε ὅμως. Ἦθελε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Σαοὺλ εἰς τὴν μωρολογίαν τῆς ἐγγαστριμύθου. Ἀλλὰ ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν συνεβούλευεν αὐτό, δὲν θὰ ἔδινε σημασίαν ἐκεῖνος· διότι πῶς θὰ ἐπρόσεχεν αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔδιωχνεν αὐτάς; Διὰ τοῦτο τὸν ὀδηγεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Διότι, ὅταν παρήκουσε τὸν Σαμουὴλ καὶ ἠτοίμασε τὴν προσφορὰν τῆς θυσίας, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἔλθει ἐκεῖνος, κατηγορούμενος δι' αὐτό, λέγει· ἡ ἀνάγκη τῶν ἐχθρῶν ἦτο μεγαλυτέρα· καὶ πρέπει νὰ θρηνήσῃ διότι συνεφώνησε χωρὶς νὰ κάμῃ τίποτε⁸.

Πάλιν ἐκέλευσε τὰ κατὰ τοὺς Ἀμαληκίτας ὁ Θεός· ὁ δὲ
 καὶ ταῦτα παρέβη. Ἐντιϋθεν εἰς τὰ κατὰ τὸν Δαυὶδ ἐξέβη
 τολμήματα, καὶ οὕτως ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ὀλισθαίνων
 οὐκ ἔστι, ἕως εἰς αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ βάραθρον ἐλθὼν
 5 ἐνέβαλεν ἑαυτόν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Κάιν· οὐκ εὐθέως παρώρ-
 μησεν ἀνελεῖν τὸν ἀδελφόν, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἔπεισεν· ἀλλὰ
 πρῶτον αὐτὸν παρασκευάζει τὰ φαυλότερα προσενεγκεῖν, λέ-
 γων· οὐδὲν τοῦτό ἐστιν ἁμαρτήματα· δεύτερον, φθόνον καὶ βα-
 σκανίαν ἀνῆψεν, οὐδὲν οὐδὲ παρὰ τοῦτο, λέγων· τρίτον,
 10 ἀνελεῖν ἔπεισε καὶ ἀρνήσασθαι τὴν μαιφονίαν· καὶ οὐ πρό-
 τερον ἀπέστη, ἕως τὸν κολοφῶνα ἐτέθηκε τῶν κακῶν. Διὸ
 χρὴ τὰς ἀρχὰς ἀνακρούεσθαι. Μάλιστα μὲν γὰρ εἰ καὶ ἐφ'
 ἑαυτῶν τὰ πρῶτα ἁμαρτήματα εἰσίστηκει, οὐδὲ οὕτω κατα-
 φρονεῖν ἐχρῆν τῶν πρώτων πλημμελημάτων· νυνὶ δὲ καὶ ἐπὶ
 15 μεῖζον ἀνεισιν, ὅταν ἀμελῆ ἢ διάνοια.

Διὸ χρὴ πάντα ποιεῖν, ὥστε τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ἀναιρεῖν.
 Μὴ γὰρ δὴ πρὸς τὴν φύσιν ἴδῃς τοῦ ἁμαρτήματος, ὅτι μικρά,
 ἀλλ' ὅτι μεγάλου γίνεται ρίζα ἀμελουμένη. Εἰ γὰρ χρὴ τι
 καὶ θαυμασιὸν εἰπεῖν, οὐ τοσαύτης δεῖται σπουδῆς τὰ με-
 20 γάλα ἁμαρτήματα, ὥς τὰ μικρὰ καὶ εὐτελεῆ. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ
 αὐτὴ ἢ φύσις τῆς ἁμαρτίας ἀποσιρέφουσαι παρασκευάζει·
 τὰ δὲ μικρὰ αὐτῶ τούτω εἰς ραθυμίαν ἐμβάλλει, καὶ οὐκ
 ἀφίησι γενναίως διανασιῆναι πρὸς τὴν αὐτῶν ἀναίρεσιν.
 Διὸ καὶ ταχέως γίνεται μέγала, καθευδόντων ἡμῶν.

25 Τοῦτο καὶ ἐν τοῖς σώμασι συμβαῖνον ἴδοι τις ἂν. Οὕτω
 καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰούδα τὸ μέγα τοῦτο ἐτέχθη κακόν. Εἰ γὰρ μὴ
 ἔδοξεν αὐτῶ μικρὸν εἶναι τὸ κλέπτειν τῶν πενήτων τὰ χρή-
 ματα οὐκ ἂν εἰς ταύτην ἐξηνέχθη τὴν προδοσίαν. Εἰ μὴ

Πάλιν, ὅταν ὁ Θεὸς διέταξε τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Ἄμα-
ληκίτας, ἐκεῖνος καὶ αὐτὰ τὰ παρέβη. Ἐδῶ προέβη εἰς
θρασείας ἐνεργείας εἰς βάρος τοῦ Δαυΐδ καὶ ἔτσι, προχω-
ρῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ὅτου τὸν
ἔρριψεν εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας. Ἔτσι ἔκαμε καὶ
εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάϊν· δὲν τὸν προέτρεψεν εὐθέως
νὰ φονεύσῃ τὸν ἀδελφόν του, διότι δὲν θὰ τὸν ἔπειθεν·
ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν ὤθει νὰ προσφέρῃ πράγματα ἀσή-
μαντα, λέγων ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἁμαρτία· ἔπειτα τοῦ ἀνα-
ψε τὸν φθόνον καὶ τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν, λέγων ὅτι καὶ
αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε· κατόπιν τὸν ἔπεισε νὰ τὸν φονεύσῃ
καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὸ ἔγκλημα· καὶ δὲν ἀπεμακρύνθη παρὰ
μόνον ἀφοῦ τοῦ ἐπέβαλε καὶ τὸ ἔσχατον σημεῖον τῶν κακῶν.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποκρούωμεν τὰς ἀρχάς. Ἰδιαι-
τέρως μάλιστα ὅταν τὰ πρῶτα ἁμαρτήματα εἶναι ἀνεξάρτη-
τα καθ' ἑαυτά, δὲν πρέπει οὔτε τότε νὰ περιφρονοῦμεν τὰ
πρῶτα ἁμαρτήματα· διότι ἔπειτα μᾶς ὠθοῦν εἰς ἀνώτερα,
ὅταν ἀδιαφορῇ ἢ διάνοιά μας. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάνωμεν
τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς ἀρχάς των. Δὲν πρέπει
δὲ νὰ ἐξετάζῃς τὴν φύσιν τοῦ ἁμαρτήματος, ὅτι εἶναι ἀσή-
μαντος, ἀλλὰ ὅτι παραμελούμενον γίνεται ρίζα μεγάλου
κακοῦ. Ἐὰν δὲ ἐπιτρέπεται νὰ εἴπω καὶ κάτι τολμηρόν, δὲν
ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἐπαγρύπνησιν τόσον τὰ μεγάλα ἁμαρ-
τήματα, ὅσον τὰ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Διότι ἐκεῖνα μὲν
ἢ ἰδία ἢ φύσις τῆς ἁμαρτίας μᾶς κάνει νὰ τὰ ἀποστρεφώ-
μεθα, ἐνῶ τὰ μικρὰ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι μικρὰ, μᾶς ἀφή-
νουν ἀδιαφόρους καὶ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δράσωμεν δυ-
ναμικὰ πρὸς ἐκρίζωσίν των. Δι' αὐτὸ καὶ γρήγορα γίνονται
μεγάλα, ἐνῶ ἐμεῖς κοιμώμεθα.

Αὐτὸ ἢμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς
τὰ σώματα. Ἔτσι ἐγεννήθη τὸ μεγάλο αὐτὸ κακὸν καὶ εἰς
τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰούδα. Διότι, ἐὰν δὲν τοῦ ἐφαίνετο
ὅτι εἶναι ἀσήμαντον τὸ νὰ κλέπτῃ τὰ χρήματα τῶν πτωχῶν,
δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς αὐτὴν τὴν προδοσίαν. Ἐὰν δὲν ἐφαίνε-

μικρὸν ἔδοξεν εἶναι τοῖς Ἰουδαίοις τὸ ὑπὸ κεροδοξίας ἀλί-
σκεσθαι, οὐκ ἂν ἐξώλισθον εἰς τὸ χριστοκίονοι γενέσθαι. Καὶ
πάντα δὲ τὰ κακὰ ἐκ τούτου ἴδοι τις ἂν γινόμενα. Οὐδεὶς
γὰρ ταχέως καὶ ἀθρόον ἐπὶ τὴν κακίαν ἐκπηδᾷ. Ἔχει γάρ,
5 ἔχει τινὰ αἰσχύνην ἐγκειμένην ἡμῖν ἢ ψυχὴ, καὶ τὴν πρὸς τὰ
καλὰ αἰδῶ, καὶ ἀθρόον οὐκ ἂν τοσοῦτον ἀναισχυντήσειεν,
ὡς ὑφ' ἐν ἅπαντα ρῖψαι, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀπόλ-
λνται, ὅταν ἀμελῇ.

Οὕτω καὶ εἰδωλολατρία εἰσηλθεν, τῶν ἀνθρώπων ὑ-
10 πὲρ μέτρον τιμωμένων, καὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν παρελ-
θόντων· οὕτω καὶ ξόανα προσεκυνήθη· οὕτω καὶ πορνεία ἐ-
κράτησε, καὶ τὰ ἄλλα κακά. Σκόπει δέ. Ἐγέλασέ τις ἀκαί-
ρως· ἐνεκάλεσεν ἕτερος· ἄλλος ἐξέλυσε τὸν φόβον εἰπών, οὐ-
δὲν παρὰ τοῦτο. Τί γὰρ ἐστι τὸ γελᾶν; τί γὰρ παρὰ τοῦτο
15 γένοιτ' ἄν; Ἀπὸ τούτου εὐτραπελία ἐτέχθη, ἐντεῦθεν αἰσχρο-
λογία, εἶτα προᾶξις αἰσχροῦ.

Πάλιν ἕτερος ἐγκαλούμενος ἐπὶ τῷ διαβάλλειν τὸν πλη-
σίον καὶ λοιδορεῖσθαι καὶ κακηγορεῖν, κατεφρόνησεν εἰπών·
οὐδὲν ἐστι τὸ κακῶς λέγειν. Ἀπὸ τούτου μῖσος ἔτεκεν ἄφα-
20 τον, ἔχθραν ἄσπονδον, λοιδορίας ἀπείρους· ἀπὸ τῶν λοιδο-
ριῶν πληγὰς· ἀπὸ τῶν πληγῶν φόνον πολλάκις.

4. Ἀπὸ μὲν οὖν τῶν μικρῶν οὕτω τὰ μεγάλα εἰσάγει ὁ
πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος· ἀπὸ δὲ τῶν μεγάλων τὸ ἀπογινώ-
σκειν, ἄλλην ταύτην μέθοδον οὐκ ἐλάτιονα τῆς προτέρας εὐ-
25 ρών. Οὐ γὰρ οὕτω τὸ ἁμαρτάνειν, ὡς τὸ ἀπογινώσκειν ἀ-
πόλλνσιν. Ὁ μὲν γὰρ πλημμελήσας, ἂν νήφη, ταχέως μετα-

το εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι εἶναι ἀσήμαντον τὸ νὰ κυριεύωνται ἀπὸ κενοδοξίαν, δὲν θὰ ἔφθαναν νὰ γίνουν χριστοκτόνοι. Ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ κακὰ θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ προέρχονται. Διότι κανεὶς δὲν μεταπηδᾷ εἰς τὴν κακίαν ἀπότομα καὶ διὰ μιᾶς. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, διότι ἡ ψυχὴ ἔχει κάποιαν ἐντροπὴν ἢ ὁποία εὐρίσκεται μέσα μας, καὶ κάποιον σεβασμὸν πρὸς τὰ καλὰ, καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἀναισχυντεῖ ξαφνικὰ τόσον πολὺ, ὥστε νὰ τὰ ἀπορρίψῃ διὰ μιᾶς ὅλα, ἀλλὰ καταστρέφεται ὀλίγον καὶ κατὰ μικρόν, ὅταν ἀμελῆ.

Ἔτσι ἐπεβλήθη καὶ ἡ εἰδωλολατρία, μὲ τὸ νὰ τιμῶνται ὑπερμέτρως οἱ ἄνθρωποι, τόσον οἱ ζῶντες ὅσον καὶ οἱ ἀποθαμένοι, ἔτσι ἔφθασαν νὰ προσκυνοῦνται καὶ τὰ ξόανα. Ἔτσι ἐπεκράτησε καὶ ἡ πορνεία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακὰ. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος ἐγέλασεν ἀκαίρως· ἓνας ἄλλος τοῦ ἔκανε παρατήρησιν, ἐνῶ κάποιος τρίτος διέλυσε τὸν φόβον λέγων, ὅτι δὲν εἶναι κακόν. Διότι τί εἶναι τὸ γέλοιο καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτό; Καὶ ὅμως, ἀπὸ αὐτὸ γεννᾶται ἡ βωμολοχία, ἀπὸ αὐτὴν ἡ αἰσχρολογία καὶ ἔπειτα ἡ αἰσχρὰ πράξις.

Ἄλλος πάλιν, ὁ ὁποῖος κατηγορεῖται ὅτι διαβάλλει τὸν πλησίον καὶ τὸν ὑβρίζει καὶ τὸν κατηγορεῖ, περιφρονεῖ τὴν κατηγορίαν λέγων ὅτι δὲν εἶναι τίποτε νὰ κατηγορῆς κάποιον. Καὶ ὅμως, ἀπὸ αὐτὸ γεννῶνται μῖσος ἀνυπολόγιστον, ἔχθρα ἀδιάλλακτος, ὕβρεις ἄπειροι· ἀπὸ τὰς ὕβρεις κτυπήματα καὶ ἀπὸ τὰ κτυπήματα προέρχεται πολλάκις καὶ φόνος.

4. Ἀπὸ αὐτὰ μὲν λοιπὸν τὰ μικρὰ ὁ πονηρὸς δαίμων μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰσάγει τὰ μεγάλα κακὰ. Ἀπὸ δὲ τὰ μεγάλα ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀπόγνωσιν, ἢ ὁποία εἶναι ἄλλη μέθοδος τὴν ὁποίαν ἐφεῦρε καὶ ἡ ὁποία δὲν εἶναι κατωτέρα τῆς προηγουμένης. Διότι δὲν καταστρέφει τόσον ἡ ἀμαρτία ὅσον ἡ ἀπόγνωσις. Ἐκεῖνος μὲν ποὺ ἠμάρτησεν, ἐὰν ἀνανήψῃ καὶ μετανοήσῃ, γρήγορα ἐπανορθώνει αὐτὸ ποὺ ἔγινεν·

νοήσας διορθοῦται τὸ γεγενημένον· ὁ δὲ ἀπαγορεύσας καὶ μὴ μετανοῶν, διὰ τοῦτο ἐκπίπτει τῆς διορθώσεως ταύτης, οὐκ ἐπιτιθεῖς τὰ ἀπὸ τῆς μετανοίας φάρμακα.

Ἔχει καὶ τρίτην ἐνέδραν χαλεπὴν οἶον ὅταν εὐλαθείας
 5 σχῆμα περιθῆ τῷ ἁμαρτήματι. Καὶ ποῦ τοσοῦτον ἴσχυσεν ὁ
 διάβολος, φησὶν, ὥστε μέχρι τούτων ἀπαιτῆσαι; Ἄκουε, καὶ
 φυλάτιου αὐτοῦ τὰ νοήματα. Προσέταξεν ὁ Χριστὸς διὰ Παύ-
 λου γυναικα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι, καὶ μὴ ἀποστρεῖν
 ἀλλήλους, εἰ μὴ ἐκ συμφώνου· ἀλλὰ τινες ἔρωτι δῆθεν ἐγ-
 10 κρατείας ἀποσιᾶσαι τῶν ἰδίων ἀνδρῶν, ὡς εὐλαβὲς τις ποι-
 οῦσαι, ὤθησαν αὐτοὺς ἐπὶ μοιχείαν. Ἐνόησον οὖν ἡλίκον
 κακόν, πόνον τοσοῦτον ὑπομενούσας, ὡς τὰ μέγιστα ἠδικυίας
 ἐγκαλεῖσθαι, καὶ τὴν ἐσχάτην τίνειν δίκην, καὶ εἰς βάρα-
 θρον ἀπωλείας τοὺς συνοικοῦντας ὠθεῖν.

15 Ἐτεροι πάλιν νόμῳ νησιείας ἀπεχόμενοι σιτίων, κατὰ
 μικρὸν προῆλθον ἐπὶ τὸ βδελύττεσθαι ταῦτα· ὃ καὶ αὐτὸ με-
 γίστην φέρει τὴν κόλασιν. Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν τινὲς τὰς
 οἰκείαις προλήψεις παρὰ τὰ ταῖς Γραφαῖς δοκοῦντα κρατύνω-
 σιν. Ἐνόμισαν καὶ οἱ παρὰ Κορινθίοις τελειότητος εἶναι τὸ
 20 πάντων ἀδιαφόρως ἀπογεύεσθαι, καὶ τῶν κεκωλυμένων·
 ἀλλ' ὅμως οὐκ ἦν τελειότητος τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτης πα-
 ρανομίας. Διὰ τοῦτο καὶ σφοδρῶς αὐτοῖς ὁ Παῦλος ἐπιτι-
 μᾶ, καὶ τῆς ἐσχάτης ἔλεγεν ὑπευθύνους εἶναι δίκης.

Ἐτεροι πάλιν εὐλαθείας εἶναι νομίζουσι τὸ κομᾶν τὰς
 25 κεφαλὰς. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν κεκωλυμένων ἐστί, καὶ πολλὴν
 ἔχον τὴν αἰσχύνην. Πάλιν ἕτεροι τὸ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς ἀ-

9. A' Κορ. 7, 10.
 10. A' Κορ. 7, 5.
 11. A' Κορ. 8, 1-13.
 12. A' Κορ. 11, 14.

ἐνῷ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς ἀπόγνωσιν δὲν μετανοεῖ καὶ δι' αὐτὸ στερεῖται αὐτῆς τῆς διορθώσεως, ἀφοῦ δὲν ἐπωφελεῖται τῶν φαρμάκων τῆς μετανοίας.

Χρησιμοποιεῖ ὅμως καὶ τρίτην μέθοδον ἐπικίνδυνον. Εἶναι αὐτὴ κατὰ τὴν ὁποίαν περιβάλλει τὸ ἁμάρτημα μὲ ἔνδυμα εὐσεβείας. Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς· ἀπὸ ποῦ ἔλαβε τόσην δύναμιν ὁ διάβολος, ὥστε νὰ φθάσῃ μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου τῆς ἀπάτης; Ἄκουσε καὶ προφυλάξου ἀπὸ τὰς ἐπινοήσεις του. Ὡς γνωστὸν ὁ Χριστὸς ἐπρόσταξε διὰ μέσου τοῦ Παύλου ἢ γυναῖκα νὰ μὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἄνδρα της⁹ καὶ νὰ μὴ ἀποστερῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάνουν ἀπὸ συμφώνου¹⁰. Ὀρισμένοι γυναῖκες ὅμως, μὲ τὸ πρόσχημα δῆθεν τῆς ἐγκρατείας ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τοὺς ἄνδρας των, μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κάνουν κάτι τὸ εὐλαβὲς καὶ ἔτσι τοὺς ὤθησαν εἰς τὴν μοιχείαν. Σκέψου λοιπὸν πόσον μεγάλο κακόν· νὰ ὑφίστανται τόσην καταπόνησιν καὶ κατηγορούμεναι ὅτι διέπραξαν μεγίστην ἁμαρτίαν νὰ καταδικάζωνται εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν καὶ νὰ ὠθοῦν εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας τοὺς συζύγους των.

Ἄλλοι πάλιν ἐφαρμόζοντες τὸν νόμον τῆς νηστείας καὶ ἀπέχοντες ἀπὸ τὰς τροφάς, σιγὰ - σιγὰ ἔφθασαν νὰ τὰς ἀπεχθάνωνται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ ἐπιφέρει πολὺ μεγάλην τιμωρίαν. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει, ὅταν μερικοὶ θέτουν τὰς προσωπικὰς των ἀντιλήψεις ὑπεράνω ἐκείνων τὰ ὁποῖα διαλαμβάνουν αἱ Γραφαί. Καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐνόμισαν ὅτι εἶναι δεῖγμα τελειότητος τὸ νὰ τρώγουν ἀδιακρίτως τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀπηγορευμένα¹¹. αὐτὸ ὅμως δὲν ἦτο δεῖγμα τελειότητος, ἀλλὰ ἐσχάτης παρανομίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος τοὺς παρατηρεῖ μὲ σφοδρότητα καὶ τοὺς λέγει ὅτι εἶναι ἔνοχοι αὐστηρᾶς τιμωρίας.

Ἄλλοι πάλιν νομίζουν ὅτι εἶναι δεῖγμα εὐλαβείας νὰ τρέφουν κόμην εἰς τὰς κεφαλὰς των¹², ἐνῷ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα καὶ περιέχει πολλὴν αἰσχύνην. Ἄλ-

μαρτήμασιν ἀμέιζως ὡς κερδαλέον διώκουσιν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μεθοδείας διαβολικῆς, καὶ ἐδήλωσεν ὁ Ἰούδας· ἐντεῦθεν γοῦν καὶ ἀπήγγαστο. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ὑπὲρ τοῦ πεπορνευκότος ἐδεδοίκει, μή τι τοιοῦτον πάθῃ, καὶ παρήγει
 5 Κορινθίοις ταχέως αὐτὸν ἐξαρπάσαι, «Μήπως τῇ περισσοιτέρα λύπη καταποθῆ ὁ τοιοῦτος». Εἶτα δεικνὺς ὅτι τὸ τοιοῦτον τῆς ἐνέδρας ἐστὶ τῆς ἐκείνου, φησί· «Μήπως πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν», ὅτι μετὰ δόλου πολλοῦ προσβάλλει, φησὶν. Ἐπεὶ εἰ
 10 μετὰ παρρησίας καὶ φανερώς ἐπολέμει, εὐκόλος ἦν καὶ ραδία ἢ νίκη μᾶλλον δὲ καὶ νῦν, ἐὰν νήφωμεν, εὐκόλος ἔσται. Καὶ γὰρ πρὸς ἑκάστην τῶν ὁδῶν τούτων καθώπλισεν ἡμᾶς ὁ Θεός.

Πείθων γὰρ μηδὲ τῶν μικρῶν τούτων καταφρονεῖν, ἄκουσον τί παραινεῖ λέγων· «Ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν»· καὶ, «Ὁ ὀφθαλμοῖς ἀκολάστοις ἰδῶν, μοιχός ἐστιν ἀπηρτισμένος». Καὶ τοὺς γελῶντας ταλανίζει, καὶ πανταχοῦ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ σπέρματα ἀναιρεῖ τῶν κακῶν, καὶ περὶ ἀργοῦ ρήματός φησι διδόναι
 20 λόγον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰὼβ καὶ τὰς ἐννοίας τῶν παίδων ἐθεράπευεν.

Ἐπὲρ δὲ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν φησί, «Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;»· καὶ πάλιν· «Οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ ζῆν αὐτόν»· καὶ, «Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε». Καὶ πολλὰ ἕτερα ἰοιαῦτα καὶ ρήματα καὶ παραδείγματα κεῖται ἐν τῇ Γραφῇ. Πρὸς δὲ τὸ σχήματι εὐλα-

13. Β' Κορ. 2, 7-8.

14. Β' Κορ. 2, 11.

15. Ματθ. 5, 22.

16. Ματθ. 5, 28.

17. Ἰὼβ 1, 5.

18. Ἰερ. 8, 4.

19. Ἰεζ. 18, 23.

20. Ψαλμ. 94, 8.

λοι πάλιν ἐπιδιώκουν ὡς πολὺ ὠφέλιμον τὸ νὰ λυποῦνται ὑπέρμετρα διὰ τὰ ἁμαρτήματά των· ἐνῶ καὶ αὐτὸ εἶναι διαβολικῆς ἐπινοήσεως, τὸ ἔδειξε δὲ ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ἀπηγχονίσθη. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εἶχε πορνεύσει ἐφοβεῖτο μήπως πάθη τίποτε τέτοιο καὶ παραινοῦσε τοὺς Κορινθίους νὰ τὸν ἀποσπάσουν γρήγορα ἀπὸ τὴν λύπην «Μήπως κυριευθῆ ἀπὸ ὑπερβολικὴν λύπην ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος»¹³. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ εἶναι μέθοδος τοῦ διαβόλου λέγει· «Μήπως καὶ νικηθῶμεν ἀπὸ τὸν σατανᾶν· διότι δὲν ἀγνοοῦμεν τὰ σχέδιά του»¹⁴, ὅτι δηλαδὴ ἐπιτίθεται μὲ πολὺν δόλον. Καὶ ἐπιτίθεται μὲ δόλον, διότι ἐὰν μᾶς ἐπολεμοῦσε μὲ παρησίαν καὶ φανερά, θὰ μᾶς ἦτο εὐκολος καὶ εὐχερῆς ἡ νίκη του· μᾶλλον καὶ τώρα, ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι, θὰ γίνῃ εὐκολος, ἀφοῦ πρὸς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς κατευθύνσεις αὐτὰς μᾶς ὥπλισε καταλλήλως ὁ Θεός.

Διότι θέλων νὰ μᾶς πείσῃ νὰ μὴ περιφρονοῦμεν τὰ μικρὰ αὐτά, ἄκου τί μᾶς παραινεῖ· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ εἶπῃ τὸν ἀδελφόν του, ἴμωρέ, πρέπει νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός»¹⁵, καί· «Ἐκεῖνος ποὺ βλέπει μὲ ὀφθαλμοὺς ἀκόλαστους εἶναι σωστὸς μοιχός»¹⁶. Ἐπίσης ἐλεεινολογεῖ καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γελοῦν, καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις προσπαθεῖ νὰ κόψῃ τὰς ρίζας τῶν κακῶν, καὶ λέγει ὅτι θὰ δώσωμεν λόγον ἀκόμη καὶ διὰ κάθε ἀπρόσεκτον λόγον μας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰὼβ διώρθωνε καὶ τὰς σκέψεις τῶν παιδιῶν του¹⁷.

Διὰ νὰ μὴ ἀπογοητευώμεθα δὲ λέγει «Μήπως ἐκεῖνος ποὺ πέφτει δὲν σηκώνεται; ἢ ἐκεῖνος ποὺ φεύγει δὲν ἐπιστρέφει;»¹⁸. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, μέχρι νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ»¹⁹, καί· «Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴν φωνὴν Του»²⁰. Καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια λόγια καὶ παραδείγματα εὐρίσκονται εἰς τὴν Γραφήν. Διὰ νὰ μὴ παρασυρώμεθα δὲ εἰς τὴν ἀπώλειαν μὲ τὸ πρόσχη-

θείας μὴ ἀπόλλυσθαι, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «Μήπως τῆ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος».

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, πάσαις ἐπιχειρίζομεν ταῖς ὁδοῖς ταῖς παραιτεπούσαις τοὺς ραθύμους τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν σύνε-
 5 σιν. Μηδὲ λέγε· τί γάρ ἐστιν, ἐὰν ἴδω γυναῖκα καλὴν περι-
 ἔργως; Ἐὰν γὰρ τὴν ἐν καρδίᾳ μοιχείαν ἐργάσῃ, ταχέως
 καὶ τὴν ἐν σαρκὶ τολμήσεις. Μὴ εἶπῃς· τί γάρ ἐστι, ἐὰν τὸν
 πένητα τοῦτον παραδράμω; Ἐὰν γὰρ τοῦτον παρέλθῃς, καὶ
 τὸν ἕτερον ἂν ἐκεῖνον, καὶ τὸν ἄλλον. Μηδ' αὖ πάλιν· Τί
 10 γάρ, ἐὰν ἐπιθυμήσω τῶν τοῦ πλησίον; Τοῦτο γάρ, τοῦτο ἐ-
 ποίησεν τὸν Ἀχάβ ἀπολέσθαι, καίτοι τιμὴν κατέβαλεν, ἀλλὰ
 παρὰ ἄκοντος ἔλαβεν. Οὐ γὰρ βιαζόμενον δεῖ ὠνεῖσθαι,
 ἀλλὰ πείθοντα. Εἰ δὲ ὁ τὴν προσήκουσαν τιμὴν καταβαλὼν,
 οὕτως ἐκολάζειο, ἐπειδὴ παρὰ ἄκοντος ἔλαβεν ὁ μηδὲ τοῦτο
 15 ποιῶν, καὶ παρὰ ἄκοντος ἀρπάζων, καὶ ταῦτα ἐν τῇ χάριτι
 πολιτευόμενος, τίνος οὐκ ἔσται κολάσεως ἄξιος;

Ἴν' οὖν μὴ κολαζόμεθα, θίας ἀπάσης καὶ ἀρπαγῆς ἐ-
 αυτοὺς καθαρὸς διατηροῦντες, καὶ μετὰ τῶν ἁμαρτημάτων
 καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν φυλατιόμενοι, μετὰ πολλῆς τῆς σπου-
 20 δῆς ἐπιμελώμεθα ἀρετῆς· οὕτω γὰρ καὶ τῶν αἰωνίων ἀπο-
 λαύσομεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν

21. Β' Κορ. 2, 7.

22. Γ' Βασιλ. 21, 1ε.

μα τῆς εὐσεβείας, ἄκουσε τὸν Παῦλον ὁ ὁποῖος λέγει· «Μήπως κυριευθῆ ἀπὸ ὑπερβολικὴν λύπην ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος»²¹.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἅς ὀχυρώνωμεν ὅλας τὰς ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι κάμνουν τοὺς ραθύμους νὰ παρεκτρέπωνται, μὲ τὴν φρόνησιν τῶν Γραφῶν. Οὔτε νὰ λέγῃς· Τί θὰ γίνῃ ἐὰν ἰδῶ μὲ περιέργειαν μίαν ὡραίαν γυναῖκα; Διότι ἐὰν κάμῃς τὴν μοιχείαν τὴν ἐνδόμυχον, γρήγορα θὰ ἀποτολήμῃς καὶ τὴν μοιχείαν τὴν σαρκικὴν. Νὰ μὴ εἰπῇς· Τί θὰ γίνῃ ἐὰν προσπεράσω αὐτὸν τὸν πτωχόν; Διότι ἐὰν προσπεράσῃς αὐτόν, τὸ ἴδιον θὰ κάμῃς καὶ εἰς τὸν ἄλλον· ἂν παραβλέψῃς ἐκεῖνον, θὰ παραβλέψῃς καὶ τὸν ἄλλον. Οὔτε πάλιν νὰ εἰπῇς· Τί θὰ γίνῃ ἐὰν ἐπιθυμήσω αὐτὰ πού ἔχει ὁ πλησίον μου; Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε τὸν Ἀχαάβ νὰ καταστραφῇ, ἂν καὶ κατέβαλε τίμημα, ἐπειδὴ ἔλαβε παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου²². Διότι δὲν πρέπει νὰ ἀγοράζωμεν χρησιμοποιοῦντες βίαν, ἀλλὰ μὲ πειθῶ. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπλήρωσε τὴν ἀντίστοιχον τιμὴν ἐτιμωρήθη τόσον πολὺ, ἐπειδὴ ἐπῆρεν ἀγρὸν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου, ποίας τιμωρίας δὲν θὰ εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν κάμνει οὔτε αὐτό, ἀλλὰ ἀρπάζει παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου καὶ μάλιστα ἐνῶ ζῆ εἰς τὴν περίοδον τῆς χάριτος;

Διὰ νὰ μὴ τιμωρούμεθα λοιπὸν, διατηροῦντες τοὺς ἑαυτοὺς μας καθαροὺς ἀπὸ κάθε βίαν καὶ ἀρπαγὴν καὶ προφυλασσόμενοι τόσον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς αἰτίας αὐτῶν, ἅς καλλιεργοῦμεν τὴν ἀρετὴν μὲ κάθε προσπάθειαν· διότι ἔτσι μόνον θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΖ΄.

Ματθ. 27, 24-44

«Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἠγεμόνος παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὄλην τὴν
5 σπεῖραν καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν, περιέθηκαν αὐτῷ γλαμύδα κοκκίνην· καὶ πλέξαντες σιέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ. Καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ λέγοντες· Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων».

10 1. Ὡσπερ ἔκ τινος συνθήματος ὁ διάβολος εἰς πάντας τότε ἐχόρευεν. Ἔστω γάρ, Ἰουδαῖοι φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τηκόμενοι ἐπαροίουν εἰς αὐτόν· οἱ στρατιῶται πόθεν καὶ ἐκ ποίας αἰτίας; Οὐκ εὐδηλον ὅτι ὁ διάβολος ἦν ὁ τότε βασχεύων εἰς πάντας; Καὶ γὰρ τέρψεις ἐποίουν τὰς εἰς αὐτὸν
15 ὕβρεις, ὠμοὶ καὶ ἀνήμεροί τινες ὄντες. Δέον γὰρ συσταλῆναι, δέον δακρῦσαι, ὅπερ καὶ ὁ δῆμος ἔπασχε, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίουν, τοῦναντίον δέ, ὕβριζον καὶ ἐνήλλοντο, ἴσως καὶ αὐτοὶ χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ καὶ κατ' οἰκείαν δυστροπίαν ἅπαντα πράττοντες. Καὶ αἱ ὕβρεις διάφοροι καὶ ποι-
20 κίλοι. Τὴν γὰρ θείαν κεφαλὴν ἐκείνην ποτὲ μὲν ἐκολάφιζον, ποτὲ δὲ τῷ σιεφάνῳ τῶν ἀκανθῶν καθύβριζον, ποτὲ δὲ τῷ καλάμῳ ἔτυπον, ἄνδρες μιᾶροι καὶ ἐναγεῖς.

Τίς ἡμῖν ἔσται λόγος λοιπὸν ἐπὶ ὕβρεσι κινουμένοις, μετὰ τὸ τὸν Χριστὸν ταῦτα παθεῖν; Καὶ γὰρ ἔσχατος ὄρος
25 ὕβρεως τὸ γινόμενον ἦν. Οὐδὲ γὰρ μέλος ἓν, ἀλλ' ἅπαν τὸ σῶμα ὄλον διόλου ὕβριζετο· ἢ κεφαλὴ διὰ τοῦ σιεφάνου καὶ τοῦ καλάμου καὶ τοῦ κολαφίζεσθαι τὸ πρόσωπον ἐμπιυόμε-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΖ΄.

Ματθ. 27, 24-44

«Τότε οί στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος, ἀφοῦ παρέλαβαν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ δικαστήριον, συνεκέντρωσαν γύρω Του ὄλην τὴν φρουράν· καὶ ἀφοῦ τὸν ἔγδυσαν, τοῦ ἐφόρεσαν ἓνα κόκκινον μανδύαν· καὶ ἀφοῦ ἔπλεξαν στεφάνι ἀπὸ ἀγκάθια τὸ ἔβαλαν ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι Του, καὶ ἓνα καλάμι εἰς τὸ δεξιόν Του χέρι. Καὶ ἀφοῦ ἐγονάτιζαν ἐμπρός Του τὸν εἰρωνεύοντο καὶ τοῦ ἔλεγαν· χαῖρε, ᾧ βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων».

1. Ὡσὰν ἀπὸ κάποιο σύνθημα ἐχόρευεν εἰς ὄλους ὁ διάβολος. Διότι ἔστω, οἱ Ἰουδαῖοι κατακυριευμένοι ἀπὸ φθόνον καὶ κακεντρέχειαν ἐφέροντο πρὸς αὐτὸν μὲ ἀπρέπειαν καὶ βιαιότητα. Οἱ στρατιῶται ὅμως ἀπὸ ποῦ καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τότε ὁ διάβολος ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐμβάλει εἰς ὄλους τὴν βακχικὴν μανίαν; Δι' αὐτὸ καὶ διεσκέδαζαν μὲ τὰς ὕβρεις πού τοῦ ἀπηύθυναν οἱ ἄγριοι καὶ ἀπάνθρωποι. Διότι ἔπρεπε νὰ ἐντραποῦν, ἔπρεπε νὰ δακρῦσουν, ὅπως ἔκανε τὸ πλῆθος, ἐνῶ αὐτοὶ ὄχι μόνον αὐτὸ δὲν ἔκαναν, ἀλλὰ ἀντιθέτως, ὕβριζαν καὶ ἐχοροπηδοῦσαν, ἴσως διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους, ἢ προβαίνοντες εἰς ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἰδικόν τους κακότερον χαρακτῆρα. Καὶ αἱ ὕβρεις των ἦσαν πολλαὶ καὶ διάφοροι. Διότι ἄλλοτε μὲν ἐξηυτέλιζαν τὴν θεϊκὴν ἐκείνην κεφαλὴν, ἄλλοτε τὴν μετεχειρίζοντο ὕβριστικῶς μὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον, ἄλλοτε τὴν ἐκτυποῦσαν μὲ τὸ καλάμι, ἄνδρες ἀχρεῖοι καὶ δολοφόνοι.

Ποῖον λόγον λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ κάνωμεν ἡμεῖς ὅταν ὀδηγούμεθα εἰς ἐξευτελισμούς, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπέστη ὁ Χριστός; Διότι αὐτὸ πού ἐγένεεν ἦτο τὸ ἔσχατον ὄριον ἐξευτελισμοῦ. Δὲν ἐξηυτελίζετο, βλέπετε, ἓνα μέλος, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸ σῶμα καὶ καθ' ὀλοκληρίαν· ἢ κεφαλὴ μὲ τὸ στεφάνι, τὸ καλάμι καὶ τοὺς κολαφισμούς· τὸ πρόσω-

νον· αἱ σιαγόνες ραπιζόμεναι· τὸ σῶμα ὅλον διὰ τῶν μαστίγων, διὰ τῆς περιβολῆς τῆς γλάνιδος, καὶ τῆς προσποιητῆς προσκυνήσεως· ἡ χεὶρ διὰ τοῦ καλάμου, ὃν ἔδωκαν ἀντὶ σκήπτρου κατέχειν αὐτόν· τὸ σιόμα πάλιν διὰ τῆς τοῦ ὄξους
5 προσκομιδῆς.

Τί τούτων γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον; τί ὑβριστικώτερον; Πάντα γὰρ λόγον ὑπερβαίνει τὰ γεγενημένα. Καθάπερ γὰρ δεδοικότες, μὴ δόξωσιν ἐλλιμπάνειν τι τοῦ τολμήματος, τοὺς μὲν προφήτας οἰκείαις ἀνελόντες χερσὶ, τοῦτον δὲ ψήφω
10 δικασιοῦ, οὕτως ἅπαντα πράττουσι καὶ ἀντιόχειρες γίνονται, καὶ κατακρίνουσι, καὶ παρ' ἑαυτοῖς καταδικάζουσι καὶ παρὰ τῷ Πιλάτῳ, λέγοντες, «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»· καὶ ἐνάλλονται καὶ ὑβρίζουσι δι' ἑαυτῶν, δεσμοῦντες, ἀπάγοντες, καὶ τῶν ὑβρεων τῶν ὑπὸ τῶν σιρατιω-
15 τῶν αἵτιοι καθίστανται καὶ προσηλοῦσι, καὶ λοιδοροῦνται, καὶ ἐμπύουσι, καὶ κωμωδοῦσιν. Οὐδὲν γὰρ ἐνταῦθα ὁ Πιλάτιος εἰσήνεγκεν, ἀλλὰ πάντα αὐτοὶ ἐποίουν, καὶ κατήγοροι, καὶ δικασταί, καὶ δῆμιοι, καὶ πάντα γινόμενοι.

Καὶ ταῦτα ἀναγινώσκειται παρ' ἡμῖν, ὅταν πάντες συν-
20 ἔρχωνται. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν Ἑλληνες, ὅτι τὰ μὲν λαμπρὰ καὶ περιφανῆ, οἷον τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, ἐπιδείκνυσθε τοῖς δῆμοις καὶ τοῖς λαοῖς, τὰ δὲ ἐπονείδισια ταῦτα ἀποκρύπτεσθε· ὠκονόμησεν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, ἐν πανδήμῳ ἔσορτῆ, ὅταν ἄνδρες παμπληθεὶ καὶ γυναῖκες παρῶσι, καὶ
25 πάντες ἀπλῶς κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Πάσχα ἐσπέραν, τότε ταῦτα πάντα ἀναγινώσκεσθε· ὅταν ἡ οἰκουμένη πᾶσα παρῆ, τότε λαμπρᾶ ταῦτα ἀνακηρύττεται τῇ φωνῇ. Καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων καὶ πᾶσι γνωριζομένων, ὁ Χριστὸς πιστεύεται εἶναι Θεός· καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ διὰ ταῦτα προσκυ-
30 νεῖται, ὅτι ἰσοοῦτον ὑπὲρ ἡμῶν καταθῆναι κατηξίωσεν, ὡς

πον τὸ ὁποῖον ὑφίστατο ἐμπτύσματα· οἱ σιαγόνες αἱ ὁποῖαι ἐρραπίζοντο· ὀλόκληρον τὸ σῶμα μὲ τὰς μαστιγώσεις, μὲ τὴν ἔνδυσιν τῆς χλαμίδος καὶ μὲ τὴν προσποιητὴν προσκύνησιν· τὸ χέρι μὲ τὸ καλάμι, τὸ ὁποῖον ἔδωσαν νὰ κρατῆ ἀντὶ σκήπτρου· τὸ στόμα πάλιν μὲ τὴν προσφορὰν τοῦ ὄξους.

Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀποδειχθῆ φοβερώτερον ἀπὸ αὐτά; Τί περισσότερο ταπεινωτικόν; Διότι αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνεαι ὑπερβαίνουν κάθε περιγραφὴν. Ἔκαναν τὰ πάντα ὡσὰν νὰ ἐφοβοῦντο μήπως δώσουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι παραλείπουν κάτι ἀπὸ τὴν παράτολμον πρᾶξιν των, ἀφοῦ ἐφόνευσαν τοὺς μὲν προφήτας μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια, Αὐτὸν δὲ μὲ δικαστικὴν ἀπόφασιν· γίνονται φονεῖς καὶ ἐκδίδουν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τους καὶ ἀπὸ τὸν Πιλάτον, λέγοντες, «Τὸ αἷμά Του ἃς βαρύνῃ ἡμᾶς καὶ τὰ παιδιά μας»¹, καὶ χοροπηδοῦν καὶ φέρονται ὑβριστικὰ οἱ ἴδιοι δένοντες καὶ ἀδηγοῦντες τὸν Ἰησοῦν· καὶ γίνονται αἴτιοι τῶν ὕβρεων τῶν στρατιωτῶν· καὶ τὸν καρφώνουν εἰς τὸν σταυρὸν καὶ βλασφημοῦν καὶ φτύνουν καὶ διακωμωδοῦν. Διότι τίποτε δὲν προσέφερεν ἐδῶ ὁ Πιλάτος, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔκαναν αὐτοί. Ἔγιναν καὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ δήμοι καὶ ὅλα.

Καὶ αὐτὰ ἀναγινώσκονται ἀπὸ ἡμᾶς ὅταν εἶναι ὅλοι συγκεντρωμένοι. Διότι διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ ἐθνικοί, ὅτι τὰ μὲν ὠραῖα καὶ ἐξαίρετα, ὅπως εἶναι τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, τὰ ἐπιδεικνύομεν εἰς τὰ πλήθη καὶ τοὺς λαούς, αὐτὰ δὲ τὰ ὑβριστικὰ τὰ ἀποκρύπτομεν, ἔκανόνισεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος νὰ ἀναγινώσκωνται ὅλα αὐτὰ εἰς πάνδημον ἐορτήν, ὅταν εἶναι παρόντες μεγάλο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ γενικῶς ὅλοι κατὰ τὴν μεγάλην νύκτα τοῦ Πάσχα. Ὅταν εἶναι παροῦσα ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη, τότε αὐτὰ διακηρύσσονται μὲ δυνατὴν φωνήν. Καὶ μολονότι αὐτὰ ἀναγινώσκονται καὶ γίνονται εἰς ὅλους γνωστά, ὁ Χριστὸς πιστεύεται ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα προσκυνεῖται καὶ δι' αὐτά, ἐπειδὴ κατεδέχθη νὰ ταπεινωθῆ τόσον

καὶ ταῦτα παθεῖν, καὶ παιδεῦσαι πᾶσαν ἡμᾶς ἀρειήν.

Ταῦτα τοίνυν διαπαντός ἀναγινώσκωμεν καὶ γὰρ πολὺ τὸ κέρδος, μεγίστη ἐντεῦθεν ἡ ὠφέλεια. Ὅταν γὰρ ἴδῃς καὶ σχήμασι καὶ πράγμασιν αὐτὸν χλευαζόμενον, καὶ προσκυ-
5 νούμενον μετὰ τισαύτης κωμωδίας, καὶ κονδυλιζόμενον, καὶ τὰ ἔσχατα πάσχοντα καὶ αὐτόλιθος ἦς, κηροῦ γενήσῃ παν-
τός ἀπαλώτερος, καὶ πᾶσαν ἐκβαλεῖς ἀπὸ τῆς ψυχῆς φλεγμονήν.

Ἄκουε τοίνυν καὶ τῶν ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν,
10 «Ἦγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι», φησί, καὶ γυμνώσαντες ἔλαβον αὐτοῦ τὰ ἱμάτια, καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτόν, πότε ἀποπνεύσει. Καὶ διανεμόνται αὐτοῦ τὰ ἱμάτια· ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων γίνεται καταδίκων καὶ οὐδένα ἐχόντων, καὶ ἐπ' ἐρημίας ὑπαρχόντων ἀπάσης. Ἐ-
15 μέριζον τὰ ἱμάτια, δι' ὧν τηλικαῦτα γέγονε θαύματα. Ἀλλ' οὐδὲν ἐνήργει τότε, τοῦ Χριστοῦ κατέχοντος τὴν ἀπόρρητον δύναμιν. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ αὕτη προσθήκη παροιρίας ἦν. Ὡς γὰρ εἰς ἄτιμον καὶ ἀπερριμμένον, ὅπερ ἔφην, καὶ τὸν πάντων εὐτελέστατον, οὕτω πάντα ἐτόλμων. Εἰς γοῦν τοὺς
20 λησιὰς οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσαντο, ἀλλ' εἰς τὸν Χριστὸν ἅπαντα ἐτόλμων. Καὶ μέσον αὐτὸν ἐσταύρωσαν, ἵνα τῇ δόξῃ τῇ ἐκείνων κοινωνήσῃ.

«Καὶ ἔδωκαν αὐτῷ ὄξος πιεῖν», καὶ τοῦτο ἐνυθρίζον-
τες· ὁ δὲ οὐκ ἠθέλησεν. Ἐτερος δέ φησιν, ὅτι γευσάμενος
25 εἶπε, «Τειτέλεσται». Τί δέ ἐστι, «Τειτέλεσται»; Ἡ προφητεία πεπλήρωται ἢ περὶ αὐτοῦ. «Ἐδωκαν» γὰρ φησὶν «εἰς τὸ βρωμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος». Οὐδὲ ἐκεῖνος δὲ δείκνυσιν ὅτι ἔπιεν· οὐδὲν γὰρ διέσπηκε τὸ ἀπλῶς γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ.
30 Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταιται τὰ τῆς παροιρίας, ἀλλὰ

2. Ἰω. 19, 30.

3. Ψαλμ. 68, 22.

πολὺ πρὸς χάριν μας, ὥστε νὰ ὑποστῇ καὶ αὐτά, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅλην τὴν ἀρετὴν.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἀναγινώσκομεν πάντοτε, διότι εἶναι πολὺ τὸ κέρδος καὶ μεγάλη ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτά. Διότι ὅταν τὸν βλέπῃς νὰ περιπαίζεται καὶ μὲ χειρονομίας καὶ μὲ πράξεις καὶ νὰ προσκυνῆται μὲ τόσῃν γελοιοποίησιν καὶ νὰ ραπίζεται καὶ νὰ ὑφίσταται τὰ χειρίστα, καὶ μονόλιθος ἔαν εἶσαι, θὰ γίνῃς πιὸ μαλακὸς ἀπὸ κάθε κερὶ καὶ θὰ βγάλῃς ἀπὸ τὴν ψυχὴν κάθε ἐρεθισμὸν.

Ἄκου λοιπὸν καὶ τὰ παρακάτω. Ὅταν τὸν ἐνέπαιξαν, «τὸν ὠδήγησαν διὰ νὰ τὸν σταυρώσουν», λέγει, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐγύμνωσαν ἐπῆραν τὰ ἐνδύματά του καὶ ἐκάθισαν περιμένοντες πότε θὰ ἐκπνεύσῃ. Καὶ μοιράζονται τὰ ἐνδύματά του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γίνεται εἰς τοὺς πολὺ εὐτελεῖς καὶ ἐγκαταλελειμμένους καταδίκους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν κανένα καὶ ζοῦν τελείως ἔρημοι. Ἐμοίραζαν τὰ ἐνδύματα μὲ τὰ ὁποῖα τόσον μεγάλα θαύματα εἶχαν γίνεῖ. Ἄλλὰ τίποτε δὲν ἔκανε τότε, ἂν καὶ ὁ Χριστὸς κατεῖχε τὴν μυστικὴν δύναμιν. Δὲν ἦταν δὲ καὶ αὐτὸ μικρὸν δεῖγμα μέθης. Διότι ἀποτολμοῦσαν τὰ πάντα ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀτίμου καὶ ἐγκαταλελειμμένου, ὅπως εἶπα, καὶ τοῦ πλέον εὐτελοῦς. Εἰς τοὺς ληστὰς λοιπὸν τίποτε τέτοιο δὲν ἔκαναν, ἐνῶ εἰς τὸν Χριστὸν τὰ ἀπετόλμησαν ὅλα. Καὶ τὸν ἐσταύρωσαν ἀνάμεσα εἰς αὐτούς, διὰ νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν φήμην ἐκείνων.

«Καὶ τοῦ ἔδωσαν νὰ πῆ ὄξος», καὶ αὐτὸ διὰ νὰ τὸν περιπαίξουν· ἐκεῖνος ὅμως δὲν τὸ ἠθέλησεν. Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστῆς λέγει ὅτι ἀφοῦ τὸ ἐγεύθη εἶπε, «τετέλεσται»². Τί σημαίνει δὲ «τετέλεσται»; Ὅτι ἐξεπληρώθη ἡ περὶ αὐτοῦ προφητεία, ἡ ὁποία λέγει· «Μοῦ ἔδωσαν νὰ φάγω χολὴν καὶ ὅταν ἐδίψασα μὲ ἐπότισαν μὲ ὄξος»³. Οὔτε αὐτὸς ὅμως ὁ εὐαγγελιστῆς δείχνει ὅτι ἔπινε· διότι δὲν διαφέρει εἰς τίποτε τὸ ὅτι ἀπλῶς ἐγεύθη ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔπιεν, ἀλλὰ σημαίνει ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Ἄλλ' ὅμως οὔτε ἐδῶ δὲν σταματοῦν αἱ παρανοϊκαὶ

καὶ γυμνώσαντες, καὶ σιαυρώσαντες, καὶ ὄξος προσενεγκόν-
 τες περαιτέρω προβαίνουνσι καὶ ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ βλέποντες
 ἀνεσκολοπισμένον, ὄνειδίζουσι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παραπορευό-
 μενοι· ἃ πάντων χαλεπώτερα ἦν, τὸ καὶ ἐπὶ αἰτία ἀπατεῶνος
 5 καὶ πλάνου ταῦτα παθεῖν, καὶ ὡς ἀλαζόνα, καὶ εἰκῆ κομπά-
 ζοντα ἅπερ ἔλεγε. Διὰ ταῦτα αὐτὸν καὶ ἐσταύρωσαν δημοσίᾳ
 ἵνα πάντων ὀρώγων ἐκπομπεύσωσι διὰ τοῦτο καὶ χερσὶ
 ταῖς σιραιωτικαῖς, ἵνα καὶ ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ τούτων
 τολμωμένων, τὰ τῆς παροινίας ἐπιτείνηται.

10 2. Καίτοι τίνα οὐκ ἂν ἔκαμψεν ὁ ὄχλος ὁ ἀκολουθῶν αὐ-
 τῷ καὶ θρηγῶν; Ἄλλ' οὐχὶ τοὺς θῆρας τούτους. Διὰ δὴ τοῦ-
 το καὶ αὐτὸς ἐκείνους μὲν ἀνακρίσεως ἀξιοῖ, τούτους δὲ οὐ-
 κέτι. Μετὰ γὰρ τὸ προᾶξαι ἅπερ ἠθέλον, καὶ τὴν δόξαν αὐ-
 τοῦ σπουδάζουσι λυμήνασθαι, δεδοικότες αὐτοῦ τὴν ἀνάστα-
 15 σιν. Διὰ τοῦτο δημοσίᾳ ταῦτα λέγουσι, καὶ λησιὰς συνεσταύ-
 ρωσαν, καὶ βουλόμενοι δεῖξαι ἀπατεῶνα, ἔλεγον· «Ὁ κατα-
 λύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, κατὰθηθι
 ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ». Ἐπειδὴ γὰρ εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν
 τὴν αἰτίαν (αὕτη δὲ ἦν τὸ γεγράφθαι, «Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰ-
 20 ουδαίων»), οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐνεσιτήκει λέγων ἐκεῖνος,
 «Ὁ γέγραφα, γέγραφα»· αὐτοὶ λοιπὸν ἐπειρῶντο, δι ὧν
 ἐχλεύαζον, δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς. Διὸ καὶ ἐκεῖνα
 ἔλεγον, καὶ ταῦτα· «Εἰ βασιλεὺς Ἰσραήλ ἐσσι, καταβάτω νῦν
 ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ»· καὶ πάλιν, «Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ
 25 δύναται σῶσαι»· καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐντεῦθεν ἐπιχειροῦν-
 τες διαβάλλειν καὶ πάλιν· «Εἰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσσι, καὶ θέ-
 λει αὐτόν, σωσάτω αὐτόν».

ᾧ μιαιοὶ καὶ παμμίαροι. Τί δέ; οἱ προφηῆται οὐκ ἦ-
 σαν προφηῆται, οὐδὲ οἱ δίκαιοι δίκαιοι, ἐπειδὴ αὐτοὺς οὐκ

ἐνέργειαί των, ἀλλὰ ἀφοῦ τὸν ἐγύμνωσαν καὶ τὸν ἐσταύρωσαν καὶ τοῦ προσέφεραν ὄξος, προχωροῦν περαιτέρω καὶ καθὼς τὸν βλέπουν καρφωμένον ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν τὸν χλευάζουν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ διερχόμενοι· αὐτὰ ἦσαν χειρότερα ἀπὸ ὅλα, τὸ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔπασχε μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι εἶναι πλάνος καὶ ἀπατεῶν καὶ ὡς ὑπερόπτης, ὁ ὁποῖος ἀλογίστως ὑπερηφανεύετο δι' ὅσα ἔλεγε. Δι' αὐτὰ καὶ τὸν ἐσταύρωσαν δημοσίως, διὰ νὰ τὸν διαπομπεύσουν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὄλων· δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐσταύρωσαν μὲ τὰ στρατιωτικὰ χέρια, διὰ νὰ παρατείνουν τὰς παρανοϊκὰς ἐνεργείας των ἀποτολμῶντες αὐτὰ καὶ εἰς δημόσιον δικαστήριον.

2. Ἐὰν καὶ ποῖον δὲν θὰ ἔκαμνε νὰ λυγίσῃ ὁ ὄχλος ποῦ τὸν ἠκολούθει καὶ ἐθρήνει; Ὁχι ὅμως καὶ τὰ θηρία αὐτά. Δι' αὐτὸ καὶ Αὐτὸς ἐκείνους μὲν τοὺς θεωρεῖ ἀξιόους ἀποκρίσεως, ἐνῶ αὐτοὺς ὄχι. Διότι ἀφοῦ ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν, σπεύδουν νὰ μολύνουν καὶ τὴν φήμην Του, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὴν ἀνάστασιν. Δι' αὐτὸ τὰ λέγουν αὐτὰ δημοσίως καὶ δι' αὐτὸ ἐσταύρωσαν μαζί Του καὶ ληστάς, θέλοντες δὲ νὰ δείξουν ὅτι εἶναι ἀπατεῶν ἔλεγαν· «Σὺ ποῦ γκρεμίζεις τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας τὸν ἀνοικοδομεῖς, κατέβα ἀπὸ τὸν σταυρὸν». Διότι ἐπειδὴ δὲν εἰσηκούσθησαν ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Πιλάτον νὰ καταστρέψῃ τὴν αἰτίαν τῆς σταυρώσεως (ἢ ὁποία ἦτο τὸ ὅτι ἔβαλε νὰ γράψουν «ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων»), καὶ ἐκεῖνος ἠρνήθη λέγων· «ὅ,τι ἔγραψα, ἔγραψα», προσεπάθουν μὲ τοὺς χλευασμοὺς των νὰ δείξουν ὅτι δὲν εἶναι βασιλεὺς. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν καὶ τὰ προηγούμενα ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν εἶναι βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, ἅς κατεβῆ τώρα ἀπὸ τὸν σταυρὸν», καί, «Ἄλλους ἔσωσεν, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν του δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν σώσῃ», ἐπιχειροῦντες νὰ συκοφαντήσουν μὲ αὐτὸ καὶ τὰ θαύματα ποῦ εἶχε κάμει προηγουμένως, καὶ «Ἐὰν εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν θέλῃ ὁ Θεὸς ἅς τὸν σώσῃ».

Βδελυροὶ καὶ ἀχρεϊότατοι! Διατί τάχα; Οἱ προφῆται δὲν ἦσαν προφῆται, οὔτε οἱ δίκαιοι δίκαιοι, ἐπειδὴ δὲν τοὺς

ἐξήρπασε τῶν κινδύνων ὁ Θεός; Ἄλλὰ μὴν ἦσαν, καὶ ταῦτα πάσχοντες. Τί οὖν ἴσον τῆς ἀνοίας ὑμῶν γένοιτ' ἄν; Εἰ γὰρ ἐκείνων οὐκ ἐλυμήνατο παρ' ὑμῖν τὴν δόξαν ἢ τῶν κινδύνων ἐπαγωγή, ἀλλ' ἦσαν προφηταὶ καὶ πάσχοντες ἅπερ ἔπασχον·
 5 πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τούτου οὐκ ἐχρῆν ὑμᾶς σκανδαλίζεσθαι, καὶ δι' ὧν ἐποίησε, καὶ δι' ὧν εἶπεν, ἀεὶ ταύτην ὑμῶν προδιορθωσαμένου τὴν ὑπόνοιαν.

Ἄλλ' ὅμως καὶ τούτων λεγομένων καὶ γενομένων οὐδὲν ἴσχυσαν οὐδὲ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν. Ὁ γοῦν ἐν ἐσχάτῃ
 10 πονηρίᾳ κατασαπείς, καὶ ἐν φόνοις καὶ τοιχωρυχαῖς τὸν ἅπαντα καταναλώσας θίον, διε ταῦτα ἐλέγειο, τότε αὐτὸν ὠμολόγησε, καὶ βασιλείας ἐμνημόνευσε· καὶ ὁ δῆμος αὐτὸν ὠλοφύρετο. Καίτοιγε ἐδόκει τᾶναντία μαρτυρεῖν τὰ γινόμενα παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι τοῦ μυστηρίου τὴν οἰκονομίαν, ὅτι ἀ-
 15 σθενῆς καὶ οὐδὲν δυνάμενος· ἀλλ' ὅμως ἡ ἀλήθεια καὶ διὰ τῶν ἐναντίων ἴσχυσε.

Ταῦτ' οὖν ἀκούοντες, ὀπλίζωμεν ἐναντοὺς κατὰ παντὸς θυμοῦ, κατὰ πάσης ὀργῆς. Κἂν φλεγμαίνουσαν ἴδῃς τὴν καρδίαν σου, σφράγισον τὸ σιῆθος, τὸν σταυρὸν ἐπιθείς· ἀνάμνη-
 20 σὸν τι τῶν τότε συμβάντων, καὶ ὡσπερ κονιορτὸν ἐκβαλεῖς πάντα θυμὸν τῶν γεγενημένων τῇ μνήμῃ. Ἐννόησον τὰ ρήματα, τὰ πράγματα· ἐννόησον ὅτι ἐκεῖνος Δεσπότης, σὺ δὲ δοῦλος· ἐκεῖνος διὰ σέ, σὺ δὲ διὰ σαυτὸν· ἐκεῖνος ὑπὲρ τῶν εὐργειηθέντων καὶ σταυρωσάντων, σὺ δὲ ὑπὲρ σαυτοῦ· ἐκεῖνος ὑπὲρ
 25 τῶν ὑβρικότων, σὺ δὲ πολλάκις ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀδικηθέντων· ἐκεῖνος τῆς πόλεως ὀρώσης ἀπάσης, μᾶλλον δὲ τοῦ δήμου παντὸς τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ξένων καὶ τῶν ἐπιχωρίων, ἐφ' ὧν τὰ φιλόανθρωπα ἐφθέγγεσθαι ρήματα, σὺ δὲ ὀλίγων

ἀνῆρπασεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους ὁ Θεός; Καὶ βέβαια ἦσαν, καὶ ὅταν ὑφίσταντο αὐτά. Τί θὰ ἤμποροῦσε λοιπὸν νὰ γίνῃ ἰσάξιον τῆς μωρίας σας; Διότι ἐὰν ἡ πρόκλησις ἐπικινδύνων περιστάσεων δὲν ἐμόλυναν τὴν φήμην ἐκείνων, ἀλλὰ παρέμεναν προφῆται καὶ ὅταν ἔπασχαν, πολὺ περισσότερον δὲν ἔπρεπε νὰ σκανδαλισθῆτε εἰς τὴν περίπτωσιν Αὐτοῦ μὲ ὅσα ἔκαμε καὶ εἶπε ἀνασκευάζων διαρκῶς αὐτὴν τὴν γνώμην σας.

Ἄλλ' ὅμως καὶ μὲ αὐτὰ πού ἐλέγοντο καὶ ἐγίνοντο δὲν κατώρθωσαν τίποτε, οὔτε ἐκεῖνον τὸν καιρόν. Ἔτσι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶχε κυριολεκτικὰ σαπίσει μέσα εἰς τὴν πονηρίαν καὶ εἶχε καταναλώσει ὀλόκληρον τὸν βίον του εἰς φόνους καὶ ληστείας, ἀκριβῶς ὅταν ἐλέγοντο αὐτά, τότε τὸν ὠμολόγησε Θεὸν καὶ ἐνεθυμήθη τὴν βασιλείαν. Καὶ τὸ πλῆθος τὸν ἐθρήνει μὲ ὄδυρμούς, ἂν καὶ ἐφαίνετο ὅτι ὅσα ἐγίνοντο θὰ ἐπεβεβαίωσαν ἀντιθέτως εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὴν ἐνέργειαν τοῦ μυστηρίου, ὅτι ἦτο ἀδύνατος καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τίποτε· καὶ ὅμως ἡ ἀλήθεια καὶ διὰ τῶν ἀντιθέτων ἐπεκράτησεν.

Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς ὀπλίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐναντίον κάθε θυμοῦ καὶ ὀργῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῆς τὴν καρδίαν σου νὰ φλογίζεται, σφράγισε τὸ στήθος σου τοποθετῶν ἐπάνω του τὸν σταυρόν· ἐνθυμήσου κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πού συνέβησαν τότε καὶ ὡσὰν σκόνην θὰ ἀποβάλης κάθε θυμὸν μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ὄσων εἶχαν γίνει. Σκέψου τὰ λόγια καὶ τὰς ἐνεργείας· σκέψου ὅτι ἐκεῖνος ἦτο Δεσπότης, ἐνῶ σὺ εἶσαι δοῦλος· ὅτι ἐκεῖνος ἔπασχε πρὸς χάριν σου, ἐνῶ σὺ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· ἐκεῖνος χάριν αὐτῶν πού εἶχαν εὐεργετηθῆ καὶ τὸν ἐσταύρωσαν, ἐνῶ σὺ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· ἐκεῖνος χάριν αὐτῶν πού τὸν ὕβρισαν, ἐνῶ σὺ πολλὰς φορές ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀδικηθῆ· ἐκεῖνος ἔπαθε ὑπὸ τὰ ὄμματα ὀλοκλήρου τῆς πόλεως, ἢ μᾶλλον ὄλου τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ξένων καὶ τῶν ἐντοπίων, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀπευθύνει τὰ φιλόφθωρα λόγια του, ἐνῶ σὺ ἐνώπιον ὀλίγων· καὶ τὸ ἀκόμη

παρόντων καὶ τὸ μείζον εἰς ὕβριν, τὸ καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτὸν ἐγκαταλιπεῖν. Οἱ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν θεραπεύοντες ἀπεπήδησαν· οἱ δὲ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι ἀνεσκολοπισμένον ἐν μέσῳ λαβόντες ὕβριζον, ἐλοιδόρουν, ἐκωμῶδουν, ἐγέλων, ἐ-
 5 χλεύαζον· Ἰουδαῖοι, σιραϊῶται κάτωθεν ἄνωθεν, ἐκατέρωθεν λησται· καὶ γὰρ οἱ λησται ὕβριζον αὐτὸν καὶ ὠνείδιζον ἀμφοτέρωθεν.

Πῶς οὖν ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι ὁ εἷς ἐπειμίμα; Ἀμφοτέ-
 10 ρα γέγονε· πρότερον μὲν γὰρ ἀμφοτέρωθεν ὠνείδιζον, ὕστερον δὲ οὐκέτι. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης ἕκ τινος συνθήματος τὸ πρᾶγμα γεγενῆσθαι, μηδὲ εἶναι λησιτὴν τὸν λησιτὴν, ἀπὸ τῆς ὕβρεως δείκνυσί σοι, ὅτι ἄνω ἐπὶ τοῦ σταυροῦ λησιτὴς ἦν καὶ ἐχθρός, καὶ ἀθρόον μετεβλήθη. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος φιλοσόφει. Τί γὰρ πάσχεις τοιοῦτον, οἷον ἔπαθεν ὁ Δε-
 15 σπότης σου; Δημοσίᾳ ὕβρισθης; Ἄλλ' οὐ τοιαῦτα. Χλευάζη; Ἄλλ' οὐ πᾶν τὸ σῶμα, οὐδὲ οὕτω μαστιζόμενος καὶ γυμνούμενος. Εἰ δὲ καὶ ἐκολαφίσθης, ἀλλ' οὐχ οὕτως.

3. Προσιίθει δέ μοι, καὶ ὑπὸ τίνων, καὶ διατί, καὶ πό-
 20 τε, καὶ τίς· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτατον, ὅτι τούτων γινομένων οὐδεὶς ἐνεκάλει, οὐδεὶς ἐμέμφετο τὰ γινόμενα· ἀλλὰ τοῦναντίον, καὶ ἐπήγουν ἅπαντες, καὶ συνεχλεύαζον, καὶ συνέσκωπιον, καὶ ὡς ἀλαζόνα καὶ ἀπαιεῶνα καὶ πλάνον, καὶ οὐκ ἔχοντα δεῖξαι ἐπὶ τῶν ἔργων ἅπερ εἶπεν, οὕτως αὐτὸν ἐλοιδόρουν. Ὁ δὲ σιγαῖ πρὸς πάντα, φάρμακα μέγιστα κατα-
 25 σκευάζων ἡμῖν μακροθυμίας.

Ἄλλ' ἡμεῖς ταῦτα ἀκούοντες, οὐδὲ πρὸς οἰκείας καρτεροῦμεν, ἀλλὰ τῶν ἀγρίων ὄνων μείζονα πηδῶμεν καὶ λακίζομεν· ὑπὲρ μὲν τῶν εἰς ἡμᾶς ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι ὄν-

χειρότερον, ὅτι τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ μαθηταὶ Του. Διότι ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὅποιοι προηγουμένως τὸν ἐσέβοντο ἀπεσκίρτησαν, οἱ δὲ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοί Του, ἀφοῦ τὸν παρέλαβαν καρφωμένον εἰς τὸ μέσον, τὸν ὕβριζαν, τὸν ἐβλασφήμουν, τὸν διακωμῶδουν, τὸν περιέπαιζαν, τὸν ἐχλεύαζαν· ἀπὸ κάτω Ἰουδαῖοι καὶ στρατιῶται· ἀπὸ ἐπάνω, καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, λησταί· διότι καὶ οἱ δύο λησταὶ τὸν ὕβριζαν καὶ τὸν περιέπαιζαν.

Πῶς λοιπὸν ὁ Λουκᾶς λέγει ὅτι τὸν ἐπετίμα ὁ ἕνας;⁴ Καὶ τὰ δύο ἔγιναν. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν ἐχλεύαζαν καὶ οἱ δύο, κατόπιν ὅμως ὄχι. Διὰ τὸ μὴ νομίσης δὲ ὅτι τὰ πράγματα ἔγιναν μὲ κανένα σύνθημα, καὶ ὅτι ὁ ληστής παρέμεινε ληστής, ἀπὸ τὴν ὕβριν σου δείχνει ὅτι ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν ἦτο ληστής καὶ ἐχθρὸς καὶ ὅτι μετεμελήθη διὰ μιᾶς. Σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἀντεμετώπιζε μὲ καρτερικότητα τὰς ἀντιξοότητας. Διότι τί ἔπαθες ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπέστη ὁ Δεσπότης σου; Ὑβρίσθης δημοσίως; Ἄλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Χλευάζεσαι; Ἄλλὰ ὄχι ὀλόκληρον τὸ σῶμά σου, οὔτε μὲ μαστιγώσεις καὶ γυμνός. Ἐὰν πάλι ἐρραπίσθης, δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι.

3. Κάνε μου δὲ τὴν χάριν νὰ προσθέσης καὶ ἀπὸ ποίους ὑφίστατο ὅλα αὐτὰ καὶ διατί καὶ ποῖος, καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον, ὅτι ἐνόσω ἐγίνοντο κανεῖς δὲν διεμαρτύρετο, κανεῖς δὲν κατέκρινεν αὐτὰ πού ἐγίνοντο· ἀντιθέτως μάλιστα ὅλοι τὰ ἐπαινοῦσαν καὶ τὸν ἐχλεύαζαν ἀπὸ κοινοῦ καὶ τὸν ἐπείραζαν καὶ τὸν ἐβλασφήμουν ὡς ἀλαζόνα καὶ ἀπατεῶνα καὶ πλάνον καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἀποδείξῃ ἐμπράκτως αὐτὰ τὰ ὅποια εἶχεν εἶπεῖ. Ἐκεῖνος δὲ σιωπᾶ εἰς ὅλα, κατασκευάζων πρὸς χάριν μας δραστικώτατα φάρμακα μακροθυμίας.

Ἐμεῖς ὅμως οἱ ὅποιοι ἀκούομεν αὐτά, οὔτε πρὸς τοὺς δούλους δὲν δείχνομεν ὑπομονήν, ἀλλὰ τινασσόμεθα καὶ λακτίζομεν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀγρίους ὄνους. Δι' ὅσα ἀφοροῦν ἐμᾶς γινόμεθα σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι, ἐνῶ δι'

τες, ὑπὲρ δὲ τῶν εἰς Θεὸν οὐ πολὺν ποιούμενοι λόγον. Καὶ περὶ φίλους δὲ ὁμοίως διακείμεθα κἂν λυπήσῃ τις, οὐ φέρομεν κἂν ὑβρίση, θηρίων ἀγριαίνομεν μᾶλλον, οἱ καθ' ἐκάστην ταῦτα ἀναγινώσκοντες τὴν ἡμέραν. Ὁ μαθητὴς προ-
 5 ἔδωκεν· οἱ λοιποὶ καταλιπόντες αὐτὸν ἔφυγον· οἱ εὐεργετηθέντες ἐνέπυσαν· ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως ἐρράπισεν· οἱ στρατιῶται ἐκολάφιζον· οἱ παριόντες ἔσκωπιον καὶ ἐλοιδοροῦν· οἱ λησισταὶ κατηγόρουν· καὶ πρὸς οὐδένα ἐξέβαλε ρῆμα, ἀλλὰ τῇ σιγῇ ἅπαντας ἐνίκα, σὲ παιδεύων διὰ τῶν ἔργων,
 10 ὅτι ὅσῳ ἂν ἐνέγκῃς πράως, τοσοῦτω μᾶλλον τῶν κακῶς ποιούντων κρατήσεις καὶ παρὰ πᾶσι ἔση θαυμαστός.

Τίς γὰρ οὐ θαυμάσεται τὸν ἐπιεικῶς φέροντα τὰς παρὰ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑβρεῖς; Ὡσπερ γὰρ κἂν δικαίως πάσχη τις, τὸ κακὸν ἐνεγκὼν πράως, νομίζεται παρὰ τοῖς πολλοῖς
 15 ἀδίκως πάσχειν· οὕτω κἂν ἀδίκως πάσχη, θρασύνηται δέ, τοῦ δικαίως πάσχειν ὑπόνοιαν λήφεται, καὶ καταγέλαστος ἔσται, ὡς αἰχμάλωτος συρόμενος ὑπὸ τῆς ὀργῆς, καὶ τὴν εὐγένειαν ἀπολλὺς τὴν ἑαυτοῦ. Τὸν γὰρ τοιοῦτον οὐδὲ ἐλεύθερον δεῖ προσειπεῖν, κἂν μυρίων δεσπόζῃ δούλων.

20 Ἄλλὰ σφοδρῶς σε παρώξυνεν ὁ δεῖνα; Καὶ τί τοῦτο; Τότε γὰρ δεῖ τὴν φιλοσοφίαν ἐνδείκνυσθαι ὡς ὅταν μηδεὶς ὁ παρακνίζων ἦ, καὶ τὰ θηρία ὀφόμεθα ἡμερᾶ· οὔτε γὰρ ἐκεῖνα ἀεὶ ἀγριοῦνται, ἀλλ' ὅταν αὐτὰ τις διεγείρῃ. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, εἰάν τίποτε μόνον ἡσυχάζωμεν, ὅταν μηδεὶς ὁ παρο-
 25 ξύνων ἦ, τί τὸ πλεόν; Ἐκεῖνα μὲν γὰρ καὶ δικαίως ἀγανακτεῖ πολλάκις, καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἀπολογία· καὶ γὰρ κινούμενα καὶ νυτιόμενα διεγείρεται· χωρὶς δὲ τούτων, καὶ

ὅσα ἀφοροῦν τὸν Θεὸν δὲν δίδομεν πολλὴν σημασίαν. Καὶ ἔναντι τῶν φίλων συμπεριφερόμεθα καθ' ὅμοιον τρόπον. Καὶ ὅταν ἀκόμη μᾶς λυπήσῃ κανεῖς, δὲν τὸ ἀνεχόμεθα. Καὶ ἂν μᾶς ὑβρίσῃ, γινόμεθα ἄγριοι περισσότερο ἀπὸ τὰ θηρία, ἐμεῖς οἱ ὅποιοι ἀναγινώσκομεν αὐτὰ καθημερινῶς. Τὸν Χριστὸν ὁ μαθητὴς τοῦ τὸν ἐπρόδωσεν, οἱ ἄλλοι τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔφυγαν, ἐκεῖνοι ποὺ εὐηργετήθησαν τὸν ἔπτυσαν, ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως τὸν ἐρράπισεν, οἱ στρατιῶται τὸν ἐκολάφιζαν, οἱ διερχόμενοι τὸν ἐκοροΐδευαν καὶ τὸν ἐβλασφήμουν, οἱ λησταὶ τὸν κατηγόρουν, καὶ εἰς οὐδένα ἀπηύθυνε λόγον, ἀλλὰ τοὺς ἀντιμετώπιζεν ὅλους μὲ σιωπὴν, διδάσκων ἐσένα ἐμπράκτως, ὅτι ὅσον ἤρεμα ὑποφέρεις, τόσον περισσότερο θὰ νικήσῃς ὅσους σὲ κακοποιοῦν καὶ θὰ ἐκτιμηθῇς ἀπὸ ὅλους.

Διότι ποῖος δὲν θαυμάζει ἐκεῖνον ὁ ὅποιος ὑποφέρει μὲ ἐπιείκειαν τὰς ὑβρεῖς αὐτῶν ποὺ τὸν παρενοχλοῦν; Ὅπως ὅταν κανεῖς ἂν καὶ τιμωρεῖται δικαίως, ἀνεχόμενος τὴν τιμωρίαν μὲ ἡρεμίαν, νομίζεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὅτι τιμωρεῖται ἀδίκως, ἔτσι καὶ ὅταν πάσχη ἀδίκως, ἀλλὰ ἀποθρασύνεται, θὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δικαίως πάσχει καὶ θὰ γίνῃ καταγέλαστος, διότι παρασύρεται ἀπὸ τὸν θυμὸν ὡς αἰχμάλωτος καὶ χάνει τὴν εὐγένειάν του. Αὐτὸν δὲ οὔτε ἐλεύθερον πρέπει νὰ τὸν ὀνομάσῃ κανεῖς, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κύριος μυριάδων δούλων.

Ἄλλὰ θὰ ἀντιτείνῃς ὅτι ὁ δεῖνα σὲ ἐξερέθισε πολὺ. Καὶ τί μὲ αὐτό; Τότε ἀκριβῶς πρέπει νὰ δείξῃς τὴν καρτερίαν. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ κανεῖς ποὺ νὰ προκαλῇ ἐρεθισμόν, καὶ τὰ θηρία θὰ τὰ ἰδοῦμεν νὰ εἶναι ἡμέρα. Ἄλλως τε οὔτε καὶ ἐκεῖνα εἶναι πάντοτε ἐξαγριωμένα, παρὰ μόνον ὅταν κάποιος τὰ ἐρεθίσῃ. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἡσυχάζομεν μόνον ὅταν δὲν μᾶς παροξύνῃ κανεῖς, τί περισσότερο ἔχομεν; Ἐκεῖνα μάλιστα πολλὰς φορὰς ἀγανακτοῦν δικαίως καὶ ἔχουν πολλὴν δικαιολογίαν, διότι ὅταν κινοῦνται καὶ ἀγκλυνώνωνται ἐξεγείρονται. Πέραν αὐτῶν δὲν ἔχουν λο-

λογισμῶν ἔστιν ἐστερημένα, καὶ ἐν τῇ φύσει τὸ θηριοῦσθαι ἔχει.

Σὺ δὲ πόθεν, εἶπέ μοι, θηριούμενος καὶ ἀγριαίνων δυνήση συγγνώμης τυχεῖν; Τί πέπονθας δεινόν; ἠρπάγης; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο δεῖ ἐνεγκεῖν, ὥστε μειζόνως κερδᾶναι. Ἀλλὰ δόξης ἀπεσιερήθης; Καὶ τί τοῦτο; Οὐδὲν γὰρ ἡλάττωται ταύτῃ τὰ κατὰ σέ, ἐὰν φιλοσοφῆς. Εἰ δὲ οὐδὲν πάσχεις δεινόν, πόθεν ὀργίζῃ τῷ μηδέν σε διαθέντι κακόν, ἀλλὰ καὶ ὠφεληκότι; Οἱ μὲν γὰρ τιμῶντες, τοὺς μὴ νήφοντας καὶ χαννοιέρους ποιοῦσιν· οἱ δὲ ὑβρίζοντες καὶ καταφρονοῦντες, τοὺς ἑαυτοῖς προσέχοντας καρτερικωτέρους ἐργάζονται. Οἱ γὰρ δὴ ράθυμοι τιμώμενοι μᾶλλον ἀδικοῦνται, ἢ ὑβριζόμενοι. Καὶ οὗτοι μὲν, ἐὰν νήφωμεν, αἴτιοι γίνονται φιλοσοφίας ἡμῖν· ἐκεῖνοι δὲ τὸν τῦφον ἡμῶν ἐπαίρουσιν, ἀλαζονείας, κενοδοξίας, βλακειάς πληροῦσι, μαλακωτέραν ἡμῶν ἐργάζονται τὴν ψυχὴν.

Καὶ μαρτυροῦσιν οἱ πατέρες οἱ τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς οὐ τοσαῦτα κολακεύοντες ὅσα ὑβρίζουσι, δεδοικότες μὴ τινα ἐντεῦθεν δέξωνται βλάβην· καὶ οἱ διδάσκαλοι τούτῳ πρὸς αὐτοὺς κέχρηται τῷ φαρμάκῳ. Ὡστε εἰ χρὴ ἀποστρέφεσθαι, κολακεύοντας μᾶλλον ἢ ὑβρίζοντας χρὴ· μείζονα γὰρ φέρει λύμην τῆς ὑβρεως τοῦτ' ἐπὶ τὸ δέλεαρ τοῖς μὴ προσέχουσι, καὶ δυσκολώτερον τούτου κατασχεῖν, ἢ ἐκείνου τοῦ πάθους.

Καὶ ὁ μισθὸς δὲ πολλῶ πλείων ἐντεῦθεν, καὶ τὸ θαῦμα πλέον. Καὶ γὰρ θαυμασιότερον ἰδεῖν ἄνθρωπον ὑβριζόμενον καὶ μὴ κινούμενον, ἢ τυπτόμενον καὶ πλητιτόμενον καὶ μὴ καταπίπτοντα. Καὶ πῶς δυνατὸν μὴ κινήθῃναι; φησὶν. Ὑβρι-

γικόν καὶ εἶναι εἰς τὴν φύσιν των νὰ ἐξαγριώνωνται.

Σὺ ὅμως, εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ θὰ ἤμπορέσης νὰ τύχης συγγνώμης, ὅταν γίνεσαι θηρίον καὶ ἐξαγριώνεσαι; Τί κακὸν ἔχεις πάθει; Ἐγίνες θυμὰ ἀρπαγῆς; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ τὸ ὑπομείνης, διὰ νὰ κερδήσης περισσότερον. Ἄλλὰ μήπως ἔχασες δόξαν; Καὶ τί εἶναι αὐτό; Διότι ἐὰν τὸ καλοσκεφθῆς, κατὰ τίποτε δὲν ἔχουν μειωθῆ τὰ ὑπάρχοντά σου μὲ αὐτό. Ἐὰν δὲ δὲν πάσχης κανένα κακόν, διατί ὀργίζεσαι ἐναντίον ἐκείνου ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον κανένα κακόν δὲν σοῦ ἔκαμεν, ἀλλὰ καὶ σὲ ὠφέλησε; Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἐκτιμοῦν ὅσους δὲν εἶναι νηφάλιοι τοὺς κάμνουν περισσότερον ἀλαζόνας· ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ὑβρίζουν καὶ περιφρονοῦν ὅσους προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των τοὺς κάμνουν περισσότερον καρτερικούς. Διότι οἱ μὲν ὀκνηροὶ ἀδικοῦνται περισσότερον ὅταν τιμωρῶνται παρὰ ὅταν ὑβρίζωνται. Καὶ αὐτοὶ μὲν, ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι, γίνονται εἰς ἡμᾶς αἴτιοι καρτερίας· ἐκεῖνοι δὲ ἐξάπτουν τὸν ἐγωισμόν μας, μᾶς γεμίζουν μὲ ἀλαζονείαν, κενοδοξίαν καὶ βλακείαν καὶ κάμνουν τὴν ψυχὴν μας περισσότερον ἀσθενικήν.

Καὶ ἐπιβεβαιώνουν αὐτὰ οἱ πατέρες, οἱ ὁποῖοι δὲν κολακεύουν τόσον πολὺ τοὺς υἱοὺς των ὅσον τοὺς ταπεινῶνουν, ἀπὸ φόβον μήπως ὑποστοῦν ζημίαν ἀπὸ τὰς κολακείας. Ἄλλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιον φάρμακον πρὸς αὐτούς. Ὡστε, ἐὰν πρέπει νὰ ἀποστρεφώμεθα κάποιους, πρέπει νὰ ἀποστρεφώμεθα ἐκείνους ποὺ μᾶς κολακεύουν μᾶλλον παρὰ ἐκείνους ποὺ μᾶς ὑβρίζουν. Διότι τὸ δόλωμα αὐτὸ φέρει περισσοτέραν βλάβην ἀπὸ τὴν ὕβριν εἰς ὅσους δὲν προσέχουν, καὶ εἶναι δυσκολώτερον νὰ κυριαρχήσωμεν εἰς αὐτὸ παρὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ πάθος.

Καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι πολὺ περισσοτέρα καὶ ὁ θαυμασμὸς μεγαλύτερος. Διότι ὄντως εἶναι πιὸ ἀξιοθαύμαστον νὰ ἰδῆς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ὑβρίζεται καὶ δὲν ἀντιδρᾷ, ἢ κτυπᾷται καὶ δέρνεται καὶ δὲν καταβάλλεται. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀντιδράσῃ, λέγει; Σὲ ὕβρισε κά-

σέ τις; Τὸ σημεῖον ἐπίθες τῷ σιγήθει ἀναμνήσθητι πάντων τῶν τότε γενομένων, καὶ πάντα οβέννυται. Μὴ ἐννοήσης τὰς ὑβρεις μόνον, ἀλλ' εἰ καὶ τί σοι χρησιδὸν γέγονέ ποτε παρὰ τοῦ ὑβρικότος, καὶ εὐθέως γενήσῃ πρῶτος. Μᾶλλον δὲ ἐν-
5 νόησον πρὸ πάντων τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καὶ ταχέως ἔση μέτριος καὶ ἐπεικής.

4. Μειὰ τούτων καὶ ἀπὸ τῶν οἰκειῶν τῶν σῶν λάμβανε τὴν ὑπὲρ τούτων νοουθεσίαν. Καὶ διὰ τὴν ἴδης σαυτὸν μὲν ὑβρίζοντα, ἐκεῖνον δὲ σιγῶντα, ἐννόησον ὅτι δυνατὸν φιλοσο-
10 φεῖν, καὶ κατὰγνωθὶ σαυτοῦ τραχυνομένου, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῶν ὑβρεων παιδεύθητι μὴ ὑβρίσειν, καὶ οὕτως οὐδὲ ὑβριζόμενος ἀλγήσεις. Ἐννόησον ὅτι ἐξέσιτηκεν ὁ ὑβρίζων καὶ μαίνεται, καὶ οὐκ ἀγανακτῆσεις ὑβριζόμενος· ἐπεὶ καὶ οἱ δαιμονῶντες τύπτουσιν ἡμᾶς, καὶ οὐ μόνον οὐ κινούμεθα, ἀλ-
15 λὰ καὶ ἐλεοῦμεν αὐτούς.

Τοῦτο καὶ σὺ ποίησον· ἐλέησον τὸν ὑβρίζοντα· δεινῷ γὰρ κατέχεται θηρίῳ, τῷ θυμῷ· χαλεπῷ δαίμονι, τῇ ὀργῇ. Αὐ-
σον αὐτὸν ἐνεργούμενον ὑπὸ δαίμονος χαλεποῦ, καὶ ἐν βρα-
χεῖ διαφθειρόμενον. Τοιοῦτον γὰρ τοῦτο τὸ νόσημα, ὡς μη-
20 δὲ χρόνον δεῖσθαι εἰς ἀπώλειαν τοῦ ἀλόγιος. Διὸ καὶ τις ἔλεγεν· «Ἡ γὰρ ροπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ πῶσις αὐτῷ»· τούτῳ αὐτοῦ μάλιστα δεικνὺς τὸ τυραννικόν, ὅτι ἐν βραχεῖ καιρῷ μεγάλα ἐργάζεται κακά, καὶ οὐ δεῖται πολλῆς τῆς διατρι-
βῆς· ὡς εἶπε πρὸς τῇ ἰσχύει καὶ μόνιμον εἶη, καὶ δυσκαταγώ-
25 ριστον ἔσται.

Ἐβουλόμην δεῖξαι, τίς μὲν ὁ ὑβρίζων, τίς δὲ ὁ φιλοσοφῶν, καὶ γυμνὴν εἰς μέσον ἀγαγεῖν τὴν ἑκατέρου ψυχὴν. Εἶδες γὰρ ἂν τὴν μὲν εἰκουσίαν πελάγει κλυδωνιζομένῳ, τὴν δὲ λιμένι ταραχῆς ἀπηλλαγμένῳ. Οὔτε γὰρ ταράττεται ὑπὸ

ποιος; Τοποθέτησε ἐπάνω εἰς τὸ στήθος σου τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Θυμήσου ὅλα ὅσα ἔγιναν τότε καὶ ὅλα σβήνουν. Μὴ κυττᾶς μόνον τὰς ὕβρεις, ἀλλὰ καὶ ὅτι τυχὸν καλὸν σοῦ ἔχει κάμει ποτὲ ὁ ὑβριστῆς καὶ θὰ γίνῃς ἀμέσως πρᾶος. Ἡ καλύτερα θυμήσου πρὸ πάντων τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀμέσως θὰ γίνῃς πρᾶος καὶ ἐπεικῆς.

4. Μαζὶ μὲ αὐτὰ διδάξου καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους σου περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἔτσι, ὅταν ἰδῆς τὸν μὲν ἑαυτὸν σου νὰ ὑβρίζῃ, ἐκεῖνον δὲ νὰ σιωπᾷ, σκέψου ὅτι δείχνει μεγάλην καρτερικότητα καὶ καταδίκασε τὸν ἑαυτὸν σου ὁ ὁποῖος ἐρεθίζεται, καὶ διδάξου ἀκόμη καὶ τὴν ὥρα τῶν ὕβρεων νὰ μὴ ὑβρίζης καὶ ἔτσι οὔτε ὅταν ὑβρίζεσαι θὰ πονέσης. Σκέψου ὅτι αὐτὸς ποὺ σὲ ὑβρίζει παρεφρόνησε καὶ μαίνεται καὶ δὲν θὰ ἀγανακτήσης καίτοι ὑβρίζεσαι. Διότι καὶ οἱ δαιμονισμένοι μᾶς κτυποῦν καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀντιδρῶμεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐσπλαγχνιζόμεθα.

Αὐτὸ κάμε καὶ σύ· εὐσπλαγχνίσου αὐτὸν ποὺ σὲ ὑβρίζει· διότι κατέχεται ἀπὸ δεινὸν θηρίον, τὸν θυμόν· ἀπὸ τρομερὸν δαίμονα, τὴν ὀργήν. Ἐλευθέρωσε αὐτὸν ποὺ κατευθύνεται ἀπὸ φαβερὸν δαίμονα καὶ θὰ καταστραφῇ ἐντὸς ὀλίγου τελείως. Διότι τὸ νόσημα αὐτὸ εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται πολὺν χρόνον διὰ νὰ καταστρέψῃ αὐτὸν ποὺ καταλαμβάνει. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἔλεγεν· «Διότι τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ του εἶναι ἡ καταστροφή του»⁵, θέλων μὲ αὐτὸ νὰ δείξῃ κυρίως τὴν τυραννικότητα τοῦ θυμοῦ, ὅτι δηλαδὴ μέσα εἰς βραχὺν χρόνον προκαλεῖ μεγάλα κακὰ καὶ ὅτι δὲν χρειάζεται πολλὴν χρονοτριβήν. Καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι ἐάν, μαζὶ μὲ τὴν δύναμιν, εἶναι καὶ μόνιμον πάθος, τότε γίνεται δυσκολοπολέμητον.

Ἦθελα νὰ σοῦ δείξω ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ ὑβρίζει καὶ ποῖος αὐτὸς ποὺ ὑπομένει καὶ νὰ σοῦ παρουσιάσω γυμνήν τὴν ψυχὴν τοῦ καθενός. Θὰ ἔβλεπες τότε τὴν μὲν μίαν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ πέλαγος ποὺ συνταράσσεται ἀπὸ τὰ κύματα, τὴν δὲ ἄλλην μὲ λιμάνι ἀπηλλαγμένον θαλασσοτα-

τῶν πονηρῶν τούτων πνευμάτων, καὶ αὐτὰ καταλύει ραδίως.
 Καὶ γὰρ οἱ ὑβρίζοντες πάντα ποιοῦσιν ὥστε δακεῖν· ὅταν οὖν
 ταύτης ἐκπέσωσι τῆς ἐλπίδος, καὶ αὐτοὶ λοιπὸν καταλύουσι,
 καὶ διορθωθέντες ἀπέρχονται. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπον ὀργι-
 5 ζόμενον μὴ σφόδρα καταγινώσκειν ἑαυτοῦ· ὥπερ οὖν οὐκ
 ἔστι μὴ ὀργιζόμενον καταγινώσκειν ἑαυτοῦ. Κὰν γὰρ ἐπεξιέ-
 ναι δέη, ἔξεσι χωρὶς ὀργῆς τοῦτο ποιῆσαι, καὶ εὐκολώτε-
 ρον καὶ συνειώτερον, ἢ μετ' ὀργῆς, καὶ μηδὲν παθεῖν ἀηδέϊς.
 Ἐάν γὰρ ἐθέλωμεν, παρ' ἡμῶν αὐτῶν τὰ ἀγαθὰ ἔσται, καὶ
 10 αὐτάρκεις ἐσόμεθα μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πρὸς τὴν ἑ-
 αυτῶν ἀσφάλειαν καὶ τιμὴν.

Τί γὰρ ζητεῖς τὴν παρ' ἐτέρου δόξαν; Σὺ σαυτὸν τίμη-
 σον, καὶ οὐδεὶς σε ὑβρίσει· ἀν δὲ σὺ σαυτὸν ἀτι-
 μάσης, κὰν ἅπαντάς σε τιμῶσιν, οὐ τιμηθήσῃ. Ὡσπερ γὰρ
 15 ἐὰν μὴ ἑαυτοὺς κακῶς διαθῶμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ἕτερος δια-
 θήσῃ· οὕτως ἐὰν μὴ ἑαυτοὺς ὑβρίσωμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ἕτε-
 ρος καταισχυνεῖ. Ἔστι γὰρ τις ἀνὴρ θαυμασιὸς καὶ μέγας,
 καὶ πάντες αὐτὸν μοιχὸν καλείωσαν, κλέπτην, τυμβωρῦχον,
 ἀνδροφόνον, λησιήν· ἐκεῖνος δὲ μήτε παροξυνέσθω, μήτε
 20 ἀγανακτεῖτω, μήτε συνειδέτω τι τούτων ἑαυτῷ· ποίαν ἐντεῦ-
 θεν ὑβρίν ὑπομενεῖ; Οὐδεμίαν. Τί οὖν, ἀν πολλοὶ τοιαύτην
 περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχωσι; φησὶν. Οὐδὲ οὕτως ὑβρίσθη, ἀλλ'
 ἐκεῖνοι ἑαυτοὺς κατήσχυναν τὸν οὐ τοιοῦτον τοιοῦτον νομί-
 ζοντες. Εἶπε γὰρ μοι, εἴ τις τὸν ἥλιον σκοτεινὸν εἶναι νομί-
 25 ζοι, ἄρα τὸ ἄστρον διέβαλεν, ἢ ἑαυτὸν; Ἐαυτὸν δηλονότι,
 πληροῦ δόξαν ἢ μαινομένου ἑαυτῷ περιθεῖς. Οὕτω καὶ οἱ τοὺς

ραχῆς. Διότι οὔτε συνταράσσεται ἀπὸ τὰ πονηρὰ αὐτὰ δαιμόνια καὶ τὰ καταβάλλει εὐκόλως. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ὑβρίζουν κάνουν τὰ πάντα ὥστε νὰ δαγκώσουν· ὅταν λοιπὸν χάσουν αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, τότε καὶ αὐτοὶ παραιτοῦνται καὶ σωφρονισμένοι ἀποχωροῦν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ὀργίζεται νὰ μὴ κατακρίνη τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνθρωπος ποὺ δὲν ὀργίζεται νὰ κατηγορῇ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη πρέπει νὰ ἐπιτεθῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ κάνης χωρὶς ὀργήν, καὶ μάλιστα εὐκολώτερα καὶ φρονιμώτερα, παρ' ὅσον μὲ τὴν ὀργήν, καὶ χωρὶς νὰ πάθης τίποτε τὸ ἀηδές. Διότι ἐὰν θέλωμεν, ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους θὰ ἔλθουν τὰ ἀγαθὰ καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ θὰ γίνωμεν αὐτάρκεις εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τιμὴν μας.

Διατί ἐπὶ τέλους ζητεῖς τὴν δόξαν ἀπὸ ἄλλον; Σὺ τίμησε τὸν ἑαυτὸν σου καὶ κανεῖς δὲν θὰ ἠμπορέση νὰ σὲ ὑβρίσῃ. Ἐνῶ ἐὰν σὺ ἀτιμάσῃς τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι σὲ τιμοῦν, δὲν θὰ τιμηθῆς. Διότι ὅπως, ὅταν δὲν διαθέσωμεν ἑμεῖς τοὺς ἑαυτοὺς μας κακῶς, κανεῖς ἄλλος δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς διαθέσῃ, ἔτσι καὶ ἐὰν δὲν ὑβρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, κανεῖς ἄλλος δὲν θὰ μᾶς καταισχύνη. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποιος ἄνδρας ἀξιοθαύματος καὶ σπουδαῖος καὶ ὅτι ὅλοι τὸν ἀποκαλοῦν μοιχόν, κλέπτην, τυμβωρύχον, δολοφόνον, ληστήν· ἐκεῖνος ὅμως οὔτε ὀργίζεται, οὔτε ἀγανακτεῖ, οὔτε πιστεύει κάτι τέτοιο διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ποίαν ὑβρίν θὰ ὑποστῇ ἀπὸ αὐτό; Καμμίαν. Ἐπομένως, τί καὶ ἂν πολλοὶ ἔχουν αὐτὴν τὴν γνώμην περὶ αὐτοῦ; Δὲν μειώνεται μὲ αὐτό· ἀντιθέτως, ἐκεῖνοι ἐντροπιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των, διότι νομίζουν ὅτι εἶναι τέτοιος, ἐνῶ δὲν εἶναι. Διότι, εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος νομίζῃ ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σκοτεινός, διαβάλλει τὸν φωστῆρα ἢ τὸν ἑαυτὸν του; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι διαβάλλει τὸν ἑαυτὸν του, διότι δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι τυφλὸς ἢ τρελλός. Ἔτσι, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι νομίζουν καλοὺς τοὺς πονηροὺς, καθὼς καὶ οἱ ἀντίθετοι,

πονηροὺς ἀγαθοὺς νομίζοντες, καὶ οἱ τοῦναντίον, ἑαυτοὺς καταισχύνουσι.

Διὸ χρὴ πλείονα ποιεῖσθαι σπουδήν, ὥστε τὸ συνειδὸς ἡμῶν ἐκαθαίρειν, καὶ μηδεμίαν καθ' ἡμῶν αὐτῶν παρέχειν
 5 λαβήν, μηδὲ ὑποψίαν πονηράν· εἰ δὲ ἕτεροι θούλοιντο μαίνεσθαι, καὶ οὕτω διακειμένων ἡμῶν, μὴ σφόδρα φροντίζειν, μηδὲ ἀλγεῖν. Ὁ μὲν γὰρ πονηροῦ δόξαν λαβών, ἀγαθὸς ὢν, οὐδὲν ἐντεῦθεν βλάβεται εἰς τὸ εἶναι τοιοῦτος, οἷός ἐστιν ὁ δὲ ὑποπιεύσας εἰκῆ καὶ μάτην, τὴν ἐσχάτην ἐδέξατο λύμην
 10 ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πονηρός, ἂν ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ὑποπιεύηται, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδανεῖ, ἀλλὰ καὶ κρίμα ἕξει μείζον, καὶ εἰς πλείονα ἤξει ραθυμίαν.

Ὁ μὲν γὰρ ὢν τοιοῦτος καὶ ὑποπιευόμενος, κἂν ταπεινωθῆι καὶ ἐπιγνοίῃ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ· ὅταν δὲ λανθάνῃ,
 15 εἰς ἀναλγησίαν ἐκπίπτει. Εἰ γὰρ πάντων κατηγορούντων μόλις διανίστανται οἱ πλημμελοῦντες εἰς τὸ κατανύτεσθαι· ὅταν μὴ μόνον μὴ κατηγορῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινώσῃ τινες αὐτούς, πότε διαβλέψει δυνήσονται οἱ τῆ κακία συζῶντες; Οὐκ ἀκούεις, ὅτι καὶ Παῦλος τοῦτο ἐγκαλεῖ, ὅτι τὸν πεπορνευκότα
 20 οὐ μόνον οὐκ ἠφίεσαν ἐπιγνῶναι τὸ οἰκεῖον ἁμάρτημα Κορίνθιοι, κροτοῦντες, τιμῶντες αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐπέτριβον εἰς κακίαν ἐντεῦθεν;

Διὸ παρακαλῶ, τὰς τῶν πολλῶν ὑπονοίας ἀφέντες, καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς τιμάς, ἐν σπουδάζωμεν μόνον, τὸ μηδὲν
 25 ἑαυτοῖς συνειδέναι πονηρόν, μηδὲ ἑαυτοὺς καθυβρίζειν. Οὕτω γὰρ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πολλῆς ἀπολαυσόμεθα δόξης· ἧς γένοιο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τοὺς ἑαυτοὺς των καταισχύουν.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ καταβάλλωμεν περισσοτέραν προσπάθειαν ὥστε νὰ καθαρίσωμεν τὴν συνείδησίν μας καὶ νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν λαβὴν εἰς βάρος μας, οὔτε πονηρὰν ὑποψίαν. Ἐὰν δὲ ἄλλοι θέλουν νὰ εἶναι τρελλοὶ καὶ ὅταν ἑμεῖς συμπεριφερώμεθα ἔτσι, νὰ μὴ δίδωμεν σημασίαν, οὔτε νὰ ἐνοχλούμεθα. Διότι ἐκεῖνος μὲν ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε φήμην πονηροῦ, ἐνῶ εἶναι ἀγαθός, δὲν ἐμποδίζεται καθόλου νὰ εἶναι τέτοιος πού εἶναι. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἄδικα καὶ μάταια τὸν ὑποπτεύθηκε, δέχεται τὴν χειροτέραν βλάβην. Ἐτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ πονηρός, ἐὰν τὸν ὑποπτεύονται διὰ τὸ ἀντίθετον, τίποτε δὲν κερδίζει ἀπὸ αὐτό, ἀντιθέτως μάλιστα θὰ ἔχη μεγαλύτερον κρίμα καὶ θὰ καταντήσῃ εἰς περισσοτέραν ὀκνηρίαν.

Διότι ἐκεῖνος μὲν ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ θεωρεῖται πονηρός, ἠμπορεῖ νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ἁμαρτήματά του. Ἐνῶ ὅταν ξεφεύγῃ, περιπίπτει εἰς ἀναληγσίαν. Διότι ἐὰν οἱ ἁμαρτάνοντες, ὅταν οἱ πάντες τοὺς κατηγοροῦν, μόλις συγκινοῦνται καὶ συνέρχονται, ὅταν ὄχι μόνον δὲν τοὺς κατηγοροῦν, ἀλλὰ μερικοὶ καὶ τοὺς ἐπαινοῦν, πότε θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι συζοῦν μὲ τὴν κακίαν; Δὲν ἀκοῦς ὅτι καὶ ὁ Παῦλος κατακρίνει τὸ ὅτι οἱ Κορίνθιοι ὄχι μόνον δὲν ἄφησαν ἐκεῖνον πού εἶχε πορνεύσει νὰ συναισθανθῇ τὸ ἁμάρτημά του, μὲ τὸ νὰ τὸν ἐπικροτοῦν καὶ νὰ τὸν τιμοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸν ὠθοῦσαν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς τὴν κακίαν;⁶

Δι' αὐτὸ παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰς ὑπονοίας τῶν πολλῶν καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς τιμάς, ἕνα μόνον νὰ ἐπιδιώξωμεν, νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὴν συνείδησίν μας τίποτε τὸ πονηρὸν καὶ νὰ μὴ ὑβρίζωμεν ἑμεῖς τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι ἔτσι καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ ἀπολαύσωμεν πολλὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΗ΄.

Ματθ. 27, 45-61

- «Ἀπὸ δὲ ἑκτης ὥρας σκότιος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἔκραξεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· ἡλί, ἡλί, λιμὰ σαβαχθανί; 5 σουτέσι, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες; Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐσιώτων ἀκούσαντες ἔλεγον, ὅτι Ἥλιαν φωνεῖ οὗτος. Καὶ εὐθέως δραμῶν εἷς ἕξ αὐτῶν, καὶ λαβῶν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθελὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν».
- 10 1. Τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον, ὅπερ ἔμπροσθεν αἰτοῦσιν· ὑπέσχετο δώσειν, λέγων· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου»· τὸν σιαυρὸν λέγων καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὸν τάφον καὶ τὴν ἀνάστασιν.
- 15 Καὶ πάλιν ἐτέρως δηλῶν τοῦ σιαυροῦ τὴν ἰσχὺν ἔλεγε· «Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὅταν σιαυρώσητέ με καὶ νομίσητε περιγεγενῆσθαι μου, τότε μάλιστα εἴσεσθέ μου τὴν ἰσχύν. Μετὰ γὰρ τὸ σιαυρωθῆναι ἡ πόλις ἀπώλειο, τὰ 20 Ἰουδαϊκὰ ἐπαύσατο, τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον τῆς ἑαυτῶν, τὸ κήρυγμα ἠνθῆσε, πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξειτάθη ὁ λόγος· καὶ γῆ καὶ θάλαττα, καὶ ἡ οἰκουμένη καὶ ἡ ἀοίκητος τὴν δύναμιν αὐτοῦ διαπαντὸς ἀνακηρύττουσι.
- 25 Ταῦτά τε οὖν φησι, καὶ τὰ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ σιαυροῦ συμβάντα. Καὶ γὰρ πολλῶ θαυμασιότερον ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ προσηλωμένου ταῦτα γίνεσθαι, ἢ βαδίζοντος ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐ ταύτη δὲ μόνον τὸ παράδοξον ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ

1. Ματθ. 12, 39.

2. Ἰω. 8, 28.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΗ΄.

Ματθ. 27, 45-61

«Ἀπὸ τὴν ἕκτην ὥραν δὲ ἔγινε σκοτάδι εἰς ὅλην τὴν γῆν μέχρι τὴν ἑνάτην ὥραν. Κατὰ τὴν ἑνάτην δὲ ὥραν ἐφώναζεν ὁ Ἰησοῦς μὲ δυνατὴν φωνὴν καὶ εἶπεν· Ἥλί, Ἥλί, λιμὰ σαβαχθανί; δηλαδή, Θεέ μου, Θεέ μου, διατί μὲ ἐγκατέλειπες; Μερικοὶ δὲ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, ὅταν ἤκουσαν αὐτὰ εἶπαν· Τὸν Ἥλιαν φωνάζει αὐτός. Καὶ ἀμέσως ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἔτρεξεν, ἐπῆρε σπόγγον, τὸν ἐγένεμισε μὲ ὄξος καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβαλεν εἰς καλάμι τὸν ἐπότιζεν».

1. Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον ὅταν εἰς τὸ παρελθὸν ἐζητοῦσαν ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ λέγων· «Ἡ γενεὰ ἡ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς ζητεῖ θαῦμα καὶ θαῦμα δὲν θὰ τῆς δοθῇ ἄλλο παρὰ τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ»¹, ἐννοῶν τὴν σταύρωσιν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Ἄλλος πάλιν φανερώων τὴν δύναμιν τοῦ σταυροῦ ἔλεγεν· «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι»². Αὐτὸ δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅταν μὲ σταυρώσετε καὶ νομίσετε ὅτι μοῦ ἔχετε ἐπιβληθῆ, τότε ἀκριβῶς θὰ γνωρίσετε τὴν δύναμίν μου. Διότι μετὰ τὴν σταύρωσιν κατεστράφη ἡ πόλις, κατηργήθησαν τὰ ἰουδαϊκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἔχασαν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, τὸ κήρυγμα ἤκμασεν, εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξηπλώθη ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ. Ἡ ξηρὰ καὶ ἡ θάλασσα, τόσον ἡ κατοικουμένη ὅσον καὶ ἡ ἀκατοίκητος, διακηρύσσουν διαρκῶς τὴν δύναμίν του.

Καὶ αὐτὰ λοιπὸν ἐννοεῖ καὶ ἐκεῖνα ποὺ συνέβησαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς σταυρώσεως. Διότι πράγματι αὐτὰ ἔγιναν κατὰ πολὺ πρὸ θαυμαστὸν τρόπον ὅταν ἐκαρφώνετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν παρὰ ὅταν ἐβάδιζεν εἰς τὴν γῆν. Καὶ δὲν

ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γέγονεν, ὅπερ ἐζήτουν· καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὅπερ οὐδέποτε πρότερον συνέβη, ἀλλ' ἢ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον, ὅτι τὸ Πάσχα τελεῖσθαι ἔμελλε. Καὶ γὰρ ἐκεῖνα τούτων τύπος ἦν. Καὶ σκόπει πότε γίνεται. Ἐν μέσῃ
 5 ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες μάθωσιν ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἡμέρα ἦν ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαιρῶς συμβῆναι.

Μετὰ γὰρ πάντα τὰ τῆς παροινίας, καὶ τῆς παρανόμου
 10 κωμωδίας, τοῦτο γίνεται, ὅτι τὸν θυμὸν εἴασαν, ὅτι ἀνεπάσαντο γελῶντες, ὅτι κόρον ἔλαβον τῶν σκωμμάτων, καὶ πάντα ἐφθέγγαντο ἅπερ ἠθέλησαν· τότε δείκνυσι τὸ σκότιος, ἵνα κἄν οὕτω τὴν ὀργὴν ἀφέντες κερδάνωσιν ἀπὸ τοῦ θαύματος. Τοῦ γὰρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ τοῦτο θαυμασιότερον
 15 ἦν, τὸ ὄντα ἐν τῷ σιαυρῷ ταῦτα ἐνεργεῖν. Εἴτε γὰρ αὐτὸν αὐτὰ ἐνόμιζον πεποιηκέναι, ἔδει πιστεῦσαι καὶ φοβηθῆναι· εἴτε οὐκ αὐτόν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκ τούτων ἔδει κατανοηθῆναι ὀργιζομένου γὰρ ἦν ἐπὶ τοῖς τολμωμένοις τὸ σκότιος ἐκεῖνο.

20 "Οτι γὰρ οὐκ ἦν ἔκλειψις, ἀλλ' ὀργή τε καὶ ἀγανάκτησις, οὐκ ἐντεῦθεν μόνον δῆλον ἦν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ· τρεῖς γὰρ ὥρας παρέμεινεν ἡ δὲ ἔκλειψις ἐν μιᾷ γίνεται καιροῦ ροπῇ· καὶ ἴσασι οἱ ταύτην τεθεαμένοι· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας συνέβη. Καὶ πῶς οὐκ ἐθαύμασαν, φησὶν, ἅπαντες, οὐδὲ ἐνόμισαν εἶναι Θεόν; "Οτι τὸ
 25 τῶν ἀνθρώπων γένος τότε ἐν πολλῇ ραθυμίᾳ καὶ κακίᾳ κατείχετο. Καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο ἐν ἦν, καὶ γενόμενον εὐθέως

ἦτο μόνον δι' αὐτὸ τὸ παράδοξον, ἀλλὰ καὶ διότι ἔγινεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐζητοῦσαν, καὶ μάλιστα εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἄλλοτε εἰς τὸ παρελθὸν εἶχε συμβῆ, παρὰ μόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῆ τὸ Πάσχα. Καὶ τοῦτο διότι καὶ ἐκεῖνα ἦσαν προτύπων αὐτῶν. Καὶ πρόσεξε πότε γίνεται. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, διὰ νὰ τὸ μάθουν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν γῆν· ὅταν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἦτο ἡμέρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ, ὄχι μόνον μὲ τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος, ἀλλὰ καὶ διότι συνέβη εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν.

Διότι ἔγινε μετὰ ἀπὸ ὅλας τὰς πράξεις τῆς μέθης καὶ τῆς παρανόμου διακωμωδήσεως, ὅταν ἀπέβαλαν τὸν θυμόν, ὅταν ἔπαυσαν νὰ γελοῦν, ὅταν ἐχόρτασαν νὰ κοροϊδεύουν καὶ εἶπαν ὅλα ὅσα ἤθελαν νὰ εἰποῦν. Παρουσιάζει τὸ σκοτάδι τότε, μήπως ἔστω καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἄφησαν τὴν ὀργήν, ὠφελῆθουν ἀπὸ τὸ θαῦμα. Διότι ἀπὸ τὸ νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸν Σταυρόν, αὐτὸ ἦτο περισσότερο ἄξιον θαυμασμοῦ, τὸ νὰ κἀνῆ αὐτὰ εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν. Διότι, εἴτε ἐπίστευαν ὅτι τὰ ἔκανε Ἐκεῖνος, ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ φοβηθῶν, εἴτε ἐπίστευαν ὅτι δὲν τὰ ἔκανε Ἐκεῖνος, ἀλλὰ ὁ Πατήρ, καὶ πάλιν ἔπρεπε νὰ συγκινηθῶν βαθέως· διότι τὸ σκοτάδι ἐκεῖνο ἦτο ἐνέργεια ὀργῆς εἰς ὅσα εἶχαν ἀποτολμηθῆ.

Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἔκλειψις, ἀλλὰ ὀργὴ καὶ ἀγανάκτησις, δὲν φαίνεται μόνον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διάρκειαν· διότι παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ὥρας, ἐνῶ ἡ ἔκλειψις γίνεται ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος· καὶ τὴν γνωρίζουν ἐκεῖνοι πού τὴν εἶδαν, διότι συνέβη καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας γενεάν. Καὶ πῶς δὲν ἐθαύμασαν ὅλοι, θὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς, οὔτε ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι Θεός; Ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τότε διακατείχετο ἀπὸ πολλὴν νωθρότητα καὶ κακίαν. Καὶ τὸ θαῦμα αὐτὸ ἓνα ἦτο καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἀμέσως

παρῆλθε· καὶ οὐδενὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητήσαι ἐμέλησε· καὶ πολλῇ τῆς ἀσεβείας ἢ πρόληψις ἦν καὶ ἡ συνήθεια. Καὶ οὐδὲ ἤδεσαν τίς ἡ αἰτία τοῦ γινομένου· καὶ ἐνόμιζον ἴσως κατ' ἐκλειψιν ἢ ἑτέραν τινὰ ἀκολουθίαν φυσικὴν γεγενῆσθαι τοῦτο.

5 Καὶ τί θαυμάζεις περὶ τῶν ἔξω τῶν οὐδὲν εἰδότεων, οὐδὲ ἐπιζητησάντων διὰ ραθυμίαν πολλήν, ὅπου γε οἱ ἐν αὐτῇ τῇ Ἰουδαίᾳ ὄντες, μετὰ ἰσοαῦτα θαύματα, ἔτι ἐπέμενον ἐνυβρίζοντες, καίτοι σαφῶς αὐτοῖς ἐδείκνυ, ὅτι αὐτὸς τοῦτο εἰργάσαιτο; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μετὰ τοῦτο φθέγγεται, ἵνα μάθωσιν
10 ὅτι ἔτι ζῆ, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ γένωνται κἀντιεῦθεν ἐπεικέστεροι· καὶ λέγει, «Ἡλί, Ἡλί, λιμὰ σαβαχθανί», ἵνα μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἴδωσιν ὅτι τιμᾶ τὸν Πατέρα, καὶ οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. Διὸ καὶ προφητικὴν ἀφῆκέ τινα φωνήν, μέχρις ἐσχάτης ὥρας μαρτυρῶν τῇ παλαιᾷ· καὶ οὐχ ἀπλῶς
15 προφητικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐβραϊκὴν φωνήν, ὥστε αὐτοῖς γενέσθαι γνώριμον καὶ κατάδηλον· καὶ διὰ πάντων δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα.

Ἄλλὰ ὄρα καὶ ἐντιεῦθεν τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὴν ἀκολασίαν, καὶ τὴν ἄνοιαν. Ἐνόμισαν Ἡλίαν εἶναι, φησί, τὸν καλούμενον, καὶ εὐθέως ἐπότισαν αὐτὸν ὄξος. «Ἐτερος δὲ προσελθὼν λόγῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξεν». Τί γένοιτ' ἂν τούτων
20 παρανομώτερον, τί δὲ θηριωδέστερον, οἳ μέχρι τοσοῦτου τὴν ἑαυτῶν μανίαν ἐξέτειναν, καὶ εἰς νεκρὸν σῶμα λοιπὸν ὑβρίζοντες; Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς ταῖς παρανομίαις αὐτῶν εἰς
25 ἡμετέραν κέχρηται σωτηρίαν. Μετὰ γὰρ τὴν πληγὴν αἱ πηγαὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐκεῖθεν ἀνέβλυσαν.

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦ-

ἐπέρασε καὶ κανεῖς δὲν ἐφρόντισε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν αἰτίαν, διότι εἶναι μεγάλη ἡ πρόληψις εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ ἡ συνήθεια. Ἔτσι, οὔτε ἐγνώριζαν ποία ἦτο ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου, ἴσως δὲ καὶ νὰ ἐνόμιζαν ὅτι τοῦτο εἶχε γίνεαι ἀπὸ ἔκλειψιν ἢ ἀπὸ κάποιαν ἄλλην αἰτίαν φυσικὴν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς περὶ τῶν ἐθνικῶν οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώριζαν τίποτε, οὔτε ἐπεδίωξαν νὰ μάθουν ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀδιαφορίας των, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι πού εὐρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν Ἰουδαίαν, ὕστερα ἀπὸ τόσα θαύματα, ἐξηκολούθουν νὰ τὸν ὑβρίζουν, μολονότι τοὺς ἔδειχνε καθαρά ὅτι Ἐκεῖνος τὸ εἶχε κάνει αὐτό; Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὁμιλεῖ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ μάθουν ὅτι ἀκόμη ζῆ καὶ ὅτι Αὐτὸς τὸ ἔκανε καὶ νὰ γίνουν καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐπεικέστεροι. Καὶ λέγει· «Ἠλί, Ἠλί, λιμὰ σαβαχθανί», διὰ νὰ ἰδοῦν ὅτι μέχρι τὴν τελευταίαν πνοὴν Του τιμᾶ τὸν Πατέρα καὶ δὲν εἶναι ἀντίθεος. Δι' αὐτὸ καὶ ἔβγαλεν αὐτὴν τὴν προφητικὴν φωνὴν, ἐπιβεβαιῶνων μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Μάλιστα ὄχι μόνον προφητικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐβραϊκὴν φωνὴν, διὰ νὰ τοὺς φανῆ γνωστὴ καὶ καταφανὴς. Καὶ γενικῶς μὲ ὅλα δείχνει τὴν συμφωνίαν Του πρὸς Ἐκεῖνον πού τὸν ἐγέννησεν.

Ἄλλὰ κύττα καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν μωρίαν των. Ἐνόμισαν, λέγει, ὅτι καλεῖ τὸν Ἠλίαν καὶ ἀμέσως τὸν ἐπότισαν ὄξος. Ἐνῶ ἄλλος προσῆλθε καὶ ἐτρύπησε τὴν πλευράν Του μὲ λόγχην. Τί ἄλλο θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο παράνομον καὶ θηριῶδες, ἀπὸ αὐτοὺς τῶν ὁποίων ἡ μανία ἔφθασε μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε νὰ ἐξυβρίζουν ἀκόμη καὶ νεκρὸν σῶμα; Σὺ δὲ κάνε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ τὰς παρανομίας αὐτῶν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Διότι μετὰ ἀπὸ τὴν πληγὴν Ἐκεῖνου, ἀνέβλυσαν ἀπ' ἐκεῖ αἱ πηγαὶ τῆς σωτηρίας μας.

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἀφοῦ ἐφώνησε μὲ δυνατὴν φωνὴν, ἄ-

μα». Τοῦτό ἐστιν ὃ ἔλεγεν· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν»· καί, «Ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαντοῦ». Διὰ τοῦτο γὰρ φωνῆ ἔκραξεν, ἵνα δειχθῆ ὅτι κατ' ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται. Ὁ γοῦν Μάρκος, φησὶν, ὅτι ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος, εἰ ἤδη ἐτεθνήκει καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ' ἐξουσίας ἀπέθανεν.

Αὕτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέωξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον. Ἐποίησε δὲ τοῦτο οὐκ ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν (πῶς γάρ, ὁ λέγων, «Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου»), ἀλλ' ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφαίνων καὶ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, ὥσπερ οὖν καὶ ὅτε παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς Βαβυλωνίοις. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον ταῦτα ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν τὸ συμβαῖνον, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ μείζω καὶ ὑψηλότερα μεταθέσεως, καὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

2. Μετὰ δὲ τούτων καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἑαυτὸν ἐδείκνυ, ἐκ τῆς τῶν νεκρῶν ἀνασιτάσεως, ἐκ τῆς τοῦ φωτὸς ἀμαυρώσεως, ἐκ τῆς τῶν στοιχείων ἀλλοιώσεως. Ἐπὶ μὲν γὰρ Ἐλισσαίου νεκρὸς εἰς ἀψάμενος νεκροῦ ἀνέστη· νυνὶ δὲ φωνῆ αὐτοὺς ἤγειρε, τοῦ σώματος ἄνω κειμένου ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ. Ἄλλως δὲ καὶ ἐκεῖνα τούτου τύπος ἦν. Ἴνα γὰρ τοῦτο πιστευθῆ, διὰ τοῦτο κάκεῖνο γίνεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐγείρονται, ἀλλὰ καὶ πέτραι ρήγνυνται, καὶ ἡ γῆ σειεται, ἵνα μάθωσιν ὅτι καὶ αὐτοὺς ἠδύνατο καὶ πηρῶσαι καὶ ρῆξαι. Ὁ γὰρ πέτρας διατεμών, καὶ τὴν οἰκουμένην σκοτίσας, πολλῶ μᾶλλον εἰς ἐκείνους ταῦτα ἐποίησεν ἄν, εἴ γε ἐβούλετο. Ἄλλ' οὐκ ἤ-

3. Ἰω. 10, 18.

4. Αὐτόθι.

5. Μάρκ. 15, 44 καὶ 39.

6. Ἰω. 2, 16.

7. Δ' Βασιλ. 13, 21.

φησε τὸ πνεῦμά Του». Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν ὅτι «Ἔχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἔχω ἐξουσίαν πάλιν νὰ τὴν πάρω»³, καί· «Ἐγὼ τὴν θυσιάζω οἰκειοθελῶς»⁴. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἐφώναξε, διὰ νὰ φανῆ ὅτι ὁ θάνατος γίνεται μὲ τὴν ἰδικήν Του ἐξουσίαν. Ὁ Μᾶρκος λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ Πιλάτος ἠπόρησε πῶς ἀπέθανε τόσο γρήγορα, καὶ ὅτι ὁ ἑκατόνταρχος δι' αὐτὸ κυρίως ἐπίστευσεν, διότι ἀπέθανε μὲ ἐξουσίαν⁵.

Αὐτὴ ἡ φωνὴ ἔσχισε τὸ παραπέτασμα τοῦ ναοῦ καὶ ἠνοιξε τὰ μνημεῖα καὶ ἔκανε ἐρημον τὸν ναόν. Τὸ ἔκανε δὲ αὐτὸ ὄχι διὰ νὰ δείξη ἀσέβειαν πρὸς τὸν ναόν, (διότι πῶς θὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ Αὐτὸς ποῦ λέγει· «Μὴ κάμνετε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου»;⁶), ἀλλὰ διὰ νὰ δείξη ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀνάξιοι ἀκόμη καὶ τοῦ νὰ μένουν ἐκεῖ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὅταν παρέδωσε τὸν ναὸν εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν ἔγιναν μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον. Ὅτι ἔγινεν ἦτο καὶ μία προφητεία τῆς μελλοντικῆς ἐρημώσεως τοῦ ναοῦ, καὶ τῆς μεταθέσεώς του πρὸς τὰ ἀνώτερα καὶ ὑψηλότερα, καὶ τῆς δυνάμεώς του.

2. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτά, ἐφάνερωνε τὸν ἑαυτὸν Του καὶ μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἠκολούθησαν, μὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, μὲ τὴν συσκότισιν τοῦ φωτός, μὲ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Διότι ἐπὶ μὲν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἑλισσαίου ἕνας νεκρὸς ὅταν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ νεκρὸν ἀνεστήθη⁷. Αὐτοὺς δὲ τώρα τοὺς ἀνέστησε φωνή, ἐνῶ τὸ σῶμα εὗρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν. Ἀλλωστε καὶ ἐκεῖνα ἦσαν προτυπώσεις αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνο ἔγινε διὰ νὰ πιστευθῆ αὐτό. Καὶ δὲν ἀνίστανται μόνον, ἀλλὰ σχίζονται καὶ αἱ πέτραι καὶ σείεται ἡ γῆ, διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι καὶ αὐτὸς ἠμποροῦσε νὰ τοὺς ἀκρωτηριάσῃ καὶ νὰ τοὺς σχίσῃ. Διότι Ἐκεῖνος ποῦ ἔσχισε τὰς πέτρας καὶ ἔσκότισε τὴν οἰκουμένην, πολὺ περισσότερο θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάνῃ τὰ ἴδια εἰς ἐκείνους, ἐὰν βεβαίως ἤθελε. Δὲν ἠθέλησεν ὅμως, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξεδήλωσε

θέλησεν, ἀλλ' εἰς τὰ στοιχεῖα τὴν ὀργὴν ἀφείς, ἐκείνους ἐξ ἐπιεικείας σῶσαι ἐβούλειο.

Ἄλλ' οὐ καθυφῆκαν τῆς μανίας. Τοιοῦτον γὰρ ὁ φθόνος, τοιοῦτον ἢ βασκανία· οὐχ ἴσταιται ραδίως. Τότε μὲν οὖν καὶ 5 πρὸς αὐτὰ τὰ φαινόμενα ἠγαιοχύντουν· μετὰ δὲ ταῦτα ὅτε σφραγίδος ἐπικειμένης καὶ στρατιωτῶν τηρούντων ἀνέστη, καὶ παρ' αὐτῶν ταῦτα ἤκουσαν τῶν φυλάκων, καὶ ἀργύριον ἔδωσαν, ὥστε καὶ ἐτέρους διαφθεῖραι, καὶ κλέψαι τῆς ἀνασιτάσεως τὸν λόγον.

10 Μὴ τοίνυν θαύμαζε, εἰ καὶ τότε ἠγνωμόνουν, οὕτω καθάπαξ παρεσκευασμένοι πρὸς πάντα ἀναιοχυντεῖν· ἀλλ' ἐκεῖτο σκόπει ἠλίκα σημεῖα πεποίηκε, τὰ μὲν ἐξ οὐρανοῦ, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ· ὁμοῦ μὲν τὴν ἀγανάκησιν ἐνδεικνύμενος, ὁμοῦ δὲ ὅτι τὰ ἄβατα λοιπὸν ἔσται θαιά, καὶ 15 ὁ οὐρανὸς ἀνοιγήσεται, καὶ πρὸς τὰ ἀληθινὰ ἅγια τῶν ἁγίων τὰ πράγματα μταισιήσεται.

Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, «Εἰ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ ἐσσι, καταβάτω ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ»· αὐτὸς δὲ δείκνυσιν ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον. «Ὁ καταλύων τὸν ναὸν τοῦ- 20 τον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν αὐτόν»· αὐτὸς δὲ δείκνυσιν, ὅτι εἰς τέλος ἐρημωθήσεται. Πάλιν οὗτοι μὲν ἔλεγον, «Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι»· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ σιαυρῷ μένων, ἐν τοῖς τῶν δούλων σώμασι τοῦτο ἐκ περιουσίας ἐδείκνυ πολλῆς. Εἰ γὰρ πὸ τριαρταῖον ἐξελθεῖν Λάζα- 25 ρον μέγα, πολλῶ μᾶλλον τὸ πάντας ἀθρώως τοὺς πάλαι κοιμηθέντας φανῆναι ζῶντας· ὃ τῆς ἐσομένης ἀνασιτάσεως σημεῖον ἦν. «Πολλὰ γὰρ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέροθη», φησί, «καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ πολλοῖς ἐνεφανί-

τὴν ὀργὴν του εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἐκείνους ἠθέλησε νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ ἐπιείκειαν.

Ἄλλὰ δὲν ἠλάττωσαν τὴν μανίαν των. Διότι ὁ φθόνος καὶ ἡ ζήλεια, δὲν ὑποχωροῦν εὐκόλως. Τότε μὲν λοιπὸν συμπεριεφέροντο μὲ ἀναισχυντίαν πρὸς τὰ ἴδια τὰ φαινόμενα. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ αὐτά, ὅταν ἀνέστη ἐνῶ ὁ τάφος ἦτο ἐσφραγισμένος καὶ τὸν ἐφύλασσαν στρατιῶται, ἔδωσαν καὶ ἀργύρια, διὰ νὰ διαφθείρουν καὶ ἄλλους καὶ νὰ διαψεύσουν τὸ κήρυγμα τῆς Ἀναστάσεως.

Μὴ ἀπορῆς λοιπὸν, ἂν καὶ τότε ἔδειχναν ἀγνωμοσύνην, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἦσαν διατεθειμένοι νὰ δείχνουν ἀναισχυντίαν πρὸς ὅλα. Πρόσεξε μόνον ἐκεῖνο, πόσον μεγάλα θαύματα ἔκανε, ἄλλα μὲν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἄλλα δὲ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἄλλα μέσα εἰς τὸν ναόν, δεικνύων ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἀγανάκτησίν Του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι τὰ ἄβατα θὰ γίνουν βατὰ καὶ ὁ οὐρανὸς θὰ ἀνοίξῃ καὶ τὰ πράγματα θὰ μετατεθοῦν εἰς τὰ ἀληθινὰ Ἅγια τῶν ἀγίων.

Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον· «Ἐὰν εἶναι βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ἃς κατεβῆ ἀπὸ τὸν Σταυρόν», ἐνῶ Αὐτὸς δείχνει ὅτι εἶναι ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης βασιλεὺς. Ἐπίσης ἐκεῖνοι ἔλεγον· «Σὺ ποὺ γκρεμίζεις τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας τὸν ἀνοικοδομεῖς», Αὐτὸς δὲ δείχνει ὅτι ὁ ναὸς θὰ ἐρημωθῆ ὀλοκληρωτικῶς. Πάλιν, αὐτοὶ μὲν ἔλεγον· «Ἄλλους ἔσωσεν, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτὸν του», Αὐτὸς δὲ παραμένων ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν, ἔδειχνε τοῦτο μὲ πολλὴν ἀφθονίαν εἰς τὰ σώματα τῶν δούλων. Διότι ἐὰν τὸ νὰ ἐξέλθῃ ὁ Λάζαρος ἀπὸ τὸν τάφον μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἦτο σπουδαῖον, πολὺ σπουδαιότερον ἦτο νὰ ἐμφανισθοῦν ζωντανοὶ ὅλοι μαζὶ οἱ νεκροὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο σημεῖον τῆς μελλοντικῆς ἀναστάσεως. Διότι «πολλὰ σώματα τῶν ἀποθαμένων ἀγίων ἀνεστήθησαν», λέγει, «καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς πολλούς». Διὰ νὰ μὴ νομισθῆ δηλαδὴ

σθησαν». Ἴνα γὰρ μὴ νομισθῆ φαντασία εἶναι τὸ γεγενημένον, καὶ πολλοῖς φαίνονται ἐν τῇ πόλει.

Καὶ ὁ κεντυρίων δὲ τότε ἐδόξαζε τὸν Θεὸν λέγων «Οὕτως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν. Καὶ οἱ ὄχλοι δέ, οἱ παρα-
 5 γενόμενοι εἰς τὴν θεωρίαν, τύπτοντες αὐτῶν τὰ σιῆθη ὑπέ-
 σιρρονον». Τοσαύτη τοῦ ἐσταυρωμένου ἡ δύναμις, ὡς μετὰ
 χλευασίας τοσαύτας καὶ κωμωδίας καὶ σκώμματα, καὶ τὸν
 κεντυρίωνα κατανυγῆναι, καὶ τὸν δῆμον. Τινὲς δέ φασιν,
 10 ὅτι καὶ μαρτύριόν ἐστι τοῦ κεντυρίωνος τούτου, ἀνδρισταμένου
 μετὰ παῦτα ἐν τῇ πίσσει.

«Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵ-
 τινες ἠκολούθησαν διακονοῦσαι αὐτῷ, Μαρία ἡ Μαγδαληνή,
 καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μητῆρ, καὶ μητῆρ τῶν υἱῶν
 Ζεβδαδαίου». Ταῦτα θεωροῦσιν αἱ γυναῖκες γινόμενα, αἱ μά-
 15 λιστα συμπαθέστεραι, αἱ μάλιστα θρηνοῦσαι. Καὶ σκόπει πόση
 αὐτῶν ἡ προσεδρεία. Ἠκολούθουν αὐτῷ διακονούμεναι, καὶ
 μέχρι τῶν κινδύνων παρήσαν. Διὸ καὶ πάντα ἐθεώρουν, πῶς
 ἐβόησε, πῶς ἐξέπνευσε, πῶς αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ ἄλ-
 λα πάντα. Καὶ αὗται πρῶται ὀρώσι τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὸ μάλι-
 20 στα γένος κατακριθὲν τοῦτο πρῶτον ἀπολαύει τῆς τῶν ἀγα-
 θῶν θεωρίας· τοῦτο μάλιστα ἐπιδείκνυται τὴν ἀνδρείαν. Καὶ
 οἱ μὲν μαθηταὶ ἔφυγον, αὗται δὲ παρήσαν. Τίνες δὲ ἦσαν;
 Ἡ μητῆρ αὐτοῦ ταύτην γὰρ λέγει τὴν Ἰακώβου καὶ αἱ λοιπαί.

Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστῆς φησιν, ὅτι καὶ ἐκόπιοντο πολλοὶ
 25 ἐπὶ τοῖς γινομένοις, καὶ τὸ σιῆθος ἔτυπον· ὃ μάλιστα δείκνυ-
 σι τῶν Ἰουδαίων τὴν ὠμότητα, ὅτι ἐφ' οἷς ἐθρήνουν ἔτεροι,
 ἐπὶ τούτοις ἐκόμπαζον οὗτοι, καὶ οὔτε ἐλέω ἐκάμφθησαν,

8. Λουκᾶ. 23, 47-48.

9. Λουκᾶ, ἐνθ. ἀν.

ὅτι τὸ γεγονός εἶναι φανταστικόν, ἐμφανίζονται ἐνώπιον πολλῶν εἰς τὴν πόλιν.

Ἀκόμη καὶ ὁ ἐκατόνταρχος τότε ἐδόξαζε τὸν Θεὸν λέγων· «Πράγματι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο ἀθῶος. Καὶ τὰ πλήθη δὲ ποὺ εἶχαν ἔλθει διὰ νὰ ἰδοῦν τὸ θέαμα, ἐπέστρεψαν κτυπῶντες τὰ στήθη των»⁸. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ ἐσταυρωμένου, ὥστε ὕστερα ἀπὸ τόσας χλεύας καὶ διακωμωδήσεις καὶ πειράγματα, καὶ ὁ ἐκατόνταρχος νὰ συγκινηθῆ βαθέως καὶ ὁ ὄχλος. Μερικοὶ μάλιστα λέγουν ὅτι καὶ ἐμαρτύρησεν ὁ ἐκατόνταρχος αὐτός, ἀφοῦ ἠνδρώθη εἰς τὴν πίστιν ὕστερα ἀπὸ αὐτά.

«Ἦσαν δὲ ἐκεῖ καὶ γυναῖκες πολλαὶ ποὺ παρακολουθοῦσαν ἀπὸ μακρῦν, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἀκολουθήσει τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ὑπηρετοῦσαν, ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ Μαρία ἡ μητέρα τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωσῆ, καὶ ἡ μητέρα τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου». Καθὼς γίνονται αὐτὰ τὰ βλέπουν αἱ γυναῖκες, αἱ πλέον συμπαθεῖς εἰς Αὐτόν, αἱ ὁποῖαι θρηνοῦν πάρα πολύ. Καὶ πρόσεξε πόση εἶναι ἡ ἐπιμονή των. Τὸν ἠκολούθουν καὶ τὸν ἐπεριποιοῦντο καὶ ἦσαν παροῦσαι φθάνουσαι μέχρι κινδύνων. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔβλεπαν ὅλα· πῶς ἐφώναξε, πῶς ἐξέπνευσε, πῶς ἐσχίσθησαν αἱ πέτραι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ αὐταὶ πρῶτα βλέπουν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸ φῦλον ποὺ ἔχει τόσον κατηγορηθῆ, αὐτὸ πρῶτον ἀπολαμβάνει τὸ προνόμιον νὰ ἰδῆ τὰ εὐχάριστα. Αὐτὸ τὸ φῦλον ἐπιδεικνύει περισσοτέραν ἀνδρείαν. Καὶ οἱ μὲν μαθηταὶ ἔφυγαν, ἐνῶ αὐταὶ παρέμειναν. Ποῖαι δὲ ἦσαν; Ἡ μητέρα Του, διότι αὐτὴν ὀνομάζει Μαρίαν τοῦ Ἰακώβου, καὶ αἱ ὑπόλοιποι.

Ἄλλος πάλιν Εὐαγγελιστῆς⁹ λέγει ὅτι πολλοί, βλέποντες ὅσα ἐγίνοντο, ᾤδύροντο καὶ ἐκτυποῦσαν τὸ στήθος των. Αὐτὸ μάλιστα ποὺ δείχνει τὴν ὀμότητα τῶν Ἰουδαίων, εἶναι ὅτι δι' ἐκεῖνα ποὺ ἄλλοι ἐθρηνοῦσαν, αὐτοὶ ἐκαυχῶντο καὶ οὔτε ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν ἐλύγισαν, οὔτε ἀπὸ φό-

οὔτε φόβῳ κατεσιάλησαν. Καὶ γὰρ ὀργῆς τὰ γινόμενα ἦν με-
γάλης· καὶ οὐχ ἀπλῶς σημεῖα, ἀλλὰ θυμοῦ σημεῖα ἅπαντα·
τὸ σκότιος, αἱ τεμνόμεναι πέτραι, τὸ καταπέτασμα ριγνύμε-
νον μέσον, ὁ τῆς γῆς κλόνος· καὶ πολλὴ τῆς ἀγανακτήσεως
10 ἦν ἢ ὑπερβολή.

«Προσελθὼν δὲ ὁ Ἰωσήφ ἤτει το σῶμα». Οὗτος ἦν Ἰω-
σήφ ὁ κρυπτόμενος πρόη· νῦν μέντοι μέγα ἐτόλμησε μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἄσημος ἦν, οὐδὲ τῶν
λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βουλῆς εἷς, καὶ σφόδρα ἐπίσημος· ὅ-
10 θεν μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ κατιδεῖν ἔνι. Εἷς γὰρ θάνα-
τον ἑαυτὸν ἐξέδωκε, τὴν πρὸς πάντας ἀπέχθειαν ἀναδεξάμε-
νος τῆ περὶ τὸν Ἰησοῦν εὐνεία, καὶ τολμήσας αἰτῆσαι τὸ σῶ-
μα, καὶ μὴ πρότερον ἀποσιάς, ἕως ἐπέτυχεν. Οὐ τῷ λαβεῖν
δὲ μόνον, οὐδὲ τῷ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν τῷ μνη-
15 μείῳ τῷ ἑαυτοῦ τῷ καινῷ, δείκνυσι τὸ φίλτρον καὶ τὴν ἀν-
δρείαν. Καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς ὠκονομεῖτο, ἀλλ' ὥστε μὴ
ὑποψίαν τινὰ ψιλὴν γενέσθαι, ὅτι ἕτερος ἀνθ' ἐτέρου ἀνέστη.

«Ἔην δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία καθή-
μεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου». Τίνος ἕνεκεν αὗται προσεδρεύου-
20 σιν; Οὐδὲν οὐδέπω μέγα, ὡς χρῆ, καὶ ὑψηλὸν ἤδεσαν περὶ
αὐτοῦ· διὸ καὶ μύρα ἐκόμισαν, καὶ τῷ τάφῳ προσεκαριτέρουν,
ὥστε, εἰ λωφήσειεν ἡ μανία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν καὶ
περιχυθῆναι.

3. Εἶδες γυναικῶν ἀνδρείαν; εἶδες φιλοσοργίαν; εἶδες
25 μεγαλοφυχίαν τὴν ἐν τοῖς χρήμασι, τὴν μέχρι θανάτου; Μι-
μησώμεθα τὰς γυναῖκας οἱ ἄνδρες· μὴ καταλείψωμεν ἐν πει-

βον συνεκρατήθησαν. Διότι ὅσα ἐγίνοντο ἦσαν δείγματα μεγάλης ὀργῆς. Καὶ ὄχι ἀπλῶς δείγματα ὀργῆς, ἀλλὰ δείγματα θυμοῦ ἦσαν ὅλα· τὸ σκοτάδι, οἱ βράχοι ποὺ ἐσχίσθησαν, τὸ παραπέτασμα τοῦ ναοῦ ποὺ ἐσχίσθη εἰς τὰ δύο, ὁ κλονισμὸς τῆς γῆς· ὅλα αὐτὰ ἔδειχναν πάρα πολλὴν ἀγανάκτησιν.

«Ὁ δὲ Ἰωσήφ ἦλθε καὶ ἐζήτησε τὸ σῶμα». Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰωσήφ ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἐκρύπτετο. Τώρα ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἔδειξε μεγάλην τόλμην. Διότι οὔτε ἀσήμαντος ἦτο, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μένουν ἀπαρατήρητοι, ἀλλὰ ἕνας ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου καὶ πολὺ ἐπιφανής. Ἀπὸ αὐτὸ μάλιστα φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀνδρεία του. Διότι κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν διεκήρυξε τὴν ἀπέχθειάν του πρὸς ὅλους μὲ τὴν συμπάθειάν του πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ τὸ σῶμα Του, καὶ δὲν ἀπεμακρύνθη παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐπέτυχεν αὐτὸ ποὺ ἤθελε. Τὴν ἀγάπην δὲ καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ τὴν δείχνει ὄχι μόνον μὲ τὸ ὅτι παρέλαβε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἔθαψε μὲ πολυτέλειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι τὸν ἔθαψεν εἰς τὸ ἰδικόν του καινὸν μνημεῖον. Καὶ αὐτὸ δὲν ἔγινεν ἔτσι εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ οὔτε ἡ παραμικρὰ ὑποψία ὅτι ἀνεοστήθη ἄλλος ἀντὶ ἄλλου.

«Ἦσαν δὲ ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, αἱ ὁποῖαι ἐκάθηντο ἀπέναντι ἀπὸ τὸν τάφον». Διατί κάθονται αὐταὶ πλησίον τοῦ τάφου; Τίποτε ἀκόμη μεγάλο καὶ ὑψηλὸν δὲν ἐγνώριζαν, ὅπως ἔπρεπε, περὶ αὐτοῦ. Δι’ αὐτὸ ἔφεραν καὶ μύρα καὶ παρέμεναν μὲ καρτερίαν εἰς τὸν τάφον, ὥστε ἐὰν κατασιγᾶσῃ ἡ μανία τῶν Ἰουδαίων, νὰ μεταβοῦν καὶ νὰ τὸν ἀλείψουν.

3. Εἶδες τὴν ἀνδρείαν τῶν γυναικῶν; Εἶδες τὴν ἀγάπην; Εἶδες τὴν μεγαλοψυχίαν τὴν ἔμπρακτον, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι θανάτου; Ἄς μνηθῶμεν τὰς γυναῖκας ἐμεῖς οἱ ἄνδρες· ἄς μὴ ἐγκαταλείψωμεν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰς δοκιμα-

ραμοῖς τὸν Ἰησοῦν. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ καὶ εἰς τελευτήσαντα
 τσαῦτα ἀνάλωσαν, καὶ τὰς ψυχὰς ἐξέδωκαν· ἡμεῖς δὲ (πά-
 λιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ) οὐδὲ πεινῶντα τρέφομεν, οὐδὲ γυμνὸν
 περιβάλλομεν, ἀλλ' ὀρῶντες αὐτὸν προσαιτοῦντα παρατρέχο-
 5 μεν. Καίτοιγε εἰ αὐτὸν ἐκεῖνον εἶδετε, τὰ ὑπάρχοντα ἂν ἕκα-
 στος ἐκένωσεν. Ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ αὐτός ἐστιν. Αὐτός γὰρ εἶπεν,
 ὅτι «ἐγὼ εἶμι».

Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐ πάντα κενοῖς; Καὶ γὰρ καὶ νῦν ἀ-
 κούεις λέγοντις, ὅτι «ἐμοὶ ποιεῖς» καὶ οὐδὲν τὸ μέσον, ἂν τε
 10 τούτω, ἂν τε ἐκείνω δῶς οὐδὲν ἔλαιον ἔχεις τούτων τῶν
 γυναικῶν τῶν τότε τρεφουσῶν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον.
 Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆτε. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον αὐτὸν κυρίως φαι-
 νόμενον θρέψαι, ὃ καὶ λιθίνην ἱκανὸν ἦν ἐπισπάσασθαι ψυχὴν,
 καὶ διὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ μόνην τὸν πέννητα, τὸν ἀνάπηρον,
 15 τὸν συγκεκυφῶτα θεραπεῦσαι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ ὄψις καὶ τὸ
 ἀξίωμα τοῦ φαινομένου μερίζεται πρὸς σὲ τὸ γινόμενον ἐν-
 ταῦθα δὲ ὀλόκληρον σὸν τῆς φιλανθρωπίας τὸ θραβεῖόν ἐστι
 καὶ μείζονος τῆς περὶ αὐτὸν αἰδοῦς τὸ δεῖγμα, ὅταν διὰ τὴν
 ἀπόφασιν αὐτοῦ μόνην τὸν ὀμόδουλον οὕτω θεραπεύων ἀνα-
 20 παύσης ἐν πᾶσιν.

Ἀνάπαυε τοίνυν, πιστεύων αὐτῶ τῶ λαμβάνοντι καὶ λέ-
 γοντι, ὅτι ἐμοὶ δίδως. Εἰ γὰρ μὴ αὐτῶ ἐδίδως, οὐκ ἂν σε βα-
 σιλείας ἠξίωσεν. Εἰ μὴ αὐτὸν ἀπεσιτρέφον, οὐκ ἂν εἰς γέενναν
 ἔπεμψεν, εἰ τὸν τυχόντα παρίδοις· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτός ἐστιν ὁ
 25 καταφρονούμενος, διὰ τοῦτο μέγα τὸ ἔγκλημα. Οὕτω καὶ Παῦ-
 λος αὐτὸν ἐδίωκε, τοὺς αὐτοῦ διώκων· διὸ καὶ ἔλεγε, «Τί με
 διώκεις;». Οὕτω τοίνυν διακεώμεθα, ὡς αὐτῶ τῶ Χριστῶ

σίας Του. Διότι ἐκεῖναι μὲν, καὶ ὅταν ἀπέθανεν, ἐξώδευσαν τόσα πολλὰ καὶ ἔθεσαν εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν των. Ἐνῶ ἐμεῖς (πάλιν τὰ ἴδια θὰ ἐπαναλάβω) οὔτε ὅταν πεινᾶ τὸν τρέφομεν, οὔτε ὅταν εἶναι γυμνὸς τὸν ἐνδύομεν, ἀλλ’ ἀντιθέτως ὅταν τὸν βλέπωμεν νὰ ζητιανεύῃ τὸν προσπερνοῦμεν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐὰν ἐβλέπατε τὸν ἴδιον τὸν Κύριον, θὰ ἔδινε ὁ καθένας σας ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἀλλὰ καὶ τώρα ὁ ἴδιος εἶναι. Ἄλλως τε αὐτὸς εἶπεν, ὅτι «ἐγὼ εἶμαι».

Διατί λοιπὸν δὲν προσφέρεις τὰ πάντα; Διὰ τοῦτο καὶ τώρα τὸν ἀκούεις νὰ λέγῃ «εἰς ἐμένα τὸ κάμνεις» καὶ δὲν διαφέρει καθόλου εἴτε δίδεις εἰς αὐτὸν εἴτε εἰς Ἐκεῖνον. Δὲν θὰ λάβῃς μικροτέραν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὰς γυναῖκας αὐτὰς αἱ ὁποῖαι τότε τὸν ἔτρεφαν, ἀλλ’ ἀντιθέτως πολὺ μεγαλυτέραν. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆτε. Διότι δὲν εἶναι ἴδιον τὸ νὰ θρέψῃς Αὐτὸν ὅταν ἐμφανίζεται μὲ ἐξουσίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὸν νὰ συγκινήσῃ ἀκόμη καὶ λιθίνην ψυχὴν, μὲ τὸ νὰ περιθάλψῃ τὸν πτωχόν, τὸν ἀνάπηρον, τὸν καμπούρην μὲ μόνην τὴν ἐντολὴν Αὐτοῦ. Διότι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσηί σου ἡ θέα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐμφανιζομένου μοιράζεται μαζί σου τὴν πρᾶξιν· ἐνῶ ἐδῶ τὸ βραβεῖον τῆς φιλανθρωπίας εἶναι ἰδικόν σου. Καὶ εἶναι ἀπόδειξις μεγαλυτέρου σεβασμοῦ πρὸς Αὐτόν, ὅταν διὰ τὴν ἐντολὴν Αὐτοῦ καὶ μόνον ἀνακουφίσῃς τὸν σύνδουλόν σου περιθάλπων αὐτὸν καθ’ ὅλα.

Ἀνακούφιζε λοιπὸν πιστεύων εἰς Αὐτόν ὁ ὁποῖος λαμβάνει καὶ λέγει «εἰς ἐμένα δίνεις». Διότι ἐὰν δὲν ἔδιδες εἰς Αὐτόν, δὲν θὰ σὲ ἔκαμνεν ἄξιον τῆς Βασιλείας. Ἐὰν δὲν ἀπεστρέφεσο Αὐτόν, δὲν θὰ σὲ ἔστελνεν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ἐπειδὴ παρέβλεψες ἓνα ὁποιονδήποτε. Ἐπειδὴ ὅμως Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὸν περιφρονεῖται, δι’ αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα θεωρεῖται μέγα. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος Αὐτόν ἐδίωκεν, ὅταν κατεδίωκε τοὺς ἰδικούς του. Δι’ αὐτὸ καὶ τοῦ ἔλεγε· «διατί μὲ καταδιώκεις;»¹⁰. Ἄς συμπεριφερώμεθα λοι-

παρέχοντες, ὅταν παρέχωμεν. Καὶ γὰρ τὰ ῥήματα αὐτοῦ τῆς ὄψεως ἡμῶν πισιότερα.

Ἐπειδὴν οὖν ἴδης πένητα, ἀναμνήσθητι τῶν ῥημάτων, δι' ὧν ἐδήλου, ὅτι αὐτὸς εἶη ὁ τρεφόμενος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ
 5 φαινόμενον οὐκ ἔστι Χριστός, ἀλλ' ἐν τῷ τούτου σχήματι αὐτὸς λαμβάνει καὶ προσαιεῖ. Ἄλλ' αἰσχύνῃ ἀκούων ὅτι ὁ Χριστὸς προσαιεῖ; Αἰσχύνθητι μᾶλλον, ὅταν προσαιτοῦντι μὴ δῶς. Τοῦτο γὰρ αἰσχύνῃ, τοῦτο τιμωρία καὶ κόλασις. Τὸ μὲν γὰρ προσαιεῖν αὐτόν, τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος· διὸ καὶ
 10 ἐγκαλλωπίζεσθαι ἡμᾶς αὐτῷ χροῖ· τὸ δὲ μὴ δοῦναι τῆς σῆς ὠμότητος. Εἰ δὲ οὐ πιστεύεις νῦν, ὅτι πένητα πιστὸν παρατρέχων, αὐτόν παρατρέχεις, πιστεύσεις τότε, ὅταν εἰς μέσον σε παραγαγὼν λέγῃ, «Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε τούτοις, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε». Ἀλλὰ μὴ γένοιτο ἡμᾶς οὕτως αὐτὸ μαθεῖν,
 15 ἀλλὰ πιστεύσαντας νῦν, καὶ καρπὸν ποιήσαντας, τῆς μακαριωτάτης ἐκείνης ἀκοῦσαι φωνῆς, τῆς εἰς τὴν βασιλείαν ἡμᾶς εἰσαγούσης.

Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· καθ' ἑκάστην ἡμέραν περὶ ἐλεημοσύνης διαλέγῃ καὶ φιλανθρωπίας ἡμῖν. Οὐδὲ παύσομαι τοῦ
 20 το λέγων. Εἰ μὲν γὰρ κατώρθωτο ὑμῖν τοῦτο, μάλιστα μὲν οὐδὲ τότε ἀποσιῆναι ἐχοῖν, ὥστε μὴ ποιῆσαι ραθυμοτέρους· πλὴν ἀλλ' εἰ μὲν κατώρθωτο, καὶ μικρὸν ἐνέδωκα ἂν εἰ δὲ οὐδὲ εἰς τὸ μέσον ἐφθάσατε, μὴ πρὸς ἐμὲ ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτοὺς λέγετε. Καὶ γὰρ ταῦτόν ποιεῖς ἐγκαλῶν, ὥσπερ
 25 ἂν εἰ παιδίον τὸ ἄλφα στοιχεῖον ἀκούον πολλάκις, καὶ μὴ μαθάνον, ἐγκαλοῖ τῷ διδασκάλῳ, ὅτι συνεχῶς ὑπὲρ τούτου καὶ διηνεκῶς αὐτὸ ὑπομιμνήσκει. Τίς γὰρ ἀπὸ τῶν λόγων τούτων γέγονεν εὐκολώτερος πρὸς ἐλεημοσύνην; τίς τὰ

πὸν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡσὰν νὰ ἐδίδαμεν εἰς τὸν Χριστόν, ὅταν δίδωμεν κάτι. Διότι τὰ λόγια Του εἶναι ἄξια περισσοτέρας ἐμπιστοσύνης ἀπὸ τὴν θεάν Του.

“Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς πτωχόν, ἐνθυμήσου τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἐβεβαίωσεν ὅτι Αὐτὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος πὺ τρέφεται. Διότι ἂν καὶ αὐτὸς πὺ φαίνεται δὲν εἶναι ὁ Χριστός, ὅμως μὲ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ ὁ Χριστὸς λαμβάνει καὶ ζητιανεύει. Ἄλλὰ μήπως ἐντρέπεσαι ἀκούων ὅτι ὁ Χριστὸς ζητιανεύει; Νὰ ἐντρέπεσαι περισσότερο, ὅταν, ἐνῶ ζητιανεύει, δὲν τοῦ δίδῃς. Διότι αὐτὸ εἶναι ἐντροπή, αὐτὸ εἶναι τιμωρία καὶ κόλασις. Διότι τὸ ὅτι μὲν Αὐτὸς ζητιανεύει, ἀνάγεται εἰς τὴν ἀγαθότητά Του, δι’ αὐτὸ καὶ ὀφείλομεν ἐμεῖς νὰ καυχώμεθα δι’ αὐτό· ἐνῶ τὸ νὰ μὴ δώσης δείχνει τὴν ἰδικὴν σου σκληρότητα. Ἐὰν δὲ δὲν πιστεύῃς ὅτι περιφρονῶν πτωχὸν πιστόν, περιφρονεῖς Ἐκεῖνον, θὰ πιστεύσης τότε, ὅταν σὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ μέσον, καὶ σοῦ εἴπῃ «Ἐφ’ ὅσον δὲ τὰ ἐκάματε εἰς αὐτούς, οὔτε εἰς ἐμένα τὰ ἐκάματε». Ἄλλὰ εἴθε νὰ μὴ χρειασθῇ ἐμεῖς μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ μάθωμεν τοῦτο, ἀλλὰ ἀφοῦ πιστεύσωμεν τώρα καὶ ἀποφέρωμεν καρπούς, νὰ ἀκούσωμεν τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνήν, ἡ ὁποῖα θὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Βασιλείαν.

Ἴσως ὅμως εἴπῃ κάποιος· Καθημερινῶς μᾶς ὀμιλεῖς περὶ ἐλεημοσύνης καὶ φιλανθρωπίας. Οὔτε θὰ παύσω νὰ ὀμιλῶ περὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος. Διότι, ἐὰν μὲν τὸ ἐπιτυχάνατε, οὔτε τότε βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσω, διὰ νὰ μὴ σᾶς κάνω πρὸ νωθρούς, πλην ὅμως, ἐὰν τὸ ἐπετυχάνατε, θὰ ἠμποροῦσα κάπως νὰ ἐνδώσω. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐφθάσατε οὔτε εἰς τὸ μέσον, μὴ λέγετε αὐτὸ εἰς ἐμένα ἀλλὰ εἰς τοὺς ἑαυτούς σας. Διότι, ὅταν μὲ κατηγορῆς, κάνεις τὸ ἴδιον πὺ κάνει καὶ τὸ παιδὶ πὺ ἐνῶ ἀκούει διαρκῶς τὸ γράμμα ἄλφα καὶ δὲν τὸ μαθαίνει, κατηγορεῖ τὸν διδάσκαλον, ὅτι συνεχῶς καὶ κατ’ ἐπανάληψιν ὑπενθυμίζει τὸ ἴδιον γράμμα. Διότι ποῖος μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἔγινε περισσότερο ἐλεήμων; Ποῖος

χρήματα ἔρριψε; τίς τὸ ἡμῖν τῆς οὐσίας; τίς τὸ τρίτον; Οὐδείς. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, μὴ μανθανόντων ὑμῶν, ἡμᾶς κελεύειν ἀποσιῆναι τοῦ διδάσκειν; Τοῦναντίον μὲν οὖν ἔδει ποιεῖν· εἰ καὶ ἡμεῖς ἐβουλόμεθα ἀποσιῆναι, ἡμᾶς κατέχειν καὶ
5 λέγειν οὐδέπω ταῦτα μεμαθήκαμεν, καὶ πῶς ἀπέσιητε ὑπομιμνήσκοντες;

Εἴ τιμι συνέβη τὸν ὀφθαλμὸν παθεῖν, ἐγὼ δὲ ἰατρὸς ἐτύγγανον, εἶτα περιπλάσας καὶ διαχρίσας, καὶ τὴν ἄλλην προσαγαγὼν ἐπιμέλειαν, μηδὲν ὦνησα μέγα, καὶ ἀπέσιην οὐκ
10 ἂν ἐλθὼν ἐπὶ τὰς τοῦ ἐργαστηρίου θύρας κατεβόησεν ἄν, ραθυμίαν πολλὴν ἐγκαλῶν, ὅτι τῆς νόσου μενούσης αὐτὸς ἀνεχώρησα; καὶ εἰ πρὸς ταῦτα ἐγκαλούμενος εἶπον, ὅτι κατέπλασα, ὅτι διέχρισα, ἄρα ἂν ἠνέσχειο; Οὐδαμῶς, ἀλλ' εὐθέως ἂν εἶπε· καὶ τί τὸ ὄφελος, ὅτι ἔτι ἀλγῶ; Τοῦτο καὶ ἐπὶ
15 τῆς ψυχῆς λογίζου. Τί δέ, εἰ χεῖρα ναρκῶσαν καὶ συνεσιαλμένην πολλάκις καταιονήσας οὐκ ἴσχυσα μαλάξαι; ἄρα οὐκ ἂν τὸ αὐτὸ ἤκουσα;

Καὶ νῦν χεῖρα συνεσιαλμένην καὶ ξηρανθεῖσαν περικλύζομεν καὶ διὰ τοῦτο, ἕως ἂν αὐτὴν ἐκτείνωμεν τέλεον, οὐκ
20 ἀποσιησόμεθα. Εἴθε καὶ ὑμεῖς μηδὲν ἕτερον διαλέγεσθε, καὶ ἐπὶ οἰκίας, καὶ ἐπὶ ἀγορᾶς, καὶ ἐπὶ τραπέζης, καὶ ἐν νυκτί, καὶ ὄναρ. Εἴ γὰρ ταῦτα μεθ' ἡμέραν ἐμεριμνῶμεν ἀεὶ, καὶ ὄναρ ἂν ἐν τούτοις ἦμεν.

4. Τί λέγεις; Περὶ ἐλεημοσύνης ἀεὶ διαλέγομαι; Ἐ-
25 βουλόμην καὶ αὐτὸς μὴ πολλὴν εἶναί μοι χρεῖαν ταύτης πρὸς ὑμᾶς τῆς συμβουλῆς, ἀλλὰ διαλέγεσθαι περὶ μάχης τῆς πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας καὶ αἰρετικούς· ἀλλὰ μηδέπω ὑ-

ἐπέταξε τὰ χρήματα; Ποῖος παρεχώρησε τὸ ἡμῖσι τῆς περιουσίας του; Ποῖος παρεχώρησε τὸ ἐν τρίτον; Κανείς. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο ἄτοπον, ἐνῶ σεῖς δὲν μαθαίνετε, νὰ μᾶς διατάζετε νὰ παύσωμεν νὰ διδάσκωμεν; Τὸ ἀντίθετον μάλιστα ἔπρεπε νὰ κάνετε. Ἐὰν ἐμεῖς ἠθέλαμεν νὰ σταματήσωμεν, σεῖς νὰ μᾶς συγκρατήσετε καὶ νὰ μᾶς εἰπῆτε· δὲν τὰ ἐμάθαμεν ἀκόμη· διατί ἐσταματήσατε νὰ μᾶς τὰ ὑπενθυμίζετε;

Ἐὰν συνέβαινεν εἰς κάποιον νὰ πάθῃ ὁ ὀφθαλμὸς του, ἐγὼ δὲ νὰ εἶμαι ἰατρός, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔπλαθα τριγύρω καὶ τὸν ἄλειφα καὶ τοῦ ἔκανα κάθε ἄλλην περιποίησιν, χωρὶς νὰ ἐπιφέρω μεγάλην ὠφέλειαν, ἀνεχώρουν, δὲν θὰ ἤρχετο εἰς τὰς θύρας τοῦ ἐργαστηρίου φωνασκῶν καὶ ἀποδίδων εἰς ἐμὲ πολλὴν ὀκνηρίαν, ἐπειδὴ ἀνεχώρησα ἐνῶ ὑφίσταται ἀκόμη ἢ νόσος; Καὶ ἂν κατηγορούμενος ἀπαντοῦσα εἰς αὐτά, ὅτι τὸν ἔπλασα καὶ τὸν ἄλειψα, ἄρα γε θὰ τὸ ἀνεχόταν; Ὁχι, ἀλλὰ ἀμέσως θὰ ἀπαντοῦσε· καὶ τί τὸ ὄφελος, ἀφοῦ ἀκόμη πονῶ; Αὐτὸ νὰ σκέπτεσαι καὶ προκειμένου περὶ τῆς ψυχῆς. Τί δὲ θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ἔκανα πολλές φορὲς καταιόνησιν εἰς ἓνα χέρι ξηρὸν καὶ ἀγκυλωμένον χωρὶς νὰ κατορθώσω νὰ τὸ μαλάξω; Ἄρα γε δὲν θὰ ἤκουα τὰ ἴδια;

Καὶ τώρα χέρι ἀγκυλωμένον καὶ ξηραμένον περιβρέχομεν καὶ δι' αὐτό, μέχρι νὰ τὸ κάνωμεν νὰ τεντωθῆ τελείως, δὲν θὰ σταματήσωμεν. Μακάρι καὶ σεῖς νὰ μὴ ὀμιλοῦσατε διὰ τίποτε ἄλλο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὸ τραπέζι καὶ κατὰ τὴν νύκτα καὶ εἰς τὰ ὄνειρά σας. Διότι, ἐὰν ἐφροντίζαμεν δι' αὐτὰ διαρκῶς κατὰ τὴν ἡμέραν, καὶ εἰς τὰ ὄνειρά μας μὲ αὐτὰ θὰ ἡσυχολοῦμεθα.

4. Λέγεις ὅτι διαρκῶς ὀμιλῶ περὶ ἐλεημοσύνης; Θὰ ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ μὴ ἔχω πολλὴν ἀνάγκην νὰ σᾶς συμβουλεύω περὶ αὐτῆς καὶ νὰ ὀμιλῶ περὶ τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν· ἀλλὰ πῶς θὰ ἠμποροῦσε κανείς νὰ ἐξοπλίσῃ ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι

γιαίνοντις πῶς ἂν τις καθοπλίσειε; Πῶς ἂν εἰς παράταξιν ἐξαγάγοι, ἔτι τραύματα ἔχοντας καὶ ὤτειλάς; Ὡς εἶγε ὑγιαίνοντις εἶδον καθαρῶς, ἐπὶ τὴν παράταξιν ὑμᾶς ἐξήγαγον ἂν ἐκείνην· καὶ εἶδετε ἂν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι μυρῖους βαλλομένους νεκρούς καὶ φερομένας αὐτῶν ἐπαλλήλους τὰς κεφαλάς.

Ἐν γοῦν ἑτέροις βιβλίοις πολλοὶ περὶ τούτων ἡμῖν εἴρηγται λόγοι· ἀλλ' οὐδὲ οὕτω δυνάμεθα καθαρῶς ἐπὶ τῇ νίκῃ πανηγυρίζειν, διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὀλιγωρίαν. Ὅταν γὰρ αὐτοὺς μυριάκις νικήσωμεν τοῖς δόγμασιν, ὀνειδίζουσιν ἡμῖν τὸν θῖον τὸν τῶν πολλῶν τῶν παρ' ἡμῖν συλλεγομένων, τὰ τραύματα, τὰ νοσήματα τὰ κατὰ ψυχὴν. Πῶς οὖν ὑμᾶς θαρροῦντες ἐπὶ τῆς παρατάξεως δείξομεν, ὅταν καὶ ἡμῖν ἐπηρεάζητε, εὐθέως βαλλόμενοι παρὰ τῶν πολεμίων καὶ κωμωδούμενοι; Τοῦ μὲν γὰρ ἡ χεὶρ ἀλγεῖ, καὶ ἔστι συνεσιαλμένη πρὸς διάδοσιν. Πῶς οὖν ἀσπίδα κατασχεῖν ὁ τοιοῦτος καὶ προβαλέσθαι δυνήσεται, καὶ μὴ προωθῆναι τοῖς τῆς ὀμότητος σκώμμασιν; Ἐτέροις σκάζουσιν οἱ πόδες, ὅσοι εἰς θέατρα ἀναβαίνουσι, καὶ τὰ τῶν πορνευομένων γυναικῶν καταγώγια. Πῶς οὖν οὗτοι ἐν τῇ μάχῃ δυνήσονται σιῆναι, καὶ μὴ βληθῆναι τοῖς τῆς ἀσελγείας ἐγκλήμασιν;

Ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλγεῖ καὶ πεπήρωται, οὐκ ὀρθὰ βλέπων, ἀλλὰ ἀσελγείας γέμων, καὶ γυναικῶν σωφροσύνη προσβάλλων, καὶ γάμους διορύτιων. Πῶς οὖν οὗτος πρὸς τοὺς πολεμίους ἀντιβλέπει δυνήσεται, καὶ σεῖσαι δόρυ, καὶ βέλος ἀφεῖναι, πάντοθεν κεντούμενος σκώμμασιν; Ἔστιν ἰδεῖν καὶ γαστέρα ἀλγοῦντις πολλοὺς τῶν ὑδεριώντων οὐκ

δὲν εἶναι ἀκόμη ὑγιεῖς; Πῶς θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ παρατάξῃ εἰς μάχην αὐτοὺς ποὺ ἀκόμη ἔχουν τραύματα καὶ νωπὰς πληγὰς; Ἐνῶ ἐὰν σὰς ἔβλεπα νὰ εἴσθε τελείως ὑγιεῖς, θὰ σὰς ὠδηγοῦσα εἰς τὴν παράταξιν ἐκείνην καὶ θὰ ἐβλέπατε μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ μυριάδες νεκρῶν νὰ πίπτουν καὶ νὰ στιβάζονται αἱ κεφαλαί των.

Εἰς ἄλλα λοιπὸν βιβλία σὰς ἔγιναν πολλαὶ ὁμιλίαι περὶ αὐτῶν. Ἄλλὰ οὔτε ἔτσι ἤμποροῦμεν νὰ πανηγυρίζωμεν πλήρως διὰ τὴν νίκην, ἐξ αἰτίας τῆς ὀλιγωρίας τῶν πολλῶν. Διότι καὶ μυρίας φορὰς ἂν τοὺς νικήσωμεν μὲ τὰ δόγματα, θὰ μᾶς κατηγορήσουν τὸν βίον τῶν πολλῶν οἱ ὁποῖοι συγκεντρώνονται μὲ τὸ μέρος μας, τὰ τραύματα καὶ τὰ ψυχικὰ νοσήματα. Πῶς λοιπὸν νὰ τολμήσωμεν νὰ σὰς ἐμφανίσωμεν εἰς τὴν παράταξιν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐμᾶς μᾶς ἐπηρεάζετε, βαλλόμενοι εὐθέως καὶ διακωμωδούμενοι ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους; Διότι ἄλλου μὲν πονεῖ τὸ χέρι καὶ πάσχει ἀπὸ ἀγκύλωσιν προκειμένου νὰ δώσῃ. Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμπορέσῃ αὐτὸς νὰ κρατήσῃ ἀσπίδα καὶ νὰ τὴν προτάξῃ καὶ νὰ μὴ τραυματισθῇ ἀπὸ τὰ σκώματα τῆς σκληρότητος; Εἰς ἄλλους χωλαίνουν τὰ πόδια· εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μεταβαίνουν εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τὰ καταγώγια τῶν γυναικῶν ποὺ πορνεύονται. Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμπορέσουν αὐτοὶ νὰ σταθοῦν εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ μὴ βληθοῦν ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀσελγείας;

Ἄλλος πάλιν ὑποφέρει ἀπὸ τὰ μάτια του καὶ εἶναι ἀνάπηρος διότι δὲν βλέπει σωστά, ἀλλὰ εἶναι γεμᾶτος ἀσελγείαν καὶ προσβάλλει τὴν σωφροσύνην τῶν γυναικῶν καὶ ὑπονομεύει τοὺς γάμους. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ κινήσῃ τὸ δόρυ καὶ νὰ ρίψῃ τὸ βέλος, ἀφοῦ ἀπὸ παντοῦ κτυπᾶται μὲ σκώματα; Εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῇ κανεὶς πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὁμοιάζουν μὲ ὑδρωπικοὺς νὰ ὑποφέρουν ὄχι ὀλιγώτερον εἰς τὴν κοιλίαν, ὅταν κυριεύονται ἀπὸ τὴν

ἔλαιον, ὅταν ὑπὸ γαστριμαργίας καὶ μέθης κατέχωνται. Πῶς οὖν τούτους μεθύοντας εἰς πόλεμον ἐξαγαγεῖν δυνήσομαι;

Ἐτέρου τὸ σιόμα ἐστὶ σεσηπός· τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἀκρόχο-
λοι καὶ λοῖδοροι καὶ βλάσφημοι. Πῶς οὖν οὗτος ἀλαλάξει
5 ποτὲ ἐν μάχῃ, καὶ μέγα τι καὶ γενναῖον ἐργάσεται, μέθην
καὶ οὗτος ἐτέραν μεθύων, καὶ πολὺν παρέχων τοῖς πολέμι-
οις τὸν γέλωτα; Διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιείμι
τουτὶ τὸ σιραιτόπεδον, τὰ τραύματα θεραπεύων ταῦτα, τὰ ἔκκη
διορθούμενος. Ἐὰν δὲ ἀνανήψητέ ποτε, καὶ ἐπιτήδειοι γέ-
10 νησθε καὶ ἐτέρους θάλλειν, καὶ ταῦτα ὑμᾶς διδάξω τὰ τα-
κτικά, καὶ παιδεύσω ταῦτα μετὰ χειρὸς εἶναι τὰ ὄπλα· μᾶλ-
λον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἔργα ὑμῖν ὄπλα ἔσται, καὶ πάντες εὐθέως
ὑποκύνουσιν, ἂν ἐλεήμονες, ἂν ἐπεικεῖς, ἂν ἡμεροὶ καὶ
ἀνεξίκακοι γένησθε, ἂν τὴν ἄλλην ἀρειτὴν ἅπασαν ἐπιδείξη-
15 σθε. Εἰ δὲ τινες ἀντιλέγοιεν, τότε καὶ τὰ παρ' ἐναντιῶν προσ-
θήσομεν, ὑμᾶς εἰς μέσον φέροντες· ὡς νῦν γε καὶ ἐγκοπτό-
μεθα, τό γε ὑμέτερον μέρος, ἐν τῷ δρόμῳ τούτῳ.

Σκόπει δέ. Λέγομεν ὅτι μεγάλη εἰργάσατο ὁ Χριστός,
ἀγγέλους ἀντὶ ἀνθρώπων ποιήσας· εἶτα ἀπαιτούμενοι εὐθύ-
20 νας, καὶ κελευόμενοι ἐκ τῆς ἀγέλης ταύτης παρασχεῖν τὴν
ἀπόδειξιν, ἐπιστοιμιζόμεθα. Δέδοικα γάρ, μὴ ἀντὶ ἀγγέλων,
ὥσπερ ἀπὸ συμφεῶνος χοίρους ἐξαγάγω, καὶ ἵππους θηλυ-
μανεῖς. Οἶδα ὅτι ἀλγεῖτε, ἀλλ' οὐ κατὰ πάντων ὑμῶν ταῦτα
εἴρηται, ἀλλὰ κατὰ τῶν ὑπευθύνων· μᾶλλον δὲ οὐδὲ κατ'
25 ἐκείνων, ἐὰν νήφωσιν, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνων. Ὡς νῦν γε πάν-
τα ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται· καὶ ἡ ἐκκλησία θοοστασίου οὐ-
δὲν διενήνοχε, καὶ ἐπαύλεως ὄνων καὶ καμήλων· καὶ περι-
έρχομαι πρόβατον ἐπιζητιῶν, καὶ οὐ δύναμαι ἰδεῖν. Οὕτω

γαστριμαργίαν καὶ τὴν μέθην. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσω αὐτοὺς ἐνῶ εἶναι μεθυσμένοι νὰ τοὺς βγάλω εἰς τὸν πόλεμον;

Ἄλλου εἶναι σάπιον τὸ στόμα· διότι τέτοιοι εἶναι οἱ ὀξύθυμοι καὶ οἱ ὑβρισταὶ καὶ οἱ βλάσφημοι. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ἀλαλάξῃ εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ κατορθώσῃ κάτι τὸ σπουδαῖον καὶ γενναῖον, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι μεθυσμένος ἄλλου εἴδους μέθην, καὶ προκαλεῖ εἰς τοὺς ἐχθροὺς πολὺν γέλωτα; Δι’ αὐτὸ καθημερινῶς περιέρχομαι αὐτὸ ἐδῶ τὸ στρατόπεδον, θεραπεύων τὰ τραύματα αὐτὰ καὶ ἀποκαθιστῶν τὰ ἔλκη. Ὅταν δὲ κάποτε ἀνανήψετε καὶ γίνετε ἱκανοὶ νὰ καταβάλετε καὶ ἄλλους, τότε θὰ σᾶς διδάξω καὶ αὐτὴν τὴν τακτικὴν καὶ θὰ σᾶς ἐκπαιδεύσω πῶς νὰ μεταχειρίζεσθε αὐτὰ τὰ ὄπλα· μᾶλλον καὶ αὐτὰ τὰ ἔργα θὰ σᾶς εἶναι ὄπλα καὶ ἀμέσως ὅλοι θὰ ὑποκύψουν, ἐὰν εἴσθε ἐλεήμονες, ἐὰν εἴσθε ἐπεικεῖς, ἐὰν γίνετε ἡμεροὶ καὶ ἀνεξίκακοι, ἐὰν ἐπιδείξετε ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἔχουν ἀντίρρησην, τότε θὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἰδικά μας, ἐκθέτοντες τὰ ἰδικά σας, ἀφοῦ τώρα τοῦλάχιστον ἐμποδιζώμεθα, ἀπὸ ἰδικῆς σας πλευρᾶς, εἰς τὸν δρόμον αὐτόν.

Κύτταξε ὅμως. Λέγομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔκαμε μεγάλα ἔργα, μεταμορφώσας τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους. Ὅταν ὅμως μᾶς ζητοῦν συγκεκριμένα στοιχεῖα καὶ προκαλούμεθα νὰ παρουσιάσωμεν ἀπὸ τὸ πλῆθος αὐτὸ ἀποδείξεις, ἀποστομωνόμεθα. Φοβοῦμαι μάλιστα μήπως ἀντὶ ἀγγέλων βγάλω, ὡσὰν ἀπὸ κανένα χοιροστάσιον, χοίρους καὶ θηλυμανεῖς ἵππους. Γνωρίζω ὅτι στενοχωρεῖσθε, ὅμως αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν ἐναντίον ὄλων σας, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν ὑπευθύνων· ἢ μᾶλλον οὔτε ἐναντίον ἐκείνων, ἐὰν ἀνανήψουν, ἀλλὰ ὑπὲρ ἐκείνων. Διότι τώρα βέβαια ὅλα ἔχουν χαθῆ καὶ διαφθαρή καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ στάβλον καὶ ἀπὸ μάνδραν ὄνων καὶ καμήλων. Καὶ περιφέρομαι ἀναζητῶν πρόβατον καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἰδῶ. Ἔτσι

πάντες λακίζουσι, καθάπερ ἵπποι καὶ ὄνοι τινὲς ἄγριοι, καὶ κόπρου πολλῆς τὰ ἐνταῦθα πληροῦσι· τοιαῦται γὰρ αὐτῶν αἱ διαλέξεις.

Καὶ εἶγε ἦν ἰδεῖν τὰ καθ' ἑκάστην σύναξιν λεγόμενα ὑπὸ
 5 ἀνδρῶν, ὑπὸ γυναικῶν, εἶδες ἂν τῆς κόπρου ἐκείνης τὰ
 ῥήματα ἀκαθαρότερα. Διὸ παρακαλῶ μεταβαλεῖν τὴν πο-
 νηρὰν ταύτην συνήθειαν, ἵνα μύρου ἢ ἐκκλησία πνέῃ. Νῦν
 δὲ θυμιάματα μὲν αἰσθητὰ ἀποιθήμεθα ἐν αὐτῇ, τὴν δὲ
 νοητὴν ἀκαθαρσίαν οὐ πολλὴν ποιούμεθα σπουδὴν ὥστε ἐκκα-
 10 θαίρειν καὶ ἀπελαύνειν.

Τί οὖν τὸ ὄφελος; Οὐδὲ γὰρ οὕτως αἰσχύνομεν τὴν ἐκ-
 κλησίαν κόπρον εἰσάγοντες, ὡς αἰσχύνομεν αὐτὴν τοιαῦτα
 πρὸς ἀλλήλους φθεγγόμενοι, περὶ κερδῶν, περὶ ἐμπορίας,
 περὶ καπηλείας, περὶ τῶν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ὄντων. Δέον
 15 ἀγγέλων ἐνταῦθα εἶναι χορούς, καὶ οὐρανὸν τὴν ἐκκλη-
 σίαν ποιεῖν, καὶ μηδὲν ἕτερον ἢ εὐχὰς ἐκτενεῖς καὶ σιγὴν
 μετὰ ἀκροάσεως εἰδέναί. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τοῦ νῦν ποιῶ-
 μεν, ἵνα καὶ τὸν θίον ἐκκαθάρωμεν τὸν ἡμέτερον, καὶ τῶν
 ἐπηγγελμένων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 20 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὄλοι κλωτσοῦν, ὅπως ὠρισμένοι ἄγριοι ἵπποι καὶ ὄνοι, καὶ γεμίζουν τὸν χῶρον ἐδῶ μὲ πολλὴν κόπρον. Διότι τοιαῦται εἶναι αἱ συνομιλῖαι των.

Καὶ ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰδῆς ὅσα λέγονται εἰς κάθε σύναξιν ἀπὸ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, θὰ ἔβλεπες ὅτι τὰ λόγια τους εἶναι πρὸ ἀκάθαρτα ἀπὸ τὴν κόπρον τῶν στάβλων. Δι' αὐτὸ παρακαλῶ νὰ ἀλλάξετε αὐτὴν τὴν κακὴν συνήθειαν, διὰ νὰ ἀποπνέῃ ἡ Ἐκκλησία μύρον. Τώρα ὅμως σκορπίζομεν εἰς αὐτὴν θυμιάματα αἰσθητά, ἐνῶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα καὶ πολὺ νὰ καθαρίσωμεν καὶ νὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν νοητὴν ἀκαθαρσίαν.

Ποῖον τὸ ὄφελος λοιπόν; Διότι δὲν βρωμίζομεν τόσο πολὺ τὴν Ἐκκλησίαν φέροντες μέσα εἰς αὐτὴν κόπρον, ὅσον τὴν καταισχύνομεν ὅταν ὀμιλοῦμεν μεταξύ μας διὰ κέρδη, ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, μικρεμπόριον καὶ διὰ πράγματα ποὺ καθόλου δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Ἐδῶ πρέπει νὰ εἴμεθα χοροὶ ἀγγέλων καὶ νὰ κάνωμεν τὴν Ἐκκλησίαν οὐρανὸν καὶ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ γνωρίζωμεν παρὰ μόνον σχοινοτενεῖς προσευχὰς καὶ σιωπηρὰν ἀκρόασιν. Αὐτὸ δὲ ἤμποροῦμεν καὶ ἀπὸ τώρα νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν, ὥστε καὶ τὸν βίον μας νὰ καθαρίσωμεν καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἔχουν ὑποσχεθῆ νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΘ΄.

Ματθ. 27, 62 - 28, 10

«Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευὴν, συνή-
χθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέ-
5 γοντες· Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι
ζῶν, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον οὖν ἀσφα-
λισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόν-
τες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτόν, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ,
ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χεί-
10 ρων τῆς πρώτης».

1. Πανταχοῦ ἡ πλάνη ἑαυτῇ περιπίπτει, καὶ τῇ ἀληθείᾳ
ἄκουσα συνηγορεῖ. Σκόπει δέ. Ἔδει πιστευθῆναι, ὅτι ἀπέ-
θανε, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἀνέστη· καὶ ταῦτα πάντα διὰ
τῶν ἐχθρῶν γίνεται. Ὅρα γοῦν τὰ ρήματα ταῦτα τούτοις
15 μαρτυροῦντα ἅπασιν. «Ἐμνήσθημεν», φησὶν, «ὅτι εἶπεν ὁ
πλάνος ἐκεῖνος ἔτι ζῶν· οὐκοῦν ἐτελεύτησεν· «ὅτι μετὰ
τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον οὖν σφραγισθῆναι τὸν
τάφον»· οὐκοῦν ἐτάφη· «Μήποτε ἔλθωσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
καὶ κλέψωσιν αὐτόν». Οὐκοῦν ὁ τάφος ἐὰν σφραγισθῆ, οὐκ
20 ἔσται τις κακουργία. Οὐ γὰρ οὖν. Οὐκοῦν ἀναντίρρητος ἡ
ἀπόδειξις τῆς ἀνασιτάσεως, δι' ὧν ὑμεῖς προτείναιτε, γέγο-
νεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐσφραγίσθη, οὐδεμία γέγονε κακουργία.
Εἰ δὲ οὐδεμία γέγονε κακουργία, εὗρηται δὲ ὁ τάφος κενός,
δῆλον ὅτι ἀνέστη σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως.

25 Εἶδες πῶς καὶ ἄκοντες συναγωνίζονται τῇ τῆς ἀληθεί-
ας ἀποδείξει; Σὺ δέ μοι σκόπει τῶν μαθητῶν τὸ φιλάληθες·
πῶς τῶν λεγομένων παρὰ τῶν ἐχθρῶν οὐδὲν ἀποκρύπτον-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΘ΄.

Ματθ. 27, 62 - 28, 10

«Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν, μετὰ τὴν Παρασκευὴν, συνεκεντρώθησαν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰς τὸν Πιλᾶτον καὶ τοῦ εἶπαν· Κύριε, ἐνεθυμήθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν, ὅταν ἀκόμη ἐζοῦσε, μετὰ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστηθῶ. Δῶσε λοιπὸν διαταγὴν νὰ ἀσφαλισθῇ ὁ τάφος ἕως τὴν τρίτην ἡμέραν, μήπως ἔλθουν οἱ μαθηταὶ Του καὶ τὸν κλέψουν καὶ εἰποῦν εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἄνεστήθη ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὁπότε ἡ τελευταία αὐτῆ ἀπάτη θὰ εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην».

1. Παντοῦ ἡ πλάνη συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ ἄθελά τῆς συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Πρόσεξε ὅμως. Ἔπρεπε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἀπέθανεν, ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἀνέστη. Καὶ ὅλα αὐτὰ γίνονται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Κύτταξε λοιπὸν ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ βεβαιώνουν ὅλα αὐτά. «Ἐνεθυμήθημεν», λέγει, «ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἐνῶ ἀκόμη ἐζοῦσεν»· ἄρα ἀπέθανεν· «Ὅτι μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστηθῶ. Δῶσε λοιπὸν διαταγὴν νὰ σφραγισθῇ ὁ τάφος»· ἄρα ἐτάφη· «Μήπως ἔλθουν οἱ μαθηταὶ του καὶ τὸν κλέψουν». Ἄρα, ἐὰν ὁ τάφος σφραγισθῇ δὲν θὰ γίνῃ καμμία ἀπάτη. Δὲν ἔγινε λοιπόν. Ἐπομένως ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως, μὲ ὅσα ἐπροτεῖνατε σεῖς, ἔγινεν ἀναντίρρητος. Διότι ἀφοῦ ἐσφραγίσθη, δὲν συνέβη καμμία ἀπάτη. Ἐὰν δὲ δὲν ἔγινε καμμία ἀπάτη, εὐρέθη ὅμως κενὸς ὁ τάφος, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀνέστη σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως.

Εἶδες ὅτι καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ὑποστηρίζουν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας; Σὺ δὲ κάνε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς τὴν φιλαλήθειαν τῶν μαθητῶν· ὅτι δὲν ἀποκρύπτουν τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγουν οἱ ἐχθροί, καὶ ὅταν ἀκόμη λέγουν

ται, κἄν ἐπονείδισια λέγωσιν. Ἴδου γοῦν καὶ πλάνον καλοῦσι, καὶ οὐ σιγῶσιν αὐτὸ οὔτοι. Ταῦτα δὲ καὶ τὴν ἐκείνων δεικνυσιν ὠμότητα, ὅτι οὐδὲ τῷ θανάτῳ τὴν ὀργὴν ἀφῆκαν καὶ τούτων τὸν ἀπλοῦν καὶ φιλαληθῆ τρόπον.

5 Ἄξιον δὲ κἀκεῖνο ζητῆσαι, ποῦ εἶπεν, ὅτι «Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι»; Οὐ γὰρ εὗροι τις ἂν οὕτω σαφῶς εἰρημένον, ἀλλ' ἢ τὸ τοῦ Ἰωανᾶ παράδειγμα. Ὡστε ἤδесαν τὰ λεγόμενα, καὶ ἐκόντες ἐκακούρουν. Τί οὖν ὁ Πιλᾶτος; Ἐχειτε κουσιωδίαν, ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε. Καὶ ἠσφαλίσαντο
 10 σφραγίσαντες τὸν τάφον μετὰ τῆς κουσιωδίας». Οὐκ ἀφήσισι τοὺς στρατιώτας μόνους σφραγίσει· ἅτε γὰρ μαθὼν τὰ περὶ αὐτοῦ, οὐκέτι συμπράττειν αὐτοῖς ἤθελεν. Ἀλλ' ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς αὐτῶν καὶ τοῦτο ἀνέχεται, καὶ φησιν· ὑμεῖς ὡς βούλεσθε σφραγίσατε, ἵνα μὴ ἐτέρους ἔχητε αἰτιᾶσθαι. Εἰ
 15 γὰρ μόνοι οἱ στρατιῶται ἐσφραγίσαντο, ἠδύνατο λέγειν, (εἰ καὶ ἀπίθανα καὶ ψευδῆ τὰ λεγόμενα· ἀλλ' ὅμως ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ἠναιοχύντουν, οὕτω καὶ ἐν τούτῳ λέγειν εἶχον), ὅτι οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα δόντες κλαπῆναι, παρέσχον τοῖς μαθηταῖς τὸν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως πλάσαι λόγον· νῦν δὲ αὐτοὶ
 20 ἀσφαλισάμενοι, οὐδὲ τοῦτο λέγειν δύνανται.

Εἶδες πῶς σπουδάζωσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἄκοντες; Καὶ γὰρ αὐτοὶ προσῆλθον, αὐτοὶ ἤτησαν, αὐτοὶ ἐσφράγισαν μετὰ τῆς κουσιωδίας, ὥστε ἀλλήλων εἶναι κατήγοροι καὶ ἔλεγχοι. Καίτοι πότε ἂν ἔκλεψαν; Τῷ Σαββάτῳ; Καὶ πῶς;
 25 οὐδὲ γὰρ ἐξῆν προσελθεῖν. Εἰ δὲ καὶ τὸν νόμον παρέβαινον, πῶς ἂν ἐτόλμησαν οἱ οὕτω δειλοὶ προσελθεῖν; Πῶς δὲ καὶ πεῖσαι τὸν ὄχλον ἠδύνατο; τί λέγομιτες; τί ποιοῦντες; ποία

πράγματα ὑβριστικά. Νὰ ποὺ τὸν ὀνομάζουν καὶ πλάνον καὶ αὐτοὶ δὲν τὸ ἀποσιωποῦν. Αὐτὰ δὲ δείχνουν καὶ τὴν σκληρότητα ἐκείνων, ἀφοῦ οὔτε μὲ τὸν θάνατον ἀπέβαλαν τὴν ὀργήν, καὶ αὐτῶν τὴν ἀπλότητα καὶ φιλαλήθειαν.

Ἄξιζει δὲ νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ τοῦτο, ποῦ εἶπεν ὅτι «μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστηθῶ»; Διότι δὲν θὰ τὸ εὔρη κανεὶς πουθενὰ νὰ λέγεται τόσο σαφῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰωνᾶ. Ὡστε λοιπὸν ἐγνώριζαν αὐτὰ ποὺ ἔλεγαν καὶ ἠθελημένως τὰ παραποιοῦσαν. Τί ἀπαντᾷ δὲ ὁ Πιλᾶτος; «Ἔχετε φρουράν, ἀσφαλίσατέ τον ὅπως γνωρίζετε. Καὶ τὸν ἠσφάλισαν σφραγίσαντες τὸν λίθον μαζὶ μὲ τὴν φρουράν». Δὲν ἀφήνει μόνους τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν σφραγίσουν. Διότι, ἐπειδὴ εἶχε μάθει τὰ σχετικὰ μὲ Αὐτόν, δὲν ἤθελε πλέον νὰ συμπράξῃ μὲ αὐτούς. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὰ ἀνέχεται καὶ τοῦτο καὶ λέγει Σφραγίσατέ τον ὅπως θέλετε σεῖς, διὰ νὰ μὴ ἠμπορῆτε νὰ κατηγορῆτε ἄλλους. Διότι ἐὰν τὸν ἐσφράγιζαν μόνοι οἱ στρατιῶται, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν (ἂν καὶ θὰ ἦσαν ἀπίθανα καὶ ψευδῆ ὅσα θὰ ἔλεγαν, ἀλλ' ὅμως, ὅπως εἰς τὰ ἄλλα ἔδεικναν ἀναισχυντίαν, ἔτσι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν), ὅτι οἱ στρατιῶται ἐπιτρέψαντες νὰ κλαπῇ τὸ σῶμα, ἔδωσαν τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ πλάσουν τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως. Τώρα ὅμως ποὺ οἱ ἴδιοι ἐσφράγισαν τὸν τάφον, οὔτε αὐτὸ ἠμποροῦν νὰ εἰποῦν.

Εἶδες πῶς πασχίζουν ἄθελά τους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας; Διότι αὐτοὶ προσῆλθαν εἰς τὸν Πιλᾶτον, αὐτοὶ ἐζήτησαν νὰ ἀσφαλισθῇ ὁ τάφος, αὐτοὶ τὸν ἐσφράγισαν μαζὶ μὲ τὴν φρουράν, ὥστε νὰ εἶναι κατήγοροι καὶ ἐλεγκταὶ τῶν ἑαυτῶν των. Ἄν καὶ πότε θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν κλέψουν; Τὸ Σάββατον; Καὶ μὲ ποῖον τρόπον, ἀφοῦ οὔτε νὰ ἐξέλθουν ἦτο δυνατόν; Ἐὰν πάλιν παρέβαιναν τὸν νόμον, πῶς θὰ ἐτόλμων νὰ ἐξέλθουν αὐτοὶ οἱ τόσο δειλοί; Πῶς ἀκόμη θὰ ἠμποροῦσαν νὰ πείσουν τὸ πλῆθος; Τί θὰ ἔλεγαν; Τί θὰ

δὲ προθυμίᾳ σιῆσαι εἶχον ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ; τίνα δὲ προσδοκῶντες ἀντίδοσιν; ποίαν ἀμοιβήν; Ἔτι ζῶντα καὶ μόνον κατασχεθέντα ἰδόντες ἔφυγον καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν ὑπὲρ αὐτοῦ παρηγοιάζεσθαι ἔμελλον, εἰ μὴ ἀνέστη;

5 Καὶ πῶς ἂν ἔχοιεν ταῦτα λόγον; Ὅτι γὰρ οὔτ' ἂν ἠβουλήθησαν, οὔτ' ἂν ἠδυνήθησαν πλάσαι ἀνάσσια μὴ γενομένην, δῆλον ἐκεῖθεν. Πολλὰ περὶ ἀνασιάσεως αὐτοῖς διελέχθη, καὶ συνεχῶς ἔλεγεν, ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι εἰρήκασιν, ὅτι «Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι». Εἰ τοίνυν οὐκ ἀνέστη, 10 εὐδηλον ὡς ἀπαιτηθέντες οὗτοι, καὶ πρὸς ὀλόκληρον ἔθνος δι' αὐτὸν ἐκπολεμωθέντες, καὶ ἄσικοι καὶ ἀπόλιδες γενομένοι, ἀπεσιγράφησαν ἂν αὐτόν, καὶ οὐκ ἂν ἠβουλήθησαν τοιαύτην αὐτῷ περιθεῖναι δόξαν, ἅτε ἠπαιτημένοι, καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους δι' αὐτὸν ἐμπροσθέντες κινδύνους.

15 Ὅτι δὲ οὐδ' ἂν ἠδυνήθησαν, εἰ μὴ ἦν ἀληθὴς ἡ ἀνάσσιας, πλάσαι αὐτήν, τοῦτο οὐδὲ λόγου δεῖται. Τίνι γὰρ ἐθάροουν; τῇ δεινότητι τῶν λόγων; Ἀλλὰ πάντων ἦσαν ἀμαθέστεροι. Ἀλλὰ τῇ περιουσίᾳ τῶν χρημάτων; Ἀλλ' οὐδὲ ράβδον, οὐδὲ ὑποδήματα εἶχον. Ἀλλὰ τῇ περιφανείᾳ τοῦ 20 γένους; Ἀλλ' εὐτελεῖς ἦσαν, καὶ ἐξ εὐτελῶν. Ἀλλὰ τῷ μεγέθει τῆς παιρίδος; Ἀλλ' ἀπὸ χωρίων ἦσαν ἀσήμεων. Ἀλλὰ τῷ πλήθει τῷ ἑαυτῶν; Ἀλλὰ τῶν ἔνδεκα οὐκ ἦσαν πλείους, καὶ αὐτοὶ δὲ διεσπάρησαν. Ἀλλὰ ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ διδασκάλου; Ποίαις; Εἰ γὰρ μὴ ἀνέστη, οὐδὲ ἐκεῖναι ἤμελ- 25 λον εἶναι αὐτοῖς πισταί.

Πῶς δ' ἂν ἠνεγκαν δῆμον μαινόμενον; Εἰ γὰρ ὁ κορυφαῖος αὐτῶν θυρωροῦ ρῆμα οὐκ ἠνεγκε γυναικός, καὶ οἱ

ἔκαναν; Μὲ ποίαν διάθεσιν θὰ ἐτάσσοντο μὲ τὸ μέρος τοῦ νεκροῦ; Ποίαν ἐπὶ τέλος ἀντιμισθίαν θὰ ἐπερίμεναν; Ποίαν ἀνταμοιβήν; Ἐνῶ ἀκόμη ἦτο ζωντανός, καὶ μόνον ὅταν τὸν εἶδαν νὰ συλλαμβάνεται, ἔφυγαν. Καὶ θὰ ὠμιλοῦσαν μὲ θάρρος μετὰ τὸν θάνατόν Του ὑπὲρ Αὐτοῦ ἂν δὲν εἶχεν ἀναστηθῆ;

Καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσαν αὐτὰ νὰ δικαιολογηθοῦν; Διότι ὅτι οὔτε ἐσκέφθησαν οὔτε ἤμποροῦσαν νὰ πλάσουν μίαν ἀνάστασιν ἢ ὁποία δὲν ἔγινεν, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὰ ἐξῆς· Πολλὰ τοὺς εἶχεν εἰπεῖ καὶ συνεχῶς τοὺς ἔλεγε περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅπως εἶπαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὅτι «μετὰ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστηθῶ». Ἐὰν ὅμως δὲν ἀνίστατο, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχαν ἀπατηθῆ καὶ εἶχαν παρασυρθῆ ἔξ αἰτίας Του εἰς πόλεμον πρὸς ὀλόκληρον τὸ ἔθνος, καὶ εἶχαν μείνει χωρὶς οἰκογένειαν καὶ χωρὶς πατρίδα, θὰ τὸν ἀπεστρέφοντο καὶ δὲν θὰ ἤθελαν νὰ τοῦ προσδώσουν τοιαύτην δόξαν, καθόσον εἶχαν ἀπατηθῆ καὶ εἶχαν περιέλθει εἰς ἔσχατον κίνδυνον δι' Αὐτόν.

Ὅτι δὲ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν, ἂν ἡ ἀνάστασις δὲν ἦτο ἀληθινή, νὰ τὴν πλάσουν, αὐτὸ δὲν χρειάζεται οὔτε ἀπόδειξιν. Διότι εἰς τί θὰ ἐβασίζοντο; Εἰς τὴν δεινότητα τῶν λόγων; Ἄλλ' αὐτοὶ ἦσαν πρὸ ἀμαθεῖς ἀπὸ ὅλους. Μήπως εἰς τὰ πολλά τοὺς χρήματα; Ἄλλ' αὐτοὶ δὲν εἶχαν οὔτε ράβδον οὔτε ὑποδήματα. Μήπως εἰς τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν των; Ἄλλ' αὐτοὶ ἦσαν ἄσημοι καὶ κατήγοντο ἀπὸ ἀσήμους γονεῖς. Μήπως εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα των; Ἄλλὰ κατήγοντο ἀπὸ ἀσήμαντα χωριά. Μήπως εἰς τὸν μέγαν ἀριθμὸν των; Ἄλλὰ δὲν ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ ἕνδεκα καὶ αὐτοὶ μάλιστα διεσπαρμένοι. Μήπως εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Διδασκάλου των; Ποίας; Διότι ἂν δὲν ἀνίστατο, οὔτε ἐκεῖναι θὰ ἦσαν δι' αὐτοὺς ἀξιόπιστοι.

Πῶς δὲ θὰ ὑπέφεραν τὸν μαινόμενον ὄχλον; Διότι ἂν ὁ κορυφαῖος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἄντεξε τὸν λόγον τῆς θυρω-

λοιποὶ δὲ πάντες δεδεμένον ἰδόντες διεσπάρησαν πῶς ἂν ἐνενόησαν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης δραμεῖν, καὶ φευγεῖν πεπλασμένον ἀνασιάσεως λόγον; Εἰ γὰρ ὁ μὲν πρὸς γυναικὸς ἀπειλὴν οὐκ ἔστι, οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς δεσμῶν ὄψιν, 5 πῶς ἠδύνατο πρὸς βασιλέας καὶ ἄρχοντας καὶ δήμους ἴσασθαι, ὅπου ξίφη καὶ τήγανα καὶ κάμινοι καὶ μυροὶ καθ' ἡμέραν θάνατοι, εἰ μὴ τῆς τοῦ ἀνασιάντιος δυνάμεως καὶ ροπῆς ἀπέλαυσαν; Τοιαῦτα σημεῖα γέγονε καὶ τοσαῦτα, καὶ οὐδὲν τούτων ἠδέσθησαν Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ἐσταύρωσαν 10 τὸν πεποιηκότα· καὶ τούτοις ἔμελλον ἀπλῶς λέγουσι πείθεσθαι περὶ ἀνασιάσεως; Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἡ τοῦ ἀνασιάντιος ἰσχὺς ταῦτα εἰργάσατο.

2. Σκόπει δέ μοι τὴν κακουργίαν αὐτῶν τὴν καταγέλαστον. «Ἐμνήσθημεν», φησί, «ὅτι εἶπεν ὁ πλάνος ἐκεῖνος 15 ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Καὶ εἰ πλάνος ἦν, καὶ ψευδῆ ἐκόμπαζε, τί δεδοίκατε καὶ περιτρέχετε, καὶ τισαύτη κέχρησθε σπουδῆ; Δεδοίκαμεν, φησί, μήποτε κλέψωσιν αὐτὸν οἱ μαθηταί, καὶ ἀπαιτήσωσι τοὺς πολλούς. Καίτοιγε ἀπεδείχθη τοῦτο οὐκ ἔχον λόγον καθόλου. Ἄλλ' ὅμως 20 ἡ κακία φιλόνεικον καὶ ἀναιδές, καὶ τοῖς ἀλογίστοις ἐπιχειρεῖ. Καὶ μέχρι τριῶν ἡμερῶν κελεύουσιν ἀσφαλισθῆναι, ὡς ὑπὲρ δογμάτων μαχόμενοι, καὶ βουλόμενοι δεῖξαι καὶ πρὸ τούτου πλάνον ὄντα, καὶ μέχρι τοῦ τάφου τὴν κακίαν ἐκτείνουσι.

25 Διὰ τοι τοῦτο τάχιον ἀνέστη, ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι ἐψεύσατο, καὶ ἐκλάπη. Τοῦτο μὲν γὰρ ἔγκλημα οὐκ εἶχε, τὸ θᾶπτον ἀνασιῆναι· τὸ δὲ βράδιον, ὑποψίας ἔγεμε. Καὶ γὰρ

ροῦ πού ἦτο γυναῖκα, ὅλοι δὲ οἱ ὑπόλοιποι ὅταν τὸν εἶδαν δεμένον διεσκορπίσθησαν, πῶς θὰ διεννοῦντο νὰ τρέξουν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἴκουμένης καὶ νὰ σπεύρουν τὸ φανταστικὸν κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως; Διότι, ἐὰν ὁ μὲν πρῶτος δὲν ἀντέστη εἰς τὴν ἀπειλὴν τῆς γυναικός, οἱ δὲ ἄλλοι οὔτε εἰς τὴν θέαν τῆς δεσμεύσεως, πῶς ἤμποροῦσαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας καὶ πλήθη, ὅπου ὑπῆρχαν ξίφη καὶ τηγάνια καὶ κάμινοι καὶ μυρίου εἴδους θανατώσεις καθημερινῶς, ἐὰν δὲν ἐδέχοντο τὴν δύναμιν καὶ τὴν τόνωσιν τοῦ ἀναστάντος; Τόσα καὶ τοιοῦτου εἴδους θαύματα εἶχαν γίνει καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσεβάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ ἐσταύρωσαν Αὐτὸν πού τὰ ἔκαμεν· καὶ θὰ ἔλεγαν εἰς αὐτοὺς ἀπλῶς νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν ἀνάστασιν; Δὲν εἶναι δυνατὰ αὐτά, δὲν εἶναι· ἀλλὰ μόνον ἡ δύναμις τοῦ ἀναστάντος τὰ ἔκαμεν.

2. Κάνε μου δὲ τὴν χάριν νὰ προσέξῃς τὴν καταγέλαστον ἀπάτην των. «Ἐνεθυμήθημεν», λέγει, «ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ὅταν ἀκόμη ἐζοῦσεν, ὅτι μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστηθῶ». Καὶ ἐφ' ὅσον ἦτο πλάνος καὶ ἐκαυχᾶτο ψευδῶς, διατί ἐφοβήθητε καὶ τρέχετε τριγύρω καὶ δείχνετε τόσην βιασύνην; Φοβούμεθα, λέγει, μήπως Τὸν κλέψουν οἱ μαθηταὶ καὶ ἐξαπατήσουν τὰ πλήθη. Ἄν καὶ βεβαίως ἀπεδείχθη ὅτι ὁ φόβος των αὐτὸς δὲν εἶχε κανένα λόγον, ἀλλὰ ἡ κακία εἶναι πρᾶγμα φιλόνεικον καὶ ἀναιδές καὶ ἐπιχειρεῖ καὶ τὰ παράλογα. Ἔτσι παρακαλοῦν νὰ ἀσφαλισθῇ ὁ τάφος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὡσὰν νὰ ἠγωνίζοντο περὶ ἀποφάσεων, καὶ θέλοντες νὰ δείξουν ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ὅτι εἶναι πλάνος, δι' αὐτὸ ἐπεκτείνουν τὴν κακίαν των μέχρι τοῦ τάφου.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀνεστήθη ἐνωρίτερα, διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι διεψεύσθη καὶ ὅτι ἐκλάπη. Διότι αὐτὸ μὲν, τὸ νὰ ἀναστηθῇ ἐνωρίτερα, δὲν ἐπέτρεπε κατηγορίαν, ἐνῶ τὸ νὰ ἀναστηθῇ βραδύτερον, ἦτο γεμᾶτον ὑποψίας. Διότι, ἐὰν

εἰ μὴ τότε ἀνέσιη, καθημένων αὐτῶν αὐτόθι καὶ φυλαιόντων, ἀλλ' ἀναχωρησάντων μετὰ τὴν τριήμερον, εἶχόν τι λέγειν καὶ ἀντιλέγειν, εἰ καὶ ἀνοήτως. Διὰ τοῦτο τοίνυν προέφθασεν. Ἔδει γὰρ παρακατημένων αὐτῶν καὶ φυλαι-
 5 ὄντων, γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν. Οὐκοῦν καὶ εἴσω τῶν τριῶν ἡμερῶν ἔδει γενέσθαι ὡς εἶγε παρελθουσῶν αὐτῶν καὶ ἀναχωρησάντων ἐγένετο, ὑποπιον τὸ πρᾶγμα ἔμελλεν εἶναι. Διὸ καὶ σφραγίσαι συνεχώρησεν, ὡς ἠθούλοντιο, καὶ σιραιτιῶται καρεκάθηνητιο.

10 Καὶ οὐκ ἔμελεν αὐτοῖς ἐν Σαββάτῳ ταῦτα ποιῶσι, καὶ ἐργαζομένοις, ἀλλὰ πρὸς ἓν μόνον ἑώρων, τὴν ἑαυτῶν πονηρίαν, ὡς ταύτη περιεσόμενοι ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας ἦν, καὶ φόβον σφόδρα αὐτοῦς κατασείοντιο λοιπόν. Οἱ γὰρ ζῶντα αὐτὸν κατασχόντες, ἀποθανόντα δεδοίκασι. Καίτοιγε εἰ
 15 φιλὸς τις ἄνθρωπος ἦν, ἔδει θαρρεῖν. Ἄλλ' ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζῶν ἐκὼν ἔπαθεν, ἅπερ ἔπαθεν, ἰδοὺ καὶ σφραγίς, καὶ λίθος, καὶ κουσιωδία, καὶ οὐκ ἴσχυσαν κατασχεῖν· ἀλλ' ἐν γίνεται μόνον, τὸ δημοσιευθῆναι τὴν ταφήν, καὶ πιστευθῆναι ἐντεῦθεν τὴν ἀνάστασιν. Καὶ γὰρ σιραιτιῶται παρεκά-
 20 θηνητιο, καὶ Ἰουδαῖοι προσεδρεύουσιν.

«Ὅπῃ δὲ Σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρησαι τὸν τάφον. Καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας. Ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ προσελθὼν, ἀπε-
 25 κύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν καὶ ὡσεὶ χιῶν». Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ ἄγγελος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἦλθε, καὶ τὸν λίθον ἤρε;

δὲν ἀνίστατο τότε, ὅταν ἐκάθηντο αὐτοὶ ἐκεῖ καὶ ἐφύλασσαν τὸν τάφον, ἀλλὰ ὅταν θὰ ἀνεχώρουν μετὰ τρεῖς ἡμέρας, θὰ εἶχαν κάτι νὰ ἰσχυρισθοῦν καὶ νὰ ἀντεῖπουν, ἔστω καὶ ἀνοήτως. Δι' αὐτὸ λοιπὸν τοὺς ἐπρόλαβε. Διότι ἔπρεπε καθὼς ἐκάθηντο κοντὰ εἰς τὸν τάφον καὶ τὸν ἐφύλασσαν νὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐντὸς τῶν τριῶν ἡμερῶν, διότι ἐὰν ἐγίνετο ὅταν παρήρχοντο αὐταὶ καὶ ἀνεχώρουν, θὰ ἐθεωρεῖτο ὑποπτον τὸ πρᾶγμα. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπέτρεψε νὰ σφραγίσουν τὸν τάφον ὅπως ἤθελαν καὶ στρατιῶται ἐφύλασσαν.

Καὶ δὲν τοὺς ἔμελε πού ἔκαναν αὐτὰ εἰς ἡμέραν Σαββάτου καὶ ὅτι εἰργάζοντο, ἀλλὰ μόνον εἰς ἓνα πρᾶγμα ἀπέβλεπαν, τὴν πονηρίαν των, πῶς θὰ ἐπικρατήσουν με αὐτήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο δεῖγμα ἐσχάτης μωρίας καὶ φόβου ὁ ὁποῖος τοὺς ἐτάρασσε δυνατὰ. Διότι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τὸν συνέλαβαν ζωντανόν, τὸν ἐφοβοῦντο νεκρόν. Ἄν καί, ἐὰν ἦτο ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ ἔχουν θάρρος. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουν ὅτι καὶ ὅταν ἦτο ζωντανὸς με τὴν θέλησίν Του ἔπαθεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔπαθεν, ἐτοποθετήθη καὶ ἡ σφραγὶς καὶ ὁ λίθος καὶ ἡ φρουρά, καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν κρατήσουν. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἓνα πρᾶγμα μόνον ἐπιτυχάνεται, νὰ γίνῃ γνωστὴ δημοσίᾳ ἡ ταφή καὶ ἔτσι νὰ πιστευθῇ ἡ ἀνάστασις. Διότι καὶ στρατιῶται ἐφύλασσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκάθηντο πλησίον.

«Ἄργα δὲ τὸ Σάββατον, μόλις ἤρχισε νὰ φωτίζῃ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, ἦλθεν ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία διὰ νὰ ἰδοῦν τὸν τάφον. Καὶ τότε ἔγινε μεγάλος σεισμός, διότι ἓνας ἄγγελος τοῦ Κυρίου κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἀφοῦ ἐπλησίασεν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ μνήματος καὶ ἐκάθητο ἐπάνω εἰς αὐτόν. Τὸ πρόσωπόν του δὲ ἦτο ὡσὰν ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμά του λευκὸν ὡσὰν τὸ χιόνι». Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ ἄγγελος. Διατί λοιπὸν ἦλθε καὶ ἐσήκωσε τὸν λίθον;

Διὰ τὰς γυναῖκας· αὐταὶ γὰρ αὐτὸν τότε εἶδον ἐν τῷ τάφῳ.
 Ἰν' οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἠγέρθη, ὁρῶσι τὸν τάφον κενὸν
 τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο ἀνεῖλε τὸν λίθον, διὰ τοῦτο καὶ σει-
 σμὸς ἐγένετο, ἵνα διανασιῶσι καὶ ἀφυπνισθῶσι. Καὶ γὰρ
 5 ἦσαν παραγενόμεναι, ὥστε ἔλαιον βαλεῖν, καὶ ἐν νυκτὶ ταῦ-
 τα ἐγίνετο, καὶ εἰκὸς τινὰς καὶ ἀποκαθευδῆσαι.

Καὶ τίνος ἔνεκεν καὶ διατί φησι, «Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς»;
 Πρῶτον αὐτὰς ἀπαλλάττει τοῦ δέους, καὶ τότε διαλέγε-
 ται περὶ τῆς ἀνασιᾶσεως. Καὶ τὸ «Ἑμεῖς» δὲ πολλὴν ἐν-
 10 δεικνυμένου τὴν τιμὴν ἔστι, καὶ δεικνύντιος, ὅτι τὰ ἔσοχα
 μένει τοὺς τειολμηκότας, ἅπερ ἐτόλμησαν, ἂν μὴ μειανθῆ-
 σωσιν. Οὐ γὰρ ὑμῶν ἔστι τὸ δεδοικέναι, φησὶν, ἀλλ' ἐκεί-
 νων τῶν σταυρωσάντων.

Ἀπαλλάξας τοίνυν αὐτὰς τοῦ φόβου, καὶ διὰ τῶν ρη-
 15 μάτων καὶ διὰ τῆς ὄψεως (καὶ γὰρ τὸ σχῆμα φαιδρὸν ἔδει-
 ξεν, ἅτε εὐαγγέλια τοιαῦτα φέρων), ἐπήγαγε λέγων, «Οἶδα
 ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε». Καὶ οὐκ ἐπαισχύ-
 νεται ἐσταυρωμένον καλῶν τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῶν
 ἀγαθῶν. «Ἠγέρθη». Πόθεν δῆλον; «Καθὼς εἶπεν». Ὡστε
 20 κἂν ἐμοί, φησί, διαπισιῆτε, τῶν ἐκείνου μνήσθητε ρημά-
 των, καὶ οὐδὲ ἐμοὶ διαπισιῆσετε.

Εἶτα καὶ ἄλλη ἀπόδειξις. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὸν τόπον,
 ὅπου ἔκειτο». Διὰ τοῦτο ἐπῆρε τὸν λίθον, ὥστε καὶ ἐντεῦ-
 θεν αὐτὰς λαβεῖν τὴν ἀπόδειξιν. «Καὶ εἶπατε τοῖς μαθη-
 25 ταῖς, ὅτι ὄψεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Καὶ ἑτέροις εὐαγ-
 γελίζεσθαι παρασκευάζει, ὃ μάλιστα αὐτὰς ἐποίει πιστεῦσαι.
 Καὶ καλῶς εἶπεν, «Εἰς τὴν Γαλιλαίαν», ἀπαλλάττων πρα-
 γμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ τὸν φόβον διανοχλεῖν τῇ
 πίστει.

30 «Καὶ ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χα-

Διὰ τὰς γυναῖκας. Διότι αὐταὶ τὸν εἶδαν τότε εἰς τὸν τάφον. Διὰ νὰ πιστεύσουν λοιπὸν ὅτι ἀνεστήθη, βλέπουν τὸν τάφον νὰ εἶναι ἄδειος ἀπὸ τὸ σῶμα. Δι' αὐτὸ ἐσήκωσε τὸν λίθον, δι' αὐτὸ ἔγινε καὶ σεισμός, διὰ νὰ ξυπνήσουν καὶ νὰ σηκωθοῦν. Διότι εἶχαν ἔλθει διὰ νὰβάλουν ἔλαιον καὶ αὐτὰ ἐγίνοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ ἦτο φυσικὸν μερικαὶ νὰ ἔχουν ἀποκοιμηθῆ.

Καὶ ἔνεκα τίνος καὶ διατί λέγει· «Μὴ φοβεῖσθε ἔσεῖς»; Πρῶτα τὰς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν φόβον καὶ ἔπειτα ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ τὸ «ἔσεῖς» περιέχει πολὺ μεγάλην τιμὴν καὶ δείχνει ὅτι ἡ ἐσχάτη τιμωρία ἀναμένει ἐκείνους πὺ διέπραξαν ὅσα ἀπετόλμησαν, ἐὰν δὲν μετανοήσουν. Λέγει δηλαδή, δὲν πρέπει σεῖς νὰ φοβῆσθε, ἀλλὰ ἐκεῖνοι πὺ Τὸν ἐσταύρωσαν.

Ἐφοῦ τὰς ἀπήλλαξε λοιπὸν ἀπὸ τὸν φόβον, καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὴν ἐμφάνισίν του (διότι καὶ ἡ ἐμφάνισίς του ἦτο χαρωπὴ, ἐφ' ὅσον ἔφερε τέτοιαν χαρμόσουνον ἀγγελίαν), ἐπρόσθεσε λέγων «γγνωρίζω ὅτι ζητεῖτε τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον». Καὶ δὲν ἐντρέπεται νὰ Τὸν ἀποκαλῆ ἐσταυρωμένον, διότι αὐτὸ ἦτο ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀγαθῶν. «Ἀνέστη». Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν; «ὅπως εἶπεν». Ὡστε καὶ ἂν δυσπιστῆτε εἰς ἐμέ, λέγει, θυμηθεῖτε τὰ λόγια Ἐκείνου καὶ ἔτσι οὔτε εἰς ἐμὲ θὰ δυσπιστήσετε.

Ἐπειτα ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλη ἀπόδειξις· «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε τὸν τόπον ὅπου εὕρισκετο». Δι' αὐτὸ ἐσήκωσε τὸν λίθον, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ παρουν αὐταὶ ἀπόδειξιν. «Καὶ νὰ εἰπῆτε εἰς τοὺς μαθητάς, ὅτι θὰ τὸν ἰδῆτε εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Καὶ μὲ ἄλλα τὰς προετοιμάζει νὰ διαδώσουν τὸ χαρμόσουνον μήνυμα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὰς κάνει νὰ πιστεύσουν καλύτερα. Καὶ καλῶς εἶπεν «εἰς τὴν Γαλιλαίαν», ἀπαλλάσσων ἀπὸ ἐνοχλήσεις καὶ κινδύνους, ὥστε νὰ μὴ παρεμποδίσῃ ὁ φόβος τὴν πίστιν των.

«Καὶ ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ μνημα μὲ φόβον καὶ μὲ χαράν».

ραῖς». Τί δήποτε; Ἐκπληκτικὸν πρᾶγμα εἶδον καὶ παράδοξον, τάφον κενόν, ἔνθα πρῶτον τεθέντα εἶδον. Διὸ καὶ ἤγαγεν αὐτὰς εἰς θεωρίαν, ἵνα ἀμφοιέρων γένωνται μάρτυρες, καὶ τοῦ τάφου καὶ τῆς ἀνασιάσεως. Καὶ γὰρ ἐνενόουν, ὅτι οὐδεὶς
5 ἂν αὐτὸν ἤρε, σιραιοτιῶν ἰσοσύτων παρακαθημένων, εἰ μὴ ἑαυτὸν ἀνέστησε. Διὰ τοῦτο καὶ χαίρουσι καὶ θαυμάζουσι, καὶ τῆς ἰσοσύτης παραμονῆς λαμβάνουσι τὴν ἀμοιβήν, τὸ πρῶται ἰδεῖν καὶ εὐαγγελίσασθαι, οὐ τὰ εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀραθέντα.

10 3. Ἐπεὶ οὖν ἐξηλθὼν μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς, «Ἴδὼν δὲ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς λέγων· χαίρειτε. Αἱ δὲ ἐκράτησαν τοὺς πόδας αὐτοῦ», καὶ μεθ' ὑπερβαλλούσης εὐφροσύνης αὐτῷ προσδραμοῦσαι, ἐλάβανον καὶ διὰ τῆς ἀφῆς τεκμήριον καὶ πληροφορίαν τῆς ἀνασιάσεως, «Καὶ προσεκύνησαν
15 αὐτῷ». Τί οὖν αὐτός; «Μὴ φοβεῖσθε». Πάλιν καὶ αὐτὸς τὸ δέος ἐκβάλλει, προοδοποιῶν τῇ πίστει. «Ἄλλ' ὑπάγετε, καὶ εἴπατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς Γαλιλαίαν· κἀκεῖ με ὄφονται». Σκόπει πῶς καὶ αὐτὸς διὰ τούτων τοὺς μαθητὰς εὐαγγελίζεται, ὃ πολλάκις εἶπον, τὸ μάλιστα
20 γένος ἀτιμωθὲν εἰς τιμὴν ἄγων καὶ εἰς χρησιὰς ἐλπίδας, καὶ τὸ πεπονηκὸς ἰώμενος.

Τάχα τις ὑμῶν ἐβούλειο κατ' ἐκείνας γενέσθαι, καὶ τοὺς πόδας κατασχεῖν τοῦ Ἰησοῦ; Δύνασθε καὶ νῦν, ὅσοι βούλεσθε, οὐχὶ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν
25 κεφαλὴν κατασχεῖν τὴν ἱερὰν ἐκείνην, τῶν φρικτῶν ἀπολαύοντες μυσηθρίων καθαρῶ συνειδότι. Οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὄψεσθε αὐτόν, μετὰ τῆς ἀπορρήτου δόξης ἐκείνης καὶ τοῦ δήμου τῶν ἀγγέλων ἐρχόμενον, εἰ βουληθεῖητε εἶναι φιλόανθρωποι καὶ ἀκούσεσθε,

Διατί ἄρά γε; Διότι εἶδαν καταπληκτικὸν καὶ παράδοξον πρᾶγμα, κενὸν τὸν τάφον, ὅπου προηγουμένως τὸν εἶχαν ἰδεῖ νὰ τοποθετῆται. Δι' αὐτὸ καὶ τὰς ὠδήγησε νὰ ἰδοῦν, διὰ νὰ γίνουν μάρτυρες καὶ τῶν δύο, καὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως. Διότι κατενόουν ὅτι κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ Τὸν πάρῃ, ἀφοῦ ἐφύλασσαν τόσοι στρατιῶται, ἐὰν δὲν ἀνέστηνεν ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν Του. Δι' αὐτὸ καὶ χαίρονται καὶ ἀποροῦν καὶ ἀμοίβονται γιὰ τὴν τόσῃν παραμονὴν των, μὲ τὸ νὰ ἰδοῦν πρῶται καὶ νὰ διακηρύξουν ὅχι μόνον ὅσα ἐλέχθησαν, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὠράθησαν.

3. Ὅταν λοιπὸν ἐξῆλθαν μὲ φόβον καὶ χαρὰν «τὰς συνήντησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπε· χαίρετε. Αὐταὶ δὲ ἔπιασαν τὰ πόδια Του». Καὶ ἀφοῦ ἔτρεξαν πλησίον του μὲ μεγάλην χαρὰν, ἔλαβαν καὶ διὰ τῆς ἀφῆς ἀπόδειξιν καὶ διαβεβαίωσιν τῆς ἀναστάσεως. «Καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν». Τί τοὺς λέγει δὲ Ἐκεῖνος; «Μὴ φοβᾶσθε». Καὶ Αὐτὸς δηλαδὴ ἐκδιώκει τὸν φόβον των καὶ προετοιμάζει τὴν ὁδὸν διὰ τὴν πίστιν. «Ἀλλὰ πηγαίνετε καὶ νὰ εἰπῆτε εἰς τοὺς ἀδελφούς μου νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ ἐκεῖ θὰ μὲ ἰδοῦν». Πρόσεξε ὅτι καὶ Αὐτὸς διὰ μέσου αὐτῶν κηρύσσει εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ χαρμόσουνον ἄγγελμα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀνέφερα πολλές φορές, τιμῶν καὶ ἀναθέτων χρηστὰς ἐλπίδας εἰς τὸ γένος, πὺ κατ' ἐξοχὴν εἶχε περιφρονηθῆ καὶ θεραπεύων τὸ ἀσθενὲς φύλον.

Μήπως κανεὶς ἀπὸ σᾶς θὰ ἤθελε νὰ εὕρισκετο εἰς τὴν θέσιν των καὶ νὰ κρατήσῃ τὰ πόδια τοῦ Ἰησοῦ; Ἦμπορεῖτε καὶ τώρα ὅσοι θέλετε, ὅχι μόνον τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν νὰ ἀγκαλιάσετε, συμμετέχοντες εἰς τὰ φρικτὰ μυστήρια μὲ καθαρὰν συνείδησιν. Καὶ ὅχι μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ τὸν ἰδῆτε νὰ ἔρχεται μὲ τὴν ἀπερίγραφτον ἐκείνην δόξαν καὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων, ἐὰν θελήσετε νὰ γίνετε φιλόανθρωποι. Καὶ θὰ ἀκούσετε ὅχι μόνον τὰ λόγια αὐ-

οὐχὶ ταῦτα τὰ ρήματα μόνον, οἷοι χαίρειτε, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου».

Γίνεσθε τοίνυν φιλόανθρωποι, ἵνα ταῦτα ἀκούσητε, καὶ
 5 ὑμεῖς αἱ χρυσοφόροι γυναῖκες, αἱ τὸν δρόμον τῶν γυναι-
 κῶν θεασάμεναι τούτων, ὁπρὲ γούν ποιε τὴν νόσον ἀποθέμε-
 ναι τῆς τῶν χρυσίων ἐπιθυμίας. Ὡστε εἰ ζηλοῦτε τὰς γυ-
 ναῖκας, ἀνταλλάξασθε τὸν κόσμον, ὃν περικεῖσθε, ἐλεημοσύ-
 νην περιθέμεναι. Τί τὸ ὄφελος, εἶπέ μοι, τῶν λίθων τῶν
 10 τιμίων τούτων, καὶ τῶν χρυσοπάσιων ἱματίων; Χαίρει τού-
 τοις, φησὶν, ἡ ψυχὴ, καὶ εὐφραίνεται.

Ἐγὼ σε τὸ κέρδος ἠρώτησα· σὺ δέ μοι τὸ βλάβος εἶ-
 πες. Τοῦ γὰρ περὶ ταῦτα ἠσυχολῆσθαι καὶ χαίρειν καὶ προση-
 λῶσθαι, χειρὸν οὐδέν. Πικροτέρα γὰρ ἢ χαλεπὴ αὕτη δου-
 15 λεία γίνεται, διὰν τις καὶ δουλεύων εὐφραίνεται. Ἐπὶ τίνι
 γὰρ τῶν πνευματικῶν ὡς χρῆ σπουδάσει ποιέ, πότι δὲ κα-
 ταγελάσεται ὡς δεῖ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἢ χαρᾶς ἄ-
 ξιον εἶναι νομίζουσα τὸ δεδέσθαι χρυσοῦ; Ὁ γὰρ ἐν δεσμο-
 τηρίῳ μένων καὶ ἠδόμενος, οὐδέποτε ἀπαλλαγῆναι θελήσει,
 20 ὥσπερ οὖν οὐδὲ αὕτη· ἀλλ' ὥσπερ τις αἰχμάλωτος γενο-
 μένη τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, οὐδὲ φωνῆς ἀνέξεται
 πνευματικῆς ἀκοῦσαι μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιθυμίας τε
 καὶ σπουδῆς, μήτιγε ἔργον μετελθεῖν.

Τί οὖν τὸ κέρδος τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς βλακειᾶς
 25 ταύτης; εἶπέ μοι. Τέρομαι, φησί. Πάλιν μοι τὴν βλάβην
 εἶπες καὶ τὸν ὄλεθρον. Ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἀπολαύω, φησί, πολ-
 λῆς παρὰ τῶν ὀρώντων. Καὶ τί τοῦτο; Ἐτέρας γὰρ τοῦτο

τά, ὅπως τὸ «χαίρετε», ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν ἢ ὁποῖα εἶναι ἠτοιμασμένη πρὸς χάριν σας ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας»¹.

Γίνετε λοιπὸν φιλόανθρωποι, διὰ νὰ ἀκούσετε αὐτὰ καὶ σεῖς αἱ χρυσοφορεμένοι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι εἶδατε τὴν διαδρομὴν τῶν γυναικῶν αὐτῶν, ἀφοῦ ἀποβάλετε ἔστω καὶ καθυστερημένα τὴν ἀρρώστιαν τῆς ἐπιθυμίας τῶν χρυσαφικῶν. Εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν θαυμάζετε τὰς γυναῖκας, νὰ ἀντικαταστήσετε τὰ κοσμήματα ποὺ φορεῖτε μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Εἶπέ μου, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος αὐτῶν τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν χρυσοκεντήτων ἐνδυμάτων; Χαίρεται μ' αὐτά, ἰσχυρίζεται, ἢ ψυχὴ καὶ εὐφραίνεται.

Ἐγὼ σὲ ἐρώτησα ποῖον εἶναι τὸ κέρδος· ἐνῶ σὺ μοῦ ἀνέφερες τὴν ζημίαν. Διότι δὲν ὑπάρχει χειρότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ νὰ ἀσχολῆσθε μὲ αὐτὰ καὶ νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ προσηλώνεσθε εἰς αὐτά. Μάλιστα ἡ φοβερὰ αὐτῆ δουλεία γίνεται ἀκόμη πιὸ ὀδυνηρά, ὅταν κανεῖς, ἐνῶ καθίσταται δούλος, χαίρεται. Διότι διὰ ποῖον ἀπὸ τὰ πνευματικὰ πράγματα θὰ ἐνδιαφερθῆ ποτε ὅπως πρέπει καὶ πότε θὰ περιγελάσῃ ὅπως ἀξίζει τὰ βιωτικὰ πράγματα, αὐτῆ ἢ ὁποῖα νομίζει ὅτι εἶναι ἄξιον χαρᾶς τὸ νὰ εἶναι δεμένη μὲ χρυσόν; Διότι αὐτὸς ποὺ μένει εἰς τὸ δεσμοπήριον καὶ εὐχαριστεῖται, ποτὲ δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἀπαλλαγῆ, ὅπως καὶ αὐτῆ ἐδῶ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔχει γίνῃ αἰχμάλωτος αὐτῆς τῆς κακῆς ἐπιθυμίας, δὲν ἀνέχεται οὔτε φωνὴν πνευματικὴν νὰ ἀκούσῃ μὲ ὅσην χρειάζεται ἐπιθυμίαν καὶ προθυμίαν, ἀπὸ φόβον μήπως ἀλλάξῃ ἀσχολίαν.

Εἶπέ μου λοιπὸν ποῖον εἶναι τὸ κέρδος αὐτῶν τῶν κοσμημάτων καὶ αὐτῆς τῆς μωρίας; Εὐχαριστοῦμαι, λέγει. Πάλιν ὅμως μοῦ ἀνέφερες τὴν ζημίαν καὶ τὴν καταστροφὴν. Ἄλλὰ ἀπολαμβάνω καὶ πολλὰς τιμὰς, λέγει, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ βλέπουν. Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Διότι αὐτὸ

διαφθορᾶς ὑπόθεσις, ὅταν εἰς τύφον, ὅταν εἰς ἀπόνοιαν αἴρῃ. Φέρε οὖν, ἐπειδὴ σὺ τὸ κέρδος οὐκ εἶπες, ἀνάσχου ἐμοῦ σοι διηγουμένου τὰς βλάβας.

Τίνες οὖν ἐντιεῦθεν αἱ βλάβαι; Ἡ φρονις ἢ μείζων
 5 τῆς ἡδονῆς. Διὸ πολλοὶ τῶν ὁρώντων, τούτων δὴ τῶν παχυν-
 τέρων, τέρπονται μᾶλλον, ἢ ἡ περικειμένη. Σὺ μὲν γὰρ μετὰ
 μερίμνης καλλωπίζῃ· ἐκεῖνοι δὲ ἄνευ ταύτης ἐσιῶσι τὰς
 ὄψεις. Εἶτα ἑτέρα πάλιν, τὸ ταπεινοῦσθαι τὴν ψυχὴν, τὸ
 βασκαίνεσθαι πανταχόθεν. Αἱ γὰρ πλησίον δηχθεῖσαι κατὰ
 10 τῶν οἰκείων ἀνδρῶν ὀπλίζονται, καὶ πολέμους ἀναρριπί-
 ζουσί σοι χαλεπούς. Μετὰ τούτων τὸ τὴν σχολὴν ἅπασαν
 καὶ τὴν φρονίδα εἰς τοῦτο δαπανᾶσθαι, τὸ τῶν πνευματικῶν
 μὴ σφόδρα ἀντέχεσθαι καιροθωμάτων, τὸ τύφου καὶ ἀπο-
 νοίας καὶ κενῆς πληροῦσθαι δόξης, τὸ τῇ γῇ προσηλωθῆναι,
 15 καὶ πιερορροεῖν, καὶ ἀντὶ ἀειτοῦ γενέσθαι κύνα καὶ χοῖρον.
 Ἀφεῖσα γὰρ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν καὶ πέτιασθαι, καθά-
 περ οἱ χοῖροι χαμαὶ νεύεις, μέταλλα περιεργαζομένη καὶ χη-
 ραμούς, καὶ ψυχὴν ἀνανδρον καὶ ἀνελευθέραν κτωμένην.

Ἄλλ' ἐπιστρέφεις φαινομένη τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς;
 20 Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο χρυσοφορεῖν οὐκ ἔδει, ἵνα μὴ κοι-
 νὸν γένῃ θέατρον, καὶ πολλῶν κατηγόρων ἀνοίξης σιόματα.
 Οὐδεὶς γὰρ σε τῶν ἐπιστρεφομένων θαυμάζει, ἀλλὰ σκώ-
 πουσιν εἰς φιλόκοσμον, ὡς ἀλαζόνα, ὡς σαρκικὴν γυναῖκα.
 Καὶ εἰς ἐκκλησίαν εἰσέλθης, ἐξῆλθες οὐδὲν λαβοῦσα, ἀλλ'
 25 ἢ μυρία σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ ἀράς, οὐχὶ παρὰ τῶν
 ὁρώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ προφήτου. Καὶ γὰρ εὐ-
 θέως ὁ μεγαλοφρονότατος Ἡσαΐας ἰδὼν σε βοήσεται· «Τάδε

εἶναι ἄλλη αἰτία διαφθορᾶς, ὅταν ὠθῆ εἰς ἀλαζονείαν καὶ εἰς ἀνοησίαν. Ἔλα λοιπόν, ἀφοῦ ἐσὺ δὲν ἀνέφερες τὸ κέρδος, ἀνέξου ἐμένα νὰ σοῦ διηγηθῶ τὰς ζημίας.

Ποῖαι λοιπόν εἶναι αἱ ζημίαι ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτά; Ἡ φροντίς, ἡ ὁποία εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν. Δι' αὐτό, πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βλέπουν, μὲ αὐτὰ τὰ παχύτερα εὐχαριστοῦνται περισσότερο, παρὰ σὺ ἢ ὁποία τὰ φορεῖς. Διότι σὺ καλλωπίζεσαι μὲ φροντίδα, ἐνῶ ἐκεῖνοι χωρὶς αὐτὴν δίνουν τροφήν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των. Ἄλλη πάλιν ζημία εἶναι ὅτι ταπεινώνεται ἡ ψυχὴ καὶ συκοφαντεῖται ἀπὸ παντοῦ. Διότι ὅσαι εἶναι κοντά, πληγωθεῖσαι ὀπλίζονται ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν των καὶ σοῦ ἀνάπτουν φοβεροὺς πολέμους. Μαζὶ μὲ αὐτὰ ζημία εἶναι καὶ τὸ ὅτι δαπανᾷς ὅλον τὸν ἐλεύθερον χρόνον σου καὶ ὅλας τὰς φροντίδας σου πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὅτι δὲν ἐπιδίδεσαι πάρα πολὺ εἰς τὰ πνευματικὰ κατορθώματα, ὅτι γεμίζεις ἀπὸ ἀλαζονείαν καὶ ἀνοησίαν καὶ ματαιοδοξίαν, ὅτι προσηλώνεσαι εἰς τὴν γῆν καὶ μαδιέσαι, καὶ ἀντὶ νὰ εἶσαι ἀετός, γίνεσαι σκύλος καὶ χοῖρος. Διότι ἔπαψες νὰ βλέπῃς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ πετᾷς καὶ ὅπως οἱ χοῖροι κυττάζεις κάτω, περιεργαζομένη μέταλλα καὶ κοιλώματα καὶ κάμνουςα τὴν ψυχὴν σου ἄνανδρον καὶ ἀνελευθέραν.

Ἄλλὰ περιφέρεσαι ἐμφανιζομένη εἰς ὅσους εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀγοράν; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἔπρεπε νὰ χρυσοφορῆς, διὰ νὰ μὴ γίνεσαι δημόσιον θέαμα καὶ ἀνοίγῃς τὰ στόματα πολλῶν φιλοκατηγόρων. Διότι κανεὶς ἀπὸ ὅσους συναναστρέφεται δὲν σὲ θαυμάζει, ἀλλὰ σὲ κοροϊδεύουν ὡς φιλάρεσκον, ὡς ἀλαζόνα, ὡς γυναῖκα αἰσθησιακὴν. Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐὰν εἰσέλθῃς, θὰ ἐξέλθῃς χωρὶς νὰ λάβῃς τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ ἄπειρα σκώμματα καὶ κακολογίας καὶ κατάρας, ὅχι μόνον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ βλέπουν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν προφήτην. Διότι ἀμέσως μόλις σὲ ἰδῆ ὁ μεγαλοφωνότατος προφήτης Ἡσαΐας θὰ φωνάξῃ «Τὰ

λέγει Κύριος ἐπὶ τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών· ἀνθ' ὧν ἐπορεύθησαν ὑψηλῶ τραχήλω, καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῆ πορεία τῶν ποδῶν σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι· ἀνακαλύψει Κύριος τὸν κόσμον αὐτῶν, καὶ
5 ἔσται ἀντὶ ὁσμῆς ἡδείας κονιοριός, ἀντὶ δὲ ζώνης σχοινίῳ ζώση».

Ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ. Οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνας μόνας ταῦτα εἴρηται, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν γυναῖκα μιμουμένην αὐτάς. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ μετ' ἐκείνου κατήγορος ἔστηκε,
10 λέγων Τιμοθέω παραγγέλλειν ταῖς γυναῖξί, «Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσίῳ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ κοσμεῖν ἑαυτάς». Ὡστε πανταχοῦ μὲν βλαβερὸν τὸ χρυσοφορεῖν· μάλιστα δὲ ὅταν εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆς, ὅταν διὰ τῶν πενήτων παρίης. Εἰ γὰρ σφόδρα σαυτῆς κατηγορεῖσαι ἐ-
15 σπούδασας, οὐκ ἂν ἄλλο περιέθου σχῆμα, ἀλλ' ἢ τὸ τῆς ὠμόμητος τοῦτο καὶ ἀπανθρωπίας προσωπεῖον.

4. Ἐννόησον γοῦν πόσας γαστέρας παρέρχη πεινώσας μετὰ τοῦ σχήματος τούτου, πόσα σώματα γεγυμνωμένα μετὰ τῆς φαντασίας ταύτης τῆς σατανικῆς. Πόσῳ βέλτιον δια-
20 θρέψαι ψυχὰς πεινώσας, ἢ λοβοὺς ὠτιῶν διαιτιρῶσκειν, καὶ μυρίων πενήτων τροφὰς ἐξαριτᾶν εἰκῆ καὶ μάτην. Μὴ γὰρ τὸ πλουτεῖν ἐγκώμιον; μὴ γὰρ τὸ χρυσοφορεῖν ἔπαινος; Εἰ καὶ ἐκ δικαίων πόνων ταῦτα περικείμενά σοι ἦν, καὶ οὕτω μεγίστη κατηγορία τὸ γινόμενον· ὅταν δὲ καὶ ἐξ ἀδικίας,
25 ἐννόησον τὴν ὑπερβολήν.

Ἄλλ' ἐπαίνων ἐρᾶς καὶ δόξης; Οὐκοῦν ἀπόδυσαι τὴν καταγέλαστον ταύτην περιβολήν, καὶ τότε σε θαυμάσονται

2. Ἦσ. 3, 16, 17 καὶ 24.

3. Α' Τιμ. 2, 9.

ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος εἰς τὰς θυγατέρας τῆς Σιών αἱ ὅποια ἄρχουν· ἐπειδὴ βαδίζουν μὲ τεντωμένον τὸν τράχηλον καὶ μὲ νεύματα τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ κατὰ τὸ βάδισμα τῶν ποδιῶν των σύρουν τοὺς χιτῶνας των καὶ συγχρόνως παίζουν μὲ τὰ πόδια των· θὰ ξεσκεπάσῃ ὁ Κύριος τὸν διάκοσμόν των καὶ ἀντὶ τῆς εὐχαρίστου ὁσμῆς θὰ γίνῃ σκόνη, θὰ τὰς ζώσῃ δὲ μὲ σχοινὶ ἀντὶ ζώνης»².

Αὐτὰ ἀπειλοῦνται ἐναντίον σου, ἐξ αἰτίας τοῦ καλλωπισμοῦ. Διότι δὲν ἐλέχθησαν μόνον ἐναντίον ἐκείνων αὐτά, ἀλλὰ καὶ πρὸς κάθε γυναῖκαν ἢ ὅποια τὰς μιμεῖται. Καὶ ὁ Παῦλος ὅμως μαζὶ μὲ ἐκεῖνον ἐμφανίζεται κατήγορος λέγων εἰς τὸν Τιμόθεον νὰ συστήσῃ εἰς τὰς γυναῖκας «νὰ στολίζωνται ὄχι μὲ πλέξιμο τῶν μαλλιῶν, ἢ μὲ χρυσᾶ κοσμήματα ἢ μαργαριτάρια ἢ μὲ πολυτελῆ φορέματα»³. Ὡστε παντοῦ ἢ πολυτελῆς ἐμφάνισις εἶναι βλαβερὰ, ἰδιαίτερος μάλιστα ὅταν εἰσέρχῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν περνᾷ μέσα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. Διότι ἐὰν ἐπιθυμοῦσες νὰ κατηγορήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου πάρα πολύ, δὲν θὰ ἐχρησιμοποιήσῃς ἄλλην ἐμφάνισιν, παρὰ αὐτὸ τὸ προσωπεῖον τῆς σκληρότητος καὶ τῆς ἀπανθρωπίας.

4. Σκέψου λοιπὸν πόσας πεινασμένας κοιλίας προσπερνᾷς μὲ αὐτὴν τὴν περιβολὴν, πόσα γυμνωμένα σώματα μὲ αὐτὴν τὴν σατανικὴν ἐμφάνισιν. Σκέψου πόσον καλύτερον εἶναι νὰ διατρέφῃς πεινασμένας ψυχάς, παρὰ νὰ διατρυπᾷς τὸ κάτω μέρος τῶν αὐτιῶν σου καὶ νὰ κρεμᾷς τὰς τροφὰς μυρίων πτωχῶν ἀλόγιστα καὶ μάταια! Μήπως ὁ πλοῦτος ἀποτελεῖ ἐγκώμιον; Μήπως τὸ νὰ φορῆς χρυσοκέντητα εἶναι ἔπαινος; Ἀκόμη καὶ ἂν προήρχοντο αὐτὰ πού φορεῖς ἀπὸ τιμίους κόπους, καὶ πάλιν θὰ ἦτο πολὺ μεγάλη κατηγορία αὐτὸ πού κάμνεις. Ὅταν μάλιστα προέρχωνται ἀπὸ ἀδικίαν, φαντάσου πόσον περισσότερο.

Ἄλλὰ ἀγαπᾷς τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν δόξαν; Βγάλε λοιπὸν αὐτὴν τὴν γελοῖαν ἀμφίεσιν καὶ τότε θὰ σὲ θαυμά-

- πάντες, τότε καὶ δόξης καὶ καθαράς ἀπολαύση τῆς ἡδονῆς· ὡς νῦν γε σκωμμάτων γέμεις, ἀθυμίας πολλὰς ὑποθέσεις ἐκ τούτων σαυτῆ κατασκευάζουσα. Ἐν γὰρ ἐκπέση τι τούτων, ἐννόησον ὅσα ἐντεῦθεν τίκται τὰ κακά· πόσαι μαστιγοῦνται
 5 ται θεραπευνίδες, πόσοι ἄνδρες ἐνοχλοῦνται, πόσοι ἀπάγονται, πόσοι δεσποτήριον οἰκοῦσι. Καὶ δικαστήρια ἐντεῦθεν, καὶ εἰσαγωγαί, καὶ μυρία πάντοθεν ἄρα καὶ κατηγορίαι, τῆ γυναικὶ παρὰ τοῦ ἀνδρός, τῷ ἀνδρὶ παρὰ τῶν φίλων, τῆ ψυχῆ παρ' ἑαυτῆς.
- 10 Ἄλλ' οὐκ ἀπολεῖται. Μάλιστα μὲν τοῦτο οὐ ράδιον εἰδὲ καὶ σωθεῖν διαπαντός, σωζόμενα πάλιν πολλὴν παρέχει μέριμναν καὶ φροντίδα καὶ ἀηδίαν, καὶ κέρδος οὐδέν. Ποία γὰρ ἐντεῦθεν πρόσοδος τῆ οἰκίᾳ; τί ὄφελος αὐτῆ τῆ περι-
 15 κειμένη; Ὅφελος μὲν οὐδέν, ἀκοσμία δὲ πολλή, καὶ κατηγορία πάντοθεν. Πῶς δυνήσῃ τοῦ Χριστοῦ φιλεῖν τοὺς πόδας καὶ κατασχεῖν, οὕτως ἐσκευασμένη; Τοῦτον ἀποσιρέφεται τὸν κόσμον ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο ἐν τῆ τοῦ τέκτονος οἰκίᾳ κατεδέξατο τεχνῆσαι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν τῆ οἰκίᾳ ἐκεῖνῃ, ἀλλ' ἐν καλύβῃ καὶ φάτνῃ.
- 20 Πῶς οὖν αὐτὸν δυνήσῃ ἰδεῖν, οὐκ ἔχουσα κάλλος αὐτῷ ποθεινόν, οὐ περικειμένη κόσμον ἐπέρασιον αὐτῷ, ἀλλὰ μισητόν; Τὸν γὰρ αὐτῷ προσιόντα οὐ τοιούτοις δεῖ καλλωπίζεσθαι ἱματίοις, ἀλλ' ἀρετῆ περιβεβληθῆσαι. Ἐννόησον τί πο-
 25 τέ ἐστι τοῦτο τὸ χρυσίον; Οὐδὲν ἕτερον ἢ γῆ καὶ σποδός. Ἐμβαλε ὕδωρ, καὶ γέγονε πηλός. Ἐννόησον καὶ αἰσχύνθητι τὸν πηλὸν δεσπότην ποιουμένη, καὶ πάντα ἀφείσα καὶ αὐτῷ παρακαθημένη, καὶ πανταχοῦ αὐτὸν βασιάζουσα καὶ περιφέρουσα, καὶ ὅταν εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆς, ὅτε μάλιστα φεύ-

σούν ὅλοι· τότε καὶ δόξαν θὰ ἀπολαύσης καὶ καθαρὰν εὐχαρίστησιν, ἀκριβῶς ὅπως τώρα εἶσαι γεμάτη ἀπὸ σκώμματα, δημιουργοῦσα ἀπὸ αὐτὰ εἰς βάρος σου πολλὰς ἀφορμὰς στενοχωρίας. Διότι ἐὰν κάποιο ἀπὸ αὐτὰ πέση, σκέψου πόσα κακὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ αὐτό. Πόσαι ὑπηρέτριαι θὰ μαστιγωθοῦν, πόσοι ἄνδρες θὰ ἐνοχληθοῦν, πόσοι θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὰ δικαστήρια, πόσοι θὰ κλειστοῦν εἰς τὴν φυλακὴν. Καὶ δικαστήρια ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, καὶ προσαγωγαὶ εἰς δίκην καὶ μύρια ἀπὸ παντοῦ κατάραι καὶ κατηγορίαι, τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τοὺς φίλους, τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν της.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅμως ὅτι δὲν χάνονται. Ἄν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διασωθοῦν διὰ παντός, καὶ ὅταν διασώζωνται πάλιν προκαλοῦν πολλὴν μέριμναν καὶ φροντίδα καὶ δυσαρέσκειαν, καὶ κέρδος κανένα. Διότι ποῖον ἔσοδον γίνεται ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὴν οἰκίαν; Ποῖον ὄφελος εἰς αὐτὴν πού τὰ φορεῖ; Ὅφελος βέβαια κανένα, ἀλλὰ πολλὴ ἀκαταστασία καὶ κατηγορία ἀπὸ παντοῦ. Πῶς θὰ ἠμπορέσης νὰ φιλήσης καὶ νὰ κρατήσης τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι ὅπως εἶσαι στολισμένη; Αὐτὸν τὸν στολισμὸν Ἐκεῖνος τὸν ἀποστρέφεται. Δι' αὐτὸ κατεδέχθη νὰ γεννηθῆ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μαραγκοῦ, ἢ μᾶλλον οὔτε εἰς ἐκείνην τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ εἰς καλύβην καὶ φάτνην.

Πῶς λοιπὸν θὰ δυνηθῆς νὰ τὸν ἰδῆς, χωρὶς νὰ ἔχης ὠραιότητα ἢ ὁποία τοῦ εἶναι ποθητή, χωρὶς νὰ φορῆς στολισμὸν ἀξιαγάπητον εἰς Αὐτόν, ἀλλὰ μισητόν; Διότι ἐκεῖνος πού τὸν πλησιάζει δὲν πρέπει νὰ καλλωπίζεται μὲ τέτοια ἱμάτια, ἀλλὰ νὰ ἐνδύεται μὲ ἀρετὴν. Σκέψου τί εἶναι ἐπὶ τέλους αὐτὸ τὸ χρυσάφι. Τίποτε ἄλλο παρὰ κῶμα καὶ στάχτη. Βάλε νερὸ καὶ θὰ γίνῃ πηλός. Σκέψου καὶ δοκίμασε ἐντροπὴν διότι κάνει τὸν πηλὸν κύριον καὶ ἀφήνεις τὰ πάντα καὶ κάθουσι κοντά του καὶ τὸν φορεῖς παντοῦ καὶ τὸν περιφέρεις καὶ ὅταν ἀκόμη εἰσέρχουσαι εἰς τὴν ἐκ-

γειν αὐτὸν ἐχοῖν. Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία ὠκοδόμηται, ἵνα ἐν ταύτῃ τὸν πλοῦτον ἐπιδείξῃ τοῦτον, ἀλλ' ἵνα τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικόν.

Σὺ δὲ ὡσπερ εἰς πομπὴν εἰσιοῦσα, οὕτω πάντοθεν σαυ-
 5 τὴν καλλωπίζεις, τὰς ἐν τῇ σκηνῇ μιμουμένη, οὕτω μετὰ
 δαφιλείας τὸν καταγέλαστον τοῦτον βασιάζεις φορυτόν. Διὰ
 τοι τοῦτο πολλοῖς ἐπεισέρχῃ λύμη, καὶ τῆς ἐκκλησίας διαλυ-
 θείσης, ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ταῦτα ἂν τις
 ἀκούσειε διηγουμένων τῶν πλειόνων. Ἀφέντες γὰρ λέγειν,
 10 τὸ καὶ τὸ εἶπεν ὁ προφήτης καὶ ὁ ἀπόστολος, τῶν ἱματίων τὴν
 πολυτέλειαν, τῶν λίθων τὸ μέγεθος, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀ-
 σχημοσύνην τῶν ταῦτα περικειμένων διηγοῦνται.

Ταῦτα ὑμᾶς πρὸς ἔλεον ἀργὰς ποιεῖ, καὶ τοὺς συνοι-
 κοῦντας ὑμῖν. Οὐ γὰρ ἂν τις ὑμῶν ἔλοιτο ραδίως διακλά-
 15 σαι τι τῶν χρυσίων τούτων, καὶ θρέψαι πεινῶντα. Ὅπου γὰρ
 καὶ αὐτὴ ἔλοιτο ἂν ἐν σινοχωρίᾳ εἶναι, ἢ ταῦτα ἰδεῖν δια-
 κλώμενα, πῶς ἂν ἕτερον ἐκ τούτων διαθρέψειας; Ὡσπερ
 γὰρ πρὸς ἔμψυχά τινα διάκεινται αἱ πολλαὶ πρὸς ταῦτα, καὶ
 οὐδὲν ἧτιον ἢ πρὸς παιδία.

20 Ἄπαγε, φησί. Δείξατέ μοι οὖν τοῦτο, δείξατε διὰ τῶν
 ἔργων, ὡς νῦν γε τὰναντία ὄρω. Τίς γὰρ ποτε τῶν σφόδρα
 ἐαλωκότων ταῦτα καταχωνεύσας ἐξήρπασε θανάτου παιδίου
 ψυχὴν; Καὶ τί λέγω παιδίον; Τίς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπολ-
 λυμένην ἐντεῦθεν ἐπρίατο; Τοῦναντίον μὲν οὖν οἱ πολλοὶ
 25 καὶ καθ' ἑκάστην αὐτὴν διὰ ταῦτα πωλοῦσι τὴν ἡμέραν.
 Κἂν μὲν σωματικὴ ἀρρωσία γένηται, πάντα ποιοῦσιν ἂν
 δὲ τὴν ψυχὴν ἴδωσι διεφθαρμένην, οὐδὲν τοιοῦτον ἐργάζον-

κλησίαν, ὅπου πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀποφεύγῃς. Διότι ἡ ἐκκλησία δὲν ἐκτίσθη δι' αὐτό, διὰ νὰ ἐπιδεικνύῃς εἰς αὐτὴν τὸν πλοῦτον αὐτόν, ἀλλὰ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον.

Σὺ ὅμως καλλωπίζεις τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ κάθε ἄποψιν μιμουμένη τὰς γυναῖκας τοῦ θεάτρου καὶ φορεῖς μὲ ἀφθονίαν αὐτὰ τὰ καταγέλαστα φρύγανα, ὡσὰν νὰ εἰσέρχεται εἰς πομπήν. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ εἰς πολλοὺς προκαλεῖται καταστροφή, καὶ ὅταν τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία, εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τὰ τραπέζια, θὰ ἀκούσῃ κανεῖς αὐτὰ νὰ διηγοῦνται οἱ περισσότεροι. Διότι ἀντὶ νὰ συζητοῦν ὅτι αὐτὸ καὶ αὐτὸ εἶπεν ὁ προφήτης καὶ ὁ Ἀπόστολος, σχολιάζουν τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων, τὸ μέγεθος τῶν πολυτίμων λίθων καὶ ὅλην τὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην ἐκείνων πού φοροῦν αὐτά.

Αὐτὰ καὶ σᾶς κάνουν ἀδρανεῖς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἐκείνους πού κατοικοῦν μαζί σας. Διότι καμμία ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσεν εὐκόλα νὰ σπάσῃ κάποιο ἀπὸ τὰ χρυσαφικὰ αὐτὰ καὶ νὰ θρέψῃ ἓνα πεινασμένον. Ὅταν δὲ καὶ ἡ ἰδία θὰ ἐπροτιμοῦσες νὰ εὐρεθῇς εἰς στενοχωρίαν, παρὰ νὰ ἰδῇς αὐτὰ νὰ θραύωνται εἰς δύο, πῶς θὰ ἤμποροῦσες νὰ θρέψῃς ἄλλον μὲ αὐτά; Διότι αἱ περισσότεραι διάκεινται πρὸς αὐτὰ ὡς πρὸς ἔμψυχα καὶ ὄχι κατώτερα ἀπὸ ὅ,τι πρὸς τὰ παιδιὰ των.

Μακρὰ ἀπὸ ἐδῶ κάτι τέτοιο, λέγει. Δείξετέ το μου λοιπὸν αὐτό, δείξετέ το μὲ τὰ ἔργα, διότι τώρα τοῦλάχιστον βλέπω τὰ ἀντίθετα. Διότι ποῖός ποτε, ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν κυριευθῆ πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, ἔλυσεν αὐτὰ διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον τὴν ψυχὴν ἐνὸς παιδιοῦ; Καὶ διατί λέγω παιδιοῦ; Ποῖος ἐξηγόρασε μὲ αὐτὰ τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν ὅταν ἐχάνετο; Ἀντιθέτως μάλιστα οἱ περισσότεροι καθημερινῶς τὴν πωλοῦν ἕξ αἰτίας αὐτῶν. Καὶ ἐὰν μὲν τοὺς εὖρη σωματικὴ ἀσθένεια κάνουν τὰ πάντα. Ὅταν ὅμως βλέπουν τὴν ψυχὴν νὰ διαφθείρε-

ται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγγόνων καὶ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἀμελοῦ-
 σιν, ἵνα ταῦτα μένη τῷ χρόνῳ ἰούμενα. Καὶ σὺν μὲν μυρίων
 ταλάντων χρυσία περίκεισαι· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ μέλος οὐδὲ
 ἀναγκαίας ἔχει τροφῆς ἀπόλαυσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν κοινὸς ἀ-
 5 πάντων Δεσπότης, καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρα-
 νοῖς, καὶ τραπέζης τῆς πνευματικῆς ἅπασιν ὁμοίως μετέ-
 δωκε· σὺ δὲ οὐδὲ τῶν ἀπολλυμένων αὐτῷ μεταδίδως, ἵνα
 μείνης συνεχῶς δεδεμένη ταῖς χαλεπαῖς ταύταις ἀλύσειν.

Ἐντεῦθεν τὰ μυρία κακά, ἐντεῦθεν αἱ ζηλοτυπίαί, ἐντεῦ-
 10 θεν αἱ πορνεῖαι τῶν ἀνδρῶν, ὅταν αὐτοὺς μὴ φιλοσοφεῖν
 παρασκευάζητε, ἀλλὰ τούτοις παιδεύητε χαίρειν, οἷς αἱ πορ-
 νευόμεναι καλλωπίζονται γυναῖκες. Διὰ τοῦτο καὶ ταχέως
 ἀλίσκονται. Εἰ γὰρ αὐτὸν ἐπαίδευσας τούτων μὲν ὑπερο-
 ρᾶν, σωφροσύνη δὲ χαίρειν, εὐλαβεία, ταπεινοφροσύνη, οὐκ
 15 ἂν ραδίως ἐάλω τοῖς τῆς πορνείας πτεροῖς. Κοσμήσασθαι
 μὲν γὰρ οὕτω δύναται πόρνη καὶ τούτου πλέον· ἐκείνοις
 δὲ οὐκέτι. Ἐθισον οὖν αὐτὸν τούτω χαίρειν τῷ κόσμῳ, ὃν οὐκ
 ἔχει παρὰ τῆ πόρνη κείμενον ἰδεῖν. Πῶς δὲ αὐτὸν εἰς τὴν
 συνήθειαν ταύτην ἐμβαλεῖς; Ἄν τοῦτον ἀφέλης, καὶ ἐκεῖ-
 20 νον περιθῆς. Οὔτω καὶ ὁ ἀνήρ ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ σὺ ἐν τιμῇ,
 καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν ἴλεως, καὶ ἄνθρωποι πάντες θαυμάσονται,
 καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτεύξεσθε ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ται, δὲν κάνουν τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ παραμελοῦν καὶ τοὺς ἀπογόνους καὶ τὴν ψυχὴν των, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ παραμένουν αὐτὰ διὰ μέσου τοῦ χρόνου. Καὶ σὺ μὲν φορεῖς μυρίων ταλάντων χρυσαφικά, ἐνῶ τὸ μέλος τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀναγκαίας τροφῆς. Ἄλλ' ὁ μὲν κοινὸς ὄλων Δεσπότης, καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτῶν ποὺ εὐρίσκονται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, προσέφερε καὶ τὴν πνευματικὴν τράπεζαν εἰς ὅλους ἐξ Ἰσου· ἐνῶ σὺ δὲν προσφέρεις εἰς Αὐτὸν οὔτε αὐτὰ ποὺ καταστρέφονται, διὰ νὰ μείνης δεμένη συνεχῶς μὲ τὰς φοβερὰς αὐτὰς ἀλυσίδας.

Ἄπο ἐδῶ προέρχονται τὰ μύρια κακά. Ἄπο ἐδῶ προέρχονται αἱ πορνεῖαι τῶν ἀνδρῶν, ὅταν ἀντὶ νὰ τοὺς προετοιμάζετε νὰ ὑπομένουν, τοὺς ἐκπαιδεύετε νὰ χαίρωνται μὲ αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα στολίζονται αἱ γυναῖκες ποὺ πορνεύονται. Δι' αὐτὸ καὶ νικῶνται γρήγορα. Διότι ἐὰν τὸν ἐξεπαίδευες αὐτὰ μὲν νὰ τὰ παραβλέπη, νὰ χαίρεται δὲ μὲ τὴν σωφροσύνην, τὴν εὐλάβειαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, δὲν θὰ ἐσκλαβώνετο εὐκόλα ἀπὸ τὰ πτερὰ τῆς πορνείας. Διότι ἔτσι ἡμπορεῖ νὰ στολισθῆ ἢ πόρνη καὶ ἀκόμη περισσότερο· μὲ ἐκεῖνα ὅμως ὄχι πιά. Συνήθισέ τον λοιπὸν νὰ χαίρεται μὲ αὐτὸν τὸν στολισμὸν, τὸν ὁποῖον δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸν εὔρη εἰς τὴν πόρνην. Πῶς δὲ θὰ τὸν ὀδηγήσης εἰς αὐτὴν τὴν συνήθειαν; Ἐὰν ἀφαιρέσης αὐτὸν τὸν στολισμὸν καὶ φορέσης ἐκεῖνον. Ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας θὰ βρίσκεται ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ σὺ θὰ ἐκτιμᾶσαι καὶ ὁ Θεὸς θὰ σᾶς λυπηθῆ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ σᾶς θαυμάζουν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχετε, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ 4'.

Ματθ. 28, 11-20

«Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ τινες τῆς κουσιωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀνήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα
5 τὰ γενόμενα. Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἰκανὰ ἔδωκαν τοῖς σιραιώταις, λέγοντες· εἶπατε ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς ἔκλεψαν αὐτόν, ἡμῶν κοιμωμένων. Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν, καὶ ὑμᾶς ἀμερί-
10 μους ποιήσομεν».

1. Διὰ τούτους τοὺς σιραιώτας ὁ σεισμὸς ἐγένετο ἐκεῖνος, ὥστε αὐτοὺς ἐκπλήξαι, καὶ παρ' αὐτῶν γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν ὅπερ οὖν καὶ συνέβη. Καὶ γὰρ ἀνύποπιτος ἢ ἀπαγγελία οὕτως ἐγένετο παρὰ τῶν φυλάκων προφερομένη.
15 Τῶν γὰρ σημείων τὰ μὲν κοινῇ τῇ οἰκουμένη ἐνεδείκνυτο, τὰ δὲ ἰδία τοῖς ἐκεῖ παροῦσι κοινῇ μὲν τῇ οἰκουμένη τὸ σκότος, ἰδία δὲ τὸ τοῦ ἀγγέλου, τὸ τοῦ σεισμοῦ.

Ἐπεὶ οὖν ἦλθον καὶ ἀπήγγειλαν, (ἢ γὰρ ἀλήθεια παρὰ τῶν ἐναντίων ἀνακηρυττιομένη διαλάμπει)· ἔδωκαν πάλιν
20 ἀργύρια, ἵνα εἴπωσι, φησὶν, «Ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτόν». Πῶς ἔκλεψαν, ὃ πάντων ἀνοητίοιται; Διὰ γὰρ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀληθείας καὶ περιφανές, οὐδὲ πλάσαι δύνανται. Καὶ γὰρ σφόδρα ἀπίθανον τὸ λεγόμενον, καὶ οὐδὲ σχῆμα τὸ ψεῦδος εἶχε. Πῶς γὰρ ἔκλεπτον, εἶπέ μοι, οἱ μα-

ΟΜΙΛΙΑ 4.

Ματθ. 28, 11-20

«Ἐνῶ δὲ αὐταὶ ἐπήγαιναν, μερικοὶ ἀπὸ τὴν φρουρὰν ἐπῆγαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς ὅλα ὅσα εἶχαν γίνει. Καὶ ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν μαζὶ με τοὺς πρεσβυτέρους καὶ συνεσκέφθησαν, ἔδωσαν ἀρκετὰ χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς εἶπαν· Νὰ εἰπῆτε ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ ἦλθαν τὴν νύκτα καὶ τὸν ἔκλεψαν, ἐνῶ ἐμεῖς ἐκοιμώμεθα. Καὶ ἐὰν αὐτὸ τὸ ἀκούσῃ ὁ ἡγεμὼν, ἐμεῖς θὰ τὸν πείσωμεν καὶ θὰ σᾶς ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ κάθε εὐθύνην».

1. Δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας ἔγινεν ὁ σεισμὸς ἐκεῖνος, διὰ νὰ τοὺς φοβίση καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ προέλθῃ ἡ μαρτυρία· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ συνέβη. Διότι ἔτσι ἡ ἀναγγελία τῆς ἀναστάσεως γενομένη ἀπὸ τοὺς φύλακας δὲν ἐπροκάλεσεν ὑποψίας. Διότι ἀπὸ τὰ θαύματα ἄλλα μὲν ἔγιναν φανερά εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἄλλα δὲ μόνον εἰς ἐκείνους πού ἦσαν παρόντες ἐκεῖ. Εἰς ὅλην μὲν τὴν οἰκουμένην ἔγινε φανερὸν τὸ σκοτάδι ἐνῶ μόνον εἰς ὀλίγους ἰδιαίτερος ἔγιναν γνωστὰ ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀγγέλου καὶ ὁ σεισμὸς.

Ὅταν λοιπὸν ἦλθαν καὶ ἀνήγγειλαν (διότι ἡ ἀλήθεια ὅταν διακηρύσσεται ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους διαλάμπει), τοὺς ἔδωσαν πάλιν χρήματα, διὰ νὰ εἰποῦν, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ ἦλθαν καὶ τὸν ἔκλεψαν». Πῶς τὸν ἔκλεψαν, ὦ ἀνόητοι; Διότι, ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια τῆς ἀναστάσεως εἶναι ἐντυπωσιακὴ καὶ προφανής, οὔτε νὰ τὴν ἐπινοήσουν ἤμποροῦν. Ἄλλωστε ἦτο πολὺ ἀπίθανον αὐτὸ πού ἐλέγετο καὶ δὲν εἶχε οὔτε κάποιαν δικαιολογίαν τὸ ψέμα. Διότι, εἶπέ μου, πῶς θὰ τὸν ἔκλεπαν οἱ μαθηταί,

θηταί, ἄνθρωποι πτωχοὶ καὶ ἰδιῶται, καὶ οὐδὲ φανῆναι
τολμῶντες; Μὴ γὰρ οὐκ ἦν σφραγὶς ἐπικειμένη; μὴ γὰρ
οὐ παρεκάθηνιο τοσοῦτοι φύλακες, καὶ στρατιῶται καὶ Ἰ-
ουδαῖοι; μὴ γὰρ οὐχ ὑπώπιενον τοῦτο αὐτό, καὶ ἐμερίμων,
5 καὶ ἠγρούπουν, καὶ ἐφρόντιζον ἐκεῖνοι;

Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ἔκλεπτον; ἵνα πλάσωσι τὸ τῆς ἀνα-
σιτάσεως δόγμα; Καὶ πῶς ἂν ἐπῆλθεν αὐτοῖς τοιοῦτόν τι
πλάσαι, ἀνθρώποις ἀγαπῶσιν, ὅτι κρυπτόμενοι ζῶσι; πῶς
δ' ἂν τὸν λίθον ἀνεῖλον τὸν ἠσφαλισμένον; πῶς δ' ἂν τοὺς
10 τοσοῦτους διέλαθον; Καίτοι εἰ καὶ θανάτου κατεφρόνουν,
οὐκ ἂν ἐπεχείρησαν εἰκῆ καὶ μάτην κατατολμῆσαι τοσοῦτων
ὄντων φυλάκων. Ὅτι δὲ καὶ δειλοὶ ἦσαν, ἐδήλωσε τὰ ἔμπρο-
σθεν γεγενημένα. Ὅτε γοῦν εἶδον αὐτὸν συνειλημμένον, ἅ-
παντες ἀπεπήδησαν.

15 Εἰ τοίνυν ἴοιτε οὐδὲ σιῆσαι ἐτόλμησαν ζῶντα ὀρῶντες,
πῶς ἀποθανόντι οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν τοσοῦτων στρατιωτῶν
πληθός; Μὴ γὰρ θύραν ἦν ἀναιρέψαι; μὴ γὰρ ἓνα λαθεῖν;
Λίθος ἐπέκειο μέγας, πολλῶν δεόμενος χειρῶν. Δικαίως
ἔλεγον «Καὶ ἔσαι ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης»
20 καθ' ἑαυτῶν ἀποφαινόμενοι τοῦτο, ὅτι μετὰ τοσαύτην μανί-
αν δέον μετανοῆσαι, οἱ δὲ καὶ ἐπαγωνίζονται τοῖς προιέ-
ροις, καταγέλαστα πλάτιοντες πλάσματα, καὶ ζῶντιος μὲν τὸ
αἷμα ὠνούμενοι, σιαυρωθέντιος δὲ καὶ ἀνασιάντιος τὸν περὶ
τῆς ἀνασιτάσεως πάλιν διὰ χρημάτων ὑπορῦτιοντες λόγον.

25 Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς δι' ὧν ποιοῦσιν ἀλίσκονται παν-
ταχοῦ. Εἰ γὰρ μὴ προσῆλθον Πιλάτῳ, μηδὲ ἤτησαν τὴν
κουσιωδίαν, μᾶλλον ἠδύναντο τοιαῦτα ἀναισχυντεῖν νυνὶ

ἄνθρωποι πτωχοὶ καὶ ἀπλοῖκοί, οἱ ὅποιοι δὲν τολμοῦσαν οὕτε νὰ ἐμφανισθοῦν; Μήπως δὲν εἶχε τοποθετηθῆ σφραγίς; Μήπως δὲν παρεφύλασαν τόσοι φύλακες καὶ στρατιῶται καὶ Ἰουδαῖοι; Μήπως δὲν ὑπωπεύοντο κάτι τέτοιο καὶ δὲν ἐμεριμνοῦσαν, καὶ δὲν ἀγρυπνοῦσαν, καὶ δὲν ἐφρόντιζαν ἐκεῖνοι;

Καὶ διατί θὰ Τὸν ἔκλεπταν; Διὰ νὰ ἐπινοήσουν τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως; Καὶ πῶς θὰ τοὺς ἤρχετο νὰ ἐπινοήσουν κάτι τέτοιο εἰς βάρος ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι τοὺς ἀγαποῦσαν, ἀφοῦ ἐζοῦσαν κρυπτόμενοι; Πῶς δὲ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ σηκώσουν τὸν λίθον ποὺ ἦτο ἀσφαλισμένος; Καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσαν νὰ διαφύγουν τοὺς τόσους φρουρούς; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη περιεφρόνουν τὸν θάνατον, δὲν θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ τολμήσουν ἀπερίσκεπτα καὶ μάταια, ἀφοῦ ὑπῆρχαν τόσοι φύλακες. "Οτι ὅμως ἦσαν καὶ δειλοί, τὸ ἐφάνέρωσαν ὅσα ἔγιναν προηγουμένως. "Οταν Τὸν εἶδαν νὰ συλλαμβάνεται ὅλοι ἀπεσκίρτησαν.

Ἐὰν λοιπὸν τότε δὲν ἐτόλμησαν νὰ σταθοῦν ἐνῶ τὸν ἔβλεπαν ζωντανόν, πῶς ὅταν ἀπέθανε δὲν θὰ ἐφοβοῦντο τὸ πλῆθος τόσων στρατιωτῶν; Μήπως ἦτο εὐκόλον νὰ ἀνατρέψουν τὴν θύραν; Ἡ μήπως νὰ διαφύγουν τὴν προσοχὴν ἐνός; Εἰς τὴν θύραν ἦτο τοποθετημένος μέγας λίθος, ὁ ὅποιος ἐχρειάζετο πολλὰ χέρια. Μὲ τὸ δίκαιόν τους ἔλεγαν οἱ Ἰουδαῖοι «καὶ θὰ εἶναι ἡ τελευταία ἀπάτη χειροτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην»¹. Ἐναντίον τους τὸ ἔλεγαν αὐτό, διότι ἐνῶ ἔπρεπεν ὕστερα ἀπὸ τόσην μανίαν νὰ μετανοήσουν, αὐτοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀγωνίζονται περισσότερο ἀπὸ πρὶν, ἐπινοοῦντες καταγέλαστα φαντάσματα, καὶ ἐνόσω μὲν ἔζη πωλοῦντες τὸ αἷμά Του, μετὰ δὲ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάστασίν Του ὑπονομεύοντες μὲ χρήματα τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως.

Σὺ ὅμως κάνε μου τὴν χάριν νὰ προσέξῃς πῶς παντοῦ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ ἔργα. Διότι ἐὰν δὲν προσήρχοντο εἰς τὸν Πιλαῖτον καὶ δὲν ἐζητοῦσαν τὴν φρου-

- δὲ οὐκέτι. Καὶ γὰρ ὡπερ σπουδάζοντες ἀπορράψαι τὰ οἰ-
 κεία σιόματα, οὕτω πάντα ἔπραξαν. Εἰ γὰρ γρηγορῆσαι οὐκ
 ἴσχυσαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα ὀνειδιζόμενοι παρ' αὐτοῦ, πῶς
 ἂν τοῦτο ἐτόλμησαν; Διαιτί δὲ μὴ πρὸ τούτου ἔκλεψαν, ἀλλ'
 5 ὅτε ὑμεῖς ἦλθετε; Εἰ γὰρ ἐβούλοντο τοῦτο ποιῆσαι, μηδέπω
 φυλατιομένης τῆς θήκης ἐποίησαν ἂν ἐν τῇ πρώτῃ νυκτί,
 ὅτε καὶ ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλές. Τῷ γὰρ Σαββάτῳ προσελ-
 θόντες ἠτήσαντο παρὰ τοῦ Πιλάτου τὴν κουσιωδίαν καὶ ἐ-
 φύλαιτον τὴν δὲ πρώτην νύκτα οὐδεὶς τούτων τῷ τάφῳ παρῆν.
- 10 2. Τί δὲ βούλειαι καὶ τὰ σουδάρια τὰ τῇ σμύρῃ προσπεπη-
 γότα; ταῦτα γὰρ εἶδεν ὁ Πέτρος κείμενα. Εἰ γὰρ ἐβούλοντο
 κλέψαι, οὐκ ἂν γυμνὸν ἔκλεψαν τὸ σῶμα· οὐ διὰ τὸ ὑβρίσαι μό-
 νον, ἀλλ' ὥστε μὴ ἐν τῷ ἀποδύειν μέλλειν καὶ βραδύνειν,
 καὶ παρέχειν τοῖς βουλομένοις διανασιῆναι καὶ κατασχεῖν.
- 15 Μάλιστα ὅτε σμύρνα ἦν, φάρμακον οὕτω κολλῶδες τῷ σώ-
 ματι, καὶ τοῖς ἱματίοις προσπεπηγός· ὅθεν οὐκ εὐκόλον ἦν
 ἀποσπάσαι τὰ ἱμάτια τοῦ σώματος, ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου οἱ
 τοῦτο ποιῶντες ἐδέοντο· ὥστε κἀντεῦθεν ἀπίθανον τὸ τῆς
 κλοπῆς.
- 20 Μὴ γὰρ οὐκ ἤδεσαν τὸν θυμὸν τὸν Ἰουδαϊκόν, καὶ ὅτι
 εἰς αὐτοὺς τὴν ὀργὴν ἀφήσουσι; Τί δὲ ὄλωσ καὶ τὸ κέρδος
 ἦν αὐτοῖς, εἰ μὴ ἀνέστη; Ταῦτα δὲ πάντα καὶ οὗτοι συνειδό-
 τες ὅτι ἔπλασαν, ἔδωκαν ἀργύριον, καὶ φασιν· εἶπατε ταῦτα
 ὑμεῖς, καὶ ἡμεῖς πείσομεν τὸν ἡγεμόνα. Δημοσιευθῆναι γὰρ
 25 ἐβούλοντο τὴν φωνήν, εἰκῆ πρὸς τὴν ἀλήθειαν πυκτεύοντες,
 καὶ δι' ὧν αὐτὴν συσκιάζειν ἐπεχείρουν, διὰ τούτων καὶ ἄ-

2. Πλατεῖαι λωρίδες λευκῆς ὀθόνης, μετὰ τὰς ὁποίας περιετύλισαν τὴν κεφαλὴν τῶν νεκρῶν.

ράν, θὰ ἤμποροῦσαν ὅπωςδήποτε νὰ διαπράξουν αὐτὰς τὰς ἀναισχυντίας. Τώρα ὅμως δὲν ἤμποροῦν πιά. Διότι ἔκαναν τὰ πάντα ἔτσι, ὡς νὰ ἤθελαν νὰ ράψουν τὰ στόματά των. Διότι, ἀφοῦ οἱ μαθηταί Του δὲν ἄντεξαν νὰ ἀγρυπνήσουν μαζί Του, καὶ μάλιστα ἐνῶ ἐπεπλήττοντο ἀπὸ Αὐτόν, πῶς θὰ τὸ ἐτολμοῦσαν αὐτό; Καὶ διατί δὲν Τὸν ἔκλεψαν πρὶν ἀπὸ αὐτό, παρὰ ὅταν ἦλθατε σεῖς; Διότι ἐὰν ἤθελαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, θὰ τὸ ἔκαναν ὅταν δὲν ἐφυλάσσετο ὁ τάφος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης νυκτός, τότε ποὺ ἦταν καὶ ἀκίνδυνον καὶ σίγουρον. Διότι τὸ Σάββατον προσῆλθαν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Πιλάτον τὴν φρουρὰν καὶ τὸν ἐφύλασσαν. Ἐνῶ τὴν πρώτην νύκτα κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦτο παρών εἰς τὸν τάφον.

2. Τί θέλουν δὲ καὶ τὰ σουδάρια², τὰ ὁποῖα ἦσαν κολλημένα μὲ τὰ ἀρώματα; Διότι αὐτὰ τὰ εἶδεν ὁ Πέτρος νὰ βρίσκωνται μέσα εἰς τὸν τάφον. Ἐὰν ἤθελαν νὰ τὸ κλέψουν, δὲν θὰ ἔκλεβαν τὸ σῶμα Του γυμνόν· ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴ τὸ ἀτιμάσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ καθυστερήσουν καθὼς θὰ τὸν ἐξέντυναν καὶ δώσουν καιρὸν εἰς ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ τοὺς συλλάβουν. Καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποὺ ἐπρόκειτο περὶ σμύρνας, οὐσίας ἢ ὁποῖα κολλᾷ δυνατὰ εἰς τὸ σῶμα καὶ δένεται μὲ τὰ ἐνδύματα. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἀποσπάσουν τὰ ἐνδύματα ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἐχρειάζοντο πολὺν χρόνον ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἔκαναν αὐτό. Ὡστε καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν εἶναι ἀπίθανα τὰ περὶ τῆς κλοπῆς.

Μήπως δὲ δὲν ἐγνώριζαν τὸν θυμὸν τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅτι εἰς αὐτοὺς θὰ ξεσπάσῃ ἡ ὀργή τους; Ποῖον δὲ θὰ ἦτο τελικὰ δι' αὐτοὺς τὸ κέρδος ἐὰν δὲν ἀνέστη; Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν γνωρίζοντες καὶ αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τὰ ἐπενόησαν, ἔδωσαν χρήματα καὶ λέγουν· εἶπετε αὐτὰ σεῖς καὶ ἐμεῖς θὰ πείσωμεν τὸν ἡγεμόνα. Διότι ἤθελαν νὰ πάρῃ δημοσιότητα ἢ εἰδήσις, μάταια ἀγωνιζόμενοι ἐναντίον τῆς ἀληθείας, καὶ μὲ ὅσα ἐπεχείρουν νὰ τὴν ἐπισκιάσουν, μὲ αὐτὰ ἄθελά

κοιτες παρεσκεύαζον ἐκλάμπειν αὐτήν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τὴν ἀνάστασιν κυροῖ, τὸ αὐτοὺς ταῦτα εἰπεῖν, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἔκλεψαν. Τοῦτο γὰρ ὁμολογούντων ἐστίν, ὅτι οὐκ ἦν ἐκεῖ τὸ σῶμα.

- 5 Ὅταν οὖν αὐτοὶ μὲν ὁμολογῶσι μὴ εἶναι τὸ σῶμα ἐκεῖ, τὴν δὲ κλοπὴν δεικνύη ψευδῆ καὶ ἀπίθανον ἢ προσεδρεία αὐτῶν, καὶ τὰ σήμαντρα, καὶ ἡ τῶν μαθητῶν δειλία· ἀναμφισβήτητος κἀντεῦθεν ἢ τῆς ἀνασιάσεως ἀπόδειξις φαίνεται. Ἄλλ' ὅμως οἱ ἀναίσχυνοι καὶ πάντα τολμῶντες, τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐπιστομιζόντων αὐτούς, «Εἴπατε», φησί, «καὶ ἡμεῖς πείσομεν, καὶ ὑμᾶς ἀμερόμινους ποιήσομεν». Ὅρας πάντας διεφθαρμένους; τὸν Πιλάτον; αὐτὸς γὰρ ἐπείσθη τοὺς στρατιώτας; τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκόν; Ἄλλὰ μὴ θαυμάσης· εἰ χρήματα στρατιωτῶν περιεγένειο. Εἰ γὰρ παρὰ τῷ μαθη-
- 15 τῇ τοσαύτῃ ἐπεδείξατο τὴν ἰσχύν, πολλῶ μᾶλλον παρὰ τούτοις.

«Καὶ διεφθμίσθη ὁ λόγος οὗτος», φησὶν, «ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας». Εἶδες πάλιν τῶν μαθητῶν τὸ φιλάληθες; πῶς οὐδὲ τοῦτο αἰσχύνονται λέγοντες, ὅτι τοιοῦτος ἐκράτησε λόγος κατ' αὐτῶν;

- 20 «Οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἀπῆλθον εἰς Γαλιλαίαν καὶ οἱ μὲν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν ἐδίστασαν». Αὕτη μοι δοκεῖ ἐσχάτη ὄψις εἶναι ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὅτι αὐτοὺς ἐξέπεμπε βαπίσοντας. Εἰ δὲ ἐδίστασάν τινες, κἀντεῦθεν πάλιν θαύμασον αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν, πῶς οὐδὲ τὰ μέχρις ἐσχάτης ἡ-
- 25 μέρας ἐλαιώματα αὐτῶν ἀποκρούπονται. Ἄλλ' ὅμως καὶ οὗτοι διὰ τῆς ὄψεως ἐβεβαιώθησαν.

Τί οὖν φησιν ἰδὼν αὐτούς; «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς». Πάλιν ἀνθρωπινώτερον αὐτοῖς δια-

τους τὴν ἔκαναν νὰ διαλάμπη. Διότι καὶ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀνάστασιν, τὸ ὅτι ἐκεῖνοι εἶπαν αὐτά, ὅτι δηλαδὴ Τὸν ἔκλεψαν οἱ μαθηταί. Διότι αὐτὸ ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν των, ὅτι τὸ σῶμα δὲν εὕρισκετο ἐκεῖ.

“Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ μὲν ὁμολογοῦν ὅτι δὲν ἦτο τὸ σῶμα ἐκεῖ, ἡ παρουσία δὲ αὐτῶν καὶ αἱ σφραγίδες καὶ ἡ δειλία τῶν μαθητῶν, δείχνουν ὅτι ἡ κλοπὴ εἶναι ψευδῆς καὶ ἀπίθανος, γίνεται ἀναμφισβήτητος μὲ αὐτὰ ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως. Ἄλλ’ ὅμως οἱ ἀδιάντροποι ἐπιχειροῦντες τὰ πάντα, ἂν καὶ τόσα ἦσαν πρὸς τοὺς ἀπεστόμωναν, «Εἰπέτε τα», λέγουν, «καὶ ἐμεῖς θὰ πείσωμεν τὸν ἡγεμόνα καὶ θὰ σᾶς ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν εὐθύνην». Βλέπεις ὅτι ὅλοι εἶναι διεφθαρμένοι; Ὁ Πιλάτος πρὸς ἐπείσθη, οἱ στρατιῶται, ὁ ἰουδαϊκὸς ὄχλος; Ἄλλὰ μὴ σοῦ φανῆ παράξενον ὅτι τὰ χρήματα ὑπερίσχυσαν τῶν στρατιωτῶν. Διότι, ἐφ’ ὅσον εἰς τὸν μαθητὴν ἔδειξαν τόσην δύναμιν, πολὺ περισσότερον εἰς αὐτούς.

«Καὶ διεδόθη ἡ φήμη αὐτῆ», λέγει, «μέχρι τὴν σημερινὴν ἡμέραν». Βλέπεις πάλιν τὴν φιλαλήθειαν τῶν μαθητῶν, πρὸς δὲν ἐντρέπονται οὔτε τοῦτο νὰ εἰποῦν, ὅτι ἐπεκράτησε τέτοια φήμη εἰς βάρος τους;

«Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ ἄλλοι μὲν Τὸν ἐπροσκύνησαν, ἐνῶ ἄλλοι ὅταν Τὸν εἶδαν ἐδίστασαν». Αὐτὴ ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Γαλιλαίαν νομίζω πῶς εἶναι ἡ τελευταία, ὅταν τοὺς ἔστειλε νὰ βαπτίζου. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἐδίστασαν, θαύμασε καὶ ἀπὸ αὐτὸ πάλιν τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, ὅτι δὲν ἀποκρύπτουν οὔτε τὰ μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας ἐλαττώματά των. Ἄλλ’ ὅμως καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν ἐμφάνισιν ἐβεβαιώθησαν περὶ τῆς ἀναστάσεως.

Τί λέγει λοιπὸν ὅταν τοὺς εἶδε; «Μοῦ ἐδόθη πλήρης ἐξουσία εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Πάλιν ὡσὰν ἄνθρωπος ὁμιλεῖ περισσότερον πρὸς αὐτούς, διότι δὲν εἶχαν ἀκό-

λέγεται· οὐδέπω γὰρ ἦσαν τὸ πνεῦμα εἰληφότες τὸ δυνάμενον ὑψηλοὺς αὐτοὺς ποιῆσαι.

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
 5 Πνεύματος διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν»· τὸ μὲν περὶ δογμάτων, τὸ δὲ περὶ ἐπιτολῶν παραγγέλ-
 λων. Καὶ Ἰουδαίων μὲν οὐδὲν μέμνηται, οὐδὲ εἰς μέσον φέρει τὰ γεγενημένα, οὐδὲ ὄνειδίζει Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν, οὐδὲ τῶν
 ἄλλων οὐδενὶ τὴν φυγὴν· κελεύει δὲ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐκ-
 10 χυθῆναι πᾶσαν, σύντομον διδασκαλίαν ἐγχειρίσας, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Εἶτα ἐπειδὴ μεγάλα αὐτοῖς ἐπέταξεν, ἐπαίρων αὐτῶν τὰ φρονήματα, φησὶν· «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Εἶδες αὐθεντίαν πά-
 15 λιν; εἶδες πῶς καὶ ἐκεῖνα συγκαταβάσεως ἕνεκεν εἴρηται; Οὐ μετ' ἐκείνων δὲ μόνον εἶπεν ἕσεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν μετ' ἐκείνους πιστευόντων. Οὐ γὰρ δὴ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οἱ ἀπόστολοι μένειν ἔμελλον· ἀλλ' ὡς ἐνὶ σώματι διαλέγεται τοῖς πιστοῖς.

20 Μὴ γὰρ μοι τὴν δυσκολίαν, φησὶν, εἶπητε τῶν πραγμάτων· ἐγὼ γὰρ εἰμι μεθ' ὑμῶν, ὃ πάντα ποιῶν εὐκόλα. Τοῦτο καὶ τοῖς προφήταις ἔλεγεν ἐν τῇ Παλαιᾷ συνεχῶς, καὶ τῷ Ἰερεμίᾳ νεόητα προβαλλομένῳ καὶ τῷ Μωϋσῇ καὶ τῷ Ἰεζκιήλ ἀναδουμένοις· «Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι»· τοῦτο καὶ ἐν-
 25 ταῦθα τούτοις. Σκόπει δέ μοι κἀνταῦθα τὴν τούτων διαφορὰν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰς ἓν ἔθνος ἀποστελλόμενοι, πολλάκις παρητιῶντο· οὗτοι δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐφθέγγαντο, εἰς τὴν οἰκουμένην πεμπόμενοι. Ἀναμιμνήσκει δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς συντελείας, ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς ἐφελκύσῃται, καὶ μὴ τὰ πα-

μη λάβει τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἤμποροῦσε νὰ τοὺς κἀνῆ ἀνωτέρους.

«Πηγαίνετε καὶ διδάξτε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ διδάσκοντες αὐτοὺς νὰ τηροῦν ὅλα ὅσα σᾶς παρήγγειλα». Ἄφ' ἑνὸς μὲν παραγγέλλει διὰ τὰς ἀληθείας. ἄφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὰς ἐντολάς. Ἄπὸ τὰ ἔργα τῶν Ἰουδαίων δὲν ὑπενθυμίζει τίποτε, οὔτε ἀναφέρει ὅσα ἔγιναν, οὔτε κατηγορεῖ τοῦ Πέτρου τὴν ἄρνησιν, οὔτε κανενὸς ἄλλου τὴν φυγὴν. Παραγγέλλει δὲ νὰ διαδοθῆ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἐμπιστευθεὶς σύντομον διδασκαλίαν, ἐκείνην ἢ ὁποία ἐπισφραγίζεται μὲ τὸ βάπτισμα.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ τοὺς ἔδωσε σοβαρὰς ἐντολάς, διὰ νὰ τονώσῃ τὸ φρόνημά των λέγει· «Νά, ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας, ὅλας τὰς ἡμέρας, μέχρι τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου». Βλέπεις πάλιν διακριτικότητα ἐξουσίας; Βλέπεις ὅτι καὶ τὰ προηγούμενα εἶχαν λεχθῆ ἀπὸ συγκατάβασιν; Δὲν εἶπε δὲ ὅτι θὰ εἶναι μόνον μαζί μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ μαζί μὲ ὅλους οἱ ὁποῖοι θὰ πιστεύσουν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους. Διότι δὲν ἐπρόκειτο βέβαια νὰ παραμείνουν οἱ ἀπόστολοι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου.

Μὴ μοῦ προβάλετε, λέγει, τὴν δυσκολίαν τῶν πραγμάτων· διότι εἶμαι μαζί σας ἐγώ, ὁ ὁποῖος κάνω τὰ πάντα εὐκόλα. Αὐτὸ ἔλεγε διαρκῶς καὶ εἰς τοὺς προφήτας εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ εἰς τὸν Ἰερεμίαν, ὁ ὁποῖος προέβαλλεν ὡς δικαιολογίαν τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ, οἱ ὁποῖοι ἤρνοῦντο· «Ἐγὼ εἶμαι μαζί σας». Αὐτὸ λέγει καὶ εἰς αὐτοὺς ἐδῶ. Κάνε μου δὲ τὴν χάριν νὰ προσέξῃς καὶ ἐδῶ τὴν διαφορὰν αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἀποστελλόμενοι εἰς ἓνα ἔθνος πολλὰς φορὰς παρητοῦντο. Ἐνῶ αὐτοί, ἂν καὶ ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον, δὲν εἶπαν τίποτε τέτοιο. Τοὺς ὑπενθυμίζει δὲ καὶ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, διὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ περισσότερο, καὶ νὰ μὴ βλέπουν μόνον τὰ πα-

ρόνια ὀρῶσι μόνον δεινά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ἀπέραντα. Τὰ μὲν γὰρ λυπηρὰ, φησὶν, ἅπερ ὑποσιήσεσθε, τῷ παρόντι βίῳ συγκαταλύεται, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ αἰὼν οὗτος εἰς συντέλειαν ἤξει· τὰ δὲ χρησιὰ, ὧν ἀπολαύσεσθε, 5 ἀθάνατα μένει, καθάπερ πολλάκις ἔμπροσθεν εἶπον.

Οὕτως ἀλείψας καὶ ἐγείρας αὐτῶν τὰ φρονήματα καὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐξέπεμψεν. Ἡ γὰρ ἡμέρα ἐκείνη τοῖς ἐν καιροθώμασι ζῶσι ποθεινὴ, ὥσπερ οὖν τοῖς ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι φοβερὰ, καθάπερ τοῖς καταδίκοις. Ἀλλὰ μὴ 10 φοβώμεθα μόνον καὶ φρίττωμεν, ἀλλὰ καὶ μεταβαλλώμεθα ἕως ἐστὶ καιρὸς, καὶ ἀνενέγκωμεν ἐκ τῆς πονηρίας· δυνάμεθα γάρ, ἂν ἐθέλωμεν. Εἰ γὰρ πρὸ τῆς χάριτος πολλοὶ τοῦτο ἐποίησαν, πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὴν χάριν.

3. Τί γὰρ φορτικὸν ἐπειτάγημεν; ὄρη διατεμεῖν; ἢ πιῆναι 15 πρὸς τὸν ἀέρα; ἢ περαιώσασθαι τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος; Οὐδαμῶς· ἀλλ' οὕτως εὐκόλον πολιτείαν, ὡς μηδὲ ὄργάνων δεῖσθαι, ἀλλὰ ψυχῆς καὶ διαθέσεως μόνης. Ποῖα γὰρ ὄργανα εἶχον οἱ ἀπόστολοι οὗτοι, ἰσοσῆτα καιροθώσαντες; Οὐχὶ μονοχίτωνες καὶ ἀνυπόδειοι περιήεσαν, καὶ πάντων περιεγέ- 20 γοντο; Τί γὰρ δύσκολον τῶν ἐπιταγμάτων; Μηδένα ἔχε ἐχθρόν· μηδένα μίσει· μηδένα λέγε κακῶς. Τὰ ἐναντία μὲν οὖν τούτων τὰ δυσκολώτερα.

Ἀλλ' εἶπε, φησί, ρῆψον τὰ χρήματα. Τοῦτο οὖν ἐσσι τὸ φορτικόν; Μάλιστα μὲν οὐκ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ συνεβούλευσε. 25 Πλὴν εἰ καὶ ἐπίταγμα ἦν, τί τὸ βαρὺ, μὴ περιφέρειν φορτία καὶ φροντίδας ἀκαίρους; Ἀλλ' ὦ τῆς φιλαργυρίας. Πάντα χρήματα γέγονε· διὰ τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονε. Κἂν μακαρίση τίς τινα, τούτων μέμνηται· κἂν ταλανίσῃ, ἐντεῦθεν

ρόντα δεινά, ἀλλὰ καὶ τὰ μελλοντικὰ καὶ ἀπέραντα ἀγαθὰ. Διότι αἱ μὲν θλίψεις, λέγει, τὰς ὁποίας θὰ ὑποσιῆτε, θὰ καταργηθοῦν μαζὶ μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὅταν θὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος. Τὰ ἀγαθὰ δὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀπολαύσετε, εἶναι ἀθάνατα, ὅπως σᾶς εἶπα πολλὰς φορές εἰς τὸ παρελθόν.

Ἄφοῦ τοὺς ἔχρισε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ τοὺς ἐτόνωσε τὰ φρονήματα καὶ μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τοὺς ἐξαπέστειλε. Διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶναι περιπόθητος εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν ἀρετὴν, ὅπως, ἀντιθέτως, εἶναι φοβερὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς καταδίκους. Δὲν πρέπει ὅμως μόνον νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ φρίττωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ διορθωθοῦμεν ὅσον εἶναι καιρὸς καὶ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν πονηρίαν· διότι ἡμποροῦμεν, ἐὰν θέλωμεν. Διότι ἐὰν αὐτὸ τὸ ἔκαναν πολλοὶ πρὶν ἔλθῃ ἡ χάρις, πολὺ περισσότερον εἶναι τοῦτο δυνατὸν μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆς χάριτος.

3. Διότι τί τὸ βαρὺ μᾶς εἶπε νὰ κάνωμεν; Νὰ διασχίσωμεν βουνά; Νὰ πετάξωμεν εἰς τὸν ἀέρα; Ἡ νὰ διαβῶμεν τὸ Τυρρηρικὸν πέλαγος; Ὅχι, ἀλλ' ἀντιθέτως τόσον εὐκόλον ζωὴν, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται οὔτε ὄργανα, παρὰ μόνον ψυχὴν καὶ διάθεσιν. Διότι ποῖα ὄργανα εἶχαν αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι, ποὺ κατώρθωσαν τόσα πράγματα; Δὲν περιῆλθαν μὲ ἓνα χιτῶνα καὶ ἀνυπόδητοι τὸν κόσμον καὶ ὑπερίσχυσαν ὄλων; Ποῖα ἄλλωστε ἀπὸ τὰς ἐντολὰς εἶναι δύσκολος; Νὰ μὴ ἔχῃς κανένα ἐχθρόν· νὰ μὴ κακολογῆς κανένα. Δυσκολώτερα εἶναι τὰ ἀντίθετα αὐτῶν.

Εἶπεν ὅμως, λέγει, πέταξε τὰ χρήματα. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ βαρὺ; Διὰ τὴν ἀκρίβειαν μάλιστα δὲν διέταξεν, ἀλλὰ συνεβούλευσεν. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταγὴ νὰ ἦτο, ποῦ εἶναι τὸ βαρὺ, ὅταν λέγῃ νὰ μὴ περιφέρωμεν φορτία καὶ ἐνοχλητικὰς φροντίδας; Ἀλλὰ πόση εἶναι ἡ φιλαργυρία! Ὅλα ἔγιναν χρήματα· δι' αὐτὸ καὶ ὅλα ἔγιναν ἄνω-κάτω. Καὶ ὅταν μακαρίζῃ κανεὶς κάποιον αὐτὰ θυμᾶται· καὶ ὅταν τὸν οἰκτίρῃ

ὁ ταλανισμός. Καὶ πάντες διὰ ταῦτα οἱ λόγοι γίνονται, πῶς ὁ δεῖνα πλουτεῖ, πῶς ὁ δεῖνα πένεται. Κἂν σιραιάν, κἂν γάμον, κἂν τέχνην, κἂν ὀτιοῦν μεταχειρίζη τις, οὐ πρότερον ἄπτεται τοῦ προκειμένου, ἕως ἂν ταῦτα ἴδοι ἰόντα ραγδαί-
5 ως αὐτῷ.

Εἶτα οὐ συνελθόντες βουλευσόμεθα, πῶς τὸ νόσημα τοῦτο ἀπελάσομεν; οὐκ αἰσχυνθήσομεθα τῶν πατέρων τὰ κατορθώματα; τῶν ἰραιοχιλίων, τῶν πεντακισχιλίων, οἳ κοινὰ πάντα εἶχον; Τί τὸ κέρδος τῆς παρουσίας ζωῆς, διὰν εἰς τὴν
10 μέλλουσαν ἐμπορίαν αὐτῇ μὴ χρησώμεθα; Μέχρι πότε οὐ δουλοῦσθε τὸν δουλωσάμενον ὑμᾶς μαμωνᾶν; μέχρι πότε δοῦλοι χρημάτων; μέχρι τίνος οὐκ ἐράτε ἐλευθερίας, καὶ διαο-
ρήγνυτε τὰς ὠνὰς τῆς φιλοχρηματίας;

Ἄλλὰ ἂν μὲν ἀνθρώπων γένησθε δοῦλοι, πάντα ποιεῖτε,
15 εἴ τις ἐλευθερίαν ὑπόσχοιτο· φιλαργυρίας δὲ ὄντες αἰχμάλωτοι, οὐδὲ ἐννοεῖτε πῶς τῆς πικρᾶς ταύτης ἀπαλλαγῆτε δουλείας. Καίτοι τὸ μὲν οὐδὲν δεινόν· τὸ δὲ τυραννὶς ἢ πικροτάτη. Ἐννοήσατε ἡλίκην τιμὴν ὑπὲρ ἡμῶν κατέθηκεν ὁ Χριστός. Τὸ αἷμα τὸ ἑαυτοῦ ἐξέχεεν, ἑαυτὸν ἐξέδωκεν. Ὑμεῖς δὲ
20 καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἀναπεπιώκατε, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, διὰ καὶ εὐφραίνεσθε τῇ δουλείᾳ, ἐντιρυφᾶτε τῇ ἀτιμίᾳ, καὶ ἐπέρασιον γέγονε τὸ φευκτόν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἀποδύρεσθαι χρὴ μόνον καὶ ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν, ἴδωμεν πόθεν ἐπέρασιον ἡμῖν γέγονε τοῦτο
25 τὸ πάνθος καὶ τὸ κακόν. Πόθεν οὖν, πόθεν ἐπέρασιον τοῦτο γέγονεν; Ὅτι ἐν δόξῃ, φηοί, καὶ ἀσφαλείᾳ ποιεῖ. Ποία ἀσφαλεία; εἶπέ μοι. Ἐν τῷ θαρρεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ πεινῆν, μὴ ρι-

ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ὁ ταλανισμός. Καὶ ὅλαι αἱ συζητήσεις γίνονται διὰ τὰ χρήματα. Καὶ ὅταν κανεὶς ἐπιχειρῇ ἐκοστρατείαν, ἢ γάμον, ἢ τέχνην, ἢ ὅτιδῆποτε ἄλλο, δὲν ἀρχίζει τὸ ἔργον μέχρις ὅτου ἰδῇ αὐτὰ νὰ ἔρχονται εἰς αὐτὸν ἄφθονα.

Ἐπειτα δὲν θὰ συγκεντρωθοῦμεν νὰ σκεφθοῦμεν πῶς θὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν ἀσθένειαν αὐτήν; Δὲν θὰ ἐντραπῶμεν τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων; Τῶν τριῶν χιλιάδων, τῶν πέντε χιλιάδων, οἱ ὅποιοι τὰ εἶχαν ὅλα κοινά; Ποῖον εἶναι τὸ κέρδος τῆς παρουσίας ζωῆς, ὅταν δὲν τὴν χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν μελλοντικὴν μας ἐπιδίωξιν; Μέχρι πότε θὰ ἀφήνετε ἀδούλωτον τὸν μαμωνᾶν, ὁ ὁποῖος σᾶς ἔχει ὑποδουλώσει; Μέχρι πότε θὰ εἴσθε δοῦλοι τοῦ χρήματος; Μέχρι πότε δὲν θὰ ἐπιθυμῆτε τὴν ἐλευθερίαν καὶ δὲν θὰ διασπάσετε τὰ ὀψώνια τῆς φιλοχρηματίας;

Ἄλλὰ, ὅταν μὲν γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων, κάνετε τὰ πάντα, ἐὰν κανεὶς σᾶς ὑποσχεθῇ ἐλευθερίαν· τώρα ὅμως πού εἴσθε αἰχμάλωτοι τῆς φιλαργυρίας, οὔτε σκέπτεσθε πῶς θὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν πικρὰν δουλείαν. Μολονότι τὸ πρῶτον δὲν εἶναι καθόλου δεινόν, ἐνῶ τὸ δεύτερον εἶναι βαρυτάτη τυραννία. Σκεφθῆτε πόσον μεγάλο τίμημα πρὸς χάριν μας κατέβαλεν ὁ Χριστός. Ἐχυσε τὸ αἷμά Του, παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν Του. Σεῖς ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐπέσατε καὶ πάλιν, καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον εἶναι ὅτι καὶ εὐχαριστεῖσθε μὲ τὴν ὑποδούλωσιν καὶ εὐρίσκετε τέρψιν εἰς τὴν ἀτιμίαν καὶ σᾶς ἔγινεν ἀξιαγάπητον αὐτὸ πού ἔπρεπε νὰ ἀποφύγετε.

Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ θρηνολογοῦμεν καὶ νὰ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ διορθώνωμεν, ἃς ἴδωμεν διατί ἔγινεν ἀξιαγάπητον αὐτὸ ἐδῶ τὸ πάθος καὶ τὸ κακόν. Διατί λοιπόν, διατί ἔγινεν ἀξιαγάπητον αὐτὸ ἐδῶ; Διότι, λέγει μᾶς κάνει δοξασμένους καὶ μᾶς ἐξασφαλίζει. Εἰπέ μου, μὲ ποίαν ἀσφάλειαν; Μὲ τὸ νὰ μᾶς δημιουργῇ τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ πεινάσωμεν, δὲν θὰ τρέμωμεν ἀπὸ τὸ ψύχος, δὲν θὰ ὑποστοῦμεν βλάβην, δὲν θὰ περιφρονού-

γοῦν, μὴ βλάβιτσαται, μὴ καταφρονεῖσθαι. Οὐκοῦν ἐὰν ἐπαγγελώμεθά σοι τὴν ἀσφάλειαν ταύτην, ἀποσιήσῃ τοῦ πλουτεῖν; Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ὁ πλοῦτος ἐπέραστος, ἂν ἐξῆ χωρὶς τούτου ἔχειν ἀσφάλειαν, τίς χρεία σοι τούτου λοιπόν;

5 Καὶ πῶς δυνατὸν μὴ πλουτοῦντα, φησί, τούτων ἐπιτυχεῖν; Πῶς μὲν οὖν δυνατὸν (ἐγὼ γὰρ τοῦναντίον ἐρῶ) πλουτοῦντα; Καὶ γὰρ κολακεύειν ἀνάγκη πολλούς, καὶ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, καὶ δεῖσθαι μυρίων, καὶ δουλεύειν ἀγεννῶς, καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν, καὶ ὑποπιεῦειν τοὺς τῶν βασκάνων
10 ὀφθαλμούς, καὶ φοβεῖσθαι συκοφαντῶν σιόματα, καὶ ἐτέρων φιλαργύρων ἐπιθυμίας.

Ἄλλ' οὐχ ἡ πενία τοιοῦτον, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν. Χαριὸν ἄσυλόν ἐστι καὶ ἀσφαλές, λιμὴν εὐδίας, παλαίστρα καὶ γυμνάσιον φιλοσοφίας, ἀγγελικοῦ θείου μίμημα. Ἀκούσατε,
15 ὅσοι πένεσθε, τούτων, μᾶλλον δὲ καὶ ὅσοι πλουτεῖν ἐπιθυμεῖτε. Οὐ τὸ πένεσθαι δεινόν, ἀλλὰ τὸ μὴ βούλεσθαι πένεσθαι. Μηδὲν δεινὸν νόμιζε εἶναι πενίαν, καὶ οὐκ ἔσται σοι δεινόν. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει τῶν μαλακοψύχων ἀνδρῶν τοῦτό ἐστι τὸ δέος. Μᾶλλον δὲ καὶ αἰ-
20 σχύσομαι, εἰ τοσοῦτον ὑπὲρ πενίας ἔχοιμι λέγειν, ὅτι οὐδὲν ἐστι δεινόν· ἐὰν γὰρ φιλοσοφῆς, καὶ μυρίων ἀγαθῶν ἔσται σοι πηγὴ. Καὶ εἴ τίς σοι ἀρχήν, καὶ πολιτικὰς δυνάμεις, καὶ πλοῦτον, καὶ τρυφὴν προειίδει, εἶτα τὴν πενίαν ἀντιπιθεῖς, αἴρεσιν ἐδίδου λαβεῖν ὅπερ ἠθέλες, ταύτην ἂν εὐθέως ἤρ-
25 πασας, εἶγε αὐτῆς ἔγνωσ τὸ κάλλος.

4. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ γελῶσι τούτων λεγομένων· ἀλλ' ἡμεῖς οὐ θορυβούμεθα· ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς ἀξιοῦμεν ἀνασχέσθαι, καὶ ταχέως ἡμῖν ψηφιεῖσθε. Ἐμοὶ γὰρ ἡ πενία κόρη

μεθα. Ἐπομένως, ἐὰν σοῦ ὑποσχεθῶμεν τὴν ἐξασφάλισιν αὐτήν, θὰ παύσης νὰ πλουτίζης; Διότι ἐὰν ὁ πλοῦτος γίνε-
ται ἀξιαγάπητος δι' αὐτό, ἐὰν εἶναι δυνατόν χωρὶς αὐτὸν
νὰ ἔχῃς ἀσφάλειαν, ποία ἢ ἀνάγκη αὐτοῦ;

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, χωρὶς νὰ πλουτίσης νὰ
τὰ ἐπιτύχῃς αὐτά; Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν (διότι ἐγὼ θὰ
σοῦ εἰπῶ τὸ ἀντίθετον) νὰ πλουτίσης; Διότι διὰ νὰ πλου-
τίσης εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ κολακεύῃς πολλούς, ἄρχοντας
καὶ ἀρχομένους, καὶ νὰ παρακαλῇς μυρίους, καὶ νὰ ὑπηρε-
τῇς ταπεινά, καὶ νὰ φοβῆσαι καὶ νὰ τρέμῃς καὶ νὰ ὑποψιά-
ζεσαι τὰ μάτια τῶν φθονερῶν, καὶ νὰ φοβῆσαι τὰ στόματα
τῶν συκοφαντῶν καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἄλλων φιλαργύρων.

Ἡ πενία ὅμως δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλ' ἐντελῶς ἀντίθε-
τος. Εἶναι τόπος ἀσύλητος καὶ ἀσφαλής, λιμὴν γαλήνιος,
παλαιότρα καὶ γυμναστήριον καρτερίας, ὁμοίωμα ἀγγελι-
κοῦ βίου. Ἀκούσατέ τα αὐτὰ ὅσοι εἴσθε πτωχοί, ἢ μᾶλλον
καὶ ὅσοι ἐπιθυμεῖτε νὰ πλουτίσετε. Δὲν εἶναι κακὸν νὰ εἴσθε
πτωχοί, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ θέλετε νὰ εἴσθε πτωχοί. Μὴ πι-
στεύῃς ὅτι ἡ πτωχία εἶναι κακὸν καὶ δὲν θὰ σοῦ εἶναι κα-
κόν. Ἄλλωστε ὁ φόβος αὐτὸς δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν φύ-
σιν τῆς πτωχείας, ἀλλὰ εἰς τὴν ἰδέαν τῶν ἀνθρώπων ποὺ
ἔχουν ἀσθενικὴν ψυχὴν. Μᾶλλον ἐντρέπομαι ποὺ πρέπει
νὰ εἰπῶ τόσα διὰ τὴν πενίαν, διότι δὲν εἶναι καθόλου κα-
κόν. Διότι ἐὰν εἶσαι ὑπομονητικὸς, θὰ σοῦ γίνεται καὶ πηγὴ
μυρίων ἀγαθῶν. Ἐὰν δὲ κάποιος σοῦ παρέθετε ἀπὸ τὸ ἕνα
μέρος ἐξουσίαν, πολιτικὴν δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ ἀπο-
λαύσεις, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὴν πτωχείαν, καὶ σοῦ ἔ-
δινε τὸ δικαίωμα νὰ πάρῃς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελες, θὰ
ἤρπαζες ἀμέσως αὐτήν, ἐὰν βεβαίως ἐγνώριζες τὸ κάλ-
λος της.

4. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι πολλοὶ γελοῦν καθὼς λέγονται
αὐτά· ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν θορυβοῦμεθα· ἀλλὰ καὶ σεῖς ἀπαιτοῦ-
μεν νὰ δεῖξετε ὑπομονὴν καὶ θὰ συμφωνήσετε μαζί μας γρή-
γορα. Διότι ἐμένα μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ πτωχία ὁμοιάζει μὲ

τινὶ κοσμίῳ καὶ καλῇ καὶ εὐεϊδεῖ προσεοικέναι δοκεῖ· ἡ δὲ φιλαργυρία θηριομόρφω γυναικί, Σκύλλη τινὶ καὶ Ὑδροα, καὶ ἑτέροις τισὶ τοιοῦτοις τέρασι παρὰ μυθοποιῶν πλατιομένοις. Μὴ γάρ μοι τοὺς κατηγοροῦντας τῆς πενίας ἐνέγκῃς εἰς μέσον, ἀλλὰ τοὺς δι' αὐτῆς λάμπαντας. Μετὰ ταύτης Ἡλίας τραφεῖς, ἠρπάγη τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἄρπαγὴν· μετὰ ταύτης Ἐλισσαῖος ἔλαμψε· μετὰ ταύτης Ἰωάννης, μετὰ ταύτης οἱ ἀπόστολοι πάντες· μετὰ δὲ ἐκείνης, ὁ Ἀχαάθ, ἡ Ἰεζάβελ, ὁ Γιεζῆ, ὁ Ἰούδας, ὁ Νέρων, ὁ Καϊάφας κατεκρίθησαν.

10 Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, μὴ τοὺς ἐν πενίᾳ λάμπαντας μόνον ἴδωμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τῆς κόρης ταύτης τὸ κάλλος ἐπισκεψώμεθα. Καὶ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς ἐστὶν αὐτῇ καθαρὸς καὶ διειδής, οὐδὲν ἔχων θολερόν, καθάπερ ὁ τῆς φιλαργυρίας, νῦν μὲν θυμοῦ γέμων, νῦν δὲ ἡδονῆς ἐμπεπλησμένος, νῦν δὲ ἀπὸ ἀκρασίας

15 τειταραγμένος. Ἄλλ' οὐχ ὁ τῆς πενίας τοιοῦτος, ἀλλ' ἡμερος, γαλήνιος, ἡδὺν πρὸς πάντα βλέπων, μειλίχιος, προσηνής, οὐδένα μισῶν, οὐδένα ἀποστρεφόμενος. Ὅπου γὰρ χρήματα, ἐκεῖ ἔχθρας ὑπόθεσις, καὶ μυρίων πολέμων.

Στόμα πάλιν ἐκείνη μὲν ὕβρεων γέμει, τύφου τινός, ἀλαζο-

20 νείας πολλῆς, ἀρᾶς, δόλου· ταύτη δὲ καὶ στόμα καὶ γλῶσσα ὑγιής, εὐχαριστίας γέμουσα διηνεκοῦς, εὐλογίας, προσηνῶν ρημάτων, φιλοσιόργων, θεραπευτικῶν, ἐπαίνων, ἐγκωμίων. Εἰ δὲ καὶ τὴν ἀναλογίαν ἐθέλοις αὐτῆς ἰδεῖν τῶν μελῶν, εὐμῆκης τέ ἐστι καὶ ὑψηλοτέρα πολὺ τῆς εὐπορίας. Εἰ δὲ φεύ-

25 γουσιν αὐτὴν πολλοί, μὴ θαυμάσης· καὶ γὰρ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν οἱ ἀνόητοι.

Ἄλλ' ὑβρίζειται, φηοῖν, ὁ πένης παρὰ τοῦ πλουτιοῦτος. Πάλιν μοι τῆς πενίας τὸ ἐγκώμιον λέγεις. Τίς γάρ, εἰπέ μοι,

3. Θαλάσιον τέρας τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας.

4. Δράκων μὲ ἐννέα, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέρην παράδοσιν, κεφαλᾶς, ὁ ὁποῖος ἐνεφώλευεν εἰς τὰ ἔλη τῆς Λέρονος ΝΑ τοῦ Ἄργους.

κόρην κοσμίαν καὶ ὠραίαν καὶ εὐειδῆ· ἡ δὲ φιλαργυρία μὲ γυναῖκα θηριόμορφον, μὲ κάποιαν Σκύλλαν³ καὶ Ὑδραν⁴ καὶ μὲ μερικὰ ἄλλα παρόμοια τέρατα, πού ἔχουν ἐπινοήσει οἱ μυθοπλάσται. Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς δὲ ἐκείνους πού κατηγοροῦν τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι διέπρεψαν μὲ αὐτὴν. Μὲ αὐτὴν ἀφοῦ ἐτράφη ὁ Ἡλίας ὑπέστη τὴν εὐτυχισμένην ἐκείνην ἀρπαγὴν. Μὲ αὐτὴν ἔλαμψεν ὁ Ἐλισσαῖος· μὲ αὐτὴν ὁ Ἰωάννης· μὲ αὐτὴν ὅλοι οἱ ἀπόστολοι. Μὲ ἐκείνην δὲ κατεκρίθησαν ὁ Ἀχαάβ, ἡ Ἰεζάβελ, ὁ Γιεζῆ, ὁ Ἰούδας, ὁ Νέρων, ὁ Καϊάφας.

Ἐὰν ὅμως θέλῃς, ἄς μὴ μείνωμεν εἰς ἐκείνους μόνον πού διέλαμψαν μὲ τὴν πενίαν, ἀλλὰ ἄς ἐξετάσωμεν καὶ τὸ κάλλος τῆς κόρης αὐτῆς. Διότι πράγματι καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχει καθαρούς καὶ διαυγεῖς, χωρὶς τίποτε τὸ θολόν, ὅπως ἀντιθέτως οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς φιλαργυρίας ἄλλοτε μὲν εἶναι γεμᾶτοι θυμόν, ἄλλοτε δὲ πλήρεις ἡδονῆς καὶ ἄλλοτε ταραγμένοι ἀπὸ τὴν ἀκράτειαν. Ἐνῶ τῆς πτωχείας οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν εἶναι τέτοιοι, ἀλλ' εἶναι ἡμεροὶ κοῖ γαλήνιοι, βλέπουν πρὸς ὅλους μὲ γλυκύτητα, εἶναι μειλίχιοι καὶ καταδεκτικοί, δὲν μισοῦν κανένα καὶ δὲν ἀποστρέφονται κανένα. Διότι ὅπου ὑπάρχουν χρήματα, ἐκεῖ ὑπάρχει αἰτία ἔχθρας καὶ ἀπειρῶν πολέμων.

Τὸ στόμα πάλιν ἐκείνης μὲν εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ ὕβρεις, ἀπὸ κάποιαν ἔπαρσιν, ἀπὸ πολλὴν ἀλαζονείαν, ἀπὸ κατάραν καὶ δόλον. Ἐνῶ εἰς αὐτὴν καὶ τὸ στόμα καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι ὑγιῆς καὶ γεμάτη ἀπὸ διαρκῆ εὐχαριστίαν καὶ εὐλογίαν, ἀπὸ λόγια καταδεκτικά, στοργικὰ καὶ ἐξυπηρετικά, ἀπὸ ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἰδῆς καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν μελῶν τῆς, εἶναι ἀξιόλογος καὶ πολὺ πῖο ὑψηλὴ ἀπὸ τὴν εὐπορίαν. Ἐὰν δὲ τὴν ἀποφεύγουν οἱ περισσότεροι, μὴ ἀπορῆς, διότι καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τὰς ἀποφεύγουν οἱ ἀνόητοι.

Ἄλλὰ ὁ πτωχός, λέγει, περιφρονεῖται ἀπὸ τὸν πλούσιον. Πάλιν μοῦ ἀναφέρεις τὸ ἐγκώμιον τῆς πτωχείας. Διότι

μακάριος, ὁ ὑβρίζων, ἢ ὁ ὑβριζόμενος; Δῆλον ὡς ὁ ὑβριζόμενος. Οὐκοῦν ἐκείνη μὲν ὑβρίζειν κελεύει ἢ φιλαργυρία· αὕτη δὲ φέρειν παραινεῖ ἢ πενία. Ἄλλὰ πεινᾷ ὁ πένης, φησί. Καὶ Παῦλος ἐπέινα, καὶ ἐν λιμῷ ἦν. Ἄλλ' οὐκ ἔχει ἀνάπαυ-
5 σιν. Οὐδὲ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι.

Εἶδες οἱ προέβη τῆς πενίας τὰ ἐγκώμια καὶ ποῦ σε ἴσι-
σι, πρὸς ποίους ἄνδρας ἀνάγει, καὶ πῶς τοῦ δεσπότου
ποιεῖ μιμητήν; Εἰ καλὸν τὸ χρυσίον ἔχειν ἦν, τοῦτο ἂν ἔδω-
10 κε τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστός, ὁ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα δοὺς ἀγαθά. Νινὶ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἔχειν ἀπηγόρευσε. Διὸ καὶ ὁ Πέτρος οὐ μόνον καταδύεται πενία, ἀλλὰ καὶ σεμνύνεται λέγων «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι», φησί. Τίς οὐκ ἂν ἠθέλη-
15 σεν ὑμῶν ρῆξαι ταύτην τὴν φωνήν; Καὶ σφόδρα μὲν οὖν ἅπαντες, ἴσως εἴποι τις ἂν.

Οὐκοῦν ρῖψον τὸ ἀργύριον, ρῖψον τὸ χρυσίον. Καὶ ἐὰν ρίψω, φησί, λήψομαι τὴν δύναμιν Πέτρου; Τί γὰρ Πέτρον μακάριον ἐποίησεν, εἰπέ μοι; ἄρα τὸ χωλὸν ἐγεῖραι; Οὐδα-
20 μῶς· ἀλλὰ τὸ μὴ ταῦτα ἔχειν, τοῦτο αὐτῷ τὸν οὐρανὸν προεξένησε. Τῶν μὲν γὰρ ταῦτα ἐργασαμένων πολλοὶ εἰς γέενναν ἐνέπεσον· οἱ δὲ ἐκεῖνα ποιήσαντες βασιλείας ἐπέτυχον. Καὶ τοῦτο καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου μάνθανε. Δύο γὰρ ἦν ἃ εἶρηκεν «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι» καί,
25 Ἐν «τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι καὶ περιπάτει». Ποῖον οὖν αὐτὸν ἐποίησε λαμπρὸν καὶ μακάριον, τὸ ἐγεῖραι τὸν χωλὸν ἢ τὸ ρίψαι τὰ χρήματα; Καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀγωνοθέτου παιδεύου.

Τί οὖν αὐτός φησι τῷ πλουσίῳ ζητοῦντι τὴν αἰώνιον ζω-
30 ἦν; Οὐκ εἶπεν, ἔγειρον χωλούς· ἀλλὰ, «Πώλησόν σου τὰ ὑ-

εἶπέ μου, ποῖος εἶναι εὐτυχής: Ἐκεῖνος ποῦ περιφρονεῖ ἢ ἐκεῖνος ποῦ περιφρονεῖται; Εἶναι φανερόν ὅτι ἐκεῖνος ποῦ περιφρονεῖται. Λοιπὸν ἐκείνη μὲν ἢ φιλαργυρία διατάσσει νὰ περιφρονῇ, ἐνῶ αὐτὴ προτρέπει νὰ ὑπομένωμεν. Ἄλλὰ ὁ πτωχός, λέγει, πεινᾷ. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπεινοῦσε καὶ εὐρίσκετο εἰς λιμόν. Ἄλλὰ δὲν εἶχεν ἀνάπαυσιν. Οὔτε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶχε ποῦ νὰ γείρη τὴν κεφαλὴν του.

Εἶδες εἰς ποῖον σημεῖον ἔφθασαν τὰ ἐγκώμια τῆς πτωχείας καὶ ποῦ σὲ τοποθετοῦν; κοντὰ εἰς ποίους ἀνδρας σὲ ἀναβιβάζουν καὶ σὲ κάνουν μιμητὴν τοῦ Δεσπότη; Ἐὰν ἦτο καλὴ ἢ κτησίς χρυσοῦ, θὰ τὸν ἔδινεν εἰς τοὺς μαθητάς Του ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔδωσεν ἐκεῖνα τὰ ἄρρητα ἀγαθὰ. Ἐνῶ τώρα, ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἔδωσεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀπηγόρευσε νὰ ἔχουν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Πέτρος ὄχι μόνον βυθίζεται εἰς τὴν πενίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύεται λέγων· «Ἀργύριον καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω· ἐκεῖνο δὲ ποῦ ἔχω, αὐτὸ σοῦ δίνω»⁵. Ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ ἠθέλε νὰ ὀμιλήσῃ μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις; Ἀσφαλῶς ὅλοι καὶ πάρα πολὺ μάλιστα, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς.

Λοιπὸν ρίψε τὸ ἀργύριον, ρίψε τὸ χρυσάφι. Καὶ ἐὰν τὰ ρίψω, λέγει, θὰ ἀποκτήσω τὴν δύναμιν τοῦ Πέτρου; Εἶπέ μου, ὅμως, τί ἔκανε τὸν Πέτρον εὐτυχῆ; Ἄρά γε ἐπειδὴ ἐθεράπευσε τὸν χωλόν; Ὁχι· ἀλλὰ τὸ ὅτι δὲν εἶχεν αὐτά, αὐτὸ τοῦ ἐξησφάλισε τὸν οὐρανόν. Διότι ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔκαναν αὐτὰ ἔπασαν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ἄλλοι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἔκαναν αὐτά, ἐπέτυχαν τὴν βασιλείαν. Αὐτὸ δὲ μάθε το καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Πέτρον. Διότι δύο ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ εἶπεν· «ἀργύριον καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω», καὶ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω καὶ περπάτησε». Ποῖον λοιπὸν τὸν ἔκαμεν ἔνδοξον καὶ μακάριον; Ἡ θεραπεία τοῦ χωλοῦ, ἢ ἡ ἀπόρριψις τῶν χρημάτων; Καὶ αὐτὰ διδάξου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἀγωνοθέτην.

Τί λέγει λοιπὸν Αὐτὸς εἰς τὸν πλούσιον ὁ ὁποῖος ἐζήτει τὴν αἰώνιον ζωὴν; Δὲν εἶπεν ἑθεράπευε χωλούς, ἀλλὰ

πάροχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς». Καὶ ὁ Πέτρος δὲ πάλιν οὐκ εἶπεν, ἰδοὺ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλομεν δαίμονας· καίτοι ἦν ἐκβάλλων· ἀλλ', «Ἴδου ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσα-
5 μέν σοι· τί ἔσται ἡμῖν;». Καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν πρὸς τοῦτον ἀποκρινόμενος, οὐκ εἶπεν, ἐάν τις χωλὸν ἐγείρῃ· ἀλλ', «Ὅσοις ἀφήκεν οἰκίας καὶ ἀγρούς, ἑκατονταπλασίονα λήφεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει».

Καὶ ἡμεῖς οὖν τοῦτον ζηλώσωμεν, ἵνα μὴ καταισχυνηθῶ-
10 μεν, ἀλλὰ ἵνα μετὰ παρρησίας παρασιῶμεν τῷ θήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα αὐτὸν ἐπισπασάμεθα εἶναι μεθ' ἡμῶν, ὡς καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν ἦν. Ἔσται γὰρ μεθ' ἡμῶν, καθάπερ καὶ μετ' ἐκείνων ἦν, ἐὰν θέλωμεν ἐκείνους μιμήσασθαι, καὶ ζηλωταὶ γενέσθαι τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν. Ἀπὸ
15 τούτων γὰρ καὶ ὁ Θεὸς στεφανοῖ καὶ ἀνακηρύττει, οὐκ ἀπαιτῶν σε νεκρὸν ἐγείρειν, οὐδὲ χωλὸν διορθῶσαι. Οὐ γὰρ ταῦτα ποιεῖ κατὰ Πέτρου γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ ρῆσαι τὰ ὄντα τοῦτο γὰρ τοῦ ἀποστόλου τὸ κατόρθωμα.

Ἄλλ' οὐ δύνασαι ρῆσαι; Μάλιστα μὲν δυνατὸν· πλὴν οὐκ
20 ἀναγκάζω, εἰ μὴ βούλει, οὐδὲ θιάζομαι· ἀλλ' ἐκεῖνο παρακαλῶ, κἄν κατὰ μέρος ἀναλίσκειν τοῖς δεομένοις, καὶ μηδὲν πλέον τῆς χρείας ἐπιζητεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἀπράγμονα βιωσόμεθα βίον καὶ ἀσφαλῆ, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαύσομεν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

6. Λουκ. 18, 22 καὶ Μάρκ. 10, 21.

7. Ματθ. 19, 27.

8. Αὐτόθι 29.

«Πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀκολουθήσέ με· καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁶. Ἄλλὰ καὶ ὁ Πέτρος ἐπίσης δὲν εἶπε ἑνά, εἰς τὸ ὄνομά Σου ἐκβάλλομεν δαίμονας, ἂν καὶ ἐξέβαλλεν, ἀλλὰ «Νά, τὰ ἀφήσαμεν ὅλα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμεν· τί θὰ κερδήσωμεν;»⁷. Καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν ἀπαντῶν πρὸς αὐτόν, δὲν εἶπεν ἑὰν κανεῖς σηκῶση χωλόν, ἀλλὰ «Ὅποιος ἄφησε σπίτια καὶ ἀγρούς, θὰ τὰ πάρῃ ἑκατονταπλάσια εἰς τὸν κόσμον αὐτόν καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν»⁸.

Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν ἄς μιμηθοῦμεν Αὐτόν, διὰ νὰ μὴ ἐντροπιασθῶμεν, ἀλλὰ νὰ ἐμφανισθῶμεν μὲ θάρρος εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ τὸν ἐλκύσωμεν νὰ εὑρίσκειται μαζί μας, ὅπως ἦτο καὶ μαζί μὲ τοὺς μαθητάς. Διότι θὰ εἶναι καὶ μαζί μας, ὅπως ἦτο καὶ μὲ ἐκείνους, ἐὰν θελήσωμεν νὰ μιμηθῶμεν ἐκείνους καὶ νὰ γίνωμεν θαυμασταὶ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας των. Διότι ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὁ Θεὸς στεφανώνει καὶ ἀνακηρύσσει τοὺς νικητάς, χωρὶς νὰ ἀπαιτεῖ νὰ ἀναστήσης νεκρόν, ἢ νὰ θεραπεύσῃ χωλόν. Διότι δὲν συντελοῦν αὐτὰ νὰ γίνωμεν ὅπως ὁ Πέτρος, ἀλλὰ ἡ ἀπορριψὶς τῶν ὑπαρχόντων· διότι αὐτὸ ἦτο τὸ κατόρθωμα τοῦ ἀποστόλου.

Ἄλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὰ ἀπορρίψῃς; Εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλον, ἀλλὰ δὲν σὲ ἀναγκάζω, ἐὰν δὲν θέλῃς, οὔτε σὲ βιάζω· ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ μόνον τοῦτο, νὰ ἐξοδεύῃς ἕνα μέρος ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ χρειάζονται καὶ νὰ μὴ ἐπιζητῆς τίποτε περισσότερο ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀνάγκη. Ἔτσι καὶ ἐδῶ θὰ ζήσωμεν ζωὴν ἡσυχον καὶ ἀσφαλῆ, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν θὰ ἀπολαύσωμεν, τὴν ὁποῖαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἐμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ χειρόγραφος παράδοσις διετήρησεν 88 ὁμιλίας τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, αἱ ὅποια καλύπτουν ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους, πλην τῶν διηγήσεων περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μοιχαλίδος (7, 53 - 8, 11), ἡ ὅποια τότε δὲν συμπεριλαμβάνετο εἰς αὐτό.

Δὲν εἶναι θέβαιον ποία εἶναι ἡ χρονικὴ σχέσις τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν μὲ τὰς εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου, ἀλλὰ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι προηγήθησαν καὶ ὅτι ἐξεφωνήθησαν ἀμέσως μετὰ τὰς ὁμιλίας περὶ ἀκαταλήπτου, μὲ τὰς ὁποίας ἔχουν κοινήν τὴν τάσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατὸν νὰ ἐξεφωνήθησαν κατὰ τὰ ἔτη 387—389, ἂν καὶ ὑφίσταται τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ἐξεφωνήθησαν καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνας, πάντως πρὸ τοῦ 394. Συμφώνως μὲ ἐσωτερικὴν μαρτυρίαν (25, 1) ὁ Χρυσόστομος ὠμίλει τότε δύο φορὰς τὴν ἐβδομάδα, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν τοῦτο νὰ συνέβαινε πάντοτε, καὶ διὰ τοῦτο ὑπολογίζομεν ὅτι αὗται ἐκάλησαν δύο ἢ καὶ τρία ἔτη. Ἡ ἐκφώνησις των ἐγίνετο τὸ πρῶτῃ, «ὑπὸ τὴν ἕω» (18, 2. 31, 5), διὰ νὰ διδεται ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἀκροατὰς νὰ μεταβαίνουν ἐγκαίρως εἰς τὰς ἐργασίας των. Εἶναι ἄλλωστε συντομώτεροι εἰς τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὰς ὁμιλίας εἰς τὸν Ματθαῖον καὶ συνήθως καταλαμβάνουν χρόνον ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας μόνον.

Ἡ πρώτη ὁμιλία εἶναι εἰσαγωγικὴ καὶ ζητεῖ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς προετοιμασίαν τοῦ λογισμοῦ κατάλληλον, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν, διὰ νὰ παρακολουθοῦν τὴν ἐρμηνεῖαν ἀξίως. Οἱ πολλοὶ τρέχουν εἰς τὰ στάδια διὰ νὰ ἴδουν διασήμευ ἀθλητὰς νὰ ἀνταγωνίζωνται μεταξὺ των, οἱ ὀλίγοι σπεύδουν εἰς τὸν ρητορικὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ θαυμάσουν τὴν τέχνην τοῦ λόγου. Τίταιριάζει νὰ πράττουν ἀπέναντι εἰς τὸν πνευματικὸν ἀθλητὴν,

τὸν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος βροντᾷ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὸν λόγον περὶ τοῦ Χριστοῦ;

Μὲ ἀπλότητα καὶ σαφήνειαν, ἀλλ' ἐπίσης μὲ ἐμβριθείαν καὶ δύναμιν, διεισδύει εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰωάννου, ἀναλύει τὸν λόγον του καὶ τὸν καθιστᾷ προσιτὸν εἰς ὅλους. Ἄλλ' ὅμως παρουσιάζει τὰ νοήματα βαθμιαίως, λίγα λίγα, διὰ νὰ μὴ βαρυστομαχιάσουν οἱ ἀκροαταὶ μὲ τὸ πλούσιον συμπόσιον· «Κατὰ μέρος ὑμᾶς τοῖς ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐστιῶμεν νοήμασι καὶ οὐκ ἀθρόον πάντα ἐκχέομεν, ἵνα ράδιον τῶν ἀεὶ καταβαλλομένων ὑμῖν ἢ φυλακὴ γίνεται» (7, 1).

Διὰ τοῦτο, κατὰ τὴν τακτικὴν παιδαγωγικὴν συνήθειαν τοῦ Χρυσοστόμου, ἡ ἔκθεσις τῶν θεμάτων τῆς πίστεως, κατὰ τὴν γραμμὴν τοῦ Ἰωάννου, ἐναλλάσσεται μὲ τὴν ἐξέτασιν θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τοὺς κανόνας τοῦ βίου καὶ τὸ ἦθος. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε ἡ διδακτικὴ τάσις τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ἐδῶ ὀλιγώτερον ἔντονος, διὰ νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν της εἰς δογματικὰς διατυπώσεις καὶ τὴν προβολὴν ἀντιρρήσεων εἰς τὰς ἀπόψεις τῶν Ἀνομοίων, τῶν ἀρνούμενων τὴν θεότητα τοῦ Λόγου.

Σκοπὸς τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας τοῦ εὐαγγελίου εἶναι νὰ δειχθῇ ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ καταστοῦν ἰσάγγελοι (2, 14). Τὰ πλήθη παρηκολούθουν μὲ ζῆλον τὰς ὁμιλίας καὶ ὁ Χρυσόστομος παρουσιάζεται εὐχαριστημένος διὰ τὸν ζῆλον των.

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

1. Οἱ τῶν ἀγώνων τῶν ἔξωθεν θεαταί, ὅταν τινὰ γενναῖον ἀθλητὴν καὶ στεφανίτην ποθὲν ἤκοντα μάθωσι, συνιρέχουσιν ἅπαντες, ὥστε ἰδεῖν αὐτοῦ τὰ παλαίσματα, καὶ τὴν
5 τέχνην καὶ τὴν ἰσχὺν ἅπασαν καὶ ἴδοις ἂν ὀλόκληρον θέατρον μυριάδων πολλῶν, πάντας ἐκεῖ καὶ τοὺς τοῦ σώματος καὶ τοὺς τῆς διανοίας συνκτείνοντας ὀφθαλμούς, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς τῶν γινομένων παραδραμεῖν.

Καὶ μουσικὸς δὲ εἴ τις θαυμασιὸς ἐπιδημήσειε, πάλιν
10 ὁμοίως οἱ αὐτοὶ δὴ οὗτοι πληροῦσι τὸ θέατρον, καί, πάντα ἀφέντες τὰ ἐν χερσίν, ἀναγκαῖα πολλάκις ὄντια καὶ κατεπεύγοντα, ἀναβάπτες κάθηνται, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τῶν ᾠδῶν καὶ τῶν κρουσμάτων ἀκούοντες, καὶ τὴν ἀμφοτέρων βασανίζοντες συμφωνίαν.

15 Καὶ ταῦτα μὲν οἱ πολλοί. Οἱ δὲ ρητορικῶν ἔμπειροι λόγων, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἐπὶ τῶν σοφιστῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο πράττουσιν ἔστι γὰρ καὶ τούτοις θέατρα, καὶ ἀκροαταί, καὶ κρότοι, καὶ ψόφος, καὶ βάσανος τῶν λεγομένων ἐσχάτη. Εἰ δὲ ρητορικῶν ἀθλητικῶν τε καὶ ἀθλητικῶν ἀνδρῶν, τῶν μὲν
20 θεαταί, τῶν δὲ ὁμοῦ θεωρηταί καὶ ἀκροαταί μετὰ τισαύτης κάθηνται τῆς προθυμίας, πόσῃν ἡμῖν καὶ σπουδῇν καὶ προθυμίαν ἂν εἴητε δίκαιοι παρασχεῖν, οὐκ ἀθλητικοῦ τινος, οὐδὲ σοφιστικοῦ νῦν εἰς ἀγῶνα καθιέντος, ἀλλ' ἀνδρὸς ἀπὸ τῶν οὐρανῶν φθεγγομένου, καὶ βροντῆς λαμπροτέραν ἀφιέν-
25 τος φωνήν; πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐπέσχε, καὶ κατέ-

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

1. Οἱ θεαταὶ τῶν κοσμικῶν ἀγώνων, ὅταν μάθουν ὅτι ἔρχεται κάποιος γενναῖος ἀθλητῆς καὶ στεφανωμένος, τρέχουν ὅλοι μαζὶ διὰ νὰ ἴδουν τὰ κατορθώματα καὶ ὄλην τὴν τέχνην καὶ τὴν δύναμίν του. Καὶ θὰ ἤμποροῦσες νὰ ἴδῃς ὀλόκληρον θέατρον ἀπὸ πολλὰς μυριάδας, ὅλους νὰ ἔχουν προσηλωμένους καὶ τοὺς σωματικούς ἀλλὰ καὶ τοὺς πνευματικούς ὀφθαλμούς των ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴ τοὺς διαφύγῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται.

Ἄλλὰ καὶ κάποιος μουσικὸς φημισμένος ἐὰν ἔλθῃ, καθ' ὅμοιον πάλιν τρόπον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι γεμίζουν τὸ θέατρον καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν ὅλα τὰ ἔργα των, ποὺ πολλὰς φορὰς εἶναι κατεπείγοντα καὶ ἀναγκαῖα, ἀνεβαίνουν καὶ κάθονται μὲ πολλὴν προθυμίαν διὰ νὰ ἀκούσουν τὰ ἄσματα καὶ τοὺς μουσικούς τόνους, καὶ νὰ παρακολουθήσουν τὴν συμφωνίαν καὶ τῶν δύο.

Καὶ αὐτὰ μὲν κάμνουν οἱ πολλοί. Ἄλλὰ καὶ ὅσοι ἔχουν πείραν ἀπὸ ρητορικούς λόγους, καὶ αὐτοὶ πάλιν τὸ ἴδιον κάμνουν διὰ τοὺς σοφιστάς. Διότι ἔχουν καὶ αὐτοὶ θέατρα καὶ ἀκροατὰς καὶ κρότους καὶ θορύβους καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῶν ὄσων λέγονται. Ἐὰν ὅμως τῶν ρητόρων καὶ τῶν τραγουδιστῶν καὶ τῶν ἀθλητῶν οἱ θεαταί, ἢ οἱ θεαταὶ καὶ ἀκροαταὶ μαζί, παρακολουθοῦν μὲ τόσῃν προθυμίαν, πόσῃν βιασύνην καὶ προθυμίαν θὰ ἔπρεπε νὰ δείξετε σεῖς δεδομένου ὅτι δὲν πρόκειται περὶ κανενὸς τραγουδιστοῦ ἢ σοφιστοῦ τώρα, ὁ ὁποῖος κάμνει ἐπίδειξιν, ἀλλὰ περὶ ἀνδρὸς ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ βγάζει φωνὴν πρὸ εὐκρινῆ καὶ ἀπὸ βροντῆν; Διότι ἐκάλυπεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν κατέκτησε καὶ τὴν ἐγέμισε μὲ τὴν βοήν,

λαβε, καὶ ἐνέπλησε τῇ βοῇ, οὐ τῷ μέγα ἀνακραγεῖν, ἀλλὰ τῷ μετὰ τῆς θείας χάριτος κινῆσαι τὴν γλῶτταν.

Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, ὅτι, οὕτω μεγάλη οὔσα ἡ βοή, οὐκ ἔστι τραχεῖά τις, οὐδὲ ἀηδής, ἀλλὰ πάσης μουσικῆς ἁρμο-
 5 νίας ἡδίων καὶ ποθεινότερα, καὶ θέλξει ἐπισταμένη πλέον, καὶ πρὸς τούτοις ἅπασιν ἀγιωτάτη καὶ φρικωδεσιτάτη, καὶ τοσοῦτων γέμουσα ἀπορρήτων, καὶ τοσαῦτα κομίζουσα ἀγαθά, ἃ τοὺς μετὰ ἀκριθείας καὶ προθυμίας λαβόντας καὶ διαφυλάττοντας οὐκ ἔνι λοιπὸν ἀνθρώπους εἶναι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς
 10 γῆς μένειν, ἀλλ' ἀνωτέρω πάντων ἐσιάναι τῶν βιωτικῶν, καί, πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μεθαρμωσαμένους λῆξιν, καθάπερ τὸν οὐρανόν, οὕτω τὴν γῆν οἰκεῖν.

Ὁ γὰρ τῆς βροντῆς υἱός, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ στύλος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν, ὁ τὰς κλεῖς
 15 ἔχων τοῦ οὐρανοῦ, ὁ τὸ ποιτήριον τοῦ Χριστοῦ πιών, καὶ τὸ βάπτισμα βαπτισθεῖς, ὁ κατακλιθεῖς ἐπὶ τὸ σιῆθος τὸ Δεσποτικὸν μετὰ παρηγοίας πολλῆς, οὗτος ἡμῖν εἰσέρχεται νῦν, οὐ δρᾶμα ὑποκρινόμενος, οὐδὲ προσωπεῖω κρύπτων τὴν κεφαλήν (οὐ γὰρ τοιαῦτα ἔρεῖ), οὐδὲ ἐπ' ὀκρίθαντος ἀναβαί-
 20 νων, οὐδὲ ὀρχήσιραν τῷ ποδὶ κατακρούων, οὐδὲ ἐσθῆτι κεκοσμημένος χρυσοῦ, ἀλλ' εἰσέρχεται σιολὴν ἔχων, ἀμήχανον ἔχουσαν κάλλος· τὸν γὰρ Χριστὸν ἐνδεδυμένος ἡμῖν φανεῖται, τοὺς πόδας ὑποδεδεμένος τοὺς ὠραίους ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, τὴν ζώνην οὐ περὶ τὸ σιῆ-
 25 θος ἔχων, ἀλλὰ περὶ τὴν ὀσφύν, οὐκ ἀπὸ δέρματος φοιני-

1. Μάρκ. 3, 17.

2. Ἰω. 20, 2.

3. Γαλ. 2, 9.

4. Μάρκ. 10, 38-39.

5. Ἰω. 13, 25.

ὄχι ἐπειδὴ κραυγάζει δυνατά, ἀλλὰ ἐπειδὴ κινεῖ τὴν γλῶσσαν μὲ τὴν θεῖαν χάριν.

Καὶ τὸ ἀκόμη ἀξιοθαύμαστον εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ βοή εἶναι τόσον μεγάλη, δὲν εἶναι καμμία ἀγρία καὶ ἀηδιαστική, ἀλλὰ εἶναι πρὸ γλυκεῖα καὶ ποθητὴ ἀπὸ κάθε μουσικὴν ἁρμονίαν καὶ γνωρίζει νὰ θέλγη περισσότερο. Καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀγιωτάτη καὶ προκαλεῖ ἰσχυρὸν αἴσθημα δέους, καὶ εἶναι γεμάτη μὲ τόσον πολλὰ μυστήρια καὶ φέρει τόσον πολλὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὅσοι τὰ δέχονται μὲ προθυμίαν καὶ τὰ διαφυλάσσουν μὲ προσοχήν, δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι πλέον ἄνθρωποι, οὔτε νὰ παραμένουν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ αἴρονται ὑπεράνω ὅλων τῶν βιωτικῶν πραγμάτων καὶ ἀφοῦ μεταβληθοῦν εἰς ἀγγέλους, κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν, ὅπως καὶ εἰς τὸν οὐρανόν.

Διότι τώρα ἐμφανίζεται πρὸς χάριν μας «ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς»¹, ὁ ἠγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ², ὁ στύλος τῶν ἐκκλησιῶν ὅλης τῆς οἰκουμένης³, αὐτὸς ποὺ κρατεῖ τὰ κλειδιά τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸς ποὺ ἔπιε τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐβαπτίσθη τὸ βάπτισμά Του⁴, αὐτὸς ποὺ μὲ πολὺ θάρρος ἔπεσεν εἰς τὸ στήθος τοῦ Δεσπότη⁵, χωρὶς νὰ παίζη δρᾶμα, οὔτε νὰ κρύπτῃ τὴν κεφαλὴν του μὲ προσωπεῖον (διότι δὲν θὰ εἶπῃ τέτοια πράγματα), οὔτε νὰ ἀνεβαίνῃ ἐπάνω εἰς ὀκρίβαντα⁶, οὔτε νὰ κτυπᾷ μὲ τὸ πόδι του τὴν ὀρχήστραν, οὔτε στολισμένος μὲ χρυσὸν ἔνδυμα, ἀλλὰ ἐμφανίζεται φορώντας στολὴν ποὺ ἔχει ἀπερίγραπτον ὠραιότητα. Διότι θὰ ἐμφανισθῇ εἰς ἐμᾶς ἐνδεδυμένος τὸν Χριστόν⁷, θὰ ἔχη ὑποδήματα εἰς τὰ πόδια του τὰ ὠραῖα, ἕτοιμος διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης⁸, δὲν θὰ ἔχη τὴν ζώνην γύρω ἀπὸ τὸ στήθος, ἀλλὰ γύρω ἀπὸ τὴν μέσην⁹ καὶ θὰ εἶναι ὄχι ἀπὸ δέρμα τῆς Φοινίκης οὔτε μὲ ἐπένδυσιν

6. Τὸ λογεῖον τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

7. Γαλ. 3, 27.

8. Ρωμ. 10, 15.

9. Λουκᾶ 12, 35.

κοῦ, οὐδὲ ἄνωθεν ἠλειμμένην χουσῶ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐξυφασμένην καὶ συγκειμένην αὐτῆς.

Οὗτος ἡμῖν φανεῖται νῦν, οὐχ ὑπόκρισιν ἔχων· οὐδὲ γὰρ ὑπόκρισις παρ' αὐτῷ, οὐδὲ πλάσμα καὶ μῦθος, ἀλλὰ γυμνῆ
 5 τῆ κεφαλῆ γυμνήν ἀπαγγέλλει τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ἕτερος μὲν ὢν, ἕτερα δὲ περὶ αὐτοῦ τοὺς ἀκούοντας πείθων τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῆ φωνῇ· οὐκ ὀργάνων πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν δεόμενος, οἷον κιθάρας, ἢ λύρας, ἢ τινος τῶν τοιούτων ἐτέρου, ἀλλὰ πάντα τῆ γλώττι ἐργάζεται, παντὸς μὲν κιθα-
 10 ριστοῦ, πάσης δὲ μουσικῆς ἠδῖω καὶ χρησιμωτέραν φωνὴν ἀφιεῖς.

Ἔστι δὲ αὐτῷ προσκήνιον μὲν ὁ οὐρανὸς ἅπας, θέατρον δὲ ἢ οἰκουμένη, θεαταὶ δὲ καὶ ἀκροαταὶ πάντες ἄγγελοι, καὶ ἀνθρώπων ὅσοι περ ἄγγελοι τυγχάνουσιν ὄντες, ἢ
 15 καὶ γενέσθαι ἐπιθυμοῦσιν· οὗτοι γὰρ μόνοι ταύτης ἀκριβῶς ἐπακοῦσαι δύναισι· ἂν τῆς ἁρμονίας, καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτὴν ἐπιδείξασθαι, καὶ ἀκροατὰς εἶναι, οἷους εἶναι χρῆ. Ὡς οἷ γε ἄλλοι πάντες, καθάπερ τὰ παιδία τὰ μικρά, ἀκούουσι μὲν, οὐκ ἴσασι δέ, ἅπερ ἀκούουσι, ἀλλὰ περὶ πλακοῦντας ἐ-
 20 πίπηνται καὶ ἀθύρματα παιδικά, οὕτω δὲ καὶ οὗτοι, γελῶντες, τρυφῶντες, καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ καὶ τῆ γαστρὶ ζῶντες, ἀκούουσι μὲν ἔσθ' ὅτε τῶν εἰρημένων, μέγα δὲ οὐδὲν οὐδὲ ὑψηλὸν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐνδείκνυνται τῷ καθάπαξ τῆ πλινθείᾳ καὶ τῷ πηλῷ προσηλοῦν ἑαυτούς.

Τούτῳ τῷ Ἀποσιόλω αἱ ἄνωθεν δυνάμεις παρεσιήκασιν, ἐκπλητιόμεναι τὸ κάλλος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν σύνεσιν, καὶ τὴν ὥραν τῆς ἀρετῆς, δι' ἧς καὶ αὐτὸν ἐπεσπάσατο τὸν Χριστόν, καὶ τὴν πνευματικὴν εἴληφε χάριν· καθάπερ γὰρ τινα λύραν εὐάρμοστον καὶ λιθοκόλλητον, χου-

χρυσού, ἀλλὰ θὰ εἶναι ὑφασμένη καὶ κατασκευασμένη μετὴν ἀλήθειαν.

Θὰ ἐμφανισθῆ αὐτὸς εἰς ἐμᾶς τώρα, χωρὶς ἠθοποιΐαν, διότι δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὸν ὑποκρισία, οὔτε φαντασία, οὔτε μῦθος, ἀλλὰ μετὰ ξεσκεπασμένην τὴν κεφαλὴν τοῦ θὰ μᾶς ἀπαγγείλῃ τὴν ἀλήθειαν γυμνήν. "Ὅχι ἄλλο νὰ εἶναι, καὶ νὰ προσπαθῆ νὰ πείσῃ ὅσους τὸν ἀκούουν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν, μετὰ τὸ βλέμμα καὶ μετὰ τὴν φωνήν, ὅτι εἶναι ἄλλο, οὔτε νὰ χρειάζεται μουσικὰ ὄργανα διὰ τὴν ἀπαγγελίαν, ὅπως κιθάραν ἢ λύραν ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ κάμνει τὰ πάντα μετὰ τὴν γλῶσσαν, βγάζοντας φωνὴν ποὺ εἶναι γλυκυτέρα ἀπὸ κάθε κιθαρῳδὸν καὶ μουσικὴν καὶ χρησιμωτέρα.

Ἔχει δὲ προσκῆνιον μὲν ὀλόκληρον τὸν οὐρανόν, θέατρον δὲ τὴν οἴκουμένην, θεατὰς δὲ καὶ ἀκροατὰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους καὶ ὅσους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους συμβαίνει νὰ εἶναι ἄγγελοι ἢ ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουιν. Διότι μόνον αὐτοὶ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀκούσουν εὐκρινῶς καὶ μετὰ προσοχὴν αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν καὶ νὰ τὴν παρουσιάσουν εἰς τὰ ἔργα των καὶ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τέτοιοι ποὺ πρέπει. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὅλοι, ὡσὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ, ἀκούουν μὲν, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνουν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀκούουν, καὶ συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ γλυκίσματα καὶ τὰ παιδικὰ παιγνίδια, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ζῶντες μετὰ γέλοια καὶ ἀπολαύσεις καὶ πλοῦτον καὶ ἐξουσίαν καὶ χάριν τῆς κοιλίας των, ἀκούουν μὲν κάποτε κάποτε αὐτὰ ποὺ λέγομεν, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ σπουδαῖον καὶ ὑψηλὸν εἰς τὰ ἔργα των, ἔχοντες προσηλώσει ἅπαξ διὰ παντὸς τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν λάσπην καὶ τὴν κατασκευὴν πλίνθων.

Εἰς αὐτὸν τὸν ἀπόστολον παρευρίσκονται αἱ οὐράναι δυνάμεις θαυμάζουσαι τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς, μετὰ τὴν ὁποίαν προσεῖλκυσε καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ ἔλαβε τὸ πνευματικὸν χάρισμα. Διότι ἀφοῦ ἔκανε τὴν ψυχὴν τοῦ ὡσὰν κάποιαν λύ-

σοῦς ἔχουσιν φθόγγους, οὕτω τὴν αὐτοῦ παρασκευάσας ψυχὴν, ἔδωκε δι' αὐτῆς μέγα τι καὶ ὑψηλὸν ἐνηχῆσαι τῷ Πνεύματι.

2. Ὡς οὖν οὐκέτι τοῦ ἀλιέως, οὐδὲ τοῦ υἱοῦ Ζεβεδαίου, 5 ἀλλὰ τοῦ τὰ θάθη τοῦ Θεοῦ εἰδότης, τοῦ Πνεύματος λέγω, ταύτην ἀνακρουομένου τὴν λύραν, οὕτως ἀκούωμεν οὐδὲν γὰρ ἀνθρώπινον ἡμῖν ἐρεῖ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀδύσσωτων τῶν πνευματικῶν, ἅπερ ἂν εἴπη, ἀπὸ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων, ἃ μηδὲ ἄγγελοι πρὶν ἢ γενέσθαι ἤδεισαν μεθ' ἡμῶν γὰρ δὴ καὶ 10 οὗτοι διὰ τῆς Ἰωάννου φωνῆς, καὶ δι' ἡμῶν ἔμαθον, ἅπερ ἔγνωμεν. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν Ἀπόστολος ἕτερος, εἰπὼν «Ἴνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ».

Εἰ τοίνυν καὶ ἀρχαί, καὶ ἐξουσίαι, καὶ τὰ Χερουβὶμ, 15 καὶ τὰ Σεραφὶμ διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔμαθον ταῦτα, εὐδὴλον διὰ καὶ αἷται μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, περὶ ταύτην ἐσοπούδασαν τὴν ἀκρόασιν· καὶ γὰρ καὶ τούτω τετιμήμεθα οὐ μικρῶς, τῷ μεθ' ἡμῶν τοὺς ἀγγέλους μαθεῖν ἅπερ ἠγνόουν· τὸ δὲ καὶ δι' ἡμῶν οὕτω τέως φημί.

20 Πολλὴν οὖν παρέχωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν οἰγὴν μετὰ τῆς εὐκοσμίας μὴ σήμερον μόνον, μηδὲ κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ ἀκούομεν, ἀλλὰ διὰ παντός τοῦ θίου· ἐπειδὴ καὶ διὰ παντός ἀκούειν αὐτοῦ καλόν· εἰ γὰρ τὰ ἐν βασιλείοις γινόμενα ποθοῦμεν εἰδέναι, (οἶον, τί εἶπε, τί πεποίηκε, τί βουλευέται 25 περὶ τῶν ἀρχομένων ὁ βασιλεύων, καίτοι γε πολλάκις οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ὄντα), πολλῷ μᾶλλον ἅπερ ὁ Θεὸς εἶπε ποθεινὸν ἀκοῦσαι, καὶ μάλιστα, ὅταν ἡμῖν ἅπαντα διαφέρῃ. Ταῦτα δὲ ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἡμῖν οὔτις ἐρεῖ, φίλος αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος ὢν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λα-

ραν ἄρμονικὴν καὶ στολισμένην μὲ πολυτίμους λίθους ποῦ παράγει χρυσοῦς φθόγγους, τὴν παρεχώρησεν εἰς τὸ Πνεῦμα διὰ τὴν ἀντηχήσῃ μὲ αὐτὴν κάτι τὸ σπουδαῖον καὶ ὑψηλόν.

2. Ἄς τὸν ἀκούσωμεν λοιπόν, ὄχι ὡσὰν ἀλιεῖα πλέον, οὔτε ὡς υἱὸν τοῦ Ζεβεδαίου, ἀλλὰ ὡς γνωρίζοντα τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ Πνεύματος, ὁ ὁποῖος ἀνακρούει αὐτὴν τὴν λύραν. Διότι δὲν θὰ μᾶς εἰπῇ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς εἰπῇ θὰ προέρχωνται ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἀβύσσους, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μυστήρια τὰ ὁποῖα οὔτε οἱ ἄγγελοι τὰ ἐγνώριζαν πρὶν γίνουιν. Διότι μαζὶ μὲ ἐμᾶς καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Ἰωάννου, καὶ διὰ μέσου ἡμῶν ἔμαθαν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐγνώρισαμεν. Αὐτὸ τὸ δηλώνει ἄλλος ἀπόστολος λέγων· «Διὰ τὴν γίνῃ γνωστὴ τῶρα εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ»¹⁰.

Ἐφ' ὅσον λοιπόν καὶ αἱ Ἀρχαὶ καὶ αἱ Ἐξουσίαι καὶ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ τὰ ἔμαθαν αὐτὰ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ αὐταὶ μὲ πολλὴν ὄρεξιν ἔσπευσαν εἰς αὐτὴν τὴν ἀκρόασιν. Δὲν εἶναι δὲ μικρὰ ἡ τιμὴ ποῦ μᾶς ἔγινε, τὸ νὰ μάθουν οἱ ἄγγελοι μαζὶ μὲ ἐμᾶς αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦσαν. Τὸ ὅτι δὲ τὰ ἔμαθαν καὶ μέσῳ ἡμῶν, δὲν τὸ ἀναφέρω πρὸς τὸ παρόν.

Ἄς κάνωμεν λοιπόν καὶ ἐμεῖς πολλὴν ἡσυχίαν μαζὶ μὲ τὴν κοσμιότητα, ὄχι μόνον σήμερα, οὔτε μόνον τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἀκούομεν, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μας, διότι εἶναι καλὸν νὰ τὸν ἀκούωμεν πάντοτε. Διότι ἐὰν ποθοῦμεν νὰ γνωρίζωμεν ὅσα γίνονται εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἦτοι· τί εἶπε, τί ἔκανε καὶ τί σκέπτεται διὰ τοὺς ὑπηκόους τοῦ ὀ βασιλεύς, ἂν καὶ πολλὰς φορὰς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν, πολὺ περισσότερο εἶναι ποθητὸν νὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Θεός, ὅταν μάλιστα μᾶς ἐνδιαφέρουν ὅλα. Αὐτὰ δὲ ὅλα θὰ μᾶς τὰ εἰπῇ μὲ ἀκρίβειαν αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι φίλος τοῦ ἰδίου τοῦ βασιλέως, ἢ μᾶλ-

λοῦντα, καὶ παρ' αὐτοῦ πάντα ἀκούων, ἃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκεῖνος· «Υμᾶς» γὰρ «εἶρηκα φίλους», φησί, «ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν».

Ὡσπερ οὖν, εἴ τινα ἄνωθεν ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ οὐρα-
 5 νοῦ διακύνφακα ἀθρόον εἶδομεν, καὶ ἐπαγγελλόμενον τὰ ἐ-
 κεί μετὰ ἀκριθείας ἐρεῖν, πάντες ἂν ἐπεδράμομεν, οὕτω καὶ
 νῦν διατεθῶμεν ἐκεῖθεν γὰρ ἡμῖν ὁ ἀνὴρ οὗτος διαλέγεται
 οὐ γὰρ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καθὼς φησι καὶ αὐτὸς
 ὁ Χριστός· «Υμεῖς οὐκ ἐστέ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», καὶ τὸν
 10 Παράκλητον ἔχει φθεγγόμενον ἐν ἑαυτῷ, τὸν πανταχοῦ πα-
 ρόντα, τὸν οὕτως ἀκριθῶς εἰδότα τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὰ ἑαυ-
 τῆς οἶδεν ἢ τῶν ἀνθρώπων ψυχῇ, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀγιωσύ-
 νης, τὸ Πνεῦμα τὸ εὐθές, τὸ ἡγεμονικόν, τὸν χειραγωγοῦν
 εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὸ ποιοῦν ὀφθαλμοὺς ἐτέρους, τὸ παρα-
 15 σκευάζον τὰ μέλλοντα ὡς τὰ παρόντα ὁρᾶν, τὸ καὶ μετὰ σαρκὸς
 τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καιοπεύειν παρέχον.

Πολλὴν τοίνυν παρέχωμεν τὴν ἡσυχίαν διὰ παντὸς αὐτῷ
 τοῦ βίου· μηδεὶς νωθῆς, μηδεὶς ὑπνηλός, μηδεὶς ρυπώδης ἐν-
 ταῦθα εἰσιῶν μενέτω, ἀλλὰ μετασιήσωμεν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν
 20 οὐρανόν· ἐκεῖ γὰρ ταῦτα φθέγγεται τοῖς ἐκεῖ πολιτευομένοις.
 Κἂν μείνωμεν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲν κερδανοῦμεν ἐντεῦθεν
 μέγα· οὐδὲν γὰρ πρὸς τοὺς οὐ βουλομένους ἀπαλλαγῆναι τοῦ
 χοιρώδους βίου τοῦ Ἰωάννου, ὥσπερ οὖν οὐδὲ πρὸς ἐκεῖνον
 τὰ ἐνταῦθα. Ἡ μὲν οὖν βροντὴ καταπλήττει τὰς ἡμετέρας ψυ-
 25 γὰς, ἄσημον ἔχουσα τὴν ἠχὴν, ἡ δὲ τούτου φωνὴ θορυβεῖ
 μὲν οὐδένα τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνίησι θορύβου καὶ ταρα-
 γῆς. καταπλήττει δὲ δαίμονας μόνους καὶ τοὺς ἐκείνοις
 δουλεύοντας.

11. Ἰω. 15, 15.

12. Αὐτόθι 19.

λον τὸν ἔχει μέσα του ὁμιλοῦντα, καὶ ἀκούει ἀπὸ Ἐκεῖνον ὅλα, ὅσα Ἐκεῖνος ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Πατέρα· «Σὰς ὠνόμασα φίλους», λέγει, «διότι ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου σὰς τὰ ἐγνώρισα»¹¹.

Ὅπως λοιπὸν θὰ ἐτρέχαμεν ὅλοι, ἐὰν ἐβλέπαμεν κάποιον νὰ ἐμφανίζεται ξαφνικὰ ἐπάνω ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ μᾶς ὑπόσχεται ὅτι θὰ μᾶς εἰπῇ ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ μὲ ἀκρίβειαν, ἔτσι ἄς συμπεριφερθῶμεν καὶ τώρα. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ μᾶς ὁμιλεῖ ὁ ἄνδρας αὐτός. Διότι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Σεῖς δὲν εἴσθε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν»¹². Καὶ ἔχει μέσα του ὁμιλοῦντα τὸν Παράκλητον, ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ γνωρίζει τόσο ἐπακριβῶς τὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν της, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀγιότητος, τὸ Πνεῦμα τὸ εὐθές, τὸ ἡγεμονικόν, αὐτὸ πού μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πού μᾶς δίνει ἄλλους ὀφθαλμοὺς καὶ μᾶς κάνει νὰ βλέπωμεν τὰ μέλλοντα ὡσὰν παρόντα, αὐτὸ πού μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ ἐξερευνήσωμεν ὅσα ὑπάρχουν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐνῶ ἀκόμα φέρομεν σάρκα.

Ἄς κάνωμεν λοιπὸν χάριν αὐτοῦ πολλὴν ἡσυχίαν εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν. Ἄς μὴ μπαίνη καὶ παραμένη ἐδῶ κανεὶς νωθρός, ὑπναλέος καὶ ρυπαρός, ἀλλ' ἄς μεταθέσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας πρὸς τὸν οὐρανόν, διότι ἐκεῖ ὁμιλεῖ πρὸς ὅσους ζοῦν ἐκεῖ. Ἄν ἀντιθέτως μείνωμεν εἰς τὴν γῆν δὲν θὰ κερδήσωμεν τίποτε τὸ σπουδαῖον ἀπὸ ἐδῶ. Διότι τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου δὲν σημαίνουν τίποτε δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν χαμερπῆ ζωὴν, ὅπως οὔτε δι' ἐκεῖνον ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ. Ἡ μὲν λοιπὸν βροντὴ προκαλεῖ φόβον εἰς τὰς ψυχὰς μας μὲ τὸν ἀσήμαντον κρότον της, ἡ δὲ φωνὴ αὐτοῦ ὄχι μόνον δὲν φοβίζει κανέναν, ἀλλὰ καὶ ἀπαλύνει τὸν φόβον καὶ τὴν ταραχὴν, τρομοκρατεῖ δὲ μόνον τοὺς δαίμονας καὶ ὅσους ὑπηρετοῦν εἰς ἐκείνους.

Ἴν' οὖν ἴδωμεν ὅπως αὐτοὺς καιαπλήτη, πολλὴν παρέ-
 χωμεν τὴν οἰγὴν καὶ τὴν ἔξωθεν καὶ τὴν κατὰ διάνοιαν
 καὶ ταύτην μάλιστα· τί γὰρ ὄφελος τοῦ σιόματος ἤρεμοῦ-
 τος, διὰν ἡ ψυχὴ θορυβῆται, καὶ πολλὴν ἔχη τὴν ζάλην;
 5 Ἐκείνην ἐγὼ ζητῶ τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἀπὸ διανοίας, τὴν ἀπὸ
 ψυχῆς· ἐπειδὴ καὶ τῆς ἀκοῆς ἐκείνης δέομαι. Μηδεμία τοί-
 νυν ἐνοχλείω χρημάτων ἐπιθυμία, μηδὲ δόξης ἕως, μὴ θυ-
 μοῦ τυραννίς, μὴ τῶν ἄλλων παθῶν ὁ λοιπὸς ὄχλος οὐ γὰρ
 ἐστι μὴ καθαρθεῖσαν τὴν ἀκοὴν ἰδεῖν τῶν λεγομένων τὸ
 10 ὕψος, ὡς ἰδεῖν χρῆ, οὐδὲ γινῶναι ὡς δεῖ τῶν μουσικῶν
 τούτων τὸ φρικτὸν καὶ ἀπόρητον, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν
 ἀρετὴν, τὴν ἐν τοῖς θείοις τούτοις χρησιμοῖς· εἰ γὰρ μέλος
 αὐλητικὸν καὶ κιθαρωδίαν οὐκ ἂν τις μάθοι καλῶς, μὴ πάν-
 τη συντείνας τὸν νοῦν, πῶς μουσικῶν φωνῶν καθήμενος ἀ-
 15 κροατῆς ἐπακοῦσαι δυνήσεται ραθυμούση ψυχῇ;

3. Διὰ τοῦτο καὶ Χριστὸς παρήγει, λέγων· «Μὴ δῶτε τὰ
 ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ ρίψητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν
 χοίρων». Μαργαρίτας δὲ ταῦτα τὰ ρήματα ἐκάλεσε, καίτοι
 πολλῶ τιμιώτερα τούτων ὄντα, ἐπειδὴ ταύτης τῆς ὕλης οὐκ
 20 ἔστιν ἡμῖν ἑτέρα τιμιωτέρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἡδονὴν αὐ-
 τῶν μέλιτι πολλάκις παραβάλλειν εἶωθεν, οὐκ ἐπειδὴ το-
 σοῦτον αὐτῆς τὸ μέτρον μόνον, ἀλλ' ὅτι τούτου οὐδέν ἐστιν
 ἕτερον ἡδιον παρ' ἡμῖν. Ἐπεὶ, ὅτι γε καὶ λίθων φύσιν τι-
 μίων καὶ παντὸς μέλιτος ἡδονὴν κατὰ πολλὴν νικᾷ τὴν ὑ-
 25 περβολὴν, ἀκουσον τοῦ Προφήτου λέγοντος περὶ αὐτῶν, καὶ
 τὴν ὑπερβολὴν ταύτην δεικνύντος· «Ἐπιθυμητὰ» γάρ, φησὶν,
 «ὑπὲρ χρυσοῖον καὶ λίθον τίμιον πολὺ, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ
 μέλι καὶ κηρίον», ἀλλὰ τοῖς ὑγιαίνουσι διὸ ἐπήγαγε· «Καὶ
 γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά».

13. Ματθ. 7, 6.

14. Ψαλμ. 18, 11.

15. Αὐτόθι 12.

Διὰ νὰ ἴδωμεν λοιπὸν πῶς τοὺς τρομοκρατεῖ, ἃς κάνωμεν πολλὴν ἡσυχίαν καὶ ἔξωτερικῶς ἀλλὰ καὶ κατὰ διάνοιαν. Κατ' ἔξοχὴν μάλιστα αὐτήν. Διότι ποῖον θὰ εἶναι τὸ ὄφελος νὰ σιωπᾷ τὸ στόμα, ὅταν ἡ ψυχὴ θορυβῆται καὶ ἔχη πολλοὺς περισπασμούς; Ἐκείνην τὴν ἡσυχίαν ζητῶ ἐγώ, τὴν ἡσυχίαν τῆς διανοίας, τῆς ψυχῆς, διότι ἐκείνη θέλω νὰ ἀκούσῃ. Ἄς μὴ τὴν ἐνοχλῆ λοιπὸν καμμία ἐπιθυμία χρημάτων, οὔτε ἔρωσ δόξης, οὔτε καταδυνάστευσις θυμοῦ, οὔτε τὸ πλῆθος ὄλων τῶν ἄλλων παθῶν. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἡ ἀκοὴ δὲν καθαρισθῆ, νὰ ἰδῆ τὸ ὕψος αὐτῶν ποὺ λέγονται, ὅπως πρέπει, οὔτε νὰ γνωρίσῃ ὅπως πρέπει τὸ δέος καὶ τὸ μυστήριον καὶ ὅλην τὴν ἄλλην ἀρετὴν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς τοὺς χρησμούς. Διότι, ἐὰν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθῃ κανεὶς καλῶς τὸ μέλος τοῦ αὐλοῦ καὶ τὴν τέχνην τῆς κιθάρας, ἂν δὲν ἐντείνῃ ἐντελῶς τὸν νοῦν του, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ὡς ἀκροατῆς νὰ ἀκούσῃ μὲ εὐκρίνειαν τὶς μυστικὰς φωνὰς μὲ ψυχὴν ἢ ὁποῖα ραθυμεῖ;

3. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς προέτρεπε λέγων· «Μὴ δίνετε τὰ ἅγια εἰς τὰ σκυλιὰ οὔτε νὰ ρίχνετε τὰ μαργαριτάρια ἐμπρὸς εἰς τοὺς χοίρους»¹³. Μαργαρίτας ἀποκαλεῖ αὐτὰ τὰ λόγια, ἂν καὶ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρας ἀξίας ἀπὸ αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει δι' ἡμᾶς ἄλλη ὕλη μεγαλυτέρας ἀξίας ἀπὸ αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὴν ἡδονὴν αὐτῶν πολλὰς φορὰς συνηθίζει νὰ τὴν παραλληλίσῃ πρὸς τὸ μέλι, ὅχι διότι τόση μόνον εἶναι ἡ γλυκύτης αὐτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς τίποτε ἄλλο γλυκύτερον ἀπὸ αὐτό. Ὅτι δὲ κατὰ πολὺ ὑπερβαίνουν καὶ τὴν φύσιν τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τὴν γλυκύτητα κάθε μέλιτος, ἄκουσε τὸν προφήτην ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν καὶ παρουσιάζει τὴν ὑπεροχὴν των· «Διότι εἶναι πολὺ ἐπιθυμητά», λέγει, «περισσότερον ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, καὶ γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν¹⁴, ἐννοεῖται βέβαια, διὰ τοὺς ὑγιαίνοντας, δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει· «Διότι ὁ δοῦλος σου τὰ φυλάσσει»¹⁵.

Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, εἰπὼν αὐτὰ γλυκέα, προσέθηκε· «Τῷ
 λάρυγγί μου»· «ὡς γλυκέα» γάρ, φησί, «τῷ λάρυγγί μου τὰ
 λόγιά σου». Καὶ τὴν ὑπερβολὴν πάλιν, διατηρεῖ λέγων· «Ἵ-
 πὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου», ἐπειδὴ σφόδρα ὑγίαινε.

5 Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς νοσοῦντες προσερχώμεθα τούτοις,
 ἀλλὰ, θεραπεύσαντες τὴν ψυχὴν, οὕτω δεχώμεθα τὴν ἐστία-
 σιν· διὰ γὰρ τοῦτο, ἰσαῦτα προειπὼν, οὐδέπω καθῆκα εἰς
 τὰς ρήσεις ταύτας, ἵνα ἕκαστος, πάντα ἀποθέμενος ἀρρω-
 στίας τρόπον, ὡσπερ εἰς αὐτὸν εἰσιῶν τὸν οὐρανόν, οὕτως
 10 εἰσὶ ἡ καθαρός καὶ θυμοῦ, καὶ φροντίδος, καὶ ἀγωνίας βιω-
 τικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἀπηλλαγμένος παθῶν· οὐ γὰρ ἔστιν
 ἐτέρως κερδαῖναι τι μέγα ἐντεῦθεν, μὴ πρότερον οὕτως ἀνα-
 καθάραντα τὴν ψυχὴν.

Καὶ μή μοι λεγέτω τις ὅτι βραχὺς ὁ καιρὸς, ὁ μεταξὺ
 15 τῆς συνάξεως τῆς μελλούσης· ἔξεστι γὰρ οὐχὶ ἐν πέντε μόνον
 ἡμέραις, ἀλλὰ καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ μεταθέσθαι τὸν βίον ἅπαντα·
 τί γάρ, εἰπέ μοι, ληστοῦ καὶ ἀνδροφόνου χεῖρον; οὐχὶ τὸ
 ἔσχατον τοῦτο τῆς κακίας εἶδος ἔστιν; Ἄλλ' ὅμως εἰς τὸ
 ἄκρον τῆς ἀρετῆς εὐθέως ἔφθασε, καὶ εἰς αὐτὸν ἐχώρησε τὸν
 20 παράδεισον, οὐχ ἡμερῶν δεηθεῖς, οὐχ ἡμίους ἡμέρας, ἀλλὰ
 βραχείας ῥοπῆς· ὥστε ἔξεστιν ἄφνω μεταθέσθαι, καὶ γενέ-
 σθαι χρύσειον ἀντὶ πηλίνου. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ φύσει τὰ τῆς
 ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας ἐστίν, εὐκόλος ἡ μετάθεσις, πάσης
 ἀνάγκης ἀπηλλαγμένη. «Ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου»,
 25 φησί, «τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε».

ἽΟρᾶς ὅτι βουλήσεως δεῖ μόνης; βουλήσεως, οὐ τῆς
 κοινῆς μόνον ταύτης, τῆς τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῆς ἐσπουδα-

16. Ψαλμ. 118, 103.

17. Αὐτόθι.

18. Ἰησ. 1, 19.

Καὶ ἄλλοῦ πάλιν χαρακτηρίσας τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ γλυκά, προσθέτει ἑῖς τὸν λάρυγγά μου. Διότι λέγει· «Πόσον γλυκὰ εἰς τὸν λάρυγγά μου εἶναι τὰ λόγια σου»¹⁶. Καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνει τὴν ὑπεροχὴν των λέγων· «Περισσότερον ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθραν εἰς τὸ στόμα μου»¹⁷, ἐπειδὴ ἦτο ὑγιής.

Ἄς μὴ προσερχώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὰ νοσοῦντες, ἀλλὰ νὰ δεχώμεθα τὴν πνευματικὴν εὐωχίαν, ἀφοῦ θεραπεύσωμεν τὴν ψυχὴν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε, ἀφοῦ εἶπα προηγουμένως τόσα πολλά, δὲν ἀνεφέρθη εἰς τὰς ῥήσεις αὐτάς, ὥστε ὁ καθένας ἀφοῦ ἀποβάλη τὰ πάντα, ὅπως τὴν ἀσθένειαν, νὰ εἰσέρχεται, ὡσὰν νὰ μπαίνει εἰς τὸν ἴδιον τὸν οὐρανόν, καθαρὸς ἀπὸ θυμὸν καὶ φροντίδα καὶ ἀγωνίαν διὰ τὴν ζωὴν καὶ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κερδίσετε κάτι τὸ σπουδαῖον ἀπὸ ἐδῶ μὲ ἄλλον τρόπον, ἐὰν δὲν καθαρίσετε προηγουμένως τὴν ψυχὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Καὶ ἄς μὴ μοῦ εἰπῆ κανεὶς ὅτι ὁ χρόνος μέχρι τὴν ἐπομένην συγκέντρωσιν εἶναι σύντομος. Διότι εἶναι δυνατὸν ὄχι ἐντὸς πέντε ἡμερῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς μιᾶς στιγμῆς νὰ ἀλλάξετε ὀλόκληρον τὴν ζωὴν σας. Διότι εἶπέ μου, τί ἦτο χειρότερον ἀπὸ τὸν λησιτὴν καὶ ἀνθρωποκτόνον; Αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ ἐσχάτη μορφή τῆς κακίας; Καὶ ὅμως ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς ἀρετῆς ἀμέσως καὶ εἰσῆλθε καὶ εἰς τὸν παράδεισον, χωρὶς νὰ χρειασθῆ ἡμέρας, οὔτε ἡμισείας ἡμέρας, ἀλλὰ μίαν βραχυτάτην στιγμὴν. Ὡστε λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀλλάξετε ξαφνικὰ καὶ ἀπὸ πῆλιγοι νὰ γίνεσθε χρυσοί. Διότι ἐπειδὴ τὰ ζητήματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας δὲν ἀνάγονται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι εὐκόλος ἡ μεταβολὴ καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀνάγκην. «Ἐὰν θέλετε καὶ μὲ ἀκούσετε», λέγει, «θὰ φάγετε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς»¹⁸.

Βλέπεις ὅτι μόνον θέλησις χρειάζεται; Θέλησις ὅμως ὄχι ἡ συνηθισμένη, αὐτὴν ποὺ ἔχουν οἱ πολλοί, ἀλλὰ θέ-

σμένης. Ἐπεὶ ἅπαντας οἶδα εἰς τὸν οὐρανὸν θέλοντας ἀναπιῆναι νῦν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων δεῖ τὴν θέλησιν ἐπιδείξασθαι· καὶ γὰρ ὁ ἔμπορος θέλει πλουτεῖν, ἀλλ' οὐ μέγρι τῆς διανοίας τὸ θέλειν ἴσησιν, ἀλλὰ καὶ πλοῖον κατασκευάζεται, 5 καὶ συνάγει ναύτας, καὶ παρακαλεῖ κυβερνήτην, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν κατασκευάζει τὸ πλοῖον, καὶ χρυσίον δανείζεται, καὶ περὶ πέλαγος, καὶ εἰς ξένην ἄπεισι γῆν, καὶ κινδύνους ὑπομένει πολλούς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ἴσασι οἱ τὴν θάλασσαν πλέοντες.

10 Οὕτω καὶ ἡμᾶς δεῖ τὴν βούλησιν ἐπιδείξασθαι πλέομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς πλοῦν, οὐ τὸν ἀπὸ γῆς εἰς γῆν, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Κατασκευάσωμεν οὖν τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον πρὸς κυβέρνησιν ἐπιπέδιον, τὴν ἄνω φέρουσαν, καὶ ναύτας αὐτῷ πειθηνίους, καὶ πλοῖον σιερρόν, ὥστε μήτε πε- 15 ρισιᾶσει καὶ ἀθυμίᾳ βαπτίζεσθαι βιωτικῇ, μήτε ἀλαζονείας ἐπαίρεσθαι πνεύματι, ἀλλ' εὐζωνον εἶναι καὶ κοῦφον. Ἄν οὕτω μὲν τὸ πλοῖον, οὕτω δὲ τὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ναύτας παρασκευάσωμεν, ἐξ οὐρίων πλευσόμεθα, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀληθῆ κυβερνήτην, ἐπισπασόμεθα πρὸς ἑαυτούς, 20 ὃς οὐκ ἀφήσει βαπτισθῆναι τὸ σκάφος ἡμῖν, ἀλλὰ, κἂν μυρίοι πνεύσωσιν ἄνεμοι, καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτιμήσει καὶ τῇ θαλάττῃ, καὶ ἀντὶ σάλου πολλὴν ἐργάσεται τὴν γαλήνην.

4. Κατασκευάσαντες τοίνυν ἑαυτούς οὕτως, τῇ ἐπιούσῃ παραγένεσθε τῇ ἐκκλησίᾳ, εἴ γε περισπούδαστον ὑμῖν τι τῶν 25 χρησίμων ἀκοῦσαι καὶ ἐναποθέσθαι τὰ λεγόμενα τῇ ψυχῇ. Μηδεὶς ὁδὸς ἔστω, μηδεὶς πέτρα, μηδεὶς ἀκανθῶν πεπληρωμένος. Ποιήσωμεν ἑαυτούς νεώματα· οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς μετὰ προθυμίας τὰ σπέρματα καταβαλοῦμεν, εἰ ἴδωμεν τὴν

λησις μὲ προσπάθειαν. Διότι γνωρίζω ὅτι ὅλοι τώρα θέλουν νὰ πετάξουν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ πρέπει νὰ δείξουν τὴν θέλησίν των μὲ τὰ ἔργα τους. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος θέλει νὰ πλουτίσῃ, ἀλλὰ δὲν περιορίζει τὴν θέλησίν του μόνον εἰς τὸν νοῦν του, ἀλλὰ καὶ πλοῖον κατασκευάζει καὶ ναύτας συγκεντρώνει καὶ κυβερνήτην προσκαλεῖ, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα χρειώδη ἐφοδιάζει τὸ πλοῖον καὶ χρυσάφι δανείζεται καὶ διασχίζει τὸ πέλαγος καὶ ἀποδημεῖ εἰς ξένην χώραν καὶ κινδύνους ὑπομένει πολλοὺς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού γνωρίζουν ὅσοι διαπλέουν τὴν θάλασσαν.

Ἔτοι καὶ ἐμεῖς πρέπει νὰ δείξωμεν τὴν θέλησίν μας. Διότι καὶ ἐμεῖς πραγματοποιοῦμεν θαλάσσιον ταξίδι, ὄχι ἀπὸ μίαν χώραν εἰς ἄλλην, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἄς ἀσκήσωμεν λοιπὸν τὸν λογισμόν μας εἰς τὴν κατάλληλον διακυβέρνησιν, ἢ ὁποῖα μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἄνω, ἃς τὸν ἐφοδιάσωμεν μὲ ναύτας πειθαρχικοὺς καὶ μὲ πλοῖον στερεόν, ὥστε οὔτε ἀπὸ κάποιαν δύσκολον περίστασιν καὶ λιποψυχίαν βιωτικὴν νὰ βυθισθῇ, οὔτε νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὸν ἄνεμον τῆς ἀλαζονείας, ἀλλὰ νὰ εἶναι σταθερὸν καὶ εὐκίνητον. Ἐὰν ἔτσι προπαρασκευάσωμεν τὸ πλοῖον, τὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ναύτας, θὰ πλεύσωμεν μὲ ἐπιτυχίαν καὶ θὰ ἀποκτήσωμεν τὸν ἀληθινὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κυβερνήτην διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὸ σκάφος πρὸς χάριν μας νὰ βυθισθῇ, ἀλλὰ καὶ ἂν μύριοι ἄνεμοι πνεύσουν καὶ τοὺς ἀνέμους θὰ ἐπιτημῆσῃ καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἀντὶ τρικυμίας θὰ φέρῃ τὴν γαλήνην.

4. Ἄφοῦ λοιπὸν καταρτίσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἔτσι, τὴν ἐπομένην ἑλᾶτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ ἀκούσετε κάτι τὸ πολὺ σπουδαῖον ἀπὸ τὰ χρήσιμα διὰ ἑσᾶς καὶ νὰ ἐναποθέσετε ὅσα λέγονται εἰς τὴν ψυχὴν σας. Κανεῖς ἃς μὴν εἶναι δρόμος, κανεῖς πέτρα, κανεῖς γεμᾶτος ἀπὸ ἀγκάθια¹⁹. Ἄς κάνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας γῆν προσφάτως καλλιεργημένην, διότι ἔτσι καὶ ἐμεῖς μὲ προθυμίαν θὰ σπεύρωμεν τοὺς σπό-

γῆν καθαρὰν ἐὰν δὲ λιθώδη καὶ τραχεῖαν, σύγγνωτε μὴ βουλομένοις εἰκῆ πονεῖσθαι· εἰ γὰρ, τὸ σπείρειν ἀφέντες, ἀρξόμεθα τὰς ἀκάνθας ἐκκόπτειν, πάλιν ἐσχάτης ἀνοίας σπέρματα καταβαλεῖν εἰς ἀνέργαστον γῆν.

5 Τὸν ταύτης ἀπολαύοντα τῆς ἀκροάσεως οὐ δεῖ τῆς δαιμονικῆς μετέχειν τραπέζης· τίς γὰρ κοινωνία δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; Ἔσηκας ἀκούων Ἰωάννου, καὶ δι' ἐκείνου τὰ τοῦ Πνεύματος μανθάνων, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέρχῃ πορνῶν ἀκουσόμενος γυναικῶν, αἰσχροῦ φθεγγομένων, αἰσχροτέρα ὑποκρινομένων, καὶ μαλακῶν ραπιζομένων τε καὶ ραπιζόντων ἀλλήλους; Πῶς δυνήσῃ καλῶς καθαρθῆναι, ἐγκαλινδούμενος βορβόρῳ τοσοῦτῳ;

Τί γὰρ δεῖ κατὰ μέρος πᾶσαν καταλέγειν τὴν ἀσχημοσύνην τὴν αὐτόθι; Πάντα γὰρ ἐκεῖ γέλως, πάντα αἰσχύνη, 15 πάντα ὄνειδος καὶ λοιδορίαὶ καὶ σκώμματα, πάντα ἔκλυσις, πάντα λύπη. Ἴδου προλέγω καὶ παραγγέλλω πᾶσιν ὑμῖν μηδεὶς τῶν ταύτης ἀπολαυόντων τῆς τραπέζης, φθειρέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τοῖς δηλητηρίοις ἐκείνοις θεάμασι. Πομπὴ πάντα ἐστὶ τὰ ἐκεῖ λεγόμενα καὶ πρατιόμενα σατανικῆ. Ἴστε, 20 δὲ οἱ μεμνημένοι ποίας ἡμῖν ἔθεσθε συνθήκας, (μᾶλλον δὲ ποίας ἔθεσθε τῷ Χριστῷ, ὅτε ὑμᾶς αὐτὸς ἐμυσταγώγει), τί πρὸς αὐτὸν εἶπατε, τί περὶ τῆς πομπῆς τῆς σατανικῆς αὐτῷ διελέχθητε, πῶς μετὰ τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ ταύτῃ τότε ἀπειάτησθε, καὶ ὑπισχνεῖσθε μηδὲ παρακύνειν ἐκεῖ; 25 Δέος οὖν οὐ μικρόν, μή, περὶ τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις ἀγνώμων τις γενόμενος, ἀνάξιον ἑαυτὸν καταστήσῃ τῶν μυστηρίων τούτων.

Οὐχ ὁρᾷς πῶς ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἀύλαις οὐχ οἱ προσκεκροκότες, ἀλλ' οἱ τετιμημένοι καλοῦνται μεθέξοντες τῆς

ρους, ὅταν ἴδωμεν τὴν γῆν καθαρὰν. Ἐνῶ ἔαν τὴν ἴδωμεν πετρώδη καὶ σκληράν, συγχωρήσετέ μας ἂν δὲν θέλωμεν νὰ κοπιᾶσωμεν ματαίως. Διότι ἔαν ἀφήσωμεν τὴν σποράν καὶ ἀρχίσωμεν νὰ ξερριζώνωμεν τὰ ἀγκάθια, πάλιν θὰ εἶναι μεγάλη μωρία νὰ σπεύρωμεν εἰς ἀκαλλιέργητον γῆν.

Ἐκεῖνος πού ἀπολαμβάνει αὐτὴν τὴν ἀκρόασιν, δὲν πρέπει νὰ συμμετέχη εἰς τὴν δαιμονικὴν τράπεζαν. Διότι ποία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ δικαιοσύνης καὶ παρανομίας; Στέκεσαι καὶ ἀκούεις τὸν Ἰωάννην καὶ μέσῳ ἐκείνου μαθαίνεις τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πηγαίνεις νὰ ἀκούσης πόρνας γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦν αἰσchrὰ καὶ ὑποκρίνονται αἰσchrότερα, καὶ κιναίδους νὰ ραπίζονται καὶ νὰ ραπίζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον; Πῶς θὰ δυνηθῆς νὰ καθαρισθῆς καλά, ὅταν κυλίεσαι μέσα εἰς τόσον βόρβορον;

Διατί νὰ ἀναφέρω καταλεπτῶς ὅλας τὰς ἀσχημοσύνας πού γίνονται ἐκεῖ; Ἐκεῖ ὅλα εἶναι γελοῖα, ὅλα εἶναι καταίσχυνη, ὅλα εἶναι προσβολὴ καὶ ὕβρεις καὶ ἀστεῖσμοί, ὅλα εἶναι ἔκλυσις, ὅλα εἶναι καταστροφή. Σᾶς προειδοποιῶ καὶ σᾶς παραγγέλλω ὅλους· κανεῖς ἀπὸ ὅσους ἀπήλαυσεν αὐτὴν τὴν τράπεζαν νὰ μὴ διαφθεῖρη τὴν ψυχὴν του μὲ τὰ δηλητηριώδη ἐκεῖνα θεάματα. Ὅλα ὅσα λέγονται καὶ γίνονται ἐκεῖ εἶναι σατανικὴ διαπόμπευσις. Γνωρίζετε δὲ οἱ βαπτισμένοι ποίαν συμφωνίαν συνήψατε μὲ ἡμᾶς, ἢ μᾶλλον μὲ τὸν Χριστόν, ὅταν σᾶς εἰσήγαγεν εἰς τὰ μυστήρια. Τί εἶπατε πρὸς αὐτόν; Τί ὁμλήσατε πρὸς αὐτόν διὰ τὴν σατανικὴν διαπόμπευσιν, ὅτι καὶ τότε τὴν ἀποτάσσεσθε μαζὶ μὲ τὸν σατανᾶν καὶ τοὺς ἀγγέλους του, καὶ ὑπόσχεσθε ὅτι οὔτε θὰ σκύψετε καὶ θὰ ἰδῆτε πρὸς τὰ ἐκεῖ; Ὑπάρχει λοιπὸν φόβος μέγας μήπως κανεῖς γίνῃ ἀσυνεπὴς πρὸς αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ κἀνῆ τὸν ἑαυτὸν του ἀνάξιον αὐτῶν τῶν μυστηρίων.

Δὲν βλέπεις ὅτι εἰς τὰς βασιλικὰς αὐλὰς δὲν καλοῦνται νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν εὐνοίαν ἐκείνην καὶ κατατάσ-

γνώμης ἐκείνης, καὶ εἰς τοὺς φίλους τίτιονται τοὺς βασιλικούς; Πρεσβευτὴς ἡμῖν ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ, παρ' αὐτοῦ πεμφθεὶς τοῦ Θεοῦ, περὶ τινων ἀναγκαίων διαλεξόμενος· εἶτα ὑμεῖς, ἀφέντες ἀκοῦσαι τί βούλεται καὶ τί διαπρεσβεύεται
 5 πρὸς ἡμᾶς, κάθησθε μίμων ἀκούοντες. Καὶ πόσων οὐκ ἄξια ταῦτα κεραιῶν, πόσων σκηπτῶν; Ὡσπερ γὰρ τραπέζης οὐ χρὴ μετέχειν δαιμονίων, οὕτως οὐδὲ ἀκροάσεως δαιμονίων, οὐδὲ μετὰ ρυπαρᾶς τῆς ἐσθῆτος εἰς τὴν λαμπρὰν τράπεζαν παραγενέσθαι, τὴν τοσοῦτων γέμουσαν ἀγαθῶν, ἣν αὐτὸς
 10 παρεσκεύασεν ὁ Θεός.

Τοσαύτη γὰρ αὐτῆς ἡ δύναμις, ὡς καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ἀνθρώπον ἡμᾶς ἐπάραι, μόνον ἐὰν σώφρονι διανοίᾳ προσέχωμεν. Οὐ γὰρ ἐστι τὸν συνεχῶς τοῖς θείοις ἐπαρόμενον λόγοις ἐπὶ τῆς παρουσίας μεῖναι ταπεινότητος, ἀλλὰ ἀνάγκη
 15 περωθῆναι εὐθέως, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναπιῆναι τὸν ἄνω χῶρον, καὶ τοῖς ἀπείροις ἐντυχεῖν τῶν ἀγαθῶν θησαυροῖς, ὧν γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
 20 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σονται μεταξὺ τῶν βασιλικῶν φίλων, ὅχι οἱ ἀντιτιθέμενοι ἀλλὰ ὅσοι ἐκδηλώνουν σεβασμόν; Ἦλθε προσβευτῆς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν πρὸς χάριν μας, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, διὰ νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ δι' ὠρισμένα ἀπαραίτητα θέματα καὶ σεῖς ἀντὶ νὰ τὸν ἀκούσετε τί θέλει καὶ τί διαπραγματεύσεις κάμνει πρὸς ἑμᾶς, κάθεσθε καὶ ἀκούετε μίμους. Πόσων κεραυνῶν δὲν εἶναι ἄξια αὐτὰ καὶ πόσων καταιγίδων; Διότι, ὅπως δὲν πρέπει νὰ συμμετέχετε εἰς τὴν τράπεζαν τῶν δαιμονίων, ἔτσι δὲν πρέπει οὔτε νὰ ἀκούετε τὰ δαιμόνια, οὔτε μὲ λερωμένον ἔνδυμα νὰ πηγαίνετε εἰς τὴν λαμπρὰν τράπεζαν ἢ ὁποία εἶναι γεμάτη μὲ τόσα ἀγαθά, τὴν ὁποίαν ἐτοίμασεν ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

Διότι τόση εἶναι ἡ δύναμις της, ὥστε καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν ἴδιον νὰ μᾶς ἀφαρπάσῃ διὰ μιᾶς, ἀρκεῖ νὰ προσέχωμεν μὲ ἐγκρατῆ διάνοιαν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ ἀκούει συνεχῶς τοὺς θείους λόγους νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν τωρινὴν ταπεινότητα, ἀλλὰ πρέπει ἀμέσως νὰ ἀποκτήσῃ πτερὰ καὶ νὰ πετάξῃ πρὸς τὸν ἄνω χῶρον καὶ νὰ συναντήσῃ τοὺς ἀπείρους θησαυροὺς τῶν ἀγαθῶν, τοὺς ὁποίους εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ πανάγιον Πνεῦμα καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄.

Ἰω. 1, 1

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος».

1. Εἰ μὲν Ἰωάννης ἡμῖν ἔμελλε διαλέξεσθαι, καὶ τὰ αὐ-
5 τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἔρεῖν, ἀναγκαῖον ἦν καὶ γένος αὐτοῦ καὶ πα-
τριδα εἰπεῖν καὶ ἀνατροφὴν. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ οὔτις, ἀλλ' ὁ
Θεὸς δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων φθέγγεται φύσιν,
περιττὸν εἶναι μοι δοκεῖ καὶ παρέλκον ταῦτα ἀναζητεῖν· μᾶλ-
λον δὲ οὐδὲ οὔτις περιττὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀναγκαῖον· ἦ-
10 ταν γὰρ μάθης τίς ἦν, καὶ πόθεν, καὶ τίνων, καὶ ποταπός,
εἶτα ἀκούσης αὐτοῦ τῆς φωνῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀπάσης,
τότε εἶση καλῶς, ὅτι οὐκ ἐκείνου ταῦτα ἦν, ἀλλὰ τῆς θείας
δυνάμεως, τῆς κινούσης αὐτοῦ τὴν ψυχὴν.

Ποίας οὖν ἦν πατρίδος; Πατρίδος μὲν οὐδεμιᾶς, κώμης
15 δὲ εὐτελοῦς καὶ χώρας φανλοτέρας, καὶ οὐδὲν φερούσης ἀ-
γαθὸν· τὴν γὰρ Γαλιλαίαν διαβάλλουσι μὲν οἱ γραμματεῖς,
λέγοντες· «Ἐρώτησον καὶ ἴδε, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐ-
γῆγεῖται προφήτης». Διαβάλλει δὲ καὶ ὁ ἀληθῶς Ἰσραη-
λίτης, λέγων· «Ἐκ Ναζαρετ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;». Καὶ
20 ταύτης ὦν τῆς γῆς, οὐδὲ ἐπισήμου χωρίου τινὸς ἦν. Ἄλλ'
οὐδὲ ἐκ προσηγορίας γνωρίμου οὔτις ἐκεῖθεν ἦν, πατὴρ δὲ
ἀλιέως πένητος· οὔτις πένητος, ὡς καὶ τοὺς παῖδας ἐπὶ
τὴν αὐτὴν ἐργασίαν ἀγαγεῖν. Ἴστε δὲ ἅπαντες, ὅτι οὐδεὶς
χειροτέχνης αἰρήσεται τὸν υἱὸν ποιῆσαι τῆς τέχνης τῆς ἐ-
25 αὐτοῦ κληρονόμον, πλὴν εἰ μὴ σφόδρα καταναγκάζοι πενία
καὶ μάλιστα, ὅταν εὐτελής ἢ τέχνη ἦ. Ἀλιέων δὲ οὐδὲν πενέ-
σιον, οὐδὲ εὐτελέσιον, ἀλλ' οὐδὲ ἀμαθέσιον τι γένοιτ'

1. Ἰω. 7, 52.

2. Ἰω. 1, 46.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄.

Ἰω. 1, 1

«Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»

1. Ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ ὁ Ἰωάννης καὶ νὰ μᾶς εἰπῇ τὰ ἰδικά του, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸ γένος του καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἀνατροφὴν του. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὁμιλεῖ αὐτὸς ἀλλὰ ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι περιττὸν καὶ παρέλκει νὰ τὰ ἐρευνῶμεν αὐτά· ἢ μᾶλλον καὶ τώρα ὄχι μόνον δὲν εἶναι περιττὸν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀναγκαῖον. Διότι, ὅταν πληροφορηθῆς ποῖος ἦτο καὶ ἀπὸ ποῦ κατήγετο καὶ ἀπὸ ποίους γονεῖς καὶ ποίας προελεύσεως, καὶ ἀκούῃς ἔπειτα τὴν φωνὴν του καὶ τὴν φιλοσοφίαν του ὀλόκληρον, τότε θὰ γνωρίσῃς καλῶς ὅτι αὐτὰ δὲν ἦσαν ἰδικά του ἀλλὰ τῆς θείας δυνάμεως ἢ ὁποία ἐκινουῖσε τὴν ψυχὴν του.

Ἄπὸ ποίαν λοιπὸν πατρίδα κατήγετο; Ἄπὸ καμμίαν πατρίδα μὲν σημαντικὴν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀσήμαντον χωρίον καὶ ἀπὸ χώραν ἀκόμη πιδ ἀναξίαν λόγου, ἢ ὁποία δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τίποτε τὸ ἀγαθόν. Διότι τὴν Γαλιλαίαν τὴν κατηγοροῦν καὶ οἱ Γραμματεῖς λέγοντες· «Ἐρώτησε καὶ θὰ ἰδῆς, ὅτι ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν δὲν προῆλθε προφήτης»¹, τὴν κατηγορεῖ δὲ καὶ ὁ ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης λέγων· «Ἄπὸ τὴν Ναζαρετ εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κανένα καλόν;»². Καὶ καταγόμενος ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιοχὴν, δὲν προήρχετο ἀπὸ κανένα ἀξιόλογον χωρίον. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἀνήκεν εἰς κανένα ἀπὸ τὰ γνωστὰ ὀνόματα, ὁ δὲ πατέρας του ἦτο πτωχὸς ἀλιεύς. Τόσον πτωχὸς μάλιστα, ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ καὶ τὰ παιδιά του εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Γνωρίζετε δὲ ὅλοι ὅτι κανεὶς χειρῶναξ δὲν προτιμᾷ νὰ κἀνῃ τὸν υἱὸν του κληρονόμον τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἐκτὸς ἂν τὸν ἀναγκάζῃ πολὺ ἢ πτώχεια. Δὲν θὰ ἠμποροῖσε δὲ τίποτε νὰ γίνῃ πιδ

ἄν· πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις οἱ μὲν μείζους, οἱ δὲ
 ἐλάτιους εἰσίν. Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἡμῖν οὗτος κἀνταῦθα τὴν
 ἐλάσσω τάξιν ἐπέιχεν· οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐθήρευσεν, ἀλλ'·
 ἐν μικρᾷ τινι λίμνῃ διέτριβε, καὶ περὶ ταύτην αὐτὸν σιροφόμε-
 5 ρον μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ
 διερωγότα ράπιοντας δίκτυα, (ὃ καὶ αὐτὸ τῆς ἐσχάτης
 πενίας ἦν), ἔστι μὲν καὶ ἐκ τούτων μαθεῖν, ὅτι οὐδ' ὀτιοῦν
 αὐτῷ μετῆν. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ, γράφων, ὅτι
 οὐ μόνον ἰδιώτης, ἀλλὰ καὶ ἀγράμματος ἦν. Εἰκότως· ὁ γὰρ
 10 οὗτω πένης, καὶ μήτε εἰς ἀγορὰς ἐμβάλλων, μήτε ἀξιοπί-
 στοις ἐντυγχάνων ἀνδράσιν, ἀλλὰ τῇ ἀλιείᾳ προσηλωμένος,
 εἴ ποτε δέ τι καὶ συνεγένετο, καπήλοις ἰχθύων καὶ μαγεί-
 ροις ὀμιλῶν, τί τῶν θηρίων καὶ ἀλόγων ἔμελλεν ἄμεινον
 διακείσθαι; πῶς δὲ οὐχὶ αὐτῶν μιμεῖσθαι τῶν ἰχθύων τὴν
 15 ἀφωρίαν;

Οὗτος δὴ οὖν ὁ ἀλιεύς, ὁ περὶ λίμνας σιροφόμενος καὶ
 δίκτυα καὶ ἰχθύς, ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὁ πατρὸς
 ἀλιέως πένητος, καὶ πένητος πενίαν τὴν ἐσχάτην, ὁ ἰδιώτης
 ἰδιωτεῖαν καὶ ταύτην τὴν ἐσχάτην, ὁ γράμματα μήτε πρό-
 20 τερον μαθὼν, μήτε ὑστερον μετὰ τὸ συγγενέσθαι τῷ Χριστῷ,
 ἴδωμεν τί φθέγγεται, καὶ περὶ τίνων ἡμῖν διαλέγεται. Ἐρα
 περὶ τῶν ἐν ἀγροῖς; περὶ τῶν ἐν ποταμοῖς; περὶ συμβολαίων
 ἰχθύων; ταῦτα γὰρ ἴσως παρὰ ἀλιέως ἀκούσεσθαι προσδο-
 κᾶ τις. Ἀλλὰ μὴ δείσητε· τούτων μὲν γὰρ οὐδὲν ἀκουσόμεθα,
 25 τὰ δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἃ μηδεὶς μηδέπω ἔμαθε πρὸ
 τούτου· οὕτω γὰρ ἡμῖν ὑψηλὰ δόγματα, καὶ πολιτεῖαν ἀρί-
 στην, καὶ φιλοσοφίαν ἤκει κομίζων, ὡς εἰκὸς τὸν ἀπ' αὐτῶν

πτωχὸν καὶ πρὸ εὐτελὲς καὶ πρὸ ἀμαθὲς ἀπὸ τοὺς ἀλιεῖς. Ἄλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἄλλοι εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἄλλοι κατώτεροι. Ὁ ἀπόστολός μας αὐτὸς καὶ ἐδῶ ἀνῆκεν εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν. Διότι δὲν ἐψάρευεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ ἐπερνοῦσε τὸν καιρὸν του εἰς μίαν μικρὰν λίμνην καὶ καθὼς περιεφέρετο γύρω ἀπὸ αὐτὴν μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἰάκωβον ράπτοντας σχισμένα δίκτυα (δεῖγμα καὶ αὐτὸ τῆς ἐσχάτης πενίας του) τὸν ἐκάλεσεν ὁ Χριστός.

Ὅτι δὲ δὲν εἶχε τίποτε πού νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἔξωθεν παιδείαν, τὸ ἀντιλαμβανόμεθα καὶ ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Λουκᾶς ὅταν γράφῃ ὅτι ὄχι μόνον ἦτο ἀπλοϊκὸς ἀλλὰ καὶ ἀγράμματος. Ὁρθῶς διότι αὐτὸς ὁ τόσο πτωχός, ὁ ὁποῖος οὔτε εἰς τὰς ἀγορὰς ἐσύχναζεν, οὔτε συναναστρέφετο μὲ ἀνθρώπους πού νὰ ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην, ἀλλὰ ἦτο προσηλωμένος εἰς τὴν ἀλιείαν, ἐὰν δὲ καμμίαν φορὰν ἦρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ κάποιον, ὁμιλῶν μὲ ἰχθυοπώλας καὶ μαγεῖρους, κατὰ τί θὰ ἐγίνετο καλύτερος ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα; Δὲν θὰ ἐμιμεῖτο τὴν ἀφωνίαν τῶν ἰχθύων;

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἀλιεύς, ὁ ὁποῖος περιεφέρετο γύρω ἀπὸ λίμνας καὶ δίκτυα καὶ ἰχθῦς, κατήγετο ἀπὸ τὴν Βηθσαιῶν τῆς Γαλιλαίας, εἶχε πατέρα ἀλιέα πτωχόν, καὶ πάρα πολὺ πτωχόν μάλιστα, ἦτο ἀπλοϊκὸς εἰς μεγάλον βαθμόν, δὲν ἐγνώριζε γράμματα οὔτε πρὶν οὔτε μετὰ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Χριστόν, ἃς ἴδωμεν τί λέγει καὶ διὰ ποῖα πράγματα μᾶς ὁμιλεῖ. Μήπως ὁμιλεῖ δι' ὅσα ἀφοροῦν τοὺς ἀγρούς, ἢ τοὺς ποταμούς, ἢ διὰ τὴν δοσοληψίαν τῶν ἰχθύων; Διότι αὐτὰ θὰ ἀνέμενεν ἴσως νὰ ἀκούσῃ κανεὶς ἀπὸ ἀλιέα. Ἄλλὰ μὴ φοβῆσθε· τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ ἀκούσωμεν· ἀντιθέτως θὰ ἀκούσωμεν ὅσα ὑπάρχουν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κανεὶς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν δὲν ἔχει μάθει. Τόσον ὑψηλὰ διδάγματα καὶ τρόπον ζωῆς καὶ φιλοσοφίαν ἀρίστην μᾶς φέρει ἐρχόμενος, ὅπως εἶναι φυσικὸν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς

φθεγγόμενον τῶν τοῦ Πνεύματος θησαυρῶν ὡς ἀπ' αὐτῶν ἄρι παραγενόμενος τῶν οὐρανῶν μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοὺς ἐκεῖ πάντας εἰκὸς ἦν εἰδέναι, ὅπερ καὶ ἔφθην εἰπών.

Ταῦτα οὖν ἀλιέως; εἶπέ μοι ρήτορος δὲ ὅλως; σοφιστοῦ
 5 δὲ ἢ φιλοσόφου; παντὸς δὲ τοῦ τὴν ἕξωθεν πεπαιδευμένου σοφίαν; Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ἀνθρωπίνης ἀπλῶς ψυχῆς περὶ τῆς ἀκηράτου καὶ μακαρίας ἐκείνης φύσεως τοιαῦτα φιλοσοφεῖν, περὶ τῶν μετ' ἐκείνην δυνάμεων, περὶ ἀθανασίας καὶ ζωῆς ἀπείρου περὶ φύσεως σωμάτων θνητῶν τε καὶ
 10 ἀθανάτων ὑπερῶν ἐσομένων, περὶ κολάσεως, περὶ τοῦ μέλλοντος δικαστηρίου, περὶ τῶν ἐσομένων εὐθυνῶν, τῶν ἐν ρήμασι, τῶν ἐν πράξεσι, τῶν ἐν λογισμοῖς καὶ διανοίᾳ, καὶ τί μὲν ἄνθρωπος εἰδέναι, τί δὲ κόσμος, καὶ τί μὲν ὁ ὄντως ἄνθρωπος, τί δὲ δοκῶν μὲν εἶναι, οὐκ ὦν δέ, τί κακία, καὶ
 15 τί ἀρετή.

2. Τούτων γὰρ ἔνια ἐζήτησαν μὲν οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲ ἀπλῶς μνημονευτέον ἡμῖν φιλοσόφων· οὕτω καταγέλαστοι ἐντεῦθεν μεθ' ὑπερβολῆς γεγονάσιν ἅπαντες. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων θαυμασθέντες πλέον παρ'
 20 αὐτοῖς, καὶ πιστευθέντες εἶναι κορυφαῖοι τῆς ἐπιστήμης ἐκείνης, οὗτοι μάλιστα τῶν ἄλλων εἰσὶν οἱ καὶ πολιτείας μὲν ἔνεκεν καὶ νόμων συνθέντες τινὰ ἔγραψαν, ὅμως δὲ ἐν ἅπασιν παιδῶν αἰσχροτέρων καταγελάσθησαν· τὰς τε γὰρ γυναῖκας κοινὰς ἅπασιν ποιοῦντες, καὶ τὸν βίον αὐτὸν ἀναιρέ-
 25 ποντες, καὶ τὸ σεμνὸν διαφθείροντες τοῦ γάμου, καὶ ἕτερα τοιαῦτα καταγέλαστα νομοθετοῦντες, οὕτω πάντα τὸν βίον αὐτῶν ἀνάλωσαν. Δογματίων δὲ ἔνεκεν τῶν περὶ ψυχῆς, οὐδὲ ὑπερβολὴν τινα κατέλιπον αἰσχρότης λοιπόν, μυσίας, καὶ κώνω-

τοῦ ἁγίου Πνεύματος (ὡσάν νὰ ἔχη μόλις ἀφικθῆ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς· ἢ μᾶλλον θὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ πράγματα, τὰ ὁποῖα οὔτε ὅλοι ὅσοι εἶναι ἐκεῖ τὰ γνωρίζουν, ὅπως εἶπα ἤδη προηγουμένως).

Εἶναι αὐτὰ ἔργον ἀλιέως; Εἶπέ μου. "Ἡ μήπως ἐξ ὀλοκλήρου ἔργον ρήτορος, σοφιστοῦ ἢ φιλοσόφου, ἢ καθηνὸς ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποκτήσει τὴν κατὰ κόσμον σοφίαν; "Οχι. Διότι δὲν εἶναι ἀπλῆ ὑπόθεσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς νὰ διατυπώσῃ τοιαύτας ἀπόψεις περὶ τῆς ἐναρέτου καὶ μακαρίας φύσεως τῆς ζωῆς, περὶ τῶν δυνάμεων ποὺ ὑπάρχουν πέρα ἀπὸ αὐτήν, περὶ ἀθανασίας καὶ αἰωνίου ζωῆς, περὶ τῆς φύσεως τῶν σωμάτων καὶ ὡς θνητῶν καὶ ἀθανάτων, ὅπως θὰ καταστοῦν κατόπιν, περὶ κολάσεως, περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, περὶ τῶν εὐθυνῶν ἐκάστου διὰ τὰ λόγια του, διὰ τὰς πράξεις του, διὰ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς σκέψεις του. Καὶ ἀκόμη, νὰ γνωρίζῃ, τί εἶναι ἄνθρωπος, τί κόσμος, τί ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος καὶ τί ἐκεῖνος ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι, ἀλλὰ δὲν εἶναι, τί εἶναι κακία καὶ τί ἀρετή.

2. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ βέβαια τὰ ἠρεύνησαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πυθαγόρα, διότι τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν φιλοσόφων δὲν ἀξίζει οὔτε νὰ τοὺς ἀναφέρωμεν, καθόσον ἀπεδείχθησαν ἐν προκειμένῳ πολὺ καταγέλαστοι. "Οσοι δὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐθαυμάσθησαν περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐθεωρήθησαν ὅτι εἶναι οἱ κορυφαῖοι αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης, αὐτοὶ κυρίως εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν μερικὰ χάριν δὲ τῆς πολιτείας συνέταξαν καὶ νόμους. "Ἄλλ' ὅμως εἰς ὅλα ἐχλευάσθησαν χειρότερα καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά. Διότι κατηνάλωσαν ὀλόκληρον τὸν βίον των καθιστῶντες τὰς γυναῖκας κοινὰς εἰς ὅλους καὶ ἀνατρέποντες τὴν ζωὴν των, καταστρέφοντες τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου καὶ νομοθετοῦντες ἄλλα τέτοια καταγέλαστα. Εἰς τὰ θέματα δὲ περὶ ψυχῆς δὲν ἀπέφυγαν οὔτε τὴν ὑπερβολικὴν αἰσχύνην, ἰσχυριζόμενοι ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων γίνονται μυῖαι

πας, καὶ θάμνους τὰς τῶν ἀνθρώπων λέγοντες γίνεσθαι ψυχάς, καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν ψυχὴν εἶναι φάσκοντες, καὶ ἕτερα ἅπαντα τινὰ τοιαῦτα ἀσχημονοῦντες.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ κατηγορίας ἄξιον, ἀλλὰ καὶ
 5 ὁ πολὺς αὐτῶν τῶν λόγων εὐρύπος· καθάπερ γὰρ ἐν εὐρίπῳ
 τῆδε κάκεισε περιφερόμενοι, οὕτως οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν
 ἐσιήκεσαν, ἅτε ἀπὸ τῶν ἀδήλων καὶ ἐπισημῶν λογισμῶν
 πάντα φθεγγόμενοι. Ἄλλ' οὐχ ὁ ἄλιεὺς οὕτως οὕτως· ἀλλ'
 ἅπαντα μετὰ ἀσφαλείας φθέγγεται, καὶ ὥσπερ ἐπὶ πέτρας
 10 ἐσηκῶς, εὐδαμοῦ περιτρέπεται· ἐν αὐτοῖς γὰρ τοῖς ἀδύτοις
 γενέσθαι καταξιωθεῖς, καὶ τὸν πάντων Δεσπότην ἐν ἑαυτῷ
 λαλοῦντα ἔχων, οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔπασχεν· ἐκεῖνοι δὲ ὥσ-
 περ οἱ τῶν μὲν βασιλείων οὐδὲ ὄναρ ἐπιβῆναι καταξιωθέν-
 τες, ἔξω δὲ ἐπ' ἀγορᾶς μετὰ τῶν ἄλλων διατριβόντες ἀνθρώ-
 15 πων, καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας διανοίας καταστοχαζόμενοι τῶν ἀο-
 ράτων, τὴν πολλὴν ἐπλανήθησαν πλάνην, περὶ τῶν ἀρρήτων
 διαλεχθῆναι θελήσαντες, καὶ καθάπερ τυφλοὶ καὶ μεθύοντες,
 καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πλάνῃ ἀλλήλοις προσέροηξαν· οὐκ ἀλλήλοις
 δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς, πολλαχοῦ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν
 20 ἀεὶ μετατιθέμενοι.

Ὁ δὲ ἀγράμματος οὕτος, ὁ ἰδιώτης, ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδά,
 ὁ Ζεβεδαίου παῖς· κἄν γὰρ μυριάκις καταγελῶσιν Ἕλληνες
 τῆς τῶν ὀνομάτων ἀγροικίας οὐδὲν ἦτιον μετὰ πλείονος αὐτὰ
 τῆς παρορησίας ἐροῦ· ὅσα γὰρ ἂν τὸ ἔθνος αὐτοῖς βάρβαρον
 25 φαίνεται καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπέχον παιδείσεως, τοσοῦτω
 λαμπρότερα τὰ ἡμέτερα φανεῖται· διὰ γὰρ ὁ βάρβαρος καὶ
 ἀμαθὴς τοιαῦτα φθέγγεται, ἃ μηδεὶς τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώ-
 πων συνεῖδέ ποτε, καὶ μὴ φθέγγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πείθη,
 καίτοι, εἰ καὶ τοῦτο μόνον ἦν, μέγα τὸ θαῦμα ἦν, νῦν δὲ

καὶ κώνωπες καὶ θάμνοι, καὶ λέγοντες ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι ψυχὴ καὶ ἄλλα τινὰ παρόμοια αἰσχυρῶς ἰσχυριζόμενοι.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ ἄξιον κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη παλινοδεία τῶν λόγων των. Διότι περιφερόμενοι ἔδῳ καὶ ἐκεῖ, ὅπως ἡ παλίρροια εἰς πορθμόν, δὲν σταματοῦν ποτὲ εἰς τὰ ἴδια πράγματα, καθόσον ὁμιλοῦν βασίζοντες τὰ πάντα εἰς τοὺς κρυφοὺς καὶ ἐπισφαλεῖς συλλογισμούς. Ὁ ἀλιεὺς αὐτὸς ὅμως δὲν κάνει ἔτσι, ἀλλὰ τὰ λέγει ὅλα μὲ βεβαιότητα καί, ὡσὰν νὰ στέκεται ἐπάνω εἰς πέτραν, πουθενὰ δὲν παρεκτρέπεται. Διότι ἐπειδὴ κατηξιώθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἴδια τὰ ἄδυτα καὶ ἐπειδὴ ἔχει μέσα του τὸν πάντων Δεσπότην ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ, δὲν ὑπέπεσεν εἰς κανένα ἀνθρώπινον σφάλμα. Ἐνῶ ἐκεῖνοι, ὅπως αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν των δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ ἀνάκτορα, ἀλλὰ περιφέρονται ἔξω εἰς τὴν ἀγορὰν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ μὲ τὴν σκέψιν των σχηματίζουν εἰκασίας περὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀόρατα, ὑπέπεσαν εἰς μεγάλην πλάνην θελήσαντες νὰ ὁμιλήσουν περὶ τῶν ἀρρήτων πραγμάτων, καὶ ὡσὰν τυφλοὶ καὶ μεθυσομένοι, μέσα εἰς τὴν πλάνην των αὐτὴν κατεσπάραξαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ ὄχι μόνον ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀφοῦ συνεχῶς ἀλλάσσουν γνώμην διὰ τὰ αὐτὰ πράγματα.

Ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἀγράμματος, ὁ ἀπλοϊκός, ἀπὸ τὴν Βηθσαϊδᾶ, ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου, ἔστω καὶ ἂν μυρίας φορές εἰρωνεύωνται οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν εὐτέλειαν τῶν τίτλων του, θὰ τὸ εἰπῶ μὲ πολὺ πρὸς μεγάλην παρρησίαν, ὅσον καὶ ἂν τὸ ἔθνος (ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατάγεται ὁ Ἰωάννης) τοὺς φαίνεται ὅτι εἶναι βάρβαρον καὶ ὅτι ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, τόσοσ πρὸς σαφῆ θὰ ἀποδειχθοῦν τὰ ἰδικὰ μας. Διότι, ὅταν ὁ βάρβαρος καὶ ἀμαθὴς λέγῃ πράγματα τὰ ὁποῖα κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς δὲν κατενόησε ποτέ, καὶ ὄχι μόνον λέγῃ ἀλλὰ καὶ πείθῃ, μολονότι καὶ μόνον αὐτὸ ἂν συνέβαινε θὰ ἦτο μέγα τὸ θαῦμα, ἐνῶ τώρα

πρὸς τούτῳ καὶ ἕτερον τούτου μεῖζον παρέχη τεκμήριον, τοῦ θεόπνευστα εἶναι τὰ λεγόμενα, τὸ τοὺς ἀκούοντας πείθειν ἅπαντας διὰ τοῦ χρόνου παντός, τίς οὐ θαυμάσεται τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῷ δύναμιν; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγιστον, ὅπερ
 5 ἔφην, τεκμήριον τοῦ μηδὲν οἴκοθεν αὐτὸν νομοθετεῖν.

Οὗτος δὴ οὖν ὁ θάρβαρος, τῇ μὲν τοῦ Εὐαγγελίου γραφῇ τὴν οἰκουμένην κατέλαβεν ἅπασαν, τῷ δὲ σώματι μέσην κατέσχε τὴν Ἀσίαν, ἔνθα τὸ παλαιὸν ἐφιλοσόφουν οἱ τῆς Ἑλληνικῆς συμμορίας ἅπαντες, καὶ κεῖθεν τοῖς δαίμοσιν ἔστι φο-
 10 βερὸς, ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν διαλάμπων, καὶ τὸν ζόφον αὐτῶν σβεννύς, καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν δαιμόνων καταλύων, τῇ δὲ ψυχῇ πρὸς τὸν χῶρον ἀνεχώρησεν ἐκεῖνον, τὸν ἀρμότιον τῷ τὰ τοιαῦτα ἐργασασμένῳ. Καὶ τὰ μὲν Ἑλλήνων ἔσβεσται ἅπαντα καὶ ἠφάνισται, τὰ δὲ τούτου καθ' ἐκάστην
 15 λαμπρότερα γίνεται. Ἐξ ὅτου γὰρ καὶ οὗτος καὶ οἱ λοιποὶ ἀλιεῖς, ἐξ ἐκείνου τὰ μὲν Πυθαγόρου σεσίγηται καὶ τὰ Πλάτωνος, δοκοῦντα πρότερον κρατεῖν, καὶ οὐδὲ ἐξ ὀνόματος αὐτοὺς ἴσασιν οἱ πολλοί· καίτοι Πλάτων καὶ τυράννοις συνεγένετο μετακληθεῖς, ὡς φασί, καὶ πολλοὺς ἔσχεν ἐταίρους,
 20 καὶ εἰς Σικελίαν ἔπλευσε, Πυθαγόρας δὲ τὴν μεγίστην Ἑλλάδα καταλαβὼν, καὶ γοητείας κινήσας εἶδη μυρία. Τὸ γὰρ βουσι διαλέγεσθαι (καὶ γὰρ καὶ τοῦτό φασιν αὐτὸν πεποιηκέναι), οὐδὲν ἕτερον ἢ γοητείας ἦν. Καὶ δῆλον μάλιστα ἐκεῖθεν ὁ γὰρ τοῖς ἀλόγοις οὕτω διαλεγόμενος, τὸ τῶν ἀν-
 25 θρώπων οὐδὲν ὠφέλησε γένος, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ἔβλαψε.

Καίτοι γε ἐπιτηδειοτέρα πρὸς φιλοσοφίας λόγον ἢ φύσις ἢ τῶν ἀνθρώπων ἦν, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος ἀετοῖς μὲν καὶ βουσι διελέγετο, καθάπερ φασί, γοητεύων οὐδὲ γὰρ τὴν ἄ-

ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ μᾶς παρέχει καὶ ἄλλην μεγαλυτέραν ἀπόδειξιν ὅτι ὅσα λέγονται εἶναι θεόπνευστα, τὸ ὅτι πείθει ὅλους ἐκείνους πρὸς τὸν ἀκούουν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ποῖος δὲν θὰ θαυμάσῃ τὴν δύναμιν πρὸς ἣν ὑπάρχει μέσα του; Διότι καὶ αὐτό, ὅπως εἶπα, ἀποτελεῖ μέγα τεκμήριον, ὅτι τίποτε δὲν νομοθετεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ βάρβαρος, μὲ τὴν μὲν συγγραφὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐκυρίευσεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, μὲ τὸ δὲ σῶμά του κατέλαβε τὴν μέσην Ἀσίαν, ὅπου παλαιότερα ἐφιλοσοφοῦσαν ὅλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἑλληνικὴν συμμορίαν, καὶ ἐκεῖ κατέστη φοβερός εἰς τοὺς δαίμονας, διαπρέψας ἀνάμεσα εἰς ἐχθρούς καὶ ἐξαφανίσας τὸ σκότος αὐτῶν καὶ καταργήσας τὸ προπύργιον τῶν δαιμόνων. Μὲ τὴν δὲ ψυχὴν του ἀνεχώρησε πρὸς τὸν χῶρον ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀρμόζει εἰς αὐτὸν πρὸς ἃ ἐκαμεν ὅλα αὐτά. Καὶ τὰ μὲν ἔργα τῶν Ἑλλήνων ὅλα ἔσβησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν, ἐνῶ τὰ ἰδικά του γίνονται καθ' ἑκάστην περισσότερον περιφανῆ.

Διότι ἀφ' ὅτου ἐνεφανίσθησαν αὐτὸς καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀλιεῖς, ἀπὸ τότε αἱ διδασκαλαὶ τοῦ Πυθαγόρα καὶ τοῦ Πλάτωνος ἔχουν σιγήσει, ἐνῶ προηγουμένως ἐνομίζετο ὅτι ἐπικρατοῦν, καὶ οὔτε ἀπὸ τὸ ὄνομά τους δὲν τοὺς γνωρίζουν οἱ περισσότεροι· μολονότι ὁ Πλάτων μετακληθεὶς συνανέστραφη καὶ μὲ τυράννους, ὅπως λέγουν, καὶ εἶχε πολλοὺς φίλους καὶ ἐταξίδευσεν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν, ὁ δὲ Πυθαγόρας περιῆλθε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔκανε ἐπίδειξιν ἀπείρων εἰδῶν γοητείας. Διότι τὸ νὰ συνομιλῇ μὲ βόδια (διότι καὶ αὐτὸ λέγουν ὅτι τὸ ἔχει κάνει), δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο ἀπὸ γοητείαν. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος διελέγετο ἔτσι μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, δὲν ὠφέλησε καθόλου τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔβλαψε πάρα πολύ.

Καὶ μολονότι ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἦτο περισσότερον κατάλληλος πρὸς τὸν λόγον τῆς φιλοσοφίας, ὅμως ἐκεῖνος ὠμιλοῦσε μὲ ἀετοὺς καὶ βόδια, ὅπως λέγουν, γοητεύων.

λογον λογικὴν ἐποίησε φύσιν, (οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἀνθρώπῳ τοῦτο), ἀλλὰ μαγγανείαις τοὺς ἀνοήτους ἠπάτια, καὶ ἀνθρώπους ἀφείς διδάξαι τι τῶν χρησίμων, ἐπαίδευσεν ὅτι ἴσον ἦν κυάμους φαγεῖν καὶ τὰς τῶν γεννησαμένων κεφαλὰς, καὶ τοὺς συνόντας ἔπειθεν, ὅτι δὴ ἡ τοῦ διδασκάλου ψυχὴ ποτὲ μὲν θάμνος ἐγίνετο, ποτὲ δὲ κόρη, ποτὲ δὲ ἰχθύς.

5 Ἐρ' οὐκ εἰκότως πάντα ἐσθέσθη ἐκεῖνα, καὶ ἠφανίσθη τέλεον; Εἰκότως, καὶ κατὰ λόγον. Ἀλλ' οὐ τὰ τοῦ ἰδιώτου καὶ ἀγραμμάτου οὕτως· ἀλλὰ καὶ Σύροι, καὶ Αἰγύπτιοι, καὶ
10 Ἰνδοί, καὶ Πέρσαι, καὶ Αἰθίοπες, καὶ μυρία ἕτερα ἔθνη, εἰς τὴν αὐτῶν μεταβαλόντες γλῶττιαν τὰ παρὰ τούτου δόγματα εἰσαχθέντα, ἔμαθον ἀνθρώποι θάρβαροι φιλοσοφεῖν.

3. Οὐκ ἄρα μάτην ἔλεγον, ὅτι αὐτῷ θέατρον γέγονε πᾶσα ἡ οἰκουμένη· οὐ γὰρ δὴ, τοὺς ὁμοφύλους ἀφείς, περὶ τὰς
15 τῶν ἀλόγων ἐματαιοπύνει φύσεις, (ὃ περὶ περιπιτῆς φιλοτιμίας καὶ ἐσχάτης ἀνοίας ἦν), ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τούτου καθαρεύων τοῦ πάθους, ἐν μόνον ἐσπούδασεν, ὅπως ἡ οἰκουμένη πᾶσα μάθοι τι τῶν χρησίμων καὶ δυναμένων αὐτὴν ἀπὸ τῆς γῆς μετασιῆσαι πρὸς τὸν οὐρανόν. Διὰ τοῦτο
20 οὐδὲ ζόφῳ τινὶ καὶ σκοτίῳ ἔκρουσεν ἑαυτοῦ τὴν διδασκαλίαν, καθάπερ ἐποίουν ἐκεῖνοι, τῶν ἔνδον ἐναποκειμένων κακῶν τὴν ἐν τῷ λέγειν ἀσάφειαν, καθάπερ τι παραπέτασμα προβαλλόμενοι, ἀλλὰ τὰ τούτου δόγματα τῶν ἡλιακῶν ἀκίνοισιν ἐστὶ φανερώτερα· διὸ καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην
25 ἀνθρώποις ἀνήπλωται.

Οὐ γὰρ πέντε ἔτη κελεύων τοὺς προσιόντας σιγαῖν, καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ὡς ἀναισθητοῖς παρακαθῆσθαι λίθοις, οὕτως ἐδίδασκεν, οὐδὲ ἐν ἀριθμοῖς εἶναι τὸ πᾶν διοριζόμενος ἐμυθολόγει, ἀλλὰ, ἀπορρίψας τὴν σατανικὴν ταύτην ἀ-
30 δίαν ἅπασαν καὶ λύμην, τισαύτην τοῖς ῥήμασιν ἐγκατέμιξεν

Διότι οὔτε τὴν ἄλογον φύσιν τῶν ζώων τὴν ἔκανε λογικὴν (αὐτὸ ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς ἄνθρωπον), ἀλλὰ ἐξαπατοῦσε τοὺς ἀνοήτους μὲ μαγανείας, καὶ ἀντὶ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους κάτι χρήσιμον, τοὺς ἐδίδαξεν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ φάγῃ κανεὶς κουκιὰ ἢ τὰ κεφάλια αὐτῶν ποῦ τὸν ἐγέννησαν καὶ ἔπειθεν ὅσους ἦσαν μαζί του ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ διδασκάλου ἄλλοτε μὲν ἐγίνετο θάμνος, ἄλλοτε δὲ κόρη καὶ ἄλλοτε ἰχθύς.

Ἐπομένως ὀρθῶς δὲν ἐσθήσθησαν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἐξηφανίσθησαν τελείως; Ὅρθῶς καὶ λογικῶς. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὰ ὅσα ἐδίδαξεν ὁ ἀπλοϊκὸς καὶ ἀγράμματος. Ἄλλα καὶ οἱ Σύροι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Αἰθίοπες καὶ ἄπειρα ἄλλα ἔθνη, ἀφοῦ μετέφεραν εἰς τὴν γλῶσσαν των ὅσα ἐδίδαξεν ἐκεῖνος, ἔμαθαν βάρβαροι ἄνθρωποι νὰ φιλοσοφοῦν.

3. Δὲν ἔλεγα ἐπομένως ἀδίκως ὅτι ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἔγινε δι' αὐτὸν θέατρον. Διότι δὲν ἄφησε τοὺς ὁμοφύλους του καὶ ἐματαιοπονοῦσε μὲ τὰς φύσεις τῶν ἀλόγων ζώων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο προσπάθεια περιττὴ καὶ μεγάλη ἀνοησία, ἀλλὰ, ἐπειδὴ μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἦτο ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ τὸ πάθος, ἓνα πρᾶγμα μόνον ἐπεδίωξε, νὰ μάθῃ ἡ οἰκουμένη ὀλόκληρος κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶναι χρήσιμα καὶ ποῦ ἢμποροῦν νὰ τὴν μεταθέσουν εἰς τὸν οὐρανόν. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκρυσσε τὴν διδασκαλίαν του μέσα εἰς κάποιαν ὀμίχλην καὶ σκότος, ὅπως ἔκαναν ἐκεῖνοι, προβάλλοντες τὴν ἀσάφειαν τοῦ λόγου ὡς ἄλλο παραπέτασμα, διὰ νὰ καλύψουν τὰ κακὰ ποῦ ὑπῆρχαν μέσα. Ἐνῶ αἱ διδασκαλῖαι αὐτοῦ εἶναι πιὸ καθαραὶ καὶ ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, δι' αὐτὸ καὶ ἔχουν ἐξαπλωθῆ μεταξὺ ὄλων τῶν ἀνθρώπων τῆς οἰκουμένης.

Διότι δὲν ἐδίδασκεν, ὅπως ἐκεῖνος, προτρέπων ὅσους προσήρχοντο νὰ σιωποῦν ἐπὶ πέντε ἔτη, ἢ νὰ κάθωνται ὡσὰν ἀναίσθητοι λίθοι, οὔτε ἔλεγε μύθους διακηρύσσων ὅτι τὸ σύμπαν εὐρίσκεται εἰς ἀριθμούς. Ἄλλα, ἀφοῦ ἀπέριψε ὀλόκληρον αὐτὴν τὴν σατανικὴν ἀηδίαν καὶ κακο-

εὐκολίαν, ὡς μὴ μόνον ἀνδράσι καὶ συνειοῖς, ἀλλὰ καὶ γυναιξὶ καὶ νέοις ἅπαντα εἶναι τὰ λεγόμενα δῆλα· ἐπίστευσε γὰρ αὐτὰ ἀληθῆ τε εἶναι καὶ χρήσιμα τοῖς ἀκουσομένοις ἅπανσι, καὶ μαρτυρεῖ πᾶς ὁ μετ' ἐκεῖνον χρόνος· ὅλην τε γὰρ
 5 πρὸς ἑαυτὸν ἐφειλκύσατο τὴν οἰκουμένην, καὶ πάσης ἀλλοκότητος τραγωδίας τὸν ἡμέτερον ἀπήλλαξε βίον, μετὰ τὴν τῶν λόγων τούτων ἀκρόασιν· Διὰ τοι τοῦτο τῆς ψυχῆς ἐλοίμεθα ἂν ἐκοιῆναι μᾶλλον οἱ ταῦτα ἀκούοντες, ἢ τῶν δογμάτων τῶν ὑπ' ἐκείνου παραδοθέντων ἡμῖν.

10 Καὶ ἐνιεῦθεν τοίνυν καὶ πανταχόθεν δῆλον, ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον τῶν τούτου, ἀλλὰ θεϊὰ τε καὶ οὐράνια ἐστὶ διδάγματα τὰ διὰ τῆς θείας ταύτης εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ψυχῆς· οὐ γὰρ κτύπον ρημάτων, οὐδὲ λέξεως κόμπον, οὐδὲ ὀνομάτων καὶ ρημάτων κόσμον καὶ συνθήκην ὀφόμεθα περιτιτῆν
 15 καὶ ἀνόνητον, (πόρρω γὰρ ταῦτα φιλοσοφίας ἀπάσης), ἀλλ' ἰσχὺν ἄμαχον καὶ θεῖαν, καὶ δογμάτων ὀρθῶν ἀμήχανον δύναμιν, καὶ μυρίων ἀγαθῶν χορηγίαν· ἡ γὰρ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν περιεργία οὕτω περιτιτῆ ἦν καὶ σοφιστῶν ἀξία, μᾶλλον δὲ οὐδὲ σοφιστῶν, ἀλλὰ μειρακίων ἀνοήτων, ὡς καὶ
 20 αὐτὸν τὸν παρ' αὐτοῖς φιλόσοφον εἰσαγαγεῖν τὸν διδάσκαλον τὸν αὐτοῦ σφόδρα ἐπαισχυνόμενον ταύτῃ τῇ τέχνῃ, καὶ λεγόντα τοῖς δικασταῖς, ὅτι ἀκούσονται παρ' αὐτοῦ ῥήματα ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε λεγόμενα, οὐ μέντοι κεκαλλιεπημένα λόγοις, οὐδὲ ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασι κεκοσμημένα. Οὐδὲ γὰρ
 25 δῆπου πρόποι, φησὶν, ὧ ἄνδρες, τῆδε τῆ ἡλικία, ὥσπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους, εἰς ὑμᾶς αὐτὸν εἰσιέναι.

Καὶ ὄρα τὸν πολὺν καταγέλωτα. Ὁ γὰρ ὡς αἰσχροὺς καὶ φιλοσοφίας ἀνάξιον καὶ μειρακίων ἔργον ἐποίησεν αὐτὸν

ποίησιν τῆς ἀληθείας, ἔκαμε τόσον εὐκόλον τὴν διδασκαλίαν του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνωνται κατανοητὰ ὅλα ὅσα ἔλεγεν, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς εἰδήμονας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά. Καὶ τοῦτο διότι ἐπίστευσεν, ὅτι αὐτὰ καὶ ἀληθινὰ εἶναι καὶ χρήσιμα εἰς ὅλους ὅσοι θὰ τὰ ἀκούσουν. Καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ὄλος ὁ χρόνος ποὺ διέρρευσε μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι καὶ τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον τὴν προσεῖλκυσε πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ τὴν ζωὴν μας τὴν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ ὅλην τὴν ἀλλόκοτον τραγωδίαν, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων αὐτῶν. Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ θὰ ἐπροτιμούσαμεν νὰ στερηθῶμεν τὴν ζωὴν μας, ὅσοι ἀκούομεν αὐτά, παρὰ τὰς ἀληθείας αἱ ὁποῖαι μᾶς παρεδόθησαν ἀπὸ ἐκεῖνον.

Καὶ ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἀπὸ παντοῦ γίνεται φανερόν, ὅτι τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά του δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ εἶναι θεϊκὰ καὶ οὐράνια διδάγματα, αὐτὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἤλθαν μὲ τὴν θεϊκὴν αὐτὴν ψυχὴν. Διότι δὲν θὰ ἰδοῦμεν κτυπητὰ λόγια, οὔτε ἐντυπωσιακὰς λέξεις, οὔτε διακοσμητικὰ ὀνόματα καὶ ρήματα καὶ πλοκὴν περιττὴν καὶ ἀνώφελον (διότι αὐτὰ εἶναι ξένα πρὸς κάθε φιλοσοφίαν), ἀλλὰ ἀκαταμάχητον καὶ θεϊκὴν ἰσχὺν καὶ ἀκαταγώνιστον δύναμιν ὀρθῶν ἀληθειῶν καὶ ἀφθονίαν ἀπειρῶν ἀγαθῶν. Διότι ἡ ἐπίμονος προσοχὴ εἰς τὴν ἔκθεσιν ἦτο τόσον περιττὴ καὶ ἀνταξία σοφιστῶν, ἢ μᾶλλον οὔτε σοφιστῶν ἀλλὰ ἀνοήτων παιδιῶν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος των νὰ ἐμφανίζῃ τὸν διδάσκαλόν του ἐντρεπόμενον δι' αὐτὴν τὴν τέχνην καὶ λέγοντα εἰς τοὺς δικαστάς, ὅτι θὰ ἀκούσουν ἀπὸ αὐτὸν λόγια τὰ ὁποῖα λέγονται ἀπλᾶ καὶ εἰς τὴν τύχην καὶ ὄχι καρυκευμένα μὲ λόγους, οὔτε στολισμένα μὲ ρήματα καὶ ὀνόματα. Δὲν εἶναι ἄλλωστε πρέπον, λέγει, εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, ἄνδρες δικασταί, ἐμφανιζόμενος ἐνώπιόν σας νὰ πλάθω λόγους ὡσὰν μειράκιον.

Καὶ πρόσεξε τὸν μεγάλον περίγελον. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐχαρακτήρισεν ὡς αἰσχρὸν καὶ ἀνάξιον τῆς

φεύγοντα, τοῦτο μάλιστα πάντων αὐτὸς ἐπειθήδευσεν. Οὕτω πανταχοῦ φιλοτιμίας ἦσαν μόνης· καὶ Πλάτωνος οὐδὲν ἔσι θαυμάσαι, ἢ τοῦτο μόνον. Καὶ καθάπερ τῶν τάφων τοὺς ἔξωθεν κεκονιαμένους ἂν ἀπαμφιάσης, ἰχώρος, καὶ δυσω-
 5 δίας, καὶ διεφθορότων ὄψει γέμοντας ὀσιῶν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ φιλοσόφου δόγματα, ἂν τῆς κατὰ τὴν λέξιν ἀπογυμνώσης ὥρας, πολλῆς ὄψει τῆς βδελυγμίας πεπληρωμένα, καὶ μάλιστα, διὰ περὶ ψυχῆς φιλοσοφῆς, ἀμέτρως τιμῶν τε αὐτὴν καὶ βλασφημῶν.

10 Τοῦτο γὰρ ἡ διαβολικὴ παγίς, μηδαμοῦ τὴν συμμετριάν τηρεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἐφ' ἑκάτερα πλεονασμοῖς πρὸς δυσφημίαν ἐξάγειν τοὺς ἀλισκομένους αὐτῆς. Νῦν μὲν γὰρ αὐτὴν τῆς τοῦ Θεοῦ φησιν οὐσίας εἶναι, νῦν δὲ αὐτὴν οὕτως ἀμέτρως καὶ ἀσεβῶς ἐπάρας, μεθ' ἐτέρας καθυβρίζει πάλιν ὑπερ-
 15 βολῆς, εἰς χοίρους καὶ ὄνους εἰσάγων, καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀτιμότερα ζῶα. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις· μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα πέρα τοῦ μέτρου· εἰ μὲν γὰρ τι χρήσιμον παρ' αὐτῶν ἦν μαθεῖν, ἔδει καὶ πλεον ἐνδιατριβεῖν, εἰ δὲ ὅσον τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῶν καὶ τὸν γέλωτα κατοπτεῦσαι, καὶ ταῦτα πλεον
 20 τοῦ δέοντος εἴρηται παρ' ἡμῶν.

Διὰ ταῦτα, ἀφέντες τοὺς ἐκείνων μύθους, τῶν ἡμετέρων ἀφώμεθα δογματίων, τῶν ἄνωθεν ἡμῖν κατενηνεγμένων διὰ τῆς γλώττης τούτου τοῦ ἀλιέως, τῶν μηδὲν ἔχόντων ἀνθρώπινον. Φέρε οὖν, αὐτὰς εἰς μέσον τὰς ῥήσεις ἀγάγωμεν,
 25 καὶ ὁ τὴν ἀρχὴν παρεκαλέσαμεν, ὥστε μετὰ ἀκριθείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις, τοῦτο καὶ νῦν ὑπομνήσαντες.

φιλοσοφίας καὶ ἔργον τῶν μικρῶν παιδιῶν ὅταν ἔφρουγεν, αὐτὸ τὸ ἐφήρμοσεν ὁ ἴδιος περισσότερο ἀπὸ ὄλους. Τόση μόνον ἦτο παντοῦ ἢ προσπάθειά των. Καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα δὲν ὑπάρχει τίποτε νὰ θαυμάσης, παρὰ μόνον αὐτό. Καὶ ὅπως, ἐὰν ἀπογυμνώσης τοὺς τάφους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἔξω εἶναι ἐπιχρισμένοι, θὰ ἰδῆς νὰ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ αἵματα καὶ δυσωδίαν καὶ σαπισμένα ὄσῳ, ἔτσι καὶ αἱ θεωρίαι τοῦ φιλοσόφου, ἐὰν τὰς ἀπογυμνώσης ἀπὸ τὸ λεκτικὸν κάλλος, θὰ τὰς ἰδῆς νὰ εἶναι πλήρεις πολλῆς βδελυγμίας, ἰδίως ὅταν φιλοσοφῇ περὶ ψυχῆς, τὴν ὁποίαν τιμᾶ ὑπερβολικὰ ἀλλὰ καὶ τὴν ὑβρίζει.

Διότι τέτοια εἶναι ἡ παγίδα τοῦ διαβόλου, νὰ μὴ τηροῦν πουθενὰ τὴν συμμετρίαν, ἀλλὰ μὲ τοὺς πλεονασμοὺς καὶ πρὸς τὰς δύο πλευρὰς νὰ ὀδηγῇ εἰς βλασφημίας ὄσους παγιδεύονται εἰς αὐτήν. Διότι ἄλλοτε μὲν λέγει ὅτι αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἄλλοτε δέ, ἀφοῦ τὴν ἐξύψωσε τόσον ὑπερμέτρως καὶ ἀσεβῶς, τὴν ὑβρίζει μὲ ἄλλην πάλιν ὑπερβολήν, ἀφοῦ τὴν εἰσάγη εἰς χοίρους καὶ ὄνους καὶ εἰς ἄλλα πιδ ἄτιμα ἀπὸ αὐτὰ ζῶα. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν μὲν ἀρκετά. Ἡ μᾶλλον καὶ αὐτὰ εἶναι πέραν τοῦ μέτρου. Διότι, ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο νὰ μάθωμεν κάτι τὸ χρήσιμον ἀπὸ αὐτά, ἔπρεπε νὰ ἐπιμείνωμεν ἀκόμη πιδ πολύ. Διὰ νὰ διαπιστώσωμεν ὅμως τὴν ἀσχημοσύνην καὶ τὴν γελοιότητα αὐτῶν, καὶ αὐτὰ πιδ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐχρειάζοντο.

Δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἀφήσωμεν τοὺς μύθους ἐκείνων, ἃς καταπιασθῶμεν μὲ τὰς ἰδικὰς μας ἀληθείας, αἱ ὅποια ἔχουν κατέλθει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν πρὸς χάριν μας μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ τοῦ ἀλιέως, αἱ ὅποια δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνθρώπινον. Ἄς φέρωμεν λοιπὸν ἐνώπιόν μας τὰς ῥήσεις αὐτὰς καὶ ἃς ὑπενθυμίσωμεν καὶ πάλιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σᾶς παρεκαλέσαμεν, νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς αὐτὰ πιδ λέγονται.

Τί οὖν ἀρχόμενος ὁ Εὐαγγελιστῆς οὕτως εὐθέως φησὶν; «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Εἶδες παρρησίαν καὶ ἐξουσίαν ρημάτων πολλήν; πῶς, οὐδὲν ἀμφιβάλλων, οὐδὲ εἰκάζων, ἀλλὰ πάντα ἀποφαινόμενος, φθέγγεται; Τοῦτο γάρ ἐστι διδασκάλου, τὸ μὴ περιφέρεσθαι ἐν οἷς ἂν λέγῃ· εἰ γὰρ ὁ τοῖς ἄλλοις καθηγησόμενος ἐτέρου δεηθήσεται τοῦ σιηρῆσαι δυνησομένου μετὰ ἀσφαλείας αὐτόν, οὐ τὴν τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ τὴν τῶν μαθητῶν τάξιν ἐπέχειν ἂν εἴη δίκαιος. Εἰ δὲ λέγοι τις· Καὶ τί δήποτε, τό

10 πρῶτον αἴτιον ἀφείς, εὐθέως ἡμῖν περὶ τοῦ δευτέρου διείλεται; τὸ μὲν πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον παραιτησόμεθα λέγειν· ἀριθμοῦ γὰρ τὸ Θεῖον ἀνώτερον καὶ χρόνων ἀκολουθίας. Διὸ καὶ ταῦτα μὲν παρητησόμεθα, Πατέρα δὲ ὁμολογοῦμεν ἐξ οὐδενὸς ὄντα, καὶ Υἱὸν ἐκ Πατρὸς γεγεννημένον.

15 4. Ναί, φησί· τί δήποι' οὖν, τὸν Πατέρα ἀφείς, περὶ τοῦ Υἱοῦ διαλέγεται; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν δῆλος ἅπασιν ἦν, εἰ καὶ μὴ ὡς Πατήρ, ἀλλ' ὡς Θεός, ὁ δὲ Μονογενῆς ἠγνοεῖτο. Διὸ εἰκότως τὴν περὶ τούτου γνώσιν εὐθέως ἐκ προοιμιῶν ἔσπευσεν ἐνθῆναι τοῖς οὐκ εἰδόσιν αὐτόν· ἄλλως τε οὐδὲ τὸν

20 Πατέρα ἐν τοῖς περὶ τούτων λόγοις ἀπεισιώπησε. Καὶ θέα μοι τὴν σύνεσιν τὴν πνευματικὴν. Οἶδε τοὺς ἀνθρώπους τὸ πρεσβύτερον καὶ τὸ πρὸ πάντων μάλιστα τιμῶντας καὶ τιθεμένους, Θεόν. Διὰ τοῦτο ἐντεῦθεν πρῶτον ποιεῖται τὴν ἀρχήν, καὶ προῖων καὶ Θεόν φησὶν εἶναι καὶ οὐχ ὡς Πλάτων,

25 τὸν μὲν τοῦν, τὸν δὲ ψυχὴν λέγων εἶναι ταῦτα γὰρ πόρρω τῆς θείας καὶ ἀκηράτου φύσεως.

Οὐδὲ γὰρ ἔχει τι τὸ κοινὸν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ ἀνακεχώρηκε τῆς πρὸς τὴν κτίσιν κοινωνίας τῆς κατ' οὐσίαν λέγου,

Τί λέγει λοιπὸν εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστής; «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦτο κοντὰ εἰς τὸν Θεόν». Βλέπεις μὲ πόσον θάρρος καὶ ἐξουσίαν ὁμιλεῖ; Βλέπεις πῶς ὁμιλεῖ ἀποκαλύπτων τὰ πάντα χωρὶς ἀμφιβολίαν καὶ εἰκασίας; Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἴδιον τοῦ διδασκάλου, νὰ μὴ εἶναι ἀσταθῆς εἰς ὅσα λέγη. Διότι ἐὰν αὐτὸς ὁ ὁποῖος θὰ γίνῃ ὁδηγὸς τῶν ἄλλων, χρειάζεται ἄλλον ὁ ὁποῖος νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν στηρίξῃ μὲ ἀσφάλειαν, θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ κατέχῃ τὴν θέσιν τῶν μαθητῶν καὶ ὄχι τῶν διδασκάλων. Ἐὰν δὲ κάποιος προβάλλῃ τὴν ἐρώτησιν· διατί ἄφησε τὸ πρῶτον αἴτιον καὶ μᾶς ὠμίλησεν ἀμέσως περὶ τοῦ δευτέρου; Διὰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον θὰ ἀποφύγωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν, διότι τὸ θεῖον εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν συνέπειαν τῶν χρόνων. Δι' αὐτὸ αὐτὰ μὲν τὰ ἀφήσαμεν, ὁμολογοῦμεν δὲ ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν προέρχεται ἀπὸ κανένα, ὁ δὲ Υἱὸς ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

4. Ναί, λέγει· διατί ὅμως ἄφησε τὸν Πατέρα καὶ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ; Διότι ἐκεῖνος μὲν ἦτο φανερός εἰς ὅλους, ἂν ὄχι ὡς Πατὴρ, ἀλλὰ ὡς Θεός· ἐνῶ ὁ Μονογενὴς ἠγνοεῖτο. Δι' αὐτὸ ὀρθῶς τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν ἀμέσως ἐκ προοιμίου ἔσπευσε νὰ τὴν παρεμβάλῃ χάριν ἐκείνων· οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν ἐγνώριζαν. Ἄλλως τε οὔτε τὸν Πατέρα ἀπεισιώπησεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ περὶ αὐτῶν. Κάνε μου μάλιστα τὴν χάριν νὰ ἰδῆς τὴν πνευματικὴν σύνεσιν. Γνωρίζει ὅτι οἱ ἄνθρωποι τιμοῦν τὸ πρεσβύτερον καὶ μάλιστα αὐτὸ πού ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ὅλα καὶ τὸ δέχονται ὡς Θεόν, δι' αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ κάμνει πρῶτα τὴν ἀρχὴν καὶ καθὼς προχωρεῖ λέγει ὅτι εἶναι καὶ Θεός, καὶ ὄχι ὅπως κάμνει ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ μὲν ἕνας εἶναι νοῦς ὁ δὲ ἄλλος ψυχὴ. Διότι αὐτὰ εἶναι ξένα πρὸς τὴν θεϊκὴν καὶ ἀκηλίδωτον φύσιν.

Ἐξ ἄλλου δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ ἐμᾶς, ἀλλὰ ἔπαυσε νὰ ἔχῃ ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν κτίσιν, ἐννοῶ ὅσον ἀ-

οὐ μὴν τῆς κατὰ τὴν σχέσιν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ Λόγον αὐτὸν ἐκάλεσεν. Ἐπειδὴ γὰρ μέλλει διδάσκειν, ὅτι οὗτος ὁ Λόγος Μονογενῆς ἐστὶν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ παθητὴν ὑπολάβοι τις τὴν γέννησιν, προλαβὼν τῇ τοῦ Λόγου προσηγορίᾳ, κἀσαν ἀναιρεῖ τὴν πονηρὰν ὑποψίαν, τότε ἐξ αὐτοῦ τὸν Υἱὸν εἶναι δηλῶν, καὶ τὸ ἀπαθῶς.

Ὅρας ὅτι, ὅπερ εἶπον, οὐδὲ τὸν Πατέρα ἐν τοῖς περὶ τοῦ Υἱοῦ λόγοις ἀπεσιώπησεν; Εἰ δὲ οὐκ ἄρκει ταῦτα τὰ ὑποδείγματα παρασιῆσαι τὸ πᾶν, μὴ θαυμάσης· περὶ Θεοῦ γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος, ὃν εὖτε εἶπεῖν, οὔτε νοῆσαι καὶ ἄξιαν δυνατόν. Διὸ καὶ οὗτος οὐσίας μὲν οὐδαμοῦ τίθησιν ὄνομα· οὐδὲ γὰρ δυνατόν εἶπεῖν αὐτὸ ὅτι ποτέ ἐστι τὴν οὐσίαν ὁ Θεός, πανταχοῦ δὲ ἡμῖν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν δηλοῖ.

Τὸν δὲ Λόγον τοῦτον ἴδοι τις ἂν μικρὸν ὑστερον καὶ φῶς λεγόμενον, καὶ τὸ φῶς πάλιν ὀνομαζόμενον ζωὴν. Οὐ ταύτης δὲ μόνον ἕνεκεν τῆς αἰτίας οὕτως ὠνόμασεν αὐτόν, ἀλλὰ πρώτης μὲν ταύτης, δευτέρας δέ, ἐπειδὴ τὰ τοῦ Πατρὸς ἡμῖν ἔμελλεν ἀπαγγέλλειν· «Πάντα», γὰρ, φησὶν, «ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀνήγγειλα ὑμῖν». Καλεῖ δὲ αὐτὸν καὶ ζωὴν καὶ φῶς· τὸ γὰρ ἀπὸ τῆς γνώσεως φῶς ἡμῖν ἐχαρίσατο καὶ τὴν ἐντεῦθεν ζωὴν. Καὶ ὅλως οὐκ ἔστιν ὄνομα ἐν ἄρκοῦν, οὐδὲ δύο καὶ τρία, οὐδὲ πλείω διδάξαι τὰ περὶ Θεοῦ, ἀλλ' ἀγαπητὸν διὰ πολλῶν γούν δυνηθῆναι κἀν ἀμυδρῶς περιδράξασθαι τῶν προσόντων αὐτῶ. Οὐχ ἀπλῶς δὲ αὐτὸν Λόγον εἶρηκεν, ἀλλὰ μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης, τῶν λοιπῶν αὐτὸν καὶ ταύτη χωρίζων.

Ὅρας ὡς οὐ μάτην ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ τῶν οὐρανῶν φθέγγεται ἡμῖν ὁ Εὐαγγελιστῆς οὗτος; Ὅρα γούν εὐθύς ἐκ προ-

φορᾶ τὴν οὐσίαν, ὅχι ὅμως ὅσον ἀφορᾶ καὶ τὴν σχέσιν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸν ὠνόμασε Λόγον. Διότι, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ διδάξῃ ὅτι αὐτὸς ὁ Λόγος εἶναι μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ ὑποθέσῃ κανεὶς τὴν γέννησιν παθητὴν (κατὰ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα), μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Λόγου προλαμβάνει καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνατρέπει κάθε πονηρὰν ὑπόνοιαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δηλώνει καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅτι γεννᾶται μὲ τρόπον ἀπαθῆ.

Βλέπεις ὅτι, ὅπως εἶπα, δὲν ἀποσιωπᾶ καὶ τὸν Πατέρα εἰς τοὺς λόγους του περὶ τοῦ Υἱοῦ; Ἐὰν δὲ δὲν ἀρκοῦν αὐτὰ τὰ παραδείγματα νὰ καταστήσουν φανερὸν τὸ ὅλον θέμα, μὴ ἀπορήσῃς. Διότι ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ τὸν ἐκφράσωμεν οὔτε νὰ τὸν κατανοήσωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς πουθενὰ δὲν θέτει ὄνομα τῆς οὐσίας, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπῇ τοῦτο, τί ἀκριβῶς εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν ὁ Θεός· εἰς ὅλας δὲ τὰς περιπτώσεις τὸν δηλώνει ἐκ τῶν ἐνεργειῶν του.

Αὐτὸν δὲ τὸν Λόγον θὰ τὸν ἰδῆ κανεὶς ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον νὰ λέγεται καὶ φῶς, καὶ τὸ φῶς πάλιν νὰ ὀνομάζεται ζωή. Δὲν τὸν ὀνομάζει ὅμως ἔτσι μόνον ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν· αὐτὴ μὲν εἶναι ἡ πρώτη αἰτία. Ἡ δευτέρα δὲ αἰτία εἶναι ὅτι ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ἐκθέσῃ τὰ τοῦ Πατρός. Διότι λέγει· «Ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου σᾶς τὰ ἀνήγγειλα»³. Τὸν ὀνομάζει δὲ καὶ ζωὴν καὶ φῶς, διότι μᾶς ἐχάρισε τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴν ζωὴν. Γενικῶς ὅμως δὲν ὑπάρχει ἓνα ὄνομα πού νὰ ἀρκῆ νὰ διδάξῃ τὰ περὶ Θεοῦ, οὔτε δύο καὶ τρία, οὔτε περισσότερα. Δι' αὐτὸ λοιπὸν συνηθίζει νὰ χρησιμοποιοῖ πολλὰ διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ περιλάβῃ ἔστω καὶ ἀμυδρῶς τὰ ἰδιώματά του. Δὲν τὸν ὀνομάζει δὲ ἀπλῶς Λόγον, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, διακρίνοντάς τον ἀπὸ τοὺς ἄλλους λόγους μὲ τὸν τρόπον αὐτόν.

Βλέπεις ὅτι δὲν ἔλεγα ἄδικα ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς αὐτὸς μᾶς ὁμιλεῖ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; Κύτταξε λοιπὸν πῶς ἀμέσως

οιμίῳν ποῦ τὴν ψυχὴν περῶσας καὶ τὴν διάνοιαν ἀνήγαγε
 τῶν ἀκουόντων· πάντων γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἀνωτέρω στήσας
 αὐτήν, πρὸ γῆς, πρὸ θαλάσσης, πρὸ οὐρανοῦ, καὶ ὑπὲρ τοὺς
 ἀγγέλους χειραγωγεῖ, καὶ ὑπεράνω τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν
 5 Σεραφίμ, καὶ ὑπὲρ τοὺς θρόνους, καὶ ὑπὲρ τὰς ἀρχάς, καὶ
 ὑπὲρ τὰς ἐξουσίας, καὶ πάσης ἀπλῶς ἐπέκεινα κτίσεως ὀ-
 δοιπορεῖν, ἀναπεύθει.

Τί οὖν; ἄρα πρὸς τοσοῦτον ἀναγαγὼν ὕψος, ἐνταῦθα
 γοῦν ἡμᾶς σιῆσαι ἴσχυσεν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' ὥσπερ, εἴ τις
 10 τὸν ἐσιῶτα παρ' αἰγιαλόν, καὶ βλέποντα πόλεις καὶ ἀκτὰς
 καὶ λιμένας, ἐπειδὴν εἰς μέσον ἀγάγη πελάγους, τῶν μὲν
 προτέρων ἀπέσιτησεν, οὐ μὴν ἔσιτησέ που τὸ ὄμμα αὐτῷ, ἀλλ'
 εἰς ἄπειρον ἤγαγε θεωρίαν, οὕτω καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, πά-
 σης ἡμᾶς ἀνωτέρω τῆς κτίσεως ἀγαγὼν, καὶ πρὸς τοὺς
 15 ἀνωτέρω ταύτης παραπέμπας αἰῶνας, μειέωρον τὸ ὄμμα ἀ-
 φήσιν, οὐ διδοὺς ἐπιλαβέσθαι τινὸς τέλους εἰς τὸ ἄνω, ἐ-
 πειδὴ μηδέ ἐστιν.

Ἐλθὼν γὰρ εἰς ἀρχὴν ὁ λόγος, ζητεῖ ποίαν ἀρχὴν
 εἶτα, τὸ «ἦν» εὐρίσκων, ἀεὶ φθάνων αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, οὐκ
 20 ἔχει ποῦ σιῆσαι τὸν λογισμόν, ἀλλά, ἀτενὲς ἐνορῶν καὶ μη-
 δαμοῦ λῆξαι δυνάμενος, ἀποκαμὼν ὑποσιρέφει πάλιν ἐπὶ
 τὰ κάτω. Τὸ γὰρ «ἐν ἀρχῇ ἦν» οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἦ
 τοῦ εἶναι ἀεὶ δηλωτικόν, καὶ ἀπείρως εἶναι.

Εἶδες φιλοσοφίαν ἀληθῆ καὶ δόγματα θεῖα, οὐχ οἷα τῶν
 25 Ἑλλήνων, χρόνους τιθέντων, καὶ τοὺς μὲν πρεσβυτέρους,
 τοὺς δὲ νεωτέρους εἶναι λεγόντων θεούς; Ἄλλ' οὐδὲν τοι-
 οῦτον παρ' ἡμῖν· εἰ γὰρ Θεός ἐστιν (ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν),

ἀπὸ τὸ προοίμιον, ἀφοῦ ἔκανε τὴν ψυχὴν νὰ πετάξῃ, ποῦ ἀνέβασε τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν. Διότι, ἀφοῦ τὴν ἔστησεν ὑπεράνω τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ξηράν, ἐπάνω ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὴν χειραγωγεῖ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, πῶς ἐπάνω ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ καὶ πῶς ἐπάνω ἀπὸ τοὺς θρόνους καὶ πῶς ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἄρχὰς καὶ πῶς ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἐξουσίας, καὶ γενικῶς τὴν παρασύρει νὰ βαδίσῃ πέρα ἀπὸ ὀλοκλήρον τὴν κτίσιν.

Τί συνέβη λοιπόν; Ἐὰν γὰρ ἀφοῦ μᾶς ἀνεβίβασεν εἰς τόσον ὕψος, ἠμπόρεσε νὰ μᾶς στήσῃ ἐκεῖ; Καθόλου· ἀλλὰ συνέβη ὅτι γίνεται ἐὰν κάποιος, ἐκεῖνον ποῦ στέκεται εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ βλέπει πόλεις καὶ ἀκτὰς καὶ λιμένας, ὅταν τὸν ὀδηγήσῃ μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τὸν ἀποσοπᾶ βέβαια ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔβλεπε προηγουμένως, δὲν σταματᾷ ὅμως τὸ βλέμμα του ποῦθενά, ἀλλὰ τὸ κάνει νὰ πλανᾶται εἰς τὸ ἄπειρον. Ἔτσι καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ἀφοῦ μᾶς ὀδήγησεν ὑπεράνω ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως καὶ μᾶς παρέπεμψεν εἰς τοὺς ὑπεράνω αὐτῆς αἰῶνας, ἀφήνει μετέωρον τὸ βλέμμα μας, χωρὶς νὰ μᾶς δίνῃ τὴν δυνατότητα νὰ φθάσωμεν εἰς κάποιο τέρμα πρὸς τὰ ἄνω, ἐπειδὴ καὶ δὲν ὑπάρχει.

Διότι ἀφοῦ ὁ λόγος ἀνεφέρθη εἰς τὴν ἀρχὴν, ζητεῖ ποίαν ἀρχὴν. Ἐπειτα συναντῶν τὸ «ἦν» καὶ προχωρῶν πάντοτε μὲ τὴν διάνοιάν του, δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταματήσῃ τὸν στοχασμὸν του, καὶ ἐπειδὴ παρατηρεῖ ἀτενῶς καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταλήξῃ ποῦθενά, ἀποκαμωμένος ἐπιστρέφει πάλιν πρὸς τὰ κάτω. Διότι τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν», δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ δηλωτικὸν ὅτι ὑπάρχει πάντοτε καὶ ὑπάρχει κατὰ τρόπον ἄπειρον.

Εἶδες φιλοσοφίαν ἀληθινὴν καὶ ἀληθείας θεϊκᾶς, ὅχι ὅπως τῶν Ἑλλήνων οἱ ὁποῖοι θέτουν χρονικὰ ὄρια καὶ ἄλλους μὲν θεοὺς ὀνομάζουσι πρεσβυτέρους ἄλλους δὲ νεωτέρους; Ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν ὑπάρχει εἰς ἐμᾶς. Διότι ἐὰν εἶναι Θεός, ὅπως καὶ εἶναι, δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὶν

οὐδὲν πρὸ αὐτοῦ· εἰ Δημιουργὸς πάντων, πρῶτος αὐτός· εἰ Δεσπότης καὶ Κύριος ἀπάντων, πάντα μετ' αὐτόν, καὶ κτίσματα καὶ αἰῶνες. Ἐβουλόμην καὶ εἰς ἀγῶνας καθιέναι ἑτέρους, ἀλλ' ἴσως ἀπέκαμεν ὑμῖν ἡ διάνοια. Διό, παραινή-
 5 σας ἐκεῖνα, ἅπερ ἔστιν ὑμῖν καὶ πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων καὶ πρὸς τὴν τῶν λεχθησομένων ἀκρόασιν χρήσιμα, πάλιν σιγήσομαι.

Τίνα δὴ οὖν ταῦτά ἐστιν; Οἶδα πολλοὺς ἰλιγγιάσαντας πρὸς τὸ τῶν λεχθέντων μῆκος. Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ἡ
 10 ψυχὴ πολλοῖς φορτίοις βαρύνηται βιωτικοῖς. Καθάπερ γὰρ τὸ ὄμμα, ὅταν μὲν καθαρὸν ᾖ καὶ διαυγές, ὀξυδερκές τὲ ἔστι, καὶ οὐκ ἂν ἀποκάμοι ραδίως καὶ τὰ λεπτότατα σώματα καταμανθάνον, ἐπειδὴν δέ, χυμοῦ τινος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐπιρρεῦσαντος πονηροῦ, ἢ κάτωθεν λιγνύος καπνώδους ἀνενε-
 15 χθείσης, πυκνὴ τις πρὸ τῆς κόρης γένηται νεφέλη, οὐδὲν οὐδὲ τῶν παχυτέρων σαφῶς ἀφήσει συνιδεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γίνεσθαι πέφυκεν· ὅταν μὲν γὰρ ἐκκεκαθαρωμένη τυγχάνῃ, καὶ μηδὲν ἔχη πάθος ἐνοχλοῦν, ἀπενὲς ἐνορᾷ πρὸς ἅπερ ἐνορᾶν χρή, ὅταν δέ, πολλοῖς ἐπιθολωθεῖσα πάθεισιν,
 20 ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτῆς ἀρετὴν, πρὸς οὐδὲν τῶν ὑψηλῶν ἀρκέσαι δύναται ραδίως, ἀλλὰ ἀποκάμνει ταχέως καὶ ἀναπίπτει, καὶ πρὸς ἕπρον ἀποκλίνας καὶ ραθυμίαν, τὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ ζωὴν τὴν ἐκ ταύτης αὐτῇ διαφέροντα παραπέμπεται, καὶ οὐ προσίεται μετὰ προθυμίας πολλῆς.

25 5. Ὅπερ ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς πάθητε, (οὐ γὰρ παύσομαι ταῦτα ἀεὶ παραινῶν), ἐπιρρώσατε ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ ἀκούσητε, ἅπερ οἱ πῖστοι τῶν Ἑβραίων παρὰ Παύλου· καὶ γὰρ ἐκεῖνοις πολὺν ἔφησε τὸν λόγον γεγενῆσθαι, καὶ δυσερμήνευτον, οὐκ ἐπειδὴ φύσει τοιοῦτος ἦν, ἀλλ'
 30 ἐπειδὴ, φησὶν, ὑμεῖς «νωθροὶ γέγονατε ταῖς ἀκοαῖς». Ὁ

ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν εἶναι Δημιουργὸς ὄλων, αὐτὸς εἶναι πρῶτος. Ἐὰν εἶναι Δεσπότης καὶ Κύριος ὄλων, ὅλα ἔγιναν μετὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ τὰ κτίσματα καὶ οἱ αἰῶνες. Θὰ ἤθελα νὰ κατέλθω καὶ εἰς ἄλλους ἀγῶνας, ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι ἀπέκαμεν ὁ νοῦς σας. Δι’ αὐτὸ ἀφοῦ συστήσω αὐτὰ τὰ ὁποῖα σᾶς εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀκρόασιν καὶ αὐτῶν ποὺ ἐλέχθησαν καὶ αὐτῶν ποὺ θὰ λεχθοῦν, πάλιν θὰ σιωπήσω.

Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ ἰσθάνθησαν ἱλιγγον ἀπὸ τὸ μῆκος ὧσων ἐλέχθησαν. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι φορτωμένη μὲ πολλὰ βάρη βιωτικά. Διότι, ὅπως τὸ μάτι, ὅταν μὲν εἶναι καθαρὸν καὶ διαυγές, καὶ μακρὰ βλέπει καὶ δὲν κουράζεται εὐκόλα ὅταν παρατηρῇ ἀπὸ κοντὰ καὶ τὰ πρὸ λεπτὰ ἀντικείμενα, ἐνῶ ὅταν χυθῇ ἐπάνω του ἀπὸ τὴν κεφαλὴν κάποιον βλαβερὸν ὑγρὸν, ἢ ὅταν ἀπὸ κάτω ἀνεβῇ πυκνὸς καπνὸς μὲ φλόγες, δημιουργεῖται πυκνὸν σύννεφον μπροστὰ ἀπὸ τὴν κόρην, τὸ ὁποῖον δὲν ἀφήνει νὰ διακρίνη καλὰ τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὰ πρὸ χονδροειδῆ ἀντικείμενα, ἔτσι εἶναι φυσικὸν νὰ συμβαίη καὶ μὲ τὴν ψυχὴν. Διότι, ὅταν μὲν εἶναι καθαρισμένη καὶ δὲν ἔχη κανένα πάθος νὰ τὴν ἐνοχλῇ, προσβλέπει ἐντόνως πρὸς ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ προσέξῃ. Ὅταν ὅμως θολωμένη ἀπὸ τὰ πολλὰ πάθη χάσῃ τὴν ἀρετὴν της, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀντέξῃ εὐκόλα πρὸς τίποτε τὸ ὑψηλόν, ἀλλὰ γρήγορα κουράζεται καὶ γέρνει καὶ ρέπουσα πρὸς ὕπνον καὶ νωθρότητα, περιφρονεῖ τὰ ἐνδιαφέροντά της διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐνάρετον ζωὴν καὶ δὲν τὰ ἐπιδοκιμάζει μὲ πολλὴν προθυμίαν.

5. Διὰ νὰ μὴ πάθετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιον (διότι δὲν θὰ παύσω νὰ σᾶς κάνω διαρκῶς τὰς αὐτὰς παραινέσεις) δυναμώσατε τὸν νοῦν σας, διὰ νὰ μὴ ἀκούσετε τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἤκουσαν οἱ πιστοὶ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὸν Παῦλον. Διότι εἰς ἐκείνους εἶπεν ὅτι ὁ λόγος ἔγινε πολὺς καὶ δυσκολοερμῆνευτος, ὅχι διότι ἦτο ἀπὸ τὴν φύσιν του τέτοιος, ἀλλ’ ἐπειδὴ, ὅπως λέγει, σεῖς ἐγίνατε νωθοὶ εἰς τὴν ἀκοήν⁴.

γὰρ ἀσθενὴς καὶ ἄρρωστος, καὶ ὑπὸ τῆς βραχυλογίας ὡς ὑπὸ μακρογορίας παρενοχλεῖσθαι πέφυκε, καὶ τὰ σαφῆ καὶ τὰ εὐδιάλυτα δυσκαιάληπτα εἶναι νομίζει.

Ἄλλὰ μηδεὶς ἔστω ἐνιαῦθα τοιοῦτος· ἀλλά, πᾶσαν ἀπε-
 5 λᾶσας φρονίδα βιωτικὴν, οὕτω τούτων ἀκούειω τῶν δο-
 γμάτων· ὅταν γὰρ ἐπιθυμία χρημάτων κατέχη τὸν ἀκροα-
 τήν, οὐκ ἂν δύναίτο καὶ ἐπιθυμία κατασχεῖν ἀκροάσεως ὁ-
 μοίως, ἐπειδὴ μηδὲ ἀρκεῖ πολλαῖς ἐπιθυμίαις μία τυγ-
 χάνουσα ἢ ψυχὴ, ἀλλ' ἢ ἑτέρα τῆ ἑτέρα λυμαίνεται, καὶ σχι-
 10 ζομένη ἀσθενεσιέρα γίνεται, ἐπικρατιούσης τῆς ἑτέρας καὶ
 τὸ πᾶν εἰς ἐαυτὴν δαπανώσης.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ παίδων συμβαίνειν εἶωθεν· ὅταν μὲν γὰρ
 ἓνα τις ἔχη μόνον, μεθ' ὑπερβολῆς ἀγαπᾷ τὸν ἓνα, ὅταν δὲ
 πολλῶν γένηται παίδων παιτῆρ, καὶ τὰ τῆς διαθέσεως δια-
 15 ρεθέντα ἀσθενέστερα γίνεται. Εἰ δέ, ἔνθα φυσικὴ τυραννὶς
 καὶ δύναμις καὶ συγγενῆ τὰ φιλούμενα, τοῦτο συμβαίνει, τί
 ἂν εἴποιμεν ἐπὶ τῆς κατὰ προαίρεσιν ἐπιθυμίας καὶ διαθέ-
 σεως, καὶ μάλιστα, ὅταν οἱ ἔρωτες οὗτοι ἀπ' ἐναντίας ἀλ-
 λήλοις διακέωνται; ἐναντίον γὰρ χρημάτων ἔρως ἔρωτι
 20 τοιαύτης ἀκροάσεως.

Εἰς τὸν οὐρανὸν εἴσοιμεν εἰσιόντες ἐνθάδε. Οὐ τῷ τόπῳ
 λέγω, ἀλλὰ τῇ διαθέσει· ἔνεστι γὰρ καὶ ἐπὶ γῆς ὄντα ἐστά-
 ναι ἐν οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐκεῖ φαντάζεσθαι, καὶ τὰ ἐκεῖθεν ἀ-
 κούειν. Μηδεὶς οὖν τῷ οὐρανῷ τὰ τῆς γῆς ἐπεισαγέτω! μη-
 25 δεὶς, ἐνιαῦθα ἐσιώσας, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν μεριμνάτω! τὴν γὰρ
 οἰκίαν καὶ τὴν ἀγορὰν ἔδει τὰ ἐντεῦθεν περιφέρειν κέρδη καὶ
 ἔχειν, οὐ ταύτην τοῖς ἐκ τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἀγορᾶς φορτίοις

Διότι ὁ ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος εἶναι φυσικὸν νὰ ἐνοχλῆται καὶ ἀπὸ τὸν σύντομον λόγον, ὡσὰν νὰ πρόκειται περὶ λόγου μακροῦ, καὶ νὰ θεωρῇ δυσνόητα καὶ τὰ εὐκολονόητα καὶ σαφῆ.

Ὅμως ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη κανεὶς τέτοιος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπομακρύνῃ κάθε βιωτικὴν φροντίδα, ἃς ἀκούῃ ἔτσι αὐτὰ τὰ διδάγματα. Διότι ὅταν τὸν ἀκροατὴν τὸν διακατέχῃ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν καταλάβῃ καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀκροάσεως, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι μία δὲν ἐπαρκεῖ εἰς πολλὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ ἡ μία καταστρέφεται ἀπὸ τὴν ἄλλην καί, ἐπειδὴ διχάζεται, γίνεται περισσότερο ἀδύνατος καὶ ἐπικρατεῖ ἡ ἄλλη καὶ δαπανᾷ ὅλην τὴν δυνάμιν τῆς εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς.

Αὐτὸ συμβαίνει συνήθως καὶ εἰς τὰ παιδιά. Ὅταν κανεὶς ἔχῃ μόνον ἓνα, ἀγαπᾷ τὸ ἓνα ὑπερβολικά. Ὅταν ὅμως γίνῃ πατέρας πολλῶν παιδιῶν, καὶ ἡ διάθεσίς του διαιρεῖται καὶ γίνεται πρὸς ἀσθενή. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίῃ ἐκεῖ ὅπου ἡ δύναμις καὶ κυριαρχία εἶναι φυσικὴ τὰ δὲ ἀγαπώμενα πρόσωπα εἶναι συγγενικά, τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν προαιρετικὴν ἐπιθυμίαν καὶ διάθεσιν, ὅταν μάλιστα αἱ ἐπιθυμίαι αὐταὶ εἶναι ἀντίθετοι ἢ μία τῆς ἄλλης; Διότι ὁ ἔρωσ τῶν χρημάτων εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς ἀκροάσεως.

Εἰσερχόμενοι ἐδῶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν οὐρανόν. Δὲν ἐννοῶ τὸν τόπον, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν· διότι εἶναι δυνατὸν καὶ ἐνῶ εὐρίσκεσαι εἰς τὴν γῆν, νὰ ἴστασαι εἰς τὸν οὐρανόν καὶ νὰ φαντάζεσαι ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ καὶ νὰ ἀκούῃς ὅσα προέρχονται ἀπὸ ἐκεῖ. Ἄς μὴ ἀφήνῃ λοιπὸν κανεὶς νὰ παρεισφρῦουν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ ἐπίγεια. Κανεὶς ἃς μὴ φροντίζῃ διὰ τὰ οἰκιακά του, ἐνῶ εὐρίσκεται ἐδῶ. Διότι ἡ οἰκία καὶ ἡ ἀγορὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ νὰ περιφέρουν τὰ ὠφέλη ποὺ προσφέρονται ἐδῶ, καὶ ὄχι ἡ ἐδῶ παραμονή σας νὰ βαρύνεται μὲ τὰ φορτία τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἀγορᾶς.

βαρύνεσθαι. Διὰ ταῦτα εἶσιμεν παρὰ τὸν τῆς διδασκαλίας
 θρόνον, ἵνα ἐντεῦθεν τὸν ἕξωθεν ἀπορροφώμεθα ρύπον. Ἄν
 δὲ μέλλωμεν καὶ τῇ μικρᾷ ταύτῃ σχολῇ ἀπὸ τῶν ἕξω λεγο-
 μένων ἢ πραιπομένων ἠυμαίνεσθαι, βέλτιον μηδὲ εἰσελθεῖν
 5 τὴν ἀρχήν.

Μηδεὶς τοιγαροῦν ἐν ἐκκλησίᾳ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν μελε-
 τάτω, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν κινεῖτω.
 Πάντων ἡμῖν ἔστω ταῦτα τιμιώτερα· τῆς γὰρ ψυχῆς ταῦτά
 ἐσσι, τοῦ σώματος δὲ ἐκεῖνα· μᾶλλον δὲ καὶ σώματι καὶ ψυχῇ
 10 τὰ ἐπιταῦθα λεγόμενα διαφέρει. Διὰ τοῦτο ταῦτα μὲν ἔστω
 προηγούμενα ἔργα, πάρεργα δὲ ἅπαντα τὰ ἄλλα· ταῦτα μὲν
 γὰρ καὶ τῆς μελλούσης καὶ τῆς παρούσης ἐστὶ ζωῆς, ἐκεῖνα
 δὲ οὐδ' ἑτέρας, ἐὰν μὴ κατὰ τὸν ὑπὲρ τούτων τεθέντα διοι-
 κῆται νόμον· οὐ γὰρ δὴ μόνον τί μετὰ ταῦτα ἐσόμεθα, καὶ
 15 πῶς τότε ζήσομεθα, ἐντεῦθεν ἔστι μαθεῖν μόνον, ἀλλὰ πῶς
 καὶ τὸν παρόντα οἰκονομήσομεν βίον· ἰατρεῖον γὰρ ὁ οἶκος οὗ-
 τος ἔσθηκε πνευματικόν, ἵνα, ἅπερ ἂν λάβωμεν ἕξωθεν τραύ-
 ματα, ἐντεῦθεν θεραπεύσωμεν, οὐχ ἵνα, καὶ ἐντεῦθεν συλλέ-
 ξαντες ἕτερα, οὕτως ἀπίωμεν ἂν γάρ, τοῦ Πνεύματος ἡμῖν
 20 τοῦ ἁγίου διαλεγόμενου, μὴ προσέχωμεν, οὐ μόνον τὰ πρότε-
 ρα οὐκ ἀπολυσόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα προσληψόμεθα.

Προσέχωμεν τοίνυν τῷ βιβλίῳ, μετὰ πολλῆς τῆς σπου-
 δῆς ἡμῖν ἀνακαλυπτιομένῳ· οὐδὲ γὰρ πολλῆς δεηθησόμεθα
 λοιπὸν πραγματείας, ἂν τὰς ἀρχὰς καὶ ὑποθέσεις μετὰ ἀκρι-
 25 βείας μάθωμεν, ἀλλά, μικρὸν ἐν προσιμίῳις πονέσαντες, δυ-
 νησόμεθα τοῦ λοιποῦ κατὰ τὸν Παῦλον καὶ ἄλλους νοουθετεῖν·

Δι' αὐτὰ εἰσερχόμεθα κοντὰ εἰς τὸν θρόνον τῆς διδασκαλίας, διὰ νὰ ἀποπλύνωμεν τὴν ἀκαθαρσίαν ποὺ ἔχομεν ἀπὸ ἔξω. Ἐὰν δὲ πρόκειται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μικρᾶς αὐτῆς πνευματικῆς ἀναπαύσεως νὰ μολυνώμεθα ἀπὸ ὅσα λέγονται ἢ γίνονται ἔξω, εἶναι καλύτερα νὰ μὴ εἰσέλθωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Ἄς μὴ σκέπτεται λοιπὸν κανεὶς μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ προβλήματα τῆς οἰκίας, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἅς θέτῃ εἰς ἐνέργειαν ὅσα λέγονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αὐτὰ ἅς εἶναι δι' ἐμᾶς πολυτιμώτερα ἀπὸ ὅλα, διότι ἀναφέρονται εἰς τὴν ψυχὴν, ἐνῶ ἐκεῖνα ἀναφέρονται εἰς τὸ σῶμα. Ἡ μᾶλλον, ὅσα λέγονται ἐδῶ ἐνδιαφέρουν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Δι' αὐτὸ αὐτὰ τὰ ἔργα ἅς προηγούνται, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα νὰ εἶναι πάρεργα. Διότι αὐτὰ μὲν ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐνῶ ἐκεῖνα δὲν ὠφελοῦν οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην, ἐὰν δὲν γίνονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον ποὺ ἐτέθη χάριν αὐτῶν. Διότι ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μάθωμεν μόνον τί θὰ γίνωμεν μετὰ ταῦτα καὶ πῶς θὰ ζήσωμεν τότε, ἀλλὰ πῶς θὰ ὀργανώσωμεν καὶ τὴν ἐδῶ ζωὴν μας. Διότι ὁ οἶκος αὐτὸς εἶναι πνευματικὸν ἰατρεῖον διὰ νὰ θεραπεύωμεν τὰ τραύματα ποὺ δεχόμεθα ἀπὸ ἔξω, καὶ ὄχι διὰ νὰ ἀπερχώμεθα ἀφοῦ δεχθῶμεν καὶ ἄλλα τραύματα ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ἐὰν δὲν προσέχωμεν ὅταν μᾶς ὁμιλῇ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἀποπλύνωμεν τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά μας, ἀλλὰ θὰ ἀποκτήσωμεν καὶ ἄλλα.

Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν μὲ πολλὴν προθυμίαν εἰς τὸ εὐαγγέλιον ὅταν μᾶς ἐρμηνεύεται. Ἄλλως τε δὲν θὰ χρειασθῇ νὰ καταβάλωμεν μεγάλον κόπον, ἐὰν μάθωμεν μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ προϋποθέσεις του· ἀντιθέτως ἀφοῦ κοιπάσωμεν ὀλίγον εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ ἠμποροῦμεν εἰς τὸ ἐξῆς — κατὰ τὸν Παῦλον — νὰ νουθετῶμεν καὶ ἄλλους. Διότι ὁ Ἀπόστολος αὐτὸς ἔχει πολὺ ὑ-

σφόδρα γάρ ἐστιν ὑψηλὸς ὁ Ἀπόστολος οὗτος, καὶ πολλῶν γέμει δογμάτων, καὶ τούτοις ἐνδιατρίβει μᾶλλον ἢ ἑτέροις.

Μὴ δὴ παρέργως ἀκούωμεν διὰ τοῦτο γὰρ ἡμεῖς καὶ κατὰ μικρὸν ἐξηγούμεθα, ὥστε ὑμῖν εὐληπια πάντα γενέσθαι
 5 καὶ μὴ διαφυγεῖν τὴν μνήμην. Φοβηθῶμεν τοίνυν μὴ ποτε γενώμεθα τῆς φωνῆς ἐκείνης ὑπεύθυνοι, τῆς λεγούσης· «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον. Τί γὰρ ἔξομεν τῶν οὐκ ἀκηκοῦτων πλέον, ὅταν καὶ μετὰ τὴν ἀκροά-
 σιν μηδὲν οἴκαδε ἀπέλθωμεν ἔχοντες, ἀλλὰ θαυμάζοντες τὰ
 10 εἰρημένα μόνον;

Δότε τοίνυν ἡμῖν εἰς ἀγαθὴν σπεῖραι γῆν! δότε ἵνα ἡ-
 μᾶς ἐπισπάσῃτε μειζρόνως! Καὶ εἴ τις ἀκάνθας ἔχει, τὸ πῦρ ἐπαφιέτω τοῦ Πνεύματος· εἴ τις σκληρὰν καὶ ἀντίτυπον
 καρδίαν, λιπαρὰν ποιείτω αὐτὴν καὶ ἀπαλήν, τῷ αὐτῷ χρώ-
 15 μενος πυρί· εἴ τις κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπὸ πάντων παιεῖται τῶν λογισμῶν, πρὸς τὰ ἐνδότερα εἰσίστω, καὶ μὴ προκείσθω τοῖς βουλομένοις εἰς ἄρπαγὴν ἐπιέναι, ἵνα κομῶντα ὑμῶν ἴδω-
 μεν τὰ λήϊα· καὶ γάρ, ἂν οὕτως ἐαντιῶν ἐπιμελώμεθα, καὶ μετὰ φιλοπονίας τῆς ἀκροάσεως ἐχώμεθα ταύτης τῆς πνευ-
 20 ματικῆς, εἰ καὶ μὴ ἀθρόον, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν πάντων γούν ἀπαλλαγῆσόμεθα τῶν βιωτικῶν.

Διδὸν προσέχωμεν, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται, ὅτι «ἀ-
 σπίδος κωφῆς τὰ ὦτα αὐτῶν». Τί θηρίου διενήνοχεν ὁ τοι-
 οῦτος ἀκροατής; εἶπέ μοι. Πῶς δὲ οὐκ ἂν εἶη παντὸς ἀλογώ-
 25 τερος ἀλόγου ὁ Θεοῦ διαλεγομένου μὴ προσέχων; εἰ γὰρ τὸ εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ, τοῦτό ἐστιν ἄνθρωπον εἶναι, ὁ μηδέ,

5. Ἰω. 15, 22.

6. Ψαλμ. 57, 5.

ψηλὰς εὐνοίας καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ δογματικὰς ἀληθείας καὶ ἐπιμένει περισσότερον εἰς αὐτὰ παρὰ εἰς ἄλλα.

Ἄς μὴ τὰ ἀκούωμεν λοιπὸν ὡς ἐν παρέργῳ. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἐμεῖς τὰ ἐρμηνεύωμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, διὰ νὰ σᾶς γίνουν κατανοητὰ καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείψουν τὴν μνήμην σας. Νὰ φοβούμεθα λοιπὸν μήπως γίνωμεν ἄξιοι τῆς φωνῆς ἐκείνης ἢ ὁποῖα λέγει· «Ἐὰν δὲν εἶχα ἔλθει καὶ δὲν τοὺς ὠμιλοῦσα, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτίαν»⁵. Διότι τί θὰ ἔχωμεν περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ἤκουσαν, ὅταν μετὰ τὴν ἀκρόασιν μεταβῶμεν εἰς τὴν οἰκίαν χωρὶς νὰ ἔχωμεν τίποτε, παρὰ μόνον θαυμάζοντες δι' ὅσα ἐλέχθησαν;

Δώσατέ μας λοιπὸν τὴν δυνατότητα νὰ σπεύρωμεν εἰς εὐφορον γῆν· δώσατέ μας τὴν δυνατότητα αὐτήν, διὰ νὰ μᾶς προσελκύσετε περισσότερον. Καὶ ἐὰν κανεῖς ἔχη ἀκάνθας, ἅς τὰς ἐμπιστευθῆ εἰς τὸ πῦρ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· ἐὰν κανεῖς ἔχη σκληρὰν καὶ ἐναντιουμένην καρδίαν, ἅς τὴν κἀνη λιπαρὰν καὶ ἀπαλὴν χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιον πῦρ. Ἐὰν κανεῖς εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν καὶ καταπατεῖται ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, ἅς εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ἅς μὴ μένη ἐκτεθειμένος εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν διὰ νὰ τὸν ἀρπάξουν, διὰ νὰ τὸν ἰδοῦμεν νὰ ἀποφέρῃ τοὺς καρπούς σας. Διότι ἐὰν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φροντίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ προσέχωμεν μὲ φιλόπονον προσπάθειαν εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἀκρόασιν, μολονότι ὅχι διὰ μιᾶς, ὅπως ὅποτε ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ βιωτικά.

Δι' αὐτὸ ἅς προσέχωμεν, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς ὅτι «τὰ αὐτιά των εἶναι αὐτιά κωφῆς ἀσπίδος»⁶. Κατὰ τί διαφέρει ἀπὸ τὸ θηρίον ὁ τέτοιου εἴδους ἀκροατής; Εἶπέ μου. Καὶ πῶς δὲν θὰ εἶναι πιὸ ἄλογος ἀπὸ κάθε ἄλογον ζῶον, ἐκεῖνος ποὺ δὲν προσέχει τὸν Θεὸν ὠμιλοῦντα; Διότι, ἐὰν τὸ νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν αὐτὸ σημαίνει νὰ εἶσαι ἄνθρωπος, ἐκεῖνος ποὺ δὲν θέλει νὰ ἀκούσῃ οὔτε

ὅπως τοῦτο κατορθώσκειν, ἀκοῦσαι θέλων, οὐδὲν ἕτερον ἢ
θηρίον ἐστίν.

Ἐννόησον οὖν ὅσον ἂν εἶη κακόν, τοῦ Χριστοῦ θέλοντος
ἡμᾶς ἐξ ἀνθρώπων ἰσαγγέλους ποιεῖν, αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων
5 εἰς θηρία μειαποιεῖν· τὸ γὰρ τῇ γαστρὶ δουλεύειν, καὶ τῇ
τῶν χρημάτων ἐπιθυμία κατέχεσθαι, καὶ ὀργίζεσθαι, καὶ
δάκνειν, καὶ λακίζειν, οὐκ ἀνθρώπων ἀλλὰ θηρίων ἐστί.
Καίτοι τὰ μὲν θηρία ἐν ἑκαστον, ὡς εἶπεῖν, ἔχει πάθος, καὶ
τοῦτο κατὰ φύσιν, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ τῶν λογισμῶν τὴν ἀρχὴν
10 ἐκβαλὼν καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀπορραγείς, πᾶσιν
ἑαυτὸν ἐπιτρέπει τοῖς πάθεσι, καὶ οὐκ ἔτι θηρίον γίνεται μό-
νον, ἀλλὰ τέρας πολύμορφόν τι καὶ ποικίλον, καὶ οὐδὲ τὴν
ἀπὸ τῆς φύσεως συγγνώμην ἔχει· προαιρέσεως γὰρ καὶ γνώ-
μης ἢ κακία πᾶσα.

15 Ἀλλὰ μὴ γένοιτό ποτε ταῦτα περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπο-
πιεῦσαι τοῦ Χριστοῦ· πεπείσμεθα γὰρ περὶ ὑμῶν τὰ κρείτ-
τονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας. Ἀλλ' ὅσῳ πεπείσμεθα, τοσοῦτω
τῶν προφυλακτικῶν οὐδὲν ἦτιον ἀποσιτησόμεθα λόγων, ἵνα,
πρὸς αὐτὴν ἀνελθόντες τὴν κεφαλὴν τῶν ἀρειῶν, τύχωμεν τῶν
20 ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν
χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πῶς θὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτό, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ θηρίον.

Κατανόησε λοιπὸν πόσον κακὸν εἶναι, ἐνῶ ὁ Χριστὸς θέλει νὰ μᾶς κάμῃ ἀπὸ ἀνθρώπους ἰσαγγέλους, ἐμεῖς νὰ μεταβάλλωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ἀνθρώπους εἰς θηρία. Διότι τὸ νὰ γινώμεθα δοῦλοι τῆς κοιλίας μας καὶ νὰ κατεχώμεθα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων καὶ νὰ ὀργιζώμεθα καὶ νὰ δαγκώνωμεν καὶ νὰ λακτίζωμεν, δὲν εἶναι ἴδιον ἀνθρώπων, ἀλλὰ θηρίων. Ἐὰν καὶ τὸ κάθε θηρίον ἔχει, οὕτως εἶπεῖν, ἐκ φύσεως κάποιον πάθος. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὁ ὁποῖος ἀπέβαλε τὴν βάσιν τῶν συλλογισμῶν καὶ ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ζωὴν, ἐπιτρέπει ὅλα τὰ πάθη εἰς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ δὲν γίνεται μόνον θηρίον πλέον, ἀλλὰ τέρας πολύμορφον καὶ πολυμήχανον καὶ δὲν ἔχει οὔτε τὸ ἐλαφρυντικὸν ὅτι εἶναι ἐκ φύσεως τέτοιος, διότι ὅλη ἡ κακία του εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρου ἐκλογῆς καὶ γνώμης του.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτο νὰ φαντασθῶμεν ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· διότι εἴμεθα πεπεισμένοι δι' ἐσᾶς ὅτι πράττετε ὅ,τι εἶναι ἀνώτερον καὶ συνδέεται πρὸς τὴν σωτηρίαν σας. Ἄλλὰ ὅσον εἴμεθα πεπεισμένοι, τόσον περισσότερον δὲν θὰ παύσωμεν τοὺς προληπτικοὺς λόγους, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως, ἀφοῦ ἀνέλθωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν ἀρετῶν, ἐπιτύχωμεν τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον δοξάζεται ὁ Πατὴρ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄.

Ἰω. 1, 1

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος».

1. Προσοχῆς μὲν ἔνεκεν τῆς περὶ τὴν ἀκρόασιν περιπιτὸν
5 λοιπὸν ὑμῖν παραινεῖν· οὕτω ταχέως τὴν παραίνεσιν ἐπὶ τῶν
ἔργων ἐδείξατε· ἢ τε γὰρ συνδρομή, τό τε ἀτινὲς τῆς σιά-
σεως, καὶ τὸ συνωθοῦντας ἀλλήλους τὸν ἐνδοτέρω τόπον ἐπεί-
γεσθαι καταλαβεῖν, καὶ ὅθεν ἂν εὐσημοτέρα γένοιτο ὑμῖν ἢ
παρ' ἡμῶν φωνή, καὶ τὸ πιεζομένους μὴ θέλειν ἀναχωρεῖν,
10 ἕως ἂν τὸ πνευματικὸν τοῦτο διαλυθῇ θέατρον, καὶ οἱ κρότοι,
καὶ οἱ θόρυβοι, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ τοιαῦτα, τεκμήριον τῆς
ἐν τῇ ψυχῇ θερμότητος ἂν εἶη καὶ τῆς φιληκοίας ὑμῶν. Διὸ
καὶ περιπιτὸν περὶ τούτου παρεγγυᾶν ἐκεῖνο μέντοι εἰπεῖν καὶ
παρακαλέσαι ἀναγκαῖον ἡμῖν, ὥστε μεῖναι ταύτην ἔχοντας
15 τὴν σπουδὴν, καὶ μὴ μόνον ἐνταῦθα αὐτὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἀλ-
λὰ καὶ οἴκοι γενομένους, τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν γυναῖκα, τὸν
πατέρα πρὸς τὸν παῖδα περὶ τούτων διαλέγεσθαι, καὶ λέγειν
μὲν τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ παρ' ἐκείνων, καὶ τὸν
καλὸν τοῦτον εἰσφέρειν ἅπαντας ἔρανον.
20 Μὴ γάρ μοι λεγέτω τις, ὅτι τὰ παιδιά πρὸς ταῦτα ἡμῖν ἀπη-
σχολῆσθαι οὐ χρή· ἔχρη μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀπησχολῆσθαι,
ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις μόνοις ἔχειν τὴν σπουδὴν. Πλὴν ἀλλὰ
διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν οὐ λέγω τοῦτο, οὐδὲ αὐτὰ τῆς ἔξω-
θεν ἀπάγω σχολῆς, ὥσπερ οὐδὲ ὑμᾶς τῶν πολιτικῶν ἀφέλκω
25 πραγμάτων. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν ἐπιὰ τούτων ἡμερῶν μίαν ἀξιῶ
τῷ κοινῷ πάντων ἡμῶν ἀναθεῖναι Δεσπότῃ.

Πῶς γὰρ οὐκ ἕτοπον, τοὺς μὲν οἰκείας ἡμῖν κελεύειν

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄.

Ἰω. 1, 1

«Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»

1. Εἶναι περιττὸν μὲν λοιπὸν νὰ σᾶς κάνω παραίνεσιν διὰ τὴν μετὰ προσοχῆς ἀκρόασιν, ἀφοῦ τόσον γρήγορα ἐφαρμόσατε τὴν παραίνεσιν εἰς τὴν πρᾶξιν. Διότι καὶ ἡ συρροή σας καὶ ἡ ἀκούραστος στάσις σας καὶ τὸ ὅτι συνωθοῦντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον βιάζεσθε νὰ καταλάβετε τὸν ἐνδότερον χῶρον, ἀπὸ ὅπου ἡ φωνή μου θὰ ἀκούετε καλύτερα ἀπὸ σᾶς, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἠθελήσατε νὰ ἀναχωρήσετε, ἂν καὶ πιέζεσθε, μέχρι νὰ διαλυθῇ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν θέατρον, καὶ οἱ κρότοι καὶ οἱ θόρυβοι καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ παρόμοια, ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν τῆς θερμότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς πρὸς ἀκρόασιν διαθέσεώς σας. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς προτρέψω πρὸς τοῦτο. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ διατηρήσετε αὐτὴν τὴν προθυμίαν καὶ νὰ μὴ τὴν ἐπιδεικνύετε μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπιστρέψετε εἰς τὰς οἰκίας σας, καὶ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῶν ὁ ἄνδρας εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ ὁ πατέρας εἰς τὸν υἱόν του. Καὶ ἐκεῖνος μὲν νὰ τοὺς λέγῃ τὰ ἰδικά του, νὰ ἀπαιτῇ δὲ ἀπὸ ἐκείνους νὰ τοῦ λέγουν τὰ ἰδικά των.

Ἄς μὴ μοῦ εἰπῇ δὲ κανεὶς ὅτι τὰ παιδιὰ δὲν πρέπει νὰ ἀπασχολοῦνται μὲ αὐτά, διότι ἔπρεπε ὄχι μόνον νὰ ἀπασχολοῦνται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των μόνον εἰς αὐτά. Ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας σας ὅμως δὲν τὸ λέγω αὐτό, οὔτε καὶ τὰ ἀπαγορεύω τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων, ὅπως δὲν ἀπομακρύνω οὔτε ἐσᾶς ἀπὸ τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις. Ἀλλὰ ἀξιῶνω μία ἀπὸ τὰς ἑπτὰ αὐτὰς ἡμέρας νὰ τὴν ἀφιερώνουν εἰς τὸν κοινὸν ὅλων Δεσπότην.

Διότι δὲν νομίζετε ὅτι εἶναι ἄτοπον, τοὺς μὲν ὑπηρέτας

ἅπαντα δουλεύειν τὸν χρόνον, ἡμᾶς δὲ μηδὲ τὴν ἐλάττω σχολὴν ἀπονέμειν τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα τῆς δουλείας ἀπάσης ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν προσιθείσης, (ἀνευδεῆς γὰρ τὸ Θεῖον), εἰς τὸ συμφέρον δὲ περιϊσταμένης ἡμῖν; Ἄλλ' εἰς θέατρα
 5 μὲν αὐτοὺς ἄγοντες, οὔτε μαθήματα, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων προβάλλεσθε· ἂν δέ τι τῶν πνευματικῶν κερδαῖναι δέη καὶ συναγαγεῖν, ἀσχολίαν τὸ πρᾶγμα ὀνομάζετε. Καὶ πῶς οὐ παροξυνεῖτε τὸν Θεόν, πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις σχολάζοντες καὶ καιρὸν ἀπονέμοντες, τὸ δὲ τὰ αὐτοῦ μεταχειρίζειν ὀχλη-
 10 ρὸν καὶ οὐκ εὐκαιρὸν εἶναι νομίζοντες τοῖς παισίν;

Μὴ ταῦτα, μή, ἀδελφοί· Καὶ γὰρ αὕτη μάλιστα ἢ ἡλικία τούτων δεῖται τῶν ἀκουσμάτων· ἀπαλή γὰρ οὔσα, ταχέως ἐναποτίθεται τὰ λεγόμενα, καθάπερ τινὸς σφραγίδος τῆς ἀκροάσεως ἐν κηρῷ τῇ διανοίᾳ τῇ τούτων ἐντυπουμένης. Ἄλ-
 15 λως τε καὶ ὁ θίος αὐτοῖς τότε ἀρχὴν ἔχει πρὸς κακίαν ἀποκλῖναι ἢ ἀρετήν. Ἄν οὖν τις αὐτοὺς ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν προθύρων ἀπαγάγη μὲν τῆς πονηρίας, χειραγωγήσῃ δὲ πρὸς τὴν ἀρίστην ὁδόν, ὥσπερ εἰς ἕξιν τινὰ καὶ φύσιν αὐτοὺς καταστήσει λοιπὸν καὶ οὐδὲ ἐκόνητες μεταβαλοῦνται
 20 ραδίως πρὸς τὸ χειρόν, τῆς συνηθείας ταύτης ἐλκούσης αὐτοὺς πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν.

Οὕτως ἡμῖν τῶν γεγηρακότων αἰδεσιμώτεροι γενήσονται, καὶ τοῖς πολιτικοῖς χρησιμώτεροι πράγμασιν, ἐν νεότητι τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐπιδεικνύμενοι· οὐ γὰρ ἔστιν, ὥσπερ
 25 ἔφθην εἰπὼν, τοιαύτης ἀπολαύοντις ἀκροάσεως, καὶ Ἀποσιόλω τοιούτῳ συγγινομένους, μὴ μέγα τι καὶ γενναῖον ἀγαθὸν λαβόντις ἀπελθεῖν, κἂν ἀνὴρ, κἂν γυνή, κἂν νέος ὁ ταύτης μετέχων τῆς τραπέζης ἢ· εἰ γὰρ τὰ θηρία τὰ παρ'

νὰ τοὺς διατάσσετε νὰ σᾶς δουλεύουν ὅλον τὸν χρόνον, σεῖς δὲ νὰ μὴ ἀφιερώνετε οὔτε ἐλάχιστον χρόνον ἀπὸ τὴν ἀνάπαυσίν σας εἰς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ ὑπηρεσία εἰς ἐκεῖνον μὲν δὲν προσθέτει τίποτε (διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνευδεής), καταλήγει δὲ εἰς τὸ ἰδικόν μας συμφέρον; Ἄλλ' ὅταν μὲν τὰ ὀδηγῆτε εἰς τὰ θέατρα, δὲν προβάλλετε ὡς δικαιολογίαν οὔτε τὰ μαθήματα οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά, ἐνῶ ὅταν χρειάζεται νὰ ὠφεληθοῦν καὶ νὰ ἀποκομίσουν κάτι πνευματικόν, προφασίζεσθε ὅτι εἶναι ἀπησχολημένα; Δὲν ἐξοργίζετε ἔτσι τὸν Θεόν, ὅταν δι' ὅλα τὰ ἄλλα εὐκαιρῆτε καὶ ἀφιερώνετε καιρόν, τὸ νὰ ἐπιδίδονται δὲ εἰς τὰ ἰδικά του νὰ τὸ θεωρῆτε ἐνοχλητικόν διὰ τὰ παιδιὰ καὶ ἀναχρονιστικόν;

Ἦ Οχι τέτοια, ἀδελφοί. Διότι αὐτὴ πρὸ πάντων ἡ ἡλικία ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τοιοῦτου εἴδους ἀκροάσεις. Ἐπειδὴ εἶναι τρυφερά, ἀφομοιώνει ἀμέσως ὅσα λέγονται, διότι ἡ ἀκρόασις τυπώνεται εἰς τὸν νοῦν των, ὅπως μία σφραγὶς ἐπάνω εἰς τὸ κερί. Ἄλλως τε καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν τότε ἀρχίζει νὰ ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀρετήν. Ἐὰν λοιπὸν κανεὶς ἀποτρέψῃ μὲν αὐτὰ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πρόθυρα τῆς πονηρίας καὶ τὰ χειραγωγῆσιν πρὸς τὴν ἀρίστην ὁδόν, θὰ τοὺς δημιουργῆσιν τρόπον τινὰ κατάστασιν συνηθείας καὶ φύσεως. Καὶ δὲν θὰ μεταστρέφονται εὐκόλα μὲ τὴν θέλησίν των πρὸς τὸ κακόν, διότι ἡ συνηθία αὐτὴ θὰ τοὺς ὠθεῖ νὰ πράττουν τὰ ἀγαθὰ.

Ἦ Ἔτσι εἰς ἐμᾶς τοὺς γηρασμένους θὰ γίνουιν περισσότερον σεβαστοὶ καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις περισσότερον χρήσιμοι, ἀφοῦ θὰ παρουσιάζουν εἰς τὴν νεότητά των τὰς ἀρετὰς τῶν μεγαλυτέρων. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅταν ἀκούσουν τέτοια πράγματα καὶ μαθητεύσουν κοντὰ εἰς τέτοιον ἀπόστολον, νὰ ἀπέλθουν χωρὶς νὰ ἀποκομίσουν κάποιο μεγάλο καὶ γενναῖον ἀγαθόν, εἴτε εἶναι ἄνδρας, εἴτε εἶναι γυναῖκα, εἴτε νέος ἐκεῖνος πὺ θὰ συμμετάσχῃ αὐτῆς τῆς τραπέζης. Διότι ἔφ'

ἡμῖν λόγῳ ρυθμίζοντες ἡμεροῦμεν, πόσῳ μᾶλλον τῇ πνευμα-
 τικῇ ταύτῃ διδασκαλίᾳ τοὺς ἄνδρας τοῦτο ἐργασόμεθα, ὅταν
 καὶ τοῦ φαρμάκου καὶ τοῦ θεραπευομένου πολὺ τὸ μέσον ᾖ;

Οὔτε γὰρ ἡ ἐν ἡμῖν ἀγριότης τοσαύτη, ὅση ἡ ἐν ἐκείνοις,
 5 (ἡ μὲν γὰρ φύσεως, ἡ δὲ προαιρέσεώς ἐστιν), οὔτε τῶν λό-
 γων ἡ ἰσχὺς ἡ αὐτή· ἐκείνη μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης ἐστὶ δια-
 νοίας, αὕτη δὲ τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως καὶ τῆς χάρι-
 τος. Ὁ τοίνυν ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ τὰ θηρία ἐννοεῖτω τὰ
 ἡμερα, καὶ οὐδέποτε τοῦτο πείσεται· συνεχῶς παρὰ τοῦτο ἴτω
 10 τὸ ἰατρεῖον, τῶν τοῦ Πνεύματος ἀκουέτω νόμων διὰ παντός
 τοῦ καιροῦ, καὶ οἴκαδε ἀπελθὼν ἀπογραφέτω τὰ ἀκουσθέντα
 τῇ διανοίᾳ, καὶ οὕτως ἔσται ἐν ἐλπίσι χρησταῖς καὶ ἀσφαλείᾳ
 πολλῇ, τῇ πείρᾳ τῆς προκοπῆς αἰσθανόμενος· ὅταν γὰρ ὁ
 διάβολος ἴδῃ τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον ἐγγραφέτω τῇ ψυχῇ, καὶ
 15 πλάκας αὐτοῦ γενομένην τὴν καρδίαν, οὐ προσελεύσεται
 λοιπόν.

Ἐνθα γὰρ ἂν ἡ γράμματα βασιλικά, οὐκ ἐν σιήλῃ χαρα-
 γέντα χαλκῇ, ἀλλ' ἐπὶ θεοφιλοῦς διανοίας ἀγίῳ Πνεύματι
 τυπωθέντα, καὶ πολλῆς ἀποσίμβοντα τῆς χάριτος, οὐδὲ ἀντι-
 20 βλέψαι ἐκείνος δυνήσεται, ἀλλὰ πόρρωθεν ἡμῖν δώσει τὰ
 νῶτα· οὐδὲν γὰρ οὔτω φοβερὸν ἐκείνῳ καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου
 ὑποτιθεμένοις λογιμοῖς, ὡς διάνοια, τὰ θεῖα μελετῶσα, καὶ
 ψυχῇ, ταύτη διὰ παντός ἐγκειμένη τῇ πηγῇ· τὴν γὰρ τοιαύ-
 την οὐ λυπῆσαί τι τῶν παρόντων δυνήσεται, κἂν ἀηδὲς ᾖ, οὐ

ὅσον μὲ τὸν λόγον κατευθύνοντες ἐξημερώνομεν τὰ ζῶα πού ζοῦν μαζί μας, πόσον μᾶλλον μὲ αὐτὴν τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν θὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ εἰς τοὺς ἄνδρας, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ τὸ φάρμακον καὶ ὁ θεραπευόμενος διαφέρουν πολύ.

Διότι οὔτε ἡ ἀγριότης πού ὑπάρχει μέσα μας εἶναι τόσο μεγάλη ὅσον ἡ ἀγριότης ἐκείνων, ἀφοῦ ἐκείνων μὲν εἶναι φυσική, ἐνῶ ἡ ἰδική μας προαιρετική, οὔτε ἡ δύναμις τῶν λόγων εἶναι ἡ ἰδία. Καθόσον ἐκείνη μὲν εἶναι προϊόν ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐνῶ αὐτὴ ἐδῶ τῆς δυνάμεως καὶ χάριτος τοῦ Πνεύματος. "Οποῖος λοιπὸν βλέπει τὸν ἑαυτόν του νὰ ἀπογοητεύεται, ἅς ἐνθυμητῆται τὰ ἡμέρα ζῶα καὶ δὲν θὰ τὸ πάθῃ αὐτὸ ποτέ. "Ἄς ἔρχεται συνεχῶς εἰς αὐτὸ τὸ ἰατρεῖον. "Ἄς ἀκούῃ ὅλον τὸν καιρὸν τοὺς νόμους τοῦ Πνεύματος καὶ ὅταν ἀπέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του ἅς καταγράφη ὅσα ἤκουσεν εἰς τὸν νοῦν του. "Ἐτσι θὰ ζῆ μὲ ἀγαθὰς ἐλπίδας καὶ μεγάλην ἀσφάλειαν, τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ παρέχη ἡ συναίσθησις τῆς προκοπῆς. Διότι ὅταν ὁ διάβολος ἰδῆ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ νὰ γράφεται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ μεταβάλλεται εἰς πλάκας τοῦ νόμου, δὲν πλησιάζει.

Διότι ὅπου ὑπάρχουν γράμματα βασιλικά, ὄχι χαραγμένα εἰς χαλκίνην στήλην, ἀλλὰ πού νὰ εἶναι τυπωμένα εἰς θεοφιλῆ διάνοιαν ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ ἀκτινοβολοῦν πολλὴν χάριν, οὔτε νὰ μᾶς ἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον θὰ ἠμπορέσῃ ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἀπὸ μακρυὰ θὰ μᾶς δείξῃ τὰ νῶτα του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε τόσο φοβερὸν δι' ἐκεῖνον καὶ τοὺς συλλογισμοὺς πού ὑποβάλλει ἐκεῖνος, ὅσον ὁ νοῦς πού μελετᾷ τὰ θεῖα καὶ ἡ ψυχὴ πού εὐρίσκειται διὰ παντὸς μέσα εἰς τὴν πηγὴν. Αὐτὴν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὴν στενοχωρήσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀηδές, οὔτε νὰ τὴν φουσκώσῃ καὶ νὰ τὴν κἀνῃ ἀλαζονικὴν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι εὐδαιμονικόν, ἀλλὰ μέσα

φυσῆσαι καὶ ἐπαῖραι, κἂν αἴσιον ἦ, ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ χειμῶνι καὶ ζάλη γαλήνης ἀπολαύσεται πολλῆς.

2. Οὐ γὰρ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ὁ θόρυβος ἡμῖν ἐγγίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς διανοίας τῆς
 5 ἡμετέρας· ἐπεὶ, εἰ παρὰ τὰ συμβαίνοντα τοῦτο ἐπάσχομεν, πάντας ἀνθρώπους ιαράττεσθαι ἔδει· πάντες γὰρ τὴν αὐτὴν πλέομεν θάλατταν, καὶ κυμάτων καὶ ἄλμης ἐκτὸς εἶναι ἀμήχανον. Εἰ δέ εἰσιν, οἳ τοῦ χειμῶνος ἐσιήκασιν ἔξω καὶ τῆς θαλάττης μαινομένης, εὐδὴλον ὅτι τὸν χειμῶνα οὐ τὰ πρά-
 10 γματα ποιεῖ, ἀλλ' ἡ κατὰσιαισις τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. Ἄν οὖν αὐτὴν κατὰσκειάσωμεν οὕτως, ὡς πάντα φέρειν εὐκόλως, οὐκ ἔσται χειμῶν ἡμῖν, οὐδὲ κλυδώνιον, λευκῆς ἀεὶ τῆς γαλήνης οὔσης.

Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς, προθέμενος μηδὲν ὑπὲρ τού-
 15 των εἰπεῖν, εἰς τοσοῦτον ταύτης ἐξηνέχθην τῆς παραινέσεως. Σύγγνωτε οὖν τῆς μακρηγορίας ἡμῖν· καὶ γὰρ δέδοικα, καὶ σφόδρα δέδοικα, μή ποτε ἀσθενεσιτέρα ἡμῖν αὕτη γένηται ἢ σπουδῆ· ὡς, εἴ γε ἐθάρρουν ὑπὲρ αὐτῆς, οὐδὲν ἂν διελέχθην τούτων ὑμῖν νῦν· ἱκανὴ γὰρ αὕτη πάντα ὑμῖν ἐξευμαρίσαι τὰ
 20 πράγματα.

Ὡρα δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὰ προκείμενα τήμερον ἵεναι, ὥστε μὴ κεκτηκίας ὑμᾶς προσβάλλειν τοῖς ἀγῶσιν· ἀγῶνες γὰρ ἡμῖν πρόκεινται πρὸς τοὺς τῆς ἀληθείας ἐχθρούς, πρὸς τοὺς πάντα μηχανωμένους, ὥστε καθελεῖν τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 25 Θεοῦ, μᾶλλον δὲ τὴν ἐναντιῶν· ἡ μὲν γὰρ μένει διὰ παντός, οἵα- πέρ ἐστιν, οὐδὲν παρὰ τῆς βλασφήμου γλώττης ἐλατιουμένη, ἐκεῖνοι δέ, ὃν φασὶ προσκυνεῖν, καθελεῖν σπουδάζοντες, τὰ πρόσωπα αἰτιῶν ἀτιμίας πληροῦσι καὶ κολάσεως τὴν ψυχὴν.

εἰς τόσον μεγάλην βαρυχειμωνιὰν καὶ παραζάλην, θὰ ἀπολαύη πολλῆς γαλήνης.

2. Διότι ὁ θόρυβος δὲν προκαλεῖται μέσα μας ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς διανοίας μας. Διότι ἐὰν αὐτὰ τὰ ὑφιστάμεθα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ταρασσῶνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ ὅλοι διαπλέομεν τὴν ἰδίαν θάλασσαν καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνωμεν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν κυμάτων καὶ τῆς ἀλμύρας. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάρχουν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν βαρυχειμωνιὰν καὶ τὴν μαινομένην θάλασσαν, εἶναι φανερόν ὅτι τὴν βαρυχειμωνιὰν δὲν τὴν προκαλοῦν τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἡ κατάστασις τῆς ἰδικῆς μας διανοίας. Ἐὰν λοιπὸν τὴν διαπλάσσωμεν ἔτσι ὥστε νὰ τὰ ἀντιμετωπίζῃ ὅλα μὲ εὐκολίαν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ δι' ἡμᾶς βαρυχειμωνιά, οὔτε θαλασσοταραχή, ἀφοῦ πάντοτε θὰ ὑπάρχῃ ἀδιατάρακτος γαλήνη.

Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς ἐνῶ δὲν εἶχα πρόθεσιν νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν, ἔφθασα εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τῶν παραινέσεων. Συγχωρεῖστε μου λοιπὸν τὴν μακρηγορίαν. Τὸ ἔκανα διότι φοβοῦμαι, καὶ φοβοῦμαι πολὺ, μήπως ἐξασθενήσῃ εἰς ἐσᾶς αὐτὴ ἡ προθυμία. Ἐνῶ ἐὰν ἤμουν βέβαιος περὶ αὐτῆς, δὲν θὰ σᾶς ὠμιλοῦσα καθόλου τώρα περὶ αὐτήν, διότι αὐτὴ εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ ὅλα τὰ πράγματα πρὸς χάριν σας.

Εἶναι ὥρα λοιπὸν νὰ προχωρήσωμεν σήμερα εἰς τὸ θέμα μας, διὰ νὰ μὴ ριφθῆτε εἰς τοὺς ἀγῶνας κουρασμένοι. Διότι σᾶς περιμένουν ἀγῶνες ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας, ἐναντίον ἐκείνων πού μηχανεύονται τὰ πάντα διὰ νὰ καταλύσουν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον τὴν ἰδικήν των. Διότι ἐκείνη μὲν παραμένει αἰώνιος, ὅπως εἶναι, χωρὶς νὰ ἐλλαττοῦται ἀπὸ τὴν βλάβημον γλῶσσαν. Ἐνῶ αὐτοὶ ἐπιδιώκοντες νὰ καταργήσουν αὐτὸν πού ἰσχυρίζονται ὅτι τὸν προσκυνοῦν, γεμίζουν τὰ ἰδικά των πρόσωπα μὲ ἀτιμίαν καὶ καθιστοῦν τὴν ψυχὴν των ἀξίαν κολάσεως.

Τίνα οὖν ἔστιν ἃ φασιν, ἡμῶν ταῦτα λεγόντων, ἐκεῖνοι;
 "Οτι τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» οὐ τὸ αἰδιον δείκνυσιν ἀπλῶς·
 καὶ γὰρ καὶ περὶ οὐρανοῦ τοῦτο καὶ περὶ γῆς ἐλέχθη. Ὡ
 τῆς ἀναισχυντίας καὶ τῆς ἀνευλαβείας τῆς πολλῆς. Περὶ
 5 Θεοῦ σοι διαλέγομαι, καὶ σὺ μοι τὴν γῆν φέρεις εἰς μέσον,
 καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς γῆς ἀνθρώπους; Οὐκοῦν, ἐπειδὴ Υἱὸς Θε-
 οῦ ὁ Χριστὸς λέγεται καὶ Θεός, καὶ ὁ ἄνθρωπος υἱὸς Θεοῦ
 λέγεται καὶ θεός, («ἐγὼ» γὰρ «εἶπα Θεοὶ ἔστε», φησί, «καὶ
 υἱοὶ Ὑψίστου πάντες»), φιλονεικήσεις τῷ Μονογενεῖ τῆς
 10 υἰότητος, καὶ οὐδὲν φήσεις αὐτὸν ἔχειν κατὰ τοῦτό σου πλέ-
 ον; Οὐδαμῶς, φησί. Καὶ μὴν τοῦτο ποιεῖς, κἂν μὴ τῷ λόγῳ
 λέγῃς. Πῶς; "Οτι καὶ σὺ χάριτι φῆς τῆς υἰοθεσίας μετείλη-
 φέναι καὶ αὐτὸν οὕτω τῷ γὰρ μὴ φύσει λέγειν αὐτὸν υἱὸν
 οὐδὲν ἕτερον ἢ χάριτι εἶναι τοῦτο κατασκευάζεις.

15 Πλὴν ἄλλ' ἴδωμεν καὶ τὰς μαρτυρίας, ἃς παράγουσιν ἡ-
 μῖν. «Ἐν ἀρχῇ», φησὶν, «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος»· καί, «ἦν
 ἄνθρωπος ἐξ Ἀρμαθαίμ Σιφά». Ταῦτά ἐστιν, ἃ νομίζουσιν
 εἶναι ἰσχυρά. Καὶ ἔστιν ἰσχυρά, ἀλλ' εἰς τὸ δεῖξαι τὴν παρ'
 20 ἡμῶν λεγομένην ὀρθότητα τῶν δογμάτων, πρὸς δὲ τὸ σιῆσαι
 τὴν βλασφημίαν αὐτῶν ἀσθενέστερά πως ἀπάντων· τί γάρ,
 εἰπέ μοι, κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ «ἐποίησε» τὸ «ἦν»; τί δὲ ὁ
 Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον; Τί τὰ ἄμικτα μιγνύεις, καὶ συγ-
 χεις τὰ διαιρούμενα, καὶ τὰ ἄνω τὰ κάτω ποιεῖς; Ἐνταῦθα
 25 γὰρ τὸ «ἦν» οὐ δείκνυσι τὸ αἰδιον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ «ἐν
 ἀρχῇ ἦν» καὶ τὸ «ὁ Λόγος ἦν». Ὡσπερ οὖν τὸ «ὦν», ὅταν μὲν
 περὶ ἀνθρώπου λέγεται, τὸν ἐνεσιῶτα χρόνον δηλοῖ μόνον,
 ὅταν δὲ περὶ Θεοῦ, τὸ αἰδιον δείκνυσιν, οὕτω καὶ τὸ «ἦν»,

1. Ψαλμ. 81, 6.

2. Γεν. 1, 1-2.

3. Α' Βασ. 1, 1.

Ποῖα εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνα ποὺ ἰσχυρίζονται αὐτοί, ὅταν ἐμεῖς λέγωμεν αὐτά; Ὅτι τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» δὲν φανερῶνει μόνον τὸ αἰδίον, διότι τοῦτο ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀναισχυντία καὶ ἡ ἀνευλάβειά των! Ἐγὼ σοῦ ὁμιλῶ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ σὺ μοῦ ἀναφέρεις τὴν γῆν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς; Λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς λέγεται Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος λέγεται υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς (διότι λέγει «Ἐγὼ εἶπα, εἴσθε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ ὑψίστου ὅλοι»¹), ἀμφισβητεῖς τὴν υἰότητα εἰς τὸν Μονογενῆ καὶ ἰσχυρίζεσαι ὅτι δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ σὲ ὡς πρὸς αὐτό; Καθόλου, λέγει. Καὶ ὅμως αὐτὸ κάνεις, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ λέγῃς μὲ λόγια. Πῶς; Διότι ἰσχυρίζεσαι ὅτι καὶ σὺ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μετέχεις τῆς υἰοθεσίας ὅπως καὶ ἐκεῖνος. Διότι μὲ τὸ νὰ λέγῃς ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι φυσικὸς υἱός, δὲν κάνεις τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἰσχυρίζεσαι ὅτι εἶναι υἱὸς κατὰ χάριν.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν καὶ τὰς μαρτυρίας τῆς Γραφῆς τὰς ὁποίας μᾶς προβάλλουν. «Εἰς τὴν ἀρχὴν», λέγει, «ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀδιαμόρφωτος»², καὶ «ὑπῆρχεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Ἄρμαθαῖμ Σιφᾶ»³. Αὐτὰ εἶναι τὰ χωρία τὰ ὁποῖα νομίζουν ὅτι εἶναι ἀκατανίκητα. Καὶ εἶναι ἀκατανίκητα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων ποὺ ὑποστηρίζομεν ἐμεῖς, ἐνῶ διὰ νὰ στηρίξουν τὴν βλασφημίαν αὐτῶν, εἶναι κάπως πιὸ ἀσθενῆ ἀπὸ ὅλα. Διότι εἶπέ μου, τί κοινὸν ἔχει τὸ «ἦν» πρὸς τὸ «ἐποίησε»; Καὶ τί κοινὸν ἔχει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον; Διατί ἀναμιγνύεις τὰ ἀσυμβίβαστα καὶ συγχέεις αὐτὰ ποὺ εἶναι χωριστά, καὶ κάνεις τὰ ἄνω κάτω; Διότι ἐδῶ τὸ αἰδίον δὲν τὸ δηλώνει μόνον τοῦ τὸ «ἦν», ἀλλὰ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν» καὶ τὸ «ὁ Λόγος ἦν». Ὅπως λοιπὸν τὸ «ῶν», ὅταν μὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον δηλοῖ μόνον τὸν ἐνεσιῶτα χρόνον, ἐνῶ ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, φανερῶνει τὸ αἰδίον, ἔτσι καὶ τὸ

περὶ μὲν τῆς ἡμετέρας λεγόμενον φύσεως, τὸν παρελθόντα σημαίνει χρόνον ἡμῖν, καὶ αὐτὸν τοῦτον πεπεραιωμένον, ὅταν δὲ περὶ Θεοῦ, τὸ αἶδιον ἐμφαίνει.

Ἦρκει μὲν οὖν ἀκούσαντα γῆν, καὶ ἀκούσαντα ἄνθρω-
 5 πον, μηδὲν πλεόν ὑποπιεῦσαι περὶ αὐτῶν, ὧν τῇ φύσει τῇ γεννητῇ προσῆκε νοεῖν. Τὸ γὰρ γενόμενον, ὅ,τι ἂν ἦ, χρόνῳ ἢ αἰῶνι γέγονεν, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐ χρόνων μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰώνων πάντων ἀνώτερος· δημιουργὸς γὰρ αὐτῶν ἐστι καὶ ποιητής· «Δι' οὗ» γάρ, φησί, «καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν».
 10 Ὁ δὲ ποιητὴς πρὸ τῶν ποιημάτων πάντως ἐστίν.

Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀναίσθητοί τινες εἰσιν, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα μεῖζόν τι περὶ αὐτῶν τῆς ἀξίας ὑπονοεῖν τῷ «ἐποίησε» ρήματι, καὶ τῷ «ἄνθρωπος ἦν» προκαταλαμβάνει τὴν διάνοιαν τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ πᾶσαν ἀναισχυντίαν ἐκκόπτει. Πᾶν γὰρ
 15 τὸ ποιηθέν, καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ, χρόνῳ πεποιήται, καὶ ἀρχὴν ἔχει χρονικὴν, καὶ ἀναρχον τούτων οὐδέν, ἐπειδὴ γέγονεν. Ὡστε, ὅταν ἀκούσης, ὅτι «ἐποίησε τὴν γῆν», καὶ ὅτι «ἄνθρωπος ἦν», περιττὰ λοιπὸν φλυαρεῖς, ἀνόνητόν τινα ἐλίπτων λῆρον.

20 Ἐγὼ γὰρ καὶ ἐτέραν ὑπερβολὴν εἶποιμι ἄν. Ποίαν δὴ ταύτην; Ὅτι, εἰ καὶ περὶ τῆς γῆς εἴρηται τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ», καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ἄνθρωπος», οὐδὲ οὕτως ὑποπιεῦσαί τι μεῖζον περὶ αὐτῶν τῶν νῦν ἐγνωσμένων ἔχοῦν ἡμῖν· ἢ γὰρ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου προση-
 25 γορία προλαβοῦσα, ὅσα ἂν περὶ αὐτῶν λέγεται, οὐκ ἀφήσει τὴν διάνοιαν μεῖζόν τι φαντασθῆναι περὶ αὐτῶν, ὧν νῦν ἴσμεν· ὥσπερ οὐδὲ ὁ Λόγος, κἂν μικρόν τι περὶ αὐτοῦ λεχθῆ,

«ἦν», ὅταν μὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδικήν μας φύσιν σημαίνει τὸν χρόνον ὁ ὁποῖος ἔχει παρέλθει δι' ἡμᾶς, καὶ μάλιστα τελειωμένον, ὅταν ὅμως ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν φανερῶναι τὸ αἶδιον.

Ἦτο ἀρκετὸν ἐπομένως, ὅταν ἤκουσε τὰς λέξεις γῆ καὶ ἄνθρωπος, νὰ μὴ ὑποθέσῃ τίποτε περισσότερον περὶ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κατανοῇ ἐκ φύσεως γεννητά. Διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔγινεν, ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, ἔγινε μέσα εἰς τὸν χρόνον ἢ εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὅμως εἶναι ὑπεράνω ὅχι μόνον τῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, διότι εἶναι δημιουργὸς καὶ ποιητὴς αὐτῶν. Διότι λέγει· «διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιούργησε καὶ τοὺς αἰῶνας»⁴. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ ποιητὴς ὑπάρχει ὁπωσδήποτε πρὶν ἀπὸ τὰ ποιήματα.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ μερικοὶ εἶναι τόσον ἀναίσθητοι, ὥστε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑπονοοῦν κάτι ἀνώτερον περὶ τῆς ἀξίας των, μὲ τὸ ρῆμα «ἐποίησε» καὶ μὲ τὸ «ἄνθρωπος ἦν» προλαμβάνει τὴν σκέψιν τοῦ ἀκροατοῦ καὶ κόπτει σύρριζα κάθε ἀναισχυντίαν. Διότι κάθε τι τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη, καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἔχει δημιουργηθῆ ἐν χρόνῳ καὶ ἔχει χρονικὴν ἀρχὴν καὶ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἀναρχον, ἐπειδὴ ἔχει γίνεαι. Ὡστε, ὅταν ἀκούῃς ὅτι ἐδημιούργησε τὴν γῆν καὶ ὅτι ἦτο ἄνθρωπος, ὅσα ἰσχυρίζεσαι εἶναι περιττὰ φλυαρία.

Ἐγὼ ὅμως ἠμπορῶ νὰ σοῦ ἀναφέρω καὶ ἄλλην ὑπερβολήν. Ποία εἶναι αὕτη; ὅτι, ἂν καὶ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ» ἐλέχθη περὶ τῆς γῆς καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, διότι «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ἄνθρωπος», δὲν ἔπρεπεν οὔτε δι' αὐτὸ ἡμεῖς νὰ ὑπονοήσωμεν κάτι τὸ ἀνώτερον περὶ αὐτῶν τὰ ὁποῖα τώρα εἶναι γνωστά. Διότι προηγηθεῖσα ἡ ὀνομασία τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσα καὶ ἂν λέγωνται περὶ αὐτῶν, δὲν ἐπιτρέπει τὸν νοῦν νὰ φαντασθῇ κάτι ἀνώτερον δι' αὐτά, τὰ ὁποῖα τώρα γνωρίζομεν, ὅπως οὔτε ὁ Λόγος, ἔστω καὶ ἂν λεχθῇ κάτι τὸ ταπεινὸν περὶ αὐτοῦ, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ

οὐκ ἀφήσιν ταπεινὸν ἐννοῆσαί τι καὶ εὐτελές· ἐπεὶ καὶ προϊ-
 ών φησι περὶ τῆς γῆς· «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατα-
 σκεύαστος». Εἰπὼν γὰρ ὅτι ἐποίησεν αὐτήν, καὶ θεὸς αὐτῇ
 τὸν οἰκεῖον ὄρον, ἀδεῶς λοιπὸν τὰ ἐξῆς φθέγγεται, εἰδὼς ὅτι
 5 οὐδεὶς οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὡς ἄναρχον αὐτήν καὶ ἀγένη-
 τον ὑποπιεῦσαι· τὸ γὰρ τῆς γῆς ὄνομα καὶ τὸ «ἐποίησεν» ἰ-
 κανὰ καὶ τὸν σφόδρα ἠλίθιον πεῖσαι, ὅτι οὐκ αἶδιος, οὐδὲ
 ἀγένητος, ἀλλὰ τῶν ἐν χρόνῳ γενομένων ἐστί.

3. Χωρὶς δὲ τούτων τὸ «ἦν» ἐπὶ μὲν τῆς γῆς καὶ τοῦ
 10 ἀνθρώπου οὐ τοῦ εἶναι ἀπλῶς ἐστι σημαντικόν, ἀλλ' ἐπὶ μὲν
 τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀπὸ τοῦδε τοῦ χωρίου εἶναι, ἐπὶ δὲ τῆς
 γῆς, τοῦ πῶς εἶναι. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν· «Ἡ δὲ γῆ ἦν» ἀπλῶς,
 καὶ ἐσίγησεν, ἀλλὰ πῶς ἦν καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ἐδίδαξεν,
 οἶον, ὅτι «ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», ἔτι τοῖς ὕδασι κρυ-
 15 πτομένη καὶ φυρομένη· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐλκανᾶ οὐκ εἶπεν ὅτι
 «ἦν ἀνθρωπος» μόνον, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ πόθεν ἦν δηλῶν,
 τὸ «ἐξ Ἀρμαθαίμ Σιφά».

Ἐπὶ δὲ τοῦ Λόγου οὐχ οὕτω. Καὶ αἰσχύνομαι μὲν ταῦτα
 τούτοις ἀντιξειάζων. Εἰ γὰρ τοῖς ἐπ' ἀνθρώπων αὐτὸ ποιοῦ-
 20 σιν ἐπιτιμῶμεν, ὅταν πολὺ τὸ μέσον τῆς ἀρετῆς τῶν ἐξείτα-
 ζομένων ἦ, καίτοι γε τῆς οὐσίας μιᾶς οὔσης, ὅταν καὶ τῆς
 φύσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων οὕτως ἄπειρον ἦ τὸ μέσον,
 πῶς οὐκ ἐσχάτης μανίας τὸ τὰ τοιαῦτα κινεῖν; Ἄλλ' ἔλεως
 ἡμῖν αὐτὸς ὁ βλασφημούμενος παρ' ἐκείνων εἶη· τὴν γὰρ
 25 τῶν τοιούτων λόγων ἀνάγκην οὐχ ἡμεῖς ἐφευρήκαμεν, ἀλλ'
 οἱ τῇ ἑαυτῶν πολεμουῖντες σωτηρίᾳ ἡμῖν παρέσχον.

φαντασθῆ κάτι τὸ ταπεινὸν καὶ εὐτελές, ἀφοῦ συνεχίζων λέγει περὶ τῆς γῆς· «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος»⁵. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὅτι τὴν ἐδημιούργησε καὶ τῆς ἔδωσε τὸν ἰδικόν της ὄρον, ἐκθέτει τὰ παρακάτω χωρὶς φόβον, γνωρίζων ὅτι κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ τὴν ἐκλάβῃ ἀναρχον καὶ ἀδημιούργητον. Διότι τὸ ὄνομα τῆς γῆς καὶ τὸ «ἐποίησεν» εἶναι ἀρκετὰ νὰ πείσουν καὶ τὸν πολὺ ἠλίθιον, ὅτι δὲν εἶναι αἰδῖος οὔτε ἀδημιούργητος, ἀλλὰ ὅτι ἀνήκει μεταξὺ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνει ἐν χρόνῳ.

3. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτά, τὸ «ἦν» εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι σημαντικὸν τῆς ὑπάρξεως μόνον, ἀλλὰ, εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὑπάρξεως ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ τὸ χωρίον, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς γῆς τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς «ἡ δὲ γῆ ἦν» καὶ ἐσιώπησεν, ἀλλὰ ἐδίδαξε καὶ πῶς ἦτο μετὰ τὴν δημιουργίαν, ἦτοι ὅτι ἦτο «ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», κρυμμένη ἀκόμη καὶ ἀνακατωμένη μὲ τὰ ὕδατα. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἑλκανᾶ δὲν εἶπε μόνον ὅτι «ἦν ἄνθρωπος», ἀλλὰ ἐδήλωσε καὶ ἀπὸ ποῦ ἦτο προσθέσας τὸ «ἐξ Ἀρμαθαίμ Σιφᾶ».

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λόγου ὅμως δὲν γίνεται ἔτσι, καὶ ἐντρέπομαι μὲν ποὺ ἐξετάζω αὐτὰ ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς ἐκεῖνα, διότι ἐὰν ἐπικρίνωμεν ἐκείνους ποὺ κάνουν τὸ ἴδιον εἰς περιπτώσεις ἀνθρώπων, ὅταν ἡ διαφορὰ τῆς ἀρετῆς τῶν ἐξεταζομένων εἶναι μεγάλη, μολονότι ἡ οὐσία των εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, δὲν εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης μανίας τὸ νὰ κἀνης κάτι τέτοιο, ὅταν ἡ διαφορὰ καὶ τῆς φύσεως καὶ ὄλων τῶν ἄλλων εἶναι τόσο ἀσύγκριτος; Ἀλλὰ εἴθε νὰ μᾶς συγχωρήσῃ αὐτὸς ὁ ὁποῖος βλασφημεῖται ἀπὸ ἐκείνους, διότι τὴν ἀνάγκην τῶν λόγων αὐτῶν δὲν τὴν ἐπροκαλέσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ μᾶς τὴν ἔδωσαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν τὴν ἰδίαν των τὴν σωτηρίαν.

Τί οὖν φημι; Ὅτι τοῦτο τὸ «ἦν» ἐπὶ τοῦ Λόγου τοῦ εἶ-
 ναι αἰδίως μόνον ἐστὶ δηλωτικόν· «ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν», φησί, «ὁ Λόγος»· τὸ δεύτερον δὲ ἦν τοῦ πρὸς τινα εἶναι. Ἐπειδὴ
 γὰρ μάλιστα τοῦ Θεοῦ τοῦτο ἐστὶν ἴδιον, τὸ αἶδιον καὶ ἀναρ-
 5 χον, τοῦτο πρῶτον τέθεικεν. Εἶτα, ἵνα μή τις, ἀκούων τὸ
 «ἦν ἐν ἀρχῇ», καὶ ἀγέννητον αὐτὸν εἶπῃ, εὐθέως αὐτὸ παρε-
 μυθήσαιο, πρὸ τοῦ εἰπεῖν τί ἦν εἰπὼν ὅτι «πρὸς τὸν Θεὸν
 ἦν». Καὶ ἵνα μὴ λόγον αὐτὸν ἀπλῶς νομίσῃ τις εἶναι προ-
 φορικὸν ἢ ἐνδιάθετον, τῇ τοῦ ἄρθρου προσθήκῃ, καθάπερ
 10 ἔφθην εἰπὼν, καὶ διὰ τῆς δευτέρας ταύτης τοῦτο ἀνεῖλε ρή-
 σεως· οὐ γὰρ εἶπεν· «Ἐν Θεῷ ἦν», ἀλλὰ «πρὸς τὸν Θεὸν ἦν»,
 τὴν καθ' ὑπόστασιν αὐτοῦ αἰδιότητα ἐμφαίνων ἡμῖν. Εἶτα καὶ
 σαφέστερον αὐτὸ προϊὼν ἀπεκάλυψεν, ἐπαγωγὼν ὅτι ὁ Λόγος
 οὗτος καὶ Θεὸς ἦν.

15 Ἀλλὰ πεποιημένος, φησί. Τί οὖν ἐκώλυε τοῦτο εἰπεῖν,
 ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Λόγον; Περὶ γοῦν τῆς γῆς
 διαλεγόμενος ὁ Μωϋσῆς οὐκ εἶπεν· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ», ἀλλ'
 ὅτι «ἐποίησεν» αὐτὴν καὶ τότε ἦν. Τί τοίνυν ἐκώλυε καὶ τὸν
 Ἰωάννην οὕτως εἰπεῖν, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
 20 Λόγον»; Εἰ γὰρ περὶ τῆς γῆς τοῦτο ἔδειξεν ὁ Μωϋσῆς, μή
 τις αὐτὴν ἀγέννητον εἶπῃ, πολλῶ μᾶλλον περὶ τοῦ Υἱοῦ φοβη-
 θῆναι ἐχρῆν τὸν Ἰωάννην, εἰ γε κτιστὸς ἦν· ὁ μὲν γὰρ κό-
 σμος, ὁρατὸς ὢν, αὐτόθεν κηρύττει τὸν Ποιητήν, («οἱ οὐρα-
 νοὶ» γάρ, φησί, «διηγοῦνται δόξαν τοῦ Θεοῦ»), ὁ δὲ Υἱὸς
 25 ἀόρατός ἐστι, καὶ τὴν κτίσιν σφόδρα καὶ ἀπείρως ὑπερνα-
 θέβηκεν. Εἰ τοίνυν, ἔνθα μηδὲ λόγου καὶ διδασκαλίας ἡμῖν
 ἔδει πρὸς τὸ μαθεῖν, ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος ἐστίν, ὅπως σα-
 φῶς αὐτὸ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τίθησιν ὁ Προφήτης, πολλῶ

Τί λέγω λοιπόν; Ὅτι αὐτὸ τὸ «ἦν» εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λόγου, εἶναι δηλωτικὸν μόνον τῆς αἰδίου ὑπάρξεως. Διότι λέγει· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Ἐνῶ τὸ δεύτερον «ἦν» εἶναι δηλωτικὸν τῆς ὑπάρξεως ἐν σχέσει πρὸς κάποιον ἄλλον. Ἐπειδὴ δὲ αὐτό, τὸ αἶδιον καὶ ἀναρχον, ἦτο κατ' ἐξοχὴν ιδιότης τοῦ Θεοῦ, τὸ θέτει πρῶτον. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ τὸν ὀνομάσῃ κανεῖς καὶ ἀγέννητον ἀκούων τὸ «ἦν ἐν ἀρχῇ», ἀμέσως τὸ ἐμετρίασεν, ἀναφέρων ὅτι «πρὸς τὸν Θεὸν ἦν», προτοῦ νὰ εἰπῇ τί ἦτο.

Καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν νομίσῃ κανεῖς ὅτι εἶναι μόνον λόγος προφορικὸς ἢ ἐνδιάθετος, μαζὶ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὸ ἀπέκλεισεν αὐτὸ καὶ μὲ τὴν δευτέραν ρῆσιν. Διότι δὲν εἶπεν «ἐν Θεῷ ἦν», ἀλλὰ «πρὸς τὸν Θεὸν ἦν», παρουσιάζων εἰς ἐμᾶς τὴν ὑποτεταγμένην αἰδιότητά του. Ἐπειτα, καθὼς ἐπροχώρει, μᾶς τὸ ἐφάνέρωσε μὲ περισσοτέραν σαφήνειαν, προσθέσας ὅτι ὁ Λόγος αὐτὸς ἦτο καὶ Θεός.

Εἶναι ὅμως δημιουργημένος, λέγει. Τότε τί τὸν ἠμπόδιζε νὰ τὸ εἰπῇ, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν Λόγον; Ὅταν λοιπὸν ὁ Μωϋσῆς ὠμιλοῦσε περὶ τῆς γῆς, δὲν εἶπεν «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ», ἀλλ' ὅτι τὴν «ἐποίησε» καὶ τότε ὑπῆρχε. Τί ἠμπόδιζεν ἐπομένως καὶ τὸν Ἰωάννην νὰ εἰπῇ ἔτσι· «εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Λόγον»; Διότι ἐὰν ὁ Μωϋσῆς ἐφοβήθη τοῦτο περὶ τῆς γῆς, μήπως κανεῖς τὴν θεωρήσῃ ἀγέννητον, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν βεβαίως ἦτο κτιστός. Διότι ὁ μὲν κόσμος, ἐπειδὴ εἶναι ὀρατός, διακηρύσσει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν δημιουργόν του (διότι «οἱ οὐρανοὶ διακηρύσσουν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»⁶, λέγει). Ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀόρατος καὶ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ καὶ ἀπείρως τὴν κτίσιν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐχρειάζετο νὰ μᾶς γίνῃ λόγος καὶ διδασκαλία διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι γενητός, ὁ προφήτης τὸ ἀναφέρει μὲ σαφή-

μᾶλλον περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦτο τὸν Ἰωάννην ἐχρῆν εἰπεῖν, εἴ γε κτισθεὶς ἦν.

Ναί, φησὶν· ἀλλ' ὁ Πέτρος τοῦτο εἶπε σαφῶς καὶ δια-
 ρήδη. Ποῦ, καὶ πότε; "Ὅτε Ἰουδαίους διαλεγόμενος ἔλεγεν
 5 "Ὅτι Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε». Τί οὖν
 καὶ τὸ ἐξῆς οὐ προσέθηκας, ὅτι «τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς
 ἐσταυρώσατε»; "Ἡ ἀγνοεῖς ὅτι τῶν λεγομένων τὰ μὲν τῆς
 ἀκηράτου φύσεως, τὰ δὲ τῆς οἰκονομίας ἐστίν; Εἰ δὲ μὴ ἐ-
 στί, ἀλλὰ πάντα ἀπλῶς ἐπὶ τῆς θεότητος ἐκδέξῃ, καὶ παθη-
 10 τὸν εἰσάξεις τὸ Θεῖον· εἰ δὲ μὴ παθητὸν, οὐδὲ ποιητὸν. Εἰ
 μὲν γὰρ ἐκ τῆς θείας αὐτῆς καὶ ἀρρήτου φύσεως τὸ αἷμα
 ἔρρευσεν, καὶ ἀντὶ τῆς σαρκὸς αὐτῆ τοῖς κατὰ τὸν σιαυρὸν ἡ-
 λοις διηρεῖτο καὶ ἐτέμνεται, λόγον ἂν εἶχέ σου κατὰ τοῦτο
 τὸ σόφισμα, εἰ δὲ τοῦτο οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ διάβολος βλασφη-
 15 μήσειε, τίνας ἔνεκεν αὐτὸς ἀγνοεῖν προσποιῆ ἀσύγγνωστον
 οὕτως ἄγνοιαν, καὶ ἦν οὐδ' ἂν οἱ δαίμονες ὑπεκρίναντο;

"Ἄλλως τε τὸ Κύριος καὶ τὸ Χριστὸς οὐκ ἔστιν οὐσίας,
 ἀλλ' ἀξιόματος· τὸ μὲν γὰρ τῆς ἐξουσίας ἐστί, τὸ δὲ τοῦ χρι-
 σθηναί. Τί οὖν ἂν εἴποις περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Εἰ γὰρ
 20 καὶ κτιστὸς ἦν καθ' ὑμᾶς, τοῦτο οὐκ ἂν ἔχοι χώραν· οὐ γὰρ
 δὴ πρότερον ἐγένετο, καὶ τότε αὐτὸν ἐχειροτόνησεν ὁ Θεός·
 οὐδὲ ἀπόβλητον ἔχει τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ φύσει καὶ οὐσιωμένην
 ἐρωτηθεὶς γὰρ εἰ βασιλεὺς εἶη, «ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι»,
 φησὶν. Ὁ δὲ Πέτρος, ὡς περὶ τινος χειροτονηθέντος, οὕτω
 25 διαλέγεται· περὶ γὰρ τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος αὐτῷ πάσης.

4. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τοῦτο ὁ Πέτρος φησὶν; Ἀθηναί-
 οῖς γὰρ διαλεγόμενος ὁ Παῦλος ἄνδρα αὐτὸν καλεῖ μόνον,
 οὕτω λέγων· "Ἐν ἀνδρὶ, ᾧ ὄρισεν πίστιν παρασχὼν πᾶσιν,

7. Πρ. 2, 36.

8. Αὐτόθι.

9. Ἰω. 18, 37.

νειαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε νὰ εἰπῆ τοῦτο ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν ἦτο κτίσμα.

Ναί, λέγει, ἀλλὰ ὁ Πέτρος τὸ εἶπε σαφῶς καὶ κατηγοματικῶς. Ποῦ καὶ πότε τὸ εἶπεν; Ὅταν ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν «ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔκαμε Κύριον καὶ Χριστόν»⁷. Διατί ὅμως δὲν ἐπρόσθεσες καὶ τὸ παρακάτω, ὅτι «τὸν Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε»⁸; Ἡ μήπως ἀγνοεῖς ὅτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἄλλα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀνέπαφον φύσιν του καὶ ἄλλα εἰς τὴν θεϊαν οἰκονομίαν; Διότι ἐὰν δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἐκλαμβάνεις ὡς ἀναφερόμενα μόνον εἰς τὴν θεότητα, τότε διδάσκεις ὅτι τὸ θεῖον εἶναι παθητόν. Ἐὰν πάλιν δὲν εἶναι παθητόν, τότε δὲν εἶναι οὔτε κτιστόν. Διότι, ἐὰν μὲν τὸ αἷμα εἶχε ρεύσει ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεϊαν καὶ ἀπερίγραπτον φύσιν καὶ αὐτὴ εἶχε διαιρεθῆ καὶ τεμαχισθῆ μὲ τὰ καρφιά τοῦ σταυροῦ ἀντὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Ἰησοῦ, θὰ εἶχε κάποια δικαιολογίαν τὸ σοφισμὰ σου. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ τὸ ἐκοτομίση οὔτε ὁ διάβολος, διὰ ποίαν αἰτίαν σὺ προσποιεῖσαι ὅτι ἔχεις τόσον ἀσυγχώρητον ἄγνοιαν, τὴν ὁποίαν οὔτε οἱ δαίμονες δὲν θὰ ὑπεκρίνοντο;

Ἄλλως τε τὰ ὀνόματα «Κύριος» καὶ «Χριστὸς» δὲν εἶναι δηλωτικὰ τῆς οὐσίας του, ἀλλὰ τοῦ ἀξιώματός του. Διότι τὸ μὲν ἓνα σημαίνει τὴν ἐξουσίαν, τὸ δὲ ἄλλο ὅτι ἐκρίσθη. Τί θὰ ἠμποροῦσες λοιπὸν νὰ εἰπῆς περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Διότι ἐὰν ἦτο καὶ κτιστός, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, αὐτὸ δὲν θὰ εἶχε θέσιν. Διότι ἀσφαλῶς δὲν ἔγινε πρῶτα καὶ ἔπειτα τὸν ἐχειροτόνησεν ὁ Θεός. Οὔτε τὴν ἐξουσίαν τὴν ἔχει ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλ' ἐκ φύσεως καὶ εἰς τὴν οὐσίαν. Διότι ὅταν ἠρωτήθη ἐὰν εἶναι βασιλεύς, «ἐγὼ δι' αὐτὸ ἐγεννήθην» εἶπεν⁹. Ἐνῶ ὁ Πέτρος ὁμιλεῖ ὡσὰν κάποιον ὁ ὁποῖος ἐχειροτονήθη, διότι κάμνει λόγον περὶ ὅλης τῆς οἰκονομίας.

4. Καὶ διατί ἀπορεῖς πού τὸ λέγει αὐτὸ ὁ Πέτρος; Καὶ ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τὸν ἀποκαλεῖ μόνον ἄνδρα, λέγων τὰ ἐξῆς· «Μὲ ἄνδρα τὸν ὁποῖον ὤρισεν ἔδω-

ἀνασιήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν), καὶ οὐδὲν περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λέγει μορφῆς, οὐδὲ ὅτι ἴσος αὐτῷ, οὐδὲ ὅτι ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ. Εἰκότως· οὐπω γὰρ τούτων καιρὸς τῶν ρημάτων ἦν, ἀλλ' ἀγαπητὸν ἦν αὐτοὺς παραδέξασθαι τέως ὅτι
5 ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ὅτι ἀνέστη.

Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίησε Χριστός, παρ' οὗ καὶ Παῦλος μαθὼν, οὕτω τὰ πράγματα ὠκονόμει· οὐ γὰρ εὐθέως ἡμῖν ἑαυτοῦ τὴν θεότητα ἐξεκάλυψεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐνομίζετο εἶναι Προφήτης καὶ Χριστὸς ἀπλῶς ἄνθρωπος, ὑστερον δὲ
10 ἐφάνη διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν ρημάτων τοῦτο, ὅπερ ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος ἐν ἀρχῇ τούτῳ κέχρηται τῷ τρόπῳ· καὶ γὰρ ταύτην πρώτην πρὸς Ἰουδαίους ἐδημηγόρει δημηγορίαν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ τέως σαφὲς μαθεῖν ἴσχυον, διὰ τοῦτο τοῖς περὶ τῆς οἰκονομίας ἐνδια-
15 τρίζει λόγους, ἵνα, τούτοις ἡ ἀκοὴ γυμνασθεῖσα, τῇ λοιπῇ προσοδοποιήσῃ διδασκαλίᾳ. Καὶ εἰ βούλοιτό τις τὴν δημηγορίαν πᾶσαν ἄνωθεν διελθεῖν, εὐρήσει τοῦτο, ὃ λέγω, σφόδρα διαλάμπον· καὶ γὰρ ἄνδρα αὐτὸν καλεῖ καὶ αὐτός, καὶ τοῖς τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀνασιάσεως καὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννή-
20 σεως ἐνδιατρίζει λόγους.

Καὶ Παῦλος δέ, ὅταν λέγῃ «Τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα», οὐδὲν ἕτερον ἡμᾶς παιδεύει, ἀλλ' ὅτι τὸ «ἐποίησεν» ἐπὶ τῆς οἰκονομίας παρείληπται, ὃ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν. Ἄλλ' ὁ τῆς θρονιῆς υἱὸς περὶ τῆς ἀρρή-
25 του καὶ προαιωνίου ἡμῖν ὑπάρξεως διαλέγεται νῦν. Διὰ τοῦτο τὸ «ἐποίησεν» ἀφείς, τὸ «ἦν» ἔθηκεν. Ἐχρῆν δέ, εἰ κτιστὸς ἦν, τοῦτο μάλιστα διορίσασθαι.

Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος ἔδεισε μή τις ὑποπιεύσῃ τῶν ἀνοήτων ὅτι τοῦ Πατρὸς ἔσται μείζων καὶ ὑποτιεταγμένον ἔξει τὸν
30 γεννήσαντα. (διὰ γὰρ τοῦτο Κορινθίοις ἐπισιέλλων ἔλεγεν·

19. Πρ. 17, 31.

11. Ρωμ. 1, 3.

κε δὲ περὶ αὐτοῦ εἰς ὄλους βεβαίωσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν»¹⁰. Καὶ δὲν ἀναφέρει τίποτε περὶ τῆς μορφῆς τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὅτι εἶναι ἴσος μὲ αὐτόν, οὔτε ὅτι εἶναι ἀπαύγασμα τῆς δόξης του. Εὐλόγως, διότι δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς διὰ αὐτὰ τὰ λόγια. Ἦτο ἀρκετὸν πρὸς τὸ παρὸν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὅτι ἀνέστη.

Ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐδιδάχθη καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἔκανε τὸ ἴδιον. Διότι δὲν μᾶς ἀπεκάλυψεν ἀμέσως τὴν θεότητα του, ἀλλὰ ἀρχικῶς μὲν ἐνομίζετο ὅτι εἶναι προφήτης καὶ ἀπλῶς κεχρισμένος ἄνθρωπος, κατόπιν δὲ διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων του ἐφανερώθη αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἦτο. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Πέτρος χρησιμοποιεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀφοῦ ἄλλωστε αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη ὁμιλία τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ μάθουν τίποτε τὸ σαφὲς περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, δι' αὐτὸ ἐμμένει εἰς τοὺς λόγους περὶ τῆς θείας οἰκονομίας, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀφοῦ ἀσκηθῆ ἡ ἀκοή τους μὲ αὐτά, προετοιμασθῆ καὶ διὰ τὴν ὑπόλοιπον διδασκαλίαν. Καὶ ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ διεξέλθῃ ὀλόκληρον τὴν ὁμιλίαν του ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, θὰ εὔρη αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγω νὰ διαφαίνεται καθαρά. Διότι καὶ αὐτὸς τὸν ἀποκαλεῖ ἄνδρα καὶ ἐμμένει εἰς τοὺς λόγους τοῦ πάθους, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεώς του.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ, «ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα»¹¹, δὲν μᾶς διδάσκει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι τὸ «ἐποίησεν» ἀναφέρεται εἰς τὴν θεϊαν οἰκονομίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁμολογοῦμεν καὶ ἐμεῖς. Ἄλλὰ ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς τώρα μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπεριγράπτου καὶ προαιωνίου ὑπάρξεως τοῦ Λόγου, δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἄφησε τὸ «ἐποίησε» ἐχρησιμοποίησε τὸ «ἦν». Ἐνῶ ἔπρεπεν, ἐὰν ἦτο κτιστός, κυρίως αὐτὸ νὰ προσδιορίσῃ.

Διότι, ἐὰν ὁ Παῦλος φοβηθεῖς μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὑποπτευθῆ ὅτι θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ θὰ ἔχῃ ὑποτακτικόν του ἐκεῖνον πού τὸν ἐγέννησε, δι'

«Ὅτιαν δὲ εἶπῃ, ὅτι ὑποτίεταται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα», καίτοι τίς ἂν ὑπονοήσειεν, ὅτι ὁ Πατήρ ὑποταγῆσεται ποιεῖ τῷ Υἱῷ καὶ μετὰ τῶν πάντων;), ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ τὰς ἀλόγους ταύτας ὑπονοίας δέδοικε, καὶ
 5 φησιν· «Ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα», πολλῶ μᾶλλον τὸν Ἰωάννην, εἰ κτιστὸς ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, φοβηθῆναι ἔδει, μὴ τις αὐτὸν ἄκτιστον νομίῃ, καὶ τοῦτο πρὸ πάντων διδάξαι.

Νῦν δέ, ἐπειδὴ γεννητὸς ἦν, εἰκότως οὔτε αὐτός, οὔτε
 10 ἄλλος οὐδεὶς, οὐκ Ἀπόστολος, οὐ Προφήτης κτιστὸν αὐτὸν ἔφησαν εἶναι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μονογενὴς οὐκ ἂν αὐτὸ παρήκεν, εἰ τοῦτο ἦν· ὁ γὰρ τὰ οὕτω ταπεινὰ φθεγγόμενος διὰ συγκατάθεσιν, πολλῶ μᾶλλον τοῦτο οὐκ ἂν ἐσιώπησεν. Οἴμαι γὰρ οὐκ ἀπεικὸς μᾶλλον ἔχοντα τὸ ὑψηλὸν σιγῆσαι, ἢ μὴ
 15 ἔχοντα παραλιπεῖν τοῦτο αὐτόν, καὶ μὴ διδάξαι ὅτι οὐκ ἔχει ἐκεῖ μὲν γὰρ εὐλογος πρόφασις τῆς σιγῆς ἦν τὸ βούλεσθαι διδάσκειν τοὺς ἀνθρώπους ταπεινοφρονεῖν, καὶ διὰ τοῦτο σιγαῖν τὰ μεγάλα τῶν προσόντων αὐτῷ, ἐνταῦθα δὲ οὐδεμίαν ἔχεις εἰπεῖν δικαίαν πρόφασιν τῆς σιωπῆς.

20 Τίνος γὰρ ἔνεκεν εἶσα, εἰ κτιστὸς ἦν, τὸ γεγενῆσθαι, ὁ καὶ τῶν προσόντων πολλὰ παραιτούμενος; Ὡστε ὁ διὰ τὴν τῆς ταπεινοφροσύνης διδασκαλίαν καὶ τὰ μὴ προσόντα αὐτῷ πολλάκις εἰπὼν ταπεινά, πολλῶ μᾶλλον, εἰ κτιστὸς ἦν, τοῦτο οὐκ ἂν παρέλιπεν. Ἡ οὐχ ὁρᾷς αὐτόν, ἵνα μηδεὶς αὐ-
 25 τὸν ἀγέννητον ὑπολάβῃ, πάντα ὑπὲρ τούτου καὶ ποιοῦντα καὶ λέγοντα, καὶ ἀνάξια αὐτοῦ φθεγγόμενον τῆς ἀξίας καὶ τῆς οὐσίας, καὶ εἰς Προφήτου ταπεινότητα καταβαίνοντα; τὸ γὰρ

12. Α' Κορ. 15, 26-27.

13. Ἰω. 5, 30.

αὐτὸ γράφων τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι ἔχουν ὑποταγῇ, εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸ ἀποκλείει ἐκεῖνον πού ὑπέταξε ὅλα εἰς αὐτόν»¹², ἂν καὶ ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ Πατὴρ θὰ ὑποταγῇ ποτε εἰς τὸν Υἱὸν μαζὶ μὲ ὅλα; Πάντως ὅμως ἔχων αὐτὰς τὰς ἀδικαιολογήτους ὑπονοίας, ἔλεγεν «ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού ὑπέταξεν εἰς αὐτὰ τὰ πάντα». Πολὺ περισσότερον συνεπῶς ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ ὁ Ἰωάννης, ἐὰν ἦτο κτιστός, μήπως κανεὶς τὸν θεωρήσῃ ἄκτιστον, καὶ νὰ τὸ ἀναφέρῃ αὐτὸ ὀψωδῆποτε.

Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἦτο γεννητός, ὀρθῶς οὔτε αὐτὸς οὔτε κανεὶς ἄλλος, οὔτε ἀπόστολος οὔτε προφήτης, εἶπαν ὅτι αὐτὸς εἶναι κτιστός. Καὶ ὁ ἴδιος ἄλλως τε ὁ μονογενῆς δὲν θὰ τὸ παρέλειπεν, ἐὰν ἦτο κτιστός. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔλεγε τὰ τόσον ταπεινὰ ἀπὸ συγκατάβασιν, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἀποσιωποῦσεν αὐτό. Διότι νομίζω ὅτι ἦτο φυσικὸν νὰ ἀποσιωπήσῃ μᾶλλον κάτι τὸ ὑψηλὸν πού εἶχε, παρὰ νὰ παραλείψῃ αὐτὸς αὐτὸ πού δὲν εἶχε καὶ νὰ μὴ ἀναφέρῃ ὅτι δὲν τὸ ἔχει. Διότι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὑπῆρχεν εὐλόγος πρόφασις τῆς παρασιωπήσεως, τὸ νὰ θέλῃ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ταπεινόφρονες, καὶ δι' αὐτὸ ἀποσιωπᾷ τὰ μεγάλα προσόντα του. Ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐδῶ δὲν ἔχεις νὰ προβάλης δικαιολογημένην πρόφασιν τῆς ἀποσιωπήσεως.

Διότι, διατί ἀποσιωποῦσε τὸ ὅτι ἐδημιουργήθη, ἐὰν ἦτο κτιστός, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀπέκρυπτε καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ιδιώματα του; Ἄρα λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ διδάξῃ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀνέφερε ἀκόμη καὶ τὰ ταπεινωτικὰ ιδιώματα τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε, πολὺ περισσότερον, ἐὰν ἦτο κτιστός, δὲν θὰ παρέλειπε νὰ τὸ ἀναφέρῃ. Ἡ δὲν βλέπεις ὅτι, διὰ νὰ μὴ τὸν ἐκλάβῃ κανεὶς ὡς ἀγέννητον, ὅτι κάμνει καὶ λέγει τὰ πάντα περὶ αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει πράγματα ἀνάξια τῆς ἀξίας καὶ τῆς οὐσίας του καὶ κατεβαίνει εἰς τὸ ἐπίπεδον προφήτου; Διότι τό· «καθὼς ἀκούω κρίνω»¹³ καὶ τό· «Ἐκεῖνος

«καθὼς ἀκούω κρίνω», καὶ τό, «ἐκεῖνός μοι εἶπε τί εἶπω καὶ τί λαλήσω», καὶ ὅσα τοιαῦτα, προφητῶν μόνον ἐστίν.

Εἰ τοίνυν, ταύτην θέλων τὴν ὑποψίαν ἀνελεῖν, οὕτω ταπεινὰ φθέγγασθαι οὐκ ἀπηξίωσε ρήματα, πολλῶ μᾶλλον ἂν, 5 εἰ κτιστός ἦν, ἵνα μὴ ἄκιστόν τις αὐτὸν ὑποπιεύσῃ, πολλὰ τοιαῦτα ἂν εἶπεν· οἷον, «μὴ νομίζετε με γεγεννηθῆσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς· πεποίημαι ἐγώ, οὐ γεγέννημαι, οὐδέ εἰμι τῆς οὐσίας ἐκείνου». Νῦν δὲ πᾶν τὸναντίον ποιεῖ· ἐκεῖνα γὰρ φθέγγεται τὰ ρήματα, ἃ καὶ τοὺς μὴ βουλομένους ἀναγκά- 10 ζει καὶ ἀκοντας τὴν ἐναντίαν ὑπόνοιαν, οἷον, ὅτι «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», καὶ, «ποσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑώρακός ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα»· καὶ, «Ἴνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς 15 νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱός, οὗς θέλει, ζωοποιεῖ». «Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». «Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατὴρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα». «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν».

Καὶ πανταχοῦ, τὸ «ὡσπερ» καὶ τὸ «οὕτω» τιθεῖς καὶ τὸ 20 ἐν εἶναι πρὸς τὸν Πατέρα», τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπαραλλαξίαν δηλοῖ· τὴν δὲ οὐθεντίαν καὶ διὰ τούτων μὲν, καὶ δι' ἐτέρων δὲ πλειόνων ἐνδείκνυται· οἷον, ὅταν λέγῃ· «Σιώπα, πεφίμωσο»· «θέλω, καθαρῶσθητι»· «σοὶ λέγω, τὸ δαιμόνιον τὸ κωφὸν καὶ ἄλαλον, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ»· καὶ τὸ «ἤκούσατε ὅτι ἐρρέθη 25 τοῖς ἀρχαίοις· Οὐ φρονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται». Καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα νομοθετεῖ καὶ θαυματουργεῖ, ἱκανὰ δεῖξαι αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, μᾶλλον δὲ τὸ πολλοστὸν αὐτῶν μέρος ἱκα-

14. Ἰω. 12, 49.

15. Ἰω. 14, 10.

16. Ἰω. 14, 9.

17. Ἰω. 5, 23, 21, 17, 10, 15 καὶ 30.

18. Μάρκ. 4, 39.

19. Ματθ. 8, 3.

20. Μάρκ. 9, 25.

μοῦ εἶπε τί νὰ εἰπῶ καὶ πῶς νὰ ὠμιλήσω»¹⁴ καὶ τόσα ἄλλα παρόμοια, εἶναι χαρακτηριστικὰ μόνον τῶν προφητῶν.

Ἐὰν λοιπόν, θέλων νὰ διαλύσῃ αὐτὴν τὴν ὑπόψιαν, δὲν ἀπηξίωσε νὰ χρησιμοποιήσῃ τόσον ταπεινωτικὰ λόγια, πολὺ περισσότερον, ἐὰν ἦτο κτιστός, διὰ νὰ μὴ τὸν θεωρήσῃ κανεὶς ἄκτιστον, θὰ ἔλεγε πολλὰ τέτοια, ἦτοι· Μὴ νομίζετε ὅτι ἔχω γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα· ἔχω δημιουργηθῆ καὶ ἐγώ, δὲν ἔχω γεννηθῆ, οὔτε εἶμαι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του οὐσίαν. Ἐνῶ τώρα κάμνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον· διότι χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἀκόμη καὶ ἐκείνους πού δὲν θέλουν τοὺς ἀναγκάζει ἔστω καὶ παρὰ τὴν θέλησίν των νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἀντίθετον γνώμην, ἦτοι· ὅτι «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»¹⁵, καὶ «τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε; Ἐκεῖνος πού εἶδε ἐμένα, ἔχει ἰδεῖ τὸν Πατέρα»¹⁶, καὶ «Διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, ὅπως τιμοῦν τὸν Πατέρα. Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνιστᾶ τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός, ἐκείνους πού θέλει τοὺς ζωοποιεῖ. Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται πάντοτε, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι. Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ, γνωρίζω καὶ ἐγὼ τὸν Πατέρα. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα»¹⁷.

Καὶ παντοῦ χρησιμοποιῶν τὸ «ὡσπερ» καὶ τὸ «οὕτω» καὶ τὸ ὅτι εἶναι «ἐν» πρὸς τὸν Πατέρα, δηλώνει ὅτι εἶναι ἀπαράλλακτος μὲ ἐκεῖνον. Τὴν ἐξουσίαν του πάλιν τὴν φανερώνει καὶ μὲ αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλα περισσότερα, ὅπως ὅταν λέγῃ «Σιῶπα, φημῶσου»¹⁸, «Θέλω, καθαρίσου»¹⁹, «Σὲ διατάσσω, τὸ κωφὸν καὶ ἄλαλον δαιμόνιον, νὰ ἔβγῃς ἀπὸ αὐτόν»²⁰, καὶ τό· «Ἔχετε ἀκούσει ὅτι εἶπαν εἰς τοὺς ἀρχαίους· μὴ φονεύσης· ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος πού ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον εἶναι ἔνοχος»²¹ καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια νομοθετεῖ καὶ θαυματουργεῖ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρκετὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ἐξουσίαν του. Ἡ μᾶλλον ἓνα πολὺ μικρὸν μέρος αὐτῶν εἶναι ἀρκετὸν νὰ

21. Ματθ. 5, 21-22.

νὸν τοὺς μὴ λίαν ἀναισθητοῦντας προσαγορεύεσθαι καὶ πείσαι.

5. Ἄλλὰ γὰρ δεινὸν ἢ κενοδοξία καὶ πρὸς τὰ λίαν φανερά ἀποτυφλῶσαι τὴν διάνοιαν τῶν ὑπ' αὐτῆς ἀλισκομένων, καὶ τοῖς ὠμοιλογουμένοις πείσαι φιλονεικεῖν· ἐτέρους δὲ καὶ 5 σφοδρὰ εἰδότης τἀληθῆς καὶ πεπεισμένους εἰς ὑπόκρισιν καὶ ἀντίστασιν ἀλείφει. Ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐγίνετο· οὐ γὰρ δι' ἄγνοιαν ἤρνοῦντο τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν, ἀλλ' ἵνα τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τύχῃσι τιμῆς· καὶ γὰρ «ἐπίστευον εἰς αὐτόν», φησὶν, ἀλλ' ἐφοβοῦντο, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. 10 καὶ τὴν αὐτῶν προέτειναν σωτηρίαν ἐτέροις. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τὸν οὔτω σφοδρῶς τῇ παρούσῃ δουλεύοντα δόξη τῆς παρὰ Θεοῦ τυχεῖν.

Διὸ καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς εἰπών· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ μὴ ζητοῦντες;». Μέθῃ γὰρ τίς ἐστι βαθεῖα· διὸ καὶ δυσανάγωγον τὸν χειρωθέντα ποιεῖ τοῦτο τὸ πάθος. Αὕτη, τῶν ἀλόγων τὴν ψυχὴν, ἀποσχίσασα τῶν οὐρανῶν, τῇ γῆ προσηλοῖ, καὶ πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέπει τὸ ἀληθινὸν οὐκ ἀφήσιν, ἀλλ' ἐν τῷ βορβόρῳ διὰ παντὸς καλινδεῖσθαι πείθει, κατα- 20 σκευάζουσα δεσπότις αὐτοῖς οὔτω δυνατούς, ὡς χωρὶς ἐπιταγμάτων αὐτῶν κρατεῖν.

Ὁ γὰρ τοῦτο νοσῶν τὸ νόσημα, καὶ μηδενὸς κελεύοντος, αὐτομάτως ποιεῖ πάντα, ὅσαπερ ἂν οἴηται τέρπειν αὐτοῦ τοὺς κυρίους· καὶ γὰρ ἱμάτια καλὰ περιτίθεται δι' ἐκείνους, καὶ 25 καλλωπίζει τὴν ὄψιν, οὐχ ἑαυτῷ τοῦτο, ἀλλ' ἐτέροις ἐπιτηδεύων, καὶ ἀκολουθούς περιάγει κατὰ τὴν ἀγοράν, ἵνα θαυμάζηται παρ' ἐτέρων· καὶ πάντα, ἃ ποιεῖ, τῆς τῶν ἄλλων ἕνεκεν

22. Ἰω. 12, 42.

23. Ἰω. 5, 44.

προσεγγίση καὶ νὰ πείσῃ ὅσους δὲν εἶναι πολὺ ἀναίσθητοι.

5. Ἀλλὰ τί τὰ θέλετε, ἢ κενοδοξία εἶναι τρομερὸν πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὰ πολὺ γνωστά, διότι ἀποτυφλώνει τὸν νοῦν ἐκείνων ποὺ κυριεύονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ τοὺς πείθει νὰ ἀμφισβητοῦν καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι πανθομολογούμενα. Ἄλλους μάλιστα, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ εἶναι πεπεισμένοι περὶ αὐτῆς, τοὺς παρορμᾷ εἰς ἀπόκρυφιν καὶ ἀντίστασιν κατ' αὐτῆς. Αὐτὰ συνέβησαν καὶ εἰς τὴν περίπτωσηιν τῶν Ἰουδαίων. Δὲν ἤρνοῦντο ἀπὸ ἄγνοιαν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτιμηθοῦν ἀπὸ τὰ πλήθη. Διότι «ἐπίστευαν εἰς αὐτόν»²², λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, ἀλλὰ ἐφοβοῦντο μήπως γίνουν ἀποσυνάγωγοι καὶ δι' αὐτὸ ἐζήτουν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν σωτηρίαν των. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι δοῦλος τῆς παρούσης δόξης, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐπέπληξε λέγων· «Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ζητῆτε τὴν τιμὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν;»²³. Διότι τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι ἓνα εἶδος μέθης βαρείας ποὺ κάνει ὅποιον κυριευθῆ· ἀπὸ αὐτὸ ἀτίθασον. Αὐτὴ ἀποχωρίζει τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποὺ κυριεύει ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, τὴν προσηλώνει εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ προσβλέπουν πρὸς τὸ ἀληθινὸν φῶς, ἀλλὰ τοὺς πείθει νὰ κυλίωται διὰ παντὸς εἰς τὸν βοῦρκον, κάμνοντας δι' αὐτοὺς δεσπότας τόσον ἰσχυρούς, ὥστε νὰ τοὺς ἐξουσιάζουν χωρὶς διαταγὰς.

Διότι ἐκεῖνος ποὺ πάσχει ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν καὶ χωρὶς νὰ διατάσῃ κανεὶς κάνει αὐτομάτως ὅλα ὅσα νομίζει ὅτι εὐχαριστοῦν τοὺς κυρίους του. Διότι καὶ ἐνδύματα ὠραῖα φορεῖ χάριν ἐκείνων καὶ τὸ πρόσωπόν του καλλωπίζει, κάνοντάς το ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ χάριν τῶν ἄλλων, καὶ περιφέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν περιβαλλόμενος ἀπὸ ὑπηρέτας, διὰ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅλα ὅσα κάνει τὰ κάνει μόνον διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἄλλους.

ἀρεσκείας ὑπομένει μόνης. Ἐὰρ γένοιτ' ἄν τι τούτου χαλεπώτερον πάθος; Ἴνα ἕτεροι θαυμάσωσιν αὐτόν, κατακρημνίζεται συνεχῶς.

Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημένα παρὰ τοῦ Χριστοῦ, δεῖξαι
 5 πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τυραννίδα· πλὴν καὶ ἐντεῦθεν ἔστιν αὐτὴν
 συνιδεῖν· εἰ γὰρ ἐθελήσεις ἐρωτῆσαί τινα τῶν πολιτευομένων
 καὶ τὰ πολυτελεῆ δαπανώντων δαπανήματα, τίνας ἔνεκεν το-
 σοῦτον κενοῦσι χρυσίον, καὶ τί βούλεται αὐτοῖς ἢ τοσαύτη δα-
 πάνη, οὐδὲν ἕτερον ἀκούσῃ παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἢ τοῦ δήμου τὴν
 10 ἀρέσκειαν. Εἰ δὲ πάλιν ἔροιο τί δήποτε ὁ δῆμός ἐστιν, ἐροῦσι
 Πρᾶγμα, θοροῦθου γέμον, καὶ ταραχῶδες, καὶ ἐξ ἀνοίας τὸ
 πλέον συγκείμενον, ἀπλῶς φερόμενον κατὰ τὰ τῆς θαλάττης
 κύματα, πολλάκις καὶ ἐκ ποικίλου καὶ μαχομένης συνιστάμε-
 νον γνώμης.

15 Ὅταν οὖν τις τοιοῦτον ἔχῃ δεσπότην, τίνας ἐλεεινότερος
 οὐκ ἂν εἴη; Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀνθρώπους βιωτικὸς περὶ ταῦτα
 ἐπισησθαι οὐχ οὕτω δεινὸν (καίπερ ὄν δεινόν), τὸ δὲ τοὺς
 τοῦ κόσμου λέγοντας ἀποπεπηδηκένας τὰ αὐτὰ νοσεῖν, μᾶλλον
 δὲ χαλεπώτερα, τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ δεινόν· ἐκείνοις μὲν γὰρ
 20 μέχρι χρημάτων ἢ ζημίας, ἐνιαῦθα δὲ μέχρι ψυχῆς ὁ κίνδυ-
 νος· ὅταν γὰρ διὰ δόξαν πίστιν ἀμείβωσιν ὀρθήν, καί, ἵνα αὐ-
 τοὶ δοξάζωνται, τὸν Θεὸν ἀτιμάζωσι, τίνα ὑπερβολὴν οὐκ ἂν
 ἔχοι βλακείας καὶ μανίας τὸ γινόμενον; εἰπέ μοι.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα πάθη, καὶ πολλὴν τὴν βλάβην ἔχῃ, φέ-
 25 ρει γοῦν τινα καὶ ἡδονήν, εἰ καὶ πρόσκαιρον καὶ βραχεῖαν.
 Καὶ γὰρ ὁ φιλοχρήματος, καὶ ὁ φίλοιος, καὶ ὁ φιλογύνης
 ἔχουσί τινα μετὰ τῆς βλάβης καὶ ἡδονήν, εἰ καὶ βραχεῖαν,
 οἱ δὲ τοῦ πάθους αἰχμάλωτοι τούτου διὰ παντὸς κατάπικρον
 ζῶσι βίον, καὶ ἡδονῆς ἀπεστερημένον· οὐ γὰρ ἐπιτυγχάνουσι,

Ἐπομένως θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πάθος χειρότερον ἀπὸ αὐτό; Κατακρημνίζεται συνεχῶς, διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν οἱ ἄλλοι!

Εἶναι μὲν ἄρκετὰ καὶ ὅσα εἶπεν ὁ Χριστὸς νὰ δείξουν ὄλην τὴν καταδυνάστευσίν του. Ἄλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν διαπιστώσῃ καὶ ἀπὸ αὐτά. Διότι ἐὰν θελήσῃ νὰ ἐρωτήσῃ κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ φέρονται ἔτσι καὶ κάνουν πολυτελεῖς δαπάνας, διὰ ποῖον λόγον ἐξοδεύουν τόσον χρυσάφι καὶ εἰς τί ἀποβλέπει ἢ τόσον μεγάλη σπατάλη, δὲν θὰ ἀκούσῃ τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτοὺς παρὰ τὸ νὰ ἀρέσουν εἰς τὸ πλῆθος. Ἐὰν δὲ πάλιν τοὺς ἐρωτοῦσες τί πρᾶγμα εἶναι τὸ πλῆθος, θὰ σοῦ εἰποῦν ὅτι εἶναι ἓνα πρᾶγμα γεμᾶτον θόρυβον καὶ ταραχήν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνοησίαν, τὸ ὁποῖον ἀφήνεται νὰ παρασύρεται ὅπως τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὁποῖον πολλὰς φορὰς ἀποτελεῖ συνισταμένην ποικίλων καὶ ἀντιμαχομένων γνωμῶν.

Ὅταν λοιπὸν κανεὶς ἔχῃ τέτοιον δεσπότην, ἀπὸ ποῖον δὲν θὰ εἶναι πιὸ ἀξιολύπητος; Ἄλλὰ τὸ νὰ φοβοῦνται ἄνθρωποι κοσμικοὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι τόσον τρομερόν, ἂν καὶ εἶναι τρομερόν. Τὸ νὰ πάσχουν ὅμως τὰ ἴδια, ἢ μᾶλλον χειρότερα, αὐτοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἀπηλλάγησαν τῶν ἐγκοσμίων, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ τρομερόν. Διότι διὰ τοὺς πρώτους ἡ ζημία περιορίζεται εἰς τὰ χρήματα, ἐνῶ δι' αὐτοὺς ὁ κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴν ψυχὴν. Διότι ὅταν ἔνεκα δόξης διαστρέφουν τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ διὰ νὰ δοξάζωνται αὐτοὶ ἀτιμάζουν τὸν Θεόν, εἶπέ μου, αὐτὸ ποὺ γίνεται δὲν εἶναι καθαρὰ βλακεία καὶ μανία;

Τὰ μὲν λοιπὸν ἄλλα πάθη, μολονότι προξενοῦν πολλὴν βλάβην, φέρουν ὅμως καὶ κάποιαν ἡδονήν, ἔστω καὶ προσωρινὴν καὶ σύντομον. Διότι καὶ ὁ φιλοχρήματος καὶ ὁ μέθυσος καὶ ὁ γυναικᾶς, δοκιμάζουν μαζὶ μὲ τὴν βλάβην καὶ ἡδονήν, ἔστω καὶ σύντομον. Οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ πάθους αὐτοῦ ὅμως, ζοῦν διαπαντὸς βίον πικραμένον καὶ στερημένον ἡδονῆς. Διότι δὲν ἐπιτυχάνουν αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμοῦν πάρα πολύ,

οὗ σφόδρα ἐρῶσι, δόξης λέγω, τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ δοκοῦσι μὲν ἀπολαύειν αὐτῆς, οὐκ ἀπολαύουσι δὲ διὰ τὸ μηδὲ εἶναι δόξαν τὸ προᾶγμα.

Διὰ τοῦτο οὐδὲ δόξα, ἀλλὰ κενὸν δόξης προᾶγμα εἴρηται
 5 τὸ πάθος· κενοδοξίαν δὲ αὐτὸ καὶ οἱ παλαιοὶ πάντες εἰκότως ἐκάλεσαν· διάκενος γάρ ἐστιν, ἔνδον οὐδὲν ἔχουσα λαμπρὸν καὶ ἐπίδοξον. Ἄλλ' ὥσπερ τὰ προσωπεῖα δοκεῖ μὲν εἶναι λαμπρὰ καὶ ἐπέρασια, κενὰ δὲ ἔνδον ἐστί· «διὸ καὶ τῶν σω-
 10 ματικῶν ὄψεων εὐπρεπέστερα ὄντα, οὐδένα οὐδέποτε πρὸς τὸν ἔρωτα εἶλε τὸν αὐτῶν· οὕτω, μᾶλλον δὲ ἀθλιώτερον, καὶ ἢ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα, τὸ δυσκαταγώνιστον τοῦτο καὶ τυραννικὸν πάθος ἡμῖν ἐσχημάτισεν· ὄψιν γὰρ ἔχει μόνην λαμπράν, τὰ δὲ ἔνδον αὐτῆς οὐκ ἔτι κενὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτιμίας ἀνάμεσα, καὶ ὠμῆς γέμει τῆς τυραννίδος.

15 Πόθεν οὖν τίκιεται τοῦτο τὸ πάθος, οὕτως ἄλογον ὄν, καὶ ἡδονὴν οὐκ ἔχον, φησί; Πόθεν; Οὐχ ἐτέρωθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ ψυχῆς ταπεινῆς καὶ εὐτελοῦς· οὐ γὰρ ἔστι τὸν ὑπὸ δόξης ἀλόγιστα μέγα τι καὶ νεανικὸν ἐννοῆσαι ταχέως, ἀλλ' αἰσχροὺς αὐτὸν εἶναι δεῖ, καὶ εὐτελεῆ, καὶ ἄτιμον, καὶ μικρόν· ὁ γὰρ
 20 δι' ἀρετὴν μὲν μηδὲν ποιῶν, ἵνα δὲ ἀνδράσιν ἀρέσκη μηδενὸς ἀξίοις λόγου, καὶ πανταχοῦ τὴν ἐκείνων ψῆφον τιθέμενος τὴν ἐσφαλμένην καὶ πλανωμένην, πῶς ἂν ἄξιος εἴη τινός;

Σκόπει δέ. Εἴ τις αὐτὸν ἔροιο· Σὺ δὲ τί νομίζεις εἶναι τοὺς πολλούς; εὐδηλον ὅτι ραθύμους καὶ ἡμελημένους ἐρεῖ.
 25 Τί δέ; Ἐλοιο ἂν γενέσθαι κατ' ἐκείνους; εἴ τις αὐτὸν ἔροιο πάλιν, οὐκ ἂν μοι δοκεῖ θελήσαι γενέσθαι. Πῶς οὖν οὐκ ἔσχατος γέλως τὴν τούτων δόξαν θηρεύειν, ὧν οὐκ ἂν ἔλοιο γενέσθαι παραπλήσιός ποτε;

6. Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι πολλοὶ καὶ συνεσηκότες τινές εἰσι,

έννοῶ τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξαν, ἀλλὰ νομίζουν μὲν ὅτι τὴν ἀπολαμβάνουν, δὲν τὴν ἀπολαμβάνουν ὅμως, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν εἶναι δόξα.

Δι' αὐτὸ καὶ δὲν λέγεται δόξα τὸ πάθος αὐτό, ἀλλὰ πρᾶγμα κενὸν ἀπὸ δόξαν, πολὺ ὀρθῶς δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ ὄλοι τὸ ὠνόμασαν κενοδοξίαν. Διότι εἶναι ἐντελῶς κενή, χωρὶς νὰ ἔχη μέσα της τίποτε τὸ ἐξαίρετον καὶ ἔνδοξον. Καὶ ὅπως τὰ προσωπεῖα, φαίνονται μὲν ὅτι εἶναι ὠραῖα καὶ ἀξιαγάπητα, μέσα ὅμως εἶναι κενά, δι' αὐτὸ καὶ μολονότι εἶναι ὠραιότερα ἀπὸ τὰ ἀληθινὰ πρόσωπα, ποτὲ δὲν κατάφεραν κανέναν νὰ τὰ ἐρωτευθῆ· ἔτσι, ἢ μᾶλλον χειρότερα, καὶ ἡ δόξα τῶν πολλῶν, μᾶς ἐδημιούργησεν αὐτὸ τὸ δυσπολέμητον καὶ τυραννικὸν πάθος. Διότι μόνον ὄψιν ἐντυπωσιακὴν ἔχει, ἐνῶ τὰ ἐσωτερικά της δὲν εἶναι πλέον μόνον κενά, ἀλλὰ πλήρη ἀτιμίας καὶ γεμᾶτα ἀπὸ σκληρὰν τυραννίαν.

Ἐπὶ τοῦ λοιποῦ γεννᾶται αὐτὸ τὸ πάθος, ἀφοῦ εἶναι τόσον παράλογον καὶ δὲν προκαλεῖ ἡδονήν, λέγει; Ἐπὶ τοῦ; Ὁχι ἀπὸ ἄλλοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ ψυχὴν χαμερπῆ καὶ εὐτελῆ. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, αὐτὸς ποὺ θὰ κυριευθῆ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς δόξης, νὰ σκεφθῆ εὐκόλως κάτι τὸ ὑψηλὸν καὶ ρωμαλέον, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι αἰσχρὸς καὶ εὐτελής καὶ ἄτιμος καὶ μικρὸς. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν κάνει μὲν τίποτε διὰ τὴν ἀρετὴν, ἐνῶ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι κανενὸς λόγου ἄξιοι, λαμβάνει παντοῦ ὑπ' ὄψιν τὴν ἔσφλαμένην καὶ πεπλανημένην γνώμην, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ ἄξιος διὰ κάτι;

Πρόσεξε δέ. Ἐὰν κάποιος τὸν ἐρωτοῦσεν· ἐσὺ τί νομίζεις ὅτι εἶναι οἱ πολλοί; Εἶναι φανερόν ὅτι θὰ τοὺς ἀποκαλέσῃ νωθροὺς περιφρονημένους. Τί λοιπόν; Θὰ ἐπροτιμοῦσες νὰ γίνῃς ὡσὰν ἐκείνους; Ἐὰν τὸν ἐρωτοῦσε πάλιν κανεὶς, δὲν νομίζω ὅτι θὰ ἤθελε νὰ γίνῃ. Πῶς λοιπόν δὲν εἶναι καταγέλαστον νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν δόξαν ἐκείνων, τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες νὰ γίνῃς ὁμοιος;

6. Ἐὰν δὲ προβάλλῃς τὴν δικαιολογίαν ὅτι εἶναι πολ-

διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτῶν καταφρονεῖν ἐχοῦν. Εἰ γάρ, καθ' ἑ-
 αυτοὺς ὄντες, εἰσὶν εὐκαταφρόνητοι, ὅταν πολλοὶ γένωνται,
 μειζόνως τοῦτο συμβήσεται· ἢ γὰρ τῶν καθ' ἕκαστον ἄνοια,
 συλλεγέντων ὁμοῦ, μείζων ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀξιεθεῖσα γίνε-
 5 ται. Διὸ καὶ καθ' ἓνα μὲν αὐτῶν εἰ λάβοι, ποτὲ ἂν τις διορθώ-
 σειεν ὁμοῦ δὲ ὄντας, οὐκ ἂν δυνηθεῖη ραδίως διὰ τὸ τὴν ἄ-
 νοιαν ἐπιτείνεσθαι, καὶ δίκην θρεμμάτων ἄγεσθαι, καὶ παντα-
 χοῦ ταῖς παρ' ἀλλήλων ἔπεσθαι δόξαις.

Ταύτης οὖν, εἰπέ μοι, τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἀντιποιήσεσθε
 10 δόξης; Μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ· τοῦτο γὰρ πάντα ἄνω καὶ
 κάτω πεποίηκε· τοῦτο πλεονεξίαν ἔτεκε, βασκανίαν, κατηγορί-
 αν, ἐπιβουλὰς· τοῦτο τοὺς οὐδὲν ἠδίκημένους κατὰ τῶν οὐδὲν
 ἠδίκηκότων ὀπλίζει καὶ ἐκθηριοῖ. Καὶ οὔτε φιλίαν οἶδεν ὁ
 τούτω τῷ νοσήματι περιπεσών, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐκ
 15 αἰδεῖσθαι οὐδένα ὄλως ἐπίσταιται, ἀλλὰ πάντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς
 ρίψας τὰ καλά, πρὸς πάντας ἐκπεπολέμωται, ἄσιαιτος, ἄσιορ-
 γος ὢν.

Καὶ τὸ μὲν τῆς ὀργῆς πάθος, εἰ καὶ αὐτὸ τυραννικόν τι
 ἔστι καὶ ἀφόρητον, ἀλλ' οὐκ ἀεὶ διενοχλεῖν εἴωθεν, ἀλλ' ὅταν
 20 ἔχη τοὺς παροξύνοντας μόνον, τὸ δὲ τῆς κενοδοξίας διὰ παν-
 τός, καὶ οὐκ ἔστι καιρός, ὡς εἰπεῖν, ἐν ᾧ λῆξαι δυνησεται,
 μὴ λογισμοῦ κωλύοντιος αὐτὴν καὶ κατασιέλλοντιος, ἀλλ' ἀεὶ
 πάρεσιν, οὐ μόνον ἀναπείθουσα ἁμαρτάνειν, ἀλλά, καὶ ἂν τύχω-
 μέν τι καιροθούντιες, καὶ τοῦτο ἀφαρπάζουσα τῶν χειρῶν, ἔστι
 25 δὲ ὅτε οὐδὲ ἀφιεῖσα τὴν ἀρχὴν κατορθῶσαι. Εἰ δὲ τὴν πλεο-
 νεξίαν ὁ Παῦλος εἰδωλολατρειαν καλεῖ, τὴν ταύτης μητέρα

λοὶ καὶ ὠρισμένοι συνδεδεμένοι μεταξύ των, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ τοὺς περιφρονοῦμεν. Διότι ἐὰν μεμονωμένοι εἶναι ἀξιοκαταφρόνητοι, ὅταν γίνωνται πολλοί, αὐτὸ συμβαίνει εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμόν. Διότι ἡ ἀνοησία τοῦ καθενός, ὅταν συγκεντρώνωνται ὅλοι μαζί, γίνεται μεγαλύτερα αὐξανομένη ἀπὸ τὸ πλῆθος. Δι' αὐτὸ καὶ ἐὰν κανεὶς παραλάβῃ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς χωριστά, θὰ ἠμποροῦσε κάποτε νὰ τὸν διορθώσῃ· ἐνῶ ὅταν εἶναι μαζὺ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς διορθώσῃ εὐκόλα, ἐπειδὴ ἡ ἀνοησία ἐπαυξάνεται καὶ ἄγονται ὡσὰν ἀγέλη ζώων καὶ ἐπιδιώκουν παντοῦ τὰς μεταξύ των δόξας.

Αὐτὴν λοιπόν, εἶπέ μου, τὴν δόξαν τῶν πολλῶν ἐπιδιώκετε; Μὴ, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἵκετεύω. Διότι αὐτὸ τὰ ἔκανε ὅλα ἄνω κάτω. Αὐτὸ ἐγέννησε τὴν πλεονεξίαν, τὸν φθόνον, τὴν ἐπὶ κρισιν, τὰς σκευωρίας. Αὐτὸ ὀπλίζει καὶ ἐξαγριώνει ἐκείνους πού δὲν ἔχουν εἰς τίποτε ἀδικηθῆ ἔναντιον ἐκείνων πού δὲν διέπραξαν καμμίαν ἀδικίαν. Καὶ οὔτε φιλίαν γνωρίζει ἐκεῖνος πού θὰ περιπέσῃ εἰς αὐτὸ τὸ νόσημα, οὔτε ἔθιμα ἐνθυμεῖται, οὔτε γενικὰ νὰ σέβεται κανένα γνωρίζει. Ἄλλὰ ἀφοῦ ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν του ὅλα τὰ καλά, μάχεται ἔναντιον ὄλων καὶ εἶναι ἀσταθῆς καὶ ἄστοργος.

Καὶ τὸ μὲν πάθος τῆς ὀργῆς, μολονότι καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι τὸ τυραννικὸν καὶ ἀφόρητον, ἀλλ' ὅμως δὲν συνηθίζει νὰ ἐνοχλῆ πάντοτε, παρὰ μόνον ὅταν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού τὸ ἐρεθίζουν. Τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας ὅμως ἐνοχλεῖ συνεχῶς καὶ δὲν ὑπάρχει στιγμή, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παύσῃ, ἐὰν δὲν τὴν ἐμποδίσῃ καὶ τὴν συγκρατήσῃ ὁ λογισμὸς, ἀλλὰ εἶναι συνεχῶς παροῦσα καὶ ὄχι μόνον μᾶς μεταπέθει νὰ ἁμαρτάνωμεν, ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῆ νὰ ἔχωμεν κατορθώσῃ κάτι καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ἀρπάζει ἀπὸ τὰ χέρια. Ὑπάρχουν δὲ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν μᾶς ἀφήνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τὸ κατορθώσωμεν. Ἐὰν δὲ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τὴν πλεονεξίαν εἰδω-

καὶ ρίζαν καὶ πηγὴν, τὴν κενοδοξίαν λέγω, τί δίκαιον ὀνομάσαι; οὐδὲ γὰρ προσηγορίαν τῆς κακίας ἀξίαν ἔστιν εὐρεῖν.

Ἀνανήψαμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ τὸ πονηρὸν ἀποδυσώμεθα τοῦτο ἱμάτιον, καὶ διαρρήξωμεν καὶ ἀποιέσωμεν, καὶ
 5 γενώμεθά ποτε ἐλεύθεροι τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἀληθῆ, καὶ λάβωμεν αἰσθησιν τῆς εὐγενείας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένης ἡμῖν· καταφρονήσωμεν τῆς τῶν πολλῶν δόξης· οὐδὲν γὰρ οὕτω καταγέλαστον καὶ ἄτιμον, ὡς τοῦτο τὸ πάθος· οὐδὲν οὕτως αἰσχύνῃς γέμον καὶ πολλῆς ἀδοξίας. Καὶ τοῦτο πολλα-
 10 χόθεν ἴδοι τις ἂν, ὅτι τὸ μὲν δόξης ἐρᾶν ἀδοξία, δόξα δεδντως τὸ ταύτης ὑπερορᾶν, καὶ μηδένα αὐτῆς ποιεῖσθαι λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ μισθὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ τὰ ἡμέτερα ὀρῶντος ἀκριβῶς, ὅταν αὐτῷ μόνῳ ἀρκώμεθα θεατῆ.
 15 Τί γὰρ ἡμῖν καὶ ἐτέρων ὀφθαλμῶν δεῖ, τοῦ τιμᾶν μέλλοντος ἡμᾶς ὀρῶντος ἀεὶ τὰ γινόμενα παρ' ἡμῶν; Πῶς δὲ οὐκ ἄτιπον, τὸν μὲν οἰκέτην πάντα, ὅσαπερ ἂν ποιῆ, εἰς ἀρέσκειαν τοῦ δεσπότου ποιεῖν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν τῆς θεωρίας τῆς τούτου, μηδὲ ἐτέρους ὀφθαλμοὺς ἐφέλκε-
 15 σθαι πρὸς τὴν προᾶξιν, κἂν μεγάλοι οἱ θεωροῦντες ᾧσιν, ἀλλ' ἐν μόνον σκοπεῖν, ὅπως ὁ δεσπότης θεάσῃται, ἡμᾶς δὲ τοιοῦτον ἔχοντος Κύριον, ἐτέρους ἐπιζητεῖν θεατὰς τοὺς ὠφελῆσαι μὲν οὐδέν, βλάβαι δὲ ἐκ τῆς θεωρίας δυναμένους, καὶ κενῶσαι πάντα τὸν πόνον ἡμῖν;

25 Μή, παρακαλῶ· ἀλλ' ὅθεν ἔχομεν τοὺς μισθοὺς λαβεῖν,

λολατρίαν²⁴, τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ ρίζαν καὶ πηγὴν, ἐννοῶ τὴν κενοδοξίαν, πῶς πρέπει νὰ τὴν ὀνομάσωμεν; Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν ὀνομασίαν ἀνταξίαν τῆς κακίας αὐτῆς.

Ἄς συνέλθωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, καὶ ἄς ἀποδυθῶμεν αὐτὸ τὸ πονηρὸν ἔνδυμα καὶ ἄς τὸ σχίσωμεν καὶ ἄς τὸ κομματιάσωμεν καὶ ἄς γίνωμεν κάποτε ἐλεύθεροι, μὲ τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἄς συναισθανθῶμεν τὴν εὐγένειαν ἣ ὁποία μᾶς ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄς περιφρονήσωμεν τὴν δόξαν τῶν πολλῶν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον καταγέλαστον καὶ ἄτιμον, ὅσον τὸ πάθος αὐτό. Τίποτε δὲν εἶναι γεμᾶτον μὲ τόσην αἰσχύνην καὶ πολλὴν ἀδοξίαν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς ἀπὸ πολλὰς πλευράς, ὅτι ὁ ἔρωσ τῆς δόξης εἶναι ἀδοξία, δόξα δὲ πραγματικὴ εἶναι νὰ τὴν περιφρονοῦμεν καὶ νὰ μὴ κάνωμεν καθόλου λόγον περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ λέγωμεν καὶ νὰ πράττωμεν τὰ πάντα ὅπως ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λάβωμεν καὶ ἀνταμοιβὴν ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος βλέπει τὰς πράξεις μας μὲ ἀκρίβειαν, ὅταν δηλαδὴ ἀρκούμεθα εἰς αὐτὸν μόνον ὡς θεατὴν.

Διότι τί μᾶς χρειάζονται καὶ ἄλλοι ὀφθαλμοί, ἀφοῦ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς τιμῆσῃ βλέπει συνεχῶς ὅλα ὅσα κάνομεν; Δὲν εἶναι δὲ παράλογον ὁ μὲν δοῦλος ὅλα ὅσα κάμνει νὰ τὰ κάμνῃ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν κύριόν του, καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν παρατήρησιν ἐκεῖνου, οὔτε νὰ προσπαθῆ νὰ ἐλκύσῃ ἄλλους ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν πράξιν του, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ ποὺ βλέπουν εἶναι μεγάλοι, ἀλλὰ ἕνα μόνον νὰ ἐξετάζῃ, πῶς νὰ τὸν ἰδῆ ὁ κύριός του, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι ἔχομεν τόσον σπουδαῖον Κύριον, νὰ ἐπιζητοῦμεν ἄλλους θεατάς, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς ὠφελήσουν εἰς τίποτε, ἠμποροῦν ὅμως νὰ μᾶς βλάβουν βλέποντες καὶ νὰ ἀδειάσουν ἐπάνω μας ὅλον τὸν πόνον;

Μή, σᾶς παρακαλῶ· ἀλλὰ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου θὰ λάβωμεν

τοῦτον καλῶμεν ἐπαινέτην τῶν γινομένων, τοῦτον θεατήν. Μηδὲν ἡμῖν καὶ ἀνθρωπίνοις ὀφθαλμοῖς ἔστω· εἰ γὰρ ἐθέλομεν καὶ ταύτης ἐπιτυχεῖν τῆς δόξης, τότε αὐτῆς ἐπιτευξόμεθα, ὅταν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ζητῶμεν μόνην· «τοὺς γὰρ
 5 δοξάζοντάς με δοξάσω», φησί. Καὶ ὡσπερ χρημάτων τότε μάλιστα εὐποροῦμεν, ὅταν καταφρονῶμεν αὐτῶν, καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ ζητῶμεν πλοῦτον μόνον, («Ζητεῖτε» γάρ, φησί, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν»), οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς δόξης, ὅταν ἡμῖν λοιπὸν ἀκίνδυνος ἢ δόσις ἢ καὶ ἡ τῶν χρημάτων καὶ ἡ τῆς δόξης, τότε αὐτὴν ἐπιδαφιλεύσεται ὁ Θεός. Ἀκίνδυνος δὲ τότε ἐστίν, ὅταν ἡμῶν μὴ κρατῆ, μηδὲ περιγίνηται, μηδὲ ὡς δούλοις αὐτὴ ἐπιτάτῃ, ἀλλ' ὡς δεσπόταις καὶ ὡς ἐλευθέροις παραγίνηται· διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ θούλει αὐτῶν ἡμᾶς ἐρᾶν,
 15 ἵνα μὴ κρατῶμεθα παρ' αὐτῶν. Καὶ τοῦτο κατορθώσωμεν, δίδωσιν ἡμῖν αὐτὰ μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας.

Τί γὰρ Παύλου λαμπρότερον, εἶπέ μοι, τοῦ λέγοντος· «Οὐ ζητοῦμεν παρὰ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων»; τί δὲ εὐπορώτερον τοῦ μηδὲν ἔχοντος, καὶ
 20 πάντα κατέχοντος; «Ὅταν γάρ, ὅπερ ἔφην, μὴ κρατῶμεθα ὑπ' αὐτῶν, τότε αὐτῶν κρατήσομεν, τότε αὐτὰ ληψόμεθα. Εἰ τοίνυν ἐπιθυμοῦμεν ἐπιτυχεῖν δόξης, φεύγωμεν δόξαν· οὕτω γὰρ δυνασόμεθα, τοῦ Θεοῦ τοὺς νόμους ἀνύσαντες, τυχεῖν καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοι-
 25 το πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25. Α' Βασ. 2, 30.

26. Ματθ. 6, 33.

27. Α' Θεσσ. 2, 6.

τὴν ἀνταμοιβὴν, αὐτὸν ἄς καλοῦμεν νὰ ἐπαινέσῃ ὅσα πράττομεν, αὐτὸν νὰ ζητοῦμεν θεατὴν. Ἄς μὴ χρειαζώμεθα καὶ ἀνθρωπίνους ὀφθαλμούς. Διότι ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν, θὰ τὴν ἐπιτύχωμεν τότε μόνον, ὅταν ἐπιζητοῦμεν μόνον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Διότι αὐτοὺς ποὺ μὲ δοξάζουν θὰ τοὺς δοξάσω»²⁵, λέγει. Καὶ ὅπως τότε ἔχομεν χρήματα πολλά, ὅταν τὰ περιφρονοῦμεν, καὶ ζητοῦμεν μόνον τὸν πλοῦτον τοῦ Θεοῦ (διότι λέγει· «ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς χορηγηθοῦν»)²⁶, ἔτσι καὶ προκειμένου περὶ τῆς δόξης, ὅταν ἡ παροχὴ θὰ μᾶς εἶναι ἀκίνδυνος, τόσων τῶν χρημάτων ὅσον καὶ τῆς δόξης, τότε θὰ μᾶς τὴν χορηγήσῃ μὲ ἀφθονίαν ὁ Θεός. Εἶναι δὲ ἀκίνδυνος τότε, ὅταν δὲν μᾶς κυριεύῃ, οὔτε μᾶς νικᾷ, οὔτε μᾶς διατάσῃ ὡσὰν δούλους. Δι' αὐτὸ ἄλλως τε δὲν θέλει νὰ τὰ ἐπιθυμοῦμεν διακαῶς, διὰ νὰ μὴ ὑποταγῶμεν εἰς αὐτά. Καὶ ὅταν τὸ κατορθώσωμεν αὐτό, τότε μᾶς τὰ δίδει μὲ μεγάλην ἀφθονίαν.

Διότι τί εἶναι λαμπρότερον τοῦ Παύλου ὁ ὁποῖος λέγει· «Δὲν ζητοῦμεν τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἀπὸ σαῶς, οὔτε ἀπὸ ἄλλους»;²⁷ Τί δὲ εἶναι περισσότερο εὐπορον ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τίποτε καὶ τὰ ἔχει ὅλα;²⁸ Διότι, ὅταν, ὅπως εἶπα, δὲν κυριαρχοῦμεθα ἀπὸ αὐτά, τότε θὰ γίνωμεν κύριοι αὐτῶν, τότε θὰ τὰ ἀποκτήσωμεν. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν δόξαν, ἄς ἀποφεύγωμεν τὴν δόξαν· διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν, ἀφοῦ ἐκτελέσωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ καὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς ὑπεσχέθη, μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

28. Β΄ Κορ. 6, 10.

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄.

Ἰω. 1, 1.

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν».

1. Τοῖς ἄρτι τῶν παιδῶν εἰσαγομένοις πρὸς τὰ μαθή-
5 ματα οὔτε πολλὰ ἐφραξῆς ἐπιτιθέασιν οἱ διδάσκαλοι τὰ φορ-
τία, οὔτε εἰσάπαξ τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ βραχέα, καὶ τὰ
αὐτὰ πολλάκις ἐνηχοῦσιν αὐτοῖς, ὥστε αὐτῶν ῥαδίως ἐντε-
θῆναι τῇ διανοίᾳ τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ μὴ ἐκ προοιμιῶν δυσχε-
ράνατας αὐτοὺς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ τῆς μηνύμας δυσκά-
10 θεκτιον ὀκνηροτέρους γενέσθαι περὶ τὴν συλλογὴν τῶν δο-
θέντων, νάρκης τινὸς αὐτοῖς ἀπὸ τῆς δυσκολίας ἐγγινομένης.

Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς κατασκευάσαι βουλόμενος, καὶ τὸν
πόνον ὑμῖν ποιῆσαι κοῦφον, κατὰ μικρὸν ἀπολαμβάνων τὰ ἐν
τῇ θείᾳ ταύτῃ τραπέζῃ, εἰς τὰς ὑμετέρας οὔτως ἐνήμη ψυ-
15 χάς. Διὸ καὶ τῶν αὐτῶν ἄφομαι πάλιν ρημάτων, οὐχ ὥστε
τὰ αὐτὰ πάλιν εἰπεῖν, ἀλλ' ὥστε τὰ λείποντα προσθεῖναι μόνον.
Φέρε οὖν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ προοίμια πάλιν ἀνάγωμεν.

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν».
Τίνος ἔνεκεν, τῶν ἄλλων ἀπάντων Εὐαγγελιστιῶν ἀπὸ τῆς
20 οἰκονομίας ἀρξαμένων, (καὶ γὰρ ὁ Ματθαῖός φησι «Βί-
βλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ» καὶ ὁ Λουκᾶς
τὰ κατὰ τὴν Μαρίαν ἡμῖν ἐν ἀρχῇ διηγεῖται· καὶ ὁ Μᾶρκος
δὲ ὁμοίως τοῖς αὐτοῖς ἐνδιατρίβει λόγοις, τὴν κατὰ τὸν Βα-
πτιστὴν ἱστορίαν ἐντεῦθεν ὑφαίνων), ὁ Ἰωάννης τοῦτο μὲν

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄.

Ἰω. 1, 1.

«Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦτο κον-
τὰ εἰς τὸν Θεόν».

1. Εἰς τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα διὰ πρώτην φοράν προσέρ-
χονται εἰς τὰ μαθήματα, οἱ διδάσκαλοι οὔτε βαρέα φορτία
φορτώνουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, οὔτε τὸ κάθε πράγμα τὸ διδά-
σκουν μίαν μόνον φοράν. Ἀντιθέτως μάλιστα καὶ ὀλίγην ὕ-
λην τὰ ἀναθέτουν καὶ τὰ ἴδια πράγματα τὰ ἐπαναλαμβάνου-
ν πολλές φορές εἰς αὐτά, διὰ νὰ ἐντυπωθεῶν εὐκόλα
εἰς τὸ μυαλὸν τους ὅσα διδάσκονται, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ
δυσκολευθεῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὴν πολλὴν ὕλην καὶ τὴν ἀ-
δυναμίαν τῆς ἐκμαθήσεώς της καὶ γίνουν ὀκνηρότερα εἰς
τὴν ἀφομοίωσιν τῶν προσφερομένων, περιπίπτοντα τρόπον
τινὰ εἰς νάρκην ἐξ αἰτίας τῆς δυσκολίας.

Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ κάμω καὶ ἐγὼ καὶ νὰ καταστή-
σω τὸν κόπον σας ἐλαφρότερον, παίρνοντας μικρὰ τεμάχια
ἀπὸ τὴν θεϊκὴν αὐτὴν τράπεζαν τὰ εἰσάγω εἰς τὰς ψυχὰς
σας. Δι' αὐτὸ θὰ ἀναφερθῶ καὶ πάλιν εἰς τὰ ἴδια λόγια, ὅχι
διὰ νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ πάλιν τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ μόνον
διὰ νὰ συμπληρώσω ὅσα ἐλλείπουν. Ἄς ἀναφερθῶμεν λοι-
πὸν καὶ πάλιν εἰς τὸ προοίμιον.

«Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ὑπῆρχεν ὁ Λόγος, καὶ
ὁ Λόγος ἦτο πλησίον τοῦ Θεοῦ». Διατί ἄρά γε, ἐνῶ οἱ ἄλλοι
εὐαγγελισταὶ ἀρχίζουν μὲ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς θείας οἰκο-
νομίας (διότι ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει· «Βιβλίον γενεαλογικὸν
τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπογόνου τοῦ Δαβὶδ», ὁ δὲ Λουκᾶς μᾶς
ἐξιστορεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τὴν Μαρίαν καὶ
ὁ Μᾶρκος κατὰ παρόμοιον τρόπον περιορίζεται εἰς τὰ ἴδια, ἀ-
ναφέρων τὴν ἱστορίαν τοῦ Βαπτιστοῦ), ὁ Ἰωάννης αὐτὸ

ἐν θραχεῖ καὶ μετὰ ταῦτα ἠνίξαιτο, εἰπὼν «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», τὰ δὲ ἄλλα πάντα παραδραμῶν (τὴν σύλληψιν, τὸν τόκον, τὴν ἀναιροφίην, τὴν αὔξησιν), εὐθέως περὶ τῆς αἰδίου γεννήσεως ἡμῖν διηγέεται; Τί ποί' οὖν ἐστὶ τὸ 5 αἷτιον τούτων, ἤδη πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ.

Τῶν λοιπῶν Εὐαγγελιστῶν τὸ πλεόν ἐν τοῖς κατὰ σάρκα διατριψάντων λόγοις, δέος ἦν τοῦ μή τινος διὰ τοῦτο χαμαιπειεῖς ὄντας τούτοις ἐναπομεῖναι μόνοις τοῖς δόγμασιν· ὁ καὶ Παῦλος ἔπαθεν ὁ Σαμοσατεύς. Ἐκ ταύτης τοίνυν ἀνάγων 10 τῆς χαμαιζηλίας τοὺς μέλλοντας ἐμπροσθεῖσθαι, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέλκων, εἰκότως ἄνωθεν καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς αἰδίου ποιεῖται τῆς διηγήσεως τὴν ἀρχὴν τοῦ μὲν γὰρ Μαιθαίου ἀπὸ Ἑρώδου τοῦ βασιλέως, τοῦ Λουκᾶ δὲ ἀπὸ Τιβερίου τοῦ Καίσαρος, τοῦ δὲ Μάρκου ἀπὸ τοῦ βαπτίσμα- 15 τος Ἰωάννου πρὸς τὴν διήγησιν εἰσβαλόντων, πάντα ταῦτα ἀφείς οὗτος, ἀνωτέρω παντὸς ἄνεισι χρόνου τε καὶ αἰῶνος, ἐκεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροαιῶν ἀκοντίζων πρὸς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν», καὶ οὐκ ἀφείς σιῆναί που, οὐδὲ ὄρον τιθεῖς, καθάπερ ἐκεῖνοι, τὸν Ἑρώδη καὶ τὸν Τιβέριον καὶ τὸν Ἰω- 20 ἀννην.

Ὁ δὲ ἄξιον μετὰ τούτων θαυμάσαι, ἐκεῖνο μάλιστα εἰπεῖν ἔστιν, ὅτι οὔτε οὗτος, πρὸς τὸν ὑψηλότερον ἐναντὶν λόγον ἀφείς, τῆς οἰκονομίας ἠμέλησεν, οὔτε ἐκεῖνοι τὴν περὶ ταύτης ἐσπουδακότες διήγησιν, τὴν προαιώνιον εἰσίγησαν 25 ὑπαρξιν. Καὶ μάλα εἰκότως· Ἐν γὰρ ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ κινουῦν τὰς ἀπάντων ψυχάς· διὸ καὶ πολλὴν περὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἐπεδείξαντο τὴν ὁμόνοιαν.

Σὺν δέ, ἀγαπητέ, «Λόγον» ἀκούσας, μηδέποτε ἀνάσχη τῶν λεγόντων ἔργον αὐτὸν εἶναι, ἀλλὰ μηδὲ τῶν ἀπλῶς 30 λόγον αὐτὸν εἶναι νομιζόντων· πολλοὶ μὲν γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ

1. Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ. ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο κοινὸς ἄνθρωπος ἴδιος μὲ ἡμᾶς καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν «ἐνώκησεν» ὁ Λόγος ὡς εἰς ναόν.

μὲν μὲ πολὺ συντομίαν, καὶ μάλιστα μετὰ ἀπὸ αὐτά, τὸ ὑπαινίσσεται ἀπλῶς λέγων «καὶ ὁ Λόγος ἐγένεν ἄνθρωπος», καὶ ἀφοῦ ἀποσιωπᾷ ὅλα τὰ ἄλλα, τὴν σύλληψιν, τὴν γέννησιν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν ἀνάπτυξιν, μᾶς ὁμιλεῖ ἀμέσως περὶ τῆς αἰδίου γεννήσεως; Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ αἴτιον αὐτῶν θὰ σᾶς εἰπῶ τώρα.

Ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ ἀφιέρωσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρχε φόβος μήπως ὠρισμένοι προσκεκολλημένοι εἰς τὰ ταπεινά, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ παραμείνουν μόνον εἰς αὐτὰ τὰ δόγματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπαθε καὶ ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς¹. Διὰ τὴν ἀνυψώσιν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν χαμαιζηλίαν ἐκείνους πού ἐπρόκειτο νὰ πέσουν εἰς αὐτὴν καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσῃ εἰς τὸν οὐρανόν, πολὺ λογικὰ ἀρχίζει τὴν ἐξιστορήσιν ἀπὸ ἐπάνω καὶ ἀπὸ τὴν αἰδίου ὑπαρξιν. Διότι ἀφοῦ ὁ μὲν Ματθαῖος ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἡρώδην, ὁ Λουκᾶς ἀπὸ τὸν καίσαρα Τιβέριον, ὁ δὲ Μᾶρκος ἀπὸ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰωάννου εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐξιστορήσιν, αὐτός, ἀφοῦ ἄφησεν ὅλα αὐτά, ἀνυψώνεται ὑπεράνω παντὸς χρόνου καὶ αἰῶνος, ἐξακοντίζων ἐκεῖ τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν του, εἰς τὸ «ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας», χωρὶς νὰ τοὺς ἀφήνῃ νὰ σταματήσουν κάπου, οὔτε νὰ τοὺς θέτῃ ὄρια, ὅπως ἐκεῖνοι, τὸν Ἡρώδην καὶ τὸν Τιβέριον καὶ τὸν Ἰωάννην.

Ἐκεῖνο δὲ πού μαζὶ μὲ αὐτὰ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, εἶναι νὰ τονισθῇ κυρίως τοῦτο, ὅτι οὔτε αὐτός, ποιούμενος λόγον περὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ἑαυτοῦ του, παρημέλησε τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, οὔτε οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν διήγησιν αὐτῆς, ἀπεσιώπησαν τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν· καὶ πολὺ φυσικά. Διότι ἓνα ἦτο τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἐκινούσε τὰς ψυχὰς ὄλων. Δι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων δείχνουν μεγάλην ταυτότητα σκέψεως.

Σὺ δέ, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούῃς τὴν λέξιν Λόγος, νὰ μὴ ἀνεχθῆς ποτὲ ἐκείνους πού λέγουν ὅτι εἶναι ἔργον, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι εἶναι ἀπλοῦς λόγος.

λόγοι, οὓς καὶ ἄγγελοι ποιοῦσιν, ἀλλ' οὐδείς ἐκείνων τῶν λόγων Θεός, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἅπαντες προφητεῖαι καὶ προτάγματα, (οὕτω γὰρ ἔθος τῆ Γραφῆ καλεῖν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἐπιτάγματα, καὶ τὰς προφητείας· διὸ καὶ ἐπά-
 5 γει, λέγων περὶ τῶν ἀγγέλων· «Δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ»)· οὗτος δὲ ὁ Λόγος οὐσία τίς ἐστιν ἐνυπόστατος, ἐξ αὐτοῦ προελθοῦσα ἀπαθῶς τοῦ Πατρὸς· τοῦτο γάρ, ὡς ἔφθην εἰπών, διὰ τῆς τοῦ Λόγου προσηγορίας ἐδήλωσεν.

Ὡσπερ οὖν τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» τὸ αἰδίον δηλοῖ,
 10 οὕτω τὸ «οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν» τὸ συναῖδιον ἡμῖν ἐνέφηνεν. Ἴνα γὰρ μὴ, ἀκούσας ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», αἰδίον μὲν νομίσης, πρεσβυτέραν δὲ διαστήματί τινι τοῦ Πατρὸς τὴν ζωὴν ὑποπιεύσης καὶ αἰῶνι πλείονι, καὶ τῷ Μονογενεῖ δῶς ἀρχήν, ἐπήγαγε τὸ ὅτι «ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θε-
 15 ὸν ἦν», οὕτως αἰδίος, ὡς αὐτὸς ὁ Πατήρ· οὐ γὰρ ἦν ἔρημος οὐδέ ποτε τοῦ Λόγου, ἀλλ' ἄει Θεὸς πρὸς Θεὸν ἦν, ἐν ὑποστάσει μέντοι ἰδίᾳ.

Πῶς οὖν, φησί, εἶπεν ὅτι «ἐν τῷ κόσμῳ ἦν», εἴ γε πρὸς τὸν Θεὸν ἦν; Ὅτι καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἦν, καὶ ἐν τῷ
 20 κόσμῳ ἦν· οὐδαμοῦ γὰρ περαιοῦται, οὔτε ὁ Πατήρ, οὔτε ὁ Υἱός· «Εἰ γὰρ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας», «καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς», οὐδὲ τῆς οὐσίας εὐδηλον ὅτι ἀρχὴ τις χρονικῆ.

Ἦκουσας ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν
 25 καὶ τὴν γῆν»; Τί νοεῖς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης; Εὐδηλον ὅτι τὸ πρὸ πάντων γενέσθαι αὐτὰ τῶν ὄρατῶν. Οὕτω καὶ περὶ τοῦ Μονογενοῦς ἀκούων, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν», πρὸ πάντων αὐ-

-
1. Ψαλμ. 102, 20.
  2. Ψαλμ. 144, 3.
  3. Ψαλμ. 146, 5.
  4. Γεν. 1, 1.

Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, τοὺς ὁποίους ἐκτελοῦν καὶ οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους τοὺς λόγους δὲν εἶναι Θεός. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ λόγοι εἶναι προφητεῖαι καὶ προστάγματα (διότι ἔτσι συνηθίζει ἡ ἁγία Γραφή, νὰ ἀποκαλῆ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς προφητείας, δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὁμιλῆ περὶ τῶν ἀγγέλων προσθέτει· «Εἶναι δυνατοὶ εἰς ἰσχύν, ἐκτελοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ»)¹. Ἐνῶ αὐτὸς ὁ Λόγος εἶναι μία οὐσία ὑπαρκτή, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀμετάτρεπτος ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα. Διότι, ὅπως ἀνέφερα ἤδη, δηλώνεται μὲ τὴν ὀνομασίαν Λόγος.

Ὅπως λοιπὸν τὸ «εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος» φανερώνει τὸ αἰώνιον, ἔτσι τὸ «αὐτὸς ἦτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας κοντὰ εἰς τὸν Θεόν», μᾶς φανερώνει τὸ συναιώνιον. Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅταν ἀκούης «εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ὑπῆρχεν ὁ Λόγος», ὅτι εἶναι μὲν αἰώνιος, ἀλλὰ ὑποθέσης ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Πατρὸς εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ κάποιο χρονικὸν διάστημα καὶ περισσοτέρους αἰῶνας, καὶ δώσης εἰς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν ἀρχὴν, ἐπρόσθεσε τὸ ὅτι «ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας κοντὰ εἰς τὸν Θεόν», δηλαδὴ τόσον αἰώνιος, ὅσον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ. Διότι δὲν ἦτο ποτὲ χωρὶς τὸν Λόγον, ἀλλὰ πάντοτε ἦτο Θεὸς κοντὰ εἰς Θεόν, ἀλλὰ εἰς χωριστὴν ὑπαρξιν.

Πῶς λοιπὸν, λέγει, εἶπεν ὅτι «ἦτο εἰς τὸν κόσμον», ἐὰν ἦτο κοντὰ εἰς τὸν Θεόν; Τὸ εἶπεν ἐπειδὴ καὶ κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν εὐρίσκετο καὶ εἰς τὸν κόσμον ἦτο. Διότι πουθενὰ δὲν τελειώνει, τόσον ὁ Πατήρ ὅσον καὶ ὁ Υἱός. Καὶ «ἐὰν δὲν ὑπάρχη τέρμα εἰς τὴν μεγαλωσύνην του»² καὶ «ἡ σύνεσις του δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μετρηθῆ»³, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι οὔτε τῆς οὐσίας του ὑπάρχει ἀρχὴ χρονική.

Ἦκουσες ὅτι «εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;⁴ Πῶς ἐννοεῖς τὴν ἀρχὴν αὐτήν; Ὅπωςδήποτε ὅτι αὐτὰ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατά. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀκούων καὶ περὶ τοῦ Μονογενοῦς ὅτι «ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχὴν», νὰ ἐννοῆς ὅτι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ

τὸν νόει τῶν νοητῶν καὶ πρὸ τῶν αἰώνων. Εἰ δὲ λέγοι τις
 «Καὶ πῶς ἔστιν Υἱὸν ὄντα, μὴ νεώτερον εἶναι τοῦ Πατρὸς;
 τὸ γὰρ ἔκ τινος ὄν ἀνάγκη πᾶσα ὕστερον εἶναι τοῦ ἐξ οὗ
 ἔστιν», ἐροῦμεν, ὅτι μάλιστα μὲν ταῦτα λογισμῶν ἀνθρωπίνων
 5 ἔστί, καὶ ὁ τοῦτο ζητῶν, καὶ ἕτερα τούτων ἀτοπώτερα ζητή-
 σει, καὶ οὐδὲ τῇ ἀκοῇ τὰ τοιαῦτα παραδέχεσθαι ἔδει· περὶ
 Θεοῦ γὰρ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος ἐστίν, οὐ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώ-
 πων φύσεως, ὑποκειμένης τῇ τῶν λογισμῶν τούτων ἀκολου-
 θία τε καὶ ἀνάγκῃ. Πλὴν ἀλλ' ὑπὲρ πληροφορίας τῶν ἀσθε-
 10 νεσιτέρων καὶ πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν.

2. Εἰπέ γάρ μοι «Τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτῆς
 ἐκπηδᾷ τῆς τοῦ ἡλίου φύσεως, ἢ ἄλλοθεν ποθεν; Ἀνάγκη
 πᾶσα ὁμολογῆσαι τὸν μὴ καὶ τὰς αἰσθήσεις πεπηρωμένοι,
 ὅτι ἐξ αὐτῆς. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐξ αὐτοῦ ὄν τοῦ ἡλίου τὸ ἀ-
 15 παύγασμα, οὐκ ἂν ποτε ὕστερον εἶναι φαίημεν τῆς ἡλιακῆς
 φύσεως, ἐπειδὴ μηδὲ χωρὶς ἀπαυγάσματος ἡλίου ἐφάνη πο-
 τέ. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωμάτων τούτων τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθη-
 τῶν, καὶ ἔκ τινος ὄν, καὶ οὐχ ὕστερον ἐξ οὗ ἔστιν ἐφάνη τι
 ὄν, τί ἀπιστεῖς ἐπὶ τῆς ἀοράτου καὶ ἀρρήτου φύσεως; Τὸ
 20 αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστιν οὕτως, ὡς ἐκείνη τῇ οὐσίᾳ πρέπον ἦν·
 διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸν οὕτως ἐκάλεσε, καὶ
 τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ συναΐδιον παριστιῶν.

Τί δέ; εἰπέ μοι, οὐχ οἱ αἰῶνες δι' αὐτοῦ γεγόνασιν ἅ-
 παντες καὶ διάστημα ἅπαν; Ἀνάγκη πᾶσα ὁμολογῆσαι τὸν
 25 μὴ παραπαίοντα. Οὐκοῦν οὐδὲν μέσον Υἱοῦ καὶ Πατρὸς.
 Εἰ δὲ οὐδέν, οὐχ ὕστερος, ἀλλὰ συναΐδιος· τὸ γὰρ «πρὸ»
 καὶ τὸ «μετὰ» χρόνων εἰσὶν ἔννοιαι δηλωτικαί· χωρὶς γὰρ

ὅλα τὰ νοητὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνας. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἰσχυρίζεται καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ἐνῶ εἶναι Υἱὸς νὰ μὴ εἶναι νεώτερος τοῦ Πατρὸς, ἀφοῦ ἐκεῖνο πού προέρχεται ἀπὸ κάποιο ἄλλο εἶναι ὁπωσδήποτε μεταγενέστερον ἀπὸ ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται; Θὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι αὐτὰ εἶναι συμπεράσματα κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν, καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ αὐτό, θὰ ἀπαιτήσῃ καὶ ἄλλα πρὸ ἄτοπα ἀπὸ αὐτά. Οὔτε ἄλλως τε ἢ ἀκοὴ τὰ παραδέχεται αὐτά. Ἀλλὰ εἰς ἡμᾶς ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι περὶ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὁποῖα ὑπόκειται εἰς τὴν συνέπειαν καὶ ἀναγκαιότητα τῶν συλλογισμῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ χάριν τῆς πληροφόρησεως τῶν ἀσθενεστέρων εἰς τὴν πίστιν, θὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ αὐτῶν.

2. Εἰπέ μου λοιπόν· ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τοῦ ἡλίου ἢ ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ; Πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ὁμολογήσῃ, ὅποιος δὲν ἔχει τὰς αἰσθήσεις βλαμμένας, ὅτι προέρχεται ἀπὸ αὐτήν. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἡ λάμψις προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἥλιον, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν ποτὲ νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι εἶναι μεταγενεστέρα τῆς ἡλιακῆς φύσεως, διότι ποτὲ δὲν ἐφάνη ἥλιος χωρὶς λάμψιν. Ἐὰν δὲ εἰς τὰ σώματα αὐτὰ τὰ ὄρατὰ καὶ αἰσθητὰ ὑπάρχῃ κάτι πού προέρχεται ἀπὸ κάποιο ἄλλο καὶ δὲν εἶναι μεταγενέστερον ἐκείνου ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται, διατί ἀπιστεῖς διὰ τὴν ἀόρατον καὶ ἀπερίγραπτον φύσιν; Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ ἐδῶ καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως ἀρμόζει εἰς τὴν οὐσίαν ἐκείνην. Δι' αὐτὸ ἄλλως τε καὶ ὁ Παῦλος τὸν ὠνόμασεν ἔτσι (ἥλιον), διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ὅτι προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅτι εἶναι συναΐδιος ἐκείνου⁵.

Ἐξ ἄλλου εἰπέ μου· δὲν ἐδημιουργήθησαν ὅλοι οἱ αἰῶνες καὶ κάθε διάστημα χρονικὸν δι' αὐτοῦ; Ὅπωσδήποτε θὰ τὸ ὁμολογήσῃ ὅποιος δὲν παραπαίει. Ἐπομένως τίποτε δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχῃ τίποτε, δὲν εἶναι μεταγενέστερος, ἀλλὰ συναΐδιος. Διότι τὸ «πρὸ» καὶ τὸ «μετὰ» εἶναι ἔννοιαι πού φανερώνουν

αἰῶνος ἢ χρόνου οὐκ ἂν δυνηθεῖη τις ταῦτα νοῆσαι τὰ ρήματα. Χρόνων δὲ καὶ αἰώνων ἀνώτερος ὁ Θεός. Εἰ δὲ ὅλως τοῦ Υἱοῦ φῆς ἀρχὴν κατειληφέναι, ὅρα μὴ καὶ τὸν Πατέρα ὑπὸ ἀρχὴν ἀναγκασθῆς ἀγαγεῖν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ
 5 τὸν λογισμόν, πρεσβυτέραν μὲν, ἀρχὴν δὲ ὅμως· εἶπε γάρ μοι, οὐχ ὅρον τινὰ καὶ ἀρχὴν προστιθεῖς τῷ Υἱῷ, καὶ οὕτω προϊὼν ἀπ' αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἄνω, τὸν Πατέρα προεῖναι λέγεις; Εὐδηλον δι.

Εἶπε οὖν μοι, πόσον ὁ Πατήρ προὑπάρχει; ἂν τε γὰρ
 10 ὀλίγον, ἂν τε πολὺ διάστημα εἴπῃς, ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πατέρα ἤγαγες· μειωθήσας γὰρ εὐδηλον δι τὸ μέσον, οὕτως ὀλίγον ἔρεῖς ἢ πολὺ· μειωθῆσαι δὲ οὐκ ἂν γένοιτο, μὴ ἑκατέρωθεν οὐσης ἀρχῆς. Ὡστε καὶ τῷ Πατρὶ δέδωκας ἀρχὴν, τό γε εἰς σὲ ἦκον, καὶ οὐκ ἔσται λοιπὸν οὐδὲ ὁ Πατήρ ἀναρ-
 15 χος καθ' ἑμᾶς. Ὅρας δι τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος λεχθέν ἀληθές ἐστι, καὶ πανταχοῦ τὴν δύναμιν ἐνδείκνυται τὴν αὐτοῦ τὸ ρῆμα; Ποῖον δὴ τοῦτο; «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα».

Καὶ οἶδα μὲν πολλοῖς ἀκατάληπτον ὄν τὸ λεχθέν· διὸ
 20 πολλαχοῦ καὶ τὰ ἀπὸ τῶν λογισμῶν ἀναβαλλόμεθα κινεῖν, ὅτι οὔτε παρακολουθεῖν αὐτοῖς ὁ λοιπὸς δύναται ἂν δῆμος, οὔτε, εἰ παρακολουθήσειεν, ἔχει τι βέβαιον καὶ ἀσφαλές· «λογισμοὶ» γὰρ «ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισηφαλεῖς αἱ ἐπινοιαὶ αὐτῶν». Ἡδέως δ' ἂν κάκεῖνο ἐροίμην τοὺς ἀντιλέγοντας ἡμῖν, τί ποτέ ἐστι τὸ παρὰ τῷ Προφήτῃ λεγόμενον, τὸ «ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται»; Εἰ γὰρ νεώτερος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, πῶς φησι «Μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται»; Ἄρα οὖν ἀναιρήσετε καὶ αὐτοῦ τοῦ

6. Ἰω. 5, 23.

7. Σοφ. Σολ. 9, 14.

8. Ἦσ. 43, 10.

χρόνον, καὶ χωρὶς αἰῶνα καὶ χρόνον δὲν ἤμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τὰς λέξεις αὐτάς. Ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ χρόνου καὶ αἰῶνας. Ἐὰν δὲ γενικῶς ἰσχυρίζεσαι ὅτι κάποια ἀρχὴ κατέλαβε τὸν Υἱόν, πρόσεξε μήπως μὲ αὐτὸν τὸν συλλογισμὸν καὶ τὴν ἀναλογίαν ἀναγκασθῆς νὰ ὑπαγάγῃς καὶ τὸν Πατέρα ὑπὸ ἀρχήν, μεγαλυτέραν βέβαια, ὁπωσδήποτε ὅμως ἀρχήν. Διότι εἶπέ μου· προσθέτων κάποιον χρονικὸν περιορισμὸν καὶ ἀρχήν εἰς τὸν Υἱόν καὶ προχωρῶν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχήν αὐτὴν πρὸς τὰ ἄνω, δὲν ἰσχυρίζεσαι ὅτι προέρχεται καὶ ὁ Πατήρ; Ὅπωσδήποτε.

Εἶπέ μου λοιπόν, πόσον προϋπάρχει ὁ Πατήρ; Διότι εἴτε εἶπεῖς ὀλίγον διάστημα εἴτε πολὺ, ὑποτάσσεις τὸν Πατέρα εἰς ἀρχήν. Διότι εἶναι φανερόν ὅτι ἀφοῦ μετρήσεις τὸ διάστημα πὸ ἐμεσολάβησεν θὰ ἀπαντήσῃς ἂν ἐμεσολάβησεν ὀλίγον ἢ πολὺ. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μετρήσῃς ἂν δὲν ὑπάρχῃ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ἀρχή. Ὡστε, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σὲ δίδεις καὶ εἰς τὸν Πατέρα ἀρχήν, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι οὔτε ὁ Πατήρ ἀναρχος κατὰ τὴν γνώμησας. Βλέπεις ὅτι αὐτὸ πὸ ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Σωτῆρα εἶναι ἀληθινόν καὶ ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς δείχνει εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὴν δύναμίν του; Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; «Ἐκεῖνος πὸ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾷ τὸν Πατέρα»⁶.

Καί, εἶναι ἀλήθεια, γνωρίζω πολλοὺς εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἀκατάληπτον αὐτὸ πὸ ἐλέχθη, δι' αὐτὸ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀποφεύγομεν νὰ ἀνακινήσωμεν θέματα συλλογισμῶν, διότι οὔτε νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ ἤμπορεῖ τὸ πολὺ πλῆθος, οὔτε καὶ ἂν τοὺς παρακολουθήσῃ θὰ ἀποκομίσῃ κάτι τὸ βέβαιον καὶ σίγουρον, ἀφοῦ «οἱ συλλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοὶ καὶ αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν ἐπισηφαλεῖς»⁷. Εὐχαρίστως δὲ θὰ ἀνέφερα εἰς ὅσους διαφωνοῦν μὲ ἡμᾶς καὶ τοῦτο, τί σημαίνει αὐτὸ πὸ λέγει ὁ προφήτης «πρὶν ἀπὸ ἐμὲ δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος Θεὸς καὶ μετὰ ἀπὸ ἐμὲ δὲν ὑπάρχει ἄλλος»;⁸ Διότι ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι νεώτερος τοῦ Πατρός, πῶς λέγει ὅτι «μετὰ ἀπὸ ἐμὲ δὲν ὑπάρχει»; Μήπως ἀπορρίπτε-

Μονογενοῦς τὴν οὐσίαν; Ἀνάγκη γὰρ ἢ τοῦτο τολμᾶν, ἢ μίαν παραδέξασθαι τὴν θεότητα ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ποῦ δὲ ὅλως τὸ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο» ἀληθές; εἰ γὰρ ἔστιν αἰὼν αὐτοῦ πρεσβύτερος, πῶς ἂν τὸ πρὸ 5 αὐτοῦ δι' αὐτοῦ γεγενημένον εἶη;

Ὅρατε εἰς ὅσην τόλμαν αὐτοῦς, ἅπαξ παρακινήσεισθε τῆς ἀληθείας, ὁ λόγος ἐξήγαγε; διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, καθάπερ περὶ πάντων ὁ Παῦλος ἀποφαίνεται, λέγων οὕτως· «Ὁ καλέσας 10 τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα», ἀλλ' «ἐν ἀρχῇ ἦν» φησί; τοῦτο γὰρ ἐναντίον ἐκείνῳ. Καὶ μάλα εἰκότως· Θεὸς γὰρ οὔτε γίνεται, οὔτε ἔχει τι πρεσβύτερον, ἀλλὰ ταῦτα Ἑλλήνων ρήματα.

Εἰπέ δὴ μοι κἀκεῖνο· τὸν κτίστην τῶν ἔργων οὐχὶ ἀσυνγκρίτως ὑπερέχειν εἶποις ἄν; Ὅταν οὖν αὐτοῖς ὅμοιον 15 ἢ τὸ ἐξ οὐκ ὄντων, ποῦ ἢ ἀσύνκριτος ὑπεροχή; Τί δέ ἐστιν ὅλως τὸ «ἐγὼ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα», καί, «ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός»; Εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς μὴ εἶη τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἕτερός ἐστι Θεός· καὶ εἰ μὴ συναΐδιος, ἔστι μετ' αὐτόν· καὶ εἰ μὴ ἐκ τῆς οὐσίας προῆλθεν, εὐδὴλον 20 ὅτι ἐγένετο. Εἰ δὲ λέγοιεν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων ταῦτα εἰρηθεῖν, πῶς οὐ συγχωροῦσι πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων λέγειν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν;

Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων εἴρηται τοῦτο, πῶς ἐρμηνεύσεις τὴν ρῆσιν ἅπασαν; «Μετ' ἐμὲ» γάρ, 25 φησὶν, «οὐκ ἔστι ἄλλος Θεός». Οὐκ ἐκβάλλων τὸν Υἱὸν τοῦτό φησιν, ἀλλ' ὅτι Θεὸς εἰδωλικὸς μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστιν· οὐχ ὅτι Υἱὸς οὐκ ἔστι. Ναί, φησί. Τί οὖν; καὶ τὸ «ἔμπρο-

9. Ρωμ. 4, 17.

10. Ἑσ. 41, 4.

11. Ἑσ. 43, 10.

τε καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς; Διότι κατ' ἀνάγκην ἢ θὰ ἀποτολμήσετε αὐτό, ἢ θὰ παραδεχθῆτε μίαν τὴν θεότητα μὲ ἰδιαίτεραν ὑπόστασιν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Τότε πῶς ἐπαληθεύεται τὸ «ὄλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ»; Διότι ἐὰν ὑπάρχη αἰὼν μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν, πῶς συμβαίνει αὐτὸ πού εἶναι πρὶν ἀπὸ αὐτόν νὰ ἔχη γίνοι ἀπὸ αὐτόν;

Βλέπετε εἰς ποῖον παραλογισμόν τοὺς ὠδήγησεν ἡ λογικὴ ἄπαξ καὶ διεταράχθη ἡ ἀλήθεια; Διατί ἄλλωστε δὲν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι ἔγινεν ἐκ τοῦ μηδενός, ὅπως ὁμιλεῖ δι' ὄλα ὁ Παῦλος λέγων τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς πού ἔφερεν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐκεῖνα πού δὲν ὑπῆρχαν»⁹, ἀλλὰ λέγει «ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχήν», πρᾶγμα ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνο; Ἦτο πολὺ φυσικόν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς οὔτε δημιουργεῖται, οὔτε ἔχει τίποτε μεγαλύτερόν του. Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι λόγια τῶν ἐθνικῶν.

Εἶπέ μου ὅμως καὶ τὸ ἐξῆς· δὲν νομίζεις ὅτι ὁ κτίστης ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ἀπὸ τὰ ἔργα; Ὅταν λοιπὸν εἰς αὐτὰ εἶναι ὅμοιον τὸ «ἐκ τοῦ μηδενός», ποῦ εὐρίσκεται ἡ ἀσύγκριτος ὑπεροχὴ; Τί σημαίνει δὲ τὸ «ἐγὼ εἶμαι πρῶτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτά»¹⁰, καὶ τὸ «πρὶν ἀπὸ ἐμένα δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος Θεός»;¹¹ Διότι ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας, εἶναι ἄλλος Θεὸς καὶ ἐὰν δὲν εἶναι συναΐδιος, ὑπάρχει μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν πάλιν δὲν προῆλθεν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερόν ὅτι ἐδημιουργήθη. Ἐὰν δὲ ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν πρὸς ἀντιδιαστολήν ἀπὸ τὰ εἶδωλα, διατί δὲν δέχονται, πρὸς ἀντιδιαστολήν ἀπὸ τὰ εἶδωλα, νὰ ὁμολογοῦν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν;

Ἐὰν πάλιν δεχθῶμεν ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη πρὸς ἀντιδιαστολήν ἀπὸ τὰ εἶδωλα, πῶς ἐρμηνεύεις ὀλόκληρον τὸ ρητόν; Διότι «μετὰ ἀπὸ ἐμένα», λέγει, «δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεός». Ἄν τὸ λέγει αὐτὸ διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Υἱόν, ἀλλὰ ὅτι μετὰ ἀπὸ ἐμὲ δὲν ὑπάρχει θεὸς εἰδωλολατρικὸς, καὶ ὅχι ὅτι δὲν ὑπάρχει Υἱός. Ναί, λέγει. Ἀλλὰ τότε καί τό· «Πρὶν ἀπὸ ἐμένα δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος Θεός», πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβῃς ἔτσι.

οὐθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός» οὕτως ἐκλήφη, ὅτι εἰδω-
λικῶς μὲν οὐκ ἐγένετο, ἐγένετο δ' οὖν ὅμως Υἱὸς ἔμπροσθεν
αὐτοῦ; Καὶ ποῖος ἂν τοῦτο δαίμων εἴποι; οὐδὲ γὰρ αὐτὸν
οἶμαι τὸν διάβολον τοῦτο ἐρεῖν.

5. Ἄλλως δέ, εἰ οὐκ ἔστι συναΐδιος τῷ Πατρὶ, πῶς ἄπει-
ρον αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐρεῖς; εἰ γὰρ ἀρχὴν ἄνωθεν ἔχει, καὶ
ἀτελεύτητος ἦ, ἄπειρος ὅμως οὐκ ἔστι· τὸ γὰρ ἄπειρον ἐκα-
τέρωθεν ἄπειρον εἶναι χρή. Ὅπερ εὖν καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν,
ἔλεγε· «Μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, τό τε
10 ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον δεικνύς ταύτη. Ὅπερ γὰρ τοῦτο
οὐκ ἔχει πέρας, οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνο· οὔτε γὰρ ἐνταῦθα τέλος,
οὔτε ἐκεῖ ἀρχή.

3. Πῶς δέ, καὶ ἡ ζωὴ ὦν, ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν; τὴν γὰρ
ζωὴν ἀεὶ τε εἶναι, καὶ ἀνάρχως εἶναι, καὶ ἀτελευτήτως
15 πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν, εἴ περ ὄντως εἶη ζωὴ, ὡπερ οὖν
καὶ ἔστιν. Εἰ δὲ ἔστιν, ὅτε οὐκ ἔστι, πῶς ἂν εἶη ζωὴ τῶν
ἄλλων, αὐτὴ ποτε οὐκ οὔσα; Πῶς οὖν, φησὶν, ἀρχὴν ἔθη-
κεν ὁ Ἰωάννης εἰπὼν· «Ἐν ἀρχῇ ἦν»; Τῷ «ἐν ἀρχῇ» προσέ-
σχες καὶ τῷ «ἦν», εἶπέ μοι, καὶ τὸ «ὁ Λόγος ἦν» οὐκ ἐννοεῖς;
20 Τί δέ, ὅτιαν περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Προφήτης λέγη· «Ἀπὸ τοῦ
αἰῶνος», καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ»; ἄρα, ὄρους αὐτῷ τι-
θεῖς, οὕτω φησὶν; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὸ αἶδιον δηλῶν. Οὕτω
τοίνυν καὶ ἐνταῦθα νόει οὐ γάρ, ὄρους τιθεῖς, τοῦτο εἶρηκεν
οὐδὲ γὰρ εἶπεν· «Ἀρχὴν ἔσχεν», ἀλλ' «ἐν ἀρχῇ ἦν», διὰ τοῦ
25 «ἦν» παραπέμπων σε ἐπὶ τὸ ἄναρχον ἐννοεῖν τὸν Υἱόν.

Ἄλλ' ἰδοῦ, φησὶν, ὁ Πατὴρ μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσ-
θήκης, εἶρηται, ὁ δὲ Υἱὸς χωρὶς ταύτης. Τί οὖν, ὅτιαν ὁ
Ἀπόστολος λέγη· «Τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ πάλιν, «Ὁ ὦν ἐπὶ πάντων Θεός»;

12. Ἐβρ. 7, 3.

13. Ψαλμ. 89, 2.

14. Τίτ. 2, 3.

15. Ρωμ. 9, 5.

ὅτι εἰδωλολατρικὸς μὲν θεὸς δὲν ὑπῆρξεν, ὑπῆρξεν ὅμως ὁ Υἱὸς πρὶν ἀπὸ αὐτόν; Ποῖος δαίμων θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἰσχυρισθῇ αὐτό; Διότι νομίζω ὅτι οὔτε ὁ διάβολος ὁ ἴδιος δὲν τὸ λέγει αὐτό.

Ἐξ ἄλλου, ἐὰν δὲν εἶναι συναΐδιος μὲ τὸν Πατέρα, πῶς θὰ εἶπης τὴν ζωὴν του ἄπειρον; Διότι ἐὰν ἔχη ἀρχὴν ἄνωθεν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀθάνατος, δὲν εἶναι πάντως ἄπειρος. Διότι τὸ ἄπειρον πρέπει νὰ εἶναι ἄπειρον καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς. Αὐτὸ ἄλλωστε δηλώνει καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ ὅτι «οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς ἔχει»¹², δεικνύων μὲ αὐτὰ καὶ τὸ ἄναρχον καὶ τὸ ἀτελεύτητον. Διότι, ὅπως αὐτὸ δὲν ἔχει πέρας, ἔτσι οὔτε ἐκεῖνο· οὔτε εἰς αὐτὸ ὑπάρχει τέλος, οὔτε εἰς ἐκεῖνο ἀρχή.

3. Πῶς ἐπίσης γίνεται ὥστε ἐνῶ εἶναι ζωὴ νὰ ὑπάρχη χρονικὸν σημεῖον κατὰ τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπῆρχε; Διότι ὅλοι παραδέχονται ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ πάντοτε ὑπάρχει καὶ εἶναι χωρὶς ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐὰν βεβαίως πράγματι εἶναι ζωὴ, ὅπως καὶ εἶναι. Ἐὰν δὲ ὑπάρχη χρονικὸν σημεῖον κατὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει, πῶς θὰ εἶναι ζωὴ τῶν ἄλλων, ἀφοῦ ἡ ἰδία κάποτε δὲν ὑπῆρχε; Πῶς λοιπὸν, ἰσχυρίζεται, ὁ Ἰωάννης ἔθεσεν ἀρχὴν λέγων «ἐν ἀρχῇ ἦτο»; Ἐπρόσεξες τὸ «ἐν ἀρχῇ» καὶ τὸ «ἦν», εἶπέ μου, καὶ δὲν ἐννοεῖς τὸ «ὁ Λόγος ἦν»; Τότε τί σημαίνει, ὅταν ὁ προφήτης λέγῃ περὶ τοῦ Πατρὸς «ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ ὑπάρχεις»;¹³ Μήπως ὁμιλεῖ ἔτσι θέτων περιορισμοὺς εἰς αὐτόν; Ὅπως ποτε ὄχι· ἀλλὰ φανερῶνει τὸ αἴδιον. Ἐτσι λοιπὸν πρέπει νὰ ἐννοήσης καὶ αὐτὸ ἐδῶ. Διότι δὲν τὸ εἶπε θέτων ὅρια· οὔτε ἄλλωστε εἶπεν ὅτι εἶχεν ἀρχὴν, ἀλλὰ «ἐν ἀρχῇ ἦν». Μὲ τὸ «ἦν» δὲ σοῦ ὑποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ ἐννοήσης τὸν Υἱὸν ἄναρχον.

Ἄλλὰ νά, λέγει, ὁ Πατὴρ ἀναφέρεται μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, ἐνῶ ὁ Υἱὸς χωρὶς αὐτήν. Τί σημαίνει λοιπὸν ὅταν ὁ Ἀπόστολος λέγῃ «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁴, καὶ «ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός»;¹⁵

ιδού γὰρ ἐνιαῦθα χωρὶς τοῦ ἄρθρου τοῦ Υἱοῦ ἐμνημόνευσε. Ποιεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς. Τοῖς γοῦν Φιλιππησί-
οις ἐπισιέλλων, οὕτω φησὶν «Ὁς, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρ-
χων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ»· καὶ Ρω-
5 μαίοις δὲ πάλιν· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς
ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἄλλως τε καὶ περιττὸν ἦν ἐνιαῦθα αὐτὸ προσιεθῆναι,
ἄνω συνεχῶς προσιεθὲν τῷ λόγῳ· ὥσπερ γὰρ περὶ τοῦ Πα-
τρὸς λέγων, φησί· «Πνεῦμα ὁ Θεός», καὶ οὐκ ἐπειδὴ τῷ
10 Πνεύματι τὸ ἄρθρον οὐ πρόσκειται, οὐκ ἀθειοῦμεν διὰ τοῦτο
τὸ ἀσώματον τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα καὶ μὴ πρόσκει-
ται τῷ Υἱῷ τὸ ἄρθρον, οὐ διὰ τοῦτο ἥτιων Θεὸς ὁ Υἱός.

Τί δήποιε; Θεὸν γὰρ καὶ Θεὸν εἰπών, οὐκ ἐμφαίνει τι
μέσον ἡμῖν τῆς θεότητος ταύτης, ἀλλὰ καὶ τὸνναντίον προ-
15 εἰπὼν γάρ· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», ἵνα μὴ νομίση τις ἐλάτι-
τονα εἶναι τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, εὐθέως αὐτοῦ καὶ τὰ γνω-
ριστικὰ τῆς γνησίας τίθησι θεότητος, τό τε αἰτίδιον ἀναλαβών.
«Οὗτος γὰρ ἦν», φησὶν, «ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν»· καὶ τὸ
δημιουργικὸν προσιθεῖς· «Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο,
20 καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν»· ὃ μάλιστα
καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ διὰ τῶν προφητιῶν ἀπανταχοῦ τῆς οὐ-
σίας τῆς αὐτοῦ γνωριστικὸν εἶναί φησι. Καὶ συνεχῶς τοῦτο
τῆς ἀποδείξεως τὸ εἶδος περισιρέφουσι οἱ προφηταὶ· καὶ
οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν εἰδώλων ἀγωνιζόμενοι
25 δόξαν· «Θεοὶ» γάρ, φησὶν, «οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ
ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν»· καὶ πάλιν· «Ἐγὼ τῆ χειρὶ μου
ἐξέτεινα τὸν οὐρανόν»· καί, δεικνὺς θεότητος εἶναι δηλω-
τικόν, πανταχοῦ αὐτὸ τίθησιν.

Αὐτὸς δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐδὲ τοῦτοις ἠρκέσθη τοῖς ρή-

16. Φιλ. 2, 6.

17. Ρωμ. 1, 7.

18. Ἰω. 4, 24.

19. Ἰερ. 10, 11.

ὅπου ἀναφέρει τὸν Υἱὸν χωρὶς ἄρθρον; Αὐτὸ τὸ κάμνει καὶ εἰς τὸν Πατέρα. Γράφων λοιπὸν πρὸς τοὺς Φιλιπησίους ὁμιλεῖ ὡς ἐξῆς· «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ»¹⁶, καὶ πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἐπίσης· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁷.

Ἄλλωστε ἦτο καὶ περιττὸν νὰ προστεθῇ αὐτὸ ἐδῶ, ἀφοῦ εἶχε τεθῆ κατ' ἐπανάληψιν πρὸ ἐπάνω εἰς τὸν λόγον. Διότι, ὅπως ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ λέγει «Πνεῦμα ὁ Θεός»¹⁸, δὲν ἀρνούμεθα τὸ ἀσώματον τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ δὲν προστίθεται εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄρθρον, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἔστω καὶ ἂν δὲν προστίθεται εἰς τὸν Υἱὸν τὸ ἄρθρον, δὲν εἶναι ἕνεκα τούτου κατώτερος Θεὸς ὁ Υἱός.

Ποίαν σημασίαν ἔχει αὐτὸ ἐπὶ τέλους; Διότι ἀναφέρων Θεὸν καὶ Θεὸν δὲν μᾶς φανερώνει καμμίαν διαφορὰν εἰς τὴν θεότητα αὐτήν, ἀντιθέτως μάλιστα· ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως «καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἡ θεότης τοῦ Υἱοῦ εἶναι κατωτέρα, ἀναφέρει ἀμέσως καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γνησίας θεότητος, συμπεριλαμβάνων καὶ τὸ αἰδίον, διότι λέγει· «Αὐτὸς ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν κοντὰ εἰς τὸν Θεόν», προσθέτων καὶ τὸ δημιουργικόν· διότι «ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνεσι». Αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ Πατὴρ του παντοῦ εἰς τοὺς προφήτας λέγει ὅτι ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τῆς οὐσίας του. Οἱ προφῆται μάλιστα ἐπανέρχονται συνεχῶς εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀποδείξεως. Καὶ ὅχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ ὅταν πολεμοῦν τὴν τιμὴν τῶν εἰδώλων. Διότι λέγει· «Θεοὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἐδημιούργησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πρέπει νὰ καταστραφοῦν»¹⁹, καὶ «Ἐγὼ μὲ τὸ χέρι μου ἄπλωσα τὸν οὐρανόν»²⁰. Τὸ ἀναφέρει δὲ παντοῦ αὐτὸ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι δηλωτικὸν τῆς θεότητος.

Ὁ εὐαγγελιστὴς αὐτὸς μάλιστα δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὰ

20. Ἦσ. 44, 24.

μασιν, ἀλλὰ καὶ ζωὴν αὐτὸν ἐκάλεσε καὶ φῶς. Εἰ τοίνυν
 ἀεὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἦν, εἰ πάντα αὐτὸς ἐδημιούργησε, εἰ
 πάντα αὐτὸς παρήγαγε καὶ συγκροτεῖ (τοῦτο γὰρ διὰ τῆς
 ζωῆς ἠνίξαιτο), εἰ πάντα φωτίζει, τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς
 5 εἰπεῖν τὸν Εὐαγγελιστὴν διὰ τούτων ἐσπουδακέναι ἐλάττω-
 σιν θεότιτος εἰσηγήσασθαι, δι' ὧν μάλιστα ἰσότητα καὶ ἀ-
 παραλλαξίαν ἐνδείξασθαι δυνατὸν ἐστι; Μὴ δὲ συγχέωμεν
 τὴν κτίσιν μετὰ τοῦ κτίσαντος, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν,
 διὸ «Ἐσεβάσθησαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα». Εἰ γὰρ
 10 καὶ περὶ οὐρανῶν λέγοιεν τοῦτο εἰρησθαι, ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ
 περὶ τούτων λόγῳ παντελῶς ἀπεῖπε τὸ μὴ δεῖν κτίσει λα-
 τρεύειν, ὡς Ἑλληνικὸν ὄν.

4. Μὴ τοίνυν ταύτη ὑποβάλωμεν αὐτοὺς τῇ ἀρεῇ. Διὰ
 τοῦτο ἦλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἵνα ταύτης ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ
 15 τῆς λατρείας· διὰ τοῦτο δούλου μορφὴν ἔλαβεν, ἵνα τῆς δου-
 λείας ἐλευθερώσῃ ταύτης· διὰ τοῦτο ἐνεπιύσθη, διὰ τοῦτο
 ἐρραπίσθη, διὰ τοῦτο θάνατον ὑπέμεινε τὸν ἐπονείδιστον.
 Μὴ δὲ ταῦτα πάντα ἀνόνητα ποιῶμεν, μηδὲ πάλιν ἐπὶ τὴν
 προτιέραν ἐπανερχώμεθα ἀσέβειαν, μᾶλλον δὲ ἐπὶ πολλῶ
 20 χαλεπωτέραν οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον τῇ κτίσει λατρεύειν, καὶ
 αὐτὸν τὸν Δημιουργὸν εἰς κτίσεως κατάγειν εὐτέλειαν, τό γε
 εἰς ἡμᾶς ἦκον αὐτὸς γὰρ μένει τοιοῦτος ὢν, οἷός ἐστι
 «Σὺ γὰρ ὁ αὐτὸς εἶ», φησί, «καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι».

Δοξάζωμεν οὖν αὐτόν, ὥσπερ παρελάβομεν παρὰ τῶν
 25 πατέρων· δοξάζωμεν αὐτόν καὶ διὰ πίστεως καὶ δι' ἔργων
 οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἡμῖν εἰς σωτηρίαν δογμάτων ὑγιῶν, διε-
 φθαρμένης ἡμῖν τῆς ζωῆς. Διὸ ρυθμίσωμεν αὐτὴν πρὸς τὸ
 τῷ Θεῷ δοκοῦν, αἰγορότητας ἀπάσης, ἀδικίας, πλεονεξίας
 πόρρω καθισιῶντες ἑαυτούς, ὡς ξένοι καὶ παρεπίδημοι, καὶ

21. Ρωμ. 1, 25.

22. Ψαλμ. 81, 28.

μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ τὸν ὠνόμασε καὶ ζωὴν καὶ φῶς. Ἐὰν λοιπὸν ἦτο πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, ἐὰν ὅλα τὰ ἔδημιούργησεν αὐτός, ἐὰν ὅλα αὐτὸς τὰ παρήγαγε καὶ τὰ συνθέτη (διότι αὐτὸ ὑπαινίσσεται μὲ τὴν ζωὴν), ἐὰν ὅλα τὰ φωτίζῃ, ποῖος εἶναι τόσον ἀνόητος ὥστε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεχείρησε νὰ εἰσηγηθῇ μείωσιν τῆς θεότητος, ἐνῶ ἀντιθέτως μὲ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι ἴσος καὶ ἀπαράλλακτος; Ἄς μὴ συγχέωμεν λοιπὸν τὴν κτίσιν μὲ τὸν κτίστην, διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι «ἀπέδωσαν σεβασμὸν εἰς τὴν κτίσιν καὶ ὄχι εἰς τὸν κτίστην»²¹. Διότι μολονότι αὐτὸ ἐλέχθη περὶ τῶν οὐρανῶν, ἐν τούτοις εἰς τὸν περὶ αὐτῶν λόγον τὸ ἀπηγόρευσε τελείως, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὴν κτίσιν, ἐπειδὴ εἶναι εἰδωλολατρικόν.

4. Ἄς μὴ θέσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας λοιπὸν κάτω ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάραν. Δι' αὐτὸ ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν λατρείαν. Δι' αὐτὸ προσέλαβε μορφήν δούλου, διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν. Δι' αὐτὸ ὑπέστη ἐμπυτισμούς, δι' αὐτὸ ἐρραπίσθη, δι' αὐτὸ ὑπέμεινε τὸν ἐπονείδιστον θάνατον. Ἄς μὴ κάνωμεν ὅλα αὐτὰ ἀνωφελῆ, ἃς μὴ ἐπανερχώμεθα πάλιν εἰς τὴν προηγούμενην ἀσέβειαν, ἢ μᾶλλον εἰς πολὺ χειροτέραν. Διότι δὲν εἶναι ἴσον τὸ νὰ λατρεύωμεν τὴν κτίσιν καὶ τὸ νὰ ὑποβιβάζωμεν τὸν Δημιουργὸν εἰς τὴν εὐτέλειαν τῆς κτίσεως, ὅσον βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι αὐτὸς μένει ἀμετάβλητος ὅπως εἶναι. «Σύ», λέγει, «εἶσαι ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ ἐκλείψουν»²².

Ἄς τὸν δοξάζωμεν λοιπὸν ὅπως ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοὺς πατέρας. Ἄς τὸν δοξάζωμεν καὶ μὲ τὴν πίστιν καὶ μὲ τὰ ἔργα. Διότι δὲν μᾶς ὀφελοῦν καθόλου εἰς τὴν σωτηρίαν τὰ ὑγιῆ δόγματα, ὅταν ἔχωμεν διεφθαρμένην ζωὴν. Δι' αὐτὸ ἃς τὴν ρυθμίσωμεν ὅπως ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν, ἀπομακρύνοντες τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε αἰσχρότητα, ἀδικία καὶ πλεονεξία, ὡς ξένοι πού εἴμεθα καὶ παρεπίδημοι καὶ ἄσχετοι μὲ τὰ

τῶν ἐνιαυθὰ ἀλλότριοι. Κὰν χοήματα τις ἔχη πολλὰ καὶ κτήματα, οὕτως αὐτοῖς κεχρήσθω, ὡς πάροικος καὶ μικρὸν ὑστερον αὐτῶν ἀποσιησόμενος καὶ ἐκὼν καὶ ἄκων.

Κὰν ἡδικημένος τις ἢ παρά τινος, μὴ ἀθάνατα ὀργιζέ-
 5 σθω, μᾶλλον δὲ μηδὲ πρόσκαιρα· μιᾶς γὰρ ἡμῖν πλέον οὐκ ἔδωκεν ὁ Ἀπόστολος ἡμέρας τῆ ὀργῆ καταχρήσασθαι «Ὁ ἥλιος», γάρ, φησί, «μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν». Καὶ εἰκότως ἀγαπητὸν γὰρ καὶ ἐν οὕτω βραχεῖ καιρῷ μηδὲν γενέσθαι ἀηδές. Εἰ δὲ καὶ ἡ νύξ καταλάβοι, δεινότερα
 10 γίνεται τὰ γεγενημένα, μυρίου πωρὸς ἀπὸ τῆς μνήμης ἡμῖν συλλεγομένου, καὶ κατὰ σχολὴν πικρότερον ἡμῶν ἐξεταζόντων αὐτά.

Πρὶν οὖν τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐπιλαβέσθαι σχολῆς, καὶ σφοδροτέραν ἀνάσαι τὴν πωρὰν, κελεύει προκαταλαμβάνειν
 15 καὶ σβεννύναι τὸ δεινόν· ὁξὺ γὰρ τὸ πάθος ἐστὶ τῆς ὀργῆς, καὶ φλογὸς ἀπάσης ὀξύτερον. Διὸ πολλοῦ δεῖ τοῦ τάχους ἡμῖν εἰς τὸ προκαταλαβεῖν τὴν φλόγα, καὶ μὴ συγχωρῆσαι πρὸς ὕψος ἀρθῆναι· καὶ γὰρ πολλῶν οὕτως αἴτιον γίνεται κακῶν τὸ νόσημα τοῦτο. Οἰκίας γοῦν ὀλοκλήρους ἀνέτριψε,
 20 καὶ σπηθείας ἀρχαίας διέλυσε, καὶ τραγωδίας ἀπαραμυθῆτους εἰργάσατο ἐν βραχεῖ καὶ ἀκαριαίῳ χρόνῳ· «Ἡ γὰρ ροπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ πιῶσις αὐτῶ», φησί.

Μὴ τοίνυν ἀχαλίνωτον ἔωμεν τὸ θηρίον, ἀλλὰ κημὸν αὐτῷ πάντοτε σφοδρόν, τοῦ δικαστηρίου τοῦ μέλλοντος τὸν
 25 φόβον, ἐμβάλλωμεν. Ὅταν σε λυπήσῃ φίλος, ἢ καὶ παροξύνῃ τις τῶν οἰκείων, ἐννόησον τὰ ἡμαρτημένα σοι εἰς Θεόν, καὶ ὅτι τῆ πρὸς ἐκεῖνον ἐπεικεία πραότερον σαυτῷ καθιστᾶς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, («ἄφετε», γάρ, φησί, «καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν»), καὶ ταχέως δραπετεύσει τὸ πάθος. Πρὸς τού-
 30 τοις κακείνῳ σκόπησον, εἴ ποτε, εἰς ἀγριότητα ἐξενεχθεῖς,

23. Ἐφ. 4, 26.

24. Σοφ. Σειρ. 1, 22.

25. Λουκᾶ 6, 37.

ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ. Καὶ ἂν κανεὶς ἔχη χρήματα πολλὰ καὶ κτήματα, ἃς τὰ χρησιμοποιοῖ ἔτσι, ὡσὺν νὰ εἶναι προσωρινὸς καὶ πρόκειται ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον νὰ τὰ ἀποχωρισθῆ εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι.

Καὶ ἂν κανεὶς εἶναι ἀδικημένος ἀπὸ κάποιον, ἃς μὴ ὀργίζεται ἀμετάκλητα, ἢ μᾶλλον οὔτε πρόσκαιρα. Διότι ὁ Ἀπόστολος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κάνωμεν κατάχρησιν τῆς ὀργῆς περισσότερο ἀπὸ μίαν ἡμέραν. «Ὁ ἥλιος», λέγει, «νὰ μὴ δύῃ εἰς τὴν ὀργὴν σας»²³. Καὶ πολὺ ὀρθῶς· διότι εἶναι καλὸν καὶ εἰς τὸ βραχὺ αὐτὸ διάστημα νὰ μὴ γίνῃ τίποτε τὸ δυσάρεστον. Ἐνῶ ἐὰν μᾶς προλάβῃ ἡ νύκτα, γίνονται χειρότερα τὰ ὅσα συνέβησαν, διότι εἰς τὴν μνήμην μας συγκεντρώνεται πλῆθος φωτιᾶς καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σχολῆς μας τὰ ἐξετάζομεν πρὸ σκληρά.

Πρὶν λοιπὸν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ὀλεθρίαν αὐτὴν σχολὴν καὶ ἀνάψῃ πρὸ ἰσχυρὰ ἢ φωτιὰ μᾶς παραγγέλλει νὰ προλαμβάνωμεν καὶ νὰ σβήνωμεν τὸ κακόν. Διότι τὸ πάθος τῆς ὀργῆς εἶναι ἔντονον καὶ πρὸ διαπεραστικὸν ἀπὸ τὴν φωτιάν. Δι' αὐτὸ μᾶς χρειάζεται μεγάλη ταχύτης, ὥστε νὰ προλάβωμεν τὴν φλόγα καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήσωμεν νὰ φουντώσῃ. Διότι ἔτσι τὸ πάθος αὐτὸ γίνεται αἷτιον πολλῶν κακῶν. Καὶ ὀλοκλήρους οἰκίας κατέστρεψε, καὶ παλαιὰς συνηθείας κατήργησε καὶ ἀπαρηγορήτους τραγωδίας ἐπροκάλεσε μέσα εἰς σύντομον καὶ ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα. Διότι «τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ του εἶναι ἡ καταστροφή του», λέγει²⁴.

Ἄς μὴ ἀφήνωμεν λοιπὸν τὸ θηρίον ἀχαλίνωτον, ἀλλὰ ἃς τοῦ φορέσωμεν φίμωτρον δυνατὸν ἀπὸ παντοῦ, τὸν φόβον τοῦ μελλοντικοῦ δικαστηρίου. Ὅταν σὲ λυπήσῃ ἕνας φίλος, ἢ σὲ ἐξοργίσῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, σκέψου τὰς ἀμαρτίας πρὸς ἑκάστην εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐπιείκειάν σου πρὸς ἐκεῖνον κάμνεις τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο πρὸς ἐπεικὲς ἐναντίον σου, ἀφοῦ λέγει· «Συγχωρήσετε καὶ θὰ συγχωρηθῆτε»²⁵, καὶ ἀμέσως θὰ φύγῃ τὸ πάθος. Ἐπὶ πλέον σκέψου καὶ τοῦτο, ἐὰν ποτὲ ἐξηγγριώθῃς καὶ συνεκράτησες τὸν ἑαυ-

ἐκράτησας σαντιοῦ καὶ εἶ ποτε παρεούρης ὑπὸ τοῦ πάθους, καὶ ἀμφοτέρους παράβαλε τοὺς καιρούς, καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν λήψη διόρθωσιν.

Εἶπὲ γάρ μοι· «Πότε σαντιὸν ἐπήνεσας, ἥνικα ἠτιθήθης, ἢ ὅτε ἐκράτησας; Οὐχὶ τότε σφοδρῶς μὲν ἐγκαλοῦμεν ἑαυτοῖς καὶ αἰσχυνόμεθα, καὶ μηδενὸς ἐλέγχοντις ἡμᾶς, καὶ πολὺ τὸ τῆς μετανοίας ἡμῖν ἐπεισέρχεται καὶ ρημάτων ἔνεκεν καὶ πραγμάτων; ὅταν δὲ περιγενώμεθα, καὶ τρυφῶμεν καὶ γαυρούμεθα, ὡς νενικηκότις; Νίκη γὰρ ἐπὶ τῆς ὀργῆς οὐ τὸ τοῖς ἴσοις ἀμύνασθαι, (ἔσχατη γὰρ αὕτη ἥτιά ἐστιν) ἀλλὰ τὸ πράως ἐνεγκεῖν, παθόντα κακῶς καὶ ἀκούσαντα τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ πλεόν σχεῖν, οὐ τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ τὸ παθεῖν κακῶς.

Μὴ τοίνυν λέγε ὀργιζόμενος· Πάντως ἀντιαναιρῶ καὶ γὰρ, πάντως ἐπεξελεύσομαι, μηδὲ πρὸς τοὺς παραιτοῦντας νικᾶν ἀντίτεινε, λέγων· Οὐκ ἀνέξομαι, ἵνα μου καταγελάσας ὁ δεῖνα ἀπέλθῃ. Οὐ γὰρ δὴ ποτέ σου καταγελάσεται, ἀλλ' ὅταν ἐπεξέλθῃς· εἰ δὲ καὶ τότε καταγελάσεται, ὡς ἀνόητος τοῦτο πείσεται. Σὺ δὲ μὴ ζῆτει νικῶν τὴν παρὰ τῶν ἀνοήτων δόξαν, ἀλλ' ἀποχρῶσαν νόμιζε αὐτὴν ἔχειν παρὰ τῶν νοῦν ἐχόντων.

Ἄλλὰ γὰρ τί σοι μικρὸν καὶ ταπεινὸν καθίζω θέατρον, ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸ συντιθεῖς; Πρὸς τὸν Θεὸν εὐθέως ἀνάβλεπον, κακείνός σε ἐπαινέσεται. Τὸν δὲ παρ' ἐκείνου θαυμάζομενον οὐ δεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὴν ἐπιζητεῖν. Ἡ μὲν γὰρ καὶ πρὸς χάριν πολλάκις καὶ πρὸς ἀπέχθειαν ἐτέρων γίνεται, καὶ κέρδος ἠνεγκεν οὐδέν, ἢ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ ψῆφος ταύτης ἀπήλλακται τῆς ἀνωμαλίας, καὶ πολλὴν φέρει τῷ θαυματομένῳ τὴν ὠφέλειαν. Τοῦτον οὖν τὸν ἐπαινον διώκωμεν.

5. Βούλει μαθεῖν πόσον τὸ ὀργίζεσθαι κακόν; Παράσηθι μαχομένοις ἐν ἀγορᾷ ἐτέροις. Ἐν γὰρ σαντιῷ τὴν ἀ-

τόν σου, καὶ ἐὰν ἄλλοτε παρεσύρθης ἀπὸ τὸ πάθος· σύγκρινε καὶ τὰς δύο περιπτώσεις καὶ θὰ διορθωθῆς πολὺ ἀπὸ αὐτό.

Διότι εἶπέ μου· πότε ἐπήνεσες τὸν ἑαυτὸν σου, ὅταν ἠττήθης, ἢ ὅταν ἐνίκησες; Δὲν κατηγοροῦμεν πολὺ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ δὲν ἐντρεπόμεθα καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἐλέγχη κανεὶς, καὶ μετανοοῦμεν σκληρὰ καὶ διὰ τὰ λόγια μας καὶ διὰ τὰ ἔργα μας; Ἐνῶ ὅταν ἐπιβαλλώμεθα, καὶ ἐπαιρόμεθα καὶ καυχησιολογοῦμεν ὡς νικηταί; Διότι νίκη εἰς περίπτωσιν ὀργῆς δὲν εἶναι τὸ νὰ ἀμυνθῆς ἀνταποδίδων τὰ ἴσα (αὐτὸ εἶναι ἢ πὶὸ μεγάλη ἥττα), ἀλλὰ τὸ νὰ ὑπομείνης μὲ πραότητα ὅσα κακὰ ἔπαθες καὶ ἤκουσες. Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ ὑπερέχης, ὄχι τὸ νὰ κάμης, ἀλλὰ τὸ νὰ ὑποστῆς κακά.

Μὴ λέγῃς λοιπὸν ὅταν ὀργίζεσαι θὰ τὸν ἐκδικηθῶ καὶ ἐγὼ ὅπωςδήποτε, θὰ τὸν τιμωρήσω δίχως ἄλλο. Οὔτε πρὸς ἐκείνους πού σε προτρέπουν νὰ νικήσης νὰ ἀνταπαντᾷς λέγων· δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ φύγῃ ὁ τάδε ἀφοῦ μὲ περιγελάσῃ. Διότι δὲν θὰ σε περιγελάσῃ ποτὲ παρὰ μόνον ὅταν τοῦ ἀνταποδώσης τὰ ἴσα. Ἐὰν δὲ καὶ τότε σε περιγελάσῃ, θὰ τὸ κάμη αὐτὸ ὡς ἀνόητος. Σὺ δὲ νὰ μὴ ἐπιζητῆς μὲ τὴν νίκη τὴν δόξαν ἐκ μέρους τῶν ἀνοήτων, ἀλλὰ νὰ θεωρῆς ἀπαραίτητον νὰ τὴν ἀποσπᾷς ἐκ μέρους τῶν νουνεχῶν.

Ἄλλὰ μήπως σε τοποθετῶ εἰς μικρὸν καὶ ἀσήμαντον θέατρον, ἐπειδὴ τὸ συνθέτω ἀπὸ ἀνθρώπους; Στρέψε ἀμέσως τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ θὰ σε ἐπαινέσῃ ἐκεῖνος. Ὅποιος δὲ θαυμάζεται ἀπὸ ἐκεῖνον, δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητῆ δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι αὐτὴ μὲν πολλὰς φορές γίνεται πρὸς χάριν ἄλλων ἢ καὶ πρὸς ἀποστροφήν, καὶ δὲν φέρει κανένα κέρδος. Ἐνῶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀποφέρει μεγάλην ὠφέλειαν εἰς ἐκεῖνον ὃ ὁποῖος θαυμάζεται. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἔπαινον ἄς ἐπιδιώκωμεν.

5. Θέλεις νὰ μάθῃς πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ὀργή; Νὰ παραστῆς εἰς τὴν ἀγορὰν ὅταν φιλονεικοῦν ἄλλοι. Διότι εἰς τὸν ἑαυτὸν σου δὲν θὰ ἠμπορέσης εὐκόλα νὰ ἰδῆς τὴν

σχημοσύνην οὐ δυνήσῃ ραδίως ἰδεῖν, ἐσκοτωμένῳ καὶ μεθύ-
 οντι τῷ λογισμῷ, ἀλλά, ὅταν καθαρεύσῃ τοῦ πάθους, τότε
 ἐν ἄλλοις θεώρει τὰ σά, τῆς κρίσεώς σοι μὴ διεφθαρμένης.
 Θεά δέ μοι τοὺς περιρρέοντας ὄχλους τοὺς θυμουμένους, κα-
 5 θάπερ μαινομένους εἰς τὸ μέσον ἀσχημονοῦντας.

Ἔστι γὰρ περὶ τὸ σιῆθος ὁ θυμὸς ζέσας διανοιστῆται
 καὶ ἀγριαίνῃ, πῦρ πνέει τὸ σπῆμα, πῦρ ἀφιασιν οἱ ὀφθαλμοί,
 οἶδεῖ πάντοθεν ἢ ὄψις, ἀτάκτως αἱ χεῖρες ἐκτείνονται, κα-
 ταγέλασιως πηδῶσιν οἱ πόδες, καὶ ἐνάλλονται τοῖς κατέχου-
 10 σι, καὶ μαινομένων οὐδὲν διεσιθήκασιν, πρὸς ταῦτα πάντα
 ἀναισθητοῦντες, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀγρίων ὄνων, λακκίζοντες,
 δάκνοντες. Ὅντως ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων.

Εἶτα, μετὰ τὸν πολὺν γέλωτα τοῦτον, ἀναχωρήσαντες
 οἴκαδε, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανελθόντες, μείζονα ἔχουσι τὴν
 15 ἐδύνην καὶ πολὺ τὸ δέος, ἐννοοῦντες ἄρα τίνες οἱ παρόντες
 ἦσαν, ἠνίκα ὠργίζοντο. Καθάπερ γὰρ οἱ παραπαίοντες τοὺς
 παρόντας ἀγνοοῦντες, ὅταν σωφρονήσωσι, τότε ταῦτα λογί-
 ζονται «Ἔρα μὴ φίλοι, ἄρα μὴ πολέμιοι καὶ ἐχθροὶ οἱ
 θεασάμενοι; καὶ γὰρ ὁμοίως ὑπὲρ ἀμφοτέρων δεδοίκασι
 20 τῶν μὲν, ὡς καταγνωσομένων καὶ μείζονα ποιησόντων τὴν
 αἰσχύνην, τῶν δέ, ὡς ἐφηρησομένων. Ἄν δὲ καὶ πληγὰς
 τείναντες τύχωσιν ἀλλήλοις, χαλεπώτερον τὸ δέος, οἷον μὴ
 τι τῶν χαλεπωτάτων συμβαίῃ περὶ τὸν παθόντα, ἢ πυρετὸς
 ἀκολουθήσας ἐπενέγκοι θάνατον, ἢ οἴδημα ἀναστὰν δυσίατον
 25 εἰς τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κατασιήσῃ κίνδυνον.

Καὶ τί γάρ μοι μάχης ἔδει; τί δὲ ὕβρεων καὶ φιλονει-
 κίας; ἀπόλοιτο τὰ καὶ τὰ. Καὶ πᾶσι καταρρῶνται τοῖς πρά-
 γμασι λοιπὸν τοῖς ἐπικήροις τούτοις, καὶ παρασχοῦσιν αὐτοῖς
 τὴν ἀρχήν. Οἱ δὲ ἀλογώτεροι καὶ δαίμονας πονηροὺς καὶ
 30 ὥραν αἰτιῶνται κακὴν τῶν γεγενημένων. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν

ἀπρέπειαν, ἀφοῦ τὸ λογικόν σου θὰ εἶναι τυφλωμένον καὶ μεθυσμένον. Ἐνῶ, ὅταν εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ τὸ πάθος, τότε βλέπεις εἰς τοὺς ἄλλους τὰ ἰδικά σου, χωρὶς ἢ κρίσις σου νὰ εἶναι ἐπηρεασμένη. Κάνε μου δὲ τὴν χάριν νὰ ἰδῆς τὰ πλήθη ποὺ μαζεύονται τριγύρω καὶ τοὺς ὠργισμένους νὰ ἀσχημονοῦν εἰς τὸ μέσον, ὡσάν νὰ εἶναι μαινόμενοι.

Διότι ὅταν ὁ θυμὸς βράζων εἰς τὸ στῆθος ἀναπηδᾷ καὶ ἐξαγριώνεται, τότε τὸ στόμα βγάζει φωτιά, οἱ ὀφθαλμοὶ πετοῦν φλόγας, φουσκώνει παντοῦ τὸ πρόσωπον, τὰ χέρια ἀπλώνονται ἀτάκτως, τὰ πόδια πηδοῦν κατὰ τρόπον καταγέλαστον καὶ τινάσσονται εἰς τοὺς κατόχους των καὶ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τοὺς μαινομένους, μὴ αἰσθανόμενοι ὅλα αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους ὄνους, ἀφοῦ λακτίζουν καὶ δαγκώνουν. Πράγματι ὁ θυμωμένος ἄνδρας δὲν εἶναι εὐπρεπής.

Ἐπειτα, μετὰ τὴν τόσην γελιοποίησιν, ἀφοῦ μεταβοῦν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ συνέλθουν, αἰσθάνονται μεγαλύτερον πόνον καὶ πολὺν φόβον, σκεπτόμενοι ποῖοι τάχα νὰ ἦσαν οἱ παρόντες κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς των. Διότι ὅπως οἱ παραφρονοῦντες οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦν ποῖοι εἶναι παρόντες, ὅταν συνέλθουν τότε σκέπτονται αὐτά. Μήπως ἄρά γε ἦσαν φίλοι, μήπως ἄρά γε ἦσαν ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι αὐτοὶ ποὺ μὲ εἶδαν; Διότι ἐξ ἴσου φοβοῦνται καὶ τοὺς δύο· αὐτοὺς μὲν, ἐπειδὴ θὰ τοὺς περιφρονήσουν καὶ θὰ κάμουν μεγαλυτέραν τὴν ἐντροπὴν των, τοὺς ἄλλους δέ, ἐπειδὴ θὰ χαιρεκακήσουν. Ἐὰν δὲ συμβῆ νὰ ἔχουν ἀνταλλάξει μεταξὺ των καὶ κτυπήματα, ὁ φόβος εἶναι χειρότερος, μήπως συμβῆ τίποτε τὸ πολὺ κακὸν εἰς τὸν παθόντα, ἢ μήπως ἐπακολουθήσῃ πυρετὸς καὶ ἐπιφέρῃ θάνατον, ἢ μήπως δημιουργηθῆ πρήξιμον δυσκολοθεράπευτον καὶ ὀδηγήσῃ εἰς σοβαρὸν κίνδυνον.

Καὶ λέγουν· τί μοῦ ἐχρειάζετο τὸ μάλωμα; Τί μοῦ ἐχρειάζοντο αἱ ὕβρεις καὶ αἱ φιλονεικίαι; Νὰ καθοῦν, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ καταριοῦνται ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ φθαρτὰ ποὺ τοὺς ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴν. Οἱ πῶ ἀνόητοι μάλιστα μέμ-

ώρας κακῆς, (οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὥρα κακὴ ποτε) οὐδὲ δαίμονος ταῦτα πονηροῦ, ἀλλὰ τῆς πονηρίας τῶν ἐαλωκότων· οὗτοι γὰρ καὶ τοὺς δαίμονας ἐπισπῶνται, καὶ πάντα ἑαυτοῖς ἐπάγουσι τὰ δεινά.

5 Ἄλλ' οἰδαίνει, φησὶν, ἡ καρδία, καὶ ταῖς ὑβρεσι δάκνεται; Οἶδα καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τοὺς κρατοῦντας τοῦ δεινοῦ τοῦτου θηρίου θαυμάζω· ἂν γὰρ θέλωμεν, δυνατὸν διακρούσασθαι τὸ πάθος. Διὰ τί γὰρ ἀρχόντων ἡμᾶς ὑβρίζοντων, τοῦτο μὴ πάσχομεν; ἄρ' οὐχ ὅτι φόβος ἀντίρροπος ἔστηκε
10 τοῦ πάθους, ἡμᾶς ἐκδειματιῶν, καὶ οὐδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν συγχωρῶν; Διὰ τί δὲ καὶ οἱ οἰκέται, παρ' ἡμῶν ὑβριζόμενοι μυρία, οἰγῆ πάντα φέρουσιν; ἄρ' οὐχ ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸν αὐτὸν αὐτοῖς ἐπικείμενον ἔχουσι δεσμόν;

Σὺ δὲ μὴ μόνον ἐννοήσης τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀλλ'
15 ὅτι σε καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ὑβρίζει τότε ὁ κελεύων οἰγᾶν, καὶ πάντα οἴσεις πράως. Καὶ εἶπε πρὸς τὸν ἐπιόντα· Τί σοι πάθω; ἄλλος μου κατέχει καὶ τὴν δεξιὰν καὶ τὴν γλῶτταν, καὶ γενήσεται καὶ σοὶ κακείνω φιλοσοφίας ὑπόθεσις τὸ ρῆμα. Νῦν δὲ ἀνθρώπων μὲν ἕνεκεν καὶ τὰ ἀφόρητα φέρομεν,
20 καὶ πρὸς τοὺς ὑβρικότητας λέγομεν πολλάκις· Ὁ δεῖνά με ὑβρισεν, οὐ σὺ, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ ταύτην ἔξομεν τὴν εὐλάβειαν; Καὶ ποία ἡμῖν ἔσται συγγνώμη;

Εἶπωμεν καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν· Ὁ Θεὸς ἡμᾶς ὑβρίζει νῦν, ὁ κατέχων ἡμῶν τὰς χεῖρας· μὴ σκιριτῶμεν,
25 μηδὲ ἔσιω ὁ Θεὸς ἀνθρώπων ἀτιμότερος ἡμῖν. Ἐφρίξατε πρὸς τὸ ρῆμα; Ἄλλ' οὐχὶ πρὸς τὰ ρήματα βούλομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν προᾶξιν φρίττειν ὑμᾶς· ἐκέλευσε γὰρ ὁ Θεὸς ραπιζομένους μὴ μόνον φέρειν, ἀλλὰ καὶ παρέχειν ἐ-

φονται τοὺς πονηροὺς δαίμονας καὶ τὴν κακὴν ὥραν δι' ὅσα ἔγιναν. Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἐνέργειαι κακῆς ὥρας, διότι δὲν ὑπάρχει ποτὲ κακὴ ὥρα, οὔτε πονηροῦ δαίμονος, ἀλλὰ τῆς πονηρίας αὐτῶν ποὺ ἔχουν κυριευθῆ ἀπὸ τὸ πάθος. Διότι αὐτοὶ προσελκύουν καὶ τοὺς δαίμονας καὶ προκαλοῦν ὅλα τὰ δεινὰ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των.

Ἄλλὰ μήπως ἰσχυρίζεται ὅτι φουσκώνει ἡ καρδιὰ καὶ δαγκώνεται μὲ τὰς ὕβρεις; Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγὼ δι' αὐτὸ καὶ θαυμάζω ὅσους συγκρατοῦν τὸ φοβερὸν αὐτὸ θηρίον. Διότι ἐὰν θέλωμεν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπομακρύνωμεν τὸ πάθος. Διατί ἄλλωστε δὲν πάσχομεν τὸ ἴδιον ὅταν μᾶς ὑβρίζουν ἄρχοντες; Δὲν εἶναι διότι ὑπάρχει φόβος ἰσοδύναμος πρὸς τὸ πάθος, ὁ ὁποῖος μᾶς τρομάζει καὶ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τὴν ἀφορμὴν νὰ ἐμφανισθῆ; Διατί ἄρα γε καὶ οἱ δοῦλοι ὅταν ὑβρίζονται ἀπὸ ἡμᾶς πάρα πολύ, ὑπομένουν τὰ πάντα μὲ σιωπὴν; Δὲν εἶναι ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὸν ἴδιον φόβον διὰ τὸν ἑαυτὸν των;

Σὺ δὲ μὴ σκεφθῆς μόνον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην σὲ ὑβρίζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος παραγγέλλει νὰ σιωπῶμεν, καὶ τότε θὰ τὰ ὑπομείνης ὅλα μὲ πραότητα. Καὶ εἶπε εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος σοῦ ἐπιτίθεται· τί νὰ σοῦ κάμω; Ἄλλος μοῦ κρατεῖ τὴν δεξιὰν καὶ τὴν γλῶσσαν· καὶ ὁ λόγος αὐτὸς θὰ γίνῃ καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀφορμὴ συγκρατήσεως. Τώρα ἐπίσης, χάριν ἀνθρώπων καὶ τὰ ἀνυπόφορα ὑποφέρομεν καὶ πολλὰς φορὰς λέγομεν πρὸς ἐκείνους ποὺ μᾶς ὕβρισαν· ὁ τάδε μὲ ὕβρισην, ὄχι σύ. Ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ λοιπὸν δὲν θὰ δείξωμεν οὔτε αὐτὸν τὸν σεβασμόν; Τότε ποία συγγνώμη θὰ μᾶς δοθῆ;

Ἄς εἴπωμεν καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν μας· τώρα ὁ Θεὸς μᾶς ὑβρίζει, αὐτὸς ποὺ κρατεῖ τὰ χέρια μας· ἄς μὴ ἀναπηδῶμεν, οὔτε νὰ εἶναι ὁ Θεὸς πιὸ ἄτιμος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἡμᾶς. Ἐφρίξατε δι' αὐτὸ ποὺ εἶπα; Θέλω ὅμως νὰ φρίττετε ὄχι μόνον μὲ τὰ λόγια ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς πράξεις. Διότι ὁ Θεὸς διέταξεν ὄχι μόνον νὰ ὑπομένωμεν ὅταν ραπιζώμεθα,

αυτοὺς πρὸς τὸ χειρόν τι παθεῖν. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τοσαύτης
 σφοδρότητος ἐναντιώμεθα, ὡς μὴ μόνον μὴ παρέχειν ἑαυ-
 τοὺς εἰς τὸ κακῶς παθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀμύνασθαι, πολλάκις
 δὲ καὶ ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων, καὶ ἐλατιοῦσθαι νομίζειν, ἂν
 5 μὴ πράξωμεν τὰ αὐτά. Καὶ γὰρ τὸ δεινὸν τοῦτο ἐστίν, ὅτι
 καὶ νικᾶν οἰόμεθα, τὴν ἐσχάτην ἦταν ἠτιώμενοι, καί, κείμε-
 νοι κάτω, καὶ μυρίας δεχόμενοι πληγὰς παρὰ τοῦ διαβόλου,
 κρατεῖν αὐτοῦ νομίζομεν.

Διό, παρακαλῶ, μάθωμεν τίς τῆς νίκης ταύτης ὁ τρό-
 10 πος, καὶ τοῦτο μετίωμεν τοῦ τρόπου τὸ εἶδος. Τὸ γὰρ παθεῖν
 κακῶς, τοῦτο ἐστὶ τὸ στεφανοῦσθαι. Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ
 ἡμεῖς ἀναρρηθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ τὸν τῶν ἕξωθεν ἀ-
 γώνων, ἀλλὰ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ νόμον φυλάττωμεν ἐν τοῖς
 παλαίσμασι τούτοις, καὶ τὸ πάντα φέρειν μετὰ μακροθυμίας·
 15 οὕτω γὰρ καὶ τῶν παλαιόντων περιγινώμεθα, καὶ τῶν ἐν-
 ταῦθα, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κρά-
 τος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,
 20 Ἀμήν.

ἀλλὰ νὰ προσφερώμεθα νὰ ὑποστῶμεν καὶ χειρότερα. Ἐνῶ ἔμεῖς μὲ τόσην δύναμιν ἐναντιωνόμεθα, μὲ ἀποτέλεσμα ὄχι μόνον νὰ μὴ προσφέρωμεν τοὺς ἑαυτοὺς διὰ νὰ πάθωμεν κάτι χειρότερον, ἀλλὰ καὶ ἀμυνόμεθα, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ ἀρχόμεθα χειρῶν ἀδίκων καὶ νομίζομεν ὅτι θὰ μειωθῶμεν ἐὰν δὲν ἀνταποδώσωμεν τὰ ἴδια. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ τρομερόν, ὅτι νομίζομεν ὅτι νικῶμεν, ἐνῶ ὑφιστάμεθα τὴν μεγαλύτεραν ἡτταν καὶ εἴμεθα ἐξηπλωμένοι κάτω, καὶ ἐνῶ δεχόμεθα μύρια κτυπήματα ἀπὸ τὸν διάβολον, νομίζομεν ὅτι κυριαρχοῦμεν εἰς αὐτόν.

Δι' αὐτό, παρακαλῶ, ἅς μάθωμεν ποῖος εἶναι ὁ τρόπος τῆς νίκης αὐτῆς καὶ ἅς ἐπιδιώκωμεν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ τρόπου. Διότι τὸ νὰ ὑποστῶμεν κάτι ἀδίκως, αὐτὸ εἶναι στεφάνωμα. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν καὶ ἔμεῖς νὰ ἀνακηρυχθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὄχι τὸν νόμον τῶν κοσμικῶν ἀγώνων, ἀλλὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ νὰ φυλάσσωμεν εἰς τὰ ἀγωνίσματα αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ὑπομένωμεν ὅλα μὲ μακροθυμίαν. Διότι ἔτσι καὶ τοὺς συναγωνιστάς μας θὰ καταβάλωμεν καὶ τὰ ἐδῶ καὶ τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα δόξα, δύναμις, τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄.

Ἰω. 1, 3

«Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν».

5 1. Μωϋσῆς μὲν, ἀρχόμενος τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συγγραφῆς τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ, περὶ τῶν αἰσθητῶν ἡμῖν διαλέγεται, καὶ ταῦτα ἀπαριθμεῖται διὰ πολλῶν, («Ἐν ἀρχῇ» γάρ, φησὶν, «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»), εἶτα ἐπάγει ὅτι καὶ φῶς ἐγένετο, καὶ δεῦτερος οὐρανός, καὶ ἀ-
10 στέρων φύσις, καὶ παντοδαπὰ γένη ζώων, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον ἐπεξιόντες παρέλκωμεν.

Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς οὗτος, ἅπαντα συντεμῶν, ἐν ῥήματι περιλαμβάνει ἐκεῖνά τε καὶ τὰ ἐκείνων ἀνώτερα εἰκότως, ἅτε καὶ γνώριμα ὄντα τοῖς ἀκούουσι, καὶ ἐπὶ μείζονα ἐπειγόμενος ὑπόθεσιν, καὶ πᾶσαν τὴν πραγματείαν ἐνοσησάμενος
15 οὐ περὶ τῶν ἔργων, ἀλλὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ πάντα παραγαγόντος εἰπεῖν. Διὰ τοι τοῦτο ἐκεῖνος μὲν, καίτοι γε τὸ ἔλατιον μέρος τῆς κίσεως ἀπολαθὼν (οὐδὲν γὰρ ἡμῖν περὶ τῶν ἀοράτων διελέχθη δυνάμεων), τούτοις ἐνδιατρίβει,
20 οὗτος δέ, ἅτε πρὸς αὐτὸν σπεύδων τὸν Ποιητὴν ἀνελθεῖν, εἰκότως ἅπαντα παραιρέχει, καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐκείνων σεσιγημένα ἐνὶ καὶ βραχεῖ λόγῳ περιλαθὼν, τῷ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο».

Καὶ ἵνα μὴ νομίσης πάντα ἐκεῖνα λέγειν μόνον αὐ-
25 τὸν τὰ καὶ Μωϋσεῖ εἰρημένα, ἐπάγει, ὅτι «καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέ ἓν, ὃ γέγονεν»· τουτέστι, τῶν γενητῶν κἂν ὁρατὸν τι ἦ, κἂν νοητὸν, οὐδὲν χωρὶς τῆς τοῦ Υἱοῦ δυνάμε-

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄.

Ίω. 1, 3

«Όλα έγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν».

1. Ὁ μὲν Μωϋσῆς ὅταν ἄρχιζε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν συγγραφὴν πού ὑπάρχει εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ αὐτὰ ἀπαριθμεῖ διὰ μακρῶν. «Εἰς τὴν ἀρχὴν», λέγει, «ἔδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»¹. Ἔπειτα προσθέτει ὅτι ἐδημιουργήθη καὶ τὸ φῶς καὶ δεύτερος οὐρανὸς καὶ ἡ φύσις τῶν ἀστέρων καὶ τὰ διάφορα γένη τῶν ζώων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, διὰ νὰ μὴ ἐπιμηκύνωμεν τὸν λόγον ἀναφέροντες τὸ καθένα χωριστά,

Ὁ εὐαγγελιστὴς αὐτὸς ὅμως, ἀφοῦ τὰ ἐσυντόμευσεν ὅλα, περιέλαβεν εἰς τὸν λόγον του καὶ ἐκεῖνα καὶ τὰ ἀνώτερα ἐκείνων. Πολὺ ὀρθῶς, ἀφοῦ καὶ γνωστὰ ἦσαν εἰς τοὺς ἀκροατὰς του καὶ ἐβιάζετο νὰ φθάσῃ εἰς σπουδαιότερον θέμα καὶ παρουσιάζων τὴν ὅλην πραγματείαν του, δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἔργων ἀλλὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ ὁ ὁποῖος παρήγαγε τὰ πάντα. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἐκεῖνος μὲν, ἂν καὶ περιέλαβε τὸ μικρότερον μέρος τῆς κτίσεως (διότι τίποτε δὲν μᾶς εἶπε περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων) ἀσχολεῖται μὲ αὐτά. Αὐτὸς δέ, ἐπειδὴ βιάζεται νὰ ἀνέβῃ πρὸς τὸν Ποιητὴν, εὐλόγως τὰ παρατρέχει ὅλα, καὶ αὐτὰ καὶ ὅσα ἀποσιωπᾷ ἐκεῖνος, ἀφοῦ τὰ περιέλαβεν εἰς μίαν σύντομον φράσιν· «Όλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ».

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἀναφέρει ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν λεχθῆ καὶ ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, προσθέτει ὅτι «καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔγιναν». Δηλαδή ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, εἴτε ὁρατὸν εἶναι κάτι, εἴτε νοη-

ως εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. Οὐ γὰρ δὴ τὴν τελείαν στιγμήν τῷ «οὐδὲ ἔν», ἐπιθήσομεν κατὰ τοὺς αἰρετικούς· ἐκεῖνοι γάρ, βουλόμενοι τὸ Πνεῦμα κτιστὸν εἰπεῖν, φασίν· «Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Ἄλλ' οὕτως ἀπερινόητον γίνεται τὸ λεγόμενον.

Πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ καιρὸς ἦν ἐνταῦθα τοῦ Πνεύματος ἐπιμνησθῆναι· εἰ δὲ καὶ ἐβούλετο, τίος ἔνεκεν οὕτως ἀσαφῶς αὐτὸ τέθεικε; πόθεν γὰρ δῆλον, ὅτι περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦτο εἴρηται; Ἄλλως δὲ εὐρήσομεν κατὰ τὸν λόγον τοῦ-

10 **τον οὐ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Υἱὸν δι' ἑαυτοῦ γινόμενον.** Ἄλλὰ διανάσσητε, ὥστε μὴ διαφυγεῖν ὑμᾶς τὸ λεγόμενον, καὶ φέρε κατὰ τὸν ἐκείνων τέως ἀναγνώμενον τρόπον οὕτω γὰρ ἡμῖν φανερώτερον τὸ ἄτοπον ἔσται· «Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν».

15 **Τὸ Πνεῦμά φασιν εἰρησθαι τὴν ζωὴν.** Ἄλλ' ἡ ζωὴ αὕτη καὶ φῶς εὐρίσκειται· ἐπάγει γάρ· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Οὐκοῦν καὶ αὐτοὺς τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα λέγει. Τί οὖν; Ὅταν ἐπάγη, καὶ λέγη, ὅτι «Ἐγένετο ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένος, ἵνα

20 **μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός», ἀνάγκη περὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοὺς λέγειν καὶ τοῦτο εἰρησθαι· ὃν γὰρ ἄνω Λόγον εἶπε, τοῦτον προῖόν καὶ Θεόν, καὶ ζωὴν, καὶ φῶς ὀνομάζει ζωὴ γὰρ ἦν, φησίν, ὁ Λόγος οὗτος, καὶ ἡ ζωὴ αὕτη φῶς ἦν.**

Εἰ τοίνυν ὁ Λόγος ἡ ζωὴ, ὁ δὲ Λόγος οὗτος καὶ ἡ ζωὴ

25 **σὰρξ ἐγένετο, ἡ ζωὴ ἐγένετο σὰρξ, (τουτέστιν ὁ Λόγος), καὶ αὐτῆς ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν, ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός.** Ἄν τοίνυν τὸ Πνεῦμα λέγωσιν ἐνταῦθα τὴν ζωὴν εἰρησθαι, ὄρα πόσα ἔψεται τὰ ἄτοπα· ἔσται γὰρ αὐτὸ σαρκωθέν, οὐχ ὁ Υἱός· ἔσται μονογενὴς Υἱός τὸ Πνεῦμα.

τόν, τίποτε δὲν παρήχθη χωρὶς τὴν δύναμιν τοῦ Υἱοῦ· διότι ἔμείς δὲν τοποθετοῦμεν τὴν τελείαν εἰς τὸ «οὐδὲ ἓν», ὅπως οἱ αἵρετικοί. Ἐκεῖνοι ἐπειδὴ θέλουν νὰ χαρακτηρίσουν τὸ Πνεῦμα κτιστόν, λέγουν· «ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Ἔτσι ὅμως γίνεται ἀκατανόητον αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγεται.

Ἐν πρώτοις δὲν ἦτο καιρὸς νὰ ἀναφέρῃ ἐδῶ τὸ Πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἤθελε, διατί τὸ ἔθεσε μὲ τόσην ἀσάφειαν; Διότι ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερόν ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη περὶ τοῦ Πνεύματος; Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν ἰδίαν λογικὴν ἠμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ὄχι τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ὁ ἱδιος ὁ Υἱὸς δημιουργεῖται διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀλλὰ σηκωθῆτε, διὰ νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ αὐτὸ πού λέγεται, καὶ ἄς ἀναγνώσωμεν τὸ χωρίον σύμφωνα μὲ τὸν ἰδικόν τους τρόπον· διότι ἔτσι θὰ γίνῃ εἰς ἡμᾶς περισσότερο φανερόν τὸ ἄτοπον· ἦτοι «ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν».

Ἰσχυρίζονται ὅτι ζωὴ ὀνομάζεται τὸ Πνεῦμα. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ αὕτη χαρακτηρίζεται καὶ φῶς, ἀφοῦ προσθέτει· «καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Σύμφωνα μὲ αὐτοὺς λοιπὸν φῶς τῶν ἀνθρώπων ἐδῶ ὀνομάζει τὸ Πνεῦμα. Ἐπομένως, ὅταν προσθέτῃ καὶ λέγῃ, ὅτι «ἐνεφανίσθη ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός», ὅπως ὅποτε θὰ ἰσχυρίζονται ὅτι περὶ τοῦ Πνεύματος ἐλέχθη καὶ τοῦτο. Ἐκεῖνον ὅμως πού ἐπάνω ὠνόμασε Λόγον, αὐτὸν παρακάτω τὸν ὀνομάζει καὶ Θεὸν καὶ ζωὴν καὶ φῶς. Διότι λέγει ὅτι ὁ Λόγος αὐτὸς ἦτο ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ αὕτη ἦτο φῶς.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος εἶναι ἡ ζωὴ, αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος καὶ ἡ ζωὴ ἐγένεν ἄνθρωπος, ἡ ζωὴ ἐγένεν ἄνθρωπος, δηλαδή ὁ Λόγος, καὶ αὐτῆς τὴν δόξαν εἶδαμεν, ὡς Μονογενοῦς ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἐὰν λοιπὸν λέγουν ὅτι ζωὴ ἐδῶ ὠνομάσθη τὸ Πνεῦμα κύτταξε πόσα ἄτοπα θὰ ἀκολουθήσουν. Διότι τότε αὐτὸ θὰ εἶναι πού ἐσαρκώθη καὶ ὄχι ὁ Υἱὸς καὶ θὰ εἶναι Μονογενὴς Υἱὸς τὸ Πνεῦμα.

Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, εἰς ἕτερον πάλιν ἀιοπώτατον, τοῦτο φεύγοντες, ἐμπεσοῦνται, οὕτως ἀναγινώσκοντες· εἰ γὰρ δὴ ὁμολογήσαιεν, ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ εἴρηται, καὶ μὴ σίξαιεν μηδὲ ἀναγνοῖεν ὥσπερ ἡμεῖς, αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν Υἱὸν
 5 γεγενῆσθαι ἐροῦσιν. Εἰ δὲ ἡ ζωὴ ὁ Λόγος, ὃ δὲ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, αὐτὸς ἐν αὐτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ γέγονε κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην.

Εἰτά τινα εἰπὼν ἐν τῷ μέσῳ ἐπήγαγε· «Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς».
 10 Ἴδου καὶ μονογενῆς Υἱὸς εὐρίσκειται κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ταῦτα λεγόντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· περὶ γὰρ αὐτοῦ πᾶσα αὐτῷ αὐτῇ ἢ διήγησις εἴρηται. Ὅρατε, ὅταν ἐκκυλισθῇ ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ποῦ παραιρέπεται, καὶ πόσα τίκει τὰ ἄτοπα;

15 Τί οὖν; οὐκ ἔστι τὸ Πνεῦμα φῶς; φησί. Ἔστι μὲν φῶς, ἀλλ' ἐνταῦθα οὐ περὶ τούτου εἴρηται· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς λέγεται Πνεῦμα, τοιέστιν ἀσώματος, ἀλλ' οὐ πάντως, εἴ που Πνεῦμα εἴρηται, ὁ Θεὸς δηλοῦται. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ περὶ τοῦ Πατρὸς τοῦτο φαμεν; οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῦ Παρακλήτου τοῦτο
 20 εἴποιμεν ἄν, ὅτι, εἴ που Πνεῦμα, πάντως ὁ Παράκλητος δηλοῦται· καίτοι γε τοῦτο αὐτοῦ μάλιστα γνωριστικόν ἐστιν ὄνομα, ἀλλ' οὐ πάντως, εἴ που Πνεῦμα, ὁ Παράκλητος· καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία λέγεται, ἀλλ' οὐ πάντως, εἴ που Θεοῦ δύναμις καὶ σοφία, ὁ Χριστός. Οὕτω
 25 δὴ καὶ ἐνταῦθα, εἰ καὶ φωτίζει τὸ Πνεῦμα, ὅμως νῦν οὐ περὶ αὐτοῦ φησιν ὁ Εὐαγγελιστής.

Ἄλλ' ὅταν αὐτοὺς τούτων ἀποκλείσωμεν τῶν ἀτόπων, οἱ δὲ πάλιν, πανταχοῦ σπουδάζοντες κατὰ τῆς ἀληθείας ἐστιάται, λέγουσιν, ἔτι τῆς αὐτῆς ἀναγνώσεως ἐχόμενοι· «Ὁ γέ-

Ἐὰν ὅμως δὲν δέχωνται αὐτό, ἀποφεύγοντες αὐτὸ περιπίπτουν εἰς ἄλλο πάλιν μεγαλύτερον ἀτόπημα ἀναγινώσκοντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ χωρίον. Διότι ἐὰν ὁμολογήσουν ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ ἔχει λεχθῆ, ἀλλὰ δὲν τὸ στίξουν οὔτε τὸ ἀναγνώσουν ὅπως ἔμεϊς, τότε δέχονται ὁ Υἱὸς ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν δὲ ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Λόγος, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἦτο μέσα του ζωῆ, αὐτὸς μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτήν.

Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπε μερικὰ ἐνδιαμέσως, ἐπρόσθεσε· «καὶ εἶδομεν τὴν δόξα του, δόξαν ὡς Μονογενοῦς Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα». Νὰ λοιπὸν ποῦ καὶ Μονογενῆς Υἱὸς γίνεται, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐκείνων ποῦ ἰσχυρίζονται αὐτά, τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται ὅλη αὐτοῦ ἡ διήγησις. Βλέπετε ποῦ φθάνει ὁ λόγος, ὅταν ἐκτραπῆ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, καὶ πόσα ἄτοπα γεννᾷ;

Τί λοιπὸν, δὲν εἶναι, λέγει, τὸ Πνεῦμα φῶς; Εἶναι βεβαίως φῶς, ἀλλὰ ἐδῶ δὲν γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ. Διότι καὶ ὁ Θεὸς λέγεται Πνεῦμα, δηλαδὴ ἀσώματος, ἀλλ' ὅμως ὅπου ἀναφέρεται τὸ Πνεῦμα δὲν δηλοῦται ὅπωςδῆποτε ὁ Θεός. Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐὰν τὸ λέγωμεν αὐτὸ διὰ τὸν Πατέρα; Διότι οὔτε καὶ διὰ τὸν Παράκλητον θὰ τὸ ἐλέγαμεν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὅπου ἀναφέρεται τὸ Πνεῦμα δηλοῦται ὅπωςδῆποτε ὁ Παράκλητος, ἂν καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικόν του ὄνομα. Πάντως ὅπου ἀναφέρεται τὸ Πνεῦμα δὲν νοεῖται ὁ Παράκλητος. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς λέγεται Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἀλλὰ ὅπου ἀναφέρεται ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ δὲν νοεῖται ὅπωςδῆποτε ὁ Χριστός. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Μολονότι φωτίζει καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅμως τώρα δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ εὐαγγελιστής.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν τοὺς ἀποκλείσωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄτοπα, αὐτοὶ πάλιν ἐπιδιώκοντες παντοῦ νὰ στραφοῦν κατὰ τῆς ἀληθείας, ἰσχυρίζονται ὅτι ἐπιμένουν ἀκόμη εἰς τὴν ἀ-

γονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν»· τοιούτιν, «ὃ γέγονε ζωὴ ἦν»). Τί οὖν; *Καὶ τὰ Σοδομηνῶν πάθη, καὶ ὁ κατακλυσμός, καὶ ἡ γέ-
 εννα, καὶ μυρία ὅσα τοιαῦτα; Ἐννοῦντα περὶ δημιουργίας ὁ λόγος
 ἡμῖν, φησί. Μάλιστα μὲν οὖν κἀκεῖνα δημιουργίας ἐστίν. Ἐννοῦντα
 5 ἵνα ἐκ περιουσίας τὸν λόγον αὐτῶν ἐλέγξωμεν, ἐρώμεθα αὐ-
 τούς· Τὸ ξύλον, εἶπέ μοι, ζωὴ; καὶ ὁ λίθος, ζωὴ, τὰ ἄψυχα
 ταῦτα καὶ ἀκίνητα; ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὅλον ζωὴ; Καὶ τίς
 ἂν τοῦτο εἴποι; Οὐ γὰρ αὐτοζωὴ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ζωῆς
 δεκτικός.

10 2. Ὅρα δὲ πάλιν κἀνταῦθα τὸ ἄτιπον· κατὰ γὰρ τὴν αὐ-
 τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐνταῦθα τὸν λόγον προάξομεν, ὥστε μα-
 θεῖν τὴν ἄνοιαν αὐτῶν κἀντιεῦθεν. Οὕτως γὰρ οὐδαμῶς οὐδὲν
 ἀρμότιοντα λέγουσι τῷ Πνεύματι· διὰ γὰρ ἐκπέσωσιν ἐκεῖθεν,
 ἀνθρώποις αὐτὰ περιάπιουσιν, ἃ τοῦ Πνεύματος ἐνόμισαν
 15 ἀξίως εἰρηθεῖν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως αὐτὴν ἐξετάσωμεν
 τὴν ἀνάγνωσιν.

Ζωὴ ἡ κτίσις λέγεται νῦν· οὐκοῦν καὶ φῶς ἡ αὐτή· καὶ
 περὶ αὐτῆς ἤλθε μαρτυρήσων ὁ Ἰωάννης. Διὰ τί οὖν μὴ καὶ
 αὐτός ἐστι φῶς; «οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς», φησί, καίτοι
 20 καὶ αὐτὸς τῆς κτίσεως ἦν. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν οὗτος φῶς;
 πῶς δὲ «ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο»,
 ἡ κτίσις ἐν τῇ κτίσει ἦν, καὶ ἡ κτίσις διὰ τῆς κτίσεως γέγο-
 νε; πῶς δὲ «καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω»; τὴν κτίσιν ἡ
 κτίσις οὐκ ἔγνω; «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐ-
 25 ξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι».

Ἐννοῦντα ἄλλως τοῦ γέλωτος· ὑμῖν γὰρ ἀφήμι λοιπὸν ἐπεξελ-
 θεῖν τῇ τῶν λόγων τούτων τερατεία, ἵνα μὴ αὐτοὶ τοῦτο δό-
 ξωμεν προηρηθεῖν, τὸ γελωτοποιεῖν ἀπλῶς, καὶ τὸν χρόνον

νάγνωσιν αὐτήν· «ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν», δηλαδὴ ὅ,τι ἐδημιουργήθη ἦτο ζωή. Ὡστε λοιπὸν καὶ τὰ πάθη τῶν Σοδομιτῶν καὶ ὁ κατακλυσμός καὶ ἡ γέεννα καὶ μύρια ἄλλα παρόμοια; Ἀλλὰ ὁ λόγος εἰς ἡμᾶς εἶναι περὶ τῆς δημιουργίας, λέγει. Καὶ ἐκεῖνα ὅμως εἶναι ἔργα τῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξωμεν ἐκ τῶν πραγμάτων τὸν λόγον των, τοὺς ἐρωτῶμεν· τὸ ξύλον, εἶπέ μου, εἶναι ζωή; Καὶ ὁ λίθος εἶναι ζωή, αὐτὰ τὰ ἄψυχα καὶ ἀκίνητα; Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀλόκληρος εἶναι ζωή; Καὶ ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἰσχυρισθῇ αὐτό; Διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτοζωή, ἀλλὰ δεκτικὸς ζωῆς.

2. Κύτταξε δὲ πάλιν καὶ ἐδῶ τὸ ἄτοπον· καθόσον θὰ συνεχίσωμεν καὶ ἐδῶ τὸν λόγον σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιον συλλογισμόν, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν μωρίαν των καὶ ἀπὸ αὐτά, διότι δυστυχῶς δὲν λέγουν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀρμόζουν εἰς τὸ Πνεῦμα. Διότι ἀφοῦ ἐκπέσουν ἀπὸ ἐκεῖ ἀποδίδουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δικαιοματικὰ νομίζουν ὅτι λέγονται περὶ τοῦ Πνεύματος. Ἀλλὰ ἄς ἐξετάσωμεν καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν ποὺ προτείνουν.

Ζωὴ τώρα λέγεται ἡ κτίσις. Ἐπομένως ἡ ἴδια εἶναι καὶ φῶς καὶ ἄρα περὶ αὐτῆς ἦλθε νὰ μαρτυρήσῃ ὁ Ἰωάννης. Ἀλλὰ διατί δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς φῶς; «Δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς», λέγει, μολονότι καὶ αὐτὸς ἀνήκεν εἰς τὴν κτίσιν. Πῶς λοιπὸν δὲν ἦτο ἐκεῖνος φῶς; Πῶς δὲ «ἦτο εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη δι' αὐτοῦ»; Ἡ κτίσις εὐρίσκετο μέσα εἰς τὴν κτίσιν καὶ ἡ κτίσις ἐδημιουργήθη διὰ τῆς κτίσεως; Καὶ πῶς «ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε»; Ἡ κτίσις δὲν ἀνεγνώρισε τὴν κτίσιν; «Ὅσοι ὅμως τὸν ἐδέχθησαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ».

Ἀλλὰ εἶναι ἀρκετὸν τὸ γέλιο. Ἀφήνω δὲ εἰς ἐσᾶς νὰ ἐρευνήσετε περαιτέρω τὴν τερατολογίαν τῶν λόγων αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ δώσωμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὸ ἐπιδιώκομεν ἐμεῖς, ἀπλῶς νὰ τοὺς γελοιοποιήσωμεν, καὶ δαπα-

εἰκῆ παραναλώσωμεν. Εἰ γὰρ μήτε περὶ τοῦ Πνεύματος ταῦτα εἴρηται, (ὥσπερ οὖν οὐδὲ εἴρηται, καθὼς ἀποδέδεικται), μήτε περὶ τῆς κτίσεως, ἔχοιτο δὲ ἔτι τῆς αὐτῆς ἀναγνώσεως, τὸ πάντων ἀσιωπώτερον ἐκεῖνο ἔγεται, ὅπερ
 5 ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τὸ τὸν Υἱὸν δι' ἑαυτοῦ γεγενῆσθαι· εἰ γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὁ Υἱὸς ἐστὶ, τὸ δὲ φῶς τοῦτο ζωὴ ἦν, ἡ δὲ ζωὴ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ἀνάγκη πᾶσα τοῦτο συνενεχθῆναι κατὰ τὴν ἐκείνων ἀνάγνωσιν. Διό, ταύτην ἀφέντες, ἐπὶ τὴν νενομισμένην ἔλθωμεν ἀνάγνωσίν τε καὶ
 10 ἐξήγησιν.

Τίς δὲ ἐστὶν αὕτη; Τὸ μέχρι τοῦ «ὃ γέγονε» ἀναπαῦσαι τὸν λόγον· εἶτα ἀπὸ τῆς ἐξῆς λέξεως ἄρξασθαι, τῆς λεγούσης· «Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· «Χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονε». Εἴ τι γέγονε
 15 τῶν γενητῶν, φησὶν, οὐκ ἐγένετο χωρὶς αὐτοῦ. Ὅρας πῶς τῇ βραχείᾳ ταύτῃ προσθήκῃ πάντα διωρθώσαιο τὰ ὑφορμούντα ἅτιπα; τῷ γὰρ ἐπαγαγεῖν ὅτι «Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», καὶ προσθεῖναι «ὃ γέγονε», τὰ τε νοητὰ περιέλαβε, καὶ τὸ Πνεῦμα ὑπεξεῖλεν.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», ἵνα μή τις εἴπῃ· Οὐκοῦν, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα γέγονε, τῆς προσθήκης ἐδεήθη ταύτης. Ἐγὼ γάρ, φησὶν, εἴ τι γενητόν ἐστι, τοῦτο εἶπον δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶν ἄόρατον ἦ, καὶν ἀσώματον,
 25 καὶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς εἶπον πάντα, ἀλλ' εἴ τι γέγονε, ιουτέστι, τὰ γενητά. Τὸ δὲ Πνεῦμα οὐ γενητόν.

Εἶδες διδασκαλίαν ἠκριβωμένην; Ἀνέμνησε τῆς δημιουργίας τῶν αἰσθητῶν, (προλαβὼν γὰρ αὐτὰ Μωϋσῆς ἐδίδασκεν), εἶτα ἐκεῖθεν προκόψαντας ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀγαγὼν,
 30

νήσωμεν ἀσκόπως τὸν χρόνον. Διότι ἐὰν οὔτε περὶ τοῦ Πνεύματος λέγωνται αὐτὰ (ὅπως πράγματι δὲν λέγονται, καθὼς ἀπεδείχθη), οὔτε περὶ τῆς κτίσεως, ἐξακολουθοῦν ὅμως ἀκόμη νὰ ἐπιμένουν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν, τότε ἐξάγεται τὸ πρὸ ἄτοπον ἐκεῖνο συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον προηγουμένως εἴπαμεν, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐδημιουργήθη διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του! Διότι, ἐὰν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν εἶναι ὁ Υἱός, τὸ δὲ φῶς ἦτο ζωὴ, ἡ δὲ ζωὴ ἔγινεν ἐντὸς αὐτοῦ, αὐτὸ ἐξάγεται ἀπαραιτήτως σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν των ἀνάγνωσιν. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσωμεν αὐτήν, ἅς ἔλθωμεν εἰς τὴν παραδεδομένην ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν.

Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Τὸ νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον μέχρι τοῦ «ὃ γέγονεν». Ἐπειτα νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν ἐξῆς φράσιν ἢ ὁποία λέγει· «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν». Διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγει αὐτὸ καὶ εἶναι «χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν». Ὅτιδήποτε τῶν κτιστῶν ἐδημιουργήθη, λέγει, δὲν ἐδημιουργήθη χωρὶς αὐτόν. Βλέπεις ὅτι μὲ τὴν σύντομον αὐτὴν προσθήκην, προλαμβάνει ὅλα τὰ ἄτοπα πρὸς ὑπεισέρχονται; Διότι μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ ὅτι «χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε» καὶ νὰ προσθέσῃ «ὅ,τι ἔγινε», καὶ ὅλα τὰ νοητὰ τὰ συμπεριέλαβε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐξήρρεσεν.

Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε», διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς· ἐπομένως, ἐὰν ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, ἔγινε καὶ τὸ Πνεῦμα, δι' αὐτὸ ἐχρειάσθη τὴν προσθήκην αὐτήν. Διότι ἐγώ, λέγει, ὅ,τι εἶναι κτιστόν, αὐτὸ εἶπα ὅτι ἐδημιουργήθη δι' αὐτοῦ, εἴτε εἶναι ἀόρατον, εἴτε εἶναι ἀσώματον, εἴτε εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπα γενικῶς ὅλα, ἀλλὰ ὅ,τι ἔγινε, δηλαδὴ τὰ κτιστά. Ἐνῶ τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι κτιστόν.

Βλέπεις διδασκαλίαν ἀκριβολόγον; Ὑπέμνησε τὴν δημιουργίαν τῶν αἰσθητῶν, ἐπειδὴ εἶχε προλάβει νὰ τὰ διδάξῃ ὁ Μωϋσῆς καὶ ἀφοῦ ἐπροωδεύσαμεν ἀπὸ ἐκεῖ μᾶς ὠδή-

(τὰ ἀσώματα λέγω καὶ τὰ ἄόρατα), ὑπεξείλε τῆς κτίσεως ἀπάσης τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὕτω καὶ Παῦλος, ἀπὸ τῆς χάριτος ταύτης ἐμπνεόμενος, ἔλεγεν· «Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα». Καὶ ὅρα πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν ἀκριβείαν.

5 Ἐν τῷ αὐτῷ Πνεῦμα ταύτην ἐκίνει τὴν ψυχὴν. Ἴνα γὰρ μήτε ὑπεξέλῃ τις τῶν γενητῶν τι τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας διὰ τὸ ἄόρατα αὐτὰ εἶναι, μήτε τούτοις ἐγκαταμίξῃ τὸν Παράκλητον παραδραμῶν καὶ αὐτὸς τὰ αἰσθητὰ πᾶσι γνώριμα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπαριθμεῖται, λέγων· «Ἐἴτε θρόνοι, εἴτε

10 κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι». Τὸ γὰρ «εἴτε», ἐφ' ἐκάστου κείμενον, οὐδὲν ἄλλο ἡμῖν ἐμφαίνει, ἢ τοῦτο, τὸ «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο», καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν».

Εἰ δὲ τὸ «διὰ» νομίζεις ἐλατιώσεως εἶναι, ἄκουσον αὐ-

15 τοῦ λέγοντος· «Σὺ καὶ ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· ὁ περὶ τοῦ Πατρὸς ὡς δημιουργοῦ εἴρηται, τοῦτο περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγων, οὐκ ἂν εἰπὼν, εἰ μὴ ὡς περὶ δημιουργοῦ, ἀλλ' οὐχ ὑπουργοῦντός τινι τὴν δόξαν εἶχε. Εἰ δὲ ἐνταῦθα τὸ «δι' αὐτοῦ»

20 εἴρηται, δι' οὐδὲν ἕτερον τέθειται, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀγέννητον ὑποπιεύσῃ τις τὸν Υἱόν. Ἐπεὶ, ὅτι κατὰ τὴν δημιουργίας ἀξίωμα οὐδὲν ἔλατιον ἔχει τοῦ Πατρὸς, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ».

25 Εἰ μὲν οὖν περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τῷ, «Καὶ ἀρχάς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας», εἴρηται, σαφὲς τὸ τῆς δημιουργίας ἀξίωμα· εἰ δὲ περὶ τοῦ Πατρὸς τοῦτο τὸν Προφήτην εἰρηκέναι λέγεις, τὸν δὲ Παῦλον τῷ Υἱῷ προσνεμηκέναι τὸ περὶ ἐκείνου λεχθέν, καὶ οὕτω τὸ αὐτὸ γί-

2. Κολ. 1, 16.

3. Αὐτόθι.

4. Ψαλμ. 81, 26 καὶ Ἑβρ. 1, 12.

5. Ἰω. 5, 21.

γησεν εἰς τὰ ὑψηλότερα, τὰ ἀσώματα ἐννοῶ καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ἐξήρσεν ἀπὸ ὅλην τὴν κτίσιν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν χάριν αὐτὴν ἔλεγεν ὅτι «δι' αὐτοῦ ἐκτίσθησαν ὅλα»². Κύτταξε πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν· διότι τὸ ἴδιον Πνεῦμα ἐκινούσε καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν. Διὰ νὰ μὴ ἐξαιρέση κανεὶς τίποτε τὸ κτιστὸν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἀόρατα, οὔτε νὰ ἀναμίξη μὲ αὐτὰ τὸν Παράκλητον, ἀφοῦ ἀντιπαρῆλθε καὶ αὐτὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ εἰς ὅλους γνωστά, ἀπαριθμεῖ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τοὺς οὐρανοὺς λέγων· «εἴτε θρόνος, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι»³. Διότι τὸ «εἴτε» εὐρισκόμενον εἰς κάθε ἓνα, δὲν μᾶς φανερώνει τίποτε ἄλλο παρὰ τοῦτο, τό· «ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν».

Ἐὰν δὲ τὸ «διὰ» νομίζης ὅτι εἶναι δηλωτικὸν μειώσεως, ἄκουσε τὸν ἴδιον ὁ ὁποῖος λέγει· «Σύ, Κύριε, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ἐθεμελίωσες τὴν γῆν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί»⁴. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγεται διὰ τὸν Πατέρα ὡς δημιουργόν, αὐτὸ λέγει καὶ διὰ τὸν Υἱὸν καὶ δὲν θὰ τὸ ἔλεγεν, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ δημιουργοῦ, καὶ ὅχι ἐὰν εἶχε τὴν δόξαν ὑπηρετῶν εἰς κάποιον. Ἐὰν δὲ ἐδῶ λέγεται τὸ «δι' αὐτοῦ», διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν τίθεται, παρὰ μόνον διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθῆ κανεὶς τὸν Υἱὸν ἀγέννητον. Ὅτι δὲ ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς δημιουργίας δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὑποδεέστερον ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἄκουσε αὐτὸν ὁ ὁποῖος λέγει· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους πού θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»⁵.

Ἐὰν μὲν λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὸ «εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας σύ, Κύριε, ἐθεμελίωσες τὴν γῆν» ἐλέχθη διὰ τὸν Υἱόν, εἶναι σαφὲς τὸ ἀξίωμα τῆς δημιουργίας. Ἐὰν δὲ ἰσχυρίζεσαι ὅτι διὰ τὸν Πατέρα τὸ εἶπεν αὐτὸ ὁ προφήτης, καὶ ὅτι ὁ Παῦλος ἀπένειμεν εἰς τὸν Υἱὸν αὐτὸ πού ἐλέχθη δι' ἐκεῖνον, πάλιν τὸ ἴδιον εἶναι.

νεται πάλιν· οὐδὲ γὰρ ἂν καὶ τῷ Υἱῷ πρέπει αὐτὸ ὁ Παῦλος ἐνομοθέτησεν, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάρρει ὅτι τὰ τῆς ἀξίας ὁμοίμα ἦν· καὶ γὰρ ἦν τόλμης ἐσχάτης τὰ τῆ ἀσυγκρίτῳ πρόποντα φύσει ἐπὶ τὴν ἐλάτιω καὶ ἀποδέουσαν ἐκείνης ἀ-
5 γαγεῖν.

3. Ἄλλ' οὔτε ἐλάτιων εἰσὶν, οὔτε ἀποδέει τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ Υἱός. Διό περ οὐ ταῦτα μόνον ἐθάρρησεν εἰπεῖν ὁ Παῦλος περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἕτερα τοιαῦτα· τὸ γὰρ «ἐξ οὗ» ρῆμα, ὅπερ ὡς ἄξιόν τινα μόνου τοῦ Πατρὸς ἀπο-
10 νέμεις κληῖρον, καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ φησιν, οὕτω λέγων· «Ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὔξει εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ οὐκ ἀρκεῖται τούτῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν ὑμῖν ἀποφράττει τὰ σιόματα, τὸ «δι' οὗ» τοῦτο, ὅπερ ἐλατιώσεως
15 εἶναι λέγεις, τῷ Πατρὶ προσνέμων· «Πιστὸς γὰρ ὁ Θεός», φησί, «δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»· καὶ πάλιν, «Διὰ τοῦ θελήματος αὐτοῦ»· καὶ ἀλλαχοῦ, «Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα».

Ἔτσι οὐ τῷ Υἱῷ μόνῳ τό, «ἐξ οὗ», ἀλλὰ καὶ τῷ Πνεύ-
20 ματι προσενέμνεται· καὶ γὰρ τῷ Ἰωσήφ ὁ ἄγγελος ἔλεγε· «Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου»· ὥπερ οὖν καὶ τὸ «ἐν ᾧ», τοῦ Πνεύματος ὄν, οὐκ ἀπαξιοῖ καὶ τῷ Θεῷ προσνέμειν ὁ Προφήτης, οὕτω λέγων· «Ἐν τῷ Θεῷ ποιή-
25 σομεν δύναμιν». Καὶ ὁ Παῦλος, «δεόμενος», φησὶν, «εἰ πως ἤδη ποτὲ εὐδοωθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς». Καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ πάλιν τοῦτο τίθησι, λέγων· «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Καὶ ὅλως πολλάκις καὶ συνεχέστερον εὔροισεν ἂν μεθισταμένας ταύτας τὰς λέξεις· ταῦ-
30 τα δὲ οὐκ ἂν συνέθη, μὴ πανταχοῦ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑποκειμένης.

6. Κολ. 2, 19.

8. Ἐφ. 1, 1.

10. Ματθ. 1, 20.

12. Ρωμ. 1, 10.

7. Α' Κορ. 1, 9.

9. Ρωμ. 11, 36.

11. Ψαλμ. 59, 14.

Διότι ὁ Παῦλος δὲν θὰ ἐνομοθέτει ὅτι ἀρμόζει αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ἐὰν δὲν ἐπίστευεν ἀκράδαντα ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν ἦσαν ὁμότιμα. Ἦτο ἄλλωστε πολὺ μεγάλη τόλμη, ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀσύγκριτον φύσιν, νὰ τὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν κατωτέραν καὶ ὑποδεεστέραν ἐκείνης.

3. Ἀλλὰ οὔτε κατώτερος εἶναι, οὔτε ὑπολείπεται τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. Δι' αὐτὸ ὅχι μόνον αὐτὰ ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ περὶ αὐτοῦ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ ἄλλα παρόμοια. Διότι τὴν φράσιν «ἐξ οὗ», τὴν ὁποῖαν θεωρεῖς ὡσαν κάποιον προσὸν ἰσάξιον τοῦ Πατρὸς μόνον, τὴν χρησιμοποιεῖ καὶ διὰ τὸν Υἱὸν λέγων· «ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅλον τὸ σῶμα τρεφόμενον καὶ συνδεόμενον μὲ τὰς ἀρθρώσεις καὶ τὰ νεῦρα αὐξάνει μὲ αὔξησιν πού δίδει ὁ Θεός»⁶.

Καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλου ὡς φράσσει τὰ στόματα, ἀποδίδων εἰς τὸν Πατέρα τὸ «δι' οὗ» αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεις ὡς μειωτικόν. «Ἀξιόπιστος», λέγει, «εἶναι ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ὁποῖου εἶσθε καλεσμένοι εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Υἱὸν του»⁷. Καὶ πάλιν· «Διὰ τοῦ θελήματος αὐτοῦ»⁸. Καὶ ἄλλου· «Διότι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πάντα»⁹.

Ἔτσι ὅχι μόνον εἰς τὸν Υἱὸν ἀποδίδεται τὸ «ἐξ οὗ», ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα· καθόσον ὁ ἄγγελος ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰωσήφ· «Μὴ φοβηθῆς νὰ πάρῃς μαζί σου τὴν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου, διότι αὐτὸ πού θὰ γεννήσῃ προέρχεται ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹⁰. Καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ «ἐν ᾧ», ἐνᾧ ἀνήκει εἰς τὸ Πνεῦμα, δὲν ἀπαξιοῖ ὁ προφήτης νὰ τὸ ἀποδώσῃ καὶ εἰς τὸν Θεὸν λέγων τὰ ἐξῆς· «ἐν τῷ Θεῷ θὰ ἐπιδείξωμεν δύναμιν»¹¹. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Παρακαλῶ μήπως κάποτε θὰ ἔχω τὴν εὐτυχίαν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς»¹². Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπίσης τὸ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ λέγων· «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Καὶ γενικὰ πολλὰς φορές καὶ συνεχῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εὕρωμεν τὰς λέξεις αὐτὰς νὰ ἐναλλάσσωνται. Αὐτὸ δὲ δὲν θὰ συνέβαινεν ἐὰν δὲν ὑπῆρχε παντοῦ ἡ ἰδία οὐσία.

“Ἴνα δὲ τὸ «πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο» μὴ περὶ τῶν σι-
μείων ὑποπιεύσης νῦν λέγεσθαι, (περὶ γὰρ τούτων οἱ λοι-
ποὶ διελέχθησαν Εὐαγγελισταί), ἐπάγει μετὰ ταῦτα, λέγων
«Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι’ αὐτοῦ ἐγένετο», ἀλλ’ οὐ
δ τὸ Πνεῦμα οὐδὲ γὰρ τῶν γενητῶν τοῦτο, ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ τὴν
κτίσιν ἅπασαν.

Ἀλλὰ τίως ἐχώμεθα τῶν ἐξῆς· εἰπὼν γὰρ περὶ τῆς
δημιουργίας ὁ Ἰωάννης, οἷον, ὅτι «Πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένε-
το, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν», ἐπάγει
10 καὶ τὸν περὶ τῆς προνοίας λόγον, «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν», λέγων.
Καὶ γὰρ, ἵνα μηδεὶς ἀπιστήσῃ, πῶς τὰ ἴσαῦτα καὶ τηλι-
καῦτα δι’ αὐτοῦ γέγονεν, ἐπήγαγεν ὅτι «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν».
Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῆς πηγῆς, τῆς ἰκτιούσης ἀβύσσους, ὅσον
ἂν ἀφέλῃς, οὐδὲν ἡλάττωσας τὴν πηγὴν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς
15 ἐνεργείας τοῦ Μονογενοῦς, ὅσα ἂν πιστεύσῃς παρῆχθαι δι’
αὐτῆς καὶ πεποιῆσθαι, οὐδὲν ἐλάτιων αὐτὴ γέγονε. Μᾶλ-
λον δέ, ἴν’ οἰκειότερῳ χρήσωμαι παραδείγματι, τὸ τοῦ φω-
τὸς ἕρῳ, ὃ καὶ αὐτὸς ἐπήγαγεν εὐθέως, εἰπὼν «Καὶ ἡ ζωὴ
ἦν τὸ φῶς». Ὡσπερ οὖν τὸ φῶς, ὅσας ἂν φωτίσῃ μυριάδας,
20 οὐδὲν εἰς τὴν οἰκείαν ἐλατιοῦται λαμπρότητα, οὕτω καὶ ὁ
Θεὸς καὶ πρὸ τοῦ ἐργάσασθαι καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι ὁμοίως
ἀνελλιπῆς μένει, μηδὲν ἐλατιούμενος, μηδὲ ἀτονῶν ἐκ τῆς
δημιουργίας τῆς πολλῆς· ἀλλὰ, κἂν μυρίους δέῃ γενέσθαι
κόσμους τοιοῦτους, κἂν ἀπείρους, ὁ αὐτὸς μένει πᾶσιν ἀρκῶν
25 οὐ πρὸς τὸ παραγαγεῖν αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ
συγκρατῆσαι μετὰ τὴν δημιουργίαν αὐτούς· τὸ γὰρ τῆς ζωῆς
ὄνομα ἐνταῦθα οὐ τῆς δημιουργίας μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τῆς
προνοίας τῆς κατὰ τὴν διαμονήν.

Καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως δὲ λόγον προκαταβάλλε-
30 ται ἡμῖν, καὶ τῶν θαυμασιῶν τούτων εὐαγγελίων ἄρχεται·
τῆς γὰρ ζωῆς παραγενομένης πρὸς ἡμᾶς, λέλυται τοῦ θα-

Διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθῆς δὲ ὅτι τὸ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο» λέγεται τώρα διὰ τὰ θαύματα (καθόσον περὶ αὐτῶν ὠμίλησαν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί), προσθέτει μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ ἐξῆς· «Εἰς τὸν κόσμον ἦτο καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο», ὅχι ὅμως καὶ τὸ Πνεῦμα· αὐτὸ ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο ἀπὸ τὰ κτιστά, ἀλλ' ὑπεράνω ὅλης τῆς κτίσεως.

Ἄλλ' ἄς συνεχίσωμεν παρακάτω. Ἄφοῦ ὁ Ἰωάννης ὠμίλησε περὶ τῆς δημιουργίας, ἦτοι ὅτι «ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἐγένε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐγέναν», κάμνει λόγον καὶ περὶ τῆς προνοίας, λέγων ὅτι «εἰς αὐτὸν ὑπῆρχε ζωὴ». Διότι, διὰ νὰ μὴ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς πῶς ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ αὐτὰ τὰ τόσον μεγάλα καὶ τόσον σπουδαῖα, ἐπρόσθεσεν ὅτι «εἰς αὐτὸν ὑπῆρχε ζωὴ». Ὅπως λοιπόν, ἀπὸ τὴν πηγὴν ἢ ὁποῖα ἀναβλύζει θαλάσσης, ὅσον ὕδωρ καὶ ἂν ἀντλήσῃς δὲν τὴν ἐλαττώνεις, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Μονογενοῦς, ὅσα καὶ ἂν παραδεχθῆς ὅτι ἐγέναν καὶ παρήχθησαν δι' αὐτῆς, αὐτὴ δὲν ἠλαττώθη καθόλου. Μᾶλλον δέ, διὰ νὰ χρησιμοποιήσω πιὸ γνωστὸν παράδειγμα, θὰ εἰπῶ διὰ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ἐπρόσθεσεν ἀμέσως λέγων· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς». Ὅπως λοιπόν τὸ φῶς ὅσας μυριάδας καὶ ἂν φωτίσῃ δὲν χάνει καθόλου τὴν λάμψιν του, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς καὶ πρὶν νὰ ἐργασθῆ καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν, παραμένει καθ' ὅμοιον τρόπον ἀνελλιπής, χωρὶς νὰ ἐλαττώνεται καθόλου, οὔτε νὰ ἀτονῆ ἀπὸ τὴν μεγάλην δημιουργίαν. Ἄλλὰ καὶ ἂν χρειασθῆ νὰ γίνουν μύριοι κόσμοι τέτοιοι, ἀκόμη καὶ ἄπειροι, παραμένει ὁ ἴδιος καὶ ἐπαρκεῖ εἰς ὅλους, ὅχι μόνον διὰ νὰ τοὺς παραγάγῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς διατηρήσῃ μετὰ τὴν δημιουργίαν. Διότι τὸ ὄνομα τῆς ζωῆς ἐδῶ δὲν εἶναι δηλωτικὸν μόνον τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ τῆς προνοίας διὰ τὴν συντήρησιν.

Ἄλλὰ μᾶς προαναφέρει καὶ τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀρχίζει τὰ θαυμάσια αὐτὰ χαρμόσυνα μηνύματα. Διότι ἀφοῦ ἡ ζωὴ ἦλθε εἰς ἡμᾶς, κατηργήθη ἡ δύναμις τοῦ θα-

νάτου τὸ κράτος, καί, τοῦ φωτὸς λάμπαντος ἡμῖν, οὐκ ἔτι τὸ σκότος ἐστίν, ἀλλὰ μένει διὰ παντὸς ἐν ἡμῖν τὸ ζῆν, καὶ θάνατος αὐτοῦ περιγενέσθαι οὐ δύναται. Ὡστε, ὃ περὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται, καὶ περὶ τούτου κυρίως ἂν λεχθεῖη, ὅτι
5 «Ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν». Ὁ καὶ Παῦλος δηλῶν, ἔλεγεν· «Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, ἐν αὐτῷ συνέστηκε». Διὸ καὶ ρίζα καὶ θεμέλιος εἴρηται.

Ὅταν δὲ ἀκούσης ὅτι «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν», μὴ σύνθετον ὑπολάβης· καὶ γὰρ προῖόν καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς φησιν· «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν». Ἀλλ' ὥσπερ τὸν Πατέρα οὐκ ἂν εἴποις διὰ τοῦτο συγκεῖσθαι, οὕτω μηδὲ τὸν Υἱόν· καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι «φῶς ἐστὶν ὁ Θεός»· καὶ πάλιν, ὅτι «φῶς οἰκεῖ ἀπρόσιτον». Ταῦτα δὲ πάντα εἴρηται, οὐχ ἵνα σύνθεσιν ὑπο-
10 λάβωμεν, ἀλλ' ἵνα κατὰ μικρὸν ἀναχθῶμεν πρὸς τὸ τῶν δογμάτων ἕψος.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἂν εὐκόλως ἐνόησέ τις τῶν πολλῶν, πῶς ἐστὶν αὐτοῦ ἐνυπόστατος ἡ ζωὴ, πρότερον μὲν ἐκεῖνο εἶπε τὸ ταπεινότερον, ἔπειτα δὲ παιδευθέντας πρὸς τὸ ὑψη-
20 λότερον ἄγει· ὁ γὰρ εἰπὼν ὅτι «ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν ἔχειν», οὗτος πάλιν φησὶν· «Ἐγὼ εἶμι ἡ ζωὴ», καὶ πάλιν· «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς». Καὶ ποταπὸν, εἰπέ μοι, τοῦτο τὸ φῶς; Οὐ τοιοῦτον αἰσθητόν, ἀλλὰ νοητόν, τὴν ψυχὴν φωτίζον αὐτήν. Ἐπειδὴ γὰρ μέλλει λέγειν ὁ Χριστός, ὅτι «Οὐδεὶς δύναται
25 ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ἐλκύσῃ αὐτόν», διὰ τοῦτο προλαβὼν ἐνταῦθα ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔφησεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ φωτίζων, ἵνα, κἂν περὶ τοῦ Πατρὸς ἀκούσης τι τοιοῦτον, μὴ τοῦ Πατρὸς εἶναι λέγῃς αὐτὸ μόνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ· «Πάντα» γάρ, φησὶν, «ἅσα ἔχει ὁ Πατήρ μου, ἐμὰ ἐσιν».

13. Πρ. 17, 28.

15. Ἰω. 5, 26.

17. Ἰω. 14, 6.

19. Ἰω. 6, 44.

14. Κολ. 1, 16-17.

16. Α' Τιμ. 6, 16.

18. Ἰω. 8, 12.

20. Ἰω. 16, 15.

νάτου καὶ ἀφοῦ ἔλαμψε τὸ φῶς εἰς ἡμᾶς, δὲν ὑπάρχει πλέον τὸ σκότος, ἀλλὰ μένει διαπαντὸς μέσα μας ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν καταβάλη. Ὡστε ἐκεῖνο ποῦ ἐλέχθη διὰ τὸν Πατέρα θὰ ἠμποροῦσε νὰ λεχθῆ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ὅτι «μέσα εἰς αὐτὸν ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν»¹³. Αὐτὸ τὸ ἐδήλωσε καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ἔλεγεν ὅτι «δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα καὶ ὅλα δι' αὐτοῦ συγκρατοῦνται εἰς τὴν ζωὴν»¹⁴.

Ὅταν δὲ ἀκούης ὅτι «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν» μὴ τὸ ἐκλαμβάνης σύνθετον, διότι καθὼς προχωρεῖ ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὸν Πατέρα· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν μέσα του, ἔτσι ἔδωσε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη μέσα του ζωὴν»¹⁵. Ὅπως ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι σύνθετος, ἔτσι οὔτε καὶ ὁ Υἱός. Διότι καὶ ἄλλοῦ λέγει ὅτι «ὁ Θεὸς εἶναι φῶς» καὶ πάλιν ὅτι «κατοικεῖ φῶς ἀπρόσιτον»¹⁶. Ὅλα αὐτὰ δὲ λέγονται ὅχι διὰ νὰ ὑποθέσωμεν σύνθεσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνέβωμεν σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸ ὕψος τῶν δογμάτων.

Διότι ἐπειδὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀντιληφθῆ πῶς ἡ ζωὴ του εἶναι ἐνυπόστατος, ἀνέφερον εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκεῖνο τὸ ὑποδεέστερον καὶ ἀφοῦ ἐδιδάχθημεν ἐκεῖνο μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ὑψηλότερα. Διότι ἐκεῖνος ποῦ εἶπεν ὅτι «ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νὰ ἔχη μέσα του ζωὴν», αὐτὸς πάλιν λέγει «ἐγὼ εἶμι ἡ ζωὴ»¹⁷ καὶ «ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς»¹⁸. Καὶ τί εἶδους εἶναι, εἶπέ μου, αὐτὸ τὸ φῶς; Δὲν εἶναι αἰσθητόν, ἀλλὰ νοητόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν. Διότι ἐπειδὴ πρόκειται νὰ εἰπῆ ὁ Χριστός, ὅτι «κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ κοντά μου, ἐὰν δὲν τὸν ἐλκύσῃ ὁ Πατὴρ»¹⁹, δι' αὐτὸ προλαμβάνει ἐδῶ ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ λέγει ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ φωτίζει, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ὅταν ἀκούσης κάτι τέτοιο διὰ τὸν Πατέρα, νὰ μὴ νομίσης ὅτι αὐτὸ ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Υἱόν. Διότι «ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ μου, λέγει, εἶναι ἰδικά μου»²⁰.

Πρῶτον μὲν οὖν περὶ τῆς δημιουργίας ἡμᾶς ἐδίδαξεν,
 ἔπειτα λέγει καὶ τὰ κατὰ ψυχὴν ἀγαθὰ, ἅπερ παρέσχεν ἡ-
 μῖν ἐλθὼν, καὶ δι' ἑνὸς ῥήματος ἠνίξαιτο αὐτὰ ὁ Εὐαγγελι-
 στής, εἰπὼν· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Καὶ
 5 οὐκ εἶπεν· Ἦν τὸ φῶς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καθόλου «τῶν
 ἀνθρώπων». Οὐδὲ γὰρ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες
 πρὸς ταύτην ἦλθον τὴν γνῶσιν, καὶ κοινὸν ἅπασι προὔκειτο
 τοῦτο τὸ φῶς. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐχὶ καὶ τοὺς ἀγγέλους προσέ-
 θηκεν, ἀλλὰ «τῶν ἀνθρώπων εἶπεν; Ὅτι νῦν αὐτῷ περὶ τῆς
 10 φύσεως ταύτης ὁ λόγος ἐστί, καὶ τούτοις ἦλθεν εὐαγγελιζό-
 μενος τὰ ἀγαθὰ. «Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει». Σκο-
 τίαν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν πλάνην φησί· τὸ μὲν γὰρ φῶς
 τοῦτο τὸ αἰσθητὸν οὐκ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, ἀλλ' ἐκείνης
 χωρὶς, τὸ δὲ κήρυγμα μεταξὺ τῆς πλάνης κρατούσης ἔλαμψε,
 15 κἀκείνην ἠφάνισε. Καὶ ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος αὐτός, οὐ-
 τως αὐτοῦ περιεγένετο, ὡς καὶ τοὺς ἤδη προκατεχομένους
 ἀναγαγεῖν. Ἐπεὶ οὖν οὔτε ὁ θάνατος αὐτοῦ περιεγένετο, οὔτε
 ἡ πλάνη, ἀλλ' ἔστι φαιδρὸν πανταχοῦ, καὶ λάμπει μετὰ τῆς
 οἰκείας ἰσχύος, διὰ τοῦτό φησι· «Καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέ-
 20 λαβε». Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀκαταγώνιστον, οὐκ ἐμφιλοχωροῦν ταῖς
 μὴ φωτισθῆναι βουλομέναις ψυχαῖς.

4. Εἰ δὲ μὴ πάντας εἶλε, μὴ σε τοῦτο θορυβείτω· οὐδὲ
 γὰρ ἀνάγκη καὶ θία, ἀλλὰ βουλήσει καὶ γνώμη προσάγεται
 ἡμᾶς ὁ Θεός. Μὴ δὴ τὰς θύρας ἀποκλείσης τῷ φωτὶ τούτῳ,
 25 καὶ πολλῆς ἀπολαύση τῆς τρυφῆς. Παραγίνεται δὲ τοῦτο
 τὸ φῶς διὰ πίστεως, καὶ παραγενόμενον καταλάμπει λοιπὸν
 μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τὸν ὑποδεξάμενον· κἂν βίον αὐτῷ
 παρέγῃς καθαρὸν, μένει διηνεκῶς ἐνοικοῦν ἕνδον· Ὁ γὰρ
 ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἐλευσόμεθα ἐγὼ
 30 καὶ ὁ Πατήρ πρὸς αὐτόν, φησί, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιη-
 σόμεθα».

Κατὰ πρῶτον λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε περὶ τῆς δημιουργίας. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχάρισεν ὅταν ἦλθε, αὐτὸ δὲ τὸ ὑπαινίχθη ὁ εὐαγγελιστῆς μὲ μίαν φράσιν λέγων· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Δὲν εἶπεν· ἦτο τὸ φῶς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ γενικὰ τῶν «ἀνθρώπων». Διότι δὲν προσῆλθαν πρὸς τὴν γνῶσιν μόνον οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸ φῶς αὐτὸ ἦτο κοινὸν εἰς ὅλους. Διατί ὅμως δὲν ἐπρόσθεσε καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ εἶπε «τῶν ἀνθρώπων»; Διότι τώρα αὐτὸς περὶ τῆς φύσεως αὐτῆς κάμνει λόγον καὶ χάριν αὐτῶν ἦλθε νὰ διακηρύξη τὰ ἀγαθὰ.

«Καὶ τὸ φῶς φέγγει εἰς τὸ σκότος». Σκότος ὀνομάζει καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν πλάνην. Διότι τὸ αἰσθητὸν αὐτὸ φῶς δὲν φέγγει εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ χωρὶς ἐκεῖνο. Ἐνῶ τὸ κήρυγμα ἔλαμψε μέσα εἰς τὴν πλάνην ἢ ὁποῖα κυριαρχοῦσε καὶ ἐκείνην ἐξηφάνισε. Καὶ εἰς τὸν θάνατον ὅταν ἦλθεν ὁ ἴδιος, τόσον ἐκυριάρχησεν εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ ἀνεβάσῃ καὶ ἐκείνους πού ἤδη κατεῖχοντο ἀπὸ πρὶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ὁ θάνατος ἐκυριάρχησαν οὔτε ἡ πλάνη, ἀλλὰ εἶναι λαμπερὸν παντοῦ καὶ φωτίζει μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, διὰ τοῦτο λέγει· «καὶ τὸ σκότος δὲν τὸ ἐπεσκίασε». Διότι εἶναι ἀκαταγώνιστον, χωρὶς νὰ ὑπεισέρχεται εἰς τὰς ψυχὰς αἱ ὁποῖαι δὲν θέλουν νὰ φωτισθοῦν.

4. Ἐὰν δὲ δὲν ἐκυρίευσεν ὅλους, αὐτὸ νὰ μὴ σὲ θορυβῇ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς προσελκύει μὲ ἔξαναγκασμὸν καὶ βίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησιν καὶ τὴν προαίρεσιν. Μὴ κλείσης λοιπὸν τὰς θύρας εἰς τὸ φῶς αὐτὸ καὶ θὰ ἀπολαύσης μεγάλην εὐχαρίστησιν. Ἐρχεται δὲ τὸ φῶς αὐτὸ μὲ τὴν πίστιν καὶ ὅταν ἔλθῃ φωτίζει μὲ πολλὴν ἀφθονίαν αὐτὸν πού τὸ ὑποδέχεται. Καὶ ἐὰν τοῦ προσφέρῃς βίον καθαρὸν μένει διαρκῶς καὶ κατοικεῖ μέσα σου· «Διότι ἐκεῖνος πού μὲ ἀγαπᾷ, λέγει, θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου καὶ θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἰς αὐτόν καὶ θὰ κατοικήσωμεν μαζί του»²¹.

Ὡσπερ οὖν ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἀπολαύειν ὡς χρὴ οὐκ ἔστι, μὴ διανοίγοντα τοὺς ὀφθαλμούς, οὕτως οὐδὲ ταύτης μετασχεῖν τῆς λαμπρότητος δαυιλῶς, μὴ σφόδρα ἀναπειάσαντα τὸ τῆς ψυχῆς ἄμμα, καὶ ὀξυδερεκὲς αὐτὸ πάντοθεν καιασκευάσαντα.

5 Πῶς δὲ γίνεται τοῦτο; Ὅταν πάντων ἐκκαθάρωμεν τῶν παθῶν τὴν ψυχὴν ἢ γὰρ ἁμαρτία σκότος ἐστί, καὶ σκότος βαθύ, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτως καὶ λανθάνοντως πράσσειν αὐτήν. «Πᾶς γὰρ ὁ τὰ φαῦλα πράσσει μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς»· καὶ, «Τὰ κρυφῆ γινόμενα αἰσχρόν

10 ἐστί καὶ λέγειν».

Καθάπερ οὖν ἐν σκότῳ οὐ φίλον, οὐκ ἐχθρόν τις οἶδεν, ἀλλὰ πάσας ἀγνοεῖ τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· καὶ γὰρ ὁ πλεονεκτηῆσαι βουλόμενος οὐ διαιρεῖ τὸν φίλον ἀπὸ τοῦ πολεμίου, καὶ ὁ βασκαίνων καὶ τὸν σφόδρα

15 ὀκειωμένον ὡς ἐχθρόν ὁρᾷ, καὶ ὁ ἐπιβουλεύων ὁμοίως πρὸς πάντας ἐκπεπολέμωται, καὶ ἀπλῶς ἅπας ὁ τὴν ἁμαρτίαν ποιῶν τῶν μεθυόντων οὐδὲν διενήνοχε καὶ μαινομένων πρὸς τὸ τῶν πραγμάτων μὴ ἐπιγνῶναι τὴν φύσιν. Καὶ καθάπερ ἐν νυκτὶ καὶ ξύλον, καὶ μόλυβδον, καὶ σίδηρον, καὶ ἄργυ-

20 ρον, καὶ χρυσόν, καὶ λίθον τίμιον, πάντα ὁμοίως ὁρῶμεν, τοῦ διακρίνοντος αὐτὰ φωτὸς οὐ παρόντος, οὕτω καὶ ὁ θίον ἀκάθαρτον ἔχων οὐκ οἶδε τῆς σωφροσύνης τὴν ἀρετὴν, οὐ τῆς φιλοσοφίας τὸ κάλλος· ἐν γὰρ σκότῳ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, κἂν λίθοι κέωνται τίμιοι, τὸ κάλλος οὐκ ἐμφαίνουσι

25 οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἄγνοϊαν τῶν ὁρώντων.

Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἡμῖν τὸ δεινὸν τοῖς ἐν ἁμαρτίαις οὔσι συμβαίνει, ἀλλ' ὅτι καὶ φόβῳ συζῶμεν διηνεκεῖ· καὶ καθάπερ οἱ διὰ νυκτὸς ἀσελήνου βαδίζοντες τρέμουσι, κἂν μηδεὶς ὁ

22. Ἰω. 3, 20.

23. Ἐφ. 5, 12.

“Ὅπως λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπολαύσῃς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου ὅπως πρέπει χωρὶς νὰ ἀνοίξῃς καλὰ τοὺς ὀφθαλμούς, ἔτσι οὔτε νὰ συμμετάσχῃς εἰς αὐτὴν τὴν λαμπρότητα μὲ ἀφθονίαν εἶναι δυνατόν, χωρὶς νὰ ἀνοίξῃς καλὰ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὸ κἀνης νὰ βλέπῃ μὲ ὀξυδέρκειαν παντοῦ. Πῶς γίνεται αὐτό; “Ὅταν καθαρῶς μὲν τὴν ψυχὴν ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη. Διότι ἡ ἀμαρτία εἶναι σκότος καὶ σκότος βαθύ. Αὐτὸ δὲ εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἐνεργεῖ χωρὶς συνείδησιν καὶ ἀπαρατηρήτως, ἀφοῦ «ὅποιος κάνει κακὰ ἔργα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς»²² καὶ «ὅσα γίνονται κρυφὰ εἶναι ἐντροπὴ καὶ νὰ τὰ ἀναφέρῃ κανεὶς»²³.

“Ὅπως λοιπὸν εἰς τὸ σκότος οὔτε τὸν φίλον οὔτε τὸν ἐχθρὸν γνωρίζει κανεὶς, ἀλλὰ ἀγνοεῖ ὅλας τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀμαρτίαν. “Ἄλλωστε ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ γίνῃ πλεονέκτης, δὲν διακρίνει τὸν φίλον ἀπὸ τὸν πολέμιον, ὁ συκοφάντης καὶ τὸν πιδὸ φίλον τοῦ τὸν βλέπει ὡς ἐχθρόν, ὁ δὲ ἐπίβουλος γίνεται ἐχθρὸς καθ’ ὅμοιον τρόπον μὲ ὄλους, καὶ γενικὰ καθένας ποὺ κάνει ἀμαρτίαν, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μεθύουν καὶ μαίνονται, διότι δὲν ἔχει ἐπίγνωσιν τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Καὶ ὅπως κατὰ τὴν νύκτα καὶ τὸ ξύλον καὶ τὸν μόλυβδον καὶ τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν πολύτιμον λίθον, ὅλα τὰ βλέπομεν ἴδια, ἐφ’ ὅσον δὲν ὑπάρχει τὸ φῶς ποὺ κάμνει νὰ τὰ διακρίνωμεν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀκάθαρτον βίον, δὲν γνωρίζει τὸ χάρισμα τῆς σωφροσύνης, οὔτε τῆς ἐγκαρτερήσεως τὴν ὠραιότητα. Διότι εἰς τὸ σκότος, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καὶ πολύτιμοι λίθοι ἂν ὑπάρχουν, δὲν φανερώνουν τὴν ὁμορφίαν των, ὅχι ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς των, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν ποὺ τοὺς βλέπουν.

Καὶ δὲν συμβαίνει μόνον αὐτὸ τὸ κακὸν εἰς ἡμᾶς οἱ ὁποῖοι εὕρισκόμεθα εἰς ἀμαρτίας, ἀλλὰ ζῶμεν καὶ μὲ διαρκῆ φόβον. Καὶ ὅπως τρέμουν ἐκεῖνοι ποὺ βαδίζουν μέσα εἰς

φοβῶν παρῆ, οὕτω καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενοι θαρρεῖν οὐκ ἔχουσι, κἂν μηδεὶς ὁ ἐλέγχων ἦ, ἀλλὰ πάντα δεδοίκασι, καὶ ὑποπιεύουσιν, ὑπὸ τοῦ συνειδότιος κεντούμενοι, καὶ πάντα αὐτοῖς δέους καὶ ἀγωνίας ἐστὶ μεσιτά, πάντα περιβλέ-
5 πονται, πάντα φοβοῦνται.

Φύγωμεν τοίνυν τὴν οὕτως ὀδυνηρὰν ζωὴν· καὶ γὰρ μετὰ τὴν ὀδύνην ταύτην θάνατος ἔφεται, θάνατος ἀθάνατος· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τῆς ἐκεῖ κολάσεως τέλος· καὶ ἐνταῦθα δὲ τῶν παραπαιόντων οὐδὲν διενηνόχασιν οἱ πράγματα ὀνειροπο-
10 λοῦντες οὐχ ὑφεισώτια· καὶ γὰρ δοκοῦσι πλουτεῖν οὐ πλουτοῦντες, καὶ νομίζουσι τρυφᾶν οὐ τρυφῶντες, καὶ οὐ πρότερον αἰσθάνονται τῆς ἀπάτης ὡς χρὴ ταύτης, ἕως ἂν τῆς ματίας ἀπαλλαγῶσιν, ἕως ἂν τὸν ὕπνον ἀποτινάξωνται.

Διὸ νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι πᾶσιν ὁ Παῦλος παρακα-
15 λεύεται, καὶ ὁ Χριστὸς τὰ αὐτὰ πάλιν. Ὁ νήφων καὶ ἐγρηγορώς, κἂν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἁλῶ, ταχέως αὐτὴν ἀποκρούεται· ὁ δὲ καθεύδων καὶ ἐξεσηκῶς οὐκ αἰσθάνεται πῶς ὑπ' αὐτῆς κατέχεται. Μὴ τοίνυν καθεύδωμεν οὐ γὰρ νυκτὸς ὁ καιρὸς, ἀλλ' ἡμέρας. «Ὡς ἐν ἡμέρᾳ» τοίνυν «εὐσημονῶς
20 περιπατήσωμεν». Οὐδὲν γὰρ ἁμαρτίας ἀσημονέστερον. Ἐλαττον κακὸν εἰς ἀσημοσύνης λόγον γυμνοῦς, ἢ ἁμαρτάνοντας ἢ πλημμελοῦντας περιέρχεσθαι· ἐκεῖνο μὲν γὰρ οὐ τοσοῦτον ἔγκλημα, (πολλάκις γὰρ καὶ ἀπὸ πενίας γένοιτ' ἂν), τοῦ δὲ ἁμαρτάνοντος οὐδὲν αἰσχρότερον καὶ ἀτιμότερον.

25 Ἐννοήσωμεν οὖν τοὺς εἰς δικαστήριον ἀπιόντας ἀρπαγῆς ἕνεκα καὶ πλεονεξίας, πῶς αἰσχροὶ καὶ καταγέλαστοι φαίνονται, πάντα ἀναισχυντοῦντες, ψευδόμενοι καὶ ἰταμευδ-

νύκτα ἀσέληνον, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη κανεῖς πού νὰ τοὺς φοβίζῃ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ πού κάνουν τὴν ἁμαρτίαν, δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀναθαρρήσουν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη κανεῖς πού νὰ τοὺς ἐλέγχῃ. Ἀντιθέτως φοβοῦνται τὰ πάντα καὶ τὰ ὑποπεύονται τυπτόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ ὅλα δι' αὐτοὺς εἶναι γεμᾶτα φόβον καὶ ἀγωνίαν, ὅλα τὰ ἐξετάζουν μὲ ἀγωνίαν, ὅλα τὰ φοβοῦνται.

Ἄς ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὴν τόσον ὀδυνηρὰν ζωὴν. Διότι μετὰ τὴν ὀδύνην αὐτὴν ἀκολουθεῖ θάνατος, θάνατος αἰώνιος. Διότι τῆς ἐκεῖ τιμωρίας δὲν ὑπάρχει τέλος. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους ἐκεῖνοι πού ποθοῦν διακαῶς πράγματα πού δὲν ὑπάρχουν. Διότι νομίζουν ὅτι πλουτίζουν ἐνῶ δὲν πλουτίζουν καὶ νομίζουν ὅτι εὐχαριστοῦνται ἐνῶ δὲν εὐχαριστοῦνται καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν πλάνην τῶν αὐτῶν ὅπως πρέπει μέχρις ὅτου ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πλάνην, μέχρις ὅτου ἀποτινάξουν τὸν ὕπνον.

Δι' αὐτὸ ὁ Παῦλος παραγγέλει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοὶ ὅλοι, καὶ ὁ Χριστὸς τὰ ἴδια ἐπίσης. Ὁ νηφάλιος καὶ ἄγρυπνος, καὶ ἐὰν ἀκόμη κυριευθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, γρήγορα τὴν ἀποκρούει. Ἐνῶ ὁ κοιμισμένος καὶ ἔξαλλος δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτὴν.

Ἄς μὴ κοιμώμεθα λοιπὸν· διότι δὲν εἶναι περίοδος νυκτὸς ἀλλὰ ἡμέρας· «Ἄς εἶναι ἢ συμπεριφορὰ μας σεμνὴ ὅπως ὅταν εἶναι ἡμέρα»²⁴, διότι δὲν ὑπάρχει πῶς ἄσχημον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Εἶναι μικρότερον κακὸν εἰς ἀσχημοσύνην νὰ κυκλοφορῶμεν γυμνοί, παρὰ ἁμαρτάνοντες καὶ πλανώμενοι. Διότι ἐκεῖνο μὲν δὲν εἶναι καὶ τόσον ἐγκληματικόν, ἀφοῦ πολλὰς φορὰς θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ πενίαν, ἐνῶ ἀπὸ τὸν ἁμαρτάνοντα δὲν ὑπάρχει πῶς αἰσχρὸν καὶ πῶς ἄτιμον πρᾶγμα.

Ἄς σκεφθῶμεν ἐκείνους πού μεταβαίνουν εἰς τὸ δικαστήριον ἐξ αἰτίας κλοπῆς καὶ πλεονεξίας, πόσον αἰσχροὶ καὶ καταγέλαστοι φαίνονται μὲ τὸ νὰ κάμνουν κάθε εἶδους

μενοι. Ἡμεῖς δὲ οὕτως ἐσμέν ἐλεεινοὶ καὶ ταλαίπωροι, ὡς ἱμάτιον μὲν μὴ ἂν ὑπομεῖναι ἀπλῶς περιβαλέσθαι καὶ διεισπραμμένως, ἀλλὰ, κἂν ἕτερον ἴδωμεν τοῦτο πάσχοντα, διορθοῦσθαι, πάντων δὲ καὶ ἡμῶν καὶ τῶν πλησίων κατὰ κεφαλῆς περιπαιτούντων, μηδὲ ἐπαιθάνεσθαι.

Τί γὰρ αἰσχροτέρου, εἰπέ μοι, ἀνδρός, πρὸς γυναῖκα πόρνην εἰσιόντιος; τί δὲ ὑβριστοῦ; τί δὲ λοιδοροῦ καὶ βασκάνου καταγελασιότερου γένοιτ' ἂν; πόθεν οὖν οὐ δοκεῖ ταῦτα οὕτως εἶναι αἰσχρά, ὡς τὸ γυμνοῦς περιπατεῖν; Ἀπὸ τῆς σονηθείας μόνης· τοῦτο μὲν γὰρ οὐδεὶς οὐδέποτε ἐκὼν ἔπαθεν, ἐκεῖνο δὲ ἅπασιν ἀεὶ τολμᾶται μετὰ ἀδείας. Ἐπεὶ, εἴ τις εἰς ἀγγέλων πληθὸς ἦλθε, παρ' οἷς οὐδὲν οὐδέποτε τοιοῦτον ἐγένετο, εἶδεν ἂν τότε ἀκριβῶς τὸν πολὺν γέλωτα.

Καὶ τί λέγω πληθὸς ἀγγέλων; Ἐν γὰρ τοῖς βασιλείοις αὐτοῖς τοῖς παρ' ἡμῖν, εἴ τις ἂν πόρνην εἰσαγαγὼν χρῶτο αὐτῇ, ἢ μέθη οἴνου κατασχευεῖη, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἀσχημονήσῃ, τὴν ἐσχάτην δίδωσι δίκην. Εἰ δὲ ἐν βασιλείοις οὐκ ἀνεκτὸν τὰ τοιαῦτα τολμᾶν, πολλῶ μᾶλλον, τοῦ πανταχοῦ βασιλέως παρόντος καὶ τὰ γινόμενα θεωμένου, ἂν τοιαῦτα
20 ταλμῶμεν, τὴν ἐσχάτην ὑποσησόμεθα κόλασιν.

Διό, παρακαλῶ, πολλὴν ἐν τῷ βίῳ τὴν ἡσυχίαν ἐπιδειξόμεθα, πολλὴν τὴν καθαρότητα· καὶ γὰρ ἔχομεν βασιλέα, πάντα ὀρώντα διηνεκῶς τὰ ἡμέτερα. Ἴν' οὖν ἡμᾶς ἀεὶ τοῦτο δαφιλῶς φωτίζῃ τὸ φῶς, ἐπισπασώμεθα ταύτην τὴν ἀκτῖνα· οὕτω γὰρ καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀναισχυντίαν, νὰ ψεύδωνται καὶ νὰ ἀποθρασύνωνται. Ἐμεῖς ὅμως εἴμεθα τόσον ἐλεεινοὶ καὶ ἄθλιοι, ὥστε ἐνῶ ὄχι μόνον ἀπλῶς δὲν ἀνεχόμεθα νὰ φορέσωμεν τὸ ἔνδυμά μας ἀνάποδα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἰδοῦμεν ἄλλον νὰ τὸ ἔχη πάθει τὸν διορθώνομεν, τὸ ὅτι ὅμως ὅλοι καὶ ἐμεῖς καὶ οἱ γύρω μας περιπατοῦμεν μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω οὔτε τὸ αἰσθανόμεθα.

Διότι, εἶπέ μου, τί εἶναι πρὸ αἰσχρὸν ἀπὸ ἄνδρα ὁ ὁποῖος πηγαίνει εἰς γυναῖκα πόρνην; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ πρὸ καταγέλαστον ἀπὸ τὸν ὑβριστήν, τὸν βλάσφημον καὶ τὸν συκοφάντην; Ἐκτὸς τούτων δὲν θεωροῦνται τόσον αἰσχρά, ὅσον τὸ νὰ περιπατῆ κανεὶς γυμνός; Μόνον ἀπὸ τὴν συνήθειαν. Διότι αὐτὸ μὲν κανεὶς ποτὲ δὲν τὸ ἔκανε θεληματικά, ἐνῶ ἐκεῖνο ἀπὸ ὄλουσ πάντοτε ἀποτολμᾶται ἐλευθέρως. Διότι, ἐὰν κανεὶς ἤρχετο εἰς πλῆθος ἀγγέλων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν συνέβη ποτέ κάτι παρόμοιον, θὰ διεπίστωνε τότε μὲ ἀκρίβειαν πόσον καταγέλαστον εἶναι.

Ἄλλὰ διατί λέγω πλῆθος ἀγγέλων; Ἐὰν κανεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ τὰ ἰδικὰ μας φέρῃ μίαν πόρνην καὶ τὴν χρησιμοποίησῃ, ἢ ἐὰν κυριευθῆ ἀπὸ μέθην οἴνου, ἢ κἀνη κάποιαν ἄλλην ἀσχημοσύνην, θὰ τιμωρηθῆ αὐστηρά. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἀνεκτὸν νὰ γίνωνται αὐτὰ εἰς τὰ ἀνάκτορα, πολὺ περισσότερον αὐστηρὰ θὰ τιμωρηθῶμεν ὅταν διαπράττωμεν παρομοίας πράξεις ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως τοῦ παντός ὁ ὁποῖος βλέπει ὅσα γίνονται.

Δι' αὐτὸ παρακαλῶ νὰ ἐπιδείξωμεν πολλὴν φρονιμάδα εἰς τὸν βίον μας καὶ πολλὴν καθαρότητα. Διότι ἔχομεν βασιλέα ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ τὰς πράξεις μας διαρκῶς. Διὰ νὰ μᾶς φωτίζη λοιπὸν πάντοτε μὲ ἀφθονίαν τὸ φῶς, ἃς προσελκύσωμεν αὐτὴν τὴν ἀκτίνα. Διότι ἔτσι καὶ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀρμόζει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄.

Ἰω. 1, 6-8

«Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεισιαλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης».

5 Διαλεχθεῖς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰ κατεπίγοντα ἐν προσιμίσις ἡμῖν, ὁδῶ καὶ τάξει προβαίνων, καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ Λόγου κήρυκα, τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην, ἔρχεται λοιπόν. Σὺ δὲ ἀκούων, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἀπεισιάλῃ, μηδὲν
10 λοιπὸν ἀνθρώπινον εἶναι νόμιζε τῶν λεγομένων παρ' ἐκείνου· οὐ γὰρ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰ τοῦ πέμψαντος ἅπαντα φθέγγεται. Διὸ καὶ ἄγγελος προσηγόρευται· ἄγγελου δὲ ἀρετὴ τὸ μηδὲν ἴδιον εἰπεῖν. Τὸ δὲ «ἐγένετο» ἐνταῦθα οὐ τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου δηλωτικόν, ἀλλὰ τῆς ἀποσιολῆς ἐστὶν αὐτῆς. Τὸ γάρ, «Ἐγένετο ἀπεισιαλμένος παρὰ Θεοῦ», ἀντὶ τοῦ ἀπε-
15 σιάλῃ παρὰ Θεοῦ».

Πῶς οὖν τό, «Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων», οὐ περὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἀπαραλλαξίας εἰρησθαί φασὶ διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τὸ ἄρθρον; Ἴδου γὰρ καὶ ἐνταῦθα οὐδαμοῦ τὸ ἄρθρον πρόσκειται. Ἔρ' οὖν οὐ περὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται;
20 Τί οὖν ἐροῦμεν τῷ Προφήτῃ, λέγοντι ὅτι «Ἴδου ἐγὼ ἀποσιέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου»; Τὸ μὲν «ἐμοῦ» καὶ «σοῦ» δύο προσώπων ἐστὶ δηλωτικόν.

«Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ
25 φωτός». Τί τοῦτο; ὁ δοῦλος τῷ Δεσπότῃ μαρτυρεῖ, ἴσως εἴποι τις ἄν; «Οἷαν οὖν μὴ μόνον ὑπὸ τοῦ δούλου μαρτυρούμενον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ παραγινόμενον ἴδης πρὸς αὐτόν, καὶ

1. Φιλ. 2, 6.

2. Μαλαχίου 3, 1 καὶ Μάρκου 1, 1.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄.

Ἰω. 1, 6-8

«Ἐνεφανίσθη ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο Ἰωάννης».

Ἀφοῦ ἀνέφερεν εἰς τὸ προοίμιον ὅσα ἦσαν κατεπίγοντα δι' ἡμᾶς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, προχωρῶν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὴν τάξιν ἔρχεται καὶ εἰς τὸν κήρυκα τοῦ Λόγου, τὸν συνώνυμόν του Ἰωάννην. Σὺ ὅμως ὅταν ἀκούης ὅτι ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν μὴ νομίζης ὅτι τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγει ἐκεῖνος εἶναι ἀνθρώπινον. Διότι δὲν ὁμιλεῖ πράγματα ἰδικά του, ἀλλὰ ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὸν ἀπέστειλε, δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ προσαγορεύεται ἄγγελος. Τὸ προσὸν δὲ τοῦ ἀγγέλου εἶναι ὅτι δὲν λέγει τίποτε τὸ ἰδικόν του. Τὸ «ἐγένετο» πάλιν ἐδῶ δὲν εἶναι δηλωτικὸν τῆς ἐμφανίσεώς του ἀλλὰ τῆς ἀποστολῆς του αὐτῆς, διότι τὸ «ἐγένετο ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ», ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν.

Πῶς λοιπὸν τὸ «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων»¹ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἐλέχθη διὰ νὰ δηλώσῃ τὸ ἀπαράλλακτον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ δὲν τίθεται καὶ τὸ ἄρθρον; Νὰ πὺ καὶ ἐδῶ πουθενὰ δὲν τίθεται τὸ ἄρθρον. Ἐπομένως δὲν ἐλέχθη περὶ τοῦ Πατρὸς; Τί θὰ ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅταν ὁ προφήτης λέγῃ· «Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὶν ἀπὸ σέ, ὁ ὁποῖος θὰ προετοιμάσῃ τὸν δρόμον σου»²; Τὸ μὲν «ἐμοῦ» καὶ «σοῦ» εἶναι δηλωτικὰ δύο προσώπων.

«Αὐτὸς ἦλθε χάριν μαρτυρίας, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ διὰ τὸ φῶς». Τί σημαίνει αὐτό; Ὁ δοῦλος μαρτυρεῖ διὰ τὸν δεσπότην; ἴσως εἰπῆ κανεὶς. Ὅταν ὅμως τὸν ἰδῆς ὅχι μόνον νὰ μαρτυρῆται ἀπὸ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔρχεται καὶ

μετὰ Ἰουδαίων βαπτιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἄρ' οὐ μᾶλλον ἐκ-
 σιτήση καὶ διαπορήσεις; Ἄλλ' οὐ χρὴ ταράττεσθαι, οὐδὲ θο-
 ρυβεῖσθαι, ἀλλ' ἐκπλήττεσθαι τὴν ἄφαιτον ἀγαθότητα. Ἄν
 δὲ ἐπιμένη τις ἔτι ἰλιγγιῶν καὶ θορυβούμενος, ἔρεϊ καὶ πρὸς
 5 αὐτὸν τοῦτο, ὃ καὶ πρὸς Ἰωάννην εἶπεν «Ἄφες ἄρτι οὕτω
 γὰρ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην». Εἰ δὲ
 καὶ ἐπὶ πλεῖον ταραχθεῖη, πάλιν ἔρεϊ, ἃ πρὸς τοὺς Ἰουδαί-
 οὺς ἔφησε, καὶ πρὸς αὐτόν, ὅτι «Παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρ-
 τυρίαν οὐ λαμβάνω».

- 10 Εἰ τίς μὴ δεῖται τῆς μαρτυρίας ταύτης, τίνας ἔνεκεν
 ἀπεσιάλῃ παρὰ Θεοῦ ὁ Ἰωάννης; Οὐχ ὡς αὐτοῦ δεομένου
 μαρτυρίας, (τοῦτο γὰρ τῆς ἐσχάτης βλασφημίας ἐστίν), ἀλλὰ
 διὰ τί; Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης διδάσκει, λέγων «Ἴνα πάντες
 πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς εἰπὼν, ὅτι
 15 «Παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω», ἵνα μὴ δόξη
 παρὰ τοῖς ἀνοήτοις ἐαυτῷ περιλίπειν, νῦν μὲν λέγων «Ἄλ-
 λος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν
 ἡ μαρτυρία αὐτοῦ», τὸν γὰρ Ἰωάννην ἐδήλου· νῦν δὲ λέγων
 «Παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω», ἐπήγαγε τὴν
 20 λύσιν ταχέως, εἰπὼν «Ἀλλὰ ταῦτα λέγω δι' ὑμᾶς, ἵνα σω-
 θῆτε»· ὡσανεὶ ἔλεγεν· Ὅτι μὲν Θεὸς εἰμι, καὶ Θεοῦ γνή-
 σιος Υἱός, καὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀκηράτου καὶ μακα-
 ρίας, καὶ οὐδενὸς δέομαι τοῦ μαρτυρήσαντος. Καὶ γὰρ μη-
 δεὶς ἐθέλη τοῦτο ποιεῖν, οὐδὲν ἐγὼ παρὰ τοῦτο εἰς τὴν φύσιν
 25 ἠλάττωμαι τὴν ἐμὴν. Ἐπειδὴ δὲ τῆς σωτηρίας μοι μέλει τῆς
 τῶν πολλῶν, οὗτου χάριν εἰς τοῦτο κατέβην ταπεινότητος,
 ὡς καὶ ἀνθρώπων τὴν μαρτυρίαν ἐπιτρέψαι τὴν ἐμὴν. Διὰ
 γὰρ τὸ χαμαίζηλον καὶ ἀσθενὲς τῶν Ἰουδαίων, οὕτως εὐλη-
 πιοτέρα αὐτοῖς καὶ εὐκολωτέρα ἔμελλεν ἢ εἰς αὐτὸν γίνε-
 30 σθαι πίστις.

3. Ματθ. 3, 15.

4. Ἰω. 5, 34.

5. Ἰω. 5, 32.

νὰ βαπτίζεται ἀπὸ αὐτὸν μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν θὰ ἐκπλαγῆς καὶ δὲν θὰ ἀπορήσῃς περισσότερο; Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ταρασσεσαι οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ νὰ θαυμάζῃς τὴν ἀπερίγραπτον ἀγαθότητα. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἐπιμένῃ ἀκόμη νὰ τρομάζῃ καὶ νὰ θυροβῆται, θὰ εἰπῇ καὶ εἰς ἐκεῖνον αὐτὸ πού εἶπε καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην· «Ἐφησέ τα αὐτὰ πρὸς τὸ παρόν· διότι ἔτσι εἶναι πρέπον εἰς ἡμᾶς, νὰ ἐκτελέσωμεν κάθε ἐντολήν»³. Ἐὰν δὲ ταραχθῇ περισσότερο, πάλιν θὰ τοῦ εἰπῇ αὐτὰ πού εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ αὐτόν, ὅτι «ἀπὸ ἄνθρωπον μαρτυρίαν δὲ δέχομαι»⁴.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς μαρτυρίας αὐτῆς, διατί ἀπεστάλη ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸν Θεόν; Ὅχι ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχε ἀνάγκην μαρτυρίας (αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐσχάτην βλασφημίαν), ἀλλὰ τότε διατί; Αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ Ἰωάννης ὅταν λέγῃ· «Διὰ νὰ πιστεύσουν ὅλοι δι' αὐτοῦ». Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν εἶπεν ὅτι «δὲν δέχομαι μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον», διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὅτι ἀντιφάσκει πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ἄλλοτε μὲν λέγων· «Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού μαρτυρεῖ δι' ἐμὲ καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ μαρτυρία του εἶναι ἀληθινή»⁵, ἐννοοῦσε δὲ τὸν Ἰωάννην, ἄλλοτε δὲ «δὲν δέχομαι μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον», ἐπρόσθεσε καὶ τὴν λύσιν λέγων· «ἀλλὰ αὐτὰ τὰ λέγω δι' ἐσᾶς, διὰ νὰ σωθῆτε»· ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν ὅτι εἶμαι Θεὸς καὶ γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἄσπιλον καὶ μακαρίαν οὐσίαν καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ κανένα νὰ μαρτυρήσῃ. Διότι καὶ ἐὰν κανεὶς δὲν θελήσῃ νὰ τὸ κἀνῇ αὐτό, ἐγὼ δὲν μειώνομαι καθόλου εἰς τὴν φύσιν μου ἕνεκα τούτου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολλῶν, δι' αὐτὸ ἔφθασα εἰς τέτοιο σημεῖον ταπεινώσεως, ὥστε νὰ ἐπιτρέψω καὶ εἰς ἄνθρωπον νὰ μαρτυρήσῃ δι' ἐμέ. Διότι, ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς ἀσθενείας τῶν Ἰουδαίων, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἐγένετο ἡ πίστις αὐτῶν πρὸς ἐκεῖνον περισσότερο εὐπρόσδεκτος καὶ εὐκόλος.

Ὡσπερ οὖν σάρκα περιεβάλειο, ἵνα μή, γυμνῇ τῇ θεότητι προσβαλῶν, ἅπαντας ἀπολέσῃ, οὕτω καὶ κήρυκα ἀνθρώπων ἐξέπεμψεν, ἵνα, τῆς συγγενοῦς ἀκούοντες φωνῆς, εὐκολώτερον οἱ τότε ἀκούοντες προσέρχωνται. Ἐπεὶ, ὅτι γε τῆς
5 ἐκείνου οὐδὲν ἐδεῖτο μαρτυρίας, ἤρκει δεῖξαι μόνον ἑαυτὸν ὅστις ἦν γυμνῇ τῇ οὐσίᾳ, καὶ καταπλήξασθαι πάντας. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐποίησε, δι' ὅπερ ἔφθην εἰπὼν πάντας γὰρ ἂν ἠφάνισε, μηδενὸς δυναμένου τὴν ἀπόδοτον ἐκείνην τοῦ φωτὸς προσβολὴν ἐνεγκεῖν.

10 Διὰ τοῦτο καὶ σάρκα, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, ὑπέδυσεν, καὶ ἐνὶ τῶν ἡμετέρων ὁμοδούλων ἐγχειρίζει τὴν μαρτυρίαν· ἐπειδὴ πάντα πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν, οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν μόνον τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ εὐπαραδέκτον καὶ ὠφέλιμον τοῖς ἀκούουσιν ὄρῳ. Ὅπερ
15 οὖν καὶ αὐτὸς αἰνιτιζόμενος, ἔλεγε· «Ταῦτα λέγω δι' ὑμᾶς, ἵνα σωθῆτε». Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς δέ, τὰ αὐτὰ τῷ Δεσπότῃ φθεγγόμενος, μετὰ τὸ εἰπεῖν· «Ἴνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός», ἐπήγαγεν· «Ἴνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ», μονονουχὶ λέγων· Μὴ νομίσης ὅτι διὰ τοῦτο μαρτυρήσων ἦλθεν ὁ Βα-
20 πτιστῆς Ἰωάννης, ἵνα τῷ Δεσπότῃ προσθῆ εἰς ἀξιοπιστίας λόγον· οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἵνα οἱ ὁμόφυλοι πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

Ὅτι γάρ, ταύτην προανελεῖν τὴν ὑποψίαν σπεύδων, τοῦτο εἴρηκε, καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον· ἐπήγαγε γάρ· «Οὐκ
25 ἦν ἐκεῖνος», λέγων, «τὸ φῶς». Εἰ δὲ μὴ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ἰστιάμενος ἐπανέλαβε τοῦτο, παρεῖλκεν ἀπλῶς τὸ λεγόμενον, καὶ ταυτολογία μᾶλλον, ἢ σαφήνεια διδασκαλίας ἦν. Εἰπὼν γάρ, ὅτι ἀπεστάλη, «Ἴνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός», τί πάλιν λέγει· «Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς»; Οὐχ ἀπλῶς, οὐ-
30 δὲ μάτην, ἀλλ', ἐπειδὴ ὡς τὰ πολλὰ παρ' ἡμῖν μείζων ὁ μαρ-

“Ὅπως λοιπὸν περιεβλήθη σάρκα, διὰ νὰ μὴ μᾶς ἔλθῃ μὲ γυμνὴν τὴν θεότητα καὶ μᾶς ἐξαφανίση ὄλους, ἔτσι ἀπέστειλε καὶ ἄνθρωπον κήρυκα, ὥστε ἀκούοντες οἱ τότε ἀκροαταὶ τὴν συγγενικὴν φωνὴν του νὰ προσέρχωνται. Διότι, ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς μαρτυρίας ἐκείνου, ἦτο ἀρκετὸν νὰ δείξῃ τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ὅπως εἶναι μὲ γυμνὴν τὴν οὐσίαν, καὶ νὰ τοὺς καταπλήξῃ ὄλους. Ἄλλὰ δὲν τὸ ἔκανε αὐτό, δι’ αὐτὸ πού εἶπα ἤδη· διότι θὰ τοὺς ἐξηφάνιζεν ὄλους, ἀφοῦ κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀντέξῃ ἐκείνην τὴν ἀπλησίαστον ἐμφάνισιν τοῦ φωτός.

Δι’ αὐτὸ καὶ σάρκα, ὅπως εἶπα ἤδη, ἐφόρεσε καὶ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ὁμοδούλους μᾶς παρέχει τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἔκανε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀπέβλεπεν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ εἶναι ὅσα λέγονται εὐπρόσδεκτα καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀκροατάς. Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ ὑπαινίσσετο καὶ ὁ ἴδιος ὅταν ἔλεγεν· «Αὐτὰ τὰ λέγω δι’ ἐσᾶς, διὰ νὰ σωθῆτε». Ἄλλὰ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ἀναφέρων τὰ ἴδια μὲ τὸν Δεσπότην, ἀφοῦ εἶπε «διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός», ἐπρόσθεσε· «διὰ νὰ πιστεύσουν ὄλοι δι’ αὐτοῦ», ὡσὰν νὰ ἔλεγε· μὴ νομίσης ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς ἦλθε διὰ νὰ προσθέσῃ κάτι εἰς ἀξιοπιστίαν χάριν τοῦ Δεσπότη. Δὲν ἦλθε δι’ αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ πιστεύσουν δι’ αὐτοῦ οἱ συνάνθρωποί του.

Διότι, ὅτι τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ νὰ προλάβῃ νὰ ἀνασκευάσῃ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, εἶναι φανερὸν καὶ ἀπὸ τὰ παρακάτω, ὅπου λέγει· «δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς». Ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ χωρὶς νὰ ἔχῃ κατὰ νοῦν τὴν ὑποψίαν αὐτὴν, ἦτο περιττὸν ἐντελῶς αὐτὸ πού λέγεται καὶ ταυτολογία, παρὰ διασάφῃσις τῆς διδασκαλίας του. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἀπεστάλη «διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός», διατί ἐπαναλαμβάνει πάλιν «δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς»; Ὅχι μόνον ὁμοίως δὲν τὸ ἔκανε ματαίως, ἀλλ’ ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἡμᾶς ὁ μαρτυρῶν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν μαρτυρούμε-

τυρῶν τοῦ μαρτυρουμένου, καὶ ἀξιοπισιότερος πολλάκις εἶναι
 δοκεῖ, ἵνα μὴ τις καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦτο ὑποπιεύσῃ, ἐκ
 προοιμίῳν εὐθέως τὴν πονηρὰν ταύτην ὑποψίαν ἀναιρεῖ, καί,
 πρόρριζον αὐτὴν ἀνασπάσας, δείκνυσι τίς μὲν οὗτος ὁ μαρ-
 5 τυρῶν, τίς δὲ ἐκεῖνος ὁ μαρτυρούμενος, καὶ ὅσον τὸ μέσον
 τοῦ τε μαρτυρουμένου καὶ τοῦ μαρτυροῦντός ἐστι. Καὶ τοῦτο
 ποιήσας, καὶ δείξας αὐτοῦ τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν, οὕτω
 μετὰ ἀδείας λοιπὸν καὶ τῷ λειπομένῳ ἐπεξέρχεται λόγῳ·
 καὶ εἴ τι τῶν ἀτόπων ἦν ταῖς τῶν ἀνοητοτέρων ὑφορμοῦν
 10 διανοίαις, τοῦτο ἐκ μέσου μετὰ ἀκριθείας ἄρας, οὕτως ἅπασι
 μετ' εὐκολίας λοιπὸν καὶ ἀκωλύτως τὸν τῆς διδασκαλίας
 ἐφεξῆς ἐνίησι λόγον.

Εὐξώμεθα δὴ λοιπὸν μετὰ τῆς τῶν νοημάτων τούτων
 ἀποκαλύψεως, καὶ τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος, καὶ θίον
 15 ἡμῖν γενέσθαι καθαρὸν καὶ πολιτείαν λαμπράν· ἐπειδὴ τού-
 των ὄφελος οὐδέν, ἔργων μὴ παρόντων ἡμῖν ἀγαθῶν. Κἂν
 γὰρ ἅπασαν τὴν πίστιν ἔχωμεν καὶ τὴν τῶν Γραφῶν κατα-
 νόησιν, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ θίου προσιασίας ὤμεν ἔρημοι καὶ γυ-
 μνοί, οὐδὲν τὸ κωλύον εἰς τὸ τῆς γέεννης ἀπενεχθῆναι πῦρ,
 20 καὶ εἰς ἄπειρον ὑπὸ τῆς ἀοθέσιου κατακαίεσθαι φλογός·
 Ὡσπερ γὰρ οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες ἀνασιήσονται εἰς ζωὴν
 αἰώνιον, οὕτως οἱ τὰ ἐναντία τετολμηκότες εἰς αἰώνιον κό-
 λασιν καὶ πέρας οὐδέποτε ἔχουσαν.

Διὸ πᾶσαν ἐπιδειξώμεθα σπουδὴν, ὥστε μὴ τὸ γενόμε-
 25 νον ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως κέρδος διαφθεῖραι τῇ τῶν
 ἔργων φανλότητι, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν εὐδοκιμήσαντες μετὰ
 παρησίας ἰδεῖν τὸν Χριστόν. Ταύτης γὰρ ἴσον οὐδὲν τῆς
 μακαριότητος εἶη πότι' ἄν. Γένοιτο δὲ πάντας, ἐπιτυχόντας
 τῶν εἰρημένων, εἰς δόξαν Θεοῦ πάντα πράττειν, ᾧ ἡ δόξα
 ἅμα τῷ Μονογενεῖ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, εἰς τοὺς
 30 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νον καὶ θεωρεῖται πολλὰς φορές πρὸ ἀξιόπιστος, διὰ νὰ μὴ ὑποθέσῃ κανεὶς τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὸν Ἰωάννην, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀνασκευάζει αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν καί, ἀφοῦ τὴν ἔκοψεν ἀπὸ τὴν ρίζαν, δείχνει ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ δίνει τὴν μαρτυρίαν καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ μαρτυρεῖται καὶ ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ μαρτυρουμένου καὶ μάρτυρος. Καὶ ἀφοῦ τὸ ἔκανεν αὐτὸ καὶ ἔδειξε τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν του, τότε συνεχίζει ἐλεύθερα τὸν ὑπόλοιπον λόγον. Καὶ ἀφοῦ ἀφήρесе μὲ προσοχὴν, κάθε τι ἄτοπον ποὺ ὑπεισῆρχετο εἰς τὰς διανοίας τῶν ἀνοητοτέρων, τότε μὲ εὐκολίαν πλέον καὶ ἀκωλύτως ἐμβάλλει εἰς ὅλους τὸν ὑπόλοιπον λόγον τῆς διδασκαλίας.

Ἄς προσευχηθῶμεν λοιπόν, μαζὶ μὲ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νοημάτων αὐτῶν καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, νὰ ἔχωμεν καὶ βίον καθαρὸν καὶ πολιτείαν λαμπράν, διότι αὐτὰ δὲν μᾶς παρέχουν κανένα ὄφελος, ἐὰν δὲν ἔχωμεν ἔργα ἀγαθὰ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ὅλην τὴν πίστιν καὶ τὴν κατανόησιν τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ εἴμεθα ἐστερημένοι καὶ γυμνοὶ ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βίου, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης καὶ νὰ καίωμεθα αἰωνίως εἰς τὴν ἄσβεστον φλόγα. Διότι ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἔπραξαν ἔργα ἀγαθὰ, θὰ ἀναστηθοῦν διὰ νὰ ζήσουν αἰωνίως, ἔτσι καὶ ὅσοι ἔκαναν τὰ ἀντίθετα, θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς κόλασιν ἢ ὁποία εἶναι αἰωνία καὶ δὲν ἔχει τέλος.

Δι' αὐτὸ ἂς δείξωμεν κάθε προθυμίαν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ κέρδος ποὺ ἔχομεν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν, νὰ μὴ καταστρέψωμεν μὲ τὴν φαυλότητα τῶν ἔργων, ἀλλ' ἀντιθέτως, ἀφοῦ εὐδοκιμήσωμεν καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτόν, νὰ ἀντικρύσωμεν τὸν Χριστὸν μὲ θάρρος. Διότι ποτὲ τίποτε δὲν εἶναι ἰσάξιον αὐτῆς τῆς εὐτυχίας. Εἴθε δὲ ὅλοι ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν ὅσα ἐλέχθησαν, νὰ κάνωμεν τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν Μονογενῆ του Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄.

Ἰω. 1, 9

«Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον».

5 1. Διὰ τοῦτο, ᾧ πολυπόθητα τέκνα, κατὰ μέρος ὑμᾶς τοῖς ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐσιῶμεν νοήμασι, καὶ οὐκ ἀθρόον πάντα ἐκχέομεν, ἵνα ραδίᾳ τῶν ἀεὶ καταβαλλομένων ὑμῖν ἡ φυλακὴ γένηται. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκοδομίας ὁ μὲν, μηδέπω τῶν προτέρων λίθων σφιγγέντων, ἐτέρους ἐπιθεῖς σαθρὸν ἅπαν-
10 τα καὶ εὐκατάβλητον ὑφαίνει τὸν τοῖχον, ὁ δὲ ἀναμένων πρότερον παγῆναι τὸν χάλικα, καὶ οὕτω τὸ λείπον κατὰ μικρὸν ἐπιθεῖς μετὰ ἀσφαλείας ἅπασαν ἀπαρτίζει τὴν οἰκίαν, οὐκ ὀλιγοχρόνιον τινα οὐδὲ εὐδιάλυτον, ἀλλὰ βεβαίαν κατασκευάζων αὐτήν

15 Τούτους καὶ ἡμεῖς μιμούμεθα τοὺς οἰκοδόμους, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰς ὑμετέρας οἰκοδομοῦμεν ψυχάς· καὶ γὰρ δεδοίκαμεν, μή ποτε, τῆς προτέρας καταβολῆς νεοπαγοῦς ὑπαρχούσης, ἢ τῶν δευτέρων ἐπιθήκη θεωρημάτων καὶ τοῖς προτέροις λυμῆνται, τῆς διανοίας οὐκ ἀρκούσης ἅπαντα ὁ-
20 μοῦ κατασχεῖν.

Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέν; «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω, περὶ τοῦ Ἰωάννου διαλεγόμενος, ἔλεγεν ὅτι ἦλθεν «ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός»,
25 καὶ ὅτι νῦν ἀπεσιάλῃ, ἵνα μή τις, ταῦτα ἀκούων, διὰ τὴν τοῦ μαρτυροῦντος πρόσφατον παρουσίαν καὶ περὶ τοῦ μαρτυρουμένου τοιαύτην τινὰ ὑπόνοιαν λάβῃ, ἀνήγαγε τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς τὴν ἐπέκεινα πάσης ἀρχῆς παρέπειμψεν ὑπαρξιν, τὴν οὐδαμοῦ λήγουσαν, οὐδὲ ἰσταμένην.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄.

Ἰω. 1, 9

«Ἦτο τὸ ἀληθινὸν φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον ποὺ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον».

1. Δι' αὐτό, πολυπόθητα παιδιά μου, σᾶς προσφέρομεν πρὸς ἐστίασιν ἀποσπασματικὰ τὰ νοήματα τῶν Γραφῶν καὶ δὲν τὰ παρέχομεν ὅλα μαζί, διὰ νὰ εἶναι εὐκόλος πάντοτε ἡ τήρησις αὐτῶν ποὺ σᾶς δίδομεν. Διότι καὶ εἰς τὴν τοικοδομίαν, ἐκεῖνος ποὺ χωρὶς νὰ ἔχουν στερεωθῆ οἱ προηγούμενοι λίθοι προσθέτει ἄλλους, κάνει ἐτοιμόρροπον καὶ εὐκολογκρέμιστον ὅλον τὸν τοῖχον. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ περιμένει πρῶτα νὰ παγώσῃ τὸ ἀμμοχάλικον καὶ ἔπειτα τοποθετεῖ σιγὰ - σιγὰ τὸ ὑπόλοιπον, τελειώνει μὲ ἀσφάλειαν ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν καὶ τὴν κάνει ὄχι δι' ὀλίγα μόνον χρόνια, οὔτε ἐτοιμόρροπον, ἀλλὰ σταθεράν.

Αὐτοὺς ἄς μιμούμεθα καὶ ἐμεῖς τοὺς οἰκοδόμους καὶ ἄς οἰκοδομοῦμεν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον τὰς ψυχὰς σας. Διότι φοβούμεθα μήπως ἡ προσθήκη νέων διδαγμάτων, ἐνῶ ἡ προηγουμένη διδασκαλία εἶναι ἀκόμη νωπή, καταστρέψῃ καὶ τὰ προηγούμενα, ἐπειδὴ ἡ διάνοια δὲν ἀντέχῃ νὰ τὰ συγκρατήσῃ ὅλα μαζί.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ σημερινὸν ἀνάγνωσμα; «Ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον». Ἐπειδὴ πρὸ ἐπάνω, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, ἔλεγεν ὅτι ἦλθε «διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός» καὶ ὅτι τώρα ἀπεστάλη, διὰ νὰ μὴ σχηματίσῃ κανεὶς τὴν γνώμην ὅτι καὶ ὁ μαρτυρούμενος εἶναι πρόσφατος, ἔνεκα τῆς προσφάτου παρουσίας τοῦ μαρτυροῦντος, ἀνέβασεν ὑψηλὰ τὴν σκέψιν καὶ τὴν παρέπεμψεν εἰς τὴν πέρα πάσης ἀρχῆς ὑπαρξιν, ἡ ὁποία πουθενὰ δὲν τελειώνει οὔτε σταματᾷ

Καὶ πῶς ἐνι τοῦτο, φησὶν, Υἱὸν ὄντα, ἔχειν; Περὶ Θεοῦ διαλεγόμεθα καὶ τὸ πῶς ἐρωτᾷς; καὶ οὐ δέδοικας, οὐδὲ φρίτεις; Εἶτα, ἂν μὲν σε ἔρηταί τις· Πῶς δὲ ἡμῶν ἀτελεύτητον ἔξουσιν αἱ ψυχαὶ τὴν ζωὴν καὶ τὰ σώματα μετὰ ταῦτα; καταγελάσῃ τῆς πεύσεως, ὡς οὐκ ἂν ἀνθρωπίνης 5 διανοίας ὄν τὰ τοιαῦτα ζητεῖν, ἀλλὰ δεῖν πιστεύειν μόνον καὶ μὴ περιεργάζεσθαι τὸ εἰρημένον, ἀρκοῦσαν ἔχοντα ἀποδείξιν τοῦ λεχθέντος τὴν δύναμιν τοῦ εἰρηκότος· ἂν δὲ τὸν ψυχᾶς καὶ σώματα ἐργασάμενον, καὶ τῆς κίσεως ἀπάσης 10 ἀσυγκρίτως ὑπερέχοντα ἄναρχον εἶναι φῶμεν, τὸν τρόπον ἡμᾶς ἀπαιτήσεις;

Καὶ τίς ἂν ταῦτα καθεστηκυίας εἶναι φαίη ψυχῆς; τίς δὲ ὑγιαίνοντος λογιμοῦ; Ἦκουσας, ὅτι «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν». Τί φιλονεικεῖς εἰκῆ καὶ μάτην ὑπερακοντίσαι τῷ 15 λογιμῷ τὴν ἄπειρον ταύτην ζωὴν; Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε. Τί ζητεῖς τὰ ἀζήτητα; τί περιεργάζῃ τὰ ἀκατάληπτα; τί ἐρευνᾷς τὰ ἀνεξερεύνητα; Κατανόησον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων τὴν ρίζαν αὐτὴν ἀλλ' οὐ δυνήσῃ, καὶ ὅμως οὐκ ἀγανακτεῖς, οὐδὲ δυσχεραίνεις ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ. Πῶς οὖν ἐν τοῖς μείζοσι τολ- 20 μηρὸς γέγονας καὶ προπειθής;

Ὁ τῆς θρονητῆς υἱὸς Ἰωάννης, ὁ ἀπὸ τῆς σάλπιγγος ἠχῶν τῆς πνευματικῆς, τὸ «ἦν» ἀκούσας παρὰ τοῦ Πνεύματος, οὐδὲν ἐπεζήτησε πλέον· σὺ δέ, ὁ τῆς χάριτος ἀμοιρῶν τῆς ἐκείνου, καὶ ὁ ἀπὸ τῶν δειλῶν φθεγγόμενος λογιμῶν, 25 ὑπερβῆναι τὸ μέτρον τῆς ἐκείνου γνώσεως φιλονεικεῖς; Διὰ τοῦτο τοιγαροῦν οὐδὲ πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἐκείνου γνώσεως ἀφικέσθαι δυνήσῃ.

Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ διαβόλου μεθοδεία· ἐξάγει μὲν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθέντων ὅρων ἡμῖν τοὺς πειθόμενους αὐ- 30 τῷ, ὡς ἐπὶ πολλῶ μείζοσιν, διὰ δέ, ταῖς ἐλπίσι ταύταις δελεάσας, ἐκβάλλῃ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, τότε λοιπὸν οὐ

Καὶ πῶς εἶναι τοῦτο δυνατόν, λέγει, νὰ ἔχη ὑπάρχοντα Υἱόν; Περὶ Θεοῦ ὁμιλοῦμεν καὶ ἐρωτᾶς πῶς; Καὶ δὲν φοβεῖσαι, οὔτε φρίττεις; Ἐπειτα, ἐὰν μὲν σὲ ἐρωτήσῃ κανεὶς, πῶς αἱ ψυχαὶ μας θὰ ἔχουν αἰώνιον ζωὴν καὶ κατόπιν καὶ τὰ σώματά μας, θὰ γελάσῃς μὲ τὴν ἐρώτησιν, καθόσον αὐτὰ δὲν εἶναι νὰ τὰ ἀναζητῇ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ πιστεύῃ μόνον καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται αὐτὸ πού ἐλέχθη, καὶ νὰ θεωρῇ ἀρκετὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐκείνου πού τὸ εἶπεν. Ἐὰν ὅμως εἰποῦμεν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, καὶ ὁ ὁποῖος ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως, ὅτι εἶναι ἄναρχος, θὰ μᾶς ζητήσῃς ἀποδείξεις;

Καὶ ποῖος θὰ ἔλεγεν ὅτι αὐτὰ εἶναι πράγματα ἰσορροπημένης ψυχῆς; Ποῖος δὲ ὅτι εἶναι ὑγιοῦς λογικοῦ; Ἦκουσες ὅτι «ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν». Διὰ τί ἀγωνίζεσαι ἄδικα καὶ μάταια νὰ ξεπεράσῃς μὲ τὸ λογικόν σου αὐτὴν τὴν ἄπειρον ζωὴν, πρᾶγμα πού δὲν εἶναι δυνατόν; Διὰ τί ζητεῖς τὰ ἀζήτητα; Διὰ τί περιεργάζεσαι τὰ ἀκατάληπτα; Διὰ τί ἐρευνᾶς τὰ ἀνεξερεύνητα; Προσπάθησε νὰ κατανοήσῃς τὴν ρίζαν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· δὲν θὰ ἠμπορέσῃς. Καὶ ὅμως δὲν ἀγανακτεῖς, οὔτε δυσανασχετεῖς διὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν. Διὰ τί λοιπὸν γίνεσαι αὐθάδης καὶ θρασύς εἰς τὰ ἀνώτερα;

Ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν πνευματικὴν σάλπιγγα, ὅταν ἤκουσε τὸ «ἦν» ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, δὲν ἐζήτησε νὰ μάθῃ τίποτε περισσότερον. Σὺ δὲ ὁ ὁποῖος εἶσαι ἄμοιρος τῆς χάριτος ἐκείνου, καὶ ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖς κινούμενος ἀπὸ δειλοῦς συλλογισμούς, πασχίζεις νὰ ὑπερβῇς τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ἐκείνου; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ φθάσῃς οὔτε τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ἐκείνου.

Διότι τέτοια εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ διαβόλου. Βγάζει ἐκείνους πού πείθονται εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὰ ὄρια πού μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, δῆθεν διὰ πολὺ ἀνώτερα, καὶ ὅταν, ἀφοῦ μᾶς δελεάσῃ μὲ τὰς ἐλπίδας αὐτάς, μᾶς βγάλῃ ἔξω

μόνον οὐδὲν πλέον προσδίδωσι, (πῶς γάρ, διάβολος ὢν;), ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὰ πρότερα, ἔνθα ἀσφαλῶς καὶ θεβαίως δια-
 τρίβωμεν, ἀφήσιν ἐπανελθεῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ περιάγει πλα-
 νωμένους, καὶ οὐκ ἔχοντας οὐδαμοῦ σιῆναι. Οὕτω καὶ τὸν
 5 πρωτόπλαστον ἐκ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐποίησεν ἐκ-
 πεσεῖν· προσδοκία γὰρ μείζονος γνώσεως καὶ τιμῆς φυ-
 σήσας αὐτόν, καὶ τῶν τότε ὑπαρχόντων αὐτῷ μετὰ ἀδείας
 ἐξέβαλεν. Οὐ γὰρ μόνον ἰσόθεος οὐ γέγονε, καθὼς ὑπισχνεῖ-
 το αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τοῦ θανάτου τυραννίδα ἐξέπεσεν,
 10 οὐ μόνον οὐδὲν πλέον ἀπὸ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως προσλα-
 βών, ἀλλὰ καὶ τῆς γνώσεως, ἧς εἶχεν, οὐ μικρὸν ἀπολέσας,
 ἐλπίδι πλείονος γνώσεως.

Τό τε γὰρ αἰσχύνεσθαι καὶ καταδύεσθαι ἐπὶ τῇ γυμνό-
 τητι τότε αὐτῷ προσεγένετο, πρὸ τῆς ἀπάτης ἀνωτέρω ταύ-
 15 τῆς ὄντι τῆς αἰσχύνῃς. Αὐτό τε γὰρ τὸ ὄραν ἑαυτὸν γυμνὸν
 ὄντα, καὶ δεῖσθαι λοιπὸν τῆς ἀπὸ τῶν ἱματίων περιβολῆς,
 καὶ ἕτερα αὐτῷ πλείονα ἐντεῦθεν ἐφύη πάθη τότε. "Οπερ
 ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς πάθωμεν, πειθώμεθα, τῷ Θεῷ, καὶ μένοι-
 μεν ἐν οἷς αὐτὸς ἡμῖν προσέταξε, καὶ μηδὲν περαιτέρω πο-
 20 λυπραγμαονῶμεν, ἵνα μὴ καὶ τῶν ἤδη δοθέντων ἡμῖν ἐκπέ-
 σωμεν ἀγαθῶν, καθάπερ καὶ οὗτοι πεπόνθασιν. Τῆς γὰρ
 ἀνάρχου ζωῆς ἀρχὴν ἐπιζητοῦντες εὐρεῖν, καὶ ἅπερ ἠδύ-
 ραντο ἔχειν ἀπόλεσαν. Οὔτε γὰρ τὸ ζητούμενον εὔρον, (οὐ-
 δὲ γὰρ ἐστὶ δυνατόν), καὶ τῆς ὑγιοῦς περὶ τοῦ Μονογενοῦς
 25 ἐξέπεσον πίστεως.

Ἄλλ' ἡμεῖς μὴ μεταίρωμεν ὄρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ
 πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' εἴκωμεν πανταχοῦ τοῖς τοῦ Πνεύματος
 νόμοις, καί, ἀκούοντες ὅτι «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν», μη-
 δὲν πλέον ἐπιζητῶμεν εὐρεῖν οὐδὲ γὰρ ἔνι ταύτην ὑπερ-
 30 βῆναι τὴν ρῆσιν. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἄνθρωπος ἐγέννα, ἀνάγκη

ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τότε ὄχι μόνον δὲν μᾶς προσθέτει τίποτε περισσότερον, (διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσεν ἀφοῦ εἶναι διάβολος), ἀλλὰ οὔτε μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ προηγούμενα, ὅπου ἐζούσαμεν μὲ ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα, ἀλλὰ μᾶς περιφέρει πλανωμένους παντοῦ, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ποῦ νὰ σταθῶμεν. Ἔτσι ἔκανε καὶ τὸν πρωτόπλαστον νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ παραδείσου. Διότι, ἀφοῦ τὸν ἐξηπάτησε μὲ τὴν προσδοκίαν μεγαλυτέρας γνώσεως καὶ τιμῆς, τὸν ἀπεγύμνωσεν ἔπειτα μὲ εὐκολίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ εἶχε. Διότι ὄχι μόνον ἰσόθεος δὲν ἔγινεν, ὅπως τοῦ ὑπέσχετο, ἀλλὰ ὑπετάγη καὶ εἰς τὴν τυραννίαν τοῦ θανάτου. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπῆρε τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν βρῶσιν τοῦ δένδρου, ἀλλὰ ἔχασε καὶ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν γνῶσιν ποῦ εἶχε, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς περισσοτέρας γνώσεως.

Διότι τότε ἤρχισε νὰ ἐντρέπεται καὶ νὰ κρύβεται ἐξ αἰτίας τῆς γυμνότητός του, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπάτην ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὴν αἰσχύνην αὐτήν. Διότι καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ὅτι ἔβλεπε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ποῦ ἦτο γυμνός καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι ἔχει ἀνάγκην νὰ φορέσῃ ἐνδύματα, καὶ πολλὰ ἄλλα τοῦ ἀνεφύησαν τότε πάθη ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τὸ ἴδιον καὶ ἐμεῖς, ἃς ἔχωμεν πεποίθησιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἃς ἐπιμένωμεν εἰς ὅσα ἐκεῖνος μᾶς διέταξε καὶ νὰ μὴ πολυπραγμονῶμεν περισσότερον, διὰ νὰ μὴ χάσωμεν καὶ τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἤδη μᾶς ἔχουν δοθῆ, ὅπως ἔπαθαν καὶ αὐτοί. Διότι ἐνῶ ἐζητοῦσαν νὰ εὗρουν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνάρχου ζωῆς, ἔχασαν καὶ αὐτὰ ποῦ ἤμποροῦσαν νὰ ἔχουν, ἀφοῦ οὔτε αὐτὸ ποῦ ἐζητοῦσαν εὗρηκαν (διότι δὲν εἶναι δυνατόν), ἀλλὰ καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν περὶ τοῦ Μονογενοῦς.

Ἄλλὰ ἐμεῖς ἃς μὴ μετατοπίζωμεν τὰ αἰώνια ὄρια, τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτησαν οἱ πατέρες μας, ἀλλὰ ἃς μένωμεν σταθεροὶ εἰς τοὺς νόμους τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀκούοντες ὅτι «ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν», ἃς μὴ ἐπιζητῶμεν νὰ εὗρωμεν τίποτε περισσότερον. Ἄλλωστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ξεπερά-

μέσον εἶναι τι τοῦ γεννῶντος καὶ τοῦ γεννωμένου· ἐπειδὴ δὲ ἀρρήτως καὶ ὡς Θεῶ πρόπον ἐστί, τοῦ «πρὸ» καὶ τοῦ «μετὰ» ἀναχώρει· τῶν χρόνων γὰρ ταῦτα ὀνόματα· ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τῶν αἰώνων πάντων ἐστὶ ποιητής.

5 2. Οὐκοῦν οὐ πατήρ, φησὶν, ἀλλ' ἀδελφός. Ποία ἀνάγκη; εἶπέ μοι. Εἰ μὲν γὰρ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἐξ ἐτέρας ἐλέγομεν εἶναι ρίζης, καλῶς ἂν ταῦτα ἔφης τότε. Εἰ δὲ ταύτην μὲν φεύγομεν τὴν ἀσέβειαν, λέγομεν δὲ τὸν μὲν Πατέρα πρὸς τὸ ἄναρχον εἶναι, μηδὲ γεγεννησθαι, τὸν
10 δὲ Υἱὸν ἄναρχον εἶναι, γεγεννημένον δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ποία ἀνάγκη ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης τὸν ἀσεβῆ λόγον ἐκείνον ἐπεισελθεῖν; Οὐδεμία· ἀπαύγασμα γὰρ ἐστὶ τὸ δὲ ἀπαύγασμα συνεπινοεῖται τῇ φύσει, ἧς ἐστὶν ἀπαύγασμα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τοῦτον οὕτως ἐκάλεσεν, ἵνα μηδὲν
15 μέσον ὑποπιεύσης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Τοῦτο μὲν οὖν τοῦτου δηλωτικόν, τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ ὑποδείγματις, τὴν ὑφορμοῦσαν τοῖς ἀνοήτοις ἀτοπίαν διορθοῦται. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ ἀπαύγασμα, φησὶν, ἤκουσας, τῆς ἰδίας αὐτὸν ἀπεισερῆσθαι νομίσης ὑποσιάσεως. Ἄσεβες γὰρ
20 τοῦτο, καὶ τῆς τῶν Σαβελλιανῶν καὶ τῶν ἀπὸ Μαρκέλλου μανίας. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἐν ἰδίᾳ αὐτὸν ὑποσιάσει εἶναι φαμεν.

Διὰ τοῦτο, εἰπὼν αὐτὸν ἀπαύγασμα, ἐπήγαγεν, ὅτι «Καὶ χαρακτήρ ἐστὶ τῆς ὑποσιάσεως αὐτοῦ», ἵνα τὴν ἰδίαν ὑποσιασιν δηλώσῃ καὶ τῆς αὐτῆς ὄντια αὐτὸν οὐσίας, ἧς ἐστὶ
25 καὶ χαρακτήρ. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ μιᾷ λέξει, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τὰ περὶ Θεοῦ παρασιῆσαι δόγματα τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλὰ ἀγαπητόν, ἂν, πολλὰ συμφορήσαντες, ἐξ ἐκάστου τὸ πρόπον ἐπιλέξώμεθα· οὕτω γὰρ δυνησόμεθα τῆς ἀξίας ἐφικέ-

σωμεν αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν. Διότι, ἐὰν μὲν ἐγεννοῦσεν ὡς ἄνθρωπος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχη κάποια ἀπόστασις μεταξὺ ἐκείνου ποὺ γεννᾷ καὶ ἐκείνου ποὺ γεννᾶται. Ἐπειδὴ ὅμως πρόκειται περὶ γεννήσεως ἀρρήτου καὶ ὅπως ἀρμόζει εἰς Θεόν, παραιτήσου ἀπὸ τὸ «πρὸ» καὶ τὸ «μετά», διότι αὐταὶ αἱ λέξεις ἀναφέρονται εἰς τοὺς χρόνους, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι δημιουργὸς καὶ ὄλων τῶν αἰώνων.

2. Ἐπομένως, λέγει, δὲν εἶναι Πατὴρ ἀλλὰ ἀδελφός. Ποῖος ὁ λόγος, εἶπέ μου; Διότι ἐὰν ἐλέγαμεν ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς προέρχονται ἀπὸ ἄλλην ρίζαν, τότε καλῶς θὰ ἤμποροῦσες νὰ τὸ ἰσχυρισθῆς αὐτό. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἀποφεύγομεν αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν καὶ λέγομεν ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἄναρχος καὶ δὲν ἔχει γεννηθῆ, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι ἄναρχος καὶ ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ποῖος ὁ λόγος ἀπὸ τὴν διατύπωσιν αὐτὴν νὰ ἐξαχθῆ τὸ συμπέρασμα ἐκεῖνο; Κανείς. Διότι εἶναι ἀπαύγασμα· καὶ τὸ ἀπαύγασμα συνυπονοεῖται μαζὶ μὲ τὴν φύσιν τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἀπαύγασμα. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ Παῦλος τὸν ὠνόμασεν ἔτσι, διὰ νὰ μὴ ὑποθέσῃς ὅτι ὑπάρχει ἀπόστασις μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Αὐτὸ μὲν λοιπὸν εἶναι δηλωτικὸν αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον ὅμως τὸ παράδειγμα διορθώνει τὸν παραλογισμὸν ὁ ὁποῖος εἰσορμᾷ εἰς τοὺς ἀνοήτους. Διότι, λέγει, μὴ νομίσης ὅτι, ἐπειδὴ ἤκουσες ὅτι εἶναι ἀπαύγασμα, ἔχει στερηθῆ καὶ τῆς ἰδικῆς του ὑποστάσεως. Διότι εἶναι ἀσεβὲς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν Σαβελλιανῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μαρκέλλου. Ἐμεῖς ὅμως δὲν πιστεύομεν ἔτσι, ἀλλὰ λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει καὶ εἰς ἰδιαιτέραν ὑπόστασιν.

Δι' αὐτὸ ὅταν τὸν ὠνόμασεν «ἀπαύγασμα», ἐπρόσθεσεν ὅτι εἶναι «καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»¹, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἰδιαιτέραν καὶ ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς τῆς ἰδίας οὐσίας, τῆς ὁποίας εἶναι χαρακτήρ. Διότι, ὅπως εἶπα ἤδη, δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ ἀληθείας μὲ μίαν λέξιν. Ἄλλ' εἶναι ἀρκετόν, ἐὰν, ἀφοῦ συλλέξωμεν πολλά, διαλέξωμεν ἀπὸ τὸ κα-

σθαι δοξολογίας· ἀξίας δὲ λέγω κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν. Εἰ γὰρ τις πρὸς αὐτὴν τὴν ὄντως ἀξίαν εἰπεῖν δύνασθαι νομίζοι, καὶ φιλονεικοίη, λέγων οὕτως εἰδέναι τὸν Θεόν, ὡς αὐτὸς οἶδεν ἑαυτόν, οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ τὸν Θεὸν
5 ἀγνοῶν.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μένωμεν κατέχοντες μετὰ ἀσφαλείας ἃ παρέδουσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπαι καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου καὶ μηδὲν περαιτέρω περιεργαζόμεθα. Δύο γὰρ τοῖς ταύτην νοσοῦσι τὴν νόσον περιέσται τὰ δεινά, τό τε
10 εἰκῆ ταλαιπωρεῖσθαι, ζητοῦντας ἄπερ εὐρεῖν οὐ δυνατὸν· τό τε παροξύναι τὸν Θεόν, τοὺς παρ' αὐτοῦ τεθέντας ὄρους ἀναιρέπειν ἐπιχειροῦντας. Ὅσην δὲ τοῦτο κινεῖ τὴν ὀργήν, οὐδὲν δεῖ παρ' ἡμῶν μαθεῖν, πάντας εἰδότης ὑμᾶς.

Διό, τῆς ἀπονοίας αὐτῶν ἀφέμενοι, τρέμωμεν αὐτοῦ τοὺς
15 λόγους, ἵνα διηνεκῶς ἡμᾶς τειχίζῃ· «Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω», φησὶν, «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προῶν καὶ ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;». Ἀφέντες τοίνυν τὴν ὀλεθρίαν ταύτην πολυπραγμοσύνην, συντριβόμεν τὰς καρδίας, πενθήσωμεν τὰ ἡμαρτημένα ἡμῖν, καθὼς προσέταξεν ὁ Χριστός,
20 κατανυγῶμεν ἐπὶ τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἡμῖν, ἀναλογισώμεθα μετὰ ἀκριθείας τὰ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἡμῖν ἅπαντα τολμηθέντα χρόνον, σπουδάσωμεν αὐτὰ ἀποτρίψασθαι παντοδαπῶς. Πολλὰς γὰρ εἰς τοῦτο ὁ Θεὸς ἀνέβηξεν ἡμῖν ὁδοὺς. «Λέγε γὰρ σύ», φησὶ, «πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δι-
25 καιωθῆς»· καὶ πάλιν· «Εἶπα· Τὴν ἀνομίαν μου ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας σου». Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἡμῖν συντελεῖ πρὸς τὸ μειῶσαι τῶν ἁμαρ-

2. Ἦσ. 66, 2.

3. Ἦσ. 43, 26.

4. Ψαλμ. 31, 5.

θένα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀρμόζει. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν. Ὁρθὴν δὲ ἐννοῶ, κατὰ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν. Διότι ἐὰν κανεῖς νομίζῃ καὶ ἀγωνίζεται νὰ κατανοήσῃ τὴν πραγματικὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἰσχυριζόμενος ὅτι γνωρίζει τὸν Θεόν, ὅπως ἐκεῖνος γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, αὐτὸς εἶναι πρὸ πάντων ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖ τὸν Θεόν.

Ἐχοντες λοιπὸν αὐτὰ ὑπ' ὄψιν μας ἅς ἐπιμένωμεν νὰ κατέχωμεν μὲ σταθερότητα αὐτὰ πού μᾶς παρέδωσαν ἐκεῖνοι πού ἔγιναν ἐξ ἀρχῆς αὐτόπται μάρτυρες καὶ ὑπηρέται τοῦ Λόγου καὶ νὰ μὴ πολυπραγμονοῦμεν περισσότερο. Διότι δύο κακὰ εὐρίσκουν αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν νόσον· καὶ τὸ ὅτι ἀδίκως ταλαιπωροῦνται, ἀναζητοῦντες πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ εὔρουν, καὶ τὸ ὅτι ἐξοργίζουν τὸν Θεόν, ἐπιχειροῦντες νὰ ἀνατρέψουν τὰ ὅρια τὰ ὁποῖα ἔθεσεν ἐκεῖνος. Πόσῃν δὲ ὀργὴν προκαλεῖ αὐτό, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ μάθετε ἀπὸ ἡμᾶς, ἀφοῦ τὸ γνωρίζετε ὅλοι σας.

Δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὴν παραφροσύνην αὐτῶν, ἅς φοβούμεθα τοὺς λόγους του, διὰ νὰ μᾶς περιφρουρῇ διαρκῶς. Διότι λέγει· «ποῖον νὰ προσέξω, ἐὰν ὄχι τὸν πρᾶον καὶ ταπεινὸν καὶ ἥσυχον καὶ αὐτὸν ὁ ὁποῖος φοβεῖται τοὺς λόγους μου;»². Ἀφοῦ ἀφήσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ὀλεθρίαν πολυπραγμοσύνην, ἅς ταπεινώσωμεν τὰς καρδίας, ἅς πενήθσωμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας μας, ὅπως μᾶς παρήγγειλεν ὁ Χριστός, ἅς λυπηθῶμεν βαθειὰ δι' ὅσα πλημμελήματα ἐπράξαμεν, ἅς ἀναλογισθῶμεν λεπτομερῶς ὅσα ἀπετολήσαμεν ὅλον τὸν χρόνον πού ἐπέρασεν, ἅς φροντίσωμεν νὰ τὰ ἐξαλείψωμεν ἐντελῶς. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἄνοιξε πολλοὺς δρόμους πρὸς τοῦτο. «Ὁμολόγησε», λέγει, «σὺ πρῶτος τὰς ἀμαρτίας σου διὰ νὰ δικαιωθῆς»³. καὶ ἄλλου· «Ἐγὼ θὰ ἐξομολογηθῶ τὰς ἀνομίας πού μὲ βαραίνουν καὶ σὺ θὰ συγχωρήσῃς τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου»⁴. Διότι δὲν συντελεῖ ὀλίγον εἰς τὸ νὰ μειώσωμεν τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων ἢ

τημάτων τὸ μέγεθος ἢ συνεχῆς αὐτῶν κατηγορία καὶ μνήμη.

Ἔστι καὶ ἕτερα ταύτης ἐνεργεσιτέρα ὁδός, τὸ μηδενὶ τῶν εἰς ἡμᾶς ἡμαρτηκότων μνησικακεῖν, τὸ πᾶσι τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμεληθεῖσι συγχωρεῖν τὰ πλημμελήματα.

5 Βούλει καὶ τρίτην μαθεῖν; Ἄκουσον τοῦ Δανιὴλ λέγοντος· «Διὸ τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων».

Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα μετὰ ταύτης, ἡ τῶν εὐχῶν συνέχεια, καὶ τὸ προσεδρεύειν μετὰ καρτερίας ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἐν-
10 τεύξεις. Φέρει τινὰ παραμυθίαν ἡμῖν οὐ μικρὰν καὶ λύσιν τῶν ἡμαρτημένων καὶ νησιεῖα ὁμοίως, ὅταν μετὰ τῆς εἰς ἕτερος φιλανθρωπίας γίνηται, καὶ σβέννῃσι τὸ σφοδρὸν τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· «Πῦρ γὰρ φλογιζόμενον σβέσει ὕδωρ, καὶ ἐλεημοσύναις ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι».

15 Ταύτας τοίνυν πάσας ὁδεύωμεν τὰς ὁδοὺς. Ἄν γὰρ ἐν τούτοις ὤμεν διὰ παντός, ἂν εἰς ταῦτα τὴν σχολὴν ἀναλίσκωμεν, οὐ μόνον τὰ παρελθόντα ἀπονιφόμεθα πλημμελήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον τὰ μέγιστα κερδανοῦμεν. Οὐ γὰρ παρέξομεν τῷ διαβόλῳ σχολὴν προσβάλλειν ἡμῖν, οὔτε εἰς ραθυ-
20 μίαν βίου, οὔτε εἰς τὴν ὀλεθρίαν περιεργίαν. Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἐντεῦθεν τὰς ἀνοήτους ζητήσεις καὶ τὰς λογομαχίας τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐπάγει, ἐκ τοῦ σχολάζοντος ὁρᾶν καὶ ἀργοῦντας, καὶ μηδεμίαν τῆς κατὰ τὸν βίον ἀρετῆς πρόνοιαν προηγουμένους.

25 Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτῷ ταύτην τὴν παρείδουσιν ἀποφράξωμεν, γρηγορήσωμεν, νήψωμεν, ἵνα, ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ χρόνῳ καμόντες ὀλίγα, τῶν ἀθανάτων ἐν τοῖς ἀπείροις αἰῶσι τύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ
30 Πνεύματι, δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

5. Δαν. 4, 24.

6. Σοφ. Σειρ. 3, 30

συνεχῆς ὁμολογία καὶ ὑπόμνησις αὐτῶν.

Ἐπίσης ὅμως καὶ ἄλλη ὁδὸς πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀπὸ αὐτῆν, τὸ νὰ μὴ κρατῶμεν κακίαν εἰς κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὅποιοι μᾶς ἔβλαψαν, τὸ νὰ συγχωροῦμεν τὰ ἁμαρτήματα ὅλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι μᾶς ἔκαναν κακόν.

Θέλεις νὰ μάθης καὶ τρίτην ὁδόν; Ἐκούσας τὸν Δαυὶδ ὁ ὁποῖος λέγει· «Δι' αὐτὸ ἀπαλλάξου ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σου μὲ ἐλεημοσύνας καὶ ἀπὸ τὰς ἀνομίας σου μὲ εὐσπλαγχνίαν πρὸς τοὺς πτωχοὺς»⁵.

Ἐπίσης ὅμως καὶ ἄλλη μαζὶ μὲ αὐτῆν, ἡ διαρκῆς προσευχὴ καὶ ἡ μετὰ καρτερίας ἐπιμονὴ εἰς τὰς συνεντεύξεις μὲ τὸν Θεόν. Ἐπίσης καὶ ἡ νηστεία μᾶς φέρνει μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅταν γίνεται μὲ συμπάθεια πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ καταπραΰνει τὴν σφοδρότητα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Διότι «τὴν ἀναμμένην φωτιὰν τὴν σβήνει τὸ ὕδωρ, καὶ αἱ ἁμαρτίαι καθαρίζονται μὲ ἐλεημοσύνας»⁶.

Αὐτὰς ὅλας λοιπὸν τὰς ὁδοὺς ἅς βαδίζωμεν. Διότι ἐὰν εὐρισκώμεθα πάντοτε εἰς αὐτάς, ἐὰν εἰς αὐτὰ καταναλίσκωμεν τὸν ἐλεύθερον χρόνον μας, ὅχι μόνον θὰ ἀποπλύνωμεν τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ ὠφεληθῶμεν πάρα πολύ. Διότι δὲν θὰ δώσωμεν εἰς τὸν διάβολον χρόνον διὰ νὰ μᾶς προσβάλη, οὔτε μὲ τὴν ραθυμίαν, οὔτε μὲ τὴν ὀλεθρίαν περιέργειαν. Διότι καὶ αὐτὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς ἀνοήτους συζητήσεις καὶ ἐπιβλαβεῖς λογομαχίας, ἐπειδὴ μᾶς βλέπει νὰ εἴμεθα ἀργόσχολοι καὶ νὰ μὴ καταβάλλωμεν καμμίαν φροντίδα διὰ τὸν ἐνάρετον βίον.

Ἐπίσης ὅμως ἅς τοῦ φράξωμεν αὐτῆν τὴν παρείσφρησιν, ἅς ἐπαγρυπνώμεν, ἅς εἴμεθα νηφάλιοι, εἰς τρόπον ὥστε, μὲ ὀλίγον κόπον εἰς τὸν σύντομον αὐτὸν χρόνον, νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀρμόζει δόξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄.

Ἰω. 1, 9-10.

«Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον».

5 1. Οὐδὲ γὰρ κωλύει καὶ τήμερον τῶν αὐτῶν ἄψασθαι ρημάτων, ἐπειδὴ πρόην ὑπὸ τῆς τῶν δογματίων ἐξηγήσεως καὶ ἐκωλύθημεν ἅπασι τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξελθεῖν.

Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ μὴ λέγοντες αὐτὸν ἀληθινὸν Θεόν; ἐνιαῦθα μὲν γὰρ φῶς ἀληθινὸν εἴρηται, ἐτέρωθι δὲ αὐτοα-
10 λήθεια καὶ αὐτοζωή. Ἐλλ' ἐκείνω μὲν τῷ λόγῳ, ὅτιαν ἐκεῖ γενώμεθα, σαφέστερον ἐπεξελευσόμεθα, κατὰ δὲ τὸ παρὸν ἀναγκαῖον τέως ἐκεῖνο πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰπεῖν·
Εἰ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, πῶς ἀφώτιστοι μεμενήκασι τοσοῦτοι; οὐ γὰρ δὴ πάντες ἐπέγνω-
15 σαν τοῦ Χριστοῦ τὸ σέβας.

Πῶς οὖν φωτίζει πάντα ἄνθρωπον; Τό γε εἰς αὐτὸν ἦ-
κον. Εἰ δέ τινες, ἐκόντες τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς μύ-
σαντες, μὴ θούλοιντο παραδέξασθαι τοῦ φωτὸς τούτου τὰς ἀκτῖνας, οὐ παρὰ τὴν τοῦ φωτὸς φύσιν ἢ σκότησις ἐκείνοις,
20 ἀλλὰ παρὰ τὴν κακουργίαν τῶν ἐκοντὶ ἀποσιροῦντων ἑαυ-
τοὺς τῆς δωρεᾶς. Ἡ μὲν γὰρ χάρις εἰς πάντας ἐκκέχνηται, οὐκ Ἰουδαῖον, οὐχ Ἑλληνα, οὐ βάρβαρον, οὐ Σκύθην, οὐκ ἐλεύθερον, οὐ δοῦλον, οὐκ ἄνδρα, οὐ γυναῖκα, οὐ πρεσβύτην, οὐ νέον ἀποσιρομένην πάντας δὲ ὁμοίως προσιεμένη, καὶ
25 μετὰ τῆς ἴσης καλοῦσα τιμῆς.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄.

Ἰω. 1, 9-10.

«Ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον πού ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον».

1. Τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει καὶ σήμερα νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰ ἴδια λόγια, ἐπειδὴ τὴν προηγουμένην ἠμποδίσθημεν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν νὰ διεξέλθωμεν ὅλα τὰ ἀναγνωσθέντα.

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὅσοι ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός; Διότι ἐδῶ ὀνομάζεται φῶς ἀληθινόν, ἐνῶ ἀλλοῦ αὐτοαλήθεια καὶ αὐτοζωή. Ἀλλὰ ἐκεῖνας μὲν τὰς λέξεις ὅταν φθάσωμεν ἐκεῖ θὰ τὰς ἐξηγήσωμεν σαφέστερα· ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν πρῶτον εἰς τὴν ἀγάπην σας τοῦτο, ἐὰν φωτίζῃ κάθε ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, πῶς ἔμειναν ἀφώτιστοι τόσον πολλοί; Διότι δὲν ἐγνώρισαν ὅλοι καλῶς τὸν σεβασμὸν τοῦ Χριστοῦ.

Πῶς λοιπὸν φωτίζει κάθε ἄνθρωπον; Ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν δὲ μερικοὶ μὲ τὴν θέλησίν των κλείνουν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας καὶ δὲν θέλουν νὰ παραδεχθοῦν τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ τοῦ φωτός, ὁ σκοτισμὸς των δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ φωτός, ἀλλὰ εἰς τὴν πανουργίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θεληματικὰ ἀποστεροῦν τοὺς ἑαυτούς των τῆς δωρεᾶς. Διότι ἡ μὲν χάρις ἐκκύνεται πρὸς ὅλους, χωρὶς νὰ ἀποστρέφεται οὔτε τὸν Ἰουδαῖον, οὔτε τὸν Ἕλληνα, οὔτε τὸν βάρβαρον, οὔτε τὸν Σκύθην, οὔτε τὸν ἐλεύθερον, οὔτε τὸν δοῦλον, οὔτε τὸν ἄνδρα, οὔτε τὴν γυναῖκα, οὔτε τὸν ἠλικιωμένον, οὔτε τὸν νέον. Ὅλους δὲ τοὺς προσδέχεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τοὺς καλεῖ μὲ τὴν ἰδίαν τιμὴν.

Οἱ δὲ οὐκ ἐθέλοντες ἀπολαῦσαι τῆς δωρεᾶς ταύτης ἑαυτοῖς δίκαιοι ταύτην ἂν εἶεν λογίσασθαι τὴν πῆρωσιν. Ὅταν γάρ, τῆς εἰσόδου πᾶσιν ἀνεωγμένης, καὶ μηδενὸς τοῦ κωλύοντος ὄντος, ἐθελοκακοῦντές τινες ἔξω μένωσι, παρ' οὐδένα 5 ἕτερον, ἀλλ' ἢ παρὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν ἀπόλλυνται μόνον.

Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν· ἀλλ' οὐχ ὡς τοῦ κόσμου σύγχρονος, ἄπαγε. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπήγαγε· «Καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο»· διὰ τούτου σε πάλιν ἀνάγων ἐπὶ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς. Ὁ γὰρ ἀκούσας ὅτι ἔργον αὐτοῦ 10 τόδε τὸ πᾶν, κἂν σφόδρα ἀναίσθητος ᾖ, κἂν ἐχθρός, κἂν πολέμιος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, πάντως καὶ ἐκὼν καὶ ἄκων ἀναγκασθήσεται πρὸ τῶν ἔργων ὁμολογήσαι τὸν Ποιητὴν.

Ὅθεν μοι καὶ θαυμάζειν ἔπεισιν αἰεὶ τὴν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως μανίαν, πῶς πρὸς τὴν οὔτω φανεράν ἀλήθειαν 15 ἀντιβλέψαι ἐτόλμησε, καὶ ἐκὼν ἑαυτὸν κατεκροήμνισεν. Οὐδὲ γὰρ ἀγνοῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰδὼς ἡμάρτανε, ταῦτόν παθῶν τοῖς Ἰουδαίοις. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι, πρὸς ἀνθρώπους ὁρῶντες, τὸ τῆς πίστεως προὔδωκαν ὑγιές, εἰδότες μὲν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ δὲ τοὺς 20 ἄρχοντας οὐχ ὁμολογοῦντες, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται, οὔτω καὶ τοῦτον, γυναικί τινι χαριζόμενον, τὴν σωτηρίαν φασὶν ἀποδόσθαι τὴν ἑαυτοῦ.

Δεινὸν γάρ, ὄντως δεινὸν τῆς κενοδοξίας ἢ τυραννίς, καὶ σοφῶν ὀφθαλμοὺς ἐκτυφλοῦν ἱκανόν, ὅταν μὴ νήφωσιν. 25 Εἰ γὰρ ἡ δωροδοκία τοῦτο ἰσχύει, πολλῶ μᾶλλον τὸ ταύτης βιαιότερον πάθος. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουδαίοις ἔλεγεν ὁ Χριστός· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;».

“Οσοι δὲ δὲν θέλουν νὰ ἀπολαύσουν αὐτὴν τὴν δωρεάν, θὰ ἦσαν δίκαιοι ἐὰν κατελόγιζαν εἰς τὸν ἑαυτὸν των αὐτὴν τὴν τύφλωσιν. Διότι ὅταν ἡ εἴσοδος εἶναι εἰς ὄλους ἀνοικτὴ καὶ δὲν ὑπάρχη κανεὶς πού νὰ παρεμποδίζη τὴν εἴσοδον, ἀπὸ θεληματικὴν κακίαν μένουν ἔξω μερικοί, ἀπὸ κανέναν ἄλλον, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των πονηρίαν χάνονται.

«Εἰς τὸν κόσμον ἦτο», ἀλλὰ ὄχι ὡς σύγχρονος τοῦ κόσμου, πρὸς Θεοῦ. Δι’ αὐτὸ ἄλλωστε ἐπρόσθεσε· «Καὶ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη δι’ αὐτοῦ». Μὲ αὐτὸ σὲ ἐπαναφέρει πάλιν εἰς τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς. Διότι ἐκεῖνος πού ἀκούει ὅτι αὐτὸ ἐδῶ τὸ σύμπαν εἶναι ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι τελείως ἀναίσθητος ἢ ἐχθρὸς ἢ ἀντίπαλος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὅπωςδήποτε εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι θὰ ἀναγκασθῆ ἐκ τῶν ἔργων νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ποιητὴν.

Δι’ αὐτὸ καὶ μοῦ ἔρχεται διαρκῶς νὰ ἀπορῶ τὴν μανίαν τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, πῶς ἐτόλμησε νὰ παρερμηνεύσῃ αὐτὴν τὴν τόσον φανεράν ἀλήθειαν καὶ νὰ κατακρημνίσῃ θεληματικὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι δὲν ἔσφαλεν ἀπὸ ἄγνοιαν, ἀλλ’ ἀντιθέτως ἐγνώριζε πολὺ καλά, καὶ ἔπαθε τὸ ἴδιον μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι, ἀποβλέποντες πρὸς ἀνθρώπους, ἐπρόδωσαν τὴν ἀληθινὴν πίστιν, γνωρίζοντες μὲν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τῶν ἀρχόντων μὴ ὁμολογοῦντες, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἀποσυνάγωγοι, ἔτσι καὶ αὐτὸς λέγουν ὅτι ἐπρόδωσε τὴν πίστιν του πρὸς χάριν κάποιας γυναικός.

Εἶναι πράγματι πολὺ φοβερὰ ἡ τυραννία τῆς κενοδοξίας, ἱκανὴ νὰ τυφλώσῃ καὶ τῶν σοφῶν τοὺς ὀφθαλμούς, ὅταν δὲν εἶναι νηφάλιοι. Διότι ἐὰν αὐτὸ τὸ κατορθώνει ἡ δωροδοκία, πολὺ περισσότερον τὸ κατορθώνει τὸ πάθος πού εἶναι πιὸ βίαιον ἀπὸ αὐτὴν. Δι’ αὐτὸ καὶ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ζητεῖτε τὴν τιμὴν πού προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;»¹.

«Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω». Ἐνταῦθα κόσμον τὸ πλῆθος φησι, τὸ διεφθαρμένον καὶ τοῖς γηϊνοῖς προσητηκὸς πράγμασι, τὸν χυδαῖον, καὶ ταραχώδη, καὶ ἀνόητον λαόν. Ὡς οἱ γε τοῦ Θεοῦ φίλοι καὶ θαυμαστοὶ πάντες, αὐτὸν ἐπέ-
 5 γνωσαν καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πατριάρχου καὶ αὐτὸς ὀνομασί φησιν ὁ Χριστός, ὅτι «Ἀβρα-
 ἄμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν
 καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη». Καὶ περὶ τοῦ Δαυὶδ δέ, Ἰουδαίους ἐ-
 λέγων, ἔλεγε· «Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν
 10 καλεῖ, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ
 δεξιῶν μου;».

Καὶ πολλαχοῦ, πρὸς ἐκείνους ἰσιτάμενος, Μωϋσέως μέ-
 μνηται· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν προφητιῶν ὁ Ἀπόστολος· πάντας
 γὰρ τοὺς προφήτας ἀπὸ Σαμουὴλ ἐγνωκέναι φησὶν ὁ Πέτρος
 15 αὐτόν, καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ πόρρωθεν προαναφωνεῖν, οὕ-
 τω λέγων· «Καὶ πάντες οἱ προφηταὶ ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν
 καθεξῆς ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύ-
 τας». Τῷ δὲ Ἰακώβ καὶ τῷ πατρὶ τῷ τούτου, ὥσπερ οὖν καὶ
 τῷ πάπῳ, καὶ ἐφάνη καὶ διελέχθη, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα
 20 ὑπέσχετο δώσειν ἀγαθὰ, ἅπερ οὖν καὶ εἰς ἔργον ἐξήνεγκε.

Πῶς οὖν, φησὶν, αὐτὸς ἔλεγε· «Πολλοὶ προφηταὶ ἐπεθύ-
 μησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε,
 καὶ οὐκ ἤκουσαν». Ἄρα γὰρ οὐ μετέσχον τῆς γνώσεως τῆς
 εἰς αὐτόν; Πάνυ μὲν οὖν· καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς ρήσεως ταύ-
 25 τῆς, ἀφ' ἧς νομίζουσί τινες αὐτοὺς ἀπεστερηθῆναι, πειράσο-
 μαι ποιῆσαι φανερόν· «Πολλοὶ» γάρ, φησὶν, «ἐπεθύμησαν ἰ-
 δεῖν ἃ βλέπετε». Ὡστε ἤδεσαν αὐτὸν ἤξοντα εἰς ἀνθρώπους,
 καὶ οἰκονομήσοντα, ἅπερ καὶ ὠκονόμησεν· οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ
 ἤδεσαν, ἐπεθύμησαν· οὐδεὶς γάρ, ὧν μηδὲ ἔννοιαν ἔχει,
 30 τούτων λαβεῖν ἐπιθυμίαν δυνήσεται.

2. Ἰω. 8, 56.

3. Ματθ. 22, 43-44.

4. Πρ. 3, 24.

5. Λουκᾶ 10, 24.

«Καὶ ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀνεγνώρισεν». Ἐδῶ κόσμον ὀνομάζει τὸ πλῆθος τὸ διεστραμμένον καὶ προσκεκολλημένον εἰς τὰ γήϊνα πράγματα, τὸν ἀγροῖκον καὶ ταραχώδη καὶ ἀνόητον λαόν. Καθόσον οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξαίρετοι ὅλοι τὸν ἀνεγνώρισαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωσίν του. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πατριάρχου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει ὀνομαστικῶς ὅτι «ὁ Ἀβραὰμ ὁ πατέρας σας, ἠσθάνθη ἀγαλλίασιν διότι ἐπρόκειτο νὰ ἰδῆ τὴν ἡμέραν μου· καὶ τὴν εἶδε καὶ ἐχάρηκε»². Περὶ δὲ τοῦ Δαβὶδ ἐλέγχων τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαβὶδ, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, τὸν ὀνομάζει Κύριον λέγων· εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου, κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου;»³.

Καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα, ἀντικρούων αὐτούς, ὑπενθυμίζει τὸν Μωϋσῆ. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων προφητῶν ὀμιλεῖ ὁ Ἀπόστολος. Διότι ὁ Πέτρος λέγει ὅτι ὅλοι οἱ προφῆται ἀπὸ τὸν Σαμουὴλ τὸν ἀνεγνώρισαν καὶ προεφήτευσαν ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς τὴν ἔλευσίν του. Λέγει τὰ ἐξῆς: «Καὶ ὅλοι οἱ προφῆται ἀπὸ τὸν Σαμουὴλ καὶ κατόπιν ὅσοι ὠμίλησαν προανήγγειλαν τὰς ἡμέρας αὐτάς»⁴. Εἰς τὸν Ἰακώβ δὲ καὶ τὸν πατέρα του, ὅπως καὶ εἰς τὸν παποῦν του, ἐνεφανίσθη καὶ συνωμίλησε μαζί του καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπραγματοποίησε.

Πῶς λοιπόν, ἰσχυρίζεται, ὁ Χριστὸς λέγει· «Πολλοὶ προφῆται ἐπεθύμησαν νὰ ἰδοῦν αὐτὰ πού βλέπετε σεῖς καὶ δὲν τὰ εἶδαν, καὶ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ πού ἀκούετε σεῖς καὶ δὲν τὰ ἤκουσαν»;⁵ Μήπως δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν; Καὶ πολὺ μάλιστα· αὐτὸ μάλιστα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ τὸ ἀποδείξω μὲ τὸ κωρίον αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖον νομίζουν μερικοὶ ὅτι τοὺς στερεῖ τὴν γνῶσιν. Διότι λέγει· «Πολλοὶ ἐπεθύμησαν νὰ ἰδοῦν αὐτὰ πού βλέπετε σεῖς». Ἐπομένως ἐγνώριζαν ὅτι αὐτὸς θὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ἐὰν δὲν τὸν ἐγνώριζαν, δὲν θὰ τὸν ἐπιθυμοῦσαν. Ἐξ ἄλλου κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτὰ τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζει.

Ὅσοι ἤδεσαν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἤξει εἰς ἀνθρώ-
 πους. Τίνα οὖν ἔστιν ἄπερ οὐκ ἤδεσαν, καὶ τίνα ἄπερ οὐκ ἤκου-
 σαν; Ταῦτα, ἃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. Εἰ δὲ καὶ φωνῆς
 ἤκουσαν, καὶ εἶδον αὐτὸν ἐκεῖνοι, ἀλλ' οὐκ ἐν σαρκί, οὐδὲ
 5 οὕτω τοῖς ἀνθρώποις συνανασιζόμενον, οὐδὲ μετὰ τισαύτης
 αὐτοῖς ὁμολογοῦντα τῆς ἀδείας. Τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸς δη-
 λῶν, οὐχ ἀπλῶς εἶπεν ὅτι Ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἐμέ· ἀλλὰ τί;
 «Ἄ ὑμεῖς βλέπετε»· οὐδέ ὅτι Ἀκοῦσαι ἐμοῦ, ἀλλὰ τί; «Ἄ
 ὑμεῖς ἀκούετε». Ὅσοι, εἰ καὶ μὴ τὴν ἕνσαρκον αὐτοῦ παρου-
 10 σίαν ἐθεάσαντο, ἀλλ' ὅμως ἤδεσαν αὐτὴν ἔσομένην, ἧς καὶ
 ἐπεθύμουν, καὶ ἐπίστευον εἰς αὐτόν, καὶ μὴ ἑωρακότις αὐ-
 τὸν ἐν σαρκί.

Ὅταν οὖν ἐγκαλῶσιν ἡμῖν Ἕλληνες, ταῦτα λέγοντες· Τί
 δὲ τὸν ἔμπροσθεν ἐποίει χρόνον ὁ Χριστός, τὸ τῶν ἀνθρώπων
 15 οὐκ ἐπισκοπούμενος γένος; καὶ τί δήποτε ἐν ἐσχάτῳ τῆς ἡ-
 μετέρας ἦλθεν ἀντιληφόμενος σωτηρίας, τοσοῦτον ἀμελήσας
 χρόνον ἡμῶν; ἐροῦμεν ὅτι καὶ πρὸ τούτου ἐν τῷ κόσμῳ ἦν,
 καὶ προενόει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ γνώριμος τοῖς ἀξίοις ἅ-
 πασι ἦν. Εἰ δὲ διὰ τὸ μὴ πάντας αὐτὸν τότε ἐπεγνωκέναι,
 20 ἀλλὰ παρὰ τῶν γενναίων αὐτὸν καὶ ἐναρέτων ἐκείνων μόνον
 ἐγνωσθαι, φαίητε μὴ γνωρίζεσθαι, κατὰ τοῦτο οὐδὲ νῦν
 ὁμολογήσετε προσκυνεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ
 μηδὲ νῦν ἅπαντες αὐτὸν ἴσασιν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ παρόν-
 τος οὐδεὶς ἂν διὰ τοὺς ἀγνοῦντας αὐτὸν τοῖς εἰδόσι διαπι-
 25 στήσειεν, οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν χρόνων ἀμφισθη-
 τεῖν χρή, ὅτι πολλοῖς, μᾶλλον δὲ πᾶσι ἐγνωστο τοῖς γενναί-
 οις καὶ θαυμασίοις ἀνδράσι ἐκεῖνοις.

2. Εἰ δὲ λέγοι τις· Καὶ τίνας ἕνεκεν μὴ πάντες προσεῖ-
 χον αὐτῷ, μηδὲ πάντες αὐτὸν ἐθεράπευον τότε, ἀλλὰ μόνοι οἱ

“Ὡστε λοιπὸν ἐγνώριζαν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι πρόκειται νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώριζαν καὶ ποῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἤκουσαν; Αὐτὰ τὰ ὁποῖα τώρα σεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. Ἐὰν δὲ ἤκουσαν καὶ ἐκεῖνοι φωνὴν καὶ τὸν εἶδαν, δὲν τὸν εἶδαν ἐνσαρκωμένον, οὔτε νὰ συναναστρέφεται τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ τοὺς ὀμλῇ μὲ τὴν ἐξουσίαν. Αὐτὸ δὲ θέλων νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ ἴδιος, δὲν εἶπεν ἀπλῶς· Ἐπεθύμησαν νὰ μὲ ἴδουῖν, ἀλλὰ τί; «αὐτὰ ποὺ βλέπετε σεῖς». Οὔτε εἶπε· Νὰ μὲ ἀκούσουν· ἀλλὰ τί; «αὐτὰ ποὺ ἀκούετε σεῖς». Ἐπομένως, μολονότι δὲν εἶδαν τὴν ἐνσαρκὸν παρουσίαν του, ἐν τούτοις ἐγνώριζαν ὅτι αὐτὴ πρόκειται νὰ γίνῃ καὶ τὴν ἐπιθυμοῦσαν. Καὶ ἐπίστευαν εἰς αὐτόν, μολονότι δὲν τὸν εἶχαν ἰδεῖ ἐνσαρκωμένον.

“Ὅταν λοιπὸν σᾶς κατηγοροῦν οἱ ἐθνικοὶ λέγοντες τὰ ἐξῆς· τί ἔκανε ὅμως ὁ Χριστὸς τὸν προηγούμενον χρόνον, ὅταν δὲν ἐπόπτευε τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ διατί τέλος πάντων ἦλθε νὰ προσφέρῃ τὴν σωτηρίαν τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ἀφοῦ ἐπὶ τόσον χρόνον ἔδειξεν ἀμέλειαν; Θὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι καὶ προηγουμένως εὐρίσκετο εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπεδείκνυεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἔργα του καὶ ἦτο γνωστός εἰς ὅλους τοὺς ἀξίους. Ἐὰν δὲ ἰσχυρίζεσθε ὅτι δὲν ἦτο γνωστός, ἐπειδὴ τότε δὲν τὸν ἐγνώριζαν ὅλοι, παρὰ μόνον οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι καὶ ἐνάρετοι, κατὰ τὴν ἰδίαν λογικὴν θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσετε ὅτι οὔτε καὶ τώρα αὐτὸς προσκυνεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ οὔτε καὶ τώρα τὸν γνωρίζουν ὅλοι. Ὅπως λοιπὸν τώρα, κανεὶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ δυσπιστήσῃ πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν γνωρίζουν, ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ τὸν ἀγνοοῦν, ἔτσι οὔτε διὰ τοὺς προηγηθέντας χρόνους πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀμφιβολίας, διότι εἰς πολλούς, ἢ μᾶλλον εἰς ὅλους τοὺς γενναίους καὶ θαυμασίους ἐκείνους ἄνδρας ἦτο γνωστός.

2. Ἐὰν δὲ κανεὶς εἴπῃ· καὶ διατί δὲν πρόσεχαν ὅλοι εἰς αὐτόν τότε, οὔτε τὸν ἐλάτρευαν, παρὰ μόνον οἱ δίκαιοι;

δίκαιοι; ἐρήσομαι καὶ γὰρ Τίνος ἔνεκεν μηδὲ νῦν ἅπαντες αὐ-
 τὸν ἴσασι; Καὶ τί λέγω περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τὸν γὰρ Πατέρα
 τὸν τούτου διὰ τί μὴ πάντες μήτε τότε, μήτε νῦν ἔγνωσαν,
 ἀλλ' οἱ μὲν αὐτομάτως ἅπαντα φέρεσθαι λέγουσιν, οἱ δὲ δαι-
 5 μονίοις τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιτρέπουσι πρόνοιαν, εἰσὶ δέ, οἳ καὶ
 ἕτερον παρὰ τοῦτον ἀναπλάττουσι Θεόν, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ
 τὴν ἀντικειμένην εἶναι βλασφημοῦσιν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τοὺς
 νόμους αὐτοῦ πονηροῦ τινος δαίμονος εἶναι νομίζουσι;

Τί οὖν; παρὰ τοῦτο οὔτε Θεὸν αὐτὸν φήσομεν εἶναι, ἐ-
 10 πειδὴ τινὲς εἰσιν οἱ τοῦτο λέγοντες, καὶ πονηρὸν ὁμολογήσο-
 μεν εἶναι; καὶ γὰρ καὶ τοῦτό εἰσιν οἱ βλασφημοῦντες αὐτόν.
 Ἄπαγε τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς ἐσχάτης παραπληξίας.
 Εἰ γὰρ μέλλοιμεν ἀπὸ τῆς τῶν μαινομένων κρίσεως χαρα-
 κτηρίζειν τὰ δόγματα, οὐδὲν κωλύει μαίνεσθαι καὶ αὐτοὺς
 15 μανίαν χαλεπωτάτην.

Εἶτα, ἥλιον μὲν οὐδεὶς λυμαντικὸν ὀφθαλμῶν εἶναι φή-
 σει διὰ τοὺς νοσοῦντας τὰς ὄψεις, ἀλλὰ φωτιστικόν, ἀπὸ τῶν
 ὑγιαινόντων λαμβάνων τὰς κρίσεις· καὶ τὸ μέλι δὲ οὐδεὶς
 πικρὸν προσερεῖ, ἐπειδὴ τοῦτο τῇ αἰσθήσει τῶν ἀρρώστων δο-
 20 κεῖ, τὸν δὲ Θεὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀσθενούντων ὑπολήψεως ἢ μὴ
 εἶναι, ἢ πονηρὸν εἶναι, ἢ ποτὲ μὲν προνοεῖν, ποτὲ δὲ μηδὲ
 ὅλως τοῦτο ποιεῖν ψηφιοῦνται τινες; Καὶ τίς ἂν τοὺς τοιού-
 τους ὑγιαίνειν φήσειεν, ἀλλ' οὐκ ἐξεσιτηκέναι καὶ παραπαίειν
 καὶ μαίνεσθαι τὴν ἐσχάτην μανίαν;

25 «Ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω», φησί. Ἄλλ' ὧν ὁ κόσμος
 οὐκ ἦν ἄξιος, οὗτοι αὐτὸν ἔγνωσαν. Εἰπὼν δὲ καὶ τοὺς μὴ
 γνόντας αὐτόν, ἐν βραχεῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀγνοίας ἔθη-
 κεν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς αὐτὸν ἔγνω, ἀλλ' ὅτι

Θὰ ἀπαντήσω καὶ ἐγώ· διατί οὔτε καὶ τώρα τὸν γνωρίζουν ὅλοι; Ἄλλὰ διατί ὁμιλῶ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Διατί καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ, οὔτε τότε οὔτε τώρα τὸν ἀναγνωρίζουν ὅλοι; Ἄλλὰ ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ὅλα λειτουργοῦν αὐτομάτως, ἄλλοι δὲ ἀναθέτουν τὴν φροντίδα τοῦ παντός εἰς δαιμόνια· ὑπάρχουν μάλιστα καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀναπλάθουν ἄλλον Θεὸν ἐκτός ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἐκτομίζουν τὴν βλασφημίαν ὅτι ἡ δύναμις του εἶναι καταστρεπτικὴ καὶ θεωροῦν τοὺς νόμους του ἔργον κάποιου πονηροῦ δαίμονος;

Τί λοιπόν; ἔνεκα τούτου θὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι αὐτός δὲν εἶναι οὔτε Θεός, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι τὸ λέγουν αὐτό, καὶ θὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἶναι πονηρός; Διότι καὶ αὐτὸ ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού τοῦ τὸ ἀποδίδουν. Μακρὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν τελείαν τρέλλαν. Διότι ἐὰν πρόκειται νὰ διατυπώνωμεν τὰ δόγματα σύμφωνα μὲ τὴν κρίσιν τῶν μαινομένων, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐκδηλώσωμεν καὶ ἐμεῖς φοβερὰν μανίαν.

Καὶ ἔπειτα, διὰ μὲν τὸν ἥλιον κανεῖς δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι καταστρεπτικός εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἀσθενῆ ὄρασιν, ἀλλὰ ὅτι εἶναι φωτιστικός, στηριζόμενος εἰς τὰς κρίσεις τῶν ὑγιῶν. Οὔτε τὸ μέλι κανεῖς δὲν λέγει ὅτι εἶναι πικρόν, ἐπειδὴ ἔτσι φαίνεται εἰς τὴν αἴσθησιν τῶν ἀρρώστων. Ὁ δὲ Θεός, ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἀσθενούντων, θὰ μᾶς εἴπουν μερικοὶ ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει, ἢ ὅτι εἶναι πονηρός, ἢ ὅτι ἄλλοτε μὲν προνοεῖ ἄλλοτε δὲ ὄχι; Καὶ ποῖος θὰ εἶπῃ ὅτι αὐτοὶ ὑγιαίνουν καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἐκτός ἑαυτῶν καὶ παραπαίουν καὶ ἐκδηλώνουν φοβερὰν μανίαν;

«Ὁ κόσμος, λέγει, δὲν τὸν ἀνεγνώρισεν». Ἐκεῖνοι ὁμοῦς τῶν ὁποίων δὲν ἦτο ἄξιος ὁ κόσμος, αὐτοὶ τὸν ἀνεγνώρισαν. Ὅταν δὲ ἀνέφερε καὶ ἐκείνους πού δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, ἐξέθεσε μὲ συντομίαν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀγνοίας των. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς ὅτι δὲν τὸν ἀνεγνώρισε κανεῖς,

«Ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω»· τουτέστιν, οἱ τῷ κόσμῳ μόνῳ προσηλωμένοι, καὶ τὰ τοῦ κόσμου φρονοῦντες ἄνθρωποι· οὕτω γὰρ εἶωθε καλεῖν αὐτοὺς καὶ ὁ Χριστός, ὡς, ὅταν λέγῃ· «Πάτερ ἅγιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω». Οὐκ ἄρα αὐτὸν
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ ὁ κόσμος ἠγνόησε, καθάπερ ἐλέγομεν· οὐδὲν γὰρ οὕτω θολοῖ διάνοιαν, ὡς τὸ προσειρηκεῖναι τοῖς παροῦσι.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἀποσιήσατε ἑαυτοὺς τοῦ κόσμου, καὶ τῶν σαρκικῶν ἀπορρήξαιτε πραγμάτων, καθόσον οἶόν τε. Οὐδὲ
 10 γὰρ ἐν τοῖς τυχοῦσιν ὑμῖν ἀπὸ τούτων ἡ ζημία γίνεται, ἀλλ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν· οὐ γὰρ ἔστιν ἄνθρωπον, τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀντεχόμενον πραγμάτων σφοδρῶς, δυνηθῆναι ἐπιλαβέσθαι τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς γνησίως, ἀλλὰ ἀνάγκη τὸν περὶ ταῦτα ἐσπουδακότα ἐκείνων ἐκπεσεῖν· «Οὐ
 15 δύνασθε», γάρ, φησί, «Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ· ἀνάγκη γὰρ ἑνὸς ἔχεσθαι, καὶ τὸν ἕτερον μισεῖν.

Καὶ ταῦτα καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα βοᾷ. Οἱ γοῦν τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας καταγελάσαντες, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες ὡς χρῆ· ὡσπερ οὖν οἱ
 20 τὴν ἀρχὴν ἐκείνην θαυμάζοντες, οὗτοι μάλιστα πάντων εἰσιν οἱ ἀμβλυτέραν τὴν περὶ αὐτὸν ἀγάπην ἔχοντες. Ψυχὴ γάρ, καθάπαξ ὑπὸ φιλοχρηματίας ἀλοῦσα, οὐ ραδίως, οὐδὲ εὐκόλως παραιτήσεται καὶ προᾶξαι καὶ εἰπεῖν τι τῶν παροξυνόντων τὸν Θεόν, ἅτε καὶ ἐτέρου γενομένη δεσπότου δούλη, καὶ
 25 πάντα ἀπ' ἐναντίας ἐπιτάτιοντος τῷ Θεῷ.

Ἀνανήψαιτε τοίνυν ποτὲ καὶ διεγέρθητε, καί, ἐννοήσαντες τίνος ἐσμέν οἰκέται, τὴν τούτου βασιλείαν ἀγαπήσωμεν μόνην· κλαύσωμεν, θρηνήσωμεν, ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν χρόνων, ὧν ἐδουλεύσαμεν τῷ μαμωνᾷ, ρίψωμεν αὐτοῦ καθάπαξ τὸν

6. Ἰω. 17, 25.

7. Λουκᾶ 16, 13.

ἀλλ' ὅτι «ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε», δηλαδή οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὸν κόσμον καὶ φρονοῦν τὰ τοῦ κόσμου. Διότι ἔτσι συνήθιζε νὰ τοὺς ὀνομάζῃ ὁ Χριστός, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Πατέρα ἅγιε, καὶ σένα ὁ κόσμος δὲν σὲ ἀνεγνώρισε»⁶. Ἐπομένως, ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα του ἠγνόησεν ὁ κόσμος, ὅπως ἔλεγα. Διότι τίποτε δὲν θολώνει τόσο τὴν διάνοιαν, ὅσον ἡ προσκόλλησις εἰς τὰ παρόντα.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἀποσπάσατε τοὺς ἑαυτοῦς σας ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀποκόψατέ τους ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πράγματα, ὅσον εἶναι δυνατόν. Διότι ἡ ζημία ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀφορᾷ εἰς τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ εἰς τὰ κεφαλαιώδη ἀγαθὰ. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ἄνθρωπος ποὺ ἐπιμένει εἰς τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου νὰ ἐπιτύχῃ τὰ γνήσια ἀγαθὰ τῶν οὐρανῶν· κατ' ἀνάγκη δὲ αὐτὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ θὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ ἐκεῖνα. Διότι «Δὲν ἠμπορεῖτε», λέγει, «νὰ ὑπηρετῆτε τὸν Θεὸν καὶ τὸν Μαμωνᾶν»⁷. Κατ' ἀνάγκη θὰ ἀφοσιωθῆτε εἰς τὸν ἕνα καὶ θὰ μισήσετε τὸν ἄλλον.

Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ φωνάζει καὶ ἡ ἰδία ἡ πείρα τῶν πραγμάτων. Ὅσοι λοιπὸν περιγελοῦν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, αὐτοὶ κυρίως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεὸν ὅπως πρέπει, ὅπως, ἀντιθέτως, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θαυμάζουν τὴν ἀπόκτησιν τῶν χρημάτων, αὐτοὶ εἶναι πρὸ πάντων ποὺ ἔχουν μειωμένην τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτόν. Διότι ἐὰν ἡ ψυχὴ κυριευθῇ μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν φιλοχρηματίαν, δὲν παραιτεῖται εὐκόλα ἀπὸ τοῦ νὰ κἀνῃ καὶ νὰ εἰπῇ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐξοργίζουν τὸν Θεόν, ἐπειδὴ γίνεται δούλη καὶ ἄλλου δεσπότη, ὁ ὁποῖος διατάσσει τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Θεόν.

Συνέλθετε λοιπὸν καὶ ἀφυπνισθῆτε καὶ ἀφοῦ κατανοήσωμεν τίνος δοῦλοι εἴμεθα, ἅς ἀγαπήσωμεν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ μόνον. Ἄς κλαύσωμεν, ἅς θρηνήσωμεν διὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἐδουλεύσαμεν εἰς τὸν μαμωνᾶν. Ἄς ἀπορρίψωμεν ἅπαξ διὰ παντὸς τὸν ζυγόν

ζυγόν, τὸν ἀφόρητον καὶ τὸν βαρύν, καὶ μένωμεν ἡέροντες τὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν κοῦφον καὶ ῥᾶσιον· οὐδὲν γὰρ ἐπιτάττει τοιοῦτον ἡμῖν, οἷον ὁ μαμωνᾶς. Οὗτος μὲν γὰρ ἐχθροὺς κελεύει πᾶσι γίνεσθαι, ὁ δὲ Χριστὸς τοῦναντίον, ἅπαντας ἀ-
 5 σπάζεσθαι καὶ φιλεῖν.

Ἐκεῖνος, τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ προσηλώσας (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ χρυσός), οὐδὲ τὰς νύκτας ἀφήσιν ἀναπνεῦσαι μικρόν· οὗτος τῆς μὲν περιτιῆς ταύτης καὶ ἀνοήτου φροντίδος ἀπαλλάττει, κελεύει δὲ συνάγειν τοὺς θησαυροὺς ἐν τοῖς οὐ-
 10 ρανοῖς οὐκ ἐκ τῆς εἰς ἑτέροισ ἀδικίας, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκειᾶς δικαιοσύνης. Ἐκεῖνος μετὰ τοὺς πολλοὺς ἰδρωῶτας καὶ τὰς ταλαιπωρίας οὔτε δύναται παρασιῆναι κολαζομένοις ἡμῖν ἐκεῖ καὶ κακῶς πάσχουσι διὰ τοὺς αὐτοῦ νόμους, καὶ ἐπιτείνει τὴν φλόγα, οὗτος δέ, κἂν ποιήριον ἡμῖν ἐπιτάξῃ δοῦναι ψυ-
 15 χροῦ, οὐδὲ τούτου τὸν μισθὸν καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀφήσιν ἡμᾶς ἀπολέσαι ποτέ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀντιδίδωσι τῆς δαφιλείας.

Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας, τῆς οὕτω προσηνοῦς δεσποτείας καὶ τοσοῦτων γεμούσης ἀγαθῶν ἀμελοῦντας, ἀχαρίστω καὶ ἀγνώμονι δουλεύειν τυράννω, καὶ οὐδὲν οὔτε ἐνταῦ-
 20 θα, οὔτε ἐκεῖ δυναμένω τοὺς πειθομένους αὐτῷ καὶ προσέχοντας ὠφελεῖν; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, οὐδὲ αὕτη ἢ ζημία μόνον, ὅτι οὐκ ἀμύνει κολαζομένοις, ἀλλ' ὅτι πρὸς τούτω καὶ μυρίοις περιβάλλει κακοῖς, ὅπερ ἔφθην εἰ-
 25 πών, τοὺς πειθομένους αὐτῷ. Τοὺς γὰρ πλείονας τῶν ἐκεῖ κολαζομένων ἀπὸ ταύτης ἴδοι τις ἂν κολαζομένους τῆς αἰτίας, ὅτι χρήμασιν ἐδούλευσαν καὶ τὸ χρυσοῖον ἠγάπησαν, καὶ τοῖς δεομένοις οὐκ ἐπήρηκεσαν.

του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀσήκωτος καὶ βαρὺς, καὶ ἄς ἐπιμένωμεν νὰ φέρωμεν τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι ἔλαφρος καὶ εὐκολώτατος καὶ δὲν μᾶς ἐπιβάλλει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει ὁ μαμωνᾶς. Διότι αὐτὸς μὲν μᾶς διατάσσει νὰ γίνωμεν μὲ ὄλους ἐχθροί, ἐνῶ ὁ Χριστὸς τὸ ἀντίθετον, μᾶς παραγγέλλει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ εἴμεθα φίλοι μὲ ὄλους.

Ἐκεῖνος ἀφοῦ μᾶς προσκολλήσῃ εἰς τὸν πηλὸν καὶ εἰς τὰ τοῦβλα (διότι τέτοιος εἶναι ὁ χρυσὸς) δὲν μᾶς ἀφήνει οὔτε τὴν νύκτα νὰ ἀναπνεύσωμεν ὀλίγον. Αὐτὸς ἀπὸ αὐτὴν μὲν τὴν περιττὴν καὶ ἀνόητον φροντίδα μᾶς ἀπαλλάσσει, μᾶς παραγγέλλει δὲ νὰ συγκεντρώνωμεν θησαυροὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὄχι ἀπὸ ἀδικίαν πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας δικαιοσύνην. Ἐκεῖνος ὕστερα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἰδρωτάς καὶ τὰς ταλαιπωρίας ὄχι μόνον δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς συμπαρασταθῇ ὅταν θὰ κολαζώμεθα ἐκεῖ καὶ θὰ ὑποφέρωμεν ἐξ αἰτίας τῶν νόμων του, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπαυξάνῃ τὴν φλόγα. Αὐτὸς ὅμως καὶ ὅταν ἀκόμη μᾶς ἐπιβάλλῃ νὰ δώσωμεν ἓνα ποτήρι μὲ κρὺο νερό, οὔτε αὐτοῦ τὴν ἀντιμισθίαν καὶ τὴν ἀνταμοιβὴν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χάσωμεν, ἀλλὰ μᾶς τὴν ἀνταποδίδει μὲ μεγάλην ἀφθονίαν.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης τρέλλας, νὰ παραμελοῦμεν αὐτὴν τὴν δεσποτείαν τὴν τόσον καταδεκτικὴν, καὶ γεμάτην ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ, καὶ νὰ γινώμεθα δοῦλοι ἀχαρίστου καὶ ἀγνώμονος τυράννου, ὁ ὁποῖος οὔτε ἐδῶ οὔτε ἐκεῖ ἠμπορεῖ νὰ ὑφελήσῃ αὐτοὺς ποὺ πείθονται καὶ προσέχουν εἰς αὐτόν; Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, οὔτε αὐτὴ μόνον ἡ ζημία, ὅτι δηλαδὴ δὲν μᾶς ὑποστηρίζει ὅταν κολαζώμεθα, ἀλλὰ ὅτι μαζὶ μὲ αὐτὸ περιβάλλει μὲ μύρια κακά, ὅπως εἶπα ἤδη, ὅσους πείθονται εἰς αὐτόν. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ κολάζωνται ἐκεῖ, βλέπει κανεὶς ὅτι κολάζονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ὅτι ἔγιναν δοῦλοι τοῦ χρήματος καὶ ἠγάπησαν τὸν χρυσὸν καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐπαρκέσουν εἰς τὰς ἀνάγκας των.

Ἄπερ ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς πάθωμεν, σκορπίσωμεν, δῶμεν
 τοῖς πένησιν, ἀπαλλάξωμεν τὴν ψυχὴν καὶ τῶν ἐνταῦθα
 φροντίδων τῶν βλαβερῶν, καὶ τῆς ἐκεῖ διὰ ταῦτα κειμένης
 ἡμῖν τιμωρίας. Ἀποδώμεθα δικαιοσύνην ἐν οὐρανοῖς· ἀντὶ
 5 χρημάτων τῶν ἐπὶ γῆς συλλέξωμεν θησαυροὺς ἀναλώτους,
 θησαυροὺς δυναμένους συναποδημῆσαι πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡ-
 μῖν, δυναμένους ἡμῖν κινδυνεύουσι παρασιῆναι, καὶ ποιῆσαι
 τὸν κριτὴν ἴλεων τότε, ὃν γένοιτο πάντας ἡμᾶς εὐμενῆ καὶ
 νῦν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν σχόντας ἀπολαῦσαι μετὰ πολ-
 10 λῆς παρρησίας τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς
 τοῖς ὡς χρῆ ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἐμεῖς αὐτά, ἃς σκορπίσωμεν, ἃς δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἃς ἀπαλλάξωμεν τὴν ψυχὴν καὶ ἀπὸ τὰς ἐδῶ βλαβεράς φροντίδας καὶ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἢ ὁποία τὴν περιμένει ἐκεῖ ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Ἄς ἀποθέσωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς δικαιοσύνην, ἀντὶ χρημάτων εἰς τὴν γῆν ἃς συγκεντρώσωμεν θησαυροὺς ἀπορθήτους, θησαυροὺς οἱ ὅποιοι ἤμποροῦν νὰ ἀποδημήσουν μαζί μας εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ὅποιοι ἤμποροῦν νὰ μᾶς συμπαρασταθοῦν ὅταν κινδυνεύωμεν καὶ νὰ κάνουν τότε τὸν κριτὴν ἐπιεικῆ. Αὐτὸν εἶθε ὄλοι μας νὰ τὸν ἔχωμεν εὐμενῆ καὶ τώρα καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ πολὺ θάρρος τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένα εἰς τοὺς οὐρανοὺς δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν ἀγαποῦν ὅπως πρέπει, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα μαζί καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄.

Ἴω. 1, 11.

«Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον».

1. Ἐν τῶν προτέρων διαμνημονεύητε νοημάτων, μετὰ
5 πλείονος προθυμίας καὶ τὰ ἐξῆς ἐποικοδομήσομεν, ὡς ἐπὶ
κέρδει τοῦτο ποιῶντες μεγάλῳ. Οὕτω γὰρ ὑμῖν τε εὐμαθέ-
στερος ἔσται ὁ λόγος, τῶν ἤδη λεχθέντων μεμνημένοις, καὶ
ἡμεῖς οὐ πολλοῦ δεησόμεθα πόνου, δυναμένων ὑμῶν διὰ τῆς
πολλῆς φιλομαθείας ὀξύτερον τοῖς λοιποῖς ἐνορᾶν. Ὁ μὲν
10 γὰρ αἰεὶ τὰ διδόμενα ἀπολλύς αἰεὶ δεήσεται τοῦ διδάξοντος,
καὶ οὐδέποτε εἴσεται οὐδέν, ὁ δὲ ἄπερ ἂν λάβῃ φυλάτιων,
καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ προσλαμβάνων ταχέως ἀντὶ μαθητοῦ δι-
δάσκαλος ἔσται, καὶ οὐχ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις
ἅπανσι χρήσιμος. Ὅπερ μάλιστα ταύτην ἔσεσθαι προσδοκῶ
15 τὴν ἐκκλησίαν, ἀπὸ τῆς πολλῆς ταύτης τεκμαιρόμενος φιλη-
κοῖας.

Φέρε οὖν ὡς ἐν ἀσφαλεῖ θησαυροφυλακίῳ ταῖς ἡμετέ-
ραις ψυχαῖς τὸ ἀργύριον τοῦ Κυρίου παρακαταθώμεθα, καὶ
τὰ σήμερον ἡμῖν προτεθέντα ἀναπιύξωμεν, ὡς ἂν ἡ τοῦ Πνεύ-
20 ματος παρέχῃ χάρις.

Εἶπεν, ὅτι «Ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω», περὶ τῶν ἄνω
χρόνων λέγων. Κάτεισι λοιπὸν τῷ λόγῳ καὶ πρὸς τοὺς τοῦ
κηρύγματος χρόνους, καὶ φησιν· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ
ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον»· ἰδίους Ἰουδαίους λέγων νῦν, ὡς
25 λαὸν περιούσιον, ἣ καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὑπὲρ
αὐτοῦ γεγενημένους. Καὶ καθάπερ ἀνωτέρω, διαπορῶν ἐπὶ

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄.

Ἰω. 1, 11.

«Εἰς τὰ ἰδικά του ἦλθε καὶ οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέχθησαν».

1. Ἐὰν διατηρῆτε εἰς τὴν μνήμην σας τὰς προηγουμένας ἐννοίας, θὰ οἰκοδομήσωμεν ἐπάνω εἰς αὐτὰς καὶ τὰ παρακάτω μὲ περισσοτέραν προθυμίαν, ἐπειδὴ θὰ τὸ κάνωμεν αὐτὸ πρὸς μεγάλην ὠφέλειάν σας. Διότι ἔτσι καὶ ἀπὸ σᾶς ὁ λόγος θὰ μαθαίνεται πιὸ εὐκόλα, ἀφοῦ θὰ ἐνθυμῆσθε ὅσα ἐλέχθησαν ἤδη, καὶ ἐμεῖς δὲν θὰ χρειαζώμεθα πολὺν κόπον, ἀφοῦ σεῖς θὰ ἠμπορῆτε μὲ τὴν πολλὴν φιλομάθειάν σας νὰ ἀντιλαμβάνεσθε καλύτερα ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους. Διότι ἐκεῖνος πού διαρκῶς χάνει ὅσα τοῦ δίδονται, θὰ ἔχη πάντοτε ἀνάγκην διδασκάλου καὶ ποτὲ δὲν θὰ γνωρίζῃ τίποτε. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ὅ,τι παίρνει τὸ φυλάσσει καὶ ἔτσι προσλαμβάνει καὶ τὰ ὑπόλοιπα, γρήγορα ἀπὸ μαθητῆς θὰ γίνῃ διδάσκαλος, καὶ θὰ γίνῃ χρήσιμος ὄχι μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ δὲ περιμένω κατ' ἐξοχὴν νὰ γίνῃ ἡ ὁμήγουρις αὐτῆ, κρίνων ἀπὸ τὴν πολλὴν τῆς ἀγάπην νὰ ἀκροᾶται.

Ἄς καταθέσωμεν λοιπὸν ὡς εἰς ἀσφαλὲς θησαυροφυλάκιον εἰς τὰς ψυχὰς σας τὸ ἀργύριον τοῦ Κυρίου, καὶ ἄς ἀναπτύξωμεν καὶ τὸ χωρίον πού μᾶς ἐτέθη ἀνωτέρω, ὅσον μᾶς ἐπιτρέπει ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Εἶπεν ὅτι «ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀνεγνώρισεν», ὁμιλῶν περὶ τῶν παρελθόντων χρόνων. Κατέρχεται λοιπὸν εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ κηρύγματος καὶ λέγει· «Εἰς τὰ ἰδικά του ἦλθε, καὶ οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέχθησαν», ἰδίους ἐδῶ ἐννοῶν τοὺς Ἰουδαίους, ὡς λαὸν περιούσιον, ἢ καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὡς πλασθέντας ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ

τῆ ἀνοία τῶν πολλῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς κοινῆς αἰσχυρόμενος φύσεως, ἔλεγεν ὅτι ὁ κόσμος, δι' αὐτοῦ γενόμενος, τὸν δημιουργὸν οὐκ ἐγνώρισεν οὕτω καὶ ἐνταῦθα πάλιν, ἐπὶ τῆ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆ τῶν πολλῶν δυσανασχετῶν ἀγνωμοσύνη, πλη-
 5 κτικώτερον τίθησι τὴν κατηγορίαν, λέγων, ὅτι «Οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον», καὶ ταῦτα αὐτὸν ἐλθόντα πρὸς αὐτούς.

Καὶ οὐχ οὗτος μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ προφηταὶ θαυμάζοντες ἔλεγον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ Παῦλος δὲ ὕστερον ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐκπλητιόμενος. Καὶ οἱ μὲν προφηταὶ οὕτως ἐβόων,
 10 ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ λέγοντες· «Λαός, ὃν οὐκ ἔγνω, ἐδοῦλέυσέ μοι. εἰς ἀκοὴν ὤτιον ὑπήκουσέ μου· υἱοὶ ἀλλότρι-
 οὶ ἐψεύσαντό με, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλυναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν»· καὶ πάλιν, «Οἷς οὐκ ἀνηγγέλη
 περὶ αὐτοῦ, ὄφονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι»· καί,
 15 «Εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι».

Παῦλος δέ, Ῥωμαίοις ἐπισιέλλων, ἔλεγε· «Τί οὖν; ὃ ἐπεζήτηι Ἰσραήλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογή ἐπέτυχεν». Καὶ πάλιν· «Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δι-
 20 καιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην· Ἰσραήλ δέ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε». Καὶ γὰρ ἔστιν ὄντως ἐκπλήξεως ἄξιον, πῶς οἱ μὲν ἐν ταῖς προφη-
 τικαῖς ἀναγραφέντες βίβλοις, καὶ τοῦ Μωϋσέως καθ' ἐκάστην ἀκούοντες τὴν ἡμέραν μυρία περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ λέ-
 25 γοντος παρουσίας, καὶ τῶν λοιπῶν μετὰ ταῦτα προφητῶν, εἴτε τε αὐτὸν τὸν Χριστὸν θεώμενοι καθ' ἐκάστην αὐτοῖς θαυματουργοῦντα, καὶ μόνοις αὐτοῖς ὁμιλοῦντα, καὶ μήτε τοῖς μαθηταῖς συγχωροῦντα τέως εἰς ὁδὸν ἐθνῶν ἀπελθεῖν ἢ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν εἰσελθεῖν, μήτε αὐτὸν τοῦτο ποιοῦντα, ἀλλ' ἄνω

1. Ψαλμ. 17, 45-46.

2. Ἦσ. 52, 15.

3. Ἦσ. 66, 1.

4. Ῥωμ. 11, 7.

5. Ῥωμ. 9, 30.

ὅπως πρὸ ἐπάνω, ἀπορῶν διὰ τὴν μωρίαν τῶν πολλῶν καὶ ἐντρεπόμενος διὰ τὴν κοινήν μας φύσιν, ἔλεγεν ὅτι ὁ κόσμος, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη δι' αὐτοῦ, δὲν ἐγνώρισε τὸν Δημιουργόν, ἔτσι καὶ ἐδῶ, δυσανασχετῶν διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἄλλων, θέτει πρὸ κτυπητὰ τὴν κατηγορίαν, λέγων ὅτι «οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέχθησαν», καὶ αὐτὸ ἐνῶ ὁ ἴδιος ἦλθε πρὸς αὐτούς.

Καὶ ὄχι αὐτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ προφήται ἀποροῦντες ἔλεγαν ἀκριβῶς τὸ ἴδιον. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπίσης ἀργότερα, κατάπληκτος διὰ τὰ ἴδια. Καὶ οἱ μὲν προφήται ἐφώναζαν ὡς ἐξῆς, ὁμιλοῦντες ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ· «Λαὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζα μὲ ὑπηρέτησε καὶ μὲ ὑπήκουσε πολὺ καλά· υἱοὶ ξένοι μὲ ἐξηπάτησαν, υἱοὶ ξένοι ἐφθάρησαν καὶ παρεξέκλιναν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς των»¹. Καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἔγινε κήρυγμα περὶ αὐτοῦ θὰ τὸν ἰδοῦν, καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν ἤκουσαν θὰ τὸν κατανοήσουν»². Καὶ «εὐρέθην ἀπὸ ἐκείνους πού μὲ ἀναζητοῦν· ἔγινα φανερός εἰς ἐκείνους πού δὲν μὲ ἐπερωτοῦν»³.

Ὁ Παῦλος δὲ γράφων εἰς τοὺς Ρωμαίους ἔλεγε· «Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ συμπέρασμα; Ἐκεῖνο πού ἐζητοῦσεν ὁ ἰσραηλικὸς λαὸς δὲν τὸ ἐπέτυχεν, ἐνῶ οἱ ἐκλεγέντες τὸ ἐπέτυχαν»⁴. Καὶ πάλιν· «Τί θὰ εἰποῦμεν λοιπόν; Ὅτι οἱ ἐθνικοὶ πού δὲν ἐπεδίωκαν δικαίωσιν, ἐπέτυχαν τὴν δικαίωσιν, ἐνῶ οἱ ἰσραηλίται πού ἐπεδίωκαν δικαίωσιν μὲ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου, δὲν ἐπέτυχαν τὴν διὰ τοῦ νόμου δικαίωσιν»⁵. Καὶ εἶναι πράγματι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἐκεῖνοι μὲν πού ἀνετράφησαν μὲ τὰ προφητικὰ βιβλία καὶ ἤκουαν καθημερινῶς τὸν Μωϋσέα, ὁ ὁποῖος λέγει μύρια πράγματα περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅλους τοὺς μετέπειτα προφήτας, καὶ ἐπὶ πλέον ἔβλεπαν τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἔκανε πρὸς χάριν των θαύματα καὶ ὠμιλοῦσε μόνον πρὸς αὐτούς, καὶ δὲν ἐπέτρεπεν οὔτε εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ πορευθοῦν εἰς ὁδὸν ἐθνικῶν ἢ νὰ εἰσέλθουν εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν, πράγμα πού οὔτε ὁ ἴδιος ἔκανε, ἀλλ' ἐπανελάμβανε

καὶ κάτω λέγοντα, πρὸς τὰ πρόβατα ἀπεισάλθαι τὰ ἀπολω-
 λότα οἴκου Ἰσραήλ· ὅμως καὶ τῶν σημείων ἀπολαύοντες, καὶ
 τῶν προφητῶν καθ' ἡμέραν ἀκούοντες, καὶ αὐτὸν συνεχῶς
 αὐτοὺς ἀναμιμνήσκοντα ἔχοντες, οὕτω καθάπαξ ἐπήρωσαν
 5 ἑαυτοὺς καὶ ἐκώφωσαν, ὥς μηδενὶ τούτων ἐναχθῆναι πρὸς
 τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ἰσχύσαι.

Οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν τούτων μὲν οὐδενὸς ἀπολαύσαντες, οὔτε
 θείων ποτὲ λογίων ἀκούσαντες, οὐδὲ ὅσον ὄναρ εἰπεῖν, ἀλλ'
 αἰεὶ τοῖς τῶν παραπαιόντων ἐνσιρφεόμενοι μύθοις (τοῦτο γὰρ
 10 ἢ τῶν ἔξωθεν φιλοσοφία), καὶ ποιητῶν λήρους ἀνελίτινους,
 καὶ ξύλοις καὶ λίθοις προσηλωμένοι, καὶ οὔτε δογμάτων,
 οὔτε πολιτείας ἔνεκεν εἰδότες τι χρησιδὸν καὶ ὑγιὲς (καὶ γὰρ
 ὁ βίος αὐτοῖς τῶν δογμάτων ἀκαθαρτίτερος ἦν καὶ ἐναγέ-
 σιτερος. Πῶς δὲ οὐ; Ἐμελλον τοὺς θεοὺς αὐτῶν πάση κα-
 15 κίᾳ χαίροντας ὀρῶντες καὶ δι' αἰσχροῶν μὲν ρημάτων, δι'
 αἰσχροτέρων δὲ θεραπευομένους πραγμάτων, καὶ τοῦτο νο-
 μίζοντας ἐορτὴν καὶ τιμὴν ἔτι γε μὴν καὶ δι' ἀκαθάρτων
 φόνων καὶ παιδοκτονιῶν τιμωμένους, κἀκείνους εἰς ταῦτα
 ζηλοῦντες)· ἀλλ' ὅμως, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πνυθμένα τῆς κα-
 20 κίας καταπεσόντες, ἐξαίφνης ὥσπερ ἔκ τινος μηχανῆς ἄνω-
 θεν ἡμῖν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῶν οὐρανῶν τῆς κορυφῆς ἀνεφάνη-
 σαν διαλάμποντες.

Πῶς οὖν τοῦτο γέγονε, καὶ πόθεν; Ἄκουσον Παύλου
 λέγοντος. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ταῦτα ἀκριβῶς ζη-
 25 τῶν, οὐκ ἀπέστη ἕως οὗ τὴν αἰτίαν εὑρε, καὶ τοῖς ἄλλοις ταύ-
 την ἐδήλωσεν ἅπασιν. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; καὶ πόθεν ἢ τοσαύ-
 τη πώρωσις αὐτοῖς; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ τὴν οἰκονομίαν ταύ-
 την ἐμπιστευθέντος ταῦτα λέγοντος.

Τί οὖν οὗτος λέγει, τὴν διαπόρησιν τῶν πολλῶν λύων
 30 ταύτην; («Ἀγνοοῦντες», φησί, «τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ
 ζητοῦντες τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην σιῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ

μὲ ἐπίτασιν ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ, καὶ ὅμως αὐτοὶ πού καὶ τὰ θαύματα ἀπελάμβαναν καὶ τοὺς προφήτας ἤκουαν καθημερινῶς καὶ εἶχαν καὶ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν πού τοὺς ὑπενθύμιζε συνεχῶς αὐτούς, τόσο πολὺ ἐτύφλωσαν τοὺς ἑαυτούς των καὶ τοὺς ἐκούφαναν, ὥστε κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴ ἡμπορέσῃ νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἐξ ἔθνῶν, ἀντιθέτως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπήλαυσαν τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε ἤκουσάν ποτε θεῖα λόγια, οὔτε εἰς τὸν ὕπνον τους, ἀλλὰ ἀνετρέφοντο πάντοτε μὲ τοὺς μύθους τῶν παραφρόνων (διότι αὐτὸ εἶναι ἡ φιλοσοφία τῶν ἐθνικῶν), καὶ ἀνεγίνωσκαν τὰς φρυαρίας τῶν ποιητῶν καὶ ἦσαν προσηλωμένοι εἰς ξύλα καὶ λίθους καὶ δὲν ἐγνώριζαν τίποτε τὸ ἀγαθὸν καὶ ὑγιὲς ἀπὸ διδασκαλίαν ἢ ἀπὸ συμπεριφορὰν (διότι ὁ βίος των ἦτο πῶς ἀκάθαρτος καὶ βδελυρὸς ἀπὸ τὰ διδάγματα των. Καὶ πῶς νὰ μὴ εἶναι· Βλέποντες τοὺς θεοὺς των νὰ χαίρουν διὰ κάθε κακίαν καὶ νὰ λατρεύωνται μὲ αἰσχρὰ λόγια καὶ ἀκόμη πῶς αἰσχρὰ ἔργα, καὶ αὐτὸ νὰ τὸ θεωροῦν τιμὴν καὶ ἑορτήν, καὶ ἀκόμη νὰ τιμῶνται μὲ ἀκαθάρτους φόνους καὶ παιδοκτονίας, φυσικὸν ἦτο νὰ δείχνουν καὶ αὐτοὶ ζῆλον πρὸς αὐτά). Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶχαν φθάσει εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας, ξαφνικά, ὡσὰν ἀπὸ μηχανῆς, ἐφάνησαν νὰ ἀστράπτουν ἀπὸ ἑπάνω μας, ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κορυφὴν τῶν οὐρανῶν.

Πῶς λοιπὸν ἔγινεν αὐτὸ καὶ ἀπὸ ποῦ; Ἄκουσε τὸν Παῦλον πού τὸ λέγει. Διότι ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀναζητῶν αὐτὰ ἀκριβῶς, δὲν ἔπαυσε μέχρις ὅτου εὗρῆκε τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἐφανέρωσεν εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη καὶ ἀπὸ ποῦ ἢ τόσο μεγάλη τύφλωσις αὐτῶν; Ἄκουσε αὐτὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας νὰ τὰ λέγῃ αὐτά.

Τί λέγει λοιπὸν αὐτός, ἀπαντῶν εἰς αὐτὴν τὴν ἀπορίαν ὄλων; «Ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν», λέγει, «τὴν δικαίωσιν πού δίνει ὁ Θεὸς καὶ ἐπεδίωκαν νὰ ἐπιβάλουν τὸν ἰδικόν των τρό-

Θεοῦ οὐχ ὑπειάγησαν». Διὸ ταῦτα ἔπαθον. Καὶ πάλιν, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐτέρως ἐρμηνεύων, φησί· «Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως· Ἰσραὴλ δέ, διώκων νόμον
5 δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασεν». Εἶπε καὶ διὰ τί. «Ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος».

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν Ἄπιστία τούτων γέγονεν αὐτοῖς αἰτία τῶν κακῶν ταύτην δὲ ἔτεκεν ἢ ἀπόνοια. Ἐπειδὴ
10 γάρ, πρὸ τούτου πλέον ἔχοντες Ἑλλήνων τῷ τὸν νόμον εἰληφέναι καὶ Θεὸν εἰδέναι, καὶ τὰ ἄλλα ἅπερ ὁ Παῦλός φησι μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν εἶδον ἀπὸ τῆς πίστεως μετὰ τῆς αὐτῆς ὁμοιμίας καλουμένους κἀκείνους καὶ αὐτούς, καὶ οὐδὲν πλέον ἔχοντα τὸν ἐκ περιτομῆς τοῦ ἐξ ἔθνῶν μετὰ
15 τὴν πίστιν ἐδήχθησαν ὑπὸ ἀπονοίας εἰς βασκανίαν ἐλθόντες, καὶ τὴν τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον καὶ ὑπερβάλλουσαν οὐκ ἤνεγκαν. Τοῦτο δὲ αὐτοῖς ἐτέρωθεν μὲν οὐδαμόθεν, ἐξ ἀλαζονείας δὲ καὶ πονηρίας καὶ μισανθρωπίας γέγονε.

20 2. Τί γάρ, ὦ πάντων ὑμεῖς ἀνοητότεροι, κατεβλάπτεσθε ἐκ τῆς εἰς ἐτέρους γινομένης κηδεμονίας; πῶς δὲ τὰ ὑμέτερα ἡλαιοῦτιο ἀγαθὰ τῷ κοινωνοῦς ἐτέρους ἔχειν τῶν αὐτῶν; Ἀλλὰ τυφλὸν ὄντως ἢ πονηρία, καὶ τῶν δεόντων οὐδὲν δύναται συνιδεῖν ταχέως. Δηχθέντες τοίνυν τῷ κοινωνοῦς
25 μέλλειν ἔχειν τῆς αὐτῆς παρρησίας, καθ' ἑαυτῶν τὸ ξίφος ὤθησαν, τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐκβαλόντες ἑαυτούς. Καὶ μάλα εἰκότως· «Ἐταῖρε» γάρ, φησί, «οὐκ ἀδικῶ σε»

6. Ρωμ. 10, 3.

7. Ρωμ. 9, 30-32.

πον δικαιοσύνης, δὲν ὑπετάχθησαν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ»⁶, δι' αὐτὸ τὰ ἔπαθαν αὐτά. Καὶ πάλιν, ἐξηγῶν τὸ ἴδιον μὲ ἄλλον τρόπον, λέγει· «Τί νὰ εἰποῦμεν λοιπόν; Ὅτι οἱ ἐθνικοὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἐπεδίωκαν τὴν δικαίωσιν, ἐπέτυχαν τὴν δικαίωσιν, ἀλλὰ τὴν δικαίωσιν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστιν· ἐνῶ οἱ Ἰσραηλῖται ποὺ ἐπεδίωκαν τὴν δικαίωσιν μὲ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου, δὲν ἐπέτυχαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου δικαίωσιν. Διατί ἄρά γε; Διότι δὲν ἐπεδίωκαν τὴν δικαίωσιν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστιν· διότι ἐσκόνταψαν εἰς τὸν λίθον τοῦ προσκόμματος»⁷.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποῖον θέλει νὰ εἰπῆ εἶναι τὸ ἐξῆς· αἰτία τῶν κακῶν ἔγινεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἀπιστία, αὐτὴν δὲ τὴν ἐγέννησεν ἡ ἀνοησία. Διότι, ἐπειδὴ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἐπλεονέκτουσαν ἔναντι τῶν Ἑλλήνων, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶχαν λάβει τὸν νόμον καὶ εἶχαν ἰδεῖ τὸν Θεόν, καὶ τὰ ἄλλα ποὺ ἀναφέρει ὁ Παῦλος μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν εἶδαν νὰ καλοῦνται μὲ πίστιν ἐξ Ἰσοῦ καὶ ἐκεῖνοι καὶ αὐτοί, χωρὶς νὰ πλεονεκτῆ ὁ ἐκ περιτομῆς ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν μετὰ τὴν πίστιν, ἔδαγκώθησαν φθάσαντες ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν εἰς φθόνον, καὶ δὲν ἠνέχθησαν τὴν ἀπερίγραπτον καὶ πάρα πολὺ μεγάλην φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότη. Αὐτὸ δὲ τοὺς συνέβη ὄχι ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ ἀλαζονείαν καὶ πονηρίαν καὶ μῖσος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

2. Κατὰ τί ἄρά γε, θὰ ἐβλάπτεσθε, ὧ σεῖς οἱ ἀνοητότεροι ὄλων, ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν ποὺ θὰ ἐπεδεικνύετο πρὸς ἄλλους; Πῶς θὰ ἐλιγόστευαν τὰ ἰδικά σας ἀγαθὰ μὲ τὸ νὰ ἔχετε συμμετέχοντας καὶ ἄλλους εἰς αὐτά; Ἀλλὰ πράγματι ἡ πονηρία εἶναι τυφλὴ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντιληφθῆ γρήγορα τίποτε ἀπὸ ὅσα πρέπει. Ἀφοῦ ἔδαγκώθησαν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἔχουν μετόχους τὴν ἰδίαν παρρησίαν, ἔσπρωξαν τὸ ξίφος ἔναντίον των, ἀποξενώσαντες τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πολὺ φυσικόν. Διότι λέγει· «φίλε, δὲν σὲ ἀδικῶ· θέλω ἀπλῶς

θέλω δὲ καὶ τούτοις δοῦναι, ὡσπερ καὶ σοί». Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τούτων ἄξιοι τῶν λόγων οὗτοι. Ἐκεῖνος μὲν γάρ, εἰ καὶ ἐδυσχέραινε, ἀλλ' ὅμως, ἔχων εἰπεῖν ἡμέρας ὀλοκλήρου πόνους, καὶ ταλαιπωρίας, καὶ θάλη, καὶ ἰδρωῆτος, οὗτοι δὲ τί 5 ἔχοιεν ἂν εἰπεῖν; Τοιοῦτον μὲν οὐδέν, ραθυμίαν δὲ καὶ ἀσωτίαν καὶ τὰ μυρία κακά, ἃ διὰ παντὸς κατηγοροῦντες αὐτῶν διετέλουν οἱ προφηταὶ πάντες, δι' ἃ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τοῖς ἔθνεσι προσκεκρούκεσαν τῷ Θεῷ.

Καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν «Οὐ γὰρ ἐστι δια- 10 στολή» Ἰουδαίου τε καὶ Ἑλλήνος «πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι». Καὶ τοῦτο μὲν ἅπαν τὸ κεφάλαιον χρησίμως καὶ σφόδρα συνειῶς καὶ ἐκείνην γυμνάζει τὴν ἐπιστολήν. Ἀνωτέρω δὲ καὶ μείζονος ἰδείκνυσι κολάσεως ἀξίους 15 εἶναι «Ὅσοι γὰρ ἐν νόμῳ ἡμαρτον, διὰ νόμον κριθήσονται», φησί· τοιούτοι χαλεπώτερον, μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον κατήγορον ἔχοντες. Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ τῷ παρὰ τοῖς ἔθνεσι τοῦ τὸν Θεὸν βλασφημεῖσθαι γεγενῆσθαι αἴτιοι «Τὸ γὰρ ὄνομά μου», φησί, «δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς 20 ἔθνεσιν».

Ἐπεὶ οὖν τοῦτο μάλιστα ἦν τὸ δάκνον αὐτούς· καὶ γὰρ καὶ τοῖς πεπιστευκόσιν ἐκ περιτομῆς παράδοξον τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐδόκει· διὸ καὶ ἐνεκάλουν τῷ Πέτρῳ, πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ Καισαρείας ἐπανελθόντι, ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυσιίαν ἔχον- 25 τας εἰσῆλθε, καὶ συνέφαγεν αὐτοῖς· καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν τὴν οἰκονομίαν τὴν τοῦ Θεοῦ, πάλιν καὶ οὕτως ἐθαύμαζον, πῶς καὶ εἰς τὰ ἔθνη ἢ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκκέχεται, τῷ ἐκπλήτισθαι ἐνδεικνύμενοι, ὡς οὐκ ἂν ποτε τοῦτο προσεδόκησαν τὸ παράδοξον· ἐπεὶ οὖν ἤδει ὅτι μάλιστα αὐτῶν τοῦ-

8. Ματθ. 20, 13-14.

9. Ρωμ. 3, 23-24.

10. Ρωμ. 2, 12.

11. Ἦσ. 52, 5 καὶ Ρωμ. 2, 24.

12. Γαλ. 2, 11-12.

νὰ δώσω καὶ εἰς αὐτοὺς ὅπως καὶ εἰς σέ»⁸. Ἄλλ' αὐτοὶ δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε αὐτῶν τῶν λόγων. Διότι ἐκεῖνος καὶ ἂν ἐξέφρασε τὴν δυσφορίαν του, εἶχεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς κόπους μιᾶς ὀλοκλήρου ἡμέρας καὶ τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὴν ζέστην, καὶ τοὺς ἰδρωῖτας. Αὐτοὶ ὅμως τί θὰ εἶχαν νὰ εἰποῦν; Τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ ραθυμίαν καὶ ἄσωτίαν καὶ τὰ ἄπειρα κακά, διὰ τὰ ὁποῖα τοὺς ἐκατηγοροῦσαν διαρκῶς ὅλοι οἱ προφῆται καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων καὶ αὐτοὶ προσέκρουσαν εἰς τὸν Θεόν, ὅπως καὶ οἱ ἔθνικοί.

Καὶ αὐτὸ ὁ Παῦλος τὸ ἐδήλωσεν ὅταν ἔλεγε· «Δὲν ὑπάρχει διάκρισις» μεταξὺ Ἰουδαίου καὶ Ἑλληνοῦ, «Διότι ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ στεροῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ δικαιώνονται δωρεὰν μὲ τὴν χάριν του»⁹. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ κεφάλαιον πολὺ σωστὰ καὶ συνετὰ τοὺς γυμνάζει σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης. Πιὸ ἐπάνω δὲ δείχνει ὅτι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρας τιμωρίας. «Διότι ὅσοι ἡμάρτησαν ἐνῶ ἦσαν ὑπὸ τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»¹⁰. Δηλαδή, εἶναι χειρότερον μαζὶ μὲ τὴν φύσιν νὰ ἔχουν κατηγορον καὶ τὸν νόμον. Καὶ ὄχι ἔνεκα αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ διότι ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ βλασφημηθῆται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἔθνικούς· «Διότι τὸ ὄνομά μου», λέγει, «βλασφημεῖται ἐξ αἰτίας σας εἰς τὰ ἔθνη»¹¹.

Ἐπειδὴ μάλιστα αὐτὸ ἦτο κυρίως ἐκεῖνο πού τοὺς ἐδάγκωνε, καθόσον καὶ εἰς τοὺς πιστεύσαντας ἐξ Ἰουδαίων τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο παράδοξον, δι' αὐτὸ ἐκατηγοροῦσαν τὸν Πέτρον ὅταν ἐπέστρεψε πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Καισάρειαν, ὅτι ἦλθεν εἰς ἐπαφήν μὲ ἄνδρας οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀκροβυστίαν καὶ ἔφαγε μαζὶ μὲ αὐτούς¹². Ἄλλὰ καὶ μετὰ πού ἐδιδάχθησαν τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, πάλιν ἀποροῦσαν πῶς ἢ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγεῖται δωρεὰν καὶ εἰς τοὺς ἔθνικούς, ἔδειχναν δὲ μὲ τὴν ἐκπληξίν των, πῶς ποτὲ δὲν τὸ ἐπερίμεναν αὐτὸ τὸ παράδοξον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸ τοὺς ἔθιγε καιρίως, κάνει τὰ

το καθήπειο, πάντα ποιεῖ ὅπως αὐτῶν τὸν τύπον κενώσῃ, καὶ τὴν ἀλαζονεῖαν ἐκλύσῃ, σφόδρα οἰδοῦσαν.

Καὶ ὄρα πῶς τοῦτο ποιεῖ. Διαλεχθεῖς περὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ δεῖξας αὐτοὺς οὐδεμίαν ἔχοντας οὐδαμῶθεν ἀπο-
 5 λογίαν, οὐδὲ ἐλπίδα σωτηρίας, κατηγορήσας τε ἀκριβῶς καὶ τῆς τῶν δογματῶν αὐτῶν διαστροφῆς, καὶ τῆς περὶ τὸν θίον ἀκαθαρσίας, μετατίθησιν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους τὸν λόγον· καί, τὰ ἀπὸ τοῦ Προφήτου καταλέξας ἅπαντα δι' ὧν ἔλεγεν ἐκεῖνος, ὅτι μιᾶροί τινες ἦσαν καὶ δολεροὶ καὶ ὑπουλοὶ, καὶ
 10 πάντες ἅμα ἠχρειώθησαν, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς ἐκζητεῖ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐξέκλιναν πάντες, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐπήγαγεν «Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν σιόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ· πάντες γὰρ ἡμαρτιον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης
 15 τοῦ Θεοῦ».

Τί οὖν ἐπαίρεις σαυτὸν, ὦ Ἰουδαῖε; τί μέγα φρονεῖς; Καὶ γὰρ καὶ τὸ σὸν ἐμπέφρακται σιόμα, καὶ ἡ σὴ παρρησία ἀνήρηται, καὶ μετὰ τοῦ κόσμου παντὸς καὶ οὐ γέγονας ὑπόδικος, καὶ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐν χρεῖα κατέστηκας τοῦ δω-
 20 ρεᾶν δικαιωθῆναι. Ἐχρῆν μὲν οὖν μηδέ, εἰ κατωρθωκῶς ἦς, καὶ παρρησίαν πολλὴν εἶχες πρὸς τὸν Θεόν, μηδὲ οὕτω τοῖς μέλλουσιν ἐλεεῖσθαι καὶ σώζεσθαι διὰ φιλανθρωπίαν φθονεῖν. Πονηρίας γὰρ τοῦτο ἐσχάτης ἐπὶ τοῖς ἐτέρον τήκεσθαι ἀγαθοῖς, καὶ μάλιστα, ὅτι μηδὲ μετὰ τῆς σῆς τοῦτο ἔμελλε
 25 γίνεσθαι ζημίας.

Εἰ μὲν γὰρ ἡ τῶν ἄλλων σωτηρία τοῖς σοῖς ἐλυμαίνεται καλοῖς, λόγον ἂν εἶχε τὸ ἀλγεῖν καίτοι γε οὐδὲ τοῦτο κατὰ τὸν μεμαθηκότα φιλοσοφεῖν. Εἰ δὲ μήτε κολαζομένου θιατέρου πλεονάζει σοὶ τὰ τῶν μισθῶν, μήτε εὖ πάσχοντος ἐλατιοῦται,
 30 τίνος ἕνεκεν οὐ κόπτεις σαυτὸν, ὑπὲρ ὧν ἕτερος σώζεται δωρεάν; Ἐχρῆν μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, μηδέ, εἰ τῶν εὐδοκμηκό-

πάντα διὰ νὰ τοὺς ἀδειάσῃ τὴν ἔπαρσιν καὶ νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀλαζονείαν των ἢ ὁποία ἦτο πολὺ ἐρεθισμένη.

Καὶ κύτταξε πῶς τὸ κάνει αὐτό. Ἐφοῦ ὠμίλησε περὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἔδειξεν ὅτι δὲν ἔχουν ἀπὸ πουθενὰ καμμίαν δικαιολογίαν οὔτε ἐλπίδα σωτηρίας, καὶ ἀφοῦ ἐκατηγόρησε μὲ ἀκρίβειαν τὴν διαστροφὴν τῆς διδασκαλίας των καὶ τὸν ἀκάθαρτον βίον, μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀφοῦ ἀνέφερεν ἀπὸ τὸν προφήτην ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι εἶναι ὠρισμένοι ἀκάθαρτοι καὶ δόλιοι καὶ ὑπουλοὶ καὶ ὅτι ὅλοι μαζὶ ἔχουν ἐξαχρειωθῆ καὶ κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἀναζητεῖ τὸν Θεόν, ἀλλὰ παρεξέκλιναν ὅλοι, καὶ ἄλλα παρόμοια, ἐπρόσθεσεν· «Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ὅσα λέγει ὁ νόμος, τὰ λέγει δι' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν νόμον, διὰ νὰ βουλωθῆ κάθε στόμα καὶ ὅλος ὁ κόσμος νὰ γίνῃ ὑπόδικος εἰς τὸν Θεόν, διότι ὅλοι ἠμάρτησαν καὶ θὰ στερηθοῦν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»¹³.

Διατί λοιπόν, Ἰουδαῖε, ἐπαίρεις τὸν ἑαυτὸν σου; Διατί ὑπερηφανεύεσαι; Διότι καὶ τὸ ἰδικόν σου στόμα ἔχει φραγῆ, καὶ ἡ ἰδική σου παρρησία ἔχει καταργηθῆ καὶ μαζὶ μὲ ὅλον τὸν κόσμον ἔγινες καὶ σὺ ὑπόδικος καὶ ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἔχεις ἀνάγκην νὰ δικαιωθῆς δωρεάν. Ἐπρεπε βέβαια καὶ ἂν ἀκόμη εἶχες κατορθώσῃ κάτι καὶ εἶχες πολλὴν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλιν νὰ μὴ φθονῆς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἐλεηθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν ἕνεκα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγάλης πονηρίας, τὸ νὰ λυώνῃς διὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸ δὲν γίνεται μὲ ζημίαν ἰδικήν σου.

Διότι ἐὰν ἡ σωτηρία τῶν ἄλλων κατέστρεφε τὰ ἰδικά σου καλά, θὰ εἶχες κάποιον λόγον νὰ ἀλγῆς· ἂν καὶ οὔτε αὐτὸ ἐπιτρέπεται, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ μᾶς ἔμαθε νὰ δείχνωμεν καρτερίαν. Ἐφ' ὅσον ὅμως, οὔτε ὅταν ὁ ἄλλος κολάζεται δὲν αὐξάνεται ὁ μισθός σου, οὔτε ὅταν εὐεργετῆται ἐλαττώνεται, διατί σὺ κόπτεσαι ἐπειδὴ ὁ ἄλλος σώζεται δωρεάν; Ἐπρεπε βέβαια, ὅπως εἶπα, καὶ ἂν ἀκόμη ἦ-

- των ἥς, ἐπὶ τῇ κατὰ χάριν εἰς τὰ ἔθνη γινομένη δάκνεσθαι
σωτηρία· διὰ δέ, τῶν αὐτῶν ὑπεύθυνος ὢν τῷ Δεσπότῃ,
καὶ προσκεκροκῶς καὶ αὐτός, δυσχεραίνης ἐπὶ τοῖς ἀλλο-
τριοῖς ἀγαθοῖς, καὶ μέγα φρονῆς, ὡς αὐτὸς ὀφείλων μόνος
5 τῆς χάριτος μετασχεῖν, οὐ βασκανίας μόνον καὶ ἀπονοίας, ἀλ-
λὰ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας, καὶ πάντων τῶν χαλεπωτάτων
ἂν εἴης ὑπεύθυνος βασανιστηρίων· τὴν γὰρ τῶν κακῶν ρί-
ζαν ἀπάντων ἐν σεαυτῷ κατεφύτευσας τὴν ὑπερηφανίαν. Διὸ
καὶ τις σοφὸς ἔλεγεν· «Ἀρχὴ ἁμαρτίας ὑπερηφανία»· του-
10 τέστι, ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ. Οὕτω καὶ ὁ πρωτόπλαστος
ἐξέπεσε τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς· οὕτω καὶ ὁ τοῦτον
ἀπαιήσας διάβολος ἀπ' ἐκείνου κατηνέχθη τοῦ τῆς ἀξίας
ἕψους. "Οθεν, εἰδὼς ὁ μιαρὸς τῆς ἁμαρτίας ταύτης τὴν
φύσιν ἱκανὴν οὔσαν καὶ ἐξ αὐτῶν καταβαλεῖν τῶν οὐρανῶν,
15 ταύτην ἤλθε τὴν ὁδόν, ὅτε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τῆς τοσαύτης κατε-
νεγκεῖν ἐσπούδασε τιμῆς. Τῇ γὰρ ἐπαγγελίᾳ τῆς ἰσοθείας
φυσήσας αὐτόν, οὕτω κατέρρηξε καὶ κατέβαλεν εἰς αὐτὰ τοῦ
ἄδου τὰ βάραιθρα· οὐδὲν γὰρ οὕτω τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρω-
πίας ἀλλοτριοῖ, καὶ τῷ τῆς γεέννης παραδίδωσι πυρὶ, ὡς
20 ἢ τῆς ὑπερηφανίας τυραννίς. Ταύτης γὰρ ἡμῖν παρούσης,
ἅπας ἡμῶν ὁ θίος ἀκάθαρτος γίνεται, κἂν σωφροσύνην, κἂν
παρθενίαν, κἂν νησιείαν, κἂν εὐχάς, κἂν ἐλεημοσύνην, κἂν
ὀτιοῦν ἐπιτελῶμεν· «Ἀκάθαρτος» γάρ, φησί, «παρὰ Κυρίῳ
πᾶς ὑψηλοκάρδιος».
- 25 Κατασιέλλωμεν οὖν τοῦτο τὸ φύσημα τῆς ψυχῆς, καὶ τὸν
ὄγκον τοῦτον ἀνακόπτωμεν, εἴ γε ἐθέλοιμεν εἶναι καθαροί,
καὶ τῆς τῷ διαβόλῳ κειμένης ἀπηλλάχθαι κολάσεως. "Οτι
γὰρ τὸν ἀλαζόνα τὰ αὐτὰ ἐκείνω παθεῖν ἀνάγκη, ἄκουσον

14. Σοφ. Σειρ. 10, 15.

15. Παροιμ. 16, 6.

σουν ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους, νὰ μὴ δαγκώνεσαι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐθνικῶν ποὺ γίνεται κατὰ χάριν. Ὅταν ὅμως, ἐνῶ καὶ σὺ εἶσαι ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἴδια πράγματα ἀπέναντι τοῦ Δεσπότη καὶ ἔχεις ἔλθει καὶ σὺ εἰς σύγκρουσιν, ζηλεύης διὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων καὶ καυχᾶσαι ὡσὰν μόνος σὺ νὰ πρέπει νὰ μετάσχης τῆς χάριτος, εἶσαι ἄξιος ὄχι μόνον βασκανίας καὶ ἀνοησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσχάτης μωρίας καὶ τῶν πῶδ σκληρῶν βασανιστηρίων· διότι ἐφύτευσες βαθειὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὴν ρίζαν ὄλων τῶν κακῶν, τὴν ὑπερηφάνειαν.

Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγεν· «Ἀρχὴ τῆς ἀμαρτίας ἢ ὑπερηφάνεια»¹⁴. δηλαδή ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μητέρα. Ἔτσι ἐξέλεσε καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἀπὸ τὴν εὐτυχισμένην ἐκείνην ζωὴν· ἔτσι καὶ ὁ διάβολος ποὺ τὸν ἐξηπάτησε κατέλεσεν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὕψος τῆς ἀξίας του. Δι' αὐτό, γνωρίζων ὁ μαρὸς τὴν φύσιν τῆς ἀμαρτίας αὐτῆς, ἢ ὁποῖα εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς κατεβάσῃ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν μέθοδον, ὅταν ἀπεφάσισε νὰ κατεβάσῃ τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς τόσο μεγάλης τιμῆς τὴν ὁποῖαν εἶχε. Διότι ἀφοῦ τοῦ ἐνεφύσησε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ γίνῃ ἰσόθεος, τὸν κατέστρεψε καὶ τὸν ἔρριξεν εἰς τὰ βάραθρα τοῦ Ἄδου. Διότι τίποτε δὲν ἀποξενώνει ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδίδει εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης, ὅσον ἢ τυραννία τῆς ὑπερηφανείας. Ὅταν εἶναι παροῦσα αὐτὴ μέσα μας, ὅλος ὁ βίος μας γίνεται ἀκάθαρτος, ἔστω καὶ ἂν ἀσκῶμεν τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν παρθενίαν καὶ τὴν νηστείαν καὶ ἂν κάνωμεν προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας καὶ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο. «Διότι εἶναι ἀκάθαρτος», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Κυρίου κάθε ὑπερήφανος»¹⁵.

Ἄς συγκρατῶμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ φούσκωμα τῆς ψυχῆς καὶ ἄς ἀνακόπτωμεν τὸ ἐξόγκωμα, ἐὰν βεβαίως θέλωμεν νὰ εἴμεθα καθαροὶ καὶ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν κόλασιν ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένη διὰ τὸν διάβολον. Ὅτι ὅπωςδῆποτε ὁ ἀλαζὼν θὰ πάθῃ τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον, ἄκουσε τὸν Παῦλον

τοῦ Παύλου λέγοντος· «Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεῖς εἰς κριμα ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου». Τί ἐστι κριμα; Εἰς τὴν αὐτὴν, φησί, καταδίκην, εἰς τὴν αὐτὴν κόλασιν.

Πῶς οὖν ἂν τις ἐκφύγοι τοῦτο τὸ δεινόν, φησὶν; Εἴ γε
 5 ἀναλογίσαιο τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων τὸ
 πληθὺς, καὶ τῶν ἐκεῖ βασανιστηρίων τὸ μέγεθος, καὶ τῶν
 ἐνταῦθα δοκούντων λαμπρῶν τὸ πρόσκαιρον οὐδὲν χόριου
 διαφέρον, καὶ τῶν ἑαρινῶν ἀνθέων μᾶλλον μαραινόμενον.
 Ἄν τούτους συνεχῶς παρ' ἑαυτοῖς κινῶμεν τοὺς λογισμούς,
 10 καὶ τοὺς τὰ μέγιστα κατωρθωκότας ἐπὶ μνήμης ἔχωμεν, οὐ
 ραδίως ὁ διάβολος ἐπαῖραι δυνήσεται, κἂν μυρία φιλονεικῇ,
 ἀλλ' οὐδὲ ὑποσκελίσαι τὴν ἀρχὴν. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τῶν ταπεινῶν,
 ὁ χρηστὸς καὶ ἐπιεικὴς, αὐτὸς καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν παράσχοι
 καρδίαν συντριμμένην καὶ τεταπεινωμένην· οὕτω γὰρ δυνη-
 15 σόμεθα καὶ τὰ ἄλλα μετ' εὐκολίας κατορθοῦν εἰς δόξαν τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ
 Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

ὁ ὁποῖος λέγει· «Νὰ μὴ εἶναι νεοφώτιστος, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῆ καὶ πέσῃ εἰς κρῖμα καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου»¹⁶. Τί σημαίνει κρῖμα; Εἰς τὴν αὐτὴν, ἐννοεῖ, καταδίκην, εἰς τὴν αὐτὴν κόλασιν.

Πῶς λοιπὸν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ξεφύγῃ αὐτὸ τὸ κακόν, λέγει; Ἐὰν ἀναλογισθῆ τὴν φύσιν του καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν του καὶ τὸ μέγεθος τῶν βασανιστηρίων ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ, καὶ τὸν προσωρινὸν χαρακτῆρα ποὺ ἔχουν ὅσα ἐδῶ φαίνονται λαμπρά, ποὺ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰ χόρτα καὶ μαραίνεται περισσότερον ἀπὸ τὰ ἐαρινὰ ἄνθη. Ἐὰν ἀνακινῶμεν μέσα μας συνεχῶς αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς καὶ ἐνθυμούμεθα ἐκείνους ποὺ ἔδειξαν μεγάλην ἀρετὴν, δὲν θὰ ἡμπορέσῃ εὐκόλα ὁ διάβολος νὰ μᾶς παρασύρῃ, ἔστω καὶ ἂν καταβάλῃ μυρίας προσπαθείας, ἀλλ' οὔτε νὰ μᾶς ὑπονομεύσῃ καθόλου. Ὁ δὲ Θεὸς τῶν ταπεινῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἐπιεικὴς, αὐτὸς καὶ σὲ σᾶς καὶ εἰς ἡμᾶς εἴθε νὰ δώσῃ καρδίαν συντετριμμένην καὶ ταπεινωμένην. Διότι ἔτσι θὰ ἡμπορέσωμεν μὲ εὐκολίαν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἄλλα, πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄.

Ἰω. 1, 11-13

«Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον».

1. Φιλάνθρωπος ὢν ὁ Θεός, ἀγαπητέ, καὶ εὐεργετικός,
5 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἡμᾶς κατ' ἀρετὴν λάμ-
πειν, καί, βουλόμενος ἡμᾶς εὐδοκίμους εἶναι, καὶ τοῦτο, θία
μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἀνάγκη, πειθοῖ δὲ καὶ τῷ ποιεῖν εἶ τούς
βουλομένους ἅπαντας ἔλκει, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπᾶται. Διὰ
τοῦτο ἐλθόντα αὐτὸν οἱ μὲν ἔλαβον, οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο. Οὐ-
10 δένα γὰρ θούλειαι ἄκοντα, οὐδὲ ἠναγκασμένον ἔχειν οἰκέτην,
ἀλλ' ἐκόντας ἅπαντας καὶ προαιρουμένους, καὶ χάριν αὐτῷ
τῆς δουλείας εἰδότας.

Ἄνθρωποι μὲν γάρ, ἅτε ἐν χρεῖα καθεσιῶτες τῆς τῶν
οἰκειῶν διακονίας, καὶ μὴ βουλομένους αὐτοὺς τῷ τῆς δε-
15 σποτείας κατέχουσι νόμῳ, ὁ δὲ Θεός, ἀνευδεῆς ὢν, καὶ μη-
δενὸς τῶν ἡμετέρων ἐν χρεῖα καθεσιηκῶς, τῆς δὲ ἡμετέρας
ἐνεκεν σωτηρίας μόνον ἅπαντα πράττων, ἡμᾶς αὐτοὺς ποιεῖ
τούτου κυρίους, καὶ διὰ τοῦτο τῶν μὴ βουλομένων οὐδενὶ
θίαν ἐπιτίθησιν, οὐδὲ ἀνάγκην· πρὸς γὰρ τὸ συμφέρον ἡμῖν
20 ὁρᾶν μόνον. Τὸ γὰρ ἄκοντας πρὸς ταύτην ἔλκεσθαι τὴν δου-
λείαν ἴσον τὸ μηδὲ ὄλως δουλεύειν ἐστί.

Τί οὖν κολάζει, φησί, τοὺς οὐκ ἐθέλοντας ὑπακούειν αὐ-
τῷ; τί δὲ καὶ γέενναν ἠπείλησε τοῖς οὐκ ἀκούουσι τῶν ἐπι-
ταγμάτων αὐτοῦ; Ὅτι καὶ μὴ πειθομένων ἡμῶν σφόδρα
25 κήδεται, λίαν ὢν ἀγαθός, καὶ ἀποπηδώντων καὶ φευγόντων

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄.

Ἰω. 1, 11-13

«Εἰς τὰ ἰδικά του ἦλθε καὶ οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέχθησαν».

1. Ἐπειδὴ, ἀγαπητέ, ὁ Θεὸς εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθοεργός, κάνει τὰ πάντα καὶ φροντίζει, ὥστε νὰ διαλάμπωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν. Καὶ ἐπειδὴ θέλει νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι, χωρὶς νὰ ἐκβιάζῃ ἢ νὰ ἐξαναγκάζῃ κανέναν, ἐλκύει ὅλους ὅσους θέλουν καὶ τοὺς παίρνει μὲ τὸ μέρος του μὲ τὴν πειθῶ καὶ τὴν εὐεργεσίαν. Δι' αὐτὸ ὅταν ἦλθεν, ἄλλοι μὲν τὸν ἐδέχθησαν ἄλλοι δὲ ὄχι. Διότι δὲν θέλει νὰ ἔχῃ κανένα ὑπηρέτην χωρὶς τὴν θέλησίν του καὶ μὲ ἐξαναγκασμόν, ἀλλὰ ὅλους τοὺς θέλει μὲ τὴν θέλησιν καὶ τὴν προαίρεσίν των καὶ νὰ τοῦ εἶναι εὐγνώμονες διὰ τὴν δουλείαν.

Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας τῶν δούλων, τοὺς κρατοῦν καὶ παρὰ τὴν θέλησίν των μὲ τὸν νόμον τῆς δεσποτείας. Ἐνῶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἀνευδεής καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενὸς πράγματος ἀπὸ τὰ ἰδικά μας, καὶ ἐπειδὴ κάνει τὰ πάντα μόνον χάριν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, κάνει ἡμᾶς τοὺς ἰδίους κυρίους αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν χρησιμοποιοεῖ βίαν οὔτε ἐξαναγκασμόν εἰς κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν, ἀφοῦ ἀποβλέπει μόνον εἰς τὸ ἰδικόν μας συμφέρον. Διότι τὸ νὰ ὀδηγούμεθα παρὰ τὴν θέλησίν μας εἰς τὴν δουλείαν αὐτὴν, εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ δουλεύωμεν καθόλου.

Ἄλλὰ τότε, λέγει, διατί τιμωρεῖ αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν νὰ ὑπακούσουν εἰς αὐτόν; Καὶ διατί ἀπειλεῖ μὲ τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς ὅσους δὲν ἀκούουν τὰς ἐντολάς του; Διότι καὶ ὅταν δὲν πειθώμεθα φροντίζει πάρα πολύ, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἀγαθός, καὶ ὅταν ἀποσκιρτῶμεν καὶ φεύγωμεν, αὐτὸς δὲν ἀ-

οὐκ ἀφίσταται ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν προτιέραν τῆς εὐεργεσίας ὁδὸν ἀπωσάμεθα, ἐλθεῖν μὴ βουληθέντες τὴν διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ παθεῖν εὖ, τὴν ἐτέραν ἐπεισήγαγε, τὴν διὰ τῆς κολάσεως καὶ τῶν τιμωριῶν, πικροτάτην μὲν οὖσαν, ἀναγκαίαν δὲ ὅμως. "Όταν γὰρ ἡ προτιέρα ἀτιμάζεται, ἀναγκαία τῆς δευτέρας ἡ ἐπεισαγωγή.

Ἐπεὶ καὶ οἱ νομοθεῖται πολλὰς καὶ χαλεπὰς κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων τιθέασι τιμωρίας, καὶ ὅμως αὐτοὺς οὐκ ἀποστρεφόμεθα διὰ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τιμῶμεν τῶν κολάσεων χάριν, καὶ ὅτι, μηδενὸς δεόμενοι τῶν παρ' ἡμῶν, πολλάκις δὲ οὐδὲ εἰδότες τίνες ποτὲ ἔσονται οἱ μέλλοντες τῆς διὰ τῶν γραμμάτων αὐτῶν ἀπολαύσεσθαι βοηθείας, ὅμως ἐφρόντισαν τῆς κατὰ τὸν θίον τὸν ἡμέτερον εὐταξίας, τιμῶντες μὲν τοὺς ἐν ἀρειῇ ζῶντας, εἴργοντες δὲ διὰ τῶν τιμωριῶν τοὺς ἀκολάστους, καὶ τῇ τῶν λοιπῶν ἡσυχίᾳ λυμαιομένους.

Εἰ δὲ τούτους θαυμάζομεν καὶ φιλοῦμεν, οὐ πολλῶ μᾶλλον τὸν Θεὸν ἐκπλήττεσθαι δεῖ καὶ ἀγαπᾶν τῆς τοσαύτης ἔνεκεν κηδεμονίας; Καὶ γὰρ ἄπειρον τὸ μέσον ἐστὶ τῆς τε ἐκείνων καὶ τῆς τούτου προνοίας τῆς εἰς ἡμᾶς. "Αφαιτός τε ὄντως καὶ ὑπερβολὴν πᾶσαν νικῶν ὁ πλοῦτος τῆς χρησιότητος αὐτοῦ.

Σκόπει δέ· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν» οὐ τῆς αὐτοῦ χρείας ἔνεκεν (ἀνευδεὲς γάρ, ὅπερ ἔφη, τὸ Θεῖον), ἀλλὰ τῆς τῶν ιδίων ἔνεκεν εὐεργεσίας. Καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν οἱ ἴδιοι, εἰς τὰ αὐτοῦ παραγενόμενον ἐπ' ὠφελείᾳ τῇ αὐτῶν, παρέλαβον, ἀλλὰ καὶ διεκρούσαντο· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἐκβαλόντες ἀπέκτειναν.

Καὶ οὐδὲ οὕτω τῆς μετανοίας αὐτοὺς ἀπέκλεισεν, ἀλλ' ἔδωκεν, εἰ βουληθεῖεν μετὰ τὴν τοσαύτην παρανομίαν πάντα ἀπολούσασθαι τὰ πλημμεληθέντα διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως

πομακρύνεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπερρίψαμεν τὴν πρώτην μέθοδον τῆς εὐεργεσίας, ἀφοῦ δὲν ἠθελήσαμεν νὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς πειθοῦς καὶ τῆς εὐεργεσίας, χρησιμοποιοεῖ τὴν ἄλλην, τὴν μέθοδον τῆς κολάσεως καὶ τῶν τιμωριῶν, ἣ ὁποία εἶναι βέβαια πολὺ πικρὰ ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἀναγκαία. Διότι ὅταν ἡ πρώτη ἀποδοκιμάζεται, εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐφαρμογὴ τῆς δευτέρας.

Διότι καὶ οἱ νομοθέται ἐπιβάλλουν πολλὰς καὶ αὐστηρὰς ποινὰς εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ ὅμως δὲν τοὺς ἀποστρεφόμεθα ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως τοὺς ἐκτιμῶμεν περισσότερο διὰ τὰς ποινὰς, καὶ διότι, ἐνῶ δὲν ἔχουν καμμίαν ἐκ μέρους μας ἀνάγκην, πολλὰς φορὰς δὲ χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῖοι θὰ εἶναι αὐτοὶ πού θὰ βοηθηθοῦν μὲ τὰς ἀποφάσεις των, ἐν τούτοις φροντίζουν διὰ τὴν τάξιν εἰς τὴν ζωὴν μας, τιμῶντες ἐκείνους πού ζοῦν ἐνάρετα καὶ ἐμποδίζοντες μὲ τὰς ποινὰς ἐκείνους πού εἶναι ἀκόλαστοι καὶ βλάπτουν τὴν ἡσυχίαν τῶν ἄλλων.

Ἐὰν δὲ αὐτοὺς τοὺς θαυμάζωμεν καὶ τοὺς ἀγαπῶμεν, δὲν πρέπει νὰ θαυμάζωμεν καὶ νὰ ἀγαπῶμεν πολὺ περισσότερο τὸν Θεὸν διὰ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα του; Διότι εἶναι ἄπειρος ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς φροντίδος ἐκείνων καὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς. Εἶναι πράγματι ἀπερίγραπτος καὶ ὑπερνικῆ κάθε ὑπερβολὴν ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητός του!

Πρόσεξε δέ· «Ἦλθεν εἰς τὰ ἰδικά του», ὅχι ἀπὸ ἰδικῆν του ἀνάγκην (ἀφοῦ, ὅπως εἶπα, ὁ Θεὸς εἶναι ἀνευδεής), ἀλλὰ διὰ νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς ἰδικούς του. Οὔτε εἰς τὴν περίπτωσηιν αὐτὴν ὅμως οἱ ἰδικοί του τὸν ἐδέχθησαν, μολονότι εἶχεν ἔλθει εἰς τὰ ἰδικά του χάριν τοῦ ἰδικοῦ των συμφέροντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπέκρουσαν. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὸν ἀμπελῶνα τὸν ἐφόνευσαν¹

Καὶ οὔτε διὰ τὴν διαγωγὴν των αὐτὴν τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν, ἀλλὰ τοὺς ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν ἐὰν θέλουν, μετὰ ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην παρανομίαν, νὰ ἀποπλύνουν ὅλα τὰ ἁμαρτήματά των μὲ τὴν πίστιν εἰς αὐτὸν

καὶ τοῖς οὐδὲν τοιοῦτον εἰργασμένοις, ἀλλὰ μάλιστα πάντων αὐτῷ φίλοις ἐξισωθῆναι.

Καὶ ὅτι οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ψυχαγωγίας ἕνεκεν ταῦτα φθέγομαι, λαμπρὰν ὑπὲρ τούτων ἀφήσει τὴν φωνὴν τὰ κατὰ
 5 τὸν μακάριον Παῦλον ἅπαντα. Οὗτος γάρ, τὸν Χριστὸν διώκων μετὰ τὸν σιαυρόν, καὶ τὸν ἐκείνου μάρτυρα Στέφανον ταῖς πολλαῖς θαλῶν χερσίν, ἐπειδὴ μειτενόησε καὶ κατέγνω τῶν πρότερον ἁμαρτηθέντων αὐτῷ, καὶ τῷ διωχθέντι προσέδραμεν, εἰς τοὺς φίλους αὐτὸν εὐθέως καὶ τὰ
 10 πρωτεῖα ἔχοντας κατέλεξε, κήρυκα καὶ διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀποφήνας αὐτόν, τὸν βλάσφημον, τὸν διώκτην, τὸν ὑβριστήν, καθὼς καὶ αὐτός, ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, ταῦτα ἀνεκήρυτε, καὶ οὐκ ἤσχύνετο, ἀλλὰ καὶ ὡσπερ ἐν σιγήλῃ τοῖς γράμμασι τὰ πρότερον
 15 αὐτῷ τολμηθέντα καταθέμενος ἅπασιν ἐπεδείκνυ, βέλτιον εἶναι νομίζων τὸν πρότερον αὐτοῦ παρὰ πάντων σιηλιτεύεσθαι βίον ἐπὶ τὸ φανῆναι τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, ἢ συσκιᾶσαι τὴν ἄφατον αὐτοῦ καὶ ἀνεκδιήγητον φιλανθρωπίαν, ὀκνοῦντα τὴν οἰκείαν ἅπασιν ἐκπομπεῦσαι πλάνην.

20 Διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω σιρέφει τὰς διώξεις, τὰς ἐπιβουλὰς, τοὺς πολέμους, τοὺς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, νῦν μὲν λέγων «Οὐκ εἶμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», νῦν δέ, «Ὅτι ἦλθεν Ἰησοῦς ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ», καὶ πάλιν Ἐκούσαιε τὴν ἐμὴν ἀνασιροφὴν ποιεῖ ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν».

2. Καθάπερ γάρ τινα ταύτην ἀμοιβὴν ἀποδιδούς τῷ Χριστῷ τῆς εἰς αὐτὸν μακροθυμίας, τὸ δεῖξαι τίνα ὄντα, καὶ
 30 πῶς ἐχθρόν καὶ πολέμιον ἔσωσεν, οὕτω μετὰ πολλῆς τῆς παρησίας κηρύττει τὴν μάχην, ἣν πάση προθυμίᾳ παρὰ τὴν

2. Α' Κορ. 15, 9.

3. Α' Τιμ. 1, 15.

4. Γαλ. 1, 13.

καὶ νὰ γίνουν ἴσοι μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν κάνει τίποτε τέτοιο καὶ ἦσαν κατ' ἐξοχὴν φίλοι του.

Καὶ ὅτι δὲν τὰ λέγω αὐτὰ εἰς τὴν τύχην οὔτε χάριν ψυχαγωγίας, τὸ ἐπιβεβαιώνουν περιτράνως ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν μακάριον Παῦλον. Διότι αὐτὸς διώκων τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ ἀφοῦ ἐκτύπησε τὸν μάρτυρά του Στέφανον μὲ πολλὰ χέρια, ὅταν μετενόησε καὶ συνειδητοποίησε τὰς προηγουμένας ἀμαρτίας του καὶ προσῆλθεν εἰς τὸν διωχθέντα, ἐκεῖνος τὸν κατέταξεν ἀμέσως μεταξὺ τῶν φίλων του καὶ ἐκείνων ποὺ εἶχαν τὰ πρωτεῖα, καθιστῶν κήρυκα καὶ διδάσκαλον ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης αὐτὸν τὸν βλάσφημον, τὸν διώκτην, τὸν ὑβριστὴν. Αὐτὰ καὶ ὁ ἴδιος, μὲ ἀγαλλίασιν διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, τὰ διεκήρυσε καὶ δὲν ἐντρέπετο, ἀλλὰ καί, ἀφοῦ ἀνέγραψεν ὡς εἰς ἀναμνηστικὴν στήλην μὲ γράμματα ὅσα εἶχε διαπράξει προηγουμένως, τὰ ἐπεδείκνυεν εἰς ὅλους, διότι ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι καλύτερα νὰ στηλιτεύεται ἀπὸ ὅλους ὁ προηγούμενος βίος του διὰ νὰ φανῆ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, παρὰ νὰ ἀποκρύψη τὴν ἀπερίγραπτον καὶ ἀνεκδιήγητον φιλανθρωπίαν του, φοβούμενος νὰ διαπομπεύσῃ εἰς ὅλους τὴν πλάνην του.

Δι' αὐτὸ κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρει τοὺς διωγμούς, τὰς σκευωρίας, τοὺς πολέμους ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλοτε μὲν λέγων «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος, διότι κατεδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»², ἄλλοτε δὲ ὅτι «ὁ Ἰησοῦς νὰ σώσῃ ἀμαρτωλούς, πρῶτος τῶν ὁποίων εἶμαι ἐγώ»³, καὶ ἄλλοτε· «Ἔχετε ἀκούσει τὴν ἄλλοτε διαγωγὴν μου εἰς τὸν ἰουδαϊσμόν, ὅτι δηλαδὴ ὑπερβολικὰ κατεδίωκα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπολεμοῦσα»⁴.

2. Καὶ ὡσὰν νὰ ἀπέδιδε κάποια ἀμοιβὴν εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τὴν μακροθυμίαν ποὺ εἶχε δεῖξει εἰς αὐτόν, μὲ τὸ νὰ λέγῃ ποῖος ἦτο καὶ πῶς ἐνῶ ἦτο ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλος τὸν ἔσωσεν, μὲ μεγάλην παρρησίαν διακηρύσσει τὸν πόλεμον ποὺ ἔκανε μὲ κάθε προθυμίαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ εἰς

ἀρχὴν ἐμαχήσατο τῷ Χριστῷ. Μετὰ δὲ τούτου καὶ τοῖς ἀπεγνωκόσιν ἑαυτῶν χρησιὰς ὑποτείνει τὰς ἐλπίδας. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦτό φησι προσέειπαι αὐτόν, ἵνα ἐν αὐτῷ πρώτῳ ἐνδείξηται τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρησιότητος αὐτοῦ πρὸς ὑποτύπων τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ γὰρ ἦν ἀπάσης αὐτοῖς συγγνώμης μείζονα τὰ τολμηθέντα.

Ἄπερ οὖν καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐμφαίνων, ἔλεγεν· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον». Πόθεν ἦλθεν ὁ πάντα πληρῶν καὶ πανταχοῦ παρῶν; ποῖον κενώσας τόπον τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὁ πάντα τῇ χειρὶ συνέχων καὶ διακρατῶν; Τόπον μὲν οὐδένα ἤμειψε, (πῶς γάρ;), τῇ δὲ πρὸς ἡμᾶς καταβάσει τοῦτο εἰργάσατο. Ἐπειδὴ γάρ, ἐν τῷ κόσμῳ ὄν, οὐκ ἐδόκει παρεῖναι τῷ μήπω γνωρίζεσθαι, ὕστερον δὲ ἑαυτὸν ἐφανέρωσε, τὴν ἡμετέραν ὑποδῦναι σάρκα καταξιώσας, τὴν φανέρωσιν ταύτην καὶ τὴν κατάβασιν παρουσίαν καλεῖ.

Θαυμάσαι ἄξιον τὸν μαθητὴν μὴ αἰσχυνόμενον ἐπὶ τῇ τοῦ Διδασκάλου ἀτιμίᾳ, ἀλλὰ καὶ μετὰ παρηγορίας τὴν εἰς αὐτὸν γεγεννημένην ἀναγράφοντα ὕβριν. Καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν τοῦ φιλαλήθους αὐτοῦ τρόπου τεκμήριον. Καὶ ἄλλως δὲ τὸν αἰσχυνόμενον ὑπὲρ τῶν ὑβρικότων, οὐχ ὑπὲρ τοῦ παροϊνηθέντος αἰσχύνεσθαι χρή· οὗτος μὲν γὰρ ταύτη μᾶλλον ἔλαμψε, καὶ μετὰ τὴν ὕβριν ἰσοσύτην τῶν ὑβρικότων ποιούμενος πρόνοιαν, ἐκεῖνοι δὲ ἀγνώμονες καὶ μιαιροὶ παρὰ πᾶσιν ἐφάνησαν, τὸν ἐπὶ ἰσοσύτοις παραγενόμενον ἀγαθοῖς ὡς ἐχθρὸν ἀπώσαμενοι καὶ πολέμιον.

Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἐβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ τυχεῖν, ὧν ἔτυχον οἱ λαβόντες αὐτόν. Τίνος δὲ ἔτυχον οὗτοι; «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ

τὴν ἀρχήν. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ δίνει καλὰς ἐλπίδας καὶ εἰς τοὺς ἀπελπισμένους. Διότι δι' αὐτό, λέγει, ὁ Χριστὸς τὸν προσεῖλκυσε, διὰ νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν πρῶτον ὄλην τὴν μακροθυμίαν καὶ τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητός του, πρὸς παραδειγματισμὸν ἐκείνων πού ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτὸν ὥστε νὰ ἐπιτύχουν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι τὰ ὅσα εἶχε κάνει ἦσαν πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ κάθε συγγνώμην.

Διὰ νὰ δηλώσῃ λοιπὸν αὐτὰ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· «Ἦλθεν εἰς τὰ ἰδικά του καὶ οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέχθησαν». Ἀπὸ ποῦ ἦλθεν αὐτὸς πού πληροῖ τὰ πάντα καὶ εἶναι πανταχοῦ παρών; Ποῖον τόπον τῆς παρουσίας του ἄφησε κενόν, αὐτὸς πού εἰς τὸ χέρι του περιέχει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα; Τόπον μὲν δὲν ἄφησε κανένα (πῶς ἄλλωστε θὰ ἦτο τοῦτο δυνατόν;). Τὸ ἔκανεν ὅμως μὲ τὴν συγκατάβασίν του πρὸς ἡμᾶς. Διότι ἐπειδὴ, καίτοι εὐρίσκετο εἰς τὸν κόσμον, δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶναι παρών, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστός, ἔπειτα δὲ ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτόν του, καταξιώνοντας τὴν ἰδικήν μας σάρκα μὲ τὸ νὰ τὴν φορέσῃ· τὴν φανέρωσιν αὐτὴν καὶ συγκατάβασιν τὴν ὀνομάζει παρουσίαν.

Ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν τὸν μαθητὴν ὁ ὁποῖος δὲν ἐντρέπεται διὰ τὴν ἀτιμίαν τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ ἀναγράφει τὴν ταπείνωσιν πού ἔγινεν εἰς αὐτὸν μὲ θάρρος. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ ἀπόδειξις τῆς ἀξιοπιστίας του. Ἄλλωστε ἐκεῖνος πού ὑβρίζεται πρέπει νὰ ἐντρέπεται δι' ἐκείνους πού τὸν ὑβρίζουν καὶ ὄχι διὰ τὴν ἄφρονα πράξιν των. Διότι αὐτὸς μὲν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν διέπρεψεν, ἀφοῦ καὶ μετὰ τὴν ταπείνωσιν, τόσον ἐνδιαφέρον ἔδειξεν ὑπὲρ ἐκείνων πού τὸν ἐταπείνωσαν. Ἐκεῖνοι δὲ ἀπεδείχθησαν ἀγνώμονες καὶ ἀκάθαρτοι εἰς ὅλους, ἀφοῦ ἐκεῖνον πού ἦλθε νὰ τοὺς φέρῃ τόσα ἀγαθὰ, τὸν ἀπεμάκρυναν ὡς ἐχθρὸν καὶ ἀντίπαλον.

Δὲν ἐζημιώθησαν ὅμως μόνον μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἐπέτυχαν αὐτὰ πού ἐπέτυχαν ἐκεῖνοι πού τὸν ἐδέχθησαν. Τί δὲ ἐπέτυχαν ἐκεῖνοι; «Ὅσοι δὲ τὸν

γενέσθαι», φησί. Τί οὖν οὐ λέγεις ἡμῖν, ὧ μακάριε, καὶ τὴν
 τῶν μὴ δεξαμένων αὐτὸν κόλασιν, ἀλλ' ὅτι μὲν ἴδιοι ἦσαν,
 καὶ εἰς τὰ ἴδια παραγενόμενον οὐ παρέλαβον εἶπες, τί δὲ
 ἀντὶ τούτου πείσονται, καὶ ποίαν ὑποστήσονται κόλασιν, τοῦτο
 5 οὐκέτι προσέθηκας; καίτοι μειζόνως ἂν αὐτοὺς οὕτως ἐφόβη-
 σας, καὶ τὸ σκληρὸν τῆς ἀπονοίας ἐμάλαξας διὰ τῆς ἀπειλῆς.
 Τίνος οὖν ἔνεκεν ἀπεισιώπησας;

Καὶ τίς ταύτης, φησί, τῆς κολάσεως ἐτέρα μείζων ἂν
 ποιε γένοιτο, ὅταν, προκειμένης ἐξουσίας αὐτοῖς τέκνα Θε-
 10 οῦ γενέσθαι, μὴ γίνονται, ἀλλ' ἐκόντες ἑαυτοὺς τῆς ισοσύτης
 ἀποστερῶσιν εὐγενείας τε καὶ τιμῆς; Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἐν-
 ταῦθα μόνον αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας στήσεται, μέχρι τοῦ μη-
 δὲν λαβεῖν ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄσθεσιον αὐτοὺς διαδέξε-
 ται πῦρ, ὃ καὶ προῖόν σαφέστερον ἀπεκάλυψε. Τέως δὲ λέ-
 15 γει τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ τῶν εἰληφότων αὐτόν, καὶ ἐν βρα-
 χεῖ παρίστησιν αὐτοῖς ρήμασι, λέγων οὕτως· «Ὅσοι δὲ ἔλα-
 βον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι». *Κἂν*
δοῦλοι, κἂν ἐλεύθεροι, κἂν Ἕλληνες, κἂν βάρβαροι, κἂν
Σκύθαι, κἂν ἄσοφοι, κἂν σοφοί, κἂν γυναῖκες, κἂν ἄνδρες,
 20 *κἂν παιδιά, κἂν πρεσβῦται, κἂν ἄτιμοι, κἂν ἔντιμοι, κἂν*
πλούσιοι, κἂν πένητες, κἂν ἄρχοντες, κἂν ἰδιῶται, φησί, πάν-
 τες τῆς αὐτῆς ἡξίωται τιμῆς. Ἡ γὰρ πίστις καὶ ἡ τοῦ
 Πνεύματος χάρις, τὴν ἐκ τῶν κοσμικῶν ἀξιωματίων ἀνω-
 μαλίαν περιελούσα, εἰς μίαν ἅπαντας ἔπλασε μορφὴν, καὶ
 25 εἰς ἓνα ἀπειτύπωσε χαρακτῆρα, τὸν βασιλικόν.

Τί ταύτης ἂν γένοιτο τῆς φιλανθρωπίας ἴσον; Βασι-
 λεὺς μὲν, ὃ ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηρησιαμένος ἡμῖν πηλοῦ, τοὺς ὁμο-
 δούλους καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῶ κοινωνοῦντας φύσεως, πολλὰ-
 κίς δὲ καὶ τὸν τρόπον ἀμείνους ὄντας, οὐκ ἀξιοῖ καταλέγειν
 30 εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ βασιλικόν, ἂν δοῦλοι τύχωσιν ὄντες,

ἐδέχθησαν», λέγει, «τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ». Διατί ὅμως δὲν μᾶς ἀναφέρεις, μακάριε, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων πού δὲν τὸν ἐδέχθησαν καὶ εἶπες μόνον ὅτι ἦσαν ἰδικοί του καὶ ὅτι ὅταν ἦλθεν εἰς τὰ ἰδικά του δὲν τὸν ἐδέχθησαν; καὶ δὲν ἐπρόσθεσες ἀκόμη τί θὰ πάθουν δι' αὐτὸ καὶ ποίαν τιμωρίαν θὰ ὑποστοῦν; Ἄν καὶ ἔτσι θὰ τοὺς ἐφόβιζες περισσότερο καὶ μὲ τὴν ἀπειλήν θὰ ἐμαλάκωνες τὴν σκληρότητα τῆς παραφροσύνης των; Διατί λοιπὸν τὸ ἀπεσιώπησες;

Καὶ ποία τιμωρία, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀποδειχθῇ μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτήν, ὅταν, ἐνῶ εἶχαν ἐξουσίαν νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔγιναν καὶ ἐστέρησαν θεληματικὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην εὐγένειαν καὶ τιμὴν; Ἄλλὰ δὲν σταματᾷ ἐδῶ μόνον ἡ τιμωρία, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔλαβαν ἀγαθόν· ἀλλὰ θὰ τοὺς ὑποδεχθῇ καὶ τὸ ἄσβεστον πῦρ, τὸ ὁποῖον καθὼς προχωρεῖ τὸ φανερώνει καλύτερα. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναφέρει τὰ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ ἐκείνων πού τὸν ἐδέχθησαν καὶ τὰ σκιαγραφεῖ μὲ σύντομον φράσιν ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Ὅσοι δὲ τὸν ἐδέχθησαν, τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ». Εἴτε δοῦλοι εἶναι εἴτε ἐλεύθεροι, εἴτε Ἕλληνες εἴτε βάρβαροι, εἴτε Σκύθαι, εἴτε ἄσοφοι εἴτε σοφοί, εἴτε γυναῖκες εἴτε ἄνδρες, εἴτε παιδιά εἴτε ἡλικιωμένοι, εἴτε ἄτιμοι εἴτε ἔντιμοι, εἴτε πλούσιοι εἴτε πτωχοί, εἴτε ἄρχοντες εἴτε παρακατιανοί, λέγει, ὅλοι ἀξιῶνται τῆς ἰδίας τιμῆς. Διότι ἡ πίστις καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ ἀφήρσαν τὴν ἀνομοιομορφίαν τῶν κοσμικῶν διακρίσεων, διέπλασαν ὅλους εἰς ἐνιαίαν μορφήν καὶ τοὺς ἀπετύπωσαν ἓνα χαρακτηριστικὸν γνώρισμα βασιλικόν.

Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἰσάξιον αὐτῆς τῆς φιλανθρωπίας; Ὁ μὲν βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιον μὲ ἡμᾶς πηλόν, τοὺς συνδούλους του οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἰδίαν μὲ ἐκεῖνον φύσιν καὶ οἱ ὁποῖοι πολλὰς φορὰς εἶναι εἰς τὸν χαρακτῆρα ἀνώτεροι, δὲν καταδέχεται νὰ τοὺς συγκαταλέγῃ εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλήν, ἐὰν τύχῃ νὰ εἶναι δοῦ-

ὁ δὲ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Παῖς, οὐκ ἀπηξίωσε καὶ τελώνας, καὶ μάγους, καὶ δούλους, καὶ τοὺς πάντων ἀτιμοτέρους, πολλοὺς δὲ καὶ τὰ σώματα ἀναπήρους, καὶ μυρίαν ἔχοντας λώβην, εἰς τὸν τῶν τέκνων καταλέξει χορόν. Τοσαύτη τῆς εἰς αὐτὸν
 5 πίστεως ἢ ἰσχύς· τοσαύτη τῆς χάριτος ἢ ὑπερβολή.

Καὶ καθάπερ ἡ τοῦ πυρὸς φύσις, τῇ τῶν μετάλλων ὀμιλήσασα γῆ, χρυσοῦν αὐτὸν ἀπὸ γῆς εὐθέως ἐποίησεν, οὕτω δὴ, καὶ πολλῶ μᾶλλον ἀντὶ πηλίνων χρυσοῦς τὸ βάπτισμα ἐργάζεται τοὺς λελουμένους, τοῦ Πνεύματος πυρὸς δίκην
 10 καὶ ἐκείνον τὸν καιρὸν εἰς τὰς ἡμετέρας ἐμπεσόνοτος ψυχάς· καὶ τὴν μὲν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ κατακαίοντος, τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, νεοπαγῆ καὶ λαμπρὰν καὶ ὡς ἀπὸ χωνευτηρίου στίλβουσαν, ἀναφέροντος. Καὶ τί δήποτε οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐποίησεν αὐτοὺς τέκνα Θεοῦ, ἀλλ' «Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν
 15 τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»; Δεικνὺς ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς σπουδῆς, ὥστε τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι τῆς υἰοθεσίας ἡμῖν ἐντυπωθεῖσαν εἰκόνα, ἀκηλίδωτον δι' ὅλου διατηρῆσαι καὶ ἀνέπαφον, ἅμα δὲ καὶ ἐμφαίνων ὅτι τὴν ἐξουσίαν ταύτην οὐδεὶς ἡμᾶς ἀφελέσθαι δυνησεται, ἂν μὴ προλαβόντες ἑαυτοὺς ἀφελώ-
 20 μεθα. Εἰ γὰρ οἱ παρὰ ἀνθρώπων κῦρός τινων πραγμάτων λαβόντες τοσαύτην ἔχουσι τὴν ἰσχύν, ὅσην σχεδὸν οἱ δεδωκότες αὐτοί, πολλῶ μᾶλλον οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ ταύτης τυχόντες τῆς τιμῆς, ἂν μηδὲν τῆς ἐξουσίας ταύτης ἀνάξιον πράξωμεν, πάντων ἐσόμεθα δυνατώτεροι διὰ τὸ καὶ πάντων εἶναι μείζω
 25 τε καὶ ἀγαθώτερον τὸ ταύτην ἡμῖν ἐγχειρίσαντα τὴν τιμὴν.

Ἄμα δὲ καὶ ἐνδείξασθαι θούλειται, ὅτι οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἡ χάρις ἔπεισιν, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις καὶ ἐσπουδακόσι· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ τούτων, τὸ γενέσθαι τέκνα.

λοι. Ὁ δὲ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ συγκαταλέξῃ εἰς τὴν χορείαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ τελώνας καὶ μάγους καὶ δούλους καὶ τοὺς πιὸ ἀσήμεους ἀπὸ ὄλους, καθὼς καὶ πολλοὺς σωματικῶς ἀναπήρους μὲ ἀπείρους κακώσεις. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς πίστεως εἰς αὐτόν· τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῆς χάριτος.

Καὶ ὅπως ἡ φύσις τῆς φωτιᾶς ὅταν ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ χῶμα τῶν μετάλλων, τὸ μεταβάλλει ἀμέσως ἀπὸ χῶμα εἰς χρυσόν. Ἔτσι ἀκριβῶς, καὶ πολὺ περισσότερο, τὸ βάπτισμα μεταβάλλει αὐτοὺς ποὺ λούζονται ἀπὸ πηλίνους εἰς χρυσοῦς, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ Πνεῦμα πέφτει ὡσὰν φωτιὰ ἐπάνω εἰς τὰς ψυχὰς μας καὶ τὴν μὲν εἰκόνα τοῦ πηλίνου τὴν κατακαίει, ἐπαναφέρει δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου καινουργῆ καὶ λαμπεράν, ἡ ὁποία ἀκτινοβολεῖ ὡσὰν νὰ ἐβγῆκεν ἀπὸ χωνευτήριον.

Καὶ διατί δὲν εἶπεν ὅτι τοὺς ἔκανε παιδιά τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅτι «τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ»; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι χρειάζεται πολλὴ προσπάθεια διὰ νὰ διατηρηθῆ τελείως ἀκηλίδωτος καὶ ἀνέπαφος ἡ εἰκὼν τῆς υἰοθεσίας ἡ ὁποία ἐτυπώθη μέσα μας κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ ταυτοχρόνως διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν κανεῖς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ, ἐὰν δὲν προλάβωμεν καὶ τὴν ἀφαιρέσωμεν ἑμεῖς. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ λαμβάνουν ἀπὸ ἀνθρώπους ἐξουσίαν μερικῶν πραγμάτων, ἔχουν τόσην δύναμιν ὅσην σχεδὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔδωσαν τὴν ἐξουσίαν, πολὺ περισσότερο ἑμεῖς ποὺ ἐτύχαμεν αὐτῆς τῆς τιμῆς ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐὰν δὲν κάνωμεν τίποτε ἀνάξιον αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, θὰ εἴμεθα δυνατώτεροι ἀπὸ ὄλους, ἐπειδὴ ἀνώτερος ὄλων καὶ ἀγαθώτερος εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἔδωσεν αὐτὴν τὴν τιμὴν.

Θέλει δὲ ἀκόμη νὰ δείξῃ ὅτι οὔτε ἡ χάρις ἔρχεται μόνη της, ἀλλὰ ἔρχεται εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν θέλουν καὶ προσπαθοῦν· δι' αὐτὸ ἐναπόκειται καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τὸ νὰ γίνουν παιδιά. Διότι ἐὰν προηγουμένως δὲν τὸ θελή-

Ἄν γὰρ μὴ ἔλονται αὐτοὶ πρότερον, οὐκ ἔπεισιν ἢ δωρεά, οὐδὲ ἐργάζεται τι.

3. Πανταχοῦ τοίνυν τὸ μὲν καιηναγκασμένον ἐκβαλὼν, τὸ δὲ ἀνθαίρειον καὶ ἀντεξούσιον δεικνύς· τοῦτο καὶ νῦν
 15 εἶρηκε. Καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς ἀπορρήτοις τὸ μὲν ἔστι τοῦ Θεοῦ, τὸ δοῦναι τὴν χάριν τὸ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ παρασχεῖν τὴν πίστιν. Καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα δὲ χρόνῳ πολλῆς δεῖ λοιπὸν τῆς σπουδῆς. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς τὴν τῆς καθαρότητος ἡμῖν φυλακὴν τὸ βαπτισθῆναι καὶ πιστεῦσαι
 10 μόνον, ἀλλὰ δεῖ, εἰς μέλλοιμεν ταύτης διὰ παντὸς ἀπολαύσεσθαι τῆς φαιδρότητος, ἄξιον αὐτῆς παρέχεσθαι βίον.

Τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐποίησεν ὁ Θεός. Τὸ μὲν γὰρ γεννηθῆναι τὴν μυστικὴν γέννησιν καὶ πάντων ἐκκαθαρθῆναι τῶν πρότερον ἡμαρτημένων ἡμῖν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος γίνεται,
 15 τὸ δὲ μεῖναι εἰς τὸ ἐξῆς καθαρούς, καὶ μηδεμίαν μετὰ ταῦτα δέξασθαι κηλῖδα πάλιν τῆς ἡμετέρας ἐστὶν ἐξουσίας τε καὶ σπουδῆς. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως ἡμᾶς ἀνέμνησε, καὶ ἀπὸ συγκρίσεως τῶν σαρκικῶν ὠδίνων τὴν ὑπεροχὴν ἔδειξεν, εἰπών· «Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θε-
 20 λήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν».

Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα, τὸ εὐτελὲς καὶ ταπεινὸν τοῦ προτέρου τόκου καταμαθόντες, (τοῦ δι' αἱμάτων καὶ θελήματος σαρκός), καὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς τοῦ δευτέρου (τοῦ διὰ
 25 τῆς χάριτος) ἐπιγνόντες, μεγάλην τινὰ κἀντεῦθεν περὶ αὐτοῦ λάβωμεν ἔννοιαν, καὶ τῆς τοῦ γεγεννηκότος ἀξίαν δωρεᾶς, καὶ πολλὴν μετὰ ταῦτα ἐπιδειξώμεθα σπουδὴν. Δέος γὰρ οὐ μικρόν, μή ποτε, τὴν καλὴν ταύτην μολύναντες σιολήν, τῇ μετὰ ταῦτα ραθυμίᾳ καὶ τοῖς πλημμελήμασιν ἐκβληθῶμεν
 30 τῆς πασιάδος καὶ τοῦ νυμφῶνος κατὰ τὰς πέντε παρθένους ἐκεῖνας τὰς μωράς, ἢ κατὰ τὸν οὐκ ἔχοντα ἔνδυμα γάμου.

σουν αὐτοί, δὲν ἐπέρχεται ἡ δωρεὰ οὔτε φέρει κανένα ἀποτέλεσμα.

3. Ἐφοῦ λοιπὸν παντοῦ ἀποβάλλει τὸν ἐξαναγκασμὸν καὶ δείχνει τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶπε καὶ ἐδῶ. Διότι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Μυστήρια, τὸ ἓνα μέρος εἶναι τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ δώσῃ τὴν χάριν, τὸ δὲ ἄλλο τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ προσφέρῃ τὴν πίστιν. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον χρειάζεται πολλὴ προσπάθεια. Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ βαπτισθῶμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν, διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν καθαρότητά μας. Ἄλλὰ, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀπολαμβάνωμεν συνεχῶς αὐτὴν τὴν λαμπρότητα, πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν ἀντάξιον πρὸς αὐτὴν βίον.

Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκανε εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός. Διότι τὸ νὰ γεννηθῶμεν τὴν μυστηριακὴν γέννησιν καὶ νὰ καθαρθῶμεν ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, ἐνεργεῖται ἀπὸ τὸ βάπτισμα. Τὸ νὰ μείνωμεν ὅμως εἰς τὸ ἐξῆς καθαροὶ καὶ νὰ μὴ δεχθῶμεν ἀργότερα καμμίαν κηλίδα, ἀνάγεται εἰς τὴν ἰδικὴν μας ἐξουσίαν καὶ προσπάθειαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς ὑπενθυμίζει καὶ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως καὶ δείχνει τὴν ὑπεροχὴν τῆς διὰ τῆς συγκρίσεως μὲ τὰς σαρκικὰς ὠδῖνας ὅταν λέγῃ· «Αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐγεννήθησαν ὄχι ἀπὸ αἷματα, οὔτε ἀπὸ τὸ θέλημα σαρκός, οὔτε ἀπὸ τὸ θέλημα ἀνδρός, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν».

Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκανε εἰς τρόπον ὥστε, ἄφοῦ μάθωμεν τὴν εὐτέλειαν καὶ ταπεινότητα τῆς πρώτης γεννήσεώς μας, ἡ ὁποία ἔγινε μὲ αἷματα καὶ θέλημα τῆς σαρκός, καὶ κατανοήσωμεν τὸ ὕψος καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς δευτέρας γεννήσεως, ἡ ὁποία ἔγινε μὲ τὴν χάριν, νὰ σχηματίσωμεν καὶ ἀπὸ αὐτὸ μεγάλην περὶ αὐτοῦ ἰδέαν καὶ ἀνταξίαν τῆς δωρεᾶς ἐκείνου ὁ ὅποιος μᾶς ἐγέννησε καὶ νὰ καταβάλωμεν εἰς τὸ ἐξῆς μεγάλην προσπάθειαν. Διότι ὑπάρχει μέγας φόβος μήπως μολύνωμεν τὴν ὡραίαν αὐτὴν στολήν, μὲ τὴν κατοπινὴν ραθυμίαν καὶ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀποβληθῶμεν ἀπὸ τὴν παστάδα καὶ τὸν νυμφῶνα, ὅπως αἱ πέντε ἐκεῖναι μωραὶ παρ-

Καὶ γὰρ κἀκεῖνος τῶν δαιτυμόνων ἦν (ἐκλήθη γὰρ καὶ αὐτός), ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν κλήσιν καὶ τὴν τοσαύτην τιμὴν ἐξύβρισεν εἰς τὸν κεκληκότα, ἄκουσον οἷαν δίδωσι δίκην, πῶς ἔλεεινήν, καὶ πολλῶν ἀξίαν δακρύων.

5 Παραγενόμενος γὰρ ἐπὶ τὸ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης τραπέζης μετασχεῖν, οὐ μόνον εἴργεται τῆς εὐωχίας, ἀλλὰ καί, τὰς χεῖρας δεθεὶς καὶ τοὺς πόδας ὁμοίως, εἰς τὸ σκότιος ἄγεται τὸ ἐξώτερον, τὸν αἰώνιον καὶ ἄπειρον ὄλοφυρμὸν καὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων ὑποσησόμενος.

10 Μὴ τοίνυν, ἀγαπητοί, μηδὲ ἡμεῖς νομίζωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν τὴν πίστιν. Ἐὰν γὰρ μὴ βίον ἐπιδειξώμεθα καθαρὸν, ἀλλὰ, ἀνάξια τῆς μακαρίας κλήσεως ταύτης ἱμάτια ἀμφιασάμενοι, παραγενώμεθα, οὐδὲν κωλύει καὶ ἡμᾶς παθεῖν τὰ αὐτὰ, ἅπερ ἐκεῖνος ὁ δείλαιος. Καὶ γὰρ ἄτιπον, αὐ-
15 τὸν μὲν, Θεὸν ὄντα καὶ βασιλέα, ἀνθρώπους εὐτελεῖς, καὶ ἀγύριαι, καὶ μηδενὸς ἀξίους ὄντας μὴ ἐπαισχύνεσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἀπὸ τῆς τριόδου πρὸς τὴν τράπεζαν ἄγειν ἐκείνην ἡμᾶς δὲ τοσαύτην ἀναισθησίαν ἐπιδείκνυσθαι, ὡς μηδὲ τῇ τοσαύτῃ τιμῇ γενέσθαι βελτίους, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κλήσιν ἐπὶ τῆς
20 αὐτῆς μένειν κακίας εἰς τὴν ἄφαιτον τοῦ κεκληκότος ἐμπαρονοῦντας φιλανθρωπίαν.

Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην καὶ φρικτὴν τῶν μυστηρίων ἐκάλεσε κοινωνίαν, ἵνα μετὰ τῆς προτέρας εἰσερχώμεθα κακίας, ἀλλ' ἵνα, ἀποδυσάμενοι
25 τὴν αἰσχροσύνην, μεταμφιασώμεθα, ἃ τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστιωμένους ἠμφιάσθαι χρὴ. Εἰ δὲ μὴ βουλοίμεθα ἀξία τῆς κλήσεως προᾶξαι ἐκείνης, οὐκ ἔστι τοῦτο παρὰ τὸν τειμεηκότα, ἀλλὰ παρ' ἡμᾶς· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος ἡμᾶς ἐκβάλλει τοῦ θανμαστοῦ τῶν δαιτυμόνων χοροῦ, ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτούς.

θένοι, ἢ ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶχεν ἔνδυμα γάμου. Διότι καὶ ἐκεῖνος ἦτο ἀπὸ τοὺς δαίμονας. Ἐκλήθη καὶ αὐτός, ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν κλήσιν καὶ τὴν τόσον μεγάλην τιμὴν προσέβαλεν αὐτὸν ποῦ τὸν ἐκάλεσεν, ἄκουσε ποίαν τιμωρίαν ὑφίσταται, πόσον ἐλεεινὴν καὶ ἀξίαν πολλῶν δακρύων.

Διότι ὅταν ἦλθε διὰ νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην τράπεζαν, ὅχι μόνον ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ πλούσιον ἐκεῖνο γεῦμα, ἀλλὰ ἀφοῦ τοῦ ἐδέθησαν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια ὠδηγήθη εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος, διὰ νὰ ὑποστῇ τὸν αἰώνιον καὶ ἀτελείωτον θρήνον καὶ τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν του.

Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, καὶ ἐμεῖς ὅτι ἀρκεῖ ἡ πίστις διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι ἐὰν δὲν παρουσιάσωμεν βίον καθαρὸν καὶ προσέλθωμεν φοροῦντες ἐνδύματα ἀνάξια αὐτῆς τῆς μακαρίας κλήσεως, τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίση νὰ πάθωμεν καὶ ἐμεῖς αὐτὰ ποῦ ἔπαθε καὶ ἐκεῖνος ὁ δυστυχής. Διότι εἶναι ἀπαράδεκτον, αὐτὸς μὲν, ἂν καὶ εἶναι Θεὸς καὶ βασιλεύς, νὰ μὴ ἀποστρέφεται ἀνθρώπους εὐτελεῖς καὶ ἐπαίτας καὶ ἀνικάνους καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ ἀπὸ τοὺς δρόμους εἰς ἐκείνην τὴν τράπεζαν, ἐμεῖς δὲ νὰ δείχνωμεν τόσην ἀναισθησίαν, ὥστε οὔτε μὲ τὴν τόσον μεγάλην τιμὴν νὰ μὴ γινώμεθα καλύτεροι, ἀλλὰ νὰ ἐμμένωμεν καὶ μετὰ τὴν πρόσκλησιν εἰς τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν, ἐμπαίζοντες τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν ἐκεῖνου ποῦ μᾶς ἐκάλεσεν.

Ἄλλωστε δὲν μᾶς ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν καὶ τρομερὰν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων διὰ νὰ εἰσέλθωμεν μὲ τὴν προηγούμενην κακίαν μας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποβάλωμεν τὴν αἰσχύρη καὶ νὰ ἐνδυθῶμεν αὐτὰ ποῦ πρέπει νὰ φοροῦν ἐκεῖνοι ποῦ φιλοξενοῦνται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἐὰν δὲ δὲν θελήσωμεν νὰ πολιτευθῶμεν ἀντάξια πρὸς τὴν κλήσιν ἐκείνην, τοῦτο δὲν θὰ ἔχη ἀντίκτυπον πρὸς ἐκεῖνον ποῦ μᾶς ἐτίμησεν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς. Οὔτε ἐξ ἄλλου ἐκεῖνος μᾶς ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν ἐξαίρετον ὀμήγουριν τῶν συνδαιτυμόνων, ἀλλ' ἐμεῖς ἀποβάλλομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας.

Ὁ μὲν γὰρ τὸ ἑαυτοῦ πᾶν ἤγνουσε. Καὶ γὰρ τοὺς γάμους ἐποίησε, καὶ τὴν τραπέζαν παρεσκεύασε, καὶ τοὺς καλέσαντας ἔπεμψε, καὶ παραγενομένους ἐδέξατο, καὶ τὴν ἄλλην ἅπαν τετίμηκε τιμῇ· ἡμεῖς δὲ καὶ εἰς αὐτόν, καὶ εἰς τοὺς παρόν-
 5 τας, καὶ εἰς τὸν γάμον ὑβρίαντες διὰ τῶν ρυπαρῶν ἱματίων, τουτέστι, τῶν ἀκαθάρτων πράξεων, εἰκότως ἐκβαλλόμεθα λοιπόν. Ταύτη γάρ, καὶ τὸν γάμον τιμῶν καὶ τοὺς κεκλη-
 μένους, ἀπελαύνει τοὺς ἱαμοὺς καὶ τοὺς ἀναιοχύντους ἐ-
 κείνους. Εἰ γὰρ εἶασε τοὺς ἐκεῖνο ἠμφιεσμένους τὸ ἱμάτιον,
 10 αὐτὸς ἂν ἔδοξε καὶ τοὺς ἄλλους ὑβρίζειν.

Ἄλλὰ μηδένα γένοιτο τοιοῦτον πειραθῆναι τοῦ κεκλη-
 κότες, μήτε ἡμῶν, μήτε ἐτέρων τινῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο, πρὶν
 ἢ γενέσθαι ταῦτα πάντα, ἀναγέγραπται, ἵνα, ἐν τῇ τῶν γραμ-
 μάτων ἀπειλῇ σωφρονησθέντες, μὴ συγχωρήσωμεν εἰς ἔργον
 15 ἔλθεῖν τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν κόλασιν, ταύτην, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ρη-
 μάτων αὐτὴν σιτήσωμεν μόνον, καὶ μετὰ λαμπρᾶς ἕκαστος
 σιολῆς εἰς τὴν κλήσιν ἐκείνην παραγενώμεθα· ἧς ἀπολαῦ-
 σαι γένοιτο πάντας ἡμᾶς, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ
 20 Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐξ ἄλλου ἐκεῖνος ἔκανε τὸ πᾶν. Διότι καὶ τοὺς γάμους ἐτέλεσε καὶ τὴν τράπεζαν προητοίμασε καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἔστειλε νὰ φέρουν τοὺς καλεσμένους καὶ ὅταν ἦλθαν τοὺς ἐδέχθη καὶ ἔκανε κάθε ἄλλην τιμητικὴν ἐνέργειαν. Ἐμεῖς ὅμως ἐπεριφρονήσαμεν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς παρόντας καὶ τὸν γάμον μὲ τὰ βρώμικα ἐνδύματά μας, δηλαδή μὲ τὰς ἀκαθάρτους πράξεις μας καὶ δι' αὐτὸ δικαίως ἐκδιωκόμεθα. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τιμῶν καὶ τὸν γάμον καὶ τοὺς προσκεκλημένους, ἐκδιώκει τοὺς θρασεῖς καὶ ἀναιδεῖς. Διότι ἐὰν ἐπέτρεπε νὰ εἰσέλθουν καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐφοροῦσαν ἐκεῖνο τὸ ἐνδυμα, θὰ ἔδινε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὸς περιφρονεῖ τοὺς ἄλλους.

Ἄλλὰ εἴθε κανεῖς νὰ μὴ διανοηθῇ κάτι τέτοιο δι' αὐτὸν ποὺ μᾶς ἐκάλεσεν, οὔτε ἀπὸ ἐμᾶς οὔτε ἀπὸ ἄλλους. Ἐξ ἄλλου δι' αὐτὸ ἔχουν γραφῇ ὅλα αὐτὰ πρὶν νὰ γίνουν, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ συνετισθῶμεν μὲ τὴν ἀπειλὴν τῶν γραπτῶν, νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν νὰ γίνῃ πρᾶξις ἢ ἀτιμία αὐτῆ καὶ ἡ τιμωρία, ἀλλὰ νὰ τὴν σταματήσωμεν μόνον εἰς τοὺς λόγους καὶ μὲ λαμπρὸν ἐνδυμα νὰ προσέλθωμεν ὅλοι εἰς τὴν πρόσκλησιν ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν εἴθε νὰ ἀπολαύσωμεν ὅλοι ἔμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄.

Ἰω. 1, 14

«Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν».

1. Μίαν ὑμᾶς ἅπαντας αἰτῆσαι θούλομαι χάριν, πρὶν ἢ
5 τῶν εὐαγγελικῶν ἄψασθαι ρημάτων· ἀλλὰ μὴ ἀνανεύσητε
πρὸς τὴν αἴτησιν. Οὔτε γὰρ βαρὺ τι ἐπαχθὲς αἰτῶ, οὔτι ἐ-
μοὶ τῷ λαμβάνοντι μόνον χρήσιμον ἔσται τὸ διδόμενον, ἀλλὰ
καὶ ὑμῖν τοῖς παρέχουσι, καὶ τάχα πολλῷ πλέον ὑμῖν. Τί ποί-
οῦν ἔστιν ὅπερ αἰτοῦμαι ὑμᾶς; Κατὰ μίαν Σαββάτων, ἢ καὶ
10 κατὰ Σάββατον, τὴν μέλλουσαν ἐν ὑμῖν ἀναγνωσθήσεσθαι τῶν
Εὐαγγελίων περικοπήν, ταύτην πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν μετὰ
χεῖρας λαμβάνων ἕκαστος, οἴκοι καθήμενος ἀναγινωσκέτω
συνεχῶς, καὶ πολλάκις περισκοπεῖτω μετὰ ἀκριβείας τὰ ἐγ-
κείμενα, καὶ βασανίζέτω ταῦτα καλῶς, καὶ τί μὲν σαφές,
15 τί δὲ ἄδηλον σημειούσθω, τί δὲ αὐτῶν ἐναντίον εἶναι δοκοῦν,
οὐκ ὄν δέ, καὶ πάντα ἀπλῶς διακωδωνίσαντες, οὕτως ἀπαν-
τᾶτε πρὸς τὴν ἀκρόασιν.

Οὐ γὰρ μικρὸν ἀπὸ τῆς τοιαύτης σπουδῆς καὶ ὑμῖν καὶ
ἡμῖν ἔσται τὸ κέρδος. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐ πολλοῦ δεησόμεθα
20 πόνου πρὸς τὸ σαφῆ ποιῆσαι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν,
τῆς διανοίας ὑμῖν ἤδη προοικειωθείσης τῇ τῶν ρημάτων
γνώσει, ὑμεῖς δὲ ὀξύτεροι καὶ διορατικώτεροι τούτῳ τῷ
τρόπῳ γενήσεσθε οὐ πρὸς τὴν ἀκρόασιν μόνον, οὐδὲ πρὸς τὴν
μάθησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ διδάξαι ἑτέρους.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄.

Ἰω. 1, 14

«Καὶ ὁ Λόγος ἐσαρκώθη καὶ ἦλθε καὶ κατεσκήνωσε με-
ταξύ μας».

1. Θέλω μίαν χάριν νὰ ζητήσω ἀπὸ ὅλους σας προτοῦ ἀρχίσω νὰ ἀναπτύσω τὰ λόγια τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλὰ μὴ μου ἀπορρίψετε τὴν αἴτησιν. Ἄλλωστε δὲν ζητῶ τίποτε τὸ βαρὺ καὶ δυσβάστακτον, οὔτε αὐτὸ πού θὰ μου δώσετε θὰ εἶναι χρήσιμον μόνον εἰς ἐμὲ ὁ ὁποῖος θὰ τὸ λάβω, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐσᾶς οἱ ὁποῖοι θὰ τὸ δώσετε· πολὺ περισσότερον μάλιστα εἰς ἐσᾶς. Τί εἶναι ἐπὶ τέλους αὐτὸ πού σας ζητῶ; Κάθε Κυριακὴν ἢ καὶ κάθε Σάββατον ὁ καθένας ἀπὸ σας νὰ παίρνη εἰς τὰ χέρια του τὴν εὐαγγελικὴν περικοπὴν πού πρόκειται νὰ ἀναγνωσθῆ πρὶν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡμέρας καὶ καθὼς θὰ κάθεται εἰς τὴν οἰκίαν νὰ τὴν ἀναγινώσκη συνεχῶς καὶ νὰ παρατηρῆ μὲ ἀκρίβειαν πολλὰς φορὰς ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν καὶ νὰ τὰ ἐξετάζῃ μὲ προσοχὴν· καὶ νὰ σημειώνη τί εἶναι σαφὲς καὶ τί εἶναι ἀσαφές· τί ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται νὰ εἶναι ἀντίθετον, ἐνῶ δὲν εἶναι· καὶ γενικῶς ἀφοῦ τὰ ἐρευνήσετε ὅλα, ἔτσι προετοιμασμένοι νὰ ἔρχεσθε διὰ νὰ ἀκούσετε.

Τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὴν τὴν προετοιμασίαν δὲν θὰ εἶναι μικρὸν οὔτε εἰς ἐσᾶς οὔτε εἰς ἐμᾶς. Διότι ἐμεῖς μὲν δὲν θὰ χρειάζομεθα πολὺν κόπον διὰ νὰ καταστήσωμεν σαφῆ τὴν σημασίαν τῶν ὄσων λέγονται, ἀφοῦ ἡ διάνοιά σας θὰ εἶναι ἐξοικειωμένη μὲ τὴν γνῶσιν τοῦ κειμένου. Σεῖς δὲ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ γίνετε ταχεῖς καὶ ὀξυδερκεῖς, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀκρόασιν, οὔτε πρὸς τὴν ἐκμάθησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ διδάξετε καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἐπεὶ, ὡς γε νῦν οἱ πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παραγινομένων ἀκούουσιν, ὁμοῦ πάντα ἀναγκαζόμενοι μαθεῖν τὰ τε ῥήματα, τὰ τε παρ' ἡμῶν εἰς αὐτὰ λεγόμενα, οὐδ' ἄν, εἰ ἐνιαυτὸν ὅλον τοῦτο ποιοῦντες διατελοίημεν, μέγα τι καρπώσονται κέρ-
5 δος. Πῶς γάρ, ὅταν ἐκ παρέργου καὶ ἐνταῦθα μόνον κατὰ τὸν βραχὺν τοῦτον τοῖς λεγομένοις σχολάζωσι καιρὸν;

Εἰ δέ τινας πράγματα αἰτιῶνται καὶ φροντίδας, καὶ πολλὴν τὴν τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἀσχολίαν, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο ἔγκλημα οὐ μικρὸν, τὸ κυκλοῦσθαι τοσοῦ-
10 των πραγμάτων πλήθει, καὶ τοῖς βιωτικοῖς οὕτω προσηλωθῆναι διὰ παντός, ὡς μηδὲ μικρὰν εἰς τὰ πάντων ἀναγκαιότερα ἄγειν σχολήν. Ἐπειτα ὅτι σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις, κατηγορήσαιεν ἂν αὐτῶν καὶ φίλων συνουσίαι, καὶ ἐν τοῖς θεάτροις διατριβαί, καὶ τὰ συνέδρια, ἅπερ θέας ἔνεκεν τῆς
15 τῶν ἵππων ἀμίλλης ποιοῦνται, ἐν αἷς πολλάκις ἡμέρας ἀνήλωσαν ὀλοκλήρους, καὶ φίλοις συνεγένεσθε ἐπὶ πολὺ, καὶ οὐδαμοῦ τὴν τῶν πραγμάτων ἀσχολίαν ἠτιάσαιτό τις ἐν τούτοις αὐτῶν.

Εἶτα ἐν μὲν τοῖς εὐτελέσιν ἀπροφάσιστοι πανταχοῦ, καὶ
20 σχολὴν ἄγειν βαθεῖαν δύνασθε· εἰ δὲ τοῖς τοῦ Θεοῦ δέοι προσέχειν, τοσοῦτον ὑμῖν ταῦτα περιτιότερα καὶ ἀτιμότερα πάντων εἶναι δοκεῖ, ὡς μηδὲ μικρὰν οἶεσθαι δεῖν ἀπονέμειν αὐτοῖς σχολήν. Καὶ πῶς ἄξιον οὕτω διακειμένους ἀναπνεῖν, ἢ τὸν ἥλιον τοῦτον ὄραν;

Ἔστι καὶ ἑτέρα πρόφασις τοῖς οὕτω ραθύμοις ἀλογω-
25 τή, τὸ μὴ κεκτηῖσθαι, μηδὲ ἔχειν βιβλία. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς πλουτιοῦντας γέλως ὑπὲρ ταύτης ἡμᾶς ἀποιείνεσθαι τῆς προφάσεως, ἐπειδὴ δὲ τῶν πενεσιτέρων πολλοὺς οἶμαι κατα-

Διότι τώρα, καθὼς οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται ἐδῶ ἀκούουν τὴν ὁμιλίαν, ἀναγκαζόμενοι νὰ τὰ μάθουν ὅλα μαζί, καὶ τὰ κείμενα καὶ ὅσα λέγονται ἀπὸ ἐμᾶς ἐπάνω εἰς αὐτά, δὲν θὰ ἤμπορέσουν νὰ ἀποκομίσουν μεγάλο κέρδος οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη τὸ κάνωμεν αὐτὸ ἓνα ὀλόκληρον χρόνον. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν ὅταν παρέργως καὶ μόνον ἐδῶ κατὰ τὸ σύντομον αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἀσχολοῦνται μὲ τὰ λεγόμενα;

Ἐὰν δὲ μερικοὶ προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν ὑποθέσεις καὶ φροντίδας καὶ πολλὰς κοινωνικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἀσχολίας· πρῶτον μὲν αὐτὸ εἶναι μεγάλο ἔγκλημα νὰ περικυκλώνωνται ἀπὸ τόσον ὄγκον ὑποθέσεων καὶ νὰ εἶναι προσηλωμένοι διαρκῶς τόσον πολὺ εἰς τὰ βιωτικὰ ζητήματα, ὥστε νὰ μὴ ἀφιερώνουν ὀλίγον χρόνον διὰ τὰ πρὸ ἀναγκαῖα ἀπὸ ὅλα. Ἐπειτα, ὅτι αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τοὺς κατηγορήσουν καὶ τῶν φίλων αἱ συναναστροφαί, καὶ αἱ ἐπισκέψεις τῶν θεάτρων καὶ αἱ συναθροίσεις τὰς ὁποίας κάμνουν διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἄμιλλαν τῶν ἵππων, εἰς τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς καταναλώνουν ὀλοκλήρους ἡμέρας (καὶ φίλους συναναστρέφεσθε ἐπὶ πολὺν χρόνον) καὶ πουθενὰ δὲν προέβαλε κανεὶς ὡς δικαιολογίαν εἰς αὐτὰ τὴν ἀπασχόλησίν του μὲ ὑποθέσεις.

Ἐπειτα, εἰς μὲν τὰ εὐτελεῆ πηγαίνετε παντοῦ χωρὶς πρόφασιν καὶ ἤμπορεῖτε νὰ κάνετε μεγάλην διακοπὴν. Ὅταν δὲ πρέπει νὰ προσέξετε εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ, τόσον πολὺ σᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι πρὸ περιττὰ καὶ ταπεινά, ὥστε νὰ νομίζετε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀφιερώνετε οὔτε ὀλίγον χρόνον δι' αὐτά. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ζῶντες ἔτσι νὰ ἀναπνέετε ἢ νὰ βλέπετε αὐτὸν τὸν ἥλιον;

Ἐπάρχει καὶ ἄλλη πρόφασις πολὺ πρὸ παράλογος εἰς τοὺς πολὺ ραθύμους, τὸ ὅτι δὲν ἔχουν βιβλία. Καὶ διὰ μὲν τοὺς πλουσίους εἶναι γελοῖον νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν δικαιολογίαν αὐτήν. Ἐπειδὴ ὅμως νομίζω ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ πτωχοὺς κάνουν συνεχῶς κατάχρησιν αὐτῆς, θὰ

κεχοῤῥῆσθαι αὐτῇ συνεχῶς, ἐκεῖνο ἂν ἡδέως ἐροίμην αὐτούς·
 Εἰ μὴ πάντα τὰ τῆς τέχνης ὄργανα, ἧς ἕκαστός ἐστι δημιου-
 γός, πλήρη καὶ ὀλόκληρα ἔχει, κἂν μυρία κωλύη πενία.
 Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐκεῖ μὲν μὴ αἰτιᾶσθαι πενίαν, ἀλλὰ
 5 πάντα πράττειν πρὸς τὸ μηδὲν γενέσθαι ἐμπόδιον μηδαμόθεν,
 μέλλοντας δὲ τοσαύτην ὠφέλειαν καρποῦσθαι, ἀσχολίαν ἀπο-
 δύρεσθαι καὶ πενίαν;

Πλὴν ἀλλά, καὶ εἴ τινες οὕτω πένητες εἶεν, ἔνεστιν ἐκ
 τῆς συνεχοῦς ἐνταῦθα γινομένης ἀναγνώσεως μηδὲν ἀγνοεῖν
 10 τῶν ἐγκειμένων ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς. Εἰ δὲ ἀδύνατον
 ὑμῖν τοῦτο εἶναι δοκεῖ, εἰκότως τοῦτο δοκεῖ· οὐδὲ γὰρ μετὰ
 πολλῆς πολλοὶ παραγίνονται τῆς προθυμίας τῶν λεγομένων
 ἀκροασόμενοι, ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο μόνον ἀφοσιωσάμενοι πρὸς
 τὴν ἡμέραν, εὐθέως ὑποσιρέφουσιν οἴκαδε. Εἰ δέ τινες
 15 καὶ ἐνδιατρίψαιεν, τῶν ἀναχωρησάντων οὐδὲν ἄμεινον διά-
 κεινται, τῷ σώματι μόνον ἐνταῦθα παρόντες ἡμῖν.

Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ταῖς αἰτίαις ὑμᾶς βαρύνωμεν,
 καὶ ἐν ταῖς μέμψεσι τὸν καιρὸν ἀναλώσωμεν ἅπαντα, ἴωμεν
 ἐπὶ τὰ τοῦ Εὐαγγελίου ρήματα ὧρα γὰρ λοιπὸν εἰς τὰ προ-
 20 κείμενα καθεῖναι τὸν λόγον. Ἄλλὰ διανάσιτε, ὥστε μηδὲν
 ὑμᾶς τῶν λεγομένων παρελθεῖν. «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένε-
 τιο», φησί, «καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Εἰπὼν δι' ἐκ Θεοῦ ἐ-
 γεννήθησαν οἱ λαβόντες αὐτόν, καὶ τέκνα Θεοῦ γεγόνασι,
 τῆς ἀφάτου ταύτης τιμῆς τίθησι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ὑπόθε-
 25 σιν. Αὕτη δὲ ἐστὶ τὸ γενέσθαι σὰρκα τὸν Λόγον, καὶ τὴν τοῦ
 δούλου μορφὴν ἀλαβεῖν τὸν Δεσπότην. Ἐγένετο γὰρ Υἱὸς
 ἀνθρώπου, Θεοῦ γνήσιος ὢν Υἱός, ἵνα τοὺς τῶν ἀνθρώπων
 υἱοὺς τέκνα ποιήσῃ Θεοῦ. Τὸ γὰρ ὑψηλόν, τῷ ταπεινῷ προσο-
 μιλοῦν, αὐτὸ μὲν οὐδὲν εἰς τὴν οἰκείαν παραβλάπεται δόξαν,
 30 ἐκεῖνο δὲ ἀπὸ τῆς πολλῆς ἀνίστησι ταπεινότητος.

τοὺς ἐρωτοῦσα εὐχαρίστως τοῦτο, ἐὰν ὁ καθένας δὲν ἔχη ὄλα τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ πλήρη καὶ κανονικά, ἔστω καὶ ἡ πενία τοῦ προβάλλει μύρια ἐμπόδια. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον ἐκεῖ μὲν νὰ μὴ προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν τὴν πενίαν, ἀλλὰ νὰ κάνουν τὸ πᾶν διὰ νὰ μὴ γίνῃ τίποτε ἀπὸ καμμίαν ἄποψιν ἐμπόδιον· ὅταν δὲ πρόκειται νὰ ἀποκομίσουν τόσῃν ὠφέλειαν νὰ μεμψιμοιροῦν ἐπικαλούμενοι τὰς ἀσχολίας καὶ τὴν πενίαν;

Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη μερικοὶ εἶναι τόσον πτωχοί, εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν πού γίνεται ἐδῶ συνεχῶς νὰ μὴ ἀγνοοῦν τίποτε ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὰς θείας Γραφάς. Ἐὰν δὲ τοῦτο σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ὀρθῶς σᾶς φαίνεται ἔτσι. Διότι πολλοὶ δὲν ἔρχονται μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἀκούσουν τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ ἀφοῦ παρακολουθήσουν μόνον αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀμέσως ἐπιστρέφουν εἰς τὰς οἰκίας. Ἄν δὲ μερικοὶ παραμένουν, δὲν εἶναι καλύτεροι ἀπὸ ἐκείνους πού ἀναχωροῦν, διότι μόνον μὲ τὸ σῶμά των εἶναι ἐδῶ εἰς ἑμᾶς παρόντες.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ σᾶς κουράζωμεν μὲ τὰς δικαιολογίας καὶ καταναλώσωμεν ὅλον τὸν χρόνον μὲ τὰς κατηγορίας, ἃς ἔλθωμεν εἰς τὰ λόγια τοῦ εὐαγγελίου. Εἶναι καιρὸς λοιπὸν νὰ μεταφέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸ θέμα μας. Προσέξτε ὅμως διὰ νὰ μὴ σᾶς ξεφύγῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα θὰ εἰπωθοῦν. «Καὶ ὁ Λόγος ἐσαρκώθη», λέγει, «καὶ κατεσκήνωσε μεταξὺ μας». Ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐγεννήθησαν ὅσοι τὸν ἐδέχθησαν, καὶ ὅτι ἔγιναν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκθέτει τώρα τὴν αἰτίαν καὶ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀπεριγράπτου αὐτῆς τιμῆς. Αὐτὴ δὲ εἶναι τὸ ὅτι ὁ Λόγος ἐσαρκώθη καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου ὁ Δεσπότης. Ἐγινε δὲ Υἱὸς ἀνθρώπου, ἐνῶ ἦτο γνήσιος Υἱὸς Θεοῦ, διὰ νὰ κἀνῃ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ ὑψηλὸν ὅταν ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ταπεινόν, αὐτὸ μὲν δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν δόξαν του, ἐκεῖνο δὲ τὸ σηκώνει ἀπὸ τὴν ταπεινωσίν του.

“Οπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε. Τὴν τε γὰρ ἰδίαν φύσιν οὐδὲν ἀπὸ ταύτης ἠλάτιωσε τῆς καταβάσεως, ἡμᾶς τε, τοὺς διὰ παντὸς ἐν ἀδοξία καθημένους καὶ σκοτίῳ, πρὸς δόξαν ἄφατον ἀνήγαγεν. Οὕτω πού καὶ βασιλεύς, πτωχῶ καὶ πένητι διαλεγόμενος μετὰ σπουδῆς καὶ εὐνοίας, ἐ-
5 αὐτὸν μὲν οὐδὲν ἥσυχνεν, ἐκεῖνον δὲ παρὰ πᾶσι περιέβλεπτον ἐποίησεν εἶναι καὶ λαμπρόν.

Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ἐπεισάκτου τῶν ἀνθρώπων ἀξίας οὐδὲν τὸ ἐντιμότερον ἢ πρὸς τὸν εὐτελέστερον ὀμιλία παρέβλαψε,
10 πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀκηραίου καὶ μακαρίας ἐκείνης οὐσίας, τῆς ἐπίστακτον μὲν ἐχούσης οὐδέν, οὐδὲ γινόμενον καὶ ἀπογινόμενον, πάντα δὲ κεκτημένης ἀκίνητα καὶ πεπηγότα εἰς τέλος τὰ ἀγαθὰ. “Ὡστε, ὅταν ἀκούσης ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», μὴ θορυβηθῆς, μηδὲ καταπέσης. Οὐδὲ γὰρ
15 ἡ οὐσία μετέπεσεν εἰς σάρκα (τοῦτο γὰρ ὄντως ἀσεβές ἐστι καὶ ἐννοῆσαι), ἀλλὰ μένουσα ὅπερ ἐστίν, οὕτω τοῦ δούλου τὴν μορφὴν ἀνέλαβε.

2. Τίνος οὖν ἕνεκεν τῷ «ἐγένετο» κέχρηται ῥήματι; Τὰ τῶν αἰρετικῶν ἐμφράτιων σιόματα. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσιν οἱ
20 λέγοντες ὅτι φαντασία τις ἦν καὶ ὑπόκρισις καὶ ὑπόνοια τὰ τῆς οἰκονομίας ἅπαντα, ἄνωθεν αὐτῶν προαναιρῶν τὴν βλασφημίαν, τὸ «ἐγένετο» τέθεικεν, οὐ μεταβολὴν οὐσίας, ἔπαγε, ἀλλὰ σαρκὸς ἀληθινῆς ἀνάληψιν παρασιῆσαι βουλόμενος· ὡπερ γὰρ, ὅταν λέγῃ· «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ
25 τῆς κατάρης τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάραν», οὐ τοῦτο φησιν, ὅτι ἡ οὐσία αὐτοῦ, τῆς οἰκείας ἀποσιᾶσα δόξης, εἰς κατάραν οὐσιώδη· τοῦτο γὰρ οὐδ’ ἂν δαίμονες ἐννοήσαιεν, οὔτε οἱ σφόδρα ἀνόητοι καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀπεσιεργημένοι φρενῶν· τοσαύτην ἔχει μετὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τὴν
30 παράνοϊαν· οὐ δὴ τοῦτο οὖν λέγει, ἀλλ’ ὅτι, τὴν καθ’ ἡμῶν κατάραν δεξάμενος, οὐκ ἀφήσιν ἡμᾶς ἐπαράτους εἶναι λοιπόν.

1. Γαλ. 3, 13.

Αὐτὸ λοιπὸν συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι καὶ τὴν ἰδικὴν του φύσιν δὲν τὴν ἐμείωσε μὲ τὴν συγκατάβασιν, καὶ ἐμᾶς οἱ ὅποιοι εὕρισκόμεθα διαρκῶς εἰς τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸ σκότος, μᾶς ἀνέβασεν εἰς δόξαν ἀπερίγραπτον. Ἔτσι περίπου καὶ ἕνας βασιλεύς, ὅταν ὁμιλῇ μὲ ἕνα πτωχὸν καὶ πένητα μὲ ἐνδιαφέρον καὶ εὐνοίαν, τὸν μὲν ἑαυτὸν του δὲν τὸν καταισχύνει, ἐνῶ ἐκείνον τὸν κἀνὴρ νὰ εἶναι ἐπιφανὴς εἰς ὄλους καὶ ἐνδοξος.

Ἐὰν δὲ εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν ἀξίαν τῶν ἀνθρώπων, δὲν βλάβη καθόλου τὸν ἐντιμότερον ἢ συναναστροφὴ μὲ τὸν εὐτελέστερον, πολὺ περισσότερον εἰς τὴν ἄσπιλον ἐκείνην καὶ μακαρίαν οὐσίαν, ἢ ὁποία δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἐξωτερικόν, οὔτε τίποτε τὸ ὁποῖον γίνεται ἢ παύει νὰ ὑπάρχη, ἔχει δὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα. Ὡστε ὅταν ἀκούης ὅτι «ὁ Λόγος ἐσαρκώθη» νὰ μὴ θορυβῆσαι οὔτε νὰ καταρρέης. Διότι ἡ οὐσία δὲν μετεβλήθη εἰς σάρκα (αὐτὸ εἶναι ἀσεβὲς καὶ νὰ τὸ σκεφθῆ κανεὶς), ἀλλὰ παραμένουσα ὅ,τι εἶναι, προσέλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου.

2. Διατί ὁμως χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα «ἐγένετο»; Διὰ νὰ φράξῃ τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι ὅλα τὰ γεγονότα τῆς θείας οἰκονομίας ἦσαν μία φαντασία καὶ προσποιήσις καὶ ὑποψία, διὰ νὰ ἀναιρέσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν βλασφημίαν τους ἐχρησιμοποίησε τὸ «ἐγένετο», θέλων νὰ ἐκφράσῃ ὅχι μεταβολὴν τῆς οὐσίας, πρὸς Θεοῦ, ἀλλὰ ὅτι προσέλαβεν ἀληθινὴν σάρκα. Ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου μὲ τὸ νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος κἀνάρα πρὸς χάριν μας»¹, δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἡ οὐσία του ἀπεχωρίσθη τὴν δόξαν τῆς καὶ μετουσιώθη εἰς κἀνάραν· διότι αὐτὸ οὔτε οἱ δαίμονες δὲν θὰ τὸ ἐσκέποντο, οὔτε οἱ πολὺ ἀνόητοι καὶ στερημένοι τῶν φυσικῶν φρενῶν — τόσον μεγάλην ἀνοησίαν μαζὶ μὲ τὴν ἀσέβειαν περιέχει —, δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ λοιπόν, ἀλλὰ ὅτι δεχθεὶς τὴν ἐναντίον μας κἀνάραν, δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ εἴμεθα πλέον ἐπικατάρατοι.

Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα σάρκα, φησὶν, αὐτὸν γενέσθαι, οὐ
 μεταβαλόντα εἰς σάρκα τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἀναλαβόντα αὐτήν,
 ἀνεπάφου μενούσης ἐκείνης. Εἰ δὲ λέγοιεν ὅτι, Θεὸς ὢν,
 ἅπαντα δύναται, ὥστε καὶ εἰς σάρκα μεταπεσεῖν ἐδύνατο,
 5 ἐκεῖνο πρὸς αὐτοὺς ἐροῦμεν, ὅτι πάντα δύναται, ἕως ἂν μένη
 Θεὸς ὢν· εἰ δὲ μεταβολὴν ἐδέξατο, καὶ μεταβολὴν ἐπὶ τὸ
 χεῖρον, πῶς ἂν εἶη Θεός; Τὸ γὰρ μεταβάλλεσθαι πόρρω
 τῆς ἀκηράτου φύσεως ἐκείνης. Διὸ καὶ ὁ Προφήτης ἔλεγε·
 «Πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαι-
 10 ον ἐλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγῆσονται. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ,
 καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν». Πάσης γὰρ ἀνωτέρα με-
 ταβολῆς ἢ οὐσία αὐτῆ· οὔτε γὰρ κρεϊτόν τί ἐστὶν αὐτοῦ,
 ὥστε προκόπαντα αὐτὸν ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν. Τί λέγω κρεῖτι-
 ον; Οὐδὲν ἴσον, οὐδὲ μικρὸν ἐγγύς. Οὐκοῦν λείπεται τὴν
 15 ἐπὶ τὸ χεῖρον αὐτὸν δέξασθαι μεταβολήν, εἴ γε μεταβάλλοι-
 ο. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν εἶη Θεός. Ἄλλ' ἡ βλασφημία τραπεῖη
 εἰς τὴν τῶν ταῦτα λεγόντων κεφαλὴν.

Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο μόνον εἴρηται τὸ «ἐγένετο», ἵνα μὴ
 φαντασίαν ὑπολάβῃς, σκόπει διὰ τῶν ἐξῆς πῶς ἐκκαθαίρει
 20 τὸν λόγον, καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἀναιρέπει τὴν πονηράν. Ἐπή-
 γαγε γάρ· «Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», μονονουχὶ λέγων· Μη-
 δὲν ἄτιπον ὑποπιεύσης ἀπὸ τοῦ «ἐγένετο»· οὐ γὰρ τροπὴν
 εἶπον τῆς ἀτιρείου φύσεως ἐκείνης, ἀλλὰ σκήνωσιν καὶ κα-
 τοίκησιν. Τὸ δὲ σκηνοῦν οὐ ταῦτόν ἂν εἶη τῇ σκηνῇ, ἀλλ'
 25 ἕτερον· ἕτερον γὰρ ἐν ἑτέρῳ σκηνοῦ· ἐπεὶ οὐδ' ἂν εἶη σκήνω-
 σις· οὐδὲν γὰρ ἐν ἑαυτῷ κατοικεῖ. Ἐτερον δὲ εἶπον κατὰ
 τὴν οὐσίαν· τῇ γὰρ ἐνώσει καὶ τῇ συναφείᾳ ἐν ἐστὶν ὁ Θεὸς
 Λόγος καὶ ἡ σὰρξ, οὐ συγχύσεως γενομένης, οὐδὲ ἀφανι-

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ὅταν λέγῃ ὅτι ἔγινε σάρκα, δὲν ἐννοεῖ ὅτι μετέβαλε τὴν οὐσίαν του εἰς σάρκα, ἀλλ' ὅτι τὴν προσέλαβεν ἐνῶ ἡ οὐσία του παρέμεινεν ἀνέπαφος. Ἐὰν δὲ ἰσχυρίζονται ὅτι ὡσὰν Θεὸς πού εἶναι τὰ ἡμπορεῖ ὅλα καὶ ἐπομένως ὅτι ἡμποροῦσε νὰ μεταπέσῃ καὶ εἰς σάρκα, τοὺς λέγομεν τοῦτο, ὅτι ὅλα τὰ ἡμπορεῖ ἕως ὅτου ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι Θεός. Ἐὰν ὅμως ἐδέχθη μεταβολὴν καὶ μεταβολὴν πρὸς τὰ χειρότερα, πῶς ἡμπορεῖ νὰ εἶναι Θεός; Διότι ἡ μεταβολὴ εἶναι ξένη ἀπὸ τὴν ἄσπιλον ἐκείνην φύσιν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ὅλοι θὰ παλαιώσουν ὡσὰν ἔνδυμα καὶ ὡσὰν μανδύαν θὰ τοὺς τυλίξῃς καὶ θὰ μεταβληθοῦν. Σὺ ὅμως εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ τελειώσουν ποτέ»². Διότι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπεράνω πάσης μεταβολῆς· οὔτε δὲ ὑπάρχει κάτι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτόν, ὥστε νὰ προσδεύσῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό. Ἀλλὰ τί λέγω ἀνώτερον; Τίποτε δὲν εἶναι ἴσον, οὔτε ὀλίγον μικρότερον. Ἐπομένως ἀποκλείεται αὐτὸς νὰ δεχθῇ μεταβολὴν πρὸς τὸ χειρότερον, ἐὰν βεβαίως μεταβληθῇ. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ εἶναι Θεός. Ἀλλὰ ἡ βλασφημία ἄς σπραφῇ ἐναντίον τῆς κεφαλῆς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὰ λέγουν αὐτά.

Ὅτι δὲ μόνον δι' αὐτὸ ἐλέχθη τὸ «ἐγένετο», διὰ νὰ μὴ τὸν ὑποθέσῃς φάντασμα, πρόσεξε πῶς μὲ τὰ παρακάτω ἀποσαφηνίζει τὸν λόγον καὶ ἀνατρέπει τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν. Διότι προσθέτει· «καὶ κατεσκήνωσε μεταξύ μας», ὡσὰν νὰ λέγῃ μὴ ὑποψιασθῆς τίποτε τὸ ἄτοπον ἀπὸ τὸ «ἐγένετο». Διότι δὲν εἶπα μετατροπὴν τῆς φύσεως ἐκείνης πού εἶναι ἀμετάτρεπτος, ἀλλὰ κατασκήνωσιν καὶ κατοίκησιν. Τὸ δὲ κατασκηνώνω δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν σκηνήν, ἀλλ' εἶναι ἄλλο. Διότι ἄλλο πρᾶγμα κατασκηνώνει εἰς ἄλλο. Ἀλλιῶς δὲν θὰ εἶναι κατασκήνωσις, διότι τίποτε δὲν κατοικεῖ μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλο δὲ ἐννοῶ κατὰ τὴν οὐσίαν· διότι ὡς πρὸς τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν συνάφειαν εἶναι ἓνα ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σὰρξ, χωρὶς νὰ γίνῃ σύγχυσις οὔτε ἐξαφάνισις τῶν οὐσιῶν των, ἀλλὰ ἔνωσις ἄρρητος καὶ ἀνέκφραστος. Τὸ

σμοῦ τῶν οὐσιῶν, ἀλλ' ἐνώσεως ἀρρήτου τινὸς καὶ ἀφράσιου. Τὸ δὲ ὅπως, μὴ ζήτηι ἐγένειο γάρ, ὡς οἶδεν αὐτός.

Τίς οὖν ἐστὶν ἡ σκηνή, ἣν καιεσκήνωσεν; Ἐκκουσον τοῦ Προφήτου λέγοντος· «Ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πε-
5 πτωκυῖαν». Πεπιώκει γὰρ ὄντως, πεπιώκει πτώμα ἀνίατον ἢ φύσις ἢ ἡμετέρα, καὶ τῆς κραταιᾶς ἐκείνης ἐδεῖτο μόνης χειρός· οὐδὲ γὰρ ἦν ἐτέρως ἀνασιῆναι αὐτήν, μὴ τοῦ τὴν ἀρχὴν διαπλάσαντος αὐτῇ χεῖρα ὀρέξαντος, καὶ διατυ-
πώσαντος ἄνωθεν τῇ δι' ὕδατος ἀναγεννήσει καὶ Πνεύματος.

10 Καὶ θέα μοι τὸ φορικτὸν καὶ ἀπόρητον τοῦ μυστηρίου. Διὰ παντὸς κατοικεῖ τὴν σκηνήν· τὴν γὰρ σάρκα τὴν ἡμετέραν περιεβάλειο, οὐχ ὡς πάλιν αὐτὴν ἀφήσων, ἀλλ' ὡς διὰ παντὸς ἔξω μεθ' ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ τοῦ θρόνου καιηξίωσεν αὐτὴν τοῦ βασιλικοῦ, καὶ φορῶν
15 αὐτὴν προσεκυνεῖτο ὑπὸ πάσης τῆς ἄνω στρατιᾶς, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἔξουσιῶν. Ποῖος λόγος, ποία διάνοια τὴν τοσαύτην τιμὴν, τὴν εἰς τὸ γένος γεγενημένην τὸ ἡμέτερον, τὴν ὄντως ὑπερφυᾶ καὶ φορικτὴν παρασιῆσαι δυνήσεται; τίς ἀγγελος; τίς ἀρχάγγελος; Οὐδεὶς
20 οὐδαμοῦ οὐ τῶν ἐν οὐρανῶ, οὐ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ κατορθώματα, καὶ οὕτω μεγάλα καὶ ὑπερφυεῖς αἱ εὐεργεσίαι αὐτοῦ, ὡς μὴ μόνον ἀνθρωπίνην γλῶτταν, ἀλλὰ καὶ ἀγγελικὴν δύναμιν ὑπερβαίνειν αὐτῶν τὴν ἀκριβοῦς διήγησιν.

25 Διὸ καὶ ἡμεῖς εἰς σιγὴν τέως τὸν λόγον κατακλείσομεν, τοσοῦτον ὑμῖν παρεγγυήσαντες, ἀμείψασθαι τὸν τηλικούτον ἡμῶν εὐεργετικὴν ἀμοιβαῖς, αἱ πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸ κέρδος περιστήσουσιν ἅπαν! Αὐταὶ δὲ εἰσι τὸ τῆς ψυχῆς ἡμᾶς μετὰ ἀκριβοῦς ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἡμετέρας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο
30 τῆς αὐτοῦ ἡλιανθρωπίας ἔργον, τὸ μηδενὸς ἐν χρεῖα τῶν

πῶς ἔγινεν ὅμως μὴ ζητῆς νὰ τὸ μάθης· διότι ἔγινεν ὅπως ἐκεῖνος ἐγνώριζε.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ σκηνηὴ εἰς τὴν ὁποίαν κατεσκήνωσεν; Ἐκούσε τὸν προφήτην ποῦ λέγει· «Θὰ ἀναστήσω τὴν πεσμένην σκηνηὴν τοῦ Δαβίδ»³· διότι πράγματι εἶχε πέσει, εἶχε πέσει πνῆμα ἀθεράπευτον ἢ φύσις ἢ ἰδική μας καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἐκείνης μόνον τῆς ἰσχυρᾶς χειρός. Οὔτε ἄλλως τε ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναστηθῆ με ἄλλον τρόπον, χωρὶς νὰ τὴν πιάσῃ με τὸ χέρι ποῦ τὴν εἶχε πλάσει εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ τὴν διαμορφώσῃ με τὴν ἄνωθεν ἀναγέννησιν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος.

Καὶ πρόσεξε τὸ φρικτὸν καὶ ἀπόρρητον μυστήριον. Τὴν σκηνηὴν τὴν κατοικεῖ παντοτεινά. Δὲν περιεβλήθη τὴν σάρκα τὴν ἰδικὴν μας διὰ νὰ τὴν ἀφήσῃ πάλιν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἔχῃ παντοτεινά μαζί του. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ τὴν ἔκανεν ἀξίαν καὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ δὲν θὰ ἐπροσκυνεῖτο φέρων αὐτὴν ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν ἄνω στρατιὰν τῶν ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν. Ποῖος λόγος, ποία διάνοια ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν τόσον μεγάλην τιμὴν ἢ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ γένος μας καὶ εἶναι πράγματι ὑπερφυσικὴ καὶ φρικτὴ; Ποῖος ἄγγελος; Ποῖος ἀρχάγγελος; Κανεὶς πουθενά, οὔτε εἰς τὸν οὐρανὸν οὔτε εἰς τὴν γῆν. Διότι τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ εἶναι τέτοια καὶ τόσον μεγάλα καὶ ὑπερφυσικὰ αἱ εὐεργεσίαι του, ὥστε ἡ λεπτομερὴς διήγησις των νὰ ὑπερβαίνῃ ὄχι μόνον τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγγελικὴν δύναμιν.

Δι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς ἄς κατακλείσωμεν ἀμέσως τὸν λόγον με σιγὴν, ἀφοῦ σᾶς παρακαλέσωμεν νὰ ἀνταμείψετε τὸν τόσον μεγάλον εὐεργέτην με ἀμοιβὰς αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιστρέψουν πάλιν ὅλον τὸ κέρδος εἰς ἐμᾶς. Εἶναι δὲ αἱ ἀμοιβαὶ αὐταὶ τὸ νὰ φροντίσωμεν με προσοχὴν διὰ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας του, τὸ ὅτι, ἐνῶ δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας, λέ-

ἡμετέρων καθεσθηκότα αὐτὸν λέγειν κομίζεσθαι τὰς ἀμοιβάς, ὅταν ἡμεῖς τῆς ψυχῆς ἐπιμελώμεθα τῆς ἑαυτῶν.

Διὸ καὶ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ μυρίων κολάσεων ἄξιον τό, τσαύτης ἀπολελευκότας τιμῆς, μηδὲ τὰ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, καὶ ταῦτα τῆς ἐκ τούτων ὠφελείας εἰς ἡμᾶς περιερχομένης πάλιν, καὶ μυρίων ἐπὶ τούτοις κειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν. Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντων δόξαν ἀναπέμφωμεν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ μὴ διὰ τῶν ρημάτων μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον διὰ τῶν πραγμάτων, ἵνα καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τύχωμεν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γει ὅτι αὐτὸς εἰσπράττει τὰς ἀμοιβάς, ὅταν ἐμεῖς φροντίζωμεν τὴν ψυχὴν μας.

Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀντάξιον ἐσχάτης τρέλλας καὶ μυρίων κολάσεων, τὸ ὅτι, ἐνῶ ἀπηλαύσαμεν τόσης τιμῆς, νὰ μὴ προσφέρωμεν οὔτε ὅσα μᾶς εἶναι δυνατόν· καὶ αὐτό, τὴν στιγμήν καθ' ἣν ἢ ἐκ τούτων ὠφέλεια θὰ περιέλθῃ πάλιν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πλέον μᾶς ἀναμένουν μύρια ἀγαθὰ. Δι' ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἀπευθύνωμεν δοξολογίαν εἰς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὅχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον μὲ ἔργα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ κατοπινὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄.

Ἰω. 1, 14

«Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας».

5 1. Τάχα πέρα τοῦ δέοντος ἐφάνημεν ὑμῖν ἐπαχθεῖς καὶ φορτικοὶ πρόην, πληκτικωτέρῳ χρησάμενοι τῷ λόγῳ, καὶ μακρὰν κατὰ τῆς τῶν πολλῶν ραθυμίας ἐποιεῖναντες τὴν κατηγορίαν. Ἀλλά, εἰ μὲν, αὐτὸ τοῦτο λυπῆσαι προελόμενοι μόνον ὑμᾶς, ταῦτα ἐπράτιομεν, εἰκότως ἂν ἕκαστος ἐδυσχέ-
10 ραιεν· εἰ δέ, πρὸς τὸ συμφέρον ὑμῶν βλέποντες, τὴν ἐν τοῖς λόγοις χάριν παρείδομεν, εἰ καὶ μὴ ἀποδέξασθαι βούλεσθε τῆς προμηθείας ἡμᾶς, ἀλλὰ συγγνώναι τῆς τοσαύτης ἂν εἴητε δίκαιοι φιλοσοργίας· καὶ γὰρ καὶ σφόδρα δεδοίκαμεν, μὴ ποιε, σπουδαζόντων μὲν ἡμῶν, ὑμῶν δὲ οὐκ ἐυελόντων
15 τὴν αὐτὴν ἐπιδείξασθαι περὶ τὴν ἀκρόασιν φιλοπονίαν, αἱ τῶν μελλόντων εὐθῦναι χαλεπώτεροι γένωνται.

Διὸ συνεχῶς ἀναγκαζόμεθα διεγείρειν τε ὑμᾶς καὶ ἀφυπνίζειν, ὥστε μηδὲν τῶν λεγομένων παραρρηῆναι· οὕτω γὰρ ὑμῖν μετὰ πολλῆς παρηγορίας νῦν τε ἐξέσται βιωῆναι, καὶ
20 κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν παρασιῆναι τῷ θῆμαι τοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ οὖν ἱκανῶς ὑμῶν καθηψάμεθα πρόην, φέρε τήμερον ἐκ προοιμίῳν εἰς αὐτὰς τὰς ῥήσεις ἐμβάλωμεν.

«Καὶ ἐθεασάμεθα» γὰρ, φησί, «τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός». Εἰπὼν ὅτι Θεοῦ τέκνα γε-
25 γόναμεν καὶ δείξας οὐκ ἄλλως ἢ τῷ τὸν Λόγον σάρκα γενέσθαι πάλιν αὐτοῦ τούτου λέγει καὶ ἕτερον κέρδος. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μο-

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄.

Ἰω. 1, 14

«Καὶ εἶδαμεν τὴν δόξαν του, δόξαν πού ἔχει ἕνας μονογενῆς Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, γεμῆτος χάριν καὶ ἀλήθειαν».

1. Ἴσως σᾶς ἐφανήκαμεν πέρα ἀπὸ ὅσον ἔπρεπε ἐνοχλητικοὶ καὶ φορτικοί, ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησαμεν αὐστηρὸν τόνον καὶ ἐξηκοντίσαμεν μακρὰν κατηγορίαν ἐναντίον τῆς ραθυμίας τῶν περισσοτέρων. Ἄλλ' ἐὰν αὐτὸ τὸ ἐκάναμεν θέλοντες μόνον νὰ σᾶς λυπήσωμεν, εὐλόγως ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ στενοχωρηθῆ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπεφύγαμεν τὴν χάριν εἰς τὸν λόγον ἀποβλέποντες εἰς τὸ συμφέρον σας, ἔστω καὶ ἂν δὲν θέλετε νὰ παραδεχθῆτε τὸ ἐνδιαφέρον μας, πάλιν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ μᾶς συγχωρήσετε τὴν τόσον μεγάλην ἀγάπην μας. Διότι πολὺ φοβούμεθα, μολονότι ἐμεῖς καταβάλλομεν προσπάθειαν, ἐὰν σεῖς δὲν θελήσετε νὰ δείξετε τὴν ἰδίαν προθυμίαν, μήπως αἱ εὐθύναι τῶν ὄσων θὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον εἶναι βαρύτεραι.

Δι' αὐτὸ ἀναγκαζόμεθα νὰ σᾶς διεγείρωμεν καὶ νὰ σᾶς ἀφυπνίζωμεν συνεχῶς, ὥστε τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγονται νὰ μὴ ἀποβῆ μάταιον. Διότι ἔτσι θὰ σᾶς εἶναι δυνατὸν μὲ πολλὴν παρρησίαν καὶ τώρα νὰ ζήσετε καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ παρουσιασθῆτε εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν μέχρι τώρα σᾶς ἐθίξαμεν ἀρκετά, ἄς ἐμβαθύνωμεν σήμερα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ κειμένου.

«Καὶ εἶδαμεν», λέγει, «τὴν δόξαν του, δόξαν πού ἔχει ἕνας μονογενῆς Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα». Ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἐγίναμεν παιδιά τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἔδειξεν ὅτι αὐτὸ δὲν ἐγένεν ἀλλιῶς παρὰ μόνον μὲ τὴν σάρκωσιν τοῦ Λόγου, ἀναφέρει καὶ ἄλλο κέρδος πού ἔχομεν ἀπὸ αὐτόν. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; «Εἶδαμεν τὴν δόξαν του, δόξαν πού ἔχει ἕνας μο-

νογενοῦς παρὰ Πατρός», οὐκ ἂν θεασάμενοι, εἰ μὴ διὰ τοῦ
 συντρόφου σώματος ἡμῖν ὄφθη. Εἰ γὰρ Μωϋσέως, τῆς αὐ-
 τῆς ἡμῖν μετέχοντος φύσεως, οὐχ ὑπέμειναν οἱ κατ' ἐκείνον
 τὸν καιρὸν τὸ πρόσωπον μόνον δοξασθὲν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ
 5 προκαλύμματος ἐδέησε τῷ δικαίῳ, τοῦ δυναμένου τὸ τῆς δό-
 ξης ἄκρατον συσκιάσαι, καὶ ἡμερον καὶ προσηνῆ τοῦ Προ-
 φήτου τὴν ὄψιν αὐτοῖς δεῖξαι, πῶς θεότητα γυμνήν, οὔσαν
 ἀπρόσιτον καὶ αὐταῖς ταῖς ἄνω δυνάμεσιν, ἡμεῖς οἱ πῆλιντοι
 καὶ γηγενεῖς ἠδυνήθημεν ἂν ἐνεγκεῖν; Διὰ τοῦτο ἐσκήνωσεν
 10 ἐν ἡμῖν, ἵνα καὶ προσελθεῖν αὐτῷ καὶ διαλεχθῆναι καὶ συνα-
 ναστραφῆναι δυνηθῶμεν μετὰ ἀδείας πολλῆς.

Τί δέ ἐστι τό, «Δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός»;
 Ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ τῶν προφητῶν ἐδοξάσθησαν, οἷον αὐτὸς
 οὗτος ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἐλισσαῖος· ὁ μὲν ὑπὸ πυρί-
 15 νου κνικλούμενος ἄρματος, ὁ δὲ οὔτως ἀναλαμβανόμενος, καὶ
 μετ' αὐτοῦς ὁ Δανιήλ, καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς, καὶ ἕτεροι δὲ
 πολλοί, ὅσοι καὶ θαύματα ἐπεδείξαντο, ἐδοξάσθησαν· καὶ ἄγ-
 γελοι δέ, παρὰ ἀνθρώποις φανέντες, καὶ τὸ τῆς οἰκειᾶς
 φύσεως ἀπασιράπιον φῶς παρανοίξαντες τοῖς ὄρωσιν· οὐκ
 20 ἄγγελοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ Χερουβὶμ μετὰ πολλῆς ὄφθη
 τῷ Προφήτῃ τῆς δόξης, καὶ τὰ Σεραφὶμ ὁμοίως· πάντων
 δὲ τούτων ἡμᾶς ἀπάγων ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ τῆς κτίσεως
 καὶ τῆς τῶν ὁμοδούλων λαμπρότητος ἀπανισιᾶς τὴν διάνοι-
 αν, πρὸς αὐτὴν ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν ἴσῃσι τὴν κορυφήν.

25 Οὐ γὰρ Προφήτου, φησὶν, οὐδὲ ἀγγέλου, οὐδὲ ἀρχαγ-
 γέλου, οὐδὲ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεων, οὐκ ἄλλης τινὸς κτι-
 σιτῆς φύσως, εἰ γέ τις ἐστι καὶ ἑτέρα, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Δεσπό-
 του, αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως αὐτοῦ τοῦ γνησίου Μονογενοῦς
 Παιδός, αὐτοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Κυρίου τὴν δόξαν ἐθεασά-
 30 μεθα. Τὸ δὲ «ὡς» ἐνιαῦθα οὐχ ὁμοιώσεώς ἐστιν, οὐδὲ παρα-
 βολῆς, ἀλλὰ θεβαιώσεως καὶ ἀναμφισβητήτου διορισμοῦ·

1. Ἐξ. 34, 29-35.

2. Δ' Βασ. 2, 11.

3. Αὐτόθι.

νογενῆς ἀπὸ τὸν Πατέρα». Δὲν θὰ τὸν ἐβλέπαμεν ἐὰν δὲν ἐφανερώνετο εἰς ἐμᾶς μὲ τὸ σῶμα πού τὸν ἐσυντρόφευε. Διότι ἐὰν δὲν ἤμπορεσαν νὰ ἰδοῦν μόνον τὸ δοξασμένον πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας φύσιν, οἱ σύγχρονοί του, καὶ ἐχρειάσθη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος νὰ φορέσῃ προκάλυμμα, τὸ ὁποῖον ἤμποροῦσε νὰ συγκαλύψῃ τὴν ὑπερβολικὴν δόξαν, καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸ πρόσωπον τοῦ προφήτου ἡμερον καὶ πρᾶον πῶς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑπομείνωμεν ἐμεῖς οἱ πῆλινοι καὶ γῆϊνοι γυμνὴν τὴν θεότητα, ἢ ὁποία εἶναι ἀπλησίαστος ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς οὐρανίας δυνάμεις; Δι' αὐτὸ κατεσκήνωσε μέσα μας, διὰ νὰ ἤμπορέσωμεν μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ νὰ τὸν πλησιάσωμεν καὶ νὰ συζητήσωμεν μαζί του καὶ νὰ τὸν συναναστραφῶμεν.

Τί σημαίνει ὅμως τὸ «δόξαν πού ἔχει ἕνας μονογενῆς ἀπὸ τὸν Πατέρα»; Ἐπειδὴ ἐδοξάσθησαν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας, ὅπως π.χ. ὁ Μωϋσῆς¹, ὁ Ἡλίας², ὁ Ἐλισσαῖος³, (ὁ μὲν ἕνας κυκλωμένος ἀπὸ πύρινον ἄρμα, ὁ δὲ ἀναληφθεὶς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον), καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Δανιὴλ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν καὶ θαύματα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔδειξαν εἰς ἐκείνους πού τοὺς ἔβλεπαν τὸ ἀπαστράπτον φῶς τῆς φύσεώς των, καὶ ὄχι μόνον ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ τὰ χερουβὶμ ἐφανερώθησαν μὲ πολλὴν δόξαν εἰς τὸν προφήτην, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ Σεραφίμ, διὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ὁ εὐαγγελιστῆς ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ διώξῃ τὴν σκέψιν μας μακρὰ ἀπὸ τὴν λαμπρότητα καὶ τῆς κτίσεως καὶ τῶν συνδούλων μας, μᾶς τοποθετεῖ κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν.

Δὲν εἶδαμεν, λέγει, τὴν δόξαν προφήτου, οὔτε ἀγγέλου, οὔτε ἀρχαγγέλου, οὔτε τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων, οὔτε κάποιας ἄλλης κτιστῆς φύσεως, ἐὰν βέβαια ὑπάρχῃ ἄλλη, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Δεσπότη, τοῦ ἰδίου τοῦ Βασιλέως, τοῦ ἰδίου τοῦ γνησίου Μονογενοῦς Υἱοῦ, τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου ὄλων μας. Τὸ δὲ «ὡς» ἐδῶ δὲν σημαίνει παρομοίωσιν ἢ σύγκρισιν,

ώσανει ἔλεγεν Ἐθεασάμεθα δόξαν, οἷαν ἔπρεπε καὶ εἰκὸς ἔχειν Μονογενῆ καὶ γνήσιον Υἱὸν ὄντα τοῦ πάντων Βασιλέως Θεοῦ.

Καὶ τοῖς πολλοῖς δὲ ἔθος· οὐ γὰρ παραιτήσομαι καὶ ἀπὸ
 5 τῆς κοινῆς συνηθείας τὸν λόγον πισιώσασθαι. Οὐδὲ γὰρ πρὸς
 κάλλος ἡμῖν ὀνομάτων, οὐδὲ πρὸς ἀρμονίαν συνθήκης πρό-
 κεται νῦν εἰπεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀφ᾿ ἑλπίαν μόνον
 ὄθεν οὐδὲν κωλύει καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν συνηθείας αὐτὸ
 βεβαιῶσαι. Τίς δέ ἐστιν ἡ συνήθεια τῶν πολλῶν; Βασι-
 10 λέα πολλάκις σφόδρα κεκοσμημένον ὀρῶντιές τινες, καὶ τι-
 μίοις ἀπασιτρόπιοντα λίθοις πάντοθεν, ἐπειδὴν πρό τινας
 διηγῶνται τὸ κάλλος ἐκεῖνο, τὸν κόσμον, τὴν δόξαν, λέγουσι
 μὲν ὅσα περ ἂν δυνηθῶσι, τῆς ἀλουργίδος τὸ ἄνθος, τῶν
 ἰίδων τὸ μέγεθος, τὴν λευκότητα τῶν ἡμιόνων, τὸν περὶ
 15 τὸ ζεῦγος χρυσόν, τὴν σιρωμνὴν παρισσιῶντιες τὴν σιλίβου-
 σαν. Ἐπειδὴν δέ, καὶ ταῦτα καὶ ἕτερα πρὸς τοῦτοις κατα-
 λέξαντιες, μὴ δυνηθῶσιν ἅπασαν τῷ λόγῳ παρασιτῆσαι τὴν
 λαμπρότητα, εὐθέως τοῦτο ἐπάγουσι· Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν;
 ἅπαξ ὡς βασιλεύς, διὰ τοῦ «ὡς» οὐ τὸ βασιλέως ὅμοιον εἶναι
 20 δεῖξαι βουλόμενοι τοῦτον, περὶ οὗ πάντα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ
 αὐτὸν βασιλέα γνήσιον εἶναι.

Οὕτω τοίνων καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ «ὡς» τέθεικε, τὸ
 παρηλλαγμένον τῆς δόξης καὶ ὑπερέχον ἀσυγκρίτως παρα-
 σιτῆσαι θέλων. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες, καὶ ἄγγελοι, καὶ
 25 ἀρχάγγελοι, καὶ προφῆται, προσιατιζόμενοι πάντα ἐποιοῦν,
 αὐτὸς δὲ μετ' ἐξουσίας, βασιλεῖ καὶ δεσπότη προεπούσης· ὅπερ
 οὖν καὶ οἱ ὄχλοι ἐθαύμαζον, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτούς, ὡς ἐξου-
 σίαν ἔχων.

2. Ἐφάνησαν μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, καὶ ἄγγελοι μετὰ

ἀλλὰ βεβαιότητα καὶ ἀναμφισβήτητον ἀναφορὰν. Εἶναι ὡσὼν νὰ ἔλεγεν· εἶδαμεν δόξαν τέτοιαν ποὺ ἔπρεπε καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχη ἀφοῦ ἦτο μονογενῆς καὶ γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι βασιλεὺς ὄλων.

Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ συνηθίζουν πολλοί· διότι δὲν θὰ διστάσω νὰ σᾶς κατοχυρώσω ὅσα λέγω καὶ μὲ τὴν κοινὴν συνήθειαν. Ἐξ ἄλλου δὲν σᾶς ὀμιλῶ διὰ τὴν ὠραιότητα τῶν λέξεων οὔτε περὶ τῆς ἀρμονίας μουσικῆς συνθέσεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἰδικῆς σας ὠφελείας καὶ μόνον, δι' αὐτὸ τίποτε δὲν μὲ ἐμποδίζει νὰ βεβαιώσω αὐτὸ ποὺ λέγω καὶ ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῶν πολλῶν. Ποία δὲ εἶναι αὕτη ἡ συνήθεια τῶν πολλῶν; Πολλάκις ὠρισμένοι βλέποντες ἓνα βασιλέα νὰ εἶναι πολὺ στολισμένος καὶ νὰ λάμπη ἀπὸ παντοῦ μὲ πολυτίμους λίθους, ὅταν κατόπιν διηγοῦνται εἰς ἄλλους τὴν ὠραιότητα ἐκείνην, τὸν διάκοσμον, τὴν λαμπρότητα, ἀναφέρουν βέβαια ὅσα ἠμποροῦν, ὅπως π.χ. τὸ χρῶμα τῆς ἀλουργίδος, τὸ μέγεθος τῶν πολυτίμων λίθων, τὴν καθαριότητα τῶν ἡμιόνων, τὸν χρυσὸν ποὺ ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ζευγος καθὼς περιγράφουν τὴν ἀπαστράπτουσαν κλίνην, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ποὺ ἀραδιάζουν δὲν ἠμποροῦν νὰ περιγράψουν μὲ λόγια ὅλην τὴν λαμπρότητα, εἰς τὸ τέλος προσθέτουν καὶ τοῦτο· ἀλλὰ διατί νὰ μακρηγορῶ; Ἦτο κοντολογίης ὡσὼν βασιλεύς. Μὲ τὸ «ὡσὼν» δὲ αὐτὸ δὲν θέλουν νὰ δείξουν ὅτι αὐτὸς περὶ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρουν ὅλα εἶναι ὅμοιος μὲ βασιλέα, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι γνήσιος βασιλεύς.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐχρησιμοποίησε τὸ «ὡς» ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ τὴν διαφορὰν τῆς δόξης καὶ τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν της. Διότι οἱ ἄλλοι ὄλοι, καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ προφῆται, τὰ ἔκαναν ὅλα κατόπιν προσταγῆς, ἐνῶ αὐτὸς μὲ ἐξουσίαν ποὺ ταιριάζει εἰς βασιλέα καὶ δεσπότην. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐθαύμαζαν καὶ οἱ ὄχλοι, ὅτι τοὺς ἐδίδασκεν ὡσὼν κάποιος ποὺ ἔχει ἐξουσίαν.

2. Ἐνεφανίσθησαν λοιπὸν, ὅπως εἶπα, καὶ ἄγγελοι μὲ

δόξης πολλῆς ἐπὶ τῆς γῆς· οἷον ἐπὶ τοῦ Δαυιδ, ἐπὶ τοῦ Δαυίδ, ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· ἀλλ' ὡς δοῦλοι καὶ δεσπότην ἔχοντες οὕτω πάντα ἔπρατον, αὐτὸς δὲ ὡς Δεσπότης καὶ πάντων κρατῶν, καὶ ταῦτα μετ' εὐτελοῦς σχήματος καὶ ταπεινοῦ φανείς·
5 ἀλλ' ὁμῶς καὶ οὕτως ἢ κτίσις τὸν Δεσπότην ἐπέγνω τὸν ἑαυτῆς.

Πῶς; Ἄσιτῆρ μὲν γὰρ ἀπ' οὐρανοῦ μάγους καλῶν προσκυνήσοντας αὐτόν· ἀγγέλων δὲ ὄχλος πολὺς πανταχοῦ κεχυμένος, τὸν Δεσπότην περιεπόντων καὶ ἀνυμνούντων αὐτόν· καὶ
10 ἕτεροι δὲ ἐξαπίνης ἀνεφύοντο κήρυκες, καὶ πάντες, ἀλλήλοις ἀπαντιῶντες, εὐηγγελίζοντο τὸ ἀπόρητον τοῦτο μυστήριον, τοὺς μὲν ποιμένας οἱ ἄγγελοι, τοὺς δὲ τῆς πόλεως οἱ ποιμένες· καὶ τὴν μὲν Μαρίαν καὶ τὴν Ἑλισάβετ ὁ Γαβριήλ, τοὺς δὲ εἰς τὸ ἱερὸν παραγινομένους ἢ Ἄννα μετὰ τοῦ Συ-
15 μεών. Οὐκ ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες μόνον ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐπιερώθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μηδέπω θρέφος εἰς φῶς ἐξελθόν, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, λέγω, καὶ τούτου ὁμώνυμος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ἐσκήριτησεν, ἐν τῇ νηδύϊ τῆς μητρὸς ὧν ἔτι, καὶ πάντες μετέωροι ταῖς ἐλπίσι πρὸς τὰ μέλλοντα ἦσαν.

20 Καὶ ταῦτα μὲν παρὰ τὸν τόκον εὐθέως· ὅτε δὲ ἐπὶ πλεόν ἑαυτὸν ἐξέφηγε, πάλιν ἕτερα θαύματα τῶν προτέρων ἐφαίρειτο μείζονα· Οὐκ ἔτι γὰρ ἄσιτῆρ καὶ οὐρανός, οὐδὲ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, οὐδὲ Γαβριήλ καὶ Μιχαήλ, ἀλλ' αὐτὸς αὐτὸν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐκήρυτιεν ὁ Πατήρ, καὶ μετὰ
25 τοῦ Πατρὸς ὁ Παράκλητος, ἐφιπιάμενος αὐτῷ μετὰ τῆς φωνῆς, καὶ μένων ἐπ' αὐτόν. Ὅντως διὰ ταῦτα ἔλεγεν· «Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς».

Οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μετὰ ταῦτα
30 τοῦτό φησιν. Οὐκ ἔτι γὰρ ποιμένες μόνον, οὐδὲ χῆραι γυ-

πολλὴν δόξαν εἰς τὴν γῆν, ὅπως π.χ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαυιδ, τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Μωϋσέως· ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔκαναν ὡς δούλοι καὶ ὡσάν κάποιοι ποὺ ἔχουν δεσπότην. Ἐνῶ αὐτὸς τὰ ἔκανε ὡς δεσπότης καὶ κυρίαρχος ὄλων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι παρουσιάσθη μὲ εὐτελεῖ καὶ ταπεινὴν ἐμφάνισιν. Ἔστω καὶ ἔτσι ἡ κτίσις ἀνεγνώρισε τὸν Δεσπότην τῆς.

Μὲ ποῖον τρόπον; Ἐνεφανίσθη ἄστρον εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ὁποῖον ἐκάλεσε τοὺς μάγους νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ μεγάλο πλῆθος ἀγγέλων διεσκορπισμένων παντοῦ οἱ ὁποῖοι περιεποιοῦντο τὸν Δεσπότην καὶ τὸν ἐξυμνοῦσαν. Ἄλλα καὶ ἄλλοι κήρυκες ἐξεφύτρωσαν ξαφνικὰ καὶ ὅλοι συναντώμενοι μεταξύ των διεκήρυσσαν αὐτὸ τὸ ἀπερίγραπτον μυστήριον, εἰς μὲν τοὺς ποιμένας οἱ ἄγγελοι, εἰς δὲ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως οἱ ποιμένες. Ἐπίσης εἰς μὲν τὴν Μαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ τὸ ἐκήρυξεν ὁ Γαβριήλ, εἰς ἐκείνους δὲ ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὸν ναὸν ἡ Ἄννα μὲ τὸν Συμεών. Καὶ ὄχι μόνον ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐξεσηκώθησαν ἀπὸ τὴν χαράν, ἀλλὰ καὶ τὸ βρέφος ποὺ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἔλθει εἰς τὸ φῶς, ὁ κάτοικος, ἐννοῶ, τῆς ἐρήμου καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ αὐτοῦ συνώνυμος, ἐπήδηξεν ἐνῶ ἀκόμη εὐρίσκετο εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας του, καὶ ὅλοι ἦσαν μετάρσιοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ὄσων ἐπρόκειτο νὰ γίνουν.

Καὶ αὐτὰ μὲν ἀμέσως μὲ τὴν γέννησιν. Ὅταν δὲ ἐφάνερωσε τὸν ἑαυτὸν του περισσότερον, ἔγιναν πάλιν καὶ ἄλλα θαύματα μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Διότι δὲν τὸν ἐκήρυττε πλέον τὸ ἄστρον καὶ ὁ οὐρανός, οὔτε ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, οὔτε Γαβριήλ καὶ Μιχαήλ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὁ Παράκλητος, ὁ ὁποῖος συγχρόνως μὲ τὴν φωνὴν κατήρχετο ἐπάνω του καὶ ἔμενεν εἰς αὐτόν. Πράγματι δι' αὐτὰ ἔλεγεν· «Εἶδαμεν τὴν δόξαν του, δόξαν ποὺ ἔχει ἕνας μονογενῆς Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα».

Ὅχι ὅμως μόνον δι' αὐτὰ, ἀλλὰ τὸ λέγει αὐτὸ καὶ δι' ὅσα ἔγιναν μετὰ ταῦτα. Διότι δὲν μᾶς μεταφέρουν τὸ εὐχά-

ναῖκες, οὐδὲ ἄνδρες πρεσβῦται ἡμᾶς εὐαγγελίζονται, ἀλλὰ
καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἢ φύσις, πάσης σάλπιγγος λαμ-
πρότερον βοῶσα, καὶ οὕτω γεγωνός, ὡς καὶ ἐνταῦθα αὐτῆς
εὐθέως ἀκουσθῆναι τὸν ἦχον. Ἐπῆλθε γάρ, φησὶν, εἰς τὴν
5 Συρίαν ἢ ἀκοὴ αὐτοῦ καὶ πᾶσιν αὐτὸν ἀπεκάλυπτε, καὶ πάν-
τα πάντιθεν ἐβόα ὅτι βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν παραγέγοιτε.
Οἱ τε γὰρ δαίμονες πάντιθεν ἔφευγον καὶ ἀπεπήδων, ὃ τε
διάβολος ἐγκαλυψάμενος ὑπεχώρει, αὐτός τε ὁ θάνατος ὑ-
πεξίστατο τέως, καὶ μετὰ ταῦτα τέλεον ἠφανίζετο, καὶ πά-
10 σης ἀρρωστίας εἶδος ἐλύετο, καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς ἠφίει τὰ
μνήματα, τοὺς δὲ μεμηνότας οἱ δαίμονες, τοὺς δὲ ἀρρώστους
αἱ νόσοι καὶ ἦν ἰδεῖν πράγματα παράδοξα καὶ θαυμασιὰ καὶ
ἄπερ εἰκότως ἐπεθύμησαν προφητῆται ἰδεῖν, καὶ οὐκ εἶδον.

Ἦν γὰρ ἰδεῖν ὀφθαλμοὺς διαπλατισμένους, καὶ τὸ ποθει-
15 νὸν ἐκεῖνο, (ὃ πάντες ἐπεθύμησαν ἂν ἰδεῖν), πῶς τὸν Ἀδάμ
ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασεν ὁ Θεός, τοῦτο ἐν βραχεῖ πᾶσιν ἐπιδει-
κνύντα καὶ ἐν τῷ βελτίονι τοῦ σώματος μέρει, τὰ τε παρα-
λελυμένα καὶ διωκισμένα συγκολλώμενα μέλη, καὶ ἀλλήλοις
συναρμοιτόμενα, χεῖρας νεκρὰς κινουμένας, πόδας παρα-
20 λελυμένους ἀθρόον ἀλλομένους, ὧτα θεβυσαμένα ἀναπειταννί-
μενα, καὶ τὴν γλώττιαν ἠχοῦσαν μέγα, τὴν πρότερον ἀφωνία
δεδεμένην. Καθάπερ γὰρ τις τεχνίτης ἄριστος, οἰκίαν ὑπὸ
χρόνου σαθρωθεῖσαν ἀναλαβὼν τὴν κοινὴν τότε τῶν ἀν-
θρώπων φύσιν, οὕτω ταύτης τὰ τε ἀποκλασθέντα ἀνεπλήρω-
25 σε μέρη, τὰ τε διεσιῶτα καὶ διαλελυμένα συνέσφιγξε, καὶ
τὰ τέλεον πεπωκῶτα ἀνέστησε.

Τί ἂν τις εἴποι τῆς ψυχῆς τὴν διάπλασιν, πολλῶ θαυ-
μασιότεραν τῆς ἐν τοῖς σώμασιν οὔσαν; Μέγα μὲν γὰρ καὶ
ἢ τῶν σωμάτων ὑγεία, πολλῶ μὲ μείζον ἢ τῶν ψυχῶν, καὶ

ριστον μήνυμα πλέον μόνον ποιμένες, οὔτε χῆραι γυναῖκες, οὔτε γέροντες ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία φωνάζει πρὸ κτυπητὰ καὶ ἀπὸ κάθε σάλπιγγα καὶ τόσον δυνατά, ὥστε νὰ ἀκούεται καὶ ἐδῶ ἀκόμη ὁ ἦχος της. «Διότι ἔφθασε», λέγει, «εἰς τὴν Συρίαν ἡ φήμη του»⁴ καὶ τὸν ἐφάνερωσεν εἰς ὄλους. Καὶ ὅλα ἀπὸ παντοῦ ἐφώνησαν, ὅτι ἦλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν. Ἄκόμη καὶ οἱ δαίμονες ἀπὸ παντοῦ ἔφευγαν καὶ ἀποσκίρτοῦσαν, καὶ ὁ διάβολος σκεπασμένος ὑποχωροῦσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος ἔκανε τόπον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ κατόπιν ἐξηφανίσθη τελείως, καὶ κάθε εἶδος ἀσθενείας ἐθεραπεύετο, καὶ ἐλευθέρωναν τὰ μνήματα τοὺς νεκρούς, οἱ δαίμονες τοὺς δαιμονιζομένους καὶ αἱ ἀσθένειαι τοὺς ἀρρώστους. Καὶ ἔβλεπε κανεῖς πράγματα παράξενα καὶ ἀξιοθαύμαστα, τὰ ὁποία πολὺ εἶχαν ἐπιθυμήσει νὰ ἰδοῦν οἱ προφῆται καὶ δὲν τὰ εἶδαν.

Διότι ἔβλεπε κανεῖς ὀφθαλμοὺς νὰ διαπλάθωνται καὶ τὸ ποθητὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὅλοι θὰ εἶχαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἰδοῦν, πῶς ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ μὲ τὸ χῶμα, αὐτὸ νὰ τὸ δείκνῃ εἰς ὄλους μέσα εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα, καὶ μάλιστα εἰς τὸ πρὸ σημαντικὸν μέρος τοῦ σώματος. Ἐβλεπεν ἐπίσης τὰ παράλυτα καὶ ἀποκομμένα μέλη νὰ συγκολλῶνται καὶ νὰ συναρμολογοῦνται, χέρια ξηρὰ νὰ κινουῦνται, πόδια παράλυτα ξαφνικὰ νὰ πηδοῦν, αὐτιά βουλωμένα νὰ ἀνοίγωνται καὶ νὰ φωνάζῃ δυνατὰ γλῶσσα ἡ ὁποία προηγουμένως ἦτο δεμένη μὲ ἀφωνίαν. Διότι ὅπως ἕνας τεχνίτης ἄριστος, παρέλαβε τὴν κοινὴν τότε φύσιν τῶν ἀνθρώπων ὡσὰν οἰκίαν ἐτοιμόρροπον ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ συνεπλήρωσε τὰ ἀποκομμένα μέρη της, συνηρμολόγησε τὰ ἀπεσπασμένα καὶ διαλελυμένα καὶ ἐσῆκωσεν ἐκεῖνα πού εἶχαν πέσει.

Τί θὰ ἤμποροῦσεν ὅμως κανεῖς νὰ εἰπῇ διὰ τὴν διάπλασιν τῆς ψυχῆς ἡ ὁποία εἶναι πολὺ πρὸ ἀξιοθαύμαστος ἀπὸ τὴν διάπλασιν τῶν σωμάτων; Διότι εἶναι βέβαια σπουδαία ἡ ὑγεία τῶν σωμάτων, ἀλλὰ πολὺ πρὸ σπουδαία εἶναι ἡ ὑγεία τῶν ψυ-

τοσοῦτω μείζον, ὅσῳ ψυχὴ σώματος ἄμεινον· οὐ ταύτη δὲ
 μόνον, ἀλλ' ὅτι ἡ μὲν τῶν σωμάτων φύσις, ἥπερ ἂν αὐτὴν
 ὁ Δημιουργὸς ἄγειν βούληται, ταύτη ἔπεται, καὶ τὸ ἀντι-
 πίπτον οὐδέν, ἡ δὲ ψυχὴ, κυρία ἑαυτῆς γενομένη, καὶ τῶν
 5 πρακτέων τὴν ἐξουσίαν ἔχουσα, οὐ πάντα, ἂν μὴ βούληται,
 πείθεται τῷ Θεῷ. Ἐκουσαν γὰρ αὐτὴν καὶ θία που κατη-
 ναγκασμένην οὐ βούλεται ποιῆσαι καλὴν καὶ ἐνάρειον, ἐ-
 πειδὴ περ μηδέ ἐστι τοῦτο ἀρετῆ, ἀλλὰ χρὴ βουλομένην καὶ
 ἔκοῦσαν πείσαι γενέσθαι τοιαύτην ὅθεν χαλεπώτερον τοῦτο
 10 ἐστὶν ἐκείνης τῆς ἰατρείας.

Ἄλλ' ὅμως καὶ τοῦτο καιρωθούτο, καὶ πᾶν εἶδος κακί-
 ας ἠλαύνετο. Καὶ ὡσπερ τὰ σώματα τὰ θεραπευόμενα οὐ
 πρὸς ὑγίειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐεξίαν τὴν ἀνωτάτω
 μειτεροῦνμιζεν, οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς οὐ τῆς κακίας τῆς ἐ-
 15 σχάτης ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς
 τὴν κορυφὴν ἤγαγε· καὶ ὁ τελώνης ἀπόσιλος ἐγίνετο, καὶ ὁ
 διώκτης καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστής, κῆρυξ τῆς οἰκουμέ-
 νης ἀπεδείκνυτο· καὶ μάγοι, διδάσκαλοι Ἰουδαίων ἐγίνοντο
 καὶ λησιτῆς παραδείσου πολίτης ἀνεφαίνετο· καὶ πόρνη, πολ-
 20 λὴ τῇ πίστει διέλαμπε· καὶ Χαναναία καὶ Σαμαρεῖτις γυνή,
 ἑτέρα πόρνη καὶ αὐτή, ἡ μὲν τὸ κήρυγμα τῶν ὁμοφύλων ἀνε-
 δέξατο, καὶ πέλιν ὀλόκληρον σαγηνεύσασα οὕτω προσήγαγε
 τῷ Χριστῷ, ἡ δὲ τῇ πίστει καὶ τῇ προσεδρεΐα δαίμονα πο-
 νηρὸν ἀπελαθῆναι τῆς τοῦ θυγατρίου ψυχῆς παρεσκεύασε.

25 Καὶ ἕτεροι δὲ πολλῶν τούτων χεῖρους εἰς τὴν τῶν μα-
 θητῶν εὐθέως κατελέγοντο τάξι. Καὶ πάντα ἀνόον μετε-
 σχηματίζειτο, τῶν σωμάτων τὰ πάθη, τῶν ψυχῶν τὰ νοσή-
 ματα, καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ τὴν ἀκριβεσιότατην ἀρετὴν μετε-
 πλάττοντο, καὶ τούτων, οὐ δύο καὶ τρεῖς ἄνθρωποι, οὐδὲ πέν-

κῶν· καὶ τόσον σπουδαιότερα, ὅσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. "Ὅχι μόνον δι' αὐτὸ δέ, ἀλλὰ διότι ἡ μὲν φύσις τῶν σωμάτων, ἀκολουθεῖ ἐκεῖ ὅπου θέλει νὰ τὴν ὀδηγήσῃ ὁ Δημιουργὸς καὶ δὲν ἀντιστέκεται καθόλου. Ἐνῶ ἡ ψυχὴ, ὅταν γίνῃ κυρία τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ ἀποκτήσῃ τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών της, δὲν πείθεται καθ' ὅλα, ἐὰν δὲν θέλῃ, εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν θέλει νὰ τὴν κἀνῃ χωρὶς τὴν θέλησίν της καὶ ἐξηναγκασμένην διὰ τῆς βίας ἐνάρετον καὶ καλήν, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρετὴ. Ἄλλὰ πρέπει μὲ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν θέλησίν της νὰ τὴν πείσῃ νὰ γίνῃ ἐνάρετος. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι δυσκολώτερον αὐτὸ ἀπὸ τὴν θεραπείαν τῶν σωμάτων.

Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὸ κατωρθώνετο καὶ κάθε εἶδος κακίας ἀπεμακρύνετο. Καὶ ὅπως προσηύμοζε τὰ θεραπευόμενα σώματα ὄχι μόνον πρὸς τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀνωτέραν εὐεξίαν, ἔτσι καὶ τὰς ψυχάς, δὲν τὰς ἀπῆλλασσε μόνον ἀπὸ τὴν μεγάλην κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὠδήγει πρὸς τὴν κορυφὴν τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἔτσι ὁ τελώνης ἐγένετο ἀπόστολος, ὁ διώκτης καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστὴς ἀπέβαινε κῆρυξ τῆς οἰκουμένης καὶ οἱ μάγοι ἐγένοντο διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων καὶ ὁ ληστὴς ἐνεφανίζετο κάτοικος τοῦ παραδείσου καὶ ἡ πόρνη διέπρεπε διὰ τὴν μεγάλην πίστιν της, καὶ ἡ γυναῖκα ἡ Χαναναία καὶ ἡ Σαμαρεῖτις, ἄλλαι πόρναι καὶ αὐταί, ἡ μὲν μία ἐδέχθη πρώτη τὸ κήρυγμα τῶν ὁμοφύλων της καὶ ἀφοῦ ἐσαγήνευσεν ὀλόκληρον πόλιν τὴν ὠδήγησεν εἰς τὸν Χριστόν, ἡ δὲ ἄλλη μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν της ἔκανεν ὥστε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῆς μικρᾶς θυγατρὸς της τὸ πονηρὸν δαιμόνιον.

Καὶ ἄλλοι πάλιν, πολὺ χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς, συγκατελέγησαν ἀμέσως εἰς τὴν τάξιν τῶν μαθητῶν, καὶ ὅλα συλλήβδην τὰ σωματικὰ πάθη καὶ αἱ ψυχικαὶ ἀσθένειαι μετεβλήθησαν καὶ διεπλάσθησαν εἰς ὑγείαν καὶ σταθερὰν ἀρετὴν. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ παρουσίασαν δύο καὶ τρεῖς ἄνθρωποι

τε, καὶ δέκα, καὶ εἴκοσι, καὶ ἑκατὸν μόνον, ἀλλὰ πόλεις ὀλόκληροι καὶ ἔθνη μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας μειερροθυμίζοντο.

Τί ἂν τις εἴποι τῶν προσιαγμάτων τὴν φιλοσοφίαν, τῶν οὐρανίων νόμων τὴν ἀρετὴν, τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας τὴν εὐταξίαν; Τοιοῦτον γὰρ ἡμῖν εἰσηγήσατο θίον, τοιούτους ἡμῖν ἔθηκε νόμους, τοιαύτην καιροποίησατο πολιτείαν, ὡς τοὺς τούτοις χρωμένους ἀγγέλους εὐθέως γίνεσθαι, καὶ ὁμοίους Θεῷ κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν, κἂν ἀπάντων ἀνθρώπων κακίους τύχωσιν ὄντες.

10 3. Ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγὼν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὰ θαύματα, τὰ ἐν σώματι, τὰ ἐν ψυχαῖς, τὰ ἐν τοῖς στοιχείοις, τὰ προσιάγματα, τὰ δῶρα τὰ ἀπόροητα ἐκεῖνα καὶ τῶν οὐρανῶν ὑψηλότερα, τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, τὴν πειθῶ, τὰς μελλούσας ὑποσχέσεις, τὰ παθήματα αὐτοῦ, τὴν θαυμα-
15 στήν ταύτην καὶ ὑψηλῶν γέμουσαν δογματῶν ἀφῆκε φωνήν, λέγων ἡθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Οὐ γὰρ διὰ τὰ θαύματα μόνον αὐτὸν θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ παθήματα· οἷον, ἐπειδὴ προσηλώθη τῷ σταυρῷ καὶ ἔμαστι-
20 γώθη, ἐπειδὴ ἐρραπίσθη, ἐπειδὴ ἐνεπιύσθη, ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐπὶ κόρυθς πληγὰς παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων αὐτῶν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσιν ἐπονειδίσις εἶναι τὸ αὐτὸ ρῆμα πάλιν ἄξιον ἐπιφθέγξασθαι, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς δόξαν τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον κηδεμονίας καὶ
25 ἀγάπης ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ καὶ δυνάμεως ἀφάτου.

Τότε γὰρ καὶ θάνατος ἠφανίζετο, καὶ κατάρρα ἐλύετο, καὶ δαίμονες καιροχύνοντο καὶ ἐδειγματίζοντο θριαμβευόμενοι, καὶ τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν τῷ σταυρῷ προσηλοῦτο. Εἶτα, ἐπειδὴ ταῦτα ἀοράτως ἐθαυματουργεῖτο, ἐγένε-
30 τό τινα καὶ ὄρατῶς, δεικνύντα ὅτι ὄντως Μονογενῆς ἦν Υἱὸς

μόνον, οὔτε πέντε καὶ δέκα καὶ ἑκατόν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν εὐκολίαν μετεβάλλοντο πόλεις ὀλόκληροι καὶ ἔθνη.

Τί νὰ εἶπῃ δὲ κανεὶς διὰ τὴν φιλοσοφίαν τῶν ἐντολῶν, τὴν τελειότητα τῶν οὐρανίων νόμων καὶ τὴν τάξιν τῆς ἀγγελικῆς συμπεριφορᾶς; Διότι τοιοῦτου εἴδους βίου μᾶς ἐδίδαξε, τοιοῦτους νόμους ἐθέσπισε πρὸς χάριν μας καὶ τοιοῦτου εἴδους συμπεριφορὰν καθιέρωσεν, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ θὰ κάνουν χρῆσιν αὐτῶν νὰ γίνωνται ἀμέσως ἄγγελοι καὶ ὁμοιοὶ πρὸς τὸν Θεόν, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν, ἔστω καὶ ἂν συμβαίῃ νὰ εἶναι οἱ χειρότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

3. Ὁ εὐαγγελιστὴς λοιπόν, ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλα αὐτὰ τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε εἰς τὰ σώματα, τὰς ψυχὰς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰς ἐντολάς, τὰ δῶρα ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα καὶ ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς νόμους, τὴν συμπεριφορὰν, τὴν πειθῶ, τὰς ὑποσχέσεις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ παθήματά του, ἔβγαλεν αὐτὴν τὴν θαυμασίαν καὶ γεμάτην ἀπὸ ὑψηλὰ δόγματα φωνήν, ὅταν ἔλεγεν· «Εἶδαμε τὴν δόξαν του, δόξαν ποὺ ἔχει ἓνας μονογενῆς υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα, γεμάτην χάριν καὶ ἀλήθειαν». Διότι δὲν τὸν θαυμάζομεν μόνον ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ παθήματά του, ἦτοι ἐπειδὴ ἐκαρφώθη εἰς τὸν σταυρὸν καὶ ἐμαστιγώθη, ἐπειδὴ ἐρραπίσθη, ἐπειδὴ τὸν ἔπτυσαν, ἐπειδὴ ἐδέχθη κτυπήματα εἰς τὴν σιαγόνα του ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχεν εὐεργετήσῃ. Διότι καὶ δι' αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀξιοκατάκριτα, ἀξίζει νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἰδίαν λέξιν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὅλα αὐτὰ τὰ ὠνόμασε δόξαν. Ἄλλωστε ὅσα ἔγιναν τότε δὲν ἦσαν μόνον ἐκδήλωσις φροντίδος καὶ ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ ἀπεριγράπτου δυνάμεως.

Διότι τότε καὶ ὁ θάνατος ἐξηφανίσθη καὶ ἡ κατάρα ἐλύθη καὶ οἱ δαίμονες κατησχύνθησαν καὶ διεπομπεύθησαν, ὀδηγούμενοι εἰς θριαμβευτικὴν πομπήν, καὶ τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν ἐκαρφώθη εἰς τὸν σταυρὸν. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ συνετελέσθησαν χωρὶς νὰ φαίνωνται, ἔγιναν καὶ μερικὰ φανερά, τὰ ὁποῖα ἔδειξαν ὅτι πράγματι ἦτο μονογενῆς Υἱὸς

τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς κτίσεως πάσης Δεσπότης. Ἔτι γὰρ τοῦ
 μακαρίου σώματος κρεμαμένου, ἀπέστρεφε μὲν ὁ ἥλιος τὰς
 ἀκτῖνας, ἐκλονεῖτο δὲ ἡ γῆ καὶ ἐσκοιῖζετο πᾶσα, καὶ τάφοι
 μὲν ἀνερρήγνυντο, καὶ τὸ ἔδαφος ἐτινάσσετο, καὶ νεκρῶν
 5 δῆμος ἄπειρος ἐξεπήδα, καὶ εἰς τὴν πόλιν εἰσῆει, τῶν δὲ
 τοῦ μνήματος αὐτοῦ λίθων ἠρμυσομένων τῇ θήκῃ, ἔτι καὶ τῶν
 σημάτων ἐπικειμένων, ἀνίστατο ὁ νεκρὸς ὁ σταυρωθεὶς,
 ὁ προσηλωθεὶς καὶ τῆς δυνάμεως τῆς πολλῆς τότε τοὺς ἔνδεκα
 μαθητὰς ἐμπλήσας ἔπεμπε τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώ-
 10 ποις, ἰατροὺς κοινούς τῆς φύσεως ἔσομένους ἀπάσης, καὶ τὸν
 βίον ὀρθώσοντας, τὴν τῶν οὐρανίων δογματίων γνῶσιν παν-
 ταχοῦ διασπεροῦντας γῆς, τὴν δὲ τῶν δαιμόνων λύσοντας τυ-
 ραννίδα, καὶ τὰ μεγάλα ἀπόρρητα διδάξοντας ἀγαθὰ, καὶ εὐ-
 αγγελιομένους ἡμῖν ψυχῆς ἀθανασίαν, καὶ σώματος ζωὴν
 15 αἰώνιον, τὰ καὶ νῦν ὑπερβαίνοντα ἔπαθλα, καὶ μηδέποτε
 ἔξοντα τέλος.

Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τούτων πλείονα ἐννοήσας ὁ μακάριος
 οὗτος, ὃς ἤδει μὲν αὐτὸς, γράψαι δὲ οὐκ ἠνέσχετο διὰ τὸ μὴ
 χωρεῖν τὸν κόσμον πάντα γὰρ «ἂν γράφηται καθ' ἕν, οὐδὲ
 20 αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία». ταῦ-
 τα οὖν ἅπαντα λογισάμενος, ἀνεβόησεν ὅτι «Ἐθεασάμεθα τὴν
 δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· πλήρης
 χάριτος τῆς ἀληθείας».

Τοὺς δὴ οὖν τοσοῦτων μὲν θεαμάτων, τοιοῦτων δὲ κα-
 25 ταξιωθέντας ἀκουσμάτων, τοσαύτης δὲ ἀπολαύσαντας δωρε-
 ᾶς, καὶ βίον ἄξιον τῶν δογματίων ἐπιδείκνυσθαι χρή, ὥστε
 καὶ τῶν ἐκείσε ἀπολαῦσαι καλῶν διὰ τοῦτο γὰρ καὶ παρε-
 γένετο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἵνα μὴ μόνον τὴν
 ἐνταῦθα δόξαν ἴδωμεν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν. Διὰ
 30 τοῦτο ἔλεγε· «Θέλω, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ οὗτοι ᾧσιν, ἵνα
 θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν». Εἰ δὲ αὕτη ἡ δόξα οὕτω

5. Ἰω. 21, 25.

6. Ἰω. 17, 24.

τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότης ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως. Διότι ἐνῶ ἀκόμη τὸ μακάριον σῶμά του ἦτο κρεμασμένον, ὁ μὲν ἥλιος ἔκρυψε τὰς ἀκτῖνας του, ἡ δὲ γῆ συνεκλονίσθη καὶ ἐσκοτείνιασεν ὀλόκληρος, καὶ οἱ τάφοι ἀνοίχθησαν καὶ τὸ ἔδαφος ἐσείσθη καὶ πλῆθος πολὺ νεκρῶν ἀνέστη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐνῶ δὲ οἱ λίθοι τοῦ μνήματός του ἦσαν προσηρμοσμένοι εἰς τὴν θήκην καὶ ὑπῆρχαν ἀκόμη αἱ σφραγίδες, ἀνεστήθη ὁ νεκρός, αὐτὸς ποὺ ἐσταυρώθη καὶ ἐκαρφώθη, καὶ ἀφοῦ ἐγένεσε τοὺς ἕνδεκα τότε μαθητάς του μὲ πολλὴν δύναμιν τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης νὰ γίνουν κοινοὶ ἰατροὶ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ νὰ ἀνορθώσουν τὸν βίον των, νὰ σπεύρουν παντοῦ εἰς τὴν γῆν τὴν γνῶσιν τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, νὰ διαλύσουν τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων, νὰ διδάξουν τὰ μεγάλα καὶ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ, καὶ νὰ εὐαγγελισθοῦν εἰς ἑμᾶς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν τοῦ σώματος, ἔπαθλα ποὺ καὶ τὸν νοῦν ὑπερβαίνουν καὶ δὲν θὰ ἔχουν τέλος ποτέ.

Αὐτὰ λοιπὸν καὶ τὰ πολὺ περισσότερα τούτων ἔχων κατὰ νοῦν ὁ μακάριος εὐαγγελιστής, τὰ ὁποῖα αὐτὸς μὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσε νὰ γράψῃ, ἐπειδὴ δὲν θὰ τὰ ἐκωροῦσεν ὁ κόσμος, ἀφοῦ «ἐὰν ἐγράφοντο ὅλα καταλεπτῶς, νομίζω ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος δὲν θὰ ἐκωροῦσε τὰ βιβλία ποὺ θὰ ἐγράφοντο»⁵, σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἐφώναξεν, ὅτι «Εἶδαμεν τὴν δόξαν του, δόξαν ποὺ ἔχει ἕνας μονογενῆς Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα του, γεμάτην χάριν καὶ ἀλήθειαν».

Ἐκεῖνοι λοιπὸν οἱ ὁποῖοι κατηξιώθησαν νὰ ἰδοῦν τέτοια θεάματα καὶ νὰ ἀκούσουν τέτοια κηρύγματα καὶ νὰ ἀπολαύσουν τόσον μεγάλην δωρεάν, πρέπει νὰ ἐπιδείξουν καὶ βίον ἀντάξιον τῶν ἀληθειῶν, διὰ νὰ ἀπολαύσουν καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἦλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διὰ νὰ ἴδωμεν ὄχι μόνον τὴν ἐδῶ δόξαν του, ἀλλὰ καὶ τὴν μελλοντικὴν. Δι' αὐτὸ ἔλεγε· «Θέλω ὅπου εἶμαι ἐγώ, νὰ εἶναι καὶ αὐτοί, διὰ νὰ βλέπουν τὴν δόξαν μου»⁶. Ἐὰν δὲ ἡ

γέγονε λαμπρὰ καὶ περιφανής, τί ἂν τις εἶποι περὶ ἐκείνης; Οὐ γὰρ ἐν γῆ φανεῖται φθαρτῆ, οὐδὲ ἐν ἐπικήροις σώμασιν ὄντων ἡμῶν, ἀλλ' ἐν ἀκηράτῳ καὶ ἀγήρῳ τῇ κτίσει, καὶ μετὰ τοσαύτης τῆς λαμπρότητος, μεθ' ὅσης οὐδὲ λόγῳ παρα-
5 σιῆσαι δυνατόν.

Ὡ μακάριοι καὶ τρισμακάριοι καὶ τοῦτο πολλάκις, οἱ τῆς δόξης καταξιούμενοι ἐκείνης γενέσθαι θεαταί! Περὶ ταύτης ὁ Προφήτης φησὶν· «Ἄρθήτω ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου». Ἀλλ' ἡμῶν μηδένα γένοιτο ἀρθῆναι,
10 μηδὲ ἀθέατον αὐτῆς γενέσθαι ποίε εἰ γὰρ μὴ μέλλοιμεν ἀπολαύσεσθαι ταύτης, εὐκαιρον καὶ παρ' ἡμῶν εἶπεῖν· Καλὸν ἦν ἡμῖν, εἰ μὴ ἐγεννήθημεν. Τί γὰρ ζῶμεν; τί ἀναπνέομεν; τί δὲ ἐσμέν, ἂν τῆς θεωρίας ἀποτύχωμεν ἐκείνης; ἂν τὸν Δεσπότην τὸν ἡμέτερον μηδεὶς ἡμῖν συγχωρήσῃ θεάσασθαι
15 τότε; Εἰ γὰρ οἱ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν μὴ θεώμενοι παντὸς θανάτου πικροτέραν ὑπομένουσι ζωὴν, τί παθεῖν εἰκὸς τοῦ τοῦ φωτὸς ἀποσιερηθέντος ἐκείνου;

Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ ἐν τούτῳ μόνον ἡ ζημία, ἐκεῖ δὲ οὐ μέχρι τούτου μόνον, καίτοι, καὶ εἰ τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν,
20 οὐδὲ οὕτως ἴσον τὸ τῆς κολάσεως ἦν, ἀλλὰ τοσοῦτω χαλεπώτερον, ὅσον ὁ ἥλιος ἐκεῖνος τούτου κρείττων ἀσυγκρίτως ἐστί, νῦν δὲ καὶ ἑτέραν ἔστι προσδοκῆσαι τιμωρίαν. Τὸν γὰρ ἐκεῖνο τὸ φῶς οὐχ ὀρῶντα οὐκ εἰς τὸ σκότιος δεῖ ἀπενεχθῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ καίεσθαι διὰ παντός, καὶ τήκεσθαι,
25 καὶ θρύχειν τοὺς ὀδόντας, καὶ μυρία ἕτερα πάσχειν δεινά.

Μὴ δὴ περιτῶμεν ἑαυτούς, διὰ τῆς βραχείας ταύτης ὀλιγορίας καὶ ἀνέσεως εἰς αἰώνιον ἐμπίπτοντας κόλασιν, ἀλλὰ γρηγορήσωμεν, νήψωμεν, πάντα πράξωμεν καὶ πραγματευσώμεθα, ὥστε ἐκείνης τυχεῖν τῆς ἀπολαύσεως, καὶ πόρ-

ἐδῶ δόξα ἦτο τόσον λαμπρὰ καὶ ἐπιφανής, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς δι' ἐκείνην; Διότι δὲν θὰ φανερωθῆ εἰς φθαρτὴν γῆν, οὔτε ἐνῶ ἡμεῖς θὰ εὐρισκώμεθα εἰς θνητὰ σώματα, ἀλλὰ εἰς ἀκηλίδωτον καὶ ἄφθαρτον κτίσιν καὶ μὲ τόσῃν λαμπρότητα, ὅσῃν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν παραστήσῃ κανεὶς μὲ λόγια.

Ἦ εὐτυχισμένοι καὶ τρισευτυχισμένοι καὶ ἀκόμη πῶς πολὺ εὐτυχισμένοι ὅσοι ἀξιῶνται νὰ γίνουσι θεαταὶ τῆς δόξης ἐκείνης! Δι' αὐτὴν λέγει ὁ προφήτης· «Νὰ ἐκλείψῃ ὁ ἀσεβής, διὰ νὰ μὴ ἰδῆ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου»'. Ἀλλὰ εἴθε κανεὶς ἀπὸ ἡμῶν νὰ μὴ καθῆ, οὔτε νὰ μὴ ἰδῆ αὐτὴν τὴν δόξαν. Διότι ἐὰν πρόκειται νὰ μὴ τὴν ἀπολαύσωμεν, εἶναι ἐπίκαιρον νὰ εἰποῦμεν καὶ δι' ἡμῶν· ἦτο προτιμώτερον νὰ μὴ εἶχαμεν γεννηθῆ. Διότι διατί ζῶμεν; Διατί ἀναπνέομεν; Διατί δὲ ὑπάρχομεν, ἐὰν δὲν ἐπιτύχωμεν τὴν θέαν ἐκείνην; Ἐὰν κανεὶς δὲν μᾶς ἐπιτρέψῃ τότε νὰ ἴδωμεν τὸν Δεσπότην μας; Διότι, ἐὰν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν βλέπουν τὸ ἡλιακὸν φῶς, ὑφίστανται ζωὴν περισσότερον πικρὰν ἀπὸ κάθε θάνατον, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθουν ὅσοι θὰ στερηθοῦν ἐκεῖνο τὸ φῶς;

Διότι ἐδῶ μὲν εἰς αὐτὸ μόνον ἔγκειται ἡ ζημία, ἐνῶ ἐκεῖ δὲν σταματᾷ εἰς αὐτὸ μόνον· μολονότι καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο αὐτὸ μόνον τὸ κακόν, πάλιν δὲν θὰ ἦτο ἰδία ἡ τιμωρία, ἀλλὰ θὰ ἦτο τόσον χειροτέρα, ὅσον ἀσυγκρίτως ἀνώτερος εἶναι ὁ ἥλιος ἐκεῖνος ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλὰ τώρα πρέπει νὰ περιμένωμεν καὶ ἄλλην τιμωρίαν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν βλέπει ἐκεῖνο τὸ φῶς, δὲν θὰ ὀδηγηθῆ μόνον εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ καὶ θὰ καίεται αἰωνίως καὶ θὰ λυώνῃ καὶ θὰ τρίζῃ τὰ δόντια καὶ θὰ πάθῃ μύρια ἄλλα κακά.

Ἄς μὴ παραβλέψωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀφήνοντές τους νὰ πέσουν εἰς αἰώνιον κόλασιν μὲ τὴν σύντομον αὐτὴν ὀλιγωρίαν καὶ ἄνεσιν, ἀλλὰ ἄς ἀγρυπνώμεν, ἄς εἴμεθα νηφάλιοι, ἄς κάνωμεν τὰ πάντα καὶ ἄς ἀγωνισθῶμεν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκείνην τὴν ἀπόλαυσιν καὶ νὰ μείνωμεν μα-

ρω γενέσθαι τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρός, τοῦ συρομένου μετὰ πολ-
 λοῦ ροίζου πρὸ τοῦ θήματος τοῦ φρικτοῦ. Τὸν γὰρ ἅπαξ
 ἐμπεσόντια ἐκεῖ χρῆ μένειν διὰ παντός, καὶ ὁ τῆς κολάσεως
 ἐξαιρησόμενος οὐδεὶς, οὐ πατήρ, οὐ μήτηρ, οὐκ ἀδελφός.
 5 Καὶ ταῦτα αὐτοὶ οἱ προφηταὶ βοῶσιν, ὁ μὲν λέγων· «Ἀδελ-
 φός οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος;», ὁ δὲ Ἰεζεκιήλ καὶ
 τούτου τι πλεόν ἐδήλωσεν εἰπὼν· «Ἐὰν σιῆ Νῶε καὶ Ἰὼβ
 καὶ Δανιήλ, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ πᾶς θυγατέρας οὐ μὴ ἐξέ-
 λωται». Μία γὰρ προσίασία μόνη, ἡ διὰ τῶν ἔργων, ἐ-
 10 σὶν ἐκεῖ, καὶ τὸν ταύτης ἀπειστερημένον ἐτέρωθεν σωθῆναι
 οὐκ ἔνι.

Ταῦτα οὖν διηνεκῶς σιρέφοντες καὶ ἀναλογιζόμενοι, ἐκ-
 καθάρωμεν ἡμῶν τὸν βίον, καὶ λαμπρὸν ποιήσωμεν, ὥστε
 μετὰ παρησίας ἰδεῖν τὸν Κύριον, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων
 15 τυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ
 ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

8. Ψαλμ. 48, 8.

9. Ἰεζ, 14, 14 καὶ 16.

κρὰν ἀπὸ τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς ὁ ὁποῖος κυλᾷ μὲ μεγάλην ὄρμην μπροστὰ ἀπὸ τὸ φρικτὸν βῆμα. Διότι ἐκεῖνος ποῦ θὰ πέση μίαν φοράν ἐκεῖ, θὰ μείνη διαπαντὸς καὶ δὲν θὰ ἐξαιρεθῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν κόλασιν, οὔτε πατέρας, οὔτε μητέρα, οὔτε ἀδελφός. Καὶ αὐτὰ τὰ φωνάζουν οἱ ἴδιοι οἱ προφῆται, ἄλλος μὲν λέγων «ὁ ἀδελφὸς δὲν σώζεται, θὰ τὸν σώση ἄνθρωπος;»⁸. ὁ δὲ Ἰεζεκιήλ λέγει καὶ κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό· «Ἐὰν σταθῆ ὁ Νῶε καὶ ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ Δανιήλ, δὲν θὰ γλυτώσουν τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας των»⁹. Διότι μία μόνον προστασία ὑπάρχει ἐκεῖ, ἡ προστασία τῶν ἔργων, καὶ ὅποιος στερεῖται αὐτήν, δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ σωθῆ μὲ ἄλλον τρόπον.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν καὶ περιστρέφοντες διαρκῶς αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν μας, ἅς καθαρίσωμεν τὸν βίον μας καὶ ἅς τὸν κάνωμεν λαμπρόν, εἰς τρόπον ὥστε μὲ θάρρος νὰ ἴδωμεν τὸν Κύριον καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς ὑπεσχέθη, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄.

Ἰω. 1, 15.

«Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων· Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου
5 γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν».

1. Ἐὰρ μὴ εἰς κενὸν τρέχομεν καὶ κοπιῶμεν; μὴ καὶ αὐτῶν
πειρῶν σπεύρομεν; ἄρα μὴ παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ τὰς ἀκάνθας
ἡμῖν λανθάνει τὰ σπέρματα πίπιοντα; Ἀγωνιῶ γὰρ σφόδρα
καὶ δέδοικα μὴ ἀνόνητος ὑμῖν ἢ γεωργία γένηται, καὶ ταῦτα
10 οὐδὲ μέλλων αὐτὸς εἰς τὸν τοῦ κόπου τούτου παραβλάπτεσθαι
μισθόν· οὐ γὰρ οἷα τῶν γηπόνων, τοιαῦτα καὶ τὰ τῶν διδα-
σκόντων ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς μετὰ τοὺς ἐνιαυσίους
πολλάκις μόχθους, καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ἐκείνην, καὶ τοὺς
ἰδρωτῆρας, ἂν μηδὲν ἐξενέγκῃ τῶν πόνων ἄξιον ἢ γῆ, παρ'
15 οὐδενὸς ἐτέρου δυνήσεται τῶν πόνων τινὰ παραμυθίαν εὐ-
ρεῖν, ἀλλ' ὑποσιτρέφει μετ' αἰσχύνῃς καὶ κατηφείας ἀπὸ τῆς
ἄλλω πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ παιδιά, οὐδέ-
να ἔχων ἀπαιτῆσαι τῆς φιλοπονίας τῆς μακροῦς τὴν ἀντίδοσιν.

Ἐπὶ δὲ ἡμῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἔσται, ἀλλὰ καὶ ἢ γεωρ-
20 γουμένη γῆ μηδένα ἐξενέγκῃ καρπὸν, ἡμῶν ἅπαντα ἐπιδει-
ξαμένων πόνον, ὃ καὶ ταύτης καὶ ἡμῶν Κύριος οὐ περιόψε-
ται κεναῖς ἡμᾶς ἀπερχομένους ἐλπίσιν, ἀλλὰ δώσει τὰς ἀ-
μοιβάς· «Ἐκαστος» γὰρ, φησί, «τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται
κατὰ τὸν ἴδιον κόπον», οὐ κατὰ τὸ τῶν πραγμάτων τέλος.

25 Καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, ἄκουε· «Καὶ σύ», φησὶν, «ὡς ἂν

1. Ματθ. 13, 4 ἔ.

2. Α' Κορ. 3, 8.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄.

Ἰω. 1, 15.

«Ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ δι' Αὐτὸν καὶ φωνάζει λέγων, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶπα, Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ ἐμένα, ἔχει ἔλθει πρὶν ἀπὸ ἐμένα, διότι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμέ».

1. Ἐνθά γε μήπως μάταια τρέχομεν καὶ κοπιᾶζομεν; Μήπως σπέρνομεν εἰς ἔδαφος πετρῶδες; Μήπως ἄρα γε οἱ σπόροι μᾶς διαφεύγουν καὶ πέφτουν εἰς τὸν δρόμον ἢ εἰς τὰ ἀγκάθια;¹ Ἀγωνιῶ, ξέρετε, πάρα πολὺ καὶ φοβοῦμαι μήπως ἡ καλλιέργειά σας ἀποβῆ ἀνώφελος. Καὶ αὐτὸ μολονότι δὲν πρόκειται νὰ ζημιωθῶ ἐγὼ ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὸν μισθὸν μου διὰ τὸν κόπον αὐτόν, καθόσον ἡ θέσις τῶν διδασκάλων δὲν εἶναι ὁμοία μὲ τὴν τῶν γεωργῶν. Διότι ὁ μὲν γεωργός, πολλάκις μετὰ ἀπὸ τοὺς κόπους ὅλου τοῦ ἔτους καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τοὺς ἰδρωτάς, ἐὰν ἡ γῆ δὲν ἀποδώσῃ κάτι ἀντάξιον πρὸς τοὺς κόπους του, δὲν θὰ ἤμπορῆσῃ ἀπὸ κανένα ἄλλον νὰ εὔρη κάποιαν παρηγορίαν διὰ τοὺς κόπους του αὐτοὺς καὶ γυρίζει μὲ ἐντροπὴν καὶ κατήφειαν ἀπὸ τὸ ἀλώνι εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του, χωρὶς νὰ ἤμπορῆ νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ κανένα τὴν ἀνταμοιβὴν διὰ τὸν μακρὸν κόπον του.

Εἰς ἐμᾶς ὅμως δὲν θὰ συμβῆ τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ καλλιεργουμένη γῆ δὲν ἀποδώσῃ κανένα καρπὸν, ἐφ' ὅσον ἐμεῖς κατεβάλαμεν κάθε κόπον, ὁ Κύριος τῆς γῆς καὶ ἰδικός μας δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ ἀπέλθωμεν μὲ διεψευσμένας τὰς ἐλπίδας μας, ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀνταμείψῃ. Διότι λέγει ὅτι «Ὁ καθένας θὰ λάβῃ τὸν μισθὸν του ἀναλόγως πρὸς τὸν κόπον του»².

Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἄκου· «Καὶ σὺ υἱὲ τοῦ

θρώπου», διαμάρινοι τῷ λαῷ τούτῳ, «ἐὰν ἄρα ἀκούσωσι,
 ἐὰν ἄρα συνῶσι». Καὶ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ δὲ τοῦτο μαθεῖν
 ἔστιν· ἐὰν ὁ σκοπὸς γὰρ προείπη τί μὲν φυγεῖν, τί δὲ ἐλέσθαι
 δέοι, τὴν ψυχὴν ἐξίλειο τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὁ προσέχων μηδεὶς ἦ.
 5 Ἄλλ' ὅμως, καὶ ἰσχυρὰν παραμυθίαν ταύτην ἔχοντες, καὶ
 ὑπὲρ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀμοιβῆς θαρροῦντες, ὅτιαν ὑμῶν τὸ ἔργον
 ἴδωμεν μὴ προκόπιον, οὐδὲν ἄμεινον ἐκείνων διακείμεθα τῶν
 γεωργῶν, τῶν σιναζόντων καὶ θρηνοῦντων, τῶν ἐγκαλυπτο-
 μένων καὶ αἰσχυνομένων· τοῦτο γὰρ διδασκάλου συμπάθεια,
 10 τοῦτο κηδεμονία πατρὸς. Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς, ἐξὸν αὐτῷ τῆς
 ἀγνωμοσύνης ἀπαλλαγῆναι τῆς Ἰουδαϊκῆς, καὶ λαμπροτέραν
 ἀρχὴν ἔθνους ἐτέρου λαβεῖν καὶ πολλῷ μείζονος, «Ἔαση
 γὰρ με», φησί, «καὶ ἐξαλείψω αὐτούς, καὶ ποιήσω σε εἰς
 ἔθνος μέγα ἢ τοῦτο», ἐπειδὴ ἅγιος ἦν καὶ Θεοῦ δοῦλος, καὶ
 15 σφόδρα φίλος γνήσιος καὶ γενναῖος, οὐδὲ ἀκοῦσαι ταύτην
 ἠνέσχετο τὴν φωνήν, ἀλλ' εἶλετο μᾶλλον ἀπολέσθαι μετὰ τῶν
 ἅπαξ κληρωθέντων αὐτῷ, ἢ χωρὶς ἐκείνων διασώζεσθαι,
 καὶ ἐν ἀξιώματι εἶναι μείζονι.

Τσιούτιον εἶναι χρὴ τὸν προσιῶτα ψυχῶν· καὶ γὰρ
 20 ἄτοπον παῖδας μὲν ἔχοντά τινα φαύλους μὴ ἐθελῆσαι ἐτέρων
 κληθῆναι πατέρα, ἀλλὰ τῶν παρ' αὐτοῦ φύντων, μαθητὰς δὲ
 ἐγχειρισθέντας ἐτέρους ἐξ ἐτέρων ἀμείβειν αἰεὶ, καὶ νῦν μὲν
 τούτων, αὐθις δὲ ἐκείνων, καὶ μετὰ τούτων πάλιν ἄλλων
 προσιασίαν ἡμᾶς ἀρπάζειν, πρὸς οὐδένα οἰκείως διακειμένους.
 25 Ἄλλὰ περὶ ὑμῶν μὴ γένοιτο ταῦτα ὑποπιεῦσαί ποτε.
 Πεποίθαμεν γὰρ ὅτι μᾶλλον περισσεύετε ἐν τῇ πίστει, τῇ
 εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῇ ἀγάπῃ τῇ
 εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας. Ταῦτα δὲ λέγομεν, βουλόμενοι
 τὴν σπουδὴν ἐπιταθῆναι τὴν ὑμετέραν, καὶ ἐπὶ μείζον ἐπι-

3. Ἰεζ. 2, 3 καὶ 5.

4. Ἰεζ. 3, 19.

5. Ἐξ. 32, 10.

ἀνθρώπου», λέγει, κήρυξε εἰς τὸν λαὸν αὐτόν, «μήπως καὶ ἀκούσουν, μήπως καὶ καταλάβουν»³. Ἄλλὰ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ μάθωμεν καὶ ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ, κατὰ τὸν ὁποῖον, ἐὰν ὁ σκοπὸς εἰπῆ ἐκ τῶν προτέρων διατί πρέπει νὰ φύγω καὶ νὰ σωθῶ, ἔσωσε τὴν ψυχὴν του, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη κανεὶς ποὺ νὰ προσέχη⁴.

Ἄλλ' ὅμως, μολονότι ἔχομεν αὐτὴν τὴν μεγάλην παρηγορίαν, καὶ στηριζόμεθα εἰς τὴν ἀμοιβὴν ποὺ μᾶς ἀναμένει, ὅταν ἴδοῦμεν τὸ ἔργον μας νὰ μὴ προκόπη, δὲν αισθανόμεθα καλύτερα ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀναστενάζουν καὶ θρηνοῦν καὶ κρύπτονται καὶ ἐντρέπονται. Αὐτὸ σημαίνει συμπάθεια διδασκάλου, καὶ ἐνδιαφέρον πατρός. Διότι καὶ ὁ Μωϋσῆς, μολονότι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀχαριστίαν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔνδοξον ἀρχηγίαν ἄλλου ἔθνους κατὰ πολὺ ἀνώτερον, ἀφοῦ τοῦ εἶπεν· «Ἐφησέ με νὰ τοὺς ἐξαφανίσω καὶ νὰ σὲ ἀναδείξω ἀρχηγὸν εἰς ἔθνος μεγάλο»⁵ καὶ ὅχι ὅπως αὐτό, ἐπειδὴ ἦτο ἅγιος καὶ δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ πολὺ φίλος γνήσιος καὶ γενναῖος, οὔτε νὰ ἀκούσῃ δὲν ἠνέχθη αὐτὴν τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ ἀποθάνῃ μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἔλαχαν ἅπαξ διὰ παντός, παρὰ νὰ σωθῆ χωρὶς ἐκείνους καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἀξίωμα ἀνώτερον.

Τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ ἡγεῖται ψυχῶν. Εἶναι ἄλλωστε ἀδιανόητον, ὅταν μὲν κάποιος ἔχῃ παιδιὰ κακά, νὰ μὴ θέλῃ νὰ ὀνομασθῆ πατέρα ἀλλων, παρὰ αὐτῶν ποὺ ἐγέννησεν, ἐνῶ τοὺς μαθητὰς ποὺ τοῦ ἐδόθησαν νὰ τοὺς ἀλλάζῃ διαρκῶς μὲ ἄλλους καὶ ἄλλοτε μὲν αὐτῶν, ἄλλοτε δὲ ἐκείνων καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς νὰ ἀρπάξωμεν τὴν προστασίαν ἀλλων καὶ νὰ μὴ αισθανώμεθα φίλοι πρὸς κανέναν.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ περάσῃ τέτοια σκέψις ἀπὸ τὸν νοῦν μας διὰ σᾶς. Διότι εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἔχετε περίσσειαν πίστεως εἰς τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἀγάπης μεταξύ σας καὶ πρὸς ὅλους. Αὐτὰ δὲ τὰ ἀναφέρομεν ἐπειδὴ θέλομεν νὰ ἐνταθῆ ἡ προσπάθειά μας καὶ νὰ ἐπιδοθῆτε περισ-

δοθῆναι τῆς πολιτείας ὑμῶν τὴν ἀρειήν. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν προκειμένων ἡμῖν λόγων εἰς αὐτὸ τὸ θάθος καταθεῖναι δυνήσεσθε τὰ νοήματα, ἂν μηδεμία πονηρίας λήμη τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπισκοπῆ τῆς διανοίας, καὶ τὸ διορατικὸν αὐτῆς καὶ ὄξυ
5 συνταράσση.

Τί πότι' οὖν ἐσσι τὸ προκείμενον ἡμῖν σήμερον; «Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὃτι πρῶτός μου ἦν». Πολύς ἐστιν οὗτος ὁ Εὐαγγελιστής, ἄνω
10 καὶ κάτω τὸν Ἰωάννην σιτρέφων, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ πολλαχοῦ περιφέρων. Ποιεῖ δὲ οὐχ ἀπλῶς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνειῶς. Ἐπειδὴ γὰρ πολὺ τὸ θαῦμα εἶχον τοῦ ἀνδρὸς τούτου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, (καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἰώσηπος τῆ τούτου τελευτῆ τὸν πόλεμον λογίζεται, δι' αὐτόν τε δεί-
15 κνυσι μηδὲ πόλιν εἶναι τὴν ποτε μητρόπολιν οὖσαν, καὶ μακροὺς συνείρει περὶ αὐτοῦ λόγους ἐγκωμίων), ἀπ' αὐτοῦ τοίνυν τοὺς Ἰουδαίους ἐντρέψαι βουλόμενος, συνεχῶς αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει τῆς τοῦ Προδρομοῦ μαρτυρίας.

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ τῶν παλαιότερων μέ-
20 μνηνται προφητῶν, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἐπ' αὐτῷ γινομένων ἐκεῖ παραπέμπουσι τὸν ἀκροατήν, καὶ διὰ τὴν τίμηται, λέγοντες· «Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν»· καὶ διὰ τὴν ἐπιβουλεύηται, καὶ παντα-
25 χόθεν οὕτως ἀκριβῶς ἀναζητῆται, ὡς καὶ τὴν ἄωρον ἡλικίαν σφάττεσθαι ὑπὸ Ἡρώδου, τὸν Ἰερεμίαν εἰς μέσον πόρωθεν ἄγειν λέγοντα «Φωνὴ ἐν Ραμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὄδυρμὸς πολὺς, Ραχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς»· καὶ τοῦ Ὠσηὲ μεμνημένοι, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πάλιν
30 ἀναβαίνη, «Ἐξ Αἰγύπτου», λέγοντα καὶ αὐτόν, «ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου»· καὶ πανταχοῦ τοῦτο ποιοῦσιν.

Οὗτος δέ, ιρανοτέραν τὴν μαρτυρίαν ἐργαζόμενος καὶ νεα-

σότερον εἰς ἐνάρετον ζωὴν. Διότι ἔτσι καὶ τὸ νόημα ὅσων τώρα σᾶς λέγομεν θὰ ἠμπορέσετε νὰ τὸ βάλετε βαθειὰ εἰς τὴν ψυχὴν σας, ἐὰν δὲν συσκοτίζη τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας σας καμμία τοίμπλα πονηρίας καὶ παρεμποδίζη τὴν ὀξεῖαν ὄρασιν αὐτῆς.

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πού ἔχομεν σήμερα; «Ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ δι' αὐτὸν καὶ φωνάζει λέγων, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού εἶπα, αὐτὸς πού ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ ἐμένα, ἔχει ἔλθει πρὶν ἀπὸ ἐμένα, διότι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Εἶναι σπουδαῖος αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστής, ὁ ὁποῖος κάνει τὸν Ἰωάννην ἄνω κάτω καὶ περιφέρει παντοῦ τὴν μαρτυρίαν του. Τὸ κάνει δὲ αὐτὸ ὄχι τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ σύνεσιν. Διότι ἐπειδὴ ἐθαύμαζαν πολὺ τὸν ἄνδρα αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ὅλοι (ἀφοῦ καὶ ὁ Ἰώσηπος ἀκόμη ὑπολογίζει μὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν πόλεμον καὶ δείχνει χάριν αὐτοῦ ὅτι δὲν εἶναι κἄν πόλις, αὐτὴ πού ἄλλοτε ἦτο μητρόπολις, καὶ πλέκει δι' αὐτὸν μακρὰ ἐγκώμια), θέλων νὰ τοὺς ἀποτρέψη ἀπὸ αὐτόν, τοὺς ὑπενθυμίζει διαρκῶς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Προδρόμου.

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουν τοὺς παλαιότερους προφήτας καὶ διὰ κάθε γεγονὸς πού πραγματοποιεῖται εἰς αὐτὸν παραπέμπουν ἐκεῖ τὸν ἀκροατήν. Ὅταν π.χ. γεννᾶται λέγουν· «Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἐκεῖνο πού εἶπεν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· ἰδοὺ ἡ παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ υἱόν»⁶. Καὶ ὅταν πάλιν τὸν ἐπιβουλεύονται καὶ ἀναζητῆται ἐπιμόνως παντοῦ, ὥστε ἀκόμη καὶ τὰ νήπια νὰ σφαγοῦν ἀπὸ τὸν Ἡρώδη, ἀναφέρει τὸν Ἰερεμίαν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Φωνὴ ἠκούσθη εἰς τὴν Ραμά, θρῆνος, κλάμα καὶ μεγάλος ὄδυρμός. Ἦτο ἡ Ραχὴλ πού ἔκλαιε τὰ παιδιὰ της»⁷. Καὶ ὅταν ἐπιστρέφῃ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐνθυμοῦνται τὸν Ὡσηέ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου»⁸, καὶ παντοῦ τὸ ἴδιον κάνουν.

Αὐτὸς ὅμως κάνοντας ἰσχυροτέραν τὴν μαρτυρίαν του

7. Ματθ. 2, 18 καὶ Ἰερ. 31, 15.

8. Ὡσ. 11, 1.

ρωτέραν, ἅτε καὶ μεγαλοφωνότερον τῶν ἄλλων φθεγγάμενος, οὐ τοὺς ἀπελθόντας, οὐδὲ τοὺς τετελευτηκότας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ζῶντα καὶ παραγενόμενον ὑποδείξαντα καὶ βαπτίσαντα αὐτόν, τοῦτον εἰς μέσον ἄγει συνεχῶς· οὐ τὸν Δεσπότην ἀπὸ τοῦ δούλου ποιῆσαι ἀξιόπιστον σπεύδων, ἀλλὰ τῇ τῶν ἀκροαιῶν ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνων. Ὡσπερ γάρ, εἰ μὴ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἔλαβεν, οὐκ ἂν εὐπαράδεκτος γέγονεν, οὕτως εἰ μὴ τῇ τοῦ δούλου φωνῇ τὰς ἀκοὰς τῶν ὁμοδούλων προεγύμνασεν, οὐκ ἂν οἱ γε πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων τὸν λόγον
10 ἐδέξαντο.

2. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ἕτερον κατεσκευάζειτο μέγα τι καὶ θαυμασιόν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ αὐτόν τινα περὶ ἑαυτοῦ μέγα τι λέγειν ὑποπτον ποιεῖ τὴν μαρτυρίαν, καὶ προσίσταται πολλοῖς τῶν ἀκούοντων πολλάκις, ἕτερος περὶ αὐτοῦ παραγίνεται μαρ-
15 τυρήσων.

Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ ὅτι εἰώθησιν πως οἱ πολλοὶ πρὸς τὴν συνηθεσιέραν καὶ σύντροφον αὐτοῖς ἐπιτρέχειν μᾶλλον φωνήν, ἅτε αὐτὴν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπιγινώσκοντες· διὰ δὴ τοῦτο ἢ μὲν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ γέγονεν ἅπαξ ἢ δὶς, ἢ δὲ
20 τοῦ Ἰωάννου πολλάκις καὶ συνεχῶς. Οἱ μὲν γὰρ ἀναβεβηκότες τοῦ λαοῦ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀπάντων ἀπαλλαγέντες, καὶ τῆς ἄνωθεν ἀκούειν ἠδύναντο φωνῆς, καὶ οὐ σφόδρα τῆς ἀνθρωπίνης ἐδέοντο, ἅτε ἐκείνη πάντα πειθόμενοι καὶ ὑπ' αὐτῆς ἤγοντο· οἱ δέ, ἔτι κάτω στρεφόμενοι,
25 καὶ πολλοῖς προκαλύμμασι συγκεκαλυμμένοι, τῆς ταπεινοτέρας ταύτης ἐδέοντο.

Οὕτω γοῦν καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ πάντοθεν ἑαυτὸν ἐγύμνωσε τῶν αἰσθητῶν, οὐκ ἐδεῖτο διδασκάλων ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπαιδεύειτο· «Ὁ γὰρ πέμψας με βα-
30 πίζειν», φησὶν, «ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν

καὶ νεωτέραν, ἀφοῦ ἄλλωστε ὠμίλησε περισσότερον μεγαλοφώνως ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν ἀναφέρει συνεχῶς τοὺς προγενεστέρους, οὔτε μόνον τοὺς ἀποθαμένους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἔζη καὶ ποὺ ὅταν ἦλθε τὸν ὑπέδειξε καὶ τὸν ἐβάπτισε. Μὲ αὐτὸ δὲν ἐπεδίωκε νὰ κάνη ἀξιόπιστον τὸν Δεσπότην μὲ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ νὰ δείξη συγκατάβασιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν του. Διότι ὅπως, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε μορφὴν δούλου, δὲν θὰ ἐγίνετο παραδεκτός, ἔτσι, ἐὰν δὲν προετοίμαζε τὴν ἀκοὴν τῶν συνανθρώπων του μὲ τὴν φωνὴν τοῦ δούλου, δὲν θὰ ἐδέχοντο τὸ κήρυγμα οἱ πῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους.

2. Παράλληλα πρὸς αὐτὸ ὅμως ἐγίνετο καὶ κάτι τὸ μεγάλο καὶ θαυμαστόν. Ἐπειδὴ τὸ νὰ λέγῃ αὐτὸς κάτι τὸ σπουδαῖον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, κάμνει ὑποπτον τὴν μαρτυρίαν, καὶ προδιαθέτει πολλάκις δυσμενῶς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς, δι' αὐτὸ ἔρχεται ἄλλος νὰ μαρτυρήσῃ περὶ αὐτοῦ.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὅμως καὶ ἐπειδὴ συνήθιζαν κάπως οἱ περισσότεροι νὰ συναινοῦν προθύμως εἰς τὴν συνηθισμένην καὶ φιλικὴν εἰς αὐτοὺς φωνὴν μᾶλλον, ἐπειδὴ αὐτὴν τὴν ἐγνώριζαν καλύτερα ἀπὸ τὰς ἄλλας. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἡ μὲν φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἦλθε δύο ἢ τρεῖς φορές, ἐνῶ τοῦ Ἰωάννου πολλάκις καὶ συνεχῶς. Διότι ὅσοι μὲν εἶχαν ξεπεράσει τὴν ἀδυναμίαν τοῦ λαοῦ καὶ εἶχαν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητά, ἤμποροῦσαν νὰ ἀκούσουν καὶ τὴν φωνὴν τῶν οὐρανῶν, καὶ δὲν εἶχαν μεγάλην ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπίνης, ἐπειδὴ ἐπείθοντο καθ' ὅλα εἰς ἐκείνην καὶ καθωδηγοῦντο ἀπὸ αὐτὴν. Ἐνῶ ὅσοι περιφέρονται ἀκόμη κάτω καὶ εἶναι σκεπασμένοι μὲ πολλὰ καλύμματα, εἶχαν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ταπεινῆς φωνῆς.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ εἶχε ἀπαλλάξει τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητά, δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἀνθρώπους διδασκάλους, ἀλλ' ἐδιδάσκετο ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Διότι «Ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω», λέγει, «μὲ ὕδωρ, Ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν· εἰς ὅποιον θὰ ἰδῆς νὰ κατε-

ἴδης τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον, οὗτός ἐστιν». Οἱ δὲ ἔτι παῖδες Ἰουδαῖοι, καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο μηδέπω φθάσαι δυνάμενοι, ἀνθρώπον εἶχον διδάσκαλον, οὐ τὰ ἑαυτοῦ αὐτοῖς λέγοντα, ἀλλὰ τὰ ἄνωθεν ἀπαγγέλλοντα.

5 Τί οὖν οὗτός φησιν; «Αὐτός μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων». Τί ἐστὶ τὸ «κέκραγε»; Μετὰ παρηγορίας, φησί, μετὰ ἐλευθερίας, χωρὶς ὑποστολῆς ἀπάσης ἀνακηρύττει. Καὶ τί ἀνακηρύττει; τί δὲ μαρτυρεῖ καὶ κέκραγεν; «Οὗτος ἦν», φησὶν, «ὃν εἶπον Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμ-
10 προσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν». Συνεσκιασμένη ἡ μαρτυρία, καὶ ἔτι πολὺ τὸ ταπεινὸν ἔχουσα· οὐ γὰρ εἶπεν Ὁ οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενής, ἀλλὰ τί; «Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν».

15 Καυάπερ γὰρ αἱ μητέρες τῶν ὀρνίθων τοὺς νεοιτοὺς οὐκ εὐθέως οὐδὲ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὴν πιῆσιν ἐκδιδάσκουσι· ἅπασαν, ἀλλὰ νῦν μὲν ισοσῦτον ἐξάγουσιν, ὅσον ἔξω γενέσθαι τῆς καλιᾶς, νῦν δὲ αὐτούς, ἀναπαύσασαι πρῶτον, προσβιβάζουσι τῇ πιήσει πάλιν, καὶ τῇ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ ἐτίε-
20 ραν πολλῶ πλείονα προστιθέασι, καὶ οὕτως ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ προσῆκον ἄγουσιν ὕψος, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τοὺς Ἰουδαίους ἤγαγεν, ἀλλὰ τέως μικρὸν τῆς γῆς ἀναπιῆναι ἐδίδαξεν, εἰπὼν ὅτι αὐτοῦ κρείττων ἦν ὁ Χριστός. Οὐδὲ γὰρ
25 οὐδὲ τοῦτο μικρὸν ἦν τέως, τὸ τοὺς ἀκούοντας τοῦ οὕτω θαυμασίου, τοῦ Ἰωάννου, λέγω, καὶ περιφανοῦς, καὶ πρὸς ὃν ἅπαντες ἔιτρεχον, καὶ ὃν ἄγγελον ἐνόμιζον εἶναι, τὸν οὐδέπω φανέντα, οὐδὲ θαυματουργήσαντα, δυνηθῆναι πιστεῦσαι κρείττονα εἶναι.

βαίνῃ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς εἶναι»⁹. Ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἦσαν ἀκόμη παιδιὰ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, εἶχαν ἄνθρωπον διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος δὲν τοὺς ἔλεγεν ἰδικά του πράγματα, ἀλλὰ τοὺς ἀπήγγελε τὰ οὐράνια.

Τί λέγει λοιπὸν αὐτός; «Αὐτὸς μαρτυρεῖ δι' αὐτὸν καὶ φωνάζει». Τί σημαίνει τὸ «φωνάζει»; Διακηρύσσει μὲ θάρρος, ἐλεύθερα, χωρὶς κανένα δισταγμὸν. Καὶ τί διακηρύσσει καὶ μαρτυρεῖ καὶ φωνάζει; «Αὐτὸς εἶναι», λέγει, «ἐκεῖνος ποὺ εἶπα, αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ ἐμένα, ἔχει ἔλθει πρὶν ἀπὸ ἐμένα, διότι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Ἡ μαρτυρία του εἶναι συγκεκαλυμμένη καὶ ἐνέχει ἀκόμη πολλὴν μείωσιν. Διότι δὲν εἶπεν· αὐτὸς εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τί εἶπεν· «Αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος ποὺ εἶπα, αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ ἐμένα, ἔχει ἔλθει πρὶν ἀπὸ ἐμένα, διότι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα».

Ἀκριβῶς ὅπως αἱ μητέρες τῶν πινηῶν δὲν διδάσκουν εἰς τὰ νεογνά τους τὴν τελείαν πιῆσιν μέσα εἰς μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν τὰ βγάζουν τόσον μόνον ἔξω, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν φωλεάν, ἄλλοτε πάλιν ἀφοῦ τὰ ἀναπαύσουν πρῶτα ἔπειτα τὰ μαθαίνουν νὰ πετοῦν ὑψηλότερα καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν κάνουν ἄλλην πιῆσιν πὸ ὑψηλὰ καὶ ἔτσι ἡσυχῶς καὶ κατὰ μικρὸν τὰ ὀδηγοῦν εἰς τὸ ὕψος ποὺ πρέπει. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, δὲν ὀδηγεῖ ἀμέσως τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰ ὑψηλά, ἀλλὰ ἀρχικῶς τοὺς διδάσκει νὰ πετάξουν ὀλίγον ἀπὸ τὴν γῆν, λέγων ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὸ δὲν ἦτο ἀσήμαντον, αὐτοὶ ποὺ ἤκουαν τὸν τόσον ἀξιοθαύμαστον, ἐννοῶ τὸν Ἰωάννην, τὸν περίφημον, αὐτὸν πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεχαν ὅλοι καὶ τὸν ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι ἄγγελος, νὰ ἠμπορέσουν νὰ πιστεύσουν ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐφανερῶθη ἀκόμη καὶ δὲν ἐθαυματούργησεν εἶναι ἀνώτερος.

Τέως οὖν τοῦτο κατορθῶσαι ἐσπούδαζεν ἐν ταῖς τῶν ἀκροατῶν διανοίαις, ὅτι τοῦ μαρτυροῦντος ὁ μαρτυρούμενος μείζων, τοῦ παραγενομένου πρώτου ὁ μετὰ ταῦτα ἐλθὼν, τοῦ δήλου καὶ περιφανοῦς ὁ μηδέπω φανείς. Καὶ ὅρα πῶς συνε-
 5 τῶς εἰσάγει τὴν μαρτυρίαν. Οὐ γὰρ φανέντια μόνον ἐπιδείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ φανῆναι ἀνακηρύττει τὸ γὰρ «οὗτός ἐστιν, ὃν εἶπον», τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν ὡσπερ οὖν καὶ Ματθαῖος λέγει, ὅτι, πάντων ἐρχομένων πρὸς αὐτόν, ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος
 10 ἰσχυρότερός μου ἐστιν, οὗ οὐκ εἶμι ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος».

Τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ πρὸ τοῦ φανῆναι τοῦτο ἐποίησεν; Ἴνα εὐπαράδεκτος ἢ μαρτυρία γένηται φανέντος, τῆς διανοίας ἤδη τῶν ἀκουσάντων προκατασχεθείσης
 15 τοῖς περὶ αὐτοῦ λεχθεῖσι, καὶ μηδὲν τῆς εὐτελοῦς περιβολῆς λυμαινομένης αὐτῆς. Εἰ μὲν γὰρ, μηδὲν μηδ' ὅλως ἀκούσαντες, εἶδον τὸν Χριστὸν αὐτόν, καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς θεᾶς καὶ τὴν τῶν λόγων μαρτυρίαν ἐδέξαντο, τὴν οὕτω θαυμαστικὴν καὶ μεγάλην, εὐθέως ἂν τὸ τοῦ σχήματος εὐτελὲς προσέστη
 20 τῷ μεγέθει τῶν λεγομένων. Οὕτω γὰρ εὐτελὲς περιέκειτο σχῆμα καὶ κοινὸν ἅπασιν ὁ Χριστὸς ὡς καὶ Σαμαρείτιδας γυναῖκας, καὶ πόρνας, καὶ τελώνας μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας θαρρεῖν αὐτῷ προσιέναι καὶ διαλέγεσθαι.

3. Ὅπερ οὖν ἔφην, εἰ ὁμοῦ καὶ τῶν ρημάτων τούτων
 25 ἤκουσαν, καὶ αὐτὸν ἐθεάσαντο, κἂν κατεγέλασαν τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου. Νῦν δὲ πρὶν ἢ φανῆναι τὸν Χριστὸν πολλάκις ἀκούοντες, καὶ ἐρεθιζόμενοι τοῖς λεγομένοις περὶ αὐτοῦ, τὸναντίον ἔπασχον, οὐ τὴν τῶν ρημάτων διδασκαλίαν ἀπὸ τῆς ὕψεως τοῦ μαρτυρηθέντος ἐκβάλλοντες, ἀλλὰ ἀπὸ

Ἄρχικῶς λοιπὸν αὐτὸ προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχη εἰς τὰς διανοίας τῶν ἀκροατῶν, ὅτι εἶναι ἀνώτερος ὁ μαρτυρούμενος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν μαρτυρεῖ, αὐτὸς ποὺ ἤλθε ἀργότερα ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἤλθε πρῶτος καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἐφανερῶθη ἀκόμη ἀπὸ τὸν φανερόν καὶ περίφημον. Καὶ κύτταξε μὲ πόσῃν σύνεσιν κάμνει τὴν μαρτυρίαν. Δὲν τὸν ἐπιδεικνύει μόνον ὅταν ἐμφανίζεται, ἀλλὰ τὸν ἀνακηρύσσει καὶ πρὶν ἀκόμη φανερωθῆ. Διότι τὸ «αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶπα», αὐτὸ σημαίνει φανέρωσιν. Ὅπως ἄλλωστε λέγει καὶ ὁ Ματθαῖος, ὅτι καθὼς ὅλοι προσήρχοντο πρὸς αὐτὸν τοὺς ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν σᾶς βαπτίζω μὲ ὕδωρ· Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα, εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ ἐμένα καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ λύσω τὰ κορδόνια τῶν ὑποδημάτων του»¹⁰.

Διατί λοιπὸν τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀκόμη καὶ πρὶν νὰ φανερωθῆ; Διὰ νὰ γίνῃ πιὸ εὐπρόσδεκτη ἡ μαρτυρία του ὅταν θὰ ἐμφανισθῆ, ἀφοῦ ἡ διάνοια αὐτῶν ποὺ τὸν ἤκουσαν εἶχεν ἤδη ἐκ τῶν προτέρων κυριευθῆ μὲ ὅσα ἐλέχθησαν περὶ αὐτοῦ, καὶ νὰ μὴ τὴν κλονίσῃ ἡ εὐτελής του περιβολή. Διότι ἐὰν δὲν εἶχαν ἀκούσει ἐντελῶς τίποτε καὶ ἔβλεπαν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισίν του ἐδέχοντο καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν λόγων, τὴν τόσον ἀξιοθαύμαστον καὶ μεγάλην, ἀμέσως ἡ εὐτελής προβολή του θὰ ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸ μέγεθος τῶν ὄσων ἐλέγοντο. Διότι τόσον πτωχὴν καὶ συνηθισμένην εἰς ὅλους ἀμφίεσιν ἔφερεν ὁ Χριστός, ὥστε καὶ αἱ Σαμαρείτιδες γυναῖκες καὶ αἱ πόρνοι καὶ οἱ τελῶναι μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν νὰ παίρνουν τὸ θάρρος νὰ τὸν πλησιάζουν καὶ νὰ συζητοῦν μαζί του.

3. Ὅπως εἶπα λοιπὸν, ἐὰν ἤκουαν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ταυτοχρόνως τὸν ἔβλεπαν, θὰ εἰρωνεύοντο τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου. Ἐνῶ τώρα, ἀκούοντες πολλὰς φορὰς πρὶν ἀκόμη φανῆ ὁ Χριστός, καὶ κεντριζόμενοι μὲ ὅσα ἐλέγοντο περὶ αὐτοῦ, ἐπάθαιναν τὸ ἀντίθετον· δὲν ἀπέβαλλαν τὴν διὰ λόγων διδασκαλίαν ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ

τῆς πίστεως τῶν ἤδη λεχθέντων καὶ αὐτὸν λαμπρότερον εἶναι νομίζοντες.

Τὸ δὲ «ὀπίσω μου ἐρχόμενος» ὁ μεί' ἐμὲ κηρύσσω, οὐχ ὁ μεί' ἐμὲ γενόμενός ἐστι. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Ματθαῖος αἰνίτ-
5 τεται, λέγων «Ὁπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ», οὐ περὶ τῆς ἐκ
Μαρίας γεννήσεως αὐτοῦ λέγων, ἀλλὰ περὶ τῆς παρουσίας
τῆς κατὰ τὸ κήρυγμα. Εἰ γὰρ περὶ τῆς γεννήσεως ἔλεγεν,
οὐκ ἂν εἶπεν, «Ἐρχεται», ἀλλ' «ἦλθεν». γεγεννημένος γὰρ
ἦν, ὅτε ταῦτα ἐλέγειο.

10 Τί οὖν ἐστὶ τὸ «ἔμπροσθέν μου γέγονε»; Λαμπρότερος,
ἐντιμότερος. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ πρῶτος ἦλθον κηρύττων ἐγώ,
ἀπὸ τούτου μείζονα ἐκείνου με εἶναι νομίσητε· πολὺ γὰρ ἐ-
λάτιων ἐγώ, καὶ τοσοῦτον ἐλάτιων, ὡς μηδὲ εἰς δούλου τά-
ξιν ἄξιός ἐστιν καταλέγεσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ «ἔμπρο-
15 σθέν μου γέγονε», ὅπερ ἐτέρως παραδηλῶν ὁ Ματθαῖος, ἔ-
λεγεν «Οὐκ εἰμι ἰκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος
αὐτοῦ».

Ὅτι δὲ οὐδὲ τὸ «ἔμπροσθέν μου γέγονε» περὶ τῆς εἰς
τὸ εἶναι παρόδου εἴρηται, διὰ τῆς ἐπαγωγῆς δῆλόν ἐστιν.
20 Εἰ γὰρ τοῦτο ἐβούλει εἰπεῖν, περιττὸν τὸ ἐπαγόμενον ἦν
τὸ «ὅτι πρῶτός μου ἦν». Τίς γὰρ οὕτως ἠλίθιος καὶ ἀνόητος,
ὡς ἀγνοῆσαι ὅτι ὁ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γενόμενος πρῶτος αὐ-
τοῦ ἦν; Εἰ γὰρ περὶ ὑπάρξεως τῆς προαιωνίου, οὐδὲν ἕ-
τερόν ἐστι τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἢ ὅτι «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμε-
25 νος ἔμπροσθέν μου γέγονεν». Ἄλλως δὲ καὶ ἀπερινόητον τὸ
τοιοῦτον, καὶ ἡ αἰτία εἰκῆ προσέροπιται. Τοῦναντίον γάρ,
εἰ τοῦτο ἐβούλει δηλῶσαι, ἐχρῆν εἰπεῖν, ὅτι Ὁ ὀπίσω μου
ἐρχόμενος πρῶτός μου ἦν, ἐπειδὴ καὶ ἔμπροσθέν μου γέγονε.

μαρτυρηθέντος, ἀλλὰ ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς ὅσα ἤδη εἶχαν λεχθῆ, ἐνόμιζαν ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι πιὸ ἐπιφανής.

Τὸ δὲ «ὀπίσω μου ἐρχόμενος» σημαίνει αὐτὸς πού κηρύττει μετὰ ἀπὸ ἐμένα, ὅχι αὐτὸς πού ἦλθε μετὰ ἀπὸ ἐμένα. Αὐτὸ τὸ ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Ματθαῖος ὅταν λέγῃ «ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ», ὅπου δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν γέννησίν του ἀπὸ τὴν Μαρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρουσίαν του εἰς τὸ κήρυγμα. Διότι ἐὰν ὠμιλοῦσε διὰ τὴν γέννησίν του δὲν θὰ ἔλεγεν «ἔρχεται», ἀλλὰ «ἦλθεν», ἀφοῦ ἦτο ἤδη γεννημένος ὅταν ἐλέγοντο αὐτά.

Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «ἔμπροσθέν μου γέγονεν»; Περισσότερον ἐνδοξος καὶ ἐντιμος. Διότι δὲν πρέπει νὰ νομίσετε ὅτι, ἐπειδὴ πρῶτος ἦρχισα νὰ κηρύττω, εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν. Διότι εἶμαι πολὺ κατώτερος καὶ τόσον κατώτερος, ὥστε νὰ μὴ εἶμαι ἄξιος οὔτε εἰς τὴν κατηγορίαν δούλου νὰ συγκαταλεχθῶ. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἔμπροσθέν μου γέγονε», τὸ ὁποῖον μὲ ἄλλο λόγια δηλώνει ὁ Ματθαῖος ὅταν λέγῃ· «Δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ λύσω τὰ κορδόνια τῶν ὑποδημάτων του»¹¹.

Ὅτι δὲ οὔτε τὸ «ἔμπροσθέν μου γέγονε» δὲν ἔχει λεχθῆ διὰ τὴν ἔλευσίν του εἰς τὴν ὑπαρξιν, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν προσθήκην. Διότι ἐὰν ἤθελε νὰ εἰπῆ αὐτό, ἦτο περιττὴ ἢ προσθήκη «ὅτι πρῶτός μου ἦν». Διότι ποῖος εἶναι τόσον ἠλίθιος καὶ ἀνόητος, ὥστε νὰ ἀγνοῆ ὅτι αὐτὸς πού ἦλθε πρὶν ἀπὸ αὐτόν εἶναι προγενέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον; Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόκειτο περὶ τῆς προαιωνίου ὑπάρξεως, τότε τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει τὸ λεγόμενον παρὰ ὅτι «Αὐτὸς πού ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα, ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Ἄλλωστε αὐτὸ εἶναι καὶ ἀκατανόητον, ἢ δὲ αἰτία προσετέθη ἀδίκως. Ἐνῶ, ἀντιθέτως, ἐὰν ἤθελε νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔπρεπε νὰ εἰπῆ ὅτι αὐτὸς πού ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα εἶναι προγενέστερός μου, διότι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ἐμένα. Διότι

Τοῦ μὲν γὰρ πρῶτον εἶναι εἰκότως ἂν τις ταύτην δοίη τὴν αἰτίαν, τὴν τοῦ γενέσθαι, τοῦ δὲ πρῶτον γενέσθαι οὐκ ἔτι τὸ πρῶτον εἶναι αἴτιον.

Ὁ δὲ ἡμεῖς λέγομεν σφόδρα ἂν ἔχοι λόγον. Ἴσπερ γὰρ 5 δῆπου τοῦτο πάντες, ὅτι οὐ τὰ δῆλα, ἀλλὰ τὰ ἄδηλα ἀεὶ αἰτιολογίας δεῖται. Εἰ δὲ περὶ οὐσιώσεως ὁ λόγος ἦν, οὐκ ἦν ἄδηλον ὅτι πρῶτον γενόμενον πρῶτον ἔδει εἶναι ἐπειδὴ δὲ περὶ τιμῆς διαλέγεται, εἰκότως τὴν δοκοῦσαν ἀπορίαν εἶναι λύει καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν πολλοὺς ἀπορεῖν, πόθεν καὶ ἐκ 10 ποίας προφάσεως ὁ ὑστερον ἐρχόμενος ἔμπροσθεν γέγονε· τουτέστιν, ἐντιμότερος ἐφάνη. Ταύτης τοίνυν τῆς ζητήσεως τίθησιν εὐθέως τὴν αἰτίαν· ἡ δὲ αἰτία, τὸ πρῶτον εἶναι αὐτόν. Οὐδὲ γὰρ ἔκ τινος, φησί, προκοπῆς πρῶτόν με ὄντα ὀπίσω ρίψας ἔμπροσθεν γέγονε, ἀλλὰ «πρῶτός μου ἦν», εἰ 15 καὶ ὑστερος παραγίνεται.

Καὶ πῶς, φησὶν, εἰ περὶ τῆς ἐκφάνσεως τῆς εἰς ἀνθρώπους ἦν, καὶ τῆς μελλούσης ἔψεσθαι παρ' αὐτῶν δόξης ὁ λόγος, τὸ μηδέπω τέλος εἰληφὸς ὡς ἤδη γεγενημένον λέγει; οὐ γὰρ εἶπε· Ἐγενήσεται, ἀλλὰ «γέγονε». Ὅτι ἔθος τοῦτο 20 τοῖς προφητεύουσιν ἄνωθ' ἐστίν, ὡς περὶ γεγενημένων πολλαχοῦ περὶ τῶν μελλόντων διαλέγεσθαι. Ὁ γοῦν Ἡσαΐας, περὶ τῆς σφαγῆς αὐτοῦ λέγων, οὐκ εἶπεν· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθήσεται», ὅπερ ἦν μέλλοντος, ἀλλ' «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», καίτοι οὐδέπω σαρκωθεὶς ἦν, ἀλλ' 25 ὅμως τὸ ἐσόμενον ὁ Προφήτης ὡς γεγενημένον λέγει. Καὶ ὁ Δαυὶδ, τὸν στανρὸν δηλῶν, οὐκ εἶπεν· «Ὁρύξουσι χεῖράς μου καὶ πόδας», ἀλλ', «Ὁρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας»· καὶ, «Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον». Καὶ περὶ τοῦ προδότου διαλεγόμενος, τοῦ

12. Ἡσ. 53, 7.

13. Ψαλμ. 21, 17.

14. Ψαλμ. 21, 19.

εἰς τὸ ὅτι εἶναι προγενέστερος εὐλόγως θὰ ἀπέδιδε κανεῖς τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως, ἐνῶ εἰς τὸ ὅτι ἔγινε πρῶτος, δὲν εἶναι αἴτιον τὸ ὅτι εἶναι προγενέστερος.

Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέγομεν ἐμεῖς εἶναι πολὺ εὐλογον. Διότι τὸ γνωρίζετε ὅλοι περίπου αὐτό, ὅτι αἰτιολογίαν χρειάζονται πάντοτε ὄχι τὰ σαφῆ ἀλλὰ τὰ ἀσαφῆ. Ἐὰν δὲ ὁ λόγος ἦτο περὶ τῆς οὐσιώσεως, δὲν θὰ ἦτο ἀσαφές τὸ ὅτι ἐφ' ὅσον ἔγινε πρῶτος, ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ πρῶτος. Ἐπειδὴ ὁμως ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀξίας, πολὺ ὀρθῶς λύει τὴν φαινομενικὴν ἀπορίαν. Διότι ἦτο φυσικὸν πολλοὶ νὰ ἀποροῦν, ἀπὸ ποῦ καὶ μὲ ποίαν λογικὴν αὐτὸς ποῦ ἔρχεται ὕστερα γίνεται πρῶτος, δηλαδὴ ἐμφανίζεται πρὸ ἔνδοξος. Αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ ἐρωτηματικοῦ ἐκθέτει ἀμέσως τὴν αἰτίαν· εἶναι δὲ ἡ αἰτία ὅτι αὐτὸς εἶναι προγενέστερος. Οὔτε δηλαδὴ, λέγει, ἀπὸ κάποιαν πρόοδον, ἐνῶ ἡμουν πρῶτος, μὲ παρεμέρισε καὶ ἦλθε ἐμπρὸς μου, ἀλλὰ «ἦτο προγενέστερός μου», μολονότι ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα.

Καὶ πῶς, λέγει, ἐὰν πρόκειται περὶ τῆς ἐμφανίσεως εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῆς δόξης ἢ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκ μέρους αὐτῶν, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν συνετελέσθη, τὸ ἀναφέρει ὡσὰν νὰ εἶναι ἤδη γεγονός; Διότι δὲν εἶπε «γενήσεται», ἀλλὰ «γέγονεν». Ἐπειδὴ ἀνέκαθεν συνηθίζουν ὅσοι προφητεύουν νὰ ὁμιλοῦν εἰς πολλὰς περιπτώσεις περὶ τῶν μελλόντων ὡσὰν νὰ ἔχουν γίνει ἤδη. Ὁ Ἡσαΐας ἐπὶ παραδείγματι ὁμιλῶν περὶ τῆς σφαγῆς τοῦ δὲν εἶπεν· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθήσεται, ἀφοῦ ἦτο κάτι μελλοντικόν, ἀλλ' «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη»¹². Μολονότι ἀκόμη δὲν εἶχε γεννηθῆ, ἐν τούτοις ὁ προφήτης τὸ μελλοντικόν τὸν ἀναφέρει ὡς γεγονός. Καὶ ὁ Δαβίδ, ὑπονοῶν τὴν σταύρωσιν, δὲν εἶπε θὰ μοῦ παραχύσουν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια μου, ἀλλὰ· «ἐπαράχωσαν τὰ χέρια μου καὶ τὰ πόδια»¹³ καὶ «ἐμοιράσθησαν τὰ ἐνδύματά μου καὶ εἰς τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλαν κληῖρον»¹⁴. Καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ προ-

μηδέπω γεννηθέντος, οὕτω πῶς φησιν «Ὁ ἐσθίων ἄριους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ περιουσιόν». Ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ σιαυρῷ γενομένων λέγει «Ἔδωκαν εἰς τὸ βροῦμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος».

- 5 4. Βούλεσθε καὶ τὸ ἐξῆς ἐπαγάγωμεν, ἢ καὶ ταῦτα ἀπόχρη; Ἐγώ γε οἶμαι. Εἰ γὰρ καὶ μὴ κατὰ πλάτος διωρούσαμεν τὸ χωρίον, ὅμως γ' οὖν κατὰ βάθος διεσκάψαμεν οὐκ ἐλάττωνα δὲ καὶ τοῦτο ἐκείνου πόνον ἔχει καὶ δεδοικαμεν μὴ, κατατείναντες ὑμᾶς ἀμέτρως, ποιήσωμεν ἀναπεσεῖν.
- 10 Διὸ τέλος ἐπιθῶμεν τῷ λόγῳ τὸ προσῆκον. Ποῖον δέ ἐστι τὸ προσῆκον; Δοξολογία ἢ πρόεπουσα τῷ Θεῷ· πρόεπει δὲ οὐχ ἢ διὰ τῶν ρημάτων μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἢ διὰ τῶν πραγμάτων «Δαμψάτω γὰρ ὑμῶν τὸ φῶς», φησὶν, «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ
- 15 δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν οὐρανοῖς».

Καὶ γὰρ οὐδὲν φωτεινότερον τῆς ἀρίστης πολιτείας, ἀγαπητέ. Τοῦτο δηλῶν καὶ τίς φησι τῶν σοφῶν «Αἱ δὲ ὁδοὶ τῶν δικαίων ὁμοίως φωτὶ λάμπουσι». Λάμπουσι δὲ οὐκ αὐτοῖς μόνον, τοῖς τὸ φῶς ἀνάπτουσι διὰ τῶν ἔργων, καὶ

20 ὁδηγοῦσι πρὸς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλησίον οὖσιν ἐκείνων. Ἐκχέωμεν τοίνυν τὸ ἔλαιον ταῖς λαμπάσι ταύταις, ὥστε μειωρότερον γενέσθαι τὸ πῦρ, ὥστε πλούσιον φανῆναι τὸ φῶς· τὸ γὰρ ἔλαιον τοῦτο οὐ νῦν μόνον πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν, ἀλλὰ, ὅτε καὶ αἱ θυσαίαι ἤνθουν, παρευδοκίμησε πολλῶ

25 τῷ τρόπῳ τὴν ἐκείνων δύναμιν «Ἐλεον» γάρ, φησί, «θέλω, καὶ οὐ θυσίαν»· καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἄψυχον τὸ θυσιαστήριον, τοῦτο δὲ ἔμψυχον· κακεῖ μὲν τὸ ἐπικείμενον ἅπαν τοῦ πυρὸς γίνεται δαπάνη, καὶ τελευτᾷ εἰς κόνιν,

15. Ψαλμ. 40, 10.

16. Ψαλμ. 68, 22.

17. Ματθ. 5, 16.

18. Παροιμ. 4, 18.

19. Ὡσ. 6, 6. Ματθ. 9, 13.

δότου ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῆ, λέγει περίπου τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς ὁ ὁποῖος τρώγει τὸ ψωμί μου ἐσήκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν του»¹⁵. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἐκείνων πού ἔγιναν κατὰ τὴν σταύρωσιν· «Μοῦ ἔδωσαν νὰ φάγω χολὴν καὶ ὅταν ἐδιψοῦσα μὲ ἐπότισαν ὄξος»¹⁶.

4. Θέλετε νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ παρακάτω, ἢ καὶ αὐτὰ περιπεύουν; Ἐγὼ βέβαια νομίζω ναί. Διότι καὶ ἂν δὲν διερευνήσαμεν τὸ χωρίον εἰς πλάτος, ὅπως ὅποτε ὅμως τὸ ἐσκάψαμεν καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν εἰς βάθος. Αὐτὸ δὲν ἔχει ὀλιγώτερον κόπον ἀπὸ ἐκεῖνο, καὶ φοβούμεθα μήπως σᾶς καταπονήσωμεν ὑπερβολικὰ καὶ σᾶς κάνωμεν νὰ πέσετε. Δι' αὐτὸ ἄς θέσωμεν εἰς τὴν ὁμιλίαν μας τὸ τέλος πού πρέπει. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτὸ πού πρέπει; Εἶναι ἢ δοξολογία ἢ ὁποία ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν· ἀρμόζει δὲ ὄχι μόνον ἢ δοξολογία πού γίνεται μὲ λόγια, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον αὐτὴ πού ἀποδεικνύεται διὰ τῶν πραγμάτων. Διότι λέγει· «Νὰ λάμψη τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδοῦν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας πού εὑρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹⁷.

Καὶ πράγματι δὲν ὑπάρχει τίποτε πῶς φωτεινὸν ἀπὸ τὸν ἄριστον βίον, ἀγαπητέ. Αὐτὸ τὸ δηλώνει καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ὁ ὁποῖος λέγει· «Οἱ δρόμοι τῶν δικαίων λάμπουν ὅπως τὸ φῶς»¹⁸. Φωτίζουν δὲ καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον ὄχι μόνον αὐτοὺς πού ἀνάπτουν τὸ φῶς μὲ τὰ ἔργα των, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού εἶναι κοντὰ τους. Ἄς τοποθετήσωμεν λοιπὸν τὸ λάδι εἰς τὰς λαμπάδας αὐτάς, διὰ νὰ γίνῃ ἢ φωτιὰ πῶς ὑψηλὴ καὶ νὰ φανῇ πλουσιοπάροχα τὸ φῶς. Διότι αὐτὸ τὸ λάδι δὲν ἔχει μόνον τώρα πολλὴν ἰσχύν, ἀλλὰ καὶ τότε πού συνηθίζοντο αἱ θυσίαι ὑπερέβαλλε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν δύναμιν ἐκείνων, ἀφοῦ λέγει· «ἐλεημοσύνην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»¹⁹, καὶ πολὺ σωστά. Διότι ἐκεῖνο μὲν τὸ θυσιαστήριον ἦτο ἄψυχον, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι ἔμψυχον. Καὶ ἐκεῖ μὲν κάθε τι πού ἐπετίθετο ἐγένετο παρα-

καὶ διαχεῖται εἰς τέφραν, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀέρος ὁ καπνὸς ἀναλύεται φύσιν.

Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἐτέρους φέρει τοὺς καρπούς. Καὶ ταῦτα ὁ Παῦλος ἐδήλωσε λέγων (τῆς γὰρ 5 φιλοπιωχίας τῶν Κορινθίων τοὺς θησαυροὺς διηγούμενος, οὕτως ἔγραψεν)· «Ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύτης οὐ μόνον ἐστὶ προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν εὐχαρισσιῶν τῷ Θεῷ»· καὶ πάλιν, «Δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμο- 10 λογίας ὑμῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀπλότητι τῆς κοινωνίας τῆς εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντας, καὶ τῇ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιποθούντων ὑμᾶς».

Ὅρας εἰς εὐχαριστίαν ἀναλυομένην αὐτήν, καὶ αἶνον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεχεῖς εὐχὰς τῶν εὖ παθόντων, καὶ θερμο- 15 τέραν ἀγάπην; Θύωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, θύωμεν εἰς ταῦτα τὰ θυσιαστήρια καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Αὕτη γὰρ καὶ εὐχῆς, καὶ νησιείας, καὶ πολλῶν ἐτέρων ἐστὶ μείζων ἢ θυσία· μόνον ἂν ἐκ δικαίου κέρδους, καὶ πόνων τοιούτων, καὶ πάσης ἢ καθαρὰ πλεονεξίας, καὶ ἀρπαγῆς, καὶ βίας. Τοιαύτας γὰρ 20 προσίεται προσφορὰς ὁ Θεός· τὰς ἐτέρας καὶ ἀποσιρέφεται καὶ μισεῖ· οὐδὲ γὰρ θούλειαι ἐξ ἀλλοτριῶν τιμᾶσθαι συμφορῶν· ἀκάθαρτος γὰρ καὶ βέβηλος ἡ τοιαύτη θυσία, καὶ παροξύνειεν ἂν μᾶλλον, ἢ ἐξιλεώσκει τὸν Θεόν.

Διὸ πάση δεῖ κεχρηῆσθαι σπουδῇ, ὥστε μὴ ἐν τάξει θερα- 25 πείας τὸν τιμώμενον ἐξυθρίξειν. Εἰ γάρ, τὰ δευτερεῖα προσεσεγκῶν ὁ Κάιν, καὶ ταῦτα οὐδὲ ἠδικηκῶς ἕτερον, ἔδωκε δίκην τὴν ἐσχάτην, ὅταν καὶ ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας προσφέρωμέν τι, πῶς οὐ πεισόμεθα χαλεπώτερα; Διὰ γὰρ τοῦ-

20. Β' Κορ. 9, 12.

21. Αὐτόθι 13 καὶ 14.

νάλωμα τῆς φωτιᾶς καὶ ἐτελείωνεν εἰς σκόνην καὶ διελύετο εἰς στάχτην καὶ ὁ καπνὸς διεσκορπίζετο εἰς τὸν ἀέρα.

Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ ἀποφέρει ἄλλους καρπούς. Καὶ αὐτὰ τὰ δηλώνει ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ (διότι ὅταν ἀνέφερε τοὺς θησαυροὺς τῆς φιλοπτωχίας τῶν Κορινθίων, ἔγραφε τὰ ἑξῆς). «Διότι ἡ ἐκτέλεσις τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς ὄχι μόνον ἱκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀγίων, ἀλλὰ καὶ ἐκφράζει πολλὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεόν»²⁰. Καὶ παρακάτω· «οἱ εὐεργετούμενοι θὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὑποταγὴν σας εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ εὐαγγελίου καὶ διὰ τὴν γενναιοδωρίαν τῆς συνεισφορᾶς σας πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς ὄλους, καὶ εἰς τὴν προσευχὴν των πρὸς τὸν Θεὸν θὰ ἐκφράζουν τὸν μεγάλον πόθον των πρὸς σᾶς»²¹.

Βλέπετε ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη μετατρέπεται εἰς εὐχαριστίαν καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς συνεχεῖς προσευχὰς τῶν εὐεργετουμένων καὶ πρὸ θερμὴν ἀγάπην; Ἄς θυσιάζωμεν, λοιπόν, ἀγαπητοί· ἄς θυσιάζωμεν εἰς αὐτὰ τὰ θυσιαστήρια καθημερινῶς. Διότι αὐτὴ ἡ θυσία εἶναι ἀνωτέρα καὶ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νησιείας καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀρκεῖ μόνον νὰ προέρχεται ἀπὸ δίκαιον κέρδος καὶ ἀπὸ ὁμοίους κόπους καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε πλεονεξίαν καὶ βιαιοπραγίαν καὶ ἀρπαγὴν. Διότι τέτοιου εἴδους προσφοράς θέλει ὁ Θεός, ἐνῶ τὰς ἄλλας καὶ τὰς ἀποστρέφεται καὶ τὰς μισεῖ, καὶ οὔτε θέλει νὰ τιμᾶται μὲ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων. Ἐξ ἄλλου ἡ θυσία τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ἀκάθαρτος καὶ βέβηλος καὶ ἐξοργίζει μᾶλλον τὸν Θεὸν παρά τὸν ἐξιλεώνει.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ καταβάλλωμεν κάθε προσπάθειαν, ὥστε νὰ μὴ ἐξυβρίζωμεν τὸν τιμώμενον τὴν στιγμὴν πρὸς τὸν λατρεύομεν. Διότι, ἐὰν ὁ Κάϊν ὁ ὁποῖος προσέφερε τὰ δεύτερα προϊόντα του, χωρὶς νὰ κάνῃ τίποτε ἄλλο κακόν, ὑπέστη τὴν ἐσχάτην καταδίκην, ὅταν προσφέρωμεν κάτι πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ ἀρπαγὴν ἢ πλεονεξίαν, πῶς δὲν θὰ πάθωμεν χειρότερα; Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὁ Θεὸς μᾶς ὑπέδειξε καὶ

το καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐντιολῆς ταύτης ὑπέδειξεν ἡμῖν ὁ Θεός, ἵνα ἐλεῶμεν, οὐχ ἵνα κολάζωμεν τοὺς ὁμοδούλους. Ὁ δὲ τὰ ἐτέρων λαμβάνων καὶ ἐτέρω διδούς οὐκ ἠλέησεν, ἀλλ' ἐτιμωρήσατο, καὶ ἠδίκησεν ἀδικίαν τὴν ἐσχάτην. Ὡσπερ οὖν ἔλαιον οὐκ ἂν τέκοι λίθος, οὕτως οὐδὲ ἀπήνεια φιλανθρωπίαν ὅταν γὰρ τοιαύτην ἔχη ρίζαν, οὐκ ἔτι ἐλεημοσύνη τὸ τοιοῦτόν ἐστι.

Διὸ παρακαλῶ μὴ πρὸς τοῦτο ὁρᾶν μόνον, ὅπως παρέχωμεν τοῖς δεομένοις, ἀλλὰ καὶ ὅπως μὴ ἐκ τῆς τῶν ἐτέρων ἀρπαγῆς· εἷς γὰρ εὐχόμενος, καὶ εἷς καταρῶμενος, τίνος φωνῆς ἀκούσεται ὁ Δεσπότης; Ἄν οὕτως ἑαυτοὺς μετὰ ἀκριθείας ἄγωμεν, δυνησόμεθα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πολλῆς φιλανθρωπίας καὶ ἐλέους καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν πάντα τὸν μακρὸν τοῦτον χρόνον, καὶ τὸν τοῦ πρὸς ποταμὸν ἐκφυγεῖν οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπαλλαγέντας εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν ἀνελθεῖν βασιλείαν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸ εἶδος τῆς ἐντολῆς αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐλεῶμεν καὶ ὄχι νὰ τιμωροῦμεν τοὺς συνανθρώπους μας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ παίρνει ὅσα ἀνήκουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τὰ δίδει εἰς ἄλλον, δὲν τὸν ἐλεεῖ ἀλλὰ τὸν τιμωρεῖ καὶ τὸν διαπράττει ἐσχάτην ἀδικίαν. Ὅπως λοιπὸν ἡ πέτρα δὲν παράγει λάδι, ἔτσι οὔτε ἡ σκληρότης φιλανθρωπίαν. Διότι ὅταν ἔχη τέτοιαν ρίζαν αὐτὸ δὲν εἶναι πλέον ἐλεημοσύνη.

Δι' αὐτὸ παρακαλῶ νὰ μὴ ἀποβλέπωμεν μόνον εἰς αὐτό, πῶς νὰ δίδωμεν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ μὴ δίδωμεν ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἄλλων. Διότι ὁ ἕνας θὰ προσεύχεται καὶ ὁ ἄλλος θὰ καταριέται· τίνος τὴν φωνὴν θὰ ἀκούσῃ ὁ Δεσπότης; Ἐὰν φροντίζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας μὲ τόσην ἀκρίβειαν, θὰ ἠμπορέσωμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιτύχωμεν πολλὴν φιλανθρωπίαν καὶ συμπάθειαν καὶ συγγνώμην δι' ὅσα ἁμαρτήματα διαπράττομεν ὅλον αὐτὸν τὸν μακρὸν χρόνον καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. Εἴθε δὲ ὅλοι νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄.

Ἰω. 1, 16-17.

«Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος».

5 1. Πρώην ἐλέγομεν ὅτι Ἰωάννης, τὴν ἀπορίαν λύων τῶν μελλόντων πρὸς ἑαυτοὺς ζητεῖν πόθεν ὁ Χριστός, ὑστερον ἐπὶ τὸ κήρυγμα ἐλθὼν, πρῶτος αὐτοῦ γέγονε καὶ λαμπρότερος, ἐπήγαγε τὸ «ὅτι πρῶτός μου ἦν». Καὶ μία μὲν αὕτη αἰτία, τίθησι δὲ καὶ δευτέραν πάλιν, ἣν νῦν φησι. Τίς δέ
10 ἔστιν αὕτη; «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς», φησί, «πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος». Καὶ μετὰ τούτων λέγει πάλιν καὶ ἄλλην. Ποίαν δὲ ταύτην; «Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο».

15 Καὶ τί ποτέ ἐστι, φησί, τὸ «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν»; Ἐπὶ γὰρ τοῦτο τέως ἀκτέον τὸν λόγον. Οὐ μεθεκτιήν, φησὶν, ἔχει τὴν δωρεάν, ἀλλ' αὐτοπηγὴ καὶ αὐτόρριζά ἐστι πάντων τῶν καλῶν, αὐτοζωή, καὶ αὐτοφῶς, καὶ αὐτοαλήθεια, οὐκ ἐν ἑαυτῷ συνέχων τῶν ἀγαθῶν
20 τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑπερβλύζων αὐτόν, καὶ μετὰ τὸ ὑπερβλύσαι μένων πλήρης· ἐν οὐδενὶ γὰρ ἐλατιούμενος ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους χορηγίας, ἀλλ' αἰεὶ πηγάζων, καὶ πᾶσι τούτων μεταδιδούς τῶν καλῶν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει τελειότητος.

25 Ὁ δὲ ἐγὼ φέρω, μεθεκτιόν τέ ἐστι (παρ' ἑτέρου γὰρ ἔλαβον αὐτό), καὶ μικρόν τι τοῦ παντός, καὶ οἶονεὶ σταγῶν εὐτελῆς πρὸς ἄβυσσον ἄφατον καὶ πέλαγος ἄπειρον μᾶλλον

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄.

Ἰω. 1, 16-17.

«Καὶ ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅλοι ἐμεῖς καὶ τὴν μίαν χάριν κατόπιν τῆς ἄλλης».

1. Προηγουμένως ἐλέγαμεν ὅτι ὁ Ἰωάννης λύων τὴν ἀπορίαν ἐκείνων πὺ ἐπρόκειτο νὰ τὴν θέσουν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους, δηλαδὴ πῶς ὁ Χριστός, ἐνῶ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ κήρυγμα μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἦτο ἀνώτερος καὶ ἐνδοξότερός του, ἐπρόσθεσε τὸ «διότι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Καὶ αὕτη μὲν ἦτο μία αἰτιολογία. Ἀναφέρει ὅμως καὶ δευτέραν, τὴν ὁποίαν λέγει τώρα. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅλοι ἐμεῖς, λέγει, καὶ τὴν μίαν χάριν μετὰ τὴν ἄλλην». Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀναφέρει καὶ ἄλλην αἰτιολογίαν. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; «Διότι ὁ νόμος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ἦλθαν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Καὶ τί τέλος πάντων σημαίνει, λέγει, τό· «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅλοι ἐμεῖς»; Ἄς φέρωμεν τὸν λόγον ἀμέσως εἰς αὐτό. Λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει τὴν δωρεὰν κατὰ συμμετοχὴν, δηλαδὴ δανεικὴν, ἀλλὰ εἶναι ὁ ἴδιος πηγὴ καὶ ρίζα ὅλων τῶν καλῶν· εἶναι αὐτοζωὴ καὶ αὐτοφῶς καὶ αὐτοαλήθεια. Δὲν κρατεῖ μέσα του τὸν πλοῦτον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους τοὺς κάνει νὰ πλημμυρίζουν ἀπὸ αὐτόν καὶ ἐξακολουθεῖ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ νὰ εἶναι πάλιν πλήρης. Διότι σὲ τίποτε δὲν ἐλαττώνεται μὲ τὸ νὰ χορηγῆ εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ πάντοτε πηγάζει καί, ἐνῶ δίνει εἰς ὅλους ἀπὸ αὐτὰ τὰ καλά, ἐξακολουθεῖ νὰ μένη εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν τελειότητος.

Ἐνῶ αὐτὸ πὺ φέρω ἐγὼ καὶ ἀπὸ συμμετοχὴν (δανεικὸν) εἶναι (διότι τὸ ἐπῆρα ἀπὸ ἄλλον) καὶ ἀποτελεῖ μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ὅλου καὶ τρόπον τινὰ ὁμοιάζει μὲ μηδαμι-

δὲ οὐδὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα παρασιῆσαι δύναται ὅπερ ἐπιχειροῦμεν εἰπεῖν. Σταγόνα μὲν γὰρ ἀπὸ πελάγους ἂν ἐξέλῃς, αὐτῷ τούτῳ τὸ πέλαγος ἡλάτιωσας, εἰ καὶ ἀφανῆς ἢ ἐλάττωσις. Ἐπὶ δὲ τῆς πηγῆς ἐκείνης οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλ' 5 ὅσον ἂν τις ἀρούσηται, μένει μηδὲν ἐλατιουμένη.

Διὸ χρὴ μάλιστα ἐφ' ἕτερον ὑπόδειγμα ἐλθεῖν· ἀσθενὲς μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ καὶ οὐ δυνάμενον ὅπερ ζητοῦμεν παρασιῆσαι, μᾶλλον δὲ τοῦ προτιέρου χειραγωγῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τὴν προκειμένην ἡμῖν νῦν. Ὑποθώμεθα γὰρ 10 εἶναι πυρὸς πηγὴν, εἶτα ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐκείνης μυρίους ἀνάπιεσθαι λύχνους, καὶ δις τοσοῦτους, καὶ τρεῖς, καὶ πολλάκις· ἄρα οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει πληρότιτος τὸ πῦρ καὶ μετὰ τὸ μεταδοῦναι τοσοῦτοις τῆς ἐνεργείας τῆς αὐτοῦ; Παντί που δῆλόν ἐστιν.

15 Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωμάτων, τῶν μεριστιῶν, τῶν ἐλατιουμένων ὑπὸ τῆς ἀφαιρέσεως, εὐρέθη τι τοιοῦτον, ὃ καὶ μετὰ τὸ παρασχεῖν ἑτέροις τὰ παρ' ἑαυτοῦ οὐδὲν παραδλάπεται, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀκηράτου δυνάμεως ἐκείνης τοῦτο συμβήσεται. Εἰ γάρ, ἔνθα οὐσία ἐστὶ τὸ με- 20 ταλαμπανόμενον καὶ σῶμα, καὶ μερίζεται καὶ οὐ μερίζεται, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν περὶ ἐνεργείας ὁ λόγος ᾗ, καὶ ἐνεργείας τῆς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας, οὐδὲν εἰκὸς τοιοῦτον παθεῖν.

Διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἔλεγεν· «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν», καὶ συνείρει τὴν αὐτοῦ μαρ- 25 τυρίαν τῇ τοῦ Βαπτιστοῦ. Τὸ γὰρ «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν», οὐ τοῦ Προδρομοῦ ἐστὶ ρῆμα, ἀλλὰ τοῦ μαθητοῦ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ἡμεῖς οἱ συγγενόμενοι πολὺν αὐτῷ χρόνον, καὶ ἄλλων

νήν σταγόνα, ἐν συγκρίσει μὲ ἀπερίγραφτον ἄβυσσον καὶ ἄπειρον πέλαγος. Ἡ μᾶλλον οὔτε τὸ παράδειγμα αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὸ πού ἐπιχειροῦμεν νὰ εἴπωμεν. Διότι, ἐὰν βγάλῃς μίαν σταγόνα ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἐλαττώσεις τὸ πέλαγος κατὰ μίαν σταγόνα, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ εἶναι ἀφανής. Ἐνῶ εἰς τὴν πηγὴν ἐκείνην δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ εἴπωμεν αὐτό. Διότι ὅσον καὶ ἂν ἀντλήσῃ κανεὶς παραμένει χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἐλάττωσιν.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς ἄλλο παράδειγμα, διότι αὐτὸ εἶναι ἀσθενὲς καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν, ἢ μᾶλλον τὸ προηγούμενον παράδειγμα μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἐξῆς ἔννοιαν τώρα. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἶναι πηγὴ πυρὸς καὶ ἔπειτα ὅτι ἀπὸ τὴν πηγὴν ἐκείνην ἀνάβουν μύρια λυχνάρια καὶ δύο φορὰς μύρια καὶ τρεῖς καὶ περισσότερα. Μήπως τὸ πῦρ αὐτὸ δὲν ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν πληρότητα καὶ ἀφοῦ δώσῃ τόσῃν ἀπὸ τὴν ἐνεργειάν του; Εἰς τὸν καθένα τοῦτο εἶναι ὑποθέτω φανερόν.

Ἐὰν ὅμως εἰς τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται εἰς διαίρεσιν καὶ ἐλαττώνονται ἀπὸ τὴν ἀφαίρεσιν, εὐρέθη κάποιον τὸ ὁποῖον, καὶ ὅταν δώσῃ εἰς ἄλλα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν βλάπτεται καθόλου, πολὺ περισσότερο τοῦτο συμβαίνει εἰς ἐκείνην τὴν ἀσώματον καὶ ἀβλαβῆ δύναμιν. Διότι ἀφοῦ, ἐκεῖ ὅπου αὐτὸ πού μεταδίδεται εἶναι οὐσία καὶ σῶμα καὶ παρὰ ταῦτα μοιράζεται καὶ δὲν μοιράζεται, πολὺ περισσότερο ὅταν γίνεται λόγος περὶ ἐνεργείας, καὶ μάλιστα ἐνεργείας ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ ἀσώματον οὐσίαν, δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ συμβῇ κάτι παρόμοιον.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅλοι ἡμεῖς» καὶ συνδυάζει τὴν μαρτυρίαν του μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βαπτιστοῦ. Διότι τό· «ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅλοι ἡμεῖς», δὲν εἶναι λόγια τοῦ Προδρόμου, ἀλλὰ τοῦ μαθητοῦ. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· μὴ νομίσετε ὅτι ἡμεῖς πού ἡμεθα πολὺν χρόνον μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ἐπήραμεν μέρος καὶ εἰς τὰς θαλάσσας

καὶ τραπέζης κοινωνήσαντες, χάριτι μαρτυροῦμεν. Καὶ γὰρ καὶ Ἰωάννης, ὁ μηδὲ εἰδὼς αὐτὸν πρὸ τούτου, ὁ μηδὲ συγγενόμενος, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, διε ἐβάπτιζε, μετὰ τῶν ἄλλων αὐτὸν θεασάμενος, ἐβόα· «Πρῶτός μου ἦν», ἐκεῖθεν
5 πάντα λαβών.

Καὶ ἡμεῖς δὲ πάντες οἱ δώδεκα, οἱ τριακόσιοι, οἱ πεντακόσιοι, οἱ τριοχίλιοι, οἱ πεντακισχίλιοι, αἱ πολλαὶ τῶν Ἰουδαίων μυριάδες, ἅπαν τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν, καὶ τῶν τότε καὶ τῶν νῦν, καὶ τῶν αὐθις ἐσομένων, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν. Τί δὲ ἐλάβομεν; «Χάριν ἀντὶ χάριτος», φησὶν. Ἀντὶ ποίας ποίαν; Ἀντὶ τῆς Παλαιᾶς τὴν Καινὴν ὡσπερ γὰρ ἦν δικαιοσύνη, καὶ δικαιοσύνη· «Κατὰ δικαιοσύνην» γάρ, φησί, «τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος» καὶ πίστις, καὶ πίστις· «Ἐκ πίστεως γὰρ εἰς πίστιν» καὶ
15 υἰοθεσία, καὶ υἰοθεσία· «ὧν ἡ υἰοθεσία», φησί· καὶ δόξα, καὶ δόξα· «Εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ» καὶ νόμος, καὶ νόμος· «Ὁ νόμος» γάρ, φησί, «τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσε με» καὶ λατρεία, καὶ λατρεία· «ὧν ἡ λατρεία» φησί· καὶ πάλιν, «Πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες» καὶ διαθήκη, καὶ διαθήκη· «Διαθήσομαι γὰρ ὑμῖν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν» καὶ ἁγιασμός, καὶ ἁγιασμός· καὶ βάπτισμα, καὶ βάπτισμα· καὶ θυσία, καὶ θυσία· καὶ ναός, καὶ ναός· καὶ περιτομή, καὶ περιτομή, οὕτω καὶ χάρις, καὶ
25 χάρις. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ὡς τύποι, ταῦτα δὲ ὡς ἀλήθεια, ὁμωνυμίαν τινά, ἀλλ' οὐχὶ συνωνυμίαν φυλάττοντα, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς τύποις καὶ ἐν ταῖς εἰκόσι, καὶ ὁ ἐπὶ τῶν χρωμάτων τῶν λευκῶν διὰ τοῦ μέλανος χρώματος ἐγχαραιτόμενος ἄνθρωπος λέγεται, καὶ ὁ δεξάμενος τὴν τῶν χρωμάτων ἀλήθειαν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων, ὁ τε χρυσοῦς, ὁ τε πῆλινος
30

1. Φιλ. 3, 6.

2. Ρωμ. 1, 17.

3. Ρωμ. 9, 4.

4. Β' Κορ. 3, 11.

καὶ εἰς τὰς τραπέζας, μαρτυροῦμεν κατὰ χάριν. Διότι καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος οὔτε τὸν ἐγνώριζε πρὶν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ποτὲ μαζί του, παρὰ μόνον ὅταν τὸν ἐβάπτιζεν, ὅταν τὸν εἶδε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἐφώναξεν· «Ἐπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἐπῆρεν ὅλα.

Καὶ ἐμεῖς ὅλοι οἱ δώδεκα, οἱ τριακόσιοι, οἱ πεντακόσιοι, οἱ τρεῖς χιλιάδες, οἱ πέντε χιλιάδες, αἱ πολλαὶ μυριάδες τῶν Ἰουδαίων, ὅλον τὸ σύνολον τῶν πιστῶν καὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῶν τωρινῶν καὶ αὐτῶν ποὺ θὰ ἔλθουν, ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν. Τί δὲ ἐπήραμεν; «Χάριν ἀντὶ χάριτος», λέγει. Ποίαν χάριν ἀντὶ ποίας; Ἀντὶ τῆς Παλαιᾶς τὴν Καινῆν. Διότι ὅπως ἐπῆρχε δικαιοσύνη καὶ δικαιοσύνη· διότι λέγει «ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην τοῦ νόμου ἐζοῦσα ἄμεμπτος»¹. πίστις καὶ πίστις, ἀφοῦ λέγει· «ἀπὸ πίστιν εἰς πίστιν»². υἰοθεσία καὶ υἰοθεσία, «εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ υἰοθεσία» λέγει³. δόξα καὶ δόξα· «Διότι ἐὰν ἐκεῖνο ποὺ κατηγοεῖτο ἐφάνη μὲ λαμπρότητα, πολλὴ μεγαλυτέρα εἶναι ἢ λαμπρότης ἐκείνου ποὺ μένει»⁴. νόμος καὶ νόμος, διότι λέγει· «ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος ποὺ δίνει ζωὴν μὲ ἡλευθέρωσε»⁵. λατρεία καὶ λατρεία· «αὐτῶν ἡ λατρεία» λέγει· καὶ «λατρεύομεν μὲ Πνεῦμα τὸν Θεόν»⁶. διαθήκη καὶ διαθήκη· «Διότι θὰ σᾶς ὑπογράψω διαθήκην νέαν, ὅχι ὡσάν τὴν διαθήκην ποὺ ὑπέγραψα μὲ τοὺς πατέρας σας»⁷. ἁγιασμός καὶ ἁγιασμός· βάπτισμα καὶ βάπτισμα· θυσία καὶ θυσία· ναὸς καὶ ναός· περιτομὴ καὶ περιτομή, ἔτσι ὑπάρχει χάρις καὶ χάρις. Καὶ ἐκεῖνα μὲν ἦσαν προτυπώσεις, ἐνῶ αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια καὶ ἔχουν κάποιαν συγγένειαν ὀνόματος, ἀλλὰ δὲν εἶναι ταυτόσημα. Διότι καὶ εἰς τοὺς τύπους καὶ εἰς τὰς εἰκόνας καὶ αὐτὸς ποὺ χαράσσεται μὲ μαῦρον χρῶμα ἐπάνω εἰς λευκὸν λέγεται ἄνθρωπος, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὰ πραγματικὰ χρώματα. Καὶ εἰς τοὺς ἀνδριάντας καὶ ὁ χρυ-

5. Ρωμ. 8, 2.

6. Φιλ. 3, 3.

7. Ἰερ. 31, 31.

ἀνδριάς προσηγόρευται ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς τύπος, τὸ δὲ ὡς ἀλήθεια.

2. Μὴ τοίνυν ὡς ἀπὸ τῆς τῶν ὀνομάτων κοινωρίας ταυ-
 τότητα πραγμάτων νομίσης, ἀλλὰ μηδὲ ἀλλοτριώσιν. Εἰ μὲν
 5 γὰρ τύπος ἦν οὐκ ἦν ἀλλότρια τῆς ἀληθείας, εἰ δὲ σκιὰν
 ἐφύλατιεν, ἐλάτιω τῆς ἀληθείας ἦν. Τί οὖν τὸ μέσον τού-
 των ἀπάντων; Βούλεσθε ἐπεξέλθωμεν, ἐν ἣ δύο τῶν εἰρη-
 μένων προχειρισάμενοι; Οὕτω γὰρ καὶ τὰ ἄλλα ἔσται ὑ-
 μῖν δῆλα, καὶ ἐσόμεθα πάντες ὡς ἐκεῖνα μὲν παίδων ἦν
 10 διδάγματα, ταῦτα δὲ γενναίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τὰ
 μὲν ὡς ἀνθρώποις, τὰ δὲ ὡς ἀγγέλοις νενομοθέητο.

Πόθεν οὖν ποιησόμεθα τὴν ἀρχήν; Βούλεσθε ἀπὸ τῆς
 υἰοθεσίας αὐτῆς; Τί δὴ οὖν τὸ μέσον ταύτης κακείνης; Ἐ-
 κείνη ρήματος ἦν τιμὴ ἐνιαῦθα δὲ καὶ τὸ πρᾶγμα ἔπεται.
 15 Καὶ περὶ μὲν ἐκείνης φησὶν «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἔστε καὶ υἱοὶ
 Ὑψίστου πάντες», περὶ δὲ ταύτης, ὅτι «ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθη-
 σαν». Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ
 ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἁγίου. Κακεῖνοι μὲν μετὰ τὴν
 τῶν υἱῶν προσηγορίαν ἔτι πνεῦμα δουλείας εἶχον· δοῦλοι γὰρ
 20 μένοντες, οὕτως ἐτιμῶντο τῇ κλήσει ταύτη· ἡμεῖς δέ, ἐλεύ-
 θεροι γενόμενοι, τότε οὐκ ὀνόματι, ἀλλὰ πράγματι τὴν τι-
 μὴν ἐδεξάμεθα. Καὶ τοῦτο Παῦλος δηλῶν, ἔλεγεν· «Οὐ γὰρ
 ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦ-
 μα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ». Γεννηθέντες
 25 γὰρ ἄνωθεν, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ἀνασιτοιχειωθέντες, οὕτως
 ἐκλήθημεν υἱοί.

Καὶ τῆς ἁγιωσύνης τὸν τρόπον εἴ τις καταμάθοι, τίς μὲν
 οὗτος, τίς δὲ ἐκεῖνος, πολλὴν ὄψεται πάλιν κἀνταῦθα τὴν
 διαφορὰν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, ἥνίκα μὴ εἰδωλολάτρουν, μηδὲ

8. Ψαλμ. 81, 6.

9. Ρωμ. 8, 15.

σὸς καὶ ὁ πῆλινος, ἀνδριάς ὀνομάζεται· ἀλλὰ τὸ μὲν ἕνα εἶναι τύπος, τὸ δὲ ἄλλο ἢ ἀλήθεια.

2. Μὴ νομίσης λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῶν λέξεων, ὅτι ὑπάρχει καὶ ταυτότης τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀποξένωσις. Διότι ἐὰν μὲν ἦσαν τύπος, δὲν ἦσαν ξένα πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν δὲ διεφύλασσαν σκίαν, ἦσαν κατώτερα τῆς ἀληθείας. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὄλων αὐτῶν; Θέλετε νὰ τὸ ἐξετάσωμεν, ἀφοῦ ἐπιλέξωμεν ἕνα ἢ δύο ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμεν; Ἔτσι καὶ τὰ ἄλλα θὰ μᾶς γίνουιν φανερά καὶ θὰ ἴδωμεν ὅλοι ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἦσαν διδασκαλῖαι κατάλληλαι διὰ παιδιὰ, ἐνῶ αὐτὰ διὰ γενναίους καὶ μεγάλους ἄνδρας, καὶ ἔχουν νομοθετηθῆ ἐκεῖνα μὲν ὡς εἰς ἀνθρώπους, ἐνῶ αὐτὰ ὡς εἰς ἀγγέλους.

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν νὰ ἀρχίσωμεν; Θέλετε ἀπὸ αὐτὴν τὴν υἰοθεσίαν; Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνης τῆς υἰοθεσίας; Ἐκείνη μὲν ἦτο τιμὴ μὲ λόγια, ἐνῶ ἐδῶ ἀκολουθεῖ καὶ ἡ πρᾶξις. Καὶ περὶ ἐκείνης μὲν λέγει· «Ἐγὼ εἶπα, εἴσασθε θεοὶ καὶ παιδιὰ τοῦ ὑψίστου ὅλοι»⁸, ἐνῶ περὶ αὐτῆς ὅτι «ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν». Πῶς ἐγεννήθησαν καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινίσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειτα, ἐκεῖνοι καὶ μετὰ τὴν ὀνομασίαν των ὡς υἱῶν ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν πνεῦμα δουλείας, διότι ἐτιμῶντο μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐνῶ ἐξηκολούθουν νὰ παραμένουν δοῦλοι· ἐνῶ ἐμεῖς ἀφοῦ ἐγίναμεν ἐλεύθεροι τότε ἐδέχθημεν τὴν τιμὴν τῆς υἰοθεσίας ὄχι μὲ λόγια ἀλλὰ εἰς τὴν πρᾶξιν. Αὐτὸ τὸ δηλώνει καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγη· «Δὲν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πού νὰ σᾶς φέρῃ πάλιν εἰς κατάστασιν φόβου, ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα πού σᾶς κάνει υἱούς, διὰ τοῦ ὁποίου φωνάζομεν· Ἄββᾶ, πατέρα»⁹. Ἀφοῦ δηλαδὴ πρῶτα ἐγεννήθημεν ἄνωθεν καὶ τρόπον τινὰ ἀνεπλάσθημεν, τότε ὠνομάσθημεν υἱοί.

Καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀγιότητος ἐὰν παρατηρήσῃ κανεὶς καλὰ ποῖος εἶναι αὐτὸς καὶ ποῖος ἐκεῖνος, θὰ εὕρῃ μεγάλην καὶ ἐδῶ διαφοράν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ὠνομάζοντο μὲ τὸ ὄνο-

ἐπόρνεον, μηδὲ ἐμοίχευον, τοῦτο ἐκαλοῦντο τὸ ὄνομα, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐν τῇ τούτων ἀποχῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν μείζονων κτήσει γινόμεθα ἅγιοι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπ' αὐτῆς τοῦ Πνεύματος τῆς ἐπιφοιτήσεως ταύτης τυγχάνομεν τῆς δωρεᾶς, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ πολιτείας πολλῶ μείζονος τῆς Ἰουδαϊκῆς.

Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ρήματα, ἄκουσον ἐκείνοις μὲν τί φησιν· «Οὐ φοιθάσεσθε, οὐ περικαθαριεῖτε τὰ τέκνα ὑμῶν, ὅτι λαὸς ἅγιός ἐστε». Ὡστε παρ' ἐκείνοις τοῦτο ἢ ἀγιωσύνη, τὸ τῶν εἰδωλικῶν ἀπηλλάχθαι νόμων· παρὰ δὲ ἡμῖν οὐχ οὕτως, ἀλλ' «ἵνα ἦ ἁγία», φησί, «καὶ σῶματι καὶ πνεύματι»· «Εἰρήνην διώκετε καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον»· καί, «Ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ». Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἅγιος ὄνομα ἐπὶ πάντων, ὧν ἂν λέγεται, τὴν αὐτὴν ἔννοιαν παρασιῆσαι· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς ἅγιος λέγεται, ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς. Ὅτε γοῦν ἤκουσε τὴν φωνὴν ταύτην παρὰ τῶν Σεραφίμ φερομένην ὁ Προφήτης, ὄρα τί φησιν· «Οἴμοι τάλας ἐγώ, ὅτι, ἄνθρωπος ὢν, καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ, ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντις, ἐγὼ οἰκῶ». Καίτοι καὶ ἅγιος καὶ καθαρὸς ἦν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀγιωσύνην ἡμεῖς τὴν ἄνω κρινόμενοι ἀκάθαρτοί ἐσμεν.

Ἄγιοι καὶ οἱ ἄγγελοι, ἅγιοι οἱ ἀρχάγγελοι, καὶ αὐτὰ τὰ Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ· ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς ἀγιωσύνης ἑτέρα πάλιν διαφορὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰς ὑπερεχούσας δυνάμεις. Ἐνῆν καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπεξελθεῖν, ἀλλ' ὁρῶ τὸν λόγον εἰς μῆκος πολὺ ἐκτεινόμενον· διό, περιαιτέρω πανσάμενοι προελθεῖν, ὑμῖν ἀφήσομεν τὰ λεπτόμε-

10. Δευτ. 18, 10.

11. Α' Κορ. 7, 34.

12. Ἐβρ. 12, 14.

13. Β' Κορ. 7, 1.

14. Ἦσ. 6, 5.

μα αὐτὸ μόνον ὅταν δὲν ἐπίστευαν εἰς τὰ εἴδωλα, δὲν ἐπόρνευαν καὶ δὲν ἐμοίχευαν. Ἐνῶ ἡμεῖς γινόμεθα ἅγιοι ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀνωτέρων. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπετύχαμεν τὴν δωρεὰν αὐτὴν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Πνεύματος· ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν μας ἡ ὁποία εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν.

Καὶ ὅτι αὐτὰ ποὺ λέγω δὲν εἶναι καυχησιολογία, ἄκουσε τί λέγει δι' ἐκείνους· «Νὰ μὴ παραδίσετε τὰ παιδιά σας εἰς μαντικούς ἐνθουσιασμοὺς καὶ καθάρσεις, διότι εἴσθε λαὸς ἅγιος»¹⁰. Ὡστε δι' ἐκείνους αὐτὸ ἦτο ἀγιωσύνη, τὸ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολατρικοὺς νόμους. Ἐνῶ εἰς ἡμᾶς δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ λέγει· «Διὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα»¹¹, καὶ «ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην καὶ τὸν ἁγιασμόν, διότι χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»¹², καὶ «νὰ τελειοποιῆσθε εἰς τὴν ἀγιωσύνην μὲ φόβον Θεοῦ»¹³. Δὲν ἀρκεῖ δηλαδὴ ἡ λέξις «ἅγιος» νὰ παραστήσῃ τὴν σημασίαν τοῦ πράγματος εἰς ὅλους ὅσους ἀναφέρεται. Διότι καὶ ὁ Θεὸς λέγεται ἅγιος, ἀλλὰ ὅπως ἡμεῖς. Ὅταν λοιπὸν ὁ προφήτης ἤκουσε τὴν λέξιν αὐτὴν νὰ προφέρεται ἀπὸ τὰ Σεραφίμ, κύτταξε τί εἶπεν· «Ἀλλοίμονον, εἶμαι δυστυχὴς, διότι ἐνῶ ἀκόμη εἶμαι ἄνθρωπος καὶ ἔχω ἀκάθαρτα χεῖλη, κατοικῶ μέσα εἰς λαὸν ὁ ὁποῖος ἔχει ἀκάθαρτα χεῖλη»¹⁴. Ἄν καὶ ἦτο καὶ ἅγιος καὶ καθαρὸς, ἀλλὰ ὅταν ἡμεῖς συγκρινώμεθα πρὸς τὴν ἄνω ἀγιωσύνην εἴμεθα ἀκάθαρτοι.

Ἄγιοι εἶναι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ αὐτὰ τὰ Σεραφίμ καὶ τὰ Χερουβίμ. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀγιωσύνην ὑπάρχει ἄλλη διαφορὰ ἀνάμεσα εἰς ἡμᾶς καὶ τὰς ὑπερεχούσας δυνάμεις. Θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὰ ἄλλα ὅλα, ἀλλὰ βλέπω ὅτι ὁ λόγος ἐκτείνεται εἰς μῆκος πολὺ· δι' αὐτὸ ἀφοῦ σταματήσωμεν νὰ προχωροῦμεν περαιτέρω, ἀφήνομεν τὰ ὑπόλοιπα νὰ τὰ ἐξετάσετε ἑσεῖς.

να μεταχειρίσαι. Ἐξεσι γὰρ καὶ ὑμῖν καὶ οἶκον ταῦτα συλλέγουσι συνιδεῖν τὴν διαφορὰν, καὶ τοῖς λοιποῖς ὁμοίως ἐπεξιέναι. «Δίδου» γάρ, φησί, «σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώ-τερος ἔσται». Ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ παρ' ἡμῶν, τὸ δὲ τέλος ἔ-
5 σται παρ' ὑμῶν. Ἡμῖν δὲ ἀναγκαῖον πάλιν ἀφρασθαι τῆς ἀ-
κολουθίας.

Εἰπὼν· «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλά-
βομεν», ἐπήγαγε· «Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος», δεικνὺς ὅτι
χάριτι καὶ Ἰουδαῖοι ἐσώζονται. Οὐ γὰρ διὰ τὸ πολυπληθεῖν
10 ὑμᾶς, φησί, ἀλλὰ διὰ τοὺς πατέρας ὑμᾶς ἐξελεξάμην. Εἰ
τοίνυν οὐκ ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων ἐξελέγησαν παρὰ Θε-
οῦ, δῆλον ὅτι χάριτι ταύτης ἔτυχον τῆς τιμῆς. Καὶ ἡμεῖς δὲ
χάριτι πάντες ἐσώθημεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς
αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶ μείζοσι καὶ ὑψηλοτέροις. Οὐ τοίνυν
15 τοιαύτη παρ' ἡμῖν χάρις· οὐδὲ γὰρ δὴ μόνον ἀμαρτημάτων
συγχώρησις ἡμῖν ἐδόθη (ἐπεὶ κατὰ τοῦτο κοινωνοῦμεν ἐκεί-
νοις· πάντες γὰρ ἡμαρτιον), ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνη, καὶ ἀγια-
σμός, καὶ νιοθεσία, καὶ Πνεύματος χάρις φαιδρύτερα πολλῶ
καὶ δαφιλεσιτέρα. Διὰ ταύτης τῆς χάριτος ἐγενόμεθα τῶ
20 Θεῶ ποθεῖνοί, οὐκ ἔτι μόνον ὡς δοῦλοι, ἀλλὰ καὶ ὡς υἱοὶ
καὶ ὡς φίλοι.

Διὰ τοῦτό φησι· «Χάριν ἀντὶ χάριτος». Καὶ γὰρ τὰ τοῦ
νόμου καὶ αὐτὰ χάριτος ἦν, καὶ αὐτὸ τὸ γενέσθαι ἡμᾶς ἐξ
οὐκ ὄντων. Οὐ γὰρ κατορθωμάτων προὔπηργμένων ταύτην
25 ἐλάβομεν τὴν ἀμοιβήν, (πῶς γὰρ οἱ μηδὲ ὄντες;), ἀλλὰ Θεοῦ
παταχόθεν τῆς εὐεργεσίας κατάρχοντος. Οὐ τὸ γενέσθαι
δὲ μόνον ἐξ οὐκ ὄντων, ἀλλὰ καὶ τὸ γενομένους εὐθέως μα-

Διότι ἤμπορεῖτε καὶ σεῖς νὰ τὰ συγκεντρώσετε καὶ νὰ ἰδῆτε τὴν διαφορὰν καὶ νὰ ἐξετάσετε καὶ τὰ ὑπόλοιπα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἄλλωστε λέγει· «Δίνε ἀφορμὴν εἰς τὸν σοφὸν καὶ θὰ γίνῃ πρὸ σοφός»¹⁵. Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν ἐγένεν ἀπὸ ἐμᾶς, τὸ δὲ τέλος θὰ γίνῃ ἀπὸ σαῶς. Ἐμεῖς δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ προχωρήσωμεν παρακάτω.

Ἄφοῦ εἶπεν «ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅλοι ἐμεῖς», ἐπρόσθεσε· «Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος», διὰ νὰ δείξη ὅτι μὲ τὴν χάριν ἐσώζοντο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Διότι δὲν σαῶς ἐδιάλεξα, λέγει, ἐπειδὴ εἴσασθε πολυπληθεῖς, ἀλλὰ χάρις εἰς τοὺς πατέρας σας. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν ἐξελέγησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔνεκα τῶν ἰδικῶν των κατορθωμάτων, εἶναι φανερόν ὅτι μὲ χάριν ἐπέτυχαν αὐτὴν τὴν τιμὴν. Καὶ ἐμεῖς βέβαια ὅλοι μὲ τὴν χάριν ἐσώθημεν, ἀλλὰ ὄχι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διότι ἡ σωτηρία μας δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ εἰς πολὺ ἀνώτερα καὶ ὑψηλότερα. Δὲν εἶναι παρομοία λοιπὸν ἡ ἰδικὴ μας χάρις. Ἄλλωστε δὲν μᾶς ἐδόθη μόνον συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν (διότι μόνον ὡς πρὸς αὐτὸ συνδεόμεθα μὲ ἐκείνους, ἀφοῦ ὅλοι ἡμάρτησαν), ἀλλὰ καὶ δικαίωσις καὶ ἁγιασμὸς καὶ υἰοθεσία καὶ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ πολὺ πρὸ φωτεινῆ καὶ πλουσιοπάροχος. Μὲ αὐτὴν τὴν χάριν ἐγίναμεν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεόν, ὄχι μόνον ὡς δοῦλοι, ἀλλὰ καὶ ὡς παιδιὰ καὶ ὡς φίλοι.

Δι' αὐτὸ λέγει· «χάριν ἀντὶ χάριτος». Διότι καὶ τὰ γεγονότα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου ἦσαν ἀποτελέσμα χάριτος, καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ γεγονὸς τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας μας. Διότι δὲν ἐπήραμεν αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν διὰ κατορθώματά μας τὰ ὁποῖα εἶχαν προηγηθῆ (πῶς ἄλλωστε θὰ ἦτο τοῦτο δυνατόν, ἀφοῦ οὔτε κἂν ὑπῆρχαμεν;) ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ παντοῦ ἀρχίζει μὲ εὐεργεσίαν. Καὶ δὲν ἐπήραμε μόνον τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι μόλις ἐδημιουργήθημεν ἀμέσως ἐδιδάχθημεν καὶ αὐτὰ πρὸς ἃ πρέπει νὰ κάνωμεν καὶ αὐτὰ πρὸς ἃ δὲν πρέπει νὰ

θεῖν τὰ τε πρακτέα καὶ τὰ μὴ πρακτέα, καὶ τοῦτον ἐν τῇ φύσει λαβεῖν τὸν νόμον, καὶ τὸ τοῦ συνειδότος κριτήριον ἀδέκαστον ἡμῖν παρακαταθέσθαι τὸν ποιήσαντα χάριτος ἦν μεγίστης καὶ φιλανθρωπίας ἀφάτου .

5 Καὶ τὸ τὸν νόμον δὲ τοῦτον διαφθαρέντα ἀνακινήσασθαι διὰ τοῦ γραπιοῦ χάριτος ἦν. Τὸ μὲν γὰρ ἐπόμενον ἦν τοὺς τὴν ἅπαξ δοθεῖσαν ἐνιολὴν παραχαράτιοντος κολάζεσθαι καὶ τιμωρεῖσθαι, τὸ δὲ γενόμενον οὐ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ πάλιν διόρθωσις, καὶ συγγνώμη οὐκ ὀφειλομένη, ἀλλ' ἀπὸ ἐλέου καὶ
10 χάριτος διδομένη. Ὅτι γὰρ χάριτος ἦν καὶ ἐλέου, ἄκουσον τί φησιν ὁ Δαυὶδ· «Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος καὶ κρῖμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις. Ἐγνώρισε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τῷ Μωϋσεῖ, τοῖς νίοις Ἰσραὴλ τὰ θελήματα αὐτοῦ». Καὶ πάλιν, «Χρησιὸς καὶ εὐθύς ὁ Κύριος· διὰ τοῦτο νομοθετήσῃ ἐν ὁδοῦ
15 ἁμαρτάνοντος».

3. Ἐλεημοσύνης οὖν ἅρα καὶ οἰκτιρμῶν καὶ χάριτος τὸ τὸν νόμον λαβεῖν. Διὰ τοῦτο, εἰπὼν «Χάριν ἀντὶ χάριτος», ἔτι θερμότερον ἐπαγωνιζόμενος τῷ μεγέθει τῶν δεδομένων, ἐπάγει, λέγων· «Ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ
20 ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». Εἶδεις πῶς ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐνὶ ρήματι ὅ τε Βαπτιστῆς Ἰωάννης, ὅ τε μαθητῆς πρὸς τὴν ὑψηλοτάτην τοὺς ἀκροατὰς ἐνάγουσι γινῶσιν, πρότιρον τοῖς ταπεινοτέροις ἐγγυμνάσαντες; Ἐκεῖνος μὲν γάρ, πρὸς ἑαυτὸν συγκρίνας τὸν ἀσυγκρίτως ἀπάντων
25 ὑπερέχοντα, οὕτως αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δείκνυσι τὴν ὑπεροχὴν, λέγων· «Ὅς ἔμπροσθέν μου γέγονεν», εἶτα ἐπάγων τὸ «πρωτός μου ἦν»· οὗτος δὲ ἐκείνου μὲν πολλῶ μείζον ἐποίησε, τῆς δὲ ἀξίας τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἔλαιον· οὐ γὰρ πρὸς Ἰωάννην, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐκείνου μᾶλλον θαυμαζόμενον παρὰ
30 Ἰουδαίοις ποιεῖται τὴν σύγκρισιν, τὸν Μωϋσέα λέγων· «Ὁ

16. Ψαλμ. 102, 6 καὶ 7.

17. Ψαλμ. 24, 8.

κάνωμεν καὶ τὸ ὅτι ἐλάβαμεν τὸν φυσικὸν νόμον καὶ τὸ ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἔβαλε μέσα μας τὸ ἀδέκαστον κριτήριον τῆς συνειδήσεως, ὅλα αὐτὰ ὤφειλοντο εἰς τὴν πάρα πολὺ μεγάλην χάριν καὶ τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν.

Καὶ τὸ ὅτι ὅταν ὁ νόμος αὐτὸς διεστράφη τὸν ἐπανεκτήσαμεν γραπτόν, καὶ αὐτὸ ὤφειλετο εἰς τὴν χάριν. Διότι τὸ μὲν φυσικὸν ἦτο, αὐτοὶ ποὺ παρεχάραξαν τὴν ἐντολὴν ποὺ τοὺς ἐδόθη κάποτε, νὰ κολασθοῦν καὶ νὰ τιμωρηθοῦν. Αὐτὸ ὅμως ποὺ ἔγινε δὲν ἦτο αὐτό, ἀλλὰ νέα διόρθωσις καὶ συγγνώμη, ἡ ὁποία δὲν ὤφειλετο, ἀλλὰ ἐδόθη ἀπὸ συμπαθείαν καὶ χάριν. Ὅτι δὲ ἦτο καρπὸς συμπαθείας καὶ χάριτος, ἄκουσε τί λέγει ὁ Δαβὶδ· «Ἀπὸ ἐλεημοσύνην καὶ οἴκτον πρὸς ὅλους τοὺς ἀδικημένους ὁ Κύριος ἐγνώρισε τὰ θελήματατά του εἰς τὸν Μωϋσῆν»¹⁶ καί· «Ἀγαθὸς καὶ εἰλικρινῆς εἶναι ὁ Κύριος, δι' αὐτὸ θὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν σωστὸν δρόμον ὅσους ἀμαρτάνουν»¹⁷.

3. Ἄρα λοιπὸν ἦτο ἔργον καὶ εὐσπλαχνίας καὶ χάριτος τὸ νὰ λάβωμεν τὸν νόμον. Δι' αὐτό, ἀφοῦ εἶπε «χάριν ἀντὶ χάριτος», εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ ἀποδώσῃ πρὸς θερμὰ τὸ μέγεθος τῶν ὅσων μᾶς ἐδόθησαν, προσθέτει τὰ ἐξῆς· «Ὁ νόμος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἐνῶ ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ἦλθε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Κυττάξετε πῶς ἤσυχον καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ μίαν λέξιν καὶ ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης καὶ ὁ μαθητὴς ὀδηγοῦν τοὺς ἀκροατάς των πρὸς τὴν ἀνωτέραν γνῶσιν, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἐξήσκησαν εἰς τὰ κατώτερα; Διότι ἐκεῖνος μὲν ἀφοῦ ἐσύγκρινε πρὸς τὸν ἑαυτὸν τοῦ αὐτὸν ποὺ ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ἀπὸ ὅλους, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἔδειξεν ἐν συνεχείᾳ τὴν ὑπεροχὴν του λέγων· «Αὐτὸς ἦλθε πρὶν ἀπὸ ἐμένα», καὶ προσθέτων κατόπιν τὸ «ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Αὐτὸς δὲ ἔκανε κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνον, ἀλλ' ὅπωςδήποτε κατώτερον τῆς ἀξίας τοῦ Μονογενοῦς. Διότι δὲν κάνει τὴν σύγκρισιν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ποὺ ἐθαυμάζετο περισσότερο ἐκείνου ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἐννοῶ τὸν Μωϋ-

νόμος» γάρ, φησί, «διὰ Μωϋσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο».

Καὶ θέα τὴν σύνεσιν. Οὐ τοῦ προσώπου ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων. Τούτων γὰρ ἀποδειχθέντων 5 πολλῶ μειζόνων, ἐξ ἀνάγκης καὶ τοὺς ἀγνώμονας εἰκὸς ἦν παραδέξασθαι τὴν ψῆφον καὶ τὴν ὑπόνοιαν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὅτιαν γὰρ τὰ πράγματα μαρτυρῇ, τὰ μηδεμίαν ἔχοντα ὑποψίαν ὡς πρὸς χάριν τινός, ἢ καὶ πρὸς ἀπέχθειαν τοῦτο ποιοῦντα, ἀναμφισβήτητον καὶ τοῖς ἀγνώμοσι τὴν ψῆφον πα-
10 ρίσησιν. Οἷα γὰρ ἂν αὐτὰ διαθῶσιν οἱ ποιήσαντες, τοιαῦτα μένει φαινόμενα, διὸ μάλιστα πάντων ἀνύποπιος ἢ παρὰ τούτων ἔστι μαρτυρία.

Ὅρα δὲ καὶ πῶς ἀνεπαχθῆ ποιεῖται τὴν παράθεσιν καὶ παρὰ τοῖς ἀσθενεσιτέροις· οὐ γὰρ κατασκευάζει τῷ λόγῳ
15 τὴν ὑπεροχὴν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὀνομάτων γυμνῶν τὴν διαφορὰν παραδείκνυσι, χάριν καὶ ἀλήθειαν ἀντιθεῖς νόμῳ, καὶ τὸ «ἐγένετο» τῷ «ἐδόθη». Πολὺ δὲ τὸ μέσον ἐκατέρων. Τὸ μὲν γὰρ διακονουμένου ἦν, τὸ «ἐδόθη», λαβόντιος παρ' ἐτιέρου καὶ δόντιος οἷς προσειάγη δοῦναι, τὸ δὲ «ἐγένετο» ἢ
20 χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια βασιλέως, μετὰ ἐξουσίας πάντα ἀφιέντιος τὰ ἁμαρτήματα, καὶ αὐτοῦ κατασκευάζοντιος τὴν δωρεάν. Διὸ ἔλεγεν· «Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι»· καὶ πάλιν· «Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Ἐγερθεὶς ἀ-
25 ρον τὴν κλίνην σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου».

Ὅραὲς πῶς ἡ χάρις γίνεται δι' αὐτοῦ; Σκόπει δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὴν μὲν οὖν χάριν, καὶ ταῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν λησιτὴν καὶ ἡ τοῦ βαπτίσματος δωρεὰ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἢ δι' αὐτοῦ διδομένη, δείκνυσι, καὶ ἕτερα πολλά, τὴν
30 δὲ ἀλήθειαν σαφεσιτέραν εἰσόμεθα, ἂν τοὺς τύπους καταμά-

18. Μάρκ. 2, 5.

19. Μάρκ. 2, 10-11.

σῆν. Λέγει δηλαδή· «Ὁ νόμος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ἦλθε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Καὶ κύτταξε τὴν σύνεσίν του· δὲν κάνει σύγκρισιν τῶν προσώπων, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων. Διότι ὅταν αὐτὰ ἀποδειχθοῦν ἀνώτερα, κατ' ἀνάγκην καὶ οἱ ἀγνώμονες εἶναι φυσικὸν νὰ παραδεχθοῦν καὶ τὸ δόγμα καὶ τὴν γνώμην περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὅταν μαρτυροῦν τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμίαν ὑποψίαν ὅτι τὸ κάνουν αὐτὸς πρὸς χάριν ἢ ἔχθραν κάποιου, παρουσιάζουν ἀναμφισβήτητον τὸ δόγμα καὶ εἰς τοὺς ἀγνώμονας. Διότι τὰ φαινόμενα παραμένουν ὅπως τὰ ἄφησαν αὐτοὶ ποὺ τὰ ἔκαναν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ μαρτυρία των εἶναι περισσότερο ὄλων ἀναμφισβήτητος.

Κύτταξε δὲ πόσον ἄκοπον κάνει τὴν παράθεσίν των καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεστεροὺς. Διότι δὲν προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ ἀποδεικνύει τὴν διαφορὰν μὲ τὰς ἰδίας τὰς λέξεις, ἀντιπαραθέτων τὴν «χάριν» καὶ τὴν «ἀλήθειαν» εἰς τὸν «νόμον» καὶ τὸ «ἐγένετο» εἰς τὸ «ἐδόθη». Εἶναι δὲ μεγάλη ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο. Διότι τὸ μὲν «ἐδόθη» ἀναφέρεται εἰς ὑπηρετήν, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ἀπὸ ἄλλον καὶ ἔδωκεν εἰς ἐκείνους ποὺ διετάχθη νὰ δώσῃ. Ἐνῶ τὸ «ἐγένετο», ἡ «χάρις» καὶ ἡ «ἀλήθεια» ἀναφέρονται εἰς βασιλέα ὁ ὁποῖος μὲ κάθε ἐξουσίαν συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα καὶ ἐνεργεῖ ὁ ἴδιος τὴν δωρεάν. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε «σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι»¹⁸, καί· «Διὰ νὰ γνωρίσετε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει δικαίωμα νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας εἰς τὴν γῆν, λέγει εἰς τὸν παραλυτικόν· σὴκω ἐπάνω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πῆγαινε εἰς τὴν οἰκίαν σου»⁹.

Βλέπεις πῶς ἔρχεται ἡ χάρις δι' αὐτοῦ; Κύτταξε τώρα καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὴν μὲν χάριν λοιπὸν τὴν ἀποδεικνύουν καὶ αὐτά, καὶ ὅσα ἔγιναν μὲ τὸν ληστήν, καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ χορηγεῖται ἀπὸ αὐτόν, καὶ πολλὰ ἄλλα. Τὴν δὲ ἀλήθειαν θὰ τὴν γνωρίσωμεν καλύτερα, ὅταν μάθωμεν καλὰ τοὺς τύπους.

θωμεν. Τὰς γὰρ μελλούσας ἐπιτελεῖσθαι ἐν τῇ Καινῇ οἰκο-
νομίᾳ προλαβόντες προδιέγραψαν οἱ τύποι ὡς τύποι ἐλθῶν
δὲ ἐπετέλεσεν αὐτὴν ὁ Χριστός.

Ἴδωμεν τοίνυν καὶ τοὺς τύπους ἐν ὀλίγοις· οὐδὲ γὰρ
5 ἅπαντα διελθεῖν τὰ τῶν τύπων τοῦ νῦν καιροῦ ἀφ' ὧν δὲ
παραθήσομαί τινα μαθόντες, καὶ τὰ λοιπὰ εἴσεσθε. Βούλε-
σθε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πάθους ἀρξώμεθα;

Τί οὖν φησιν ὁ τύπος· Λάβετε ἀρνίον καὶ οἰκίαν, καὶ
θύσατε, καὶ ποιήσατε, ὡς προσέξατε καὶ ἐνομοθέτησεν. Ὁ
10 δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ προσιάττει τοῦτο γενέσθαι,
ἀλλ' αὐτὸς αὐτὸ γίνεται, θυσίαν ἑαυτὸν καὶ προσφορὰν τῷ
Πατρὶ προσενεγκών.

4. Ὅρα πῶς ὁ μὲν τύπος ἐδόθη διὰ Μωϋσέως, ἡ δὲ
ἀλήθεια ἐγένετο διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν ἐν τῷ ὄρει
15 Σινᾶ, τῶν Ἀμαληκιτῶν πολεμούντων Ἑβραίοις, αἱ χεῖρες
μὲν ἐσιτηρίζοντο τοῦ Μωϋσέως, αἰρόμεναι ὑπὸ Ἀαρῶν καὶ
Ἔωρ, ἑκατέρωθεν ἐσιώτων, ὁ δὲ Χριστὸς παραγενόμενος,
αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὰς χεῖρας τείνας εἶχεν ἐν τῷ σιαυρῷ.
Εἶδες πῶς ὁ μὲν τύπος ἐδίδοτο, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐγίνετο;

20 Πάλιν ὁ νόμος ἔλεγεν· «Ἐπικατάραιος πᾶς ὃς οὐκ ἐμ-
μένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ»· ἡ
δὲ χάρις τί φησι; «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ
πεφοριτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς»· καὶ ὁ Παῦλος, «Χρι-
στὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάραι τοῦ νόμου, γενόμε-
25 νος ὑπὲρ ἡμῶν κατάραι».

Ἐπεὶ οὖν τοσαύτης ἀπολελαύκαμεν χάριτος καὶ ἀληθεί-
ας, παρακαλῶ, μὴ διὰ τὸ μέγεθος τῆς δώρεα γενώμεθα ρα-
θυμότεροι ὅσα γὰρ μείζονος ἡξιώθημεν τιμῆς, τοσοῦτω
καὶ πλείονός ἐσμεν ἀρετῆς ὀφειλέται. Ὁ μὲν γὰρ μικρὰ
30 εὐεργειηθεῖς, κἂν μικρὰ ἐπιδείξηται, οὐ τοσαύτης καταγνώ-

20. Ἐξ. 12, 5.

21. Δευτ. 27, 26.

22. Ματθ. 11, 28.

Διότι τὰς ἐνεργείας πού ἐπρόκειτο νὰ γίνουν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐπρόλαβαν καὶ τὰς προδιέγραψαν οἱ τύποι ὡς τύποι, καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ Χριστὸς τὰς ἐπραγματοποίησεν.

Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν καὶ τοὺς τύπους δι' ὀλίγων, διότι δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ διεξέλθωμεν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς τύπους. Ἄν ὅμως μάθετε μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ παραθέσω, θὰ γνωρίσετε καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ τύπος; Πάρετε ἓνα ἄρνι εἰς κάθε οἰκίαν, θυσιάσατέ το καὶ κάνετε ὅπως διέταξε καὶ ἐνομοθέτησεν²⁰. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς δὲν κάνει ἔτσι· διότι δὲν προστάζει νὰ γίνῃ αὐτό, ἀλλὰ ὁ ἴδιος γίνεται, προσφέρων τὸν ἑαυτὸν τοῦ θυσίαν καὶ προσφορὰν εἰς τὸν Πατέρα.

4. Κύτταξε πῶς ὁ μὲν τύπος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἡ δὲ ἀλήθεια ἦλθε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν, ὅταν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ οἱ Ἀμαληκῖται ἐπολεμοῦσαν τοὺς Ἑβραίους, τὰ μὲν χέρια τοῦ Μωϋσέως ἐστηρίζοντο βασταζόμενα ἀπὸ τὸν Ἀαρών καὶ τὸν Ὠρ οἱ ὁποῖοι ἐστέκοντο ἀπὸ τὰς δύο πλευράς του. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς, ὅταν ἦλθεν, ὁ ἴδιος εἶχεν ἀπλώσει τὰ χέρια του εἰς τὸν σταυρόν. Εἶδες πῶς ὁ μὲν τύπος ἐδίδετο, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐπραγματοποιεῖτο;

Καὶ πάλιν, ὁ νόμος ἔλεγεν· «Καταραμένος νὰ εἶναι ὁποιος δὲν ἐμμένει εἰς ὅλα ὅσα εἶναι γραμμένα εἰς τὸ βιβλίον αὐτό»²¹, ἐνῶ ἡ χάρις τί λέγει; «Ἐλᾶτε εἰς ἐμένα ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ξεκουράσω»²². Καὶ ὁ Παῦλος· «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος πρὸς χάριν μας κατάρα»²³.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπηλαύσαμεν τόσην χάριν καὶ ἀλήθειαν, παρακαλῶ νὰ μὴ γινώμεθα ὀκνηρότεροι ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τῆς δωρεᾶς. Διότι ὅσον μεγαλυτέρας τιμῆς ἠξιώθημεν, τόσον περισσοτέραν ἀρετὴν ὀφείλομεν. Διότι ἐκεῖνος πού εὐηργετήθη ὀλίγον, καὶ ἂν ἀκόμη παρουσιάσῃ μικρὰ ἔργα, δὲν εἶναι τόσον ἀξιοκατάκριτος. Ἐκεῖνος ὅμως πού

23. Γαλ. 3, 13.

σεως ἄξιός ἐστιν, ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν τῆς τιμῆς ἀναβάς, εἶτα χαμαίζηλα καὶ ταπεινὰ ἐπιδεικνύμενος, πολλῶ μείζονος ἔσται κολάσεως ἄξιος.

Ἄλλά, μὴ γένοιτο περὶ ὑμῶν τοιαῦτα ὑποπιεῦσαί ποτε.

5 Πεποίθαμεν γὰρ ἐν Κυρίῳ ὅτι πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἐπιερώσατε, καὶ τῆς γῆς ἀπανέσιγτε, καί, ἐν τῷ κόσμῳ ὄντες, οὐ τὰ τοῦ κόσμου μεταχειρίζεσθε. Ἄλλ' ὅμως καὶ πεπεισμένοι οὐ πανόμεθα συνεχῶς τὰ αὐτὰ παρακαλοῦντες. Ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀγῶσιν οὐ τοὺς ἀναπεπιωκό-

10 τας, οὐδὲ τοὺς ὑπίους κειμένους, ἀλλὰ τοὺς ἐνεργοῦντας, τοὺς ἔτι τρέχοντας ἅπαντες προτιρέπονται οἱ θεαταί. Ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ ὡς ἀνόνητα ποιοῦντες, καὶ οὐ δυνάμενοι διὰ τῶν παρακλήσεων αὐτοὺς ἀνασιῆσαι, ἀπορραγέντας καθάπαξ τῆς νίκης, οὕτω παύονται καταγινώσκοντες, ἐνιαῦθα

15 δὲ οὐκ ἔφ' ὑμῶν μόνον τῶν νηφόντων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀναπεσόντων, εἰ βουληθεῖεν μεταβαλέσθαι, ἔστι τι προσδοκῆσαι χρησιόν. Διὸ καὶ πάντα πράττομεν, παρακαλοῦντες, ὄνειδίζοντες, προτιρέποντες, ἐπαινοῦντες, ὥστε τὴν ὑμετέραν πραγματεύεσθαι σωτηρίαν.

20 Μὴ τοίνυν τῇ συνεχεῖ τῇ περὶ τῆς πολιτείας δυσχεράνητε παραινέσει· οὐ γὰρ ραθυμίαν κατεγνωκότων ἔστι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ χρησιὰς σφόδρα ἐλπίδας ἐχόντων περὶ ὑμῶν. Οὐ πρὸς ὑμᾶς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς λέγοντας ταῦτα εἴρηται, καὶ εἰρήσεται· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς

25 δεόμεθα διδασκαλίας. Εἰ γὰρ καὶ παρ' ἡμῶν λέγεται, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς οὐδὲν κωλύει ταῦτα λέγεσθαι. Τὸν μὲν γὰρ εὐρῶν ὑπεύθυνον ὄντα ὁ λόγος διωρθώσατο, τὸν δὲ ἐκτός

ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀνωτάτην κορυφὴν τῆς τιμῆς, ὅταν κατό-
πιν ἐπιδεικνύῃ ταπεινὰ καὶ χαμερπῆ, εἶναι ἄξιος πολὺ με-
γαλυτέρας τιμωρίας.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ χρειασθῆ νὰ ὑποψιασθῶμεν κάτι τέ-
τοιο δι' ἐσᾶς. Ἐχομεν ἐμπιστοσύνην εἰ τὸν Κύριον, ὅτι ἔ-
χετε περουγίσει τὰς ψυχὰς σας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔχε-
τε ἀπαγκιστρωθῆ ἀπὸ τὴν γῆν καί, ἐνῶ εὐρίσκεσθε εἰς τὸν
κόσμον, δὲν χρησιμοποιεῖτε τὰ τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ὅμως, ἂν
καὶ εἴμεθα πεπεισμένοι, δὲν παύομεν νὰ σᾶς παρακαλοῦμεν
συνεχῶς διὰ τὰ ἴδια πράγματα. Διότι καὶ εἰς τοὺς κοσμικοὺς
ἀγῶνας οἱ θεαταὶ ὅλοι δὲν προτρέπουν ἐκείνους πὺ ἔχουν
πέσει, οὔτε ἐκείνους πὺ εὐρίσκονται ξαπλωμένοι ἀνάσκε-
λα, ἀλλὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι κινοῦνται καὶ τρέχουν ἀκόμη.
Εἰς ἐκείνους βέβαια, ἐπειδὴ ἀνώφελα κουράζονται καὶ δὲν
ἠμποροῦν μὲ τὰς προτροπὰς νὰ τοὺς σηκώσουν, ἀφοῦ ἀπε-
κλείσθησαν ὀριστικῶς ἀπὸ τὴν νίκην, ἔτσι παύουν νὰ τοὺς
κατηγοροῦν. Ἐδῶ ὅμως, ὅχι μόνον εἰς σᾶς οἱ ὅποιοι εἴσθε
νηφάλιοι, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους πὺ ἔπесαν, ἐὰν θελήσουν
νὰ ἀλλάξουν, ὑπάρχει ἐλπίς νὰ περιμένωμεν κάποια βελ-
τίωσιν. Δι' αὐτὸ καὶ κάνομεν τὰ πάντα· παρακαλοῦμεν, κατη-
γοροῦμεν, προτρέπομεν, ἐπαινοῦμεν, διὰ νὰ κατορθώσωμεν
τὴν σωτηρίαν σας.

Μὴ δυσανασχετήσετε λοιπὸν εἰς τὴν συνεχῆ παραίνε-
σιν διὰ τὴν ζωὴν σας. Διότι ὅσα λέγονται δὲν εἶναι ἀνθρώ-
πων πὺ σᾶς κατηγοροῦν διὰ ὀκνηρίαν, ἀλλὰ ἀνθρώπων πὺ
ἔχουν πολὺ καλὰς ἐλπίδας δι' ἐσᾶς. Ἄλλωστε αὐτὰ δὲν λέ-
γονται οὔτε θὰ λέγωνται μόνον εἰς σᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμᾶς
πὺ τὰ λέγομεν. Διότι καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν ἀνάγκην
τῆς ἰδίας διδασκαλίας. Ἐὰν δὲ λέγωνται ἀπὸ ἐμᾶς, τίποτε
δὲν τὰ ἐμποδίζει νὰ λέγωνται καὶ εἰς ἐμᾶς. Διότι τὸν μὲν
ἕνα, πὺ εἶναι ὑπεύθυνος, ὅταν τὸν εὕρῃ ὁ λόγος τὸν διορ-
θώνει, τὸν δὲ ἄλλον, ὁ ὅποιος εὐρίσκεται ἔξω καὶ εἶναι ἀπηλ-
λαγμένος τῆς εὐθύνης, ὡς εὐρισκόμενον μακράν, πάλιν τὸν

καὶ ἀπηλλαγμένον ὡς πορρωτάτω πάλιν ἐπήγαγεν· οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἐσμὲν καθαροί.

Ἡ τε οὖν ἰατρικὴ κοινή, τὰ τε φάρμακα ἅπανσι πρόκει-
ται ἢ δὲ θεραπεία λοιπὸν οὐ κοινή, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν χρω-
5 μένων προαίρεσιν γίνεται. Διὸ καὶ ὁ μὲν δεόντως μεταχει-
ρίσας τὸ φάρμακον ἀπώνατό τι τῆς θεραπείας, ὁ δὲ μὴ ἐ-
πιθεὶς τῷ τραύματι μεῖζον εἰργάσατο τὸ κακόν, καὶ εἰς τὴν
χαλεπωτάτην κατέστρεψε τελευτήν. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν ἰα-
τρευόμενοι, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον χαίρωμεν, καὶ πικρὰς φέρη
10 τὰς ὀδύνας τῆς διδασκαλίας ἢ μεθοδεία· πολὺ γὰρ ἥδιστον
ἡμῖν ὕστερον ἐπιδείξεται τὸν καρπὸν.

Πάντα οὖν εἰς τοῦτο πράττωμεν, ὅπως καθαροὶ τραυ-
μάτων καὶ πληγῶν, ὅς οἱ τῆς ἁμαρτίας ὀδόντιες ἐντιθέασι
τῇ ψυχῇ, εἰς τὸν αἰῶνα ἀπάρωμεν ἐκεῖνον, ἵνα ἄξιοι τῆς
15 ὄψεως γενόμενοι τοῦ Χριστοῦ, μὴ ταῖς τιμωρητικαῖς καὶ
ἀποτόμοις δυνάμεσι κατὰ τὴν ἡμέραν παραδοθῶμεν ἐκείνην,
ἀλλὰ ταῖς δυναμέναις πρὸς τὴν κληρονομίαν εἰσαγαγεῖν ἡ-
μᾶς τῶν οὐρανῶν, τὴν ἠτοιμασμένην τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν·
ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
20 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐπαναφέρει. Ἐλλωστε οὔτε ἐμεῖς εἴμεθα καθαροὶ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

Καὶ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας λοιπὸν εἶναι κοινὸς καὶ τὰ φάρμακα ὑπάρχουν δι' ὅλους. Ἡ θεραπεία ὅμως δὲν εἶναι κοινή, ἀλλὰ ἐπιτυγχάνεται ἀνάλογα μὲ τὴν προαίρεσιν ἐκείνων ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος ποὺ χρησιμοποιοεῖ καταλλήλως τὸ φάρμακον ἐπιτυγχάνει μέρος τῆς θεραπείας. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπιθέτει φάρμακον εἰς τὸ τραῦμα, κάνει τὸ κακὸν μεγαλύτερον καὶ τὸ ὀδηγεῖ εἰς τὸ χειρότερον τέλος. Ἄς μὴ ὑποφέρωμεν λοιπὸν ὅταν θεραπευώμεθα, ἀλλὰ μάλλον νὰ δοκιμάζωμεν χαράν, ἔστω καὶ ἂν ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας μᾶς δημιουργῇ πικροὺς πόνους. Διότι ἀργότερα θὰ ἐπιδείξῃ πλούσιον καρπὸν.

Ἄς τὰ κάνωμεν λοιπὸν ὅλα μὲ σκοπὸν νὰ φύγωμεν εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον καθαροὶ ἀπὸ τραύματα καὶ πληγὰς, τὰς ὁποίας ἐναπέθεσαν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὰ δόντια τῆς ἁμαρτίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς θέας τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μὴ παραδοθῶμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὰς τιμωροὺς καὶ ἀποτόμους δυνάμεις, ἀλλὰ εἰς ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ μᾶς εἰσαγάγουν εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἐτοιμασμένη χάριν ἐκείνων ποὺ τὸν ἀγαποῦν. Αὐτὴν τὴν κληρονομίαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄.

Ἰω. 1, 18

«Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πρόποτε· ὁ Μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο».

5 1. Τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ρημάτων, τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς κειμένων, οὐχ ἀπλῶς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπακούειν βούλεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν μακάριος Δαυὶδ πολλαχοῦ τῶν Ψαλμῶν προέγραφε τῶν ἑαυτοῦ τὸ «εἰς σύνεσιν», καὶ ἔλεγεν· «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου,
10 καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου». Μετὰ δὲ τοῦτον καὶ ὁ τούτου παῖς ὑποτιθεὶς δείκνυσιν ὅτι δεῖ καθάπερ ἀργύριον ἐκζητεῖν τὴν σοφίαν, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ χρυσοῖον αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι.

Καὶ ὁ Κύριος δέ, τοῖς Ἰουδαίοις παραινῶν τὰς Γρα-
15 φὰς ἐρευνᾶν, ἐπὶ πλέον ἡμᾶς εἰς ζήτησιν ἐνάγει. Οὐκ ἂν γὰρ οὕτως εἶπεν, εἴ γε αὐτόθεν καὶ ἐκ πρώτης αὐτὰς καταλαβεῖν δυνατὸν ἦν τῆς ἀναγνώσεως. Τὸ γὰρ ἐν μέσῳ κείμενον καὶ πρόχειρον οὐδεὶς ποτ' ἂν ἐρευνήσαιο, ἀλλὰ τὸ συνεσκιασμένον, καὶ μετὰ πολλῆς εὐρισκόμενον τῆς ζητήσεως.
20 Διὰ τοῦτο καὶ θησαυρὸν κεκρυμμένον αὐτὰς εἶναί φησι, πρὸς τὴν ζήτησιν ἡμᾶς διεγείρων. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρηται, ἵνα μὴ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχε προσβάλλωμεν τοῖς τῶν Γραφῶν ρήμασιν, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας πολλῆς.

Εἰ μὲν γὰρ ἀνεξειτάσιως τις ἐπακούσειε τῶν λεγομένων
25 ἐν αὐταῖς, καὶ δέξαιο πάντα οὕτως ὡς εἴρηται κατὰ τὸ γράμμα, πολλὰ τὰ ἄτοπα ὑποπιεύσει περὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι καὶ ἀπὸ χαλκοῦ συνεσιάναι

1. Ψαλμ. 118, 18.

2. Παροιμ. 16, 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄.

Ἰω. 1, 18

«Τὸν Θεὸν δὲν τὸν ἔχει ἰδεῖ ποτὲ κανεῖς. Ὁ μονογενὴς Υἱὸς ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος τὸν ἔκανε γνωστόν».

1. Ὁ Θεὸς δὲν θέλει ἀπλῶς νὰ ἀκούωμεν μὲ προσοχὴν τὰς λέξεις καὶ τὰ λόγια ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὰς Γραφάς, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀκούωμεν καὶ μὲ πολλὴν φρόνησιν. Δι' αὐτὸ ὁ μὲν μακάριος Δαβὶδ εἰς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς του ἔγραφε τὸ «εἰς σύνεσιν» καὶ ἔλεγεν· «Ἐνοιξέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ κατανοήσω τὰ θαυμαστὰ πράγματα τοῦ νόμου Σου»¹, ὁ δὲ υἱὸς του μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον συμβουλευτικῶς ὑποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητοῦμεν τὴν σοφίαν ὡσὰν ἀργύριον, ἢ μᾶλλον νὰ τὴν ἐπιδιώκωμεν περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸν χρυσόν»².

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κύριος προτρέπων τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐρευνοῦν τὰς Γραφάς, μᾶς ὑποδεικνύει ἐπιμόνως νὰ τὴν ἀναζητοῦμεν. Διότι δὲν θὰ ἔλεγεν ἔτσι, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ τὰς κατανοήσωμεν ἀμέσως καὶ μὲ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν. Ἄλλωστε, ποτὲ κανεῖς δὲν θὰ διερευνοῦσεν ἕνα εὐκόλον καὶ πρόχειρον κείμενον, ἀλλὰ ἕνα κείμενον συγκεκαλυμμένον ποὺ κατανοεῖται ὕστερα ἀπὸ πολλὴν διερεύνησιν. Δι' αὐτὸ λέγει ὅτι αἱ Γραφαὶ εἶναι κρυμμένος θησαυρός, διὰ νὰ μᾶς παροτρύνῃ πρὸς ἀναζήτησιν. Αὐτὰ δὲ ἔχουν λεχθῆ εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ διεξερχώμεθα μὲ ἐπιπολαιότητα τὰ λόγια τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν προσοχὴν.

Διότι ἐὰν κανεῖς ἀκούῃ ἀνεξέλεγκτα ὅσα λέγονται εἰς αὐτάς, καὶ τὰ δέχεται ὅλα ἔτσι ὅπως λέγονται κατὰ γράμμα, θὰ ὑποθέσῃ πολλὰ ἄτοπα πράγματα διὰ τὸν Θεόν. Καὶ θὰ πρέπει νὰ παραδεχθῆ ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὅτι ἀποτελεῖ-

καὶ ὄργιλον καὶ θυμώδη καὶ πολλὰ ἔτι τούτων χείρονα περὶ αὐτοῦ δέξεται δόγματα. Εἰ δὲ τὸν νοῦν, τὸν ἐν τῷ θάθει κείμενον, καταμάθοι, πάσης ταύτης ἀπαλλαγίσεται τῆς ἀιοπίας. Ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν προκείμενον ἡμῖν ἀνάγνωσμα κολ-
 5 πον φησὶ τὸν Θεὸν ἔχειν, ὅπερ σωμάτων ἐστὶν ἴδιον. Ἄλλ' οὐδεὶς οὕτω μέμνηεν, ὥστε σῶμα ὑποπιεῦσαι τὸν ἀσώματον εἶναι.

Ἴν' οὖν ἀξίως τῆς πνευματικῆς ἐννοίας τὸ πᾶν ἐκλάβωμεν, φέρε ἀνωθεν τὸ χωρίον διερευνησώμεθα. «Θεὸν
 10 οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε». Ἐκ ποίας ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν ἀκολουθίας ὁ Εὐαγγελιστής; Δείξας πολλὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ δωρεῶν τὴν ὑπερβολήν, ὡς εἶναι τὸ μέσον ἄπειρον τούτων τε καὶ τῶν διὰ Μωϋσέως οἰκονομηθέντων, θέλει λοιπὸν καὶ αἰτίαν εὐλογον τῆς διαφορᾶς εἰπεῖν. Ἐκεῖνος μὲν γάρ, ἡ-
 15 πηρέτης ὢν, ταπεινοτέρων γέγονε πραγμάτων διάκονος, οὗτος δέ, Δεσπότης, καὶ Βασιλεύς, καὶ Βασιλέως Υἱὸς ὢν. τὰ πολλῶ μείζονα ἡμῖν ἐκόμισε, συνὼν ἀεὶ τῷ Πατρὶ, καὶ ὄρων αὐτὸν διηνεκῶς. Διὸ καὶ οὕτως ἐπήγαγε, λέγων «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε».

20 Τί οὖν ἐροῦμεν τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ Ἡσαΐα, λέγοντι «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου»; τί δὲ τῷ Ἰωάννῃ, προσμαρτυροῦντι αὐτῷ ὅτι ταῦτα εἶπεν, ὅτι εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ; τί δὲ τῷ Ἰεζεκιήλ; καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθήμενον αὐτὸν ὄρα· τί δὲ
 25 καὶ τῷ Δανιήλ; καὶ γὰρ καὶ οὗτός φησιν «Ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο»· τί δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Μωϋσεῖ, λέγοντι «Δεῖξόν μοι τὴν δόξαν σου, ὅπως γνωσιῶς ἴδω σε»; Ὁ δὲ Ἰακώβ καὶ ἀπὸ τούτου τὴν προσηγορίαν ἔλαβεν, Ἰσραήλ ἐπικληθεὶς· Ἰσραήλ γὰρ ὁ τῶν Θεῶν ὄρων ἐστὶ. Καὶ ἕτεροι δὲ
 30 αὐτὸν ἐώρακασιν.

Πῶς οὖν ὁ Ἰωάννης εἶπε, «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώπο-

3. Ἡσ. 6, 1.

4. Δανιήλ 7, 9.

5. Ἐξ. 33, 13.

ται ἀπὸ χαλκόν, καὶ ὅτι εἶναι ὀργίλος καὶ θυμώδης καὶ πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ διδάγματα. Ἐνῶ ἐὰν συλλάβῃ τὸ βαθύτερον νόημά των, θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε παρόμοιον ἀτόπημα. Ἄλλωστε καὶ τὸ σημερινόν μας ἀνάγνωσμα λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει κόλπον, πρᾶγμα ποῦ ἀποτελεῖ γνῶρισμα τῶν σωμάτων. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν ἔχει τόσον τρελλαθῆ, ὥστε νὰ ὑποψιάζεται ὅτι εἶναι σῶμα ὁ ἀσώματος.

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν λοιπὸν ὅπως πρέπει ὀλόκληρον τὸ πνευματικὸν νόημα, ἃς ἐξετάσωμεν τὸ χωρίον ἀπὸ τὴν ἀρχήν. «Τὸν Θεὸν δὲν τὸν ἔχει ἰδεῖ ποτὲ κανεὶς». Ὡς συνέχειαν τίνος τὸ ἀναφέρει αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστής; Ἄφοῦ ἀνέφερε τὰς πολλὰς εὐεργεσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἄπειρος ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐκείνων ποῦ ἔγιναν διὰ μέσου τοῦ Μωϋσέως, θέλει τώρα νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὴν εὐλογον αἰτίαν τῆς διαφορᾶς. Διότι ἐκεῖνος μὲν, ὡσὰν ὑπηρέτης ποῦ ἦτο, ἔγινε διάκονος ταπεινοτέρων πραγμάτων· ἐνῶ αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι Δεσπότης καὶ βασιλεὺς καὶ Υἱὸς βασιλέως, μᾶς ἔφερε πράγματα πολὺ ἀνώτερα, ἐπειδὴ εὐρίσκεται πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν βλέπει συνεχῶς. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσε τό· «τὸν Θεὸν δὲν τὸν ἔχει ἰδεῖ ποτὲ κανεὶς».

Τί θὰ εἴπωμεν λοιπὸν διὰ τὸν μεγαλοφωνότατον προφήτην Ἡσαΐαν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Εἶδα τὸν Κύριον νὰ κάθεται εἰς θρόνον ὑψηλὸν καὶ ἀνυψωμένον»³; Τί διὰ τὸν Ἰωάννην ὁ ὁποῖος ἐπιβεβαιώνει αὐτόν, ὅτι τὰ εἶπεν αὐτά, ὅταν εἶδε τὴν δόξαν του; Τί διὰ τὸν Ἰεζεκιήλ; Διότι καὶ αὐτὸς τὸν βλέπει νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβίμ. Τί διὰ τὸν Δαυιδ; Διότι καὶ αὐτὸς λέγει· «Ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο»⁴. Τί δὲ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Μωϋσῆ, ὁ ὁποῖος λέγει· «Δεῖξέ μου τὴν δόξαν σου, διὰ νὰ σὲ ἰδῶ καὶ νὰ σὲ γνωρίσω»⁵; Ὁ Ἰακώβ μάλιστα ἀπὸ αὐτὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ὄνομα, ὀνομασθεὶς Ἰσραήλ· διότι Ἰσραήλ εἶναι ἐκεῖνος ποῦ βλέπει τὸν Θεόν. Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι τὸν ἔχουν ἰδεῖ.

Πῶς λοιπὸν λέγει ὁ Ἰωάννης «τὸν Θεὸν δὲν τὸν ἔχει

τε; Δηλῶν ὅτι πάντα ἐκεῖνα συγκαταβάσεως ἦν, οὐκ αὐτῆς τῆς οὐσίας γυμνῆς ὄψεις. Εἰ γὰρ αὐτὴν ἐώρων τὴν φύσιν, οὐκ ἂν διαφόρως αὐτὴν ἐθεάσαντο· ἀπλῆ γάρ τις καὶ ἀσχημάτιστος αὐτῆ, καὶ ἀσύνθετος, καὶ ἀπερίγραπτος, οὐ κἀθη-
 5 ται, οὐδὲ ἔστηκεν, οὐδὲ περιπαιεῖ· ταῦτα γὰρ πάντα σωμα-
 των. Πῶς δέ ἐσιν, αὐτὸς οἶδε μόνος. Καὶ τοῦτο διὰ Προ-
 φήτου τινὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐμφαίνων, ἔλεγεν· «Ἐγὼ
 ὁράσεις», φησὶν, «ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὠμοιώ-
 θην»· τουτέστι, Συγκατέβην, οὐ τοῦτο, ὅπερ ἤμην, ἐφάνην.

10 Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν αὐτοῦ ὁ Υἱὸς δι' ἀληθινῆς σαρκὸς
 φανήσεσθαι ἡμῖν, ἄνωθεν αὐτοὺς προεγύμναζεν ὁρᾶν τοῦ
 Θεοῦ τὴν οὐσίαν, ὡς αὐτοῖς δυνατὸν ἦν ἰδεῖν. Ἐπεὶ αὐτό,
 ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός, οὐ μόνον προφητῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελοι
 εἶδον, οὔτε ἀρχάγγελοι ἀλλά, ἐὰν ἐρωτήσης αὐτούς, ἀκού-
 15 ση περὶ μὲν τῆς οὐσίας οὐδὲν ἀποκρινομένους, «Δόξα δὲ
 ἐν ὑψίστοις», μόνον ἄδοντας, «τῷ Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
 ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Κἂν παρὰ τῶν Χερουβὶμ ἢ τῶν Σεραφὶμ ἐπιθυμήσης τι
 μαθεῖν, τὸ μωσιτικὸν τοῦ ἁγιασμοῦ μέλος ἀκούσῃ, καὶ ὅτι «Πλή-
 20 ρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ». Ἄν τὰς ἀνωτέρω
 δυνάμεις ἐξετάσῃς, οὐδὲν ἄλλο εὐρήσεις, ἢ ὅτι ἐν ἔργον αὐ-
 ταῖς ἐστὶ, τὸ αἰνεῖν τὸν Θεόν· «Αἰνεῖται γὰρ αὐτόν», φησί,
 «πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ». Μόνος οὖν αὐτὸν ὁρᾷ ὁ Υἱὸς καὶ
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡ γὰρ κτιστὴ φύσις ἅπασα πῶς καὶ
 25 ἰδεῖν δυνήσεται τὸν ἄκτιστον; Εἰ γὰρ ἀπλῶς τῆς ὀποιασοῦν
 ἁσωμάτου δυνάμεως, (καίτοι γε γεννητῆς οὐσης), οὐ δυνά-

6. Ὡσ. 12, 10.

7. Λουκᾶ 2, 14.

8. Ἡσ. 6, 3.

ἰδεῖ ποτὲ κανεῖς»; Διὰ τὴν δηλώσει ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ἐγίνοντο ἀπὸ συγκατάβασιν καὶ δὲν ἦσαν θέα τῆς πραγματικῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν ἔβλεπαν τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν, δὲν θὰ τὴν ἔβλεπαν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον. Διότι αὐτὴ εἶναι ἀπλῆ καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀπερίγραφτος καὶ οὔτε κάθεται, οὔτε στέκεται, οὔτε περιπατεῖ. Ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὰ σώματα. Πῶς ὅμως εἶναι, αὐτὸ τὸ γνωρίζει μόνον Ἐκεῖνος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ μὲ κάποιον προφήτην λέγων· «Ἐγὼ ἐπλήθυνα τὰς ὁράσεις καὶ ἔγινα ὅμοιος εἰς τὰ χέρια τῶν προφητῶν»⁶, δηλαδή ἔδειξα συγκαταβατικότητα καὶ δὲν ἐφάνέρωσα αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἡμουν.

Διότι, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ με πραγματικὴν σάρκα, ἐκ τῶν προτέρων τοὺς προετοίμαζε νὰ βλέπουν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὅσον τοὺς ἦτο δυνατόν νὰ τὴν ἴδου. Καθόσον, αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Θεός, ὄχι μόνον οἱ προφήται, ἀλλὰ οὔτε οἱ ἄγγελοι δὲν τὸ ἔχουν ἰδεῖ, οὔτε οἱ ἀρχάγγελοι, καὶ ἐὰν τοὺς ἐρωτήσης, δὲν θὰ τοὺς ἀκούσης νὰ σοῦ ἀποκρίνωνται περὶ τῆς οὐσίας τίποτε, παρὰ μόνον νὰ ψάλλουν· «Ἄς εἶναι δόξα εἰς τὸν Θεὸν ὑψηλὰ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰς τὴν γῆν ὡς βασιλεύσῃ ἡ εἰρήνη τώρα πού ὁ Θεὸς ἔδειξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐαρέσκεiάν του»⁷.

Καὶ ἐὰν θελήσης νὰ μάθης κάτι ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ ἢ τὰ Σεραφίμ, θὰ ἀκούσης τὸν μυστικὸν ὕμνον τοῦ ἁγιασμοῦ, ὅτι «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴν δόξαν του»⁸. Ἐὰν πάλιν ἐξετάσης τὰς οὐρανίας δυνάμεις, δὲν θὰ εὔρης τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ὅτι ἔργον των εἶναι νὰ αἰνοῦν τὸν Θεόν. Διότι λέγει· «Αἰνεῖτε αὐτὸν ὅλαι αἱ δυνάμεις του»⁹. Ἐπομένως μόνον ὁ Υἱὸς τὸν βλέπει καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι ὀλόκληρος ἡ κτιστὴ φύσις πῶς εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἰδῇ ἀκόμη τὸν ἄκτιστον; Διότι ἐὰν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἴδωμεν καθαρὰ ὁποιανδήποτε ἀσώματον δύναμιν, μολονότι εἶναι κτιστή, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεδείχθη πολλάκις εἰς τὰς

9. Ψαλμ. 148, 2.

μεθα δέξασθαι θεωρίαν σαφῆ, καὶ τοῦτο πολλάκις ἐπὶ τῶν ἀγγέλων ἐδείχθη, πολλῶ μᾶλλον τῆς καὶ ἀσωμάτου καὶ ἀγενήτου οὐσίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Ὅν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται».

5 Ἐὰρ οὖν τῷ Πατρὶ μόνῳ τὸ ἐξαίρειον τοῦτο πρόσεσι, τῷ δὲ Υἱῷ οὐκέτι; Ἄπαγε· ἀλλὰ καὶ τῷ Υἱῷ. Ὅτι δὲ καὶ αὐτῷ, ἄκουε Παύλου τοῦτο δηλοῦντος, καὶ λέγοντος· «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου». Ὁ δὲ τοῦ ἀοράτου εἰκὼν ὢν, καὶ αὐτὸς ἀόρατος· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἶη εἰκὼν. Εἰ δὲ
10 ἀλλαχοῦ φησι· «Θεὸς ἀφανερῶθη ἐν σαρκί», μὴ θαυμάσης· ὅτι ἡ φανέρωσις διὰ τῆς σαρκός, οὐ μὴν κατὰ τὴν οὐσίαν γέγονεν. Ἐπεὶ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀόρατος οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσι, δείκνυσιν ὁ Παῦλος. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «ἐφανερῶθη ἐν σαρκί», ἐπήγαγεν, ὅτι «ᾤφθη ἀγγέλοις».
15 2. Ὡστε καὶ τοῖς ἀγγέλοις τότε ᾤφθη, ὅτι σάρκα περιεβάλει· πρὸ τούτου δὲ οὐχ ἐώρων αὐτὸν οὕτως, ἐπειδὴ καὶ αὐτοῖς ἀόρατος ἡ οὐσία ἦν. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ Χριστὸς εἶπε· «Μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρό-
20 σωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»; Τί γάρ; καὶ πρόσωπον ὁ Θεὸς ἔχει, καὶ ἐν οὐρανοῖς περιγέγραπται; Ἄλλ' οὐκ ἂν τις οὕτω μανείη, ὥστε ταῦτα εἰπεῖν.

Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ λεγόμενον; Ὡσαυτε, διὰ λέγει· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται»,
25 τὴν κατὰ διάνοιαν ὄψιν φησὶ, τὴν ἡμῖν δυνατήν, καὶ τὴν ἔννοιαν τὴν περὶ Θεοῦ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων εἰπεῖν ἔσθαι, ὅτι διὰ τὴν καθαρὰν αὐτῶν καὶ ἄγρυπνον φύσιν οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τὸν Θεὸν ἀεὶ φαντάζονται. Διὰ τοῦτο καὶ αὐ-

10. Α' Τιμ. 6, 16.

11. Κολ. 1, 15.

12. Α' Τιμ. 3, 16.

13. Ματθ. 18, 10.

14. Ματθ. 5, 8.

περιπτώσεις ἐμφανίσεως ἀγγέλων, πολὺ περισσότερον δὲν εἶναι τοῦτο δυνατὸν εἰς τὴν ἀγένητον καὶ ἀσώματον οὐσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Αὐτὸν δὲν τὸν εἶδε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἰδῆ»¹⁰.

Μήπως λοιπὸν μόνον εἰς τὸν Πατέρα ὑπάρχει αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸν προσόν, εἰς δὲ τὸν Υἱὸν ὄχι; Πρὸς Θεοῦ· καὶ εἰς τὸν Υἱόν. Ὅτι δὲ ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ἄκουσε τὸν Παῦλον πού τὸ δηλώνει καὶ λέγει· «Αὐτὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ»¹¹. Ἐκεῖνος δὲ πού εἶναι εἰκὼν τοῦ ἀοράτου, εἶναι καὶ αὐτὸς ἀόρατος, διότι ἀλλιῶς δὲν θὰ ἦτο εἰκὼν. Ἐὰν δὲ ἄλλοῦ λέγῃ· «Ὁ Θεὸς ἐφανερώθη μὲ σάρκα»¹², μὴ ἀπορήσῃ· διότι ἡ ἐμφάνισις διὰ τῆς σαρκὸς δὲν ἔγινε κατὰ τὴν οὐσίαν. Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἀόρατος, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς οὐρανίας δυνάμεις, τὸ φανερώνει ὁ Παῦλος. Διότι ὅταν εἶπεν ὅτι «ἐφανερώθη μὲ σάρκα», ἐπρόσθεσεν καὶ ὅτι «ἐφάνηκεν εἰς τοὺς ἀγγέλους».

2. Ὡστε καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους ἐφανερώθη τότε πού ἐφόρεσε σάρκα, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν τὸν ἔβλεπαν ἔτσι, ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτοὺς ἦτο ἀόρατος ἡ οὐσία του. Καὶ τότε, λέγει, διατί εἶπεν ὁ Χριστὸς «νὰ μὴ περιφρονήσετε κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς, διότι σὰς βεβαιώνω ὅτι οἱ ἄγγελοί των βλέπουν διαρκῶς τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανόσιου Πατρός μου»¹³. Μήπως ὁ Θεὸς ἔχει καὶ πρόσωπον καὶ περιορίζεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς; Ἀλλὰ δὲν εἶναι κανεὶς τόσο μανιακός, ὥστε νὰ τὰ εἰπῆ αὐτά.

Τί σημαίνει ἐπομένως αὐτὸ πού λέγεται; Ὅπως ὅταν λέγῃ «εὐτυχισμένοι εἶναι ὅσοι ἔχουν καθαρὰν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θὰ ἰδοῦν τὸν Θεόν»¹⁴, ἐννοεῖ ὅτι θὰ ἰδοῦν μὲ τὸ νοῦν των καὶ θὰ κατανοήσουν τὸν Θεόν, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατὸν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀγγέλων ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρᾶς καὶ ἀγρύπνου φύσεώς των, τίποτε ἄλλο ἀλλὰ μόνον ὅτι φαντάζονται διαρκῶς τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος πάλιν λέγει· «Κανεὶς δὲν γνωρί-

τὸς πάλιν φησὶν «Οὐδείς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός». Τί οὖν; πάντες ἐν ἀγνοίᾳ ἐσμέν; Μὴ γένοιτο· ἀλλ' οὕτως οὐδείς οἶδεν, ὡς ὁ Υἱός.

Ὡσπερ οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ πολλοὶ κατὰ τὴν ἐγγωροῦσαν αὐτοῖς ὄψιν, τὴν δὲ οὐσίαν οὐδείς ἐθεάσατο, οὕτω καὶ νῦν ἴσμεν πάντες μὲν τὸν Θεόν, τὴν δὲ οὐσίαν οὐδείς οἶδεν ὅτι ποτέ ἐσιν, εἰ μὴ μόνος ὁ γεννηθεὶς ἐξ αὐτοῦ. Γνωσὶν γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἀκριβῆ λέγει θεωρίαν τε καὶ κατάληψιν, καὶ ισοσύτην, ὅσην ὁ Πατήρ ἔχει περὶ τοῦ Παιδός. «Καθὼς γὰρ γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα».

Διὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅρα μεθ' ὅσης φθέγγεται τῆς περιουσίας. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «Θεὸν οὐδείς ἐώρακε πώποτε», οὐκ εἶπεν ὅτι ὁ Υἱὸς ἰδὼν ἐξηγήσατο, ἀλλ' ἕτερόν τι πλεόν τοῦ ἰδεῖν ἔθηκεν, εἰπὼν ὅτι «ὁ ὢν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πατρὸς». Τοῦ γὰρ ἰδεῖν τὸ καὶ ἐν τῷ κόλπῳ ἐνδιαιτᾶσθαι πολλῶ πλεόν ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ ἀπλῶς ὁρῶν οὐ πάντως ἀκριβῆ τοῦ φαινομένου τὴν γνώσιν ἔχει, ὁ δὲ τοῖς κόλποις ἐνδιατριβῶν οὐδὲν ἀγνοήσειέ ποτε.

Ἀκούων οὖν, ὅτι «Οὐδείς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός», ἵνα μὴ λέγῃς ὅτι, εἰ πλεόν ἀπάντων οἶδε τὸν Πατέρα, ἀλλ' οὐχ ὅσος ἐστὶν οἶδε διὰ τοῦτο ὅ τε Εὐαγγελιστὴς ἐν τῷ κόλπῳ αὐτὸν διαιτᾶσθαι τοῦ Πατρὸς λέγει, αὐτός τε ὁ Χριστὸς ισοσύτιον αὐτὸν εἰδέναι φησὶν, ὅσον ὁ Πατήρ τὸν Υἱόν.

Ἐρώτησον οὖν τὸν ἀντιλέγοντα· Ἄρα γε, εἶπέ, γινώσκει τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ; Καὶ ἐρεῖ πάντως, ἂν μὴ μαίνηται, ὅτι Ναί. Μετὰ τοῦτο κακεῖνο ἐρώμεθα πάλιν αὐτόν· Τί δέ, ἀκριβῆ τινα ὄρασιν καὶ γνώσιν αὐτὸν ὁρᾷ καὶ γινώσκει, καὶ τοῦ-

15. Ματθ. 11, 27.

16. Ἰω. 10, 15.

ζει τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ὁ Υἱός»¹⁵. Τί σημαίνει λοιπόν; "Ὅλοι εὐρισκόμεθα εἰς ἄγνοιαν; Μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὅτι κανεῖς δὲν τὸν γνωρίζει ἔτσι ὅπως ὁ Υἱός.

"Ὅπως λοιπὸν τὸν εἶδαν οἱ πολλοί, μὲ τὸν τρόπον ποὺ τοὺς ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἰδοῦν, ἐνῶ τὴν οὐσίαν τοῦ κανεῖς δὲν τὴν εἶδεν, ἔτσι καὶ τώρα, ὅλοι μὲν γνωρίζομεν τὸν Θεόν, τὴν οὐσίαν τοῦ ὅμως κανεῖς δὲν γνωρίζει τί τέλος πάντων εἶναι, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτόν. Γνωσῶσιν δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἀκριβῆ θεὰν καὶ κατανόησιν καὶ τόσην ὅσην ἔχει ὁ Πατὴρ διὰ τὸν Υἱόν του. «Διότι ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα»¹⁶.

Δι' αὐτὸ κύτταξε μὲ πόσην εὐχέρειαν ὁμιλεῖ ὁ εὐαγγελιστής. Ἄφου εἶπεν ὅτι «κανεῖς ποτὲ δὲν εἶδε τὸν Θεόν», δὲν λέγει ὅτι ὁ Υἱός τὸν εἶδε καὶ τὸν ἔκαμε γνωστόν, ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε κάτι ἄλλο περισσότερο ἀπὸ τὸ ρῆμα βλέπω, λέγων ὅτι, «Αὐτὸς ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς». Διότι ἀπὸ τὸ νὰ τὸν εἶδε, εἶναι κατὰ πολὺ περισσότερο τὸ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸν κόλπον του. "Ἄλλωστε ἐκεῖνος ποὺ ἀπλῶς βλέπει, δὲν ἀποκτᾷ ὅπωςδήποτε ἀκριβῆ γνωσῶσιν αὐτοῦ τὸ ὁποῖον βλέπει. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ διαμένει εἰς τοὺς κόλπους, δὲν ἀγνοεῖ ποτὲ τίποτε.

"Ὅταν λοιπὸν ἀκούης ὅτι «κανεῖς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ὁ Υἱός», νὰ μὴ λέγῃς ὅτι ναὶ μὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα περισσότερο ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει πόσος εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστής λέγει ὅτι διαμένει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι τὸν γνωρίζει τόσον, ὅσον γνωρίζει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν.

Ἐρώτησε λοιπὸν αὐτόν ποὺ ἀντιλέγει· εἶπέ μου, γνωρίζει ἄρα γε ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν; Καὶ θὰ εἰπῆ ὅπωςδήποτε, ἐὰν δὲν εἶναι μανιακός, ὅτι τὸν γνωρίζει. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸν ἐρωτοῦμεν πάλιν καὶ τοῦτο· τὸν βλέπει καὶ τὸν γνωρίζει μὲ ἀκριβῆ ὄρασιν καὶ γνωσῶσιν καὶ γνωρίζει καλῶς τί

το, ὅπερ ἐστίν, οἶδε σαφῶς; Καὶ πάντως καὶ τοῦτο ἐρεῖ. Ἐκ γοῦν τούτου λοιπὸν συνάγαγε τὴν ἀκριβοῦς τοῦ Υἱοῦ περὶ τοῦ Πατρὸς κατάληψιν. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν ὅτι «Ὡς γινώσκει με ὁ Πατήρ, οὕτως καὶ ἐγὼ αὐτὸν γινώσκω»· καὶ ἀλλὰ
5 λαχοῦ, «Οὐχ ὅτι Θεὸν τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ».

Διὰ τοῦτο, ὅπερ ἔφη, καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς τοῦ κόλπου μέμνηται, πάντα διὰ τοῦ ἐνὸς ρήματος τούτου ἡμῖν ἐμφαίνων, ὅτι πολλὴ τῆς οὐσίας ἢ συγγένεια καὶ ἡ ἐνότης, ὅτι ἀπαράλλακτος ἢ γνῶσις, ὅτι ἴση ἢ ἐξουσία. Οὐ γὰρ τὸν ἕτερούσιον
10 ἐν τοῖς κόλποις ἂν ἔσχεν ὁ Πατήρ, ἀλλ' οὐδὲ ἂν αὐτὸς ἐτόλμησε, δοῦλος ὢν καὶ τῶν πολλῶν εἷς, ἐν τῷ κόλπῳ σιρέφουσαι τοῦ Δεσπότου· τοῦτο γὰρ υἱοῦ γνησίου μόνον καὶ πολλῇ τῇ παρορησίᾳ πρὸς τὸν γεγεννηκότα χρωμένου, καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἔχοντος.

15 Βούλει καὶ τὸ αἰδίου μαθεῖν; Ἄκουσον τί φησιν ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρὸς. Ἐρωτήσας γάρ, εἰ ἐρωτηθεῖη παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, τίς ὁ ἀπεσιαλκὸς αὐτὸν εἶη, τί ποιε δὴ καὶ ἀποκρίνηται πρὸς αὐτούς, κελεύεται εἰπεῖν, ὅτι «ὁ ὢν ἀπεσιαλκέ με». Τὸ δέ, «ὁ ὢν», τοῦ ἀεὶ εἶναι σημαντικὸν ἐστίν,
20 καὶ τοῦ ἀνάρχως εἶναι, καὶ τοῦ ὄντως εἶναι καὶ κυρίως. Τοῦτο καὶ τό, «ἐν ἀρχῇ ἦν», ἐμφαίνει, τοῦ ἀεὶ εἶναι δηλωτικὸν ὄν. Τούτω δὴ οὖν ἐνταῦθα κέχρηται τῷ ρητῷ ὁ Ἰωάννης, δεικνύς ὅτι ἀνάρχως καὶ αἰδίως ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πατρὸς ἐστίν ὁ Υἱός.

25 Ἴνα τοίνυν μὴ διὰ τὴν τοῦ ὀνόματος κοινωνίαν ἕνα τινὰ τῶν χάριτι γενομένων υἱῶν εἶναι νομίσης αὐτόν, πρῶτον μὲν πρόσκειται τὸ ἄρθρον, διαιροῦν αὐτὸν τῶν κατὰ χάριν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἀρκεῖ σοι, ἀλλ' ἔτι κάτω κύπτεις, τούτου κυριώτερον ἄκουε ὄνομα τὸ «Μονογενής». Εἰ δὲ καὶ μετὰ

17. Ἰω. 10, 15.

18. Ἰω. 6, 46.

19. Ἐξ. 3, 14.

ἀκριβῶς εἶναι; Καὶ ὅπωςδήποτε καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ὁμολογήσῃ. Ἐπὶ αὐτὸ λοιπὸν νὰ συμπεράνῃς ὅτι ὁ Υἱὸς κατανοεῖ πλήρως τὸν Πατέρα. Διότι αὐτὸς εἶπεν, ὅτι «ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατήρ, ἔτσι γνωρίζω καὶ ἐγὼ αὐτόν»¹⁷. Καὶ ἄλλου· «Κανείς δὲν ἔχει ἰδεῖ τὸν Θεόν, παρά μόνον ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν»¹⁸.

Δι' αὐτό, ὅπως εἶπα, καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει τὸν κόλπον, διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ μὲ τὴν μίαν αὐτὴν λέξιν τὰ πάντα, ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ συγγένεια καὶ ἡ ἐνότης τῆς οὐσίας των, ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι ἀπαράλλακτος καὶ ἡ ἐξουσία των ἴση. Διότι δὲν θὰ εἶχεν ὁ Πατήρ ἓνα ἑτερούσιον εἰς τοὺς κόλπους του, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐκεῖνος θὰ ἐτόλμα, ἐνῶ ἦτο δοῦλος καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, νὰ περιφέρεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Δεσπότη. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου εἶναι γνῶρισμα μόνον υἱοῦ γνησίου ὁ ὁποῖος ἔχει πολὺ θάρρος πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐγέννησε καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ κατώτερον.

Θέλεις δὲ νὰ μάθῃς καὶ τὴν αἰδιότητά του; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Μωϋσῆς διὰ τὸν Πατέρα. Ὅταν ἐρώτησε τί νὰ ἀπαντήσῃ ἔὰν τὸν ἐρωτήσουν οἱ Αἰγύπτιοι ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν ἀπέστειλε, διατάσσεται νὰ εἰπῇ ὅτι «μὲ ἀπέστειλεν ὁ Ὠν»¹⁹. τὸ δὲ «ὁ Ὠν» σημαίνει ὅτι ὑπάρχει αἰωνίως, καὶ χωρὶς ἀρχὴν καὶ πραγματικῶς. Τὸ ἴδιον σημαίνει καὶ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν», διότι εἶναι δηλωτικὸν τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ρητὸν χρησιμοποιοῖ καὶ ἐδῶ ὁ Ἰωάννης διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Υἱὸς εὐρίσκεται ἀνάρχως καὶ αἰωνίως εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός.

Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς λοιπὸν, ἕνεκα τῆς συγγενείας τῆς λέξεως, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἔγιναν υἱοὶ κατὰ χάριν, κατὰ πρῶτον προστίθεται τὸ ἄρθρον τὸ ὁποῖον τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς κατὰ χάριν υἱούς. Ἐὰν δὲ αὐτὸ δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὸν καὶ ἐξακολουθῆς ἀκόμη νὰ σκύβῃς κάτω, ἄκουσε λέξιν σπουδαιότεραν ἀπὸ αὐτὴν, τὴν λέξιν «Μονογενής». Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν πάλιν βλέ-

τοῦτο πάλιν κάτω βλέπεις, οὐ παραιτήσομαι πως καὶ ἀνθρωπίνην τινὰ ρῆσιν εἰπεῖν περὶ τοῦ Θεοῦ, τὴν τοῦ κόλπου λέγω, μόνον ἵνα μηδὲν ὑποπτεύσης ταπεινόν.

Εἶδες φιλανθρωπίαν καὶ κηδεμονίαν Δεσπότου; Ἄνά-
5 ξια ρήματα περιτίθησιν ἐαυτῷ ὁ Θεός, ἵνα κἂν οὕτω δια-
βλέψῃς, καὶ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν ἐννοήσῃς· καὶ σὺ κάτω μέ-
νεις; Εἰπέ γάρ μοι· Τίνος ἕνεκεν ὁ κόλπος ἐνταῦθα παρεί-
ληπται, τὸ παχὺ τοῦτο ὄνομα καὶ σαρκικόν; ἵνα σῶμα τὸν
Θεὸν ὑποπιεύσωμεν; Ἄπαγε, οὐδαμῶς! φησί. Τίνος οὖν
10 ἕνεκεν εἴρηται; Εἰ γὰρ μήτε ἡ γνησιότης τοῦ Υἱοῦ παρίστα-
ται διὰ τούτου, μήτε τὸ μὴ σῶμα εἶναι τὸν Θεόν, περιτιῶς
προσέρριπται τὸ ρητόν, οὐδεμίαν χρείαν πληροῦν.

Τίνος οὖν ἕνεκεν εἴρηται; οὐ γὰρ ἀποσιήσομαι σου τοῦ-
το πυνθανόμενος. Οὐκ εὐδηλον ὅτι οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἵνα μὴ
15 ὑπολάβωμεν δι' αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ τὸ γνήσιον τοῦ Μονογενοῦς,
καὶ τὸ συναῖδιον τῷ Πατρὶ; «Ἐκεῖνος ἐξηγήσαιο», φησί.
Τί ἐξηγήσαιο; «Ὅτι «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε»· ὅτι εἷς
ἐστὶν ὁ Θεός. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν καὶ οἱ λοιποὶ προφητῶν, καὶ
Μωϋσῆς ἄνω καὶ κάτω βοᾷ· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος
20 εἷς ἐστίν»· καὶ ὁ Ἡσαίας, «Ἐμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλ-
λος Θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστιν».

3. Τί οὖν πλέον ἐμάθομεν παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐν τοῖς
κόλποις ὄντιος τοῖς παιρικοῖς; τί παρὰ τοῦ Μονογενοῦς; «Ὅ-
τι πρῶτον μὲν καὶ αὐτὰ ταῦτα τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τῆς ἐκεί-
25 νου· ἔπειτα, πολλῶν τρανοτέρων ἐδεξάμεθα τὴν διδασκαλίαν,
καὶ ἔγνωμεν ὅτι πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνούντας
αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· καὶ ἔτι αὐτὸ
τοῦτο, ἰδεῖν ἀδύνατον, καὶ ὅτε οὐδεὶς αὐτὸν γινώσκει, εἰ μὴ

20. Δευτ. 6, 4.

21. Ἡσ. 43, 10.

22. Ἰω. 4, 23.

πης πρὸς τὰ κάτω, δὲν θὰ σὲ ἀφήσω χωρὶς νὰ σοῦ ἀναφέρω καὶ κάποιαν ἀνθρωποπαθῆ ἔκφρασιν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἐννοῶ τὸν κόλλπον, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ὑποθέσης τίποτε τὸ ταπεινόν.

Εἶδες φιλανθρωπίαν καὶ πρόνοιαν Δεσπότη; Ὁ Θεὸς περιβάλλει τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἀναξίους χαρακτηρισμούς, εἰς τρόπον ὥστε ἔστω καὶ ἂν τὸν ἰδῆς ἔτσι, νὰ ἐννοήσης κάτι τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν περὶ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἐξακολουθεῖς νὰ παραμένῃς κάτω; Εἶπέ μου λοιπόν· διατί χρησιμοποιεῖται ἐδῶ ὁ κόλλπος, αὐτὴ ἢ παχυλὴ καὶ σαρκικὴ λέξις; Διὰ νὰ ὑποθέσωμεν τὸν Θεὸν σῶμα; Πρὸς Θεοῦ, ὄχι, λέγει. Τότε διατί χρησιμοποιεῖται; Διότι ἐὰν μὲ αὐτὴν οὔτε ἡ γνησιότης τοῦ Υἱοῦ παριστάνεται, οὔτε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι σῶμα, ἦτο περιττὴ ἢ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως ἀφοῦ δὲν πληροῖ καμμίαν ἀνάγκην.

Διατί ἐλέχθη λοιπόν; Διότι δὲν θὰ παύσω νὰ σὲ ἐρωτῶ διὰ νὰ τὸ μάθω αὐτό. Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι διὰ νὰ μὴ ὑποθέσωμεν μὲ αὐτὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τὴν γνησιότητα τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὸ συναῖδιον πρὸς τὸν Πατέρα του; «Ἐκεῖνος ἐξήγησε», λέγει· Τί ἐξήγησε; «Ὅτι τὸν Θεὸν δὲν τὸν ἔχει ἰδεῖ κανεὶς ποτέ»· ὅτι ἕνας εἶναι ὁ Θεός. Ἀλλὰ αὐτὸ μὲν καὶ οἱ ἄλλοι προφηταὶ καὶ ὁ Μωϋσῆς τὸ φωνάζει ἐπάνω καὶ κάτω. «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, εἶναι ἕνας Κύριος»²⁰. Καὶ ὁ Ἡσαΐας· «Πρὶν ἀπὸ ἐμένα δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος Θεός καὶ μετὰ ἀπὸ ἐμένα δὲν ὑπάρχει»²¹.

3. Τί περισσότερον λοιπόν ἐμάθαμεν ἀπὸ τὸν Υἱόν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τοὺς πατρικοὺς κόλλπους; Τί ἐμάθαμεν ἀπὸ τὸν Μονογενῆ; Ὅτι πρῶτον μὲν καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια ἀνήκουν εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐκείνου· ἔπειτα δὲ ἐδέχθημεν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν διδασκαλίαν καὶ ἐγνωρίσαμεν ὅτι ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν λατρεύουν πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά²²· καὶ ἀκόμη τοῦτο, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδωμεν τὸν Θεὸν καὶ ὅτι κανεὶς δὲν τὸν γνωρίζει, παρὰ μόνον ὁ Υἱός· καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ

ὁ Υἱὸς καὶ ὅτι ὁ Πατήρ ἐστι γνησίου Μονογενοῦς· καὶ τὰ ἄλλα ὅσα περὶ αὐτοῦ διελέχθη.

Τὸ δὲ «ἐξηγήσαιο», τὴν τρανοιέραν καὶ σαφεσέραν δείκνυσι διδασκαλίαν, ἣν οὐ πρὸς Ἰουδαίους μόνον, ἀλλὰ καὶ 5 πρὸς ἅπασαν ἐποιήσαιο τὴν οἰκουμένην καὶ κατώρθωσε. Τοῖς μὲν οὖν προφήταις οὐδὲ Ἰουδαῖοι πάντες προσεῖχον, τῷ δὲ Μονογενεῖ τοῦ Θεοῦ πᾶσα ἡ οἰκουμένη καὶ εἶξε, καὶ ἐπέσθη. Ἡ τοίνυν ἐξήγησις ἐνταῦθα τὸ σαφέστερον τῆς διδασκαλίας δηλοῖ· διὸ καὶ Λόγος λέγεται, καὶ Μεγάλης βου- 10 λῆς Ἔγγελος.

Ἐπεὶ οὖν καὶ μείζονος καὶ τελειότερας κατηξιώθημεν τῆς διδασκαλίας, οὐκ ἔτι διὰ προφητιῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ λαλήσαντος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων, πολλῶ μείζονα καὶ ἀξίαν πολιτείαν ἐπιδειξώμεθα τῆς τι- 15 μῆς· καὶ γὰρ ἄτιπον, αὐτὸν μὲν καταβῆναι τοσοῦτον, ὥς μηκέτι διὰ τῶν δούλων ἡμῖν ἐθέλειν διαλέγεσθαι, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ, ἡμᾶς δὲ τῶν προτέρων μηδὲν ἐπιδείξασθαι πλέον. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν Μωϋσέα, ἡμεῖς δὲ τὸν Μωϋσέως Δεσπότην διδάσκαλον ἔχομεν. Οὐκοῦν ταύτης τῆς τιμῆς ἀξίαν 20 φιλοσοφίαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ μηδὲν ἔχομεν κοινὸν πρὸς τὴν γῆν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν διδασκαλίαν ἐκόμισεν, ἵνα ἐκεῖ μεταστήσῃ τὴν διάνοιαν, ἵνα μιμηταὶ τοῦ διδασκάλου γενώμεθα κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν.

Καὶ πῶς, φησὶν, ἔστι μιμητὰς γενέσθαι τοῦ Χριστοῦ; 25 Εἰς τὸ κοινωφελὲς ἅπαντα πραγματευομένους, καὶ μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦντας. «Καὶ γὰρ ὁ Χριστός», φησὶν, «οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται Οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὄνειδίζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ». «Μηδεὶς τοιγαροῦν τὸ ἑαυτοῦ

23. Ἐβρ. 1, 2.

24. Ρωμ. 15, 3.

25. Α' Κορ. 10, 24.

εἶναι πατέρας γνησίου Μονογενοῦς υἱοῦ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἶπε περὶ αὐτοῦ.

Τὸ δὲ «ἐξηγήσατο» δείχνει τὴν πρὸ μεγάλην καὶ σαφῆ διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε καὶ ἐπέτυχεν, ὅχι μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Εἰς μὲν τοὺς προφήτας λοιπὸν οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπρόσεχαν ὅλοι· ἐνῶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη καὶ προσῆλθε καὶ ἐπείσθη. Ἡ ἐξήγησις λοιπὸν ἐδῶ σημαίνει τὴν περισσοτέραν σαφήνειαν τῆς διδασκαλίας· δι' αὐτὸ καὶ λέγεται Λόγος καὶ Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠξιώθημεν καὶ ἀνωτέρας καὶ τελειοτέρας διδασκαλίας, καθόσον μᾶς ὠμίλησεν ὁ Θεὸς κατὰ τὰς τελευταίας αὐτὰς ἡμέρας, ὅχι μὲ τοὺς προφήτας ἀλλὰ μὲ τὸν Υἱὸν του²³, ἃς ἐπιδείξωμεν πολιτείαν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν καὶ ἀνταξίαν πρὸς τὴν τιμὴν πού μᾶς ἔγινε. Διότι εἶναι ἄτοπον, αὐτὸς μὲν νὰ συγκαταβῆ τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ νὰ μᾶς ὁμιλῇ διὰ τῶν δούλων του, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐμεῖς δὲ νὰ μὴ ἐπιδείξωμεν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν εἶχαν διδάσκαλον τὸν Μωϋσῆν, ἐνῶ ἐμεῖς ἔχομεν τὸν Δεσπότην τοῦ Μωϋσέως. Ἄς ἐπιδείξωμεν λοιπὸν διαγωγὴν ἀνταξίαν τῆς τιμῆς πού μᾶς ἔγινε καὶ ἃς μὴ ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὴν γῆν. Ἄλλωστε ἀκριβῶς δι' αὐτὸ μᾶς ἔφερε διδασκαλίαν ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, διὰ νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τοῦ διδασκάλου ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμίν μας.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ μᾶς τὸ λέγει, μὲ τὸ νὰ πράττωμεν τὰ πάντα χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας καὶ νὰ μὴ ἐπιζητοῦμεν ὅ,τι μᾶς συμφέρει. «Διότι καὶ ὁ Χριστός», λέγει, «δὲν ἐζήτησεν ἐκεῖνα πού ἦσαν ἀρεστὰ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καθὼς εἶναι γραμμένον, αἱ ὕβρεις τῶν ὑβριστῶν σου ἔπεσαν ἐπάνω μου»²⁴. «Ἄς μὴ ζητῇ λοιπὸν κανεὶς ὅ,τι τὸν συμφέρει»²⁵. Διότι ἔτσι, ἐὰν

ζητείω». Οὕτω γάρ τις τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ, ἂν τὸ τοῦ πλησίον σκοπῇ· καὶ γὰρ τὰ ἐκείνων ἡμέτερα. «Σῶμά ἐσμεν ἓν, καὶ ἀλλήλων μέρη καὶ μέλη».

Μὴ τοίνυν ὡς διεσπασμένοι διακεώμεθα, μηδὲ λεγέτω
 5 τις· Ὁ δεῖνά μοι φίλος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ συγγενής, οὐδὲ γείτων, οὐδὲ ἔχω τι κοινὸν πρὸς αὐτόν· πῶς προσελεύσομαι; πῶς διαλέξομαι; Εἰ γὰρ καὶ μὴ συγγενής, μηδὲ φίλος ἐστίς, ἀλλ' ἀνθρωπός ἐστι, τῆς αὐτῆς σοι μετέχων φύσεως, τὸν αὐτὸν ἔχων Δεσπότην, ὁμόδουλος καὶ ὁμόσκηνος· ἐν γὰρ
 10 τῷ αὐτῷ γέγονε κόσμῳ. Εἰ δὲ καὶ τῆς πίστεως μετέχει τῆς αὐτῆς, ἰδού σοι καὶ μέλος γέγονε. Ποία γὰρ φιλία τοσαύτην ἔνωσιν ἐργάσασθαι δύναται ἂν, ὅσην τῆς πίστεως ἢ συγγένεια; Οὐ γὰρ ὅσην φίλους πρὸς φίλους ἐπιδείκνυσθαι χρὴ τὴν ἐγγύτητα, καὶ τοσαύτην ἡμᾶς ἔχειν δεῖ τὴν πρὸς ἀλλή-
 15 λους οἰκείωσιν, ἀλλ' ὅσην μέλος πρὸς μέλος. Τούτου γὰρ τοῦ τρόπου τῆς φιλίας καὶ κοινωνίας ἄλλην μείζονα οἰκείωσιν οὐκ ἂν τις εὖροι ποτέ.

Ὡσπερ οὖν οὐκ ἂν δύναιο λέγειν· Πόθεν μοι οἰκειότης καὶ ἐγγύτης πρὸς αὐτόν; καταγέλαστον γὰρ τοῦτο· οὕτως οὐδὲ
 20 περὶ τοῦ ἀδελφοῦ δυνήσῃ τοῦτο εἰπεῖν. «Οἱ γὰρ πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐδαπτίσθημεν», φησί. Διὰ τί εἰς ἓν σῶμα; Ὡστε μὴ διεσπᾶσθαι, ἀλλὰ τῇ πρὸς ἀλλήλους συνόδῳ καὶ φιλίᾳ σώματος ἑνὸς ἀκολουθίαν διατηρεῖν. Μὴ δὴ καταφρονήσωμεν ἀλλήλων, ἵνα μὴ ἑαυτῶν ὑπερίδωμεν· «Οὐδεὶς γὰρ ποιε
 25 τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησε», φησί, «ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν».

Διὰ τοῦτο οἰκίαν μίαν τοῦτον ἡμῖν τὸν κόσμον ἔδωκεν ὁ Θεός, πάντα ἐξίσου διένειμεν, ἓνα ἀνῆψε πᾶσιν ἥλιον, ἓνα ἐξέτεινεν ὄροφον, τὸν οὐρανόν, μίαν ἀνῆκε τράπεζαν, τὴν
 30 γῆν. Ἐδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῶ μείζονα τράπεζαν,

26. Ρωμ. 12, 5.

27. Α' Κορ. 12, 13.

28. Ἐφ. 5, 29.

κανεῖς ἀποβλέπη εἰς ὅ,τι συμφέρει εἰς τὸν πλησίον, τότε ἐπιζητεῖ τὸ πραγματικόν του συμφέρον. Διότι ὅσα ἔχουν οἱ ἄλλοι εἶναι ἰδικά μας. «Εἴμεθα ἓνα σῶμα καὶ κομμάτια καὶ μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου»²⁶.

Ἄς μὴ συμπεριφερώμεθα λοιπὸν ὡσὰν διεσπασμένοι, οὔτε νὰ λέγη κανεὶς· ὁ τάδε δὲν εἶναι φίλος μου, οὔτε συγγενής, οὔτε γείτονας, οὔτε ἔχω τίποτε κοινὸν πρὸς αὐτόν· πῶς νὰ τὸν πλησιάσω καὶ νὰ τοῦ ὁμιλήσω; Διότι καὶ ἂν δὲν εἶναι συγγενής οὔτε φίλος, εἶναι ὅμως ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἰδίαν μὲ ἐσένα φύσιν, τὸν ἴδιον Δεσπότην, εἶναι σύνδουλός σου καὶ ζῆ εἰς τὴν ἰδίαν σκηνήν, ἀφοῦ ὑπάρχει εἰς τὸν ἴδιον κόσμον. Ἐὰν μάλιστα ἔχη καὶ τὴν ἰδίαν πίστιν, τότε γίνεται καὶ μέλος ἰδικόν σου. Διότι ποία φιλία ἢμπορεῖ νὰ ἐπιφέρῃ τέτοιον σύνδεσμον, ὅσον ἡ συγγένεια τῆς πίστεως; Διότι δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν μεταξύ μας τόσην οἰκειότητα, ὅσην προσέγγισιν ἐπιδεικνύουν οἱ φίλοι πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλὰ ὅσην ἔχει ἓνα μέλος πρὸς τὸ ἄλλο μέλος. Αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς φιλίας καὶ ἐπικοινωνίας ἄλλην μεγαλύτεραν οἰκειότητα δὲν θὰ εὔρη κανεὶς ποτέ.

Ὅπως λοιπὸν δὲν θὰ ἢμποροῦσες νὰ εἰπῆς· ἀπὸ ποῦ ἡ οἰκειότης καὶ ἡ προσέγγισις πρὸς αὐτόν; διότι αὐτὸ εἶναι καταγέλαστον· ἔτσι οὔτε διὰ τὸν ἀδελφόν σου δὲν ἢμπορεῖς νὰ τὸ εἰπῆς αὐτό. «Διότι ὅλοι ἐβαπτίσθημεν καὶ ἐγίναμεν ἓνα σῶμα»²⁷, λέγει. Διατί ἐγίναμεν ἓνα σῶμα; Διὰ νὰ μὴ διασπώμεθα, ἀλλὰ νὰ διατηροῦμεν μὲ τὴν μεταξύ μας προσέγγισιν καὶ φιλίαν τὴν συνοχήν ἐνὸς σώματος. Ἄς μὴ περιφρονοῦμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ μὴ παραβλέψωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. «Διότι κανεὶς ποτέ δὲν ἐμίσησε τὴν σάρκα του», λέγει, «ἀλλὰ τὴν τρέφει καὶ τὴν περιποιεῖται»²⁸.

Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε μίαν κατοικίαν, τὸν κόσμον αὐτόν, ἔμοίρασε τὰ πάντα ἐξίσου, ἤναψεν ἓνα ἥλιον δι' ὅλους, ἤπλωσε μίαν ὀροφήν, τὸν οὐρανόν, ἔστρωσε μίαν τράπεζαν, τὴν γῆν. Μᾶς ἔδωσε καὶ ἄλλην τράπεζαν, κατὰ

ἀλλὰ καὶ ταύτην μίαν ἴσασιν οἱ συμμύσται τὸ λεγόμενον·
 ἓνα τρόπον γεννήσεως ἅπασιν ἐχαρίσατο, τὸν πνευματικόν·
 μία πᾶσι πατρίς, ἣ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐκ τοῦ ποτηρίου τοῦ αὐ-
 τοῦ πάντες πίνομεν. Οὐ τῷ μὲν πλουτιοῦντι πλέον καὶ τιμιώ-
 5 τερον, τῷ πένητι δὲ εὐτελέστερον καὶ ἔλατιον ἐχαρίσατο,
 ἀλλὰ πάντας ἐξίσως ἐκάλεσε· τὰ σαρκικὰ ὁμοίως, τὰ πνευ-
 ματικὰ ὁμοίως παρέσχε.

Πόθεν οὖν ἡ ἀνωμαλία πολλή κατὰ τὸν βίον; Ἐκ τῆς
 τῶν πλουτιούντων πλεονεξίας τε καὶ ἀλαζονείας. Ἀλλὰ μή,
 10 ἀδελφοί, μηκέτι ταῦτα γενέσθω, μηδὲ τῶν καθολικῶν καὶ
 ἀναγκαιοτέρων εἰς τὸ αὐτὸ συναγόντων ἡμᾶς, ἀπὸ τῶν γηϊ-
 νων καὶ εὐτελῶν διαιρώμεθα, πλούτου, λέγω, καὶ πενίας,
 καὶ συγγενείας σωματικῆς, καὶ ἔχθρας, καὶ φιλίας· ταῦτα
 γὰρ πάντα σκιά, καὶ σκιᾶς εὐτελέστερα τοῖς τὸν σύνδεσμον
 15 ἔχουσι τῆς ἀγάπης ἀνωθεν.

Τοῦτον οὖν φυλάττωμεν ἀρραγῆ, καὶ οὐδὲν ἐπεισελθεῖν
 δυνήσεται τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν καὶ διαιρούντων
 τὴν τοιαύτην ἔνωσιν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 20 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύμα-
 τι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πολὺ ἀνωτέραν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι μία· γνωρίζουν ὅσοι εἶναι μυημένοι μαζί μου αὐτὸ ποὺ λέγω· μᾶς ἐχάρισεν ἓνα τρόπον γεννήσεως, τὸν πνευματικόν· μίαν πατρίδα ἔχομεν ὅλοι, αὐτὴν ποὺ εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἀπὸ τὸ ἴδιον ποτήριον πίνομεν ὅλοι. Δὲν ἐχάρισεν εἰς μὲν τὸν πλούσιον μεγαλύτερον καὶ πολυτιμότερον, εἰς δὲ τὸν πτωχὸν εὐτελέστερον καὶ μικρότερον, ἀλλ' ὅλους τοὺς προσεκάλεσεν ὡς ἴσους. Καὶ τὰ σαρκικὰ ὅπως καὶ τὰ πνευματικὰ τὰ παρεχώρησεν ἰσοτίμως.

Ποῦ ὀφείλεται λοιπὸν ἡ μεγάλη διαφοροποίησις εἰς τὴν ζωὴν; Εἰς τὴν πλεονεξίαν καὶ ἀλαζονείαν τῶν πλουσίων. "Ἄλλ' ἄς μὴ γίνωνται πλέον αὐτά, ἀδελφοί, οὔτε συναθροίζοντες αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν εἰς ὅλους καὶ εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητα, νὰ διαιρούμεθα μὲ τὰ γήϊνα καὶ εὐτελεῖ αὐτά, ἐννοῶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πτωχείαν, τὴν σωματικὴν συγγένειαν, τὴν ἔχθραν καὶ τὴν φιλίαν. Διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι σκια καὶ πὸ εὐτελεῖ ἀπὸ σκιάν, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἄνωθεν τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης.

Αὐτὸν λοιπὸν τὸν σύνδεσμον ἄς τὸν διαφυλάσσωμεν ἄθραυστον καὶ τότε κανένα ἀπὸ τὰ πνεύματα τὰ πονηρά, ποὺ διαιροῦν αὐτὴν τὴν ἐνότητα, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παρεισφύσῃ. Τὴν ἐνότητα αὐτὴν εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄.

Ἰω. 1, 19-27

«Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτι ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευί-
5 τας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ;».

1. Δεινὸν ἢ βασκανία, ἀγαπητέ, δεινὸν καὶ ὀλέθριον τοῖς
βασκαίνουσιν, οὐ τοῖς βασκαινομένοις· πρῶτους γὰρ αὐτοὺς
λυμαίνεται καὶ διαφθείρει, καθάπερ ἴος τις θανατηφόρος
ἐγκαθήμενος αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς. Εἰ δέ που καὶ τοὺς φθο-
10 νουμένους παραβλάψει, μικρὰν καὶ οὐδενὸς ἀξίαν βλάβην,
καὶ μείζον τῆς ζημίας τὸ κέρδος ἔχουσαν. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς
βασκανίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐχ ὁ
παθὼν κακῶς, ἀλλ' ὁ δράσας κακῶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὴν
βλάβην δεξάμενος. Οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀδικεῖσθαι
15 μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν προσέταξεν ὁ Παῦλος τοῖς μαθηταῖς, «Διὰ
τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε;», λέγων, «διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀπο-
στερεῖσθε;». Οἶδε γὰρ ἀκριβῶς οὐ τῷ πάσχοντι κακῶς, ἀλ-
λὰ τῷ ποιῶντι κακῶς τὸν ὀλέθρον ἐπόμενον πανταχοῦ.

Ταῦτα δὴ μοι πάντα διὰ τὴν βασκανίαν εἴρηται τὴν
20 Ἰουδαϊκὴν. Οἱ γὰρ ἀπὸ τῶν πόλεων ἐκχυνθέντες πρὸς τὸν
Ἰωάννην, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων καταγρόντες τῶν οἰκείων,
καὶ βαπτισάμενοι αὐτοὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, καθάπερ ἔκ τινος
μεταμελείας, πέμπουσιν, ἐρωτῶντες αὐτόν· «Σὺ τίς εἶ;». Ὅν-
τως γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ ὄφεις, καὶ εἴ τι τούτων χαλε-
25 πώτερον. Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς καὶ διεστραμμένη,
μετὰ τὸ βαπτισθῆναι, τίτε τὸν βαπτιστὴν περιεργάζη καὶ πολυ-
πραγμονεῖς; Καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας ἀλογώτερον γένοιτ'?

---

1. Α' Κορ. 6, 7.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄.

Ἰω. 1, 19-27

«Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἔστειλαν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἱερεῖς καὶ λευῖτας νὰ τὸν ἐρωτήσουν, ὅσον ποῖος εἶσαι;».

1. Ὁ φθόνος εἶναι κακὸν πρᾶγμα, ἀγαπητέ, κακὸν καὶ καταστρεπτικόν, διὰ τοὺς φθονεροὺς καὶ ὄχι δι' ἐκείνους πού γίνονται ἀντικείμενον τοῦ φθόνου. Διότι πρῶτον αὐτοὺς καταστρέφει καὶ διαφθείρει ἐγκαθιστάμενος ὡσάν κάποιον θανατηφόρον μικρόβιον εἰς τὰς ψυχὰς των. Ἐὰν δὲ εἰς ὠριμένας περιπτώσεις βλάβη καὶ ἐκείνους πού φθονοῦνται, τοὺς προκαλεῖ βλάβην μικρὰν καὶ ἀναξίαν λόγου, ἡ ὁποία φέρει περισσότερον κέρδος παρὰ ζημίαν. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φθόνου, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, δὲν βλάπτεται ἐκεῖνος πού τὰ ὑφίσταται, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού τὰ ἐνεργεῖ. Ἄλλωστε, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ προτιμοῦν νὰ ἀδικοῦνται παρὰ νὰ ἀδικοῦν, λέγων· «Διατί νὰ μὴ ἀδικῆσθε μᾶλλον; Διατί νὰ μὴ στερῆσθε μᾶλλον;»¹. Διότι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι ἡ καταστροφή ἀκολουθεῖ παντοῦ, ὄχι ἐκεῖνον πού δέχεται τὰ κακά, ἀλλ' ἐκεῖνον πού τὰ προκαλεῖ.

Ὅλα αὐτὰ βεβαίως τὰ εἶπα διὰ τὸν φθόνον τῶν Ἰουδαίων. Διότι ἐκεῖνοι πού εἶχαν προστρέξει ἀπὸ τὰς πόλεις πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶχαν μετανοήσει διὰ τὰ ἁμαρτήματα των καὶ εἶχαν βαπτισθῆ, αὐτοὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ὡσάν νὰ εἶχαν μεταμεληθῆ, στέλνουν καὶ τὸν ἐρωτοῦν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;». Πράγματι εἶναι γενεὰ ἐχιδνῶν καὶ φίδια καὶ ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ αὐτά. Γενεὰ πονηρὰ καὶ διεφθαρμένη καὶ διεστραμμένη, ἀφοῦ ἐβαπτίσθης τότε περιεργάζεσαι καὶ ἐξετάζεις ἐπακριβῶς τὸν βαπτιστὴν; Ποῖος πα-

ἄν; Πῶς ἐξήειτε; πῶς ἐξωμολογεῖσθε τὰ ἁμαρτήματα; πῶς ἐπειρέχετε τῷ βαπτίζοντι; πῶς αὐτὸν ἠρωτᾶτε περὶ τῶν πρακτέων; Ταῦτα γὰρ ὑμῖν ἅπαντα ἀλόγως ἐπράττειο, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἀγνοοῦσιν.

5 Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, οὐδὲ ἐνεκάλεσεν ὁ μακάριος Ἰωάννης, οὐδὲ ὠνείδισεν, ἀλλὰ μετὰ ἐπεικειίας ἀπάσης ἀποκρίνεται πρὸς αὐτούς. Τίνος δὲ ἔνεκεν τοῦτο ἐποίει, ἐκεῖνο μαθεῖν ἄξιον, ὥστε πᾶσιν αὐτῶν καιάδηλον τὴν κακουργίαν γενέσθαι καὶ φανεράν. Πολλάκις πρὸς Ἰουδαίους ἐμαρ-
10 τύρησεν ὁ Ἰωάννης τῷ Χριστῷ, καί, ὅτι ἐβάπτιζεν αὐτούς, συνεχῶς αὐτοῦ πρὸς τοὺς παρόντας ἐμέμνητο, καὶ ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί».

15 Ἐπαθὸν οὖν τι πρὸς αὐτὸν ἀνθρώπινον πάθος· εἰ γὰρ τὴν τοῦ κόσμου δόξαν ἐπισημμένοι, καὶ τὰ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ἀνάξιον εἶναι ἐνόμιζον ὑποτάσσεσθαι αὐτὸν τῷ Χριστῷ. Τὸν μὲν γὰρ Ἰωάννην πολλὰ τὰ δεικνύντα λαμπρὸν ἦν· καὶ πρῶτον, τὸ γένος ἐπίσημον καὶ περιφανές· ἀρχιερέως γὰρ
20 ἦν υἱός· ἔπειτα, ἡ δίαίτα καὶ ἡ σκληραγωγία, ἡ τῶν ἀνθρώπων ὑπεροφία πάντων· καὶ γὰρ ἐσθῆτις, καὶ τραπέζης, καὶ οἰκίας, καὶ τροφῆς δὲ αὐτῆς ὑπεριδῶν, κατὰ τὴν ἔρημον τὸν ἔμπροσθεν διέτριβε χρόνον.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ πᾶν τοῦναντίον ἦν· τό τε γὰρ γέ-
25 ρος εὐτελές· ὁ καὶ πολλάκις αὐτὸ προὔφερον λέγοντες· «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς; Καὶ ἡ δοκοῦσα δὲ αὐτῷ πατρὶς εἶναι τοσοῦτον ἐπονείδιστος ἦν, ὥς καὶ τὸν Ναθαναὴλ λέγειν· «Ἐκ Ναζαρεὶ δύναται τι ἀ-
30 γαθὸν εἶναι;», καὶ ἡ δίαίτα δὲ κοινή, καὶ τὰ ἱμάτια δὲ οὐ-

2. Ματθ. 3, 11.

3. Ματθ. 13, 55.

4. Ἰω. 1, 46.

ραλογισμὸς θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερος ἀπὸ αὐτόν; Πῶς ἐπηγαίνατε; Πῶς ἐξωμολογεῖσθε τὰ ἁμαρτήματα; Πῶς ἐτρέχατε πρὸς τὸν βαπτιστὴν; Πῶς τὸν ἐρωτούσατε τί νὰ κάνετε; Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐκάνατε ἀπερίσκεπτα, ἀφοῦ ἀγνοοῦσατε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν προϋπόθεσιν.

Ἄλλὰ δὲν τοὺς εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε τοὺς ἐκατηγόρησεν ὁ μακάριος Ἰωάννης, οὔτε τοὺς ὕβρισεν, ἀλλὰ τοὺς ἀπαντᾷ μὲ κάθε ἐπεικείαν. Διατί δὲ τὸ ἔκανε αὐτό, ἐκεῖνο ἀξίζει νὰ μάθωμεν, διὰ νὰ γίνῃ κατάδηλος καὶ φανερὰ εἰς ὅλους ἡ κακουργία των. Πολλὰς φορὰς ὁ Ἰωάννης ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅταν τοὺς ἐβάπτιζε διαρκῶς αὐτὸν ἀνέφερε καὶ ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν σᾶς βαπτίζω μὲ ὕδωρ· ἐκεῖνος ὅμως πού ἔρχεται πίσω ἀπὸ ἐμένα εἶναι πρὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ ἐμέ· αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσῃ μὲ Πνεῦμα ἅγιον καὶ πῦρ»².

Ἐπαθαν λοιπὸν μὲ αὐτὸν κάποιο πάθος ἀνθρώπινον. Διότι συγκινημένοι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ κόσμου καὶ βλέποντες μόνον τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι ἀνάξιον νὰ ὑποτάσσεται αὐτὸς εἰς τὸν Χριστόν. Διότι πολλὰ ἔδειχναν ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο περιφανής. Καὶ κατὰ πρῶτον τὸ γένος του ἦτο ἐπίσημον καὶ περίοπτον, διότι ἦτο υἱὸς ἀρχιερέως. Ἐπειτα ἡ δίαίτα καὶ ἡ σκληραγωγία καὶ ἡ περιφρόνησις ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἀφοῦ περιεφρόνησε τὸ ἔνδυμα, τὴν τράπεζαν, τὴν οἰκίαν καὶ αὐτὴν τὴν τροφήν καὶ ἐζοῦσε κατὰ τὸν προηγούμενον καιρὸν εἰς τὴν ἔρημον.

Ἐνῶ εἰς τὸν Χριστὸν ὅλα ἦσαν ἀντίθετα. Διότι καὶ ἡ καταγωγή του ἦτο ἄσημος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μάλιστα πολλάκις ἀνέφεραν λέγοντες· «Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ; Ἡ μητέρα του δὲν ὀνομάζεται Μαριάμ καὶ οἱ ἀδελφοί του Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς;»³. Ἄλλὰ καὶ ἡ θεωρουμένη πατρίδα του ἦτο τόσο ἀξιοκατάκριτος, ὥστε καὶ ὁ Ναθαναὴλ νὰ λέγῃ· «ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ ἤμπορεῖ νὰ προέρχεται κάτι καλόν;»⁴. Καὶ ἡ δίαίτά του ἦτο συνηθισμένη καὶ τὰ ἐνδύματά του δὲν

δὲν πλέον τῶν πολλῶν ἔχοντα. Οὐ γὰρ περιέκειτο ζώνην
 δερματίνην, οὐδὲ ἀπὸ τριχῶν τὸ ἔνδυμα εἶχεν, οὐδὲ μέλι
 καὶ ἀκρίδας ἤσθιεν, ἀλλὰ πᾶσιν ὁμοίως διητιάτο, καὶ συμπο-
 σίοις παρεγίνετο πονηρῶν ἀνθρώπων, καὶ τελωνῶν, ὥστε
 5 αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι. Ὅπερ οὐ συνιέντες οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ
 διὰ ταῦτα αὐτῷ ὠνείδιζον, καθὼς καὶ αὐτός φησιν· «Ἦλθεν
 ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν· Ἴδού
 ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτω-
 λῶν».

10 Ἐπεὶ οὖν συνεχῶς ὁ Ἰωάννης ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς ἐ-
 κείνον αὐτοὺς παρέπεμπε τὸν δοκοῦντα παρ' αὐτοῖς εὐτελέ-
 στερον εἶναι, αἰσχυρόμενοι, καὶ δυσχεραίνοντες, καὶ βουλό-
 μενοι τοῦτον μᾶλλον ἔχειν διδάσκαλον, φανερῶς μὲν τοῦτο
 οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν, πέμπουσι δὲ πρὸς αὐτόν, προσδοκῶν-
 15 τες διὰ τῆς κολακείας αὐτὸν ἐπισπάσασθαι εἰς τὸ ἑαυτὸν
 ὁμολογῆσαι Χριστόν. Οὐ τοίνυν τινὰς εὐκαταφρονήτους πέμ-
 πουσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· ἐκείνον μὲν γὰρ βουλόμενοι κα-
 τασχεῖν, ὑπηρέτας ἀπέστειλαν, καὶ Ἡρωδιανούς πάλιν, καὶ
 τοιούτους τινάς, ἐνταῦθα δὲ ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, καὶ οὐχ
 20 ἀπλῶς ἱερεῖς, ἀλλὰ τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων, τουτέστι, τοὺς ἐν-
 τιμοτέρους (οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα ἐπεσημήνατο ὁ Εὐαγγε-
 λιστής), καὶ πέμπουσιν, ἵνα ἐρωτήσωσι· «Σὺ τίς εἶ;». Καὶ
 μὴν ἡ γέννησις αὐτοῦ πᾶσα κατάδηλος ἦν, ὡς καὶ λέγειν
 ἅπαντας· «Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται;», καὶ εἰς ὅλην
 25 τὴν ὄρεινὴν ὁ λόγος ἐξῆλθεν οὗτος. Καὶ ὅτε παρεγένετο πάλιν
 ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, πᾶσαι αἱ πόλεις ἀνεπιερώθησαν, καὶ
 ἐξ Ἱεροσολύμων καὶ ἐκ πάσης τῆς Ἰουδαίας ἐπορεύοντο
 βαπτισθῆναι πρὸς αὐτόν. Οὗτοι τοιγαροῦν ἐρωτῶσι νῦν, οὐχ
 ὡς ἀγνοοῦντες (πῶς γάρ, τὸν ἰσοῦτοις τρόποις γενόμενον
 30 δῆλον;), ἀλλὰ βουλόμενοι εἰς τοῦτο, ὅπερ εἶπον, αὐτὸν ἐνα-
 γαγεῖν.

5. Ματθ. 11, 19.

6. Λουκᾶ, 1, 66.

εἶχαν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὰ ἐνδύματα τῶν ἄλλων. Διότι δὲν ἐφοροῦσε δερματίνην ζώνην, οὔτε εἶχεν ἔνδυμα κατεσκευασμένον ἀπὸ τρίκας καμήλου, οὔτε ἔτρωγε μέλι καὶ ἀκρίδας, ἀλλ' ἐτρέφετο ὅπως ὅλοι καὶ ἐπήγαιναν εἰς συμπόσια ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων καὶ τελωνῶν, διὰ νὰ τοὺς κερδήσῃ. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀντελαμβάνοντο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ δι' αὐτὸ τὸν ἐκατηγοροῦσαν δι' αὐτά, ὅπως λέγει καὶ ὁ ἴδιος· «Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τρώγει καὶ πίνει καὶ λέγουν· νὰ ἕνας ἄνθρωπος φαγᾶς καὶ μεθύστακας, φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν»⁵.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰωάννης τοὺς παρέπεμπε συνεχῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρὸς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι κατώτερος, ἐντρεπόμενοι καὶ δυσανασχετοῦντες καὶ θέλοντες νὰ ἔχουν αὐτὸν μᾶλλον ὡς διδάσκαλόν των, δὲν ἐτόλμησαν μὲν νὰ τοῦ τὸ εἰποῦν φανερά, ἀλλὰ ἔστειλαν ἄλλους πρὸς αὐτὸν περιμένοντες μὲ τὴν κολακείαν νὰ τὸν καταφέρουν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Δὲν στέλνουν λοιπὸν μερικοὺς εὐκαταφρονήτους, ὅπως ἔκαναν εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ὅταν ἤθελαν νὰ συλλάβουν Ἐκεῖνον ἔστειλαν ὑπηρέτας καὶ Ἡρωδιανούς καὶ μερικοὺς παρομοίους. Ἐνῶ ἐδῶ στέλνουν ἱερεῖς καὶ λευῖτας καὶ ὄχι ἀπλῶς ἱερεῖς, ἀλλὰ ἱερεῖς τῶν Ἱεροσολύμων, δηλαδὴ τοὺς πρὸ διαπρεπεῖς (διότι δὲν τὰ σημειώνει τυχαίως αὐτὰ ὁ εὐαγγελιστής)· καὶ τοὺς στέλνουν διὰ νὰ ἐρωτήσουν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;», καθόσον ἦσαν πασίγνωστα ὅλα τὰ γεγονότα τῆς γεννήσεώς του, ὥστε νὰ λέγουν ὅλοι· «Τί θὰ γίνῃ ἄρά γε αὐτὸ τὸ παιδί;»⁶. Καὶ ὅταν ἦλθε πάλιν εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅλαι αἱ πόλεις ἐξεσηκώθησαν, καὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν Ἰουδαίαν ἐπήγαιναν εἰς αὐτὸν νὰ βαπτισθοῦν. Αὐτοὶ λοιπὸν τὸν ἐρωτοῦν τώρα, ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζαν (πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγνοοῦσαν αὐτὸν πού μὲ τόσοις τρόποις εἶχε γίνῃ φανερός;), ἀλλὰ ἐπειδὴ ὅπως εἶπα ἤθελαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς αὐτό.

2. Ἄκουσον γοῦν πῶς καὶ ὁ μακάριος οὗτος πρὸς τὴν
 διάνοιαν, μεθ' ἧς ἠρώτων, οὐ πρὸς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν ἀ-
 πεκρίναιτο. Εἰπόντων γάρ· «Σὺ τίς εἶ;» οὐκ εἶπεν εὐθέως,
 ὅπερ ἐξ εὐθείας ἦν εἰπεῖν· «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐ-
 5 ρήμῳ», ἀλλὰ τί; Ὅπερ ὑπόπιενον ἐκεῖνοι, τοῦτο ἀνεῖλεν.
 Ἐρωτηθεὶς γάρ· φησί, «Τίς εἶ; ὠμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνή-
 σαιτο· καὶ ὠμολόγησεν, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἶμι ὁ Χριστός». Καὶ
 ὄρα σοφίαν Εὐαγγελιστοῦ. Τρίτον τὸ αὐτὸ λέγει, καὶ τὴν
 ἀρετὴν τοῦ Βαπτιστοῦ δηλῶν, καὶ τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀνοι-
 10 αν τὴν ἐκείνων.

Καὶ ὁ Λουκᾶς δέ φησιν, ὅτι, τῶν ὄχλων ὑποπιευόντων
 αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν, πάλιν ἀναιρεῖ τὴν ὑπόνοιαν. Τοῦ-
 το οἰκέτιον εὐγνώμονος, μὴ μόνον μὴ ἀρπάζειν δόξαν δεσπο-
 τικὴν, ἀλλὰ καὶ διακρούεσθαι διδομένην παρὰ τῶν πολλῶν.
 15 Ἄλλ' οἱ μὲν ὄχλοι ἐξ ἀφελείας καὶ ἀγνοίας ἐπὶ ταύτην ἦλ-
 θον τὴν ὑπόνοιαν, οὗτοι δὲ ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης, καὶ ἧς εἶ-
 πον, ἠρώτων αὐτόν, προσδοκῶντες, ὅπερ ἔφη, ἀπὸ τῆς κολα-
 κείας αὐτὸν ἐπισπᾶσθαι εἰς ὅπερ ἐσπούδαζον. Εἰ γὰρ μὴ
 τοῦτο προσεδόκων, οὐκ ἂν εὐθέως ἐφ' ἑτέραν ἦλθον ἐρώτη-
 20 σιν, ἀλλ' ἠγανάκτησαν ἂν ὡς ἀπάδοντα ἀποκριναμένου, καὶ
 οὐ πρὸς τὴν πεῦσιν, καὶ εἶπον ἄν· Μὴ γὰρ τοῦτο ὑπωπιεύσα-
 μεν; μὴ γὰρ τοῦτο παραγεγόναμεν ἐρησόμενοι;

Ἄλλά, ὡς ἀλόγους καὶ κατάφωροι γενόμενοι, ἐφ' ἕτερον
 ἔρχονται, καὶ λέγουσι· «Τί οὖν; Ἥλιος εἶ σύ; Καὶ λέγει
 25 Οὐκ εἶμι». Καὶ γὰρ καὶ τοῦτον προσεδόκων ἤξειν, καθὼς
 καὶ ὁ Χριστός φησιν ἐρομένων γὰρ τῶν μαθητῶν «Πῶς
 οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἥλιαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;»
 αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἥλιος μὲν ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα».

2. Ἐκούσε λοιπὸν πῶς ἀπεκρίθη καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος εἰς τὴν σκέψιν μὲ τὴν ὁποίαν ἐρωτοῦσαν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἰδίαν τὴν ἐρώτησίν των. Διότι ὅταν εἶπαν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;», δὲν ἀπήντησεν εὐθέως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ φωνὴ ἐκείνου ποὺ φωνάζει εἰς τὴν ἔρημον», ἀλλὰ τί ἔκανεν; Ἀνήρεσεν αὐτὸ ποὺ ὑπωπτεύοντο ἐκεῖνοι. Ὅταν δηλαδὴ ἠρωτήθη, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «ποῖος εἶσαι· ὡμολόγησε καὶ δὲν ἠρνήθη· καὶ ὡμολόγησεν ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ Χριστός». Κύτταξε δὲ καὶ τὴν σοφίαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Ἐπαναλαμβάνει τρεῖς φορές τὸ ἴδιον πρᾶγμα, διὰ νὰ φανερώσῃ καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ τὴν πονηρίαν καὶ ἀπερισκεψίαν ἐκείνων.

Καὶ ὁ Λουκᾶς ἐπίσης λέγει ὅτι ἐνῶ τὰ πλήθη ὑπέθεταν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἐκεῖνος ἀνήρεσε τὴν ὑποψίαν των αὐτῆν. Αὐτὸ θὰ εἰπῆ δοῦλος εὐγνώμων, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἰδιοποιητῆται τὴν δόξαν ποὺ ἀνήκει εἰς τὸν δεσπότην του, ἀλλὰ ὅταν τοῦ τὴν ἀποδίδουν τὰ πλήθη νὰ τὴν ἀποποιητῆται. Καὶ τὰ μὲν πλήθη ἀπὸ ἀφέλειαν καὶ ἄγνοιαν εἶχαν φθάσει εἰς τὴν ὑπόνοιαν αὐτῆν· ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀπὸ πονηρὰν διάθεσιν καὶ ὅπως εἶπα τὸν ἠρώτησαν ἀναμένοντες μὲ τὴν κολακείαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν ἐκεῖ ποὺ ἤθελαν. Διότι ἐὰν δὲν ἐπερίμεναν αὐτό, δὲν θὰ ἔθεταν ἀμέσως ἄλλην ἐρώτησιν, ἀλλὰ θὰ ἀγανακτοῦσαν ἐπειδὴ ἀπήντησεν ἀστόχως καὶ ὄχι εἰς τὴν ἐρώτησίν των καὶ θὰ τοῦ ἔλεγαν· μήπως αὐτὸ ὑπωπιαζόμεθα; Μήπως αὐτὸ ἤλθαμεν νὰ σὲ ἐρωτήσωμεν;

Ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἐπιᾶσθησαν καὶ ἐφανερώθησαν οἱ σκοποῖ των, ἔρχονται εἰς ἄλλην ἐρώτησιν· «Τί λοιπὸν, εἶσαι ὁ Ἥλιος; Καὶ λέγει· δὲν εἶμαι». Διότι καὶ αὐτὸν τὸν ἐπερίμεναν νὰ ἔλθῃ, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Χριστός. Ὅταν τὸν ἐρώτησαν οἱ μαθηταί του «Διατί οἱ γραμματεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃ πρῶτα ὁ Ἥλιος;», ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Ὁ Ἥλιος μὲν ἔρχεται καὶ θὰ τὰ βάλῃ ὅλα εἰς τάξιν»⁷.

Εἶτα ἐρωτῶσιν «Ὁ Προφήτης εἶ σύ; Καὶ ἀπεκρίθη Οὐ». Καὶ μὴν προφήτης ἦν. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἀρνεῖται; Πάλιν πρὸς τὴν διάνοιαν βλέπων τῶν ἐρωτῶντων προσεδόκων γὰρ τινα προφήτην ἐξαίρειον ἤξειν διὰ τὸ λέγειν Μωϋσεία
 5 «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε». Οὗτος δὲ ἦν ὁ Χριστός. Διὰ τοι τοῦτο οὐ λέγουσι Προφήτης εἶ σύ; ἓνα τῶν πολλῶν αἰνιτιζόμενοι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἄρθρου «Ὁ προφήτης εἶ σύ;», ἐκεῖνος φησὶν, ὁ παρὰ Μωϋσέως προανακηρυχθείς. Διὰ δὴ
 10 τοῦτο καὶ οὗτος ἠρνήσατο οὐ τὸ προφήτης εἶναι, ἀλλὰ τὸ ἐκεῖνος ὁ Προφήτης .

«Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τίς εἶ; ἵνα ἀποκρισὶν δῶμεν τοῖς πέμπασιν ἡμᾶς. Τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;». Ὁρᾷς τοὺς μὲν σφοδρότερον ἐπικειμένους, καὶ ἐπείγοντας, καὶ ἐρωτῶντας
 15 πάλιν, καὶ οὐκ ἀφισταμένους, τὸν δὲ μετ' ἐπεικειάς πρότερον τὰς οὐκ οὔσας ὑπονοίας ἀναιροῦντα, καὶ τότε τὴν οὖσαν τιθέντα; «Ἐγὼ» γάρ, φησί, «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Εὐθύναιε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ Προφήτης». Ἐπειδὴ γὰρ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν ἐφθέγγαστο
 20 περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, ἐπὶ τὸν Προφήτην εὐθέως κατέφυγεν, ἀξιόπιστον καὶ ἐντεῦθεν τὸν λόγον ποιῶν.

«Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων», καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ
 25 σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός, οὔτε Ἡλίας, οὔτε ὁ Προφήτης;». Ὁρᾷς, ὡς οὐ μάτην ἔλεγον ὅτι εἰς τοῦτο αὐτὸν ἐναγαγεῖν ἠθούλοντο; Καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲν αὐτὸ οὐκ ἔλεγον, ἵνα μὴ κατάφωροι γένωνται ἅπασιν. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν «Οὐκ εἰμι ὁ Χριστός», πάλιν ἐκεῖνοι, σασκιάσαι βουλόμενοι, ἅπερ ἔνδον
 30 ἐτύρενον, ἐπὶ τὸν Ἡλίαν ἔρχονται καὶ τὸν Προφήτην.

Ἔπειτα τὸν ἐρωτοῦν· «Ὁ προφήτης εἶσαι σὺ; Καὶ ἀπήντησεν, ὄχι». Καὶ ὅμως ἦτο προφήτης. Διατί λοιπὸν ἀρνεῖται; Ἐπειδὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν ποῦ ἐρωτοῦσαν. Διότι ἐπερίμεναν ὅτι θὰ ἔλθῃ κάποιος ἐκλεκτὸς προφήτης, ἐπειδὴ λέγει ὁ Μωϋσῆς· «Κύριος ὁ Θεὸς θὰ σᾶς στείλῃ προφήτην ἀπὸ σᾶς τοὺς ἰδίους, ὡσὰν ἐμένα· αὐτὸν νὰ ἀκοῦτε»⁸, αὐτὸς δὲ ὁ προφήτης ἦτο ὁ Χριστός. Δι’ αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν λέγουν ‘εἶσαι προφήτης’, ἐννοοῦντες ἕναν ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ ἄρθρον· «Ὁ προφήτης εἶσαι;», δηλαδή ἐκεῖνος ποῦ προανήγγειλεν ὁ Μωϋσῆς. Δι’ αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος ἠρνήθη, ὄχι τὸ ὅτι εἶναι προφήτης, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἦτο ἐκεῖνος ὁ προφήτης.

«Εἶπαν λοιπὸν εἰς αὐτόν· ποῖος εἶσαι; Διὰ νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς ἐκείνους ποῦ μᾶς ἔστειλαν. Τί λέγεις διὰ τὸν ἑαυτόν σου». Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπιμένουν περισσότερον καὶ πιέζουν καὶ ξανερωτοῦν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται, ἐνῶ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναιρεῖ τὰς ἀνυπάρκτους ὑπονοίας καὶ ἔπειτα θέτει αὐτὴν ποῦ ὑπάρχει. Διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ φωνὴ ἑνὸς ποῦ φωνάζει εἰς τὴν ἔρημον. Κάνετε εὐθὺν τὸν δρόμον τοῦ Κυρίου, ὅπως εἶπεν ὁ προφήτης Ἡσαΐας». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε κάτι τὸ πολὺ μεγάλο καὶ ὑψηλὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀναφορικῶς μὲ τὴν ὑπόνοιαν ἐκείνων, καταφεύγει ἀμέσως εἰς τὸν προφήτην, διὰ νὰ κάνῃ καὶ μὲ αὐτὸ τὸν λόγον του ἀξιόπιστον.

«Οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ μέρους τῶν Φαρισαίων», λέγει, «καὶ τὸν ἐρώτησαν καὶ τοῦ εἶπαν· διατί λοιπὸν βαπτίζεις, ἐὰν δὲν εἶσαι σὺ ὁ Χριστός, οὔτε ὁ Ἡλίας, οὔτε ὁ προφήτης;». Βλέπεις πῶς δὲν ἔλεγα ἄδικα ὅτι ἤθελαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς αὐτό; Καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲν αὐτὸ δὲν τὸ ἔλεγαν, διὰ νὰ μὴ φανερωθοῦν εἰς ὅλους. Ἔπειτα ὅμως, ὅταν εἶπε, «δὲν εἶμαι ὁ Χριστός», πάλιν ἐκεῖνοι θέλοντες νὰ συγκαλύψουν αὐτὰ ποῦ ἐσχεδίαζαν μέσα των, ἔρχονται εἰς τὸν Ἡλίαν καὶ τὸν προφήτην.

Ὡς δὲ ἔφησε μηδὲ ἐκείνων τις εἶναι, ἀπορούμενοι λοιπόν, καὶ τὸ προσωπεῖον ρίψαντες, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὴν δολερὰν αὐτῶν ἐμφαίνουσι γνώμην, λέγοντες· «Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός;». Εἶτα, πάλιν συσκιάσαι βουλόμενοι, καὶ τοὺς ἄλλους προστιθέασι, τὸν Ἥλιαν, λέγω, καὶ τὸν Προφήτην. Ἐπειδὴ γὰρ κολακεία οὐκ ἴσχυσαν ὑποσκελίσαι, ἐγκλήματι προσεδόκησαν αὐτὸν δύνασθαι ἀναγκάζειν ὅπερ οὐκ ἦν εἰπεῖν· ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν.

ὦ τῆς ἀνοίας! ὦ τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς ἀκαιροῦ περι-
 10 εργίας! Ἀπεσιτάλητε μαθησόμενοι παρ' αὐτοῦ τίς εἶη καὶ πόθεν, οὐχὶ καὶ νόμους αὐτῷ θήσετε; Τοῦτο γὰρ πάλιν ἀναγκαζόντων ἦν ὁμολογῆσαι ἑαυτὸν Χριστόν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ νῦν ἀγανακτεῖ, οὐδὲ λέγει τι τοιοῦτον πρὸς αὐτούς, οἷον εἰκός· Ὑμεῖς ἐμοὶ διατάττεσθε καὶ νομοθετεῖτε; ἀλλὰ πολλὴν
 15 πάλιν τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδείκνυται· «Ἐγὼ μὲν» γάρ, φησί, «βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Οὗτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, οὗ οὐκ εἰμι ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος».

3. Τί πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν οἱ Ἰουδαῖοι;
 Ἀπαραίτητος γὰρ κἀντιεῦθεν ἢ καὶ αὐτῶν κατηγορία, ἀσύγνωστος ἢ κατὰκρισις· αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν τὴν ψῆφον ἐξήνεγκαν. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ἀξιόπιστον ἠγήσαντο εἶναι τὸν Ἰωάννην, καὶ οὕτως ἀληθῆ, ὡς μὴ μόνον ἑτέροις μαρτυροῦν-
 25 τα, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντι πιστεῦσαι. Οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ μὴ οὕτω διέκειντο, ἔπεμψαν ἂν εἰσόμενοι παρ' αὐτοῦ τὰ περὶ ἑαυτοῦ· ἴστε γὰρ ὅτι μόνοις ἐκείνοις μάλιστα περὶ ἑαυτῶν λέγουσι πιστεύομεν, οὓς ἂν ἀπάντων ἀληθεσιτέρους εἶναι νομίζωμεν.

30 Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ἀποφράτιον αὐτῶν τὰ σιόματα,

Ὅταν δὲ εἶπεν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους, περιελθόντες εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀφοῦ ἀπέβαλαν τὸ προσωπεῖον, ἀπροκαλύπτως πλέον φανερώνουν τὴν δολίαν σκέψιν των καὶ λέγουν· «Διατί λοιπὸν βαπτίζεις, ἐὰν δὲν εἶσαι ὁ Χριστός;». Ἐπειτα πάλιν, θέλοντες νὰ τὴν συγκαλύψουν, προσθέτουν καὶ τοὺς ἄλλους, ἐννοῶ τὸν Ἡλίαν καὶ τὸν προφήτην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ τὴν κολακείαν δὲν κατώρθωσαν νὰ τοῦ ἀποσπάσουν αὐτὸ πὸ ἧθελαν, ἐπερίμεναν ὅτι μὲ ἐνοχοποίησιν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ ὁμολογήσῃ αὐτὸ πὸ δὲν ἦτο, ἀλλὰ δὲν τὸν κατώρθωσαν.

Πόση ἀνοησία! Πόση ἀλαζονεία καὶ ἄκαιρος περιέργεια! Ἀπεστάλητε διὰ νὰ μάθετε ἀπὸ αὐτὸν ποῖος εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ, ὅχι καὶ νὰ τὸν θέσετε ὑπὸ κατηγορίαν. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ δεῖγμα ὅτι τὸν ἠνάγκαζαν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι εἶναι ὁ Χριστός. Ἀλλ' ὅμως οὔτε τώρα ἀγανακτεῖ, οὔτε τοὺς λέγει τίποτε τέτοιο, πὸ θὰ ἦτο φυσικόν· ἐσεῖς μὲ διατάσσετε καὶ νομοθετεῖτε; Ἀντιθέτως δείχνει καὶ πάλιν μεγάλην ἐπιείκειαν. «Ἐγὼ μὲν», λέγει, «βαπτίζω μὲ ὕδωρ· εὐρίσκεται ὅμως ἀνάμεσά μας ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον σεῖς δὲν γνωρίζετε. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὸ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ἐμένα. Αὐτοῦ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του».

3. Τί θὰ εἶχαν λοιπὸν νὰ εἰποῦν πρὸς ὅλα αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι; Διότι εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἢ ἐναντίον των κατηγορία καὶ ἀσυγχώρητος ἢ κατάκρισις των. Οἱ ἴδιοι ἄλλωστε ἐξέδωκαν τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐνόμισαν ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶναι ἀξιόπιστος καὶ τόσον εἰλικρινής, ὥστε νὰ τὸν πιστεύουν ὅχι μόνον ὅταν μαρτυρῇ περὶ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι γνωρίζετε ὅτι μόνον εἰς ἐκείνους κυρίως πιστεύομεν, ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, τοὺς ὁποίους θεωροῦμεν ὅτι εἶναι εἰλικρινέστεροι ὄλων.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ πὸ φράσσει τὰ στόματά των,

ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη, μεθ' ἧς πρὸς αὐτὸν παρέβαλον· καὶ γὰρ μετὰ πολλῆς ἐξῆλθον τῆς προθυμίας πρὸς αὐτόν, εἰ καὶ ἕσπερον μετεβάλλοντο. Ἄπερ ἀμφοτέρωθεν δηλῶν ὁ Χριστός, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος, καὶ ὑμεῖς ἠθελήσατε 5 πρὸς ὥραν ἀγαλλιασθῆναι ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ».

Καὶ ἡ ἀπόκρισις δὲ αὐτοῦ πάλιν ἀξιοπισιότερον αὐτὸν ἐποίει· «Ὁ γὰρ μὴ ζητῶν τὴν δόξαν τὴν ἑαυτοῦ», φησί, «ἀληθῆς ἐστίν, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν». Οὗτος δὲ οὐκ ἐζήτησεν, ἀλλ' ἐφ' ἕτερον αὐτοὺς παραπέμπει. Καὶ οἱ ἀπο- 10 σιαλέντες δέ, τῶν ἀξιοπίστων παρ' αὐτοῖς καὶ τὰ πρωτεῖα ἐχόντων, ὥστε μηδαμόθεν αὐτοῖς εἶναι καταφυγὴν, μηδὲ παραίτησιν εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἣν ἠπίστησαν τῷ Χριστῷ. Τίνος γὰρ ἔνεκεν οὐκ ἐδέξασθε τὰ εἰρημένα περὶ αὐτοῦ παρὰ Ἰωάννου; Ὑμεῖς ἀπεσιάλκατε τοὺς τὰ πρωτεῖα ἔχοντας· ὑμεῖς ἠ- 15 ρωτήσατε δι' αὐτῶν ὑμεῖς ἠκούσατε ἄπερ ἀπεκρίνατο ὁ Βαπτιστής. Πᾶσαν ἐκεῖνοι περιεργίαν ἐπεδείξαντο, πάντα ἠρεύνησαν, καὶ οὗς ὑπωπιεύετε πάντας εἶπον· καὶ ὁμως μετὰ παραρησίας πολλῆς ὁμολόγησε μὴ εἶναι μήτε ὁ Χριστός, μήτε Ἡλίας, μήτε ὁ προφήτης.

20 Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξε τίς εἶη, καὶ διελέχθη καὶ περὶ τῆς τοῦ οἰκείου βαπτίσματος φύσεως διμικρὸν καὶ εὐτελές, καὶ ὕδατος πλέον ἔχον οὐδέν, δεικνὺς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ βαπτίσματος, τοῦ παρὰ τοῦ Χριστοῦ διδομένου. Παρήγαγε δὲ καὶ Ἡσαΐαν τὸν προφήτην, μαρτυροῦντα 25 ἄνωθεν καὶ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου· καὶ τὸν μὲν, Κύριον καλοῦντα, τὸν δέ, διάκονον αὐτοῦ καὶ ὑπηρέτην ὀνομάζοντα. Τί λοιπὸν ἔδει; οὐχὶ πιστεῦσαι τῷ μαρτυρηθέντι, καὶ προσκυνῆσαι, καὶ ὁμολογῆσαι Θεόν; Ὅτι γὰρ οὐχὶ κολακείας ἦν ἡ μαρτυρία, ἀλλ' ἀληθείας, ἐδείκνυ μὲν καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ 30 φιλοσοφία τοῦ μαρτυρήσαντος. Δῆλον δὲ κἀκεῖθεν τοῦτο, ὅτι

9. Ἰω. 5, 35.

10. Ἰω. 7, 18.

ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεσις μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπλησίασαν. Διότι ἐπῆγαν πρὸς αὐτὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν, ἃν καὶ κατόπιν ἥλλαξαν. Αὐτὰ καὶ τὰ δύο τὰ ἐδήλωσεν ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ἦτο τὸ λυχνάρι πού ἔκαιε καὶ σεῖς ἠθελήσατε νὰ χαρῆτε ἐπ’ ὀλίγον εἰς τὸ φῶς του»⁹.

Καὶ ἡ ἀπάντησις του ὅμως τὸν ἔκανε περισσότερο ἀξιόπιστον. «Διότι αὐτὸς πού δὲν ἐπιδιώκει τὴν ἰδικὴν του δόξαν», λέγει, «εἶναι εἰλικρινῆς καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὸν ἀδικία»¹⁰. Αὐτὸς δὲ δὲν ἐζήτησε δόξαν, ἀλλὰ τοὺς παραπέμπει εἰς ἄλλον. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού ἀπεστάλησαν ἦσαν ἀπὸ τοὺς πρὸ ἀξιόπιστους μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν τὰ πρωτεῖα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη ἀπὸ πουθενὰ εἰς αὐτοὺς καταφύγιον, οὔτε δικαιολογία διὰ τὴν ἀπιστίαν πού ἔδειξαν εἰς τὸν Χριστόν. Διατί λοιπὸν δὲν ἐδέχθητε ὅσα εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης; Ἔσεῖς ἐστείλατε τοὺς διακεκριμένους· ἐσεῖς ἐρωτήσατε δι’ αὐτῶν· ἐσεῖς ἠκούσατε αὐτὰ πού ἀπεκρίθη ὁ Βαπτιστής. Ἐκεῖνοι ἔδειξαν κάθε περιέργειαν καὶ τὰ ἐρεύνησαν ὅλα καὶ ἀνέφεραν ὅλους ὅσους ὑπωπτεύεσθε. Καὶ ὅμως μὲ πολλὴν παρρησίαν ὡμολόγησεν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὁ Χριστός, οὔτε ὁ Ἡλίας, οὔτε ὁ Προφήτης.

Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλὰ ἐδίδαξε τί εἶναι καὶ ὡμίλησε καὶ διὰ τὴν φύσιν τοῦ βαπτίσματος του, ὅτι εἶναι μικρὸν καὶ εὐτελές καὶ δὲν ἔχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ ὕδωρ, διὰ νὰ δείξη τὴν ὑπεροχὴν τοῦ βαπτίσματος τὸ ὁποῖον δίδει ὁ Χριστός. Ἀνέφερε δὲ καὶ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖ ἄνωθεν καὶ πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον, καὶ τὸν μὲν ἕνα τὸν ὀνομάζει Κύριον, τὸν δὲ ἄλλον τὸν ὀνομάζει διάκονον καὶ ὑπηρέτην του. Τί ἔπρεπε νὰ κάνετε λοιπόν; Δὲν ἔπρεπε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτὸν πού ἐμαρτυρήθη καὶ νὰ τὸν προσκυνήσετε καὶ νὰ ὁμολογήσετε ὅτι εἶναι Θεός; Ὅτι δὲ ἡ μαρτυρία δὲν ἦτο κολακευτικὴ ἀλλὰ ἀληθινὴ, τὸ ἔδειχνε καὶ ὁ τρόπος ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκεραιότης ἐκείνου πού ἐμαρτύρησεν. Αὐτὸ δὲ εἶναι φανερόν καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι κανεῖς δὲν τοποθετεῖ τὸν ἄλλον πρὶν ἀπὸ

οὐδεὶς τὸν πλησίον ἑαυτοῦ προτίθησιν, οὐδὲ ἐξὸν αὐτῷ χα-
 ρίσασθαι τιμὴν, ἐτέρῳ ταύτης παραχωρεῖν ἐθέλοι, καὶ ταῦτα
 τοσαύτης οὔσης.

“Ὡστε οὐκ ἂν οὐδὲ Ἰωάννης μὴ Θεῷ ὄντι τῷ Χριστῷ
 5 ταύτης ἂν ἐξέσται τῆς μαρτυρίας. Εἰ γὰρ καὶ ἀφ’ ἑαυτοῦ ταύ-
 την, ὡς μείζονα οὔσαν τῆς οἰκειίας φύσεως, διεκρούσατο, ἀλλ’
 οὐκ ἂν ἐτέρῳ φύσει πάλιν αὐτὴν ἀνέθηκε ταπεινοτέρῳ.

«Μέσος δὲ ὑμῶν ἔσθηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Τοῦτο εἴ-
 πεν, ὅτι εἰκὸς ἦν αὐτὸν καὶ ἀναμεμίχθαι τῷ λαῷ ὡς ἓνα τῶν
 10 πολλῶν, ἅτε πανταχοῦ τὸ ἄτυφον καὶ ἀκόμπαστον διδάσκοντα.
 Εἶδθαι δὲ ἐνταῦθα γινώσκοντες τὴν ἀκριβοῦς οἶον, τίς ἐστι, καὶ
 πόθεν. Τὸ δὲ «ὀπίσω μου ἐρχόμενος» συνεχῶς τίθησι, μονονου-
 χὶ λέγων· Μὴ νομίσητε τὸ πᾶν ἐν τῷ ἐμῷ κείσθαι βαπτίσματι
 οὐκ ἂν, εἰ τοῦτο τέλειον ἦν, ἕτερος ἂν ἦλθε μετ’ ἐμὲ πράξεων ἕ-
 15 τερον· ἀλλὰ παρασκευὴ τοῦτο ἐστὶν ἐκείνου καὶ προοδοποιήσις.
 Τὰ δὲ ἡμέτερα σκιαὶ καὶ εἰκῶν· ἄλλον χρὴ τὸν τὴν ἀλήθειαν
 ἐπιθήσοντα παραγενέσθαι. “Ὡστε αὐτὸ τὸ ὀπίσω μου ἐλθεῖν,
 τοῦτο μάλιστα αὐτοῦ δείκνυσι τὸ ἀξίωμα· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν τέ-
 λειον, οὐκ ἂν δευτέρου ἐζητεῖτο τόπος. «Ἐμπροσθέν μου γέ-
 20 γονε»· τουτέστιν, ἐντιμότερος, λαμπρότερος. Εἶτα, ἵνα μὴ νο-
 μίσωσιν ἀπὸ συγκρίσεως εἶναι τὴν ὑπεροχὴν, τὸ ἀσύγκριτον
 παρασιῆσαι θέλων, ἐπήγαγεν· «Οὐδ’ οὐκ εἰμι ἱκανὸς λύσαι τὸν
 ἱμάντα»· τουτέστιν, οὐχ ἀπλῶς ἔμπροσθεν γέγονε, ἀλλ’ οὔ-
 τως, ὡς ἐμὲ μηδὲ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῶν τούτου διακόνων ἀ-
 25 ριθμηθῆναι ἄξιον εἶναι· τὸ γὰρ ὑπόδημα λύσαι τῆς ἐσχάτης
 διακονίας ἐστὶ πρόαγμα.

Εἰ δὲ Ἰωάννης οὐκ ἄξιός τὸν ἱμάντα λύσαι, Ἰωάννης,

τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε ὅταν ἤμπορῇ νὰ προσδώσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τμηὴν θέλη νὰ τὴν παραχωρήσῃ εἰς ἄλλον, καὶ προπαντὸς ὅταν εἶναι τόσοσιν μεγάλη.

Ἐπομένως οὔτε καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο Θεός, θὰ ἔκαμνεν αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν. Ἐφ' ὅσον δὲ τὴν ἀπεποιήθη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του ἐπειδὴ ἦτο ἀνωτέρα τῆς φύσεώς του, δὲν θὰ τὴν ἀπέδιδεν εἰς ἄλλον ἄνθρωπον καὶ μάλιστα περισσότερον ἀσήμαντον.

«Εὐρίσκειται δὲ ἀνάμεσά σας αὐτὸς τὸν ὁποῖον σεῖς δὲν γνωρίζετε». Αὐτὸ τὸ εἶπε διότι ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχη ἀναμιχθῆ μετὰ τὸν λαόν, ὡσὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀφοῦ παντοῦ ἐδίδασκε τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ μετριοφροσύνην. Ὅταν δὲ λέγῃ εἰδησιν ἐδῶ, ἐννοεῖ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν, ἥτοι ποῖος εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ. Τὸ δὲ «ὀπίσω μου ἐρχόμενος» τὸ ἀναφέρει συνεχῶς, ὡσὰν νὰ λέγῃ· μὴ νομίζετε ὅτι τὸ πᾶν εὐρίσκειται εἰς τὸ ἰδικόν μου βάπτισμα. Ἐὰν αὐτὸ ἦτο τέλειον, δὲν θὰ ἤρχετο ἄλλος μετὰ ἀπὸ ἐμένα διὰ νὰ μᾶς δώσῃ ἄλλο. Αὐτὸ εἶναι προπαρασκευὴ καὶ προετοιμασία τοῦ δρόμου δι' ἐκεῖνο. Τὰ ἰδικά μου εἶναι σκιὰ καὶ εἰκῶν. Πρέπει νὰ ἔλθῃ ἄλλος γιὰ νὰ προσθέσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ὡστε αὐτὸ τὸ «ὀπίσω μου ἐλθεῖν» δείχνει τὴν ἀκριβῆ θέσιν του. Διότι ἐὰν ἦτο τέλειον δὲν θὰ ὑπῆρχε κῶρος διὰ δεύτερον.

«Εἶναι πρὶν ἀπὸ ἐμένα», ἥτοι εἶναι περισσότερον ἐντιμος καὶ ἔνδοξος. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι ἡ ὑπεροχὴ του ἀναφέρεται ἐν συγκρίσει μετὰ αὐτόν, καὶ θέλων νὰ παρουσιάσῃ ὅτι δὲν χωρεῖ σύγκρισις μεταξὺ των, ἐπρόσθεσε· «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸν ἱμάντα του», δηλαδή, ὄχι μόνον εἶναι ἀνώτερός μου, ἀλλὰ τόσοσιν πολὺ ὥστε ἐγὼ νὰ μὴ ἤμπορῶ νὰ συγκαταλεγῶ οὔτε μεταξὺ τῶν τελευταίων ὑπηρετῶν του. Διότι τὸ νὰ λύσῃς τὸ ὑπόδημα ἦτο ἔργον τοῦ τελευταίου ὑπηρέτου.

Ἐὰν δὲ ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο ἄξιος νὰ λύσῃ τὸν ἱμάντα,

οὐ μείζων οὐδείς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν γέγονε, ποῦ τάξομεν ἡμεῖς ἑαυτούς; Εἰ δὲ τῆς οἰκουμένης ἀντίρροπος, μᾶλλον δὲ μείζων («οὐκ ἦν γὰρ αὐτῶν», φησί, «ἄξιος ὁ κόσμος»), οὐδὲ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῶν διακονησαμένων ἑαυτὸν καταλέγε-
 5 σθαί φησιν ἄξιον εἶναι, τί ἐροῦμεν ἡμεῖς, οἱ μυρίων γέμοντες κακῶν, οἱ τοσοῦτον ἀποδέοντες τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωάννου, ὅσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ;

4. Οὗτος μὲν οὖν οὐδὲ τὸ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος ἄξιον εἶναι ἑαυτὸν λέγει, οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ το-
 10 σαύτην ἐμάνησαν μανίαν, ὡς καὶ τοῦ εἰδέναί αὐτόν, ὡς αὐτὸς οἶδεν ἑαυτόν, ἄξιους εἶναι λέγειν ἑαυτούς. Τί ταύτης τῆς παραπληξίας χειρὸν; τί ταύτης τῆς ἀλαζονείας μανικώτερον; Καλῶς τις ἔλεγε σοφός, ὅτι «Ἀρχὴ ὑπερηφανίας τὸ μὴ εἰδέ-
 ναι τὸν Κύριον». Οὐκ ἂν κατηνέχθη, καὶ διάβολος γέγονεν ὁ
 15 διάβολος, οὐκ ὢν διάβολος πρότερον, εἰ μὴ τοῦτο τὸ νόσημα ἐνόσησε. Τοῦτο αὐτὸν τῆς παρρησίας ἐξέβαλεν ἐκείνης, τοῦτο εἰς τὴν γέενναν ἔπεμψε, τοῦτο τῶν κακῶν αἴτιον αὐτῷ πάντων ἐγένετο. Ἰκανὸν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὸ διαφθεῖραι πᾶσαν ἀρετὴν ψυχῆς, καὶ ἐλεημοσύνην εὖρη, καὶ εὐχήν, καὶ νη-
 20 στείαν, καὶ ὀτιοῦν «Τὸ γὰρ ὑψηλὸν ἐν ἀνθρώποις ἀκάθαρτον», φησί, «παρὰ Κυρίῳ».

Οὐκ ἄρα πορνεία μόνον, οὐδὲ μοιχεία μολύνειν εἴωθε τοὺς χρωμένους αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανία, καὶ πολλῶ πλέον ἐκείνων. Διὰ τί; Ὅτι πορνεία μὲν, εἰ καὶ ἀσύγγνωστον κα-
 25 κόν, ἀλλ' ὅμως ἔχει τις τὴν ἐπιθυμίαν εἰπεῖν, ἀλαζονεία δὲ

11. Λουκᾶ 7, 28 καὶ Ματθ. 11, 11.

12. Ἑβρ. 11, 38.

13. Σοφ. Σειράχ, 10, 12.

ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸν ὁποῖον κανεῖς μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ γυναῖκας δὲν εἶναι ἀνώτερος¹¹, ποῦ θὰ κατατάξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐμεῖς; Ἐὰν αὐτὸς ποὺ εἶναι ἰσοδύναμος μὲ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἢ μᾶλλον ἀνώτερος (διότι, ὅπως λέγει, ὅλος ὁ κόσμος δὲν ἦτο ἄξιος αὐτῶν¹²), λέγη ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος νὰ συγκαταλέγεται οὔτε μεταξὺ τῶν τελευταίων ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπηρετήσαν, τί θὰ εἰποῦμεν ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι εἴμεθα γεμᾶτοι μὲ μύρια κακά, οἱ ὁποῖοι ἀπέχομεν τόσον πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἰωάννου, ὅσον ἡ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν;

4. Αὐτὸς μὲν λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ ἑαυτὸς του δὲν εἶναι ἄξιος νὰ λύσῃ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. Ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ τόσην μανίαν, ὥστε νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ἄξιοι καὶ νὰ τὸν γνωρίσουν, ὅπως ὁ ἴδιος γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του. Τί εἶναι χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραφροσύνην; Τί εἶναι περισσότερον μανιακὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀλαζονείαν; Καλὰ ἔλεγε κάποιος σοφός, ὅτι «ἀρχὴ τῆς ὑπερηφανείας εἶναι τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃς τὸν Κύριον»¹³. Ὁ διάβολος δὲν θὰ ἐξέπιπτε καὶ δὲν θὰ ἐγένετο διάβολος, καθόσον δὲν ἦτο διάβολος ἀρχικῶς, ἐὰν δὲν προσεβάλετο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν. Αὐτὴ τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκείνην τὴν παρρησίαν ποὺ εἶχε, αὐτὴ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, αὐτὴ ἔγινεν αἰτία ὅλων τῶν κακῶν ποὺ τὸν εὗρηκαν. Διότι εἶναι ἰκανὴ μόνη τῆς νὰ καταστρέψῃ κάθε ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, εἴτε ἐλεημοσύνην εὖρη, εἴτε προσευχὴν, εἴτε νηστείαν, εἴτε ὅτιδήποτε παρόμοιον. Διότι «ἡ ὑψηλοφροσύνη τῶν ἀνθρώπων», λέγει, «εἶναι ἀκάθαρτος ἀπέναντι τοῦ Κυρίου».

Ἐπομένως δὲν μολύνει μόνον ἡ πορνεία ἐκείνους ποὺ ἐπιδίδονται εἰς αὐτήν, οὔτε ἡ μοιχεία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἐκείνας. Διὰ τί; Διότι ἡ μὲν πορνεία, μολονότι εἶναι ἀσυγχώρητον κακόν, ἐν τούτοις ἔχει νὰ προβάλλῃ κανεῖς ὡς δικαιολογίαν τὴν ἐπιθυ-

οὐδὲ αἰτίαν ἂν εὖροι τινά, οὐδὲ οἰανδήποτε πρόφασιν, δι' ἣν ἂν τύχοι σκιᾶς γοῦν συγγνώμης· ἀλλ' οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν αὕτη, ἢ διασιροφὴ ψυχῆς καὶ νόσος χαλεπωτάτη, οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν τικτομένη, ἢ ἐξ ἀνοίας. Οὐδὲν γὰρ ἀνοητότερον ἀλαζόνος ἀν-
 5 θρώπου, κἂν πλοῦτιον ἢ περιβεβλημένος, κἂν πολλὴν κεκτη-
 μένος τὴν ἕξωθεν σοφίαν, κἂν ἐν δυναστείᾳ καθεσιῶς, κἂν
 ἅπαντα τὰ ἐν ἀνθρώποις εἶναι δοκοῦντα ζηλωτὰ περιφέρων.
 Εἰ γὰρ ὁ ἐπὶ τοῖς ὄντως καλοῖς ἀλαζονευόμενος ἄθλιος καὶ
 ταλαίπωρος, καὶ πάντων ἐκείνων τὸν μισθὸν ἀπόλλυσιν, ὁ
 10 ἐν τοῖς μηδὲν οὖσιν ἐπαιρόμενος, καὶ διὰ τὴν σκιὰν καὶ τὸ
 ἄνθος τοῦ χρότου (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ παροῦσα δόξα), φρυσῶν
 ἑαυτὸν πῶς οὐκ ἂν εἶη πάντων καταγελασιώτερος, ταῦτὸν ποι-
 ῶν, ὅπερ ἂν τις ποιήσῃ πτωχὸς καὶ πένης, πάντα μὲν τὸν
 χρόνον λιμῶν τηκόμενος, εἰ δὲ συμβαίῃ ποτὲ μίαν νύκτα χρησιῶν
 15 ὄναρ ἰδεῖν, διὰ τοῦτο γαυρούμενος; Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε,
 τῆς ψυχῆς σοι διαφθειρομένης χαλεπωτάτη νόσῳ, καὶ τὴν
 ἐσχάτην πενόμενος πενίαν, μέγα φρονεῖς, ὅτι χρυσοῦ τάλαν-
 τα ἔχει τόσα καὶ τόσα; ὅτι πλῆθος ἀνδραπόδων; Ἄλλὰ ταῦτα
 οὐ σά. Καὶ εἰ μὴ πείθῃ τοῖς ἐμοῖς ρήμασιν, ἀπὸ τῆς πείρας
 20 τῶν προλαβόντων μάθανε.

Ἐὰν δὲ οὕτω μεθύῃς, ὥς μήτε ἐκ τῶν ἑτέροις συμβαινόν-
 των ταῦτα παιδεύεσθαι, μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ εἴσῃ διὰ τῶν
 εἰς σὲ συμβαινόμενων ὅτι σοι τούτων ὄφελος οὐδέν, ὅτι ψυ-
 χορραγῶν, καὶ οὐδὲ ὥρας μιᾶς, μηδὲ ροπῆς βραχείας κί-
 25 ριος ὢν, ἅκων εἰς τοὺς παρόντας αὐτὰ καταλείψεις, καὶ τού-
 τους πολλάκις, οὓς οὐκ ἐθέλεις. Πολλοὶ γὰρ οὐδὲ ἐπισκῆψαι

μίαν. Ἐνῶ ἡ ἀλαζονεία δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρη οὔτε κάποιαν δικαιολογίαν, οὔτε οἰανδήποτε πρόφασιν, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιτύχη κάποιας σκιώδους συγγνώμης. Ἀλλὰ αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ διαστροφή τῆς ψυχῆς καὶ πολὺ βαρεῖα νόσος, πού δὲν γεννᾶται ἀπὸ πουθενὰ ἄλλου, παρὰ μόνον ἀπὸ μωρίαν. Διότι δὲν ὑπάρχει πιδ ἀνόητον πρᾶγμα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀλαζόνα, εἴτε εἶναι περιτριγυρισμένος ἀπὸ πλοῦτον, εἴτε κατέχει πολλὴν κοσμικὴν σοφίαν, εἴτε εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἴτε ἔχει ὅλα ἐκεῖνα πού θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀξιοζήλευτα.

Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος πού καυχᾶται διὰ ὑπαρκτὰ ἀγαθὰ χαρακτηρίζεται ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος καὶ χάνει ὅλων ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀνταμοιβήν, ἐκεῖνος πού ἐπαίρεται διὰ πράγματα ἀνύπαρκτα καὶ φουσκώνει διὰ τὴν σκιάν καὶ τὸ ἄνθος τοῦ χορταριοῦ (διότι τέτοια εἶναι ἡ δόξα τοῦ κόσμου αὐτοῦ), πῶς δὲν θὰ εἶναι πιδ καταγέλαστος ἀπὸ ὄλους, ἀφοῦ κἀνὴ αὐτὸ πού θὰ ἔκανε ἕνας πτωχὸς καὶ ἐνδεὴς ὁ ὁποῖος εἰς ὄλην του μὲν τὴν ζωὴν λυώνει ἀπὸ τὴν πείναν, ὅταν δὲ συμβῆ κάποιαν νύκτα νὰ ἰδῆ εὐχάριστον ὄνειρον, καυχᾶται δι' αὐτό; "Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ἐνῶ ἡ ψυχὴ σου καταστρέφεται ἀπὸ βαρυτάτην νόσον καὶ ἔχεις φθάσει εἰς τελείαν ἔνδειαν, καυχᾶσαι ὅτι ἔχεις τόσα καὶ τόσα τάλαντα χρυσοῦ; "Ὅτι ἔχεις πλῆθος δούλων; Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἰδικά σου. Καὶ ἂν δὲν πείθεσαι εἰς τὰ ἰδικά μου λόγια, μάθε το ἀπὸ τὴν πείραν ἐκείνων πού ὑπῆρξαν πρὶν ἀπὸ σέ.

Ἐὰν δὲ εἶσαι τόσον πολὺ μεθυσμένος, ὥστε νὰ μὴ διδάσκεσαι οὔτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν εἰς ἄλλους, περίμενε ὀλίγον καὶ θὰ μάθης μὲ ὅσα θὰ σοῦ συμβοῦν, ὅτι δὲν θὰ ἔχης κανένα ὄφελος ἀπὸ αὐτά, ὅταν, καθὼς θὰ ψυχορραγῆς καὶ δὲν θὰ ἔχης εἰς τὴν διάθεσίν σου οὔτε μίαν ὥραν, οὔτε μίαν μικρὰν στιγμὴν, ἄθελά σου θὰ τὰ ἐγκαταλείψης εἰς τοὺς παρευρισκομένους καὶ μάλιστα πολλάκις εἰς αὐτοὺς πού δὲν θὰ θέλῃς. Διότι πολλοὶ δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν οὔ-

περὶ αὐτῶν συνεχωρήθησαν, ἀλλ' ἀπῆλθον ἀθρόον, βουλόμενοι μὲν αὐτῶν ἀπολαύειν, οὐ συγχωρούμενοι δέ, ἀλλὰ ἐλκόμενοι, καὶ ἑτέροις αὐτῶν ἐξισιτάμενοι, καὶ μετὰ βίας παραχωροῦντες οἷς οὐκ ἐβούλοντο.

5 Ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, ἐντεῦθεν ἤδη ἐρρωμένοι καὶ ὑγιαίνοντες διαπεμφώμεθα αὐτὰ πρὸς τὴν πάλιν τὴν ἡμετέραν. Οὕτω γὰρ αὐτῶν ἀπολαῦσαι δυνασόμεθα μόνον, ἑτέρως δὲ οὐδαμῶς· οὕτως εἰς ἄσπλον καὶ ἀσφαλῆ τρόπον αὐτὰ ἀποθησόμεθα· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἐκεῖ τῶν δυναμένων αὐτὰ
10 ἀφελῆσθαι, οὐκ ἔστι θάνατος, οὐκ εἰσιν ἀληθεῖς διαθῆκαι, οὐκ εἰσι διάδοχοι κληρῶν, οὐ συκοφανταί καὶ ἐπιβουλαί, ἀλλὰ τὸν ἀπελθόντα ἐντεῦθεν πολλὰ ἐπιφερόμενον διὰ παντὸς ἔστιν αὐτὰ καρποῦσθαι.

Τίς οὖν οὕτως ἄθλιος, ὡς μὴ θελῆσαι τοῖς χρήμασι ἐν-
15 τρυφᾶν τοῖς ἑαυτοῦ διόλου; Μετακομίσωμεν τοίνυν ἡμῶν τὸν πλοῦτον, καὶ μεταθῶμεν ἐκεῖσε. Οὐκ ὄνων ἡμῖν δεήσει, καὶ καμῆλων, καὶ ὀχημάτων, οὐδὲ πλοίων πρὸς τὴν τοιαύτην μετάνθεσιν· καὶ γὰρ καὶ ταύτης ἡμᾶς τῆς δυσκολίας ἀπήλλαξεν ὁ Θεός· ἀλλὰ πενήτων ἡμῖν δεῖ μόνον, τῶν χωλῶν, τῶν ἀ-
20 ναπήρων, τῶν ἀρρώστων. Αὐτοὶ τὴν τοιαύτην εἰσὶν ἐγκεχειρισμένοι μετάνθεσιν· οὗτοι τὰ χρήματα παραπέμπουσιν εἰς τὸν οὐρανόν, οὗτοι τοὺς τῶν τοιούτων χρημάτων κυρίους εἰς τὴν τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν κληρονομίαν εἰσάγουσιν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
25 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τε νὰ ἀφήσουν παραγγελίαν δι' αὐτά, ἀλλὰ ἔφυγαν ξαφνικά, θέλοντες μὲν νὰ τὰ ἀπολαύσουν, μὴ ἔχοντες ὅμως πλέον χρόνον, ἔφυγαν συρόμενοι, ἀφοῦ ἐγκατέλειπαν αὐτὰ εἰς ἄλλους καὶ τὰ παρεχώρουν διὰ τῆς βίας εἰς ἐκείνους πού δὲν ἤθελαν.

Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν αὐτὸ καὶ ἐμεῖς, ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη, δυνατοὶ καὶ ὑγιεῖς, ἅς τὰ ἀποστείλωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν μας πόλιν. Διότι μόνον ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν, καὶ ὄχι κατ' ἄλλον τρόπον. Ἔτσι θὰ τὰ ἀποθέσωμεν εἰς τόπον ἀπαραβίαστον καὶ ἀσφαλῆ. Διότι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἠμποροῦν νὰ τὰ ἀφαιρέσουν. Δὲν ὑπάρχει θάνατος, δὲν ὑπάρχουν ἀληθινὰ διαθήκαι, δὲν ὑπάρχουν κληρονόμοι, οὔτε συκοφανταί καὶ ἐπιβουλαί· ἀλλὰ ἐκεῖνος πού φεύγει, ἀφοῦ καταθέσῃ ἀπὸ ἐδῶ πολλά, ἠμπορεῖ νὰ τὰ καρποῦται αἰωνίως.

Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσοσ ἀθλιος ὁ ὁποῖος νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ χρήματά του διαπαντός; Ἄς τὸν μετακομίσωμεν λοιπὸν τὸν πλοῦτον μας καὶ ἅς τὸν μεταφέρωμεν ἐκεῖ. Δὲν θὰ μᾶς χρειασθοῦν οὔτε ὄνοι, οὔτε κάμηλοι, οὔτε ὄχηματα, οὔτε πλοῖα δι' αὐτὴν τὴν μεταφοράν. Διότι καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δυσκολίαν μᾶς ἀπήλλαξεν ὁ Θεός. Μᾶς χρειάζονται μόνον πτωχοί, οἱ χωλοί, οἱ ἀνάπηροι, οἱ ἄρρωστοι. Εἰς αὐτοὺς ἔχει ἀνατεθῆ ἡ μεταφορὰ αὐτή. Αὐτοὶ στέλλουν τὰ χρήματά μας εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτοὶ εἰσάγουν τοὺς κυρίους αὐτῶν τῶν χρημάτων εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἐμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'

Ἰω. 1, 28.

Ταῦτα ἐγένετο ἐν Βηθανία πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων. Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν 5 Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

1. Μέγα ἀγαθὸν παρηγορία καὶ τὸ ἐλευθεροσιτομεῖν, καὶ πάντα δεύτερα τίθεσθαι τῆς ὁμολογίας, τῆς εἰς τὸν Χριστόν· οὕτω μέγα καὶ θαυμασιόν, ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν 10 Μονογενῆ, τὸν τοιοῦτον ἀνακηρύττειν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καίτοι γε οὐκ ἴση ἢ ἀντίδοσις. Σὺ μὲν γὰρ ὁμολογεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὸς δὲ ὁμολογεῖ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ σὺ μὲν, ἀνθρώπων παρόντων, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἀγγέλων ἀπάντων. Τοιοῦτος ὁ Ἰωάννης ἦν, οὐ πλῆθος, οὐ 15 δόξαν, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ὑφορώμενος, ἀλλὰ ταῦτα πάντα καταπαιῶν, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἐλευθερίας τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἀνακηρύττων. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν τόπον ἐπισημαίνεται ὁ Εὐαγγελιστῆς, ἵνα τὴν παρηγορίαν δείξη τοῦ μεγαλοφώνου κήρυκος. Οὐ γὰρ ἐν οἰκίᾳ, 20 οὐδὲ ἐν γωνίᾳ, οὐδὲ ἐν ἐρημίᾳ, ἀλλὰ, τὸν Ἰορδάνην καταλαβὼν ἐν μέσῳ τῷ πλήθει, παρόντων ἀπάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ βαπτιζομένων, (βαπτίζοντι γὰρ ἐπέστησαν οἱ Ἰουδαῖοι), τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἀνεκκήρυξεν ὁμολογίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, τὴν τῶν ὑψηλῶν καὶ μεγάλων καὶ ἀπορρήτων γέμουσαν 25 δογμάτων, καὶ ὡς οὐκ εἶη ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ.

Πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; Ἐπάγων καὶ λέγων «Ταῦτα ἐ-

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ΄

Ἰω. 1, 28.

«Αὐτὰ συνέβησαν εἰς τὴν Βηθανίαν πέραν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, ὅπου ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης. Τὴν ἐπομένην βλέπει τὸν Ἰησοῦν νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ πὺν σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

1. Εἶναι μέγα ἀγαθὸν ἢ παρρησία καὶ ἡ εἰλικρίνεια καὶ τὸ νὰ θέτῃ κανεῖς τὰ πάντα εἰς δευτέραν μοῖραν μπροστὰ εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι τόσον πολὺ μεγάλο καὶ θαυμαστόν, ὥστε αὐτὸν νὰ τὸν ὁμολογῇ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Πατέρα του, ἂν καὶ ἡ ἀνταπόδοσις δὲν εἶναι ἴση. Διότι σὺ μὲν ὁμολογεῖς εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτὸς ὁμολογεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ σὺ μὲν ὁμολογεῖς μεταξὺ ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι εἶναι παρόντες, ἐνῶ αὐτὸς εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους.

Τέτοιος ἦτο καὶ ὁ Ἰωάννης. Δὲν ἐλογάριασεν οὔτε τὸ πλῆθος, οὔτε τὴν δόξαν, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ κατεπάτησε καὶ μὲ τὴν ἀνάλογον παρρησίαν διεκήρυξεν εἰς ὅλους τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὁ εὐαγγελιστὴς σημειώνει καὶ τὸν τόπον, διὰ νὰ δείξῃ τὸ θάρρος τοῦ μεγαλοφώνου κήρυκος. Διότι τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ὁμολογίαν του περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἦτο γεμάτη ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα νοήματα, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος νὰ λύσῃ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του, δὲν τὰ ἔκαμε μέσα εἰς οἰκίαν, οὔτε εἰς καμμίαν γωνίαν, οὔτε εἰς ἔρημον μέρος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν Ἰορδάνην, μέσα εἰς τὸ πλῆθος καὶ ἐνῶ ἦσαν παρόντες ὅλοι ὅσοι ἐβάπτιζοντο ἀπὸ αὐτὸν (διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἦλθαν καθὼς ἐβάπτιζεν).

Πῶς λοιπὸν τὸ κάμνει αὐτό; Προσθέτων καὶ λέγων·

γέντι ἐν Βηθανίᾳ». Ὅσα δὲ τῶν ἀντιγράφων ἀκριδέσιε-
ρον ἔχει, «ἐν Βηθαβαρᾷ», φησί· ἡ γὰρ Βηθανία οὐχὶ πέ-
ραν τοῦ Ἰορδάνου, οὐδὲ ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἦν, ἀλλ' ἐγγύς που
τῶν Ἱεροσολύμων. Τοὺς δὲ τόπους καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν
5 ἐπισημαίνεται. Ἐπειδὴ γὰρ πράγματα οὐ παλαιὰ διηγεῖσθαι
ἔμελλεν, ἀλλὰ πρὸ μικροῦ συμβάντα τοῦ χρόνου, τοὺς πα-
ρόντας καὶ θεωμένους μάρτυρας ποιεῖται τῶν λεγομένων,
καὶ ἀπόδειξιν καὶ ἀπὸ τῶν τόπων παρέχειται.

Θαροῶν γὰρ ὅτι οὐδὲν παρ' ἑαυτοῦ προσείθει τοῖς λε-
10 γομένοις, ἀλλὰ τὰ ὄντα ἀπλῶς ἅπαντα μετὰ ἀληθείας ἐξη-
γεῖτο, τὴν ἀπὸ τῶν τόπων μαρτυρίαν παραλαμβάνει, ἀπό-
δειξιν, ὅπερ ἔφην, οὐ τὴν τυχοῦσαν τῆς ἀληθείας ἐσομένην.

Ἐπὶ τῆ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν,
καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν
15 τοῦ κόσμου». Διενείμαντο τοὺς καιροὺς οἱ Εὐαγγελισταί·
καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος, τοὺς πρὶν ἢ δεθῆναι τὸν Βαπτιστὴν
Ἰωάννην χρόνους ἐπιτεμών, ἐπείγεται πρὸς τοὺς ἐξῆς, ὁ
δὲ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης οὐ μόνον οὐκ ἐπιτέμνει, ἀλλὰ
τούτοις μάλιστα καὶ ἐνδιατριβεῖ.

20 Κακεῖνος μὲν μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τῆς ἐρή-
μου, τὰ μεταξὺ σιωπήσας, οἷον, ὅσα ὁ Ἰωάννης ἐφθέγγετο,
ὅσα οἱ Ἰουδαῖοι ἀποσιείλαντες ἔλεγον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα
συντεμών, μετεπήδησεν εὐθέως ἐπὶ τὸ δεσμοτήριον, «Ἀ-
κούσας» γάρ, φησί, «ὁ Ἰησοῦς ὅτι παρεδόθη Ἰωάννης, ἀνε-
20 χώρησεν ἐκεῖθεν». Ὁ δὲ Ἰωάννης οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὴν μὲν
εἰς τὴν ἔρημον ὁδὸν ἀπεσιώπησεν, ἅτε ὑπὸ τοῦ Ματθαίου
λεχθεῖσαν, τὰ δὲ μετὰ τὴν κάθοδον, τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρους γε-
νομένην, διηγεῖται, καί, πολλὰ διελθὼν, τότε ἐπάγει· «Οὕτω
γὰρ ἦν θεβλημένος ὁ Ἰωάννης εἰς τὴν φυλακὴν».

30 Καὶ τίνος ἕνεκεν, φησί, νῦν παραγίνεται πρὸς αὐτόν

1. Ματθ. 14, 13.

2. Ἰω. 3, 24.

«αὐτὰ συνέβησαν εἰς τὴν Βηθανίαν». Τὰ ἀκριβέστερα ἀντίγραφα μάλιστα γράφουν «εἰς τὴν Βηθαβαρᾶ», διότι ἡ Βηθανία δὲν εὐρίσκετο πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, οὔτε εἰς τὴν Ἐρημον, ἀλλὰ κάπου κοντὰ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Τοὺς τόπους μάλιστα τοὺς ὑπογραμμίζει καὶ δι' ἄλλον λόγον. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ πράγματα ὄχι παλαιά, ἀλλὰ πού συνέβησαν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, αὐτοὺς πού ἦσαν παρόντες καὶ τὰ εἶδαν τοὺς κάμνει μάρτυρας τῶν ὧσων λέγει καὶ προβάλλει καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῶν τόπων. Ἐπειδὴ ἐστηρίζετο εἰς τὸ γεγονός ὅτι δὲν προσέθετε τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του εἰς ὅσα ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξέθετε ὅλα τὰ γεγονότα μὲ εἰλικρίνειαν, χρησιμοποιοεῖ τὴν μαρτυρίαν τῶν τόπων, ὅπως εἶπα, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ σημαντικὴ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας.

«Τὴν ἐπομένην βλέπει τὸν Ἰησοῦν νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· νὰ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Ἐμοίρασαν τοὺς καιροὺς οἱ εὐαγγελισταί· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος, ἀφοῦ παραλείπει τοὺς χρόνους πρὶν νὰ συλληφθῇ ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, βιάζεται νὰ διηγηθῇ τοὺς μετέπειτα. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἀνακόπτει, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐπιμένει περισσότερο εἰς αὐτούς.

Καὶ ἐκεῖνος μὲν μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὴν ἔρημον, ἀφοῦ παρεσιώπησε τὰ ἐνδιάμεσα, ἦτοι ὅλα ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης, ὅσα ἔστειλαν καὶ εἶπαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἀφοῦ περιέκοψεν ὅλα τὰ ἄλλα, μετεπήδησεν ἀμέσως εἰς τὸ δεσμητήριον. Διότι λέγει· «Ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἤκουσεν ὅτι ὁ Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ»¹. Ὁ δὲ Ἰωάννης δὲν κάμνει ἔτσι, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπεσιώπησε τὴν μετάβασιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν ἔρημον, καθόσον εἶχεν ἀναφερθῆ ἀπὸ τὸν Ματθαῖον, διηγεῖται τὰ μετὰ τὴν κάθοδόν του ἀπὸ τὸ ὄρος συμβάντα καὶ ἀφοῦ ἀναφέρει πολλά, προσθέτει· «δὲν εἶχεν ἀκόμη κλεισθῆ ὁ Ἰωάννης εἰς τὴν φυλακὴν»².

Καὶ ἀναφέρει διατί ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ

ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον τοῦτο ποιεῖ; Ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος ἀναγκαίαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν γεγενῆσθαι λέγει διὰ τὸ βάπτισμα, διὸ τοῦτο δεικνὺς καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπάγει, καὶ λέγει, ὅτι «Οὕτω πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι
5 πᾶσαν δικαιοσύνην», ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ πάλιν αὐτὸν παραγεγονέναι δείκνυσι μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν ἐδήλωσε, λέγων· «Ἐγὼ τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν».

Τίνος οὖν ἔνεκεν παραγίνεται πρὸς τὸν Ἰωάννην; Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἦλθεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἐπορεύτο. «Ἐρχόμενον» γάρ, φησί, «πρὸς αὐτόν, βλέπει αὐτόν». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἤρχετο; Ἐπειδὴ αὐτὸς αὐτὸν ἐβάπτισε μετὰ πολλῶν, ὥστε μηδένα ὑποπτέυειν ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἀφ' ἧς καὶ οἱ ἄλλοι, πρὸς τὸν Ἰωάννην ἠπείγεται, οἷον ὡς ἁμαρτή-
15 ματα ἐξομολογησόμενος, καὶ εἰς μετάνοιαν λουσόμενος ἐν τῷ ποταμῷ. Διὰ τοῦτο παραγίνεται, διδοὺς ἅμα καὶ τῷ Ἰωάννη ταύτην πάλιν διορθώσασθαι τὴν ὑπόνοιαν καὶ γὰρ τῷ εἰπεῖν· «Ἴδε ὁ ἁμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», πᾶσαν ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν.

Ὁ τοίνυν οὕτω καθαρὸς ὡς καὶ τὰ ἑτέρων ἁμαρτήματα ἀπολύεσθαι δύνασθαι, εὐδηλον ὅτι οὐχ ὥστε ἐξομολογήσασθαι ἁμαρτήματα παραγίνεται, ἀλλ' ὥστε δοῦναι ἀφορμὴν ἐκείνῳ τῷ θανατασιῷ κήρυκι, καὶ δευτέρῳ φωνῇ τοῖς τὰ πρότερα ἀκηκοόσιν ἀκριβέστερον ἐνθεῖναι τὰ εἰρημένα καὶ προσθεῖ-
25 ναι ἕτερα πάλιν.

Τὸ δὲ «ἴδε» εἴρηται, διὰ τὸ πολλοὺς πολλάκις ἐπιζητεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῶν εἰρημένων καὶ ἀπὸ μακροῦ τοῦ χρόνου. Διὰ τοῦτο παρόντια δείκνυσιν αὐτὸν οὕτως, καὶ λέγει· «Ἴδε» δηλῶν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ πάλαι ζητούμενος· οὕτως ὁ ἁμνός. Ἀμνὸν δὲ αὐτὸν καλεῖ, τῆς προφητείας ἀνο-
30 μιμνήσκων Ἰουδαίους τῆς Ἡσαΐου καὶ τῆς σκιᾶς τῆς κατὰ τὸν Μωϋσέα, ἵν' ἀπὸ τοῦ τύπου μᾶλλον αὐτοὺς προσαγάγηται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ὁ ἁμνός οὐδενὸς καθά-

μάλιστα ὄχι μίαν μόνον φοράν, ἀλλὰ διὰ δευτέραν φοράν. Διότι ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖ ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν βάπτισιν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς βεβαιῶν αὐτὸ λέγει· ὅτι «ἔτσι πρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐκτελέσωμεν κάθε ἐντολήν»³. Ὁ Ἰωάννης ὅμως παρουσιάζει αὐτὸν νὰ ἔρχεται καὶ μετὰ τὴν βάπτισιν, καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ὅταν λέγῃ· «Ἐγὼ ἔχω ἰδεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα νὰ κατεβαίνη ὡσὰν περιστέρα καὶ νὰ μένη ἐπάνω του».

Διατί λοιπὸν ἔρχεται πρὸς τὸν Ἰωάννην; Διότι δὲν ἦλθεν πλῶς, ἀλλὰ ἐπῆγεν εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «τὸν βλέπει νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτόν. Διατί λοιπὸν ἦλθεν; Ἐπειδὴ αὐτὸς τὸν ἐβάπτισε μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους, διὰ νὰ μὴ ὑποψιαθοῦν ὅτι ἐπήγαινε διὰ τὸν ἴδιον λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἐπήγαιναν καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἦτοι διὰ νὰ ἐξομολογηθῇ τὰς ἁμαρτίας του καὶ μετανοημένος νὰ λουσθῇ εἰς τὸν ποταμόν. Δι' αὐτὸ ἔρχεται, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν Ἰωάννην τὴν εὐκαιρίαν νὰ διορθώσῃ πάλιν αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν. Διότι μὲ τό· «Νὰ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», ἐξαλείφει κάθε παρομοίαν ὑπόψιν.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ὁποῖος ἦτο τόσοσ καθαρὸς, ὥστε νὰ συγχωρῇ καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἁμαρτίας, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἔρχεται διὰ νὰ ἐξομολογηθῇ τὰς ἁμαρτίας του, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν θαυμάσιον κήρυκα καὶ μὲ δευτέραν ὁμιλίαν νὰ βάλῃ εἰς τὰ αὐτιά ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἀκούσει τὰ προηγούμενα μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν ὅσα εἶχαν λεχθῇ καὶ νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλα.

Τὸ δὲ «ἴδε» ἐλέχθη ἐπειδὴ πολλάκις πολλοὶ τὸ ἐπιζητοῦσαν ἀπὸ ὅσα ἔλεγε καὶ πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον. Δι' αὐτὸ τώρα ποὺ εἶναι παρὼν τὸν δείχνει καὶ λέγει «ἴδε», ἐννοῶν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀναζητεῖται ἀπὸ πολὺ παλαιά. Αὐτὸς ὁ ἄμνός. Τὸν ὀνομάζει δὲ ἄμνον ὑπενθυμίζων εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐα καὶ τὴν προτύπωσιν τοῦ Μωϋσέως, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἀπὸ τὸν τύπον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνος μὲν λοιπὸν ὁ ἄμνός δὲν

παξ ἁμαρτίαν ἔλαβεν, οὗτος δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης· κινδυνεύουσαν γὰρ αὐτὴν ἀπολέσθαι, ταχέως αὐτὴν ἀπήλλαξε τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. «Οὗτος ἦν περὶ οὗ εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν».

5 2. Ὅρας κἀνταῦθα πῶς τὸ ἔμπροσθεν ἐρμηγεύει; εἰπὼν γὰρ ἁμνόν, καὶ ὅτι αἶρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τότε φησὶν ὅτι «ἔμπροσθέν μου γέγονεν», δηλῶν ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ «ἔμπροσθεν», τὸ τὰς ἁμαρτίας λαβεῖν τοῦ κόσμου, τὸ βαπτί-
σαι ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Ἡ μὲν γὰρ ἐμὴ παρουσία πλέον οὐ-
10 δὲν εἶχε τοῦ κηρῦξαι τὸν κοινὸν τῆς οἰκουμένης εὐεργέτην, καὶ τὸ τοῦ ὕδατος βάπτισμα παρασχεῖν, ἢ δὲ τούτου, τὸ καθᾶραι πάντας ἀνθρώπους καὶ χαρίσασθαι τοῦ Παρακλήτιου τὴν ἐνέργειαν. Οὗτος «ἔμπροσθέν μου γέγονεν»· τουτέστιν, ἐδείχθη μου λαμπρότερος, «ὅτι πρῶτός μου ἦν». Αἰσχυνέ-
15 σθωσαν οἱ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως τὴν μανίαν διαδεξάμενοι, πρὸς οὗτω φανερὰν ἀλήθειαν ἀνθιστάμενοι.

«Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν». Ὅρα πῶς ἀνύποπτον ἐνταῦθα τὴν μαρτυρίαν ἐργάζεται, δεικνὺς αὐτὴν οὐκ ἀνθρωπίνης οὐσαν φιλίας, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως θείας γεγενημένην·
20 «Οὐκ ἤδειν γὰρ αὐτόν ἐγώ», φησί. Πῶς οὖν ἂν εἴης ἀξιόπιστος μάρις; πῶς δὲ ἂν καὶ ἐτέρους διδάξαις, αὐτὸς ἀγνοῶν; Οὐκ εἶπεν Οὐκ οἶδα αὐτόν, ἀλλ' «οὐκ ἤδειν αὐτόν»· ὥστε ταύτη μάλιστα ἀξιόπιστος ἂν γένοιτο. Πῶς γὰρ ἂν ἐχαρίσατο τῷ ἀγνοουμένῳ;

25 «Ἄλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον βαπτίζων ἐν ὕδατι». Οὐ τοίνυν αὐτὸς βαπτίσματος ἐδεῖτο, οὐδὲ ἄλλην τινὰ αἰτίαν εἶχεν ἐκεῖνο τὸ λουτρόν, ἢ τὸ προοδοποιῆσαι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει τοῖς λοιποῖς ἅπασιν. Οὐ γὰρ εἶπεν Ἰνα καθάρω τοὺς βαπτιζομένους, οὐδ' Ἰνα ἀπαλλάξω ἁμαρ-

ἀνέλαβε ποτὲ κανενὸς τὴν ἁμαρτίαν· ἐνῶ αὐτὸς ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης. Διότι ἐνῶ ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῆ, τὴν ἀπήλλαξε γρήγορα ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου εἶπα· αὐτὸς ποὺ ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα, εἶναι ἀνώτερός μου».

2. Βλέπεις καὶ ἐδῶ πῶς ἐρμηνεύει τὸ προηγούμενον; Ἄφοῦ εἶπεν ὅτι εἶναι ἀμνὸς καὶ ὅτι σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τότε λέγει ὅτι «εἶναι ἀνώτερός μου», δηλῶν ὅτι τὸ «ἔμπροσθεν» αὐτὸ σημαίνει ὅτι θὰ ἀναλάβῃ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ὅτι θὰ βαπτίσῃ μὲ Πνεῦμα ἅγιον. Ἡ μὲν ἰδική μου παρουσία δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τίποτε περισσότερον ἀπὸ τοῦ νὰ διακηρύξῃ τὸν κοινὸν εὐεργέτην τῆς οἴκουμένης καὶ νὰ παράσχῃ τὸ βάπτισμα τοῦ ὕδατος. Ἐνῶ ἡ παρουσία αὐτοῦ νὰ καθαρῶσιν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ χαρίσῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Παρακλήτου. Αὐτὸς «ἔμπροσθέν μου γέγονεν»· ἦτοι, ἀπεδείχθη ἀνώτερός μου, «διότι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ἐμένα». Ἄς ἐντρέπωνται ὅσοι ἀπεδέχθησαν τὴν μανίαν τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἐναντιούμενοι πρὸς ἀλήθειαν τόσον φανεράν.

«Καὶ ἐγὼ δὲν τὸ ἐγνώριζα». Κύτταξε πῶς κάνει ἐδῶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀνύποπτον, δεικνύων ὅτι δὲν ὀφείλεται εἰς ἀνθρωπίνην φιλίαν, ἀλλ' ὅτι ἔγινεν ἀπὸ θεῖαν ἀποκάλυψιν. Διότι λέγει· «δὲν τὸν ἐγνώριζα ἐγώ». Τότε ὅμως πῶς εἶσαι μάρτυς ἀξιόπιστος; Καὶ πῶς θὰ διδάξῃς τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ σὺ ἀγνοεῖς; Δὲν εἶπε ἔδεν τὸν γνωρίζω, ἀλλὰ «δὲν τὸν ἐγνώριζα», διὰ νὰ γίνῃ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο περισσότερον ἀξιόπιστος. Διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ χαρισθῆ εἰς αὐτὸν ποὺ ἠγνόμενος;

«Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ φανερὸς εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν διὰ τοῦτο ἦλθα ἐγὼ καὶ βαπτίζω μὲ ὕδωρ». Δὲν ἐχρειάζετο λοιπὸν αὐτὸς βάπτισμα, οὔτε εἶχεν ἄλλον λόγον ἐκεῖνο τὸ λουτρόν, παρὰ νὰ προετοιμάσῃ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Διότι δὲν εἶπε, διὰ νὰ καθαρῶσιν αὐτοὺς ποὺ βαπτίζονται, οὔτε, ἦλθα καὶ βαπτίζω διὰ νὰ τοὺς

τημάτων ἤλθον βαπτίζων, ἀλλ' «Ἴνα φανερωθῆ ἡ τῷ Ἰσραήλ». Τί γάρ, εἶπέ μοι, τοῦ βαπτίσματος χωρὶς οὐκ ἐνῆν κηρῦξαι, καὶ ἐπαγαγέσθαι τοὺς ὄχλους; Ἀλλὰ ραδίως οὕτως οὐδαμῶς. Οὐδὲ γάρ ἂν οὕτω συνέδραμον ἅπαντες, εἰ βαπτίσματος χωρὶς τὸ κήρυγμα ἐγένετο· οὐκ ἂν ἔμαθον τὴν ἀπὸ τῆς συγκρίσεως ὑπεροχὴν .

Τὸ γοῦν πλήθος ἐξήρχετο, οὐκ ἀκουσόμενον ὧν ἔλεγεν, ἀλλὰ τί; Βαπτίσασθαι, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Παραγενόμενοι δέ, ἐδιδάσκοντο τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ βαπτίσματος τὸ διάφορον. Καίτοι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τοῦτο σεμνότερον ἦν, καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἐπέτρεχον, ἀλλ' ὁμως καὶ οὕτως ἀτελὲς ἦν.

Πῶς οὖν σὺ ἔγνωσ αὐτόν; Διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος καθόδου, φησὶν. Ἴνα δὲ μή τις νομίσῃ ὅτι ἐν χρεῖα καθεῖσθαι τοῦ Πνεύματος, καθάπερ ἡμεῖς, ἀκουσον πῶς καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν, δεκνὺς ὅτι ἡ τοῦ Πνεύματος καθόδος ὑπὲρ τοῦ κηρῦξαι τὸν Χριστὸν μόνον ἐγένετο. Εἰπὼν γάρ· «Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν», ἐπήγαγεν. «Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Ὁρᾷς ὅτι τοῦτο ἔργον τοῦ Πνεύματος ἦν τὸ δεῖξαι τὸν Χριστόν;

Ἦν μὲν καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρία ἀνύποπιος. Βουλόμενος δὲ αὐτὴν ἀξιοπισσιότεραν ποιῆσαι, ἀνήγαγεν αὐτὴν ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰωάννης οὕτω μέγα τι καὶ θαυμασιόν, καὶ ἱκανὸν τοὺς ἀκούοντας ἐκπληῆξαι πάντας, οἷον, ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὰς ἁμαρτίας λαμβάνει μόνος αὐτός, καὶ ὅτι πρὸς ἰσοῦτιον ἀρκεῖ λύτρον τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος, κατασκευάζει λοιπὸν ταύτην τὴν ἀπόφασιν. Ἡ δὲ κατασκευὴ, ὁ-

ἀπαλλάξω ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ «διὰ νὰ γίνη φανερὸς εἰς τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν». Ἄλλὰ εἶπέ μου· χωρὶς τὸ βάπτισμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κηρύξη καὶ νὰ πείσῃ τὰ πλήθη; Ἦτο, ἀλλὰ ὄχι τόσο εὐκόλα. Οὔτε καὶ θὰ ἔτρεχαν τόσο πολὺ ὄλοι, ἐὰν τὸ κήρυγμα ἐγίνετο χωρὶς βάπτισμα, καὶ σὺτε θὰ ἐμάθαιναν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος μὲ τὴν σύγκρισιν.

Τὰ πλήθη λοιπὸν προσήρχοντο, ὄχι διὰ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ πού ἔλεγεν, ἀλλὰ διατί; Διὰ νὰ βαπτισθοῦν ἀφοῦ ἐξομολογηθοῦν τὰς ἁμαρτίας των. Ὅταν ἐπήγαιναν ὅμως ἐδιδάσκοντο τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ βαπτίσματος. Μολονότι αὐτὸ τὸ βάπτισμα ἦτο περισσότερον σεβαστὸν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊκόν, δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἔτρεχαν ὄλοι, ἐν τούτοις καὶ πάλιν ἦτο ἀτελές.

Πῶς λοιπὸν τὸν ἐγνώρισες ἐσύ; Μὲ τὴν κάθοδον τοῦ Πνεύματος, λέγει. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δὲ κανεὶς ὅτι εἶχεν ἀνάγκην τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἐμεῖς, ἄκουσε πῶς διαλύει καὶ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, δεικνύων ὅτι ἡ κάθοδος τοῦ Πνεύματος ἐγίνε μόνον διὰ νὰ κηρύξη τὸν Χριστόν. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «καὶ ἐγὼ δὲν τὸν ἐγνώριζα», ἐπρόσθεσεν· «ἀλλ' ἐκεῖνος πού μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω μὲ ὕδωρ, ἐκεῖνος μου εἶπεν· εἰς ὅποιον θὰ ἰδῆς νὰ κατεβαίνῃ τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ μένῃ ἐπάνω του, αὐτὸς εἶναι πού βαπτίζει μὲ Πνεῦμα ἅγιον». Βλέπεις ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ ἔργον τοῦ Πνεύματος, νὰ δείξῃ τὸν Χριστόν;

Ἦτο ὅμως καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου ἀπίστευτος, καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν κἀνῃ πρὸ ἀξιόπιστον, τὴν ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι, ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἐμαρτύρησε τόσο μέγα καὶ ἀξιοθαύμαστον γεγονός, τὸ ὅποιον ἦτο ἱκανὸν νὰ καταπλήξῃ ὄλους ὄσους τὸ ἤκουαν, ἦτοι ὅτι μόνος αὐτὸς σηκώνει τὰς ἁμαρτίας ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης καὶ ὅτι διὰ τὴν τόσο μεγάλην λύτρωσιν εἶναι ἀρκετὸν τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, κάμνει αὐτὴν τὴν ἀποκάλυψιν. Ἡ ἀποκάλυψις δέ, ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν

τι Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι οὐκ ἔδειτο βαπτίσματος, καὶ ὅτι ἔργον τῆς τοῦ Πνεύματος καθόδου γέγονε, τὸ δῆλον αὐτὸν ποιῆσαι μόνον. Οὐ γὰρ ἦν τῆς τοῦ Ἰωάννου δυνάμεως Πνεῦμα διδόναι· καὶ δηλοῦσι τοῦτο οἱ βαπτιζόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, λέγοντες· «Ἀλλ' οὐδὲ εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἔστιν ἠκούσαμεν».

Οὐκ ἄρα τοῦ βαπτίσματος ἔδειτο ὁ Χριστός, οὐκ ἐκείνου, οὐχ ἑτέρου τινός, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ βάπτισμα ἔχρηζε τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Τὸ γὰρ ἐλλεῖπον τοῦτο ἦν τὸ κεφάλαιον πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὸ Πνεῦμα ἀξιωθῆναι τὸν βαπτιζόμενον. Ταύτην οὖν τὴν τοῦ Πνεύματος χορηγίαν προσέθηκε παραγενόμενος. «Καὶ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰωάννης, λέγων, ὅτι Τιθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν. Καὶ γὰρ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμπας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ γὰρ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Συνεχῶς δὲ τό, «οὐκ ἤδειν αὐτόν», τίθησιν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ συγγενῆς αὐτοῦ ἦν κατὰ σάρκα· «Ἴδου» γάρ, φησὶν, «Ἐλισάβει ἡ συγγενῆς σου καὶ αὐτὴ συνειληφυσία υἱόν». Ἰν' οὖν μὴ δόξη χαρίζεσθαι διὰ τὴν συγγένειαν, συνεχῶς φησι τό, «οὐκ ἤδειν αὐτόν». Καὶ κατὰ λόγον δὲ τοῦτο συνέβαινε. Καὶ γὰρ τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπὶ τῆς ἐρήμου διέτριβεν, ὧν τῆς πατρῴας οἰκίας ἐκτός.

Πῶς οὖν, εἰ οὐκ ἤδει αὐτόν πρὸ τῆς τοῦ Πνεύματος καθόδου, καὶ εἰ τότε πρῶτον αὐτόν ἐγνώρισε, πρὸ τοῦ βαπτίσματος διεκώλυεν αὐτόν, λέγων· «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι»; Τοῦτο γὰρ τεκμήριον τοῦ σφόδρα αὐτόν εἰδέναι ἦν. Ἀλλ' οὐκ ἔμπροσθεν καὶ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου· καὶ εἰκότως. Τὰ μὲν γὰρ θαύματα, ὅσα περ, παιδὸς ὄντιος ἐγένετο,

4. Πρ. 19, 2.

5. Λουκᾶ 1, 36.

6. Ματθ. 3, 14.

ἔχει ἀνάγκην βαπτίσματος καὶ ὅτι αὐτὴ (ἡ ἀποκάλυψις) ἦτο ἔργον τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔγινε μόνον διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ φανερόν. Διότι δὲν ἦτο εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Ἰωάννου νὰ δώσῃ Πνεῦμα· τὸ δηλώνουν ἄλλωστε αὐτὸ καὶ ὅσοι βαπτίζονται ἀπὸ αὐτὸν ὅταν λέγουν· «Ἄλλὰ οὔτε ἐὰν ὑπάρχῃ Πνεῦμα ἅγιον δὲν ἔχομεν ἀκούσει»⁴.

Ἐπομένως ὁ Χριστὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην οὔτε ἐκείνου τοῦ βαπτίσματος οὔτε κανενὸς ἄλλου, μᾶλλον δὲ τὸ βάπτισμα εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἔλειπεν, ἐκεῖνο ἦτο τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὸ νὰ λάβῃ ὁ βαπτιζόμενος τὸ Πνεῦμα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν χορήγησιν τοῦ Πνεύματος ἐπρόσθεσεν ὅταν ἦλθε. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὡμολόγησεν «ὅτι εἶδα τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνῃ ὡσὰν περιστέρα καὶ νὰ μένῃ ἐπάνω του. Καὶ ἐγὼ δὲν τὸν ἐγνώριζα, ἀλλ’ ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω μὲ ὕδωρ ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν· εἰς ὅποιον θὰ ἰδῆς νὸ κατεβαίνῃ τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ μένῃ ἐπάνω του, αὐτὸς εἶναι ποὺ βαπτίζει μὲ Πνεῦμα ἅγιον. Καὶ ἐγὼ εἶδα καὶ ὁμολογῶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ «δὲν τὸν ἐγνώριζα», ὄχι ἀσκόπως καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἦτο συγγενῆς του κατὰ σάρκα. Διότι, «νά», λέγῃ, «ἡ συγγενῆς σου Ἐλισάβετ καὶ αὐτὴ ἔχει συλλάβει υἱόν»⁵. Διὰ νὰ μὴ δώσῃ λοιπὸν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι χαρίζεται ἔξ αἰτίας τῆς συγγενείας, δι’ αὐτὸ ἀναφέρει συνεχῶς τὸ «δὲν τὸν ἐγνώριζα». Ἄλλωστε αὐτὸ συνέβαινε καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα, διότι ὅλα τὰ χρόνια ἔμενεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ μακρὰ ἀπὸ τὴν πατρικὴν του οἰκίαν.

Πῶς ὅμως, ἐὰν δὲν τὸν ἐγνώριζε πρὶν ἀπὸ τὴν καθόδον τοῦ Πνεύματος καὶ ἐὰν τὸν ἐγνώρισε τότε διὰ πρώτην φοράν, τὸν παρημπόδιζε πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα λέγων· «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ ἐσένα»⁶; Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι τὸν ἐγνώριζε πολὺ καλά. Τὸν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ ὄχι προηγουμένως καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον, καὶ πολὺ εὐλόγως. Διότι τὰ μὲν θαύματα, ὅσα συνέβη-

οἶον τὰ περὶ τοὺς Μάγους, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα, πρὸ πολλοῦ συμβεβήκει τοῦ χρόνου, τοῦ Ἰωάννου σφόδρα καὶ αὐτοῦ παιδὸς ὄντιος, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ, πολλοῦ γενομένου τοῦ χρόνου, εἰκότως πᾶσιν ἄγνωστος εἰτύγχανεν. Ἐπεὶ, εἰ γνώριμος 5 ἦν, οὐκ ἂν εἶπεν· «Ἴνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον βαπτίζων».

3. Ἐντεῦθεν ἡμῖν λοιπὸν ὅτι καὶ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἃ παιδικὰ εἶναι φασὶ τοῦ Χριστοῦ, ψευδῆ καὶ πλάσματά τινων ἐπεισαγόντων ἐστίεν. Εἰ γὰρ ἐκ πρώτης ἀρξάμενος ἡλικίας 10 ἐθαυματούργει, οὐκ ἂν οὔτε Ἰωάννης αὐτὸν ἠγνόησεν, οὐδὲ τὸ λοιπὸν πλῆθος ἐδεήθη ἂν διδασκάλου τοῦ φανερώσοντος αὐτόν. Νῦν δὲ αὐτὸς φησὶ διὰ τοῦτο παραγεγονέναι, «Ἴνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ» καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε πάλιν· «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι».

15 «Υσιερον δέ, ἅτε σαφέστερον μαθῶν, τοῖς ὄχλοις αὐτὸν ἐκήρυττε, λέγων· «Οὔτιος ἦν, ὃν εἶπον Ἵπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν», ὅτι καί, «Ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι», καὶ διὰ τοῦτο πέμψας, «Ἴνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ», αὐτὸς αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς τοῦ Πνεύματος καθόδου 20 αὐτὸν ἀπεκάλυψε. Διὸ καὶ πρὶν ἢ παραγενέσθαι, ἔλεγεν· «Ὅπίσω μου ἔρχεται, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν».

Οὐ τοίνυν ἦδει αὐτὸν πρὸ τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην καὶ πάντας βαπτίζειν, ἀλλὰ, ὅτι ἔμελλε βαπτίζεσθαι, τότε αὐτὸν ἔγνω, καὶ ταῦτα τοῦ Πατρὸς αὐτὸν ἀποκαλύψαντος τῷ 25 Προφήτῃ, καὶ τοῦ Πνεύματος δείξαντος βαπτιζόμενον Ἰουδαίοις, δι' οὓς καὶ ἡ καθόδος τοῦ Πνεύματος γέγονεν. Ἴνα γὰρ ἡ Ἰωάννου μὴ καταφρονηθῇ μαρτυρία, λέγοντος, ὅτι «πρῶτός μου ἦν», καὶ ὅτι «ἐν Πνεύματι βαπτίζω», καὶ ὅτι «κρινεῖ

σαν ἐνόσω ἀκόμη ἦτο παιδί, ἦτοι τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Μάγους καὶ τὰ ἄλλα παρόμοια, εἶχαν συμβῆ πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον. ὅταν καὶ ὁ Ἰωάννης ἦτο πολὺ παιδί. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε παρέλθῃ πολὺς χρόνος, ἦτο φυσικὸν νὰ εἶναι ἄγνωστος εἰς ὄλους. Διότι, ἐὰν ἦτο γνωστός του, δὲν θὰ ἔλεγεν· «Διὰ νὰ γίνῃ φανερὸς εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, δι' αὐτὸ ἦλθα καὶ βαπτίζω».

3. Ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν μᾶς γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ τὰ θαύματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι παιδικὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ψεύτικα καὶ ἐπινοήσεις μερικῶν οἱ ὁποῖοι τὰ εἰσάγουν ἐκ τῶν ὑστέρων. Διότι ἐὰν ἄρχιζε νὰ θαυματουργῇ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν του, οὔτε ὁ Ἰωάννης θὰ τὸν ἀγνοοῦσεν, οὔτε τὸ ὑπόλοιπον πλῆθος θὰ εἶχεν ἀνάγκην διδασκάλου διὰ νὰ τὸν φανερώσῃ. Ἐνῶ τώρα ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ἦλθε διὰ νὰ γίνῃ φανερὸς εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, καὶ δι' αὐτὸ ἐπίσης ἔλεγεν· «ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ ἐσένα».

Ἐπειτα δέ, ὅταν τὸν ἐγνώρισε καλύτερα, τὸν ἐκήρυσσεν εἰς τὰ πλήθη λέγων· «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον εἶπα· μετὰ ἀπὸ ἐμένα ἔρχεται κάποιος, πού εἶναι ἀνώτερός μου», διότι καὶ «ἐκεῖνος πού μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω μὲ ὕδωρ» καὶ ὁ ὁποῖος μὲ ἔστειλε καὶ διὰ τοῦτο, «διὰ νὰ γίνῃ φανερὸς εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν», αὐτὸς τοῦ τὸν ἀπεκάλυψε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κάθοδον τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν νὰ ἔλθῃ ἔλεγεν· «Μετὰ ἀπὸ ἐμένα ἔρχεται κάποιος, πού εἶναι ἀνώτερός μου».

Δὲν τὸν ἐγνώριζε λοιπὸν πρὶν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ νὰ βαπτίζῃ τοὺς πάντας, ἀλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βαπτισθῇ, τότε τὸν ἐγνώρισε. Καὶ αὐτὸ ἐγίνε μὲ τὸ νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ ὁ Πατήρ του εἰς τὸν προφήτην, καὶ νὰ τὸν δείξῃ τὸ Πνεῦμα καθὼς ἐβαπτίζετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους, χάριν τῶν ὁποίων ἐγίνε καὶ ἡ κάθοδος τοῦ Πνεύματος. Διότι, διὰ νὰ μὴ περιφρονηθῇ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ὅτι «εἶναι ἀνώτερός μου» καὶ ὅτι βαπτίζει μὲ Πνεῦ-

τὴν οἰκουμένην», καὶ ὁ Πατὴρ φωνὴν ἀθήσει, ἀνακηρύττων τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἔπεισι, τὴν φωνὴν ἔλκον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἐβάπτιζεν, ὁ δὲ ἐβάπτιζο, ἵνα μὴ τις τῶν παρόντων περὶ Ἰωάννου νομίση
 5 λέγεσθαι τὸ εἰρημένον, ἔρχεται τὸ Πνεῦμα διορθούμενον τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν.

Ἔστω, εἰς τὴν λέγῃ· «Οὐκ ἤδειν αὐτόν», τὸν ἔμπροσθεν λέγει χρόνον, οὐ τὸν ἐγγὺς τοῦ βαπτίσματος. Ἐπεὶ πῶς αὐτὸν ἐκώλυε, λέγων· «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι»;
 10 πῶς δὲ καὶ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ ἔλεγε;

Πῶς οὖν οὐκ ἐπίστευσαν Ἰουδαῖοι, φησὶν; οὐδὲ γὰρ μόνος Ἰωάννης εἶδε τὸ Πνεῦμα ἐν εἶδει περισσεῶς. Ὅτι, εἰ καὶ εἶδον, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα οὐχὶ τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν δεῖται μόνον, ἀλλὰ πρὸ τούτων τῆς κατὰ διάνοιαν ὄψεως,
 15 ὥστε μὴ φαντασίαν περιττὴν τὸ πρᾶγμα νομίσει. Εἰ γοῦν θαυματουργοῦντα ὀρῶντες, καὶ ἀπιόμενον ταῖς οἰκείαις χερσὶ τῶν νενοσηκότων καὶ τῶν τεθνηκότων, καὶ οὕτως αὐτοὺς πρὸς ζωὴν ἐπανάγοντα καὶ ὑγίαν, τοσοῦτον ἐμέθυον ὑπὸ τῆς βασκανίας, ὥστε ἐναντία τοῖς ὀρῶμένοις ἀποφαίνεσθαι, πῶς
 20 ἂν ἀπὸ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος μόνης ἀπεκροῦσαντο τὴν ἀπιστίαν.

Τινὲς δὲ φασὶν οὐδὲ πάντας αὐτοὺς τεθεῶσθαι, ἀλλ' ἢ μόνον Ἰωάννην καὶ τοὺς εὐγνωμονέστερον διακειμένους· εἰ γὰρ καὶ αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς δυνατὸν ἦν ἰδεῖν ὡς ἐν εἶδει
 25 περισσεῶς τὸ Πνεῦμα καιρόν, ἀλλ' ὅμως οὐ διὰ τοῦτο πᾶσα ἀνάγκη πᾶσι καιάδηλον εἶναι τὸ πρᾶγμα. Καὶ γὰρ καὶ Ζαχαρίας ἐν αἰσθητῷ εἶδει πολλὰ τεθέεται, καὶ Δανιήλ, καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ κοινωνὸν τῆς θεᾶς οὐδένα ἔσχον καὶ Μωϋ-

μα καὶ ὅτι θὰ κρίνη τὴν οἰκουμένην, καὶ ὁ Πατὴρ φωνάζει διακηρύσσων τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα κατέρχεται, ἔλκον τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐπειδὴ ὁ μὲν ἕνας ἐβάπτισεν, ὁ δὲ ἄλλος ἐβαπτίζετο, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους ὅτι διὰ τὸν Ἰωάννην ἐλέγετο αὐτὸ πού ἠκούετο, ἔρχεται τὸ Πνεῦμα καὶ αἶρει αὐτὴν τὴν παρεξήγησιν.

Ἔτσι, ὅταν λέγῃ «δὲν τὸν ἐγνώριζα», ἐννοεῖ τὸν πρὶν ἀπὸ τὴν βάπτισιν χρόνον καὶ ὄχι τὸν κοντινόν. Διότι ἄλλιῶς πῶς θὰ τὸν παρημποδίζε λέγων, «ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ ἐσένα»; Καὶ πῶς ἀκόμη ἔλεγε τὰ ἄλλα παρόμοια περὶ αὐτοῦ.

Πῶς ὅμως τότε δὲν ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει; Διότι δὲν εἶδε μόνον ὁ Ἰωάννης τὸ Πνεῦμα ὑπὸ μορφήν περιστερᾶς. Διότι, μολονότι τὸ εἶδαν, αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν χρειάζονται μόνον σωματικούς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἔχουν ἀνάγκη τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τὸ γεγονός εἶναι περιττὴ ἐπινόησις. Ὅταν λοιπόν, ἂν καὶ τὸν ἔβλεπαν νὰ θαυματουργῇ καὶ νὰ ἀκουμπᾷ μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν υἰεῖαν, τόσον πολὺ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ φθόνου, ὥστε νὰ διακηρύττουν ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔβλεπαν, πῶς μὲ μόνην τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Πνεύματος θὰ ἀπεκέρυτταν τὴν ἀπιστίαν;

Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι δὲν τὸ εἶδαν ὅλοι ἐκεῖνοι, παρὰ μόνον ὁ Ἰωάννης καὶ ὅσοι διετέλουν μὲ περισσοτέραν εὐγνώμονα διάθεσιν. Διότι, μολονότι ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἰδοῦν μὲ τοὺς αἰσθητοὺς ὀφθαλμούς, ἀφοῦ τὸ Πνεῦμα κατήρχετο ὑπὸ μορφήν περιστερᾶς, ἐν τούτοις αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον ὅπως ὅποτε νὰ γίνῃ τὸ συμβᾶν ὀλοφάνερον. Διότι καὶ ὁ Ζαχαρίας πολλὰ εἶχεν ἰδεῖ μὲ αἰσθητὴν μορφήν, καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, καὶ ὅμως δὲν εἶχαν κανένα ἄλλον πού νὰ βλέπῃ καὶ αὐτός. Καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπίσης πολ-

σῆς δὲ πολλὰ οἶδε, καὶ οἷα τῶν ἄλλων οὐδεὶς, καὶ τῆς μετα-
μορφώσεως δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους οὐ πάντες ἠξιώθησαν μά-
θηταί· ἀλλ' οὐδὲ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν ὄψεως ἐκοινώ-
νησαν ἅπαντες· καὶ τοῦτο δηλοῖ σαφῶς ὁ Λουκᾶς, εἰπὼν ὅτι
5 ἔδειξεν ἑαυτὸν τοῖς «μάρτυσι, τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑ-
πὸ τοῦ Θεοῦ».

«Κἀγὼ ἐώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ». Καὶ ποῦ ἐμαρτύρησεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ; Ἀμὲν μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκάλεσε, καί, ὅτι Πνεύ-
10 ματι βαπτίζειν ἔμελλεν, εἶπεν, Υἱὸν δὲ Θεοῦ οὐδαμοῦ. Καί-
τοι γε μετὰ τὸ βάπτισμα οὐδὲν αὐτὸν ἀναγράφουσι εἰρηκό-
τα οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, ἀλλὰ, τὰ μετὰ τὸ σιωπήσαντες, τὰ
μετὰ τὴν σύλληψιν Ἰωάννου γενόμενα τοῦ Χριστοῦ θαύμα-
τα λέγουσιν. Ἀφ' ὧν στοχάζεσθαι εἰκὸς ὅτι καὶ ταῦτα καὶ
15 πολλῶ ἕτερα πλείονα παραλέλειπται· καὶ τοῦτο αὐτὸς οὗτος
ὁ Εὐαγγελιστὴς πρὸς τῷ τέλει τῆς συγγραφῆς ἐδήλωσε.

Τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον τοῦ πλάσαι τι μέγα περὶ αὐτοῦ, ὅτι
τὰ μὲν δοκοῦντα ἐπονεΐδισια εἶναι πάντες ὁμοφώνως καὶ
μετὰ ἀκριθείας ἔθηκαν ἀπάσης, καὶ οὐκ ἂν εὔροις οὐδένα
20 αὐτῶν παραλιπόντα οὐδὲν τῶν τοιούτων, τῶν δὲ θαυμάτων
τὰ μὲν ἄλλοις εἶασαν, τὰ δὲ πάντες ἀπεισιώπησαν. Ταῦτα
δέ μοι οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων
ἀναισχυντίαν. Ἰκανὸν γὰρ τοῦτο τοῦ φιλαλήθους αὐτῶν
τρόπου δεῖγμα, καὶ τοῦ μηδὲν πρὸς χάριν λέγειν. Καὶ δυ-
25 νήσεσθε καὶ ταύτη μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλίξεσθαι τῇ τῶν λό-
γων ὑποθέσει πρὸς αὐτούς. Ἀλλὰ προσέχετε· καὶ γὰρ ἄιο-
πον τὸν μὲν ἱατρὸν μετὰ ἀκριθείας ὑπὲρ τῆς τέχνης ἀγω-
νίζεσθαι τῆς αὐτοῦ, καὶ τὸν σκνιοτόμον, καὶ τὸν ὑφάντην,
καὶ πάντας ἀπλῶς τοὺς τεχνίτας, τὸν δὲ Χριστιανὸν εἶναι
30 φάσκοντα, μὴ δύνασθαι λόγον ὑπὲρ τῆς οἰκείας παρασχεῖν
πίστεως. Καίτοι ἐκεῖνα μὲν παροφθέντα εἰς χρήματα τὴν

7. Πρ. 10, 41.

8. Ἰω. 21, 25.

λά εἶχεν ἰδεῖ καὶ μάλιστα τέτοια ποῦ δὲν εἶδε κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Μεταμόρφωσιν δὲν ἠξιώθησαν νὰ τὴν ἰδοῦν ὅλοι οἱ μαθηταί, οὔτε δὲ καὶ εἰς τὴν θέαν τῆς Ἀναστάσεως ἔλαβαν μέρος ὅλοι. Αὐτὸ δὲ τὸ δηλώνει σαφῶς ὁ Λουκᾶς ὅταν λέγῃ ὅτι ἔδειξε τὸν ἑαυτὸν του «εἰς μάρτυρας, ποῦ τοὺς ἐξέλεξεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πρὶν»⁷.

«Καὶ ἐγὼ εἶδα καὶ ἐμαρτύρησα ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Καὶ ποῦ ἐμαρτύρησεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Διότι Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ὠνόμασε καὶ ὅτι πρόκειται νὰ βαπτίζῃ μὲ Πνεῦμα τὸ εἶπεν· Υἱὸν ὅμως τοῦ Θεοῦ πουθενὰ δὲν τὸν ὠνόμασε. Μετὰ τὴν βάπτισιν ὅμως, οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ δὲν ἀναφέρουν ὅτι εἶπε τίποτε, ἀλλὰ ἀφοῦ παραλείπουν ὅλα τὰ ἐνδιάμεσα, ἀναφέρουν τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ποῦ ἔγιναν μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ἰωάννου. Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι λογικὸν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἔχουν παραλειφθῆ. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει εἰς τὸ τέλος τοῦ συγγράμματός του ὁ ἴδιος ὁ εὐαγγελιστής⁸.

Διότι τόσον ἀπέφυγαν ἀπὸ τὸ νὰ ἐπινοήσουν κάτι σπουδαῖον δι' αὐτόν, ὥστε ὅσα μὲν φαίνονται ὅτι εἶναι ἀξιοκατάκριτα, τὰ ἀναφέρουν ὅλοι ὁμόφωνα καὶ μὲ κάθε ἀκρίβειαν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρησ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ νὰ ἔχη παραλείψει τίποτε τέτοιο. Ἐνῶ ἀπὸ τὰ θαύματα, ἄλλα μὲν τὰ ἄφησαν εἰς ἄλλους, ἄλλα δὲ τὰ ἀπεσιώπησαν ὅλοι. Αὐτὰ δὲ δὲν τὰ εἶπα εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ ὡς ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀναισχυντίαν τῶν Ἑλλήνων. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν δεῖγμα τῆς εἰλικρινείας των καὶ τοῦ ὅτι δὲν λέγουν τίποτε χαριστικῶς. Καὶ ἡμπορεῖτε καὶ ἀπὸ αὐτά, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, νὰ ὀπλίξεσθε κατὰ τὴν ἐναντίον των διαμάχην μὲ ἐπιχειρήματα. Ἀλλὰ προσέχετε· διότι εἶναι ἄτοπον, ὁ μὲν ἱατρὸς νὰ ἀγωνίζεται μὲ λεπτομέρειαν ὑπὲρ τῆς τέχνης του, καὶ ὁ ὑποδηματοποιὸς καὶ ὁ ὑφάντης καὶ ὅλοι γενικῶς οἱ τεχνίται· ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι χριστιανὸς νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν πίστιν του. Μολονότι, ἐκεῖνα

ζημίαν ἤνεγκε, ταῦτα δὲ ἀμελούμενα αὐτὴν ἡμῖν διαφθείρει τὴν ψυχὴν. Ἄλλ' ὅμως, οὕτως ἀθλίως διακείμεθα, ὡς ἐκείνοις μὲν ἅπασαν ἀπονέμειν σπουδὴν, τῶν δὲ ἀναγκαίων, καὶ ἃ σωτηρίας ὑπόθεσις τῆς ἡμετέρας ἐστί, τούτων ὡς οὐδενὸς ἀξίων καταφρονεῖν.

4. Τοῦτο οὐκ ἀφήσει τοὺς Ἕλληνας τῆς οἰκείας ταχέως καταγελάσαι πλάνης. Ὅταν γὰρ αὐτοὶ μὲν, τῷ ψεύδει συνιστάμενοι, πάντα πράττωσιν, ὥστε συσκιάσαι τῶν δογματικῶν τὴν αἰσχύνην, ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς ἀληθείας θεραπευταὶ μηδὲ διαῖραι τὸ σιόμα δυνώμεθα, πῶς οὐ πολλὴν τοῦ δόγματος καταγνώσονται τὴν ἀσθένειαν; πῶς οὐκ ἀπάτην καὶ μωρίαν τὰ ἡμέτερα ὑποπιεύσουσι; πῶς οὐ βλασφημήσουσι τὸν Χριστὸν ὡς εἴρωνα, καὶ ἀπαιτῶνα, καὶ τῇ τῶν πολλῶν ἀνοίᾳ πρὸς τὴν ἀπάτην ἀποχρησάμενον;

15 Ταύτης δὲ ἡμεῖς αἴτιοι τῆς βλασφημίας, οὐκ ἐθέλοντες ἀγρυπνεῖν ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας λόγοις, ἀλλὰ πάρεργα τιθέμενοι ταῦτα, καὶ τὰ τῆς γῆς μεριμνῶντες. Καὶ ὀρχησιοῦ μὲν τις ἐρῶν καὶ ἠνιόχου καὶ τοῦ τοῖς θηρίοις πυκτεύοντος, πάντα κινεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ ἔλαττον ἔχων ἀπελθεῖν, καὶ μακροὺς συνείρουσιν ἐπαίνους, πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας αὐτῶν ἀπολογία συντιθέντες, καὶ μυρίοις βάλλοντες σκώμμασι τοὺς ἐναντιομένους, ὑπὲρ δὲ Χριστιανισμοῦ προκειμένων λόγων, πάντες κάτω νεύουσι, καὶ κνῶνται, καὶ χασμῶνται, καὶ κατα-
25 γελασθέντες ἀναχωροῦσι.

Καὶ πῶς οὐκ ἄξια ταῦτα μυρίας ὀρχῆς, ὅταν ὁ Χριστὸς ἀτιμότερος ὀρχησιοῦ φαίνηται παρ' ὑμῖν; εἴ γε ὑπὲρ μὲν τῶν ἐκείνοις πεπραγμένων μυρίας ἀπολογίας μεμελετήκατε, καίτοι γε πάντων αἰσχροτέρων ὄντων, ὑπὲρ δὲ τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων, καίτοι γε τὴν οἰκουμένην ἐπισπασαμένων,
30

μὲν ἂν παραθεωρηθοῦν φέρουν χρηματικὴν ζημίαν· ἐνῶ αὐτὰ ὅταν παραμελοῦνται μᾶς καταστρέφουν τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν μας. Τόσον ἄθλια φερόμεθα ὅμως, ὥστε εἰς ἐκεῖνα μὲν νὰ δεικνύωμεν κάθε προθυμίαν, ἐνῶ τὰ ἀπαραίτητα καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας μας τὰ περιφρονοῦμεν ὡς ἀνάξια λόγου.

4. Αὐτὸ δὲν ἀφήνει τοὺς Ἑλληνας νὰ χλευάσουν γρήγορα τὴν πλάνην των. Διότι ὅταν, αὐτοὶ μὲν οἱ ὁποῖοι συμπράττουν μὲ τὸ ψεῦδος, κάνουν τὰ πάντα ὥστε νὰ συγκαλύψουν τὴν αἰσχύνην τῶν δογμάτων των, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι εἴμεθα ὑπηρεταὶ τῆς ἀληθείας, δὲν ἤμποροῦμεν οὔτε τὸ στόμα μας νὰ ἀνοίξωμεν, πῶς δὲν θὰ μᾶς κατηγορήσουν διὰ μεγάλην ἀδυναμίαν τῆς διδασκαλίας μας; Πῶς δὲν θὰ ὑποψιασθοῦν ὅτι τὰ ἰδικά μας διδάγματα εἶναι ἀπάτη καὶ μωρία; Πῶς δὲν θὰ βλασφημήσουν τὸν Χριστὸν ὡς εἴρωνα καὶ ἀπατεῶνα, ὁ ὁποῖος κατεχράσθη τὴν μωρίαν τῶν πολλῶν διὰ νὰ τοὺς ἐξαπατήσῃ;

Αὐτῆς δὲ τῆς βλασφημίας αἴτιοι εἴμεθα ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλομεν νὰ ἀγρυπνοῦμεν εἰς τὰς ὁμιλίαις περὶ τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ τὰ θεωροῦμεν αὐτὰ πάρεργα καὶ φροντίζομεν διὰ τὰ γήινα. Καὶ ὅταν μὲν κάποιος ἀγαπᾷ ἕνα χορευτὴν ἢ ἡνίοχον ἢ θηριοδαμαστήν, κινεῖ καὶ κάνει τὰ πάντα, ὥστε εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνας νὰ μὴ ἀποχωρήσῃ νικημένος. Καὶ πλέκουν μακρὰ ἐγκώμια ὅταν ἀπολογοῦνται πρὸς ἐκείνους πρὸς τοὺς κατηγοροῦν καὶ βάλλουν κατὰ τῶν ἀντιθέτων μὲ μύρια σκώμματα. Ἐνῶ ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅλοι σκύβουν τὴν κεφαλὴν των κάτω καὶ ζύνονται καὶ χασκῶνται καὶ ἀφοῦ γελοιοποιηθοῦν ἀναχωροῦν.

Καὶ πῶς νὰ μὴ εἶναι ἄξια μεγάλης ὀργῆς αὐτά, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ἀπὸ σᾶς πρὸς ἄτιμος καὶ ἀπὸ τὸν χορευτὴν; Ὅταν, βέβαια, διὰ μὲν τὰ κατορθώματα ἐκείνων ἐτοιμάζετε μυρίας ἀπολογίας, ἂν καὶ ὅλοι τους εἶναι αἰσχροί, ἐνῶ διὰ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, μολονότι εἴλκυσαν τὴν οἰκουμένην, δὲν ἀνέχεσθε οὔτε νὰ ἐννοήσετε καὶ νὰ ἐνδια-

οὐδὲ ἐννοῆσαι τι καὶ μεριμνῆσαι ἀνέχεσθε. Πιστεύομεν εἰς
 Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς ἀνάστασιν σωμά-
 των, εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἄν τοίνυν ἔρηται τις Ἑλλήνων
 Τίς ποίε ἐστιν οὗτος ὁ Πατήρ; τίς δὲ ὁ Υἱός; τίς δὲ τὸ
 5 Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἢ, πῶς καὶ ὑμεῖς, τρεῖς λέγοντες θεούς,
 ἡμῖν ἐγκαλεῖτε πολυθεΐαν; τί ἐρεῖτε; τί δὲ ἀποκριθεῖσθε;
 πῶς ἀποκρούσεσθε τὴν προσβολὴν τῶν λόγων τούτων;

Τί δέ, ἄν, σιγῶντων ὑμῶν, πάλιν ἐπενέγκῃ τὸ ἕτερον
 ζήτημα. Τί δέ ἐστιν ὅλως ἀνάστασις ἐρωτιῶν; Ἄρα γὰρ ἐν
 10 τούτῳ τῷ σώματι πάλιν ἀνασιησόμεθα; ἄρα ἐν ἑτέρῳ παρὰ
 τοῦτο; καὶ εἰ ἐν τούτῳ, τίς χρεῖα αὐτὸ καταλυθῆναι; τί πρὸς
 ταῦτα ἐρεῖτε; Τί δέ, ἄν λέγῃ Διὰ τί νῦν, καὶ μὴ ἐν τοῖς
 ἔμπροσθεν παρεγένετο χρόνοις ὁ Χριστός; νῦν γὰρ ἔδοξεν
 αὐτῷ προνοῆσαι τῶν ἀνθρώπων, τὸν δὲ ἄλλον ἅπαντα χρόνον
 15 ἡμῶν κατεφρόνει; ἢ καὶ ἄλλα ἔτι ἄν πρὸς τούτοις τούτων
 πλείονα ἐξειάζῃ; Οὐδὲ γὰρ ἀναγκαῖον, πολλὰ ἐφεξῆς ζη-
 τήματα τιθέντας, τὰς λύσεις ἀποσιγᾶν, ὥστε μὴ τοὺς ἀφε-
 λειότερους ταύτῃ παραβλάψαι ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὰ εἰρημένα
 πρὸς τὸ ἀποτινάξαι ὑμῶν τὸν ὕπνον.

20 Τί οὖν; ἄν ταῦτα ἐξειάζωσιν, ὑμεῖς δὲ μηδὲ τῶν ρη-
 μάτων ὑπακούειν δύνησθε ἀπλῶς τούτων, ἄρα μικρὰν ὑπο-
 σιησόμεθα δίκην, εἰπέ μοι, ἰσοσῆτης πλάνης αἴτιοι γινόμε-
 νοι τοῖς ἐν τῷ σκότῳ καθημένοις; Ἐβουλόμην, εἴ γε σχο-
 λῆς ἀπελαύετε πολλῆς, εἰς μέσον ἀπάντων ὑμῶν μιανοῦ τι-
 25 νος Ἑλληνος φιλοσόφου βιβλίον καθ' ἡμῶν εἰρημένον ἀ-
 γαγεῖν, ἑτέρου πάλιν πρεσβυτέρου τούτου, ἴν' οὕτω γοῦν
 ὑμᾶς διανέστησα, καὶ τῆς πολλῆς νωθεΐας ἀπήγαγον. Εἰ γὰρ
 ἐκεῖνοι μὲν, ὥστε καθ' ἡμῶν εἰπεῖν, ἰσοσῆτα ἠγρόπνησαν,
 τίνος ἄν εἶημεν συγγνώμης ἡμεῖς ἄξιοι, εἰ μηδὲ τὰς προσ-

φερθῆτε κατὰ τι. Πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· εἰς ἀνάστασιν σωμάτων, εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἐὰν λοιπὸν σᾶς ἐρωτήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας· τί εἶδους εἶναι αὐτὸς ὁ Πατήρ; Τί εἶδους εἶναι ὁ Υἱός; Τί εἶδους εἶναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα; Ἡ ἐὰν σᾶς ἐρωτήσῃ πῶς ἀφοῦ καὶ σεῖς ἔχετε τρεῖς θεοὺς, μᾶς κατηγορεῖτε διὰ πολυθεΐαν; τί θὰ εἰπῆτε; Τί θὰ ἀποκριθῆτε; Πῶς θὰ ἀποκρούσετε τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν τῶν λόγων;

Τί θὰ κάνετε δέ, ἐάν, καθὼς σιωπᾶτε, θέσῃ ἄλλο ζήτημα καὶ σᾶς ἐρωτήσῃ τί εἶναι γενικὰ ἢ Ἀνάστασις; Θὰ ἀναστηθῶμεν ἄρά γε μὲ αὐτὸ τὸ σῶμα; Ἡ μήπως μὲ ἄλλο καὶ ὄχι μὲ αὐτό; Καὶ ἐὰν ἀναστηθῶμεν μὲ αὐτό, διατί εἶναι ἀνάγκη νὰ καταργηθῆ; Τί θὰ εἰπῆτε; Ἐὰν πάλιν σᾶς ἐρωτήσῃ· διατί ὁ Χριστὸς ἦλθε τώρα καὶ ὄχι κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους; Μήπως, τώρα ἐθεώρησε καλὸν νὰ φροντίσῃ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ καθ' ὅλον τὸν προηγουμένον καιρὸν τοὺς περιφρονοῦσε; Ἡ ἀκόμη ἐὰν σᾶς ἐρωτήσῃ καὶ ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτά; Ἄλλωστε δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ θέτωμεν πολλὰ θέματα εἰς τὴν σειρὰν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ἀπαντήσεις, διὰ νὰ μὴ βλάψωμεν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τοὺς περισσότερον ἀφελεῖς. Διότι ἀρκοῦν καὶ ὅσα ἐλέχθησαν διὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν ὕπνον σας.

Τί θὰ κάμετε λοιπόν; Ἐὰν σᾶς ἐρωτοῦν αὐτὰ καὶ σεῖς δὲν ἠμπορῆτε νὰ ἀκούσετε οὔτε τὰ λόγια αὐτά, ἄρά γε θὰ ὑποστῶμεν μικρὰν καταδίκην, ἀφοῦ ἐγίναμεν αἴτιοι τόσης πλάνης εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας; Ἡθελα, ἐὰν βέβαια εἶχατε πολὺν ἐλεύθερον χρόνον, νὰ φέρω ἐνώπιον ὄλων σας ἓνα βιβλίον κάποιου βδελυροῦ Ἑλληνος φιλοσόφου τὸ ὁποῖον ἐγράφη ἐναντίον μας, καὶ ἄλλου μεγαλυτέρου ἀπὸ αὐτόν, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ σᾶς ξυπνήσω καὶ νὰ σᾶς βγάλω ἀπὸ αὐτὴν τὴν νωθρότητα. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι διὰ νὰ ὀμιλήσουν ἐναντίον μας, τόσον πολὺ ἠγρύπνησαν, ποίας συγγνώμης ἄξιοι θὰ εἴμεθα, ὅταν δὲν γνωρίζωμεν οὔτε τὰς ἐναντίον μας ἐπιθέσεις νὰ

βολὰς τὰς καθ' ἡμῶν εἰσόμεθα ἀποκρούεσθαι;

Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ παρήχθημεν; Οὐκ ἀκούεις τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Ἔτοιμοι γίνεσθε πρὸς ἀπολογία· παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος»; 5 Καὶ ὁ Παῦλος δὲ τὰ αὐτὰ παραινεῖ, λέγων· «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως».

Ἄλλὰ τί φασὶ πρὸς ταῦτα οἱ κηφήνων ἀλογώτεροι; Ψυχὴ εὐλογημένη πᾶσα ἀπλῆ· καί, «Ὁ πορευόμενος ἀπλῶς πορεύεται πεποιδῶς». Τοῦτο γὰρ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, 10 οἱ οὐδὲ τὰς μαρτυρίας τῶν Γραφῶν πρὸς τὸ δέον ἐπίστανται παράγειν οἱ πολλοί. Οὐ γὰρ τὸν ἀνόητον ἐνιαῦθα λέγει, οὐδὲ τὸν οὐδὲν εἰδότα, ἀλλὰ τὸν ἀτόνηρον, τὸν μὴ κακοῦργον, τὸν συνειτόν· ἐπεὶ, εἰ τοῦτο ἦν, περιττὸν ἦν ἀκούειν «Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περι- 15 σιεραί».

Ἄλλὰ τί ταῦτα χρὴ λέγειν, εἰς οὐδὲν δέον ἀπαντιῶντος τούτου τοῦ λόγου; Πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲ τὰ ἄλλα ἡμῖν κατώρθωται, τὰ τοῦ θίου καὶ τῆς ζωῆς, λέγω, ἀλλὰ πάντοθεν ἄθλιοι καὶ καταγέλαστοί ἐσμεν, καὶ αἰτιᾶσθαι μὲν 20 ἀλλήλους ἀεὶ πρόχειροι, διορθοῦσθαι δὲ ἐφ' οἷς αἰτιώμεθα καὶ ἐγκαλούμεθα ὀκνηροί.

Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, νῦν γοῦν ἡμῶν αὐτῶν γενομένους, μὴ μέχρι τῆς κατηγορίας ἴστασθαι μόνον· οὐ γὰρ ἀρκεῖ τοῦτο ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἀρίστην εἰς πάντα σπου- 25 δάσωμεν ἐπιδειξάσθαι μειαβολήν, ἵνα, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ θιώσαντες, καὶ αὐτοὶ τῆς μελλούσης ἀπολαύσωμεν δόξης· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

9. Α' Πέτρο. 3, 15.

10. Κολ. 3, 16.

11. Παροιμ. 10, 9.

12. Ματθ. 10, 16.

ἀποκρούσωμεν;

Ἐλλωστε διατί ἔχομεν παραταχθῆ; Δὲν ἀκοῦς τὸν Ἀπόστολον ὁ ὁποῖος λέγει· «Νὰ εἶσθε πάντοτε ἕτοιμοι πρὸς ἀπολογία ἐῖς τὸν καθένα πού θὰ σᾶς ζητήσῃ λόγον διὰ τὴν ἐλπίδα πού ἔχετε μέσα σας»⁹; Ἐλλὰ καὶ ὁ Παῦλος τὰ ἴδια προτρέπει ὅταν λέγῃ· «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ νὰ κατοικῆ μέσα σας πλούσια»¹⁰.

Ἐλλὰ τί λέγουν πρὸς αὐτὰ οἱ πῖδ παράλογοι καὶ ἀπὸ τοὺς κηφῆνας; Κάθε εὐλογημένη ψυχὴ εἶναι ἀπλῆ καί· «ἐκεῖνος πού βαδίζει ἀπλᾶ, βαδίζει μὲ πεποίθησιν»¹¹. Ἐλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ αἷτιον ὄλων τῶν κακῶν, ὅτι οἱ περισσότεροι δὲν γνωρίζουν νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰς μαρτυρίας τῶν Γραφῶν ὅπως πρέπει. Διότι ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὸν ἀνόητον, οὔτε ἐκεῖνον πού δὲν γνωρίζει τίποτε, ἀλλὰ τὸν ἀπονήρευτον, τὸν μὴ κακοῦργον, τὸν συνετόν. Διότι, ἂν ἐννοοῦσεν αὐτό, ἦτο περιττὸν νὰ ἀκούωμεν· «Νὰ εἶσθε φρόνημοι ὡσὰν τὰ φίδια καὶ ἄκακοι ὅπως τὰ περιστέρια»¹².

Ἐλλὰ διατί τὰ λέγω αὐτά, ἀφοῦ εἰς τίποτε τὸ πρέπον δὲν εὐρίσκει ἀνταπόκρισιν ὁ λόγος αὐτός; Διότι ἀπὸ ὅσα ἔχουν λεχθῆ, οὔτε τὰ ἄλλα κατωρθώσαμεν, ἐννοῶ τὰ ζητήματα τοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς μας, ἀλλὰ ἀπὸ παντοῦ εἶμεθα ἄθλιοι καὶ καταγέλαστοι καὶ διὰ νὰ κατηγορήσωμεν τοὺς ἄλλους εἶμεθα πάντοτε ἕτοιμοι, νὰ διορθωθῶμεν ὁμῶς εἰς ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦμεν καὶ μεμφόμεθα τοὺς ἄλλους εἶμεθα ὀκνηροί.

Δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ τώρα πού ἦλθαμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας, νὰ μὴ σταματήσωμεν μόνον μέχρι τὴν κατηγορίαν, διότι αὐτὸ δὲν φθάνει διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν εἰς ὅλα ἀρίστην μεταβολήν, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ ζήσωμεν πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄.

Ἰω. 1, 35-40

«Τῆ ἐπαύριον πάλιν εἰσιτήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο, καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι, λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ».

1. Ράθυμόν πως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ ὀξύρροπον πρὸς ἀπώλειαν οὐ παρὰ τὴν τῆς φύσεως κατασκευήν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐκ προαιρέσεως ραθυμίαν· διὸ πολλῆς δεῖται τῆς ὑπομνήσεως. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ διὰ τοῦτο, γράφων τοῖς Φιλιππησίοις, ἔλεγε· «Τὰ αὐτὰ γράφειν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Ἡ μὲν γὰρ γῆ, τὰ σπέρματα παραλαβοῦσα ἅπαξ, εὐθέως ἀποδίδωσι τοὺς καρπούς, καὶ οὐ δεῖται δευτέρας καταβολῆς· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀγαπητὸν πολλάκις σπείραντα καὶ πολλὴν ἐπιδειξάμενον ἐπιμέλειαν, ἅπαξ γοῦν δυνηθῆναι τὸν καρπὸν ἀπολαβεῖν.

Πρῶτον μὲν γὰρ δυσκόλως ἐνιζάνει τῆ διανοίᾳ τὰ λεγόμενα διὰ τὸ πολλὴν μὲν ὑποκειῖσθαι τὴν σκληρότητα, μυρῖαις δὲ συνέχεσθαι ταῖς ἀκάνθαις, καὶ πολλοὺς εἶναι τοὺς ἐπιβουλεύοντας καὶ τὰ σπέρματα διαρπάζοντας. Ἐπειτα, ὕταν παγῆ καὶ ριζωθῆ, τῆς αὐτῆς πάλιν δεῖται σπουδῆς, ὥστε πρὸς ἀκμὴν ἐλθεῖν αὐτά, καὶ ἐλθόντα μεῖναι ἀσινῆ, καὶ μηδὲν παραβλαθῆναι παρὰ μηδενός. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων, ὅταν ὁ σιάχυσ ἀπαρτισθῆ καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχὺν ἀπολάβῃ, καὶ ἐρυσίβης καὶ αὐχμοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων εὐκόλως καταφρονεῖ, ἐπὶ δὲ τῶν δογμάτων οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τελείως ἐργασθῆναι τὸ πᾶν, πολλάκις ἐπελθὼν

1. Φιλ. 3, 1.

2. Ἡ ἐρυσίβη ἦτο νόσος ποῦ μετεδίδετο μὲ τὸν ἀέρα καὶ προσέβαλλε τὰ φυτὰ καὶ τοὺς καρπούς, ἰδιαίτερος μάλιστα τὸν σῖτον καὶ τὴν κριθήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄.

Ἰω. 1, 35-40

«Τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν ἐστέκετο ὁ Ἰωάννης ἐκεῖ μὲ δύο ἀπὸ τοὺς μαθητάς του· καὶ ὅταν εἶδε τὸν Ἰησοῦν νὰ περιπατῆ εἶπεν· νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Οἱ δύο μαθηταὶ τὸν ἤκουσαν νὰ ὁμιλῆ καὶ τὸν ἠκολούθησαν».

1. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι κάπως ράθυμος καὶ ἀποκλίνει πρὸς τὴν καταστροφήν, ὅχι ἀπὸ τὴν φυσικὴν τῆς κατασκευῆν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προαιρετικὴν ραθυμίαν τῆς. Δι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην συνεχοῦς ὑπομνήσεως. Καὶ ὁ Παῦλος ἄλλωστε δι' αὐτό, ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, ἔλεγε· «Τὸ νὰ σᾶς γράφω τὰ ἴδια πράγματα, εἰς ἐμένα δὲν εἶναι βαρετόν, εἰς σᾶς δὲ παρέχει ἀσφάλειαν»¹. Διότι ἡ μὲν γῆ, ἅπαξ καὶ δεχθῆ τὸς σπόρους, ἀποδίδει ἀμέσως τοὺς καρποὺς καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην δευτέρας σπορᾶς. Εἰς τὴν ψυχὴν μας ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ συνήθως, ἀφοῦ σπείρης πολλὰς φορὰς καὶ δείξης μεγάλην φροντίδα, τότε ἠμπορεῖς νὰ ἀπολαύσης τὸν καρπὸν.

Καὶ αὐτὸ συμβαίνει διότι, πρῶτον μὲν δύσκολα ἐμφυτεύονται εἰς τὴν διάνοιαν ὅσα λέγονται, ἐπειδὴ ἔχει πολὺ σκληρὸν ὑπόστρωμα, συμπιέζεται ἀπὸ μυρίας ἀκάνθας καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ πού καιροφυλακτοῦν καὶ ἀρπάζουν τοὺς σπόρους. Ἐπειτα, ὅταν σταθεροποιηθῆ καὶ ριζώσῃ, πάλιν χρειάζεται τὴν ἴδιαν φροντίδα, διὰ νὰ αὐξηθοῦν καὶ ἀφοῦ αὐξηθοῦν νὰ μείνουν σῶα καὶ νὰ μὴ βλαβοῦν ἀπὸ κανένα. Καὶ εἰς μὲν τοὺς σπόρους, ὅταν τὸ στάχυ τελειοποιηθῆ καὶ ἰσχυροποιηθῆ, περιφρονεῖ εὐκόλα καὶ τὴν ἐρυσίβην² καὶ τὴν ἀνομβρίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Εἰς τὰ δόγματα ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ συντελεσθῆ τὸ πᾶν, πολλὰς φορὰς ὅταν ἐπέρχεται μία κακοκαιρία καὶ τρικυμία καὶ πα-

χειμῶν εἰς καὶ κλυδώνιον, δυσκολίας προσβαλούσης, καὶ ἀνθρώπων ἀπαιτῶν εἰδότην ἐπιβουλευσάντων, καὶ ἐτέρων πειρασμῶν ποικίλων ἐπενεχθέντων, ἔλυμῆναιτο.

Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα, ὅταν ἀκούσης τοῦ Ἰωάννου τὰ αὐτὰ φθεγγομένου, μὴ φλυαρίας καταγνῶς, μηδὲ περιτιτόν τινα εἶναι νομίσης καὶ φορτικόν. Ἐβούλετο μὲν γὰρ ἅπαξ εἰπὼν ἀκουσθῆναι, ἐπειδὴ δὲ οὐ πολλοὶ τοῖς λεγομένοις προσεῖχον ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸν πολὺν ὕπνον, καὶ δευτέρω πάλιν αὐτοὺς ἀφηνιρίζει φωνῇ. Σκόπει δέ. Εἶπεν οὖν «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονε», καὶ ὅτι «Οὐχ ἱκανός ἐστι λύσαι τὸν ἱμάτιον τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ», καὶ ὅτι «Αὐτὸς βαπτίζει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ», καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τεθέσται καταβαῖνον ὡσεὶ περισερᾶν καὶ μένον ἐπ' αὐτόν καὶ μεμαρτύρηκεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· οὐδεὶς προσέσχεν, οὐδὲ ἠρώτησεν, οὐδὲ εἶπε· Τί ταῦτα λέγεις; καὶ ὑπὲρ τίνος; καὶ διὰ τί;

Εἶπε πάλιν· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Οὐδὲ οὕτω καθήψατο τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀναγκάζεται τὰ αὐτὰ λέγειν πάλιν, καθάπερ τινὰ σκληρὰν καὶ ἀνένδοτον γῆν τῇ νεώσει μαλάτιων, καὶ τῷ λόγῳ οἶόν τινι ἀρότρῳ πεπιλημένην ἀνεγείρων τὴν διάνοιαν, ὥστε εἰς τὸ βάθος τὰ σπέρματα καταβαλεῖν. Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ μακρὸν ποιεῖ τὸν λόγον, ὅτι ἐν μόνον ἐσπούδαζε, προσαγαγεῖν αὐτοὺς καὶ κολληῖσθαι τῷ Χριστῷ. Ἦδει γὰρ ὅτι, τοῦτο καταδεξάμενοι καὶ πεισθέντες, οὐ δεήσονται τοῦ μαρτυρήσοντος αὐτῷ ἰλοικόν, ὅπερ οὖν καὶ γέγονεν.

Εἰ γὰρ οἱ Σαμαρεῖται λέγουσι μετὰ τὴν ἀκρόασιν αὐτοῦ τῇ γυναικί· «Οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν αὐτοὶ γὰρ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου,

ρουσιάζεται κάποια δυσκολία, καὶ ἄνθρωποι ποὺ γνωρίζουν νὰ ἔξαπατοῦν κινουῦνται δολίως, καὶ ἐπέρχονται ποικίλοι ἄλλοι πειρασμοί, τὸ καταστρέφουν.

Αὐτὰ δὲ δὲν μᾶς ἐλέχθησαν εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ ὅταν ἀκούσης τὸν Ἰωάννην νὰ λέγῃ αὐτά, νὰ μὴ τοῦ καταλογίσης φλυαρίαν, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι εἶναι περιττὸν καὶ φορτικόν. Θὰ ἤθελε βεβαίως νὰ τὰ εἰπῇ μίαν φοράν καὶ νὰ ἀκουσθῇ, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι δὲν ἐπρόσεχαν εἰς ὅσα ἐλέγοντο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐνύσταζαν, προσπαθεῖ νὰ τοὺς ξυπνήσῃ καὶ μὲ δευτέραν φωνήν. Κύτταξε δέ· εἶπεν ὅτι, «Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα, εἶναι ἀνώτερός μου» καὶ ὅτι, «δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ λύσῃ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του» καὶ ὅτι, «Αὐτὸς βαπτίζει μὲ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὕδωρ»³ καὶ ὅτι εἶδε τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνει ὡσὰν περιστέρα καὶ νὰ μένῃ ἐπάνω του, καὶ ἐμαρτύρησεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Κανεὶς δὲν ἐπρόσεξεν, οὔτε ἐρώτησεν, οὔτε εἶπε· τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λέγεις καὶ περὶ ποίου ὁμιλεῖς καὶ διατί;

Λέγει λοιπὸν καὶ πάλιν· «Νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Ἄλλὰ οὔτε καὶ τῶρα συνεκίνησε τὴν ἀναισθησίαν των. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀναγκάζεται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰ ἴδια, προσπαθῶν, μὲ τὰ ἀλλεπάλληλα ὀργώματα νὰ τοὺς μαλακώσῃ, ὡσὰν ἀγρὸν σκληρὸν καὶ πετρώδη, καὶ νὰ τοὺς διεγείρῃ τὴν συμπιεσμένην διάνοιαν, ὥστε νὰ σπείρῃ βαθειὰ τοὺς σπόρους, χρησιμοποιοῦν τὸν λόγον ὡς ἄλλο ἄροτρον. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν κάνει τὸν λόγον μακρόν, διότι ἓνα μόνον πρᾶγμα ἐπεδίωκε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ καὶ νὰ τοὺς προσκολλήσῃ εἰς τὸν Χριστόν. Ἐγνώριζεν ὅτι ἐὰν τὸ ἐδέχοντο αὐτὸ καὶ ἐπείθοντο, δὲν θὰ εἶχαν ἀνάγκην νὰ τοὺς τὸν ὑποδείξῃ ἄλλος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένεεν.

Διότι ἐὰν οἱ Σαμαρεῖται, ὅταν τὸν ἤκουσαν, ἔλεγαν εἰς τὴν γυναῖκα «δὲν πιστεύομεν πλέον διὰ τὰ ὅσα μᾶς εἶπες σύ· διότι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἐγνωρίσαμεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Σω-

ὁ Χριστός», πολλῶ μᾶλλον οἱ μαθηταὶ τάχιον ἐχειρώθησαν
 ἄν, ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Ἐλθόντες γὰρ καὶ ἀκούσαντες μίαν
 ἐσπέραν, οὐκ ἔτι πρὸς Ἰωάννην ὑπέστρεψαν, ἀλλ' οὕτως αὐτῶ
 προσηλώθησαν, ὥστε τὴν Ἰωάννου διακονίαν ἀναδέξασθαι,
 5 καὶ αὐτοὶ κηρύττειν αὐτόν. «Εὗρισκει γὰρ οὗτος», φησί, «τὸν
 ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῶ· Εὗρήκαμεν τὸν
 Μεσσίαν, ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον, ὁ Χριστός». Θέα δέ μοι
 κἀκεῖνο, πῶς, ὅτε μὲν ἔλεγεν· «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμ-
 προσθὲν μου γέγονε», καί, «Οὐκ εἶμι ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἰ-
 10 μάγια τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ», οὐδένα εἶλεν· ὅτι δὲ περὶ τῆς
 οἰκονομίας διελέχθη, καὶ ἐπὶ τὸ ταπειντερον τὸν λόγον ἤγαγε,
 τότε ἠκολούθησαν οἱ μαθηταί. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἔστι και-
 δεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ οὐχ οὕτως οἱ πολλοὶ προσάγονται, ὅταν τι
 μέγα καὶ ὑψηλὸν περὶ Θεοῦ λέγεται, ὡς, ὅταν χρησιόν, καὶ
 15 φιλάνθρωπον, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀκούοντων ἀνθρώπων σωτηρί-
 αν ἦκον. Ἦκουσαν γοῦν ὅτι αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου
 καὶ εὐθέως ἐπέδραμον. Εἰ γὰρ ἔστιν ἀπολούσασθαι τὰ ἐγκλή-
 ματα, τίνος ἔνεκεν, φησὶν, ἀναβαλλόμεθα; πάρεστιν ὁ χωρὶς
 πόνων ἐλευθερώσων ἡμᾶς· πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ὑπερ-
 20 τίθεσθαι τὴν δωρεάν;

Ἀκουέτωσαν οἱ καιτηχούμενοι, καὶ πρὸς ἐσχάτας ἀναπνο-
 ἄς τὴν οἰκειάν ἀναβαλλόμενοι σωτηρίαν. Πάλιν εἰσιτήκει, φη-
 σὶν, ὁ Ἰωάννης, καὶ λέγει· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ». Οὐδὲν
 ὁ Χριστὸς διαλέγεται, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνος. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ
 25 νυμφίου γίνεται. Οὐκ αὐτός τι λέγει πρὸς τὴν νύμφην τέως,
 ἀλλὰ πάρεστι μὲν οἰγῆ, ἕτεροι δὲ αὐτὸν δηλοῦσι καὶ τὴν νύμ-
 φην, ἐγχειρίζουσι δὲ ἕτεροι, αὐτὴ δὲ φαίνεται μόνον, καὶ οὐκ
 ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτην ἄπεισι λαβών, ἀλλ' ἑτέρου παραδόντος αὐ-

4. Ἰω. 4, 42.

5. Ἰω. 1, 41.

τῆρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός»⁴. Πολὺ πρὸ γρήγορα μάλιστα θὰ ἤχμαλωτίζοντο οἱ μαθηταί του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε. Διότι ὅταν ἐπῆγαν καὶ τὸν ἤκουσαν ἓνα ἀπόγευμα δὲν ξαναγύρισαν πλέον πίσω εἰς τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ ἀφωσιώθησαν εἰς ἐκεῖνον τόσον πολὺ, ὥστε ἀνέλαβαν τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου καὶ τὸν ἐκήρυτταν ἐκεῖνοι. «Εὐρίσκει, λέγει, αὐτὸς τὸν ἀδελφόν του Σίμωνα καὶ τοῦ λέγει· εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, τὸ ὁποῖον μεταφραζόμενον σημαίνει Χριστός»⁵. Κύτταξε δὲ καὶ τὸ ἐξῆς· ὅταν μὲν εἶπεν· «Αὐτὸς ποῦ ἔρχεται μετὰ ἀπὸ ἐμένα, εἶναι ἀνώτερός μου», καὶ «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του», δὲν προσεῖλκυσε κανένα· ὅταν δὲ ὠμίλησε περὶ τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἐχαμήλωσε τὸ ἐπίπεδον τοῦ λόγου, τότε ἠκολούθησαν οἱ μαθηταί του. Δὲν βλέπομεν δὲ τοῦτο μόνον καθαρά, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς· ὅτι οἱ περισσότεροι δὲν πείθονται τόσον πολὺ ὅταν λέγεται κάτι τὸ σπουδαῖον καὶ ἀνώτερον περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅσον ὅταν λέγεται κάτι καλὸν καὶ φιλάνθρωπον καὶ τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἦκουσαν λοιπὸν ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ ἀμέσως ἔτρεξαν. Διότι ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποπλύνωμεν τὰ ἐγκλήματα μας, διατί, λέγει, νὰ τὸ ἀναβάλωμεν; Εἶναι παρῶν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ χωρὶς κόπους· δὲν θὰ εἶναι μεγάλη ἀνοησία, νὰ μεταθέτωμεν τὴν δωρεὰν αὐτὴν δι' εὐθετώτερον χρόνον;

Ἄς ἀκούσουν οἱ κατηχούμενοι καὶ ὅσοι ἀναβάλλουν τὴν σωτηρίαν των διὰ τὴν τελευταίαν ἀναπνοήν των. Πάλιν ἐστέκετο, λέγει, ὁ Ἰωάννης καὶ ἔλεγε· «Νὰ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ». Δὲν λέγει τίποτε ὁ Χριστός, ἀλλὰ ὅλα τὰ λέγει ἐκεῖνος. Ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὸν νυμφίον. Δὲν λέγει τίποτε αὐτὸς πρὸς τὴν νύμφην, ἀλλὰ παρίσταται σιωπηλός, ἄλλοι δὲ φανερώνουν καὶ αὐτὸν καὶ τὴν νύμφην καὶ ἄλλοι τοὺς παραδίδουν. Ἐκείνη ἐμφανίζεται μόνον καὶ δὲν πηγαίνει νὰ τὴν παραλάβῃ μόνος του, ἀλλὰ τοῦ τὴν παραδίδει ἄλλος.

τήν ὅταν δὲ λάβῃ παραδοθεῖσαν, οὕτως αὐτὴν διατίθῃσιν, ὡς
μηκέτι μεμνήσθαι τῶν κατεγγυησάντων.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν. Ἦλθεν ἀρμοσόμενος
τὴν ἐκκλησίαν· οὐδὲν αὐτὸς εἶπεν, ἀλλὰ παρεγένετο μόνον· ὁ
5 δὲ φίλος αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης τὴν δεξιὰν ἐνέθηκε τῆς νύμφης,
διὰ τῶν λγων ἐγχειρίσας αὐτῷ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.
Λαβὼν αὐτὸς λοιπὸν, οὕτως αὐτοὺς διέθηκεν, ὡς μηκέτι πρὸς
τὸν ἐγχειρίσαντα ἀπελθεῖν.

2. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔστιν ἐνταῦθα
10 παρατηρῆσαι. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν γάμων οὐχ ἡ κόρη πρὸς
τὸν νυμφίον ἀπεισιν, ἀλλ' οὗτος πρὸς αὐτὴν ἐπείγεται, κἂν
βασιλέως υἱὸς ᾗ, κἂν εὐτελεῖ τινα καὶ ἀπερριμμένην, κἂν θε-
ραπαινίδα κατεγγυήσασθαι μέλλῃ· οὕτω καὶ ἐνταῦθα συνέβη.
Οὐκ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθε τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, ἀλλ'
15 αὐτὸς πρὸς τὴν εὐκαταφρόνητον ταύτην καὶ εὐτελεῖ παραγέ-
γονε, καί, γενομένων τῶν γάμων, οὐκ εἴασεν ἐνταῦθα μένειν
αὐτὴν λοιπὸν, ἀλλὰ παραλαβὼν πρὸς τὸν οἶκον ἀνήγαγε τὸν
παιρικόν.

Τί δήποτε δὲ οὐ κατ' ἰδίαν λαμβάνει τοὺς μαθητὰς τοὺς
20 ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τούτων αὐτοῖς διαλέγεται ὁ Ἰωάννης, καὶ
οὕτως αὐτοὺς δίδωσι τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ δημοσίᾳ, μετὰ πάντων
αὐτοῖς φησὶν «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ»; Ἴνα μὴ δόξη συ-
σκευῆς εἶναι τὸ ἔργον. Εἰ μὲν γάρ, παρ' αὐτοῦ κατ' ἰδίαν πα-
ρακληθέντες, ἀπήεσαν, καὶ ὡς χάριν αὐτῷ παρέχοντες, ταχέως
25 ἂν ἴσως καὶ ἀπεπήδησαν, νῦν δέ, ἐκ τῆς κοινῆς γενομένης
διδασκαλίας καταδεξάμενοι τὴν ἀκολούθησιν, βέβαιοι λοιπὸν
ἔμενον μαθηταί, ὡς οὐ διὰ τὴν εἰς τὸν διδάσκαλον χάριν ἀ-
κολουθήσαντες, ἀλλ' εἰλικρινῶς καὶ πρὸς τὸ κέρδος ὀρῶντες
τὸ ἑαυτῶν.

30 Οἱ μὲν οὖν προφητῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι πάντες ἀπόντια

“Όταν δὲ τὴν παραλάβῃ μετὰ τὴν παράδοσιν, τὴν μεταχειρίζεται ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ ἐνθυμῆται πλέον ἐκεῖνους ποὺ τὴν ἐγγυήθησαν.

Αὐτὸ ἔγινε καὶ μὲ τὸν Χριστόν. Ἦλθε νὰ νυμφευθῆ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἴδιος δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλὰ ἀπλῶς παρέστη. Ὁ δὲ φίλος τοῦ Ἰωάννης τοῦ ἔδωσε τὸ δεξιὸν χέρι τῆς νύμφης, ἦτοι μὲ τοὺς λόγους τοῦ ἐνεχείρισε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δὲ τοὺς παρέλαβεν ἐκεῖνος, τοὺς ἐμεταχειρίσθη ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ ἐπιστρέψουν ξανὰ εἰς ἐκεῖνον ποὺ τοὺς παρέδωσεν.

2. Ὅχι μόνον δὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ἠμποροῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐδῶ. Ὅπως εἰς τοὺς γάμους δὲν πηγαίνει ἡ νύμφη πρὸς τὸν νυμφίον, ἀλλὰ αὐτὸς σπεύδει πρὸς αὐτήν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι υἱὸς βασιλέως, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ μνηστευθῆ κάποιαν εὐτελῆ καὶ περιφρονημένην ἢ καὶ ὑπηρέτριαν, τὸ ἴδιον συνέβη καὶ ἐδῶ. Δὲν ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀλλὰ ἦλθεν ἐκεῖνος εἰς τὴν εὐτελῆ καὶ περιφρονημένην αὐτὴν νύμφην. Ὅταν ὅμως ἔγιναν οἱ γάμοι δὲν τὴν ἄφησε νὰ μείνῃ ἐδῶ, ἀλλ’ ἀφοῦ τὴν παρέλαβε τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς του.

Διατί ὅμως δὲν παίρνει κατ’ ἰδίαν τοὺς μαθητὰς τοῦ ὁ Ἰωάννης νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ δι’ αὐτὰ καὶ ἔτσι νὰ τοὺς παραδώσῃ εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ τοὺς λέγει δημοσίᾳ μαζὶ μὲ ὄλους: «Νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ»; Διὰ νὰ μὴ νομισθῆ ὅτι εἶναι μηχανορραφία. Διότι ἐὰν ἐπήγαιναν ὕστερα ἀπὸ ἰδιαιτέραν παράκλησίν του, κάμνοντές του τὴν χάριν, πιθανὸν γρήγορα νὰ ἀποσκιρτοῦσαν. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἐδέχθησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἔγινε δημοσίᾳ, ἔμειναν σταθεροὶ οἱ μαθηταί, διότι δὲν τὸν εἶχαν ἀκολουθήσει διὰ νὰ κάνουν τὴν χάριν τοῦ διδασκάλου των, ἀλλὰ μὲ εἰλικρίνειαν καὶ διότι ἀπέβλεπαν εἰς τὸ ἰδικόν των ὄφελος.

Οἱ μὲν λοιπὸν προφῆται καὶ ἀπόστολοι ὅλοι τὸν ἐκῆ-

αὐτὸν ἐκήρυτιον· οἱ μὲν πρὸ τῆς κατὰ σάρκα παρουσίας, οἱ δὲ μετὰ τὴν ἀνάληψιν· οὗτος δὲ μόνος παρόντα. Διὸ καὶ φίλον αὐτὸν τοῦ νυμφίου φησὶν, ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς γάμοις μόνος αὐτὸς παρεγένετο. Καὶ γὰρ αὐτὸς πάντα παρεγένετο. Καὶ 5 γὰρ αὐτὸς πάντα ἐποίησε καὶ ἀπειτέλεσεν· αὐτὸς τῷ πράγματι τὴν ἀρχὴν παρέσχε. «Καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπαιτοῦντι, λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐ τῇ φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐμαρτύρει καὶ γὰρ ἐθαύμαζε τὸν Χριστὸν χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος. Καὶ οὐ ποιεῖ 10 τὸν λόγον παρακλητικὸν τέως, ἀλλὰ θαυμάζει μόνον καὶ ἐκπλήττεται τὸν παρόντα, καὶ τὴν δωρεὰν δὲ αὐτοῖς πᾶσιν, ἐφ' ἣν παρεγένετο, δηλοῖ, καὶ τὸν τρόπον τοῦ καθαρισμοῦ. Ὁ γὰρ ἀμνὸς ἀμφοτέρωτα ταῦτα ἐμφαίνει.

Καὶ οὐκ εἶπεν· Ὁ ληψόμενος, ἢ Ὁ ἄρας, ἀλλ' «Ὁ αἴρων 15 τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου», ὡς ἀεὶ τοῦτο ποιοῦντος αὐτοῦ. Οὐ γὰρ τότε μόνον ἔλαθεν, ὅτε ἔπαθεν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ παρόντος αἴρει τὰς ἁμαρτίας, οὐκ ἀεὶ σταυρούμενος, (μίαν γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσήνεγκε θυσίαν), ἀλλ' ἀεὶ καθαίρων διὰ τῆς μιᾶς ἐκείνης. Ὡσπερ οὖν ἡμῖν ὁ Λόγος τὸ ἐξαίρε- 20 τὸν δείκνυσι, καὶ ὁ Υἱὸς τὸ ἐξηλλαγμένον πρὸς τοὺς ἄλλους ἐμφαίνει, οὕτω καὶ ὁ ἀμνός, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Προφήτης, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ ὅσα ἂν ἐπ' αὐτοῦ λέγεται μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης, πολὺ δείκνυσι τὸ διωρισμένον. Καὶ γὰρ ἀμνοὶ ἦσαν πολλοί, καὶ προφηταί, 25 καὶ χριστοί, καὶ υἱοί, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων αὐτὸν ἀφίσιθησι πολλῶ τῷ μέσῳ.

Καὶ οὐδὲ τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἠσφαλίσατο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ Μονογενοῦς προσθήκῃ· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ κοινὸν πρὸς τὴν

ρυτιαν ἀπόντα. Οἱ μὲν προφῆται πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν του, οἱ δὲ ἀπόστολοι μετὰ τὴν Ἀνάληψιν. Αὐτὸς δὲ μόνος τὸν ἐκήρυττε παρόντα. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀποκαλεῖ φίλον τοῦ νυμφίου, ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς γάμους μόνος αὐτὸς παρευρίσκετο. Πράγματι αὐτὸς ἔκανε καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὰ πάντα. Αὐτὸς ἔκαμε τὴν ἀρχὴν εἰς τὰ γεγονότα· «Καὶ ἀφοῦ ἐκύτταξε τὸν Ἰησοῦν καθὼς ἐπερνοῦσεν, εἶπε· νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ». Αὐτὸ τὸ εἶπε διὰ νὰ δείξη ὅτι ὄχι μόνον μὲ τὴν φωνήν, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν ἐμαρτυροῦσε, διότι ἐθαύμαζε τὸν Χριστὸν μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Καὶ δὲν ὀμιλεῖ παρακλητικά, ἀλλὰ μόνον θαυμάζει καὶ χαίρεται ἔκπληκτος τὸν παρόντα καὶ φανερώνει εἰς ὅλους αὐτοὺς τὴν δωρεὰν διὰ τὴν ὁποίαν ἦλθε νὰ παράσχη καὶ τὸν τρόπον τῆς καθάρσεως. Διότι ὁ χαρακτηρισμὸς Ἀμνὸς τὰ φανερώνει καὶ τὰ δύο.

Καὶ δὲν εἶπεν αὐτὸς πού θὰ ἀναλάβῃ ἢ πού ἐσήκωσεν, ἀλλ' «Αὐτὸς ὁ ὁποῖος σηκώνει τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου», ἐπειδὴ τὸ κάνει αὐτὸ διαρκῶς. Διότι δὲν ἐσήκωσε τὰς ἁμαρτίας μόνον τότε ὅταν ἔπαθεν, ἀλλὰ ἀπὸ τότε μέχρι τώρα σηκώνει τὰς ἁμαρτίας, χωρὶς νὰ σταυρώνεται πάντοτε, (διότι μίαν θυσίαν ἐπρόσφερε διὰ τὰς ἁμαρτίας), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ καθαρῖζῃ πάντοτε μὲ τὴν μίαν ἐκείνην θυσίαν. Ὅπως λοιπὸν ὁ χαρακτηρισμὸς ὁ Λόγος μᾶς φανερώνει ὅτι εἶναι ἐκλεκτός, καὶ ὁ Υἱὸς» ἐμφανίζει τὴν διαφορὰν του ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἔτσι καὶ οἱ χαρακτηρισμοί· ὁ Ἀμνὸς καὶ ὁ Χριστός καὶ ὁ Προφήτης καὶ τὸ Φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ ὁ Ποιμὴν ὁ καλός, καὶ ὅσοι ἄλλοι χρησιμοποιοῦνται δι' αὐτόν, μαζὶ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου ἔχουν πολὺ συγκεκριμένην σημασίαν. Διότι καὶ ἄμνοι ὑπῆρχαν πολλοὶ καὶ προφῆται καὶ χριστοὶ καὶ υἱοί. Ἀλλ' ἀπὸ ὅλους ἐκείνους διαφέρει πάρα πολὺ.

Καὶ δὲν τὸν ἐξησφάλισε μόνον μὲ τὸ ἄρθρον αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ Ἑνωμένου. Διότι δὲν ἔχει

τὰ μαρτυροῦντα περὶ ἐμοῦ». Ὅρα γοῦν πῶς τοῦτο ἐνεργέσιον ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ μικρὸν ἐνέβαλε σπινθῆρα, ἀθρόως ἢ πυρὰ πρὸς τὸ ὕψος ἤρειο. Οἱ γὰρ πρὸ τούτου μηδὲ προσέχοντες τοῖς λεγομένοις ὑστερον λέγουσι «Πάντα, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης, 5 ἀληθῆ ἔστιν».

3. Ἄλλως δέ, καὶ εἰ περινοσιῶν ταῦτα ἔλεγεν, ἔδοξεν ἂν ἐκ σπουδῆς τινος ἀνθρωπίνης γίνεσθαι τὰ γινόμενα, καὶ ὑποψίας ἦν μεσιτὸν τὸ κήρυγμα. «Καὶ ἤκουσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ οἱ δύο, καὶ ἠκολούθησαν πῶ Ἰησοῦ». Καίτοι γε καὶ ἕτεροι 10 ἦσαν αὐτῷ μαθηταί, ἀλλ' ἐκεῖνοι οὐ μόνον οὐκ ἠκολούθησαν, ἀλλὰ καὶ ζηλοτύπως πρὸς αὐτὸν διετέθησαν· «Ραββὶ» γάρ, φησὶν, «ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ οὐ μεμαριτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν». Καὶ πάντιν οὗτοι φαίνονται ἐγκαλοῦντες· «Διὰ τί ἡμεῖς νησιεύομεν, 15 καὶ οἱ μαθηταί σου οὐ νησιεύουσιν;».

Ἄλλ' οἱ τῶν ἄλλων βελτίους οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἀλλ' ὑμοῦ τε ἤκουσαν καὶ ἠκολούθησαν. ἠκολούθησαν δέ, οὐχ ὡς τοῦ διδασκάλου καταφρονήσαντες, ἀλλ' ὡς αὐτῷ μάλιστα πεισθέντες, καὶ δεῖγμα μέγιστον τοῦ κρίσει λογισμῶν ὀρθῆ τοῦτο 20 ποιεῖν ἐξενεγκόντες. Οὐδὲ γὰρ παρακληθέντες αὐτὸ ἐποίησαν, ὅπερ ὑποπιον ἦν, ἀλλά, ἐπειδὴ προεῖπε μόνον τὸ μέλλον, ὅτι βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ἠκολούθησαν αὐτῷ. Οὐ τοίνυν ἀπέστησαν τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐβουλήθησαν μαθεῖν τί πλέον φέρει τοῦ Ἰωάννου.

25 Καὶ ὅρα πῆν σπουδὴν μετὰ αἰδοῦς γινομένην· οὐδὲ γὰρ εὐθέως προσελθόντες ἐπηρώτησαν τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἀναγκαίων καὶ μεγίστων πραγμάτων, οὐδὲ δημοσία, παρόντων ἀπάντων, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἰδίᾳ διαλεχθῆναι αὐτῷ ἐσπούδαζον. Ἦδεισαν γὰρ οὐ ταπεινοφροσύνης, ἀλλ' ἀληθείας ὄντα

6. Ἰω. 5, 34 καὶ 36.

7. Ἰω. 10, 42.

8. Ἰω. 3, 26.

9. Ματθ. 9, 14.

ἐμέ»⁶. Κύτταξε λοιπὸν ὅτι αὐτὸ ἦτο πὺδ καθαρὸν. Ἐφοῦ δηλαδὴ ἔρριψε μικρὰν σπύθην, διὰ μιᾶς ἢ φωτιᾶ ἐφούντωσε. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ οὔτε ἐπρόσεχαν εἰς ὅσα ἔλεγεν, ἔπειτα ὠμολογοῦσαν· «Ὅλα ὅσα εἶπεν ὁ Ἰωάννης, εἶναι ἀληθινά»⁷.

3. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν τὰ ἔλεγε περιερχόμενος τὴν Ἰουδαίαν, θὰ ἐδημιουργεῖτο ἡ ὑπόνοια ὅτι ὅλα ἐγίνοντο ἀπὸ κάποιαν ἀνθρωπίνην βιασύνην καὶ τὸ κήρυγμα θὰ ἐθεωρεῖτο ὑποπτον. «Τὸν ἤκουσαν λοιπὸν οἱ δύο μαθηταί του καὶ τὸν ἠκολούθησαν». Μολονότι καὶ κατόπιν ὑπῆρχαν μαθηταί του, ἐκεῖνοι ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἠκολούθησαν τὸν Χριστόν, ἀλλὰ ἔμειναν ζηλοτύπως προσκεκολλημένοι εἰς αὐτόν. Διότι λέγουν· «Διδάσκαλε, ἐκεῖνος ποῦ ἦτο μαζί σου πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, τὸν ὁποῖον σὺ ἐμαρτύρησες, βαπτίζει καὶ αὐτὸς καὶ ὅλοι πηγαίνουν εἰς αὐτόν»⁸. Καὶ ἄλλοτε πάλιν ἐμφανίζονται νὰ τὸν κατηγοροῦν· «Διατί ἐμεῖς νηστεύομεν καὶ οἱ μαθηταί σου δὲν νηστεύουν»⁹;

Πάντως ὅσοι ἦσαν καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους μόλις ἤκουσαν τὸν Ἰωάννην ἠκολούθησαν τὸν Χριστόν. Τὸν ἠκολούθησαν δὲ ὄχι ἐπειδὴ περιεφρόνησαν τὸν διδάσκαλόν των, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐπείσθησαν εἰς αὐτόν καὶ ἔδειξαν περιτράνως ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαναν ὕστερα ἀπὸ ὀρθὴν ἀπόφασιν τοῦ λογικοῦ των. Οὔτε ἐπίσης τὸ ἔκαναν αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ παράκλησιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐθεωρεῖτο ὑποπτον, ἀλλὰ τὸν ἠκολούθησαν μόνον ἐπειδὴ προεῖπεν αὐτὸ ποῦ θὰ ἐγίνετο εἰς τὸ μέλλον, ὅτι θὰ βαπτίσῃ μὲ ἅγιον Πνεῦμα. Δὲν ἀπεχωρίσθησαν ἐπομένως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν των, ἀλλὰ ἠθέλησαν νὰ μάθουν τί ἐπὶ πλέον τοῦ Ἰωάννου φέρει.

Κύτταξε δὲ μὲ πόσῃν συστολῇν δείχνουν τὸ ἐνδιαφέρον των. Δὲν ἐρωτοῦν ἀμέσως τὸν Ἰησοῦν διὰ τὰ ἐπιτακτικὰ καὶ μεγάλα θέματα, οὔτε δημοσίᾳ ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐπεδίωξαν νὰ συζητήσουν μαζί του κατ' ἰδίαν. Διότι ἐγνώριζαν ὅτι τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου δὲν ἦσαν λόγια

τοῦ διδασκάλου τὰ ρήματα. «Ἦν Ἀνδρέας», φησὶν, «ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ». Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ τὸ τοῦ ἐτέρου οὐκ ἐγνώρισεν ὄνομα; Τινές φασὶ διὰ τὸ αὐτὸν
 5 εἶναι τὸν γράφοντα τὸν ἠκολουθηκότα· τινὲς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος οὐχὶ τῶν ἐπισήμων ἦν. Οὐδὲν οὖν πλέον τῶν ἀναγκαίων λέγειν ἐχρῆν· τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ μαθεῖν ἐκεῖνου τὴν προσηγορίαν, ἐπεὶ οὐδὲ τῶν ἐβδομήκοντα δύο λέγει τὰ ὀνόματα;

10 Τοῦτο καὶ παρὰ Παύλῳ ἔστιν ἰδεῖν «Συνεπέμψαμεν γὰρ αὐτῷ», φησί, «τὸν ἀδελφόν, ἐν πολλοῖς πολλάκις σπουδαῖον ὄντα, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ». Τοῦ δὲ Ἀνδρέου μέμνηται καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν. Ποίαν δὴ ταύτην; Ἴνα, ὅταν ἀκούσης ὅτι Σίμων, ἀκούσας μετ' αὐτοῦ· «Δεῦτε ὀπίσω μου,
 15 καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων», οὗ διηπόρησε πρὸς τὴν παράδοξον ταύτην ὑπόσχεσιν, μάθης ὅτι τὰς ἀρχὰς τῆς πίστεως ὁ ἀδελφὸς ἤδη προκατεβάλλειτο.

«Στραφεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Τί ζητεῖτε;». Ἐντεῦθεν παιδευόμεθα, ὅτι οὐ
 20 φθάνει τὰς βουλήσεις ἡμῶν ὁ Θεὸς ταῖς δωρεαῖς, ἀλλά, ὅταν ἡμεῖς ἀρξώμεθα, ὅταν τὸ θέλαιν παρώσχωμεν, τότε καὶ αὐτὸς πολλὰς δίδωσιν ἡμῖν τῆς σωτηρίας τὰς ἀφορμάς. Τί ζητεῖτε; Τί τοῦτο; ὁ εἰδὼς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ὁ τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν ἐμβατεύων, οὗτος ἐρωτᾷ; Ἄλλ' οὐχ ἵνα μάθῃ
 25 (πῶς γάρ;), ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως μᾶλλον αὐτοὺς οἰκειώσῃται, καὶ πλείονος μεταδῶ τῆς παρησίας, καὶ δείξῃ τῆς ἀκροάσεως ὄντας ἀξίους. Εἰκὸς γὰρ ἦν ἐρυθριᾶν καὶ δεδοικέναι, ἅτε ἀγνώτας ὄντας, καὶ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μαρτυροῦντος ἀκηκοῦσας.

10. Β' Κορ. 8, 18.

11. Ματθ. 4, 19.

ταπεινοφροσύνης ἀλλὰ ἀληθείας. «Ἦτο», λέγει, «ὁ Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σίμωνος Πέτρου, ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο πού εἶχαν ἀκούσει τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν ἠκολούθησαν». Διατί ὁ ὄμιλος δὲν ἀποκαλύπτει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλλου; Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἐπειδὴ ἦτο ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ἐκεῖνος πού ἠκολούθησε. Ἄλλοι πάλιν λέγουν ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀξιολόγων. Ὅμως δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ εἰπῆ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐχρειάζοντο. Διότι ποῖον τὸ ὄφελος μὲ τὸ νὰ μάθωμεν τὸ ὄνομα ἐκείνου, ἀφοῦ οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν ἐβδομήντα δύο δὲν ἀναφέρει;

Αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ εἰς τὸν Παῦλον ὁ ὁποῖος λέγει· «Μαζὶ μὲ αὐτὸν στέλλομεν τὸν ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος ἐπαινεῖται ἀπὸ ὅσας τὰς ἐκκλησίας διὰ τὸ ἔργον του ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου»¹⁰. Τὸν Ἀνδρέαν ἄλλωστε τὸν ἀναφέρει καὶ δι' ἄλλον λόγον. Ποῖος ὄμιλος εἶναι αὐτός; Τὸ ἔκανεν ὥστε ὅταν ἀκούσης ὅτι ὁ Σίμων μαζὶ μὲ αὐτὸν ἤκουσεν «ἐλάτε μαζὶ μου καὶ θὰ σᾶς κάνω ἀλιεῖς ἀνθρώπων»¹¹ καὶ δὲν ἠπόρησε διὰ τὴν παράδοξον αὐτὴν ὑπόσχεσιν, νὰ καταλάβῃς ὅτι τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς πίστεως τοῦ τὰ εἶχε φυτεύσει προηγουμένως ὁ ἀδελφός του.

«Ὅταν ἐγύρισεν ὁ Ἰησοῦς καὶ τοὺς εἶδε νὰ τὸν ἀκολουθοῦν τοὺς λέγει· Τί ζητεῖτε;». Ἀπὸ ἐδῶ διδασκόμεθα ὅτι ὁ Θεὸς δὲν προλαμβάνει τὰς θελήσεις μας εἰς τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ μόνον ὅταν ἐμεῖς ἀρχίσωμεν, ὅταν δείξωμεν ὅτι θέλομεν, τότε καὶ ἐκεῖνος μᾶς δίνει πολλὰς ἀφορμὰς σωτηρίας. Τί ζητεῖτε; Διατί αὐτό; Ἐρωτᾷ αὐτὸς πού γνωρίζει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸς πού εἰσχωρεῖ εἰς τοὺς διαλογισμοὺς μας; Ἐρωτᾷ ὅχι διὰ νὰ μάθῃ (πῶς θὰ συνέβαιεν αὐτό;), ἀλλὰ διότι θέλει μὲ τὴν ἐρώτησιν νὰ τοὺς κάνῃ νὰ αἰσθανθοῦν φιλικὰ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ περισσότερον θάρρος καὶ νὰ τοὺς δείξῃ ὅτι καταδέχεται νὰ τοὺς ἀκούσῃ. Διότι ἦτο φυσικὸν νὰ κοκκινίζουσιν καὶ νὰ φοβοῦνται, ἐπειδὴ ἦσαν ἄγνωστοι καὶ εἶχαν ἀκούσει τόσα πολλὰ νὰ μαρτυρῆ περὶ αὐτοῦ ὁ διδάσκαλός των.

Πῶς οὖν ἀλλαχοῦ φησιν· «Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη», ἐνταῦθα δὲ λέγει· «Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε ποῦ μένω»; Ὅτι τό, «Ὁὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη», δηλωτικόν ἐστι τοῦ μηδὲ ἴδιον καταγώγι-
 5 ον κεκιῆσθαι, οὐχ ὅτι ἐν οἰκίᾳ οὐ κατέμενε· καὶ γὰρ καὶ ἡ παραβολὴ τοῦτο βούλεται. Ὅτι μὲν οὖν παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς· τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ ἔτι προσέθηκεν, ὡς δήλου τῆς αἰτίας οὔσης. Οὐδὲ γὰρ ἐτέρου τινὸς ἕνεκεν οὔτε αὐτῷ ἠκολούθησαν, οὔτε ὁ Χρι-
 10 στὸς αὐτοὺς ἐπεσπάσατο, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν διδασκαλίαν· ἧς οὕτω δαυιλῶς καὶ προθύμως ἀπέλαυσαν, καὶ ἐν νυκτὶ μιᾷ, ὡς εὐθέως θαιέρους καὶ ἐφ' ἐτέρων θήραν ἐλθεῖν.

4. Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ἐντεῦθεν διδαχθῶμεν πάντα πάρεργα τίθεσθαι τῆς θείας ἀκροάσεως, καὶ μηδένα καιρὸν ἄ-
 15 καιρον εἶναι νομίζειν, ἀλλὰ κἂν εἰς οἰκίαν ἀλλοτριάν ἀπελθεῖν δέη, κἂν γνώριμον ἀνδράσι γενέσθαι μεγάλοις ἀγνώ-
 τα ὄντα, κἂν ἄωρὸν τῆς ἡμέρας, κἂν οἰωδήποτε καιρῷ, μηδέποτε ταύτης, ἀμελεῖν τῆς ἐμπορίας. Τροφὴ μὲν οὖν, καὶ λου-
 20 τρά, καὶ δεῖπνα, καὶ τὰ ἄλλα τὰ βιωτικὰ καιρὸν ἐχέτω τὸν ὠρισμένον, διδασκαλία δὲ περὶ φιλοσοφίας τῆς ἄνω, μηδεμίαν ἀφωρισμένην ὥραν ἐχέτω, ἀλλ' ἅπασ αὐτῆς ἔστω ὁ καιρός· «Ἐὐκαιρως» γάρ, φησὶν, «ἀκαιρως ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον».

Καὶ ὁ Προφήτης δὲ φησιν· «Ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελε-
 25 τήσει ἡμέρας καὶ νυκτός»· καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ ὁ Μωϋσῆς διὰ παντὸς τοῦτο ποιεῖν ἐκέλευε. Τὰ μὲν γὰρ βιωτικὰ, βαλανεῖα, λέγω, καὶ δεῖπνα, εἰ καὶ ἀναγκαῖα, ὅμως, συνεχῶς γινόμενα, τὸ σῶμα ἐξίτηλον ἐργάζεται, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς δι-
 30 δασκαλία, ὅσῳ περ ἂν ἐπιτείνηται, ἰσοσύτω τὴν δεχομένην ἰσχυροτέραν ποιεῖ ψυχὴν.

12. Λουκᾶ 9, 58.

13. Β' Τιμ. 4, 2.

14. Ψαλμ. 1, 2,

Τότε, διατί ἄλλοῦ λέγει· «Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ γείρη τὴν κεφαλὴν του»¹², ἐνῶ ἐδῶ τοὺς λέγει· «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ποῦ μένω»; Διότι τό, «Δὲν ἔχει ποῦ νὰ γείρη τὴν κεφαλὴν του», σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει ἰδικόν του κατάλυμα, καὶ ὄχι ὅτι δὲν ἔμενεν εἰς κατοικίαν. Διότι καὶ ἡ παρομοίωσις αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῇ. Ὅτι μὲν λοιπὸν ἔμειναν κοντά του τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ λέγει ὁ εὐαγγελιστής· δὲν προσθέτει ὅμως καὶ τὸ διατί, διότι ἡ αἰτία ἦτο φανερά. Διότι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν τὸν ἠκολούθησαν, οὔτε ὁ Χριστὸς τοὺς εἴλκυσε, παρὰ μόνον διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν του, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυσαν τόσον πλουσιοπάροχα καὶ μὲ τόσην προθυμίαν καὶ μέσα εἰς μίαν νύκτα, εἰς τρόπον ὥστε καὶ οἱ δύο νὰ ἐπιδιώξουν τὴν προσέλκυσιν καὶ ἄλλων.

4. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν ἅς διδαχθῶμεν καὶ ἐμεῖς νὰ θεωροῦμεν ὅλα πάρεργα μπροστὰ εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ Θεοῦ καὶ καμμίαν ὥραν νὰ μὴ νομίζωμεν ἀκατάλληλον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῇ νὰ μεταβῶμεν εἰς ξένην οἰκίαν καὶ ἂν ἀκόμη χρειάζεται νὰ γνωρισθῶμεν μὲ μεγάλους ἄνδρας ἐνῶ εἴμεθα ἄγνωστοι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολὺ ἐνωρίς, εἰς ὅποιονδήποτε χρόνον, ποτὲ νὰ μὴ παραμελοῦμεν αὐτὴν τὴν ἐπαχείρησιν. Ἡ μὲν τροφή λοιπὸν καὶ τὰ λουτρὰ καὶ τὰ δεῖπνα καὶ τὰ ἄλλα βιωτικά, ἅς ἔχουν τὸν καθωρισμένον των καιρόν, ἡ διδασκαλία ὅμως διὰ τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν, ἅς μὴ ἔχη καθωρισμένην ὥραν, ἀλλὰ ὅλος ὁ καιρὸς ἅς εἶναι ἰδικός της. Διότι λέγει· «Εἰς κατάλληλον καὶ ἀκατάλληλον καιρόν ἔλεγξε, ἐπτίμησε, ἐνθάρρυνε»¹³.

Ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Τὸν νόμον αὐτοῦ τὸν μελετᾷ ἡμέραν καὶ νύκτα»¹⁴. Καὶ ὁ Μωϋσῆς διέτασσε τοὺς Ἰουδαίους νὰ κάνουν πάντοτε τὸ ἴδιον. Διότι τὰ μὲν βιωτικά, ἤτοι τὰ λουτρὰ καὶ τὰ δεῖπνα, μολονότι ἀπαραίτητα, ἐν τοίτοις ὅταν γίνωνται συνεχῶς φθείρουν τὸ σῶμα. Ἐνῶ ἡ διδασκαλία τῆς ψυχῆς, ὅσον ἐπεκτείνεται τόσον πρὸ ἰσχυρὰν κάνει τὴν ψυχὴν ποῦ τὴν δέχεται.

Νῦν δὲ λήροις μὲν καὶ φλυαρίαις ἀνονήτοις πάντα και-
 ρὸν ἀφορίζομεν, καὶ τὸν ὑπὸ τὴν ἔω, καὶ τὸν περὶ δαίλης,
 καὶ μεσημβρίαν, καὶ ἑσπέραν δὲ αὐτὴν συνεδρούομεν εἰκῆ,
 καὶ τόπους εἰς τοῦτο ἀπειτάξομεν, τῶν δὲ θείων δογμάτων
 5 ἅπαξ ἢ δις τῆς ἑβδομάδος ἀκούοντες, ναυτιῶμεν, διακορεῖς
 γινόμεθα. Τί οὖν τὸ αἴτιον; Κακῶς διακείμεθα τὴν ψυχὴν.
 Τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς τὸ περὶ ταῦτα καὶ ὄρετικὸν ἐξελύ-
 οαμεν ἅπαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἔρρωται πρὸς τὴν τῆς πνευματι-
 κῆς τροφῆς ὄρεξιν. Μέγα δὲ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων
 10 ἀρρωστίας τεκμήριον, τὸ μὴ πεινῆν, μηδὲ διψῆν, ἀλλὰ δυσου-
 ρέσιως πρὸς ἀμφότερα ἔχειν. Εἰ δὲ ἐπὶ σωμάτων τοῦτο
 συμβαῖνον, νοσήματος χαλεποῦ τεκμήριον καὶ ἀρρωστίας παι-
 ητικόν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ψυχῆς.

Πῶς οὖν αὐτὴν ἀναπεπιωκυῖαν καὶ ἐκλελυμένην ἀναρ-
 15 ρῶσαι δυνησόμεθα; τί ποιοῦντες, φησί, καὶ τί λέγοντες;
 Ἀπίομενοι τῶν λόγων τῶν θείων, προφητικῶν, ἀποστολι-
 κῶν, εὐαγγελικῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· τότε γὰρ εἰσό-
 μεθα, ὅτι πολλῶ βέλτιον ταῦτα σιτεῖσθαι, ἢ τὰς ἀκαθάρτους
 τροφάς· οὕτω γὰρ χρὴ τὰς ἀκαίρους φλυαρίας καὶ συνόδους
 20 καλεῖν. Τί γὰρ ἄμεινον, εἶπέ μοι, περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀγο-
 ράν, περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, περὶ τῶν ἐν τῷ στρα-
 τοπέδῳ διαλέγεσθαι, ἢ περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς, καὶ περὶ τῶν
 μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν; Τί βέλτιον, περὶ τοῦ γείτο-
 νος λαλεῖν καὶ τῶν τοῦ γείτονος πραγμάτων, καὶ τὰ ἀλλό-
 25 τρια πολυπραγμονεῖν, ἢ τὰ τῶν ἀγγέλων καὶ τὰ ἡμῖν αὐτοῖς
 διαφέροντα ἀναζητεῖν; Τὰ μὲν γὰρ τοῦ γείτονος οὐ πάντως
 σά, τὰ δὲ τῶν οὐρανῶν σά.

Τώρα ὅμως ἀφιερώνομεν ὅλον τὸν χρόνον μας εἰς ἀνωφελεῖς ἀνοησίας καὶ φλυαρίας, καὶ τὸ πρωῖ καὶ τὸ ἀπόγευμα καὶ τὴν μεσημβρίαν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν νύκτα συνερχόμεθα εἰς τὴν τύχην, ἔχομεν δὲ παρακωρήσει καὶ εἰδικούς χώρους διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐνῶ ὅταν ἀκούωμεν τὰ θεῖα διδάγματα, μίαν ἢ δύο φορές τὴν ἑβδομάδα, καταλαμβάνόμεθα ἀπὸ ναυτίαν καὶ κόρον. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ αἴτιον; Ἐχομεν κακὴν ψυχικὴν διάθεσιν. Κατηργήσαμεν κάθε ἐπιθυμίαν καὶ ὄρεξιν τῆς δι' αὐτά. Δι' αὐτὸ δὲν ἔχομεν μεγάλην ὄρεξιν διὰ τὴν πνευματικὴν τροφήν. Εἶναι δὲ καὶ αὐτό, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, μεγάλη ἀπόδειξις ἀσθενείας, τὸ νὰ μὴ πεινώμεν οὔτε νὰ διψῶμεν, ἀλλὰ νὰ αἰσθανώμεθα δυσαρρέσκειαν καὶ πρὸς τὰ δύο. Ἐὰν δέ, ὅταν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὰ σώματα, ἀποτελῇ τεκμήριον ἐπικινδύνου νόσου καὶ προκαλεῖ ἀρρώστιαν, πολὺ περισσότερον ὅταν συμβαίῃ εἰς τὴν ψυχὴν.

Μὲ ποῖον τρόπον λοιπὸν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν ἐνδυναμώσωμεν, ὅταν εἶναι πεσμένη καὶ ἑξαχρειωμένη; Τί νὰ κάνωμεν καὶ τί νὰ λέγωμεν; Νὰ ἐρχώμεθα εἰς ἐπαφήν μὲ τὰ λόγια τὰ θεῖα, τὰ προφητικά, τὰ ἀποστολικά, τὰ εὐαγγελικά καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Τότε μόνον θὰ γνωρίσωμεν ὅτι εἶναι πολὺ καλύτερα νὰ τρεφώμεθα μὲ αὐτὰ παρὰ μὲ ἀκαθάρτους τροφάς· διότι ἔτσι πρέπει νὰ ἀποκαλοῦμεν τὰς ἀκαίρους φλυαρίας καὶ συγκεντρώσεις. Ἄλλωστε τί εἶναι καλύτερον, εἶπέ μου, νὰ ὁμιλοῦμεν διὰ τὰ ζητήματα τῆς ἀγορᾶς, τῶν δικαστηρίων, τῶν στρατώνων, ἢ διὰ τὰ θέματα τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ζωὴν μας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν; Τί εἶναι καλύτερον, νὰ ὁμιλῶμεν διὰ τὸν γείτονα καὶ τὰ πράγματά του καὶ νὰ ἀναμιγνυώμεθα εἰς τὰ ζητήματα τῶν ἄλλων, ἢ νὰ ἀναζητῶμεν τὰ ἀγγελικά πράγματα καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἐνδιαφέρουν ἡμᾶς τοὺς ἰδίους; Διότι τὰ μὲν πράγματα τοῦ γείτονος δὲν εἶναι ἰδικά σου, ἐνῶ τὰ οὐράνια εἶναι ἰδικά σου.

Ἄλλ' ἔνεσι, φησίν, ἅπαξ εἰπόντα ταῦτα, πληρῶσαι τὸ πᾶν. Τί δέ, περὶ ὧν διαλέγεσθε μάτην καὶ εἰκῆ, οὐκ ἐννοεῖτε τοῦτο, ἀλλά, πάντα τὸν βίον εἰς τοῦτο καταναλίσκοντες, τὴν ὑπόθεσιν τὴν περὶ τούτων οὐδέποτε κατεδαπανήσατε; Καὶ
 5 οὐπω λέγω τὰ πολλῶν τούτων φορτικώτερα. Οἱ μὲν γὰρ ἐπεικέστεροι ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διαλέγονται, οἱ δὲ ραθυμότεροι καὶ μᾶλλον ἡμελημένοι μίμους καὶ ὀρχηστὰς καὶ ἠνιόχους ἐν τοῖς αὐτῶν περιφέρουσι λόγοις, τὴν ἀκοὴν μολύνοντες, τὴν ψυχὴν διαφθείροντες, τὴν φύσιν ἐκβακχεύον-
 10 τες τούτοις τοῖς διηγήμασιν, ἅπαν κακίας εἶδος εἰς τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν διὰ ταύτης εἰσάγοντες τῆς διαλέξεως. Ἄμα γὰρ ἐφθέγγετο ἡ γλῶττια τοῦ ὀρχουμένου τὸ ὄνομα, καὶ εὐθέως ἀνετύπωσε ἡ ψυχὴ τὴν ὄψιν, τὴν κόμην, τὴν ἐσθῆτα τὴν ἀπαλήν, αὐτὸν ἐκεῖνον τούτων μαλακώτερον ὄντα.

15 Ἐτερος πάλιν ἐτέρωθεν ἀνερρίπισε τὴν φλόγα, γυναῖκα πόρνην εἰς τὴν διάλεξιν εἰσαγαγών, κακείνης τὰ ρήματα, τὰ σχήματα, τῶν ὀμμάτων τὰς διαστροφὰς τῆς ὄψεως τὸ ὑγρόν, τῶν τριχῶν τὰς σιρσεβλώσεις, τῶν παρειῶν τὰ ἐπι-
 20 τριμματα, τὰς ὑπογραφάς. Ἄρα οὐκ ἐπάθειέ τι, καὶ ἐμοῦ ταῦτα διηγουμένου; Ἄλλὰ μὴ αἰσχυνθῆτε, μηδὲ ἐρυθριάσητε· ἡ γὰρ τῆς φύσεως ἀνάγκη τοῦτο ἀπαιτεῖ, καὶ οὕτω διατίθησι τὴν ψυχὴν, ὡς ἂν ἡ τῶν ἀπαγγελλομένων δύναμις ἔχῃ. Εἰ δέ, ἐμοῦ φθεγγομένου, εἰ δέ, ἐν ἐκκλησίᾳ ἐσιῶτες, εἰ δέ, ἐκείνων ἀπέχοντες, ἐπάθειέ τι πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ἐν-
 25 νόησον πῶς εἰκὸς διακεῖσθαι τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ θεάτρῳ καθημένους, τοὺς ἄδειαν πολλὴν ἔχοντας, τοὺς ἐκτὸς τοῦ σεμνοῦ τούτου καὶ φρικτοῦ συνεδρίου, τοὺς μετὰ πολλῆς ἀναισχυντίας καὶ ὀρώνας ἐκεῖνα καὶ ἀκούοντας.

Καὶ τί δῆποιε, φήσειεν ἂν ἴσως τις τῶν οὐ προσεχόν-
 30 των, εἰ τῆς φύσεως ἡ ἀνάγκη τὴν ψυχὴν οὕτω διατίθησιν,

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν, λέγει, ἀφοῦ τὰ εἰπῆ μίαν φοράν αὐτὰ νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ πᾶν. Διατί δὲν λέγετε τὸ ἴδιον καὶ δι' ἐκεῖνα ποὺ συζητεῖτε εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐνῶ καταναλίσκετε ὅλον τὸν βίον σας εἰς αὐτά, δὲν ἐξαντλήσατε τὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτά; Καὶ δὲν ἔχω ἀκόμη ἀναφέρει τὰ χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Διότι οἱ πρὸ ἀνεκτοὶ τὰ συζητοῦν αὐτὰ μεταξύ των. Ἐνῶ οἱ πρὸ ράθυμοι καὶ πρὸ ἀδιάφοροι, περιφέρουν εἰς τοὺς λόγους των μίμους καὶ χορευτὰς καὶ ἀστρολόγους, μὲ τοὺς ὁποίους μολύνουν τὴν ἀκοήν, διαφθείρουν τὴν ψυχὴν καὶ διεγείρουν τὴν φύσιν εἰς βακχικὴν μανίαν μὲ αὐτὰς τὰς διηγήσεις, εἰσάγουν δὲ κάθε εἶδος κακίας εἰς τὴν διάνοιάν των μὲ αὐτὴν τὴν συζήτησιν. Διότι μόλις ἀναφέρει ἡ γλῶσσα τὸ ὄνομα τοῦ χορευτοῦ, ἀμέσως ἡ ψυχὴ ἀναπαριστᾷ τὸ πρόσωπον, τὴν κόμμωσιν, τὸ ἀπαλὸν ἔνδυμά του καὶ γενικώτερα αὐτὸν τὸν ἴδιον ὁ ὁποῖος εἶναι πρὸ μαλακὸς ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Ἄλλος πάλιν μὲ ἄλλον τρόπον ζωηρεύει τὴν φλόγα, εἰσάγων εἰς τὴν συζήτησιν γυναῖκα πόρνην καὶ τὰ λόγια ἔκείνης, τοὺς τρόπους, τὰς συστροφὰς τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ὑγρὸν βλέμμα, τὰ περιπεπλεγμένα μαλλιά, τὰς ἐπαλείψεις τῶν παρειῶν καὶ τὰ βαψίματα. Ἐὰν γὰρ δὲν ἐπάθατε τίποτε καθὼς τὰ ἀναφέρω καὶ ἐγώ; Ἄλλὰ μὴ ἐντραπηῆτε μήτε νὰ κοκκινίσετε· διότι τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς φύσεως καὶ προδιαθέτει ἔτσι τὴν ψυχὴν, ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν ποὺ λέγονται. Ἐὰν ὅμως ἐπάθατε κάτι ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν ἐνῶ τὰ λέγω ἐγὼ καὶ στέκεσθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εὐρίσκεσθε μακρὰ ἀπὸ αὐτά, φαντάσου πῶς εἶναι φυσικὸν νὰ αἰσθάνωνται ἐκεῖνοι ποὺ κάθονται μέσα εἰς τὸ ἴδιον τὸ θέατρον καὶ ἔχουν πολλὴν ἐλευθερίαν, ἐκεῖνοι ποὺ εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν σεμνὴν αὐτὴν καὶ φρικτὴν συνέλευσιν καὶ μὲ πολλὴν ἀναισχυντίαν βλέπουν καὶ ἀκούουν αὐτά.

Καὶ τότε διατί, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν προσέχουν, ἀφοῦ ἡ φυσικὴ ἀνάγκη προδιαθέ-

ἐκείνην ἀφείς, ἡμῖν ἐγκαλεῖς; Ὅτι τὸ μὲν ἀκούοντα τοιαῦτα μαλάττεσθαι τῆς φύσεως ἔργον, τὸ δὲ τοιαῦτα ἀκούειν οὐκ ἔτι τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως ἀμάρισμα. Ἐπεὶ καὶ τὸν ὁμιλοῦντα πρὸς διαφθείρεσθαι δεῖ, καὶ τοῦτο ἢ
 5 τῆς φύσεως ἀσθένεια βούλεται ἀλλ' οὐκ ἔτι καὶ πρὸς τὸ πῦρ ἡμᾶς καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἄγει διαφθορὰν ἢ φύσις· τοῦτο γὰρ τῆς κατὰ προαίρεσιν μόνης ἂν εἴη διασιροφῆς.

Τοῦτο οὖν ἀνελεῖν ἀξιῶ καὶ διορθῶσαι, ὥστε μὴ ἐκόντας ἑαυτοὺς κατακρημνίζειν, μηδὲ πρὸς τὰ θάραθρα τῆς κα-
 10 κίας ὠθεῖν, μηδὲ αὐτομάτως τρέχειν ἐπὶ τὴν πυρὰν ἵνα μὴ καὶ τῇ τῷ διαβόλῳ κατεσκευασμένῃ φλογὶ καταστήσωμεν ὑπευθύνους ἑαυτούς. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς, καὶ ταύτης κακείνης ἀπαλλαγέντας, πρὸς αὐτοὺς τοῦ Ἀβραάμ χωρῆσαι τοὺς κόλπους, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 15 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τει ἔτσι τὴν ψυχὴν, διατί ἀφήνεις ἐκείνην καὶ κατηγορεῖς ἐμᾶς; Διότι, τὸ νὰ ἐρεθίζεται κανεὶς ὅταν τὰ ἀκούη αὐτὰ εἶναι ἔργον τῆς φύσεως, τὸ νὰ τὰ ἀκούη ὄμως, δὲν εἶναι πλέον τῆς φύσεως, ἀλλὰ προαιρετικὸν ἁμάρτημα. Διότι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν φωτιὰν κατ' ἀνάγκην καίεται, καὶ αὐτὸ τὸ θέλει ἢ ἀδυναμία τῆς φύσεως. Ἀλλὰ ἡ φύσις δὲν μᾶς ὀδηγεῖ καὶ πρὸς τὴν φωτιὰν καὶ τὴν καταστροφὴν ποὺ προκαλεῖ αὐτή. Διότι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὴν διαστροφὴν τῆς προαιρέσεώς μας.

Αὐτὸ λοιπὸν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ καταστρέψωμεν καὶ νὰ διορθώσωμεν, ὥστε νὰ μὴ κρημνίζωμεν θεληματικὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὔτε νὰ τοὺς ὠθοῦμεν εἰς τὰ βάραθρα τῆς κακίας, οὔτε νὰ τρέχωμεν αὐθόρμητα πρὸς τὴν φωτιὰν, διὰ νὰ μὴ καταδικάσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ εἰς τὴν φλόγα ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένη διὰ τὸν διάβολον. Εἴθε δὲ νὰ ἀπαλλαγῶμεν καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀπὸ ἐκείνην καὶ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄.

Ἰω. 1, 41-42

«Εὗρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ· Εὗρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον Χριστός, καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν».

1. Ὁ Θεός, παρὰ τὴν ἀρχὴν ποιήσας τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἀφῆκεν εἶναι μόνον, ἀλλ' ἔδωκεν αὐτῷ βοηθὸν τὴν γυναῖκα, καὶ συνοικεῖν ἐποίησεν, εἰδὼς ἀπὸ τῆς ουσκηνίας ταύτης πολὺ τὸ κέρδος ἐσόμενον. Τί γάρ, εἰ μὴ πρὸς τὸ δέον
10 ἐχρήσατο τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ ἢ γυνή; Ἀλλ' ὅμως, εἰ τοῦ πράγματος αὐτοῦ τὴν φύσιν τις καταμάθοι, πολλὴν ἀπὸ τῆς συνοικησεως ταύτης ὄφεται τὴν ὠφελείαν ἐπὶ τῶν νοῦν ἐχόντων γινομένην. Οὐκ ἐπὶ γυναικὸς δὲ μόνον καὶ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ ἀδελφοὶ τοῦτο ποιῶσι, καὶ αὐτοὶ τῆς εὐεργεσίας ἀ-
15 πολαύσσονται.

Διὸ καὶ ὁ Προφήτης ἔλεγε· «Τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό;». Καὶ ὁ Παῦλος παρήνει μὴ ἐγκαταλιπεῖν τὴν ἐπισυναγωγὴν τὴν ἑαυτῶν. Καὶ γὰρ τοῦτο ἐστίν, ᾧ τῶν θηρίων διεσιτήκαμεν.
20 Διὰ τοῦτο καὶ πόλεις ἐδειμάμεθα, καὶ ἀγοράς, καὶ οἰκίας, ἵνα ὁμοῦ καὶ μετ' ἀλλήλων ὦμεν οὐ κατὰ τὴν οἴκησιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης σύνδεσμον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνδεῆς ἡμῖν ἡ φύσις παρὰ τοῦ πεποιηκότος ἐγένετο, καὶ οὐκ αὐτάρκης ἐστὶν ἑαυτῇ, συμφερόντως ᾠκονόμησεν ὁ Θεός
25 τὴν ἐντεῦθεν ἔνδειαν λοιπὸν ἐκ τῆς κατὰ τὴν σύνοδον παρ' ἀλλήλων γινομένης ὠφελείας διορθωθῆναι. Διὰ τοῦτο γάρ-

1. Ψαλμ. 132, 1.

2. Ἐβρ. 10, 25.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄.

Ἰω. 1, 41-42

«Αὐτὸς εὐρίσκει πρῶτα τὸν ἀδελφόν του Σίμωνα καὶ τοῦ λέγει· εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, (τὸ ὁποῖον μεταφραζόμενον σημαίνει Χριστός), καὶ τὸν ὠδήγησε πρὸς τὸν Ἰησοῦν».

1. Ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον, δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζῆ μόνος, ἀλλὰ τοῦ ἔδωσεν ὡς βοηθὸν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἔκανε νὰ κατοικῆ μαζί, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγκατοίκησιν θὰ προέκυπτε μέγα κέρδος. Διότι ποίαν σημασίαν ἔχει, ἐὰν ἡ γυναῖκα δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν εὐεργεσίαν αὐτὴν ὅπως ἔπρεπεν; Ὅμως, ἐὰν κανεῖς ἐξετάση καλὰ τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, θὰ ἰδῆ ὅτι ἀπὸ τὴν συγκατοίκησιν αὐτὴν προκύπτει μεγάλη ὠφέλεια εἰς τοὺς νουνεχεῖς. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ ἔστω καὶ ἂν τὸ κάβουν αὐτὸ τὰ ἀδέρφια, καὶ αὐτὰ θὰ ἀπολαύσουν τὴν εὐεργεσίαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Πόσον ὠραῖον καὶ πόσον εὐχάριστον εἶναι νὰ κατοικοῦν τὰ ἀδέρφια μαζί;»¹. Καὶ ὁ Παῦλος παρώτρυνε νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὰς συναθροίσεις των². Ἐξ ἄλλου αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον διαφέρομεν ἀπὸ τὰ θηρία. Δι' αὐτὸ ἐκτίσαμεν καὶ πόλεις καὶ ἀγορὰς καὶ κατοικίας, διὰ νὰ εὐρισκώμεθα μαζί καὶ κοντὰ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, ὄχι μόνον μὲ τὴν συγκατοίκησιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ ἡ φύσις μας ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν ἔγινεν ἀνεπαρκῆς καὶ δὲν εἶναι αὐτάρκης καθ' ἑαυτήν, ἔκανόνισεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸ συμφέρον μας νὰ συμπληρῶνεται ἡ ἀνεπάρκεια αὐτὴ μὲ τὴν ὠφέλειαν ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν συνάθροισίν μας.

μος οἰκονομεῖται, ὥστε τὸ λείπον ἐτέρω παρ' ἐτέρου πληροῦσθαι, καὶ τὴν ἐνδεῆ γενέσθαι οὕτως αὐτάρκη, ὡς αὐτὴν ἔχειν καὶ θνητὴν γενομένην, τῇ διαδοχῇ μέχρι πολλοῦ τὴν ἀθανασίαν διατηρεῖν.

5 Καὶ ἦν μὲν μακρότερον ἐπεξελθεῖν τούτῳ τῷ λόγῳ, δεικνύντα ὅσα ἀπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους συνόδου τῆς γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς τὰ κέρδη τοῖς συνερχομένοις γίνεται, ἀλλ' ἐτερόν ἐστι τὸ κατεπεῖγον νῦν, οὗ δὴ καὶ ἔνεκεν ἡμῖν ταῦτα εἴρηται. Ὁ γὰρ Ἀνδρέας, μείνας παρὰ τῷ Ἰησοῦ, καὶ μα-
10 θὼν ἄπερ ἔμαθεν, οὐ κατέσχε παρ' ἑαυτῷ τὸν θησαυρόν, ἀλλ' ἐπείγεται, καὶ τρέχει ταχέως παρὰ τὸν ἀδελφόν, μεταδώσων αὐτῷ τῶν ἀγαθῶν, ὧν εἰλήφει.

Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ εἶπεν ὁ Ἰωάννης, τίνα ἐστὶν ἃ διελέχθη πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός; πόθεν δὲ καὶ δῆλόν ἐστιν ὅτι
15 διὰ τοῦτο ἔμειναν παρ' αὐτῷ; Ἀπεδείχθη μὲν ἡμῖν τοῦτο καὶ πρόωγ, ἔξεσι δὲ καὶ ἐκ τῶν τήμερον ἀναγνωσθέντων μαθεῖν. Ὅρα γὰρ τί φησιν οὗτος πρὸς τὸν ἀδελφόν «Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃς ἐρμηνεύεται Χριστός». Εἶδες πῶς ὅσα ἐν βραχεῖ ἔμαθεν, ἔδειξεν ἐντεῦθεν; Καὶ γὰρ καὶ τὴν
20 τοῦ διδασκάλου ἰσχὺν παρίστησι, πείσαντος αὐτοῦς, καὶ τὴν αὐτῶν προθυμίαν, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα μεριμνῶντων. Τοῦτο γὰρ τὸ ρῆμα ψυχῆς ἐστὶν ὠδινούσης τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ προσδοκώσης τὴν ἄφιξιν ἄνωθεν, καὶ περιχαροῦς γεγενημένης μετὰ τὸ φανῆναι τὸ προσδοκώμε-
25 νον, καὶ ἐπειγομένης ἐτέροις μεταδοῦναι τῶν εὐαγγελίων. Τοῦτο ἀδελφικῆς εὐνοίας, τοῦτο φιλίας συγγενικῆς, τοῦτο εἰλικρινοῦς διαθέσεως, ἐν τοῖς πνευματικοῖς σπουδάζειν χεῖρα ὀρέγειν ἀλλήλοις.

Δι' αὐτὸ παρεσχέθη καὶ ὁ γάμος, ὥστε ὅ,τι ἐλλείπει ἀπὸ τὸν ἕνα νὰ συμπληρῶνεται ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ ἡ ἐνδεῆς φύσις μας νὰ γίνεται μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν αὐτάρκης καὶ νὰ ἔχη τὴν δυνατότητα, ἐνῶ ἔγινε θνητή, νὰ διατηρῆ μὲ τὴν διαδοχὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἀθανασίαν.

Καὶ θὰ ἦτο μὲν δυνατὸν νὰ μακρύνω τὸν λόγον αὐτόν, διὰ νὰ δείξω πόσα εἶναι τὰ ὀφέλη πού ἀποκομίζουσι ἀπὸ μίαν γνησίαν καὶ εἰλικρινῆ συμβίωσιν ὅσοι συνέρχονται. Ἄλλὰ τώρα ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο πού ἐπείγει πολὺ, χάριν τοῦ ὁποίου ἄλλωστε ἐλέχθησαν καὶ αὐτά. Διότι ὁ Ἄνδρέας, ἀφοῦ ἔμεινε κοντὰ εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔμαθεν ὅσα ἔμαθε, δὲν ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸν θησαυρὸν αὐτόν, ἀλλὰ βιάζεται καὶ τρέχει γρήγορα εἰς τὸν ἀδελφόν του, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ πού ἐπῆρεν.

Διατί ὅμως ὁ Ἰωάννης δὲν ἀναφέρει ποῖα εἶναι ἐκεῖνα πού συνεζήτησε μὲ αὐτούς ὁ Χριστός; Καὶ ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερόν ὅτι δι' αὐτὸ ἔμειναν κοντὰ του; Αὐτὸ μᾶς ἀπεδείχθη βέβαια καὶ προηγουμένως, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ πληροφορηθῶμεν καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού ἀνεγνώσθησαν σήμερα. Διότι κύτταξε τί λέγει αὐτὸς εἰς τὸν ἀδελφόν του· «Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, τὸ ὁποῖον μεταφράζεται Χριστός». Βλέπεις πῶς ὅσα ἔμαθε μέσα εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα τὰ ἔδειξε μὲ αὐτό; Διότι καὶ τοῦ διδασκάλου τὴν δύναμιν δείχνει, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔπεισε, καὶ τὴν προθυμίαν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παλαιὰ ἐφρόντιζαν ἀγωνιωδῶς δι' αὐτά. Ὁ λόγος αὐτὸς δείχνει ψυχὴν ἢ ὁποῖα ἐκυοφοροῦσε μὲ ἀγωνίαν τὴν παρουσίαν του καὶ ἐπερίμενε ἀπὸ καιρὸν τὸν ἐρχομὸν του καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ χαρὰν ὅταν ἐφανερώθη αὐτὸ πού ἀνεμένετο καὶ βιάζεται νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἄλλους τὰ εὐχάριστα νέα. Αὐτὸ θὰ εἴπῃ ἀδελφικὴ συμπάθεια καὶ ἀγάπη συγγενοῦς καὶ διάθεσις εἰλικρινῆς, νὰ βιάζεσθε νὰ ἀπλώσετε τὰ χέρια ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα.

Ἦκουσον δὲ καὶ τούτου μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθή-
 κης λέγοντος. Οὐ γὰρ εἶπε Μεσοίαν, ἀλλὰ «τὸν Μεσοίαν»·
 οὕτως ἔνα τινὰ Χριστὸν προσεδόκων, οὐδὲν κοινὸν πρὸς
 τοὺς ἄλλους ἔχοντα. Θεά δέ μοι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὴν
 5 εὐπειθῆ καὶ εὐήνιον τοῦ Πέτρου διάνοιαν· εὐθέως γὰρ ἐ-
 πέδραμε, μηδὲν μελλήσας· «Ἦγαγε γὰρ αὐτόν», φησί, «πρὸς
 τὸν Ἰησοῦν». Ἀλλὰ μηδεὶς εὐκολίαν αὐτοῦ καταγινωσκέτω,
 εἰ μὴ, πολλὰ ζητήσας, οὕτω τὸν λόγον ἐδέξατο. Εἰκὸς γὰρ
 καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀκριβέστερον εἰρηκέναι αὐτῷ ταῦτα καὶ
 10 διὰ μακρῶν, ἀλλ' οἱ Εὐαγγελισταὶ πανταχοῦ πολλὰ ἐπιτέ-
 μνουσι, βραχυλογίας ἐπιμελούμενοι. Ἄλλως δέ, οὐδὲ εἴ-
 ρηται ὅτι ἐπίστευσεν ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι «ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς
 τὸν Ἰησοῦν», ἐκείνῳ λοιπὸν παραδώσων, ὥστε τὸ πᾶν παρ'
 ἐκείνου μαθεῖν· καὶ γὰρ καὶ ὁ ἕτερος μαθητῆς συνῆν, καὶ
 15 συνεβάλετο πρὸς ταῦτα.

Εἰ δὲ ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης, εἰπὼν ὅτι Ἀμνὸς ἐστι, καὶ
 ὅτι ἐν Πνεύματι βαπτίζει, τὴν σαφesiέραν περὶ τούτου δι-
 δασκαλίαν ἐπέτρψε παρ' ἐκείνου μαθεῖν, πολλῷ μᾶλλον Ἀν-
 δρέας ἂν τοῦτο ἐποίησεν, αὐτὸς μὲν οὐχ ἡγούμενος πρὸς τὴν
 20 ἐξήγησιν πᾶσαν ἐξαρκεῖν, εἰ δὲ αὐτὴν τοῦ φωτὸς ἔλκων
 τὴν πηγὴν μετὰ τισαύτης σπουδῆς καὶ χαρᾶς, ὡς μηδὲ τὸ
 τυχὸν ἀναβαλέσθαι καὶ μελλῆσαι ἐκείνον. «Καὶ ἐμβλέψας αὐ-
 τῷ», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς λέγει· Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωαῆ·
 σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος». Ἀρχεται λοι-
 25 πὸν ἐνταῦθα ἀποκαλύπτειν τὰ τῆς θεότητος, καὶ κατὰ μι-
 κρὸν αὐτὴν παρανοίγειν ἀπὸ τῶν προρρήσεων. Οὕτω καὶ ἐπὶ
 τοῦ Ναθαναὴλ ἐποίησε, καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς τῆς Σαμαρεί-
 τιδος.

2. Τῶν γὰρ σημείων οὐχ ἥτιον αἱ προφητεῖαι προσά-
 30 γονται, καὶ τὸ ἀκόμπαστον ἔχουσι. Τὰ μὲν γὰρ θαύματα κᾶν

Πρόσεξε δὲ ὅτι χρησιμοποιοεῖ καὶ τὸ ἄρθρον. Δὲν εἶπε, δηλαδή, «Μεσσίαν», ἀλλὰ «τὸν Μεσσίαν». Τόσον πολὺ ἐπερίμεναν ἓνα μοναδικὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τοὺς ἄλλους. Κάνε μου δὲ τὴν χάριν νὰ προσέξῃς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη τὴν εὐπειθῆ καὶ εὐνοϊκὴν διάθεσιν τοῦ Πέτρου. Ἔτρεξεν ἀμέσως χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῆ διὰ τίποτε. Διότι λέγει· «τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν Ἰησοῦν». Ἄλλ' ἄς μὴ τοῦ καταλογίση κανεὶς εὐκολοπιστίαν, ἐπειδὴ ἐδέχθη τὸν λόγον χωρὶς νὰ ζητήσῃ πολλὰς ἐξηγήσεις. Διότι εἶναι φυσικὸν καὶ ὁ ἀδελφός του νὰ τοῦ τὰ εἶπε μὲ μεγαλυτέραν λεπτομέρειαν καὶ διὰ μακρῶν, ἀλλὰ οἱ εὐαγγελισταὶ ἐπιδιώκοντες τὴν συντομίαν παντοῦ πολλὰ πράγματα τὰ συντομεύουν. Ἐξ ἄλλου δὲν λέγεται ὅτι ἐπίστευσεν ἀμέσως, ἀλλὰ ὅτι «τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν Ἰησοῦν», διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς ἐκεῖνον, ὥστε ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ τὰ μάθῃ ὅλα. Ἦτο δὲ παρῶν καὶ ὁ ἄλλος μαθητής, ὁ ὁποῖος συνέβαλεν εἰς αὐτά.

Ἐὰν δὲ ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, ἀφοῦ τοὺς εἶπεν ὅτι εἶναι ὁ «Ἀμνός» καὶ ὅτι βαπτίζει μὲ Πνεῦμα, τοὺς ἄφησε νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὴν περὶ αὐτοῦ συγκεκριμένην διδασκαλίαν, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ ὁ Ἄνδρέας, ὁ ὁποῖος δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ὁ ἴδιος ἤμποροῦσε νὰ τοῦ δώσῃ κάθε ἐξήγησιν, καὶ τὸν ἔσυρεν εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πηγὴν τοῦ φωτός μὲ τόσῃν βιασύνῃ καὶ χαράν, φοβούμενος μὴ τυχὸν ἐκεῖνος ἀναβάλλῃ καὶ ἀμελήσῃ. «Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐκύτταξεν ὁ Ἰησοῦς, τοῦ λέγει· σὺ εἶσαι ὁ Σίμων ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ· θὰ ὀνομασθῆς Κηφᾶς, (τὸ ὁποῖον σημαίνει Πέτρος). Ἀρχίζει λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ τὴν θεότητά του καὶ νὰ τὴν φανερώνη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὰς προρρήσεις. Ἔτσι ἔκανε καὶ εἰς τὸν Ναθαναὴλ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν Σαμαρεῖτιδα.

2. Ἄλλωστε αἱ προφητεῖαι δὲν εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ ἐνέχουν καὶ μετριοφροσύνην. Διότι τὰ μὲν

διαβληθείη παρὰ τοῖς ἀνοήτοις· «Ἐν Βεελζεβοῦλ», γάρ, φησὶν, «ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια», περὶ δὲ τῆς προφητείας οὐδὲν τοιοῦτον ἐλέχθη ποτέ. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ναθαναὴλ τούτῳ τῆς διδασκαλίας τῷ τρόπῳ κέχρηται, ἐπὶ δὲ 5 Ἀνδρέου καὶ Φιλίππου τοῦτο οὐκ ἐποίησε. Τί δήποτε; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν εἶχον τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου οὐ μικρὰν παρασκευήν, ὁ δὲ Φίλιππος, τοὺς παρόντας ὁρῶν, ἀξιόπιστον τεκμήριον ἐλάμβανε πίστεως.

«Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρ- 10 μηνεύεται Πέτρος». Ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ τὸ μέλλον πιστοῦται. Ὁ γὰρ τὸν Πατέρα εἰπὼν δῆλον ὅτι καὶ τὸ μέλλον προήδει· καὶ μετ' ἐγκωμίου ἢ πρόρρησις. Τοῦτο δὲ οὐ κολακεύοντος ἦν, ἀλλὰ τὸ μέλλον προλέγοντος, καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Σκόπει γοῦν ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος πῶς μετὰ σφο- 15 δρῶν ἐλέγχων ποιεῖται τὴν πρόρρησιν· «Πέντε» γάρ, φησὶν, «ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν, ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ».

Οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ πολὺν περὶ προφητείας ποιεῖται λόγον, πρὸς τὴν τῶν εἰδώλων δόξαν ἰσιτάμενος· «Ἀπαγγελιάτωσαν γὰρ ὑμῖν τί μέλλει ἐφ' ὑμᾶς ἔρχεσθαι»· καὶ πάλιν, «Ἀπήγγειλα καὶ ἔσωσα, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος», 20 καὶ δι' ὅλης τοῦτο τῆς προφητείας εἰς μέσον ἄγει. Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἔργον Θεοῦ, ὅπερ οὐδὲ μιμήσασθαι δύναται· ἂν οἱ δαίμονες, κἂν σφόδρα φιλονεικῶσιν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν θαυμάτων καὶ φαντασία γένοιτο ἂν, τὸ δὲ τὰ μέλλοντα προ- 25 ειπεῖν μετὰ ἀκριθείας τῆς ἀκηράτου φύσεως ἐκείνης μόνης ἐστίν. Εἰ δέ που καὶ δαίμονες τοῦτο πεποιήκασιν, ἀλλ' ἀπαιῶντες τοὺς ἀνοητιέρους· ὅθεν καὶ εὐφώρατα αὐτῶν πανταχοῦ τὰμαντεῖα.

3. Ματθ. 12, 24.

4. Ἰω. 4, 18.

5. Ἦσ. 47, 13.

6. Ἦσ. 43, 12.

θαύματα ἤμποροῦν καὶ νὰ ἀμφισβητηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους («μὲ τὸν Βεελζεβοῦλ διώχνει τὰ δαιμόνια»³ ἔλεγαν), ἐνῶ διὰ τὴν προφητείαν δὲν ἐλέχθη ποτὲ κάτι τέτοιο. Εἰς μὲν λοιπὸν τὸν Σίμωνα καὶ τὸν Ναθαναὴλ αὐτὴν τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας χρησιμοποιοεῖ. Ἐνῶ εἰς τὸν Ἀνδρέαν καὶ τὸν Φίλιππον δὲν τὸ ἔκανε αὐτό. Διατί ἄρα γε; Διότι ἐκεῖνοι μὲν εἶχαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου, ἡ ὁποία δὲν ἦτο μικρὰ προπαρασκευή. Ὁ Φίλιππος μάλιστα βλέπων τοὺς παρόντας, εἶχεν ἀξιόπιστον τεκμήριον πίστεως.

«Σὺ εἶσαι ὁ Σίμων ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ. Θὰ ὀνομασθῆς Κηφᾶς, (τὸ ὁποῖον σημαίνει Πέτρος)». Μὲ τὸ παρὸν ἐπιβεβαιώνει καὶ τὸ μέλλον. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀνέφερε τὸν πατέρα του, εἶναι φανερόν ὅτι προεγίνωσκε καὶ τὸ μέλλον του. Καὶ ἡ προφητεία γίνεται μὲ ἐγκώμιον. Αὐτὸ δὲ δὲν ἦτο κολακεία, ἀλλὰ πρόρρησις τοῦ μέλλοντος. Καὶ φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Πρόσεξε εἰς τὴν Σαμαρείτιδα μὲ πόσον σφοδροὺς ἐλέγχους κάμνει τὴν πρόρρησιν. «Πέντε ἄνδρας», τῆς λέγει, «εἶχες καὶ αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἔχεις τώρα δὲν εἶναι ἄνδρας σου»⁴.

Καὶ ὁ Πατὴρ του κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον κάμνει εὐρεῖαν χρῆσιν τῆς προφητείας, ὅταν ἀντιτίθεται εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων. Λέγει ἐπὶ παραδείγματι· «Ἄς σᾶς εἰποῦν τί πρόκειται νὰ σᾶς συμβῆ»⁵, καὶ ἀλλοῦ· «Σᾶς εἶπα τὸ μέλλον καὶ σᾶς ἔσωσα καὶ δὲν ὑπῆρχε μεταξύ σας ξένος»⁶. Καὶ εἰς κάθε προφητείαν τὸ ἀναφέρει αὐτό, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι κυρίως ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ δαίμονες δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸ μιμηθοῦν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθοῦν. Διότι εἰς τὰ θαύματα εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ ψευδῆς ἐντύπωσις· ἡ πρόρρησις τῶν μελλόντων ὅμως μὲ ἀκρίβειαν, εἶναι ἔργον ἀποκλειστικὸν τῆς ἀσπίλου θεϊκῆς φύσεως. Ἐὰν δὲ εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἔκαναν τὸ ἴδιον καὶ οἱ δαίμονες, ἐξηπάτησαν ἀπλῶς τοὺς περισσότερον ἀνοήτους. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ μαντεῖα των παντοῦ ἀποκαλύπτονται εὐκόλα.

Ὁ δὲ Πέτρος οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται οὐδέπω γὰρ οὐδὲν ἤδει σαφῶς, ἀλλὰ τέως ἐμάνθανεν. Ὅρα δὲ οὐδὲ δλόκληρον τὴν πρόρρησιν κειμένην. Οὐ γὰρ εἶπεν· «Ἐγὼ σε μειονομάσω Πέτρον, καὶ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ 5 τῆ πέτρα ταύτῃ, ἀλλὰ «σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς». Ἐκεῖνο γὰρ αὐθεντίας ἦν καὶ ἐξουσίας μείζονος. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ εὐθέως οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς τὰ τῆς ἐξουσίας ἐπιδείκνυται πάντα, ἀλλὰ τέως ταπεινότερον φθέγγεται. Ὅτε γοῦν ἔδωκε τῆς αὐτοῦ θεότιτος ἀπόδειξιν, λοιπὸν αὐθεντικώτερον αὐτὸ τί- 10 θῆσι, λέγων· «Μακάριος εἶ, Σίμων, ὅτι ὁ Πατήρ μου ἀπεκάλυψέ σοι», καὶ πάλιν· «Κἀγὼ σοι λέγω· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ τῆ πέτρα ταύτῃ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν».

Τοῦτον μὲν οὖν οὕτως ὠνόμασε, τοὺς δὲ περὶ Ἰάκωβον, υἱοὺς θρονητῆς. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Δεικνὺς 15 ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ τὴν Παλαιὰν δεδωκώς, καὶ τὰ ὀνόματα μεταρροθμίζων, ὁ τὸν Ἄβραμ Ἀβραὰμ καλέσας, καὶ τὴν Σάραν Σάρραν, καὶ τὸν Ἰακώβ Ἰσραήλ. Πολλοῖς μὲν καὶ ἐκ γενετῆς τὰ ὀνόματα ἔθηκεν, ὡς τῷ Ἰσαάκ, ὡς τὸ Σαμψών, ὡς τοῖς ἐν τῷ Ἡσαΐα καὶ Ὡσηέ, τοῖς δὲ μετὰ τὴν 20 παρὰ τῶν γονέων προσηγορίαν, ὡς τοῖς τε εἰρημένοις, καὶ τῷ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.

Ἔθος δὲ καὶ τοῦτο τοῖς παλαιοῖς ἦν, ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα τίθεσθαι, ὅπερ δῆπου καὶ Ἡλίας πεποίηκε. Τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς γίνεται, ἀλλ' ἵνα τὴν προσηγορίαν ἔ- 25 χωσιν ὑπόμνημα τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα μνήμη διηγεκῆς τῆς διὰ τῶν ὀνομάτων προφητείας ἐνηχῆται τοῖς ἀκούουσιν. Οὕτω καὶ τὸν Ἰωάννην ἄνωθεν ἐκάλεσεν. Οἷς μὲν

7. Ματθ. 16, 17.

8. Ματθ. 16, 18,

Ὁ Πέτρος ὅμως δὲν ἀπαντᾷ τίποτε εἰς αὐτά· διότι ἀκόμη τίποτε τὸ σαφές δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ μόλις ἐμάθαινε. Πρόσεξε δὲ ὅτι δὲν ἀναφέρεται ὀλόκληρος ἡ προφητεία. Δὲν εἶπεν· ἐγὼ θὰ σὲ μετονομάσω Πέτρον καὶ θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν αὐτήν, ἀλλὰ «σὺ θὰ ὀνομασθῆς Κηφᾶς». Διότι ἐκεῖνο ἦτο δεῖγμα αὐθεντίας καὶ μεγαλυτέρας ἐξουσίας. Ὁ δὲ Χριστὸς δὲν ἐπιδεικνύει ἀμέσως καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐξουσίας του, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν ὀμιλεῖ ταπεινότερα. Ὅταν δὲ ἔδωσεν ἀποδείξιν τῆς θεότητός του, τότε θέτει τὸ πρᾶγμα μὲ περισσοτέραν αὐθεντίαν καὶ λέγει· «Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, εἶσαι μακάριος, διότι ὁ Πατήρ μου σοῦ ἀπεκάλυψεν»⁷ αὐτὸ πού εἶπες, καὶ πάλιν· «Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω· σὺ εἶσαι Πέτρος καὶ ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν αὐτήν θὰ οἰκοδομήσω τὴν ἐκκλησίαν μου»⁸.

Αὐτὸν μὲν λοιπὸν τὸν ὠνόμασεν ἔτσι, τοὺς δὲ ἄλλους γύρω ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον τοὺς ὠνόμασεν υἱοὺς τῆς βροντῆς. Διατί τὸ κάνει αὐτό; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι Αὐτὸς εἶναι πού ἔδωσε τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ἀλλάσσει τὰ ὀνόματα καὶ ὠνόμασε τὸν Ἀβραμ Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάραν Σάρραν καὶ τὸν Ἰακώβ Ἰσραήλ. Εἰς πολλοὺς μὲν ἔδωσεν ὀνόματα κατὰ τὴν γέννησίν των, ὅπως εἰς τὸν Ἰσαάκ, εἰς τὸν Σαμψών, εἰς τὸν Ἡσαΐαν καὶ τὸν Ὠσηέ. Εἰς ἄλλους δὲ μετὰ ἀπὸ τὴν ὀνοματοδοσίαν τῶν γονέων των, ὅπως εἰς αὐτοὺς πού ἐλέχθησαν καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ.

Ἦτο συνήθεια αὐτὸ εἰς τοὺς παλαιοὺς νὰ δίνουν τὰ ὀνόματα ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅπως ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ Ἥλιος. Αὐτὸ δὲ δὲν γίνεται εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίξῃ τὸ ὄνομα τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ γίνεται διαρκῆς ὑπόμνησις τῆς προφητείας, ἡ ὁποία ἔγινε μὲ τὰ ὀνόματα, εἰς ἐκείνους πού τὰ ἀκούουν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν ὠνόμασεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Διότι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀρετὴ ἐπρόκειτο νὰ διαλάμψῃ ἀπὸ τὴν

γὰρ ἔμελλεν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἢ ἀρετὴ διαλάμπειν ἐκεῖθεν τὰ ὀνόματα ἐλάμβανον, τοῖς δὲ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἐπιδιδόναι μετὰ ταῦτα καὶ ἡ προσηγορία ἐτίθειτο.

3. Ἄλλὰ τότε μὲν διάφορα ἕκαστος ἐλάμβανεν ὀνόματα, 5 νῦν δὲ ἐν πάντες ἔχομεν, τὸ πάντων μεῖζον ἐκεῖνο, τὸ Χριστιανοὶ προσαγορεύεσθαι, καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φίλοι, καὶ σῶμα. Ἰκανὴ γὰρ αὕτη ἡ προσηγορία πασῶν μᾶλλον ἐκείνων ἡμᾶς διανασιῆσαι, καὶ ποιῆσαι προθυμοτέρους πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν.

10 Μὴ τοίνυν ἀνάξια πράττωμεν τῆς κατὰ τὴν προσηγορίας τιμῆς, ἐννοήσαντες τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀξίας, οἱ τοῦ Χριστοῦ καλούμεθα. Οὕτω γὰρ ἡμᾶς Παῦλος ὠνόμασεν. Ἐννοήσωμεν καὶ αἰδεσθῶμεν τῆς προσηγορίας τὸ μέγεθος. Εἰ γὰρ στρατηγοῦ τινος ἐπισήμου, ἢ καὶ ἄλλως λαμπροῦ τι- 15 νος εἶναι λεγόμενός τις μέγα φρονεῖ, τοῦ δεῖνος ἀκούων ἢ τοῦ δεῖνος, καὶ ἀξίωμα τὸ ὄνομα νομίζει μέγα, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ διὰ τῆς οἰκείας ραθυμίας βλασφημίαν τῷ ᾧ ἔστιν ἐπώνυμος προσιτίψασθαι· ἡμεῖς οὐ στρατηγοῦ, οὐδὲ ἄρχοντός τινος τῶν ἐπὶ γῆς, οὐκ ἀγγέλου, οὐδὲ ἀρχαγγέλου, 20 οὐδὲ τῶν Σεραφίμ, ἀλλ' αὐτοῦ, τοῦ τούτων βασιλέως, καλούμενοι ἀπὸ τῆς προσηγορίας, οὐχὶ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν προησόμεθα, ὥστε μὴ ὑβρίσαι τὸν τιμήσαντα;

Οὐκ ἴστε τὰ τάγματα τὰ βασιλικὰ τῶν ἀσπιδοφόρων καὶ λογχοφόρων, τὰ περὶ τὸν βασιλέα, πόσης ἀπολαύει τιμῆς; 25 Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἐγγὺς αὐτοῦ γενέσθαι καταξιωθέντες καὶ πολλῷ πλησιαίτερον, καὶ τοσοῦτω ἐγγύτερον τῶν εἰρημένων, ὅσῳ τὸ σῶμα τῇ κεφαλῇ μᾶλλον τούτων πλησίον ἐστί, πάντα πράττωμεν, δι' ὧν τὸν Χριστὸν μιμησόμεθα.

Τί οὖν φησιν ὁ Χριστός; «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχου-

νεαρὰν ἡλικίαν, ἔπαιρναν τὰ ὀνόματα ἀπὸ αὐτὴν. Ἐνῷ εἰς ἐκείνους ποῦ ἐπρόκειτο νὰ χορηγηθῆ ἄργότερα καὶ τὸ ὄνομα ἐδίδοτο.

3. Ἄλλὰ τότε μὲν ὁ καθένας ἐλάμβανε διάφορα ὀνόματα. Τώρα δὲ ὅλοι ἔχομεν ἓνα, ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα, τὸ ὅτι ὀνομαζόμεθα Χριστιανοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ φίλοι καὶ σῶμα. Διότι ἡ ὀνομασία αὐτὴ εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς διεγείρῃ περισσότερο ἀπὸ ὅλας ἐκεῖνας καὶ νὰ μᾶς κάνῃ περισσότερο προθύμους εἰς τὸ νὰ ἐργαζώμεθα τὴν ἀρετὴν.

Ἄς μὴ κάνωμεν λοιπὸν πράξεις ἀναξίας πρὸς τὴν τιμὴν ποῦ μᾶς προσδίδει τὸ ὄνομα, κατανοοῦντες τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀξίας ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι ὀνομαζόμεθα τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἔτσι μᾶς ὠνόμασεν ὁ Παῦλος. Ἄς κατανοήσωμεν καὶ ἅς σεβασθῶμεν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ὀνόματός μας. Διότι ἐάν, ἐκεῖνος ποῦ λέγεται ὅτι ἀνήκει εἰς κάποιον ἐπιφανῆ στρατηγὸν ἢ καὶ κάποιον ἄλλον διάσημον ἄνδρα, ὑπερηφανεύεται ὅταν λέγῃ ὅτι εἶναι τοῦ τάδε ἢ τοῦ τάδε καὶ θεωρῆ μέγα ἀξίωμα τὸ ὄνομα καὶ κάνῃ τὸ πᾶν διὰ νὰ μὴ κατασχύνῃ μὲ τὴν ραθυμίαν του ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου φέρει τὸ ὄνομα, ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν φέρομεν τὸ ὄνομα κάποιου στρατηγοῦ, οὔτε οἰουδήποτε ἐπιγείου ἄρχοντος, οὔτε ἀγγέλου, οὔτε ἀρχαγγέλου, οὔτε τῶν Σεραφίμ, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν, δὲν θὰ δώσωμεν ἀκόμη καὶ τὴν ψυχὴν μας τὴν ἰδίαν διὰ νὰ μὴ ἀτιμάσωμεν αὐτὸν ποῦ μᾶς ἔκανε τὴν τιμὴν;

Δὲν ξεύρετε τὰ βασιλικά τάγματα τῶν ἀσπιδοφόρων καὶ ἰῶν λογχοφόρων ποῦ εἶναι περὶ τὸν βασιλέα, πόσῃν τιμὴν ἀπολαμβάνουν; Ἔτσι καὶ ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι ἠξιώθημεν νὰ ἔλθωμεν κοντὰ του καὶ πολὺ πρὸ κοντὰ καὶ τόσον πρὸ κοντὰ ἀπὸ ἐκείνους ὅσον περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς εὐρίσκεται τὸ σῶμα κοντὰ εἰς τὴν κεφαλὴν, ἅς κάνωμεν τὰ πάντα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μιμηθῶμεν τὸν Χριστόν.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Αἱ ἀλώπεκες ἔχουν φω-

οι, καὶ τὰ πεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει». Τοῦτο μὲν οὖν ἂν ἀπαιτήσωμεν παρ' ὑμῶν, φορτικὸν ἴσως καὶ ἐπαχθὲς εἶναι δόξει τοῖς πολλοῖς· διὸ τὴν μὲν ἀκρίθειαν ταύτην ἀφίημι διὰ τὴν ὑμετέραν ἀσθένειαν, ἀξιῶ δὲ μὴ προσηλωσθαι τοῖς χρήμασιν, ἀλλ' ὡσπερ ἐγὼ τῆς ὑπερβολῆς ἀφίσταμαι, τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν, διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν τῶν πολλῶν, οὕτω καὶ ὑμᾶς τῆς κατὰ τὴν κακίαν ἀποσιῆναι, καὶ πολλῶ πλέον.

10 Οὐκ ἐγκαλῶ τοῖς οἰκίας ἔχουσι, καὶ ἀγρούς, καὶ χρήματα, καὶ ἀνδράποδα, ἀλλὰ μετὰ ἀσφαλείας ταῦτα κεκτηῆσθαι βούλομαι καὶ μετὰ τοῦ πρόποντος. Τί δέ ἐστι, μετὰ τοῦ πρόποντος; Ἐν τάξει δεσποτῶν, καὶ μὴ δούλων, ὥστε κρατεῖν αὐτῶν, καὶ μὴ κρατεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ὥστε κεχρηῆσθαι αὐτοῖς, καὶ μὴ παρακεχρηῆσθαι. Χρήματα διὰ τοῦτο εἴρηται, ἵνα αὐτοῖς εἰς τὰς ἀναγκαίας χρώμεθα διακονίας, οὐχ ἵνα φυλάτιωμεν τοῦτο γὰρ οἰκείου, δεσπότης δὲ ἐκεῖνο· δούλου τὸ τηρεῖν, τὸ δὲ ἀναλίσκειν κυρίου, καὶ πολλὴν ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν.

20 Οὐ διὰ τοῦτο ἔλαβες, ἵνα αὐτὰ καταχώσης, ἀλλ' ἵνα αὐτὰ διανεῖμης. Εἰ δὲ ἐβούλειτο αὐτὰ ὁ Θεὸς φυλάτισθαι, οὐκ ἂν αὐτὰ ἀνθρώποις ἔδωκεν, ἀλλ' εἶασεν ἂν ἐν τῇ γῆ κείμενα μένειν. Ἐπειδὴ δὲ βούλειτο αὐτὰ δαπανᾶσθαι, διὰ τοῦτο αὐτὰ ἡμᾶς εἶασεν ἔχειν, ἵνα ἀλλήλοις μεταδῶμεν. Ἄν 25 δὲ παρ' ἑαυτοῖς κατέχωμεν, οὐκ ἔτι δεσπότηται τούτων ἐσμέν. Εἰ δὲ βούλει αὐτὰ πλείω ποιῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο κατέχεις, καὶ ἐνταῦθα αὕτη πασῶν ἀρίστη μέθοδος, τὸ σκορπίσαι καὶ πανταχοῦ διανεῖμαι· οὐδὲ γὰρ ἔστι γενέσθαι πρόσοδον δαπάνης χωρὶς, οὐδὲ πλοῦτον ἄνευ ἀναλωμάτων.

30 Τοῦτο καὶ ἐν τοῖς βιωτικαῖς γινόμενον ἴδοι τις ἂν. Οὕτως ὁ ἔμπορος, οὕτως ὁ γεωργός, ὁ μὲν τὰ σπέρματα, ὁ δὲ

λεὰς καὶ τὰ πιηνὰ τοῦ οὐρανοῦ τόπους ὅπου κατασκηνώ-
νουν· ἐνῶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ γείρη τὴν
κεφαλὴν του»⁹. Ἐὰν βέβαια ἀποκτήσωμεν αὐτὸ ἀπὸ σαῶ-
θῆ φανῆ ἴσως πολὺ βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς ἀπὸ τοὺς πολλούς.
Δι' αὐτὸ ἀφήνω τὴν λεπτομέρειαν αὐτὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυ-
ναμίας σας, ἀξιῶνω ὅμως νὰ μὴ προσηλώνεσθε εἰς τὰ χρή-
ματα, ἀλλὰ, ὅπως ἐγὼ ἐγκαταλείπω τὴν ὑπερβολικὴν ἀρε-
τὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν πολλῶν, ἔτσι καὶ σεῖς νὰ
ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἀκόμη περισσότερο.

Δὲν κατηγορῶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν οἰκίας καὶ ἀγροὺς
καὶ χρήματα καὶ δούλους. Θέλω ὅμως νὰ τὰ ἀποκτᾶται μὲ
ἐντιμότητα καὶ ὅπως πρέπει. Τί σημαίνει δὲ ὅπως πρέπει;
Μὲ νοοτροπίαν κυρίων καὶ ὄχι δούλων, ὥστε νὰ εἴσθε κύριοι
αὐτῶν καὶ ὄχι νὰ κυριαρχῆσθε ἀπὸ αὐτά, ὥστε νὰ τὰ χρη-
σιμοποιῆτε καὶ νὰ μὴ κάνετε κατάχρησιν αὐτῶν. Δι' αὐτὸ
λέγονται χρήματα, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὰς ἀπα-
ραιτήτους ἀνάγκας μας καὶ ὄχι νὰ τὰ φυλάσσωμεν· διότι αὐ-
τὸ εἶναι γνῶρισμα δούλου, κυρίου δὲ εἶναι ἐκεῖνο. Γνῶρισμα
δούλου εἶναι τὸ νὰ τὰ φυλάσσωμεν, ἐνῶ ἡ κατανάλωσις των
εἶναι γνῶρισμα κυρίου καὶ ἀνθρώπου ποὺ ἔχει μεγάλην ἐ-
ξουσίαν.

Δὲν τὰ ἔλαβες δι' αὐτό, διὰ νὰ τὰ κατακωνιάσης, ἀλλὰ
διὰ νὰ τὰ μοιράσης. Ἐλλωστε, ἐὰν ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ φυλάσ-
σωνται, δὲν θὰ τὰ ἔδινεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ θὰ τὰ
ἄφηνε νὰ μένουν μέσα εἰς τὴν γῆν. Ἐπειδὴ ὅμως θέλει νὰ
ἐξοδεύωνται, δι' αὐτὸ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ τὰ ἔχωμεν, διὰ νὰ
τὰ δίδωμεν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον. Ἐὰν δὲ τὰ κρατοῦμεν
κοντὰ μας δὲν εἴμεθα κύριοι αὐτῶν. Ἐὰν πάλιν θέλης νὰ
τὰ κάνης περισσότερο καὶ δι' αὐτὸ τὰ κρατεῖς, καὶ πάλιν ἡ
καλυτέρα μέθοδος ἀπὸ ὅλας εἶναι νὰ τὰ σκορπίσης καὶ νὰ
τὰ διανείμης παντοῦ. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ
ἔσοδον χωρὶς δαπάνην, οὔτε πλοῦτος χωρὶς καταναλώσεις.

Αὐτὸ ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἰδῆ νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὰς
βιωτικὰς ὑποθέσεις. Ἐτσι κάνει ὁ ἔμπορος, ἔτσι καὶ ὁ γεωρ-

τὰ χρήματα ἐκβάλλοντες· καὶ γὰρ θάλασσαν ὁ μὲν πλεῖ τοῦ σκορπίου τὰς ἐαυτοῦ, ὁ δὲ ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον μοχθεῖ, τὰ σπέρματα καταβάλλον καὶ θεραπεύων. Ἐνιαῦθα δὲ οὐδενὸς δεῖ τούτων, οὐ κατασκευάσαι πλοῖον, οὐ ζεῦξαι βοῦς καὶ ἄρῳσαι γῆν, οὐκ ἄνωμαλίαν ἀέρων μεριμνᾶν, οὐ χαλάζης καταβολὴν φοβηθῆναι· οὐκ ἔνι κύματα ἐνιαῦθα, οὐδὲ σκόπελος· οὗτος ὁ πλοῦς, καὶ οὗτος ὁ σπόρος ἐνὸς δεῖται μόνου, τοῦ ρῖψαι τὰ ὄντα· τὰ δὲ λοιπὰ ἅπαντα ὁ γεωργὸς ἐκεῖνος ποιήσει, περὶ οὗ φησὶν ὁ Χριστός· «Ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι».

Πῶς οὖν οὐκ ἄτιπον, ἔνθα μὲν ἔστιν ἀπονητὶ πάντα λαβεῖν ὑπτιον εἶναι καὶ ράθυμον, ἔνθα δὲ πολλοὶ μὲν ἰδρωῖτες, πολλοὶ δὲ μόχθοι καὶ φροντίδες, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ τῶν ἐλπίδων ἄδηλον, πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι προθυμίαν; Μή, παρακαλῶ, μὴ μέχρι ἰσοσούτου ἀνοηταίνωμεν πρὸς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν, ἀλλὰ, τὰ φορτικώτερα ἀφέντες, πρὸς τὰ ρᾶστα καὶ κερδαλεώτερα τρέχωμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γός, αὐτὸς μὲν σκορπίζων τοὺς σπόρους, ἐκεῖνος δὲ τὰ χρήματα. Μάλιστα ὁ μὲν ἔμπορος διαπλέει τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σκορπίσῃ αὐτὰ πού ἔχει, ὁ δὲ γεωργὸς κοπάζει ὀλόκληρον τὸν χρόνον σπείρων τοὺς σπόρους καὶ καλλιεργῶν. Ἐδῶ ὅμως δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ αὐτά· οὔτε πλοῖον νὰ κατασκευάσετε, οὔτε βόδια νὰ ζέψετε καὶ νὰ ὀργώσετε τὴν γῆν, οὔτε διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἀέρων νὰ ἀγωνιᾶτε, οὔτε τὴν πτῶσιν χαλάζης νὰ φοβηθῆτε. Δὲν ὑπάρχουν κύματα ἐδῶ, οὔτε σκόπελος. Ὁ πλοῦς αὐτὸς καὶ ἡ σπορὰ αὐτὴ ἓνα μόνον χρειάζονται· νὰ ρίψετε αὐτὰ πού ἔχετε· ὅλα δὲ τὰ ἄλλα θὰ τὰ φροντίσῃ ὁ γεωργὸς ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον λέγει ὁ Χριστός· «Ὁ Πατήρ μου εἶναι γεωργός».

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄτοπον, ἐδῶ μὲν ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃς τὰ πάντα χωρὶς κόπον, νὰ εἶσαι ξαπλωμένος ἀνάσκελα καὶ ράθυμος· ἐνῶ ἐκεῖ ὅπου χρειάζονται πολλοὶ ἰδρωτές, πολλοὶ κόποι καὶ φροντίδες καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ αἱ ἐλπίδες δὲν εἶναι φανεραί, νὰ δείχνῃς κάθε προθυμίαν; Μή, σᾶς παρακαλῶ, ἅς μὴ ἀνοηταίνωμεν μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ πρὸ βαρέα, ἅς τρέχωμεν πρὸς τὰ εὐκολώτερα καὶ περισσότερον κερδοφόρα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κεμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας, διὰ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ εὐρίσκονται ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Ἀριθμοὶ		
1	1	510. 534	12	3	102
	2	482		8	102
	1-2	478			
3	9	56		Δευτερονόμιον	
18	20-21	56			
28	18	136	6	4	720
39	14	266	18	10	694
41	32	228		15	756
			27	26	702
Ἔξοδος			Α' Βασιλειῶν		
3	14	720			
	15	194	1	1	478
11	5	52	2	30	504
12	5	702	10	3	160
	11	212	28	15	306
	13-23	194			
21	24	126		Γ' Βασιλειῶν	
32	10	666			
33	11	102	21	1 ἐ.	316
	13	710			
34	29-35	646		Δ' Βασιλειῶν	
			2	11	646
			5	20 ἐ.	148
2	4	136	13	21	346
8	10	136	19	35	250

Ψαλμοὶ			19	37	26
			38	7	24
1	2	792			
17	45-46	598			
18	1	484			
	11	428	4	18	680
	12	428	9	9	696
21	17	678	10	9	772
	19	678	12	28	126
23	6	42	16	6	608
24	8	698		16	708
31	5	576			
40	10	680			
48	8	662			
56	5	176	1	1	36
57	5	466		28	334
59	14	546	2	13	240
68	22	322. 680	20	4	236
81	6	478.692			
	26	544			
	28	522			
89	2	518	9	14	514
94	8	314			
101	27	638			
102	6	698			
	7	698	1	22	524
	20	510	3	30	578
105	2	214	10	9	150
109	1	258		12	744
118	18	708		15	608
	103	450	28	3	126
132	1	800			
144	3	510			
146	5	510			
148	2	712	6	6	108
				6	134
				6	680
			11	1	668
1	5	314	12	10	712

Ἰὼ 6

Παροιμίαι

Ἐκκλησιαστικῆς

Σοφία Σολομώντος

Σοφία Σειραχ

Ὡσηε

	Ἄμωσ		53	7	678
				8	296
6	6	124	66	1	598
9	11	640		2	576
	Μιχαίας			Ἰερεμίας	
1	11	124	8	4	314
			10	11	520
	Ζαχαρίας		15	19	96
			31	15	668
11	12	282		31	690
12	20	26			
13	7	200		Ἰεζεκιήλ	
	7	202			
	Μαλαχίας		2	3	666
			14	5	666
				14	662
2	13	284		16	662
			18	23	314
	Ἡσαΐας			Δαυιήλ	
1	19	450			
3	16	384	4	24	578
6	1	710	7	9	710
	3	712			
	5	694		Ματθαῖος	
7	14	668			
17	24	384	1	20	546
26	10	660		22	668
41	4	516	2	18	668
43	10	516. 720	3	1	18
	12	806		11	674. 676. 750. 776
	26	576		13	702
44	24	521		14	760
47	13	806		15	562.754.
52	5	604	4	1-11	96
	14	272		19	788
	15	598		24	652

5	5	34		22	202
	7	134		22-23	94
	8	714	17	11	754
	16	680	18	10	714
	21-22	492	19	12	78. 80
	22	314		21	292
	23-24	126		23	52
	28	314		27	412
	44	94		29	412
6	1-4	134	20	13-14	604
	33	504		28	34
7	6	428	21	3	160
	22	100		33	88
8	3	492	22	43-44	584
9	9-10	242		44	258
	13	680	23	25	180
	14	786	24	29	48
10	15	108		30	26
	16	772		35	44
11	11	744		49	182
	18	94		51	182
	19	752	25	1 é.	182
	27	716		12	28
	28	702		25	182
12	24	806		26-30	28
	27	110		34	380
	39	338		41	182
	41	110		42	182
	42	110	26	2	116
	50	34		38	100
13	4 é.	664		50	230
	4-8	432	27	19	120
	55	750		25	320
14	13	752		45	120
16	16-18	94		51	120
	17	808		52	120
	18	808		64	280.394.
	19	206	28	5	120

Μ ᾱ ρ κ ο ς

2	5	700
	10	700
	11	700
3	17	420
4	39	102.492.
9	22	202
	25	495
10	21	412
	38-39	420
12	42	68. 92.
14	66-72	274
15	39	346
	44	346

Λ ο υ κ ᾱ ς

1	5	118
	36	760
	66	752
2	14	712
6	37	524
7	28	744
	43	210
8	27	184
9	58	792. 812.
10	24	584
11	34	52
12	32	72
	35	421
13	4-5	286
16	13	590
	26	84. 182.
	28	84
18	22	412
19	8	242. 246
	11-21	88
21	32	44

22	1	158
	4-5	144
	10	160
	15	172
	31	204. 226
	32	204
	33	206
	36	246
	38	246
	42	100
	48	232
	49	248
	51	120
	61	274
	64	272
23	40	328
	45	120
	47-48	350

Ἰ ω ᾱ ν ν η ς

1	3	46
	33	672
	41	778
	46	438. 750
2	16	346
	18-19	256
3	20	554
	24	752
	26	786
4	18	806
	23	720
	24	520
	42	778
5	10	492
	15	492
	17	492
	21	492. 544.
	23	492. 514.

	26	550	16	15	550
	30	490. 492	17	24	658
	32	562		25	590
	34	562. 786	18	4	230
	35	740		5	250
	36	786		10	246
	44	494. 582		11	248
6	44	550		23	96
	46	718		28	256
	51-54	34		30	260
7	18	740		31	304
	52	438		36	294. 500
8	12	550	19	6	262
	28	340		21	262. 260
	56	584		30	222
10	15	718	20	2	220
	18	346	21	15	56. 72
	42	786		22	208
11	33-35	100		25	658. 766
	34	56			
	48	260			
12	24	42			
	42	494	1	7	44. 46. 208
	49	492	2	36	486
13	2	170	3	6	92. 94. 410
	22	162		12	210
	25	420		24	582
	27	170	7	57	258
	35	68	9	4	354
14	2	34		40	94
	6	54. 550	10	4	74. 242
	9	492		15	208
	10	492		41	198. 766
	23	552	17	28	550
15	14	34		31	488
	15	426. 456	19	2	760
	19	426	21	20	304
	22	466	23	10	302

Π ρ ά ξ ε ι ς

Ρωμαίους

1	3	488
	7	520
	10	546
	17	690
	25	522
2	12	604
	24	604
3	10-20	606
	23-24	604
4	17	516
5	4	128
8	2	690
	15	692
9	4	690
	5	518
	20	168
	30	598
	30-32	602
10	3	602
	15	44
11	7	598
	36	546
12	5	724
13	12	34
	13	556
15	2	70
	3	70. 722

Α' Κορινθίους

1	9	546
2	10	46
3	8	664
5	1-12	338
6	3	110
	7	728
7	5	312

10	312	
25	80	
32	88	
34	694	
35	88	
1-13	312	
10	24	70. 722
11	3	34
	24	192
	25	194
12	13	724
	27	34
13	3	70
14	20	130
15	26-27	490
	36	42
	53-54	34

Β' Κορινθίους

2	7	316
	7-8	314
	11	314
3	11	690
4	16	128
6	10	504
7	1	694
8	18	788
9	12	682
	13	682
	14	682
11	29	76

Γαλάτας

2	9	420
	11-12	604
3	13	636
	27	421

	37	34
6	4	202

Ἐφεσίους

1	1	546
3	10	424
4	13	130
	26	524
5	5	502
	12	554
	29	724

Φιλιππησίους

1	23-24	72
2	6	520
3	1	774
	3	690
	6	690
4	6	62

Κολοσσαεῖς

1	15	714
	16	644
	16-17	550
2	3	46
	19	546
3	16	772

Α' Θεσσαλονικεῖς

2	6	504
4	15	28
	16	82
5	3	48

Β' Θεσσαλονικεῖς

2	3	20
	9-10	20

Α' Τιμόθεον

2	9	384
3	16	714
6	16	550. 714

Β' Τιμόθεον

4	2	792
---	---	-----

Τίτον

2	3	518
---	---	-----

Ἐβραίους

1	2	480.722
	3	512. 574
	11	638
	12	544
5	11	460
7	3	518
9	12-22	194
10	25	800
	29	218
	37	62
11	10	34
	38	744
12	2	272
	14	694
13	13	272

Α' Πέτρον

3	15	772
---	----	-----

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

'Ααρών 702.
'Αβραάμ 84. 242. 798. 808.
'Αβραμ 808.
ἀγαθότης 96. 120. 356.
ἀγανάκτησις 352.
ἀγάπη 208. 210. 216. 580. 590.
666. 682.
ἄγγελος, -οι (22). 26. 44. 104.
106. 110. 114. 224. 246. 250.
362. 364. 374. 378. 392. 424.
560. 640. 646. 648. 650. 656.
694. 712. 714. 722. 794. 810.
ἀγέννητος 484. 490.
ἀγιασμός 690. 694. 696. 712.
ἅγια τῶν ἁγίων 348.
ἀγιωσύνη 80. 290. 426. 692. 694.
ἀγνωμοσύνη 66. 598.
ἀγρός τοῦ Κεραμέως 202.
'Αδὰμ 24. 56. 608.
ἄδης 608.
ἀδικία (20). 384. 522. 684.
ἀδοξία 502.
ἄζυμος 158.
ἀηδία 234. 236. 386.
ἀθανασία 442. 658. 802.
'Αθηναῖος, -οι 486.
ἀθυμία 50. 100. 180. 226. 228.
386. 432.
Αἰγαῖος 186.
Αἰγύπτιος, -οι 448. 718.
Αἴγυπτος 116. 194. 342. 668.
αἰδιότης 484.
αἰδώς 786.

Αἰθίοψ, -πες 448.
αἶμα 190. 192. 194. 196. 212.
214. 218. 220. 224. 278. 282.
302. 320. 394. 404. 486. 624.
αἵρεσις 198. 302.
αἵρετικός, -οὶ 196. 224. 358. 636.
αἰσχρολογία 310.
αἰσχροτής 626.
αἰσχύνη 178. 264. 434. 442. 502.
664.
ἀκαθαρσία 364 .606.
ἀκολασία 238. 344.
ἀκροβυστία 604.
ἀλαζονεία 332. 432. 602. 606.
744.
ἀλήθεια 138. 144. 192. 202. 228.
262. 224. 270. 326. 366. 368.
392. 396. 398. 422. 476. 516.
538. 582. 644. 656. 658. 690.
700. 702. 720. 740. 752. 754.
756. 786.
'Αμαληκίτης, -αι 308. 702.
ἀμάρτημα 122. 186. 190. 192.
308. 312. 338. 610. 700. 706.
728. 730. 754. 798.
ἄμαρτία (10). 26. 56. 58. 190.
194. 196. 218. 276. 278. 280.
300. 308. 466. 554. 556. 578.
608. 656. 700. 750. 754. 756.
758. 776.
ἀμαρτωλός, -οὶ 40. 228. 732.
ἄμιλλα 632.
ἄμνός τοῦ Θεοῦ 754.
ἀμοιβή 378. 592. 642. 664. 696.
ἀναισθησία 164. 166. 178. 626.

776.
 ἀναισχυντία 164. 478. 480. 766.
 ἀναλγησία 338.
 ἄναρχος, -ον 484.
 ἀνάστασις 26. 88. 116. 128. 196.
 198. 208. 324. 340. 346. 348. 366.
 368. 370. 372. 374. 378. 394.
 398. 488. 548. 770.
 Ἄνδρέας 788. 802. 804. 806.
 ἀνδρεία 350. 352.
 ἀνεξικακία 166. 306.
 ἄνθρωπος ψιλός 374.
 ἀνομία 86. 434. 578.
 ἀντίδοσις 750.
 ἀντίχριστος (20). 22. 50.
 ἀπανθρωπία 288. 290. 384.
 ἀπάτη (22). 68. 70. 126. 572.
 ἀπαύγασμα 512. 574.
 ἀπαύγασμα τῆς δόξης 488.
 ἀπέχθεια 160. 184. 234. 352.
 ἀποκάλυψις θεία 756.
 ἀπόστολος (20). 400. 402. 408.
 772. 780̄.
 ἀπώλεια (10). 308. 312. 334.
 774.
 Ἄργος (408).
 ἄρετή 54. 68. 76. 98. 130. 152.
 168. 316. 362. 408. 450. 442.
 460. 472. 482. 498. 554. 578.
 612. 654. 656. 702. 734. 810.
 Ἄρμαθαίμ 478. 482.
 ἄρμονία 422. 648.
 ἄρπαγή 682. 684.
 ἀρχάγγελος, -οι 28. 82. 640. 646.
 648. 694. 712. 810.
 ἀσέβεια 344. 522.
 ἀσέλγεια 360.
 Ἄσια 446.
 ἀσφάλεια 404. 406.

ἀσχημοσύνη 178. 240. 242. 434.
 452.
 ἀτιμία 106. 404. 476. 628.
 αὐθεντία 808.
 αὐτοαλήθεια 580. 686.
 αὐτοζωή 580.
 ἄφεις 196.
 Ἄχαάβ 316. 408.

B

Βαβυλωνία 346.
 βάπτισμα 66. 110. 212. 400. 508.
 622. 690. 700. 728. 740. 742.
 754. 756. 758. 760. 764. 766.
 Βαπτιστής 506. 688. 698. 734.
 752.
 Βαραββᾶς 300. 304.
 βασιλεία 38. 102. 104. 114. 116.
 196. 294. 326. 356. 380. 410.
 590. 684.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 78.
 βασκανία 98. 188. 264. 296. 298.
 348. 602. 764.
 βδελυγμία 452.
 Βεελζεβούλ 806.
 Βηθαβαρά 752.
 Βηθανία 132. 750. 752.
 Βηθλεέμ 20. 20.
 Βηθσαϊδὰ 440. 444.
 βλακεία 332. 496.
 βλασφημία 258. 260. 478. 636.
 638. 768. 810.
 βοήθεια 80. 208. 210. 228' 248
 290. 614.
 βόρβορος 434. 494.
 βούλησις 432. 450.
 Βρεττανικαὶ νῆσοι 138.

Γ

Γαβριήλ 650.
 Γάδεια 186.
 γαλήνη 432.
 Γαλιλαία 202 376. 378. 398. 438.
 440.
 γάμος 188. 404. 442. 628.
 γαστρομαργία 50. 362.
 γέννα 86. 168. 182. 410. 566.
 608.
 Γεθσημανή 222.
 γέλως 236.
 γέννησις 488. 676. 726. 732. γέν-
 νησις αίδιος 508. μυστική
 γέννησις 624.
 Γιβραλτάρ 186.
 Γιεζή 148. 408.
 γνώσις 46. 572. 716. 718. 742.
 γοητεία 446.
 Γόμμορα 56.
 Γραφή, -αὶ 18. 146. 228. 246.
 250. 252. 254. 312. 314. 316.
 510. 566. 568. 772. θεία
 Γραφή 634.

Δ

Δανιήλ 578. 646. 650. 662. 710.
 764.
 δαμόνιον 94. 806.
 δαίμων 96. 170. 134. 310. 334.
 426. 446. 486. 518. 530. 636.
 652. 654. 656. 658. 806.
 Δαυΐδ 308. 488. 506. 584. 640.
 650. 698. 708.
 δειλία 200.
 δέλεαρ 332.
 Δεσπότης 32. 220. 244. 270. 326.

390. 444. 460. 470. 560.
 564. 602. 608. 634. 650. 658.
 660. 670. 684. 710. 718. 720.
 722. 724.
 δημιουργία 552.
 διάβολος, -οι 94. 96. 98. 104.
 114. 118. 126. 170. 172. 178.
 182. 188. 242. 244. 312. 518.
 532. 572. 578. 608. 610. 652.
 744.
 διάθεσις 402.
 διαθήκη 194. 690.
 διαστροφή 798.
 διαφθορά 68. 118. 798.
 δικαιοσύνη 434. 562. 592. 594.
 598. 600. 602. 690.
 δικαίωμα 298.
 δόγμα 360. 372. 394. 400. 440.
 442. 448. 450. 452. 458. 466.
 478. 508. 666. 574. 580. 588.
 606. 656. 658. 768. 774. 790.
 794.
 δουλεία 232. 290. 404. 472. 612.
 692.
 δόξα 26. 38. 76. 80. 102. 104.
 106. 114. 130. 156. 188. 200.
 220. 222. 240. 244. 250. 262.
 268. 270. 272. 280. 292. 316.
 326. 332. 336. 338. 364. 370.
 378. 382. 384. 386. 404. 412.
 428. 436. 468. 476. 484. 494.
 496. 498. 500. 502. 504. 516.
 532. 536. 538. 544. 558. 566.
 578. 582. 594. 604. 606. 610.
 628. 634. 636. 642. 644. 646.
 648. 650. 656. 658. 660. 662.
 684. 690. 706. 710. 712. 726.
 734. 740. 746. 748. 750. 775.
 798. 806. 814.

Δοξολογία 680.
 δοξομανία 184.
 δύναμις 44. 92. 136. 216. 252.
 266. 340. 372. 474. 514. 538.
 546. 588. 656. 688.
 δυναστεία 214.
 δωρεά 604. 606. 616. 624. 658.
 686. 694. 778. 782.
 δωροδοκία 582.

E

Ἑβραῖος, -οι 460. 702.
 εἰδωλολατρία 500.
 εἶδωλον 516.
 εἰρήνη 48. 420. 520. 694.
 ἐκκλησία 62. 290. 292. 420. 424.
 468. 616. 808.
 ἐλεημοσύνη 64. 66. 70. 74. 78.
 80. 86. 104. 138. 242. 284.
 286. 356. 358. 380. 578. 608.
 684. 698.
 ἐλευθερία 152. 340. 404. 502. 672.
 Ἑλισάβετ 650. 760.
 Ἑλισσαῖος 346. 408. 646.
 Ἑλλὰς 446.
 Ἕλλην, -ες 320. 358. 444. 446.
 458. 516. 552. 580. 586. 602.
 604. 620. 766. 768. 770.
 ἐλπὶς 82. 122. 192. 372. 572. 606.
 616. 650. 704. 814.
 ἐνέργεια 720.
 ἔνωσις 638. ἔνωσις ἄρρηκτος 640.
 ἐξουσία 98. 118. 162. 218. 346.
 424. 454. 486. 492. 618. 620.
 622. 624. 640. 648. 700. 718.
 808.
 ἐπιβουλὴ 500.
 ἐπιείκεια 98. 106. 170. 524. 730.

ἐπιθυμία 148. 150. 154. 156. 170.
 172. 182. 184. 188. 236. 304.
 380. 406. 428. 462. 590.
 ἐπιμέλεια 72. 146. 220. 240. 774.
 ἐπιτορκία 98
 ἐπίσκοπος 288.
 ἐπιφοίτησις 694.
 ἔρως 232. 428. 462.
 εὐαγγέλιον 42. 56. 134. 136. 376.
 420. 446. 630. 634. 682. 788.
 εὐαγγελιστής, -αὶ 132. 162. 166.
 184. 234. 256. 456. 458. 508.
 516. 520. 522. 534. 538. 548.
 550. 552. 564. 618. 646. 648.
 650. 656. 668. 710. 716. 718.
 732. 734. 750. 752. 766. 792.
 804.
 εὐγένεια 502.
 εὐγνωμοσύνη 60.
 εὐεργεσία 190. 192. 196. 614.
 696. 800.
 εὐκοσμία 424.
 εὐλάβεια 136. 312. 390.
 εὐλογία 408.
 Εὐξείνος πόντος 186.
 εὐπορία 236.
 εὐσέβεια 208. 768.
 εὐταξία 614. 656.
 εὐτέλεια 242. 522.
 εὐτραπελία 310.
 εὐφροσύνη 28. 378.
 εὐχαριστία 408.
 εὐχή 74. 578. 608. 682.
 ἔχθρα 726.
 εὐωχία 626.

Z

Ζακχαῖος 242.

ζάλη 238.

Ζαχαρίας 118. 764.

Ζεβεδαῖος 222. 350. 424. 444.

ζηλοτυπία 390.

ζημία 92. 496. 590. 606. 660. 728.
768.

ζόφος 446.

ζωή 68. 76. 184. 186. 188. 280.
404. 442. 460. 464. 510. 518.
522. 536. 538. 540. 542. 548.
550. 552. 556. 566. 572. 618.
660. 764. 772. ζωή αἰώνιος
410. 658. 770. 784.

H

ἡδονή 126. 182. 208. 234. 236.
238. 270. 382. 386. 408. 496.
498. 650.

Ἡλίας 340. 344. 646. 734. 736.
738. 740. 808.

Ἡλὶ 344.

ἡμερότης 232.

Ἡρώδης 18. 508. 668.

Ἡρωδιανοὶ 732.

Ἡσαίας 270. 382. 678. 720. 736.
740. 754. 808.

ἡσυχία 222. 268. 558. 614.

Θ

θάνατος 82. 100. 136. 172. 200.
222. 226. 236. 250. 260. 272.
278. 294. 314. 340. 352. 372.
388. 394. 550. 552. 556. 572.
652. 656. 660. 748.

θαῦμα (22). 120. 194. 252. 296.
306. 322. 332. 342. 444. 444.
650. 656. 668. 760. 804. 806.

θέλημα 72. 546. 624.

θέλησις 432.

Θεὸς 30. 32. 38. 64. 66. 68. 72.
74. 94. 96. 118. 122. 124.
126. 136. 148. 168. 200. 202.
208. 210. 218. 220. 224. 226.
250. 258. 264. 266. 288. 292.
308. 314. 320. 326. 330. 334.
336. 340. 342. 350. 390. 412.
424. 426. 436. 438. 444. 452.
454. 458. 466. 468. 472. 474.
476. 478. 480. 484. 486. 488.
494. 496. 502. 504. 506. 508.
510. 512. 514. 516. 518. 520.
522. 524. 526. 530. 532. 534.
538. 540. 544. 546. 548. 552.
560. 562. 570. 572. 574. 578.
582. 584. 588. 590. 600. 602.
604. 606. 608. 610. 612. 614.
616. 618. 620. 622. 624. 626.
632. 634. 638. 640. 642. 644.
648. 656. 658. 666. 672. 680.
682. 684. 692. 694. 696. 708.
710. 712. 714. 716. 720. 724.
736. 740. 742. 748. 750. 752.
758. 760. 766. 772. 774. 776.
778. 780. 782. 800. 806. 808.
810. 812.

Θεὸς ἀληθινὸς 516.

Θεοῦ λόγος 560.

θεότης 144. 486. 488. 520. 622.
804.

θλίψις (18). 22. 48. 50. 128.

Θρακιώτης, -αι 138.

θροῆνος 668.

θυμίαμα 364.

θυμὸς 118. 164. 180. 184. 264.
326. 334. 342. 352. 396. 428.
450. 524.

θυσία 108. 136. 214. 680. 682.

690. 702. 782.

θυσιαστήριον 284. 680. 682.

I

Ἰακώβ 136. 584. 808.

Ἰάκωβος 350. 440. 730.

Ἰεζάβελ 408.

Ἰεζεκιήλ 400. 662. 666. 710. 764.

Ἰερεμίας 282. 400. 668.

Ἰεροσόλυμα 18. 20. 42. 304. 728.
732. 752.

Ἰησοῦς 38. 76. 102. 116. 130
132. 134. 156. 158. 162.
166. 188. 190. 196. 220. 222.
230. 244. 246. 268. 272. 274.
276. 278. 282. 292. 294. 304.
316. 318. 338. 340. 344. 350.
352. 354. 364. 376. 378. 390.
412. 436. 468. 506 (508).
518. 520. 532. 546. 558. 578.
594. 610. 616. 628. 642. 638.
662. 666. 684. 686. 698. 700.
702. 706. 726. 748. 750. 752.
754. 772. 782. 786. 788. 798.
800. 802. 804. 814.

Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 808.

Ἰνδὸς 138. 448.

Ἰορδάνης 732. 750. 752. 762.
784. 786.

Ἰουδαία 138. 344. 732. 784.

Ἰουδαϊκὸν ἔθνος 194.

Ἰουδαϊκὸς πόλεμος 20.

Ἰουδαῖος, -οι 24. 42. 88. 122.
160. 180. 202. 212. 262. 278.
280. 284. 286. 294. 300. 304.
310. 318. 324. 326. 328. 350.
352. 358. 372. 374. 400. 486.

488. 494. 552. 562. 580. 582.

596. 604. 606. 672. 654. 668.

670. 672. 696. 708. 822. 728.

730. 732. 738. 750. 752. 754.

764. 792.

Ἰουδαϊσμός 616.

Ἰούδας (Μαθητῆς) 142.

Ἰούδας 276. 296. 302. 21. 308.
314. 408.

Ἰούδας (Προδότης) 100. 144
146. 148. 160. 166. 170. 200.
210. 216. 220. 230. 232.

Ἰσαάκ 808.

Ἰσκαριώτης 142.

ἰσοθεία 608.

Ἰσπανία (186).

Ἰσραήλ 324. 348. 598. 600. 602.
698. 710. 756. 758. 762. 808.

Ἰσραηλίτης, -αι 438.

Ἰωάννης (Βαπτιστῆς) (18). 508.
540. 560. 562. 564. 566. 568.
570. 668. 670. 672. 674. 690.
698. 710. 728. 730. 733. 738.
740. 742. 744. 750. 752. 754.
758. 760. 762. 764. 766. 774.
776. 780. 786. 788. 804. 806.
808.

Ἰωάννης (Εὐαγγελιστῆς) 92.
132. 144. 162. 170. 230. 246.
254. 256. 408. 424. 426. 434.
438. 484. 486. 490. 506. 518.
548' 686. 688. 802.

Ἰὼβ 314. 662.

Ἰωνᾶς 110. 340. 368. 804. 806.

Ἰωσήφ 350. 730.

Ἰωσήφ 124. 228. 352.

Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀρμαθαίας 352.

Ἰωσήφ Μνηστήρ 546.

Ἰωσήφ υἱὸς Ἰακώβου 266.

K

Καϊάφας 116. 254. 276. 408.
 Κάιν 308. 682.
 Καινή (Διαθήκη) 74. 80. 190.
 194. 690. 702.
 Καισάρεια 604.
 κακία 76. 130. 184. 300. 342.
 372. 450. 442. 468. 472. 502.
 626. 654. 810.
 καθαρός 782.
 κακουργία 306. 366. 372.
 καρδιά 28. 60. 154. 316. 326.
 466. 474. 530. 714.
 κατάρα 656.
 κατηγορία 184. 294. 296.
 κατήφεια 664.
 κενοδοξία 84. 310. 332. 498. 500.
 582.
 κέρδος 728.
 κηδεμονία 122. 270. 614. 656.
 κήρυγμα 136. 340. 676. 758.
 Κηφᾶς 804. 806. 808.
 κίνδυνος 326. 376. 432. 496.
 κληρονομία 34. 706. 748.
 κλησῖς 626. 628.
 κοινωνία 196. 724.
 κόλασις 38. 50. 54. 60. 62. 64.
 86. 92. 116. 120. 122. 168.
 170. 188. 212. 442. 476. 556.
 566. 610. 614. 620. 628. 660.
 662.
 Κορίνθιος, -οι 312. 314. 338. 448.
 682.
 Κορνήλιος 242.
 κουστωδία 368. 394. 396.
 κρῖμα 338. 610. 698.
 κρίσις 36. 38. 46. 120. 134. 588.
 κτίσις 658.

Κύριος 38. 42. 52. 54. 56. 62. 76.
 80. 88. 90. 102. 130. 156.
 160. 164. 180. 188. 220. 214.
 244. 258. 268. 282. 292. 316.
 338. 364. 366. 384. 390. 412.
 436. 460. 468. 486. 502. 520.
 532. 544. 558. 578. 584. 594.
 596. 608. 610. 628. 642. 646.
 658. 660. 662. 664. 666. 684.
 694. 698. 704. 706. 708. 710.
 720. 726. 736. 740. 744. 748.
 772. 798. 814.
 κωμωδία 236. 270. 272.

Λ

Λάζαρος 100. 132. 348.
 λαμπρότης 646. 648. 660.
 λατρεία 136. 522. 690.
 λέπρα 132
 λεπρός 132.
 Λέωνη 408.
 λευίτης, -αι 286. 728. 732.
 ληστής, -αὶ 282. 300. 328. 330.
 Λιβύη 186.
 Λόγος 454. 456. 478. 480. 482.
 484. 506. 508. 510. 518. 536.
 538. 560. 630. 634. 636. 638.
 644. 722. 782.
 λαιδορία 290. 310. 382. 434.
 Λουκᾶς 52. 88. 144. 190. 206.
 208. 246. 274. 328. 438. 506.
 508. 734. 766.
 λύπη 100. 236. 316.

M

μαγγανεία 448.
 Μαγδαληνή 350. 352. 374.
 μάγος, -οι (18). 622.
 μακαριότης 90. 566.

μακροθυμία 88. 328. 616. 618.
μαλακία 300.
μαμωνᾶς 244. 404. 590.
μανία 172. 304. 306. 344. 348.
352. 394. 496. 588. 756.

Μανιχαῖος, -οι 196.

Μαρία 350. 352. 374.

Μαρία (Θεοτόκος) 506. 650. 676.

Μαρία ἡ Ἰακώβου 350. 352. 374.

Μαριάμ 546. 730.

Μάρκελλος 574.

Μαρκίων 196. 200.

Μάρκος 274. 276. 506. 508.

μαρτυρία 560. 562. 564. 664. 668.
670. 672. 674. 728. 740. 752.
756.

Ματθαῖος 170. 242. 276. (416).
506. 508. 674. 676. 752. 754.

Μαῦρος, -οι 138.

μεγαλοψυχία 38. 60. 136.

μεγαλωσύνη 510.

μέθη 50.

Μεσσίας 778. 800. 802. 804.

μεταμέλεια 728.

μετάνοια 162. 272. 312. 526. 614.
754.

μιαφονία 308.

μισανθρωπία 602.

μῖσος 234.

Μιχαήλ 650.

μνημόσυνον 74. 134. 194.

Μονογενῆς 454. 456. 478. 490.
510. 516. 536. 538. 548. 566.
572. 582. 622. 644. 646. 648.
650. 656. 658. 672. 698. 708.
718. 720. 722. 750.

Μάγος 582.

μεταμόρφωσις 766.

μυστήριον 10. 160. 172. 190. 192.

196. 198. 210. 214. 434. 640.

Μουσῆς 110. 118. 194. 400. 484.
534. 542. 584. 598. 646. 650.
666. 686. 698. 700. 702. 710.
718. 720. 722. 736. 754. 792.

N

Ναζαρετ 438. 730.

Ναζωραῖος 724.

Ναθαναήλ 730. 804. 806.

Νέρων 408.

νηστεία 74. 312. 608. 682.

Νινευίτης 170.

νόμος 74. 118. 122. 124. 194.
256. 304. 442. 474. 532. 572.
598. 602. 606. 612. 656. 686.
690. 698. 700. 702. 792.

νουθεσία 334.

Νῶε 48. 50. 52. 62. 662.

O

οἰκονομία 58. 100. 120. 166. 188.
196. 200. 224. 228. 486. 488.
506. 508. 600.

οἰκονομία Θεοῦ 604. 636.

ὀλιγωρία 292. 360.

ὁμοίωσις 646.

ὁμολογία 750. 756. 768.

ὁμόνοια 344. 508.

ὁμοτιμία 602.

ὄνειδος 290.

ὄργη 100. 124. 128. 184. 236.
286. 326. 330. 336. 348. 358.
396. 500. 524. 526.

ὄργη Θεοῦ 578.

Οὐαλεντῖνος 184. 196.

οὐσία 456. 482. 490. 492. 510.
512. 516. 546. 562. 564. 636.
638. 640. 712. 714. 716.

Π

- πάθος 192. 194. 196. 206. 220.
238. 240. 280. 404. 468. 500.
502. 524. 530.
- Παλαιά (Διαθήκη) 52. 126. 192.
534. 800. 690.
- Παλαιστίνη 212.
- Παραβολή 80. 88.
- παράδεισος 450. 572.
- παραίνεσις 476.
- Παράκλητος 426. 538. 544. 650.
756.
- παραλυτικός, -οὶ 700.
- παραμυθία 116. 578. 664.
- παρανομία 200. 280.
- παραπληξία 304.
- παρθενία 74. 78. 80. 608.
- παρθένος 668.
- παροιμία 236. 272. 322.
- παρουσία ἔνσαρκος 584. 586.
- παρηρησία 314. 420. 454. 566. 594.
606. 618. 644. 672. 718. 750.
602. 772.
- Πάσχα 116. 118. 158. 160. 172.
192. 194. 216. 232. 256. 320.
342.
- Πατήρ 34. 44. 46. 56. 72. 94.
102. 104. 110. 112. 122. 136.
196. 222. 226. 246. 250. 254.
342. 344. 346. 400. 412. 426.
436. 454. 456. 468. 488. 490.
492. 504. 510. 512. 514. 516.
518. 520. 522. 532. 538. 544.
546. 550. 558. 560. 574. 578.
588. 590. 594. 610. 628. 642.
644. 646. 650. 656. 658. 662.
680. 684. 692. 702. 708. 710.
712. 714. 716. 718. 720. 722.
726. 748. 750. 762. 764. 770.
784. 794. 806. 808. 814.
- Παῦλος (10). 28. 40. 42. 48.
50. 62. 70. 80. 82. 88. 130.
196. 218. 242. 272. 302. 304.
312. 314. 316. 338. 354. 384.
410. 460. 464. 486. 488. 500.
504. 512. 516. 518. 544. 546.
550. 556. 574. 598. 600. 604.
610. 616. 682. 692. 702. 714.
772. 788. 800. 810.
- Παῦλος Σαμοσατεὺς 508. 582.
756.
- πειθὼ 656. 614.
- πειρασμὸς 42. 222. 226. 354.
- πένθος 162.
- πενία 154. 156. 634. 406
- περιέργεια 738.
- περιστερὰ 754.
- περιφάνεια 240. 770.
- Πέρσης, -αι 138. 448.
- Πέτρος 56. 72. 92. 94. 144. 202.
206. 210. 222. 224. 226. 246.
248. 254. 272. 274. 276. 396.
306. 410. 412. 486. 488. 584.
604. 788. 804. 806. 808.
- Πιλάτος 260. 262. 276. 282. 294.
296. 320. 324. 366. 368. 394.
396. 398.
- πίστις 58. 134. 182. 206. 496.
522. 552. 562. 566. 572. 620.
626. 654. 666. 676. 690. 724.
- πλάνη 366.
- Πλάτων 442. 446. 452. 454.
- πλεονεξία 36. 174. 176. 180. 284.
522. 556. 682.
- πλημμέλημα 228. 578.
- Πνεῦμα 46. 218. 424. 426. 442.
464. 466. 474. 508. 520. 536.

538. 540. 542. 544. 546. 572.
 584. 596. 620. 622. 640. 662.
 672. 694. 696. 700. 754. 758.
 760. 762. 764. 766. 776. 804.
 Πνεῦμα ἅγιον 102. 400. 412.
 468. 474. 504. 532. 538. 544.
 546. 558. 578. 604. 610. 628.
 642. 684. 692. 712. 726. 730.
 748. 756. 758. 760. 770. 776.
 786. 798. 814. Πνεῦμα πα-
 νάγιον 436.
 πολιτεία 442. 468. 656. 680. πο-
 λιτεία ἀρίστη 440.
 πονηρὰ γνώμη 734.
 πονηρία 120. 128. 162. 166. 168.
 178. 218. 228. 230. 270. 326.
 472. 530. 582. 602. 606. 668.
 πραδότης 94. 96. 122. 232. 248.
 296.
 προαίρεσις 774. 798.
 προδοσία 146. 208. 230. 232. 280.
 282. 308.
 προδότης 278.
 Πρόδρομος 668. 688.
 προθυμία 92. 210. 216. 242. 288.
 292. 418. 420. 432. 460. 596.
 616. 634. 814.
 πρόνοια 290. 292. 300. 548. 618.
 Προποντίς 186.
 πρόσωπον 560.
 προφητεία 200. 284. 322. 346.
 510. 754. 806.
 προφήτης, -αι 100. 108. 160. 200.
 204. 254. 282. 284. 296. 324.
 326. 340. 382. 400. 428. 484.
 488. 490. 492. 514. 518. 520.
 544. 546. 560. 584. 600. 604.
 606. 636. 640. 646. 648. 652.
 660. 662. 668. 678. 694. 712.

736. 762. 780. 782. 792. 800.
 804.
 πωτόπλαστος, -οι 608.
 πτωχεία 152.
 Πυθαγόρας 442. 446.

P

Ραββί 170.
 ραθυμία 148. 168. 184. 292. 308.
 338. 342. 344. 358. 460. 578.
 604. 624. 704. 774.
 Ραμᾶ 668.
 Ραχήλ 668.
 Ρωμαῖος, -οι 144. 260. 598.

Σ

Σάββατον 158. 260. 368. 374. 396.
 630.
 Σαβελλιανοὶ 574.
 Σαμαρείτης, -αι 598. 654. 674.
 776. 804. 806.
 Σαμουήλ 306. 584.
 Σαοὺλ 160. 306.
 Σαμφῶν 808.
 Σάρα 808.
 σὰρξ 72. 96. 98. 126. 184. 214.
 222. 426. 488. 508. 536. 586.
 618. 624. 630. 634. 636. 638.
 644. 714. 724. 780.
 Σάρρα 808.
 Σατανᾶς 20. 170. 190. 204. 226.
 314. 434.
 Σαυρομάτης, -αι 138.
 σεισμός 392.
 σεμνότης 232.
 Σεραφίμ 424. 458. 646. 694. 712.
 810.

Σικελία 446.
 Σίμων (Πέτρος) 132. 204. 226.
 774. 788. 800. 804. 806. 808.
 Σιφά 478. 482.
 Σιών 384.
 σκληρότης 774.
 σκοτός 626. σκοτός ἑξώτερον 182.
 Σκύθης, -αι 580.
 Σκύθος 620.
 Σκύλλα 408.
 Σόδομα 50. 56.
 Σοδομηνοὶ 540.
 Σολομῶν 110. 240.
 Σοφία 46. 58. 166. 538. 708.
 734. 746. πολυποίκιλος σοφία
 τοῦ Θεοῦ 424.
 σταυρός 24. 26. 34. 94. 106. 122.
 136. 172. 194. 196. 200. 272.
 282. 324. 326. 342. 348. 486.
 616. 656. 678.
 στενοχωρία 186.
 Στέφανος 258. 616.
 συγγνώμη 74. 94. 98. 684. 770.
 συγκατάβασις 306. 400. 490. 712.
 σύγχυσις 638.
 συκοφαντία 32.
 σύλληψις 508.
 συμπάθεια 298.
 συναΐδιον 720.
 συνάφεια 638.
 σύνεσις 708.
 συνήθεια 500. 648.
 συντέλεια 20. 44. 50. 400. 402.
 συντέλεια τοῦ αἰῶνος 400.
 Συρία 652.
 Σύρος, -οι 448.
 σῶμα πανάγιον 212.
 Σωτὴρ 164. 514. 518. 776.

σωτηρία 50. 68. 92. 94. 106. 166.
 172. 182. 194. 344. 482. 522.
 582. 586. 606. 612. 626. 778.
 σωφροσύνη 268. 360. 390. 554.

T

Ταβιθά 94.
 ταλαιπωρία 592. 604.
 ταπεινότης 436. 562. 634.
 ταπείνωσις 296.
 ταπεινοφροσύνη 98. 390. 786.
 τελώνης 622.
 Τιβέριος ὁ Καῖσαρ 508.
 τιμὴ 102. 134. 580. 608. 640.
 742.
 Τιμόθεος 384.
 τιμωρία 38. 50. 98. 168. 218. 286.
 620. 660.
 τυραννίς 296. 298. 498.
 Τυρρητικὸν πέλαγος 402.
 Τυρρητικὸς 186.
 τῦφος 382.

Υ

ὕβρις 98. 106. 124. 174. 270.
 272. 318. 328. 332. 334. 408.
 530. 618.
 Ὑδρα 408.
 υἱοθεσία 478. 690. 692. 696. 622.
 Ὑῖος 44. 46. 56. 400. 454. 456.
 476. 484. 486. 490. 492. 512.
 514. 516. 518. 520. 522' 534.
 536. 538. 542. 544. 546. 550.
 562. 570. 574. 634. 648. 656.
 708. 710. 712. 714. 716. 718.
 720. 722. 750. 760. 764. 770.
 782. Ὑῖος τοῦ ἀνθρώπου (18)

22. 24. 26. 52. 104. 116. 164.
232. 258. 340. 410. 700. 732.
792. Τίος τοῦ Θεοῦ 258. 324.
432. 456. 480. 486. 490. 494.
582. 586. 672. 750. 760. 766.
776.

ὑπακοή 32.

ὑπερηφάνια 608.

ὑπόστασις 484. 510. 574.

Ύψιστος 478. 692.

Φ

φαιδρότης 624.

φαντασία 350. 384. 806.

Φαραώ 228.

Φαρισαῖος, -οι 366. 736.

φανλότης 566.

φθόνος 236. 296. 348.

φιλανθρωπία 38. 66. 76. 80. 102.

120. 130. 138. 188. 220. 244.

268. 292. 300. 302. 316. 338.

354. 356. 364. 396. 412. 436.

468. 532. 558. 578. 594. 602.

608. 616. 626. 628. 642. 662.

684. 698. 706. 726. 748. 772.

798. 814.

φιλαργυρία 144. 146. 148. 156.

170. 172. 184. 240. 402. 404.

408. 410.

φιλάργυρος 184. 234. 244. 280.

φιλία 126. 724. 726.

Φιλιππίσιος, -οι 520. 774.

Φίλιππος 492. 806.

φιλογόνης 496.

φίλοινος 496.

φιλομάθεια 596.

φιλονεικία 590.

φιλοπονία 466. 644. 664.

φιλοπτωχία 682.

φιλοσοφία 270. 240. 330. 406.

440. 446. 450. 458. 530. 554.

600. 656. 722. 740. 792.

φιλοστοργία 248. 352. 644.

φιλοτιμία 66. 116. 136. 302. 452.

φιλοχρηματία 404. 590.

φιλοχρήματος, -οι 496.

φόδος 50. 98. 100. 180. 190. 200.

202. 224. 232. 234. 252. 258.

310. 334. 352. 374. 376. 378.

524. 530. 554. 692. 790.

φόνος, -οι 118. 284. 300. 310. 600

φρόνημα 228. 402. φρόνημα σαρκικόν 226.

φρόνησις 58.

φροντίς 288. 290. 292. 382. 402.

462. 592. 632. 814.

φύσις 192. 240. 308. 468. 474.

480. 482. 512. 546. 554. 562.

620. 640. 646. 724. 740. 742

780. 796. 798. φύσις ἀκήρα-

τος 486. 806. φύσις ἀνθρω-

πάνη 774. φύσις ἄτρεπτος

638. φύσις θεία 454.

φῶς 236. 238. 240. 346. 456.

484. 494. 522. 538. 540. 542.

548. 550. 552. 554. 558. 564.

580. 650. 660. 680. 686. 740.

804. φῶς ἀληθινόν 568. 572.

580.

X

χαμαιζηλία 508.

Χαναναία 134. 654.

χαρά 378.

χάρις 38. 76. 98. 102. 116. 130.

180. 216. 218. 220. 268. 244.

292. 316. 336. 338. 364. 390.
 402. 422. 436. 468. 474. 478.
 504. 520. 532. 558. 570. 578.
 594. 608. 612. 614. 620. 622.
 624. 628. 642. 644. 666. 662.
 684. 686. 690. 696. 698. 700.
 706. 718. 726. 748. 772. 798.
 814. θεία χάρις 420.

Χάρουδιδις 186.

Χερουδίμ 424. 458. 646. 710. 712.

Χριστιανός, -οί 766. 768. 810.

Χρυσόστομος 416.

χριστοκτόνος 310.

Χριστός 18. 20. 24. 30. 32. 36.
 68. 70. 72. 88. 94. 96. 98.
 101. 120. 122. 130. 134. 146.
 148. 162. 164. 166. 190. 192.
 202. 204. 206. 212. 214. 216.
 218. 220. 232. 242. 244. 246.
 248. 256. 260. 266. 270. 272.
 274. 276. 284. 300. 302. 312.
 318. 320. 322. 352. 354. 356.
 360. 362. 386. 390. 404. 410.
 412. 420. 422. 426. 428. 434.
 440. 468. 478. 486. 488. 496.
 504. 538. 546. 550. 556. 562.
 566. 80. 86. 588. 590. 592.
 598. 600. 602. 616. 618. 636.
 644. 654. 672. 674. 700. 702.
 706. 710. 714. 716. 722. 730.
 732. 734. 736. 738. 740. 742.
 750. 756. 758. 760. 762. 764.
 766. 769. 770. 772. 776. 778.

782. 784. 790. 792. 800. 802.
 804. 808. 810. 812.
 χρησιότης 614. 618.

Ψ

ψαλμός 708.

ψευδοπροφήτης 18. 22.

ψεῦδος 392. 768.

ψευδόχριστος 18. 42.

ψυχαγωγία 616.

ψυχή 54. 98. 100. 122. 128. 134.
 152. 154. 156. 174. 178. 180.
 184. 188. 206. 212. 220. 222.
 226. 230. 238. 240. 280. 284.
 288. 306. 310. 422. 332. 346.
 354. 358. 360. 380. 382. 384.
 386. 388. 402. 422. 424. 426.
 428. 434. 438. 442. 444. 446.
 450. 452. 454. 458. 460. 462.
 470. 474. 476. 496. 498. 500.
 508. 530. 544. 550. 552. 554.
 568. 570. 590. 590. 594. 608.
 622. 642. 652. 654. 656. 704.
 706. 728. 746. 768. 772. 774.
 784. 792. 794. 796. 802. 810.

Ω

ὠμότης 350. 384.

ᾠσῆς 668. 808.

ὠφέλεια 78. 94. 292. 422. 526.
 614. 634. 642. 648. 800.

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

EXPRESS

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι Βαρουσιάδη

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «Βυζάντιον»

Έλευθερίου Μερετάκη

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη Τηλ. 205-965